НБОНУ імені І.І.Мечникова

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

СТУРАЗОВСКАЯ
БИБЛІОТЕКА

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

CATENA
GRAECORVM
PATRVM
IN S. MARCVM

НБ ОНУ імені І. Мечникова

ОТДѢЛЪ ЧИТАЛЬНЫЙ

Primum Reverendo ac
Doctissmo Dno Dreis signa
Ecclesiaste Aulico, et Amico su
in gratam sui memoriam offe
Henr. Haspers

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

CATENA GRAECORVM PATRVM IN EVANGELIVM SECVNDVM MARCVM

Collectore atque Interprete

PETRO POSSINO SOC. IESV PRESBYTERO

Qui & adiecit, titulo Spicilegii, Commentarium ad Loca Selecta Quatuor Evangeliorum.

ACCESSERE COLLATIONES GRAECI CONTEXTVS OMNIVM LIBRORVM NOVI TESTAMENTI

CVM XXII. CODD. ANTIQVIS MSS.

EX BIBLIOTHECA BARBERINA.

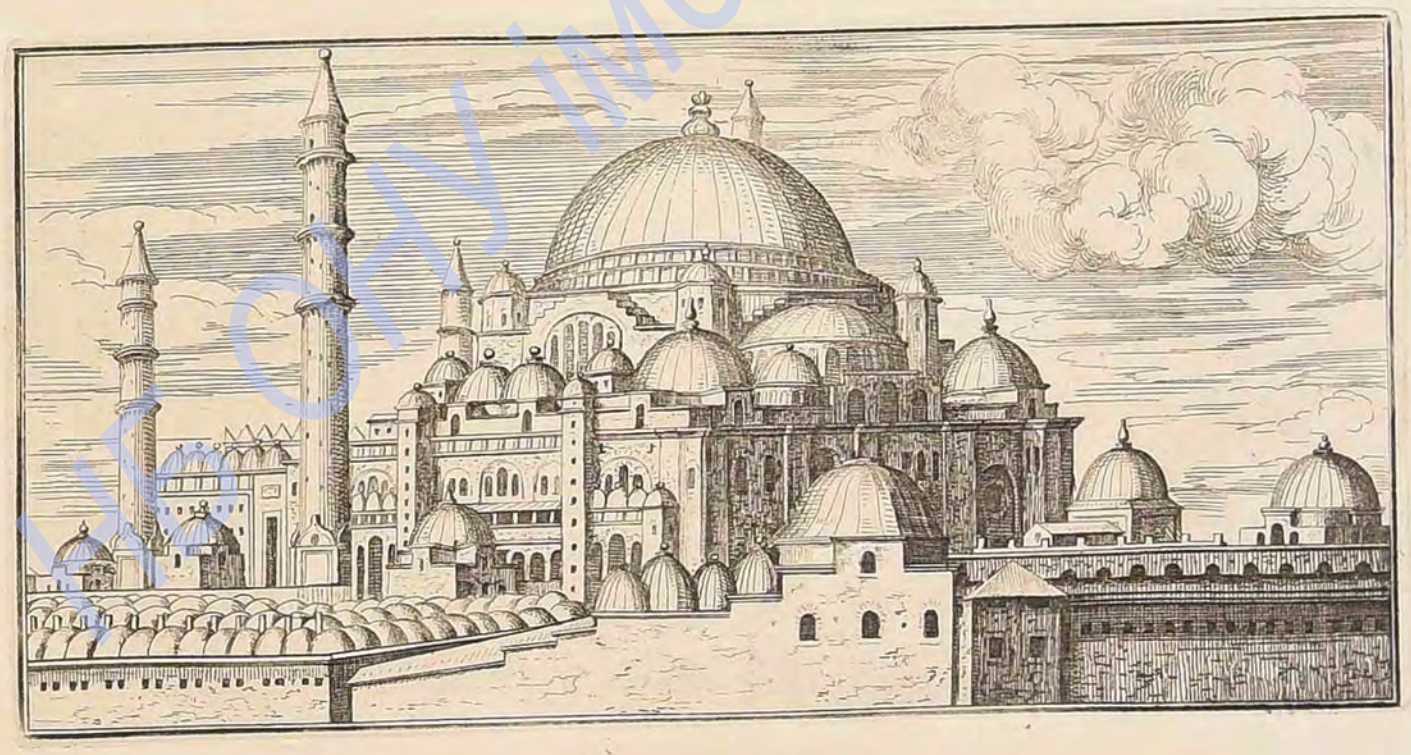

ROMÆ,

TYPIS BARBERINIS M. DC. LXXIII.

Excudebat Michael Hercules. *Superiorum permissu.*

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

EMINENTISSIMO AC REVERENDISSIMO

PRINCIPI

D. CAROLO

CARD. BARBERINO

SACROSANCTÆ VATICANÆ BASILICÆ

ARCHIPRESBYTERO

Petrus Possinus è Societate Iesu, Felicitatem.

REDIENS nunc Romam, unde olim missus in Aegyptum fuerat, Alexandrinę Sedis Conditor, nec vult, nec debet ad alium divertere, quàm cliens ad Patronum, discipulus ad Magistrum, Evangelista ad Apostolum, Patriarcha ad Pontificem, Marcus ad Petrum. His illi tot titulis ritè signatum apud Petri Limina diversorium est: in Vaticana videlicet Basilica; cui cùm Te Coryphæus ipse Apostolorũ pro se Vicarium substituens, præesse officio ac iure Archipresbyteri voluerit; Vides, Princeps Eminentissime, Tuæ unicè curæ reservatam, ut legitimam & propriam, tanti Hospitis excipiendi, fovendi, ac deducendi Provinciã. Facilè porrò intelligent qui Te norunt (quis autem tanta dudùm in luce Mundo propositum ignoret?) statim, inquam, omnes sentient, Religionem & Eruditionem reputantes tuas, & gratum adventum, & dulce alloquium, &

iucun-

iucundum convictum Eminentiæ Tuæ futurum tam illustris Advenæ; primùm qui Petro, erga quem Tua perspecta omnibus devotio est, Minister intimus, Amicorũ dilectissimus, Filius fuerit Primogenitus: deinde qui Apostolus ipse, qui Martyr, qui Patriarcha, primã Sedis Supremæ Romanæ Coloniam in Vrbe post Romam maxima fundaverit; evectam ideò in locum dignitatis à Metropoli Roma secundum, prælatamque Antiochiæ, utcumque ostentanti veterem prærogativam, Sedis Petri primũ apud se positæ. Sed maius apud Te, Princeps Eminentiss. habebit commendationis põdus, id quod manu veniens gestat. Adest nimirum Marcus, ut quondam è Sina Moses, duabus onustus Tabulis, altera Græcum, Latinum altera exhibentibus eius Evangelium: hoc est, Christi ac Dei Legem: in qua *meditandum* Iusto esse *die ac nocte*, cùm Rex Pro- Psal. 1. pheta edixerit, non aliud cęteris rebus cogitandis reliquisse tempus visus est, quàm si qua reperiatur hora in confinijs lucis ac noctis, ad neutram pertinens: qualem cùm constet esse nullam; restat, quemadmodum è vetustis quidam Sapientibus argutè colligebat, ut nullam vitæ, nullam otij partem ab Evangelicæ Doctrinæ vacuam studio habere debeamus; si quidem volumus illis obsequi Apostolicis

præ-

præceptis; [a]*Dum tempus habemus operemur bonum:* [b]*Sine intermissione orate* : [c] *Omne quodcumque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Iesu Christi* : & similibus. quę cùm implere, nisi iugiter benè agendo, nequeamus: id quidem posse nos sine perpetua & attenta consideratione Legis Evangelicæ, ipse præcisè negat eius Autor; dũ planè ac clarè ait: [d]*Sine me nihil potestis facere.* Nimirũ, ut iã ab originibus ultimis Vniversitatis huius nihil in ea novum gignitur, absq; commixtione atque concursu primorum elementarium corporum; ita, ex quo novum sæculum alter Adam Christus condidit, in hoc mystico, aut morali Ecclesiæ Mundo, quatuor Evangelia totidem Elementorum locum obtinent. primum velut Terram substravit Matthæus moli universæ, latèque pariter ac solidè fundans èxtendit. Effudit super uberioris velut expositionis liquidam fluiditatẽ Lucas quasi à Lacu nomen habens; Evangelista Gentium, quę Aquarum vocabulo signantur, iuxta illud : [e]*Aquæ Populi sunt & Gentes* &c. Mariæ quoq; Mari cognominis ac Maris Stellæ; familiaris quodãmodo Amanuensis, res eius alijs intactas singulariter efferens. Tertius Ioannes Aẽrem occupavit, alis Cœlo illatus magnis Aquilæ sublimis. Noster denique Marcus Ignis è Petra exculptus, exceptum Petro dictante suum

flammeæ

a Gal. vi. 10.
b 1. Thess. v. 17.
c Colos. iii 17.
d Ioan. xv 5.
e Apocal. xvii. 15.

flammeæ celeritatis, lucidæ brevitatis effulgu-
ravit Evangelium; Vrbi primùm, mox Orbi,
cum plausu & veneratione susceptum. Hæc
nisi audit auris omnis, nisi omnis qui scit lite-
ras oculus legit: nec mens intelliget, nec affe-
ctus amplectetur, nec exequentur quæ opor-
tet, manus. Quam ob causam data est, & datur
Ps. xviii. 5. à Divino Numine solers opera, ut *in omnem ter-
ram exiret sonus eorum*: ut scripta tam salutaria om-
niũ oggererentur aspectibus, nullius nõ Gen-
tis literis expressa, nusquam non ultrò se offe-
rentia; accõmodatè quinetiam ad rudium aut
tardiorũ captum, adiunctis enarrationibus In-
terpretum hodiernorum pariter & veterum.
Tali iampridem cultu alij tres Evangelistæ or-
nati visebantur. Vni Marco, quasi, ne suæ qui-
dem ipsius Tribus emereri suffragia quivisset,
proprii Patriarchatus ac florentium olim in eo
sacra eruditione Patrum Testimonia deerant:
nulla Priscorum in eum Græcæ linguæ Tra-
ctatorum collectione adhuc in Vulgus data.
Istum ego hactenus vacuum invadere locum
ausus, compilavi ac digessi quæcumq; vario
per vitæ ac viarum vices occursu, ex celebrio-
ribus Bibliothecis Monumenta eius generis
sublegere potui. Inde hic prodit Marcus utro-
que integer Idiomate, Doctorum ac Piorum
velut subscriptorum, ævi melioris, pompam

ipsi

ipſi turba faciente: qua nõ auguſtior ſolùm ad ſpeciem, ſed & ad benemerendum de obviis, exiturus iure ſperetur inſtructior. Quis enim neget Prudens; Reliquias abſconditas ſcriptarum primis Eccleſiæ ſæculis in Evangelium Commentationum, quovis tandem caſu, qualicumque tempore id poſſe fieri contigerit, optimo ſemper publico vulgandas? Librum eius generis ac meriti, fas quidem eſt confidere Bonis placiturum omnibus: Te verò præſertim, EMINENTISSIME PRINCEPS, extraordinario amplexurum favore, vita ſpondet ad Evangelij amuſſim ducta, non fallax indicium attentionis, ſtudijque in eo continui. cuius extant & pignora; fructus Operum; quæ Mihi aggredienti recenſere, os opprimit Tuæ imperium Modeſtiæ; & Manus illa piè operatrix, largè benefica, ſuorum ipſa decorum altum ſilentium indicit.

Verùm quid tot tamdiù argumentis conor, Munus hoc à me Tibi eſſe debitum, evincere; à Te boni conſulendum, ominari? cum uno utrumque confici verbo potuerit à profitente, quod palàm eſt; Rem hanc Tuam eſſe; apud Te natam, Tibi quæſitam Iure familiari. adeòque Tibi rectè offerri quod domeſtici ortus ratione Dominio

Tuo ſubiacet: nec timeri debere, ne non Tuæ Tibi Arboris fructus arrideat. Editionem hanc Marci Evangeliſtæ vides Typis Veſtris Barberinis excuſam, Opus ipſum EMINENTISSIMI FRANCISCI Tui Patrui, Sacri Collegii Decani, iudicio dignum viſum, quod iuſſu eius, ac ſumptu in publicam Eccleſiæ utilitatem emitteretur. quantum iſta momentum autoritas, quantum illicium habitura neceſſitudo ſit apud animum tuum, dum omnes tuæ pietatis ac ſapientiæ conſcii æſtimant, nihil mihi ſupereſſe his addendum aliud video, niſi ut Veſtris Gentilitiis Apibus gratuler, quòd ex olim accepto beneficio contractum debitum, hodiè non expungant ſolùm, atque in ſolidum exolvant: ſed, quæ Barberinæ Familiæ liberalitas eſt, magnifico exceſſu gratię remunerando ſuperent; Dum quaſi gratè memores; eductas ſe fuiſſe quondam è faucibus Leonis, de quo eſt in Sacra Sampſonis Hiſtoria[g] mentio, nunc Leonem ipſæ, hoc eſt Marcum Evangeliſtã Leonis inſignem ſymbolo, viciſſim in lucem promunt, & Mundo illuſtrem invehunt quodam quaſi Triumpho, auſpicatè in principem Menſium Ianuarium cadente; cuius ipſis Kalendis, Anno ineunte poſt Chriſtum natum CIↃIↃCLXXIII,

hæc,

hæc, PRINCEPS EMINENTISSIME, ſcribebam, ſimul fauſta, fortunata, læta omnia, non in hunc ſolùm, aut plures poſt iſtum annos, ſed & in Luſtra & Sæcula Sacræ Tuæ Perſonæ, Cognationi, & Nobiliſſimæ Familiæ, augurans, ac vovens. Vale.

FACVLTAS PRÆPOSITI GENERALIS SOCIETATIS IESV.

CVM Catenam Patrum Græcorum in Sanctum Marcum *à P. Petro Possino Nostræ Societatis Sacerdote concinnatam, cum adiuncto eiusdem Spicilegio, aliquot eiusdem Societatis Theologi recognoverint, & in lucem edi posse probaverint, potestatem facimus, ut Typis mandetur, si ijs ad quos spectat, ita videbitur. Cuius rei gratia has literas manu nostra subscriptas, sigilloque nostro munitas damus. Romæ prima Novembris 1663.*

Ioannes Paulus Oliva.

Imprimatur si videbitur Reuerendissimo Patri Magistro Sac. Ap. Pal.

O. A. Patracen. Vicesg.

Imprimatur.

Fr. Hiacynthus Libellus Magister Sac. Apostolici Pal.

LECTORI

LECTORI.

MINORI hactenus S.Marcus Evangelista, Græcorum honestatus comitatu in Occidente conspectus est, quàm principem Græcæ Orientalis Ecclesiæ Patriarcham decuit,& Alexãdrinorum primum Antistitem. Dudum quippe Matthæus,Lucas & Ioannes Patrum, & veterum Expositorum Græciæ insignes Symbolis in Europæ luce versantur. Hujus loci vacuum, si Deus adjuverit, expletum imus. contigit enim mihi, quod in felicitatis parte numero, casibus varijs incidisse in non contemnenda monumenta Commentariorum olim elaboratorum à Græcis Doctoribus antiquis in hunc Sanctissimum Scriptorem, quæ ut Latinæ communicare cuperem Ecclesiæ illorum impulit præstantia; de qua non recuso arbitros Christianæ antiquitatis & Iuris Evangelici consultos. Porrò hæc unde collegerim ante omnia profitendum est. Primùm, ante hos annos triginta Tolosæ utens familiariter instructissima Bibliotheca Illustrissimi Domini Caroli de Montchal Archiepiscopi ejus Vrbis, reperi perantiquũ ibi Græcum in membranis Codicem Scholia benè multa Græcorum variorum Interpretum ad Marci Evangelium exhibentem. In eo plerisq; ac longioribus Expositionibus nullum erat adscriptum Autoris nomen. quare hunc nos, Anonymum Tolosanum, aut Tolosanum, sine addito, vocamus. Tria ejus quatuorve loca planè cum Victore Antiocheno coincidunt, ut illum ex hoc descripsisse appareat. Horum unum nos, atque alterum è Tolosano erasimus, satis habentes in Antiocheno legi. unum item alterumque, licèt majori ex parte similes, propter aliquam ad extremum diversitatem reliquimus; modicum tædium bis quidpiam legendi nonnullo compensatum iri operę pretio rati. Pręter istum Anonymum, qui utramque,ut dixi, ibi paginam implet, recitat idem Codex utiles eruditasque Sententias Origenis,Athanasij,Eusebij,Severi, Theodori utriusque Heracleotæ ac Mopsuesteni, Cyrilli, Apolinaris,& Photij. Ea ego universa cum exscripsissem, prolixè concedente humanissimo illo, doctissimoque Antistite, diù apud me pressi, quod pauca viderentur, & molis minoris, quàm ut justo, & quod honestè posset edi, volumini sufficerent. Non multis post hæc annis noster Balthasar Corderius Hispaniam petens è Belgio, Tolosa transijt; cui cùm monstrassem quæ ex Monchaliano Codice in Marcum Annotata descripserã; ipse vicissim protulit, & dono dedit, duo in Marcum Græca volumina non edita, quorum ipse alterum in Germania descripserat, alterum Romæ. Prius continebat Græcum Opus Victoris Antiocheni, cujus interpretationem Latinam dumtaxat a se benè & eleganter scriptam dudum vulgavit Theodorus Peltanus item noster; à Græcis edendis deterritus fortasse, quod parùm fideret exemplari ex quo illam expressit, non rarò, nec leviter, mendoso. quæ causa, inter cæteras mihi fuit interpretationis novæ cudendæ, fiducia Codicis, quem nactus meliorem mihi videor; argumento ducto ex locis aliquot Peltanianæ versionis, à

libro

libro quo ſum uſus ita diſſentientibus, ut ab exactis neglecta deficiunt. nec meum ideo pro perfecto Codicem vendito, conſcius non paucarum in eo macularum: quæ tamen non obſtabunt, quominus fructum abũdè magnum ex præclari hujus lectione operis Evangelicæ Doctrinæ ſtudioſus quivis referat. Alter mihi commodatus à Corderio Græcus Liber apographum fuit Archetypi Romæ in Vaticana Bibliotheca ſervati: Titulus Ἐξήγησις εἰς τὸ κατὰ Μάρκον Εὐαγγέλιον: *Enarratio Evangelij ſecundum Marcum*. Maxima Operis pars Sententijs ſine Autore deſcriptis conſtat: unde hunc nos ſecundum Anonymum habemus, ad prioris diſcrimen Vaticanum dictum. Raras tamen idem interſerit laudatorum nominatim Patrum, etiam Latinorum, ſed græcè recitatorum, χρήστης; Irenæi, Epiphanij, Nazianzeni; Ambroſij quin etiam Auguſtinique: appellat & nonnuſquam Origenem & Eùſebium, necnon Ioſephum Hiſtoricum, ad conciliandam, ubi opus eſt, dictis autoritatem ac fidem. Ex hoc ego, quaſi metallo triplici, una conflata maſſa, inde annulos formavi, quos ſingulis Evangelici contextus articulis aptatos, interſeque morſu ac nexu mutuo commiſſos, in torquem producerem, quò, ſi poſſem conſequi, Sancto Evangeliſtæ Marco decus & ornamentum adderetur. Ac ſi fortè quis argutior, quàm faventior excipiat: Melius fuiſſe meriturum de ſtudioſis Sacræ Doctrinæ, qui nodos Evangelicos diſſolveret, quàm qui novas Evangelio catenas cuderet; ſciat is, nos elaboraſſe in utroque. nam & Evangeliorum quatuor obſcurioribus verbis & locis lucem affundere, Commentario quod Spicilegium inſcribitur, ad calcem addito, ſtuduimus. Reſtat ut de trium horum, quos unà edimus Scriptorum ætate ſi quid comperimus promamus. Toloſanum quidem conſtat poſteriorem Photio fuiſſe, utique quem aliquoties exſcribat nomine adjuncto. Itaque ille omnium, meo judicio, minimus natu eſt. Victorem Antiochenum & Vaticanum Anonymum valde autumo eodem ferè ambos tempore ſcripſiſſe. nam ni ſic eſſet, non uterq; præfaretur: eo ſeſe ad elucubrandum in Marcum aliquid impulſum, quòd illum Evangeliſtam nullius adhuc propriè illuſtratum diligentia cerneret. neuter igitur opus alterius viderat: quod neutrum videlicet in luce tum adhuc publica extaret. Porrò cùm Vaticanus Auguſtinũ citet; Antiochenus Ioannem Conſtantinopolitanum, hoc eſt, Chryſoſtomũ, ſuſpicari licet eos, imperante Iuniore Theodoſio, poſt Neſtoriana & Synodi Epheſinæ tempora, circiter annum Chriſti quadringenteſimum quadrageſimũ hæc eſſe commentatos. Reclamant de Victore Viri Doctiſſimi Poſſevinus & Peltanus, characterem multò antiquioris Theodoſio Secundo Principatus deprehenſum à ſe in hoc Victoris Antiocheni commentario in Marcum arbitrati. Siquidem ille (ajunt) annotat ad verſ. 2. cap. xiii. ſuo adhuc tempore ſuperfuiſſe Templi Ieroſolymitani reliquias quaſdam, ita ut adhuc impletum non videretur illud Chriſti oraculum de eodem Templo: *Non reliquetur lapis ſuper lapidem qui non deſtruatur*. Marc. xiii. 2. Cæterùm anno ſecundo Imperij Apoſtatæ Iuliani, occaſione tentatæ à Iudæis reędificationis ejuſdem Templi prorſus

exciſa

excisa & funditus convulsa ipsa Templi rudera fuisse, avulsis etiam & foras arcana vi ejectis ejus fundamentis, Ruffinus & Socrates, ex Cyrilli Ierosolymitani Episcopi oculato testimonio, referunt, à Baronio laudati ad ann. Christi 363. unde colligendum est, ante illud tempus scriptum hoc fuisse à Victore Opus oportere. Ita ferè illi, difficili se implicantes negotio demonstrandi: quomodo qui sub Iuliano scripserit; vidisse jam tum, & quod ex eodem ipso mox loco apparet, compilasse potuerit Commentarios *Sancti Ioannis Regiæ Vrbis Antistitis*, ejusdem sine dubio, qui apud Scriptores citerioris vetustatis, uti & apud nos hodiè, Chrysostomi cognomento notior est: cum Chrysostomum ex ejus natalis, atque obitus satis certis Epochis, manifestum sit, illo secundo Iuliani anno, Christi 363., puerum necessariò fuisse vix octenni majorem. Quid quod ille ipse Chrysostomus ad caput xxiv. Matthæi initio Homiliæ lxxvi. eadem & ipse illa de adhuc reliquis suo tempore ruinis Templi, ac nondum funditùs abolitis, tanto utique posteriùs Iuliani principatu scribit; quæ ipsa ex eo exscripsisse Victorem apparet. Alius est ergo huic disrumpendo nodo cuneus quærendus. nec alius puto melior eo, quem ibidem suggerit ipse Chrysostomus, approbante & in Adversaria hæc sua mox ibidem referente Victore: nempe cum Templi nomine multa & varia ædificia comprehenderentur, tot Atria cum eorum septis, Gazophylacia, Porticus &c. de quadam forte Templi parte, putà de Æde sacra, ubi erat Arca & Sancta Sanctorum, peculiariter locutum Dominum quando dixit: non remansurum ex ea lapidem qui non destrueretur aut humana vi per Titum, aut divinitùs sub Iuliano. quod si ad cætera quoque idem oraculum extendendum sit; tum ejus perfectam adimpletionem, ad alia tempora, fortassis etiam ad Mundi consummationem differri putandum esse, nullo detrimento fidei, atque autoritatis Christi Prophetiæ; quæ utique tempus eventus quem prædicit, clarè non expressit. Hinc totum liquescit robur argumenti nobis oppositi: & prolatæ de Victoris ætate conjecturæ integra sua probabilitas permanet. Hæc hactenus necessaria dictu prolocutus, detinere Te pluribus, Lector, in limine cessabo, simul fausta Tibi auguratus & precatus omnia fuero. Vale.

CATA-

CATALOGVS PATRVM
ET SCRIPTORVM VETERVM
E quorum Symbolis hæc Catena contexta eſt.

Ambroſius.
Anonymus Toloſanus.
Anonymus Vaticanus.
Apollinaris.
Athanaſius.
Auguſtinus.
Cyrillus.
Epiphanius.
Euſebius.
Irenæus.
Nazianzenus.
Origenes.
Photius.
Severus.
Theodorus Heracleota.
Theodorus Mopſueſtenus.
Victor Antiochenus.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

ΠΡΟΚΟΠΙΟΥ ΔΙΑΚΟΝΟΥ
ΚΑΙ ΧΑΡΤΟΦΥΛΑΚΟΣ

Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον Ἀπόστολον, καὶ Εὐαγγελιστὴν

ΜΑΡΚΟΝ.

PROCOPII DIACONI
ET CHARTOPHYLACIS
ENCOMIVM
In Sanctum Apostolum & Evangelistam
MARCVM
Ex Græco Codice Vaticano
INTERPRETE
IOANNE FRANCISCO ALBANO.
hodie Papa CLEMENTE XI.

НБ ОНУ імені І. Мечникова

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

Προκοπίου Διακόνου καὶ Χαρτοφύλακος ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον ἀπόστολον καὶ Εὐαγγελιστὴν Μάρκον.

Πάλιν ἀποστολικὴ καταστράπτει πανήγυρις, καὶ πάλιν ἐγὼ τοῖς θιασώταις συνεπαγάλλομαι. πάλιν μαθητοῦ μνήμη λαμπρὰ φρυκτωρεῖ, καὶ τὴν Γλῶσσαν χορεύειν τοῖς ἐφυμνίοις προτίθημι, καὶ καταρτίζειν παραθήγω τὴν εὐφημίαν, ἀμυδρὰ μὲν φθεγγομένην. οὐδενὸς γὰρ εὐστρόφων αὐτῇ μέτεστι λόγων, οὐ ταῖς μετὰ κάλλους ἁρμονίαις εὐδοκιμεῖ. πλὴν εἰ καὶ τούτοις ὠχύρωτο, οὐκ ἀποχρῶσα καθεωρᾶτο πρὸς ἔπαινον. τοῖς τοῦ Μάρκου δὲ μεγαλείοις σκηρτῶσαν, καὶ τῶν ἐκείνου καλῶν ὡς οἷόν τε τὴν περιουσίαν ἀποθαυμάζουσαν. Μάρκου τοῦ Πέτρου υἱοῦ τοῦ τῶν οὐρανῶν κλειδούχου συγχορευτοῦ, τοῦ τῶν ἀπορρήτων Εὐαγγελιστοῦ τε καὶ κήρυκος, τοῦ τῆς αἰγύπτου φωταγωγοῦ, καὶ τῷ ἐκείνης θρόνῳ πρῶτος ἐγκαθιζήσαντος. οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τοῦτο μικρὸν εἰς ἀφορμὴν εὐδοξίας. ἐργωδέστερον γὰρ ἐξηκανθωμένην γεωργεῖν ἄρουραν, ἢ τὴν κεκαρθαμένην εἰς φιλοπονίαν ἐπάγεσθαι. οὗτος γὰρ ἡμᾶς σήμερον ἑστιᾶται, οὗτος ἡμῖν ὡς ὄψατα οἰκεῖα προβάλλεται προτερήματα. συνανέστειλε γὰρ τῷ γλυκεῖ ἔαρι φαιδροτέραν τὴν ὥραν ἀποτελοῦντι ἡ ἑόρτιος τούτου ἡμέρα, καὶ ὡς φωτοφανὴς ἥλιος τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς κατελάμπρυνε. συνήθροισε πάντας τοῦ Μάρκου καθωραϊσομένη τοῖς κατορθώμασιν, ὡς νῦν ἡγῆ στολισομένη τοῖς ἄνθεσι καὶ ὡς ἐκ συνθήματος συναυλίαι πιστῶν τὸν ἀπόστολον μακαρίζουσιν. ἐθνῶν συστήματα τὸν μυσταγωγὸν ἀνυμνεῖ, ὡς ὑπὸ γραφέα μεγαλυνεῖ χριστοῦ, καὶ ὡς μάρτυρα τῆς αὐτοῦ παρουσίας καταγεραίρει. εἰπεῖν δὲ μᾶλλον κόσμος τὰ τοσαῦτα τούτου ἀποθειάζει καὶ κροτεῖ ἀγαθοερ-

Procopij Diaconi, & Chartophylacis, Encomium in Sanctum Apostolum, & Evãgelistam Marcum.

Rvrsus Apostolica effulget Panegyris: ac ego denuò sodalibus meis congaudeo. Recurrit iterum Christi Discipuli illustris commemoratio: ego iterum hymnos concinere instituo, & ad encomium texendum linguam meam exacuo: humiliter quidem, ac exiliter loquentem (non enim illi elegantium verborum copia suppetit, nec venusti sermonis lepores præstò sunt, præterquam, etiamsi hisce abundaret, insufficiens adhuc esset ad hoc genus laudationis) Marci tamen ob ingentem gloriam exultantem, & rerum ab ipso præclarè gestarum copiam summè demirantem: Marci videlicet Petri filij, Clavigeri Cælorum socij, arcanorum ineffabilium Evangelistæ, & Præconi, totius Ægypti luminis, ac ad illius solium primùm evecti; Neque enim id modicum est pro argumento celebrationis, nam difficilius est spinis obsitam tellurem subigere, quàm jam expurgatum agrum excolere. Hic nos hodie veluti convivio excipit, & pro ferculis sua nobis exhibet illustria facta; dulci enim Vere hilariorem anni tempestatem reddente festivus ipsius dies illuxit, ac uti splendidissimus Sol hominum mẽtes illustravit: Omnes quippè congregavit hic dies Marci illustribus gestis ita decoratus sicut nunc terra circumamicta est floribus; unde & fideliũ cœtus Beatũ Apostolum uno ore prædicant: Gentium turbæ uti sacrorum Magistrũ ipsum celebrant,

uti rerum à Christo gestarum Scriptorem extollunt, ac uti illius adventus testem honore prosequuntur; dicam amplius: Mundus universus tot tantaque ab ipso præclarè gesta ut divina suspicit, & plausu comprobat: totus enim terrarũ Orbis ex illius doctrina fructum,& utilitatem recepit. Sed nec ullus sermo, nec ulla lingua,illum,prout conveniret, celebrare valet; nam quid primum,quid posterum commendandum? multiplices enim sont illius denominationes, & mirabilia planè certamina. Vidit illũ, quem oculus videre non potuit, nostræ mortalitatis indutum tegumento, & terram quæ ipsum produxit, deseruit: voce divina advocatus fuit, ac propinquorum amorem generosè devicit; pro nihilo enim ipse habuit generis honores, opumque abundantiam veluti fugacem umbram æstimavit; unum super omnia Deum amavit, eam unicam felicitatem censuit, quam ipse denunciaverat, illamque unicam disciplinam, cui adscriptus fuerat. Apostolico cœtui septuaginta Discipulorum annumeratus fuit, veluti splendida lux claris syderibus adjuncta ab illo, qui eum vocaverat, cui in hac nostræ mortalitatis scęna nihil planè est, quod aptè comparari possit. Re-vera Petri filius dicendus est Marcus, & verè illi similis: utrique enim dedit natura eamdem nationem, & genus, ac communes utriusq; prerogativas effecit; prout indicat æqualis utriusque suadendi efficacia, communis Creatoris sequela, consimilis planè fervor,& alia plenè conformia decora ostendunt. Vt enim est apud Prophetã Amos

γήματα. σύμπας γὰρ τῆς ἐκείνου διδασκαλίας ἀπώνατο: ἀλλ' οὐ λόγῳ, οὐ γλώσσα τοῦτον ἡ σοφίσκε ἐωαγνῆν ἄξαρκῆ. τὶ γὰρ σοφώτον, τίδ' ὑσάπῳ ἀνυμνήσῃσι; αἵ τε γὰρ σοφηγορίαι πολυειδεῖς, ⁊ ⓐ ἀγῶνες καταπληκτοι. πεθέα) γὰρ ὧν ὀφθαλμὸς ὁρᾶν οὐ δεδωκῆ τῷ ἡμετέρῳ φαγιόμβιον σοφοκαλύμματι, ⁊ τῷ ἐπεγκαμβίῳ κατέλιωσι. κέκλη) θεία φωνῆ, ἡ ἀγχισέων ἀπεώσατο φίλτρον. σαρ' ὄδὲν αὖπω τοῦ γλύους τὰ τίμια, ὕναρ τοῦτῳ ῥοώδης σοφισία. μόνῳ ἔσεργσι ⓦ ὅτι πάντων θεόν. μόνῳ εὐδαμονίαν ἠγῆτο ἀ ἐπηλελεῖθ, ⁊ τῷ μαθητείαν ἧπερ ἐτέτακτο. τῷ ἀποσολικῷ γὰρ συλλόγῳ τῶ ἑβδομήκοντα ζωηρίθμητα. ὥσπερ φέγγος λαμπρὸν ἀφανέσιν ἄστροις σοβὰ τοῦ κεκλικότ⊙ καταλεγμβίον. ὦ τῆς κάτω σκιωῆς τε, ⁊ τέρψεως ὄδὲν σαρισούμβιμ⊙. Οὕτως τοῦ Πέτρ⊙ ὁ Μᾶρκος υἱός, οὕτως τ' ἐκείνου γνώμης ἐφάμιλλ⊙. ἀνιδίδωσι γὰρ ἡ φύσις τὰ οἰκεῖα τῷ γλύφ, ⁊ τὰ ὁμάσου πλεονεκτήματα, κοινά τίθε) δηλοῖ γὰρ ἡ πφθώ. δηλοῖ ἡ σοφὸς τὸν πλάσαντα ἀκολούθησις, ⁊ τ' ἄλλα τῶ καλῶν ἀδελφά, ⁊ ὁμόσροπα τῆς θερμότητ⊙. ⁊ γὰρ ⓦ σοφήτιὼ Αμὼς ὁκ σωσώσω τοῦ θεαρχικοῦ πνεύματ⊙ σοφαγγέλοντα. ἰδοὺ ἐγὼ στερεῶν βροντιῶ, ἡσὶ κτίζων πνεῦμα, ⁊ ἀναγγέλον εἰς ἀνθρώπους ⓦ Χριστὸν αὐτοῦ, ἐξ ἄκρων μέχρι τῶν τῆς ⁊ῆς πέρατων, Θεὸν ⓦ δημιουργὸν βαλελιζόμβιος, ⁊ τὰ ποικίλα γεωργῶν καταρθώματα. καταφώτησε γὰρ τιὼ ὑφήλι⊙, τὴν τ' πλάνης καταφλεξσι ἀθεότητα. ἀπέσμηξε τοὺς ἐρριπωμβίους εἰδώλοις αἵμασι, ἡσὶ καθηγνισμένους θεῷ τῷ βαπτισμῷ, ἵνα μὴ πλείω φάγιν, σαρέσηζσι. εἶχε γὰρ τιὼ γλῶσσαν αὐτ' ἀσπίδος ⁊ δόρατ⊙, ⁊ τὸ κήρυγμα διεδείκνη πᾶσι βεβαιότ⊙, ⁊ τὰ πλήθη σοφὸς τιὼ ἀληθῆ ζωιὼ σοφενόμβιοι. ἔνθεν γὰρ ἔβρυσι ἡ τῶν θαυμάτων

των πλημμύρα, ἐκεῖθεν καὶ ἔχλοι πρὸς τὴν θεογνωσίαν μετωχετεύοντο. ὁ τὰς βάσεις πεπηρωμένος ἀρτίπους ἀναφανεὶς ἦν τοῖς εὐδρομοῦσι διδάσκαλος, ἀόμματος ταῖς κόραις ὀξυδορκῶν, ἄλλους πρὸς τὸ φῶς ἐχειραγώγει τῆς ἐπιγνώσεως, ἡ ἀφὴ τὴν τοῦ θερμοῦ πλεονεξίαν πρὸς τὰς συνήθεις σπονδὰς μετερύθμιζε, καὶ τὸ πῦρ τῶν εἰδολικῶν θυσιῶν ἀπηθάλωτο. καὶ τῆς πλάνης φυτουργοὶ δαίμονες ἐτεφροῦντο, καὶ ἡ ἀλητὴς ἤκμαζε θεοσέβεια· ὑπέρλαμπρά σου Μάρκε τὰ ἔργα. παράδοξα καὶ τὰ τρόπαια. τούτοις γὰρ ἐζώγρησας τοὺς στρατηγοῦντας. ὁ ἰδιώτης, τούτοις ἐπολιόρκησας τὴν πλάνην ὁμονοχίτων. τούτοις μετὰ τοῦ Πέτρου ὁ τοῦ Πέτρου υἱὸς τὸ Ἰταλῶν ἐχειρώσω γένος. ἐξ ἑώας μὲν ἀφορμήσας, πρὸς δυόμενον δὲ καταπτὰς ἥλιον, καὶ ὧν λόγον πανταχοῦ κατευρύνων, ἦ ἐκεῖνος τὴν ἀκτῖνα τοῖς πέρασιν. οὐ μεθόδοις κεχρημένος σοφιστικαῖς, οὐ κεκομψευμέναις μεταχειρήσεσιν, ἀλλ' ἁπλῷ λόγῳ καὶ ἀληθείᾳ μόνῃ, ἦ πάντων τὸ κράτος ἀνανταγώνιστον ἀποφέρεται, ὅτι γὰρ εὐέμπτωτος ἅπας λόγος εἰ μή τ' ἀλητῇ προσβεύει καὶ ἀμαγγέλλει. γνοίης κἀντεῦθεν. πυθαγόρας μὲν γὰρ τὴν ψευδῆδόξαν κρατύνων, καὶ πολλὰ λεσχηνεύων πείθειν ἰταλοὺς οὐ δεδύνηται. Δημόκριτος αὐτό γε τοῦτο συμπράττων, Ἀβδηριτῶν οὐδένα κατήκοον ἔσχεν. Ὀρφεὺς τῷ μύθῳ πάντως θηρία κατακηλῶν, τοὺς ὁμοχώρους οὐκ ἔπειθε Θράκας. καίτοιγε πολλῷ ῥέοντες λόγῳ, καὶ σοφίᾳ κενῇ βρενθυόμενοι μεθῆς πάντως διώλοντο, καὶ σιγῆς βυθοῖς συγκατέδυσαν. τοιοῦτον γὰρ ἡ ψευδὴς δόξα καὶ ἀδρανής. Μάρκος δὲ τὰς ἀκόμπους τοῦ πνεύματος ἐκτιθεὶς διδαχάς, καὶ τοὺς ἐναντίους ἐμπειθεὶς μετεπλάσατο. ἄνωθεν γὰρ ἐκρατύνετο. καὶ ἡ ἀκραιφνὴς πίστις πυλῶν ἅδου κραταιοτέρα, καὶ οὗτος ἀοίδιμος ὡς ἀληθείας κῆρυξ μέχρι δεῦρο συνα-

ex persona divini Spiritus prædicentem: *Ecce ego firmans tonitru, & creans ventum, & annuncians in Cælos Christum eius.* Ab extremis terræ partibus usque ad vltimos fines perrexit, Deum rerum omniũ Opificem promulgans, atq; uberem plnrium bonorum operum messem recolligens. Nam Orbem terrarum illustravit: impietatem profligavit: Idololatriæ macula fędatos absterſit, & per baptismum expurgatos (ne alia plura dicam) Deo admovit; habuit enim linguã veluti clypeum, & hastam, & ea, quæ prædicabat, certissima cunctis ostendebat, gentesq. ad veram vitam revocabat; Vnde enim multiplicia emanabant prodigia, illinc turbæ ad Dei cognitionem, veramque Religionem traducebantur. Qui pedibus antea læsus erat, integer postea redditus, benè currentium Magister fiebat. Qui oculis antea orbatus erat, pupillarum aciem acutissimam posteà recuperans, alios ad cognitionis lucem deducebat. Ejus contactus exuperantiam caloris, in mediocritatem consuetæ confœderationi pugnantium qualitatum necessariam temperabat, æstu, quo in superstitiones effervescebant, refrigerato; Vnde ignis sacrificiorum, quæ Idolis offerebantur, in fumum, & caliginem vertebatur: Dæmonis fraudis auctores in cinerem redigebantur; & vera Religio florebat. Tua hæc fuerunt, ò Marce, illustria gesta, & admirabilia trophęa. His enim artibus captivos duxisti exercituum Duces tu Vir olim Idiota: his armis Ethnicorũ errorem expugngnasti, tu pauper, & unica indutus tunica: his viribus unà cum Petro

Amos 4.

tu Petri filius Italorum gentem ſubegiſti. A Solis ortu diſcedens, & ad occaſum advolans, ac ubique prædicationem ſpargens, qua Sol ipſe extremis terræ finibus ſuos radios diffundit; non ſophiſticis argumentationibus uſus, nõ ornatis tractationibus, ſed ſimplici oratione, & ſola veritate, qua victoria de cunctis fruſtra reluctantibus reportatur. Quod enim omnis oratio facilè labatur; niſi ea quæ vera ſunt pro ſumma habeat, & prædicet, ex hoc ipſo facilè dignoſces. Pythagoras ſiquidem falſas ſententias propugnans, & multas fabulas confingens; illas Italis nunquam potuit perſuadere. Democritus idipſum peragens, neminẽ Abderitarum habuit auditorem. Orpheus feras omnes ſui ſermonis ſuavitate demulcens, Popularibus ſuis Thracibus fabulas, quas canebat non perſuaſit. Nam iſti omnes multis abundantes verbis, & inani ſapientia ſuperbientes, veluti quadam ebrietate prorſus perditi ſunt, atque alto ſilentio ſimul demerſi fuerunt; id enim efficit falſa, & imbecilla ſapientia. Marcus verò Divini Spiritus doctrinas à jactãtia alienas exponens, ac prodens, etiam quos habuit adverſarios ad ſibi obediendum adduxit; nam ſuperno auxilio muniebatur; puraque fides inferorum portis potentior erat; Vſque adeò autem celebre nomen habuit, ut veritatis Præco ad hanc uſque diem appelletur. Vnde ſicut oportebat Chriſti Incarnationem pro nobis ad ſalutarem finẽ perduci, ita ſimul hujus Sancti Viri memoriam immortalẽ laudibus conſervari conveniens fuit; nam per ipſum creaturis Deus

ποδέδειχται. ἔδει γὰρ τὸν καθ' ἡμᾶς οἰκονομίαν εἰς πέρας σωτηριώδες χωρῆσαι, καὶ τὸν τούτου μνήμην ἀθάνατον τῷ βίῳ μετ' ἐγκωμίων διασώζεσθαι, δι' ὧν γὰρ κεκύρηκε τῇ κτίσει Θεός, δι' ὧν τοῖς πεπλανημένοις ἡ ἐπιφοπὴ πεφραγμάτωται. καὶ ἡ πρὸς τὸν πλάσαντα οἰκειότης διασώζεται. ἐπεὶ οὖν εὐαγγελίου Θεοῦ παρουσίαν εὐαγγελιστὴν ἀνεκήρυξεν, καὶ γνώσῃ θεολόγῳ ἄλλους τε πολλοὺς, καὶ Ἰταλιώτας πρὸς τὴν ἐπίγνωσιν εἵλκυσε, καταπολεμῶν τοὺς ὡς ἀρχιτέκτων σοφὸς τῷ τοῦ εὐαγγελίου πυξίδα, καὶ ταύτῃ νέους ἐγκολάπτει θεσμούς, οὓς ἡ τοῦ Ἱερεμίου προφητεία ἐποίησε φάσκουσα. Καὶ διαθήσομαι τὸν οἶκον Ἰσραὴλ, καὶ τὸν οἶκον Ἰούδα διαθήκην καινήν, δώσω νόμους μου εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν, ὡς ἂν μὴ λόγοις μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ εὐαγγελικῇ συλλαφῇ, καὶ τοῖς ὕστερον τοῦ τοῦ λόγου διαπεφοιτηκόσιν ἀναθρώπισιν, τὰς θεοσημείας ὑπ' ὄψιν ἀγούσης, τὰ ὑπ' ἐμοῦ πάθη, τοῦ ἐκ τοῦ μνήματος ἔγερσιν, καὶ τοῦ εἰς οὐρανούς, οὗ καταλήψεσθε ἐπαυρεῖν. μέγα σου τὸ ἔργον ὦ Μάρκε, καὶ ἀξιόθεον. κοσμοφελὴς ἡ ἐργασία καὶ διαβόητος. ἡ σὴ γὰρ φωνὴ ὑπερῆχον βροντῆς. ὃ τοῦ εὐαγγελίου σου φῶς, ὑπὲρ ἡλίου βολάς. αὐτὴ μὲν γὰρ καὶ νέφει καλύπτουσι, καὶ μικρῷ ἵνα τῷ ὑπὸ σοῦ θαυμάζωσι. ἡ εὐαγγελικὴ δὲ φωταύγεια καὶ τοῦ σὸν ἐκκαλύπτει τῆς ψυχῆς ὠραιότητα. οὐ γὰρ αὐτὸ ὅπερ τοῦτο καὶ αἰεὶ καταλάμπει, καὶ δαδουχεῖ τοὺς ἐκλύσει ἀναλισκομένους τοὺς πόρρω καὶ τῷ τε ἀνεπιτηδεύτῳ κάλλει καθωραϊζομένη, καὶ τῇ ὑπερτόμῳ σοφίᾳ λαμπρυνομένη, παῖς ἁπάντων ἀκοαῖς ὑφηγεῖται τοῦ Θεοῦ τὰ ὑπερδόξα· οὕτως ἤνθησε τὰ τῆς πίστεως. οὕτως ἐξενίκησεν ἡ ἀλήθεια. οὕτω τριὰς ἐν μονάδι, καὶ ἐν μονάδι τριὰς προσκυνεῖται καὶ καταλέλλεται. οὕτω τοῦ πάσης τῆς κτίσεως ὁ ἀνάρχος πατὴρ καὶ υἱὸς ὁ συνάναρχος σὺν τῷ ὁμοουσίῳ καὶ ζωο-

ξωοποιῷ πνεύματι θεολογῆται τὰ ἡμῖν σεβάσεται, ὁ ἐν ἀρχῇ ὑποστάσεσιν εἷς Θεὸς, ἡ ἑνιαία ἡμῖν θεία φύσις. ἡ μία παντουργὸς ἡμῖν ἀπερινόητος δυνάμις. ἡ πλάνη γὰρ ἀπελήλαται, ὃ πολύθεον φρενοβλαβὲς γέγονε σέβασμα. οἱ πολλὰ πάντα τῷ μύθῳ ἑαυτοῖς φερ τῆς ἀνοίας τὰ μὴ ὄντα δαιμόνια, μετ' ἤχους ἀπώλοντο ἀνθρωπόλατραι, κατήγοροι δαίμονες. ὁ γὰρ ἰδίνεγκαν Θεὸν ἄνθρωποι ἔσαντα καθορᾶν. ἠχλύωσαν δὲ ἀνθρωπείῳ σώματος καταπαλαθέντες. ὁ γὰρ ἂν ᾠήθησαν ἥττημα τοῦ κρείττονος νίκην. ἡμῖν νῦν ἡ τοῦ Θεοῦ ἄνεσις ὅτι πάντα τῆς γῆς ἀφθόνως διήκεται τὰ πέρατα. ἐπέστρεψε μὲν οὖν εἰς Χριστὸν ὁ ἀπόστολος ἑτέρους, μυσταγωγήσας, τοῦ φιλάνθρωπον συγκαπάσασιν, διδάξας Θεὸν μόνον σέβειν ἡμᾶς καὶ προσκυνεῖν, καὶ τῶν πολλῶν ἐκείνων ἰδρώτων ὁ μὲν οὖν ἔληξεν. ὃν ἐνάρχησε τὸ ἀποστολῆς ἔλκων ὃ ἄροτρον. διέθρεε δὲ καὶ τοῦ λίβυσσαν γῆν, ἐκεῖθεν πρὸς ἀνίσχουσαν μεταφοιτήσας ἀγγελίῳ τὰ σπέρματα· ᾗ κηρυττόμενον ἔπιγνωσαν Θεὸν ἔπεισεν. ἔλιπε καὶ ταῖς ἄλλαις ἐπ' ἀγύπτῳ πολυανδρουμέναις πόλεσι τὰ οὐρανόπλοκα δίκτυα ὑφαπλῶν, ἐσαγήνευσε πάσας λόγοις καὶ θαύμασιν. ἐξωσράκισε δαιμονιώδη σεβάσματα, καὶ ὡς λίθος ἀμοῦ ἤφησιν ἡ πλάνη, κατέρρεψε τοὺς τῆς πλάνης βωμούς, καὶ τὰ ἐν τούτοις καθηδάφισε τῆς ματαιότητος ξόανα, ὁ ναλπίλων φθόγγος ἠχεῖ, ὁ τείχη καταξείων ἱεριχοῦντος, ἀλλὰ τοῦ τῆς ἀνθρωποκτόνου λόγοις ἀναμοχλεύων ἀπάτην, ἧς ἐκείνων δυσμαχωτέρα, καὶ ναοὺς ἀντενείρων τῷ πάντων ἐξισάζοντι. ἐν οἷς καὶ τὰς σοφοὺς καταλευκαίνων τῷ ὄντι σε ψυχὰς, κατήλλαξε Θεῷ καὶ προσωκειώσατο τῷ βαπτίσματι. ὅτε γὰρ τῆς ἀγυπτιακῆς λήξεως θείῳ πνεύματι κατεξαίρετον ἀφωρίσθη διδάσκα-

prædicatus est: per ipsum ijs, qui aberraverant conversionis gratia comparata fuit, & via ad Creatorẽ demonstrata. Postquam verò misericordem Dei adventum promulgavit, ac lingua Deo plena plures quidem nationes, præsertim verò Italos ad veritatis cognitionem attraxit, pro istis uti sapiens Architectus, Evangelij vas condidit, in quo novas leges insculpsit, quas antea prænunciaverat Hieremiæ prædictio dicens: *Et perficiam in domum Israel, & in domum Iudæ testamentum novum, dans leges meas in cordibus ipsorum*: ut ita non modò prædicatione, sed etiam Evangelica scriptura æterni Verbi incarnationem, ejusq, vitam inter homines traductam posteris manifestaret, ante oculos nimirum ponens illius divina miracula, tormenta, quæ pro nobis sustulit, è sepulchro resurrectionem, & ad Cœlos, unde descenderat, ascensionem. Magnũ utique tuum hoc opus fuit, ò Marce, & planè divinũ: opus universo mundo utile, & auxiliare. Tua enim vox tonitrui sonitum superavit, & Evangelij tui lumen supra Solis radios effulsit; illi siquidem nube nõ rarò teguntur, & parva etiam nebula interposita obumbrantur; at Evangelij tui splendor perpetuus tuæ etiam animæ detegit pulchritudinem; An non enim ex hoc sẽper refulget, & ijs qui propè sunt, instar facis illucet, & eos qui longè absunt, ad se revocat, & non affectato decore exornatus, brevique ac compendiosa sapientia illustratus admirabilia Dei gesta in omniũ aures infundit? Sic fides Christiana efflоruit? Sic veritas victrix evasit. Sic Trinitas in Vnitate, & Vnitas

Hierem. 31.

Vnitas in Trinitate adoratur, & prædicatur. Sic ab omni creatura Pater ſine principio, & ſimiliter Filius ſine principio unà cum cõſubſtantiali, & vivificante Spiritu dicitur, & colitur, in tribus nimirum perſonis unus Deus: ſingularis, & Divina illa natura, una rerum omnium creatrix, & incomprehẽſibilis potentia; error verò gẽtium depulſus eſt: plurium Deorũ cultus evanuit: & qui in tres partes, ut eſt in fabula, res omnes non ſuas (eheu amentiam!) ſibi diviſerant, *cum ſonitu perierunt*. Dæmones hominum pernicies expugnati ſunt; nam Deum hominem factum videre non potuerunt; erubuerunt ſiquidem, ſeſe devictos ab humano corpore cernentes, non enim propriam cladẽ, & dedecus exiſtimaſſent à ſuperiore & potentiore vinci. Et nunc Dei laus, ut Prophetæ dixerunt, diffuſa eſt in omnes fines terræ. Convertit autem Apoſtolus ad Chriſti fidem, etiam Occidentales plagas, explicans Dei deſcenſum, ac exinanitionem ob humani generis benevolentiam, & docens, Deum ſolum colendum eſſe, atq; adorandum. At poſt multos iſtos ſudores, non adhuc quievit, nec ad Apoſtolicum aratrum trahendum invalidior evaſit; nam & Lybiæ terram peragravit, ac inde ad Orientales regiones profectus, ibiq; Evangelij ſemina diffundens, gentes illas ad Dei, quem ipſe prædicabat, cognitionem adduxit. Poſtea & alijs etiã Ægypti Vrbibus multorum hominum copia refertis, cęleſtia retia extendens, omnes illas prędicatione, & miraculis in Chriſti ſagenam attraxit: Dæmonum ſculptilia, quæ colebantur, exter-

Pſalm. 9.

λος. οὗτος ταύτης ἐν πρώτοις ἀρχιερεὺς καὶ ποιμὴν ὑπὸ τοῦ μεγάλου Πέτρου προσέβληται, πόνοις φαιδρίμων ἀποστολικῆς τὸ ἐγχείρημα, καὶ ποικίλοις καμάτοις κατακοσμῶν τὸ λειτούργημα, οὐ τρυφαῖς χρώμενος, οὐ ῥαστώνη, προσετηκώς. πειρασμοῖς δὲ πρὸς μειζόνων, πρὸς ἐλαχίστων περιστοιχιζόμενος, καὶ μυρίαις δεινῶν νιφάσιν, ἵνα τῶν ὄγκων ἐκεῖνον συνέλω κατὰ Παῦλον περιαντλούμενος. ὦ μαθητοῦ θεοφάντορος τὴν γὴν ἐκπερινοστήσαντος ἅπασαν. ὦ σώματος μὴ τοῖς τοσούτοις ἔργοις ἀπαγορεύσαντος. ὦ κηρύγματος ἀειθαλῆ τὴν ἰσχὺν ἀποσωσοντος καὶ ἀθάνατον, θεῖα γὰρ ἔργα καὶ ἐκ Θεοῦ, μαρασμὸν οὐ προσίεται. ἐντεῦθεν ἐπάξιον τὴν δαυϊτικὴν ῥῆσιν τὸ μεγαλοπρεπὲς τῶν δημιουργημάτων θαυμάζουσαν, καὶ πρὸς τὴν θεόπτην Μάρκον μεθαρμόζοντας προειπεῖν. εἰς πᾶσαν τὴν γὴν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτοῦ, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης ἡ τῶν ῥημάτων ὠφέλεια. αὕτη γὰρ σοι θεόσοφε ἡ φωνὴ πρόσφορος, αὕτη μόνη ὑπὲρ πᾶσαν ῥητορείαν ἁρμόδιος. ἐμφανίζει γὰρ τὸν δρόμον, τοὺς ἀγῶνας, τὰς ἀλγηδόνας, τὰ δυσχερῆ, καὶ τῶν ἀμαράντινον στέφανον, ὃν οὐ χρυσίον καταρτίζει τὸ ἐκ σουφείρ, οὐ λίθοι, καὶ μαργαρίται καταποικίλλουσιν ἰνδικοί. ὃν δὲ ὁ ἀθάνατος ἀγωνοθέτης φιλοτεκνεῖ, καὶ ᾧ τοὺς οἰκείους τεραπευτῆρας ἀμείβεται. σοῦ γὰρ τῶν πόδες ὡρομοῖ κοσὰ τὴν προφητικὴν προαγόρευσιν, τῶν τῆς γῆς διανύσαντες κύκλον. σοῦ ἡ γλῶσσα ὡραῖα, εὐηγγελίσατο γὰρ εἰρήνην τὴν πάντα νοῦν ὑπερέχουσαν. σοῦ αἱ χεῖρες ὡραῖαι, τῷ καλάμῳ τοῦ εὐαγγελίου ὑπηρετήσασαι. ἀλλὰ τι ταῦτα μόνα τὰ ἱερότατα μέλη φημί. ὅλος καμάτοις ἀποστολικοῖς καθηγίασαι. ὅλος μαρτυρικοῖς κεκαλλώπισαι στίγμασιν, ἵνα καὶ μαρτυρικῶν ἐπάθλων, καὶ βρα-

βείων

βάων ἐπαύρηται. ὁ γὰ ϑύτης γέγονε καὶ ϑύμα ϗὰ Χρισὸν, καὶ ὁ ποιμαὶὼ τὰ τοῖς θρέμμασι. παρομαρτωῦτα ϛωαναδέξατο. ὡς τοίβατον γὰρ καὶ ὄτ@ μὴ τῆς ἄλλης ἀποσολικῆς ὁμηγύρεως ἐν μέϛῳ λύκων ἀπέσαλ], καὶ ϑυσιάσωσα Θεῷ τοῦ σενήνσκ]. ἐδεσμήθη γὰρ τοῖς ἀνόμων χερῶν, ὁ πολλοὺς ἁρπάϛας τῦ ϗαβολικῦ φάρυγ@. περιήχθη δεσμότης, τοῦ πεπηλάκισαι, δεδυσφήμη], καὶ ἔφερε τοῦώς τε καὶ ἀνεπαχθῶς, ⓦ δεσπότιω ἀπομιμούμεν@. ἐφοινίχθη τοῖς τῆς ϛαρκὸς αἵμασιν, ὁ τιὼ γὴν ἐκείνω τῶ δαιμονικῶν ἀποκαθάρας ἐυτίδων. παῦϛα δὲ τῶ ἀγνωμονεςέρων ἡ ἀλογία, τοῖς τῶ ἀγαϑῶν ἀντεπφέρει τοῦξένοις. καὶ τέλ@, παντοδαπαῖς κακώσεσι δεδοκιμασμέν@ οἷα χρισὸς τοῖς ὃ ἄδυτον φῶς ἐξανέστη, τῶ ποικίλων ἄϑλων πολυειδῆ καὶ τὰ ϗρίσϐα δρεμόμεν@ τοιῦτ@ ὁ δρόμ@ τῦ ἀποσόλυ. διαδπα τῦ Ευαγελις ῦ τὰ ϗπίχειρα, ϑαύματ@ ἔμπλεα, καὶ τῶ ἄνω κρήτων ἐπάξια. καὶ πῶς ὑ ὑπερφέρ@ ὁ μέγας Μαρκ@ κ] πάντων ἀποκεκλήρωται. τί γὰρ ἀποσόλυ γένοιτ' αὖ ὑψηλότ@; πόδε ὑπογραφέως Χρις ῦ ὑμιώτ@; μαρτυρικῆς δὲ δόξης τὶ παρισούμεν@; ὁπότε δὲ καὶ Ιεραρχικὴ συμπάρεσιν ἐπωμὶς, ἀϑλητικοῖς κλεϊζομένη παλαίσμασι. τί ἀλλόγε εἰς ϐύκλειαν ὑπολέλειπ]; τίδ' ἔτ@; ὅτι μὴ ἀγελικαὶ φάλαγγες, καὶ ἀνάκτορα ϑεῖα οἷς μ] τῶ ἄλλων ἐγκρίτων ὑπηρετῶν Θεῦ ϛωαγελάζεταί τε καὶ ϛωαγάλλεται, ϑ τῦ διδασκάλυ ϛωεφορῶν τοῦσωπον, καὶ τοῖς κάλλεσι τῆς ϑεαρχικῆς μοναρχίας λαμπαδύχουμεν@. ὧ γὰρ ἡ τοῦς Θεὸν δόξα ἀυτοῖς μέλεσι διεσαδμένη, τύτῳ ἡ ὑρανία τε καὶ ἀπέραντ@ ϛωεφέπε]. ἀλλ ὑδὲ τῶ κάτω ὀλιγημιῶν ἀμοιρῆ, κἂν μὴ τύτων τοῦδέοιτο. ἤδη γὰρ, καὶ ἡ Αλε-

minavit, atque ut ſanctus lapis (quemadmodum Prophetia dixit) erroris altaria euertit, & quæ in illis erant vanitatis, & inſipientiæ ſimulacra ſolo æquavit, non tubarum clangores emittens, nec Hierichuntina mœnia proſternens, ſed communis hominum hoſtis fraudes illis mœnibus inexpugnabiliores ſuis verbis evellens, ac Templa excitans Deo rerum omnium Dominatori, in quibus nigras, & obſcuras eorum qui illic erant, animas dealbans, atque purificans, Deo illas reconciliavit, & per Baptiſmum conjunxit. Hic enim Ægypto, quæ illi in diviſione obtigit, à Divino Spiritu præ alijs Magiſter aſſignatus eſt: hic illi regioni primus Pontifex, & Paſtor, à magno Petro præfectus fuit, ærumnis illuſtrans Apoſtolicum opus, quod aſſumpſerat, varijſque laboribus publicum miniſterium exornans, non delicijs utens, non otio, & inertiæ deditus, ſed tētationibus tàm à majoribus, quàm à minimis hominibus undique vexatus, ac multiplicium malorum agmine circumdatus, ut ita, quemadmodum & Paulus, tumorem omnem, & faſtum comprimeret. O divinum Diſcipulū, qui totum terrarum Orbem peragravit! O corpus tot tantiſq; operibus non defatigatum! O ſalutaris prædicationis ſemper virētem, & immortalem potentiam! Divina enim opera, & quæ à Deo ſunt corruptionem non patiuntur. Cōgruum eſt hoc loco referre Davidis dictum, quo ipſe divinorum opificiorum magnificentiam extollit, illudque Beato Marco adaptare, nimirum: *In omnem terram* *Pſal. 18.*

exivit

exivit ſonus eius, & in fines orbis terræ verborum ipſius utilitas. Hæc enim vox tibi ſummè conveniens eſt, ò Marce, divina ſapientia pollens, hæc ſola tibi ſupra omnes Rhetoricæ amplificationes accommodata; benè ſiquidem explicat tuum curſum, tua certamina, labores, cruciatus, nec non coronam immarceſcibilem, quæ non auro ex regione Ophir confecta eſt, non gemmis, & margaritis Indicis diſtincta, ſed illa ipſa eſt, quam immortalis Iudex, & certaminum Præſes Deus, amore verè paterno electis impertitur, ac ſuis cultoribus retribuit. Tui enim pedes ſpecioſi ſunt, juxta propheticam prædictionem, qui terræ ambitum peragrarunt: Lingua tua ſpecioſa, quæ pacem illam omnium mentes excedentem feliciter annunciavit. Manus ſimiliter ſpecioſæ, quæ calamo in Evangelio miniſtrarunt. Sed quid hæc ſola ſacratiſſima membra commendo? Totus Apoſtolicis laboribus conſecratus: totus martyrij ſtigmatibus ornatus fuit, adeo ut Martyrum præmijs omnibus, & bravijs perfruatur. Qui enim Sacerdos erat, & ſacrificium offerebat, propter Chriſtum etiam victima effectus fuit, & Paſtor ea quæ gregis propria erant unà cum ipſo grege ſuſcepit. Nam & ipſe tamquam ovis una cum alio Apoſtolico cœtu in medio luporum miſſus fuit, & hoſtia vivens, Deo oblata eſt. In vincula enim conjectus fuit ab iniquis manibus ille, qui multos à Diaboli faucibus eripuit. Vinctus huc atque illuc adductus fuit, contumelijs ac probris affectus, & tamen omnia manſuetè, & æquo

Eſa. 52.

Matth. 10

ξάνθῃ μᾶλλον δὲ ἡ ἀϊγυπτίᾳ πᾶσα τῳωποθρονᾳ Μάρκον λαχοῦσα, ἐ νεῖλος μυστικὸν ἀναμιμνήσκη, τὰς νοητὰς ἀυτῷ ἀρούρας, καταρδονται, ϗ τὰς σταφόρους ὁ ἀληθινὸς, ὡς ἀποστολον ὡς διαλελιστλιώς, μάρτυρα μεγαλωνύμῳ, ἐ τοὺς ὕμνους ἀυτῷ καταλλήλως ταῖς τῳοσηγορίαις ζωαπηχεῖ. Ορᾷ τοῦτο τῇ θήκῃ, εἰ ἡμῖν τοῖς ἄνω τῳεῖπολῷ, ἡμὶ χάννυται πλουτοῦσα Ⓗ τῆς κόνεως θησαυρόν. τῳοσφωνῷ τοῦτῳ τὰ ὀπτάφια ἀσματα, ἐ ὡς ζῶντι τῳοδιαλέγεται, ὡς συνόντι τῷ πνεύματι τῳοδιαλαλῷ. ἡμὶ τῷ ὀνείδει χαίτων καταπυφᾶ. ὧδ' ἐπὶ τὰς τῳοφορούσας τῷ ἀποστόλῳ δωροφορούσα ἡμᾶς, τὰς μείζους χάριτας ἀυτιδεχεῖ. πειρασμῶν γὰρ ὑπανέστην αἰῶνα, ἡμὶ Ⓗ τάφῳ κυκλοῦσιν ἀσικοὶ, ἐ τῶν δένδρων ἀπολύον. ἀπειλεῖ τοῦτο ις βάρβαρος ὀφρὺς τὰ ἀνήκεστα. ἀ δὲ τῳὸς Ⓗ ποιμενάρχων ἱκεῖ συρρέουσιν. ἐσμὸς παθῶν ἐνοχλεῖ, ἐ τῷδὲ τούτῳ ὡς ἰατρείῳ τὰς θεραπείας βλύζον καταφυλάττει. μᾶλλον δὲ ἡ σύμπασα διδασκαλον ἡμὶ ὑπόκωφον ὑπογραφομένη Ⓗ Μάρκον, τὸν ἀυτῆ τῳοκαλεῖ ἐν τοῖς συμπάσχουσιν ἀρωγὸν, ἐ ταῖς ἐτησίαις ἑορταῖς ὡς χρεὰ τοὺς ἐπαίνους καρποφορούσα, κομπάζει κροτοῦσα, ἐ χορεύει πανηγυρίζουσα, τὸ τεθεῖῳ ἀυτῆ διαλείον τῳειπυοσομένη ὡς πολλὰκας θεοχαρίστως ἐνεγκαλίζεται, ἢ χρεῖττον εἰπεῖν, ὡς ἀυτὸ μεχρὶ σώματος σεβάζεται, ἐ παρ' ἀυτῆ τὰ θεόφθογγα οἷε ἀκροᾶσθαι ῥήματα. Οὗ ἐ ἡμῖν ὦ μοῦσα, ϗ Ευαγγελισὰ ἵλεων μὴ ἀποκάμοις πηδήμος, τὰ κυκλώπεια λυπηρὰ ἐπελάφρυνε, τὰ ἐν βίῳ δυσαχθῆ κατευμάριζε, ῥᾳδίᾳ τῷ ἐγκλημάτων χειρόχαρον, δίδου λύσιν τῷ ἐπταισμένων, θειοτάτῳ τῳὸς τῆς δεσποτικῆς γλώττης εἰληφας ἐξουσίαν; εἰ δεσμοῖς, ἀῤῥήκτων ὃ δεσμούμενος, εἰ τῳὸς συμπάθειαν νεύσας, ὁ δεσμὸς διαφάνισος, μὴ παρόψει ταῖς

σφραῖς

σφαῖς ἡμᾶς τῶν ἁμαρτιῶν ἐσφιγμένους, ἀλλ' ὑπτίμησον τοῖς δεσμοῖς, & ῥαγήσονται, δεῖξε τὰς ἐκκλησίας εἰρυνθρώσας, ἃς τῷ θεμελίῳ τῷ σῶν ἐκρυπτώσας λόγων, ὑφ' ὧν ἡ τοῦ δεσποτικοῦ ῥύσις αἵματος, & τῷ ἐκεῖθεν ἡμᾶς μεταχθῆν ἀγαθῶν ἀπλησχθύασον. χάριτι & φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χῦ. ᾧ ἡ δόξα & τὸ κράτος νῦν & εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

animo perferebat, Dominum ſuũ imitatus. Multo carnis propriæ ſanguine perfuſus eſt, qui terram illam dęmonum ſordibus expurgaverat. Hæc enim ſunt, quæ ingratorum, & iniquorum hominum inſipientia illis rependit, qui beneficia in eos contulerunt. Demum omnigenis cruciatibus velut aurum probatus ad inacceſſibilem illam lucem evolavit, variorum certaminum multiplices, atque uberes fructus percepturus. Talis fuit Apoſtoli curſus: tales Evangeliſtæ conatus miraculo pleni, & ſupernis plauſibus digni. Et quomodo in omnibus magnus Apoſtolus Marcus ſummas laudes non ſortiatur? Quid enim eſt Apoſtolo ſublimius? Quid Chriſti Scriba honorabilius? Quid cum Martyrij gloria comparandum? Cum verò & Pontificius amictus eidem acceſſerit Athleticarum luctationum gloria decoratus, quidnam aliud ad ſummum gloriæ pondus reliquum fuit? non utique aliud niſi Angelorum comitatus, & cœleſtis illa Regia, in qua unà cum alijs electis Dei ſervis modò verſatur, & exultat ſui magiſtri faciem conſpiciens, & Divini illius Regni pulchritudine, & lumine illuſtratus. Cui enim Dei gloria in hoc mundo curę fuit, meritò hunc cæleſtis, & infinita gloria in Cœlo conſectatur. At neque celebrationibus hujus mundi deſtituitur, licèt his non indigeat. Nunc enim Alexandria, imò verò tota Aegyptus Marcum ſuum primum Præſulem ſortita, ac veluti myſticum Nilum nacta, ſpiritales animarum agros irrigantem, quemadmodũ verus Nilus feraces terræ campos irrigare ſolet, illum ut Apoſtolum, ut Evangeliſtam, ut Martyrem magnificè extollit, atque hymnos canit ejus appellationibus, & meritis conſonos. Videt ejus corpus in monumento poſitum, licèt anima in ſupernis regionibus verſetur, ac ſecum ipſa lætatur illius ſacrorum cinerum theſauro ditata. Circa ejus ſepulchrum feſtivis canticis ipſum compellat, & tamquam cum vivente aliquo, & in ſpiritu verſante colloquitur, ac gratijs ibidem ab eo receptis perfruitur: pro illis verò honoribus quos Apoſtolo congruentes offert, majora viciſſim beneficia recipit. Cum enim calamitatem flatus adverſi ſpirant, tunc Vrbis incolæ Marci Sepulchrum circumdant, & illicò à malis liberantur. Cùm Barbarorum furor graviſſima mala minatur, ipſi ad Paſtorem ſupplices confluunt. Morborum copia cùm eos perturbat, tunc ad ipſum veluti ad Medici officinam, è qua emanant remedia, confugiunt; Imò verò univerſa Aegyptus Magiſtrum, & adiutorem ſibi Marcum adſcribens in adverſis omnibus, quæ ſibi contingunt, illius auxilium invocat, & annuo die ejus feſto laudum debitum ipſi perſolvens, exultat, plaudit, ac celebri panegyri illius merita proſequitur: divinumque

ipſius

ipſius Evangelium, ut tabulas à Deo inſculptas amplectitur, vel ut melius dicam, tamquam ipſum Chriſti os veneratur, & ab illo divina verba ſe audire arbitratur. Quem & nobis, ò Sanctiſſime Doctor & Evangeliſta, propitium reddere ne graveris: triſtia quæ nos perturbant, tollas: aſpera quæ in vita accidunt, complanes: rumpas chirographum illud, in quo noſtra crimina deſcripta ſunt: & erratorum desveniam; talem enim poteſtatem ab ipſius Domini lingua accepiſti: Si ligaveris, id quod ligatur erit inſolubile: ſi ad commiſerationem & veniam inclinaveris, vinculum facilè diſſolvetur. Ne ergo deſpicias nos catenis peccatorum conſtrictos, ſed impera vinculis ipſis, & effringentur. Eccleſias in pace, & tranquillitate cuſtodias, quas tuæ prædicationis fundamento firmaſti: pro illis quippe Domini ſanguis effuſus eſt; & bonorum cæleſtium fac nos eſſe participes, gratia & benignitate Domini Noſtri Ieſu Chriſti, cui gloria, & potentia, nunc & in ſæcula ſæculorum. Amen.

CATENA
GRAECORVM PATRVM
IN EVANGELIVM
secundum Marcum

Collectore, & Interprete

PETRO POSSINO SOC. IESV PRESBYTERO.

ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΜΑΡΚΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ

ΥΠΟΘΕΣΙΣ.

Κατὰ Μάρκον τόδε τὸ Εὐαγγέλιον ἐπιγέγραπται, ἐπειδὴ αὐτὸ Μάρκος ὁ μαθητὴς Πέτρου, καὶ συνεκδημος Παύλου συνεγράψατο. διηγεῖται δὲ ἐξ ἀρχῆς λέγων ἀρχὴν εἶναι τοῦ Εὐαγγελίου τὸ τοῦ Ἰωάννου κήρυγμα καὶ βάπτισμα. λαβὼν τὸ μαρτύριον παρὰ Ἡσαΐου τοῦ Προφήτου. σημαίνει δὲ καὶ αὐτὸς ὅτι ἐπειράσθη ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ ὄρει, ὑπὸ καταλέγει δὲ τοὺς πειρασμούς. ἀπαγγέλλει δὲ καὶ ἐκλογὴν τῶν μαθητῶν, καὶ σημεῖα καὶ τέρατα γενόμενα, τήν τε τοῦ μυστηρίου παράδοσιν, καὶ τέλος ὅτι παρεδόθη Πιλάτῳ, καὶ ἐσταυρώθη τῷ σώματι, καὶ οἱ μὲν στρατιῶται διεμερίσαντο τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, τὸ δὲ σῶμα τεθὲν ἐν μνημείῳ ἠγέρθη ἐν τριημέρῳ. καὶ τοῦτο παῖς γυναιξὶν ὁ καταβὰς Ἄγγελος ἀπήγγειλεν, ἵνα καὶ αὐταὶ ἀπαγγείλωσι τοῖς μαθηταῖς.

EVANGELII SECVNDVM MARCVM

ARGVMENTVM:

SEcundum Marcum hoc Evangelium inscribitur, quoniam id Marcus Petri discipulus, & comes Peregrinationum Pauli, conscripsit. Narrare autem à principio incipit dicens, initium esse Evangelij Ioannis prædicationem, & Baptismũ, sumpto testimonio ab Esaia Propheta. Prodit autem & ipse tentatum in monte Christum, tentationes tamen singillatim non recenset. Explicat verò distinctè electionem Discipulorum, & signa, ac prodigia, quæ contigerunt, tum etiam mysterij traditionem, ad extremum ut traditus Pilato Dominus sit, & corpore crucifixus: utque vestimenta quidem eius inter se milites partiti sint, corpus verò in sepulchro positum resurrexit intra triduum: idque mulieribus descendens Angelus nunciaverit, ut & ipsæ nunciarent Discipulis.

SCHOLIVM.

Confundit hic Autor Marcum Petri Discipulum cum alio comite Pauli & Barnabæ. In hoc non probandus, uti nec Victor qui paulò post idem affirmat.

EVANGELII SECVNDVM MARCVM.

CAPITVLA

1 De Infeſſo a Dæmone.
2 De Socru Petri.
3 De curatis à diverſis morbis.
4 De Leproſo.
5 De Paralytico.
6 De Levi publicano.
7 De habente manum aridam.
8 De Electione Apoſtolorum.
9 Parabola Sementis iactæ.
10 De increpatione aquarum.
11 De Legione.
12 De Filia Principis Synagogæ.
13 De Hæmorrhoiſſa.
14 De Ordinatione Apoſtolorum.
15 De Ioanne & Herode.
16 De quinque panibus.
17 De inceſſu ſupra mare.
18 De tranſgreſſione mandati Dei.
19 De Phœniſſa.
20 De Muto.
21 De ſeptem panibus.
22 De Fermento Phariſæorum.
23 De Cœco.
24 De Interrogatione in Cæſarea.
25 De Transfiguratione Ieſu.
26 De Lunatico.
27 De Diſceptantibus, quis maior?
28 De Interrogantibus Phariſæis.
29 De Divite cum interrogante.
30 De Filijs Zebedæi.
31 De Bartimæo.
32 De Pullo.
33 De Ficu arefacta.

ΤΟΥ ΚΑΤΑ' ΜΑΡΚΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ.

α' Περὶ τοῦ δαιμονιζομένου.
β' Περὶ τῆς πενθερᾶς Πέτρου.
γ' Περὶ τῶν ἰαθέντων ἀπὸ ποικίλων νόσων.
δ' Περὶ τοῦ λεπροῦ.
ε' Περὶ τοῦ παραλυτικοῦ.
ς' Περὶ Λευῒ τοῦ τελώνου.
ζ' Περὶ τοῦ ξηρὰν ἔχοντος χεῖρα.
η' Περὶ τῶν ἀποστόλων ἐκλογῆς.
θ Περὶ τοῦ σπόρου παραβολή.
ι' Περὶ τῆς ἐπιπλήσεως τῶν ὑδάτων.
ια' Περὶ τοῦ λεγεῶνος.
ιβ' Περὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ ἀρχισυναγώγου.
ιγ' Περὶ τῆς αἱμορροούσης.
ιδ' Περὶ τῆς τῶν ἀποστόλων ἀποστολῆς.
ιε' Περὶ Ἰωάννου καὶ Ἡρῴδου.
ις Περὶ τῶν πέντε ἄρτων.
ιζ' Περὶ τοῦ ἐν θαλάσσῃ περιπάτου.
ιη' Περὶ τῆς παραβάσεως ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ.
ιθ Περὶ τῆς Φοινίσσης.
κ' Περὶ τοῦ μογιλάλου.
κα' Περὶ τῶν ἑπτὰ ἄρτων.
κβ' Περὶ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων.
κγ' Περὶ τοῦ τυφλοῦ.
κγ' Περὶ τῆς ἐν Καισαρείᾳ ἐπερωτήσεως.
κε Περὶ τῆς μεταμορφώσεως τοῦ Ἰησοῦ.
κς' Περὶ τοῦ σεληνιαζομένου.
κζ' Περὶ τῶν διαλογιζομένων, τίς μείζων;
κη' Περὶ τῶν ἐπερωτησάντων Φαρισαίων.
κθ Περὶ τοῦ ἐπερωτήσαντος αὐτὸν πλουσίου.
λ' Περὶ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου.
λα' Περὶ Βαρτιμαίου.
λβ' Περὶ τοῦ πώλου.
λγ' Περὶ τῆς ξηρανθείσης συκῆς.

λδ' Περὶ ἀμνησικακίας.
λέ Περὶ τῶν ἐπερωτησάντων τὸν Κύριον Ἀρχιερέων καὶ Γραμματέων.
λς Περὶ τοῦ αμπελῶνος.
λζ' Περὶ τῶν ἐγκαθέτων διὰ τὸν κῆνσον.
λή Περὶ τῶν Σαδδουκαίων.
λθ Περὶ τοῦ Γραμματέως.
μ' Περὶ τῆς τοῦ κυρίου ἐπερωτήσεως.
μά Περὶ τῆς τὰ δύο λεπτά.
μβ' Περὶ συντελείας.
μγ' Περὶ τῆς ἡμέρας καὶ ὥρας.
μδ' Περὶ τῆς ἀλειψάσης μύρῳ.
με Περὶ τοῦ πάσχα.
μς' Περὶ τῆς Προδόσεως προφήτεια.
μζ Περὶ τῆς τοῦ Πέτρου ἀρνήσεως.
μή Περὶ τῆς αἰτήσεως τοῦ Σώματος τοῦ Κυρίου.

34 De obliviſcendis iniurijs.
35 De Principibus Sacerdotũ, ac Scribis interrogãtibus Dnũ.
36 De Vinea.
37 De Inſidiantibus per cenſum.
38 De Sadducæis.
39 De Scriba.
40 De Interrogatione Domini.
41 De Muliere cũ duob. minutis.
42 De Conſummatione.
43 De Die & hora.
44 De ea quæ unxit Dominum unguento.
45 De Paſchate.
46 Prophetia traditionis.
47 De Petri negatione.
48 De Petitione Corporis Domini.

Σουΐδα. Μάρκος ὁ Ευαγγελιστὴς ἔχει τίτλους μὴ Κεφάλαια λς'.

Suidæ. Marcus Evangeliſta habet Titulos 48. Capita 36.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ ΒΑΤΙΚΑΝΟΥ Πρόλογος ἐς τὴν Ἑρμήνειαν τοῦ κατὰ ΜΑΡΚΟΝ.

ANONYMI EX VATICANA Bibliotheca deſcripti Præfatio in expoſitionem Evangelij ſecundum Marcum.

Ἐπειδὴ μὴ εὗρόν τινα τῶν πατέρων Ἑρμηνευσάντων τὸν Μάρκον, ἵνα μὴ μείνῃ ἀτέλεστον τὸ Εὐαγγέλιον, κατετόλμησα τῆς ἑρμηνείας. εἰ μὲν οὖν τι ἄξιον λεχθείη, χάρις Θεῷ, καὶ τοῖς τὰ σπέρματα δεδωκόσι πατρᾶσιν. εἰ δὲ οὐκ, ἔστω καὶ τοῦτο τῆς ἐμῆς ἀμαθείας καὶ θρασύτητος ἀπόδειξις.

Μάρκος ὁ θεσσέσιος Εὐαγγελιστὴς γέγονε μὲν ἀκροατὴς καὶ φοιτητὴς Πέτρου τοῦ Κορυφαίου τῶν Αποστόλων. καὶ δὴ καὶ μέμνηται αὐτοῦ ὁ Πέτρος ἐν δευτέρᾳ τῶν Καθολικῶν αὐτοῦ ἐπιστολῶν, λέγων. ἀσπάζεται δὲ ὑμᾶς ἡ ἐν βαβυμῶνι συνελεκτὴ, καὶ Μάρκος ὁ υἱός μου. γέγονε δὲ ὕστερον τῆς Αλεξανδρέων Εκκλησίας ἐπίσκοπος. φησὶ δὲ. Εὐσέβιος ἐν τρίτῃ βίβλῳ τῆς εὐαγγελικῆς ἀπο-

QVoniam nullum Patrũ inveni, qui Marcum eſſet interpretatus, ne Expoſitio Evangelicæ Scripturæ imperfecta maneat, auſus ſum eam operis partem invadere. in qua tractanda ſi quid laude dignum attulero, Deo ſit gratia, & Patribus, qui ſemina jecerunt unde hæ qualeſcunmque fruges exiſterent. Sin minus, ferendum fuerit extare hic imperitiæ, confidentiæque meæ monumentum.

Divus Marcus Evangeliſta fuit auditor & diſcipulus Petri Apoſtolorum Principis. Itaque meminit ipſius Petrus in ſecunda ſuarum Epiſtola Catholica, dicens: *Salutat vos Eccleſia, quæ eſt in Babylone* 1. Petr. v. v. 13.

bylone coelecta, & Marcus filius meus. Fuit autem postea Alexandrinæ Ecclesiæ Episcopus. Ait verò Eusebius in Libro tertio Evangelicæ demonstrationis, Petrum religione quadam à scribendo Evangelio refugisse, Marcum autem quæ a Magistro audierat memoria & commentario complexum, ad utilitatem Fidelium edidisse. hinc factum, ut quæ Petro ampla & glorioſa dicta sunt a Christo Marcus non referat, ut pote quæ a Petro sua decora præ modestia premente nunquam audijsset. Negationem verò & quæcumque parum honorifica Petro erant quasi ex proposito persecutus sit: quod ea nimirum Petrus ad sui depressionem commemorare ac profiteri solitus esset.

δείξεως. ὅτι ὁ μὲν Πέτρος δι' ἐυλάβειαν ἀπέσχετο τῆ γράψαι Εὐαγγέλιον. ὁ δὲ Μάρκος ἀπομνημονεύσας τὰ ὑπὸ τοῦ διδασκάλου λεγόμενα συνεγράψατο εἰς ὠφέλειαν τῶν ἀκουόντων. διό φασι τὰ ἔνδοξα τὰ περὶ Πέτρον εἰρημένα, ὡς Πέτρος διὰ τὴν ταπεινοφροσύνην οὐκ εἰρηκότος, ὁ συνεγράψατο. τὴν δ' ἀρνησιν, φασὶν, ὅσα κατ' αὐτοῦ, εἶπεν, ὡς δὲ Πέτρος τὰ καθ' ἑαυτοῦ ἐκπομπεύοντος.

VICTORIS PRESBYTERI Antiocheni in suam Expositionem Evangelij secundum Marcum.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ Εἰς τὴν τοῦ ἁγίου Μάρκου Ἑρμήνειαν.

Præfatio.

Πρόλογος.

CVm in Evangelium secundum Matthæum & secundum Ioãnem tonitrui filium multi Commentaria conscripserint, pauci vero in Evangelium secundum Lucam: in Evangelium vero secundum Marcum omnino, ut opinor, nullus (neque enim memorari quemquam qui id fecerit audivi hactenus, quamvis curiosè inquisierim ex eis qui Scriptorum veterum indices summa cura confecerunt) decrevi brevem expositionem in hoc Evangelium conficere, colligendis & digerendis quæ sparsim & ex occasione in locum eius aliquem scripta in Operibus Magistrorum Ecclesiæ reperientur.

Sciendum: Evangelistam Marcum primum omnium post Mat-

Πολλῶν εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον καὶ εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννου τὸν υἱὸν τῆς βροντῆς, συνταξάντων ὑπομνήματα, ὀλίγων δὲ εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν, σπάνιος δ' ὅλως, ὡς οἶμαι, εἰς τὸ κατὰ Μάρκον Εὐαγγέλιον ἐξηγησαμένων (ἐπεὶ μηδὲ μέχρι τήμερον ἀκήκοα, καὶ τοῦτο πολυπραγμονήσας παρὰ τῶν παλαιῶν πεποιημένων τὰ τῶν ἀρχαιοτέρων συναγειν πονήματα) συνεῖδον τὰ κατὰ μέρος καὶ σποράδην εἰς αὐτὸ εἰρημένα παρὰ τῶν διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας, συναγαγεῖν, καὶ σύντομον Ἑρμήνειαν συντάξαι.

Ἰστέον ὅτι μὲν Ματθαῖον Μάρκος ὁ Εὐαγγελιστὴς συγγραφὴν ποιεῖται, ὃς Ἐκαλεῖτο καὶ Ἰωάννης. υἱὸς δὲ ἦν Μαρίας τῆς τοῦ Ἀποστόλου δεξαμένης ἐν Ἱερουσαλὴμ ἐν τῇ αὐτῆ οἰκίᾳ. ὡς ἐν ταῖς πράξεσι τῶν Ἀποστόλων δηλοῦται. Καὶ τὰς μὲν ἀρχὰς τῷ Βαρνάβᾳ, ἀνεψιὸς

НБ ОНУ ім. І.І.Мечникова

ψιὸς ὢν αὐτῦ, & τῷ Παύλῳ συνηπλετο, ὡς πάλιν ἐν ταῖς πράξεσιν εἰρηται τῶν Ἀποστόλων. Καὶ Παῦλος ὄρος Κολόσσεις μνημονεύει αὐτῦ ποιῦ), φάσκων, ἀσπάζεται ὑμᾶς Μάρκος ὁ ἀνεψιὸς Βαρνάβα. Καὶ ἐν τῇ πρὸς Τιμόθεον δευτέρᾳ, ἀναλαβὼν Μάρκον ἄγαγε μετ' ἑαυτῦ, & τά ἑξῆς. ὅτι δὲ Ῥώμης ὢν μετὰ ταῦτα σὺν τῷ Πέτρῳ, ὅς φησιν ἐν τῇ πρώτῃ ἐπιστολῇ. ἀσπάζεται ὑμᾶς Μάρκος ὁ υἱός μου. Τῶν ἱερὰν τοίνυν τῦ Κυρίυ κηρύγματος διδασκαλίαν παρ' αὐτῶν δεδιδαγμένος ἦν & σὺν αὐτοῖς ἐποιεῖτο πάντων, & ὅτι δὲ Ῥώμης ἐπλήρου. Παρακλήσεσι ἢ παντοίαις ἤτουν αὐτόθι, φασὶν, ἐγγραφον αὐτοῖς ἀνθέσθαι τὴν διήγησιν τῦ Κυρίυ κηρύγματος. & παύτων αἰτίαν γενέσθαι τῦ λεγομένου τὸ Μάρκον Εὐαγγελίου γραφῆς.

thæum Evangelium scripsisse. qui quidem non modo Marcus, sed præterea Ioannes quoque reperitur dictus. Filius is erat Mariæ illius, quæ Apostolos in domum suam Ierosolymis excepit, prout in Actis Apostolorum narratur. Ac principiò quidem Paulo adhæsit & Barnabæ, cum hujus consobrinus esset, prout item in Actis Apostolorum dicitur. Paulus quoque ad Colossenses scribens, ejus meminit, his verbis: *Salutat vos Marcus Consobrinus Barnabæ*. & ad Timotheum secunda: *Marcum assume & adduc tecum*, & quæ sequuntur. Romæ vero deinde cum Petro fuit; qui priore sua Epistola: *Salutat vos* (inquit) *Marcus Filius meus*. Sacram igitur Evangelicæ prædicationis doctrinam à principibus Apostolis accepit, & una cum ipsis exercuit ac promulgavit Romæ: ubi & ajunt quotidianis precibus Fideliũ indulsisse ipsum, ut quæ voce prædicaverat, brevi scripto comprehensa vulgaret: ac tali occasione Evangelium quod dicitur secundum Marcum, esse conscriptum.

Col. iv. 10.

Tim. ii. iv. 11.

ΕΙΡΗΝΑΙΟΥ Μετὰ τὴν τῦ κῦ Ματθαῖον Εὐαγγελίου ἔκδοσιν, Μάρκος ὁ μαθητὴς καὶ Ἑρμηνευτὴς Πέτρου, & αὐτὸς τὰ ὑπὸ Πέτρου κηρυσσόμενα ἐγγράφως ἡμῖν παραδέδωκε.

IRENAEI Post editionem Evangelii secundum Matthæum, Marcus Discipulus & Interpres Petri, quæ à Petro prædicabantur scripto nobis tradidit.

CATE-

CATENA GRAECORVM PATRVM IN EVANGELIVM secundum Marcum.

EVANGELIVM Secundum Marcum. Cap. 1.

„ ℣. 1. Initium Evangelii Ieſu
„ Chriſti Filij Dei.

„ 2. Sicut ſcriptum eſt in Pro-
„ phetis. Ecce ego mitto Ange-
„ lum meũ ante faciem tuã, qui
„ præparabit viam tuã ante te.

ANONYMI VATICANI. Quandoquidem Matthæus & Lucas Chriſti res ab ipſis principiis repetierunt: ille a Domini genealogia, hic ab iis quæ ejuſdem Domini conceptum præceſſerunt, Ego initium Evangelii a Ioanne ducam. Evangelii, inquam, Filii Dei. Filium enim Dei Chriſtum eſſe, in Prophetis ſcriptum eſt. Hoc porro inquit Scriptionis meæ principium eſt: *Ecce ego mitto Angelum meum*. Id Malachias de Ioanne dicit, ut ex perſona Dei. Potes autem illud: *Sicut ſcriptum eſt in Prophetis*, connectere illi ſententiæ: *Ecce ego mitto Angelum meum*. quaſi dicat Marcus: inchoare ſe Evangelium Filii Dei ab eo quod a Prophetis de Ioãne dictum eſt. deinde omiſſis alijs Prophetis, puta Davide dicente: *Paravi lucernam Chriſto meo*, Iſaiæ teſtimonium ſolius poſuit,

Malach. III. 1

Pſalm. CXXXI. 17.

ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ Τὸ Κατὰ Μάρκον. Κεφ. α'

„ Αρχὴ τοῦ Εὐαγγελίου Ιησοῦ Χριστοῦ
„ υἱοῦ Θεοῦ.

„ Ως γέγραπται ἐν τοῖς προφήταις.
„ Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν Ἄγγελον μου
„ πρὸ προσώπου σου ὃς κατασκευάσει
„ τὴν ὁδόν σου ἔμπροσθέν σου.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ ΒΑΤΙΚΑΝΟΥ. Επειδὴ ὁ Ματθαῖος καὶ ὁ Λουκᾶς ἄνωθεν ἤρξαντο, ὁ μὲν ἀπὸ τῆς τοῦ Κυρίου γενεαλογίας, ὁ δὲ καὶ πάντων ἔμπροσθεν, ἐγώ φησι τὴν ἀρχὴν τοῦ Εὐαγγελίου ἀπὸ Ιωάννου ποιήσομαι. Εὐαγγέλιον δὲ τοῦ υἱοῦ Θεοῦ, ὅπερ καὶ ἐν τοῖς προφήταις γέγραπται, ὅτι υἱὸς ἐστι Θεοῦ. ἡ δὲ ἀρχή φησι τῆς ἐμῆς συγγραφῆς ἐστί, Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν Ἄγγελόν μου. ὅπερ δὲ ὁ Μαλαχίας περὶ Ιωάννου λέγει, ὡς ἂν προσώπου Θεοῦ. δύναται δὲ ὅ, ὡς γέγραπται ἐν τοῖς προφήταις, σωφάγαι τῷ, Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν Ἄγγελόν μου. ἵνα τὴν ἀρχὴν ποιήσομαι τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ υἱοῦ Θεοῦ ὅ τοῖς προφήταις περὶ Ιωάννου εἰρημένον. εἶτα ἀφεὶς τοὺς ἄλλους προφήτας, οἷον τὸν Δαβὶδ τὸν εἰπόντα, ἡτοίμασα λύχνον τῷ χριστῷ μου, τὸν Ησαΐου τεθηκεν μαρτυρίαν μόνον.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧΕΩΣ.

Μάρκος ὁ Εὐαγγελιστὴς ἀπὸ τοῦ προφητικοῦ πνεύματος τοῦ ἐξ ὕψους ἐπιόντος τοῖς ἀνθρώποις, τὴν ἀρχὴν ἐποιήσατο. Ὃ μὲν γὰρ, Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, μετὰ τὴν περὶ τὸν Ἐζεκίαν ἱστορίαν ἀνεγέγραπται. Ὃ, Ἰδοὺ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου, καὶ τὰ ἑξῆς, ὑπὸ τὸν Μαλαχίου εἴρηται. Ἐπιτεμὼν δὲ ὁ Εὐαγγελιστὴς, ὡς ὑπὸ Ἡσαΐου εἰρημένας τὰς δύο χρήσεις παρέθηκε. τὴν δὲ ὁμοίως ἐπιτομὴν πεποίηται καὶ ἐπὶ τοῦ, Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου, καὶ τὰ ἑξῆς, μεταποιήσας τὸ προκείμενον, ἐμπροσθέν σου, ὡς Ὠριγένης ἐν ἕκτῳ τόμῳ τῶν εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην ἐξηγητικῶν φησι, δύο προφητείας εἰρημένας ἐν διαφόροις ὑπὸ δύο προφητῶν, εἰς ἓν συναγαγὼν πεποίηκε.

VICTORIS ANTIOCHENI.

Marcus Evangelista a descensu Prophetici Spiritus ex alto in homines, initium fecit. Illud enim: *Vox clamantis in deserto* post Historiam Ezechiæ scriptum est. hoc vero: *Ecce ego mitto Angelum meũ* & quæ sequuntur, a Malachia est dictum. compendio vero usus Evangelista utramque sententiam ita junxit tamquam si vnius autoris Isaiæ essent. simili breviãdi studio rursus & illa contraxit: *Ecce ego mitto Angelum meum* & quæ sequuntur. Silentio nimirum premens quod citato loco legitur: *ante te*. Ita Origenes sexto tomo Enarrationum in Evangelium secundũ Ioannem, ubi duas prophetias locis diversis scriptas à Prophetis duobus in unam hic conflatas docet.

„ Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν τοῦ Κυρίου, εὐθείας „ ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ.

V. 3. Vox clamantis in deserto: „ Parate viam Domini rectas facite semitas ejus.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ ΒΑΤΙΚΑΝ.

Καὶ οὐ μόνον φησὶ, ταῦτα εἶπεν περὶ Ἰωάννου τὴν ῥῆσιν ὁ Προφήτης, ἀλλὰ καὶ τὴν λέγουσαν, Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ. τοῦτο δὲ εἶπε ἵνα δείξῃ καὶ τὸ μαρτύριον Χριστοῦ μέγιστον, ᾧ δύο προφητεῖαι αὐτοῦ ἐπεμνήσθησαν.

ANONYMI VATICANI.

Neque solum, inquit, hãc protulit de Ioanne sententiam Propheta, sed & illam: *Vox clamantis in deserto*. Hoc autem dixit, maximum demonstrans Christi testem: utpote cujus Prophetiæ duæ mentionem fecerint.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Τὸ Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, εἰρήκει ὁ μακάριος Βαπτιστὴς πρὸς τοὺς σταλέντας ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ διδασκάλων τοῦ λαοῦ. πυνθανομένων γὰρ αὐτῶν καὶ διερωτώντων τίς εἶ; ἵνα ἀπόκρισιν δῶμεν, καὶ τὰ ἑξῆς. αὐτὸς αὐτὰ πεχρίθη τό, Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, ὡς καὶ τὸ ἐπαγόμενον δηλοῖ κηρύττων βάπτισμα μετανοίας, καὶ τὰ ἑξῆς. ὁρᾷς καὶ διὰ τί ἐκήρυττεν, εἰς τοῦτο δηλονότι μόνον

VICTORIS ANTIOCHENI.

Hæc verba: *Vox clamantis in deserto*, dixerat Beatus Baptista ad missos à Principibus Sacerdotum & Doctoribus Populi. Interrogantibus enim eis; *Tu quis es? ut responsum demus* &c. ipse respondit: *Vox clamantis in deserto*. prout & indicatur eo quod adjungitur: *prædicans baptismum pœnitentiæ* &c. Ad id videlicet solum aderat ut

præpa-

præpararet & viam muniret: non autem ut ipsam, cujus spem faciebat, gratiam remissionis peccatorũ ipse daret, sed ut animas, ad quas adventabat Deus, ad eum excipiendum idoneas redderet. Ioannis quidem baptisma per pœnitẽtiam purgabat in præparationem sanctificationis: Christi autem, per gratiam sanctificabat in perfectionem.

ὅτι προοδοποιῶν παρεγένετο, καὶ προετοιμάζων, οὐ τὴν δωρεὰν χαριζόμενος, ὅπερ ἦν ἄφεσις, ἀλλὰ προπαρασκευάζων τὰς ψυχὰς τῶν μελλόντων δέχεσθαι τὸν τῶν ὅλων Θεόν. Τὸ μὲν Ἰωάννου βάπτισμα διὰ μετανοίας ἐκάθηρεν εἰς εὐτρεπισμὸν ἁγιασμοῦ. Τὸ δὲ τοῦ Χριστοῦ, διὰ χάριτος ἡγίαζεν εἰς τελείωσιν.

ANONYMI TOLOSANI. Marcus Evangelista à Prophetico spiritu qui in homines è cœlis supervenit, initium fecit. Finem quippe testamenti veteris initium novi dicit esse. Porro testimonium quod de Præcursore recitat ex duobus Prophetis sumptum est, Malachia & Esaia. Malachias dixit: Ecce mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te. Isaias vero: Vox clamantis in deserto. Est autem illic sermo Dei Patris ad Filium dicentis Angelum fore Præcursorem. Propterea quod & Angelicam vivendi formam æmulaturus esset: & quia annunciaturus & indicaturus esset Christum venientem. Quod autem ait Evangelista. Initium Evangelii sicut scriptũ est in Esaia Propheta, excelsior Evangelii forma monstratur. Quid vero præparavit Ioannes? & quam viam Domini? Iudæorum animas scilicet per baptismum ad recipiendum Christum. Quod vero additur: *ante faciem tuam*, cognationem ostendit Christi cum Ioanne. Illud autem: *vox clamantis in deserto*, dupliciter intelligi à nobis potest. aut enim per desertum, solitudo Iordani contermina significatur; aut Sy-

ΑΝΟΝΥΜΟΥ ΤΟΛΩΣΑΙΟΥ. Μάρκος ὁ Εὐαγγελιστὴς ἀπὸ τοῦ προφητικοῦ πνεύματος τοῦ ἐξ οὐρανοῦ ἐπελθόντος τοῖς ἀνθρώποις, τὴν ἀρχὴν ἐποιήσατο. Οὗ γὰρ τέλος τῆς παλαιᾶς ἀρχὴν τῆς νέας διαθήκης εἶναι λέγει ἡ δὲ μαρτυρία, ἣν ἔλαβε παρὰ τοῦ προδρόμου, ἐκ δύο προφητῶν ἐλήφθη Μαλαχίου τε καὶ Ἡσαΐου. τοῦ μὲν Μαλαχίου εἰρηκότος, ἰδοὺ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδὸν σου ἔμπροσθέν σου. τοῦ δὲ Ἡσαΐου φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ. εἰ δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς πρὸς τὸν υἱὸν ὁ λόγος, ἄγγελον εἶναι εἰπόντος ὃν πρόδρομον, διά τε οὗ ἀγγελικὴν ἔχειν πολιτείαν, καὶ οὗ μηνύειν καὶ ἀγγέλλειν ὃν Χριστὸν ἐρχόμενον. εἰπόντος δὲ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ, τοῦτο ἀρχὴ τοῦ Εὐαγγελίου, καθὼς γέγραπται ἐν Ἡσαΐᾳ τῷ προφήτῃ, ὑψηλοτέρα εἰκὼν τοῦ Εὐαγγελίου δείκνυται. τί δὲ κατεσκεύασεν ὁ Ἰωάννης; καὶ ποίαν ὁδὸν τοῦ Κυρίου; τὰς τῶν Ἰουδαίων ψυχὰς δηδονότι, διὰ τοῦ βαπτίσματος, δέξασθαι ὃν Χριστόν. οὗ δὲ πρὸ προσώπου σου. τὴν συγγένειαν δείκνυσι τοῦ Χριστοῦ πρὸς ὃν Ἰωάννην. τὸ Φωνὴ δὲ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, νοητέον διχῶς. ἢ τὴν τοῦ Ἰορδάνου ἔρημον, ἢ τὴν τῶν Ἰουδαίων συναγωγήν. καὶ γὰρ ἔρημος ἐτύγχανε παντὸς ἀγαθοῦ. ὁδὸς δὲ, ἡ νέα διαθήκη. τρίβοι δὲ ἡ παλαιά. Πρὸς μὲν οὖν τὴν ὁδὸν τὸ ἑτοιμασθῆναι ἐπιτήδειόν ἐστι. τῆς δὲ παλαιᾶς τὰς

τρίβους

τρίβος εὐθείας ποιῆσαι καλόν.

goga Iudæorum. deserta enim & destituta omni bono erat. Porro via, novum Testamentum; semitæ vero, vetus. ad viam igitur parandi verbum rectè quadrat; veteres autem semitas rectas facere consentaneum est,

» Ἐγένετο ὁ Ἰωάννης βαπτίζων ἐν
» τῇ ἐρήμῳ, καὶ κηρύσσων βάπτισμα
» μετανοίας εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

V.4. Fuit autē Ioannes baptizans
» in deserto, & prædicans baptis-
» mum pœnitentiæ in remissio-
» nem peccatorum.

» Καὶ ἐξεπορεύετο πρὸς αὐτὸν πᾶ-
» σα ἡ Ἰουδαία χώρα, καὶ οἱ Ἱεροσο-
» λυμῖται.

5. Et egrediebatur ad eum omnis
» Iudæa regio, & Ierosolymitæ.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ ΒΑΤΙΚ. Οὐχ ἁπλῶς μοι δοκεῖ προσκεῖσθαι, καὶ οἱ Ἱεροσολυμῖται, (ἦρκει γὰρ τῷ εἰπεῖν, πᾶσα, ἡ Ἰουδαία χώρα, καὶ τὰς Ἱεροσολυμίτας σημάναι) ἀλλὰ τοιοῦτόν τι αἰνίττεται. μέγα ἐφρόνουν οἱ τὰ Ἱεροσόλυμα οἰκοῦντες, διάτε τὸν ἐν αὐτοῖς ναὸν, καὶ διὰ τὸ εἶναι τὴν μητρόπολιν τοῦ Ἱερουσαλὴμ, καὶ διὰ τὸ πᾶσαν πρὸς αὐτὴν τὴν Ἰουδαίαν ἐπείχεσθαι, προφάσει τῶν θαυμάτων ἐν Ἱερουσαλὴμ ἀνύεσθαι εἰωθότων. λέγει οὖν, τοσοῦτος ἦν φησι ὁ Ἰωάννης, ὁ τῷ Χριστῷ μεμαρτυρηκὼς, ὥστε καὶ οἱ μεγαλόφρονες Ἱεροσολυμῖται ὑπήκουσαν αὐτῷ τῷ κηρύγματι, καὶ τῷ βαπτίσματι.

ANONYMI VATICANI. Non otiosa Ierosolymitarum hìc mentio. quamquā nomine Iudææ regionis universæ abundè ij comprehensi videri poterant. Tale videlicet quiddam innuitur. Efferebant se longè supra cæteros & præstanti sui opinione tumebant Ierosolymarum incolæ: tum ob insigne illud & unicum quod in ea urbe vifebatur templum: tum quod ea metropolis Regni esset, tum denique quod ex cunctis passim Iudææ partibus peregrinatione ac concursu celebraretur, occasione miraculorum quæ fieri Ierosolymis consueverant. Ait igitur: tantus Ioannes erat is qui Christo testimonium perhibuit, ut & illi ipsi superbi Ierosolymitæ non dubitaverint prædicationi se ipsius & baptismati subiicere.

» Καὶ ἐβαπτίζοντο πάντες ἐν τῷ
» Ἰορδάνῃ ποταμῷ ὑπ' αὐτοῦ.

» Et baptizabantur omnes in Ior-
» dane flumine ab illo.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ. Ἰορδάνης ὄ ἐστι ποταμὸς ἐκ δύο πηγῶν συναπτόμενος. αἱ μὲν γὰρ δύο πηγαὶ τυγχάνουσι, μία λέγεται Ἴαρ, καὶ μία λέγεται Δάν. ἐπειδὴ δὲ συνάπτεται τὰ ὕδατα τῶν δύο πηγῶν, λέγεται Ἰορδάν. Ἰορδάνης ὁ κατὰ τὴν συνήθειαν μετονο-

EIVSDEM. Iordanes vero est fluvius duobus ex fontibus confluens, quorum alter Iar, alter Dan dicitur; horū permistis aquis nomina quoque juncta Iordan efficiunt, cui verbo Hellenistæ sui sermonis propriam adjungentes

clauſulam, Iordanis nomen iſtius iam apud nos fluvij proprium effecerũt. Ac quamquam Hebraicum veriloquium ſimplex eſt a duobus quos dixi fontibus, tamen & myſterium in eo ſubeſſe videri poteſt quòd Iordan redditur *deſcenſus ipſorum*. Ibi videlicet deſcendit unigenitus Dei Filius, ut genus hominum per lavacrum regenerationis ſurſum attolleret. Ibidem deſcendit & Sanctus Spiritus, ut Filium oſtenderet quem ſuum eſſe Pater teſtabatur, nè forte aliò averſa circumſtantium intelligentia, quod audiebant, *Hic eſt Filius meus dilectus*, alteri cuidam adaptandum non Chriſto putarent. In eum uſum deſcendit Spiritus Sanctus indicaturus quem deſignaret vox, & hallucinationi occurſurus aliquorum, qui abſque eo foret autumaturi erant, de Ioanne id dictũ. Magnæ porro hìc utilitatis myſterio Spiritus Sancti Perſona in columbæ ſpecie apparet, ne quis eandem putaret cum perſona Filij: aut Filium ipſum cum Patre in unam hypoſtaſim conflaret, quos propriam quemque diſtinctam habere, exacta, quæ hìc nobis innuitur, Theologia docet.

μάζαντες οἱ ἕλληνις αὶ καλῶσι. λέγε δὲ ἐν τῇ ἑβραΐδι, Ιορδάν, ὅ ἐστι διὰ τὰς δύο πηγάς. ἔχει ὁ ἡ μὴ ἑτέραν θεωρίαν. Ιορδὰν γὰρ ἑρμηνεύεται, κατάβασις αὐτῶν. ἐκεῖ γὰρ κατέβη ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἵνα ἀναγάγῃ τὰ γένη τῶν ἀνθρώπων διὰ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας. ἡ μὴ ἐκεῖ κατέβη ὃ Πνεῦμα ὃ ἅγιον, ἵνα δείξῃ τὸν υἱὸν ἀπὸ παρόδου μαρτυρούμενον, ἵνα μὴ ἕτερα ζητῇ ἡ διάνοια τῶν τότε ἀκουσάντων. τίς ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός. εἰ μὴ τοίνυν κατῆλθε ὃ Πνεῦμα ὃ ἅγιον, ἡ ἐσήμανε ὅτι ποῖον ἤγετο αὐτὴ φωνή, πλάνη ἐγίνετο πάντων λεγόντων περὶ Ιωάννου τοῦ φωνοῦ γεγενῆσθαι. γέγονε δὲ καὶ μεγάλης ὠφελείας μυστήριον. ἐνεχημάτισε γὰρ ἐν τούτῳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὑπόστασιν ἐν εἴδει περιστερᾶς, ἵνα μὴ σύγχυσιν ποιήσῃ ὃ πνεῦμα τῷ υἱῷ, μηδὲ τὸν υἱὸν τῷ Πατρί, ἀλλ' ἰδίαν ὑπόστασιν ἔχῃ μαθεῖν, ἵνα δείξῃ ὑμῖν τοῦ ἀκριβείαν.

Magnæ porro hìc utilitatis myſterio Spiritus Sancti Perſona in columbæ ſpecie apparet, ne quis eandem putaret cum perſona Filij: aut Filium ipſum cum Patre in unam hypoſtaſim conflaret, quos propriam quemque diſtinctam habere, exacta, quæ hìc nobis innuitur, Theologia docet.

„ Confitentes peccata ſua.

Ἐξομολογούμενοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν.

EJuſdem. Erat enim propria vis Baptiſmi Ioannis, homines ad confeſſionem aptos ac pœnitentiam facere; in quo multum cedebat Baptiſmo Domini, qui in Spiritu peragebatur, & remiſſionẽ gratis dabat peccatorum.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ. Ἦν γὰρ τὸ Ἰωάννου βάπτισμα βαπτιστὰς πρὸς ἐξομολόγησιν ποιῶν καὶ μετάνοιαν. ἀλλ', ὡς ὃ τοῦ Κυρίου, ὃ ἐν πνεύματι τελούμενον, καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν δωρούμενον.

ANONYMI TOLOS.

NOn eſt idem Baptiſma Ioannis cum Baptiſmate Chriſti. Ioannis enim Baptiſma Pœnitentiæ fuit. Chriſti vero in re-

ΑΝΩΝΥΜΟΥ ΤΟΛΩΣ.

Οὐκ ἔστι ὃ τοῦ Ἰωάννου βάπτισμα παυτῷ τῷ βαπτίσματι τοῦ Χριστοῦ. ὃ μὲν γὰρ Ἰωάννου μετανοίας ἦν βάπτισμα. ὃ δὲ τοῦ Χριστοῦ εἰς ἄφεσιν ἁμαρ-

μαρ-

μαρτιῶν. Ο' ὃ Μάρκ@ εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν φησὶ ϑ τῦ Ιωάννυ βάπτισμα. ῥητέον ὃν πρὸς τῦτ@. ὅτι ἐκήρυσσε μὲν βάπτισμα μετανοίας, ἔφερε δ' εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. τῦτέστιν εἰς ϑ τῦ Χριστῦ βάπτισμα, ὃ χωρὶς οὐκ ἔστιν εὑρεῖν ἁμαρτημάτων ἄφεσιν. οἱ γὰρ παύτων ἑτοιμάσαντες τὴν ὁδὸν, ἤγουν τῦτ@ ὑποδεχόμενοι ϑ βάπτισμα, ἕτοιμοι ἐγένοντ@ εἰς τὸν τῦ ἁγίυ βαπτίσματ@ ὑποδοχήν.

remissionem peccatorum. Atqui Marcus de Baptismate Ioānis pronunciat, in remissionem & ipsum valuisse peccatorum. Dicēdum igitur ad hoc. Prædicatum quidem à Ioanne fuisse Baptisma pœnitentiæ, contulisse autem illud sive promovisse ad remissionem peccatorum, quatenus disponebat ad Christi Baptisma, extra quod non invenitur peccatorum remissio. Qui enim istam paraverant viam & illud suscipiebant Baptisma Ioannis, parati jam idoneique erant ad susceptionem Sancti Baptismatis Christi.

„ Ἦν δὲ Ἰωάννης ἐνδεδυμένο@ τρίχας
„ Καμήλυ.

V. 6. Et erat Ioannes vestitus pi-
„ lis cameli.

ANONYMOY BATIK.

Τρίξιν ἐσκέπετο Καμήλυ ὡς μέσος παλαιᾶς, ἤγουν τῆς τῶν ἐθνῶν κλήσεως, τῶν τέως ἀκαθάρτων. ἡ γὰρ Κάμηλος, ᾧ μὲν μηρυκίζεται, καθαρά ἐστιν. ᾧ δ' οὐ μὴ διχηλῇ ὁπλῇ, ἀκάθαρτ@.

„ Καὶ ζώνην δερματίνην περὶ τὴν
„ ὀσφῦν αὐτῦ, ἤγουν ἐσθίων ἀκρίδας
„ καὶ μέλι ἄγριον.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ. Ἀκρίδας οἱ μὲν φασι τὰ τῶν ἀκροδρύων ἀκρίσματα, μέλι ἄγριον τὴν βοτάνην, καὶ τό. ἤνθησαν ἡ κάπαρις ἤγουν ἡ ἀκρίς. ὃ ἐν τῷ ιβ Ἐκκλησιαστῆ εὕρηται. οἱ δὲ ϑ ζωύφιον, ἤγουν ϑ ἐν ἀγρίοις τόποις εὑρισκόμενον μέλι. ὃ δηλοῖ γλυκεῖαν καὶ μετέωρον τροφὴν, τῦτέστι πνευματικήν.

ANONYMI VATIC.

Pllis Cameli tegebatur, ut medius Legis veteris & novæ Gentiles vocātis eatenus immundos. Camelus enim, quatenus quidem ruminat, mundum est animal; quatenus autem fissam non habet ungulam, immundum.

„ Et zona pellicea circa lum-
„ bos ejus, & locustas & mel syl-
„ vestre edebat.

Ejusdem. Nomen in græco respondens voci, *locustas*, quidam interpretantur tenera fastigia stirpium. mel vero agreste genus quoddam herbæ putant esse. Prior suspicio autoritatem habet a XII. Ecclesiastæ, ubi legitur: *Floruerunt capparis & acris*, sive cacumen herbæ. Alij tamen acridas insecti animalculi genus esse censent: uti & mel sylvestre, verum mel fuisse in sylvis & agrestibus locis repertum. Significat autem mel dulcem & cœlestem escam, hoc est, spiritualem.

SCH. In MS. legebatur ιωβ, sed erat hallucinatio Amanuensis qui duas literas ι & β numeri XII. indices, temerè in nomen Prophetæ deformavit.

VICTORIS ANTIOCHENI.

Mat. III

CLarius Matthæus veſtimentum Ioannis fuiſſe ait de pilis Camelorum. ſic & pœnitentiæ & regni habuit ſymbola habitus iſte. aut,ut alius dicit: Luctus quidem ſymbolum fuit indumentum Ioannis, mortificationis verò populi,zona pellicea. Id enim Salvator ſignificavit dicens: *Cantavimus vobis & non ſaltaſtis* &c. cibus verò ipſius, ut opinor, ſymbolum erat rationalis alimenti hujus populi, qui mundis cœli avibus non veſcebatur, verum ſermone qui volucris quidem videbatur, ſed tamen qui alis minimè niteretur, neq; efferri altè ſupra terram poſſet, aut celſiores ejus vertices volatu ſuperare. Quam in ſententiam ſignificationis myſticæ non ægrè venit mel quoque ſylveſtre, à ſpiritalibus quidem apibus Prophetis guſtandũ præbitũ ſed nequaquam cultum ac manſuefactũ ſubactumve ad uſum ſalubrem per accuratam conſiderationem & inquiſitionem.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΚΕΩΣ.

Ὅπερ σαφέστερον ὁ Ματθαῖός φησιν, ὡς ὃ ἔνδυμα αὐτοῦ ἦν ἀπὸ τριχῶν Καμήλου, οὕτω μετανοίας καὶ βασιλείας εἶχε σύμβολα ὃ σχῆμα ἐκεῖνο. ἢ ὡς ὁ ἄλλος φησὶ, πένθους μὲν ἦν σύμβολον ὃ ἔνδυμα Ἰωάννου, νεκρώσεως τοῦ λαοῦ ἡ δερματίνη ζώνη. τοῦτο γὰρ ὁ Σωτὴρ ἐσήμανε λέγων, ηὐλήσαμεν ὑμῖν καὶ οὐκ ὠρχήσασθε, καὶ τὰ ἑξῆς. ἡ δὲ τροφὴ αὐτοῦ, ὡς ἠγοῦμαι, σύμβολον ἦν τῆς λοιμικῆς τοῦ λαοῦ τούτου ζοφῆς, ὡς οὐκ ἐθίοντος ἢ τῶν καθαρῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ, ζεφομένου δὲ τῷ μὴ δοκοῦντι λόγῳ μετεωροπόρῳ, ἀλλ' οὐ βεβηκότα ὑπὲρ τῶν πτερύγων, οὐδὲ δυναμένου ἀναβῆναι τὴν γῆν, καὶ ὅπου τὰ ὑψηλὰ φθάναι αὐτῆς, ὥσπερ ἦν καὶ μέλι ἄγριον γευόμενον μὲν ἔτι τῶν νοητῶν μελισσῶν τροφητῶν, μὴ γεωργούμενον δὲ καὶ ἡμερούμενον διὰ τῆς ἐμμελοῦς νοήσεως καὶ ζητήσεως.

ANONYMI TOLOS.

LVctus erat ſignum apud Veteres hæc veſtis. Tali ſiquidẽ veſtitu docet nos Propheta lugere ſuſcipienda ac profitenda pœnitẽtia. Zona verò pellicea,aut Iudæorum Gentis ac Religionis extinctum florem fidemque mortuam ſignificat: aut demonſtrat, oportere eum qui pœnitentiæ ſtatum ſuſcipit, mortificare membra quæ

Ad Coloſſ. III. 5. ſunt ſuper terram. Indicia verò luctus veſtimenta ejuſmodi fuiſſe Salvator teſtatus eſt, dicens: *Lamentavimus vobis & non planxiſtis.*

Matth. XI. 17. Quibus verbis Ioannis vitæ inſtitutum & genus adumbravit. per-

ΑΝΟΝΥΜΟΥ ΤΟΛΩΣ.

Πένθους σημεῖον τοῦτο ὃ ἔνδυμα τοῖς παλαιοῖς. δηλοῖ γὰρ τοιοῦτο ἐνδύματι διδάσκει ἡμᾶς ὁ Προφήτης πενθεῖν μετανοοῦντας. ἡ δὲ ζώνη ἡ δερματίνη, ἢ τῶν Ἰουδαίων ἐνδείκνυται τὸν νέκρωσιν. ἢ ὅλως δεῖ μετανοοῦντα τὰ μέλη νεκρῶν τὰ ὄντα τῆς γῆς. ὅτι δὲ πένθους ἦσαν ἐνδεικτικὰ τὰ ποιοῦντα, ὁ Σωτὴρ ἐμαρτύρησε λέγων. ἐθρηνήσαμεν ὑμῖν καὶ οὐκ ἐκόψασθε. τὸν γὰρ τοῦ Προδρόμου πολιτείαν ἐνταῦθα αἰνίττεται. ἦλθεν ὁ Ἰωάννης μήτε ἐσθίων μήτε πίνων, καὶ εἰπατε, δαιμόνιον ἔχει. ἔστι δὲ καὶ ἡ τοῦ Προφήτου προφὴ αἰνιδήλως σημαίνουσα τὴν ἐγκράτειαν.

git

git enim : *Venit Ioannes neque manducans, neque bibens : & dixistis, dæmonium habet*. Porrò cibus, qui hic memoratur, Prophetæ, manifestum argumentum habet egregiæ abstinentiæ eius.

» Καὶ ἐκήρυσσε λέγων. Ἔρχεται ὁ
» ἰσχυρότερός μου, ὀπίσω μου. οὗ οὐκ
» εἰμὶ ἱκανὸς κύψας λῦσαι τὰ ἱμάντα
» τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ.

V. 7. Et prædicabat dicens: veniet
» fortior me post me, cujus non
» sum dignus procumbens solvere
» corrigiã calceamentorum ejus.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ ΒΑΤΙΚ.

Ἔργον τοῦ βαπτίζοντος λύειν τῷ βαπτιζομένῳ τῶν ἁμαρτιῶν, ὡς πόδα ἀπὸ ὑποδήματος. Φησὶν οὖν ὁ Ἰωάννης, οὐκ ἱκανός ἐγὼ ὃς ἔργον τοῦ Βαπτίσματος εἰς τὸν Κύριον ὑποδείξασθαι. πῶς γὰρ καὶ λύσειέν τις ἐκείνου, ὃς ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὔτε εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ; καθὼς γέγραπται. οὕτως ὁ Κλήμης ἐν μεστρώμασι. ἢ ὅτι οὐκ εἰμὶ ἄξιος τὰ εἰς αὐτὸν εἰρημένα θεοφητικὰ αἰνίγματα ὑπαλύσαι, ἅτε τὸ φανερὸς αὐτὸν ὑποδεῖξαι τῷ κόσμῳ. Καὶ τοῦτο ὁ Κλήμης -

ANONYMI VATICANI.

OPus baptizantis est peccatis solvere eum qui baptizatur, ut si quis pedem subligaculo calcei solvens liberet. Ait ergo Ioannes : non sum dignus opus Baptistæ in Dominum exercere. quid enim in eo solvi queat, qui peccatum non fecit nec inventus est dolus in ore ejus? sicut scriptum est. Sic Clemens quadragesimo quinto Stromate. vel sic: Non sum dignus solvere Prophetica ænigmata ipsum indicantia, quæ videlicet unus ipse mundo edisseruit palamque declaravit. Et hoc Clemens.

1. *Petr.* II. 22.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ.

Ἕτερόν ἐστιν ὅ φησιν ὁ Ματθαῖος, βαστάζειν τὰ ὑποδήματα. ἕτερον δὲ τὸ λύσαντα λῦσαι τὰ ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων, ὡς εἶχε Μάρκος. καὶ ἀκόλουθον γε, μηδενὸς σφαλλομένου τῶν Εὐαγγελιστῶν, ἀμφότερα κατὰ διαφόρους καιροὺς εἰρηκέναι Βαπτιστήν. ἦν δὲ, ἅπαξ εἰρημένον τῷ Εὐαγγελιστῇ ἑρμηνευτέον καθ' ἕτερον νοῦν. καιμένου γὰρ περὶ τῶν αὐτῶν, ὡς οἱόν τε τινες οἱ ὑπομνημονεύσαντες, διαφόρως ἠνέχθησαν, μὴ ἀκριβοῦντες τῇ μνήμῃ ἕκαστον τῶν εἰρημένων ἢ λεχθημένων. ἱμάντα ὃ φησι τὸ σφαιρωτῆρα τοῦ ὑποδήματος. τοιοῦτο δὲ μέγεθος τοῦ ἀξιώματος, καὶ τῆς θεότητος τοσοῦτο ὑπεροχῆς ἀφορᾶν, οὗ οὐκ ὑπηρέτης φησὶ τάξει καταλογισθῆναι ἱκανός εἰμι. πᾶσα γὰρ ἀνθρώ

A Liud est quod ait Matthæus, *portare calceamenta*, aliud, *procumbentem solvere corrigiam calceamentorum*, ut habet Marcus. Ac consentaneum est, neutro Evãgelistarum fallente aut falso, utrũque istud diverso tempore dictum a Baptista credere. Nisi semel prolatam a Ioanne sententiam suo quisque modo Evangelista extulit. Sic enim quidam opinantur, qui in Evangelia Commentaria scripserunt, facinus interdum aut verbum idem cum aliqua diversitate, quæ veritati nihil officiat, ab Evãgelistis

gelistis referri, quippe non scrupulosam aut superstitiosè sedulam in gestorũ dictorumve memoriâ tradenda, diligentiam affectantibus.

πῶ Φύσις ὡς σάγων ἀποκάθ῾ ἡμῶν σάλον λελαθήσεται, καὶ ἡ ταυτῆς δικαιοσώνη ὡς ῥάκος ἀποκαθημένης.

Corrigiam verò dicit ligulam calceamenti. Sublimitatem videlicet dignitatis & eminentiam divinitatis Christi Ioannes suspiciens, in seque inde despectans, nec qui inter ejus vel infimos ministros censear dignus, inquit, sum. universa siquidem natura hominum ut stilla de situla, & salivæ gutta reputabitur; & ejus iustitia sicut pannus menstruatæ.

℣.8. Ego quidem baptizavi vos
„ aqua: ille verò baptizabit vos
„ Spiritu Sancto.

„ Ἐγὼ μὲν ἐβάπτισα ὑμᾶς ἐν ὕδατι,
„ αὐτὸς δὲ βαπτίσει ὑμᾶς ἐν Πνεύ-
„ ματι ἁγίῳ.

ANONYMI TOLOSANI.

MAgnam humilitatem ostẽdit Propheta hoc dicens. quandoquidem ne dignum quidem se esse ait qui postremus ejus servus sit. Vilissimorum enim est & exinfima fæce servulorum ejusmodi ministerium solvendarum corrigiarum adhibere dominis. Habet autem & latentis intelligentiæ quippiam id verbum. Nam qui baptizabantur à Ioanne ij peccatorum vinculis solvebantur per pœnitentiam. Atque ideo eorum omnium Ioannes solvebat corrigias, hoc est vincula peccatorum. In Iesu verò fieri non poterat ut talia vincula solverentur, quoniam non est inventa iniquitas in eo.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ ΤΟΛΩΣ.

Μεγάλων ἐυτέλειαν ἐνδείκνυται ὁ Προφήτης, τοῦτο εἰπών. ἐπεὶ γὰρ οὐδὲ ἔχατος αὐτοῦ φησὶ δοῦλος ἄξιός εἰμι εἶναι. οἱ γὰρ ἔσχατοι τῶν δούλων ἔστι λύσαι τοὺς ἱμάντας τῶν ὑποδημάτων τῶν ἰδίων δεσποτῶν. ἔχει δὲ καὶ ἀναλογίαν τινά, οἱ γὰρ βαπτιζόμενοι ὑπὸ Ἰωάννου ἐλύοντο τῶν ἁμαρτημάτων, διὰ τὴν μετανοίας. ἐν τούτων ἁπάντων ὁ Ἰωάννης ἔλυε τοὺς ἱμάντας, τουτέστι τοὺς δεσμοὺς τῶν ἁμαρτημάτων. οὗ ἦν Ἰησοῦ οὐκ ἦν δυνατὸν λῦσαι. ἐπεὶ οὐδὲ εὑρέθη ἁμαρτία ἐν αὐτῷ.

℣.9. Et factum est in diebus illis
„ venit Iesus à Nazareth Galilææ,
„ & baptizatus est à Ioanne in
„ Iordane.

„ Καὶ ἐγένετο ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις
„ ἦλθεν Ἰησοῦς ἀπὸ Ναζαρὲθ τῆς Γα-
„ λιλαίας, καὶ ἐβαπτίσθη ὑπὸ Ἰωάν-
„ νου εἰς τὸν Ἰορδάνην.

ANONYMI VATICANI.

Ioan. III. 3. & 5. ALit enim ipse ad Nicodemũ: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non potest introire in Regnum Cœlorum.*

ΑΝΩΝΥΜΟΥ ΒΑΤΙΚ.

Φησὶ γὰρ αὐτὸς πρὸς Νικόδημον, ἐὰν μή τις γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ Πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

ΒΙΚΤΩ-

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤ.

Ὡς μηδέπω τῷ Πνεύματος ἁγίου δοθέντος, ἐν ὕδατι βαπτίζειν φησίν, αὐτὸν δὲ βαπτίσειν ἐν πνεύματι ἁγίῳ προλέγει. ὅπερ ἤδη ἔτυχον, μετὰ τὴν εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἄνοδον, τῷ χαρίσματος πρῶτοι οἱ θεασάμενοι μαθηταί, κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος ἐπαγγελίαν, εἰπόντος τοῖς μαθηταῖς, ὅτι Ἰωάννης μὲν ἐβάπτισεν ὕδατι. ὑμεῖς δὲ βαπτισθήσεσθε ἐν πνεύματι ἁγίῳ οὐ μετὰ πολλὰς ταύτας ἡμέρας. Διὰ τοῦτο προλαβὼν ὁ Ἰωάννης φησίν, ἔρχεται ἰσχυρότερός μου, ἤγουν τὰ ἑξῆς. ἤγουν τὸ, αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ ἵν' ὅταν αὐτὸν θεάσῃ μετὰ τῶν ἀγγέλων ἐρχόμενον βαπτισθῆναι, μὴ θορυβηθῇς. ἐν γὰρ τοῖς ταπεινοῖς τούτοις μάλιστα αὐτοῦ διαλάμπει τὸ ὑψηλόν. ἕτερα γάρ τινα οἰκονομῶν ὅπη τὸ βάπτισμα ἔρχεται τοῦ Ἰωάννου. οὐ τοῦ μὲν ἡμετέρου ἀτελέστερον ἦν, τοῦ δὲ Ἰουδαϊκοῦ ὑψηλότερον. μέσον πῶς ἀμφοτέρων ὑπάρχον, ἵνα δι' αὐτῆς τῆς τοῦ βαπτίσματος φύσεως μάθῃς ὅτι οὐ δι' ἁμαρτίας ἐβαπτίσθη. αὐτὸς γὰρ ἦν ὁ αἴρων ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ὃς ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν οὐδ' εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ, οὐδὲ ὡς τῆς τοῦ πνεύματος δεόμενος χορηγίας, ἑκατέρων γὰρ τούτων ἔρημον ἦν ἐκεῖνο τὸ βάπτισμα. ἀλλ' οὐδὲ πολλῷ πλέον εἰς μετάνοιαν καθάπερ οἱ λοιποὶ προσγινόμενος. Καὶ αὐτοῦ γὰρ τοῦ βαπτιστοῦ πολὺ μείζων ἦν, καὶ ἀσυγκρίτως ἦν καθαρώτερος. Τίνος οὖν ἕνεκεν ἐβαπτίσατο; ἵνα γνωρισθῇ τοῖς πολλοῖς, καὶ πιστεύσωσιν, ὡς ὁ Παῦλός φησι. διὰ τοῦτο δὲ τοῦ Πνεύματος τηνικαῦτα κάθοδος, οὐχ ὡς τότε πρῶτον ὑποφοιτήσαντος. (οὐδὲ γὰρ ἦν τοῦτο ἔρημος) ἀλλ' ἵνα δείξῃ κηρυττόμενον, ὥσπερ δακτύλῳ τινὶ τῇ κτίσει γνώριμον πάσῃ ποιῶν. καὶ διὰ τὸ πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην, ἥτις ἐστὶν ἡ πλήρωσις τῶν ἐντολῶν. ἐντολὴ δὲ καὶ τὸ πλυθῆναι τοῦ προφήτου

VICTORIS ANTIOCHENI.

BAptizare se aqua dicit, quòd nondum datus esset Spiritus Sanctus: ipsum verò baptizaturum in Spiritu Sancto prædicit: cujus doni cõpotes facti sunt post Christi reditum in Cœlos Divini discipuli, iuxtà Salvatoris promissionem qui Discipulis dixerat: *Quoniam Ioannes quidem baptizavit aqua, vos autẽ baptizabimini Spiritu Sancto non post multos hos dies.* Id- Act. 1.
circo ante Ioannes dixerat; *Venit fortior me* &c. & illud: *Ipse vos baptizabit in Spiritu Sancto.* nempe ut cum eum videris cum servis ad baptismum venientem, ne conturberis: nam in humilibus hisce maximè ejus excellentia resplendet: alia scilicet quædam providens ad baptismum Ioannis accedit. Qui quidem baptismus nostro imperfectior erat, iudaico verò sublimior, medium quiddam inter utrumque, ut ex ipsa baptismi natura discas, nequaquam ipsum ob peccatum baptizatum. Ipse est enim qui tollit peccatum mundi, qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus. Neque porrò tamquam communicatione Spiritus indigens, utroque enim isto effectu carebat hic baptismus. Multo autem minus venire potuit ad pœnitentiam, cujus nimirum causa baptizandos se reliqui offerebant, ipso siquidem Baptista multò major erat, & incomparabiliter purior. Quamobrẽ igitur baptizatus est? ut in notitiam multorum veniret, & ij crederent, sicut Paulus ait; Spiritus verò descensus tunc contigit, non sane tamquam tum primum in ipsum

ipſum vẽniret, qui ab eo numquã abfuerat. Sed ut ipſe Spiritus ejus cujus præconium tum fiebat, velut digito quodam oſtenſum Orbi univerſo publicum faceret, tum præterea ut impleretur omnis juſtitia, quæ eſt executio mandatorum. Erat autem mandatum ut Propheta, qui baptizaret alios, prius ipſe ablui deberet. Sane voluntatem Dei fuiſſe, ut tunc baptizarentur omnes, àgnoſces ſi attendas quid dicat: *Qui miſit me baptizare aqua*. & rurſus Chriſtus, *Publicani & meretrices juſtificaverunt Deũ baptizati baptiſmate Ioannis. Phariſæi autem & Scribæ ſpreverunt conſilium Dei, non ſuſtinentes baptizari ab ipſo*. Si igitur obedire Deo juſtitia eſt, Deus porrò Ioannẽ miſit ut baptizaret populũ, utique cũ alijs omnibus legis præceptis, & iſtud quoque de baptiſmo ſuperimplevit Chriſtus. Sin autem ideò baptizatus eſt, ut aquas ſanctificaret, jam noſtra cauſa baptizatus fuerit. Quod ſi affirmes, haud ſanè aberraveris. unde & Spiritus in ſpecie Columbæ deſcendit. ubi enim reconciliatio Dei eſt, ibi Columba, uelut in arcà Noë, & nunc in ſpecie, non in corpore Columbæ Spiritus venit, miſericordiam Dei nuncians mundo, ſimul etiam ſignificans ſpiritualem hominem debere eſſe malitiæ expertem, manſuetum, ſimplicem, & ſine fuco ac dolo.

βαπτίζοντι. ὅτι δὲ βάλημα ἦν τοῦ Θεοῦ ὃ βαπτίζεσθαι πάντας, τότε ἄκουσον τί φησιν. ὁ πέμψας με βαπτίζειν ὕδατι. καὶ πάλιν ὁ Χριστός. οἱ τελῶναι καὶ πόρναι ἐδικαίωσαν Θεὸν βαπτισθέντες τὸ βάπτισμα Ἰωάννου, οἱ δὲ Φαρισαῖοι καὶ Γραμματεῖς ἠθέτησαν τὴν βουλὴν τοῦ Θεοῦ, μὴ βαπτισθέντες ὑπ' αὐτοῦ. Εἰ τοίνυν πείθεσθαι τῷ Θεῷ δικαιοσύνη, ὁ δὲ Θεὸς ἔπεμψε Ἰωάννην, ὥστε βαπτίσαι λαὸν, μὴ τῶν ἄλλων ἁπάντων τὴν νομικὴν, καὶ ὃν ὑπερεκπλήρωσεν ὁ Χριστός. εἰ ἦ καὶ ἅγιάσαι τὰ ὕδατα, ἡμῖν ἐβαπτίσθη. καὶ τοῦτο λέγων οὐκ ἂν ἁμάρτοις. διὸ καὶ ὃ πνεῦμα ἐν εἴδει περιστερᾶς κατῆλθε. ὥσπερ γὰρ καταλλαγὴ Θεοῦ, περιστερά. ὡς ἐπὶ τῆς κιβωτοῦ τοῦ Νῶε. καὶ νῦν ἐν εἴδει περιστερᾶς, οὐκ ἐν σώματι, ὃ Πνεῦμα ἔρχεται, ἔλεον τοῦ Θεοῦ καταγγέλλον τῇ οἰκουμένῃ. ἅμα καὶ δηλοῦν, ὅτι πνευματικὸν, ἀπόνηρον εἶ χρὴ καὶ πρᾶον, ἁπλοῦν τε καὶ ἄδολον.

¥. 10. Et ſtatim aſcẽdens de aqua
„ vidit Cœlos apertos, & Spiri-
„ tum tamquam Columbam de-
„ ſcendentem ſuper ipſum.

„ Καὶ εὐθέως ἀναβαίνων ἀπὸ τοῦ ὕδα-
„ τος εἶδε χιζομένους τοὺς οὐρανούς,
„ καὶ τὸ Πνεῦμα ὡς περιστερὰν κα-
„ ταβαῖνον ἐπ' αὐτόν.

ANONYMI VATICANI.

VIdit vel Dominus, vel Ioannes. hoc poſterius præſtat. Nam in Evangelio ſecundũ Ioannem Baptiſta ſcribitur vidiſſe Spiritum, idque ſpecie Columbæ. Dominus quidem per incarnatio-

ΑΜΩΝΥΜΟΥ ΒΑΤΙΚ.

Εἶδε ἢ ὁ Κύριος ἢ ὁ Ἰωάννης. ὅπερ καὶ βέλτιον. ἐν γὰρ τῷ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίῳ ὁ Βαπτιστὴς ἀναγέγραπται ἑωρακὼς τὸ Πνεῦμα, καὶ τὸ πνεῦμα ὡς περιστερὰν. ὁ μὲν Κύριος οἰκονομικῶς ἄνθρωπος καὶ ὢν Θεός. ἐναν-

θρώ-

θρώπησε γὰρ ἀφανταστάσως. Τὸ δὲ πνεῦμα οὐκ ἀληθῶς περιστερά. οὐσιώδης γὰρ ἦν τὸ ὁρώμενον, οὐκ ἀληθοῦς ὁράσεως.

nem verus homo extitit, postquam Deus solùm fuerat. Humanitatem enim assumpsit verè, non phantastice: Spiritus autem non verè Columba fuit. Speciem enim meram ea tunc habuit apparitio, non exactum & verax judicium oculorum.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ. Σχίζονται οἱ οὐρανοί, ἢ κατὰ Ματθαῖον ἀνοίγονται, ἵνα συναφθῇ τοῖς ὑπουρανίοις τὰ οὐράνια. ἡ δὲ φωνὴ ἢ μὲν ἐνεχθεῖσα, ἢ ἀγγελική τις ἦν, ἢ ἄλλο ἐκ προσώπου τοῦ Πατρός.

VICTORIS. Finduntur verò Cœli, aut juxta Matthæum, aperiuntur, ut coalescant cum terrenis cœlestia. Vox autem illinc delata, vel angelica, vel alia quædam fuit ex persona Patris.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Εἰς τὸν Κύριον οἰκονομικῶς κατῆλθε τὸ πνεῦμα. ἵνα δι' αὐτοῦ, ὡς ἐν ἀπαρχῇ ἡμῶν, καὶ δευτέρῳ Ἀδάμ, ἔλθῃ εἰς ἡμᾶς. ἦμεν γὰρ αὐτοῦ ἐστερημένοι διὰ τῆς λεγούσης ἀποφάσεως, Οὐ μὴ καταμείνῃ τὸ πνεῦμά μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας.

ANONYMI VAT. In Dominum certa ratione descendit Spiritus. nempe ut per eum tamquam primitias nostri generis, & secundum Adam, veniret ad nos. Eramus enim ipso privati vi eius sententiæ quæ dicit: *Non permanebit Spiritus meus in hominibus hisce, quoniam ipsi carnes sunt.* Gen. VI. 3.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ ΤΟΛΩΣ.

Τὸ βάπτισμα τοῦ Ἰωάννου, ὡς εἴρηται, βάπτισμα ἦν μετανοίας. οὐ γὰρ ἁμαρτιῶν ἄφεσιν εἶχεν, οὐδὲ πνεύματος ἁγίου μετεδίδου. εἶχε δὲ ὁ Ἰησοῦς ὅτε τὸ βάπτισμα, ἦλθε διὰ τοῦτο ἵνα ἀφεθῶσιν αὐτῷ αἱ ἁμαρτίαι. οὐδὲ γὰρ ἦν ἐν αὐτῷ ἁμαρτία. οὐδὲ ὡς μεταλήψόμενος πνεύματος ἁγίου. ἐν αὐτῷ γάρ ἐστι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. καὶ τούτῳ ἀεὶ συμπαραμαρτεῖ. ἄλλως τε οὐδὲ διὰ τὸ μετανοῆσαι ἦλθε ὅτι τὸ βάπτισμα. πολλῷ γὰρ ἦν τοῦ βαπτιστοῦ κρείττων. ἀλλ' ἵνα φανερωθῇ πᾶσιν ὑπὸ Ἰωάννου. Καὶ ἵνα πληρώσῃ, ὡς αὐτὸς ὁ Σωτὴρ φησί, πᾶσαν δικαιοσύνην. ἦγεν τὰς τοῦ νόμου ἐντολάς. ἐπεὶ καὶ ἐντολὴ τοῦτο δοκεῖ. Ὅ τῷ προφήτῃ πειθῆναι βαπτίζοντι, καὶ ὑπὸ Θεοῦ πεμφθέντι. ἀλλὰ καὶ τὸ πνεῦμα κατέρχεται, οὐχ ὡς δεομένου τοῦ Κυρίου. εἶχε γὰρ ἐν ἑαυτῷ τὸ πνεῦμα

ANONYMI TOLOSANI.

Baptisma Ioannis, ut dictum est, Baptisma erat pœnitentiæ: & neque peccatorum remissionem habebat; neque Spiritum Sanctum comunicabat. Venit igitur Iesus ad istud Baptisma, non ut remitterentur ipsi peccata: peccatum enim in eo non erat. neque ut accepturus Spiritum Sanctum. In ipso quippe habitat Spiritus Sanctus & comitatur eum semper. Iam ne pœnitentiæ quidem suscipiendæ causa venit ad baptismũ, multò quippe melior ipso Baptista erat. Sed ut manifestaretur omnibus à Ioanne. & ut impleret, quemadmodum ipse Salvator ait, omnem justitiam: videlicet mandata legis. Nam & hoc unum ex mandatis videtur esse: Obtemperare Pro-

phetæ baptizanti & a Deo misso. Cæterum Spiritus descendit non tamquam indigente Domino. habebat enim in seipso Spiritum substantialiter. Sed ut discamus Spiritum descendere semper in eos qui baptizantur. Vox autem declarat, non in Baptistam, sed in Christum Spiritum descendere.

Hic quoque arcanam rationem quandam Christus sequitur, dum ad Ioannis baptisma se confert, quod nostro multo imperfectius, judaico excellentius erat: medium quid inter utrumque. Accessit enim ad illud ut ostenderet ipsa ipsius baptismatis natura: se neque propter peccatum baptizatum esse, neque quò Sancti Spiritus sibi fieret copia. quippe qui nec peccare posset; & Spiritum in se Sanctum substantialiter præsentē haberet semper.

ἀσπιλῶς. ἀλλ' ἵνα μάθωμεν ὅτι πρὸς εἰς τοὺς βαπτιζομένους ἀεὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔρχεται. ἡ δὲ Φωνὴ δηλοῖ. ὅτι οὐκ ὅτι ἐν βαπτίζω, ἀλλ' ὅτι ἐν Χριστὸν τὸ Πνεῦμα κάτεισιν.

Ἐνταῦθα ἑτέραν τινὰ οἰκονομεῖ ὁ Σωτὴρ ἐρχόμενος ὅτι τὸ βάπτισμα Ἰωάννου. τοῦτο γὰρ τοῦ μὲν ἡμετέρου πολὺ ἦν ἀτελέστερον, τοῦ δὲ Ἰουδαϊκοῦ ὑψηλότερον. ἐλήλυθε γὰρ ὅτι τοῦτο, ἵνα δείξῃ διὰ τῆς τοῦ βαπτίσματος φύσεως οὔτι οὐδὲ ἁμαρτίας ἐβαπτίσθη, οὐδὲ ὡς τῆς τοῦ Πνεύματος δεόμενος χορηγίας. Καὶ γὰρ ἦν ἀναμάρτητος, καὶ τὸ Πνεῦμα ἐν ἑαυτῷ ἀσπιλῶς εἶχεν ἀεί.

Ver. 11. Et vox facta est de Cœlis. „ Tu es Filius meus dilectus, in „ te complacui.

„ Καὶ φωνὴ ἐγένετο ἐκ τῶν οὐρανῶν „ σὺ εἶ ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐ „ δόκησα.

ANONYMI VATICANI.

SI alius in alio est juxta doctrinam Nestorij, oportebat dicere: *In te est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui.*

Ver. 12. Et statim Spiritus expulit „ eum in desertum.

Ver. 13. Et erat in deserto quadraginta diebus & tentabatur à Satana.

ANONYMI VATICANI.

SPiritus qualis tandem? utique Bonus. expulit autem ut tentaretur & vinceret, & ad nos victoriam transmitteret. Propterea verò in desertum expulit, ut simul cum eo esset dum tentaretur, & quasi auxiliaretur ipsi. Nam qua-

ΑΝΩΜΥΜΟΥ ΒΑΤΙΚ.

Εἰ ἄλλος ἐν ἄλλῳ ἐστὶ κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Νεσορίου, ἔδει εἰπεῖν, ἐν σοὶ ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς ἐν ᾧ εὐδόκησα.

„ Καὶ εὐθὺς τὸ πνεῦμα αὐτὸν ἐκβάλ- „ λει εἰς τὴν ἔρημον.

„ Καὶ ἦν ἐκεῖ ἐν τῇ ἐρήμῳ ἡμέρας „ τεσσαράκοντα, πειραζόμενος ὑπὸ „ τοῦ Σατανᾶ.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ ΒΑΤΙΚ.

Τὸ Πνεῦμα, ποῖον; τὶ ἀγαθὸν δηλονότι. ἐξέβαλε δὲ ἵνα πειρασθῇ καὶ νικήσῃ, καὶ τὴν νίκην ἀποπέμψῃ. διὰ τοῦτο δὲ ἐξέβαλεν εἰς τὴν ἔρημον, ἵνα σωθῇ πειραζομένῳ, καὶ οἷς βοηθεῖ. καθ' ὃ μὲν γάρ ἐστι καὶ νοεῖται Θεὸς, ἀπάρχης ἦν. καθ' ὃ δὲ ἄνθρω-

πος

θρωπος, μείνας καὶ οὕτως Θεός, ἐδεῖτο οἰκονομικῶς τῆς ἐπικουρίας τοῦ πνεύματος. οὐ γὰρ ἀτιμάζει τὸ ἀνθρωποπρεπὲς μέτρον. ἐπειδὴ καὶ ἐνανθρωπῆσαι εὐδόκησεν. ἢ ὅτι οἷά τινα ἀγωνιστὴν στεφανίτην, ἐκβάλλει τὸν Κύριον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπὶ τὸ ἀγωνίσεσθαι πρὸς Σατανᾶν ἵνα ἐπειδὴ πάντας ἀνθρώπους νενίκηκεν, ὑπὸ τοῦ Κυρίου καθ' ὃ ἐστιν ἄνθρωπος, ἡττηθεὶς καταγάγῃ τὴν ὀφρύν. καὶ ἡ νίκη ἀρχὴν ὑπὸ τοῦ Κυρίου λαβοῦσα, καὶ εἰς ἡμᾶς ὁδεύσῃ.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ. Ἐπειδὴ πάντα πρὸς διδασκαλίαν ἡμῶν ἔπραττέ τε καὶ ὑπέμενεν, ἀνέχεται καὶ τῆς ἐκεῖσε ἀναγωγῆς, καὶ τῆς πρὸς τὸν διάβολον πάλης, ἵνα ἕκαστος τῶν βαπτιζομένων, εἰ μετὰ τὸ βάπτισμα μείζονας ὑπομείνειε πειρασμοὺς, μὴ ταράττηται ὡς παρὰ προσδοκίαν τοῦ πράγματος γενομένου, ἀλλὰ μένῃ γενναίως πανθ' ὑποφέρων. Καὶ διὰ τοῦτο γὰρ οὐδ' ἐπιόντας κωλύει τοὺς πειρασμοὺς ὁ Θεός, πρῶτον μὲν ἵνα μάθῃς ὅτι πολλῷ γέγονας ἰσχυρότερος. ἔπειτα ἵνα μένῃς μετριάζων, μηδὲ τῷ μεγέθει τῶν δωρεῶν ἐπαρθῇς, τῶν πειρασμῶν σε συστελλόντων. καὶ ἵνα ὁ πονηρὸς ἀπὸ τῆς βασάνου τῶν πειρασμῶν πληροφορηθῇ ὅτι τέλεον ἀνὴν ἐγκαταλιπὼν ἀπέστης. τέταρτον, ἵνα ταύτῃ ὥσπερ σίδηρος στομωθῇς, καὶ ἰσχυρότερος γένῃ. πέμπτον, ἵνα σαφῆ λαβῇς ἀπόδειξιν τῶν πιστωθέντων σοι θησαυρῶν. οὐδὲ γὰρ ἐπῆλθεν ὁ διάβολος εἰ μὴ ἐν μείζονι γενόμενόν σε εἶδεν τιμῇ. διὰ τοῦτο δὲ οὐκ ἀνιόντα ἁπλῶς δείκνυσί σοι τὸν Ἰησοῦν, ἀλλ' ἀναγόμενον κατὰ τὸν τῆς οἰκονομίας λόγον, αἰνιττόμενος διὰ τούτων, ὅτι οὐκ αὐτοὺς ἐπιπηδᾶν χρὴ, ἀλλ' ἐνεγκομένους ἑστάναι γενναίως. ἕλκει δὲ αὐτὸν εἰς τὴν ἔρημον, ἐπειδὴ τὸν διάβολον ἐβούλετο μετασπάσασθαι, οὐ διὰ τῆς πείνης μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τόπου προδίδωσιν αὐτῷ λαβὴν. τότε γὰρ μάλιστα ἐπιτίθεται, ὅταν ἴδῃ μεμονωμένους καὶ καθ' ἑαυτοὺς ὄντας. Ταύτῃ τι

tenus quidé eſt & cogitatur Deus, ſufficiebat ipſe ſibi: quatenus autem factus homo eſt, manens vel ſic Deus, indigebat, ratione aſſumptæ infirmitatis, auxilio Spiritus. non enim modulum reſpuit humanæ mediocritatis, ex quo fieri homo voluit. Dici etiam poteſt, eductum à Spiritu Sancto Dominum, ut eum, tamquam invictum & coronatum athletam cum Satana committeret: ut ille omnium hactenus hominum victor, à Domino, quatenus homo erat, victus, ſupercilium contraheret: & victoria initium a Domino ſumens ad nos quoque veniret.

VICTORIS. Quoniam omnia ad eruditionem noſtram fecit & paſſus eſt: & abduci ſe unde eſt abductus, & luctari cum Diabolo ſuſtinuit; ut ſi majores poſt baptiſmum tentationes ingruant, ne turbentur, tamquam inopinato eventu, qui baptizati ſunt: ſed pro ſe quiſque animis ſtent, & generosè cuncta perferant. Hæ porrò cauſæ ſunt cur irruentes tentationes Deus non arceat. Primùm ut experimento ipſo ſentias te profeciſſe, & multò quam antea fortiorem evaſiſſe. Deinde ut in modeſtia te contineas, nec magnitudine donorum efferaris; ſenſu tentationum contrahente animum. Præterea ut experientia repulſæ ac rejectionis ſuæ planè malus Dæmon intelligat, te prorſus ab ipſo defeciſſe. Quartò ut tentatione, quaſi cote ferrum, acuaris, valentiorque fias. Quintò ut clarè ſcias magnos tibi theſauros eſſe commiſſos. non enim graſſaretur in te Diabolus, latro non ſtultus, ſi vacuum putaret, ac niſi multis te auctum ſpiri-

talis dignitatis opibus qua valet mentis acie perſpiceret. Quod autem non ſponte abeuntem, ſed quaſi alia vi ductum ſecundum humanitatis rationem, Dominum Evangeliſta exhibet, hæc cauſa fuit: ut nempe hinc diſceremus: non irruere ultro in tentationum pericula, ſed ubi tracti in ea fuerimus, animosè perferre ac conſtanter oportere. Trahit verò ipſum in deſertum Spiritus, ut qui Diabolum omninò allicere in certamen cum Chriſto ſtatuiſſet. quam ad rem non ſola fame quadragenarij jejunij, ſed etiam opportunitate ſeducti loci adblandiri ei fuit utile. nam hic ejus mos eſt in eos incurrere maximè quos ſejunctos ab alijs & ſolitarios animadverterit. Iſte autem quo ſe Ieſus contulit locus adeo erat avius atque infrequens hominibus, ut plenus eſſet feris beſtijs. Subjungit enim.

ὅπως ἄβατος ἦν καὶ ἔρημος ὁ χωρος, ὡς καὶ θηρίων πλήρης ὑπάρχειν, ἐπάγει λέγων.

ANONYMI TOLOS. Omnia Salvator ad informationem hominum & fecit & paſſus eſt. eam ipſam ob cauſam luctari cum Diabolo ſuſtinuit: docens nos, non angi ſupra modum ſi poſt baptiſmum in tentationes incidamus, tamquam contra ſpem ſuccedente negotio. Si enim ſuſtinuerimus, maximum nobis lucrum apponemus. Hujus informandi exempli gratia conſcendit in montem tentandus. vel potius nõ conſcendit, ſed agitur a Spiritu. Oſtẽdens, non eſſe temerè periculum invadendum, neque ex præfidentia feroci inſiliendum in certamen. Propterea verò, tamquam in ſeorſim paratum ad luctam ſpatium, aſcendit ut loci ſolitudine fretus Diabolus audaciùs cum ipſo congrederetur. Solet enim in nos irruere tum maximè cum ab alijs ſegregatos ac ſolos ſenſerit.

ΑΝΩΝ. ΤΟΛΩΣ. Πάντα ὁ Σωτὴρ πρὸς διδασκαλίαν ἐτράπη ἡμῶν καὶ ὑπέμεινε. καὶ διὰ τοῦτο ἀνέχεται τῆς πρὸς τὸν διάβολον πάλης, διδάσκων ἡμᾶς μὴ ἀδημονεῖν εἰ μετὰ τὸ βάπτισμα φέρασμοῖς περιπέσωμεν, ὡς παρ' ἐλπίδα τοῦ πράγματος γενομένου. εἰ γὰρ ὑπομείνωμεν. πλεῖσον ἑαυτοῖς κέρδος προσενέγκωμεν. τοῦτο γὰρ ἕνεκεν ἄνεισιν εἰς τὸ ὄρος πειρασθησόμενος. μᾶλλον οὐκ ἄνεισιν, ἀλλ' ἀνάγεται ὑπὸ τοῦ πνεύματος, δεικνύων, μὴ δεῖν θρασυνέσθαι μὴ ὂν ὁπλισταὶν. διὰ τοῦτο ὡς ὁπλίτης πλέον ἀναβαίνει. ἵνα τῇ ἐρημίᾳ τοῦ τόπου θαρρήσας, θρασύτερος προσβάλῃ αὐτῷ ὁ διάβολος. εἰώθε γὰρ μεμονωμένοις ἡμῖν ἔσιν ἀεὶ ὁπλίσθαι.

SCHOLIVM.

Quid illud ſub finem ὡς ἐπὶ πλεῖσον ἀναβαίνει? mihi quidem ſententiam, numquam offerre potuit ſatis commodam, quamvis omnem in faciem verſatum. Suſpicabar igitur ſcriptum ab Autore ὡς ἐπὶ τὸ παλαιστόριον &c. quo verbo vetera lexica ſignificari docent campum purum ſeorſim ad palæſtræ congreſſus paratum. Sententia jam percommoda, quam in interpretatione expreſſam habes. niſi forte ἐπὶ τὸ πλεῖσον ἀναβαίνει ſignificare poſſit: longiſſimè recedit.

CYRILLI. Multas ob cauſas ſinit Deus tentari nos. quarum illa non poſtrema: ut ex conatu ip-

ΚΥΡΙΛΛΟΥ. Διὰ πολλὰς τρόπους συγχωρεῖ ὁ Θεὸς πειράζεσθαι ἡμᾶς. καὶ μάλιστα ἵνα γνῶμεν ὅτι ἐν μείζονι κατὲ-

κατέσημεν ἡμῆ φοβαζόμενοι ὑπὸ τῦ Διαβόλυ. εἰ μὴ γὰ ἐώρακεν ἡμᾶς τοιῦτυς γενομένυς, οὐκ ἂν προσέβαλε. Διὰ τῦτο οὖν ἀνιόντα λέγει ὑπὸ Ἰησῦ, ἀλλ' ἀναγόμενον ὑπὸ τῦ Πνεύματος.

so Diaboli dignitatis noſtræ ſenſum, atque æſtimationem capiamus. nequaquam enim ille laboraret in nobis, niſi dignos ſpe contentioneque ſua ſtatueret. Propterea non proceſſiſſe quaſi ſponte ad tentationis periculum, ſed ductum a Spiritu Ieſum, dicit.

„ Καὶ ἦν μετὰ τῶν θηρίων.

„ Eratque cum beſtijs.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ.

Θηρία τὺς δαίμονας καλεῖ, διὰ τὸ ἄγριον καὶ μιζάνθρωπον. ἢ θηρία φησὶ τὰ ἐν τῇ ἐρήμῳ. ἐπειδὴ δὲ ἄνω ἔφημεν αὐτὸν δεῖσθαι τῆς ὑπουργίας τῦ Πνεύματος, ὅπως μὴ νομίζῃ τις ψιλὸν αὐτὸν εἶναι ἄνθρωπον, ἦν καὶ Θεός. ἄγγελοι δὲ φησι διηκόνυν αὐτῷ, οὐδὲ γὰρ ἄγγελοι δυνηθεῖεν ἐπληρῦν λειτυργείαν ψιλῷ ἀνθρώπῳ, ἀλλὰ Θεῷ ἐνσαρκωμένῳ.

ANONYMI.

BEſtias dæmonas vocat propter ſævitiam & odium quo in homines immani flagrant. aut feras dicit eas, quæ iſto in deſerto vivebant. Quoniam verò ſuperiùs diximus indiguiſſe Chriſtum auxilio Spiritus, ne quis ex eo ipſum merum eſſe hominem ſuſpicetur, nunc oſtendens Evangeliſta eum cum humana Divinam quoq; naturam habuiſſe, ſubdit, Angelos ipſi miniſtraſſe. non autem homini mero utique Angeli ſervile miniſterium navarent, ſed Deo humana carne induto.

„ Καὶ ᾧ ἄγγελοι διηκόνυν αὐτῷ.

„ Et Angeli miniſtrabant illi.

ΒΙΚΤΟΡΟΣ. Διηκόνυν ὃ αὐτῷ ᾧ ἄγγελοι μὲν τὴν πεῖραν, καὶ τὴν κῦ τῦ Διαβόλυ νίκην, ἅτε τὴν τῶν ἀνθρώπων κατεργαζόμενοι σωτηρίαν, κῦ ὃ ἐρημίτην. ὄχι πάντες εἰσὶ λειτυργικὰ πνεύματα εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν; νόει δέ μοι καὶ καθ' ἕκαστον, ὅτι συντελεσθέντος παντὸς πειρασμῦ ἄγγελοι προσέρχονται διακονῦντες τῷ νενικηκότι. ἀκολυθῶς δὲ ταῦτα τῷ Ματθαίῳ καὶ ὁ παρὼν εὐαγγελιστής. Κ' ἀρχεῖν γὰρ μὲν ὃ εἰπεῖν, ὡς ἄγγελοι προσῆλθον καὶ διηκόνυν αὐτῷ, ὅπερ φέρει. ἀκύσας ὃ Ἰησῦς ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη, ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν. καὶ μετ' ὀλίγα. Ἀπὸ τότε ὁ Ἰησῦς ἤρξατο κηρύσσειν καὶ λέγειν. μετανοεῖτε. ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. ὁ μὲν Μαρκὸς φησι.

BIKTOPOΣ. Miniſtrabant verò ipſi Angeli poſt tentationem & victoriam de Diabolo reportatam, utpote qui ad hominum ſalutem libenter operam conferant, iuxta illud: *Nonne omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus in miniſterium miſſi propter eos, qui hæreditatem capiunt ſalutis?* Confer autem & conſidera, quid Evangeliſtarum quiſque dicat: ſic reperies: *Conſummata omni tentatione*, Angelos acceſſiſſe ad victorem. in quo noſter exactè Matthæum ſequitur. Nam & ille poſtquam retulit acceſſiſſe Angelos

Hebr. 1. 14.

los, miniſtraſſeque ipſi, adjungit; audito, traditum Ioannem eſſe, ſeceſſit Ieſus in Galilæam. & poſt pauca: *Exinde cepit Ieſus predicare & dicere: pœnitentiam agite, appropinquavit enim Regnum Cœlorum.* Marcus autem ait.

Mat. 4. v. 12.

verſ. 17.

℣. 14. Poſtquam autem traditus
„ eſt Ioannes, venit Ieſus in Ga-
„ lilæam, prædicans Evangelium
„ Regni.

„ Μετὰ δὲ τὸ παραδοθῆναι τὸν Ἰωάννην,
„ ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν Γαλιλαί-
„ αν κηρύσσων τὸ Εὐαγγέλιον τῆς βα-
„ σιλείας.

ANONYMI VATIC.

IOannes quoad licuit, prædicavit. Illo verò tradito ſuccedit illi Dominus in officio prædicandi. ne prædicatione carerent homines.

ANON. TOL. Conſentaneè ijs quæ a Matthæo ſunt ſcripta, ſcribit Evangeliſta noſter hoc loco. Nam & ille poſtquam acceſſiſſe ad Chriſtum Angelos & miniſtraſſe ipſi memoravit, addit: Salvatorem audito nuncio de comprehenſione Ioannis, ſeceſſiſſe in Galilæam.

THEODORI HERACLEOTÆ. Secedit in Galilæam Salvator ut doceat nos non irruere temerè in pericula, ſed ea quantum licet vitare. Id ſi fieri non potuerit, non indignari tamen, ſed magno & generoſo animo perferre fortunam pejorem. Videtur autem eadem cum Ioãne prædicare Chriſtus. Nam: Pœnitentiam agite. &: Appropinquavit Regnum Cœlorum, una amborum erat, ut quidem apparet, oratio. Non eſt autem ita. Pœnitentia ſiquidem quam ſuadet Ioannes, recedere a peccando jubet: quam verò Chriſtus prædicat, fugam indicit a legali litera. Et propterea dicit: credite Evangelio.

ANΩNYMOY BATIKAN.

Ἰωάννης ἕως ἔξον ἦν, ἐκήρυξε. τούτου δὲ παραδοθέντος, λοιπὸν ὁ Κύριος ἐκήρυξε. ἵνα μὴ μόνοις ἔρημοι τῷ κηρύγματος ὦσιν ἄνθρωποι.

ANONYM. ΤΟΛΩΣ. Ακολούθως τῷ Ματθαίῳ ὁ παρὼν Εὐαγγελιστὴς ἐκτίθεται τὸν λόγον. καὶ γὰρ κἀκεῖνος μετὰ τὸ εἰπεῖν ὅτι παρεδόθη ἀγγελοι καὶ διηκόνουν αὐτῷ, ἐπιφέρει ὅτι ἀκούσας ὁ Σωτὴρ ὅτι ὁ Ἰωάννης παρεδόθη, ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν.

ΘΕΩΔΩΡΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΩΤΟΥ. Ἀναχωρεῖ εἰς τὴν Γαλιλαίαν ὁ Σωτὴρ ἵνα ἡμᾶς διδάξῃ μὴ ἐμπίπτειν τοῖς κινδύνοις, ἀλλὰ ἐκφεύγειν ὡς δυνατόν. εἰ δὲ περιπέσωμεν, μὴ δυσφορεῖν. ἀλλὰ φέρειν γενναίως. Φαίνεται δὲ τὰ αὐτὰ τῷ Ἰωάννῃ κηρύσσων ὁ Κύριος. τὸ γὰρ μετανοεῖτε, καὶ ἤγγικεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ὁμοίως δοκεῖ ἔχειν. οὐκ ἔστι δέ. ὁ μὲν γὰρ Ἰωάννης τὸ μετανοεῖτε, λέγων διδάσκει ἐκχωρεῖν ἀπὸ τῶν ἁμαρτημάτων. ὁ δὲ γε Χριστὸς ἀπὸ τοῦ νομικοῦ γράμματος φυγεῖν. Καὶ τοῦτό λέγει. πιστεύετε ἐν τῷ εὐαγγελίῳ.

℣. 15. Et dicens: quoniam impletum eſt tempus, & appropinquavit Regnum Dei, & pœnitemini, & credite Evangelio.

„ Καὶ λέγων, ὅτι πεπλήρωται ὁ Καιρὸς,
„ καὶ ἤγγικεν ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ.
„ μετανοεῖτε, καὶ πιστεύετε ἐν τῷ
„ Εὐαγγελίῳ.

ANO-

ΑΝΟΝΥΜΟΥ ΒΑΤ. Ἑαυτὸν λέγει Θεόν, ἑαυτὸν γὰρ ἐκήρυσσεν, ὡς φῶς ὄντα, ὡς ζωὴν, ὡς λυτρώτην, ὡς ἀνάστασιν, ὡς πομένα καλόν.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ. Προσέχειν δὲ χρὴ ὅτι ὁ μὲν Ἰωάννης ἐν τῇ ἐρήμῳ κηρύσσει, λέγων πρὸ τοῦ, ἤγγικεν ἡ Βασιλεία τῶν οὐρανῶν, τὸ μετανοεῖτε. ὁ δὲ σωτὴρ ἡμῶν ἀναχωρήσας εἰς Γαλιλαίαν καὶ καταλιπὼν τὴν Ναζαρέθ, ὡς ὁ Ματθαῖος φησιν, ἐλθὼν κατῴκησεν εἰς Καπερναοὺμ τὴν παραθαλασσίαν. καὶ ἀπὸ τότε ἤρξατο κηρύσσειν, καὶ λέγειν, οὐ χὶ, τὸ μετανοεῖτε, καὶ τὰ ἑξῆς, ἄλλα μόνον τὸ, ἤγγικεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. ἔδει γὰρ τὸ μετανοεῖτε προτασσόμενον τοῦτο λεχθῆναι ὑπὸ Ἰωάννου παρασκευάζοντος τὴν ὁδὸν τοῦ Κυρίου. Κατὰ οὖν τὸν Μάρκον ὁ Κύριος ἡμῶν ἔλεγεν τὸ, πεπλήρωται ὁ καιρὸς, καὶ ἤγγικεν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. περὶ δὲ πληρωθέντος τοῦ καιροῦ συμφωνεῖ καὶ ὁ Απόστολος λέγων. ὅτε ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ. σημαίνει δὲ, τὰ προειρημένα διὰ τῶν προφητῶν περὶ τῆς οἰκονομίας, πέρας εἰληφέναι. οἱ γὰρ προφῆται ἕως Ἰωάννου. διὸ μετὰ τὸν πειρασμὸν καὶ τοὺς προσελθόντας ἀγγέλους τῷ Ἰησοῦ, ὅταν ἀκούῃ Ἰησοῦς ὅτι Ἰωάννης παρεδοθη, τότε λέγει τὸ, μετανοεῖτε καὶ πιστεύετε ἐν τοῖς εὐαγγελίοις. ἔξεστι δὲ λέγειν ὅτι τὸ μὲν Ἰωάννου μετανοεῖτε προσεκαλεῖτο τοὺς ἀκούοντας ἀποθέσθαι τὰ ἐν τῷ βίῳ ἁμαρτήματα. τὸ δὲ Ἰησοῦ, προέτρεπεν εἰς τὸ μετανοεῖν ἀπὸ τοῦ νομικοῦ γράμματος ἐπὶ τὸ νομικὸν πνεῦμα. διὸ συνάπτει ὁ Ἰησοῦς τῷ μετανοεῖτε, πιστεύετε ἐν τοῖς εὐαγγελίοις. μετὰ δὲ τὸ παραδοθῆναι τὸν Ἰωάννην ἀναχωρεῖ, μηδὲ διαμάχεται τῇ βίᾳ τῶν πονηρῶν. καὶ ἄλλως διετήρει ἑαυτὸν ταῖς πρὸ τοῦ παθεῖν διδασκαλίαις καὶ θεραπείαις, ἵνα πληρώσας αὐτὰς, καὶ ἃς προέγνωκεν καὶ προώρισε, μετὰ τούτων ἑαυτὸν ταπεινώσῃ καὶ

ANONYMI VATIC. Seipsũ dicit Deum consentaneè ijs quæ de ipso se alibi prædicat, Lucem, Vitam, Redemptorem, Resurrectionem, Pastorem bonum sese appellans.

VICTORIS. Animadversione dignum est quòd Ioannes quidem in deserto prædicat, dicens ante istud: *Appropinquavit Regnum Cœlorum*, illud alterum: *pœnitentiam agite*. Salvator autem postquam in Gaiilæam secessit, & relicta Nazareth, ut Matthæus ait, venit in Civitatem maritimam Capharnaum, in eaque habitavit, cepit ex tunc prædicare & dicere, nõ quidem: *Pœnitentiam agite* &c. sed tantum: *Appropinquavit Regnum Cœlorum*. Oportebat scilicet præordinatam illam denunciationem Pœnitentiæ, Ioannis fieri præconio, nempe hominis ad id præmissi ut viam venturo Domino præsterneret. Hæc igitur, juxta Marcũ, propria Christi prædicatio fuit, *Impletum est tempus, & appropinquavit Regnum Dei*. De plenitudine porrò temporis consonat & Apostolus dicens: *Quando venit plenitudo temporis misit Deus Filium suum*. significat autem quæ prædicta erant à Prophetis de mysterio Incarnationis, patrata esse: aut certè eorum mox patrandorum tempus advenisse. Prophetæ enim usque ad Ioannem. Quare post tentationem & Angelorum accessum ad Iesum, ubi is audijt Ioannem traditum, tunc statim illud prædicat: Pœnitentiam agite & credite Evangelijs. Licet verò dicere: illud *Pœnitentiam agite*, quo sensu prædicabatur a Ioanne provocasse audientes ad deponenda

Gal. 1v 4.

vitæ

vitæ peccata: iſtud vero aliud ſono ſimile, ſententia diverſum, Ieſu voce promulgatum, excitaſſe Iudæos ad transferendam mentem à Legis litera ad Legis Spiritum. Propterea coujungit Ieſus his verbis: *pœnitentiam agite*, alia illa, *credite Evangelijs*. Cæterum poſtquam audivit Ioannem traditum, receſſit, oſtendens non eſſe vltro occurrendum armatæ malitiæ, nec certamen voluntariè cum nocere paratis appetendum. Ad hæc, ſervabat ſeipſum prędicationi ac curationum operationi paſſionem præceſſuris ex propoſito ac præfinitione ſua, quibus deinde tranſactis nulla jam mora futura erat quin ſe ipſum humiliaret, & obediens fieret uſque ad mortem, mortem autem crucis. Receſſit igitur, non expectans donec Ioannis comprehenſor ad ipſum quoque capiendum ſatellites mitteret. In quibus notandum conſentire quidem Matthæo per omnia Marcum, verum eadem tamen contractius dicere.

ὑπήκοος γένηται μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. ἀνεχώρησεν οὖν μὴ προσμείνας διωχθῆναι μετὰ δὲ προσδοθῆναι τῷ Ἰωάννῃ. ἤρκει τοῦτο εἰδέναι προσῆκεν, ὡς καταλλήλως τῷ Ματθαίῳ ὁ Μάρκος ἐκτίθεται, ἀλλ' ὑποτετμημένως.

16. Et præteriens ſecus mare Ga-
„ lilææ vidit Simonem & Andreã
„ fratrem ejus, mittentes retia in
„ mare: erant enim Piſcatores.

„ Περιπατῶν δὲ παρὰ τὴν θάλασσαν
„ τῆς Γαλιλαίας, εἶδε Σίμωνα καὶ Αν-
„ δρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τοῦ Σίμωνος
„ βάλλοντας ἀμφίβληστρον ἐν τῇ θα-
„ λάσσῃ. ἦσαν γὰρ ἁλιεῖς.

17. Et dixit eis Ieſus, Venite poſt
„ me faciam vos fieri Piſcatores
„ hominum.

„ Καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, δεῦτε
„ ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς γενέσθαι
„ ἁλιεῖς ἀνθρώπων.

ANONYMI. Quippe qui homines vivos capere & è morte in vitam transferre cogitaret.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ζωγρεῖν γὰρ μέλλων τοὺς ἐκ θανάτου πρὸς ζωὴν ἀνθρώπους.

18. Et protinus relictis retibus ſe-
„ cuti ſunt eum.

„ Καὶ εὐθέως ἀφέντες τὰ δίκτυα αὐτῶν
„ ἠκολούθησαν αὐτῷ.

19. Et progreſſus inde puſillum
„ vidit Iacobum Zebedæi & Ioan-
„ nem fratrem ejus, & ipſos com-
„ ponentes retia in navi.

„ Καὶ προβὰς ἐκεῖθεν ὀλίγον εἶδε Ια-
„ κωβον τοῦ Ζεβεδαίου καὶ Ἰωάννην τὸν
„ ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ αὐτοὺς ἐν τῷ
„ πλοίῳ καταρτίζοντας τὰ δίκτυα.

ANONYMI. Tamquam ij ſe jam nunc accingerent ad officium evangelicè piſcandi.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Οἷον διορθουμένους ἀπαρτὶ καὶ τούς.

20. Et ſtatim vocavit illos. & re-
„ licto patre ſuo Zebedæo in navi
„ cum mercenarijs, ſecuti ſunt eũ.

„ Καὶ εὐθέως ἐκάλεσεν αὐτούς· καὶ ἀφέν-
„ τες τὸν πατέρα αὐτῶν Ζεβεδαῖον ἐν
„ τῷ πλοίῳ μετὰ τῶν μισθωτῶν,
„ ἀπῆλθον ὀπίσω αὐτοῦ.

TOLOSANVS. Petrus & Andreas ejus frater Præcurſoris erant diſcipuli. qui deinde cum animad-

ΤΟΛΩΣ. Πέτρος καὶ Ανδρέας ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ τοῦ προδρόμου ἦσαν μαθηταί. εἶτα ἰδόντες ὑπὸ Ἰωάννου μαρτυρηθέντα

τὸν

Ⓦ Ιησῦν ϖϱοσῆλθΩ αὐτῷ. ϖϱαδοθέντΘ ὑ τῦ Ιωάννυ ἐλυπήθησαν σφόδρα· ηϕὴ πάλιν ϖϱὸς τὴν οἰκείαν τέχνην ἀνεχώρησαν. ὅθεν ὁ χϱιστὸς ὐκ δευτέϱυ πάλιν τὺς τοιύτυς καλεῖ. ηϕὴ ὅτι ἀφέντες τὰ ἐν χερσὶν ἠκολύθησαν αὐτῷ. μετὰ ὑ τύτυς Ⓦ Ιάκωβ Ω σαγηνέυει ηϕὶ τὸν Ιωάννην. Καὶ ὅτοι ἀφέντες Ⓦ Πατέϱα, ἠκολύθησαν αὐτῷ. ὐχ ὡς καλὸν ὑ ὃ καταλιπεῖν τὺς Φυύτας, τῦτο ἐποίησαν· ἀλλ' ὅτι ἔμελλον ἐμποδίζειν αὐτὺς ϖϱὸς τὴν τῆς σωτηϱίας ἔυϱεσιν.

vertiſſent teſtimonium in primis magnificum atque amplum Ieſu a Ioanne redditum acceſſerunt ad eum. Tradito poſtea Ioanne *in Herodis manus*, conſternati valde ſunt: & rurſus ad artem, quã prius factitaverant ſe receperunt. unde Chriſtus eos jam ſecundò revocat. Illi verò rebus & ſpebus, quibus hæſerant, omiſſis, ſecuti ſunt ipſum. Poſt hos verò Iacobum & Ioannem ſagena implicat ſua. qui & ipſi relicto Patre ſecuti ſunt illum. non ſane quaſi pulchrum & honeſtum putarent deſerere parentes, ſed quod intelligerent Patrem, ſi cum ipſo manerent, ad conſecutionem ſalutis impedimento ipſis futurũ.

„ Καὶ εἰσπορέυονΤΘ εἰς Καπεϱναύμ.

21. Et ingrediũtur Capharnaum.

ΒΙΚΤΟΡΩΣ ΑΝΤΙΟΧ. Τύτῳ τὰ ὅμοια παρέθετΟ ηϕὶ ὁ Λυκᾶς. πόθεν δὲ ηϕὶ εἰσπορέυονται εἰς Καπεϱναύμ; ἀπὸ Ναζαρὲτ, ὡς φησιν ὁ Λυκᾶς.

VICTORIS ANTIOCHENI. Huic ſimilia poſuit & Lucas. unde autem ingrediuntur Capharnaum? à Nazareth, ut Lucas ait.

„ Καὶ εὐθέως τοῖς σάββασιν εἰσελθὼν „ εἰς τὴν συναγωγὴν, ἐδίδασκε.

„ Et ſtatim ſabbathis ingreſſus in „ Synagogam, docebat.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ. Τότε γὰϱ συνήγοντο μόνΩ, ὡς μὴ τῆ τῆς πιμωϱίας ἀνάγκῃ, ἀ μὴ τῆ τῦ νόμυ φιλίαν. ταύτην ηϕὶ τὴν σαββάτυ αὐτοῖς ἐπέτϱεψεν τῆ ἀνάγκῃ ὁ νομΘ. ἐδίδασκεν ὖν ἐν σαββάτῳ τὰς τῶν ἀκυόντων βυλόμΩΘ θηϱᾶσθαι ψυχὰς ϖϱὸς εὐσέβειαν.

EIVSDEM. Tunc enim ſolum conveniebant in unum cœtum: quippe qui non legis cognoſcendæ cupiditate, ſed mera neceſſitate cavendi ſupplicij coirent. Quòd ut vel ſic facerent neceſſitatem obſervandi Sabbathi Lex ſanxerat. Capta igitur opportunitate talis temporis, ad congregatos loquebatur, ſalutares inſidias venandis ad pietatem animabus tendens.

ΤΟΛΩΣ. Εἰς Καπεϱναὺμ εἰσπορέυονται ἀπὸ τῆς Ναζαρέτ. ἐν τῇ ἡμέϱᾳ γὰϱ τῦ σαββάτυ ἀνεγίνωσκΩ Ⓦ νόμΩ. διὸ ηϕὶ ὁ νόμΘ παϱεκελέυετο ἐν τοῖς σάββασιν ἀϱγεῖν, ἵνα σχολάζωσιν Ⓐ ἄνθϱωποι ὃ σάββατΩ συναγόμενοι ὅπεϱ ὃ ϖὸ. ὅτε ὖν συνήγοντο ἐκεῖνοι τότε ὁ Σωτὴϱ ἐδίδασκε. ὐ σχολαστικῶς δὲ ἐδίδασκεν ἀλλ' ἐλεγκτικῶς. Καὶ τοῖς μὲ ἀπειθῦσι ὠμωϱίαν ἠπείλει. τοῖς δὲ πειθομένοις ὐϱανῶν βασιλείαν ηϕὶ ζωὴν αἰωνίΩ.

TOLOSANI. In Capharnaum proficiſcuntur ex Nazaret. In die enim Sabbathi legebant Legem. cui rei ut otium eſſet, jubebat Lex ceſſare ab opere Sabbatis. ut per Sabbatum vacarent homines in unum coëuntes. cum igitur illi congregabantur, tunc Salvator docebat.

cebat. præseferebat autem in docendo non adulationem obnoxiam; sed liberam constantiam rigidæ censuræ, ne objurgare quidem, cum subesset causa, dubitantis. Ac contumacibus quidem supplicium denunciabat: obtemperantibus verò Regnum Cœlorum & vitam æternã.

22. Et stupebant super doctrina „ ejus. erat enim docens eos qua„ si potestatem habens, & non si„ cut Scribæ.

„ Καὶ ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ „ αὐτοῦ. ἦν γὰρ διδάσκων αὐτοὺς ὡς „ ἐξουσίαν ἔχων, καὶ οὐχ ὡς ὁ Γραμ„ ματεῖς.

ANONYMI. Scribæ quidem & alij, sic docendi munus obibant ut facile appareret quasi aliũde acceptum Dei verbum ipsos reddere; & ministros dumtaxat atque internuncios esse delegantis ipsos Dei. At Dominus non alieni Interpres, sed sui præsens autor imperij, propria ipse protinus persona fungens ac nomine mandabat docebatque.

ΑΝΟΝΥΜΟΥ. Οἱ μὲν γὰρ Γραμματεῖς καὶ ὁ ἄλλοι, ὅσοι ἐδίδαξαν, ὅπως ἔλεγον, ὡς διαπορθμέυοντες λόγον, καὶ διάκονοι ὄντες τοῦ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἐντελλομένου θεοῦ· ὁ δὲ γε κύριος ὡς αὐτὸς ὢν προεστάτων, ὅπως ἐδίδασκε.

VICTORIS ANTIOCH. Stupebant super doctrina ejus: non enim ad gratiam oratione composita laudem audiẽtium adulatorijs delinimẽtis eblandiri satagebat: sed forti autoritate sermonis liberi, salute ostendenda, nimis intentandis, Magisterio pro dignitate fungebatur.

ΒΙΚΤΟΡΩΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ, ὅτι οὐ πρὸς χάριν τοὺς λόγους προέφερεν, οὐ κολακεύων καὶ τὸ τῶν ἀκροωμένων θηρώμενος ἔπαινον. ἀλλ' ἐν ἐξουσίᾳ ὡς ἰδίου αὐτοῦ, προτρεπτικὸς εἰς σωτηρίαν, καὶ τιμωρίαν τοῖς ἀπαθῶς ἐπανατεινόμενος.

„ Καὶ ἦν ἐν τῇ συναγωγῇ αὐτῶν ἀν„ θρωπος ἐν πνεύματι ἀκαθάρτῳ.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ. Διὰ τῆς προσθήκης τοῦ ἀκαθάρτου διασέλλεται τὸ ὁμοίωσιν τοῦ πνεύματος. πνεῦμα γὰρ καὶ ὁ ἀὴρ, καὶ ἡ ψυχὴ, καὶ τὰ λειτουργικὰ πνεύματα προσαγορέυεται, καὶ ὅ πνεῦμα ὃ ὅ ἅγιος. ἵνα τοίνυν μὴ τῇ κοινῇ τινι εἰς ἀδηλίαν ἐκπέσωμεν, διὰ τοῦτό φησι πνεῦμα δαιμονίου ἀκαθάρτου. ἀκαθάρτου ὃ διά τε ἀσέβειαν, καὶ τὸ ἀπὸ θεοῦ ἀναχώρησιν, καὶ διὰ ὃ πάσης ταῖς αἰσχραῖς καὶ πονηραῖς ἐφήδεσθαι πράξεσιν.

23. Et erat in Synagoga eorum „ homo in spiritu immundo.

EIVSDEM. Adjuncto *immundi* similitudinem, quæ inest in voce, Spiritus, discernit. Nam & aer & anima, & administratorij Spiritus, postremo & Spiritus Sanctus eodem isto verbo designantur. Ne igitur communitate nominis in ambiguitatem laberemur, distinguens addit spiritum hunc fuisse Dæmonis impuri, impuri utique ob impietatem & secessionem à Deo, ac quod omnibus turpibus & malis facinoribus delectetur.

24. Et exclamauit, dicens, Quid „ nobis & tibi Iesu Nazarene? „ Venisti perdere nos? Scio quis „ sis Sanctus Dei:

„ Καὶ ἀνέκραξε, λέγων, ἔα, τί ἡμῖν „ καὶ σοὶ Ἰησοῦ Ναζαρηνέ; ἦλθες „ ἀπολέσαι ἡμᾶς; οἶδά σε τίς εἶ, ὁ „ ἅγιος τοῦ Θεοῦ.

ΤΟΛΩ-

ΤΟΛΩΣΑΙ. Απώλειαν γὰρ ἑαυτῷ ἡγεῖται ὁ δαίμων ὅ ἐξελθεῖν ἐκ τοῦ ἀνθρώπου. διὰ τοῦτο φησὶν, ἔα. τί ἡμῖν καὶ σοὶ Ιησοῦ Ναζαρηνέ; ἦλθες ἀπολέσαι ἡμᾶς. ἀνηλεεῖς γὰρ ὄντες οἱ δαίμονες κακοῦ πάσχειν οἴονται μὴ συγχωρούμενοι κακοποιεῖν τοὺς ἀνθρώπους.

TOLOSANI. Perniciem propriam interpretatur dæmon exire ab homine. propterea dicit: ſine, quid nobis & tibi Ieſu Nazarene veniſti perdere nos. Immiſericordes nimirum dæmones calamitate ſe affici putant, cum nocere non ſinuntur hominibus.

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ. Τίνος ἕνεκεν οὐκ εἶπε τοῦ δαιμόνιον ὅτι. ἅγιος εἶ, ἀλλ' ὁ ἅγιος, μετὰ τοῦ ἄρθρου προσθήκης; ἵνα δείξῃ ὡς πολλῶν ὄντων ἁγίων ἔστι καὶ μόνος ἅγιος ὁ Κύριος. ὁ δὲ γε Χριστὸς ὑπερέχει αὐτῶν. ἵνα μάθωμεν ὅτι καὶν ἀληθῆ λέγωσιν οἱ δαίμονες δεῖ σιωπᾶν αὐτούς.

ORIGENIS. Quare non ſimpliciter dicit Chriſto dæmonium Sanctus es. Sed præfixo articulo? ut oſtendat, cum multi ſint hoc nomine dignati, eminere tamen unũ longè ſuper omnes, qui verè unus & ſolus Sanctus excellenter ſit, hunc que eſſe Dominum Ieſum. Os autem illi obſtruit Chriſtus, ut ex hoc diſcamus indicendum ſilentium dæmonibus eſſe, quamlibet vera dicentibus.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ισως ὃ ἀκάθαρτος πνεῦμα ὠήθη διὰ τὴν τοιαύτης εὐφημίας καὶ κολακείας, τῷ εἰπεῖν ἐξουσίαν ἔχοντα, ἦλθες ἀπολέσαι ἡμᾶς. Θεὸν γὰρ ἴδιον τοῦτο. καὶ τῷ εἰπεῖν, οἶδά σε τίς εἶ, ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ, ἐπαρθέντα τὸν Κύριον καὶ περιχαρῆ γεγονότα ἐάσειν αὐτὸν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. ὁ δὲ ἐπετίμησεν αὐτῷ μὴ λαλεῖν. ᾔδει γὰρ ὡραῖος ἄγιος ἐν σώματι τοῦ ἁμαρτωλοῦ, καθὼς γέγραπται. καὶ ἐξέβαλεν αὐτό.

ANONYMI. Exiſtimabat fortaſſe impurus ſpiritus tali acclamatione honorifica & adulatoria, qua poteſtatem ſupra ſe habentem humiliter agnoſcens dicebat: *Veniſti perdere nos*; quo verbo Deum eſſe ipſum fatebatur; Dei enim id proprium. & illa prolatione teſtimonij: *Scio te quis ſis Sanctus Dei*, elatum delectatumq; Dominum condonaturum ipſi moram in eo quẽ obtinebat homine. At ille increpavit eum ut taceret: non enim ſpecioſa laus in ore peccatoris, ut ſcriptũ eſt, mox que ipſum ejecit. *Eccl. xv. 9.*

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Σποχάζομαί σε τὴν παρρησίαν, φησὶν, πνευμάτων ἀφιξιν. ᾔδει γὰρ ἀσφαλῶς καὶ βεβαίαν τῆς παρρησίας εἶχε τὴν γνῶσιν. εἰκαὶ τοῦ Θεοῦ εἰδέναι δοκεῖ, μεθ' ὑποκρίσεως ἀκφέρων τοὺς λόγους. διὰ τί δὲ φησιν, ἦλθες ἡμᾶς ἀπολέσαι; οὐκέτι γὰρ ἡμῖν δίδως χώραν περιαιρῶν τὴν ἀσέβειαν, ἀπελαύνων τὴν πλάνην, θεογνωσίαν ταῖς τῶν ἀνθρώπων ψυχαῖς ἐνιείς. οἶδά σε τίς εἶ, ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ. ἅγιος ὢν καὶ ἕκαστος τῶν προφητῶν. ἀλλ' οὐχ ἕνα τῶν διὰ πάντων σημαίνει, ἀλλὰ τὸν ἕνα τοῦ ἑνὸς ἕνα καταλέλλει. διὰ γὰρ τοῦ

VICTORIS ANTIOCHENI. Quaſi diceret: adveniſſe te verum Meſſiam ex hoc ipſo conjecturam capio, quod ſpiritus ejici a te sẽtio: Ex conjectura enim loquitur, minimè aliunde certam & manifeſtã adventus Meſſiæ demonſtrationẽ aut notionem habens. quamquam ſe id ſcire quod ſolum opinabatur, ex hypocriſi ſimulans, verbis teſtaretur. Cur autem dicit: *Veniſti*

perdere nos? quasi diceret: excludis nos & exturbas undique, impietatem tollens, errorem exterminans, Dei notitiam hominum mentibus immittens. *Novi te quis sis Sanctus Dei.* Sanctus erat etiam quisq; Prophetarum. Sed non vnú è vulgo hæc designant, at unum ex uno eximiè describit, articuli enim ea vis atque usus hoc loco est, unum ut longè insignem & egregium demonstret, ad cujus mentionem quòd se horrere præsefert, metus is omnium Dominum esse istum demonstrat. Verum comminatus ei Iesus est, quoniam non eget veritas malorum dæmonum approbatione aut consensu: celebrior ac laudabilior ex se quàm ut Adversariorum commendari testimonijs opus habeat, unde ait.

ἀφ' ἡμῶν, ἵνα δηλαόνει τῶν ἄλλων ὀξαίρετ@. καὶ διὰ τὸ φόβω ὑπογνώσκει τῶν πάντων δεσπότην. ἀλλ' ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ Ιησοῦς. οὐδὲ γὰρ ἔχρηζεν ἡ ἀλήθεια τῆς ἀπὸ τῶν πονηρῶν δαιμόνων συσάσεως, οὐδὲ ἵ τῶν αὐτηλεμένων μαρτυρίας σεμνυύεσθαι. ὅθενφησὶν.

25. Et comminatus est ei Iesus
„ dicens, obmutesce & exi de ho-
„ mine.

„ Καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ Ιησοῦς,
„ λέγων, φιμώθητι καὶ ἔξελθε ἐξ
„ αὐτοῦ.

EIVSDEM. Simul salutare nobis tradit documentum: nequaquã dæmonibus credendum: neque si vera dicere profiteantur.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ. Αμα δὲ καὶ σωτήρι@ ἡμῖν παραδίδωσι δόγμα, μὴ παντελῶς δαίμοσι πείθεσθαι, μηδὲ αὐτὴ ἀλήθειαν ἐπαγγέλλονται λέγειν.

26. Et discerpens eum spiritus
„ immundus, & exclamans voce
„ magna exijt ab eo.

„ Καὶ σπαράξαν αὐτὸν τὸ πνεῦμα τὸ
„ ἀκάθαρτ@, καὶ κράξαν φωνῇ με-
„ γάλῃ ἐξῆλθεν ἐξ αὐτοῦ.

ANONYMI. Cur omninò dæmonium audito, *tace & exi* nõ statim silentio exijt, sed & discerpit, & post discerptionem exclamavit voce magna? certa ratione dispensata ea omnia sunt: ne omnia cavillantes Iudæi non verum hunc, sed simulatum & de industria fingentem dæmoniacum causarẽtur. adversus quam suspicionem vocis humana majoris & discerptionis inhumanæ utile testimoniũ erat.

VICTORIS ANTIOCHENI. Propterea verò permisit Dæmonio ut proijceret raptaretque hominem, quò manifestũ fieret verè a

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Πῶς ὅλως ἀκοῦσαν τὸ δαιμόνι@, φιμώθητι καὶ ἔξελθε, οὐκ εὐθὺς μετὰ σιγῆς ἐξῆλθεν; ἀλλὰ σπαράξαν αὐτ@, μετὰ τὸ σπάραγμα καὶ ἔκραξεν φωνῇ μεγάλῃ; οἰκονομικῶς πάντα γέγονεν. ἵνα μὴ νομισθῇ συνθετοποιητὸς εἶναι ὁ δαιμόνων διὰ τῶν πάντα χλευαζόντων Ιουδαίων. ἀλλὰ δειχθῇ ἐπ' ἀληθείας διὰ τῶν ἔργων αὐτοῦ δαιμονιζόμενον.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Διὰ τοῦτο δὲ συνεχώρησεν αὐτὸν ῥίψαι τὸ δαιμόνι@, ἵνα δηλον γένηται ὅτι τὸ δαιμόνι@ ἰῶ ὁ λαλήσας, καὶ οὐκ ἄνθρωπ@ ὁ φθεγξάμενος. τὸ χαῖρε, οἶδά σε τίς εἶ, σώφρον@ ἰῶ. ἐξῆλθε δὲ ἀπ' αὐτοῦ

ἀυτ῀ μηδὲν βλάψαν ἀυτόν. ὅδε γὰρ ἐπειδὴ κατέβαλεν, ἤδη τραυματίαν ἀπέφηνεν· ἀλλὰ τὸ μὲν σωνεχώρησεν ὁ Κύριος διὰ τὰς παρόντας. βλάβλν ὃ γενέαθαι ἠκ εἴασεν. ἵνα δ' ὑπάξαντος φανερωθῇ ἡ ἰσχύς.

Dæmonio profectam non ab homine vocem. Nam certè istud: *Novi te qui sis* sui compotis ac minimè turbati erat. Exijt verò ab ipso nihil ei veri detrimenti afferens; nam quod eum abjecit humique afflixit, citra læsionem id feciſſe existimandum est. Sed & illam, qualiscumque fuit, illatam ei vim permisit Dominus spectatorum causa. vulnus quidem ei aut damnum infligi non est passus, ut potestas ejus, quo imperante Dæmon exibat, quanta esset appareret.

» Καὶ ἐθαμβήθαν πάντες, ὥστε συζητεῖν πρὸς ἀυτὰς λέγοντας, τί ἐστι τοῦτο; τίς ἡ διδαχὴ ἡ καινὴ αὕτη; ὅτι κατ' ἐξουσίαν καὶ τοῖς πνεύμασι τοῖς ἀκαθάρτοις ἐπιτάσσει, καὶ ὑπακούουσιν αὐτῷ.

» Ἐξῆλθε δὲ ἡ ἀκοὴ αὐτοῦ εὐθὺς εἰς ὅλην τὴν περίχωρον τῆς Γαλιλαίας.

» Καὶ εὐθέως ἐκ τῆς συναγωγῆς ἐξελθόντες, ἦλθον εἰς τὴν οἰκίαν Σίμωνος καὶ Ἀνδρέου, μετὰ Ἰακώβου καὶ Ἰωάννου.

27. Et mirati sunt omnes: ita ut » conquirerent inter se dicentes, » Quidnam est hoc? quænam do- » ctrina hæc nova? quia in pote- » state etiam spiritibus immundis » imperat, & obediunt ei.
28. Et processit rumor ejus sta- » tim in omnem regionem Ga- » lilææ.
29. Et protinus egredientes de Sy- » nagoga, venerunt in domum » Simonis & Andreæ cum Iaco- » bo & Ioanne.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Διδαχὴν λέγουσι τὴν τοῦ κυρίου πρόσταξιν καὶ ὑπαγήν, ἥτις ἦν κατ' ἐξουσίαν γινομένη. οὐ γὰρ τῷ Θεῷ ἐπώρκισεν, οὐ διέλεγθη, ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ ἔξελθε, οὐδ' εὐχὴν ἢ λιτὴν πρὸς Θεὸν ἀνατείνας ἐξέβαλε τὸν δαιμόνιον, ἀλλ' ἐξ οἰκείας ἐξουσίας, φιμώθητι, φησι, καὶ ἔξελθε ἐξ αὐτοῦ. ἢ οὖν τοῦτό ἐστιν, ἢ διδαχὴν λέγει, ὅτι ἐδίδαξεν ἡμᾶς, ὡς ἃ πάλαι πεφαντικότες τὰ ἐπουράνια δαίμονες, καὶ Θεῷ δόξαν ἁρπάσαντες, ὡς δοῦλοι μαστίγια καὶ δραπέτας, ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ τοιάδε τινὰ ποιῆσαι πεπεισμένους. ἢ ὅτι ὁ λεγόμενος ἔστιν ὑπερβιασμὸς, ἵνα ᾖ, τίς ἡ διδαχὴ ἡ καινὴ αὕτη; καὶ γὰρ τὰ ὑπὲρ νόμον ἐμυσταγώγει ὁ κύριος. καὶ ὅτι κατ' ἐξουσίαν διδάσκει, καὶ τοῖς πνεύμασι τοῖς ἀκαθάρτοις ἐπιτάσσει. ἡ γὰρ σιώδεσμος, καὶ μετενεχθεὶς ἐν τῇ ἀρχῇ.

ANONYMI. Doctrinam dicunt imperium & mandatum Domini magna cum significatione potestatis Dæmoni pronunciatũ. Non enim per Deum adjuravit. non dixit: in nomine Dei exi, non denique prece aut supplicatione ad Deum directa Dæmonium ejecit. Sed ex autoritate propria: *obmutesce*, inquit, & *exi ab eo*. Aut igitur hoc ita est ut dixi: aut doctrinam id factum vocat, quoniam eo nos docuit: eos qui dudum omnia quæ sub Cœlo sunt sibi subjugaverant Dæmones, Deoque gloriam eripuerant, velut servos flagellis conscissos ac fugitivos Christi imperio fuisse coactos id facere. Nisi dicendum figuram hic esse eam quam Grammatici transcẽsionem

vocant,

vocant, ut ſententia hæc ſit: quæ quæ doctrina nova iſta? hoc eſt, quæ doctrina, quæ novitas? nam ſuperiùs lege ſapere Chriſtum, ex duobus apparebat: & quòd cum autoritate doceret, & quod ſpiritibus immundis cum effectu imperaret. Siquidem conjunctionem transferri oportet ad principium, ut hoc ſignificet: & novam fuiſſe doctrinam ejus, & opera item nova, adeo quidem ut Dæmonibus imperaret. Idem iſtud innuens dixit in Actis Lucas: cepiſſe Ieſum facere & doceie. & de eodem Cleophas ait, potentem fuiſſe opere & ſermone.

Act. 1.

Luc. 24. 19.

VICTORIS ANTIOCH. Manifeſta erat fides cadentium ſub viſum rerum; nec jam auditus ſolus in dubitationem & fidem animum dividens, ſed conſpectus ipſe clarus ac convincens irrecuſabile teſtimonium geſtis accedebat. quare admirantes quærebant apud ſe, quænam tandem hæc eſſet oratio? quid porrò faciendum lege præſcriberet? quin etiam inter docendum præcipit Dæmonibus, victique illi, ac irriti recedunt. Adfuerant Prophetæ. cæterum ii *Hæc dicit Dominus*, ajebant. Hic autem *Ego dico vobis*. quænam hæc igitur nova doctrina? Prophetæ quidem alij Deo invocato, hic verò per ſe autoritate propria loquens imperat: *obmuteſce & exi ab eo*. Dominus, ut apparet, univerſorum eſt. Atque in hunc modum per omnem circa regionem divulgatum miraculum eſt.

ὅπως τοῦτο σημανθῇ, ὅτι ἡμῖν ἡ διδαχὴ αὐτοῦ καινὴ ἰῶ, καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ, ὡς καὶ δαίμοσιν ἐπιτάσσειν. τοῦτο δηλῶν καὶ ὁ Λουκᾶς ἔλεγεν ἐν τῷ προοιμίῳ, ὧν ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς ποιεῖν τε καὶ διδάσκειν. καὶ ὁ Κλεόπας δὲ φησιν περὶ αὐτοῦ, δυνατὸς ἐν ἔργῳ καὶ λόγῳ.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Πίστις ἰῶ σαφὴς τὰ ὁρώμενα καὶ μάρτυς ἡ θέα τῶν γινομένων, οὐχ ἁπλῶς ἀκοὴ πρὸς ἀμφιβολίαν καὶ πίστιν μερίζουσα τὴν διάνοιαν. ὅθεν θαυμάζοντες ἐζήτουν πρὸς ἑαυτούς, τίς ὁ λόγος οὗτος; τί ὃ καινόμυθος νομοθετεῖ; μᾶλλον διδάσκων ἐπιτάσσει τοῖς πονηροῖς δαίμοσι, καὶ φρᾶσαι καθίσαντας· ὑπῆλθον πρόφησιν. ἀλλὰ, τὰ ὃ λέγει Κύριος, ἔφασκον. ὅτι ὃ, ἐγὼ λέγω ὑμῖν. καὶ ἥτις ἰῶ διδαχὴ καινή; ὁ μὲν προφῆται ἄλλοι ἐπικαλούμενοι τὸν Θεόν, ὅτι ὃ κατ' ἐξουσίαν λέγει, Φιμώθητι καὶ ἔξελθε ἀπ' αὐτοῦ. κύριος ὡς ἔοικε πάντως ἦν. καὶ ὅτως ἐξήκουσον ἐγένετο ἐν παντὶ τῇ περιχώρῳ θαῦμα.

30. Decumbebat autem Socrus
» Simonis febricitans: & ſtatim
» dicunt ei de illa.
31. Et accedens elevavit eam ap-
» prehenſa manu ejus: & conti-
» nuò dimiſit eam febris, & mi-
» niſtrabat eis.

» Ἡ δὲ πενθερὰ Σίμωνος κατέκειτο
» πυρέσσουσα. καὶ εὐθέως λέγουσιν αὐ-
» τῷ περὶ αὐτῆς.
» Καὶ προσελθὼν ἤγειρεν αὐτὴν κρατή-
» σας τῆς χειρὸς αὐτῆς. καὶ ἀφῆ-
» κεν αὐτὴν ὁ πυρετὸς εὐθέως, καὶ διη-
» κόνει αὐτοῖς.

TOLOSANI. Recepit ſe, ut mos erat, Sabbato ſub veſperam ad cibum ſumendum. quæ verò

ΤΟΛΩΣΑΙ. Ἀνεχώρησεν ὡς ἔθος ἰῶ ἐν σαββάτῳ πρὸς τῇ ἑσπέρᾳ ἐφ' ὅψιμον. ἡ ὃ δρακοντὴν μέλλουσα πυρε-

πυρετῷ κατείχετο λάυρῳ· Καὶ ὁ Σωτὴρ ἰᾶται αὐτὴν. καὶ αὕτη διακονεῖ. διδάσκει οὖν ὁ Χριστὸς διὰ τούτου. ὅτι ἐὰν ἰαθῇς νοσήσας πρότερον, κέχρησο τῇ ὑγείᾳ πρὸς διακονίαν τῶν ἁγίων. καὶ ὑπηρεσίαν τοῦ Χριστοῦ.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ. Πολλάκις τῇ ἑτέρων πίστει τὴν ἑτέρων ἴασιν καρίζεται, ὅταν μέλλῃ πιστεύειν ὁ θεραπευόμενος. καὶ μὴ δύνῃται πρὸς αὐτὸν ἐλθεῖν. καὶ γὰρ καὶ ἐνταῦθα ἄλλων αὐτὸν παρακελευσάντων τὴν πενθερὰν τοῦ Πέτρου ἰάσατο.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Πολλάκις ἐν ταῖς θεοσημείαις ὁ Κύριος οὐ μόνον λόγῳ ἀλλὰ καὶ ἀφῇ χειρὸς κέχρηται. ἵνα δειχθῇ ὡς καὶ τὸ καθ' ὑπόστασιν αὐτῷ ἑνωθὲν σῶμα μετείληφεν τῆς θείας δυνάμεως καὶ ἐνεργείας, ὥσπερ σίδηρος ὁμιλήσας πυρὶ τὴν πυρὸς ἐνεργείαν δέχεται. καὶ ὅτι ἐστὶ ζωοποιὸν ὡς τῇ ζωῇ τῷ Θεῷ λόγῳ ἑνωθέν. Οὐ μόνον δὲ ἀφῆκεν τὴν τοῦ Σίμωνος πενθερὰν ὁπυρετὸς, ἀλλ' οὐδὲ ἐνοσηλεύσατό φησιν, οἷα γίνεται ἐπὶ τῶν ἄρτι ἀπαλλαγέντων ἀῤῥωστίας. ἀλλὰ τοιούτως ἐῤῥώσθη ὡς διακονεῖν αὐτοῖς.

ΒΙΚΤΩΡΩΣ ΑΝΤΙΟΧ. Εκ τῆς συναγώγης ἐξελθόντες ἀνεχώρουν ὡς ἐν σαββάτῳ ἐπὶ ἑστίασιν εἰς τὴν οἶκον τοῦ μαθητοῦ, καὶ ἡ διακονήσουσα συνείχετο πυρετῷ· καὶ εὐθέως οἱ μαθηταὶ λέγουσιν αὐτῷ περὶ αὐτῆς, πεῖραν ἤδη τῆς δυνάμεως αὐτοῦ εἰληφότες. καὶ προσελθὼν χεῖρα ἐκτείνας ὁ Λογος σωματικὴν, τὴν πυρέσσουσαν ἤγειρεν, δεικνὺς γὰρ τὴν πρὸς τὸ ἴδιον σῶμα ἕνωσιν ἀδιαίρετον, δι' αὐτοῦ ὡς ἐπὶ πάντας θεοσημείας εἰργάζετο. ἡ δὲ τοῦ πυρετοῦ ἐλευθερωθεῖσα, τὴν διακονίαν αὐτοῖς ἀντεδίδου. διδάσκουσα ἡμᾶς, μὴ μάτην παρὰ Θεοῦ τὰς ἰάσεις ἐπιζητεῖν. ἀλλὰ τυχόντας ἰάσεως ἐξυπηρετεῖσθαι αὐτοῦ τοῖς προστάγμασιν, καὶ τοῖς ἁγίοις διακονεῖν.

ministratura erat, febri vehementi tenebatur. Salvator porrò sanavit illam: & ipsa ministrat. quo exemplo docet nos Christus, cum prius ægroti convaluerimus utendum esse recuperata valetudine ad ministerium Sanctorum & ipsius Christi.

EIVSDEM. Sæpe Christus aliorum Fidei merito sanitatẽ alijs largitur. quando cui curatio quæritur, crediturus est; & interim dum tenetur morbo, venire ad ipsum nequit. nam & hic aliorũ interpellatione provocatus Socrum Petri curavit.

ANONYMI. Sæpe in signis, quæ divinitùs operabatùr Dominus, non solo sermone usus, sed præterea contactum manus adhibuisse reperitur: nimirum ut ostenderet, & ipsum personaliter ei vnitum corpus divinæ virtutis atque efficientiæ particeps esse, ut ferrum admoto igne candefactũ vim ignis concipit: & esse vivificum, utpote ipsi vitæ Deo Verbo unitum. Nec verò quomodocumque dimisit Simonis Socrum febris, sed subitò, nullis, ut fit, reliquijs languoris plenum robur valetudinis perfectę morantibus. adeo quidem ut continuò ministraret ipsis.

VICTORIS. Synagoga egressi se receperunt, ut Sabbato mos erat, in domum Discipuli ad convivium. At quæ ministratura ipsis, erat detinebatur febri. quare statim Discipuli rogant ipsum pro ea, experimento jam capto virtutis ejus in spem hujus quoque curationis erecti. Nec falsi sunt; nam extensa manu corporea Dei Verbum febricitantem erexit ut enim indivisam sui cum corpore assũpto demon-

НБ ОНУ імені І.І. Мечникова

demoſtraret unionem, amabat ejus contactum adhibere ad operationem ſignorũ divinorum quę operabatur. Porrò febri liberata mulier, & interceſſoribus & Liberatori ſuo pro curatione miniſterium rependebat, docens nos: ne ſine propoſito bene utẽdi valetudine illam a Deo petamus. ſed & vòti factos compotes impigrè decet navare operam exequendis præceptis ejus, & Sanctis miniſterio juvandis.

32. Veſpere autem facto, cùm
„ occidiſſet Sol, afferebant ad eũ
„ omnes malè habentes, & dæ-
„ monia habentes.
33. Et erat omnis civitas congre-
„ gata ad ianuam.
34. Et curavit multos qui vexa-
„ bantur varijs languoribus: &
„ dæmonia multa eijciebat, &
„ non ſinebat ea loqui, quoniam
„ ſciebant eum.

„ Ὀψίας δὲ γενομένης, ὅτε ἔδυ ὁ ἥλιος,
„ ἔφερον πρὸς αὐτὸν πάντας τοὺς κα-
„ κως ἔχοντας, καὶ τοὺς δαιμονιζομέ-
„ νους.
„ Καὶ ἦν πόλις ὅλη ἐπισυνηγμένη
„ ἦν πρὸς τὴ θύραν.
„ Καὶ ἐθεράπευσε πολλοὺς κακως ἔ-
„ χοντας ποικίλαις νόσοις. καὶ δαιμό-
„ νια πολλὰ ἐξέβαλε. καὶ οὐκ ἤφιε
„ λαλεῖν τὰ δαιμόνια, ὅτι ἤδεισαν
„ αὐτόν.

TOLOS. Non fruſtra poſitum eſt: *cum occubuiſſet Sol*, ſed certam ob cauſam. Putabant enim non licere Sabbato curare quemquam. Propterea expectabant dum tranſiſſet dies occaſu Solis terminanda, ut jam religione liberi, crepuſculo ad ſalutem uterentur, quòd agebant conferendis infirmis. quos non omnes curavit tamen, ſed credentes tantùm. increduli autem incurati ſunt relicti. Dæmonia verò non ſinebat loqui. docens ne tum quidem cum vera dicunt iſtis credendum. Si quem enim ſemel ſibi credulum nacti fuerint, præcipitem in perniciem trahunt multa falſa veris permiſcentes. Itaque Divinus Paulus Spiritum Pythonis inhibuit; quamvis de ipſo ſociiſque ejus verè prædicantem: *Iſti homines ſervi Dei excelſi ſunt*. Renuit enim Vir Sanctus ab immundo ſpiritu commendari & teſtimonium accipere.

Act. xvi. 17.

PHOTII. Propterea expecta-

ΤΟΛΩΣ. Οὐ μάτην προσκειται ὅ. ὅτε ἔδυ ὁ ἥλιος, ἀλλὰ δι' αἰτίαν τινά. ἐνόμιζον γὰρ μὴ δεῖν ἐν σαββάτῳ θεραπεύειν τινά. διὰ τοῦτο ἀνέμενον τῆς ἡμέρας τὸ πέρας, καὶ τότε ἐνόμιζον τοὺς μελλοντας θεραπευθῆναι. ἃ πάντας οὐ ἐθεράπευον. ἀλλά τοὺς πιστούς. οἱ γὰρ ἄπιστοι ἀθεράπευτοι κατελείφθησαν. τὰ δ' δαιμόνια οὐκ εἰά λαλεῖν. διδάσκων μὴ πιστεύειν αὐτοῖς κἂν ἀληθεύωσιν. εἰ γὰρ εὕρωσί τινα πιστεύοντα αὐτοῖς εἰς κρημνοὺς ἀπωλείας ὠθοῦσιν αὐτόν, πολλὰ ψευδῆ συναναμιγνύντες τοῖς ἀληθέσι. Καὶ γὰρ καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος ἐκώλυσε τὸ πνεῦμα τοῦ Πύθωνος λέγων. ὡς ὅτι οἱ ἄνθρωποι δοῦλοι τοῦ Θεοῦ εἰσι τοῦ ὑψίστου. ἀπηνήνατο γὰρ ὁ ἅγιος ὑπὸ ἀκαθάρτου πνεύματος συνίστασθαι καὶ μαρτυρεῖσθαι.

ΦΩΤΙΟΥ. Διὰ τοῦτο ἀνέμενον τὸ πέρας τῆς ἡμέρας ἵνα μὴ δόξωσιν ἐν σαββάτῳ θεραπευθῆναι. ἀμελεῖ, καὶ οἱ τῶν Ἰουδαίων ἡγούμενοι ἐπετίμων αὐτῷ θεραπεύοντι ἐν σαββάτῳ. οἱ δὲ μαθηταὶ τοὐναντίον μὴ ἀναμένοντες παρεκάλουν αὐτὸν ποιεῖσθαι τὰς ἰάσεις.

ΑΝΩ-

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Διὰτί μὴ εἶπε, ηϕὴ ἐθεράπευσε πάντας, ἀλλὰ πολλούς; ἴσως τοὺν ἡ ἀπιστία ἐμποδὼν γέγονε τῆ ἰαθείσῃ. ὅσοι δὲ γε προσῆλθον μετὰ πίστεως, ἰάθησαν. τὰ δὲ δαιμόνια ἐπεὶ ἤδεισαν αὐτὸν εἶναι τὸν Χριστόν, ἀπὸ τοῦτο λαλοῦντες ἐκωλύοντο.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Οὐχ ἁπλῶς προσέθηκε, δύσαντος τοῦ ἡλίου. ἀλλ' ἐπειδὴ ἐνόμιζον μὴ ἔξον τινὶ θεραπεύειν σαββάτῳ, τότε χαρὶν τοῦ σαββάτου δοῦναι πέρας ἀνέμενον. ἀμέλει, ηϕὴ ὁ τῶν Ιουδαίων ἡγούμενοι ἐπετίμων αὐτῷ θεραπεύοντι ἐν σαββάτῳ. ὁ δὲ μαθηταὶ ὡς ὠφεληθέντες ἤδη, μὴ ἀναμείναντες τὸ ἑσπέραν, παρεκάλουν αὐτὸν ἰάσασθαι τὸ πενθερὰν τοῦ Πέτρου. ηϕὴ ὁ μὲν παρὼν εὐαγγελιστὴς πολλοὺς φησιν αὐτὸν τεθεραπευκέναι κακῶς ἐχοντας. ὁ δὲ, πολλοὺς, ἢ πάντας λέγει κατὰ τὸ σωιηθεισαν τῆς γραφῆς ὕτω πολλάκις κεχρημένης τῇ λέξει, κατὰ δὲ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Παύλου, ὥσπερ διὰ τῆς παρακοῆς τοῦ ἑνὸς ἀνθρώπου ἁμαρτωλοὶ κατεστάθησαν οἱ πολλοί, ὕτω ηϕὴ διὰ τῆς ὑπακοῆς τοῦ ἑνὸς, δίκαιοι κατασταθήσονται οἱ πολλοί. ἢ πολλοὺς φησι τοὺς πιστεύσαντας εἰς αὐτὸν ηϕὴ ὧν ἡ πίστις τὸ ἴασιν ἐπεσπάσατο. ὁ δὲ Λουκᾶς τὸ προτέραν ἔννοιαν ἡμῖν δίδωσιν εἰπών, ὅτι ἑνὶ ἑκάστῳ αὐτῶν τὰς χεῖρας ἐπιθεὶς ἐθεράπευσεν αὐτούς. ηϕὴ δαιμόνια πολλὰ ἐξέβαλε, φησιν. οὐκ ἔστι δὲ σὺν πάντων τῶν εἰρημένων ὑπὸ τοῦ ἁγίου Λουκᾶ ὃ νῦν λεγόμενον, οὐκέτι γάρ φησιν, ἐξήρχετο ηϕὴ δαιμόνια ἀπὸ πολλῶν, ηϕὴ τὰ ἑξῆς. ηϕὴ πάλιν ὁ αὐτὸς, ἐπιμὼν οὐκ εἰα αὐτὰ λαλεῖν, ὅτι ἤδεισαν αὐτὸν εἶναι τὸν Χριστόν. ὃ δὲ τελευταῖον Μάρκος οὐκ ἔχει, ἅτε τὰ πολλὰ ἐν ἐπιτομῇ διηγούμενος. ἤδεισαν δὲ αὐτὸν οἱ δαίμονες τὸν χριστὸν εἶναι, πεῖραν αὐτοῦ τῆς δυνάμεως εἰληφότες, ἔκ τε τῶν προηγουμένων θαυμάτων, ηϕὴ τῆς μετ' ἐξουσίας δυνάμεως. οὐκ εἰα δὲ αὐτὰ λαλεῖν,

bant diei crepuſculum ne viderentur Sabbato curari. Principes ſcilicet Iudæorum eum qui curatus Sabbato fuiſſet, objurgabant. quo metu ac ſuperſtitione liberi diſcipuli rogabant Chriſtum, etiam nõ expectata veſpera, ut curationes operaretur.

ANONYMI. Cur non dixit, *& ſanavit omnes*, ſed pro eo, multos, poſuit? Fortaſſe quibuſdam infidelitas impedimento fuit ne ſanarentur. quotquot quidem acceſſerunt cum fide, ſanati ſunt. Dęmonia verò quoniam ſciebant ipſum eſſe Chriſtum, idipſum dicere prohibebantur.

VICTORIS ANTIOCH. Nõ de nihilo additur mentio Solis occaſus: verum ad indicandam ſuperſtitionem autumãtium religioſum Sabbati otium curationum operatione violari. hinc enim donec Solis occubitu conſummatum eſſet Sabbatum, opem ejus implorare differebant. Quin etiam Iudæorum Principes cum quid eum ejuſmodi perfeciſſe tali die animadverterant, ut legis tranſgreſſorem objurgabant. At Diſcipuli experimẽto ipſo miraculorum tali errore liberati, non expectata veſpera rogabant eum ut Socrum Simonis morbo liberaret. Atque hic quidem noſter Evangeliſta multos a Chriſto curatos malè habentes ait: multorum nomine omnes oblatos intelligens, Scripturæ more tali ſæpe notione vocé iſtam uſurpantis. Sic Paulus: *Sicut enim* (inquit) *per inobedientiam unius hominis peccatores conſtituti ſunt multi: ita & per unius obeditionem juſti conſtituentur multi*. Niſi multos dicit eos quibus ſua fides effectum

Rom. v. 19.

curationis obtinuit, quo aliqui ſua incredulitate ſint privati. Cæterum Lucas priori magis expoſitioni favet, cum hunc locum reddens ait: *at ille ſingulis manus imponens ſanabat eos*. Sequitur apud noſtrum, *& dæmonia multa eijciebat*. In quo nihil Lucæ contrarium eadem narranti dicit. niſi quod jure ac more ſuo brevitati Marcus ſtudens, acclamationem illam omiſit, qua utentia dæmonia juſſit ſilere Chriſtus, quippe quam ex cætera oratione ſuſpicari pronum erat. Sciebant porrò dæmones ipſum eſſe Chriſtum experti potentiam ejus, cum eijcerentur è corporibus, tum etiam ex alijs, quæ norant, perpetratis ab ipſo miraculis, & quidem nomine ſuo ipſius atque autoritate propria, non autem precariò & invocatione alterius, talia operante. Loqui autem etiam vera dæmones noluit, nolens aſſueſcere nos probandis ſermonibus eorum.

μὴ βαλόμενος ἡμᾶς, ὡς ἔφημεν, τὰς παρ' αὐτοῦ καταδέχεσθαι λόγους.

35. Et diluculo valde ſurgens, egreſſus abijt in deſertum locum; ibique orabat.
36. Et proſecutus eſt eum Simon & qui cum illo erant.
37. Et cùm inveniſſent eũ, dixerunt ei, Quia omnes quærunt te.
38. Et ait illis, Eamus in proximos vicos & civitates, ut & ibi prædicem: ad hoc enim veni.
39. Et erat prædicans in Synagogis eorum, & omni Galilæa, & dæmonia eijciens.

» Καὶ πρωῒ ἔννυχα λίαν ἀναστὰς » ἐξῆλθε καὶ ἀπῆλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς ἔρη- » μον τόπον, κἀκεῖ προσηύχετο.
» Καὶ κατεδίωξαν αὐτὸν ὁ Σίμων καὶ » οἱ μετ' αὐτοῦ.
» Καὶ εὑρόντες αὐτὸν λέγουσιν αὐτῷ, ὅτι » πάντες ζητοῦσί σε.
» Καὶ λέγει αὐτοῖς, ἄγωμεν εἰς τὰς » ἐχομένας κωμοπόλεις, ἵνα κἀκεῖ » κηρύξω· εἰς τοῦτο γὰρ ἐξελήλυθα.
» Καὶ ἦν κηρύσσων ἐν ταῖς συναγωγαῖς » αὐτῶν, εἰς ὅλην τὴν Γαλιλαίαν, καὶ » τὰ δαιμόνια ἐκβάλλων.

ANONYMI. Exemplum & in hoc ſe Dominus imitationi offert noſtræ: ut, inquam, & nos diſcamus opera miſericordiæ ac docendi miniſterium exercere apud populum; orare verò in deſertis locis: quò ſcilicet animo vacante, turbaque ac cura libero, ad Deum accedamus.

ANONYMOY. Ὑπόγραμμα ἡμῖν ὁ κύριος ἡμῶν ἐγένετο, ὥστε τὰς μὲν πρὸς ἀνθρώπους συνουσίας καὶ τὰς διδασκαλίας ἐν τοῖς ὄχλοις ποιεῖσθαι, τὰς δὲ εὐχὰς ἐν ἐρημίαις· ἵνα νῦν σχολάζοντες καὶ πάσης τύρβης ἐλευθέρῳ προσιώμεθα τῷ Θεῷ.

VICTORIS ANTIOCH. Nõ abit in diverſum Lucas, ſic de his ſcribens: *Facta autem die egreſſus ibat in deſertum locum, & turbæ requirebant eum* &c. Marcus autem ait: deprehendiſſe tandem Apoſtolos latentem Chriſtum, eique

Luc. IV. 42.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ὁ μὲν Λουκᾶς ἁπλουστέρως ἐξέθετο ὅπως λέγων, γενομένης ἡμέρας ἐξελθὼν ἐπορεύετο εἰς ἔρημον τόπον, καὶ οἱ ὄχλοι ἐπεζήτουν αὐτόν, καὶ τὰ ἑξῆς, ὁ δὲ Μάρκος τὸν ἀποστόλους αὐτὸν καταλαβὸν καὶ λέγων. ὅτι πάντες σε ζητοῦσιν, οὐκ ἐναντία φασὶν ἀλλήλοις. ἐνδέχεται γὰρ μὴ τοὺς ἀποστόλους καὶ τὸν ὄχλον κατὰ πόδας ἀκολουθήσαντα φθάσαι· ὁ δὲ κύ-

ριος

ριος συνεβούλευεν ἀφεῖναι, ἵνα καὶ ἄλλοι μετάσχωντο τῆς διδασκαλίας, ὡς τοῦ καιροῦ τῆς ἐπιδημίας μὴ πάνυ πολλοῦ γενησομένου. καὶ ὁ μὲν Μάρκος ἐπάγει, εἰς τοῦτο ἐξελήλυθα· τῆς θεότητος αὐτοῦ τὴν αὐθεντίαν ὑποδηλῶν, καὶ τὸ ἑκούσιον τῆς κενώσεως· ὁ δὲ Λουκᾶς, εἰς τοῦτο, φησὶν, ἀπέσταλμαι, τὴν οἰκονομίαν παραδεικνὺς, καὶ τὴν εὐδοκίαν τοῦ πατρὸς ἀποστολὴν ὀνομάζων. ἔλεγε γὰρ καὶ Ἰωάννης, μετανοεῖτε· ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἥτις ἐστὶν ὁ Χριστός. ἀναχωρεῖ δὲ πρὸς ὀλίγον εἰς ἔρημον τόπον ὁ Χριστός, ἵνα ποθήσωσιν αὐτὸν οἱ ἄνθρωποι ἀπόντα· καὶ τύπος ἡμῖν γενόμενος, μετὰ πρᾶξιν ἀρίστην καὶ θαύματα ἀναχωρεῖν κατ' ἰδίαν, καὶ μὴ τοὺς τῶν ἀνθρώπων ἐπαίνους θηρᾶσθαι, τῷ Θεῷ δὲ μᾶλλον τὴν εὐχαριστίαν προσάγοντες· προσηύχετο δὲ, οὐκ αὐτὸς τούτου δεόμενος, ἀλλ', ὡς ἔφην, τύπος ἡμεῖν πάσης ἀρίστης γενόμενος πράξεως. ἐκήρυσσε δὲ ἐν τῇ συναγωγαῖς, ἵνα συγκεράσῃ μίαν διδασκαλίαν παλαιᾶς τε καὶ καινῆς διαθήκης, καὶ ἵνα δείξῃ ὅτι αὐτὸς τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς νέας, καὶ οὐχὶ ἕτερος, διαθέτης, κατὰ τοὺς ἀσεβεῖς αἱρετικούς. πανταχοῦ δὲ τὴν αὐτοῦ διδασκαλίαν πιστούμενος, ἐπάγει τοῖς λεγομένοις τὰ θαύματα.

ΤΟΛΩΣ. Μετὰ τὸ θεραπεῦσαι τοὺς νοσοῦντας ἀνεχώρησεν ὁ Ἰουσοῦς, παιδεύων ἡμᾶς, μὴ ἐπιδείκνυσθαι ὅταν τι τῶν ἀγαθῶν πράττωμεν· καὶ προσεύχεται, δεικνύων ἡμῖν· ὅτι πάντα ἀνατιθέναι δεῖ τῷ Θεῷ· καὶ λέγειν· ὅτι πᾶσα δόσις ἀγαθὴ ἄνωθέν ἐστιν ἐκ τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων· τοῖς δὲ ζητοῦσιν αὐτὸν καὶ ποθοῦσιν οὐκ ἐπιδίδωσιν ἑαυτόν· ἀλλ' ἀποδέχεται μὲν αὐτοὺς, βαδίζει δὲ πρὸς τοὺς δεομένους διδασκαλίας.

ΦΩΤΙΟΥ. Ἀξιόν ἐστι ζητήσεως, πῶς ὁ Ἰησοῦς ἀναχωρήσας εἰς τὴν ἔρημον προσηύχετο. οὐ γὰρ δὴ ὡς δεόμενος καὶ χρήζων, τοῦτο ἐποίει· καὶ γὰρ αὐτὸς ἦν

dixisse, quæri ipsum ab omnibus. quæ præclarè invicem cohærent. Fieri enim facilè potuit, & factum apparet, ut Apostolorum vestigia multitudo premens, eò venerit. At Dominus autor Apostolis fuit ut multitudinem dimitterent: quò videlicet alij quoque fieri participes doctrinæ possent. quoniam peregrinationis in terris suæ non ita longum definitum spatium Dominus norat. Addit Marcus: *ad hoc enim veni*. autoritatem sui potentem divinitatis ejus innuens, & exinanitionis ultrò susceptæ libertatem. Lucas autem: *ad hoc*, inquit, *missus sum* incarnationem designans, & beneplacitũ Patris missionem vocans. Dicebat enim & Ioannes, *pœnitentiam agite*, *appropinquavit enim regnum cœlorum*, quod est Christus. Secedit porrò desertum in locum Christus, tum ut eum homines desiderarent absentem: tum ut exemplum esset nobis post opera præclara & populo mirabilia secedendi, nec expectandi captandive laudes hominũ, sed Deo in secessu gloriam omnẽ offerendi. Orabat autem, eo non ille quidem indigens, verum, ut dixi, nobis exemplum recti omnis officij in se exprimens. Prædicabat verò in Synagogis, ut in unam misceret doctrinas Testamenti novi & veteris: seque eundem unum æque Testamenti utriusque autorẽ ferret, Hæreticosque refelleret contraria mentientes. ubique verò doctrinæ suæ fidem adstruens, dictis addit miracula.

TOLOSANI. Postquam curavit infirmos recessit Iesus, docẽs: ne nos ostentemus cum bonũ aliquid egerimus. Orat autem, exem-

plum dans nobis omnia accepta Deo referendi; profitendiq; omne donum optimum desursum esse a Patre luminum. quærentibus porrò & desiderantibus ipsum, non indulget se tamen, sed studium quidem illorum probat, vadit autem ad eos qui doctrina ejus indigent.

ὁ τὰς τὰς λογικὰν δεχόμενος προσευχάς· ἀλλ' οἰκονομικῶς τοῦτο ποιῶν, ἡμῖν γινόμενος πάσης ἀρίστης προάξεως.

PHOTII. Inquisitione dignum est, quamobrē Iesus post secessum in desertum, oraverit. non enim tamquam ope indigens hoc faciebat. Ipse quippe est qui spiritualium preces accipit: sed dispensatoriè hoc faciens, & exemplum nobis factus omnis ope rationis optimæ.

40. Et venit ad eum leprosus de-
„ precans eum: & genuflexo di-
„ cit ei, Si vis, potes me mun-
„ dare.

„ Καὶ ἔρχεται πρὸς αὐτὸν λεπρὸς
„ παρακαλῶν αὐτὸν, καὶ γονυπετῶν αὐ-
„ τὸν, καὶ λέγων αὐτῷ, ὅτι ἐὰν θέλῃς
„ δύνασαί με καθαρίσαι.

ANONYMI. Est quidem supra humanam medendi iuvandique vim, lepræ malum positum. Demonstrant id venefici Pharaonis eo morbo victi. Hic igitur ad Christum velut ad Deum venit; talique se inductione animi accedere declarat, dum profitens affirmat: una ipsius significatione voluntatis extergi lepram posse.

ANΩΝΥΜΟΥ. Καίτοι ὃ τῆς λέπρας πάθος ὑπὲρ ἀνθρωπίνης ἐγένετο ἐπικουρίας· καὶ δηλοῦσι τοῦτο οἱ περὶ τὸν Φαραὼ Φάρμακοι ἡττηθέντες τούτῳ τῷ πάθει. ἀλλ' ὁμῶς οὗτος ὡς Θεῷ προσῆλθε τῷ Χριστῷ· ὅτι μόνῳ τῷ θελήματι αὐτοῦ ἄλλῳ δὲ οὐ τῆς λέπρας πάθος διακρίνεται.

VICTORIS ANTIOCH. Qui mundum universum impietatis lepra mundavit, nunc hominem corpore leprosum, animo verò per fidem & spem purum ac sanum, in naturalem munditiem restituit. Ait enim leprosus: *Si vis, potes me mundare*. novi enim te omnia posse, deest tantum velle: ubi quidem voluntatem conceperis, quin ea prodeat in opus nihil obstiterit. Integra planè ac numeris virtutum absoluta omnibus anima leprosi hujus. Scio (inquit) te posse; sed & me indignum scio. justo enim judicio patior quod patior. potes igitur & nolle. nec prohibere velim quominus & in negando potestate ac justitia utaris tua.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ὁ τὴν οἰκουμένην καθάρας τῆς λέπρας, τοῦτ' ἔστι τῆς ἀσεβείας, νῦν λεπρὸν μὲν τῷ σώματι, καθαρὸν δὲ διὰ πίστεως καὶ ἐλπίδος τὴν διάνοιαν, εἰς ὀρθὴν φύσιν ἀποκαθίστησιν. φησὶ γὰρ ὁ λεπρὸς, ἐὰν θέλῃς δύνασαί με καθαρίσαι. οἶδα γὰρ ὅτι πάντα δύνασαι· λείπει δὲ σοὶ θέλῃσαι· οὐδὲν δὲ κωλύει θελήσαντα ἐνεργῆσαι. ὁλόκληρος ἡ ψυχὴ τοῦ λεπροῦ· οἶδα φησὶν ὅτι δύνασαι· ὑπάντως δὲ ἐγὼ ἄξιος· κρίσει γὰρ Θεοῦ πάσχω ὃ πάσχω· ἂν μὴ θέλῃς σὺ ἀντιλέγω.

41. Iesus autem misertus ejus ex-
„ tendit manum suam, & tãgens
„ eum, ait illi, Volo, mundare.

„ Ὁ δὲ Ἰησοῦς σπλαγχνισθεὶς, ἐκτει-
„ νας τὴν χεῖρα, ἥψατο αὐτοῦ, καὶ λέ-
„ γει αὐτῷ, θέλω, καθαρίσθητι.

Καὶ

» Καὶ εἰπόντος αὐτῷ, εὐθέως ἀπῆλθεν
» ἀπ' αὐτοῦ ἡ λέπρα, καὶ ἐκαθαρίσθη.

ΤΟΛΩΣ. Διά τι ἅπτεται τοῦ λεπροῦ ὁ Σωτὴρ, καὶ οὐκ ἐπάγει τῷ ἴασιν διὰ λόγου; ἵνα δείξῃ ὅτι Κύριός ἐστι τοῦ νόμου· ὁ γὰρ νόμος τὸν ἀπτόμενον λεπροῦ ἀκάθαρτον εἶναι φησὶ ὅλην τὴν ἡμέραν· καὶ ὅτι ἀκαθαρσία μὲν φύσιν οὐκ ἅπτεται αὐτοῦ· καὶ ὅτι ὁ νόμος οὐκ ἦν κατ' αὐτοῦ· ἀλλὰ μὲν φιλῶν ἀνθρώπων· ὁ δὲ Κύριος καὶ ἄνθρωπος ὢν τέλειος καὶ Θεὸς τέλειος· διὰ τί δὲ οὐκ εἶπεν αὐτῷ ὁ λεπρός, ὅτι ἐὰν αἰτήσῃ Θεὸν, δύνασαί με καθαρίσαι· ἀλλ' ἐὰν θέλῃς; ὅτι εὐγνώμων ἦν καὶ πιστὸς, καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς τῆς διανοίας εἰδὼς ὅτι Θεός ἐστι· καὶ ὁ μὲν Χριστὸς ἁψάμενος τοῦ λεπροῦ ἐθεράπευσεν· ὁ δὲ Ἐλισσαῖος τοσοῦτον ἐδεδοίκει νόμον, ὥστε καὶ Νεεμὰν λεπρὸν ὄντα καὶ δεόμενον ἰάσεως ὅλως ἰδεῖν ἠνείχετο.

Φησὶν ὁ Σωτὴρ πρὸς λεπρόν· θέλω, καθαρίσθητι· καὶ ἅμα τῷ λόγῳ φυλάττει τὸ πάθος. ὅπερ γὰρ ὁ λεπρὸς εἶπε διὰ λόγου, τοῦτο ὁ Σωτὴρ ἔργῳ ἐπετέλεσεν· οὐκ ἀρνούμενος τὸ μὴ δύνασθαι διὰ θελήματος· οὐδὲ γὰρ κατέλυσε τὴν ὑποψίαν, ἀλλὰ μᾶλλον ἐβεβαίωσεν, εἰπών· θέλω καθαρίσθητι.

ΑΝΩΝΥΝΟΥ. Πάλιν τῇ ἁφῇ ἐχρήσατο, δεικνὺς ζωοποιοῦντα τὴν σάρκα αὐτοῦ.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Διατί ἅπτεται, καὶ μὴ λόγῳ ἐπάγει τὴν ἴασιν; ἀπεφήνατο Μωσῆς ἐν τῷ νόμῳ ἅπτόμενον λεπροῦ ἀκάθαρτον εἶναι· ἵνα πίνων δείξῃ ὁ Σωτὴρ ὅτι ἀκαθαρσία μὲν φύσιν οὐχ ἅπτεται σωτῆρος, καὶ ὅτι ὁ νόμος οὐκ ἦν κατ' αὐτοῦ, ἀλλὰ κατ' ἀνθρώπων καὶ ὑφηλῶν, λέγει, θέλω καθαρίσθητι καὶ ἅμα τῷ λόγῳ φυλαττεῖ τὸ πάθος, καὶ ὅπερ ὁ λεπρὸς εἶπε τῷ λόγῳ, τοῦτο αὐτὸς ἔργῳ δέδεικεν.

42. Et cùm dixisset, statim di-
» scessit ab eo lepra, & mundatus
» est.

TOLOSANI. Cùr tangit leprosum Salvator, nec curationem verbo perficit? ut ostendat se esse Dominum Legis. Lex enim, qui leprosum tangeret, immundum jubebat esse diem totum. Demonstrat etiam hoc facto, naturalẽ immunditiam nulla contagione posse in ipsum propagari. Legemque non sibi latam esse, sed ijs dumtaxat qui solum & simpliciter homines essent. Dominus autem & perfectus homo erat & perfectus Deu. quare verò non dixit ei leprosus, si petieris à Deò potes me mundare. Sed, Si volueris. quoniam rectè sentiens erat & fidelis, & oculis mentis cernens ipsum esse Deum. Ac Christus quidem cũ tetigisset leprosum, curavit. Elisæus verò tantum reveritus est legem, ut Naaman leprosum, quantumvis rogantem ut curaretur, ne videre quidem sustinuerit.

Ait Salvator ad leprosum: volo, mundare. Et simul cũ verbo morbum expulit. quod enim verbo dixit leprosus, hoc ipsum opere perfecit Christus. Non negans se posse solo voluntatis nutu. non enim eam sanè conceptam in leprosi mẽte opinionem de sua potentia honorificam sustulit, sed potiùs confirmavit, cùm dixit: volo, mundare.

ANONYMI. Rursum contactu ad sanandum usus est, vivificam esse ostendens carnem suam.

VICTORIS ANTIOCH. Cur tangit, & non solo verbo curationem absolvit? Declaraverat Moses in Lege, qui leprosum tangeret immundum esse. ut igitur Salvator

vator oſtenderet ſe natura ſua capacem immunditiei non eſſe; nec ſe leprge iſta comprehendi: licèt ea tenerentur homines cæteri omnes, quantæcumque alioqui dignitatis ſint, ait: *volo*: *mundare*, & ſimul cum verbo morbum fugat. ita ut quod leproſus verbo dixerat, Salvator opere repræſentaret.

SCH. Puto pro κἂν ὑφηλῶν reſcribendũ ψιλῶν. etſi nihil ſum auſus in codice mutare.

43. Et comminatus eſt ei, ſtatim-
„ que ejecit illum.
44. Et dicit ei, Vide nemini dixe-
„ ris.

„ Καὶ ἐμβριμησάμενος αὐτῷ, εὐθέως
„ ἐξέβαλεν αὐτόν.
„ Καὶ λέγει αὐτῷ, ὅρα μηδενὶ εἴπῃς.

ANONYMI. Quod græcè reſpondet comminandi verbo, ſignificat: verbis auſterioribus inceſſere aliquem cum imperioſa perculſione minarum. Et hic exemplũ monſtratur nobis occultandi ſpecioſa, ſi qua in nobis ſint, quęq; hominũ cõciliare famam ac laudem queant.

VICTORIS ANTIOCH. *Vide*, inquit, *nemini dixeris*. non indigeo ut tu ipſe pręconiũ mei facias: niſi enim morbus tuus me prędicaverit, nihil profuerit tua mundatio.

„ Sed vade, oſtende te Sacerdo-
„ ti, & offer pro emundatione tua
„ quæ præcepit Moyſes in teſti-
„ monium illis.

ANONYMI. Iuxta Moſis Legẽ, qui mundabantur à lepra, duas offerebant aviculas, & quidam circa ipſos myſtici ritus adhibebantur, prout in ea Legis parte, quæ de his agit, eſt præſcriptum. Quoniam igitur Chriſtum ut Deo adverſarium everſoremque Legis calumniabantur, ut ex alijs Evangeliſtis ſcimus, ait huic a lepra mundato: Fac offeras Lege præſcriptã hoſtiam, ut id Sacerdotibus teſtimonio ſit, me nec Deo adverſarium, nec Legis abrogatorem eſſe.

Levit. 14

VICTORIS ANTIOCH. Di-

ANΩNYMOY. Ἐμβριμησάμενος, ὅτι μετὰ πνὸς αὐστηρίας καὶ καταπλήξεως τοῦτο ἐφθέγξατο. Ἐντεῦθεν δὲ ὑποδείκνυμεν ἡμῖν ὅτι δεῖ ἐκ τοῦ ἐναντίου κρύπτειν τὰ δόξαντα ἡμῖν, καὶ τὰ τοιαῦτα πάντων εὐφημίαν ἐπισκευάζοντα.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ὅρα, φησὶ, μηδενὶ εἴπῃς· οὐ χρείαν ἔχω τοῦ σε κηρύξαι. οὐ γὰρ μὴ πάθος ὃ σὸν ἐμὲ κηρύξῃ, οὐδὲν ὠφελεῖ ἡ σὴ κάθαρσις.

„ Ἀλλ' ὕπαγε, σεαυτὸν δεῖξον τῷ ἱε-
„ ρεῖ, καὶ προσένεγκε περὶ τοῦ καθα-
„ ρισμοῦ σου ἃ προσέταξε Μωσῆς εἰς
„ μαρτύριον αὐτοῖς.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Κατὰ τὸ Μωσέως νόμον ἀ καθαιρόμενοι ἀπὸ τῆς λέπρας δύο προσέφερον ὀρνίθια, καὶ ἵνα μυστικῶς ἐπ' αὐτοῖς ἐπράττετο, καθὼς ὁ περὶ τούτου φησὶ νόμος. ἐπεὶ οὖν αὐτίθετον αὐτὸν διέβαλλον καὶ τὸν νόμον ἀναιρέποντα, ὡς φασὶν ἀ ἕτεροι τῶν εὐαγγελιστῶν, εἶπε πρὸς αὐτὸν, ἵνα καὶ τὸν νόμον προσάγαγε θυσίαν, ἵνα τοῦτο μαρτύριον τοῖς ἱερεῦσιν εἴη, ὅτι οὔτε ἀντίθετος, οὔτε καταλυτής ἐστι τοῦ νόμου.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Παραπέμπει τῷ νόμῳ, τὸ ἀναίχυντον τῶν Ἰουδαίων γλωσσαν ἐμφράττων, ἵνα ὅταν ὡς πλάνον καὶ ἀπατεῶνά με διώκωσι, σὺ μοι μαρτυρήσῃς, φησὶν, ὡς ὑπ' ἐμοῦ θεραπευθεὶς καὶ τῷ νόμῳ σωφρονισθεὶς καὶ τῇ τῶν ἱερέων δοκιμασίᾳ, καὶ ἵνα μὴ ἔξω ἀποβεβλημένος. οὐ γὰρ

νόμου

νόμῳ φησὶν ἐὰν τις λεπρὸς ᾖ, μὴ ἐξω τῆς παρεμβολῆς ὡς ἀκάθαρτος. ἐὰν δὲ αὐτομάτως θεραπευθῇ, οἷα συμβαίνει Θεοῦ βουλομένου, μὴ ἐξω εἶναι ἀποβεβλημένος. εἰγὰρ μὴ εἶπεν ὁ ἱερεὺς ὅτι κεκάθαρται ὁ λεπρὸς, ἔμενεν ἐν τῇ τῶν ἀκαθάρτων ἐξω τῆς παρεμβολῆς. ὁ δὲ λεπρὸς εὐγνώμων ὢν ἐκήρυττε παντα χοῦ τὴν εὐεργέτην.

mittit ad obſervationem legis impudenti Iudæorum linguæ calumniandi prætextum ſubtrahens. ut cum mihi plani ac ſeductoris, inquit, nomina criminaque falsò accuſatores impegerint, tu cõtra pro me teſteris, te mea opera curatum remiſſum ad legem, atque ad inſpectionem examenque Sacerdotum, ut tua munditie ipſorum iudicio probata, non amplius à mundorum cœtibus abeſſe cogaris. Lex quippè ajebat: *Si quis leproſus fuerit, maneat extra caſtra ut immundus. Si autem ſpontè curatus fuerit, qualia accidunt Deo volente, ne foris maneat ejectus.* Niſi ergo pronunciaret Sacerdos ipſum qui leproſus fuerat jam mundatum eſſe: manere ipſum oporteret cum immundis extra caſtra. Cæterum hic leproſus grati animi officium antiquius habens quàm aliud quidvis prædicavit ubique benefactorem ſuum. *Lev 1. 14.*

» Ὁ δὲ ἐξελθὼν ἤρξατο κηρύσσειν πολ-
» λὰ καὶ διαφημίζειν τὸν λόγον,
» ὥστε μηκέτι αὐτὸν δύνασθαι φανε-
» ρῶς εἰς πόλιν εἰσελθεῖν. ἀλλ' ἔξωθεν
» ἐν ἐρήμοις τόποις ἦν. καὶ ἤρχοντο
» πρὸς αὐτὸν πανταχόθεν.

45. At ille egreſſus cœpit prædi-
» care & diffamare ſermonẽ: ita ut
» jam non poſſet manifeſtè introi-
» re in civitatem, ſed foris in de-
» ſertis locis eſſet, & cõveniebant
» ad eum undique.

ΤΟΛΩΣ. Τὸ ἀνεπίδεικτον ἐνταῦθα καὶ μέτριον διδάσκει ἡμᾶς ὁ Σωτὴρ πρὸς τὸν λεπρὸν εἰπὼν, μηδενὶ εἴπῃς. Καίπερ ἐγίνωσκεν ὅτι οὐ σιωπήσει, ἀλλὰ καὶ κηρύξει παντα χοῦ τὴν εὐεργέτην. ἀλλ' ὅμως ὃ ἑαυτοῦ ποιεῖ ὁ Χριστὸς καὶ ἀποδείκνυσιν, ὡς οὐκ ἔστι καιρὸς κηρυχθῆναι αὐτοῦ τὴν δύναμιν. ἀποστέλλει δὲ αὐτὸν πρὸς τὸν ἱερέα. ἵνα δείξῃ ὅτι οὐκ ἔστι τοῦ νόμου ἀναιρέτης. προστάττει δὲ καὶ δῶρον προσενεγκεῖν. ἔθος δὲ ἦν καὶ τοῦτο ποιεῖν.

TOLOSANI. Vitandã oſtentationem & modeſtiam in ſucceſſu tenendam, docet nos Salvator leproſo à ſe mundato dicens: nemini dixeris. Neque verò ignorabat ipſum utique non taciturum: ſed prædicaturum ubique benefactorẽ ſuũ. Tamen quod ſuum erat facit Chriſtus. Et ſimul oſtendit nõdum adveniſſe tempus quo prædicanda erat ejus vis ac potentia. Mittit autem ipſum ad Sacerdotem, ut oſtẽdat non eſſe ſe deſtructorem legis. Præcipit etiã, ut & munus afferat. mos quippe erat ut & hoc fieret.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Διὰ τὸ πολλῶν τῶν προσόντων ὄχλησιν, καὶ τὰς παρὰ πάντων εὐφημίας, ἃς μὴ προσίεσθαι καὶ ἀναμεμήνυκεν ἡνίκα τῷ καθαρισθέντι ὅ μηδὲν εἰπεῖν προσέταξε.

ANONYMI. In deſertis locis manet, ad vitandam turbam & tumultum accedentium, acclamationeſque ac honorifica teſtimonia eorum, qualia ſe non admittere declaraverat, jam tum cum mundato præcepit, ne cui diceret.

CAPVT

CAPVT II.

1. Et iterum intravit Capharnaũ
„ post dies, & auditum est quòd
„ in domo esset.
2. Et confestim cõvenerunt mul-
„ ti, ita ut non caperet neque ad
„ januam.

ANONYMI. Atqui hæc pars certè quæ ad januam est à concursu & commeatione ingredientium exeuntiumve tum vacare solet, cum semel congregata turba est. Tamen adeo tunc multi conuvenerant, ut cum eos exhedra non caperet in atrium & vestibulum redundarent.

„ Et loquebatur eis verbum.

3. Et venerunt ad eum ferentes
„ paralyticum, qui à quatuor por-
„ tabatur.

VICTORIS. Similia his & Lucas ponit, silentio tamen transmissa civitate, in qua perpetratum hoc
Matth. 9. 2. signum est. Matthæus verò nulla perforati tecti mentione facta, cæteram narrationem ijsdem ferè cũ nostro verbis exequitur, signum istud à Christo in civitate sua factũ affirmans. Atqui civitas Christi habebatur Nazaret, nõ Capharnaum. nisi quis dicat civitatem Christi vocatã Capharnaum, quoniam ibi sæpiùs esse Dominus, ibidemque multa signa edere, solitus esset. Dicat etiam quispiam, propter harum urbium viciniam, parùm necessariam arbitratos Evangelistas distinctiorem definitionem loci, signo describendo unicè intentos, in quo quidem, ut verbis aliquantisper varient, rebus certè ipsis conveniunt.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β

„ Καὶ πάλιν εἰσῆλθεν εἰς Καφαρναοὺμ
„ δι' ἡμερῶν· καὶ ἠκούσθη ὅτι εἰς οἶκόν
„ ἐστι.
„ Καὶ εὐθέως συνήχθησαν πολλοί, ὥστε
„ μηκέτι χωρεῖν μηδὲ τὰ πρὸς τὴν
„ θύραν.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Καίτοι ταῦτα ἀεὶ καὶ ὅλως ὅπου συναγομένων σχολάζειν συμβαίνει διά τὰς εἰσιόντας καὶ ἐξιόντας. ἀλλ' ὅμως ἔοικέ συμπαρῆσαν, ὡς μηδὲ τὰ πρὸς τὴν θύραν σχολάζειν.

„ Καὶ ἐλάλει αὐτοῖς τὸν λόγον.

„ Καὶ ἔρχονται πρὸς αὐτὸν, παραλυτι-
„ κὸν φέροντες, αἰρόμενον ὑπὸ τεσ-
„ σάρων.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Τὰ ὅμοια τούτοις καὶ ὁ Λουκᾶς παρατίθεται, ἀποσιωπήσας τὴν πόλιν ἔνθα τὸ σημεῖον ἐγένετο. ὁ δὲ Ματθαῖος πρὸ τῆς διηγήσεως τὸ διὰ τῶν ὀπῶν ἐρχομένων ῥημάτων, ἐν τῇ πόλει αὐτοῦ γενέσθαι τὸ θαῦμα φάσκων. πόλις δὲ αὐτοῦ ἐνομίζετο εἶναι ὁ Ναζαρέτ, οὐχ ἡ Καπερναούμ· εἰ μή τις εἴποι, πόλιν αὐτοῦ φάσκειν Καπερναοὺμ διὰ τὸ πολλάκις ἐκεῖσε αὐτὸν διατρίβειν, καὶ πολλὰ ἐν αὐτῇ γεγονέναι σημεῖα· ἢ καὶ διὰ τὸ ἐκ τῶν τόπων μὴ ἀκριβολογεῖσθαι τοὺς Εὐαγγελιστὰς, στοχάζεσθαι μόνον τοῦ σημείου εἰπεῖν. καὶ ὁ μὲν συμφωνοῦσι, κἂν τοῖς ῥήμασι διαφέρωνται.

4. Et

„ Καὶ μὴ δυνάμενοι προσεγγίσαι αὐτῷ
„ διὰ τὸν ὄχλον, ἀπεστέγασαν τὴν στέγην
„ ὅπου ἦν, καὶ ἐξορύξαντες χαλῶσι
„ τὸν κράββατον, ἐφ' ᾧ ὁ παραλυτικὸς
„ κατέκειτο.

4. Et cùm non possent offerre eũ
„ illi præ turba, nudaverunt te-
„ ctum ubi erat: & patefacientes
„ submiserunt grabatum, in quo
„ paralyticus jacebat.

ΑΥΤΟΥ. Απαντῶσιν οὖν ἄγοντές τινες παραλυτικόν· εὑρόντες δὲ τὴν θύραν πεφραγμένην τῷ πλήθει, οὐκ ἠδυνήθησαν δι' αὐτῆς εἰσελθεῖν· οὐδὲ γὰρ παρεχώρησαν οἱ ἔσω τοῖς ἔξω, οὐδὲ μετεδίδοσαν αὐτοῖς τῆς εἰσόδου. Σπεύδοντες οὖν οἰκονομίζοντες τυχεῖν αὐτὸν τῆς ἰάσεως, ἀναβαίνουσιν εἰς τὸ δομάτιον, καὶ γὰρ διὰ μηχανῆς τὸ πρᾶγμα, τῆς προσδοκίας τῆς ἰάσεως καινουργούσης παράλογα ἀνιμησάμενοι γὰρ σὺν τῷ φόρτῳ τὴν κλίνην, καὶ τὴν στέγην αὐτὴν ἀνατρέψαντες, καθίεσαν ἐπὶ κλίνης τὸν ἄνδρα παρειμένον κατὰ πρόσωπον τοῦ σωτῆρος. καὶ ὅρα μοι τὴν τοῦ Ιησοῦ μακροθυμίαν· πως τούτων γενομένων συνεχώρει, ἐπιστάμενος τὸ μικρὸν ὕστερον γενησόμενον.

EIVSDEM. Adsunt igitur quidam paralyticum afferentes, quibus cùm aditum negaret multitudo januas obsidens, nec in tanto certatim accedendi studio, qui locum jam intùs occupaverant, cederent posterius appulsis, eoq; exclusis; illi spei quadam pertinacia ad inopinati consilij cogitationem provecti, tectum conscendunt, superneque aperiunt; tum machinis sublatum una cum lectulo paralyticum ad Salvatoris conspectum demittunt. In quo mirari licet patientiam Iesu, qui quod futurum inde mox erat providens, molitionis istius audaciam boni consuluit.

„ Ιδὼν δὲ ὁ Ιησοῦς τὴν πίστιν αὐτῶν.

5. Cùm autem vidisset Iesus fidẽ
„ illorum.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Πίστεως γὰρ ἦν τῆς ἀκροτάτης τοσοῦτον ὑπομεῖναι κόπον, ἐφ' ὅτε πλησίον ἀγαγεῖν τοῦ κυρίου τὸν παραλυτικόν.

ANONYMI. Fidei enim sũmæ fuit tantũ laboris cõtentionisq; pacisci pro spe admovendi salutari Domini conspectui paralyticũ istũ.

„ Λέγει τῷ παραλυτικῷ, τέκνον ἀφέ-
„ ωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου.

„ Dicit paralytico, Fili, dimittun-
„ tũr tibi peccata tua.

ΑΥΤΟΥ. Αρα οὖν ὑπὲρ ἁμαρτιῶν εἰς τὴν παιδίαν τῆς παραλύσεως ἐμπέπτωκεν.

EIVSDEM. Igitur propter peccata in pœnam paralysis inciderat.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Θεασάμενος οὖν τὴν πίστιν αὐτῶν ὁ Χριστὸς οὐ μάταιον αὐτῶν ἀποφαίνει τὸν πόνον. ἀλλά φησι, τέκνον, ἢ ὡς ὁ Λουκᾶς, ἄνθρωπε, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου. τὸ δὲ τέκνον, ἢ καὶ αὐτῷ πιστεύσαντι, ἢ κατὰ τὴν δημιουργίας λόγον. ποῖαι δὲ, ὅς φησιν, ἁμαρτίαι; ἄλλο προσ-

VICTORIS. Conspecta Christus illorum fide, frustra illos laborasse non est passus, sed ait: *Fili*, vel ut habet Lucas, *Homo*, *dimittuntur tibi peccata tua*. Filium vocat, vel ob fidem jam conceptam: vel jure creationis. Verumtamen dicat æger. quæ tu mihi peccata

loqueris? aliud expectanti, aliud tribuis. Huc tanto molimine sum delatus ut gressum recuperarem: tu alium pro alio morbum curas. Et benè id quidem. nosti enim peccata mea. vides quæ isti non vident. laborat anima prius quam corpus, indeque in membra manavit languor. causæ mali medicinam admove, & morbus corporis simul tolletur.

TOLOSANI. Non solum infirmitates laborantium curat Salvator, sed & peccata dimittit ipsis. gravissimi enim quique morbi ex peccatis ferè nostris proveniũt. Sanè paralyticus, de quo Ioannes, resolutionis suæ incommodum à peccatis habuit, ut Dominus indicavit, cùm illi diceret: *Ecce sanus factus es, jam noli peccare*. consentaneè his quæ hic narrantur, & Lucas scribit: silentio tamen præteriens civitatem, in qua perpetratũ hoc signum est. Matthæus verò demolitionem tecti tacens, ait effectum istud miraculum à Christo esse in civitate sua; quæ est Nazaret. Nisi quis dicat civitatem quoque ejusdem Capharnaum, quòd plerumque in eam ventitaret, miraque isthic multa perficeret.

Io. v. 14

Matth. ix. 1

CYRILLI. Paralyticus, de quo hic agitur non est idem cum eo, de quo narrat Ioannes. Hic enim quatuor habuit bajulos; ille verò ne unum quidem habebat hominem. Atque hic quidem Ioanni memoratus juxta probaticam jacebat piscinam. Is verò, de quo noster agit hoc loco, domi. Est verò, quique hic à Marco, quique à Matthæo memoratur, unus idemq;

Cap. ix.

PHOTII. Multa fides horum virorum erat, ut & tectum perfoderent, & hominem demitterent. quare Salvator visa fide bajulantium, & ipsius scilicet etiam laborantis. (neque enim se sic laboriosè & fortè

δοκῶ ἡμῖ ἄλλο πορίζεις. ἤγαγόν με ὅπως ἵνα ἰαθίσω. σὺ δ' ἄλλο ἀντ' ἄλλου θεραπεύεις οἶδας γὰρ ἃ ἐπλημμέλησα· οἶδας φησὶν ἃ μὴ βλέπουσιν ὅτοι. ἡ ψυχὴ νοσεῖ πρὸ τοῦ σώματος. ὅ τοίνυν ἀφ' ᾧ θεραπευσον τὸ νόσημα, ἡμῖ ἰσωναγερθῇ τὸ πάθος.

ΤΟΛΩΣΑΙ. Οὐ μόνῳ τὰς ἀσθενείας τῶν καμνόντων θεραπεύει ὁ Σωτὴρ, ἀλλὰ ἡμῖ τὰς ἁμαρτίας ἀφίησιν αὐτοῖς· τὰ γὰρ δεινότατα τῶν ἀρρωστημάτων δι' ἁμαρτιῶν ἡμῖν συμβαίνει ὡς ὅπου τὸ πλεῖστον· ὁ γὰρ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ παράλυτος δι' ἁμαρτιῶν εἶχε τὴν πάρεσιν· ὡς ὁ Κύριος ἔφησεν· ἰδοὺ ὑγιὴς γέγονας, μηκέτι ἁμάρτανε· ἦσαν δὲ τῆς πόλεως· ὁμοίως τούτοις ἡμῖ ὁ Λουκᾶς γράφει, ἀποσιωπήσας τὴν πόλιν ἔνθα τὸ σημεῖον ἐγεγόνει· ὁ δὲ Ματθαῖος τὴν ἀναστροφὴν τῆς σεσωπηκὼς, φησὶν ἐν τῇ πόλει αὐτοῦ γεγενῆσθαι τὸ θαῦμα, ἥτις ἦν Ναζαρέτ· εἰ μή τις εἴποι πόλιν αὐτοῦ εἶναι τὴν Καπερναοὺμ, διὰ τὸ πολλάκις ἐν αὐτῇ ἐπιδημεῖν, ἡμῖ πολλὰ ἐκεῖσε θαύματα ἐπιτελεῖν.

ΚΥΡΙΛΛΟΥ. Ὁ νῦν λεγόμενος παράλυτικός οὐκ ἔστιν ὁ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ· ὁ μὲν γὰρ τέσσαρας εἶχε τοὺς βαστάζοντας· ὁ δὲ ἄνθρωπον οὐκ εἶχε. Καὶ ὁ μὲν παρὰ τῇ προβατικῇ ἔκειτο κολυμβήθρᾳ ὁ δὲ νῦν λεγόμενος, ἐν οἰκίᾳ· ἔστι δὲ ὁ νῦν ἡμῖ ὁ παρὰ τῷ Ματθαίῳ μνημονευόμενος, εἷς.

ΦΩΤΙΟΥ. Πολλὴ ἡ πίστις ἦν τῶν ἀνδρῶν· ὥστε καὶ τὴν στέγην ὀρύξαι καὶ χαλάσαι τὸν ἄνθρωπον. διὸ καὶ ὁ Σωτὴρ τὴν πίστιν ἰδὼν τῶν κομισάντων, καὶ αὐτοῦ δὲ κάμνοντος· ὃ δὲ ἀνεδέξατο ἀρρώστιαν εἰ μὴ ὑπέσευσεν ὡς ἰάσησθαι. ἐθεράπευσεν αὐτόν.

НБ ОНУ імені І.Мечникова

periculosè vel tolli, vel demitti passus esset, nisi credidisset se curatum iri) curavit ipsum.

„ Ησαν δέ τινες τῶν γραμματέων ἐκεῖ „ καθημενοι.

6. Erant autem quidam de Scri- „ bis illic sedentes.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Γραμματεῖς ἦσαν οἱ τὸν νόμον καὶ τὰ ἐν αὐτῷ γεγραμμένα ἀκριβῶν δοκοῦντες.

ANONYMI. Scribæ dicebãtur ij, qui legem & quæ in lege ad exactum nosse profitebanrur.

„ Καὶ διαλογιζόμενοι ἐν ταῖς καρ- „ δίαις αὐτῶν.

„ Et cogitantes in cordibus suis.

„ Τί οὗτος οὕτω λαλεῖ βλασφημίας; „ τίς δύναται ἀφιέναι ἁμαρτίας εἰ μὴ „ εἷς ὁ Θεός;

7. Quid hic sic loquitur? blasphe- „ mat. Quis potest dimittere pec- „ cata, nisi solus Deus?

ΑΥΤΟΥ. Ἆρα οὖν ἐὰν δι' ἔργα πεισθῆτε, ὦ καταράτοι γραμματεῖς, ὅτι ἀφῆκε ἁμαρτίας, πιστεύετε ὅτι Θεός ἐστιν· ἀλλὰ μὴ οὖν καὶ ἐπείσθητε ὅτι ἀφίησιν ἁμαρτίας διὰ τοῦ ἰαθῆναι τὸν παραλυτικόν· πῶς γὰρ ἰάθη μὴ τῶν ἁμαρτιῶν λυθεισῶν, δι' ὧν ὁ πάθος; ὅτι ὃ Θεός ἐστιν οὐκ ἐπείσθητε, ἔχοντες τοῦτο ἀπεσφαλωθέντες.

EIVSDEM. Igitur, o phanatici Scribæ, si operibus convicti fateri cogemini remissa ab ipso peccata, mora jam erit nulla quin Deũ esse ipsum credatis. Verùm abũdè quidem fides facta vobis est remissionis peccatorum ei homini à Christo factæ quem liberatum paralysi videtis. quomodo enim eo morbo solvi potuit, nisi sublatis peccatis, quæ morbi ejus erant causæ? Quid ergo causæ est, quòd Christum fateri Deum adhuc recusatis? planè aliud nihil quã voluntaria cœcitas.

„ Καὶ εὐθέως ἐπιγνοὺς ὁ Ἰησοῦς τῷ „ πνεύματι αὐτοῦ, ὅτι οὕτως διαλογί- „ ζονται ἐν ἑαυτοῖς, εἶπεν αὐτοῖς, τί „ ταῦτα διαλογίζεσθε ἐν ταῖς καρδίαις „ ὑμῶν;

8. Quo statim cognito Iesus spi- „ ritu suo, quia sic cogitarent in- „ tra se, dicit illis, Quid ista cogi- „ tatis in cordibus vestris?

ΑΥΤΟΥ. Οἷς διὰ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ τοῦ ἁγίου· καθ' ὃ δὲ λέγουσιν ἄνθρωποι, μένας καὶ ὅτως Θεός, διὰ τὸ πνεύματος ἐνεργείας εἶχε τὴν τῶν διαλογισμῶν γνῶσιν. ἀλλ' ὅρα τί φησι, τῷ πνεύματι αὐτοῦ, δεικνὺς ὅτι καὶ ἐνανθρωπήσας ἴδιον εἶχε τὸ πνεῦμα· ὢν γὰρ καὶ ὅτως Θεός.

EIVSDEM. Spiritu nimirum ipso Sancto. quatenus enim homo factus est, nec sic esse Deus desinens, per Sancti Spiritus operationem habuit cognitionem cogitationum occultarum. Sed vide quid ait, *Spiritu suo*, ostendens illum hominem factum, sic tamen manentem Deum, proprium habuisse Spiritum.

19. Quid eſt facilius, dicere para-
„ lytico, Dimittuntur tibi pecca-
„ ta: an dicere, Surge, tolle grab-
„ batum tuum & ambula?

„ Τί ἐστιν εὐκοπώτερον, εἰπεῖν τῷ πα-
„ ραλυτικῷ, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρ-
„ τίαι· ἢ εἰπεῖν, ἔγειραι καὶ περιπά-
„ τει;

EIVSDEM. Facilius quidem eſt dicere: *dimittuntur tibi peccata tua*, quàm dicere: *ſurge, tolle grabatum tuum & ambula*. Primum enim paucioribus ſyllabis oratio prior abſolvitur: deinde primæ iſtius ſententiæ fides in tuto eſt, nullo ad coarguendum, ſi fortè fallat, indicio extante. quis an ſint abſintve intus in animo peccata, videat oculus? At in illis verbis alijs: *ſurge & ambula*. quippe quorum eventus ſenſibili re conſtaret, facilis coargutio vanitatis erat. Cæterum quoniam facilius dicens fidem vobis non feci, quod difficilius eſt ecce nunc dico. ut hoc evẽtuũ ipſorum evidentia firmato, ne de priori quidem dubitetis. *Dico* igitur *tibi, ſurge &c.*

ΑΥΤΟΥ. Ευκοπώτερον μὲν εἰπεῖν ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι, τῷ εἰπεῖν· ἔγειραι καὶ ἆρον τὸν κράβαττόν σου, καὶ περιπάτει. πρῶτον μὲν ἀυτῇ τῆς λέξεως προφορᾷ καὶ συντομίᾳ. ἔπειτα ὅτι τὸ μὲν εἰπεῖν, ἀφέωνταί σου αἱ ἁμαρτίαι, καὶ μὴ εἰς ἔργον ὁ λόγος ἐλπλύθει, ἀνελέγκτον ἐστὶ διὰ τὴν ἀδηλίαν· τὸ δὲ εἰπεῖν, περιπάτει, εἰ μὴ ἐγεγόνει, πᾶσα ἂν ἡ ἀποτυχία καταφανὴς. πάλιν ἐπειδή φησι, τὸ εὔκοπον εἰπὼν ἠπιστήθην παρ' ὑμῶν, τὸ δύσχερές λέγω· ἵνα τοῦτο ἐμβαίνοντος, μηδὲ τοῖς ἑτέρων ἀπιστῆτε, σοὶ λέγω, ἔγειραι, καὶ τὰ ἑξῆς.

VICTORIS ANTIOCHENI. Equidem remittere peccata difficilius eſt quàm illud ipſum dicere. dictũ enim ſi effectu caſſum fuerit, reprehẽſionis tamen periculo ſubductum eſt, quoniam nec peccata, nec eorum abolitio ſenſibus ſubjacent. quomodo igitur facultatem medicus probabit ſuam in vulnere non viſo? Ait ergo: quid facilius, dicere an facere? utique dicere. quoniam non apparente quid ex eo ſequatur, dicentis autoritas, quocumque eventu, in tuto eſt. quoniam igitur verbo non creditis, opus addo, quo credibile reddatur id quod non cernitur. Sanè ſi primùm Dominus paralyticum curaſſet à morbo, deinde peccata ipſi remiſiſſet: curatum eum quidem convicti ſenſibus crederent: de peccatorum remiſſione cujus non extaret indicium, dubitarent. Principio igitur infert quod ambiguum & inteſtatum, durumque ad fidem erat, ut

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Τὸ μὲν δὴ ἀφιέναι τὰς ἁμαρτίας δυσκολώτερον ἐστὶ τοῦ εἰπεῖν. ἁ δὲ φανερὸς ὁ ἔλεγχος· οἷς ἐάν τις εἴπῃ, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι, ἄδηλον ἃ ὑπήρχησεν· ἁ γὰρ φανερὸν τὸ πρᾶγμα, ἵνα δοκιμασθῇ ὁ ἰατρεύων. φησὶν οὖν, τί ἐστιν εὐκοπώτερον, εἰπεῖν ἢ ποιῆσαι; δηλονότι τὸ εἰπεῖν, διὰ μὴ φαίνεσθαι τὸ γινόμενον. ἐπεὶ τοίνυν ἀπιστεῖτε τῷ λόγῳ, ἐπιφέρω ἔργον πιστούμενον τὸ ἀόρατον. εἰ δὲ πρῶτον ὁ Κύριος ἐθεράπευσε τὸν παλυτικὸν ἔξωθεν, εἶτα συνεχώρησεν αὐτῷ τὰ ἁμαρτήματα, ὑπῆρχον ὡς τὸ μὲν πρῶτον τεθεράπευται, ἄδηλον δὲ τὸ δεύτερον· ἀλλὰ πρῶτον τὸ ἀμφίβολον καὶ τὸ ἀπιστούμενον εἰσφέρει, ἵνα διελεγχθῶσιν ἀπιστοῦντες καὶ ζηλωτούμενοι ἐν ἑαυτοῖς. τότε προσάγει τὸ ἔργον.

НБ ОНУ імені І.Мечникова

sequen-

ſequenti evidentia ſigni vinceretur incredulitas dubitantium, & ſecum ipſis cogitatione tacita murmurantium. Opus deinde ipſum adjungit.

» Ινα δὲ εἰδῆτε ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς
» τοῦ ἀνθρώπου ἀφιέναι ἐπὶ τῆς γῆς
» ἁμαρτίας, λέγει τῷ παραλυτι-
» κῷ.
» Σοὶ λέγω, ἔγειραι, καὶ ἆρον τὸν κράβ-
» βατόν σου, καὶ ὕπαγε εἰς τὸν οἶκόν
» σου.

10. Vt autem ſciatis quia filius
» hominis habet poteſtatem in
» terra dimittendi peccata (ait pa-
» ralytico)
11. Tibi dico, ſurge, tolle grab-
» batum tuum, & vade in do-
» mum tuam.

ΑΝΩΝΥΝΟΥ. Εφη τις τῶν ἔξω Σοφῶν, ὃ γὰρ ἀφανὲς ἐκ τοῦ φανεροῦ μείζονι ἔχει τὴν γνῶσιν· ὡς καὶ ὅτι γῆς ὢν καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστρεφόμενος ἄνθρωπος ἐν ἀνθρώποις γενόμενος μετὰ τοῦ εἶναι Θεός· ἢ τὸ ὅτι ἐπὶ τῆς γῆς τοῦτ' ἔστι καὶ ἐν σαρκὶν ὢν ἐκ γῆς γὰρ ἡ σάρξ.

ANONYMI. Quidam externorum Sapientum dicit: quòd non apparet ex eo quod apparet maximè noſcitur. In terra, filius hominis; utpote qui in terra eſſet cõverſatuque hominum uteretur, homo inter homines, nec tamen deſinens eſſe Deus. niſi fortè, *in terra* ſignificet. *in carne*. ex terra enim eſt caro.

ΒΙΚΤΟΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Σοὶ λέγω, φησὶν, ἔασον τούτους· ἄπιστοι γὰρ ὑπάρχουσι, καὶ πονηρὰ ἐνθυμοῦνται· σοὶ λέγω, ἐπιδὴ ἀφέθησάν σοι αἱ ἁμαρτίαι, καὶ ἄξιος ἐνρέθης τοῦ ἡμετέρων λόγων ἀκούσαι καὶ τυχεῖν τῆς ἰάσεως. ἔγειραι, ἆρον τὸν κράββατόν σου καὶ ὕπαγε εἰς τὸν οἶκόν σου. ἤκουσε τοῦ ῥήματος καὶ τοῦ θαύματος ἐπηκολούθησε. ἐπανῆλθεν ἡ δύναμις τῷ σώματι καὶ ἅπαν ἐνευρώθη τὸ σῶμα. ἤσθετο τῆς ἰάσεως ὁ παραλυτικὸς καὶ ἔγνω (ἔδωκε γὰρ αὐτῷ αἴσθησιν τῆς θεραπείας) ἀπέτεινε τοὺς πόδας, ἐκίνει τὰ ἄρθρα, ἐβάδισεν ὑγιής. τί δὲ θέλει τὸ ὅτι τῆς ἀφιέναι τὰς ἁμαρτίας, ὅτι τελουμένης θεοσημείας, ἵνα δείξῃ ὅτι κατήγαγε εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τὴν τοῦ θεότητος ἐξουσίαν, ἀλλὰ τὴν ἀδιαίρετον πρὸς αὐτὴν ἕνωσιν. εἰ γὰρ ἄνθρωπος φησι γενόμενος Θεὸς λόγος ὑπάρχων, καὶ διὰ τὴν οἰκονομίαν ὅτι τῆς πολιτευομένους τε καὶ ἀναστρεφόμενος· ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἦλθε τὰ παράδοξα λόγου ἀποτελεῖ θαύματα, καὶ ἄφεσιν δωρούμενος ἁμαρτημάτων.

VICTORIS ANTIOCH. *Tibi dico*, inquit, omitte iſtos· incredduli enim ſunt, & prava cogitant. *Tibi* ergo privatim ac propriè *dico*: quandoquidem remiſſa ſunt tibi peccata, & verborum meorum auditione dignatus, inſuper & valetudinem meo beneficio conſecutus es, *ſurge, tolle grabbatum tuum & vade in domum tuam.* Exijt verbum & ſecutum eſt miraculum. reſtitutus eſt corpori vigor ſuus, & artus omnes, reddito uſu netvorũ, confirmati ſunt. Senſit ſe revaluiſſe paralyticus (nam & præter auditum vocis, interius ipſi teſtimonium fiduciæ valetudinis reditum affirmantis Chriſtus indiderat) ſeſit & exſurrexit, pedes extendit, articulos movit, ambulavit ſanus. quid porrò ſibi vult: *in terra dimittere peccata*, ſimul cum perpetratione divini ſigni? An id eò refert ut oſtendat ſeſe deduxiſſe,

adjun-

adjunxiſſeque humanæ naturæ poteſtatem divinitatis, propter indiſſociabilem cum ipſa unionem, quaſi diceret: Licet homo factus ſim, & per incarnationis myſterium in terra vivam & converſer; tamen quia ſimul Deus & Verbum ſum, Verbi propria efficio miracula, remiſſionem peccatorum largiens.

12. Et ſtatim ſurrexit ille, & ſublato grabato abijt coram omnibus, ita ut mirarentur omnes, & honorificarent Deum, dicentes, Quia nunquam ſic vidimus.

„ Καὶ εὐθέως ἠγέρθη, καὶ ἆρας τὸν
„ κράβαττον, ἐξῆλθεν ἐναντίον πάν-
„ των· ὥς τε ἐξίστασθαι πάντας, καὶ δο-
„ ξάζειν τὸν Θεόν, λέγοντας, ὅτι οὐδέ-
„ ποτε οὕτως εἴδομεν.

TOLOSANI. Quid igitur Scribæ & Phariſæi? cum audiſſent illa verba: dimittuntur tibi peccata, cogitabant intra ſe & dicebant: Solus Deus poteſtatem habet dimittendi peccata. Hic autem blaſphemat dicens talia. Cognitis autem Salvator cogitationibus ipſorum quidquid intus in animo tacitis iudicijs conceperant, manifeſtum facit. argumentumque præbet intelligendi, eum, qui arcanarnm cogitationum mentis perſpicuam habet notitiam, peccatorum quoque dimittẽdorum habere poteſtatem. Deinde dicit: quid eſt facilius dicere an facere? nam dicere quidem, & remiſſionem peccatorum denunciare verbo, exceptionem habet pronam fruſtra uſurpatæ autoritatis, cujus effectus apparet nullus. non enim ſub ſenſus cadit. Facere autem, nulla obſcuritate laborat tali, ad publicum judicium experimenti ſenſuum palàm expoſitum. Exhibet igitur in quo nihil calumnia cavillari poſſit, opus jam ipſum, curationem nempe paralytici; occultum ex manifeſto, ex faciliori difficilius adſtruens: quãvis ita Phariſæis non videretur. Illi enim difficilius putabant curare corpus, quàm dimittere peccata.

ΤΟΛΟΣ. Τί ὄν ⓐ Γραμματεῖς καὶ ⓐ Φαρισαῖοι; ἀκούσαντες ὅτι ἀφέωνται σοι ἁμαρτίαι, διελογίζοντο ἐν ἑαυτοῖς καὶ ἔλεγον· μόνος ὁ Θεὸς ἐξουσίαν ἔχει ἀφιέναι ἁμαρτίας· ὅτι δὲ βλασφημεῖ λέγων τοιαῦτα· γνοὺς δὲ ὁ Σωτὴρ τοὺς διαλογισμοὺς αὐτῶν, φανερὰν καθίστησι τὴν αὐτῶν ἐνθύμησιν. Καὶ δείκνυσιν ὅτι ὁ τῶν διανοιῶν γνώστης ἐξουσίαν ἔχει καὶ ἁμαρτίας ἀφιέναι· εἶτα λέγει· τί ἐστιν εὐκοπώτερον εἰπεῖν ἢ ποιῆσαι· τὸ μὲν γὰρ ἀφιέναι ἁμαρτίας, ἄδηλον ἴσως· ἀνεπαίσθητον γάρ· τὸ δὲ ποιῆσαι, φανερόν. Καὶ δὴ καὶ ὑπαφέρει τὸ ἔργον· τοῦτό ἐστιν, ἡ τοῦ σώματος θεραπεία· καὶ δείκνυσιν ὃν φανερὸν τὸ ἀφανές, καὶ ὃν τοῦ εὐχερεστέρου τὸ δυσχερές. καὶ μὴν ὅτως ἐδόκει τοῖς Φαρισαίοις· ἐκεῖνοι γὰρ ἐργωδέστερον ἐνόμιζον τὸ θεραπεῦσαι σῶμα, ἢ ἀφιέναι ἁμαρτίας.

ΕΥΣΕΒΙΟΥ. Ὁ Κύριος ἐθεράπευσε τὸν παράλυτον ἔξωθεν· εἶτα συνεχώρησεν αὐτῷ τὰ ἁμαρτήματα· ⓐ ὃ Φαρισαῖοι τὸ μὲν πρῶτον ἐθεάσαντο, καὶ ὑπέστευσαν ὅτι ἀληθές· τὸ δὲ δεύτερον ἄδηλον ἐνόμιζον, καὶ ἠπίστουν· ὅθεν καὶ ὑπονομίζει αὐτοὺς ὁ Σωτὴρ δεικνύων, ὡς ὃ μὲν παρεδέξαντο, δυσχερέστερον· ὃ δὲ οὐ προσίενται, ῥᾷον ἅμα καὶ εὐχερές.

ΑΝΟΝΥΜΟΥ. Πάντες γὰρ ⓐ προφῆται καὶ ⓐ ἅγιοι πρότερον ὑπεκαλύμμενοι τὸν Θεὸν, καὶ παρ' αὐτοῦ τὴν λύσιν αἰτοῦντες,

ἀιτῶντες ; ὅτως ἐθαυματούργουν· ὁ ὃ Κύριος ὁ τῶν ὅλων δεσπότης οἰκείᾳ ἐξουσίᾳ τὰς θεοσημείας ἐπιτελεῖ· ἤγουν τοῦτό ἐστι τὸ ἐδέποτε ὅτως εἴδομεν.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Τὸ μεῖζον ἐάσαντες τὴν τῶν ἁμαρτιῶν ἄφεσιν, τὸ φαινόμενον θαυμάζουσιν· ἔδει γὰρ αὐτοὺς εἰπεῖν, οὐκέτι τοσοῦτον θαυμάζομεν ὅτι ἤγειρεν ὁ σωτὴρ, ὅσον ἐκ τούτου πιστεύομεν ὅτι ἤγη ἡ ψυχὴ ἰάσεως ἔτυχε, ἁμαρτημάτων ἀπαλλαγεῖσα.

EVSEBII. Dominus paralyticum morbo sensibili quo laborabat exterius, liberavit. deinde condonavit ipsi peccata. Horum operum Pharisæi prius quidem usurparunt oculis: & verè gestum esse sensu convicti sibi persuaserunt. Alteri, tamquam obscuro, indicijsque ad sui affirmationem idoneis malè parato, fidem abrogarunt. unde obstruit eis os Salvator, ostendens admisisse ipsos id quod factu crediuque difficilius erat: quòd longè faciliùs, atque adeò in promptu positum, id verò respuisse.

ANONYMI. Nam Sancti & Prophetæ, qui prius miracula patraverant, id non nisi venia Dei rogata, invocatoque auxilio aggrediebantur. eo ipso fatentes, se aliena vi & precariò potestatem habere mirabiliú operum efficiendorum. At Sanctorum Dominus sibi propria virtute signa perpetrat. Hæc sententia illorum verborum est: *numquã sic vidimus.*

VICTORIS. Eo quod maius erat omisso, nempe remissione peccatorum, quod apparet mirantur. Cum potius sic dicere ipsos oporteret: enimvero non tantùm miramur surrexisse paralyticum, quantùm ex eo credimus sanatam esse animam ejus, & peccatis liberatam.

» Καὶ ἐξῆλθε πάλιν παρὰ τὴν θά-
» λασσαν· καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἤρχετο
» πρὸς αὐτὸν, καὶ ἐδίδασκεν αὐτούς.

13. Et egressus est rursus ad ma-
» re: omnisque turba veniebat ad
» eum, & docebat eos.

ΑΥΤΟΥ. Πάλιν ὃ προσέθηκε μετὰ τὸ θαῦμα τὴν διδασκαλίαν, εἰς ἀναμφισβήτητον πίστιν τῶν ἀκουόντων. ἐν ᾧ τῷ εἰπεῖν, πᾶς ὁ ὄχλος ἤρχετο πρὸς αὐτὸν, καὶ τὰ ἑξῆς, οὐχ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι ὑπῆρχον· ἀλλ' οἱ πάσης διπλόης ἀπηλλαγμένοι, καὶ τὴν κρίσιν ἀδέκαστον κεκτημένοι. ὁρᾷ ὃ τὸ ἀκόμπαστον καὶ ἀφιλότιμον τοῦ Σωτῆρος· πῶς ὅτε ὄχλος πολὺς συναθροίζετο σπουδάζειν, οὐκ ἐν πόλει διάγειν ἢ ἐν ἀγορᾷ μέσῃ, ἀλλ' ἐν ἐρημίᾳ καὶ ὄρει· παιδεύων ἡμᾶς μηδὲν πρὸς ἐπίδειξιν ποιεῖν, καὶ μάλιστα ὅταν φιλοσοφεῖν δέῃ ἢ πρὸς ἀναγκαίων διαλέγεσθαι πραγμάτων.

EIVSDEM. Iterùm miraculo doctrinam adjungit, in dubitationis omnis expertem fidem audientes inducens. In illa autem: *omni turba quæ veniebat ad eum*, nõ erant Scribæ aut Pharisæi· cõstabat enim ea solùm ex hominibus ab omni simulatione synceris, quique mentes nullo invidiæ odijve præjudicio præoccupatas haberent. Vide autem quàm non jactabundè aut ambitiosè se Salvator gerat, cum sui studio fervẽtem multitudinem concurrere cerneret, nequaquam ipse, ut pompa frueretur, in civitate degit aut in foro medio se opportunũ plausibus præbet. Sed in mon-

montem desertum secedit. docens nos, nil ad ostentationem faciendum: vitiumque istud tum maximè vitandum cùm docere alios oportet & de rebus necessarijs verba facere.

14. Et cùm præteriret, vidit Levi
» Alphæi sedentem ad telonium:
» & ait illi, Sequere me. Et sur-
» gens secutus est eum.

» Καὶ παράγων εἶδε Λευὶ τὸν Αλ-
» φαίου καθήμενον ἐπὶ τὸ τελώνιον· καὶ
» λέγει αὐτῷ, ἀκολούθει μοι· καὶ ἀναστὰς
» ἠκολούθησεν αὐτῷ.

ANONYMI. Hic Levi Publicanus erat. volens autem Dominus hospitio ejus uti, quò ejus animæ prodesset, dixit: *Sequere me*.

VICTORIS. Non usu experientiæ Discipulorũ mores ac naturam discit Salvator, ut homines: sed ut ipsos per se intimos penetrans ac pervidens ipsorum sensus, ex ea notitia discernit ac deligit dignos. Itaque si margaritam quidẽ, cæterùm in luto jacentem, cernat, tollit ipsam, & mũditiem talis animæ, detersis sordibus, bona in luce ponit. Hoc animo exijt & publicanum Levi sedentem invenit. Est hic Matthæus Evangelista. cujus Beati quidem Marcus & Lucas nomen notius occultant, obiectu vetustioris & obsoleti: At ipse cujus hic ad Evangelium vocatio describitur Levi, sua ipsius narrans ait: *Et vidit Matthæum publicanum*. palàm ostendens sua vulnera, ut artem admireris medici, qui ea curaverit. Nam humanissimus Salvator totum in avaritiæ sordibus, atque in illegitimi studio lucri demersum hominem non rejecit, neque aspernatus est, sed ad se vocavit verbis illis: *Sequere me*. Ipse autem propriam salutem quovis pecuniæ emolumento præstabiliorem reputans, dimissis omnibus, totum se vocanti præbuit: etiam cavens, ne interpositione moræ quamvis exiguæ, benefactoris animum offenderet.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Οὗτος ὁ Λευὶ τελώνης ἦν βουλόμενος ἵνα ὁ Κύριος παρ' αὐτῷ ξενισθῇ, ἵνα αὐτοῦ τὴν ψυχὴν ὠφελήσῃ, εἶπεν, ἀκολούθει μοι.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Οὐδὲ τὴν πεῖραν μανθάνει τοὺς μαθητὰς ὁ Σωτὴρ, ὥσπερ οἱ ἄνθρωποι· ἀλλ' ὡς ἐπισάμενος τὰς διανοίας, ἐκλέγεται τοὺς ἀξίους· κἂν ἴδῃ τινὰ μαργαρίτην ἐν βορβόρῳ κείμενον, λαμβάνει αὐτὸν, καὶ τὸ καθαρὸν δείκνυσιν αὐτοῦ τῆς ψυχῆς. ἐξῆλθε γοῦν καὶ εὑρίσκει τελώνην καθήμενον Λευΐ· ὅστις ὁ αὐτὸς Ματθαῖος ὁ Εὐαγγελιστής. καὶ Μάρκος μὲν καὶ Λουκᾶς οἱ μακάριοι συγκαλύπτουσι τὸ ὄνομα τῇ ἀρχαιοτέρᾳ προσηγορίᾳ· αὐτὸς δὲ ὁ Λευὶ εὐαγγελιζόμενος τὰ καθ' ἑαυτὸν ἐπαγγελλων λέγει, καὶ ἐθεάσατο Ματθαῖον τελώνιον, ἐλέγχων ἑαυτοῦ τὰ πεπραγμένα, ἵνα θαυμάσῃς τὴν τέχνην τοῦ ἰατρεύσαντος· ὁ δὲ φιλάνθρωπος σωτὴρ ἐν ἀνομίας ὄλεθρον ὄντα Λευὶ τὸν ἀπεστίσατο, ἀλλ' ἀνεφώνησεν, ἀκολούθει μοι. καὶ χεῖρον τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν χρείττονα εἰ ἡγήσαιτο, πάντα ἀφεὶς, ὅλος γέγονε τοῦ καλέσαντος, μὴ λυπήσας αὐτὸν τῇ ἀναβολῇ.

15. Et factum est, cùm accumbe-
» ret in domo illius, multi Publi-

» Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ κατακεῖσθαι αὐ-
» τὸν ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ, καὶ πολλοὶ

τελώναι

„ πελῶναι καὶ ἁμαρτωλοὶ συνανέκειν-
„ το τῷ Ἰησοῦ καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ.
„ ἦσαν γὰρ πολλοί, καὶ ἠκολούθησαν
„ αὐτῷ.

„ cani & peccatores ſimul diſcũ-
„ bebant cum Ieſu & Diſcipulis
„ ejus: erant enim multi, qui &
„ ſequebantur eum.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ἰδόντες γὰρ ὁ πελῶναι τὸν ἀπὸ τελώνην αὐτὸν ξενισθέντα, ἐθαῤῥήσαν προσελθεῖν αὐτῷ, ἴσως καὶ τοῦτο τοῦτο ποιεῖν οὐ πολυωφελοῦντες, διὰ τῶν οἰκείων αὐτοῖς ἁμαρτιῶν καὶ τοῦ συνειδότος κατεγνωσμένοι.

ANONYMI. Publicani enim cùm cognoviſſent ipſum à ſui generis homine hoſpitio exceptum, fiduciam accedendi conceperunt; qui id eatenus fortaſsè non erant auſi, deterrentibus ipſos peccatis proprijs, & judicio conſcientiæ vitam illorum condemnantis.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Εὐχαριστήσας Λευὶ ἐπὶ τῇ κλήσει, δοχὴν ἐποίει μεγάλην ἐν τῷ ἑαυτοῦ οἴκῳ πάντας τοὺς συνήθεις καλέσας καὶ αὐτὸν τὸν σωτῆρα, ἵνα μὴ μόνος εὐεργετηθῇ, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ κεκλημένοι. ὁ δὲ ἀνεπαισχύντως αὐτὸν καλέσας εἰς μαθητείαν, καὶ εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ προσδεχόμενος· ἐν ᾧ οὐδὲν ἕτερον ἀγαθὸν ἦν, εἰ μὴ τοῦ οἰκοδεσπότου ἡ μετάνοια.

VICTORIS. Gratias beneficio vocationis rependens Levi, convivium fecit magnum domi ſuæ, cõvocatis amicis & familiaribus ſuis cunctis, ipſoque Salvatore: eò nimirum animo ne ſolus tanti boni compos eſſet: ſed ei quoque participare omnes convivæ poſſent. qui verò nulla habita ratione ſermonum & oblocutionum quibus ſe dare eo facto materiam non ignorabat, Publicanum in diſcipulatum vocaverat Dominus, nec domus ejus acceſſum recuſat, in qua nihil erat bonum, niſi Patris familias pœnitentia.

„ Καὶ οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι
„ ἰδόντες αὐτὸν ἐσθίοντα μετὰ τῶν τελω-
„ νῶν καὶ ἁμαρτωλῶν, ἔλεγον τοῖς μα-
„ θηταῖς αὐτοῦ, τί ὅτι μετὰ τῶν τελωνῶν
„ καὶ ἁμαρτωλῶν ἐσθίει καὶ πίνει;

16. Et Scribæ & Phariſæi viden-
„ tes quia manducaret cum publi-
„ canis & peccatoribus, dicebant
„ Diſcipulis eius: Quare cum pu-
„ blicanis & peccatoribus mãdu-
„ cat & bibit Magiſter veſter?

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Νόμος ἦν τοὺς ἁγιασμένους μὴ συναναμίγνυσθαι τοῖς βεβήλοις. τούτων τοιγαροῦν ἐκδικοῦντες δῆθεν τὸν νόμον ἐνέβαλον. οὐ γὰρ ἦν φθόνος τῇ κυρίᾳ καὶ φιλοσκωμμοσύνη.

ANONYMI. Lex erat quæ vetaret ſanctificatos miſceri profanis. iſtam igitur quaſi vindicantes Legem Dominum inceſſunt. revera tamen invidia ruebant, & libidine maledicendi.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Καὶ σὺν ἀγανακτεῖ ὁ σωτὴρ οὐδὲ εἰς ὕβριν δέχεται τὸ γινόμενον· ἀλλ' ὡς δεσπότης τῆς φύσεως συναγινέται εἰς τὸ ἐσθίειν, καὶ ἐσθίει καὶ πίνει, τὴν τε ἀλήθειαν τοῦ σώματος ἐνδεικνύμενος, καὶ τὸ εὐκαιρον

VICTORIS ANTIOCH. Nõ ægrè fert Salvator, nec injuriam interpretatur ad tales epulas vocari. ſed ut naturæ autor ac Dominus ad convivium adeſt, ibiq; comedit ac bibit, tum veritatem aſ-

ſumpti corporis demonſtrans,tum exemplo comprobans ſuo tempeſtiuũ ciborum uſum. Aderant autẽ & Phariſæi cũ Scribis, non animo diſcendi,ſed ſtudio explorãdi oculo cenſorio quæ fiebant. Vidẽtes ergo ſimul accumbentes publicanos,diſcipulos Chriſti vocant, & quod gerebatur accuſant.

17. Hoc audito Ieſus ait illis,Non
„ neceſſe habent ſani medico: ſed
„ qui malè habent.non enim veni
„ vocare juſtos, ſed peccatores ad
„ pœnitentiam.

τῶν ῥημάτων ἐυλογῶν χρῆσιν. παρῆσαν ὅ καὶ φαρισαῖοι καὶ γραμματεῖς, οὐχ ἵνα μάθωσιν, ἀλλ' ἵνα διερράσωνται τὰ γινόμενα. βλέποντες ὅ τὸς τελώνας συνανακειμένους, καλοῦσι τὸς μαθητὰς καὶ ὃ γινόμενον αἰτιῶνται.

„ Καὶ ἀκούσας ὁ Ιησοῦς λέγει αὐτοῖς,
„ οὐ χρείαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ,
„ ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες· οὐ γὰρ ἦλθον
„ καλέσαι δικαίους, ἀλλ' ἁμαρτωλοὺς
„ εἰς μετάνοιαν.

TOLOSANI. Ad mare ſecedit Chriſtus, vivere privatim volens. hoc autem facit ut & nos doceat fugere multitudinis plauſum & laudem; quæ quò magis eam fugiemus, eò inſtantius inſequetur nos: ſin autem ſtudiosè captabimus, elabetur nobis. Exemplo ſit Salvator, qui cum urbe relicta maritimæque ſolitudinis ſeceſſu captato gloriam fugeret, ultrò cõcurrente ad eum populo deprehenſus, recuſatis cumulatur laudibus, & uſuram repudiati honoris magnifica prædicatione nominis ſui rependi ſibi ſentit fruſtra invito. Nec otioſam ad mare ſtationem habuit:piſcatus eſt enim Matthæũ. Nam qui nunc Marco Levis dicitur, Matthæus eſt. quem Marcus & Lucas Levin appellant, functionis invidioſæ exigendi tributi vocem indicem occultantes. At ipſe in Evangelio ſuo res ſuas nihil diſſimulans enunciat.

ΤΟΛΩΣ. Ἐπὶ τὴν θάλασσαν ἐξῆλθεν ὁ Σωτὴρ, ἰδιάσαι θέλων. τοῦτο ὃ ποιεῖ· ἵνα καὶ ἡμᾶς διδάξῃ τοὺς ὄχλους καὶ τὸ πολλῶν φεύγειν ἔπαινον. Καὶ γὰρ ὅσον ἡμεῖς τοῦτον φεύγομεν τοσοῦτον ἡμᾶς διώξεται. εἰ δ' ὀλιγωρήσομεν, ὑποφεύξεται ἀφ' ἡμῶν· ἐπεὶ καὶ ὁ Σωτὴρ ἐξερχόμενος ἀπὸ τῆς πόλεως καὶ Ναζαρέτ καὶ τὴν θάλασσαν ἔφευγε τὸ δοξάζεσθαι. ἀλλ' ὁ ὄχλος μᾶλλον κατελάμβανεν αὐτόν· καὶ ὑπερυψοῦτο ὁ ἔπαινος. Καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐμεγαλύνετο· ἐζώγρησε γὰρ καὶ Ματθαῖον καὶ τὴν θάλασσαν Ναζαρέτ. ὁ γὰρ νῦν καὶ τῷ Μάρκῳ λεγόμενος Λευὶς ὁ Ματθαῖός ἐστιν. Ὁ μὲν γὰρ Μάρκος καὶ ὁ Λουκᾶς Λευὶν αὐτὸν ὀνομάζουσι, τὸ τῆς τελωνείας ὄνομα συγκαλύπτοντες· αὐτὸς δὲ ἐν τῷ κατ' αὐτὸν Εὐαγγελίῳ τὰ καθ' ἑαυτὸν ἀπαγγέλλει.

PHOTII. Vidit, inquit, Matthæum publicanum. Quærendum igitur an unus & idem ſit publicanus apud tres Evangeliſtas, qui & Matthæus & Levis vocatur? Dou

ΦΩΤΙΟΥ. Εθεάσατο φησὶ Ματθαῖον τελώνιον. ζητητέον δὲ εἰ ὁ αὐτός ἐστι τελώνης καὶ τοῖς ἕξισιν ὁ καλούμενος Ματθαῖος καὶ Λευΐς; δύο ἦσαν τελῶναι ἐκ τῶν δώδεκα, Ματθαῖος, καὶ Ιάκωβος ὁ τοῦ Αλφαίου.

ANONYMOY. Τοῦτο δὲ ῥητέον ἕτερος πῶς ἀνεπλήρωσεν εὐαγγελιστὴς εἰπών, οὐκ ἦλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλ' ἁμαρ-

ἁμαρτωλὸς εἰς μετάνοιαν. ὁ γὰρ χρεία δικαίοις μετάνοια ὅπου τοῖς πεπεισμένοις, ἀλλ' ἁμαρτωλοῖς.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Καὶ ὑμᾶς, φησι, χρείαν ἔχετε ἰατροῦ. εἰ γὰρ μὴ ἐνοσεῖτε, οὐκ ἂν ἠπιάσασθε τὸν ἰατρὸν τὴν φιλανθρωπίαν. μὴ γὰρ οἶδα ὅτι πελωναί ὑπάρχουσι; μὴ γὰρ αὐτῶν ἀγνοῶ τὰς ψυχῆς τὰ νοσήματα; οἶδα ὅτι κακῶς ἔχουσι. διὰ τοῦτο πρὸς αὐτοὺς παραγίνομαι, ἵνα τὰς ψυχὰς αὐτῶν θεραπεύσω νοσούσας. δι' ἣν αἰτίαν ὑπολαμβάνουσι Φαρισαῖοι τὸν σωτῆρα τοῖς ἁμαρτωλοῖς συνεθίοντα; ὅτι νόμου μὴ διδασκάλων ἀναμέσων ἀγάπη βεβήλου. οὐκ ἤδεσαν δὲ Χριστὸν ὑπὲρ τὸν νομικὸν χρῆσιν παρέχοντα τὴν φιλάνθρωπον χάριν. ὃ μὲν γὰρ ἐξέβαλεν· ὃ δὲ μετέβαλλε τὸ κακόν. καὶ γὰρ οὐχ ὡς κριτὴς πάρεσιν, ἀλλ' ὡς ἰατρός. καὶ τὸ ὑπιβάλλον τῇ ἰατρικῇ ποιεῖ, καὶ διάγει σὺν τοῖς νοσοῦσι καὶ τῆς ἰάσεως δεομένοις.

erant Publicani in numero duodecim Apostolorum, Matthæus & Iacobus Alphæi.

SCH. Quod Iacobum Alphæi Publicanum fuisse Photius dicit, fides sit penes autorem.

ANONYMI. Quòd Dominus hac occasione dixit, non integrè hic à Nostro recitatum, alius Evangelista plenè reddidit, sic dicens: *Non veni vocare justos, sed peccatores ad pœnitentiam*. Sanè enim justis, qui benè semper egerint pœnitentia non est opus, cujus officium est ea revocare ac corrigere quæ malè prius acta sunt: quæ res alijs quàm peccatoribus convenire nequit. Luc. v. 32.

VICTORIS. Et vos, inquit, opus habetis medico. nam eo ipso quod humanitatem medici criminamini, satis declaratis vos malè habere. num docendus à vobis sum quinam hi sint? scio esse publicanos: novi quibus animæ ipsorum laborent morbis. Atque adeò eam ipsam ob causam, quia scio ipsos, ipsorum inquam animas languere difficilibus morbis, curaturus ipsas advenio. Quærat aliquis: quem obtentum criminaturi Dominum Pharisæi accusationi prætexuerint? Zelum opinor Legis, quæ profanos inter ac sanctos familiaritatis usum consuetudinemque prohibeat. Nesciebant scilicet Christum ultra mensuram legalis præscriptionis gratiam benignitatis suæ proferre solere. Lex enim ejiciebat, at Evangelium convertebat malum. Neque jam Dominus pro judice se gerit, sed medici personam gerit officioque fungitur, indulgentissimè se præbens ae demittens ad usum languentium, cum ijs degens, eosque curans prout opus habent.

„ Καὶ ἦσαν οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου καὶ οἱ
„ τῶν Φαρισαίων νηστεύοντες· καὶ ἔρ-
„ χονται καὶ λέγουσιν αὐτῷ, Διατί οἱ
„ Μαθηταὶ Ἰωάννου καὶ οἱ τῶν Φαρι-
„ σαίων νηστεύουσιν· οἱ δὲ σοὶ Μαθηταὶ οὐ
„ νηστεύουσι;
„ Καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, μὴ δύνανται
„ οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος, ἐν ᾧ ὁ
„ νυμφίος μετ' αὐτῶν ἐστι, νηστεύειν;

„ 18. Et erant discipuli Iohannis &
„ Pharisæi jejunantes: & veniunt
„ & dicunt illi, Quare Discipuli
„ Iohannis & Pharisæorum jeju-
„ nant, tui autem Discipuli non
„ jejunant?
„ 19. Et ait illis Iesus: Numquid
„ possunt filij nuptiarum, quam-
„ diu sponsus cum illis est, jeju-

 nare?

„ nare? Quanto tempore habent
„ secum sponsum, non possunt je-
„ junare.
20. Venient autem dies cùm au-
„ feretur ab eis sponsus: & tunc
„ jejunabunt in illis diebus.

ANONYMI. Dominus unito ejusdem cum nostro substãtiæ corpore se se hominem, ut verè erat, ferens, nec Deus esse desinens, quod semper fuit, in terris versatus est ambiens Ecclesiam sponsã, ejusque secum spirituales nuptias
2. Cor. XI concilians: juxta dicentem: *Despondi enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo.* Spirituale igitur conjugium est & fide sola intelligibile, conversatio Domini inter homines. qui ergo ipsi spiritualis connubij necessitudine juncti sunt, primitiæ quædam hominum Beati Discipuli, filij sponsi hic vocantnr. quis igitur in nuptijs lugeat? nam jejunium luctus est symbolum. quando autem tolletur sponsus? utique cum in cœlos corporaliter redibit.

VICTORIS. Solutione primi dubij accepta, aliud proponunt. quare Discipuli Ioannis & Pharisæorum jejunant? Hoc quærunt animo insidiandi, speque intercipiendi Dominum, invenienda si possint criminandi ejus ansa. Tempus autem sponsi aut thalami, est vocationis tempus; tum etiam institutionis, quo videlicet, sicut pueri lactantur, ita doctrinæ initialis vitali succo vocati nutriuntur. quãdo sanè jejunio locus non est. nec
Cap. IX. possunt filij sponsi jejunare quamdiu cum ipsis est sponsus: quibus indicat, suam conversationem omnem dolorem propulsare ab ijs

„ ὅσον χρόνῳ μεθ' ἑαυτῶν ἔχουσι
„ τὸν νυμφίον, οὐ δύνανται νηστεύειν.
„ Ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι, ὅταν ἀπαρθῇ
„ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος, καὶ τότε
„ νηστεύσουσιν ἐν ἐκείναις τῇ ἡμέραις.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ὁ Κύριος παραγέγονεν ἐπὶ γῆς, σῶμα δὲ ἡμῖν ὁμοούσιον ἐνώσας ἑαυτῷ. καὶ προσελθὼν ἄνθρωπος μὲν τὸ εἶναι θεός, ἵνα ἑαυτῷ ἁρμόσηται τὴν ἐκκλησίαν εἰς πνευματικὴν συζυγίαν, καθὼς λέγοντα, ἡρμοσάμην γὰρ ὑμᾶς ἑνὶ ἀνδρὶ παρθένον ἁγνὴν παραστῆσαι τῷ Χριστῷ· γάμος οὖν ἐστι πνευματικὸς καὶ πίστεως νοητὴ τοῦ κυρίου εἰς ἀνθρώπους ἐνδημία. οἱ οὖν τούτῳ ἁρμοζόμενοι τῷ πνευματικῷ γάμῳ, υἱοὶ νυμφῶνός εἰσιν ἀπαρχὴ οἱ θεσπέσιοι μαθηταί. τίς οὖν ἐν γάμου καιρῷ πενθήσει; πένθος γὰρ ἡ νηστεία συμβολεῖ. πότε οὖν ἐπαρθῇ; ὅταν εἰς ἀγαπὴν ἀναφοιτήσῃ σωματικῶς.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ἐπειδὴ τοῦ πρώτου τὴν λύσιν ἐδέξαντο, καὶ ἕτερον προτιθέασι· Διατί οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου καὶ οἱ τῶν Φαρισαίων νηστεύουσι; βουλόμενοι προσλαμβάνεσθαι αὐτοῦ καὶ εὑρίσκειν τι εἰς κακοήθειαν. Καιρὸς δὲ νυμφῶνός ἐστι καιρὸς κλήσεως, καιρὸς διδασκαλίας δι' ἧς ἀνατρέφονται οἱ παῖδες, γαλακτοῦνται οἱ κεκλημένοι. οὐκ ἔχει καιρὸν ἡ νηστεία· διὸ δύνανται οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος νηστεύειν ἐφ' ὅσον χρόνῳ μετ' αὐτῶν ἐστιν ὁ νυμφίος. τὸ μεθ' ἑαυτοῦ Δικαιοβὴν λέγει πάσης ὀδυνηρᾶς ἀπαλλακτικὸν εἶναι. ὀδυνᾶται γὰρ ὁ μὴ παρὸν ἔχων ὃ ἀγαθόν. Διὰ δὲ τὸ στέρησιν αὐτοῦ πεισθῆναι ποθῶν τὸ ἀπολαῦσαι. ὁ δὲ παρόντος ἀπολαύων, εἰκότως εὐφραίνεται, καὶ οὐκ ὀδυνᾶται. νυμφίος δὲ τὸ ἀνθρωπίνης φύσεως ὁ τῶν ἡμετέρων λόγος, ὁ δὲ σπέρμα διδοὺς τὸ ζωῆς. ὅταν οὖν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν, ποθοῦντες τὴν παρουσίαν αὐτοῦ νηστεύουσιν· ἵνα συ-

νῶσιν

νωσιν αὐτῷ ἐν τῷ πνεύμα, καθαιρόμενοι ἀπὸ σωματικῶν ἡδονῶν, δηλονότι οἱ μαθηταί. τὸ δὲ, ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος, ἀντὶ τοῦ, ἀναληφθῇ, εἴρηται. τὸ δὲ, ὁ νυμφίος, ἀντὶ τοῦ, ὁ μέλλων νυμφεύεσθαι τὴν ἐκκλησίαν. εἶπε νυμφίῳ, ἵνα τὸν ἐκ ἀνδρὸς ἐκβάλλῃ. καινὴ γὰρ ἐν Χριστῷ ἡ νύμφευσις. ἀρρήτου δόσις τοῦτέστι πνεύματος ἁγίου χάρις, δι' ἧς ἐπίστευσεν ἡ οἰκουμένη, ἢ ἁλιεῖς ἐδυσωπήσαν ἢ τὴν οἰκουμένην μετέβαλλον.

ΤΟΛΩΣ. Ζηλοτύπως ἔχοντες πρὸς τὸν Χριστὸν οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου ἢ τινες τῶν Φαρισαίων προσέρχονται τῷ Χριστῷ ἐρωτῶντες, εἰ μόνοι μὴ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἄνευ ἀσκήσεως καὶ πόνου καθαροὶ τὰς ἐν τῷ παθῶν νίκας, ὅπερ Ἰωάννης οὐκ ἴσχυσε ποιῆσαι; οἱ γὰρ τοῦτο μαθηταὶ ἀτελέστεροι διακείμενοι, τοῖς ἰουδαϊκοῖς ἔθεσιν ἐνεκαρτέρουν. ὁ δὲ ἀπεκρίνατο λέγων, μὴ δύνασθαι τοὺς υἱοὺς τοῦ Νυμφῶνος νηστεύειν ἐφ' ὅσον ὁ Νυμφίος μετ' αὐτῶν ἐστιν· ὅταν δὲ ἔτι ἀρθῇ ἀπ' αὐτῶν τότε πειρασθέντες καὶ πειρασμοῖς νηστεύσουσι καὶ θλιβήσονται.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ. Νυμφίον ἑαυτὸν ὀνομάζει ὁ Σωτὴρ ὡς τὰς παρθένους ψυχὰς προσκαλούμενα καὶ νυμφευόμενον· καὶ ἅμα ὅτι καιρὸς ἡ παρουσίας αὐτοῦ παρουσίας χαρᾶς ἐστι σύμβολον ἀλλ' οὐ πένθους· καὶ ἐλευθερία τοῦ νόμου καὶ τῶν ἄλλων κοπων καὶ πόνων. διὰ γὰρ τοῦ βαπτίσματος ἔσωσεν ἡμᾶς· ποῖος γὰρ πόνος ἐστὶ τὸ βαπτίζεσθαι; ἀλλ' ὅμως σωτηρίαν εὑρίσκομεν βαπτιζόμενοι καὶ ἀιώνιον ζωήν.

quibuſcum fit. nam ex abſentia boni luctus omnis eſt. cùm verò ſit Chriſtus omne bonum, neceſſe eſt eum qui luget, præſentiam ejus deſiderare: unde contra qui eo præſenti fruitur, meritò gaudet, doloreque vacat. Sponſus porrò humanæ naturæ eſt eam gubernans ratio ſumma, ac Dei verbum ſemen vitæ miniſtrans. Id cum ablatum ab eis fuerit, tunc ſane deſiderio ejus mœrere ipſos ac jejunare fas erit. jejunio enim iſto conſequentur Diſcipuli, ut corporeis purgati voluptatibus, cum Domino ſuo ſpiritualiter verſentur. Cæterùm hæc ſponſi ablatio, ejus in Cœlos aſſumptio eſt. Sponſus autem dicitur qui ſibi deſponſaturus Eccleſiam eſt. qua mentione à ſpe harum nuptiarum excluditur quæ ſub viro eſt. Sponſalia enim non niſi cum ſolutis ritè celebrantur. Pignoris donatio eſt gratia Spiritus Sancti, per quam credidit mundus, perſuadentibus (mirùm) & genus hominum quantum eſt ab aſſuetis & præjudicatis ad nova & dura transferentibus Piſcatoribus.

TOLOS. Æmulationis quodã Spiritu in Chriſtum inſtincti Diſcipuli Ioannis, & Phariſæorũ quidam accedunt ad ipſum, quæſituri: ecquid unus ac ſolus rationem inveniſſet, qua tam ipſe, quàm ejus Diſcipuli ſine ſtudio aut ærumna, pacem ſibi animi, perturbationum victoria, conficerent: quod conſequi Ioannes haud potuiſſet? Humanum quippè aliquid, nondum ad perfectum elimati Ioannis Diſcipuli paſſi, conſuetudinibus Iudajcis pertinaciùs inhærebant. Ad ea Chriſtus: non poſſe, reſpondit, filios thalami jejunare quamdiu ſponſus cum ipſis eſt. quando verò hic ablatus ab illis fuerit, tum ſanè adverſis caſibus & tentationibus occurſantes, jejunaturos, in luctuque ac perturbatione futuros.

EIVS-

EIVSDEM. Sponſum hoc loco ſe ipſum nominat Salvator. ut qui virgines animas deliniat & deſpondeat ſibi, ſimul ut illud indicet: priorem adventum ſuum lætitiæ potius quàm luctus afferre cauſas. Liberationem enim indulget a maledicto Legis, & ab ærumnis laboribuſque cæteris. Per baptiſma enim ſalvavit nos. quis autem in ablutione corporis labor eſt, quæ etiam ad delicias pertinet? Tamen iſto tam facili patiendæ tinctionis pretio & ſalus paratur, & vita æterna redimitur.

Gal. 3. 13

21. Nemo aſſumentum panni rudis aſſuit veſtimento veteri: alioquin aufert ſupplementum novum à veteri, & major ſciſſura fit.

22. Et nemo mittit vinum novũ in utres veteres: alioquin dirũpit vinum utres, & vinum effundetur, & utres peribunt: ſed vinum novum in utres novos mitti debet.

„ Καὶ οὐδεὶς ἐπίβλημα ῥάκους ἀγνάφου
„ ἐπιῤῥάπτει ἐπὶ ἱματίῳ παλαιῷ· εἰ
„ δὲ μή, αἴρει τὸ πλήρωμα αὐτοῦ ὁ
„ καινὸν τοῦ παλαιοῦ, καὶ χεῖρον σχίσμα
„ γίνεται.
„ Καὶ οὐδεὶς βάλλει οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς
„ παλαιούς· εἰ δὲ μή ῥήξει ὁ οἶνος ὁ
„ νέος τοὺς ἀσκούς, καὶ ὁ οἶνος ἐκ-
„ χυθήσεται, καὶ οἱ ἀσκοὶ ἀπολοῦνται·
„ ἀλλὰ οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς καινοὺς
„ βλητέον.

TOLOSANI. Quemadmodũ inquit ſi addatur veſtimento veteri aſſumentum rude, hoc eſt novũ, frangit illud propter ipſius infirmitatem & ſuam firmitatem. Similiter & novum vinum in utres veteres ſi immittatur rumpit ipſos. ſic & in ſubjecta materia. Præcones enim, & prædicatores cũ ſint Apoſtoli novi teſtamenti, non poſſunt vetuſtis ſervire moribus. neque conſentaneum eſt cogi ad obſervationem antiquatorum rituũ eos qui hominibus inſtituta & inuſitata & inopinata tradituri mittebantur.

ΤΟΛΩΣ. Ὥσπερ φησὶν εἰ ἐπιβληθείη ἱματίῳ παλαιῷ ῥάκος ἄγναφον τουτέστι καινόν; διαῤῥήγνυσιν αὐτὸ διὰ τὴν ἐκείνου ἀσθένειαν καὶ τὴν οἰκείαν στερρότητα· ὡσαύτως καὶ νέος οἶνος εἰς ἀσκοὺς παλαιοὺς εἰ ἐμβληθείη ῥήγνυσιν αὐτούς. οὕτω καὶ ἐπὶ τούτου. Κήρυκες γὰρ ὄντες οἱ ἀπόστολοι τῆς καινῆς διαθήκης οὐ δυνατὸν τοῖς παλαιοῖς δουλεύειν ἔθεσιν. οἱ γὰρ καινὰ καὶ ἄτοπα μέλλοντες τοῖς ἀνθρώποις παραδιδόναι οὐκ ἀναγκαῖον φυλάττειν τὰ παλαιότατα.

SEVERI. Vt novum aſſumentum vetus veſtimentũ frangit propria firmitate; & proprio fervore veteres dirumpit utres novum vinum. ſic, inquit, & mei Diſcipuli nondum adeo robuſti ſunt, ut præcepta vetera ferre poſſint. Aut ſic intellige: Indignum eſt Chriſti Diſcipulos, qui novi ſint, antiquis

ΣΕΥΗΡΟΥ. Ὥσπερ ὁ νέος ῥάκος ὁ παλαιὸν ῥήγνυσιν ἱματίου τῇ οἰκείᾳ στερρότητι· καὶ τῇ οἰκείᾳ θερμότητι τοὺς παλαιοὺς ἀσκοὺς ὁ νέος οἶνος· φησὶ δὲ καὶ οἱ ἐμοί, μαθηταὶ ὅπω γεγόνασιν ἰσχυροὶ ὥστε δύνασθαι φέρειν τὰ παλαιὰ παραγγέλματα· ἢ καὶ ὅπως· τοὺς τοῦ Χριστοῦ μαθητὰς καινοὺς ὄντας τοῖς παλαιοῖς ἔθεσι δουλεύειν οὐκ ἄξιον.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Καὶ ἄλλη χρεία παραβολῆς σημαίνων, ὅτι δεῖ τοὺς ἐπὶ παλαιοῖς δὲ μὴ ἀναγεννηθέντας ἐξ ὕδατος δὲ πνεύματος, καινὰς καὶ Εὐαγγελι-

γελικὰς ἐντολὰς διδόναι, ἀλλ' ἐν Χριστῷ ἀνακαινισθεῖσιν. ἐὰν γὰρ ἐν ἱματίῳ παλαιῷ ἐσχισμένῳ ἐπίβλημα βάλλει τις ἀπὸ νεουργοῦς ἱματίου τὸ πλήρωμα τοῦ παλαιοῦ, τοῦτο τὸ πρὸς τὸ πέρας τοῦ σχίσματος λαμβάνει, καὶ οἷον ἀποσπᾷ καὶ ἀποτέμνει τὸ νεουργὲς, κατισχύσαντος τοῦ ἀσθενοῦς· οὐ γὰρ ἀντείχει τὸ παλαιὸν τὴν σύνοδον καὶ οἱονεὶ τὴν συῤῥαφὴν τοῦ νέου ἱματίου, καὶ πλεῖον γίνεται τὸ σχίσμα· ὁμοίως δὲ ἀσκοὶ παλαιοὶ οὐκ ἂν ἐνέγκοιεν τὸ πνεῦμα τοῦ νέου οἴνου τοῦ φύσει φυσώδους, ἀλλὰ ῥήγνυνται· οὕτως οὐδὲ ἄνθρωπος, πρὶν ἀνακαινισθῇ διὰ τοῦ τῆς παλιγγενεσίας λουτροῦ, οὐκ ἂν χωρήσῃ τὰ νέα καὶ τὰ εὐαγγελικὰ ἐπιτάγματα. ἀλλ' ἴσως ἐρεῖ τις· πῶς οὖν οἱ μαθηταὶ τῶν Φαρισαίων ἐνήστευον; καὶ ταῦτα μὴ ἀνακαινισθέντες, ἀλλὰ παλαιοὶ ὄντες; ὅτι οὐ τὴν ἀληθῆ νηστείαν ἐνήστευον, βρωμάτων ἀπεχόμενοι. νηστεία γὰρ ἀληθὴς ἡ ἀποχὴ πάντων τῶν κακῶν, ἐξ ὧν ὁ παλαιὸς κέκραται ἄνθρωπος, περὶ ἧς νηστείας καὶ ἔλεγεν ὁ Κύριος· οὐ γὰρ τῆς νόθου λόγος ἦν αὐτῷ.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ὥσπερ, φησὶν, εἰ ῥάκος ἄκναφον ἐπιβληθῇ ἱματίῳ παλαιῷ, τῇ οἰκείᾳ στεῤῥότητι κἀκεῖνο διαῤῥύγνυσιν· οἶνός τε νέος εἰς ἀσκοὺς ἐμβληθεὶς παλαιοὺς τῇ οἰκείᾳ θερμότητι τοὺς ἀσκοὺς διαῤῥύγνυσιν· οὕτω καὶ ἐπὶ τούτων. ἐπειδὴ γὰρ οἱ ἀπόστολοι τῆς νέας διαθήκης κήρυκες τυγχάνουσιν, οὐ δυνατὸν αὐτοὺς τοῖς παλαιοῖς δουλεύειν νομίμοις. ὑμεῖς μὲν εἰκότως τοῖς παλαιοῖς ἀκολουθοῦντες ἔθεσι τὰς Μωσέος νηστείας φυλάττετε· οὗτοι δὲ οἱ τὰ καινὰ καὶ παράδοξα νόμιμα παραδιδόναι μέλλουσι τοῖς ἀνθρώποις, ταῦτα μὲν οὐδαμῶς ἀναγκάζονται φυλάττειν· κατὰ καιρὸν δὲ μετὰ τῆς λοιπῆς ἀρετῆς καὶ τὴν νηστείαν ἀποδείξονται, οὐκ ἀνάγκῃ καὶ νομίμοις τισὶ καὶ ἔθεσι παλαιοῖς δουλεύειν, ὥσπερ ὑμεῖς φυλάττοντες, ἀλλὰ γνώμῃ δι' ἀρετὴν, ὅπως ἂν βούλονται, νηστεύειν

consuetudinibus & ritibus addictos quasi servire.

ANONYMI. Et alia utitur parabola, significans nõ oportere veteribus adhuc, & nondum regeneratis ex aqua & Spiritu, nova & Evangelica mandata dare: quæ ijs reservantur, qui per Christum renovati sunt. Si enim pallio vetustate scisso assumentum adjungat quispiam ex rudi ac recenti panno, is sanè sibi assutam vestimenti veteris, quæ scissuræ proxima est, partem corripit, majoriq; vi comprehendens, facile aufert ac quasi avellit; contra sustinere non valente debilitate antiqui panni, quippe usu detriti ac senio obsiti. Itaque inde major scissura existit. Similiter neque utres veteres fumum ac spiritum ferent vini recentis natura turgidi, ac spumosi spiritosique: sed rumpentur. Similiter neque homo donec renovatus fuerit per lavacrum regenerationis, nova & Evangelica præcepta capiet. At dicet quispiã: Quomodo igitur Discipuli Pharisæorum jejunabant, tametsi non regenerati, sed in vetustate perseverantes sua? Nimirum quia non verum jejunium jejunabant, cibis dumtaxat abstinẽtes. Iejunium etenim verum est abstinere à malis omnibus, quorũ ex colluvie vetus homo concrevit. quo de jejunio loquebatur, cũ ista diceret Dominus. neque enim illam aliam omninò curat aut cogitat spuriam jejunij speciem.

VICTORIS. Quemadmodum inquit, si pannum rudem assueris pallio veteri, propria firmitate illud abrumpat; novumque vinum coniectum in utres veteres naturali suo ipsos æstu ac fervore frangit.

Sic

НБ ОНУ імені І.І. Мечникова

Sic & in his contingit. quoniam enim Apoſtoli novi teſtaméti præcones ſunt, fieri non poteſt ut Legis antiquæ præſcriptionibus ſerviant. quod vos quidem facere cõſentaneum eſt, vetuſtis adhuc moribus addictos Moſaicæ inſtitutionis, juxta quam & jejunare vos cõvenit. non hos qui in id parantur ut novas mox & inuſitatas leges hominibus promulgent. quare nõ debent cogi ut iſta obſervent. Erit tempus quando & virtutum aliarum, & abſtinentiæ èxempla edent. verùm ad id non ſunt lege ac metu compellendi, ut vos, præſtat enim permittere hoc totum arbitrio ipſorum, qui utique ſuæ virtutis judicio admoniti, cùm id fieri par erit, liberè ac libenter facient. Siquidem hæc jejunij Legalis & Evangelici differentia eſt, quòd illud ſervili neceſſitate, ac metu, hoc libera caritate ſuſcipitur. Nam qucd quadrageſimæ jejunjum imperatum eſt, ad commonitionem negligentiorum id factum. cum alioqui libero animi propoſito ac prolixa potiùs voluntate illud obeamus.

μέλλοντες. καὶ γὰρ ἡ τῶν ἐν νόμῳ νηστεία τοῦτο διενήνοχε τῶν ἐν τῇ χαρίτι νηστευόντων. ὅτι ⓐ μὲν ὡρισμένας ἔχοντες νηστείας, ἀὰς καὶ νηστεύειν αὐτοὺς πάντως ἐχρῆν καὶ μὴ ἐθελοντὰς· ⓐ δὲ γνώμῃ μᾶλλον ⓒ τῇ δοκοῦν ἑαυτοῖς νηστεύσειν ἀρετῆς αἱρέσει μετιόντες αὐτά. εἰ δὲ καὶ ὡρίσθαι ὁ τεσσαρακοστὴς δοκεῖ καιρός, ἀλλ' ὑπομνησιν τῶν ῥαθύμων· ἀλλὰ καὶ ταύτην γνώμῃ μᾶλλον τὴν νηστείαν μεθιμεν.

» 23. Et factum eſt iterùm cũ Sab-
» bathis ambularet per ſata, & Di-
» ſcipuli ejus cœperunt progredi,
» & vellere ſpicas.
» 24. Phariſæi autem dicebant èi,
» Ecce quid faciunt Sabbathis
» quod non licet?

» Καὶ ἐγένετο αὐτὸν διαπορεύεσθαι ἀν ⓦ
» ἐν τοῖς σάββασι διὰ τῶν σπορίμων, καὶ
» ἤρξαντο οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ὁδὸν ποιεῖν
» τίλλοντες τοὺς στάχυας.
» Καὶ οἱ Φαρισαῖοι ἔλεγ ⓦ αὐτῷ, ἴδε
» τί ποιοῦσιν ἐν τοῖς σάββασιν ὃ οὐκ
» ἔξεστι;

EIVSDEM. Liberius ſe erga figuram gerunt veritatis præſentia freti Diſcipuli. Sic videlicet à Domino aſſuefacti, ſymbolicam quietem Sabbathi parvi pendere, exorto jam perpetuæ quietis à turbis ſæculi propter Deum obſervandæ ritu. Securè porrò ad victum ſpicis vtuntur, quòd nihil haberent aliud veſcum. Cenſores verò illorum figuris addicti, veritatis expertes, umbratiles pro umbris pugnas cient: & quid non liceat eum docent, abſque conceſſione cujus nihil cuiquam licet. ignari autorem legis non ſubijci legi: nihilq;

ΑΥΤΟΥ. Ἐλευθεριάζουσι πρὸς τὸν τύπον, τῇ ἀληθείᾳ ζωοῦντες οἱ μαθηταὶ, ὅπου δήπου καὶ πρὸς τὸ κυρίου ζωωθησόμενοι, καὶ τὸ τοῦ σαββάτου τυπικὸν ἀργίαν ἀξιοτελίζειν, διαφανείσης τὴν διηνεκῆ ἀργίας διὰ Θεὸν ὑπὸ τῶν κοσμικῶν. χρῶνται δὲ ἀδεῶς τοῖς στάχυσιν εἰς προφὼ μηδὲν ὑπαφερόμενοι βρώσιμ ⓦ. οἱ δὲ τῶν τύπων ἥττονες καὶ τῆς ἀληθείας ἄπειροι σκιομαχοῦσιν ὑπὲρ σκιᾶς, καὶ ὃ, οὐκ ἔξεστι, λέγουσι πρὸς Ⓘ ἄπαιαν ἀξιοῦσαν καὶ τοῖς ἰδίοις παρέχοντα· οὐκ εἰδότες ὅτι νομοθέτου νόμου ὑ κρατεῖ, ὐδ' ἔστι τι καθάπαξ ὃ μὴ ἔξεστι βασιλεῖ. ὁ δὲ Κύριος παραίτησιν τῆς ἀπολογίαν ποιεῖται, οὐκ ἀξιοῖ ἐπανασάζειν, ἀλλὰ παραδείγματι

δείγματι τῶν πάλαι ἁγίων, οἱ καὶ αὐτοὶ μεγαλοφρονέστερα τῆς σωματικῆς ἀργίας, καὶ τῶν τοιούτων τύπων ἐπενόουν.

esse quod Regi non liceat. Tamen Dominus molli responso defungitur. nec potestatis ostentatione suæ tuetur factum Discipulorum, sed Sanctorum ævi veteris exemplo; qui & ipsi sublimius aliquid corporea quiete, symbolisque ejusmodi cogitabant.

„ Καὶ αὐτὸς ἔλεγεν αὐτοῖς, οὐδέποτε
„ ἀνέγνωτε τί ἐποίησε Δαβίδ, ὅτε χρεί-
„ αν ἔσχε, καὶ ἐπείνασεν αὐτὸς καὶ
„ οἱ μετ' αὐτοῦ;
„ Πῶς εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ ἐπὶ
„ Αβιάθαρ ἀρχιερέως, καὶ τοὺς ἄρτους
„ τῆς προθέσεως ἔφαγεν, οὓς οὐκ ἔξεστι
„ φαγεῖν εἰ μὴ τοῖς ἱερεῦσι, καὶ ἔδωκε
„ καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ οὖσι;

25. Et ait illis, Numquam legistis
„ quid fecerit David, quando ne-
„ cessitatem habuit, & esurijt ip-
„ se, & qui cum eo erant?
26. Quomodo introivit in domũ
„ Dei sub Abiathar Principe Sa-
„ cerdotũ, & panes propositionis
„ manducavit, quos non licebat
„ manducare nisi Sacerdotibus, &
„ & dedit eis qui cum eo erant?

1. Reg. 21 6.
Exod. 29. 32.
Lev. 8. 31 & 24. 9.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ἡ πρώτη τῶν βασιλειῶν τὴν περὶ τούτου ἱστορίαν ἔχει. δηλῶσαι δὲ βούλεται ὅτι τῇ τῆς γαστρὸς ἀνάγκῃ ταῦτά τε κἀκεῖνος πέπρακται καὶ συγνωστά τυγχάνει. προσέκειντο γὰρ ἀεὶ εἰς τὴν Χρυσὴν πράπεζαν δώδεκα ἄρτοι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, οὓς οὐκ ἐξὸν ἦν ἑτέρῳ φαγεῖν μετὰ τὸ ἐπαρθῆναι τῆς τραπέζης καὶ ἄλλους τεθῆναι ἐν τοῖς σάββασιν, εἰ μὴ μόνοις τοῖς ἱερεῦσι. πρὸς μὲν τὸν Αχιμέλεχ ἀπῆλθεν ὁ Δαβὶδ τὸν ἱερέα, ὥς φησιν ἡ ἃ τῶν βασιλειῶν· ἀλλ' ὁ Αβιάθαρ υἱὸς ἦν τοῦ Αχιμέλεχ, ὥς φησιν, ἱερεὺς μὲν ὢν ἐν τῷ πατρὶ Αχιμέλεχ ἡνίκα ἦλθεν ὁ Δαβὶδ καὶ τοὺς ἄρτους ἔλαβεν· ὕστερον δὲ καὶ ἀρχιερεὺς ἐγένετο· οὐ γὰρ ἁπλῶς ὁ Εὐαγγελιστὴς ἀρχιερέα αὐτὸν ἐκάλεσεν· ἡ μέντοι β̃ βασιλειῶν πανταχοῦ ἱερέα αὐτὸν καλεῖ.

ANONYMI. Liber primus Regnorum hujus rei historiam habet. eò autem allegatur hoc loco ut demonstretur, Davidem ipsum simili vescẽdi necessitate pressum, similia fecisse sine culpa: unde & ignoscendum Discipulis esse. Prostabant semper super aurea mensa duodecim panes in conspectu Dei, quos, ubi efferebantur inde, suffectis alijs, diebus Sabbati, nullis nisi Sacerdotibus comedere licebat. Ad Achimelechum quidem David abijt Sacerdotem, ut loquitur primus Regnorum liber. cæterum Abiathar filius erat Achimelechi, ut ajunt, Sacerdos in Patre Achimelecho quando venit David & panes sumpsit. Postea verò & Princeps Sacerdotũ fuit. Figurata igitur hic locutio quædam Evangelistæ agnoscenda est, dum posterius natam appellationem ad tempus superius extendit. Secundus certè Regnorum liber ubique hunc Sacerdotem vocat.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Μέμνηται τοῦ Δαβὶδ δόξαντος ἂν καὶ αὐτοῦ μὴ κατὰ νόμου τεθράφθαι ὅτε τῶν ἱερευτικῶν ἥψατο τροφῶν καὶ τοῖς μεθ' ἑαυτοῦ ἔδωκεν, ἵνα ἡ πρὸς ἐκεῖνον αἰδὼς ἐστιχῇ τὴν κατὰ τῶν ἀποστόλων σωκοφαντίαν. εἰ γὰρ προφήτης αὐθεντεῖ κατὰ τοῦ νόμου συμπεριαγόμενος τῇ ἐνδείᾳ καὶ τῇ χρείᾳ ὑπακολουθῶν, καίτοι ὑπὸ

VICTORIS ANTIOCHENI. Meminit Davidis, qui utique non

crediderit inconcessis cõtra legem cibis uti, quando sacerdotales panes attigit ipse, comitibusque dedit; ut præjudicata reverentia venerabilis vulgo Regis, ac Prophetæ, calumniam Apostolis impactã retunderet. Si enim Propheta tantus adversus ita difertam prohibitionem legis suffragari sibi credidit allegationẽ indigentiæ; & quod necessitate famis adigente faceret jure se facere confideret, homo licet legi subjectus; cur qui modo Discipulos videtis meos simili necessitate expressis è spica fricta seminibus uti pro pane quo egent, indignamini, ac quasi legis transgressores accusatis? An nescitis Davidem quoque fuisse legi subjectum? Atqui ego filius hominis Dominus sum Sabbati. Quoniam verò Abiathar hic vocatur, qui tunc fuit Pontifex, cùm hoc fecit David: Idem autem in libro Regnorum dicitur Achimelech, dici posset eum virum binominem fuisse: aut Achimelechi Sacerdotis meminisse librum Regnorum; Christum autem nominasse Pontificem sub quo illa contigerint, videlicet Abiatharem. Apparet sanè illum libri Regum Scriptorem, Achimelechum, & reliquos Sacerdotes, qui jussu Saũlis occisi sunt, nominatim expressisse; summum verò Pontificem, qui eo tempore sacris præerat, memorandum non putasse, quod is nequaquam interfectus sit.

νόμῳ ὑπάρχων, ἐαύ μυ τὺς μαθητὰς ἴδητε ΔΔ ὃ μὴ ἔχειν ἀρτυς τ ᾠδάθησαν τῶν σπερμάτων ἐωθῖς ἀυτὶ τραπέζης ᾠδαπθέντας; ἀγανακτῆτε ἢ ἐκδικῆτε τὸν νόμῳ; ἢ σὺκ οἴδατε ὅτι Δαβὶδ μδὲ δλος ὢν τῷ νόμυ; ἐγὼ δὲ ὁ υἱὸς τῦ ἀνθρώπυ Κύριός εἰμί τῦ σαββάτυ. ἐπειδὴ δὲ Αβιάθαρ τυνικαῦτα μέμνηται ὑπάρχοντος ἀρχιερέως ὅτε Δαβὶδ τῦτο ἐποίησεν· ἢ δὲ τῶν βασιλειῶν βίβλος Αχιμέλεχ· εἰποί τις ἂν διώνυμον γεγονέναι τ Αχιμέλεχ, ὥστε εἶναι τ ἀυτὸν τῷ Αβιάθαρ· ἢ τῦ μὲν Αχιμελεχ τὸν μεμνῆσθαι ὡς ἱερέως, τ δὲ Σωτῆρα τ Αβιάθαρ ἀρχιερέα τυγχάνειν κατ' ἐκείνυ τῦ καιρῦ φῆσαι· ἢ φαίνεται ἡ τῶν βασιλειῶν γραφὴ ᾠμὸ Αχιμέλεχ καὶ τὺς ἱερέας τῦ Θεῦ ἀναιρῆσθαι φήσασα ὅτι τῦ Σαὺλ, ἀρχιερέα ὄντα ἀυτὸν ἀνῃρῆσθαι ἱστορήσασα.

27. Et dicebat eis, Sabbatũ propter hominem factum est; & non homo propter Sabbatum.
28. Itaque Dominus est filius hominis etiam Sabbati.

» Καὶ ἔλεγεν ἀυτοῖς, Τὸ σάββατον διὰ τ ἄνθρωπον ἐγένετο, ὐχ ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ σάββατον.
» Ὥστε Κύριός ἐστιν ὁ υἱὸς τῦ ἀνθρώπυ καὶ τῦ σαββάτυ.

TOLOSANI. Consortio conspectuque fruẽtes veritatis, hoc est Christi, Discipuli, parum curabant otium Sabbati. Exorta jam enim, splendẽteque veritate, superfluum putabant umbris adhuc inhærere. Vellebant enim, inquit, Discipuli Sabbato spicas. superiores scilicet voluptatibus, nec mensarum ap-

ΤΟΛΩΣ. Σωιόντες τῇ ἀληθείᾳ οἱ μαθηταὶ, τυτέστι τῷ Χριστῷ, ἐξευπέλιζον τὸν τ σαββάτυ ἀργίαν. ὑπφανείσης γὰρ τῆς ἀληθείας ὡς ἐπὶ τὸν ἔστιν ἐμμένειν ταῖς σκιαῖς. ἀλλ᾽ ὡς γὰρ οἱ μαθηταὶ ἐν σαββάτῳ τὺς στάχυας. ὡς ἀνώφροι γεγονότες τῶν ἡδονῶν, καὶ μηδὲ τραπέζης ὅλως φροντίζοντες· πεινῶντες γὰρ ἡθίον ἁπλῶς τροφὴν, ἢ μὴν ἡδονικὴν. διὰ τὸν

τὼ τῆς φύσεως ἀνάγκῃω· οἱ ὃ Ιȣδαῖοι τῇ σκιᾷ δȣλεύοντες κατηγόρȣν τῶν μαθητῶν· λύει ὃ ἀυτῶν τὼ κατηγορίαν ὁ Σωτὴρ ⓜ Δαβὶδ εἰς μέϹⓞ ἄγων· ὃς ὅτε Αβιάθαρ τȣ̃ ἀρχιερέως τȣ̀ς ἄρτȣς ἔφαγε τῆς προθέσεως. Καὶ ἔδωκε καὶ Ϲοῖς μετ' ἀυτȣ̃· ἵνα τῇ προῤῥήσει ἀιδοῖ τȣ̀ς μαθητὰς τῆς κατηγορίας ἐλευρώϹῃ.

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΩΤΟΥ. Ζητητέⓞ ὃ πως ὁ μὲν Εὐαγγελιστὴς νυῦν τὸν ἀρχιερέα Αβιάθαρ ὀνομάζει. ἡ ὃ βίϹλⓞ τῶν βασιλειῶν Αβιμέλεχ τȣ̃τον καλῖ. λεκτέⓞ ȣ̃ν ἢ ὅτι δυώνομⓞ ἴσως ἦν ὁ ἀρχιερεὺς καὶ ἐκαλῖτο ἀμφότερα· ἢ καὶ ἄλλως. ὅτι ἡ μὲν τῶν βασιλειῶν βίβλος ἱερέα λέγει εἶ ⓜ Αβιμέλεχ. ὁ δὲ Εὐαγγελιστὴς ἀρχιερέα ⓜ Αβιάθαρ.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ἐν ἀρχῇ μὲν εἶπεν τὸ δι' ἣν χασέρα ἀνάγκλω καὶ τὸ ἐκ ταύτης συκλνώμλω· νυῦν ὃ καὶ ἀυτὸ τὼ νόμȣ ὅτι τοῖς σάββασι ϖȣ̃ τηρῆσιν ἀναιρῖ λέγων, πάντα τὰ ὁρατὰ φησι, μεθ' ὧν καὶ ὃ σάββατⓞ, δι' τὸν ἄνθρωπον γέγονε· ὃ ὃ λȣόμενⓞ δι' ἕτερⓞ ὑποκειϹαι πάντως τῷ δι' ὃν γέγονε· καὶ ὃ σαββατⓞ ποιαρῶν ὑπὸ τὸν τῶν ἀνθρώπων ἐξȣσίας. τῷ ὃ υἱῷ τȣ̃ ἀνθρώπȣ, τȣ̃τ' ὅϹι τῷ ΧριϹῷ, ἄνθρωποι δȣλέυȣσι. Κύριⓞ γὰρ ἀυτῶν ὅϹι. εἰ ὃ ἄνθρωποι, πολλῷ μᾶλλⓞ τὰ τοῖς ἀνθρώποις ὑποκείμενα, ὧν ὅϹι καὶ ὃ σάββατον.

paratum aut luxum curantes, famem non voluptuario victu, sed simplici obvioque procurabant, necessitati naturæ consulentes uni. At Iudæi servientes umbræ accusabant Discipulos. Refutat autem accusationē eorum Salvator, producto in medium Davide. qui sub Abiathare summo Poontifice panes propositionis comedit ipse, & socijs comedendos dedit. ut præjudicata apud omnium animos tāti Regis reverentia Discipulos crimine liberaret.

THEODORI HERACLEOTAE. Quærendum qui factum sit ut noster quidem hoc loco Evangelista Principem Sacerdotū, quo de hic agitur, Abiatharem nominet: Liber verò Regnorum, Abimelech eundem vocat. Duplex conciliationis modus ostenditur. Dicere enim licet vel binominem forte fuisse hunc Pontificem summum, & utroque isto nomine sine discrimine appellari solitum: vel Regnorum quidem librum Sacerdotem vocare Abimelechum, Evāgelistam autem Principem Sacerdotum Abiatharem. atque ita mirum non esse nominibus differre, cùm personis discrepent.

ANONYMI. Principio quidem allegavit famis necessitatem, velut sufficientem ad excusationem facti. nunc ulterius contendit, ipsam legis de Sabbatis obligationem tali necessitatis articulo sublatam; sic differens: cuncta quæ videntur, in quibus & Sabbatum est, propter hominem facta sunt. quòd autem alterius gratia est factum, ei omninò in cujus gratiam factum est subjacet. In hominum ergo potestate Sabbatum est. Filio autem hominis, hoc est Christo, homines serviunt: Dominus enim illorum est. Si autem ei subjecti sunt homines, multò magis quæ hominibus subjacent, uti Sabbatum, in ejus erit potestate.

CAPVT III.

1. Et introivit iterum in Synago-
» gam: & erat ibi homo habens
» manum aridam.
2. Et obſervabant eum ſi Sab-
» batis curaret: ut accuſarent il-
» lum.

ANONYMI. Nimirum ut ipſum accuſarent, tamquã ſolventem Sabbatum, divinis eo die ſignis perpetrandis.

VICTORIS ANTIOCHENI. Lucas adjungit; Chriſtum docendi cauſa ingreſſum in Synagogam; & manum quæ illi, qui eſt curatus, exaruerat, fuiſſe dexteram. Mat-
Mat. xii 11. thæus verò refert, dixiſſe ipſis: *quis erit ex vobis homo qui habebit ovem unam, & ſi ceciderit in foveam Sabbato, nonne arripiet ipſam & eruet? quanto autem præſtat homo ove?* Inter ſe conveniunt quæ ad ſolutionem corporei Sabbati diriguntur. non enim in cõvictione verborum ſola conſtitit Dominus, quam ex omnibus Scripturis ineluctabilem cõcludebat. Sed & miraculo ſuſpicionem palàm omnem tollente, rẽ demonſtrabat.

3. Et ait homini habenti manum
» aridam, Surge in medium.
4. Et dicit eis, Licet Sabbatis be-
» nefacere, an malè? animam ſal-
» vam facere, an perdere? At illi
» tacebant.

ANONYMI. Si enim licet benefacere die Sabbati, fruſtra, inquit, captatis me: ſi verò non licet, jam per vos Deus ipſe ſuas de Sabbato leges tranſgreditur. benefacit quippe etiam Sabbatis, Solẽ ſuum

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

» Καὶ εἰσῆλθε πάλιν εἰν τ̃ Συναγω-
» γλὼ, ἐ λῶ ἦν ἄνθρωπ@ ἐξηραμ-
» μένην ἔχων τ̃ χεῖρα.
» Καὶ παρετήρων αὐτ@ εἰ τῖς σάββασι
» θεραπεύσει αὐτ̃, ἵνα κατηγορήσωσιν
» αὐτ̃.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ἵνα, φησὶ, κατηγορήσωσιν αὐτ̃ ὡς λύοντ@ τὸ σάββατον, διὰ τ̃ ἐν αὐτῷ ἐνεργεῖν τὰς θεοσημείας.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ὁ δὲ Λουκᾶς προσέθηκεν. ὅτι διδάξαι ἦλθεν εἰς τ̃ Συναγωγλὼ, διὰ ὅτι τ̃ δεξιὰν χεῖρα εἶχεν ὁ ἰαθεὶς ξηρὰν· ὁ δὲ Ματθαῖός φησιν, εἶπεν αὐτοῖς, τίς ἔστιν ἐξ ὑμῶν ἄνθρωπ@, ὃς ἕξει πρόβατον ἕν, καὶ ἐὰν ἐμπέσῃ τοῦτο τοῖς σάββασιν εἰς βόθυν@, οὐχὶ κρατήσει αὐτὸ καὶ ἐγερεῖ; πόσῳ οὖν διαφέρει ὁ ἄνθρωπ@ τ̃ προβάτου; ἐπ' ἀλλήλων συμβαίνει τὰ εἰς τ̃ λύσιν τ̃ σωματικ̃ σαββάτου συντείνοντα. ὅδε γὰρ ὅτι τ̃ ἀποδείξεων μόν@ ἔστι Κύρι@· καίτοιγε ἀπὸ τ̃ θείων γραφῶν ἁπάσαις χρησάμεν@. ἀλλὰ καὶ θαύματι τ̃ ὑποψίαν ἀπολύε@.

» Καὶ λέγει ἀνθρώπῳ τῷ ἐξηραμ-
» μένην ἔχοντι τ̃ χεῖρα, ἔγειραι εἰς
» τὸ μέσον.
» Καὶ λέγει αὐτοῖς· ἔξεστι σάββασιν
» ἀγαθοποιῆσαι ἢ κακοποιῆσαι; ψυχὴν
» σῶσαι ἢ ἀποκτεῖναι; οἱ δὲ ἐσιώπων.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Εἰ μὲν γὰρ ἔξεστι καλοποιῆσαι ἐν τῷ σαββάτῳ, μάτην, φησὶν, ἐνεδρεύετε κατ' ἐμοῦ· εἰ δὲ οὐκ ἔξεστιν, ἆρα καθ' ὑμᾶς καὶ ὁ Θεὸς τὰς ἰδίας τοῦ σαββάτου παραβαίνει νόμους· ἀγαθοποιεῖ γὰρ ἐν τοῖς σάββασι διὰ τ̃ ἀνίσχων,

ἀνίσχων, βροχὰς δωρούμενος, τὰ ἐκ γῆς ζωαρκῆ διδούς.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ηρώτησε τοὺς Φαρισαίους περιβλεψάμενος, ὥστε ἠμὶ τῷ ὄμματι αὐτοὺς ὑπισχνεῖσθαι, εἰ ἔξεστιν ἐν σαββάτοις θεραπεύειν; ψυχὴν σῶσαι ἢ ἀπολέσαι; ὁ δὲ ἐσιώπων. ἤδεισαν γὰρ ὅτι πάντως αὐτὸν ἰάσεται. ἔστησεν δὲ αὐτὸν μέσον, ἵνα τῇ ὄψει αὐτοὺς ὑπακάμψῃ, ἵνα καταχλιθέντες τῇ θέᾳ τὴν πονηρίαν ἐκβάλωσι, ἠμὶ τὸν ἄνθρωπον αἰδεσθέντες, παύσωνται τῆς πηρωδίας. ἠμὶ διὰ τοῦτο μὲν φησὶν ὅτι ἠρώτησεν, ὁμοίως δὲ ἠμὶ Λουκᾶς. Ματθαῖος δὲ, ὅτι ἠρωτήθη. εἰκὸς ἀμφότερα γεγονέναι. ὁ δὲ Ἰησοῦς μετασωφίζεται τῷ λόγῳ τὸ θαῦμα, εἰπὼν τῷ ἀνθρώπῳ, ἔκτεινον τὴν χεῖρα· ἠμὶ παραχρῆμα ἐξέτεινεν, ὑγιὴς ἀπὸ μόνης γνώμης φωνῆς. ἠμὶ διὰ πάντων τούτων ἀπολογούμενος, ὑπὲρ τῶν μαθητῶν ὁμοῦ, ἠμὶ τὸν καθ' ἑαυτὸν ἀγωνίαν, ἀνωτέραν ἔδειξε τοῦ νόμου πολύ. ἐκφυοῖ γὰρ ἐσκοτισμένοι τῇ πονηρίᾳ διὰ τὸ θαῦμα, ἀφ' ὧν ἔδει αὐτοὺς ἐκπλαγῆναι· πόρωσιν γὰρ αὐτοὺς εἰργάζετο διὰ νοίας ὁ φθόνος.

oriri faciens, pluvias tribuens, è terra educens germina victui utilia.

VICTORIS ANTIOCH. Interrogavit Pharisæos circumspiciens, ut & intuitu ipsos corriperet; utrum liceret Sabbato curare? animam servare, an perdere? Illi verò silebant. Intelligebant enim ipsum omninò curationem ægro largiturum. Statuit igitur ipsum in medio, ut miseri aspectu ipsos inflecteret, & humanitatis inde sensu concepto feritatem ex animo eijcerent. Et hic quidem ait, ipsos interrogasse. similiter & Lucas. Matthæus autem, interrogatum esse ipsum. nimirum utrumque contigerit. At Iesus conjungit verbo miraculum, dicens homini, Extende manum. & statim extendit, salvus factus solo vocis sono. Porrò per hæc omnia simul plenam & efficacem peroravit Discipulorum defensionem; simul actionem suam lege superiorem ostendit. Cæterùm illi viso miraculo, cùm admirari debuissent, malitiæ priori multum addiderunt. excœcaverat enim mentes eorum invidia.

„ Καὶ περιβλεψάμενος αὐτοὺς μετ'
„ ὀργῆς, συλλυπούμενος ἐπὶ τῇ πω-
„ ρώσει τῆς καρδίας αὐτῶν, λέγει τῷ
„ ἀνθρώπῳ, ἔκτεινον τὴν χεῖρά σου· καὶ
„ ἐξέτεινε, καὶ ἀπεκατεστάθη ἡ χεὶρ αὐ-
„ τοῦ ὑγιὴς ὡς ἡ ἄλλη.

5. Et circumspiciens eos cum ira,
„ contristatus super cœcitate cor-
„ dis eorum, dicit homini, Ex-
„ tende manum tuam: & exten-
„ dit, & restituta est manus illius
„ sana sicut altera.

ΤΟΛΩΣ. Καταισχύνας ὁ Σωτὴρ τοὺς Φαρισαίους διὰ τοῦ κτ΄ Δαβὶδ ὑποδείγματος· οὐ μέχρι τῶν ἀποδείξεων ἵστατο. ἀλλ' ἐπὶ μᾶλλον βυθούμενος ἀγνοίαν αὐτοὺς, ὑπὲρ τοὺς θαυματουργίαν ἔρχεται· δεικνύων ὡς οὐ μόνον οἱ μαθηταὶ ἀνεύθυνοί εἰσι κτ΄ πάντα, ἀλλὰ καὶ ἅπας ὁ ἀγαθόν τι ἐν σαββάτῳ

TOLOS. Confusis allegatione Davidici exempli Pharisæis, non jam in verbis sistendum Salvator existimans confundere illos effectione mirabilium operum pergit: ostendens non Discipulos solùm suos planè insontes esse, sed alios etiam quosvis, qui bonum quid-

piam

piam Sabbato facerent. Idcirco manum ipſe operi admovet,& miraculum perpetrat. Sabbato enim, inquit,non eſt ceſſatio indicta operum bonorum, ſed malorum & turpium. quare legis tranſgreſſor nõ eſt qui mali nihil Sabbato facit.

THEODORI MOPSVESTIÆ. Interrogat Iudæos Salvator, ecquid liceat Sabbato curare, animam ſalvare, an perdere? Illi autẽ ſilent: intelligentes eum ſanandi certum non conſulendi, ſed convincendi ipſos animo,rogare.

ἐργαζόμενον. διὸ καὶ ἑαυτὸν ἀντίθησιν ὅτι ὃ ἔργον, καὶ ὃ θαῦμα ἀποτελῶ. ἐν γὰρ τῷ σαββάτῳ φησὶ οὐκ ἔστιν ἀργία τῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ τῶν κακῶν τε καὶ αἰσχίστων πραξέων· καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἔστι νομικὸν ὁ ἐν σαββάτῳ μηδὲν κακὸν ἐργαζόμενον.

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΜΟΨΟΥΕΣΤΙΑΣ. Ἐρωτᾷ τοὺς Ἰουδαίους ὁ Σωτὴρ εἰ ἔξεστιν ἐν σαββάτῳ θεραπεύειν, καὶ ψυχὴν σῶσαι ἢ ἀπολέσαι; οἱ δὲ σιωπῶσιν, εἰδότες ὅτι πάντως αὐτὸν ἰάσεται.

6. Exeuntes autem Phariſæi, ſta-
„ tim cum Herodianis conſilium
„ faciebant adverſus eum, quo-
modo eum perderent.

„ Καὶ ἐξελθόντες οἱ Φαρισαῖοι, εὐθέως
„ μετὰ τῶν Ἡρωδιανῶν συμβούλιον
„ ἐποίουν κατ' αὐτοῦ, ὅπως αὐτὸν ἀπο-
λέσωσι.

TOLOS. Herodiani dicebantur, aut milites quidam Herodis: aut Hæretici nuper exorti, Herodẽ Chriſtum eſſe prædicantes: quòd in ipſum deſijſſet ſucceſſio Iudaicorum Regum. Iuxta Iacobi prophetiam: *Non deficiet Dux ex Iuda donec veniat cui repoſitum eſt.* Quoniam igitur nullus erat tempore Herodis Iudæus Iudæorum Princeps,ſed ipſe alienigena in ſolidum Iudæam obtinebat, Chriſtum eum eſſe quidam crediderunt, ſectamq; inſtituerunt ita ſentientium. Hi ergo conabãtur perdere Dominum. Ipſe autem ſeceſſit: multiq;ipſum ſequebantur ex Tyrijs & Sidonijs alienigenis. qui cùm ad eum longo itinere veniſſent,infeſtos ob id ipſum Iudæos habebant. Ipſe verò turbæ pertæſus naviculam quærebat, ubi quieto ſibi liceret eſſe. Flagella porrò morbos appellat: per quos videlicet flagellat nos Deus propter peccata.

Gen. 49. 10.

ΤΟΛΩΣ. Ἡρωδιανοί ἐλέγοντο ἤτοι γραπτοί τινες τοῦ Ἡρώδου· ἢ αἱρετικοὶ νεοφανεῖς Ἡρώδην εἶναι Χριστὸν κηρύσσοντες· διὰ ὃ ἐπ' αὐτοῦ πέρας ἔχειν τὴν τῶν Ἰουδαϊκῶν βασιλέων διαδοχήν. καθ' ὡς ἡ τοῦ Ἰακὼβ προφητεία διελάμβανεν· οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ἰούδα ἕως ἂν ἔλθῃ ᾧ ἀπόκειται. ἐπεὶ ἓν ἀδεὲς ἦν Ἰουδαίων ἄρχων ὅτι τοῦ Ἡρώδου· ἀλλ' αὐτὸς ἦρχε μόνος ἀλλόφυλος ὤν· ἐνόμιζαν αὐτὸν τινες εἶναι Χριστόν· καὶ ζωγρῆσαντο αἱρέσιν. ὅτοι τοίνυν ἐπεχείρουν ἀπολέσαι Κύριον. ὁ δὲ ἀναχωρεῖ· πολλοὶ δὲ ἠκολούθουν αὐτῷ ἔκ τε τῆς Τυρίων καὶ Σιδωνίων ὄντων ἀλλοφύλων· ἤρχοντο δὲ πρὸς αὐτὸν μακρόθεν· ἐδιώκοντο δὲ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων. Καὶ ἵνα μὴ ἐνοχλῶσιν αὐτῷ ὄχλοι ἐπεζήτει πλοιάριον, ὡς ἂν ἐμβὰς εἰς αὐτὸ ἀνενόχλητος μείνῃ· μαστιγας ὀνόσους καλῶ, μαστιγοῦντος ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ διὰ τὰς ἁμαρτίας.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ὁρμίζεται ὁ Σωτὴρ αὐτοῖς. ἐκείνους γὰρ ἐλέει, καὶ ζωγρεῖσθαι βούλεται ὅτι τῇ πωρώσει αὐτῶν· ἀλλ' ὡρμίζετο

ὠ̓ζετο τῇ τ πορώσεως αὐτῶν αἰτίᾳ τῷ σατανᾷ. ἢ ὅτως. τύτοις αὐτοῖς ὠ̓ρώ̓ζετο ἡ̓ Ἰωελυτῶ̃το. τοὲς ἐναντίας γὰρ ἀ̓ληθέσεις ἤτε ὀργὴ ἤτε συλλύπη ἐγίνετο. ἀλλ' ὠ̓ργίζετο μὲν τοῖς ἐθέλουσιν ὑπὲρ τὰς θεραπείας κατηγορεῖν, δὲ θαυμάσαι ἡ̓ πιστεῦσαι. Ἰωελυπεῖτο ὃ τοῖς ἀχθομένοις ἐφ' οἷς ὁ Κύριος ἐπεβουλεύετο· ἦσαν γὰρ τινες ἄχρι τύτου τ νοῦ ὑγιαίνοντες· ὃ μὲν ἡ̓ ἐκωλύοντο τὰς ἐπιβάλας· ὅθεν ἐπάγει, ὅτι τῇ πωρώσει τ καρδίας αὐτῶν· πώρωσις γὰρ ὅτι φανὴς, λυτῶ̃σθαι μὲν ἐφ' οἷς ἐπεβουλεύετο· ὃ μὲν ἐκδικεῖν τ ὑπιβουλεύοντος.

ANONYMI. Irascitur verò non ipsis, quos potiùs miserabatur; condolens occœcationi eorũ: sed ei qui ipsos excœcaverat, Satanæ. vel sic: ipsis irascebatur, & condolebat. Ad contrarias enim dispositiones præsentium, ira & compassio conveniebant. Irascebatur videlicet paratis cavillari circa curationes, cum admirari & credere debuissent: condolebat molestè ferentibus improbitatem insidiantium Domino. Erant scilicet quidam mente adhuc sani: qui tamen non impediebant ne suo ingenio insidiatores uterentur. unde addit: *Super cœcitate cordis eorum*: cœcitas enim manifesta est, molestè quidem ferre quod Domino insidiæ fierent; non coercere autem insidiantes.

» Καὶ ὁ Ἰησῦς ἀνεχώρησε μετὰ τῶν
» μαθητῶν αὐτῦ τοὲς τὴν θάλασσαν.
» καὶ πολὺ πλῆθος ἀπὸ τ Γαλιλαίας
» ἠκολύθησεν αὐτῷ, καὶ ἀπὸ τ Ἰυ-
» δαίας.

7. Iesus autem cum Discipulis
» suis secessit ad mare: & multa
» turba à Galilæa & Iudæa secuta
» est eum.

» Καὶ ἀπὸ Ἱεροσολύμων, καὶ ἀπὸ τῆς
» Ἰδυμαίας, καὶ πέραν τ Ἰορδάνυ, &
» οἱ περὶ Τύρον καὶ Σιδῶνα, πλῆθος
» πολὺ, ἀκύσαντες ὅσα ἐποίει, ἦλθον
» τοὲς αὐτόν.

8. Et ab Ierosolymis, & ab Idumæa, & trans Iordanem, & qui
» circa Tyrum & Sidonem, multitudo magna, audientes quę faciebat, venerunt ad eum.

» Καὶ εἶπε τοῖς Μαθηταῖς αὐτῦ ἵνα πλοι-
» άριον προσκαρτερῇ αὐτῷ διὰ τὸν
» ὄχλον, ἵνα μὴ θλίβωσιν αὐτόν.

9. Et dixit Discipulis suis ut navicula sibi deserviret, propter
» turbam, ne comprimerent eum.

» Πολλὺς γὰρ ἐθεράπευσεν, ὥστε
» ἐπιπίπτειν αὐτῷ ἵνα αὐτῦ ἅψωνται,
» ὅσοι εἶχον μάστιγας.

10. Multos enim sanabat, ita ut
» irruerent in eum, ut illum tangerent quotquot habebant plagas.

» Καὶ τὰ πνεύματα τὰ ἀκάθαρτα ὅταν
» αὐτὰ ἐθεώρει, προσέπιπτον αὐτῷ &
» ἔκραζε, λέγοντα ὅτι σὺ εἶ ὁ υἱὸς τῦ
» Θεῦ.

11. Et spiritus immundi, cùm illum videbant, procidebant ei,
» & clamabant dicentes, Tu es
» Filius Dei.

» Καὶ πολλὰ ἐπετίμα αὐτοῖς ἵνα μὴ
» φανερὸν αὐτὰ ποιήσωσι.

12. Et vehementer cõminabatur
» eis, ne manifestarent illum.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ὑπόγραμμον ἡμῖν ὁ Κύριος τοῦ μὴ ἐκδιδόναι ἑαυτὸς

ANONYMI. Exemplo nobis est Dominus non præbendi nos adver-

adverſantibus nobis, ſed ipſos potiùs vitandi, aliò recedendo. Hoc ſciens S. Gregorius dixit. *Lex autem martyrij, nec volentes procedere ad certamen, parcendo perſecutoribus & infirmioribus. oportet verò captos non recuſare: illud enim audaciæ, hoc verò ignaviæ eſt.* Vehementer porrò comminatur dæmonibus Dominus ne eum manifeſtarent: cui ſimile eſt quod ſupra dicitur: Dæmones confitebantur ipſum eſſe Filium Dei, fortè exiſtimantes id iſta aſſentatione ſe lucraturos, ut non eijcerentur. At Dominus nec loqui ſinebat, nondum enim volebat manifeſtus fieri. quanto enim incredulis Iudæis mirabilius audiebatur, tantò magis ſcandalizabantur. Sic Ioannes ad Matthæum in Domini Transfiguratione: *audiri*, inquit, *manifeſtarique omnibus differebat Dominus, in poſt reſurrectionem, quod potiùs tempus deſtinatum habebat fide cunctis innoteſcendi.*

VICTORIS ANTIOCH. Recedit Ieſus, ne in ſtatu violento res teneret, qualis erat, adeſſe coram impugnantibus, & nihil ab ipſis pati. Simul & illis ipſis quantùm fieri poterat gratificatur, id agens, ut non tam citò Chriſti cædis rei fierent. Dum autem ait Evangeliſta: *multa turba à Galilæa ſecuta eſt eum*, & quæ ſequuntur, cuncta paucis complecti ſtudens ſic loquitur. Non enim Evangeliſtæ ad pōpam ſcribunt, molem & faſtigium addentes ijs quæ referunt, minuta ſingulorum explicatione; quin potiùs ampla contrahunt ob audientium infirmitatem. Si enim (quòd alioqui fieri non poterat) cuncta ſcripto perſequi conati eſſent, ne

τοῖς φωνοῦσι καθ' ἡμᾶς, ἀλλ' ὑποστέλλεσθαι. τοῦτο εἰδὼν ὁ ἅγιος Γρηγόριος ἔλεγεν, νόμος δὲ μαρτυρίου μηδὲ ἐθέλοντας χωρεῖν πρὸς τὸν ἀγῶνα φειδοῖ τῶν διωκόντων καὶ τῶν ἀσθενεστέρων δεῖ δὲ ἁλόντας μὴ ἀναδύεσθαι. τὸ μὲν γὰρ θράσους, τὸ δὲ ἀνανδρείας ἐστί. Πολλὰ δὲ ἐπετίμα τοῖς δαίμοσιν ὁ Κύριος ἵνα μὴ φανερὸν αὐτὸν ποιήσωσιν. ὅμοιον τούτῳ καὶ ἄνω εἴρηται· ὅτι οἱ μὲν δαίμονες ὡμολόγουν αὐτὸν υἱὸν Θεοῦ, ἴσως οἰόμενοι ταύτῃ τῇ κολακείᾳ μὴ ἐκδιωχθήσεσθαι. ὁ δὲ Κύριος οὔτε λαλεῖν ἐᾷ. ἔτι γὰρ οὐκ ἠβούλετο καταφανὴς γίνεσθαι. ὅσῳ γὰρ τοῖς ἀπίστοις Ιουδαίοις παραδοξότερον ἠκούετο, τοσούτῳ μᾶλλον ἐσκανδαλίζοντο. οὕτως ὁ Ιωάννης ἐν τῷ Ματθαίῳ ἐν τῇ τοῦ Κυρίου μεταμορφώσει. τὸν δὲ πάντων φησὶν ἀκοὴν καὶ φανέρωσιν ἐφύλαττεν ὁ Κύριος μετὰ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ, ὅτε μᾶλλον πιστεύεσθαι καιρὸς εἶχε.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ἀναχωρεῖ ὁ Ιησοῦς ὑπὲρ τοῦ μὴ βιάσεσθαι τὸν τοῦ πράγματος φύσιν· ὅπερ ἦν ἐν τῷ παρεῖναι μὲν τοῖς πολεμοῦσι, μὴ πάσχειν δὲ ὑπ' αὐτῶν. ἅμα δὲ καὶ αὐτοῖς ἐκείνοις, ἐφ' ὅσον ἐνδέχεται, χαρίζεται, μὴ θᾶττον ἐνόχους τῇ Χριστοφονίᾳ γενέσθαι. ἐν τῷ εἰπεῖν δὲ τὸν εὐαγγελιστὴν τὸ πολὺ πλῆθος ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἠκολούθησεν αὐτῷ, καὶ τὰ ἑξῆς, περιληπτικώτερον ἅπαντα βουληθεὶς εἰπεῖν ταῦτα εἰρήκει. οὐδὲ γὰρ πρὸς φιλοτιμίαν ποιοῦνται τοὺς λόγους, ἐπαίροντες εἰς ὕψος τοῖς κατὰ μέρος διηγήμασι τὰ λεγόμενα· τοὐναντίον δὲ καὶ συστέλλοντες διὰ τὴν τῶν ἀκροωμένων ἀσθένειαν. εἰ γὰρ ἅπαντα γραφῇ ἐπεχείρησαν παραδοῦναι, ὅπερ ἦν ἀμήχανον, οὐδὲ αὐτὸν οἶμαι χωρῆσαι τὸν κόσμον τὰ γραφόμενα βιβλία, κατὰ τὴν θεολόγου Ιωάννου φωνήν. πλὴν ὅτι ἐξάκουστα ἐγένετο πάσαις ταύταις ταῖς χώραις τὰ κατὰ τὸν Ιησοῦν, πολύς τε ὄχλος συνέῤῥει τοῦτο μὲν πρὸς θέαν

τῶν

τῷ χωρῆσαι τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰησοῦ· τοῦτο δὲ καὶ παντοίαις νόσοις συνεχομένους ἀπαφερόμενοι, ὅπως τύχωσι τῆς ἰάσεως. ὡς δ' ἐθεάσατο αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς ἤλθη αὐτῶν ἐπὶ τὴν σπουδήν, καὶ καλῶς ἀπῆντησεν τῷ κάματον αὐτοῖς τὴν ἀμοιβήν. τοὺς ἀρρώστους πάντας αὐτῶν ἰασάμενος. ἐπιμᾶται δὲ τοῖς δαιμονίοις ἵνα μὴ φανερὸν αὐτὸ ποιήσωσι, καὶ τὴν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων ἐπὶ πλεῖον διεγείρωσι τὰς ὀργὰς καὶ τὸν φθόνον ἐκκάυσωσι· παμιεύομενος τὸ πάθος κατὰ τὸν ὡρισμένον ἀπ' αὐτοῦ καιρόν.

ipsum quidem arbitror mundum, ut ait Theologus Ioannes, capere tot scripta potuisse. Cæterùm quia per universas ejus tractus regiones, divulgatæ fama celebri res Iesu fuerant, multa concurrit turba, partim ut spectaret quæ fiebant, & Iesum noscceret, partim vexatos omnis generis morbis adducens, ut salutem consequerentur. ut autem vidit illos Iesus, delectatus illorum studio, præclaram illis persolvit laborum mercedem, sanatis omnibus ipsorum infirmis. Comminatur autem dæmonijs, ne ipsum manifestarent, & sic iras Scribarum & Pharisæorum in se majores accenderent, oleumque in flammam invidiæ mitterent, reservans passionem in præfinitum ab ipso tempus.

SCH. In contextu Græco pro ἀπήτησεν, puto legendum ἀπέτισεν.

» Καὶ ἀναβαίνει εἰς τὸ ὄρος καὶ προσκαλεῖται οὓς ἤθελεν αὐτὸς· καὶ ἀπῆλθον πρὸς αὐτόν.

» Καὶ ἐποίησε δώδεκα ἵνα ὦσι κατ' αὐτοῦ, καὶ ἵνα ἀποστέλλῃ αὐτοὺς κηρύσσειν.

» Καὶ ἔχειν ἐξουσίαν θεραπεύειν τὰς νόσους καὶ ἐκβάλλειν τὰ δαιμόνια.

» Καὶ ἐπέθηκε τῷ Σίμωνι ὄνομα Πέτρον.

» Καὶ Ἰάκωβον τὸν Ζεβεδαίου καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν τοῦ Ἰακώβου, καὶ ἐπέθηκεν αὐτοῖν ὀνόματα Βοανεργές, ὅ ἐστιν υἱοὶ βροντῆς.

» Καὶ Ἀνδρέαν καὶ Φίλιππον, καὶ Βαρθολομαῖον, καὶ Ματθαῖον, καὶ Θωμᾶν, καὶ Ἰάκωβον τὸν Ἀλφαίου, καὶ Θαδδαῖον, καὶ Σίμωνα τὸν Καναναῖτην.

13. Et ascendens in montem vocavit ad se quos voluit ipse: & venerunt ad eum.

14. Et fecit ut essent duodecim cum illo, & ut mitteret eos prædicare.

15. Et dedit illis potestatem curandi infirmitates, & ejicere dæmonia.

16. Et imposuit Simoni nomen Petrus.

17. Et Iacobum Zebedæi, & Ioannẽ fratrem ejus, & imposuit eis nomina Boanerges, quòd est Filij tonitrui.

18. Et Andream, & Philippum, & Bartholomæum, & Matthęũ, & Thomam, & Iacobum Alphæi, & Thaddæum, & Simonem Cananæum.

ANONYMOY. Θαδδαῖον ὁ Ματθαῖος Λεβαῖον καλεῖ μετωνυμιωθέντα Θαδδαῖον.

» Καὶ Ἰούδαν Ἰσκαριώτην, ὃς καὶ παρέδωκεν αὐτόν.

ANONYMI. Taddæum Matthæus Levæum vocat, qui postea id nomen in Taddæum mutarit. *Matth. x. 3.*

19. Et Iudam Iscariotem, qui & tradidit illum.

VICTORIS ANTIOCHENI.

Ascendit in montem, ut ait Lucas; orandi causa. ubique enim ferè miraculis orationem adjungit. non ut meditans virtutem; sed ut nos discamus pernoctare in oratione Dei, & eorum quæ agimus bona ipsum causam, autorem, & adjutorem existimemus, & laudemus Datorem bonorum. fortè & aliud insinuans; docens nempe Præpositos Ecclesiæ ante celebrandas ab ipsis Ordinationes per manuum impositionem, pernoctare in oratione, ne irrita fiat ipsis, aut vana promotio. Ipse enim, quamquã ut Deus penitùs noscens omnium corda; & futura clarè prævidens, suorum Apostolorum eo modo promotionem fecit. Etsi inter eos volens sciensque Iudam, elegit: ut ostenderet discrimen servandorum & periturorum à natura nõ esse: sed prout suis rectè aut secus factis se salute vel exitio dignum quisque præbuerit. nam scivisse illum Iudam proditorem futurum, docent Evangelia. Facta igitur, ut habet Lucas, die, vocavit ad se quos voluit, & electos ex ipsis duodecim (plures enim aderant) Apostolos nominavit, in præparationem aggrediendi, perficiendique ipsis operis, virtutem tribuens (hoc enim sonat vox potestatis) curandi morbos, & dæmones expellendi. Deinde nomina recitat; ne quis temerè se in hunc numerum intruderet, Aitque superaddidisse Simoni Petri cognomen, ut opus ab eo patrandum appellatio propheticè præsignaret. Petrum enim dixit, quoniam in Petra ædificaturus erat, quoniam erat ejus immutabilis sententia, & fides in-

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Αναβαίνει εἰς τὸ ὄρος, ὥς φησιν ὁ Λουκᾶς, προσεύξασθαι. πανταχοῦ γὰρ ὡς ἐπίπαντοις θαύμασι τὴν εὐχὴν ἐπιτίθησιν, οὐχ ὡς ἀσκῶν ἀρετὴν, ἀλλ' ἵνα ἡμεῖς μάθωμεν διανυκτερεύειν ἐν προσευχῇ τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν ὑφ' ἡμῶν γενομένων καλῶν αὐτὸν αἴτιον καὶ ποιητὴν καὶ συνεργὸν ὑπολαμβάνειν καὶ ἀνυμνεῖν καὶ τὴν ἀγαθῶν δοτῆρα. ἴσως δὲ καὶ ἕτερόν τι οἰκονομῶν καὶ τοὺς ἡγουμένους διδάσκων τῆς ἐκκλησίας πρὸ τῶν γινομένων ὑπ' αὐτῶν χειροτονιῶν διανυκτερεύειν ἐν προσευχῇ, ὅπως μὴ ματαία γένηται αὐτοῖς ἡ προσβολή. αὐτὸς γὰρ ὡς Θεὸς ἐπιστάμενος τὰς ἁπάντων καρδίας καὶ τὰ μέλλοντα εἰδὼς ἀκριβῶς, τῶν ἑαυτοῦ ἀποστόλων, οὕτω τὴν προσβολὴν ἐποιήσατο. εἰ καὶ τὸν Ιούδαν ἐκούσιον προσείλετο, ἵνα δείξῃ ὡς οὐ φύσει εἰσὶ σωζόμενοι καὶ ἀπολλύμενοι. ἀλλ' ἕκαστος ἑαυτὸν σωτηρίας καὶ ἀπωλείας ἀποδείκνυσιν ἄξιον. ὅτι γὰρ ᾔδει ὡς προδότης ἔσεται Ιούδας, διδάσκει τὰ εὐαγγέλια. γενομένης οὖν, κατὰ τὸν Λουκᾶν, ἡμέρας προσκαλεῖται οὓς ἠθέλησε, καὶ ἐκλεξάμενος ἐξ αὐτῶν δώδεκα (ἦσαν γὰρ πλείους οἱ παρόντες) ἀποστόλους ὠνόμασεν, εἰς παρασκευὴν τοῦ πράγματος καὶ εἰς τὸ μέλλον ὑπ' αὐτῶν πληρωθήσεσθαι ἔργον, δοὺς αὐτοῖς δύναμιν (τοῦτο γὰρ ἡ ἐξουσία.) θεραπεύειν τὰς νόσους καὶ δαίμονας ἀπελαύνειν. εἶτα λέγει καὶ τὰ ὀνόματα, ἵνα μὴ ὁ τυχὼν εἴπῃ ἀπόστολος γεγονέναι. καὶ φησιν ὡς ἐπέθηκεν ὄνομα τῷ Σίμωνι Πέτρῳ, ἵνα προλάβῃ τὸ ἔργον ἡ κλῆσις προφητικῶς. Πέτρῳ γὰρ αὐτὸν κέκληκεν, ἐπειδὴ ἐν πέτρᾳ ἤμελλεν οἰκοδομεῖν, ἐπειδὴ ἀῤῥαγὴς ἦν ὁ λόγος καὶ ἡ πίστις ἀσάλευτος. καὶ τοὺς υἱοὺς Ζεβεδαίου Ιάκωβον, καὶ Ιωάννην ὀνομάζει Βοανεργές, ὅ ἐστιν υἱοὶ βροντῆς, διὰ τὸ μέγα καὶ διαπρύσιον ἠχῆσαι τῇ οἰκουμένῃ τῆς θεολογίας τὰ δόγματα καὶ τόνδε καὶ τόνδε,

ἵνα

ἵνα μάθῃς τὺς δώδεκα.

ΤΟΛΩΣ. Ἐπειδὴ ὃ θαῦμα ἐξεπέλεσεν ὁ Χριστὸς, ἀναβαίνει εἰς ὄρος προσευξόμενος· παιδεύων ἡμᾶς ὅτι δεῖ εὐχαριστεῖν τῷ Θεῷ ὅταν τι ἀγαθὸν ἐκτελέσωμεν. Καὶ τοῦτο ἀναπτέναι τῇ δυνάμει τοῦ πεποιηκότος· ἢ ὡς φησιν ὁ Λουκᾶς· ὅτι παντα χοῦ ὡς ὅπαπαν τοῖς θαύμασι τὸν εὐχὸν ὅπιτίθησιν ὁ Σωτήρ· οὐχ ὡς ἀρετὸν ἀσκῶν· ἀλλ' ἵνα ἡμεῖς μάθωμεν ταύτην ἐργάζεσθαι, ἐ νύκτωρ ἐ μεθ' ἡμέραν τῇ εὐχῇ προσχαρτερεῖν.

concuſſa. Et filios Zebedæi Iacobum ac Ioannem Boanerges nominavit, quod ſonat filios tonitrui, quòd magna, vehementi, lateque ſenſibili per orbem voce proclamaverint dogmata divinitatis Chriſti. Pergit hunc & hunc deſignare nominatim, ut duodecim illos qui ſint diſcas.

TOLOSANI. Perfecto miraculo, Chriſtus in montem aſcendit oraturus; docens nos agendas eſſe Deo gratias, cùm boni aliquid fecerimus: & illud virtuti ejus, qui verus autor boni operis eſt, attribuendum. Niſi potius id ex conſuetudine ſua Salvator fecit, quam Lucas refert, ſubjungendi miraculis precationem. non quaſi virtutem ipſe meditans: ſed ut diſceremus quo pacto exercenda ea ſit; nimirum diu noctuque in oratione perſeverando.

ΦΩΤΙΟΥ. Εἰς ὄρος ἀναβέβηκεν ὁ Σωτὴρ τὺς δώδεκα μαθητὰς μέλλων χειροτονῆσαι, ὡς ἂν μὴ παῖα ἀυτῶν γένηται ἡ προβολή· ἡμέρας δὲ γενομένης, κ' προσεκαλέσατο ὓς προέκρινε· πλείους γὸ ἦσαν τῶν δώδεκα οἱ παρόντες· ὓς δὲ ἐξελέξατο δώδεκα ἐπύγχανον· καὶ τὺτους ὀνομάζει ἀποσόλους· εἰς προπαρασκευὴν τοῦ κηρύγματος· καὶ εἰς ὃ μέλλοι ὑπ' ἀυτῶν πληρωθήσεσθαι ἔργον.

PHOTII. Aſcendit in montem Salvator Diſcipulos duodecim in Apoſtolos electurus, ne fortuitò facta videri poſſet eorum promotio. Facta autem die, ut Lucas ait, vocavit quos delegerat: ex turba ſcilicet plurium. non enim aderant ſoli duodecim: quos elegit & Apoſtolos nominavit. Iam tum iſto nomine informans officium prædicationis, & opus ad quod implendum præparabantur.

» Καὶ ἔρχονται εἰς οἶκον, καὶ συνέρ-
» χεται πάλιν ὄχλος, ὥς τε μὴ δύα-
» σθαι ἀυτὺς μήτε ἄρτον φαγεῖν.

20. Et veniunt ad domum: & cõ-
» venit iterum turba, ita ut non
» poſſent neque panẽ manducare.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Τῷ μὴ σχολάζειν μηδὲ εἰς τὰ χρέαν τοῦ σώματος.

ANONYMI. Tanta erat occupatio, ut ne curando quidem corpori ſuppeteret otium.

» Καὶ ἀκούσαντες οἱ παρ' ἀυτοῦ ἐξῆλ-
» θον κρατῆσαι ἀυτόν· ἔλεγον γὰρ ὅτι
» ἐξέστη.

21. Et cùm audiſſent ſui, exierunt
» tenere eum: dicebãt enim, Quo-
» niam in furorem verſus eſt.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Τοῦτο οἱ νομισθέντες ἀυτοῦ οἱ ἀδελφοὶ κ' φθόνῳ ἔλε-

ANONYMI. Hoc qui putabantur ejus Fratres per invidiam dicebant

dicebant de ipso. Scriptum enim de his est: *Neque enim fratres ejus credebant in eum*. & rursus, ut eum astutè inducerent ad ascendendum in Ierusalem, quò ibi occideretur. Postea verò magis quàm alius quivis crediderunt in ipsum.

VICTORIS ANTIOCHENI. Postquam igitur elegerat, venit ad domum &c. *Dicebant enim; quoniam in furorem versus est*. qui sint qui audierint, & unde prodierint disertè non exposuit. est qui putet de Pharisæis & Scribis loqui Evãgelistam. tamquam hi cum audissent de eo, deque circumstante ipsum turba, livore & væcordia efferati in rabiem, accurrerint ut ipsum tenerent, pati eum existimantes quod patiebantur ipsi. Furor enim manifestus & mentis excessus fuit, tantarum effectorem rerum, tam beneficum in animas, & divinæ sapientiæ Magistrum, existimare de potestate mentis exisse. unde de quibus agat manifestè indicans, subdit:

22. Et Scribæ qui ab Ierosolymis
» descenderant dicebant, Quoniã
» Beelzebub habet, & quia in
» principe dęmoniorum ejicit dę-
» monia.

TOLOSANI. Quinam isti erant *sui qui cùm audissent*, voluerũt *tenere eum*? Evangelista quidem neminem prodidit nominatim. Existimare autem licet hos fuisse cives ac populares ejus, fratres aut cognatos. audiverant enim dæmonio infestum & in furorem versũ: & ut dæmoniacum constringere volebant. Hanc de eo familiares, & domestici ejus opinionem conceperant. Similiter & ab Ierosolymis Scribæ, perpetratis ab eo mi-

ἦλθον γὰρ ὅτι ἐξέστη. καὶ τίνες μὲν ἦσαν οἱ ταῦτα ἀκούσαντες, καὶ πόθεν ἐξῆλθον, οὐ σαφῶς διηγήσατο. νομίζων ἴσως τοὺς Φαρισαίων καὶ Γραμματέων λέγειν εὐαγγελιστὴν, ὡς ἀκούσαντες τοῦ αὐτοῦ καὶ τὸ τῶν ὄχλων, ὑπὸ βασκανίας ἐμβαρυνθέντες εἰς ὀργὴν, ἔδραμον αὐτοῦ κρατῆσαι, ἀνδρὸς ὑπολαμβάνοντες πάσχειν ὑπὲρ αὐτοὶ πεπόνθασι. μανία γὰρ σαφὴς καὶ φρενῶν ἔκστασις τῶν ὅλων ποιητὴν, καὶ ψυχῶν εὑρετὴν, καὶ θείας σοφίας διδάσκαλον, ὑπολαμβάνειν ἐξίστασθαι. ὅθεν ἐπάγει τινῶν φησι σαφῶς διηγούμενος.

» Καὶ οἱ γραμματεῖς οἱ ἀπὸ Ἱεροσο-
» λύμων καταβάντες ἔλεγον, ὅτι
» Βεελζεβοὺλ ἔχει, καὶ ὅτι ἐν τῷ ἄρ-
» χοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ
» δαιμόνια.

ΤΟΛΩΣ. Τίνες ἦσαν οἱ παρ' αὐτοῦ οἱ καὶ ἀκούσαντες ἠβουλήθησαν κρατῆσαι αὐτοῦ; ὁ μὲν Εὐαγγελιστὴς οὐδένα εἴρηκεν ὀνομαστί. ἔστι δὲ ὑπολαμβάνειν τοὺς ἐκ τῆς αὐτῆς πατρίδος ἢ ἀδελφοὺς ἢ συγγενεῖς. ἦκουσαν γὰρ ὅτι δαιμόνιον ἔχει καὶ ἐξέστη· καὶ ἤθελον κρατῆσαι αὐτοῦ ὡς δαιμονῶντα. ὅπως μὲν οὖν οἱ οἰκεῖοι αὐτοῦ. ὁμοίως καὶ οἱ ἀπὸ Ἱεροσολύμων γραμματεῖς μὴ ἔχοντες ἀντῖπνα τοῖς γεγονόσιν ὑπ' αὐτοῦ θαύμασιν, ἐμβάλλουσιν αὐτὸν ὡς ὑπὸ δαιμόνων συνεργούμενον.

ΘΕΟ-

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΗΣΑΚΛΕΙΩΤ. Συγγνωμονέστερα τῶν ἀρχόντων τυγχάνει τὰ πλήθη. τοῖς μὲν γὰρ ἄρχουσι τοῦς τυφλοῦ διάκρισιν ἡ Φιλοδοξία ἐμποδὼν καθίσταται· τοῖς δὲ πλήθεσιν ἀνεπισκότητος ἡ διάνοια· ὁ μὲν γὰρ ὄχλος εὐγνωμόνως (ωὐέρχε) τοῦς πρὸς Κύριον· οἱ δὲ ἄρχοντες ἀκούσαντες ἔξῆλθον κρατῆσαι αὐτόν, ὑπὸ βασκανίας εἰς ὀργὴν τραπέντες.

ANONYMI. Ο Βεελζεβοὺλ ἦν παρ' αὐτοῖς ἄρχων τῶν δαιμονίων· αὐτὸν οὖν φασὶν ἔχειν ὡς οἰκούμενον, καὶ τῇ ἐξουσίᾳ αὐτοῦ ἐκβάλλειν τὰ δαιμόνια. ἀλλὰ στρεπτέον κατὰ τῶν ἀνόμων ἡ βλασφημία.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ANTIOX. Ἐπειδὴ ἀντιλέγειν οὐκ εἶχον τοῖς νομιζομένοις, ἕτερος αὐτὰ ἐκβάλλειν ἐπείρασαν, ἐν τῷ βεελζεβοὺλ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων φήσαντες ἐκβάλλειν αὐτὰ τοὺς δαίμονας. ὥστε εὐγνωμονέστερα τῶν ἀρχόντων τὰ πλήθη. τοῖς μὲν γὰρ ἐμποδίζει τοῦ τὴν δικαίαν κρίσιν ἡ Φιλοδοξία· τοῖς δὲ αὖ ἀπροσκοπίας τῆς διανοίας κατὰ τοῦτο, ὥστε ἂν αὐτὰ ἐπισείσασθαι ὁ νοῦς, ὀξύτερον ὁρᾷ, καὶ πρὸς τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ Κυρίου προσάγει· οἱ δὲ τοῦ νόμου διδάσκαλοι συκοφαντοῦσι, καὶ, τοῦτο γμα τοῖς θείοις διδάγμασιν ἐναντιώτατον, ὑπὸ τοῦ πονηροῦ λύσιν ἐννοοῦσι γίνεσθαι.

raculis, cùm aliud non possunt, fridam opponunt calumniam: instinctu eum auxilioque malorum dæmonum agi & pollere.

THEODORI HERACLEOTAE. Aequior placabiliorq; quã Principes populus est. Principibus enim ad jus æquumque discernendum impedimento est superbia. Plebis animi quasi arrogantiæ fumo liberi, purius cernunt. Itaque hic Principes cùm audissent exierunt tenere eum, ex invidia in irã versi.

ANONYMI. Belzebul erat apud ipsos Princeps dæmoniorũ. Hunc ergo habere ipsum ajunt in se inhabitantem, & potestate ipsius ejicere dæmonia. Sed vertatur in impios blasphemia.

VICTORIS ANTIOCHENI. Quoniam quid contra ejus Acta hiscerent non habebant, aliter ea criminari conati sunt: In Beelzebul Principe dæmoniorum ejicere illum dæmones dicentes. ut Proceribus longè moderatior plebs esset, quibus scilicet, ne verè judicarent, impedimento erat studium vanæ gloriæ. Populus si quid errabat, caligine mentis prolabebatur, quam ubi quis excusserit, mens acutius cernit, & ad agnitionem Domini adducitur. At legis Doctores calumniantur, & quod divinis doctrinis maximè adversatur, liberationem hominis à dæmonio Diabolum comminiscuntur operatum.

„ Καὶ προσκαλεσάμενος αὐτοὺς, ἐν
„ παραβολαῖς ἔλεγεν αὐτοῖς πῶς δύνα-
„ ται σατανᾶς σατανᾶν ἐκβάλλειν;
„ Καὶ ἐὰν βασιλεία ἐφ' ἑαυτὴν με-
„ ρισθῇ, οὐ δύναται σταθῆναι ἡ βασιλεία
„ ἐκείνη.
„ Καὶ ἐὰν οἰκία ἐφ' ἑαυτὴν μερισθῇ,
„ οὐ δύναται σταθῆναι ἡ οἰκία ἐκεί-
„ νη.

23. Et convocatis eis, in parabolis
„ dicebat illis, Quomodo potest
„ Satanas Satanam ejicere?
24. Et si regnum in se divida-
„ tur, non potest regnum illud
„ stare?
25. Etsi domus super semetipsam
„ dispertiatur, non potest domus
„ illa stare.

26. Etsi

26. Et si Satanas consurrexerit in
„ semetipsum, dispertitus est, &
„ non poterit stare, sed finē habet.

„ Καὶ εἰ ὁ σατανᾶς ἀνέστη ἐφ' ἑαυτὸν,
„ μεμέρισται, & οὐ δύναται σταθῆναι ἀλ-
„ λὰ τέλος ἔχει.

ANONYMI: Verisimili ratiocinatione convincere ipsos conatur: ut enim regnum aut domũ si qui inter se commiserint, ea per se ipsa dissolventur: ita & Satanas si à se se sibi subditum diviserit, in seque armaverit, utique destruetur. & si Satanas in se ipsum insurgit, & in partes invicem commissas scinditur, stare non potest; sed finem habet. Atqui, addebat, hactenus quidem finem non habet; sed valet & quæ propria ejus sunt efficit. Multi enim erant dæmone infesti. Plurimi verò & innumerabiles decepti, & ut Deos dæmonas colentes.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ἐξ εἰκότων λογισμῶν πείθειν αὐτὸς ἐπιχειρεῖ. ὥσπερ γὰρ βασιλεία ἢ οἰκία, ἐὰν καθ' ἑαυτῶν μερισθῶσιν, ὑφ' ἑαυτῶν καταλύονται· ὅπως ἡμῖν ὁ σατανᾶς, εἰ καθ' ἑαυτὸν μὴ ᾧ ὑπ' αὐτὸν μερισθῇ, καταλυθήσεται· ἡμῖν εἰ ὁ σατανᾶς ἀνέστη ὑφ' ἑαυτὸν ᾧ ἡμῖν μεμέρισται, & δύναται σταθῆναι, ἀλλὰ τέλος ἔχει· τέως ὃ φησι τέλος οὐκ ἔχει, ἀλλ' ἐνεργεῖ τὰ ἴδια. πολλοὶ γὰρ ἦσαν δαιμονῶντες, πλεῖστοι δὲ ἡμῖν ὡς θεὸς προσκυνοῦντες τοὺς δαίμονας.

VICTORIS ANTIOCH. Efficaciter urget validam ab exemplis demonstrationem, qua evincit: fieri non posse quod illi ajunt. necesse quippè est divisum bellis civilibus Regnum aut omninò interire, aut seipso deterius fieri. quod ipsum de domo & de civitate videre est similiter evenire. Igitur & Satanæ Regnum, si quidem in se ipsum divisum est; & Satanas Satanam expellit ex hominibus, imminet destructio dæmonum, ut apparet; nam eorum maximè potestas in hominum possessione cõsistit. si autem hanc ipsi sibi ipsis eripiunt, nihil restat aliud dicendum, nisi regnum ipsorum destructum esse. si verò stat, & viget nunc maximè regnum Diaboli; & possidendis hodieque hominibus vim suam probat: manifestum est id nequaquam inter se commissum, dæmonibus alijs alios pellentibus.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Σφόδρα ἀπὸ τῶν παραδειγμάτων ἰσχυρὰν ἐποιήσατο τὴν ἀπόδειξιν τῷ μηδὲ δυνατὸν εἶναι τοῦτο γενέσθαι ὑπερ ἐκεῖνοί φασιν. ἀνάγκη γὰρ τὴν μεριθεῖσαν βασιλείαν ὑπὸ τῆς ἐμφυλίων, ἢ πάντως ἀπολέσθαι· τὸ δ' αὐτὸ ἡμῖν περὶ οἰκίας καὶ πόλεως ἔστιν ἰδεῖν ὁμοίως συμβαῖνον. ἔχομεν ἡμῖν ἡ τοῦ Σατανᾶ βασιλεία, εἴπερ ἐφ' ἑαυτὴν μεμέρισται, ἡμῖν ὁ Σατανᾶς ᾧ Σατανᾶν ἀπελαύνει τῶν ἀνθρώπων, ἤγγικεν ἡ καταλυσις τῶν δαιμόνων, ὡς ἔοικε. τὸ μὲν γὰρ κράτος αὐτοῖς ἐν τῷ τῶν ἀνθρώπων κρατεῖν. εἰ δὲ τοῦτο αὐτοῖς ἀφαιρεῖται, οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν εἰπεῖν ἢ τὴν βασιλείαν αὐτοῖς λελύσθαι. εἰ δὲ σωέστηκεν ἡ βασιλεία τοῦ πονηροῦ, καὶ κρατεῖ τῶν ἐν ἀνθρώποις ἐστί, δῆλον ὡς οὐ διῃρέθη καθ' ἑαυτῆς.

27. Nemo potest vasa fortis,
„ ingressus in domum ejus, di-
„ ripere, nisi priùs fortem alli-

„ Οὐδεὶς δύναται τὰ σκεύη τοῦ
„ ἰσχυροῦ, εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν αὐ-
„ τοῦ, διαρπάσαι, ἐὰν μὴ πρῶτον
τὸν ἰσχυ-

„ τὴν ἰσχυρὸν δήσῃ, καὶ τότε τὴν οἰκίαν
„ αὐτοῦ διαρπάσει.

ΤΟΛΩΣ. Οἱ μὲν Γραμματεῖς ἔλεγον. ὅτι ἐν τῷ Βεελζεβοὺλ ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια· ὁ δὲ Κύριος ἀπὸ τῶν παραδειγμάτων ἰσχυρὰν ἅμα καὶ ἀναντήρρητον ἐποιήσατο τὴν ἐπιχείρησιν· δεικνύων, ὡς ἀδύνατόν ἐστιν ὅπερ οἱ Φαρισαῖοι ἔλεγον. τὴν γὰρ μερισθεῖσαν φησι βασιλείαν. ἀνάγκη γενέσθαι ἑαυτῆς ἐλάττονα· τοῦτο δὲ ἀληθὲς ἂν εἴη καὶ ἐπὶ πόλεως καὶ οἰκίας. οὐκοῦν ὁ Σατανᾶς εἰ μεμέρισται ὡς οἱ Φαρισαῖοι λέγουσι· καταλέλυται ἄρα ὁ κράτος αὐτοῦ. τοῦ γὰρ ἰσχυροῦ ἡττηθέντος, καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ διαρπάζονται. εἰ τοίνυν ἐγώ φησι τοὺς ἀνθρώπους τῆς τῶν δαιπόνων ἐξουσίας ἀπαλλάττω, σκεύη ὄντας αὐτοῦ, φανερὸν ὡς καταλέλυκα αὐτοῦ τὴν δύναμιν. ὥστε σαθρὰ καὶ ἀνίσχυρά εἰσιν ἅπερ ὑμεῖς προφασίζεσθε· ὡς ἐγὼ ἐν τῷ Βεελζεβοὺλ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια.

ΑΠΟΛΙΝΑΡΙΟΥ. Ἀδύνατον γὰρ φησιν ὁ Σωτὴρ ἀφαιρεθῆναι τοὺς δαίμονας τὴν οἰκείαν ἰσχὺν μὴ ἡττηθέντας πρότερον καὶ δεσμοῖς περιβληθέντας, ὥστε μὴ δύνασθαι αὖθις ἐκ τῶν ἰδίων μάχεσθαι κτημάτω· τοῦτο δὲ οὐκ ἂν ποτε ἐγεγόνει μὴ τοῦ ἰσχυροῦ πεσόντος, καὶ τῶν αὐτοῦ σκευῶν διαρπαγέντων.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Εἶτα καὶ ἄλλον ἀναγκαῖον ἐπάγει λογισμόν. τίς γὰρ δύναται ἐν οἰκίᾳ ἰσχυροῦ εἰσελθών, λαβεῖν τὰ προσόντα αὐτῷ; καὶ γὰρ ἴσως τε κωλύων καὶ ἀμυνόμενος. ἐὰν δέ τις αὐτὴν δήσῃ, λήψεται τὰ αὐτοῦ ἀδέως. κἀγὼ τοιγαροῦν τοὺς ἀνθρώπους σκεύη καὶ ὕπαρξιν ὑπάρχοντας τῶν τυραννησάντων καὶ ἀπατησάντων ἀφελών, ὀφείλω πρῶτον αὐτοὺς δῆσαι καὶ ταπεινῶσαι, τῷ ἐλαύνειν, τῷ ἐπιτιμᾷν, τῷ μηδὲ φθέγγεσθαι ἐᾷν, ἵνα οὕτως ἁρπάσω τοὺς ἀνθρώπους. ὁρῶντες γὰρ τοὺς πάλαι παρ' αὐτῶν προσ-

„ get, & tunc domum ejus di-
„ ripiet.

TOLOS. Dicebant Scribæ: in Belzebul ejicit dæmonia. At Dominus futilem calumniam valida atque invicta exemplorum productione plane conterit. Demonstrans, quod Pharisæi dicerent id vero esse non posse. Siquidem, inquit, divisum regnum deficere in deterius necesse est. quòd & de civitate & de domo quavis una verum est. Igitur Satanas si divisus est, id quod Pharisæi dicunt, utiq; vis atque imperium ejus concidit, destructumque est. A quo autem, nisi ab eo qui vasa fortis victi diripit? Si ego igitur homines, qui vasa erant & res Satanæ, quotidiè ab ejus potestate vindico, manifestum est à me potentiam ejus esse deletã. Futilia itaque evanidaque blateratis dum me causamini, in Beelzezebul ejicere dæmonia.

APOLINARII. Non enim potest, Salvator inquit, auferri dæmonibus proprium ipsorum robur nisi victis & vinctis prius, ut jam tueri propria non possint. Id autem utique nunquam contigisset, nisi fortis succubuisset: prædamq; victori sua reliquisset omnia.

ANONYMI. Deinde & aliam necessariò concludentem ratiocinationem adjicit. quis enim potest ingressus in domum fortis, quæ ejus erant prædam suam facere: Ipso utique pro viribus prohibituro vel ulturo; nisi prævalens aggressor ipsum vinciat; ac sic res ejus securus auferat? In hunc ego modum homines, qui vasa & res sunt dominantium ipsis, & suis deceptionibus obnoxios eosdem

sibi

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

ſibi tenentium dęmonum, cum eripiam tyrannidi ipſorum ; debeo prius eos alligaſſe, ac humiliaſſe ejiciendo, increpando, ne mutire quidem, aut hiſcere ſinendo: ut ſic ab ijs averſos homines mihi vindicem & conciliem volẽtes. Hi enim ubi viderint quos olim adorabant ejici à me, ſtatim ad me accurrent, credentes in me. Domum autem vocat hunc mundum, in quo libenter habitat malus dæmon. Diripitur verò, cum, quos in mundo poſſidet homines, ipſi eripiuntur.

VICTORIS ANTIOCH. Igitur, quoniam vaſa dæmonum homines ſunt, per malitiam illorum poteſtati ſubjecti, non potuit auferri à dæmonibus propria poſſeſſio, niſi victis ipſis prius, & ligatis, ne poſſent pro rerum ſuarum defenſione certare. Vinci verò aut vinciri dæmonas à dæmonibus haud ſanè contingat umquam. Fieri quippe non poteſt, ipſos ſuæ ipſorum ſubtrahere poteſtati homines, quibus tam libenter dominantur.

χωγμλύγς ἐκβληθῆναι παρ' ἐμοῦ, θᾶττον τῇ εἰς ἐμὲ προσδραμεῖν θέλει. οἰκίαν δέ φησι τὸν παρόντα κόσμον, εἰς ὃν ἐμφιλοχωρεῖ ὁ πονηρός. Ἁρπάζεται δὲ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ ἀφαιρεμλύμενα ἀνθρώπων.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Οὐκοῦν ἐπειδὴ σκεύη τῶν δαιμόνων γεγόνασιν οἱ ἄνθρωποι διὰ τὴν κακίαν ὑπὸ τὴν ἐκείνων κατασάντες ἐξουσίαν, ἀδύνατον ἦν ἀφαιρεθῆναι τὰς δαίμονας τὴν οἰκείαν κτῆσιν, ἀλλ' ἢ προτέρων ἡττηθέντων, καὶ δεσμοῖς προβληθέντων εἰς τὸ μὴ δύνασθαι αὖθις ὑπὲρ τῶν ἰδίων διαμάχεσθαι κτημάτων. Ἔστι δὲ ὑπὸ τῶν δαιμόνων ἁπ' αὐ ποτε ἐγένετο· ἐπεὶ μηδὲ οἷόν τε ἦν ἐκείνους ἑαυτοὺς ἀφελέσθαι τῆς ἐξουσίας αὐτῶν τοὺς ἀνθρώπους.

28. Amen dico vobis quoniam
» omnia dimittentur filijs homi-
» num peccata & blaſphemiæ qui-
» bus blaſphemaverint.
29. Qui autem blaſphemaverit
» in Spiritum Sanctum, non ha-
» bet remiſſionem in æternum:
» ſed reus erit æterni delicti.
30. Quoniam dicebant, Spiritum
» immundum habet.

» Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι πάντα ἀφε-
» θήσεται τὰ ἁμαρτήματα τοῖς υἱοῖς τῶν
» ἀνθρώπων, καὶ βλασφημίαι ὅσας ἂν
» βλασφημήσωσιν.
» Ὃς δ' ἂν βλασφημήσῃ εἰς τὸ πνεῦ-
» μα τὸ ἅγιον, οὐκ ἔχει ἄφεσιν εἰς
» τὸν αἰῶνα, ἀλλ' ἔνοχός ἐστιν αἰωνίου
» κρίσεως.
» Ὅτι ἔλεγον· πνεῦμα ἀκάθαρτον
» ἔχει.

ANONYMI. Alibi dicit Dominus: *Si autem ego in Spiritu Dei ejicio dæmonia*. Proprio igitur ſpiritu ejiciebat ipſa. qui verò vim & poteſtatem Divini Spiritus Beelzebuli tribuebant, utique in Dei Spiritum blaſphemabant, cui parem in poteſtate Beelzebulẽ prædicabant. Quare opportunè & ex argumenti neceſſitate admonet

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ἀλλαχοῦ φησιν ὁ Κύριος, εἰ δὲ ἐγὼ ἐν πνεύματι θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια· τῷ ὄν ἰδίῳ πνεύματι ἐξέβαλεν αὐτά. οἱ δὲ τὴν ἐνέργειαν καὶ τὸ τοῦ πνεύματος δυνάμιν τῷ Βεελζεβὺλ ἐπεφήμιζον, καὶ τοῦ πνεύματος. Θεοῦ ἐβλασφήμουν, ἴσα λέγοντες δυνάσθαι αὐτῷ τὸν Βεελζεβύλ. διὸ δεικνὺς ἀναγκαίως φοβερωτάτην οὖσαν καὶ τοῦ πνεύματος βλασφημίαν.

μίαν· ὅτι ἔλεγον πνεῦμα ἀκάθαρτον ἔχει. τί οὖν ὦ ἀκάθαρτοι καὶ θεομισεῖς; ἀκάθαρτόν ἐστι τὸ πνεῦμα τὸ πάσης ἁμαρτίας καθαριστικόν; τοῦτο γὰρ ἔσωσεν τῶν Κυρίῳ. ὑμεῖς δὲ φατὲ πνεῦμα ἀκάθαρτον ἔχειν αὐτόν.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Τὴν εἰς τὸν Θεὸν βλασφημίαν ἀσύγνωστον εἶναί φησι τῷ τοῦ πνεύματος ὀνόματι. ὥσπερ γὰρ ἡ τοῦ πνεύματος ἐνέργεια βασιλεία Θεοῦ· οὕτως καὶ ἡ βλασφημία ἡ κατὰ τοῦτο κατὰ Θεοῦ ἐστί. ἀσυγχώρητον δὲ εἰς ὑβριστὴν Θεοῦ, ὡς ἐν ἑαυτῇ συγνώμην οὐκ ἔχουσαν· τὸ γὰρ εἰς ὕβριν, ἔχειν πρὸς σύγκρισιν ἐκείνης, καθ' ὃ νενόμισέ ποτε, καὶ ἐώρα τὸν ἄνθρωπον ὄν, καὶ δι' εὐτελείας ἐλθὼν καὶ χοῦς εὐκαταφρόνητον. τὸ δὲ μήτε ἐπὶ τοῦ παρόντος αἰῶνος μήτε ἐπὶ τοῦ μέλλοντος ἀφίεσθαι, τὸ κατὰ νόμον ἑρμηνεύει κρίσιν καὶ τὸ μέλλεσθαι. ὅτε γὰρ νόμος τὸν καταρώμενον Θεὸν θανατοῦσθαι κελεύει, καὶ ὁ Κύριος ὑπεψηφίσθη τῷ νόμῳ, συγνώμην ἐπὶ τοιούτῳ μὴ δίδωσι. τὸ δὲ ἐσιωπημένη δὲ ἐν τούτοις ἡ διὰ βαπτίσματος ἄφεσις εἴη, ἐοικὲ μηδὲ καθ' ὡς ἐπὶ τοῦτο τοῖς Ἰουδαίοις λέγεσθαι· μεταξὺ γάρ πως εὑρίσκεται αὐτὴ τῆς τε ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ καὶ τῆς μελλούσης κατακρίσεως, κατὰ τὸν λέγοντα Παῦλον, Θεὸς ὁ δικαιῶν, τίς ὁ κατακρινῶν; οὐκοῦν τὰ θαύματα καὶ τὸ τῶν δαιμόνων κατάλυσιν, ἃ μόνα τοῦ πνεύματός ἐστι ποιεῖν, πάντα τῷ δαίμονι προσπεθέναι, ἀδεμίαν ὑμῖν ἀπολογίαν ἡ συγνώμων τῆς βλασφημίας καταλείπει. τὰ δὲ ὅτε τὸ εἰς ἑαυτὸ βλασφημίαν ἀφίεσθαι ἀποφαίνομενος, ὅτε τοῖς βλασφημοῦσι κατὰ τοῦ πνεύματος χώραν μετανοίας, εἰ βούλοιντο, ἀφιεὶς ἀδεμίαν, ἀλλ' ἐν προσθήσει τὸ εἰς αὐτὸν βλασφημίαν, ὡς εἰς ἄνθρωπον τότε γίνεσθαι μόνον ἀδικοῦσαν, ἐλάττονα φάσκων εἶναι, ὅταν τὸ βλασφημίαν τοῦ ἁγίου συγκρίνῃ πνεύματος.

quam tremendis sit damnãda supplicijs blasphemia in Spiritũ Sanctum ijs verbis expressa quibus ajebant, Christo inesse spiritum immundum. Quid igitur? Heus vos o immundi à Deo exosi; immundus est spiritus, qui omne peccatũ eluit & expurgat? Talis autem Spiritus Domino inerat. Vos verò dicitis, spiritum ipsi inesse immundum.

VICTORIS ANTIOCHENI. Blasphemiam in Deum (Deũ enim designat nomine Spiritus) extra omnem spem veniæ dicit esse. sicut enim vi & efficacia Sancti Spiritus Regnum Dei exercetur & continetur; sic in Sanctum Spiritũ blasphemia rebellio in Dei Regnum est, & ejus quasi quædam attentata destructio. irremissibilem porrò esse contumeliam in Deum, quippe quæ nullum veniæ invitamentum in seipsa habeat; quale habet ei comparata in Filium cõtumelia. Huic enim excusationis nonnullã obtendit speciem, quod homo tũc reputabatur; isque humile cernebatur ingressus vitæ genus, ex parentibus ortus contemptibilibus. Quod autem ait: neque in hoc sæculo, neque in futuro remitti blasphemiam, innuit sententiam de ea tum Legis scriptæ, tum Iudicij supremi in fine sæculi futuri. quòd enim Lex præjudicavit, maledicentem Deo interfici præcipiens, confirmaturum se se ac ratum habiturum in ultimo illo Tribunali jam nunc profitetur Dominus, prorsus neganda tali peccato venia. Subticetur autem in his verbis remissio, quę, ut peccatis cæteris, sic huic quoque in Baptismo reperienda postea erat: nondum

enim erat tempus de ea cũ Iudæis disserendi. quodammodo autem hæc media reperitur inter cõdemnationem, quæ in hoc sæculo, & eam quæ in futuro, blasphemiam punit. juxta Paulum dicentẽ: *Deus qui justificat. quis est qui condemnet?* quare miracula & dæmonum ejectionem, quæ operari ad unum Dei Spiritum spectat, dæmoni adscribere, nullam vobis excusationem, aut veniam blasphemiæ relinquit. Hæc porrò sic loquitur, non quasi aut contumeliam sibi irrogatam condonari jam & impunitam fore pronunciet; aut blasphemantibus in Sãctum Spiritum, locum pœnitentiæ, si voluerint, nullum relinquat. Verùm hoc tantum significat: si fiat comparatio inter contumeliam sibi ut homini mero, qualis tunc apparebat, illatam; & blasphemiam in S. Spiritum; hanc longo intervallo esse graviorem.

TOLOS. Quid hic igitur ait Salvator ad supercilium comprimendum infanda contra se jactantium? quæ alia ferè peccant homines eorum qualiscumque obtendi excusatio potest, dum hic iræ culpam imputat, alter cupiditati: aut causæ cuipiam ejus generis. unde & sperare veniam non improbè possunt à Deo, qui humanam infirmitatem & scit, & miseratur. Ergo utcumque tolerabilia peccarant qui Christum videntes cum publicanis convivantem, voracem eum, potatoremque vini dixerant, & amicum peccatorum. At qui prodigiosa perpetrantem opera cernentes, qualia Prophetarum aut Patriarcharum ab ullo facta numquam essent, adversus eum blasphemaverint, quomodo veniam consequentur, nisi pœnitentiam egerint, cùm nec causam, nec excusationem blasphemiæ in Salvatorem ullam idoneam, aut utcumque tolerabilem, possint prætexere?

PHOTII. Dum blasphemiam in Spiritum expertem veniæ pronunciat, Deum intelligit Spiritus nomine. ut enim vis Spiritus regnum sive Majestas Dei dicitur, hoc est Deus ipse: ita quæ Spiritum petit blasphemia, Deum petit. Ait igitur, contumelias quæ irrogabantur Christo quatenus occurrebat sensibus & merus homo censebatur, quasi veniales

ΤΟΛΩΣ. Τί ὃν φησὶν ἐνταῦθα ὁ Σωτὴρ τὼ ὀφρυῶ καταβαλλων τῶν λεγόντων κατ' αὐτοῦ πὰ ἀθέμιτα; ὅσα μὴ ἀλλὰ ἁμαρτάνουσιν ⓐ ἄνθρωποί φησιν ἔχοιεν ἂν ἴσως αἰτίαν ἢ πρόφασιν ἔνλογον εἰπεῖν· ὁ μὲν θυμόν· ὁ δὲ ὅτι θυμίαν· ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον· ἢ συγγνώμης ἴσως ἀξιόν) τοῦτο θεοῦ τῇ τῶν ἀνθρώπων συγκαταβαίνοντος ὡς ἔοικεν ἀσθενείᾳ. καθάπερ ⓐ ὁρῶντες αὐτὸν ἐσθίοντα μετὰ τελωνῶν ἔλεγον· φάγος ⓔ ἐστὶ) καὶ ⓦ καὶ οἰνοπότου καὶ φίλος ⓐ ἁμαρτωλῶν. ὁρῶντες δ' αὖτ' θαύματα ξένα ποιοῦντα, καὶ ἃ οὐδεὶς πεποίηκε προφητῶν ἢ πατριαρχῶν, ἐὰν βλασφημήσωσιν εἰς αὐτὸν, πῶς ἂν τύχοιεν ἀφέσεως, ἐὰν μὴ μετανοήσωσιν; ἀδύνατον γὰρ, πάσης ἀπολογίας ἀπορροῦντας καὶ ἐνλόγου αἰτίας εἰς ὃ κατὰ τοῦ Σωτῆρος βλασφημοῦν.

ΦΩΤΙΟΥ. τὸν εἰς ⓦ Θεὸν βλασφημίαν ἀσύγγνωστον ἐστὶ) φησι τῷ τοῦ Πνεύματος ὀνόματι. ὥσπερ γὰρ ἡ ἐνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος βασιλεία Θεοῦ λέγεται, ὅτως καὶ ἡ κατὰ τούτου βλασφημία κατὰ τοῦ Θεοῦ εἶναι νομίζεται· ἀσυγχώρητον ⓦ ὂν ἐστὶ) λοιδορίαν Θεοῦ φησὶ, πρὸς σύγκρισιν ἐκείνης καθ' ἣν ὑπενομίζετό τε καὶ ἐωρᾶτο ὡς ἄνθρωπος.

niales videri posse præ inexpiabili furore earum quæ Christum pro Deo agnitum violare nihilominus pergebant.

» Ερχονται οὖν οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ· καὶ ἔξω ἑστῶτες ἀπέστειλαν πρὸς αὐτὸν φωνοῦντες αὐτόν.

31. Et veniunt mater ejus & fratres: & foris stantes miserunt ad eum vocantes eum.

» Καὶ ἐκάθητο ὄχλος περὶ αὐτόν. εἶπον δὲ αὐτῷ, ἰδοὺ ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου καὶ αἱ ἀδελφαί σου ἔξω ζητοῦσί σε.

32. Et sedebat circa eum turba, & dicunt ei, Ecce mater tua, & fratres tui foris quærunt te.

» Καὶ ἀπεκρίθη αὐτοῖς λέγων, τίς ἐστιν ἡ μήτηρ μου, ἢ οἱ ἀδελφοί μου;

33. Et respondens eis ait: Quæ est mater mea, & fratres mei?

» Καὶ περιβλεψάμενος κύκλῳ τοὺς περὶ αὐτὸν καθημένους, λέγει, ἴδε ἡ μήτηρ μου καὶ οἱ ἀδελφοί μου.

34. Et circumspiciens eos qui in circuitu ejus sedebãt, ait: Ecce mater mea, & fratres mei.

» Ος γὰρ ἂν ποιήσῃ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, οὗτος ἀδελφός μου καὶ ἀδελφὴ μου καὶ μήτηρ ἐστί.

35. Qui enim fecerit voluntatem Dei, hic frater meus & soror mea, & mater est.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ. Δείκνυσιν ὅλῃ πάσης προτιμᾶν συγγενείας τοὺς πίστιν οἰκείους. παντα γὰρ ἔφη σὺν ἀποδοκιμάζων πάντως τὴν μητέρα καὶ τοὺς ἀδελφούς· ἀλλὰ δεικνὺς ὅτι πάσης σωματικῆς συγγνείας προτιμᾶν τὴν ψυχῆς τὴν οἰκειότητα. Διὰ τοῦτο καὶ κεκίνυκε σέρχων εἰς παντελῶν ἐπαγει· πρὸς γὰρ τὴν οἰόμενον ὡς ὀφείλοντα δαιμονίζεσθαι καλῶν αὐτὸν τῶν οἰκείων τὴν ὁμιλίαν, ἀναγκαῖον ἦν τοῦτο εἰπεῖν, ὁμοῦ καὶ εἰς διδασκαλίαν τῶν παρόντων. ἀλλως δέ φησιν ὅτι μήπω τότε πεπιστεύκεισαν εἰς αὐτὸν οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, ὡς μανθάνομεν ἀπὸ Ιωάννου· ἀπὸ δὲ τοῦ Μαρκου, ὡς ὅτι καὶ ὡς δεξιοκόπα κατέχειν ἐπειρῶν· ἐπειδὴ γοῦν τοιαύτης ἦσαν διανοίας καὶ ὁ Κύριος αὐτῶν οὐχ ὡς οἰκείων ἐμνήσθη. μανθάνομεν δὲ ὅτι καὶ τοῦ Χριστοῦ κατὰ πατέρα συγγενεῖς καθιστάμεθα.

EIVSDEM. Ostendit se omni cognationi præferre fidei necessitudine conjunctos. Hæc autem ait, non quidem prorsus abdicans matrẽ & fratres: sed demonstrans, omni corporea consanguinitate pluris apud se esse conjunctionem animæ. quare ad hanc adducebat qui præsentes aderant, amans ipsos. nam ad existimantem, se vocare Christum ad magis ipsi caram consuetudinem, cum ad cognatos invitabat, necesse erat ita loqui; simul etiam ad eruditionem adstantium. Præsertim cum fratres ejus nondum in eum credidissent, ut discimus à Ioanne: à Marco verò: etiam eosdem conatos corripere ipsum tamquam mente excessisset. Iure igitur eorum qui sic de se sentirent, Dominus nec velut domesticorum meminit. Docemur autem: nos Christi ex Patre cognatos adoptione factos esse.

ΤΟΛΩΣ. Ακούσαντες οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Κυρίου ὅτι δαιμόνιον ἔχει, καὶ ὅτι ἐξέστη, ἔδραμον πρὸς αὐτὸν κρατῆσαι αὐτὸν θέλοντες· τοῦτο μὲν ὡς φθονοῦντες· τοῦτο δὲ καὶ ὡς δεδιότες μήπως ἀπόσχῃ ἀπ' αὐτῶν ἐπαναχωρήσῃ πρὸς ἑτέρους. ἀπο-

TOLOSANI. Cum audissent fratres Domini, arreptitium ipsum

ac phanaticum, deque mentis ſtatu dejectum eſſe, accurrerunt ad eum, tenendi ejus & conſtringendi cauſa: partim invidia ad hoc cõſilium adducti, partim metu, ne abiret ab ipſis, & ad alios recederet. Reſpondet igitur Dominus dicens: inutile futurum parenti ſuæ matris nomen, niſi cæteris virtutibus eſſet omnibus inſtructa. Non igitur negat eam matrem Salvator. ſed oſtendit eſſe illam honore dignã, non ſolùm quia ipſum genuit, ſed quia laudibus quoque alijs ac bonis fuit cumulata: quibus ſi caruiſſet, futurum fuerat ut honore neceſſitudinis ac cognationis meæ digniores alij viderentur.

χρίνεται ὃν ὁ Κύριος λέγων, ὡς ἀνόητον ἔσται τῇ μητρί μου ὃ γενέσθαι μου μητέρα εἰ μὴ καὶ τὰ ἄλλα ἅπασαν ἀρετὰν ἔχοι. ὅτε ὃν αἰνεῖ τὴν μητέρα ὁ Σωτήρ. ἀλλὰ δείκνυσι ὅτι οὐ μόνον ὡς γεννήσασα τιμῆς ἐστὶν ἀξία· ἀλλ' ὅτι καὶ πάσας τὰς ἄλλας ἀρετὰς κέκτηται. ὡς εἴγε ταύτας μὴ ἔχοι, ἄλλοι ἔσονται προτιμητέοι εἰς τὰ ἐμὰ συγγένειαν.

CAPVT IV.

1. Et iterum cœpit docere ad
„ mare: & congregata eſt ad eum
„ turba multa, ita ut navim aſcen-
„ dens ſederet in mari, & omnis
„ turba circa mare ſuper terram
„ erat.

2. Et docebat eos in parabolis
„ multa, & dicebat illis in doctri-
„ na ſua.

TOLOS. Et ſi videbatur parũ attendiſſe quid mater vellet, tamẽ ejus gratia rurſus ad mare divertit, ubi navi utens pro ſuggeſtu, concurſũ multitudinis vitavit, colliſuræ aut protruſuræ ipſum, niſi ex tuto loco adverſos intuens, ipſorum & ſuo commodo doceret: cõcione viciſſim tota commodum ejus habente proſpectum; voce quoque docentis nullius non aures pertingente.

VICTORIS ANTIOCH. Sedet ad mare, anguſtias declinans, quas in ſui medio coarctat undiq; cõſtipata multitudo: nec ſic tamen liberæ latitudinis ſpatio potitur, turbis ei aſſiduo concurſu ſeſe ad-

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ.

„ Καὶ πάλιν ἤρξατο διδάσκειν παρὰ
„ τὴν θάλασσαν, καὶ συνήχθη πρὸς αὐτὸν
„ ὄχλος πολύς, ὥστε αὐτὸν ἐμβάντα
„ εἰς τὸ πλοῖον καθῆσθαι ἐν τῇ θα-
„ λάσσῃ καὶ πᾶς ὁ ὄχλος πρὸς τὴν
„ θάλασσαν ἐπὶ τῆς γῆς ἦν.

„ Καὶ ἐδίδασκεν αὐτοὺς ἐν παρα-
„ βολαῖς πολλὰ, καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς ἐν
„ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ.

ΤΟΛΟΣ. Εἰ καὶ ἔδοξε τὰ μητέρα παρακοῦσαι· ἀλλ' ὅμως διὰ ἐκείνου πάλιν ἐξέρχεται παρὰ τὴν θάλασσαν. καὶ ἐμβὰς εἰς πλοῖον καθῆται, καὶ πρόσωπον αὐτοῦ ἔχων τὸν ὄχλον. συνέθλιβον γὰρ αὐτὸν πανταχόθεν. καὶ πάντες ἔβλεπον αὐτὸν ἐξ ἑνὸς μέρους. καὶ οὐδεὶς ἦν τῆς ἐκείνου διδασκαλίας ἄμοιρος.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Κάθηται πρὸς τὴν θαλάσσης τῆς ἐν μέσοις ὄχλοις διαζιβῆς ἀφισάμενος. καὶ οὐδ' ὅτως εὐρυχωρία καταλείπεται διὰ τὸ τῆς πλήθους συνδρομήν, ἀλλ' ὅτι ὁ πλοῖον ἀναβαίνει. πρὸς γὰρ τὴν χρείαν ἡ παρασκευὴ καλῶς ἔχει. διδάσκει δὲ ἐν θαλάσσῃ τοὺς ὅτι γῆς ἐσκότας. συνήθως ἦν διὰ πλοίου, καὶ οὐκ αὐτῆς τῆς θαλάσ-

της

της μεταβέβηκε, καίτοι δυνάμενος, ἵνα μήτε τῆς ἀκροάσεως ἐκβάλῃ διὰ τῆς ἐκπλήξεως, μήτε θαυματοργὸς μᾶλλον ἢ διδάσκαλος φαίνῃ. Ὅ γὰρ ὠφελιτὸν καὶ ὃ κῆ φιλανθρωπίαν μιμούμενος ὠδῖνας, ἄκαιρος ἔσχε τὸ θαυματουργεῖν. ἐπειδὴ τοίνυν σημεῖα πολλὰ ἐποίησε, πάλιν τὸ ἐκ τῆς διδασκαλίας ὠφέλιμον παρέχει· καὶ κάθηται ἐν τῷ πλοίῳ ἁλιεύων καὶ σαγηνεύων τὸς ἐν τῇ γῇ. ἐκάθισε ἵνα ὅτω. ὃ γὰρ ἁπλῶς αὐτὸ τέθηκεν ὁ εὐαγγελιςής. ἵνα μετ' ἀκριβείας ζωωθῇ ὅ θεατὴς καὶ μηδένα ἀφῆκε λάθῃ, ἀλλὰ πάντας ἀντικρυσώσας ἔχει. καθήσας ἵνα διὰ τοῦτο φθέγγεται· καὶ πᾶσαν τοῦτο βολαὶς ἐφεξῆς ἐνταῦθα πίπτει, τοιαῦτης εἰσὶ τῶν ἀπὸ τοῦ κηρύγματος ἐκβησομένων. τοιαῦτα τοίνυν καὶ τοῦ κηρύγματος τὴν ἔκβασιν, καὶ τῶν ἀπιθούντων τὴν φαυλότητα.

moventibus. quare in navem conſcendit, occaſione benignè ſe præbente ad aures ſermonum avidas utiliter dicendi. Docet igitur è mari adſtantes in terra. conſuetudinem porrò ſecutus humanam, in navim tranſijt; non in ipſo maris dorſo, ſolidum ſe, ſi juberet, exhibituro, ut facilè poterat, loquens ſtetit; ne, vel inuſitatæ rei ſtupore auditores ab attentione dicendis accomodanda revocaret; vel thaumaturgum ſe potius quàm Magiſtrum exhiberet. Alioqui minimè neceſſarium, neq; in malorum humanorum remedia impenſum miraculum, nihil niſi tunc intempeſtivam jactationem habuiſſet. Poſtquam igitur ſignis abundè multis priùs editis fidem ſatis præſtruxerat, vice jam congrua oſtentationi ſuperfluæ utilem doctrinæ ſalutaris ſubſtituit explicationem: & ad id ſedet in navi, piſcans & ſagena trahens audientes à terra. Sedit autem ea cauſa (nam non fruſtra ſeſſionem ejus hic Evangeliſta memoravit) ſedit, inquam, ut ſe magis circum undique intuentibus ſpectabilem præberet; omniumque facies præ ſe haberet, nemini dorſum obvertens. Sic ergo compoſitus per parabolas differit. quæ autem hic deinceps parabolæ referuntur, prædictionem continent eventuum prædicationis: ſiquidem & proventum inde extiturum multis ſalutaliter credentibus, & pertinaciter renuentium acquieſcere, infelices exitus jam ante denunciat.

„ Ακούετε· ἰδοὺ ἐξῆλθεν ὁ σπείρων
„ τοῦ σπεῖραι.

3. Audite: ecce exijt ſeminans
„ ad ſeminandum.

„ Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ σπείρειν ὁ μὲν
„ ἔπεσε παρὰ τὴν ὁδὸν, καὶ ἦλθε τὰ πε-
„ τεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ κατέφαγεν
„ αὐτό.

4. Et dum ſeminat aliud ce-
„ cidit circa viam: & venerunt
„ volucres cœli, & comederunt
„ illud.

„ Ἄλλο ἔπεσεν ἐπὶ τὸ πετρῶδες,
„ ὅπου οὐκ εἶχε γῆν πολλὴν, καὶ εὐ-
„ θέως ἐξανέτειλε διὰ τὸ μὴ ἔχειν βά-
„ θος γῆς.

5. Aliud verò cecidit ſuper pe-
„ troſa, ubi nõ habuit terrã multã,
„ & ſtatim exortum eſt, quoniam
„ non habebat altitudinem terræ.

„ Ἡλίου δὲ ἀνατείλαντος, ἐκαυ-
„ ματίσθη, καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ῥίζαν,
„ ἐξηράνθη.

6. Et quando exortus eſt Sol,
„ exæſtuavit, & eo quòd non ha-
„ bebat radicem, exaruit.

7. Et

7. Et aliud cecidit in ſpinas: & ,, aſcenderunt ſpinæ, & ſuffocaverunt illud, & fructum non dedit.

8. Et aliud cecidit in terram ,, bonam: & dabat fructum aſcendentem & creſcentem, & afferebat unum triginta, unum ſexaginta, & unum centum.

TOLOSANI. Non exijt per localem diſtantiam qui ubiq; adeſt præſens & omnia implet Deus: ſed reſpectu noſtri & aſſumptione humanæ naturæ. Per incarnationem videlicet admotus eſt nobis. quoniam enim ingredi ad ipſum nos minimè poteramus, peccatis obſtantibus noſtris, & aditũ obſtruentibus, ipſe ad nos egreſſus eſt. quid autem ſeminaturus exijt? Profectò doctrinam ſacram. Semen igitur doctrinam vocat; arva autem, hominum animas. Ac ſementis quidem aliqua pars ſecus viam cecidit: alia ſupra petroſa: alia in ſpineta: alia denique in terram bonam. Ita quarta dũtaxat ejus pars ſucceſſum habuit: neq; id ex æquo. Hæc porrò dicit, ut ſignificet ſe facere indiſcretam & facilem paſſim omnibus copiam orationis ſuæ, atque colloquij: nulla differentia habita, ſubtilive diſtinctione auditorum facta, perfectiorum imperfectiorumve; ſed ſine diſcrimine jactare ſemen. Quale porrò iſtud eſt ſemen quod ſeminaturus Salvator exijt? non utique Moſis aut Prophetarum; ſed ſuum ipſius: hoc eſt, evangelicam doctrinam. Iam horum ſeminum aliud cecidit in animam à multis conculcatam & quaſi prætereuntium ultro citroq; continuò tranſitu tritam. In hoc

,, Καὶ ἄλλο ἔπεσεν εἰς τὰς ἀκάνθας, ,, καὶ ἀνέβησαν αἱ ἄκανθαι, καὶ συνέπνιξαν αὐτὸ, καὶ καρπὸν οὐκ ἔδωκε.

,, Καὶ ἄλλο ἔπεσεν εἰς τὴν γὴν τὴν καλὴν, καὶ ἐδίδου καρπὸν ἀναβαίνοντα καὶ αὐξάνοντα, ἔφερεν ἓν τριάκοντα, καὶ ἓν ἑξήκοντα, καὶ ἓν ἑκατόν.

ΤΟΛΩΣ. Οὐκ ἐξῆλθε κατὰ τοπικὴν διάστασιν ὁ πανταχοῦ παρὼν Θεὸς καὶ τὰ πάντα πληρῶν· ἀλλὰ σχέσει καὶ τῇ πρὸς ἡμᾶς οἰκονομίᾳ. ἐγγύτερος γὰρ ἡμῖν ἐγένετο διὰ τῆς σαρκώσεως· ἐπειδὴ γὰρ ἡμεῖς οὐκ ἠδυνάμεθα εἰσελθεῖν· τῶν ἁμαρτημάτων κωλυόντων ἡμᾶς, καὶ ἀποτειχιζόντων τὴν εἴσοδον· αὐτὸς ἦλθε πρὸς ἡμᾶς· τί οὖν ἐξῆλθε σπεῖραι; ἢ δῆλον ὅτι τὸν τῆς εὐσεβείας λόγον. καὶ σπόρον μὲν τὴν διδασκαλίαν λέγει· ἀρούρας δὲ τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχάς. Καὶ ὁ μὲν ἔπεσε παρὰ τὴν ὁδὸν, ὁ δὲ παρὰ τὴν πέτραν, ὁ δὲ ἐπὶ τὰς ἀκάνθας· ὁ δὲ ἐπὶ τὴν γὴν τὴν καλὴν. τέταρτον μέρος σωθέν· καὶ οὐδὲ τοῦτο ἐπ' ἴσης. ταῦτα δὲ λέγει δεικνύων ὅτι μετὰ ἀφθονίας ἅπασι διαλέγεται. καὶ οὐ διαιρῶν τοὺς ἀκροατὰς τελειοτέρους καὶ ἀτελεῖς· καθάπερ ὁ σπείρων οὐ τὴν ὑποκειμένην διαιρεῖ γῆν· ἀλλ' ἀδιακρίτως βάλλει τὸ σπέρμα· ποῖον δὲ σπόρον ἐξῆλθε σπείρων ὁ Σωτήρ; οὐ γὰρ τὸν Μωσέως οὐ δὲ τὸν προφητῶν· ἀλλὰ τὸν αὐτοῦ, τουτέστι, τὸν εὐαγγελικὸν λόγον. τῶν δὲ σπερμάτων τὸ μὲν ἔπεσεν εἰς ψυχὴν καταπεπατημένην ὑπὸ πολλῶν· καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατέφαγεν αὐτό· τουτέστιν οἱ δαίμονες οἱ ἐν τῷ ἀέρι διατρίβοντες. τοιοῦτοι γὰρ οἱ ἀνθρωπάρεσκοι, ὁδὸς καταπεπατημένη ὑπὸ πολλῶν. ὁ μὲν γὰρ σπείρων ὡς εἰς ἀγαθὴν γῆν ῥίπτει τὸν σπόρον. ἐκεῖνι δὲ πονηρὰ οὖσα φθείρει αὐτόν. ἄλλο δὲ πίπτει ἐπὶ γῆν πετρώδη. οὗτοι δέ εἰσιν οἱ

ῥαδίως

ῥαδίως δεχόμενοι τὸν λόγον εἶτα ἀποπτυοντες. καὶ ἄλλο εἰς ψυχὴν ἔμφροντιν. ἄκανθαι γὰρ αἱ φροντίδες εἰσί. τὸ δὲ τέταρτον εἰς γῆν ἀγαθήν. ὀλίγα γὰρ τὰ ἀγαθὰ, καὶ οἱ σωζόμενοι ὀλίγοι διὰ τοῦτο τὸ τέταρτον μέρος εὑρίσκεται διασωθέν. τοῖς οὖν μαθηταῖς ἐρωτήσασιν ὦν τὸν κατ' ἰδίαν - φησὶ ὅτι τὰ πρὸς διδασκαλίαν συντείνοντα τοῦ κηρύγματος μαθήσεσθε καὶ τῶν παραβολῶν τὴν σαφήνειαν. πρὸς δὲ τούτους, τουτέστι τοὺς Ιουδαίους, διὰ παραβολῶν κέχρημαι τῇ διδασκαλίᾳ, ἐπεὶ μηδὲ ἄξιοί εἰσι διὰ τὴν κακίαν τοῦ τρόπου· ἐτύφλωσε γὰρ αὐτοὺς ὁ Θεὸς· ἵνα μὴ πρὸς πλείονα κατάκρισιν αὐτῶν εἴη τὸ νοεῖν, μὴ πραττόντων τὰ δέοντα.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ερμηνεύεται τοῦ σπείροντος παραβολὴ παρὰ τῷ Ματθαίῳ καὶ παρὰ τῷ Λουκᾷ· ἀλλ' ὅπως μὴ δόξω παραλειμπάνειν ὡς ἐν βραχεῖ λεχθήσεται· ἐπεὶ ἦν ἐκεῖ παραπέμψαι τοὺς ἐντευξομένους. ἑρμηνευθήσεται δὲ ἐν τῇ τοῦ Κυρίου πρὸς τοὺς μαθητὰς ἀποκρίσει περὶ αὐτῆς.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Πρώτην ταύτην παραβολὴν τίθησι ποιοῦσαν τὸν ἀκροατὴν προσεκτικώτερον. ἐπειδὴ γὰρ αἰνιγματωδῶς ἤμελλε διαλέγεσθαι διὰ τὸ εἶναι καὶ Γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους ἀναμεμιγμένους τῷ πλήθει, διανίστησι τὴν διάνοιαν τῶν ἀκουόντων πρῶτον διὰ τῆς παραβολῆς πρὸς τούτοις καὶ ἵνα ἐμφατικώτερον τὸν λόγον ποιήσῃ, ἐν παραβολαῖς φθέγγεται, καὶ ἵνα πλείονα τὴν μνήμην ἐνθῇ καὶ ὑπ' ὄψιν ἀγάγῃ τὰ πράγματα. οὕτως καὶ οἱ προφῆται ποιοῦσιν. ἀνοίγει οὖν ἐν παραβολαῖς τὸ στόμα, κατὰ τὴν τοῦ ψάλλοντος φωνὴν, καί φησιν, ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπείρειν. πόθεν ἐξῆλθεν ὁ πανταχοῦ παρὼν, ὁ πάντα πληρῶν; οὐ τόπῳ, ἀλλὰ σχέσει καὶ οἰκονομίᾳ τῇ πρὸς ἡμᾶς ἐγγύτερος ἡμῖν γενόμενος διὰ τῆς κατὰ τὴν σάρκα παραμονῆς. ἐπειδὴ γὰρ εἰσελθεῖν οὐκ ἠδυνάμεθα,

involarunt volucres cœli, & illud comederunt. Hæ volucres sunt dæmones in aére commorantes. Animæ verò illæ vestigijs omniũ impressæ instar viæ militaris, sunt eorum qui supra modum student hominibus placere. At seminator quidem, quantum in ipso est, terram omnem bonam putat, & ex æquo in quamlibet sementem iacit: illa verò improba & pestilens susceptam corrumpit. Partim ea siquidem petrosa est. qua significantur ij qui facilè ac festinè credunt & nomen profitentur; facilè autem & postea fidem fallunt & sacra ejerant leviter suscepta. Aliquando sacra doctrina in animam sæculi sollicitudinibus obsitam incidit. hanc enim adumbrat spinosa terra. Quarta demum pars in bonum & optimum solum pervenit. rara enim semper bona sunt, & pauci electi. cujus in signum rei quarta dumtaxat sementis portio frugem facit. Discipulis deinde seorsim percontantibus, quid sibi hæc vellent? ait: vos quidem quibus rectè, utpote dignis, committi possunt etiam intima, atque arcana doctrinæ sacræ, quæ ad ejus plenam cognitionem faciunt, qualem esse in prædicatoribus convenit, audietis à me parabolarum enarrationem. Iudæos autem per parabolas docebo. quoniam propter malitiam morum indigni sũt quibus loquar apertius. Excœcavit autem ipsos Deus, ne ad majorem condemnationem suam nova discerent, qui olim notis ad rectè agendum non uterentur.

ANONYMI. Interpretatio Parabolæ seminãtis apud Matthæum & Lucam extat. De illa tamen hic

quoque

quoque breviter dicetur, ne præterijsse videamur. alioqui licebat eò remittere Lectorem. Interpretabimur autem ubi Domini Discipulis respōdentis verba reddemus.

VICTORIS ANTIOCH. Primam hanc ponit Parabolam, attētiorem ad cætera reddituram Auditorem. quoniam enim ænigmaticè locuturus erat, propter Scribas & Pharisæos immistos concioni, excitat mentes audientium à principio, accomodata ad talem effectū parabola. Ad hæc ut significantiorem sermonem faciat, in parabolis loquitur, utque tenaciorem signis additis memoriam reddat: postremò ut sub aspectum res ipsas statuat. Sic & Prophetæ faciunt. Aperit igitur in parabolis os suum, iuxta verbum Psallentis: & ait: *Exijt qui seminat seminare.* unde exijt qui ubique præsens est, qui implet omnia? Non loco, sed habitu, & assumpta carne nobis propior factus, processit. quia enim ingredi nos ad eum nequibamus, peccatis aditum obstruentibus, ipse ad nos venit. Exijt igitur seminare doctrinam Religionis. semen enim hic doctrinam vocat. arvum autem animas hominum. *Et aliud quidem cecidit secus viam.* non dicit se projecisse, sed ipsum cecidisse. aliud supra petram, aliud in spinas, aliud in terram bonam. quarta igitur dumtaxat pars proficit. at neque hæc ex æquo fructificat. sed & hic multa est differentia. Hæc dixit, significans, abundanter omnia explicata. Sicut qui seminat non discernit subjectam terram: sed simpliciter & sine discrimine jacit semina. sic & ipse omnibus disseruit, suas implens partes, etsi previderet

τῶν ἁμαρτημάτων διατειχιζόντων ἡμῶν τὴν εἴσοδον, αὐτὸς ἔρχεται πρὸς ἡμᾶς. ἐξῆλθεν οὖν σπεῖραι τὴν τῆς εὐσεβείας λόγον. σπόρον γὰρ ἐνταῦθα τὴν διδασκαλίαν φησίν, ἀρόυραν δὲ τῶν ἀνθρώπων τὰς ψυχάς. καὶ ὃ μὲν ἔπεσε παρὰ τὴν ὁδόν. οὐκ εἶπεν ὅτι αὐτὸς ἔρριψεν, ἀλλ' ὅτι ἔπεσεν· ὃ δὲ παρὰ τὴν πέτραν· ὃ δὲ ἐπὶ τὰς ἀκάνθας· ὃ δὲ ἐπὶ γῆν τὴν καλήν. τέταρτον οὖν μέρος ἐσώθη· καὶ οὐδὲ τοῦτο ἐπίσης καρποφορεῖ. ἀλλὰ κἀνταῦθα πολλὴ ἡ διαφορά. ταῦτα δὲ ἔλεγε, δηλῶν ὅτι μετ' ἀφθονίας ἅπαντα διελέγετο. καθάπερ ὁ σπείρων οὐ διαιρεῖ τὴν ὑποκειμένην γῆν, ἀλλ' ἁπλῶς καὶ ἀδιακρίτως βάλλει τὰ σπέρματα· οὕτω καὶ αὐτὸς ἅπασι διελέγετο, τὰ παρ' ἑαυτοῦ πληρῶν, καίτοι προειδὼς τὰ ἐσόμενα· ἵνα λέγῃ, τί ἐμὲ ἔδει ποιῆσαι καὶ οὐκ ἐποίησα; καὶ ὁ μὲν προφήτης ὡς περὶ ἀμπέλου διαλέγονται τῷ δήμῳ, οὗτος δὲ ὡς περὶ σπόρου, δηλῶν ὅτι ταχεῖα νῦν ἅπασιν ὑπακοὴ καὶ εὐκολωτέρα, καὶ εὐθέως τῶν καρπὸν δώσει. ὅταν δὲ ἀκούσῃς, ἐξῆλθεν ὁ σπείρων σπεῖραι, μὴ ταυτολογίαν νομίσῃς. ἐξέρχεται γὰρ πολλάκις ὁ σπείρων, καὶ ἐφ' ἑτέρων πρᾶγμα, ἢ ἀνανεῶσαι, ἢ τὰς πονηρὰς ἐκταμεῖν βοτάνας, ἢ ἄλλο τι ἐπιμελήσασθαι· αὐτὸς δὲ εἶπε, τοῦ σπεῖραι. πόθεν οὖν τὸ πλέων ἀπωλέσατο τοῦ σπόρου; οὐ παρὰ τῶν σπείροντα, ἀλλὰ τὴν ὑποδεχομένην γῆν, τοῦτ' ἐστι, παρὰ τὴν ἀκούουσαν ψυχήν. καὶ τί δήποτε οὐ προφανῶς φησι τοῦτο; ὅτι οὐ βούλεται αὐτῶν σφόδρα καθικέσθαι, ὥστε μὴ εἰς ἀπόγνωσιν ἐμβάλλειν, ἀλλὰ καταλειμπάνει τῷ συνειδότι τῶν ἀκουόντων τὴν ἔλεγχον. ταύτην δὲ λέγει τὴν παραβολὴν τοὺς μαθητὰς ἀλείφων καὶ παιδεύων, κἂν πλείους τῶν δεχομένων λόγον οἱ ἀπολλύμενοι ὦσι, μὴ καταπίπτειν. καὶ γὰρ ἐπὶ τοῦ δεσπότου σου τοῦτο γέγονε· καὶ ὁ πάντα προειδὼς ἐπιστάμενος ταῦτα ἔσεσθαι, οὐκ ἀπέστη τοῦ σπόρου· καὶ ὁ μὲν γεωργὸς εἰκό-

τως

τως αὖ ἐγκαλεῖ ὅτι δήποτε ῥίπτων τ σπόρον. ὁ δὲ διδάσκαλος πολλὰ χοίνη τ ἔπαγνος. ὁ μὲν γὰρ γεωργὸς εἰκότως αὖ ἐγκαλεῖ τοῦτο ποιῶν· ὁ γὰρ ἀγνοεῖ τ πέτρας, οὐδὲ τὰ ὁδὸν, οὐδὲ τὰς ἀκάνθας. ὅτι δὲ τῶν λιθικῶν οὐχ ἕτως. δυνατὸν γὰρ τὰ πέτρας μεταβληθῆναι καὶ γένεσθαι γῆν λιπαράν, καὶ τὰ ὁδὸν μηκέτι καταπατεῖσθαι μηδὲ φέρειν πᾶσιν, ἀλλ' ὡς ἄρουραν πόνα γένεσθαι, & τὰς ἀκάνθας ἀφανισθῆναι καὶ πολλῆς ἀπολαύειν ἀδείας τὰ σπέρματα. εἰ γὰρ μὴ δύναιτο, οὐκ ἂν ἔσπειρεν ἕτως. σὺ δέ μοι σκόπει, ὅτι οὐ μία τ ἀπωλείας ἡ ὁδὸς, ἀλλὰ διάφοροι· οἱ μὲν γὰρ τῇ ὁδῷ ἐοικότες οἱ ῥᾳθυμοι καὶ ὀλίγωροι· οἱ δὲ τῇ πέτρᾳ, ἀσθενέστεροι μὲν οὐχὶ μηδενὸς ἐπηρεάζοντο τὴν διδασκαλίαν μαραινῆναι, πόρρω μέντοι καὶ πειρασμῶν ὑπικειμένων. οἱ δὲ τὰς ἀκάνθας, πολλῷ τούτων ἀνυπόστατοι. ὑστέρων δὲ πίπτουσι τὰ καλῶ οὐκ ἀφιεὶς ἀπογνῶναι, ἀλλὰ διδοὺς ἐλπίδας. σκόπει δὲ πῶς ὁ μὲν γεωργὸς εἰς καὶ τὰ σπέρματα τὰ αὐτὰ, τοῖς δὲ διὰ τ φύσιν ἡ διαφορὰ, τοῦτ' ἔστι διὰ τὴν γνῶσιν· πολλὴ δὲ ἡ φιλανθρωπία τοῦ γεωργοῦ, ὅτι καὶ τοὺς πρώτους ἀποδέχεται, καὶ τοὺς δευτέρους οὐκ ἐκβάλλει, καὶ τοῖς τρίτοις δίδωσι χώραν.

quæ futura erant: ut verè diceret: *Quid me oportuit facere, & non feci?* Ac Prophetæ quidem de populo tamquam de vinea loquuntur, ipse verò tamquam de arvo. significans nunc celeriorem & expeditiorem quàm prius verbi per obedientiam proventum: & ut arvum citius messem ex semine accepto, quàm vinea plantata vindemiã reddit; ita maturiùs evangelicæ, quàm Propheticæ prædicationis edendos fructus. Porrò cùm audis: *Exiit qui seminat seminare*, ne supervacaneam repetitionem arbitreris: determinatur enim hac loquẽdi forma unus exitus è multis. Siquidem qui semel seminavit, idem sæpiùs exit alia de causa. ut renovet, ut malas exscindat herbas, ut aliud ejus generis utilitet procuret. Nunc verò cũ, ut ipse ait, seminãdi gratia exierit, qui factum est ut tã malè ipsi succederet quòd optabat, majori seminis parte corrupta? non culpa utique serentis, sed terræ vitio semen excipientis, hoc est animæ audientis verbum. quamobrem autem non hoc ipsũ clarè dicit? quia non vult ipsos vehementiùs pungere, ne in desperationem conjiciat, sed suæ cujusque conscientiæ sui convictionem admonitionemque permittit. Hanc porrò affert parabolam, Discipulos præmuniens & docens: haudquaquam despondere animum etsi plures in errore obstinati pereant, quàm verbum excipientes salvi fiant. quasi solatium hoc in tali casu cuique suggerat: & Domino tuo idem contigit. Et tamen is omnium præscius, non destitit seminare, quantumvis nosset ea sic eventura. Sanè Agricola quidem meritò argueretur eò temerè semen jaciens unde non sit frugem daturum. Doctor tamen ex hoc ipso laudem meretur non exiguam. cujus discriminis hæc est ratio: Agricola petram videt, & viam, & spinas. Prædicator autem minimè ista conspicit humanis oculis, quippè intus in animarum quas alloquitur intima conscientia, atque arbitrio latentia. quin si videret, non posset divinare utrum ea in posterum sic mansura essent. Potest enim petra mutari in terram pinguem. & via non amplius conculcari, aut jacere transeunti

cuivis expoſita. ſed non minus quàm arvum opima fieri: poſſunt quoque ſpinæ avelli abijcique; ac ſic ſeminibus in hæc tria infeſta loca lapſis, ſecura facilitas fructificandi dari. niſi enim id ſperare liceret, haudquaquam ita promiſcuè, indiſcreteque ſemen ſparſiſſet. Tu autem mihi conſidera non unum, ſed plures ac diverſos eſſe modos excidendi à ſalute. viæ comparantur deſides ac negligentes. ſemen verò in petram cadens, ſunt debiles in fide; adeò per ſeſe fluxi, ut penè ſine ulla cauſarum adverſantium impreſſione, germen doctrinæ jam in corde ipſorum natum & fruticans ſinant marceſcere. quantò autem magis id præfocabunt extirpabuntque funditus vehementiùs ingruentes perſecutiones? qui per ſemen in ſpinas incidens deſignantur, multò etiam ſunt illis ſuperioribus inexcuſabiliores. Mentio his ſubjuncta terræ eò pertinet, ut priores illos à deſperatione revocet, ſpe illis inſpiranda pœnitentiæ, qua reduci ad bonam frugem poſſunt. Illud quoque conſidera: unum eſſe Agricolam, unum idemque genus ſeminum omnium: differentiam penes frucationem eſſe; hoc eſt penes fidem ac notitiam. Multa porrò eſt benignitas Agricolæ tres gradus profectuum in ſegete æqui bonique conſulentis: & ſic excipientis primos, ut ſecundos non repellat: quin & tertijs quoque locum relinquat.

9. Et dicebat, Qui habet aures
» audiendi, audiat.

» Καὶ ἔλεγεν, ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν,
» ἀκουέτω.

ANONYMI. Qui habet, inquit, aures tales, ut non ſolùm audiat, ſed & intelligat quæ dicuntur, hic audiat.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ὁ ἔχων, φησὶν, ὦτα τοιαῦτα, ὥστε μὴ μόνῳ ἀκούειν, ἀλλὰ καὶ συνιέναι τὰ λεγόμενα, ἔστω ἀκουέτω.

10. Et cùm eſſet ſingularis, in-
» terrogaverunt eum hi, qui cum
» eo erant duodecim, parabolam.
11. Et dicebat eis, Vobis datũ
» eſt noſſe myſterium regni Dei:
» illis autem, qui foris ſunt, in pa-
» rabolis omnia fiunt.

» Ὅτε δὲ ἐγένετο κατὰ μόνας ἠρώ-
» τησαν αὐτὸν οἱ περὶ αὐτὸν, σὺν τοῖς
» δώδεκα τὴν παραβολήν.
» Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, ὑμῖν δέδοται
» γνῶναι τὸ μυστήριον τῆς βασιλείας τοῦ
» Θεοῦ, ἐκείνοις δὲ τοῖς ἔξω ἐν παρα-
» βολαῖς τὰ πάντα γίνεται.

VICTORIS ANTIOCH. Cũ dixiſſet ª ſuperiùs Evangeliſta: *Et dicebat illis in doctrina ſua*, propriũ hunc ipſi, & non alienum oſtendit eſſe ſermonem. ut jam eum tamquam rem ſuam communicare cui vult poſſit, & Diſcipulis dicere: quoniam vos digni eſtis omnia diſcere quæ ad doctrinam, quã præ-

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Εἰπὼν ὁ εὐαγγελιστὴς, καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς ἐν τῇ διδαχῇ αὐτοῦ, ἴδιον αὐτοῦ τὸν λόγον ἐδείξε καὶ τὸν ἀλλότριον. Ἵνα εἴπῃ, ὅτι ὑμεῖς ἄξιοι ὄντες ἅπαντα μαθεῖν τὰ πρὸς διδασκαλίαν συντείνοντα τῷ κηρύγματι, μαθήσεσθε καὶ τὴν παραβολὴν τὴν σαφήνειαν· τοὺς δὲ τότε μὴ παραβολὴν κέχρηται τῇ διδασκα-

λίᾳ

λία· ἐπειδὴ μηδὲ ἄξιοι μαθεῖν εἰσι, διὰ τὴν κακίαν τοῦ προσώπου. μὴ παρέχοντας γὰρ τὸν νόμον, ὃν ἔλαβον, τὸν ὑστεροκοὴν, ὃν δίκαιον κρῖναι τὸν καινὸν λόγον μεταχεῖν, ἀλλ' ἑκατέρων ἀφαιρεθῆναι. ἦν μὴν γὰρ τῷ νέῳ καὶ ὁ παλαιός· ὅπου δὲ ὁ νέος οὐκ ἔστιν, οὐδὲ ὁ παλαιὸς ἐπιχώραν ἔχειν δοκεῖ. δείκνυσιν ἓν τῷ παραδείγματι τῶν ὑστεροκόων μαθητῶν ὅτι δι' ἀπιθανίαν ἀνάξιοι τὰ σαφῆ διδασκαλίας οἱ λοιποί. ὃ δὲ ὅλως λαλεῖ διὰ παραβολῶν, καὶ μὴ παντελῶς ἀποκωπᾶν, ἵνα δείκνυσιν ὅτι τοῖς μὴ προσοῦσι πλησίον τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ εἰ φανερὸν ὂν ἀγαθὸν δι' ἑαυτοῦ, ἀμυδρῶς μᾶλλον ἢ ἐναργῶς φαίνεται ὥσπερ καὶ σωματοειδῶς τοῖς πόρρωθεν ἐξῶσι, σαφῶς δὲ καταλαμβάνει.

dicare debetis ſpectant, audietis & parabolarum interpretationē. Ad hos autem docendos adhibebo parabolas; quoniam digni non ſunt quibus clarè doctrina proponatur, propter improbitatem oris. ſanè cùm Legi quam acceperunt, obedientiam non præſtiterint, haud rectè judicetur eſſe ijs committendam Legem novam; ſed potiùs utraque ipſos ex æquo privandos. In nova quippè Lege Lex quoque vetus eſt. quare unde nova excluditur, ibi ne veteri quidem locum eſſe poſſe putandum eſt. Oſtendit igitur exemplo ac tacita comparatione obedientium Diſcipulorum, illos alios ob contradicendi contumaciam indignos eſſe quibus perſpicuè ſacra dogmata declarentur. quòd autem loquitur tamen per parabolas, nec omninò ſilet, oſtendit: Eos qui bono non ſe admovent quā poſſunt proximè, etſi objectum oculis id verè habeant, tamen haud liquidam ipſis ejus ſpeciem, ſed turbidam confuſamque apparere. ut corporis extra naturalem viſus ſphæram procul ſtantis, incerta minimeque diſtincta viſio eſt.

„ Ἵνα βλέποντες βλέπωσι καὶ μὴ
„ ἴδωσι· καὶ ἀκούοντες ἀκούωσι καὶ μὴ
„ ξυνιῶσι. μήποτε ἐπιστρέψωσι καὶ ἀφε-
„ θῇ αὐτοῖς τὰ ἁμαρτήματα.

12. Vt videntes videant & nō
„ videant: & audientes audiant &
„ non intelligant: nequādo cōver-
„ tantur, & dimittātur eis peccata.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ἐπειδὴ ὁ σαφὴς καὶ δίχα ἐπικρύψεως λόγος οὐ μόνον οὐκ ὠφέλει ἀλλὰ καὶ ἐβλασφήμουν γὰρ τὰ λεγόμενα· λοιπὸν λέγονεν ἀναγκαίως ὁ ἐν παραβολαῖς λόγος ἵνα βλέποντες μὴ ἴδωσι καὶ ἀκούοντες μὴ ξυνιῶσιν, ὡς περ τοῦτο ἐπιτηδεύοντος μήποτε ἐπιστρέψωσι καὶ ἀφεθήσοιτο αὐτοῖς τὰ ἁμαρτήματα αὐτῶν. ἐκ γὰρ τοῦ μετ' ἐπικρύψεως λόγου οἱ μὲν ἄπιστοι οὐκ ἐβλάπτοντο μὴ νοοῦντες τὰ λεγόμενα· οἱ δὲ πιστοὶ ἐρωτῶντες ἐμάνθανον.

ANONYMI. Quandoquidem clara & extra omnem obſcuritatis umbram in aperta luce propoſita doctrina, non ſolùm ipſis non prodeſſet, ſed etiam noceret (Inde enim occaſionem blaſphemādi, auditis adverſando, ſumerent) ideo neceſſarius fuit parabolis involutus ſermo, ut videntes non viderent, & audientes non intelligerent. tamquam id ageret data opera, ne quando converterentur, & dimitterentur ipſis peccata ſua. Sanè ex operto ſermone neque incredu-

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Εἶτα διὰ τῆς ἐπαγωγῆς τῆς θεοφιλικῆς φωνῆς τ

damnum accipiebant, cùm non intelligerent; nec fraudi credentibus ea res erat, quippè qui facili interrogatione veritatem à Magistro eliciebant.

κακίαν αὐτῶν ἐλέγχει, ὡς πόῤῥωθεν κηρυττομένων. βλέποντες γὰρ οὐ βλέπουσι, καὶ τὰ ὄξη. Ὃ μὲν οὖν βλέψαι ὑπῆρχεν αὐτοῖς ἀπὸ τῆς χάριτος τοῦ ὀφθέντος· Ὃ δὲ μὴ ἰδεῖν συμβέβηκεν ἀπὸ τοῦ αὐτοὺς μύσαι τοὺς ἑαυτῶν ὀφθαλμούς, καὶ προσποιῆναι μὴ βλέπειν· ὁμοίως δὲ καὶ τὸ μὴ ἀκοῦσαι ἀπὸ τοῦ μὴ βούλεσθαι συνιέναι τὰ λεγόμενα, ἀλλὰ καταφρονεῖν τῶν λεγομένων. καὶ οὕτως συμβήσεται αὐτοῖς τὸ μὴ ἀπαλλαγῆναι τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων, ἀλλ' ἀνιάτως ἔχειν πρὸς ἑαυτῶν σωτηρίαν.

VICTORIS ANTIOCHENI. Consequenter adductione propheticæ vocis malitiam ipsorum arguit, ut longè ante prædictam. *Videntes enim non vident* &c. Videre quidem ipsis inerat à gratia ejus, qui apparebat eis: non videre autem contingebat ipsis ex eo quod suos ipsi oculos clauderent, & dissimularent sè videre. Similiter & non audire inde erat, quòd nollent intelligere quæ dicebantur, non curando & contemnendo illa. unde continget ipsos nõ liberari à suis peccatis; sed abhorrere à propria salute.

13. Et ait *illis*, Nescitis para-
» bolam hanc? & quomodo om-
» nes parabolas cognoscetis.

» Καὶ λέγει αὐτοῖς, Οὐκ οἴδατε τὴν
» παραβολὴν ταύτην, καὶ πῶς πάσας
» τὰς παραβολὰς γνώσεσθε;

ANONYMI. Si hanc, inquit parabolã intellectu facilẽ ignoratis, quomodo intelligetis reliquas?

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Εἰ ταύτην, φησὶ, παραβολὴν τὴν εὐσυνόπτῳ ἀγνοεῖτε, πῶς αὖ ἴδοιτε τὰς λοιπάς;

14. Qui seminat, verbum se-
» minat.

» Ὁ σπείρων, τὸν λόγον σπείρει.

EIVSDEM. Seminat quidem verbum Dominus & doctrinam in animas hominum: seminat autem & quæ supra legem sunt Evangelica oracula.

ΑΥΤΟΥ. Σπείρει μὲν τὸν λόγον ὁ Κύριος τὴν διδασκαλίαν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων· σπείρει δὲ τὰ ὑπὲρ τὸν νόμον εὐαγγελικὰ θεσπίσματα.

15. Hi autem sunt qui circa
» viam; ubi seminatur verbum, &
» cùm audierint, confestim venit
» Satanas & aufert verbum quod
» seminatũ est in cordibus eorũ.

» Οὗτοι δέ εἰσιν οἱ παρὰ τὴν ὁδόν,
» ὅπου σπείρεται ὁ λόγος, καὶ ὅταν
» ἀκούσωσιν, εὐθέως ἔρχεται ὁ σατα-
» νᾶς, καὶ αἴρει τὸν λόγον τὸν ἐσ-
» παρμένον ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν.

EIVSDEM. Qui secus viã sunt duri corde, quasi dixeris inarati, nec excipientes intra sese divinam doctrinam. Tales sunt viæ duræ, quod ab omnibus conculcentur.

ΑΥΤΟΥ. Οἱ παρὰ τὴν ὁδὸν εἰσὶν οἱ σκληροὶ τὴν καρδίαν καὶ οἱ ἀνήροτοι καὶ οὐ παραδεχόμενοι τὴν θείαν διδασκαλίαν· διατοῦτο δὲ αἱ ὁδοὶ σκληραὶ διὰ τὸ ὑπὸ πάντων πατεῖσθαι. ἀναγκαῖον γὰρ τὰ ἐν

τὰ ἐν αὐταῖς βαλλόμενα σπέρματα, διὰ τὸ μένειν ἀκάλυπτα, ἁρπάζεσθαι διὰ τῶν σπερμολόγων ὀρνέων, τῶν δὲ σκληρῶν ἀνθρώπων, ὑπὸ τῶν δαιμόνων.

Necesse igitur quæ in eas jaciũtur semina, quòd maneant inoperta, diripiantur ab avibus granivoris, sic verbum in duros homines cadens à dæmonibus rapitur.

„ Καὶ ἕτεροί εἰσιν ὁμοίως οἱ ὅπου τὰ
„ πετρώδη σπειρόμενοι, οἱ ὅταν ἀκού-
„ σωσι τὸν λόγον, εὐθέως μετὰ χαρᾶς
„ λαμβάνουσιν.

16. Et hi sunt similiter qui su-
„ per petrosa seminantur: qui cũ
„ audierint verbum, statim cum
„ gaudio accipiunt illud.

„ Καὶ οὐκ ἔχουσι ῥίζαν ἐν ἑαυτοῖς,
„ ἀλλὰ πρόσκαιροί εἰσιν· εἶτα γενο-
„ μένης θλίψεως ἢ διωγμοῦ διὰ τὸν
„ λόγον, εὐθὺς σκανδαλίζονται.

17. Et non habent radicẽ in se,
„ sed tẽporales sunt, deinde or-
„ ta tribulatione & persecutione
„ propter verbũ, confestim scan-
„ dalizantur.

ΑΥΤΟΥ. Οἱ πετρώδεις ἄνθρωποί εἰσιν οἵτινες ὅταν ἀκούσωσι τὸν λόγον, μετὰ χαρᾶς λαμβάνουσιν αὐτόν· καὶ οὐκ ἔχουσι ῥίζαν ἐν ἑαυτοῖς, ἀλλὰ πρόσκαιροί εἰσιν· εἶτα γενομένης θλίψεως ἢ διωγμοῦ διὰ τὸν λόγον, εὐθὺς σκανδαλίζονται.

EIVSDEM. Et hi lapidosi homines de genere durorũ sunt, modicæ fidei, haud multam terrã, hoc est fidem sibi superpositã habẽtes. Excipiunt autem verbũ superficie tenus, nec demittunt in profundũ animæ. unde tẽtatione superveniẽte produnt, absque abdicant quã habebant superficiariam fidem.

„ Καὶ ἕτεροί εἰσιν οἱ εἰς τὰς ἀκάνθας
„ σπειρόμενοι· οἱ τὸν λόγον ἀκού-
„ σουσι·

18. Et alii sunt qui in spinis
„ seminantur: hi sunt qui verbum
„ audiunt;

„ Καὶ αἱ μέριμναι τοῦ αἰῶνος τούτου,
„ καὶ ἡ ἀπάτη τοῦ πλούτου, καὶ αἱ
„ περὶ τὰ λοιπὰ ἐπιθυμίαι εἰσπορευό-
„ μεναι συμπνίγουσι τὸν λόγον, καὶ
„ ἄκαρπος γίνεται·

19. Et ærumnæ sæculi, & de-
„ ceptio divitiarum, & circa reli-
„ qua concupiscentiæ introeun-
„ tes suffocant verbum, & sine
„ fructu efficitur.

ΑΥΤΟΥ. Δικαίως ἀκάνθας παρεικάζει τὰς τοῦ κόσμου μερίμνας· νύττουσι γὰρ τὴν ψυχὴν καὶ πρὸς ἑαυτὰς ἕλκουσι, καὶ ἔχειν ἐν αὐτῇ οὐκ ἐῶσι νοῦν πρασχευάζουσι, οὐδὲν θεῖον μεριμνᾶν.

EIVSDEM. Meritò spinis cõparat sæculi curas: pungunt enim animam, & ad seipsas attrahunt; & ut mens ipsis defixa hæreat, nec quidquam divinum cogitet, efficiunt.

„ Καὶ ἕτεροί εἰσιν οἱ ἐπὶ τὴν γῆν τὴν
„ καλὴν σπαρέντες, οἵτινες ἀκούου-
„ σι τὸν λόγον καὶ παραδέχονται καὶ
„ καρποφοροῦσιν, ἓν τριάκοντα, καὶ ἓν
„ ἑξήκοντα, καὶ ἓν ἑκατόν.

20. Et hi sunt qui super terrã
„ bonã seminati sunt, qui audiunt
„ verbum, & suscipiunt, & fructifi-
„ cant, unum triginta, unum sexa-
„ ginta, & unum centum.

EIVS-

EIVSDEM. Verè arcta & angusta est via ducens ad vitam: lata verò qua itur ad interitum, en etenim tres ordines aberrantium à scopo; & una dumtaxat classis salutem assequentium, & hæc trifariam divisa. In ea qui tricenarium fructum ferunt hi sunt, ut Gregorio videtur, qui metu supplicij virtuti student. qui sexagies semen multiplicant, propter mercedem operantes. denique qui pro uno centum rependunt, ij qui virtutem amore virtutis exercent, non autem metu pœnæ aut spe remunerationis. Primi servis flagellari solitis similes sunt; secundi mercenarijs liberis: tertij filiis, nec metu nec pretio inductis ad agenda quæ Patri placēt; sed sola caritate.

TOLOSANI. Non una est ad interitum via: sed multæ ac varię. uti neque ad salutem quæ ducat, unica est. quòd si numero complecti ipsas velis, tres ferè omnes sunt, tàm hæc, quàm illæ: tres inquam ad perniciem ferentes ad felicitatem totidem. Ex priori ordine primam terunt qui viæ comparantur, pigri, incuriosi, supini, ac parùm attenti. Secundæ insistunt per petram designati, infirmiores illi quidem quàm erat necesse, sed tamen meliores paulò prioribus somnolentis illis & remissis. Tertiam qui sequuntur spinarum indicati symbolo, multo inexcusabiliores utrisque, molles sunt & voluptarij, delicijs captandis intenti semper. Excipientium quoque ac servantium semen, tres item ordines sūt. Agit enim postea Salvator de bona terra, mutationis & pœnitentiæ spem dans peccantibus. innuensque ipsis, fieri posse,

ΑΥΤΟΥ. Αληθῶς ἐστι στενὴ καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀγαγοῦσα εἰς τὴν ζωήν, πλατεῖα δὲ εἰς τὴν ἀπώλειαν. ἰδοὺ γὰρ τρεῖς τῶν ἀποτυγχανόντων αἱ τάξεις· μία δὲ τῶν σωζομένων· καὶ αὕτη διαιρεῖται· καὶ ἡ μὲν τὰ τριάκοντά εἰσιν, ὡς Γρηγορίῳ δοκεῖ· οἱ δέει κολάσεως ἐπιτηδεύοντες τὴν ἀρετήν· οἱ δὲ τὰ ἑξήκοντα, οἱ διὰ μισθὸν τοῦτο ποιοῦντες· ἡ δὲ τὰ ἑκατὸν, οἱ προφάσει τῆς ἀρετῆς τὴν ἀρετὴν ἀσκοῦντες· καὶ οὔτε διὰ φόβον οὔτε διὰ μισθόν. δούλοις γὰρ μαστιγίαις ἐοίκασιν οἱ πρῶτοι, μισθίοις δὲ ἐλευθέροις οἱ δεύτεροι, υἱοῖς δὲ οἱ τρίτοι, οἱ οὔτε διὰ μισθὸν τὰ τῷ πατρὶ ἀρέσκοντα ποιοῦσιν, ἀλλὰ διὰ μόνην ἀγάπην.

ΤΟΛΩΣ; Οὐκ ἔστι μία τῆς ἀπωλείας ἡ ὁδός· ἀλλὰ πολλαὶ καὶ διάφοροι, ὥσπερ ἄρα καὶ τῆς Σωτηρίας. εἰ δὲ βούλει καὶ ἀριθμῷ περικλεῖσαι αὐτάς, τρεῖς εἰσὶν αἱ πᾶσαι ταύτης κἀκείνης. ἡ μὲν γὰρ τῇ ὁδῷ ἐοικότες, ῥάθυμοί τε εἰσι καὶ ὀλίγωροι καὶ ἀπρόσεκτοι. οἱ δὲ τῇ πέτρᾳ· ἀσθενέστεροι μὲν, κρείττους δὲ τῶν ῥαθύμων. οἱ δὲ ἐν ταῖς ἀκάνθαις, πολλῷ τούτων ἀσυγνωστότεροι· οὗτοι δέ εἰσιν οἱ τρυφηταὶ καὶ ταῖς Σαρκικαῖς ἡδοναῖς ἀεὶ προσανέχοντες. τῶν δὲ παραδεξαμένων καὶ διασωσάντων τὸν σπόρον ἕτεραι πάλιν τάξεις εἰσὶ τρεῖς· τίθησι γὰρ ὁ Σωτὴρ ὕστερον τὴν καλὴν γῆν, ἐλπίδα μετανοίας διδοὺς τοῖς ἁμαρτάνουσι. καὶ ὅτι δυνατόν ἐστι μεταβάλλειν εἰς ταύτην ἐκ τῶν προειρημένων κακιῶν· τούτων δὲ τῶν ἐν τῇ καλῇ γῇ σπαρέντων ὁ μὲν ἔφερεν ἑκατὸν, ὁ δὲ τριάκοντα, ὁ δὲ ἑξήκοντα. καὶ ὁ μὲν φέρων ἑκατὸν τέλειος λογισθήσεται καὶ ἄκρως ἐξησκημένος τὴν ἀρετήν· ὁ δὲ ἑξήκοντα μέσως πως ἔχων ἐστίν. ὁ δὲ τριάκοντα μικρὸς μὲν ὅμως, πλὴν ὃ μετὰ δυνάμιν ἐκφέρων. Νοεῖται δὲ καὶ οὕτως. τούτων τῶν εἰρημένων οἱ μὲν παρθένοι τυγχάνουσιν ὄντες καὶ ἐρημικοί· οἱ δὲ ἐν κοινοβίῳ· οἱ δὲ λαϊκοὶ καὶ γάμῳ συνεζευγμένοι. καὶ

πάντας

πάντας τὺς τοιύτους ὡς καρποφορῦντας δέχεται ὁ Θεός.

ut in hanc terræ bonæ ac fertilis qualitatem, ex priùs memoratis vitiis transferantur. Horum igitur in terram bonam miſſorum ſeminum unum quidem centum, alterum triginta, aliud ſexaginta tulit. qui centum tulit, intelligendus homo eſt, qui ex audito verbo ad perfectionem abſolutam profecit, & in omni officii ac virtutis genere ſummum gradum attigit. qui ſexaginta, in mediocritate laudabili conſiſtit. qui triginta, parvus quidem eſt: ſed tamen juxta virtutem propriam contulit. Intelligitur & hoc modo: Horum qui commemorati ſunt, Alii ſunt Virgines & Solitarii: Alteri communem in cœnobiis vitam degunt: Tertii Laici connubio juncti. Quos omnes pro ſuo quemque modo fructum ferentes, Deus excipit.

„ Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, μήτι ὁ λύχνος ἔρχεται ἵνα ὑπὸ τὸν μόδιον „ τεθῇ, ἢ ὑπὸ τὴν κλίνην; οὐχ ἵνα ἐπὶ „ τὴν λυχνίαν ἐπιτεθῇ;

21. Et dicebat illis, numquid „ venit lucerna ut ſub modio po- „ natur, aut ſub lecto? nonne ut „ ſuper candelabrum ponatur?

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ὁ βουλόμενος τὸν λύχνον ἐφαρμόζειν τοῖς τελειοτάτοις τοῦ Ἰησοῦ μαθηταῖς, δυσωπήσει ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ εἰρῆσθαι τοῦ Ἰωάννου λελεγμένων· οὗ ἦν ὁ λύχνος ὁ καιόμενος καὶ φαίνων. ἀλλὰ καὶ ὅ, ὁ λύχνος τοῦ σώματός ἐστιν ὁ ὀφθαλμός, ἀναφερόμενον ἐπὶ τοὺς ἑκάστων ἕν πᾶσιν ἀνθρώποις. ἀλλ' ἔστωσαν ὑμῶν αἱ ὀσφύες περιεζωσμέναι. καὶ οἱ λύχνοι καιόμενοι, πρὸς πάντας εἴρηται τοὺς μαθητὰς Ἰησοῦ. φήσει τις ἕν ἐπὶ τὸ ἐνεγκεῖν αὐτὸν ζωὴν αἰώνιον ἀναφέρεσθαι τὸ εἰρημένον περὶ τοῦ μὴ δεῖν τὸν ἀναφέντα λύχνον ἐν τῇ ψυχῇ λογικὸν κρύπτειν αὐτόν, ἀλλ' ἐπιτιθέναι λυχνίᾳ· ἧς σύμβολον Μωσῆς ἐν τῇ σκηνῇ ἀπέθετο τοῦ μαρτυρίου. χρὴ ἕν τὸν λύχνον μὴ ὑπὸ τὸν μόδιον ὡς τοῦ σπερμετρίου· βλεπέτωσαν ἵνα τὰς αὐγὰς τοῦ λύχνου ἐπικειμένου τῇ λυχνίᾳ καὶ εἰς φανερὸν τοῦ λόγου προαγομένου οἱ ἐν τῇ οἰκίᾳ πάντες τῆς ἐκκλησίας. ἀλλ' ἐδὲ ὑπὸ τὴν κλίνην τιθέασι τὸν λύχνον, ἔνθα τις ἀναπαύεται, ἐδὲ ἄλλου τινὸς σκεύους ὑποκάτω. τοῦτο γὰρ ὁ ποιῶν ἐ προνοεῖται τῶν εἰσπορευομένων εἰς τὴν οἰκείαν, οἷς δεῖ προτίθεσθαι τὸν λύχνον. οἱ γὰρ

VICTORIS ANTIOCH. Qui voluerit lucernæ ſimilitudinē quaſi propriam adaptare perfectiſſimis Chriſti Diſcipulorum, vereor ut id nobis perſuadeat, propter ea quæ de Ioanne dicta ſunt: fuiſſe nempe illum *Lucernam ardentem, & lucentem*. Sed & illud: *Lucerna corporis tui eſt oculus* ad omnes homines, & ſingillatim ad unumquemque ipſorum refertur. Verùm illud: *Sint lumbi veſtri præcincti, & lucernæ ardentes* &c. ad omnes dictum eſt Diſcipulos Ieſu. Dicat igitur aliquis ad vitam in futurum informandam referri quod dictum eſt; de non abſcondenda lucerna, hoc eſt rationis lumine, intra mentis intimæ ſecretum: ſed proferenda in opus & exemplum; ac quaſi attollenda in locum conſpicuum, ſymbolicè deſignatū candelabro, quod Moſes poſuit in Tabernaculo teſtimonii. Oportet igitur lucernam non condi ſub modium quaſi demenſi menſtrui. Videant autem

Ioa.v.35

Luc.xi. 34.

Luc.xii 35.

ſplen-

ſplendores lucernæ impoſitæ candelabro univerſi qui in domo Eccleſiæ ſunt. Sed neque ſub lectum reponunt lucernam, ubi aliquis quieſcit, neque ſub alio quopiam vaſe. Id enim qui agat haud ſatis proſpicit ingredientibus domum, quibus apponere lucernam opus eſt. Nam qui lucernam accendunt & ponunt ſuper candelabrum ut luceat omnibus qui in domo ſunt; excitabunt domi degentes aſpectu ipſo ſplendentis luminis ad accendēdam pro ſe quemque propriam lucernam. Hæc igitur ſententia eſt eius, quod hic dicit Chriſtus: Ego quidem accendi lumen, ut autem illud ardere perſeveret, veſtri eſto ſtudii, non propter vos ipſos ſolùm; ſed propter eos quoque, qui ad huius ſplendoris participandam uſuram acceſſuri ſunt, & ad veritatem manuducendi. Si enim vos exacta diſciplina, ſancteque vixeritis, non poterunt maledicæ criminationes obumbrare vobis lampadem.

καίοντες τ λύχνον & τιθέντες ὅπ τ τ λυχνίαν ἵνα λάμπῃ πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκείᾳ, ωσπερ ἔφονται καὶ τὸς ἐν τῇ οἰκείᾳ βλέποντας τ τοῦ λύχνου λαμπρότητα & αὐτὸς καίειν τὴν ἑαυτῶν λυχνίαν. δυνάμει οὖν τοῦτό φησιν, ἐγὼ μὲν ἧψα ὅ φῶς, ὅ ὑμέτερας ἔσω σπουδῆς, ὁ δὲ ἡμᾶς αὐτὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸς μέλλοντας τ αὐγῆς ἀπολαύειν καὶ ωρὸς τ ἀλήθειαν χειραγωγεῖσθαι. ἐὰν γὰρ ὑμεῖς ἦτε μὴ ἀκριβείας ζηλοῦντες, δυνήσονται αἱ κατηγορίαι συσκιάσαι ὑμῖν τὴν λαμπάδα.

21. Non eſt enim aliquid abſ-
„ conditum, quod non manifeſte-
„ tur: nec factum eſt occultum, ſed
„ ut in palàm veniat.

„ Οὐ γὰρ ἔστι τ κρυπτὸν, ὃ ἐὰν μὴ
„ φανερωθῇ· οὐδὲ ἐγένετο ἀπόκρυφον,
„ ἀλλ' ἵνα εἰς φανερὸν ἔλθῃ.

EIVSDEM. Vbi nunc ſunt qui Chriſti virtuti diffidunt? Audiant hæc: & oraculi vim admirati, poteſtatem ejus adorent. Propter hoc enim attentiores faciens Auditores, ſubdit:

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ. Πᾶ νῦν οἱ τῇ δυνάμει τ Χριστ ἀπιστοῦντες; ἀκουέτωσαν ταῦτα καὶ τ ωροφητείας τ δύναμιν ἐκπλαγέντες ωροσκυνείτωσαν αὐτ τ ἰσχύν. διὰ τοῦτο γὰρ & ωροσεκτικωτέρους ποιῶν τὸς ἀκούοντας, ὑπφέρει.

22. Si quis habet aures audien-
„ di audiat.

„ Εἴ τις ἔχει ὦτα ἀκούειν, ἀκού-
„ τω.

EIVSDEM. Reputa enim quãta promiſerit iis, qui ne in patria quidē regione noti erant, venturos eos in notitiam terræ ac maris; & uſq; ad fines Orbis progreſſuros, nō fama ſolùm, ſed & beneficiorum cōferendorum efficacia.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ. Ἐννόησον γὰρ ἡλίκα ὑπέσχετο τοῖς οὐδὲ ἐν τῇ χώρᾳ γνωρίμοις ὄσι τῇ αὐτῶν, ὅτι γῆ & θάλασσα αὐτὸς εἶσε), & ωρὸς τὰ πέρατα τ οἰκουμένης ἥξουσιν οὐ φήμη μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ εὐεργεσίας ἐνεργείᾳ.

24. Et dicebat illis, Videte
„ quid audiatis: In qua menſura

„ Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, Βλέπετε τί
„ ἀκούετε. ἐν ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε, με-

ζητήσετ

„ τρηθήσεται ὑμῖν, καὶ προστεθήσεται
„ ὑμῖν τοῖς ἀκούουσιν.
„ Ος γὰρ ἂν ἔχῃ, δοθήσεται αὐτῷ,
„ καὶ ὃς οὐκ ἔχει καὶ ὃ ἔχει ἀρθή-
„ σεται ἀπ' αὐτοῦ.

„ mensi fueritis, remetietur vobis,
„ & adjicietur vobis qui auditis.
25. Qui enim habet, dabitur
„ illi: & qui non habet etiam
„ quod habet auferetur ab eo.

ΑΥΤΟΥ. Βλέπετε τι ἀκούετε. νήφετε. πρὸς τὸ μέτρον τῆς ὑπακοῆς καὶ ἡ γνῶσις δοθήσεται, καὶ ὅσον ἂν βούλοισθε τῆς σοφίας, ἐπισπάσασθε τῇ προθυμίᾳ. ἐν ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε τοῖς ἀνθρώποις ἢ χρηστὸν ἢ φαῦλον, μετρηθήσεται ὑμῖν.

EIVSDEM. Videte quid audiatis: attendite: ad mensuram obedientiæ, notitia dabitur. & quantum sapientiæ volueritis, tantùm ad vos attrahite pari contentione prompti animi: qua enim mensura mensi fueritis hominibus bonum aut malum, remetietur idem & vobis.

ΤΟΛΩΣ. Μετὰ τοὺς πόνους ἐν οἷς ὁ μὲν ποιεῖ τριάκοντα ὁ δὲ ἑξήκοντα ὁ δὲ ἑκατὸν· καὶ ἔτι μετὰ τὴν ἐρώτησιν τῶν μαθητῶν καὶ διασάφησιν τῆς παραβολῆς, καλῶς ἐπάγει λέγων· μή τι ἔρχεται ὁ λύχνος ἵνα ὑπὸ τὸν μόδιον τεθῇ, καὶ τὸ· οὐ γὰρ ἐστὶ τὶ κρυπτὸν ὃ οὐ μὴ φανερωθῇ· οὕτω γὰρ ἡ παραβολὴ ἐλέχθη· οὐχ ἵνα ἀσαφὴς μείνῃ, οὐδ' ἵνα κεκρυμμένη ᾖ, ὡς ὑπὸ μόδιον. ἀλλ' ἵνα τοῖς ἀξίοις φανερωθῇ. βούλεται δὲ καὶ τοὺς ἀποστόλους λαμπροὺς εἶναι κατὰ τὴν ἑαυτῶν πολιτείαν· ὥσπερ γὰρ ὁ λύχνος φησὶν εἰς τὸ λάμπειν τίθεται· οὕτως ἔσται καὶ ὁ ὑμέτερος βίος πᾶσι περίβλεπτος. οὐ γὰρ ἐν γωνίᾳ κάθησθε· ἀλλὰ λύχνος ἐστέ· ὁ δὲ λύχνος οὐχ ὑπὸ κλίνην κρύπτεται, ἀλλ' ἐν τῇ λυχνίᾳ τίθεται. ἵνα φαίνῃ· οὐ γὰρ ἐστὶ κρυπτὸν ὃ οὐ μὴ φανερωθῇ. ἕκαστος γὰρ ἡμῶν ὅπερ ἂν πράξειε λεληθότως, φανερωθήσεται ἐνταῦθα, καὶ πολλῷ μᾶλλον ἐν τῷ μέλλοντι. εἶτα καὶ πρὸς νηφαλιότητα διεγείρων τοὺς μαθητὰς, λέγει πρὸς αὐτούς. βλέπετε τί ἀκούετε· μηδὲν ὑμᾶς διακρινέτω. ἡλίκον γὰρ μέτρον προσοχῆς εἰσφέρετε, τηλικοῦτον δοθήσεται ὑμῖν καὶ τὸ ὄφελος. καὶ γὰρ ὁ μὴ ἔχων προθυμίαν καὶ σπουδήν, καὶ ὃ δοκεῖ ἔχειν ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ· κἂν γὰρ μικρὸν σπινθῆρα ἔσχε τις ἢ γνώσεως ἢ ἀρετῆς· ῥαθυμή-

TOLOSANI. Post labores in quibus unus triginta, alter sexaginta, alius centum efficit; præterea post interrogationem Discipulorum, & enarrationem Parabolæ, benè adjungit, dicens: *Numquid venit lucerna, vt sub modio ponatur?* Et illud: *non est enim aliquid absconditum quod non manifestetur.* Hunc enim ad modum propterea prodita expositaque parabola est, non ut ignota indeclarataque maneat, neque ut abscondita lateat, tamquam sub modio: sed ut ijs qui eius cognitione digni sunt, manifestetur. Vult autem Discipulos vita ac conversatione splendidos esse. ut enim lucerna, inquit, ad lucendum ponitur. sic extet oportet vita vestra latè omnibus conspicua. Etenim non in angulo sedetis; sed lucerna estis. Lucerna porrò non sub lecto absconditur, sed super candelabrum altè exponitur, ut luceat: *non enim est absconditum quod non manifestetur.* quidquid enim quivis nostrũ clam fecerit, id sanè palàm erit jam in hac vita, multò autem ma-

gis in futura. Deinde ad vigiliam attētā Discipulos excitās, ait. *videte quid audiatis* nihil vos distrahat, animūve revocet. quantā enim mensurā attentionis afferetis, tantus vobis rependetur utilitatis modus. Etenim qui studium & diligentiam non adhibet, ab eo sanè etiam id quod habere videbatur, auferetur. Si, inquam, exiguam aliquis scintillam cognitionis aut virtutis nactus sit, desidiæ verò se dederit ac somnolentiæ, etiam illud ipsum minimum perdit.

Ϛη ὅ, ἀπόλυσι καὶ ἀυτόν.

26. E dicebat, Sic est regnum
„ Dei, quemadmodum si homo
„ iaciat sementem in terram.
27. Et dormiat, & exurgat
„ nocte & die, & semen germi-
„ net, & increscat dum nescit
„ ille.
38. Vltro enim terra fructifi-
„ cat, primū herbam, deinde spicā,
„ deinde plenū frumentū in spica.
29. Et cùm se produxerit fru-
„ ctus, statim mittit falcem, quo-
„ niam adest messis.

„ Καὶ ἔλεγλυ, ὕτως ἐστὶν ἡ βασιλεία
„ τῦ Θεῦ· ὡς ἐὰν ἄνθρωπος βάλη
„ τὸ Ϛπόρῳ ἐπὶ τῆς γῆς.
„ Καὶ καθεύδῃ καὶ ἐγείρηται νύκ-
„ τα καὶ ἡμέραν, καὶ ὁ Ϛπόρος
„ βλασάνῃ καὶ μηκυύηται ὡς ϭὐκ οἶ-
„ δεν ἀυτός.
„ Αυτομάτη γὰρ ἡ γῆ καρποφορῇ,
„ πρῶτον χόρτον, εἶτα στάχυν, εἶτα
„ πλήρη σῖτον ἐν τῷ στάχυϊ.
„ Οταν δὲ παραδῷ ὁ καρπὸς, εὐ-
„ θέως ἀποστέλλει τὸ δρέπανον, ὅτι
παρέστηκεν ὁ θερισμός,

TOLOSANI. Regnum Dei intellige providentiam ejus in nos, præsertim quam in Incarnatione monstravit; aut fidem in eum nostram. Homo quidem: ipse Deus est; propter nos videlicet homo factus. sementem verò jecit in terram, prædicationem Evangelii. videtur autem dormire, & expectare dum fruges ferant, qui exceperunt sementem; hoc est, salutarem sermonem. Exurgit autem nocte & die, ijs quas sua ipsi Providētia suggerit rationibus & modis excitans nos ad ferendum fructum. Nam quantumvis dormire videatur Deus, stat tamen, atque invigilat. exurgitque, tum nocte: quando scilicet tentationibus ad suam ipsius vigiliam nos excitat: tum etiam die: quando nimirum per consolationem pacemque, ac

ΤΟΛΩΣ. Βασιλείαν νόει μοι τῦ Θεῦ τὴν πρὸς ἡμᾶς οἰκονομίαν ἀυτῦ. ἢ τὴν εἰς ἀυτὸν πίστιν. ἄνθρωπος μὲν γάρ ἐστιν ἀυτὸς Θεὸς δὲ ἡμᾶς τῦτο γενόμενος. σπόρῳ δ' ἔβαλεν ἐπὶ τῆς γῆς τὸ Εὐαγγελίῦ τὸ κήρυγμα. Φαίνεται δ' ὡς καθεύδων καὶ ἀναμένων τὸς δεξαμένους τὸν σπόρον, τυτέστι τὸν σωτήριον λόγον. ἐγείρεται δὲ νύκτα καὶ ἡμέραν τοῖς τῆς προθυμίας λόγοις διεγείρων ἡμᾶς πρὸς καρποφορίαν· εἰ γὰρ καὶ καθεύδειν δοκῇ ὁ Θεὸς, ἀλλ' ἐγείρει νύκτα μὲν, ὅταν διὰ τῶν πειρασμῶν εἰς τὸ ἀυτῦ ἐγκήτορσιν ἡμᾶς ἀνίστᾳ· ἡμέραν δ' ὅτ' αὖ δι' εὐφροσύνης καὶ χαρᾶς· διὰ τύτων γὰρ ὁ σπόρος βλαστάνει τε καὶ μηκύνεται· αὔξει δ' ὁ σπόρος ὡς ϭὐκ οἶδεν ἀυτός. καὶ γὰρ ἀυτεξύσιοι ἐσμὲν καὶ ἐφ' ἡμῖν ἐστὶ τὸ τὸν σπόρον αὐξεσθαι ἢ μή. ὑ γὰρ κατ' ἀνάγκην καρποφορῦμεν. ἀλλ' ἐφ' ἑαυτῶν πρῶτον χόρτον ἀνθῦντες καὶ ὥσπερ ἀρχήν τινα ἐπιδεικνύντες τῦ ἀγα-

ἀγαθῶν ἔργων καὶ ὥσπω εἰς μέζω ἐλθόντες τῆς κ̄ῡ Χρ̄ου ἡλικίας· ὅτ' αὖ ὃ ὡς τοὺς πειρασμοὺς δωσόμεθα ἴσαθαι, σάχως χεωργοῦμθυ· ὁ γὰρ σάχυς κ̀ γόναση ἀγαζώννυται καὶ ὀρθὸς ἵσαται. εἶτα καὶ τέλειον σῖτον ἐν τῷ σάχυϊ, ὅταν τέλειον ἔργον καρποφορῇ τις. ὅταν ὃ θερίζῃ ὁ θερισ· τότε ὃ δρέπανον ὡραίᾳ ἔχει καιρόν· νοεῖ μοι ὃ δρέπανον τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, θερισμὸν ὃ τῆς συντελείας καιρόν.

gaudium animi, nos visitat. His enim quasi irrigationibus semen germinat & crescit. Increscit autem dum non sentit; seges inquam adolescit ipso non sentiente agricola. Etenim liberi sumus: & in nobis situm est, augeri ne velimus segetem; an non. non enim ex necessitate fructificamus. sed ex nobis velut primam herbam producentes; ac quasi initium quoddam edentes bonorum operum, at nondum in mensuram provecti staturæ, quæ secundùm Christum est. quando autem erecti stare adversus tentationes potuerimus, spicam jam formamus. Spica enim & geniculis stringitur, & erecta stat: Perfectum deinde triticum intra spicam absolvimus, quando perfectum opus reipsa quis exhibet. Cùm verò æstas opportunum messis tempus retulerit, tunc falx fruges demetit, & congregat. Falcem porrò intellige Dei verbum. Messem verò, consummationis sæculi momentum.

SCHOL. Verba illa: *velut primam herbam* &c. cautè legenda; & sic intelligenda, ut nihil revera sine gratiæ supernaturalis auxilio natura & liberum arbitrium possit producere bonum, & salutis æternæ meritum ullum habens.

ΘΕΟΔΟΡΟΥ ΜΟΨΟΥΕΣΤΙΑΣ.

Βλήματι ἡμετέρῳ ὑπηρέτων ἐνταῦθα ὁ Σωτὴρ τῇ ἐργασίαν. ἵνα μὴ ὃ πᾶν αὐτὸς καρπαζόμενον φαίνηται καὶ ἡμῶν ἀκόσιον ἔσαι ὃ ἀγαθόν· καὶ μὴ κ̄ῡ προαίρεσιν ἡμετέραν· διὰ τοῦτο ἐπάγει· αὐτομάτη γὰρ ἡ γῆ καρποφορεῖ· ἀλλ' οὐκ ἀνάγκης πόνῳ· καρποφορεῖ ἡ γῆ πρῶτον χόρτον νόμῳ φύσεως· εἶτα σάχυν· ὅταν δὲ παραδῷ ὁ καιρὸς καὶ αἱ χῶραι λευκανθῶσι πρὸς θερισμόν, ἔκτεινει ὃ δρέπανον ὁ καλὸς γεωργός, ἵνα συνάξῃ καρπὸν εἰς τὰς ἀποθήκας.

ANONYMOY. Ὁ μὲν καλῶν σωτῆρα ἀνθρωπος ὁ Κύριός ἐστιν ὁ σπείρας τὸν λόγον ἐν τῇ γῇ· τί δὲ ὃ καθεύδειν θέλει; ὁ καθεύδων ἐν ἡσυχίᾳ ἐστί, καὶ ἑαυτὸν δέ φησιν ἡσυχάζειν εἰς ὃ μὴ σωματικῶς μηδὲ αἰσθητῶς σπεῖραι ἢ συναναστρέφεσθαι ἡμῖν μετὰ εἰς ἀγρὸν ἄνοδον· ἥξει δὲ αὖθις· ὁ γὰρ κοιμώμενος καὶ ἀνίσας καὶ ἐγείρεται νύκτα

THEODORI MOPSVESTIÆ. Voluntati nostræ permittens hic Salvator operationem, ne totum ipse efficere videatur, nobisque involũtarium sit bonum, aliena vi obtrusum, non arbitrio & electione susceptum nostra propria: idcirco addit: *ultrò enim terra fructificat* ultrò, non quasi necessitate ac vi. *fructificat* autem *primùm herbam* lege naturæ: *deinde spicam*. Cùm autem provenerit fructus, & regiones albæ fuerint jam ad messem, extendit falcem bonus agricola, ut congreget fruges in horrea.

ANONYMI. Qui jecit sementem homo, Dominus est qui seminavit verbum in terra. quid autẽ sibi vult quod additur de dormitione seminatoris? qui dormit, quiescit & cessat. sese igitur ait quiescere, per hoc significans se

nec corporaliter, nec ſenſibiliter præſentem adeſſe, ac converſari nobiſcum, poſt reditum in Cœlos. Veniet autẽ rurſus homo qui dormit, expergiſcitur, *& exurgit nocte & die*. quod ſignificat invigilare, atque imminere ſolicitè nobis, & ſemini ſuo in nos jacto Dominum, ut illud augeatur & multiplicetur. *Et ſemen germinet & increſcat dum neſcit ille. ultrò ſiquidẽ terra fructificat*. Illa verba: *dum neſcit ipſe*: conveniunt quidem homini ex quo parabola ducitur, prout ad literam ſonant; Domino verò nonniſi ſpirituali intelligentia; in hunc ſenſum efferẽda: Deus adeo quietè tranquilleque auget & promovet jactum in cor hominis ſemen, ut ejus incrementum omnes lateat. quandoquidem homines concepto ſemel penitùs in ſeſe verbi Dei ſemine, in augmentũ fidei proficiunt nemine cogente. *Primùm herbam, deinde ſpicam*. fidei profectum, qui per partes fit, à parvo incipientem in perfectum deſinentem, per hoc ſignificat. Meſſis porrò eſt conſummatio præſentis ſæculi. Falx, qui ad hoc mittendi ſunt Angeli. Tunc verò ajo futuram meſſem; hoc eſt, conſummationem, quando in omnes Chriſti fideles aucta fuerit, & ſpiritualẽ fructũ tulerit

καὶ ἡμέραν. ὃ ἐγείρ⟩ νύκτα καὶ ἡμέραν δηλοῖ ὃ ἐ⟩ ὄντως ἡμῖν ἔφορον τ̃ Κύρι⟨ν καὶ εἰς τ̃ ἑαυτ̃ ⟨πόρον, ἵνα ἄυξῃ καὶ πληθύνηται. καὶ ὁ ⟨πόρ⟩ ⟨λασάνη ⟨ μηκυνήται ὡς ⟨ὐκ οἶδεν ἄνθ⟨ς. ἀνθρώπ⟨ γὰρ ἡ γῆ καρποφορ⟨. ὃ, ὡς ⟨ὐκ οἶδεν ἄνθ⟨ς, ὅτι μ̃ τ̃ ⟨ωβολῆς καὶ τ̃ ⟨ωείραντ⟨ ἀνθρώπ⟨ ἁρμόζ⟨. ὅτι δὲ τ̃ Κυρίᾳ ἴτως ἀνθρώπ⟨ νοήσεις ὃ οἷον ἡσυχῇ καὶ ἀ⟩αρέχ⟨ς ἄυξειν ⟨ ⟨ωεῖβαίνειν, ὡς λανθάνειν τ̃ ἄυξησιν ἅπαντας. ἐ⟨ειδὴ ⟨ ἄνθρωποι ἅπαξ τ̃ ⟨πόρον τ̃ λόγ⟨ λαβόντες ἐφ᾽ ἑαυτ̃ εἰς τ̃ ὅπ⟩δοσιν ⟨ροκόπτ⟨σι τ̃ πίσε⟨ς, μηδενὸς ἀναγκάζοντ⟨. ⟨ρῶτον χόρ⟨ν, εἶτα στάχυ, τ̃ κ⟩ μέρ⟨ τ̃ πίσε⟨ς ⟨ροκοπὼ τῷ ἀπὸ μικρ̃ ὅπ⟩ τ̃ τελεῖν ⟩λάτ̃το δηλοῖ. ⟩ερισμὸς δὲ ἡ ⟨ωτέλεια τ̃ παρόντ⟨ αἰ⟨νο⟨ · ⟩ρέπαν⟨, ⟨ εἰς τ̃το συ⟨ελλόμ⟩νοι ἄγ⟨λοι. τότε δέ φησι γίνε⟩αι τ̃ ⟩ερισμόν, ὅτ⟩ τ̃ ⟨ωτέλειαν, ὅταν εἰς πάντας ἡ Χρι⟨ τ̃ πίστις ἀυξηθῇ καὶ πνευματικὸν ἐνέγκῃ καρπόν.

SCHOL. In Græco pro τ̃ τελεῖν lego τὸ τελέιον.

VICTORIS ANTIOCH. Regnum Dei fidem in eum vocat, & perſuaſionem perpetrati jam adventus ejus in mundum per Incarnationem. Iuxta illud: *Appropinquavit Regnum cœlorum*. & *Regnũ Dei intra vos eſt*, Diſcipulis dictum. Ita porrò eſt hoc Dei Regnum, *quemadmodum ſi homo jaciat ſementem in terram*. & homo enim erat; & quis cognoſcet illum? Cùm enim Deus & Dei Filius ante ſæcula eſſet, homo, citra ſui mutationem, factus propter nos, ſemen

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Βασιλείαν Θεο̃ τ̃ εἰς αὐτ̃ πίστιν καλ῀ καὶ τ̃ ἐνσάρκ⟨ παρ⟨σίας αὐτο̃ κ⟩ τ̃ οἰκονομίαν · κ⟩ ὅ, ἤγγικ⟨ν ἡ Βασιλεία τ̃ ⟨ὐρανῶν, καὶ, ἡ Βασιλεία τ̃ Θεο̃ ἐντὸς ὑμῶν ἐ⟨τι, τοῖς μαθητ̃ εἰρημέν⟨. αὕτη ἂν ὡς ἔοικ⟨ν, ὡς ἐάν ἄνθρωπος βάλῃ τ̃ ⟨πόρον ὅπ⟩ τ̃ς γ̃ς. καὶ ἄνθρωπος γὰρ ἦ̃ν καὶ τίς γνώσε⟩ αὐτόν; Θεὸς γὰρ ὢν καὶ υἱὸς Θεο̃ ⟨ρὸ αἰώνων ὑπάρχων, ἄνθρω⟨ ἀτρέπτως γέγονε δι᾽ ἡμᾶς, ⟨ωείρας τ̃ γ̃ καὶ τ̃ ⟩πάντα κόσμον φωτίσας τ̃ θεογνωσίας λόγῳ, ⟨ οἱονεὶ καθεύδει ἀναληφθεὶς, ἢ ὡς ἀλλαχ̃

λαχοῦ φησιν, ἀπεδήμησεν, ἀναμένων διὰ τῆς μακροθυμίας καὶ ἀνεξικακίας καρποφορεῖσθαι δεξαμένους καὶ ὁσημέραι δεχομένους τὸν σπόρον καὶ σωτήριον λόγον. ἐγείρεται δὲ νύκτα καὶ ἡμέραν κατὰ τὸ εἰρημένον, ἐξεγέρθητι, ἵνα τί ὑπνοῖς κύριε; ἀνάστητι καὶ μὴ ἀπώσῃ εἰς τέλος, τοῖς τῆς προνοίας λόγοις διεγείρων ἡμᾶς ὑπὲρ καρποφορίαν, διὰ τῶν δεξιῶν ὅπλων τῆς δικαιοσύνης καὶ χρηστοτέρων, τῶν τε διωγμῶν καὶ τῆς παιδίας. διὰ τοῦτο γὰρ ὁ σπόρος βλαστάνει τε καὶ μὴ κωλύεται. τὸ δὲ, ὡς οὐκ οἶδεν αὐτὸς, ἵνα εἴπῃ τῷ αὐτεξουσίῳ τῶν δεχομένων τὸν λόγον βουλήματι ἐπιτρέπειν τὴν ἐργασίαν, καὶ μὴ τὸ πᾶν αὐτὸς κατεργασόμενος· ἵνα μὴ ἀκουσίων ἡμῶν ᾖ τὸ ἀγαθόν. ὅθεν ἐπάγει, αὐτομάτως γὰρ ἡ γῆ καρποφορεῖ, οὐκ ἀνάγκης τὸ αὐτεξούσιον διαζομένης οὐ περιφορᾶς ἄστρων καὶ τύχης ἢ εἱμαρμένης, κατὰ τῶν ἐμπλήκτων λόγων, ἀλλὰ προαιρέσεως προιούσης εἰς τοῦτο. καρποφορεῖ δὲ πρῶτον χόρτον νόμῳ φύσεως, καὶ τοῦ κατὰ μικρὸν ἀναβάσεσι προϊοῦσα εἰς τελείωσιν ἐπειδὴ καὶ ὡς νήπια γάλα ποτίζονται οἱ νεωστὶ τοῦ λόγου μετέχοντες, καὶ ἐὰν πίπτωσιν ἐπὶ τὸν χόρτον, οἱ ὡς ἀσθενοῦντες εσθίουσι λάχανα καὶ τῆς ἀλογωτέρας τροφῆς ἀπολαύουσι τῶν κριθινῶν ἄρτων. εἶτα φέρει καὶ στάχυν τὸν προσαγόμενον τῷ θυσιαστηρίῳ τοῦ Κυρίου εἰς δράγμα γινόμενον τῶν ἐρχομένων ἐν ἀγαλλιάσει καὶ αἰρόντων τὰ δράγματα αὐτῶν. ὅταν δὲ παραδῷ ὁ καρπὸς καὶ αἱ χώραι λευκανθῶσι πρὸς θερισμὸν, ἐκτείνει τὸν δρέπανον ὁ καλὸς γεωργὸς, ἵνα συναγάγῃ τὸν σῖτον εἰς τὰς ἀποθήκας. οὐδὲ γὰρ ἀρκεῖ πρὸς σωτηρίαν ἡμῖν τὸ ἀνθῆσαι μόνον, ὡς χόρτος, διὰ τῆς ὑπακοῆς, ἀλλὰ καὶ ἀνδρείας ἵνα ὡς καλάμη σίτου ἱστάμεθα τῶν πνεόντων ἀνέμων περιφρονοῦντες, τοῦτέστι πειρασμῶν, καὶ ὡς στάχυς ὠδυνήσωμεν τὸν καρπὸν, τῆς ἀρετῆς δηλονότι, καὶ τοῦ θερίσοντος χεῖρα πληρώσωμεν. θερισ-

sparsit in terram, & mundum universum illustravit cognitionis divinæ doctrina. Tumque velut obdormivit assumptus in Cœlum. & ut alibi ait, *peregre profectus est*, expectans longanimiter & patienter dum fructum ferant, ij qui vel jam exceperunt, vel quotidie, excipiunt semen doctrinæ salutaris. Exurgit autem nocte & die. juxta illud: *Exurge quare obdormis Domine, exurge & ne repellas in finem.* excitans nos ad fructum ferendum per dextera benignioraque iustitiæ arma; perque persecutiones, ac correptionem. Per hæc enim semen germinat & impedimenta eluctatum surgit. quod addit: *dum nescit ille*: significare vult: libero arbitrio excipientium verbum permitti operationem. neque enim se perfecturũ quidquid in bono est, ne illud nobis invitis innasci videatur. unde adjungit: *ultrò enim terra fructificat* non necessitate arbitrio vim inferente, non circuitu Astrorum, non fortuna, non fato, ut insani quidam garriunt, sed electione liberè prodeũte in id, quod vult. Fructificat autem primùm herbam more naturæ & modicis paulatim incrementis proficiens ad perfectionem. quandoquidem & ut infantes lacte potantur, qui recens sacræ doctrinæ initiati sunt: ac si cadant, fœno innoxiè excipiuntur; qui ut infirmi olus comedunt, & crassiori juvantur alimento panum hordeaceorũ. Deinde fert & spicam offerendam altari Domini pleno manipulo veniẽtium in exultatione, & portantium manipulos suos. Cùm autem jam in maturitatem seges processerit; & regiones albæ factæ fuerint, ad messem

Ps xlIII 23.

messem extendit falcem bonus Agricola ut congreget frumentum in horrea. Non enim sufficit ad salutem nobis florere solùm, ut fœnum, per obedientiam, verùm & fortitudine opus est, quæ culmos corroboret ac firmet, ne flatibus ventorum, hoc est, tentationibus excutiantur: sed frugem usque ad maturam fructus, hoc est, virtutis editionem servent, qua metentis manus impleatur. Messis porrò fuerit hora consummationis sæculi. Falx Dei sermo penetrabilior omni gladio ancipiti. Hic enim falx non ultionem aut noxam quãdam designat, ut in Propheta Zacharia. Etenim hæc nunc in manu messoris ponitur, ne quid pereat ex tritico. In parabola verò zizaniorum Angelos mittit ut colligant ex regno ipsius omnia scandala, & operantes iniquitatem, ut jaciant ea in caminum ignis. Hæc igitur nostra Parabola de solis justis agit. Prior verò illa quatuor distinguit ordines, quorum tres variis de causis reprobantur; unicus in salutem proficit juxta proportionem fidei & operationis. nam & probati ordinis tres differentias ponit. Hic verò nullo discrimine tres Boni classes in unum coegit. Hoc intuens unum, si cuncta frumentum ferant: & si non omnes mensura pari.

μὸς δ' αὖ εἴη ὁ τ Ϛωτελείας καιρός. δρέπανον ὁ τῦ Θεῦ λόγ@ τομώτ@. ὑφ' πᾶσαν μάχαιραν δίστομ@. ἐν ᾧ δ- θα ὃ ὃ δρέπαν@ ὁ τιμωρίαν τινά καὶ καρὰ δηλοῖ, ὡς ἐν τῷ προφήτῃ Ζαχαρία, καὶ γὰρ ἡ δρεπάνη ἀυτὴ εἰς χρᾶς τίθηται τῦ θερίσοντ@ ἵνα μὴ ἀπόληται τι τῦ σίτυ. ἐν ᾗ τῇ παραβολῇ τῶν ζιζανίων τὺς ἀγγέλυς ἀποστέλλει Ϛωναγωγὴν ἐκ τ βασιλείας ἀυτῦ πάντα τὰ σκάνδαλα καὶ τὺς ποιῦντας τ ἀνομίαν, ἵνα βάλωσιν ἀυτὰ εἰς τ κάμινον τῦ πυρός. ἀύτη τοίνυν ἡ παραβολὴ περὶ τῶν δικαίων εἴρηται μόνων. ἡ δὲ πρώτη τέσσαρα τίθησι πάγματα, τριῶν διαφόρων ἐκκεκλειϹμένων, ἐ ἑνὸς σωζομένυ κατ' τ ἀναλογίαν τ πίστεως καὶ τ ἐργασίας. ζεῖς γὰρ καὶ τύτυ εἴρηκε διαφοράς. ἐν- ταῦθα μὲν μίαν μόνων τέθηκε διαφοράν, τὰς ζεῖς εἰς μίαν Ϛωάγων. ἅπασαι γὰρ φέρυσι σῖτον, κἂν μὴ ὁμοίως ἀλ- λήλαις.

30. Et dicebat, Cui assimilabimus regnum Dei? aut cui parabolæ comparabimus illud?

31. Sicut granum sinapis: quod cùm seminatum fuerit in terra, minus est omnibus seminibus, quæ sunt in terra.

32. Et cùm seminatum fuerit, ascendit, & fit majus omnibus oleribus, & facit ramos magnos, ita ut possint sub umbra ejus aves cœli habitare.

33. Et talibus multis parabolis loquebatur eis verbum, prout poterant audire.

» Καὶ ἔλεγε, τίνι ὁμοιάσωμεν τ
» βασιλείαν τῦ Θεῦ; ἢ ἐν ποίᾳ πα-
» βολῇ παραβάλωμεν ἀυτήν;
» Ὡς κόκκῳ σινάπεως, ὃς ὅταν Ϛα-
» ρῇ ἐπὶ τ γῆς, μικρότ@ πάντων
» τ Ϛερμάτων ἐστὶ τ ἐπὶ τῆς
» γῆς.
» Καὶ ὅταν Ϛαρῇ, ἀναβαίνει, καὶ
» πάντων τῶν λαχάνων μείζων,
» καὶ ποιεῖ κλάδυς μεγάλυς, ὥστε
» δύνασθαι ὑπὸ τ σκιὰν ἀυτῦ τὰ πε-
» τεινὰ τῦ ὐρανῦ κατασκηνῶν.
» Καὶ τοιάυταις παραβολαῖς πολ-
» λαῖς ἐλάλει ἀυτοῖς τ λόγον, κα-
» θὼς ἠδύναντο ἀκύειν.

Χωρὶς

„ Χωρὶς δὲ παραβολῆς οὐκ ἐλάλει
„ αὐτοῖς, κατ' ἰδίαν δὲ τοῖς μαθητ̃ αὐ-
„ τοῦ ἐπέλυε πάντα.

ΤΟΛΩΣ. Σμικρότατος ὁ λόγος τῆς πίστεως τῷ φαινομένῳ. εἰ γὰρ τις πιστεύει εἰς Χριστὸν, σωθήσεται πάντως· τῇ δὲ ἀληθείᾳ πλατυνόμενός τε καὶ νοούμενος, παντὸς λόγου μείζων ἐστὶ καὶ πάσης σοφίας ἐπέκεινα. καὶ τοῦτό ἐστιν ὃ αἰνίττεται ὁ Χριστὸς ἐνταῦθα διὰ τῆς παραβολῆς. σπαρὲν γὰρ ἐπὶ τῆς γῆς τὸ κήρυγμα ηὐξήθη διαφερόντως καὶ ἐπλατύνθη· ὥστε τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, τουτέστι τοὺς μετεώρους τῇ σοφίᾳ καὶ ὑψηλοὺς τῇ γνώσει, κατασκηνοῦν ἐπ' αὐτῷ. ἕλληνες γὰρ οἱ πάντων ἐθνῶν σοφώτεροι, χαίρειν ἀφέντες τὴν ἑαυτῶν φιλοσοφίαν, ἐπὶ τῷ κηρύγματι ἀνεπαύθησαν· κλάδους δέ φησι, μεγάλους ἐποίησε· τοὺς ἀποστόλους ἐνταῦθα λέγων· τούτων γὰρ ὁ μὲν εἰς Ρώμην ἀπεστάλη· ὁ δὲ εἰς Αχαΐαν· Καὶ ἄλλος μέρος τῆς γῆς καταλαβὼν, ὥσπερ κλάδοι ὤφθησαν μεγάλοι. ἐκ μικρᾶς βάσεως, τουτέστι τοῦ σινάπεως, διαιρεθέντες· καὶ σαγηνεύσαντες πᾶσαν τὴν οἰκουμένην.

ΚΥΡΙΛΛΟΥ. Βραχὺς ὁ τῆς πίστεως λόγος καὶ ἐν βραχυτάτοις ἐπαγγελλόμενος ῥήμασι. τοῦτο δὲ γέγονε διὰ τὴν τῶν πολλῶν ἀτέλειαν· ἡ δὲ ἐν τοῖς τελείοις λαλουμένη σοφία πλατύνει τὸν λόγον ὑπὲρ πᾶσαν ἔννοιαν· ἅτε δὴ μόνη λαλουμένη ἐν ἀληθείᾳ· μείζων δὲ τῆς ἀληθείας οὐδέν ἐστιν.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Οὐ γὰρ ἠδύναντο τὸν σαφῆ καὶ ἀπαρακάλυπτον λόγον αὐτοῦ δίχα βλάβης ἀκούειν, διὰ πολλὴν ἀνοσιότητα βλασφημοῦντες τὰ λεγόμενα· τοὺς δὲ σπουδαίους ὠφέλουν· ἐρωτῶπες γὰρ ἐμάνθανον τὴν δύναμιν αὐτοῦ. διόφησι, κατ' ἰδίαν τοῖς μαθητ̃ αὐτοῦ ἐπέλυε πάντα.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ἀρίστου ἐστὶ διδασκάλου πρὸς τὴν ἕξιν τῶν ἀκουόν-

34. Sine parabola autem non
„ loquebatur eis. seorsum autem
„ discipulis suis disserebat omnia.

TOLOSANI. Specie quidem exiguissimus est sermo fidei. si enim crediderit quis in Christum salvus omninò fiet. verè autem & reipsa, si nimirum in latitudinem ei congruam explicetur, & intelligatur, ut par est, omni sermone ac doctrina major est, ultraque omnem sapientiam. Et hoc est quod innuit hic Christus per hanc parabolam. Seminata enim, & sparsa super terram evangelica doctrina per prædicationem, aucta est variè & dilatata usque adeo ut volatilia cœli, hoc est præcellentes sapientia & rerum excelsarum notitia sublimes, habitent in ea. Græci enim omnium Gentium sapientissimi, sua ipsorum Philosophia valere jussa, in fidei doctrina acquieverunt. *Fecit autem*, inquit, *ramos magnos*. Apostolos nimirum intelligentes. Horum enim alius Romã missus est, alius in Achaiã; & aliam alius terræ occupans partem, quasi rami magni visi sunt, ex caule modico divisi, & universũ tamen orbem comprehendentes.

CYRILLI. Brevis est Fdei sermo, & brevissimis explicabilis verbis, quòd ut ita esset ptovidit Deus ipse vulgi hominum imperfectioni se se accomodans. At quæ in perfectis loquitur sapientia breviter auditum verbum dilatat super omnem cogitationem: utpote quę sola in veritate loquatur. Majus autem veritate nihil est.

ANONYMI. Non enim poterant clarum & apertum illius sermonem citra noxam propriam audire,

dire, ob magnam impietatem blasphemandi occasionem ex verbis auditis capientes. At boni ex plana ac diserta doctrinæ propositione proficiebant. Interrogantes enim discebant virtutem ejus. propterea ait. *Seorsum autem Discipulis suis disserebat omnia.*

VICTORIS ANTIOCH. Optimi Magistri est accommodare orationem ad captum & dispositionem audientium; ac nec jacere margaritas ante porcos, nec intempestiva declaratione arcanorum, exponere contemptui res tam magnas. *seorsum* igitur Discipulis differebat omnia. ut, Parabolam sementis, & zizaniorum. Alias enim reliquit inexplicatas; inde cùm dixisset ipsis: *intellexistis hæc omnia?* Responderunt, Etiam Domine. Intelligentiã enim requirit ab audientibus Dominus. intellecta quippe doctrina, retinetur; quæ verò intellecta non est, abripitur. sicut jam priùs dixit in parabolis.

35. Et ait illis in die illa cùm
» serò esset factum, Transeamus
» contra.

36. Et dimittentes turbam, af-
» sumunt eum ita ut erat in navi:
» & aliæ naves erant cum illo.

37. Et facta est procella magna
» venti. & fluctus mittebat in na-
» vim, ita ut impleretur navis.

38. Et erat ipse in puppi super
» cervical dormiens: & exsuscitant eum, & dicunt illi, Magi-
» ster, non ad te pertinet quia
» perimus?

39. Et exurgens cõminatus est
» vento, & dixit mari, Tace, ob-
» mutesce. Et cessavit ventus, &
» facta est tranquillitas magna.

40. Et ait illis, Quid timidi
» estis? necdum habetis fidem?

41. Et timuerunt timore ma-
» gno, & dicebant ad alterutrum,
» Quis, putas, est iste, quia & vẽtus
» & mare obediunt ei?

των ποιεῖσθαι τὸς λόγους καὶ μήτε ῥίπτειν ἔμπροσθεν τῶν χοίρων τὸς μαργαρίτας· μήτε διὰ τῆς σαφηνείας τῶν ἀπορρήτων εἰς καταφρόνησιν προτιθέναι τὰ ὕψη μεγάλα. κατ' ἰδίαν οὖν τοῖς μαθηταῖς αὐτὸς ἐπέλυε πάντα, ὡς τῆ παραβολῆ τοῦ σπόρου καὶ τῶν ζιζανίων. τὰς γὰρ λοιπὰς ἀφῆκεν ἀνερμηνεύτους, εἰπὼν πρὸς αὐτούς, Συνήκατε ταῦτα πάντα; οἱ δὲ εἶπον, ναὶ κύριε. Συνίεσιν γὰρ ὀφείλοντες παρὰ τῶν ἀκουόντων ὁ Κύριος· μάθημα γὰρ κατέχεται ὃ νοήμων. ὃ δὲ μὴ νοηθὲν ἁρπάζεται, καθάπερ ἤδη προεῖπεν ἐν τῆ παραβολῆ.

» Καὶ λέγει αὐτοῖς ἐν ἐκείνῃ τῇ
» ἡμέρᾳ, ὀψίας γενομένης, διέλθωμεν
» εἰς τὸ πέραν.

» Καὶ ἀφέντες τὸν ὄχλον παραλαμ-
» βάνουσιν αὐτὸν ὡς ἦν ἐν τῷ πλοίῳ· καὶ
» ἄλλα δὲ πλοιάρια ἦν μετ' αὐτοῦ.

» Καὶ γίνεται λαῖλαψ ἀνέμου μεγά-
» λη· τὰ δὲ κύματα ἐπέβαλλεν εἰς τὸ
» πλοῖον, ὥστε αὐτὸ ἤδη γεμίζεσθαι.

» Καὶ ἦν αὐτὸς ἐπὶ τῇ πρύμνῃ ἐπὶ
» τὸ προσκεφάλαιον καθεύδων· καὶ
» διεγείρουσιν αὐτὸν καὶ λέγουσιν αὐτῷ,
» διδάσκαλε, οὐ μέλει σοι ὅτι ἀπολ-
» λύμεθα;

» Καὶ διεγερθεὶς ἐπετίμησε τῷ
» ἀνέμῳ, καὶ εἶπε τῇ θαλάσσῃ, σιώ-
» πα, πεφίμωσο· καὶ ἐκόπασεν ὁ ἄνε-
» μος, καὶ ἐγένετο γαλήνη μεγάλη.

» Καὶ εἶπεν αὐτοῖς, τί δειλοί ἐστε οὕ-
» τω; καὶ οὐκ ἔχετε πίστιν.

» Καὶ ἐφοβήθησαν φόβον μέγαν, καὶ
» ἔλεγον πρὸς ἀλλήλους, τίς ἄρα οὗτός
» ἐστιν, ὅτι καὶ ὁ ἄνεμος καὶ ἡ θά-
» λασσα ὑπακούουσιν αὐτῷ;

AYTOY.

ΑΥΤΟΥ. Ὁ μὲν Μάρκος ἀπαλλάξων ἑαυτὸν ὃ ἀναγκαίως παρέλειπε τῷ χρόνων τὴν τάξιν, ὅτως εἶπεν, ὁμοίως καὶ ὁ Λουκᾶς. ὁ δὲ Ματθαῖος οὐχ ὅτως· ἀλλὰ καὶ ἀκολουθίαν ἐνταῦθα ζητεῖ. οὐδὲ γὰρ ὅτως πάντες τὰ αὐτὰ ἔγραφον. ταῦτα δὲ εἴρηται ἵνα μὴ τὴν ἀφωνίαν τις εἰς νομίζῃ. τοὺς μὲν οὖν μαθητὰς μεθ' ἑαυτοῦ ἔλαβεν, τοὺς ἄλλους ἀφεὶς, ἦγεν προπέμψας. παρέλαβε δὲ οὐ μάτην οὐδὲ εἰκῇ· ἀλλ' ὥστε ποιῆσαι θεατὰς τοῦ μέλλοντος ἔσεσθαι θαύματος, καὶ ἵνα μὴ μεγαφρονήσωσιν, ὅτι τοὺς ἄλλους πέμψας, αὐτοὺς κατέσχεν. ἀφίησι κλυδωνισθῆναι· τοῦτό τε, κατορθῶν καὶ πειρασμὸς φέρειν γυναίως. ὁ μὲν οὖν Ματθαῖός φησιν ὅτι ἐκάθευδεν· ὁ δὲ Μάρκος καὶ πῶς ἐκάθευδεν εἶπεν, ὅτι ἐν προσκεφαλαίῳ, ἁπλῶς δεικνὺς τὸ ἀπύφως, καὶ πολλοῦ ἐντεῦθεν ἡμᾶς παιδεύων φιλοσοφίαν. τοῦ κλυδωνίου τοίνυν διεγερθέντος διεγείρουσιν αὐτὸν λέγοντες, διδάσκαλε, οὐ μέλει σοι ὅτι ἀπολλύμεθα; ὁ δὲ Ἰησοῦς διεγερθείς, τῇ θαλάσσῃ ἐπετίμησε καὶ τοῖς μαθηταῖς, δείξας ἐντεῦθεν, ὅτι θαρρεῖν χρὴ, κἂν μεγάλα διανείρονται τὰ κύματα, καὶ ὅτι πάντα συμφερόντως οἰκονομεῖ. καὶ γὰρ τὸ θορυβηθῆναι συμφερόντως ἐγένετο, ὥστε μεῖζον φανῆναι τὸ θαῦμα. ἐδιηγεῖτο δὲ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος. διὰ τοῦτο καὶ καθεύδει. εἰ γὰρ ἐγρηγορὼς ἐγένετο, ἢ οὐκ ἂν ἐφοβήθησαν, ἢ οὐκ ἂν παρεκάλεσαν, ἢ οὐδὲν ἐνόμισαν αὐτὸν δυνάσθαι ποιεῖν τι ποιεῖν. διὰ τοῦτο καθεύδει, διὰ τὸν καιρὸν τῆς δειλίας, καὶ πρανοτέραν αὐτοῖς ποιῇ τὴν ἀγάθησιν τῶν γινομένων. ἐπεὶ ἦν φάντας εἶδον ἐνεργεθέντας, αὐτοὺς δὲ οὐδενὸς ἀπολελαυκότας, ὑπῆλοι ἦσαν· ἔδει δὲ αὐτοὺς διὰ τὴν οἰκείας ἀγάθησεως ἀπολαῦσαι τὴν ἐνεργείαν, χωρεῖν τὸν χειμῶνα, ἵνα διὰ τῆς ἀπαλλαγῆς σαφεστέραν λάβωσιν ἀγάθησιν τὴν ἐνεργείας. διὰ τοῦτο δὲ οὐδὲ παρόντων ἄλλων τοῦτο ποιεῖ, ὥστε μὴ

EIVSDEM. Marcus quidem non habita ratione ordinis temporum, sic dixit: similiter & Lucas. At Matthæus non sic. sed & successionem gestarum rerum hic observat. non enim ex ordine omnes omnia scripserunt. quod admonendum fuit, ne quis prætermissionem discordiam interpretetur. Discipulos igitur secum sumpsit, aliis dimissis, aut præmissis. sumpsit autem non temerè, ac sine causa: sed ut faceret illos spectatores miraculi patrandi. ne autem superbirent, quòd missis aliis, ipsos retinuisset, permisit tempestate jactari; id præterea agens, ut adversa fortiter ferre cõdiscerent. Iam Matthæus quidem tantũ ait obdormisse illum: Marcus somni modum expressit, dormisse ajens *super cervical* simpliciter, declarans quàm sine fastu necessaria corporis cura defungeretur; plurimumque nos inde ad similem affectandum mollis aut splendidi apparatus contemptum erudiens. Procella igitur sæviente excitant ipsũ dicentes: *Domine non ad te pertinet quia perimus?* At Iesus exurgens, & mare pariter, & Discipulos increpavit: hinc ostendens fidenti semper animo standum, quanticumq; se tollant adversi fluctus. tum se quoque omnia ad suorum utilitatem providere. nam & ista turbatio utilis ipsis fuit; quòd ea factum est, ut majus appareret miraculum: & ut perpetua ipsorum animis inhæreret memoria liberationis à malo, quod multùm timuissent. quæ & ipsa ei fuerat dormiendi causa. Si enim ipso vigilante tempestas excitata esset, aut non timuissent, aut non invocassent, aut

non existimassent posse ipsũ quidquam operari tale. Propterea obdormit, dans locum consternationi, ex qua ipsis evidentior penitùs imbueret animum miri sensus beneficii. Prius quippè cum alios, quos magno numero curabat; beneficiis ab eo affici cernerent, parùm movebantur; quòd ejus vis benefica non pertingeret ad ipsos. oportebat ergo eos in propria necessitate adjutricem ejus experiri manum. In hunc usum procellam permisit. cujus liberatione manifestum ipsi quoque experimẽtum caperent benignissimæ illius potẽtiæ. Ea verò de causa noluit hoc facere præsentibus aliis: ne ignava timiditas, & modica fides Discipulorum, plurium conscientia & vituperatione traduceretur. Seductos igitur eos tali eventu curavit erudire sine arbitris, existimationi consulens ipsorum, atque autoritati detrimentum inde apud populum passuræ. Cæterùm ne sic quidem planè percuratum vulnus erat incredulitatis ipsorum. credebant enim illi quidem, experientia convicti, posse illum vigilantẽ mare tumultuans compescere: non item idem ipsum posse etiam dormientem. quocirca ipsos alias sæpius de animi cœcitate increpat: ut cum dicit: *adhuc & vos sine intellectu estis?* Ne igitur mireris si Discipulis tam imperfectè sentientibus, multitudo nihil de eo magnũ cogitaret. Eatenus enim tantùm ejus admiratio processit, ut dicerent: qualis est homo hic cui venti & mare obediunt? Christus autem non reprehendit, quòd se solummodo hominem vocarent; sed expectavit dum magnitudine pro-

καταγνωθῆναι αὐτῶν ὀλιγοπιστίαν, ἀλλ' αὐτοὺς μόνους λαβὼν διορθοῦται. οὐδὲ γὰρ τὴν προσήκουσαν περὶ αὐτοῦ δόξαν εἶχον, ἀλλ' ὅτι μὲν δύναται διεγερθεὶς ἐπιτιμᾷν ἥδεσαν, ὅτι δὲ καὶ καθεύδων, οὐδέποτε. διὸ καὶ ἐπιτιμᾶται πολλάκις, ὡς ὅταν λέγῃ, ἀκμὴν καὶ ὑμεῖς ἀσύνετοί ἐστε; μὴ τοίνυν θαυμάσῃς, εἰ τῶν μαθητῶν ἀτελέστερον διακειμένων, οἱ ὄχλοι οὐδὲν μέγα ἐφαντάζοντο. ἐθαύμαζον γὰρ λέγοντες, ποταπός ἐστιν ὁ ἄνθρωπος οὗτος, ὅτι οἱ ἄνεμοι καὶ ἡ θάλασσα ὑπακούουσιν αὐτῷ; ὁ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐπετίμησεν ὅτι ἄνθρωπον αὐτὸν ἐκάλουν. ἀλλ' ἀνέμενε διὰ τῶν σημείων αὐτοὺς διδάσκειν ὅτι πεπλανημένη ἦν αὐτῇ ἡ ὑπόληψις. πόθεν δὲ ἄνθρωπον αὐτὸν ἐνόμιζον; ἀπότε τῆς ὄψεως, ἀπότε τοῦ ὕπνου, καὶ τοῦ τῷ πλοίῳ κεχρῆσθαι. διὰ δὴ τοῦτο εἰς ἀμηχανίαν ἐξέπιπτον λέγοντες, ποταπός ἐστιν; ὁ μὲν γὰρ ὕπνος καὶ τὸ φαινόμενον ἄνθρωπον ἐδείκνυ· ἡ δὲ θάλασσα καὶ ἡ γαλήνη Θεὸν ἐνέφηνε. μόνῳ γὰρ ἐπιτάγματι πᾶσαν εὐθὺς τὴν ζάλην διέλυσεν. οὐκ ἔχιν δὲ θεὶς, οὐ ῥαβδὸν ὡς Μωσῆς ἐπανατεινάμενος, ἀλλ' ὡς δεσπότης περιτάττων θεραπαινίδι, καὶ ὡς δημιουργὸς κτίσματι. ἐπειδὴ δὲ ἀπέβη τῆς θαλάσσης, διαδέχεται θαῦμα ἕτερον φοβερώτερον.

ΤΟΛΩΣ. Αλλως μὲν ταῦτα διηγήσατο ὁ Ματθαῖος· ἄλλως δὲ ὁ Μάρκος· ὁ μὲν οὖν Ματθαῖος, φησὶ ὅτι ἐκάθευδε μόνον· ὁ δὲ Μάρκος καὶ πῶς ἐκάθευδεν, ὅτι ἐν προσκεφαλαίῳ ἁπλῶς· ξυλινὸν δὲ ἦν τοῦτο πάντως· δείκνυς τὸ ἄτυφον· καὶ ἡμᾶς παιδεύων οὕτω φρονεῖν· καθεύδει δὲ διὰ τοῦτο, διδοὺς τῇ δειλίᾳ καιρόν· καὶ μείζω ποιησάμενος αὐτοῖς τὴν τῶν φοβερῶν αἴσθησιν· εἰ γὰρ ἐγρηγορότος αὐτοῦ ἐγένετο ὁ κλύδων, ἢ οὐκ ἂν ἐφοβήθησαν, ἢ οὐκ ἂν παρεκάλεσαν. ἢ οὐδ' ἂν ἐνόμισαν αὐτὸν δύνασθέ τι τοιοῦτον ποιεῖν. διὰ ταῦτα οὖν συγχωρεῖ

τον

ὦ χειμῶνα γενέσθαι· ὡς αὐ διὰ τῆς ἀπαλλαγῆς σαφεστέραν αὐτοῖς ποιήσῃ τὴν τῆς ἐνεργείας αἴσθησιν. ἢ διὰ τοῦτο δὲ παρόντων ἄλλων τοῦτο ποιεῖ. ὡς αὐ μὴ καταγνωσθεῖεν ὑπὸ αὐτῶν εἰς ὀλιγωρίαν τε καὶ ὀλιγοπιστίαν. διυπνιωθεὶς ὁ ἐπιτιμᾷ τοῦτο τῷ ἀνέμῳ. ὅτῳ γὰρ ἦν ὁ τὴν θάλασσαν ἀγριαίνων· εἶτα τῇ θαλάσσῃ· καὶ τοῖς μαθηταῖς ὡσαύτως· ὡς ὀλιγοπίστοις, ὅτι καὶ θεὸν δυνάμει ἀβλαβεῖς αὐτοὺς διατηρῆσαι ἠπίστουν. ὅθεν καὶ θαυμάσαντες ἔλεγον πρὸς ἀλλήλους· τίς ἆρα ὅστιν οὗτος; καὶ ὡς μὴ τὴν θάλασσαν ἔπαυσε τῆς παραχῆς, Θεὸς αὐτοῖς ἔδοξεν· ὡς ὁ ἀνάθευδεν, ἄνθρωπος πάλιν αὐτοῖς ἐφαίνετο.

digiorum hãc ipſis inferiorem vero de ſe opinionem extorqueret. unde porrò hominem ipſum merum opinabantur? utique è ſpecie, è ſomno, ex eo quod navi ad tranfretandum uteretur. Atque inde in æſtum animi ac dubitationem inciderunt his verbis expreſſam; *qualis eſt hic*? quaſi dicerent: ſomnus quidem hominem probat; mare verò compreſſum, & tranquillitas verbo reddita, Deum oſtendit. quis enim alius uno juſſu vehementem ſubitò procellam tranquillet? neque enim viperam excutiens, *ut Paulus*, neque virgam ut Moyſes extendens: ſed ut Dominus famulæ creaturæ imperat: quod planè Creatoris autoritatem ac numen præfert. Porrò poſt ejus à mari abſceſſum ſequitur prodigium aliud terribilius.

TOLOSANI. Aliter hæc narravit Matthæus, aliter Marcus. Matthæus hoc ſolum memorat, dormiſſe Dominum. Marcus modum expreſſit, dum recubuiſſe *ſuper cervical* ſimpliciter dicit, id cujuſmodi fuerit tacens. Fuit autem omninò ligneum. Indicant hæc verò planè populare ac faſtus expers converſationis genus, quo Chriſtus eſt uſus: ad cujus exemplum ut ſenſus actuſque noſtros accomodemus, admonemur hic obiter. Dormit porrò ut ſomni ejus occaſione timiditas illa exiſteret, quam emendaturus erat. & ut remoto quo fidebant præſidio, paratæ ad omnem auxilii uſum ac vigilantis præſentiæ ſuæ, formidinis aculeis altiùs pungerentur. Nam ſi vigilante ipſo tempeſtas exiſteret, vel non timuiſſent, vel certè non compellaſſent ac provocaſſent ipſum: Aut etiam fortaſſe exiſtimaſſent, nihil poſſe illum in ventos ac mare, cujus ſenſum ac nutum illa nihil verita, etiam in ipſius videntis periculum commoverentur. En cur dormierit. cur procellam excitari permiſerit reddendum eſt. Nempe id fecit, ut liberatione mirabili ex periculo ingenti urgentique, ſenſum illis admoveret tam opportunæ beneficentiæ. Propterea verò non alios à Diſcipulis hujus rei teſtes eſſe voluit (dimiſſa enim turba, ſolus cum ſuis navem aſcenderat) ne nota populo ignavia atque exiguitas fidei Diſcipulorum, contemptibiles eos apud vulgus faceret. Experrectus autem increpavit priùs ventum. hic enim mare concitaverat. deinde mare ipſum. denique ipſos quoque Diſcipulos, quod modicã fidem haberent: nec ſibi perſuaſiſſent, potuiſſe ſe etiã dormientem tutos ipſos illęſoſq; ſervare. unde & mirantes *dicebant ad alterutrũ: quis putas eſt iſte*? nam qui verbo ſedaſſet commotum mare, utiq; ipſis Deus videbatur. qui autem dormiret, hominem ſe ſe probabat.

CAPVT V.

1. Et venerunt trans fretum
» maris in regionem Gadareno-
» rum.

VICTORIS ANTIOCHENI. Neque *Gadarenorum*, neque *Gerasenorum*, emendatiora habent exemplaria: sed *Gergesenorum*. Gadara quippe Civitas est Iudææ, circa quam sunt Thermæ celebres. Lacus autem aut mare præcipitio prætentum in ejus finibus non est. Gerasa similiter Arabiæ urbs neque mare, neque lacu vicinum habet. neque tam patens & convinci facile mendacium excidisset umquam Discipulis, viris utique Iudeæ regiones ac loca exactè scientibus. Gergesa igitur est, à qua Gergeseni, Civitas antiqua prope urbem, quæ nunc vocatur Tiberias. ad quam est declivitas præceps in lacum vergens, unde apparet porcos à dæmonibus dejectos. Sonat autem ex originibus reddita vox Gergesa *habitatio eorum qui ejecerunt*, ut propheticè videatur ipso antiquo loci nomine designatum quid facturi Christo essent ejus Incolæ; qui videlicet eũ rogarunt, ut exiret de finibus eorum. Hæc ait Origenes sexto volumine Expositionum in Evangelium Ioannis.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε.

» ΚΑΙ ἦλθον εἰς τὸ πέραν τῆς θα-
» λάσσης, εἰς τὴν χώραν τῶν Γαδα-
» ρηνῶν.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Οὔτε Γαδαρηνῶν οὔτε Γεργασηνῶν τὰ ἀκριβῆ ἔχει τῶν ἀντιγράφων, ἀλλὰ Γεργεσηνῶν. Γάδαρα γὰρ πόλις ἐστὶ τῆς Ἰουδαίας πλησίον τὰ διαβόητα θερμὰ τυγχάνει· λίμνη δὲ χερμνοῖς περικειμένη οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῇ, οὐ θάλασσα. οὐδὲ Γέρασα δὲ τῆς Ἀραβίας ἐστὶ πόλις, οὔτε θάλασσαν οὔτε λίμνην πλησίον ἔχουσα. ὅθεν οὐ πάνυ φανερὸς ψεῦδος οὐδὲ ἐλεγχθεὶς ὁ μαθητὰς εἰρήκεσαν, ἄνδρες ἐπιμελῶς γινώσκοντες τὰ περὶ τῆς Ἰουδαίας. Γέργεσα τοίνυν ἐστὶν ἀφ' ἧς οἱ Γεργεσηνοί, πόλις ἀρχαία περὶ τὴν νῦν καλουμένην Τιβεριάδα πόλιν, περὶ ἣν χερμνὸς τῇ λίμνῃ ἀφ' ἧς δείκνυται τοὺς χοίρους ὑπὸ τῶν δαιμόνων καταβεβλῆσθαι ἑρμηνεύεται. ὃ ἡ Γέργεσα, παροικία ἐκβεβληκότων, ἐπώνυμος ὅσα πάχα προφητικῶς, ἀφ' ἧς περὶ τὴν σωτῆρα πεποιήκασι, παρακαλέσαντες αὐτὸν, μεταβῆναι ἐκ τῶν ὁρίων αὐτῶν οἱ τῆς χώρας, πολῖται. καὶ ταῦτα Ὠριγένης φησὶν ἐν τῷ ἕκτῳ τόμῳ τῶν εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον ἐξηγητικῶν.

2. Et exeunti ei de navi, sta-
» tim occurrit de monumentis
» homo in spiritu immundo.

» Καὶ ἐξελθόντι αὐτῷ ἐκ τοῦ πλοίου,
» εὐθέως ἀπήντησεν αὐτῷ ἐκ τῶν
» μνημείων ἄνθρωπος ἐν πνεύματι
» ἀκαθάρτῳ.

3. Qui domicilium habebat in
» monumentis.

» Ὃς τὴν κατοίκησιν εἶχεν ἐν τοῖς
» μνήμασι.

ANONYMI. Dæmones ut pote immundi delectantur immũ-

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ἐπειδὴ γὰρ ἀκάθαρτοι οἱ δαίμονες ἐν ἀκαθάρτοις χαίρουσι

ρχσι τόποις· τοῖς ὁμοίοις γὰρ ἕκασος ἥδεται. φησὶ γὰρ ὁ Κύριος περὶ τῶν μνημείων, γέμειν ἀυτὰ ὀστέων καὶ πᾶσαν ἀκαθαρσίαν.

dis locis. similis enim simili gaudet. Porrò Christus de sepulchris dixit: esse illa plena ossibus, & omni spurcitia.

„ Καὶ ὅτε ἁλύσεσιν οὐδεὶς ἠδυνάτο
„ αὐτὸν δῆσαι.
„ Διὰ τὸ αὐτὸν πολλάκις πέδαις καὶ
„ ἁλύσεσι δεδέσθαι, καὶ διεσπάσθαι
„ ὑπ' αὐτοῦ τὰς ἁλύσεις, καὶ τὰς
„ πέδας συντετρίφθαι· καὶ οὐδεὶς αὐ-
„ τὸν ἴσχυε δαμάσαι.
„ Καὶ διὰ παντὸς νυκτὸς καὶ ἡμέ-
„ ρας ἐν τοῖς μνήμασιν καὶ ἐν τοῖς ὄρε-
„ σιν ἦν κράζων καὶ κατακόπτων ἑαυ-
„ τὸν λίθοις.

Et neque catenis jam quisquã
„ poterat eum ligare.
4. Quoniam sæpè compedi-
„ bus, & catenis vinctus, dirupis-
„ set catenas & compedes com-
„ minuisset, & nemo poterat eum
„ domare.
5. Et semper die ac nocte in
„ monumentis, & in montibus
„ erat; clamans & concidens se
„ lapidibus.

ΒΙΚΤΟΡΩΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ἰστέον δὲ ὡς Μάρκος μὲν καὶ Λουκᾶς ἕνα φασὶν εἶναι τὸν δαιμονιζόμενον, Ματθαῖος δὲ δύο. τοῦτο δὲ ὁ Διαφωνὶς ἐμφαίνει. εἰ μὲν γὰρ εἶπον ὅτι εἷς μόνος ἦν, ἐδόκουν ἀμφιβάλλειν τῷ Ματθαίῳ. εἰ μὲν ὅ γε μὲν τοῦ ἑνὸς, ὁ μὲν τοὺς δύο διελέχθη, οὐ μάχης ὂν ἐιρημένον, ἀλλὰ διαφόρου διηγήσεως. καὶ γὰρ ἔμοιγε δοκεῖ τῶν χαλεπωτέρων θατέρων ἐπιλεξάμενοι εἰρηκέναι. διὸ καὶ πρακτικώτερον ἀπαγγέλλουσι τὸ συμφορώτερον· οἷον ὅτι τὰ δεσμὰ καὶ πὰς ἁλύσεις διαρρήξας ἐπλανᾶτο εἰς τὴν ἔρημον. ὁ δὲ Μάρκος, καὶ τοῖς λίθοις ἑαυτὸν φησι κόπτειν. συνέβαινε δὲ καὶ ἀμφοτέρων ὁμοίως ὄντων χαλεπῶν, ἁπλῶς εἰπεῖν ὑπὸ δαιμονιζομένου, μὴ ἀκριβολογούμενοι περὶ τὸν ἀριθμόν, ἐπεὶ μηδὲ συντελεῖν τοῦτο ἐνόμιζον εἰς τὸ μείζονα τοῦ ποιήσαντος φανῆναι τὸ δυνάμιν. ὁ γὰρ ἕνα θεραπεύσας τοιοῦτον ὄντα, οὐδὲ δύο οὐδὲ πλείονας ὁμοίως διακειμένους θεραπεύειν ἀδυνατος ἦν.

VICTORIS ANTIOCHENI. Sciendum, Marcum quidé & Lucam unius hic meminisse Energumeni: cum Matthæus duos ponat. Hæc autem non sunt invicem cõtraria. Tunc dumtaxat Matthæo adversarentur, si unum solũ fuisse affirmarent. quod autem unius illi, hic duorum memmerit, non cõtradictio est, sed unius rei diversa narratio. Mihi videntur Evangelistæ duo, sæviorem è duobus præcipuè memorãdum delegisse. nam & calamitatem ejus miserabiliùs edisserunt; referentes illum, vincutis catenisque disruptis, vagum errasse per loca deserta. quin & lapidibus se ipsum cædebat, ait Marcus. Quòd si amborũ par & æqualis erat furor: tamen, quoniam mali duplicis una erat causa, malorum dæmonum infestio, non magnoperè curarunt Evangelistæ distinctiùs numerum exprimere, parum id referre arbitrati ad gloriam Christi: cui si vis adfuit sanandi unum tam immaniter furentem, utique duos & plures similiter affectos sanare potuerit.

6. Videns

6. Videns autē Iesum à longe, „ cucurrit & adoravit eum.

„ Ἰδὼν δὲ τ̄ Ιη̄ν̄ ἀπομακρόθεν, „ ἔδραμε καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ.

TOLOSANI. Emendatissimi quique codices, Gergesenorū hic regionem memorant. Matthæus duos agnoscit dæmoniacos. Marcus unum itemque Lucas memorant. sæviore scilicet ac furiosiore duorum electo, cujus & res insigniores ad narrandum erant. Venit igitur dæmone infestus homo Filium Dei confitens ipsum esse. Erant autem in navi dubitantes quidam de divinitate Christi: qui audita voce dæmonum, Filium eū Dei prædicantium, minimè jam dubitabant. hostium enim testimonia minus suspecta, ideoque fide digniora quam aliorum sunt. Dæmones autem palàm erat capitales esse Christi hostes. Habitabat verò in sepulcris, dæmonū impulsu coactuq; id quod illi eo consilio machinabātur, ut persuaderent nobis, humanas animas post mortem dæmonas fieri. quod non solùm falsum, sed etiam planè impiū est.

Τὰ ἀκριβέστερα τῶν ἀντιγράφων εἰς τὴν χώραν τῶν Γεργεσηνῶν ἔχει· καὶ ὁ μὲν Ματθαῖος δύο λέγει τοὺς δαιμονιζομένους. ἕνα δὲ ὁ Μᾶρκος καὶ ὁ Λουκᾶς. ὡς γὰρ καλεπώτερον ἐπλεξάμενοι πλεῖστα τῷ αὐτοῦ δεινῷ ἔρχεται ὃν ὁ δαιμονιζόμενος, υἱὸν Θεοῦ ὁμολογῶν αὐτὸν εἶναι· ἦσαν δὲ οἱ ἐν τῷ πλοίῳ ἀμφιβάλλοντες περὶ τοῦ Χριστοῦ· καὶ ἀκούσαντες τῶν δαιμόνων λεγόντων ὅτι υἱός ἐστι τοῦ Θεοῦ· οὐκ ἐπὶ πιστοῖς ἦσαν. τῶν γὰρ ἐχθρῶν αἱ μαρτυρίαι πιστότεραι τῶν ἄλλων εἰσί· λέγω δὴ τῶν δαιμόνων. κατῴκει δὲ ἐν τοῖς τάφοις, ὑπὸ τῶν δαιμόνων τοῦτο ποιῶν διαζόμενος. ὡς ἂν πείθωσιν ἡμᾶς, ὅτι αἱ ψυχαὶ τῶν ἀνθρώπων μετὰ θάνατον δαίμονες γίνονται· ὅπερ οὐ μόνον ψευδές ἐστιν ἀλλὰ καὶ πάνυ ἀσεβές.

ATHANASII. Sæviorem alterum dæmoniacorum duorum eligentes Evangelistæ duo Marcus & Lucas, de eo uno pleraque narrant. Miserabilius etiam Lucas calamitatem exprimit, catenas & cōpedes memorans, quibus furiosus disruptis, per desertum vagabatur. Addit Marcus, concidisse sese ipsum miserum lapidibus. Fortè autem & uterque similiter indomitus & æquè ferus, una dæmoniaci singulari mentione designatus est, cùm incondi-

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ. Τὸν χαλεπώτερον τῶν δαιμονιζομένων ἐκλεξάμενοι οἱ Εὐαγγελισταί, τῷ αὐτοῦ πλήσαι δεινῷ· διὸ καὶ οἰκτρότερον ὁ Λουκᾶς ἀπαγγέλλει τὴν συμφοράν· οἷον ὅτι τὰ δεσμὰ καὶ τὰς ἁλύσεις διαῤῥήσσων ἐπλανᾶτο ἐν τῇ ἐρήμῳ· ὁ δὲ Μᾶρκος καὶ, τοῖς λίθοις ἔκοπτεν ἑαυτὸν φησι. συμβαίνει δὲ, καὶ ἀμφοτέρων ὁμοίως ὄντων χαλεπῶν, ἁπλῶς εἰπεῖν· ὅτι δαιμονιζόμενος· καὶ μὴ ἀκριβολογεῖν περὶ τοῦ ἀριθμοῦ.

Luc. viij. 29.

cavillari sit necesse.

7. Et clamans voce magna dixit, Quid mihi & tibi Jesu Fili „ Dei altissimi? adjuro te per „ Deum ne me torqueas.

„ Καὶ κράξας φωνῇ μεγάλῃ, εἶπε, „ τί ἐμοὶ καί σοι, Ιη̄ν̄ υἱὲ τοῦ Θεοῦ „ τοῦ ὑψίστου; ὁρκίζω σε τὸν Θεὸν μή „ με βασανίσῃς.

ANΩ-

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Φησί τις τῶν ἁγίων Εὐαγγελιστῶν, ὅτι οὐχ ἑκουσίως οἱ δαίμονες κηρύσσοντες τὸν κύριον Ἰησοῦν, ἀλλὰ φόβῳ ἄκοντες ὡμολόγουν. σὲ τὸν Θεὸν ὁρκίζω κατὰ σαυτοῦ.

„ Ἔλεγε γὰρ αὐτῷ, ἔξελθε τὸ πνεῦμα
„ τὸ ἀκάθαρτον ἐκ τοῦ ἀνθρώπου.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ἐπειδὴ ἄνθρωπον αὐτὸν ὡμολόγησαν, ἦλθον οἱ δαίμονες τὸν θεότητα ἀνακηρύττοντες. καὶ οἱ τῆς θαλάσσης κυμαινούσης καὶ πάλιν ἡσυχαζούσης οὐκ ἀκούσαντες, ἤκουον τῶν δαιμόνων ταῦτα βοώντων, ἅπερ ἐκείνη διὰ τῆς γαλήνης ἔκραξεν. εἶτα ἵνα μὴ δόξῃ κολακείας τὸ πρᾶγμα εἶναι, ἀπὸ τῆς πείρας τῶν πραγμάτων βοῶσι, λέγοντες, ἦλθες ὧδε πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς. διὰ δὴ τὸ πρότερον ὁμολογεῖται ἡ ἔχθρα, ἵνα μὴ ὕποπτος αὐτῶν ἡ ἱκετηρία γένηται. καὶ γὰρ ἐμαστίζοντο ἀοράτως πιμπράμενοι καὶ τὰ ἀνήκεστα πάσχοντες ἀπὸ τῆς παρουσίας ἐκείνου. νομίσαντες δὴ ἤδη τὸν κόλασιν αὐτοῖς ἐφεστάναι καὶ ἔδεισαν ὡς ἤδη εἰς τιμωρίαν ἐμπεσούμενοι. διὸ καὶ ἀξιοῦσι μὴ πρὸ καιροῦ δοῦναι τὸν δίκην. ἐπειδὴ γὰρ κατέλαβεν αὐτοὺς τὰ δεινὰ καὶ παράνομα ἐκεῖνα ἐργαζομένους, καὶ ἐνόμιζον αὐτὸν δι' ὑπερβολὴν τῶν γενομένων οὐκ ἀναμενεῖν τὸν καιρὸν τῆς κολάσεως, διὰ τοῦτο παρεκάλουν καὶ ἐδέοντο. καὶ οἱ μηδὲ δεσμῶν ἀνεχόμενοι σιδηρῶν, ἔρχονται δεδεμένοι· καὶ οἱ τὰ ὄρη κατατρέχοντες, εἰς τὰ πεδία ἐξήεσαν. τί δήποτε τοῖς τάφοις ἐμφιλοχωροῦσιν οἱ δαίμονες; ὀλέθριον δόγμα τοῖς πολλοῖς ἐνθεῖναι βουλόμενοι, οἷον ὅτι αἱ ψυχαὶ τῶν ἀπελθόντων δαίμονες γίνονται· ὃ μηδέποτε γένοιτο μηδὲ μέχρις ἐννοίας λαβεῖν. ἄλλως δέ φησιν εἰκὴ ἄγαν εἰσὶ μοχθηροὶ τὸν τρόπον οἱ δαίμονες, ἀλλ' οὖν γε ἴσασιν ὅτι πάντως αὐτοὺς ὑπὲρ τῶν ἁμαρτημάτων μένει τις κόλασις ὕστερον.

ANONYMI. Ait aliquis Sanctorũ Evangeliſtarum nõ libenter dęmones prędicaſſe Dominũ Ieſũ: ſed ab invitis eã confeſſionẽ metu expreſſam. Te Deum adjuro contra temetipſum.

8. Dicebat enim illi, Exi ſpiri-
„ tus immunde ab homine.

VICTORIS ANTIOCHENI. Quoniam homines Chriſtum nihil niſi hominem fateri voluerunt: adſunt divinitatjs ejus præcones dæmones. Et qui mare fluctuans, mox rurſus tranquillatum non audierant, audiunt dæmones eadem clamantes quæ miraculo illo ſubitæ ſerenitatis vociferatum priùs quodammodo mare fuerat. deinde ne id teſtimonium gratiæ dare, ac quaſi benefactori adulari viderentur, flagellorum ſibi ab eo inflictorum acrem tunc cum maximè ſenſum indicant, clamore illo querulo: *Veniſti huc ante tempus torquere nos*. Priùs ergo præcedit inimicitiarum confeſſio, ne ſit ſupplex veneratio ſuſpecta. Etenim inviſibiliter flagellabantur, uſti penitus, & atrocia patientes ab Adventu ejus. Arbitrati porrò ſupplicium extremum ipſis imminere, ſic ſunt territi quaſi mox ſe detrudendos in infernum ſcirent, quare orant ne pœna ipſis olim ſubeũda repræſentetur, quoniam quaſi deprehenſos ſe videbant in flagrãti ſcelere; in illa ſcilicet tam dira vexatione miſerorum hominum: exiſtimarunt illum, ut Iudices faciunt, citiùs quàm conſtituerat decreviſſe illos extremo exitio perimere, hac eorum truculentia offenſum. Propterea ad preces verſi ſupplicant rogantque. Et quos ne ferreæ

quidem

quidem catenæ tenuerant, ultrò veniunt, arcanis attracti vinculis. & qui montes concurſabant, nunc in campos exeunt. Quamobrem autem ſepulchris immorantur libenter dæmones? ut pernicioſum dogma quàm poſsùt plurimis perſuadeant, animas morientium dæmonas fieri. quòd abſit ut vel cogitatione prima tenus admittatur à nobis. Cæterùm utcumque protervi ac ſcelerati ſunt dæmones: ſciunt tamen omninò ac planè perſuaſum habent, congruam criminibus eorum pœnam ipſis certo poſt tempore luendam. non longe autē abeſſe id tempus facili conjectura ſuſpicabantur, quod jam, etſi torqueri nondum incipiebant, tamen diſcedere jubebantur ab hominibus, & antiqua poſſeſſione pellebantur. quòd videbatur initium pœnæ. etſi enim jam extrudebat eos ſolùm à corporibus, tamen neſcio quid majus hoc ipſo inchoare videbatur. Ajente igitur illo: *Exi ſpiritus immunde ab homine*, conſternati metu, ne licentia qua gaudebant liberè verſandi inter homines jam nunc privarentur, ſic clamant ad Dominum quaſi præoccupet horam ſupplicii decretam; & vim ipſis injuriamque faciat, debitum ante diem exigens.

ὅτι δὲ ἤχθ ὁ καιρὸς ἀπέρχ τ κολάσεως ῥᾳδίως ἠδυώαντο γνῶναι, ἐξ ὧν ἤ μωρίαν παρεδίδοντο νιῦ, ἀλλ ὡς τε ἀναχωρῆσαι μόνων τ ἀνθρώπων ζωώθ μόν@ αὐτός. ἔλεγε γὰρ, ἔξελθε τ πνεῦμα τ ἀκάθαρτον ἐκ τ ἀνθρώπ. ὡς ἤν καιρὸν ἔχοντες ἃ βάλοιμ ποιῆν ἐν τῷ μέζῳ τ ἀνθρώπους, ἵτω καπεβόων τ Κυρίῳ ὡς αὖ πρὸ τ προθεσμήκοντος καιρ μάτην αὐτ βιαζομένῳ ἡμῖ μωρίας ἐπάγοντ.

9. Et interrogabat eum, Quod „ tibi nomen eſt? Et dicit ei, Legio „ mihi nomen eſt: quia multi ſu„ mus.

ANONYMI. Legio poſitum pro Chiliade. Illa eſt quippe latina vox ex uſu militiæ translata & nomenclatione caſtrenſium ordinū. Interrogat porrò nō ignorans, ſed audire adſtantes dæmonum ipſorum confeſſione volens, quā multos illorum prævalentium ſpirituū ſolo verbo coerceat ac domet.

„ Καὶ ἐπηρώτα αὐτὸν, Τί σοι ὄνο„ μα; καὶ ἀπεκρίθη λέγων λεγεών „ ὄνομά μοι· ὅτι πολλοί ἐσμεν.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ἀντὶ τ χιλίας. ῥωμαϊκὴ γὰρ ἡ λέξις τ λεγεών, πλήθυσμ' ὄσι σημαντικὴ, ὥσπερ ὅπι τ παρ ῥωπικῶν παγμάτων. οὐκ ἀγνοῶν δὲ ἠρώτα, ἀλλὰ τὺς παρόντας ἀκῦσαι θέλων πόσων δαιμόνων λόγῳ κρατῇ.

VICTORIS ANTIOCH. Interrogat verò ipſum: *Quod nomen tibi eſt?* quoniam enim Dominus ſciebat quanta eſſet multitudo inſidentium illi corpori dæmonum: ſpectatores porrò unum hominem videbant, unam vocem prolatam audiebant, ait: dic quod nomen

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ἐπηρώτα δὲ αὐτὸν, τί ὄνομά σοι; ἐπῄδη γὰρ ὁ Κύρι@ ἤδει τ πλῆθος τ ἐνοικούντων δαιμόνων, οἱ δὲ ὁρῶντες ἕνα μ ἄνδρα ἔβλεπον, μιᾶς δὲ φωνῆς προσφερομένης ἤκουον, λέγῃ, εἶπὲ τί ὄνομά σοι; ἵνα μὴ αὐτὸς εἴπῃ ὅτι πολλοί εἰσιν, ἀλλ αὐτοί ὁμολογήσωσιν. ἀποκρίνετ δὲ, λέγων ὅτι ὄνομά μοι λεγεών. καὶ οὐδὲ λέγῃ τ ἀριθμὸν, ἀλλ ἁπλῶς σημαίνῃ τ πλῆ-

ὁ πλῆθος, οὐδὲ γὰρ ὠφελεῖ εἰς γνῶσιν ἡ ἀκριβεια.

tibi est? ut non ipse diceret multos esse illos: sed ipsi fatentur. Respondet autem dicens: *nomen mihi legio*. nec distinctè numerum exprimit: sed confusè indicat multitudinem. neque enim prodest in talibus ad minutum exacta notitia.

„ Καὶ παρεκάλει αὐτὸν πολλὰ, ἵνα
„ μὴ αὐτὸς ἀποστείλῃ ἔξω τῆς χώ-
„ ρας.

10. Et deprecabatur eum mul-
„ tùm, ne se expelleret extra re-
„ gionem.

ΤΟΛΩΣ. Τὸ ἐξελθεῖν τοὺς δαίμονας ἐκ τοῦ ἀνθρώπου, ἔδοσαν & αὐτοῖς ἐνομίζετο· διὰ τοῦτο ἔλεγον· μὴ βασανίσαι ἡμᾶς· ἐνόμιζε δὲ καὶ τοῦτο· ὅτι διὰ τὴν ἄγαν κακίαν αὐτῶν οὐκ ἀνέξεται ἔτι ὁ Σωτὴρ· ἀλλὰ προσδώσει αὐτοὺς ἐντεῦθεν τῇ κολάσει· ἐρωτᾷ δὲ αὐτὸν ὁ Κύριος· οὐχ ἵνα μάθῃ· ἤδει γὰρ· ἀλλ' ἵνα οἱ παρόντες μάθωσι τὸ πλῆθος τῶν ἐνοχλούντων αὐτῷ δαιμόνων· καὶ ὅσῳ μείζονα συμφορὰν ἠλευθέρωσε τὸν ἄνθρωπον.

TOLOS. Exire dæmonas ex homine in tormenti parte ipsi numerant, infensi nobis supra modũ spiritus. propterea hoc clamant, *ne torqueas nos*. Sed & illud suspectabãt, ne propter improbissimam malitiam eorum, non jam eos amplius Salvator toleraret; sed hinc exturbatos suppliciis addiceret. Interrogat porrò ipsum Dominus, non ut ipse discat, sciebat enim jam. sed ut qui præsentes circum aderant cognoscerent multitudinem infestantium hunc miserum malorum spirituum: intelligerentque ex qualibus calamitatibus liberasset hominem Salvator.

ΦΩΤΙΟΥ. Εἰ καὶ ἄγαν μοχθηροί εἰσιν οἱ δαίμονες, ἀλλ' ὅμως ἐγίνωσκον ὅτι ἐς ὕστερον κολασθήσονται ὑπὲρ τῶν ἁμαρτημάτων· διὸ καὶ νομίσαντες ἤδη ἐφεσάναι αὐτοῖς τὰς κόλασιν, ἐφοβήθησαν, ὡς εἰς τιμωρίαν ἥκοντες, καὶ παρεκάλουν μὴ πρὸ καιροῦ ὑποστῆναι τὰς δίκας.

PHOTII. Quamvis supra modum improbi ac contumaces dæmones, agnoscunt & fatentur tamen se se aliquãdo scelerum suorum luituros graves pœnas. Quare suspicati repræsentari jam nunc ipsis expectatum olim supplicium, correpta spatia queruntur, & sustineri in constitutam diem cruciatus suos postulant.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ἦν γὰρ αὐτοῖς ποθητὰ, διὰ δ' εἰ ἁμαρτωλῶν οἰκητήρια.

ANONYMI. Expelli è regione nolunt ipsis cara & jucunda, quòd à peccatoribus habitaretur.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Παρεκάλει ἵνα μὴ ἀποστείλῃ αὐτοὺς ἔξω τῆς χώρας, ἢ εἰς τὴν ἄβυσσον ἀπελθεῖν, ὡς φησιν ὁ Λουκᾶς. (ἡ γὰρ ἄβυσσος ἀναχώρησις ἐστι τοῦ κόσμου.) ἀξιοῦσι τοίνυν οἱ δαίμονες μὴ πεμφθῆναι ἔξω τῆς γῆς, μηδὲ ὅπου ἐστὶν ἄνθρωπος, εἰς ὃ σκότος ὃ ἀξιώματος ὃ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ. ὥστε ὁ Κύριος ἠδυνήσατο μεπάξαι αὐτούς. Συνεχώρησε γοῦν εἰ αὐτοὺς ἐν τῇ γῇ ταύτῃ, ὥσπερ ἦν ἐν τῷ διαβόλου, ἵνα μὴ ἀνταράξωσι τὴν ἀπο-

VICTORIS ANTIOCH. *Deprecabatur ne se expelleret extra regionem*, aut ne irent in abyssum, ut ait Lucas. nam abyssus recessio est à mundo. orant igitur dæmo-

nes ne amandentur extra terram, in locum ubi nemo sit; in tenebras exteriores præparatas Diabolo & Angelis ejus. quare apparebat in potestate Christi esse transferre ipsos quò vellet: nec nisi ejus permissu in illa constitisse regione. ut & in terris cæteris versari Diabolum tolerat: ne adversarii absentia genus humanum corona victoriæ defraudet.

σὰ ζημιώζῃ τ̃ ἀνθρωπότητα τ̃ς σεφάνυ τ̃ νίκης.

11. Erat autem ibi circa montẽ
„ grex porcorũ magnus, pascens.
12. Et deprecabantur eum spi-
„ ritus dicentes: Mitte nos in por-
„ cos, ut in eos introeamus.
13. Et concessit eis statim Ie-
„ sus. Et exeuntes spiritus immũ-
„ di, introierunt in porcos: & ma-
„ gno impetu grex præcipitatus
„ est in mare, ad duo millia, &
„ suffocati sunt in mari.

„ Ην δὲ ἐκεῖ πρὸς τῷ ὄρει ἀγέλη
„ χοίρων μεγάλη βοσκομένη.
„ Καὶ παρεκάλεσαν αὐτ̃ πάντες ⓓ
„ δαίμονες, λέγοντες, πέμψον ἡμᾶς εἰς
„ τοὺς χοίρους, ἵνα εἰς αὐτοὺς εἰσέλθωμεν.
„ Καὶ ἐπέτρεψεν αὐτοῖς εὐθέως ὁ
„ Ἰησοῦς, καὶ ἐξελθόντα τὰ πνεύματα
„ τὰ ἀκάθαρτα εἰσῆλθον εἰς τοὺς χοίρους·
„ καὶ ὥρμησεν ἡ ἀγέλη κατὰ τ̃ κρημνοῦ
„ εἰς τ̃ θάλασσαν. ἦσαν δὲ ὡς δισχίλιοι. καὶ ἐπνίγοντο ἐν τῇ θαλάσσῃ.

ANONYMI. Permisit, hoc ostendens, ne in porcos quidem, nedum in homines, audere aut posse quidquã dæmonas citra Dei permissionẽ. Multi hic opponunt: quid attinuit curationem Energumeni imputari tam luculenta, tãq; damnosa jactura Dominis porcorum? neque enim fas, ut alteri benè sit, alterum malè mulctari. Ad hoc dicimus: utiliter id à Domino provisum; ut manifesta fides fieret testimonii de Christi divinitate à dæmonibus prolati. qui enim audierant Energumeni ore profitentes dæmones de Domino: esse illum Dei filium, suspicari potuissent fabulam esse ex composito adornatam in homine, qui se dæmone infessum fingeret: cum ars illa & fraus adulantis, non vera calamitas esset. Talis suspicionis calumniam evidenti experimento refellebat porcorum impetus in præceps, aliena utique impressus

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ἐπέτρεψε, τοῦτο δείκνυς, ὅτι οὔτε χοίρων, ἄνευ συγχωρήσεως Θεοῦ, καταπλῶσιν ἢ ἐξισάζουσι, μήτιγε ἀνθρώπων, ⓓ δαίμονες. πολλοὶ ἀνιῶνται ἐνταῦθα, ὅτι σὺν ἐδὴ φασὶ διὰ τ̃ ἰαθεῖσαν τ̃ δαιμονῶντα, τοσαύτην ζημίαν βλάβην τοῖς Κυρίοις τ̃ν χοίρων. ἀ γὰρ ἵνα ἄλλῳ εὐπάθῃ ἄλλος ἐδὴ πρᾶξαι κακῶς. καὶ φαμὲν πρὸς τοῦτο μ̃, ὅτι οἰκονομικῶς γέγονε τ̃ γεγονός. ἐπειδὴ προσεκύνησάν τε τ̃ Κυρίῳ καὶ ὁμολόγησαν τὸν Θεοῦ υἱὸν τ̃ κριτὴν, ὅπως μὴ δόξῃ πρόσποιητὸς εἶναι ὁ δαιμονῶν, οἱ χοῖροι παρέσχησαν ἀληθῆ εἶναι πάντα ταῦτα. ἔσται εἰκὸς ἵνα καὶ τοὺς δεσπότας τ̃ν χοίρων ἀξίους εἶναι θλίψεως καὶ ζημίας, διὰ ἵνας ἁμαρτίας. πρὸς τοῦτο οὐκ εἶπεν, ὅτι καὶ ἐπνίγησαν οἱ χοῖροι, ἀλλ' ἐπνίγοντο· εἰκὸς ἦ τοὺς πνιγομένους σωθῆναι. γινώσκων ὁ πάντων δεσπότης τὰς ἐνθυμήσεις ἑκάστου, μάλιστα ὁ τοῦ πανπονηροῦ δαίμονος, ἀληθισαμένου προφάσει τ̃ς τ̃ν χοίρων ἀπωλείας ἐξελθόντας τοὺς τούτων δεσπότας καταλῦσαι τ̃ Κυρίου,

ἐπέτρε

ἐπέτρεψεν αὐτοῖς τὴν ἔφοδον· παραστήσας ἅμα τὴν οἰκείαν δεσποτείαν πάντων κατισχύουσαν, καὶ τὴν ἐκείνην ἐνθύμησιν ἄπρακτον γεγενημένην.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Εἰς τοὺς χοίρους ἐπέτρεψεν εἰσελθεῖν. ἅπαντες δὲ ὑπὸ τῶν δαιμόνων ἐλασθέντες κατὰ τοῦ κρημνοῦ ῥίψαντες ἑαυτοὺς εἰς τὴν θάλασσαν ἐνέβαλον, ὡς τοὺς βόσκοντας ὁμῶς πεφοβηθῆναι καὶ θαυμάσαι τὸ γινόμενον, καὶ εἰσελθόντας ἀπαγγεῖλαι τοῖς ἐν τῇ πόλει ἅπαντα τὰ γινόμενα. ἐφ' οἷς εἰκότως ἐκπλαγέντες ἐκεῖνοι ἐξῆλθον πρὸς τὸν Ἰησοῦν. καὶ εὗρον καθήμενον τὸν ἄνθρωπον ἀφ' οὗ τὰ δαιμόνια ἐξεληλύθει, ἱματισμένον καὶ σωφρονοῦντα, καὶ παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ καθήμενον, καὶ τὸν εὐεργέτην ἐπιγινώσκοντα, ἐξεπλάγησαν ἐπὶ τῷ γενομένῳ· καὶ τὴν προσήκουσαν ἀποδόντες ἐν τῇ συναντήσει τιμὴν, παρεκάλεσαν ἐφ' ἑτέρους μεταβῆναι τόπους, ὡς οὐκ ἄξιοι ὄντες τοσοῦτον ἀγαθὸν ἐπὶ τῆς οἰκείας χώρας ἔχειν, δήσαντες μήπου τι καὶ μεῖζον πάθωσιν ἀπὸ τῆς τοῦ παρόντος δυνάμεως τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων ἕνεκεν.

ΤΟΛΩΣ. Ἀξιοῦσιν οἱ δαίμονες τὸν Χριστὸν ὅπως μὴ ἀποστείλῃ αὐτοὺς ἐξωτῆς χώρας· ἀλλ' ἀπολύσῃ εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων· τοῦτο δὲ συγχωρεῖ αὐτοῖς γενέσθαι ὁ Σωτὴρ ἵνα παλαίοντες ἡμῖν δοκιμωτέρους ἡμᾶς ποιήσωσιν. εἰς δὲ τοὺς χοίρους συνεχώρησεν αὐτοὺς εἰσελθεῖν ἵνα δείξῃ· ὅτι ὥσπερ τῶν χοίρων οὐκ ἐφείσαντο, οὕτως οὐδὲ ἀνθρώπου ἐκείνου, εἰ μὴ θεία τὶς ἦν δύναμις ἡ τηροῦσα αὐτόν.

ΦΩΤΙΟΥ. Ἐπέτρεψε τοῖς δαίμοσιν ὁ Σωτὴρ εἰσελθεῖν εἰς τοὺς χοίρους ἵνα δείξῃ τὴν καθ' ἡμῶν μανίαν τῶν δαιμόνων ὁπόσητίς ἐστι· καὶ τὴν δύναμιν αὐτῶν· καὶ ὅτι οἱ τοσούτους χοίρους συντόμως ἀφανίσαντες, οὐκ ἂν ἀδύνατοι ἦσαν οὕτω διαθεῖναι καὶ τοὺς ἀνθρώπους. ὥστε διὰ πάντων τούτων φανερὰν εἶναι τὴν τοῦ Θεοῦ δύναμιν, κωλύοντος αὐτοὺς

vi: quomodo enim brutum pecus simularet, exitio præsertim suo? sed ne injusta videatur mulcta, pronũ est intelligere, dominos porcorum ob propria peccata damnum istud meritos. Ad hæc non dixit *suffocati sunt*, sed *suffocabantur*. ut verisimiliter credi possit, aliquos aut plerosque ex suffocatione quam pati ceperant, servatos. atque ita non planè dominis perijsse. Sciens præterea Dominus omnium arcana cujusque cogitata, mali etiam dæmonis astutum consilium penetraverat. sic nimirum ille ratiocinatus secum fuerat, percallidè, ut ipsi videbatur. si permittente Domino porci perierint, irritati damno gregis domini concurrent, & autorem mali lapidabunt. Hanc illorum argutiam ut eventu redargueret, indulsit quod volebant: & potestatem ostendit suam, impediens effectum, & iram nocere cupientium frænans, fraudemque dæmonum effectu cassam reddens.

VICTORIS ANTIOCHENI. In porcos permisit ingredj. qui omnes à dæmonibus abacti per præceps iactantes se ipsos in mare irruerunt. adeo ut pastores immũdi gregis, metu simul, & admiratione talis eventus attoniti, regrediẽtes in urbem nunciarent cuncta, quæ contigerant. quibus meritò stupefacti illi exierunt ad Iesum, & invenerunt sedentem hominem, ex quo dæmonia egressa fuerant vestitum, & sanæ mentis, humilique sessione ad pedes Iesu, benefactorem illum suum agnoscentem. Et obstupuerunt eo quod acciderat. ac convenientem occursu honorifico exhibentes venerationem Domino, rogabant ut in alia loca

transiret : nequaquam se dignos arbitrati, qui tantum boni apud se haberent. veriti etiam ne fortè graviùs aliquid præterea paterentur ob sua peccata, à tanta Præsentis potestate.

ποιῆσαι εἰς τὰς ἀνθρώπους ὅσα καὶ βλάβην.

TOLOSANI. Petunt dæmones à Christo ne ipsos extra regionem amandet: sed ire permittat in gregem porcorum. Manere autem ipsos indulget Salvator, ut illi nobis mixti, nosque quotidianis certaminibus exercentes, fortiores nos & palma digniores reddant. Concessit quoque ut in porcos irent; eosque perderent, documento id fore confidens spectatoribus ad intelligendum, qui porcos necaverint, nec homini illi misero unde expellebantur fuisse parcituros: nisi prohibuisset vis quædam major, *ipsum* curans, ipsique consulens.

PHOTII. Permisit dæmonibus Salvator ingredi in porcos, ut ostenderet eorum furorem in nos, quantus sit, & quanta armatus nocendi vi. Sanè qui tot porcos momento perdiderant, facilè intelligebantur, non carere viribus ad homines consimiliter perdendos. ut ex his omnibus manifestum sit, Dei potentiam impedire ipsos quominùs adversus homines faciant quæcumque vellent.

14. Qui autem pascebant eos,
» fugerunt, & nunciaverunt in ci-
» vitatem & in agros, & egressi
» sunt videre quid esset factum.
15. Et veniunt ad Iesum, & vi-
» dent illum qui à dæmonio ve-
» xabatur, sedentem, vestitum, &
» sanæ mentis: & timuerunt.
16. Et narraverunt illis, qui vi-
» derant, qualiter factum esset ei,
» qui dæmonium habuerat: & de
» porcis.
17. Et rogare cæperunt eum
» ut discederet de finibus eorum.
18. Cumq; ascenderet navim,
» cæpit illum deprecari qui à dæ-
» monio vexatus fuerat, ut esset
» cum illo.

» Οἱ δὲ βόσκοντες τοὺς χοίρους ἔφυ-
» γον, καὶ ἀπήγγειλαν εἰς τὴν πόλιν καὶ
» εἰς τοὺς ἀγρούς. καὶ ἐξῆλθον ἰδεῖν τὸ
» ὃ ἐγένετο.
» Καὶ ἔρχονται πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ
» θεωροῦσι τὸν δαιμονιζόμενον καθήμενον
» καὶ ἱματισμένον καὶ σωφρονοῦντα τὸν
» ἐσχηκότα τὸν λεγεῶνα· καὶ ἐφοβήθησαν.
» Διηγήσαντο δὲ αὐτοῖς καὶ ἰδόντες,
» πῶς ἐγένετο τῷ δαιμονιζομένῳ καὶ
» περὶ τῶν χοίρων.
» Καὶ ἤρξαντο παρακαλεῖν αὐτὸν
» ἀπελθεῖν ἀπὸ τῶν ὁρίων αὐτῶν.
» Καὶ ἐμβάντι αὐτῷ εἰς τὸ πλοῖον,
» παρεκάλει αὐτὸν ὁ δαιμονισθεὶς
» ἵνα ᾖ μετ' αὐτοῦ.

ΤΟΛΩΣ. Μαθόντες δὲ τῆς πόλεως ἐκείνης περὶ τοῦ γεγονότος θαύματος ἐξεπλάγησαν σφόδρα. καὶ ὁ Ἰησοῦν παρεκάλουν ἐκ τῆς χώρας αὐτῶν ἐξελθεῖν. ἐδεδοίκεσαν γὰρ μή τι καὶ μείζω αὐτοῖς γένηται. λυπηθέντες γὰρ ὅτι τῇ ἀπωλείᾳ τῶν χοίρων, παρητοῦντο καὶ τοῦ

τοῦ

τὴν τῦ σωτῆρ@ παρρσίαν. ὁ ὃ ἰαθεὶς παρεκάλει αὐτὸν εἶναι αὐτῷ ἢ μὴ δαμῶς χορίζεσθαι αὐτῦ. δεδιὼς μήποτε μόν@ αὐτὸν εὑρόντες οἱ δαίμονες ἐνοχλήσωσιν αὐτῷ. ὁ ὃ Ιησῦς ἀπολύει αὐτὸν εἰς τὴν οἰκίαν αὐτῦ ἀπελθεῖν. δεικνύων ὅτι κἂν πορρώ ἦ ἀπ' αὐτῦ· ἀλλά γε ἡ δύναμις αὐτῦ φυλάξει αὐτόν.

ΣΕΥΗΡΟΥ. Οὐκ εἶπεν αὐτῷ ὅτι ἀπάγγειλ@ ὅσα σοι πεποίηκα ἐγώ· ἀλλ' ὅσα σοι πεποίηκεν ὁ Κύρι@, διδάσκων ἡμᾶς, ἵνα ὅταν τι ἀγαθὸν ποιήσωμεν, μὴ ἐπαιρώμεθα ἐπ' αὐτῷ.

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΩΤΟΥ. Τί δήποτε ὁ Σωτὴρ ὁ ἀπαναπαχῦ καὶ πᾶσι τοῖς θεραπευομένοις ἀγγέλλειν μηδενὶ εἴασεν, νῦν πάλιν φανερῶσαι αὐτὸν βάλεται καὶ ἀπαγγέλλειν τοῖς ἅπασιν ὅσα πεποίηκεν αὐτῷ ὁ Θεός. ἔστιν ἂν εἰπεῖν πρὸς τῦτο· ὅτι θρασυδείας πεποίηκεν ὁ Κύρι@· πᾶσα γὰρ ἡ χώρα ἐκείνη ἀθε@ λῶ· καὶ δεισιδαιμονίᾳ ἐκράτῦτο. διὰ τῦτο ἀγγέλλειν αὐτῷ κηρύξαι τὸ θαῦμα· ἵνα ἀκύσαντες τε καὶ ἑωρακότες, ὅπη τὸ βέλτι@ βίον ἑαυτῶν μεταθήσωσιν.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ηγοῦμαι ὅτι διὰ τῦτο ἤθελεν εἶ) μετ' αὐτῦ τῦ Κυρίῦ ὅτε δαιμονῶν, δέδι τὴν μὴ ἀγαληφθῶσι αὐτὸν ὑπὸ τῦ δαίμονος ἐν τῇ ἀπουσίᾳ τῦ Κυρίῦ. εἰ γὰρ ὡς μαθητὴς ὢν ἐζήτει εἶ) μετ' αὐτῦ, οὐκ ἂν ἐκώλυσεν αὐτὸν, οὐδὲ γὰρ τὴ Μαρίαν ἐκώλυσε σωθῆναι αὐτῷ, ἀφ' ἧς ἑπτὰ δαιμόνια ἐβεβλήκει. μᾶλλ@ διὰ τῦτο εἴασεν ὁ Κύριος, δι' ἃ ἤμελλεν ποιεῖν, τῦτέστι κηρύττειν τὸν Κύρι@ εἰς ὠφέλειαν τῶν ἀκουόντων.

quoddam inde ingrueret. Itaque clade porcorum & jactura perciti, præsentiam Salvatoris infelices aversantur & recusant. Non ita qui curatus à Christo fuerat. Is enim voto planè contrario petebat à Iesu, sibi ut per eum liceret adhærere ipsi comitem individuum. Verebatur scilicet ne solum ipsum invenientes dæmones, iterùm infestarent. At abire ipsum domum suam jubet Iesus: significans se quantumvis absentem, & lato spatio remotum, præsenti tamen ubique virtute, posse ac velle ipsum servare ac protegere.

SEVERI. Non dixit ipsi: Annúncia quanta tibi ego fecerim; sed, quanta tibi fecerit Dominus. docens nos, cùm bonum aliquid fecerimus, non eo tamen efferri, nobisque gloriam tribuere.

THEODORI HERACLEOTÆ. Cur tandem Salvator, cum aliàs passim soleat edicere iis quos curavit, ne cuiquam dicant: nunc è contrariò jubet hunc nunciare omnibus quanta ipsi fecerit Deus? Dicendum: peculiarem hic fuisse Christo causam ita se gerẽdi. quoniam universa ista ubi hæc gesta sunt regio Deũ ignorabat, superstitionis obvoluta tenebris. Propterea nũciari prodigium voluit ab eo ipso in quo id gestũ erat. ut & nuncii ipsius mutatio, hominis priùs noti, & rei nunciatæ admirabilitas, vel illis ipsis Atheis aliquam opinionem ingeneraret divinitatis in eo negotio versatæ: cogitationemque inderet vitæ in melius vertendæ.

ANONYMI. Existimo idcirco voluisse esse cum Domino illum, qui possessus à dæmone fuerat, quòd metueret ne denuò invaderetur à malo Genio, in absentia Domini. nam si in Discipulorum numerum adscribi postulasset, non, opinor, fuisset rejectus. neque enim Mariam Christus prohibuit sequi se, à qua septem dæmonia ejecerat. nisi potiùs

propte-

propterea istum reliquit ibi Dominus, ut faceret quod facturum sciebat: videlicet prædicare Dominum in utilitatem audientium.

19. Et Iesus non admisit eum, „ sed ait illi, Vade in domum tuã „ ad tuos, & annuncia illis quan- „ ta tibi Dominus fecerit, & mi- „ sertus sit tui.

„ Ὁ δὲ Ἰησοῦς οὐκ ἀφῆκεν αὐτὸν, „ ἀλλὰ λέγει αὐτῷ, ὕπαγε εἰς τὸν οἶκον „ σου πρὸς τοὺς σοὺς, καὶ ἀνάγγειλον „ αὐτοῖς ὅσασοι ὁ Κύριος ἐποίησε, καὶ „ ἠλέησέ σε.

EIVSDEM. Vides autoritatem loquendi Deo dignam. Ipse se Dominum & misericordem vocat.

ΑΥΤΟΥ. Ὁρᾷς ἐξουσίαν θεοπρεπῆ· αὐτὸς ἑαυτὸν Κύριον καὶ ἐλεήμονα καλεῖ.

30. Et abiit, & cæpit prædicare „ in Decapoli quanta sibi fecisset „ Iesus: & omnes mirabantur.

„ Καὶ ἀπῆλθε καὶ ἤρξατο κηρύσ- „ σειν ἐν τῇ δεκαπόλει ὅσα ἐποίησεν „ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· καὶ πάντες ἐθαύμαζον.

VICTORIS ANTIOCH. Dominus ne videretur sua solũ præsentia custodire ipsum ab incursu dæmonis, dimisit ipsum: neminẽ, inquiens, verearis. Præsentia siquidem minueret miraculum: absentia declaratura magis est potestatem. Revertere in domum tuã, habens à me pignus salutis· & narra aliis miraculum, ut confirmes gratiam. quod & fecit. quæritur quam ob causam Dominus dæmonas hoc poscentes iussit ingredi in porcos? Magna mala dæmones inferebant hominibus. Inde multi, ut fit, quæritabant inter se cur illa permitteret Deus? volens igitur Dominus cunctis ostẽdere, & quanta sit ira dæmonum in homines, & quantò pauciora, & minora quam vellent eis inferant damna, frænante maleficam illorum vim divina potentia, in homines quidem experimentum ipsos edere suæ væsaniæ non est passus. indulsit autem ut porcos invaderent, ut ex eo & rabies & vis appareret dæmonum, ac ex eo

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ὁ Κύριος ἵνα μὴ δόξῃ διὰ τῆς παρουσίας φυλάττειν μόνον, ἀπέλυσεν αὐτόν· μηδένα, φησὶν, εὐλαβήθητι. ἡ γὰρ παρουσία ἐλάττοι τὸ θαῦμα, ἡ δὲ ἀπουσία σημαίνει μειζόνως τὴν ἐνέργειαν. ὑπόστρεφε εἰς τὸν οἶκόν σου ἔχων παρ' ἐμοῦ τὸ ἐνέχυρον τῆς σωτηρίας, καὶ διηγοῦ τοῖς ἄλλοις τὸ θαῦμα, ἵνα βεβαιώσῃς τὴν χάριν. ὃ δὴ καὶ ποιοῦν διετέλει. ζητεῖται τίνος ἕνεκεν ὁ Κύριος τοῖς δαίμοσι εἰσελθεῖν ἐπιτάττει εἰς τοὺς χοίρους οὕτως αἰτήσασι; μέγιστα κακὰ διετίθεσαν τοὺς ἀνθρώπους οἱ δαίμονες. ἐντεῦθεν δὲ πολλοὶ, ὡς εἰκὸς, συνεξέταζον πρὸς ἀλλήλους, τίνος ἕνεκεν ταῦτα ποιεῖν ἀνέχεται ὁ Θεός; βουληθεὶς οὖν ὁ Κύριος ἅπασι δεῖξαι, καὶ ἥντινα τὴν ὀργὴν κατὰ τῶν ἀνθρώπων οἱ δαίμονες ἔχουσι, καὶ ὅτι πολὺ ἐλάττονα, ἢ βούλονται καὶ δύνανται, τοὺς ἀνθρώπους ἐργάζονται κακά, τῇ τοῦ Θεοῦ κωλυόμενοι δυνάμει· ἐπὶ μὲν ἀνθρώπων ταύτην οὐ παρείχετο ἀπόδειξιν· ἐπέτρεψε δὲ αὐτοὺς εἰς τοὺς χοίρους εἰσελθεῖν, ὥστε ἀπ' ἐκείνων τὴν τε ὀργὴν τῶν δαιμόνων καὶ τὴν δύναμιν νοεῖν, καὶ ὅτι οἱ τοσούτους χοίρους συντόμως ἀφανίσαντες, οὐκ ἀδύνατοι τὰ αὐτὰ

διατιθέναι τοὺς ἀνθρώπους καθεστήκασιν, ὡς διὰ πάντων φανερὰν εἶναι τοῦ Θεοῦ τὴν δύναμιν κωλύοντος αὐτοὺς ἅπαντα πράττειν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὅσα καὶ βούλονται.

quod tã multos porcos momento perdidissent, intelligeretur similia ipsos in homines posse. Sicq; palã fieret divina illos teneri potentia, ne quęcumque volunt in homines faciant.

„ Καὶ διαπεράσαντος τοῦ Ἰησοῦ
„ ἐν τῷ πλοίῳ πάλιν εἰς τὸ πέραν,
„ συνήχθη ὄχλος πολὺς ἐπ' αὐτὸν,
„ καὶ ἦν παρὰ τὴν θάλασσαν.

21. Et cùm transcendisset Ie-
„ sus in navi rursum transfretum,
„ convenit turba multa ad eum:
„ & erat circa mare.

„ Καὶ ἰδοὺ ἔρχεται εἷς τῶν ἀρχισυνα-
„ γώγων ὀνόματι Ἰάειρος, καὶ ἰδὼν
„ αὐτὸν πίπτει πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ.

22. Et ecce venit quidã de Ar-
„ chisynagogis nomine Iairus; &
„ vidẽs eũ, procidit ad pedes ejus.

„ Καὶ παρεκάλει αὐτὸν πολλὰ, λέ-
„ γων, ὅτι τὸ θυγάτριόν μου ἐχάτως
„ ἔχει· ἵνα ἐλθὼν ἐπιθῇς αὐτῇ τὰς
„ χεῖρας, ὅπως σωθῇ καὶ ζήσεται.

23. Et deprecabatur eum mul-
„ tùm, dicens: Quoniam filia mea
„ in extremis est: Veni, impone
„ manus super eam, ut salva sit, &
„ vivat.

„ Καὶ ἀπῆλθε μετ' αὐτοῦ, καὶ ἠκο-
„ λούθει αὐτῷ ὄχλος πολύς, καὶ συνέθ-
„ λιβον αὐτόν.

24. Et abiit cum illo, & seque-
„ batur eum turba multa, & com-
„ primebant eum.

ΑΥΤΟΥ. Θαῦμα δὲ πάλιν ἕτερον διαδέχεται. Ἄρχων γὰρ τῆς συναγωγῆς ἀπαντᾷ πρὸς τὸν Κύριον, οὐ προλαμβάνων εὐγνωμοσύνην τὴν πίστιν, ἀλλ' ἀναγκαζόμενος ὑπὸ νόσου τῆς θυγατρός. ὄνομα δὲ ἦν αὐτῷ Ἰάειρος. τὸ ὄνομα κεῖται διὰ τοὺς Ἰουδαίους τοὺς εἰδότας τὸ γεγονος, ἵνα γένηται τὸ ὄνομα ὑπόδειξις τοῦ θαύματος. παρεκάλει δὲ τὸν Ἰησοῦν ὑπὲρ ἰδίας θυγατρὸς, ἦν Ματθαῖος μὲν τετελευτηκέναι φησί, Μάρκος δὲ τότε μὲν ἀῤῥωστεῖν δεινῶς, ὕστερον δὲ ἐλθόντος τινὸς τῶν τοῦ ἀρχισυναγώγου, ἐν ὅσῳ ἀπιέναι ὁ Κύριος ἤμελλεν, ἀπαγγεῖλαι ὅτι τετελεύτηκε, καὶ περιττὸν αὐτῷ τὸ σκύλλειν τὸν διδάσκαλον. ἐπειδὴ γὰρ ὡς διδάσκαλον ἐνόμιζον αὐτὸν καλεῖσθαι ἵνα ἐλθὼν ἐπεύξηται τῇ παιδίσκῃ, ἐνόμισαν μηκέτι αὐτοῦ χρείαν εἶναι διὰ τὸ τεθνηκέναι αὐτήν. οὐκ εἰδότες ὅτι δυνατὸν ἦν καὶ ἀποθανοῦσαν ἀναστῆσαι. τοῦτο μὲν οὕτως ἔχει. Ματθαῖος δὲ τοῦτο τὸ θαῦμα μόνον εἰπὼν

EIVSDEM. Miraculum rursus aliud sequitur. Princeps enim Synagogæ procedit obviam Domino, non causa venerationis, aut fidei instinctu, sed coactus morbo filiæ. nomen illi erat, Iairus. Exprimitur nomen propter Iudæos, qui norant factum, ut esset nomen demonstratio miraculi. Orat autem Dominum pro sua filia, quam Matthæus quidem jam obiisse ait: Marcus autẽ, tunc ęgrotasse graviter; postea verò à quodã domestico Archisynagogi, cùm jam Dominus iturus ad illam erat, mortem ejus nunciatam, addito frustra vexari Magistrum, re non amplius integra. quoniam enim ut Magistrum putabant illum vocari, ut veniens oraret super puellam, arbitrabantur nihil iam eo esse opus, defuncta utique virgine. nescientes posse ipsum & mortuam vitæ redde-

reddere. Hoc quidem sic habet. Matthæus autem id, in quo verè miraculum situm est narrare festinans, neglexit subtiliùs distinguere momenta verbaque amborum, Principis videlicet, & famuli, quasi uterque idem dixerit, quod non ita est: nec affirmare voluit. at tanti non putavit minutè discernere quæ parum ad rei summam intererant. Promittit Dominus iturum se, ac revocaturum puellam ad vitam. sequuntur ipsum & Discipuli.

ἡμῶν ὡς ἢ δὶ ἑκατέρω ὁμοίως ἐκεί-
νω σημαινομένω ὅτι δὴ νεκρὸν ἔλεγεν,
ζωτόμως εἶπεν ὅτι τετελεύτηκε, πα-
ρεὶς τ ἀκρίβειαν. ὑπαχνεῖ ὁ Κύρι-
ος ἀπελεύσεσθαι καὶ ἀναστήσειν αὐτῷ τ
παῖδα. ἕπον ὃ αὐτῷ καὶ οἱ μαθηταί.

25. Et mulier quædã, quæ erat
„ in profluvio sanguinis annis
„ duodecim.

29. Et fuerat multa perpessa à
„ compluribus medicis, & eroga-
„ verat omnia sua, nec quicquam
„ profecerat, sed magis deterius
„ habebat.

27. Cùm audisset de Iesu, venit
„ in turba retrò, & tetigit vesti-
„ mentum ejus.

28. Dicebat enim, Quia si vel
„ vestimentum ejus tetigero, sal-
„ va ero.

29. Et cõfestim siccatus est fons
„ sanguinis ejus; & sensit corpore,
„ quia sanata esset à plaga.

„ Καὶ γυνή τις οὖσα ἐν ῥύσει αἵ-
„ ματος ἔτη δώδεκα.

„ Καὶ πολλὰ παθοῦσα ὑπὸ πολ-
„ λῶν ἰατρῶν, καὶ δαπανήσασα τὰ
„ παρ' ἑαυτ πάντα, καὶ μηδὲν ὠφε-
„ληθεῖσα, ἀλλὰ μᾶλλ εἰς τ χεῖ-
„ ρ ἐληλυθυῖα.

„ Ακούσασα περὶ τ Ιησ, ἐλθοῦ-
„ σα ἐν τῷ ὄχλῳ ὄπισθεν, ἥψατ τ
„ ἱματίου αὐτ.

„ Ελεγε γὰρ ὅτι κἂν τῶν ἱματίων
„ αὐτ ἅψωμαι, σωθήσομαι.

„ Καὶ εὐθέως ἐξηράνθη ἡ πηγὴ τ
„ αἵματος αὐτῆς, καὶ ἔγνω τῷ σώμα-
„ τι ὅτι ἴαται ἀπὸ τ μάστιγος.

TOLOSANI. Modò perpetrato miraculo, aliud brevi intervallo continuat Dominus. cùm Filiam Archisynagogi mortuam vitæ restituit. Credebat hic Archisynagogus, at ex dimidia tantùm parte. sanè quatenus ad Christi pedes procidit, fidelis esse videtur. quatenus verò rogat ut domũ suam veniat, quasi non credens posse Christum verbo absentem quodcumque vellet effectum reddere, non planè fidelem se præstabat. Obiter interim & Hæmorroissam sanat: haud paulò robustiori fide præditam, ut pote quæ

ΤΟΛΩΣ. Μετὰ τ τοῦτο γεγο-
νὸς θαῦμα καὶ ἕτερ ἐργάζεται ὁ Κύ-
ρι. τὴν γὰρ θυγατέρα τ ἀρχισυνα-
γώγ ἀνέστησε. πιστὸς γὰρ ἦν ὁ ἀρχι-
συνάγων. ἐξ ἡμισείας μέντοι. καὶ
ὡς μὲ πίπτων παρὰ τὰς πόδας τ Ιησ,
πιστὸς εἶ δοκῶ. ὡς δὲ παρακαλῶν αὐτὸν
εἰς τὴν οἰκίαν αὐτ ἐλθεῖν, καὶ μὴ πι-
στεύων ὅτι καὶ λόγῳ δυνία τοῦτο ποιῆ-
σαι. οὐκ ἔτι τελέως πιστός. ὡς γὰρ ἐν
παρέργῳ ἀπερχομένου τ Σωτῆρος θε-
ραπεύει καὶ ἡ αἱμορρόους δι' ἣν εἶχε τε-
λείαν πίστιν. Καὶ γὰρ οὐκ μόνης τῆς τῶν
ἱματίων αὐτ προσψαύσεως ἰαθῆναι
ἐπίστευσε. διὸ καὶ τυγχάνει τῆς ἰάσεως.
ἔτω δὴ καὶ ἡμεῖς πάσχοιμεν, πιστεύοντες

εἰς

εἰς ⸀Κύριον· καὶ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ καὶ τοῦ θανάτου γεγονότες μέτοχοι, ἰάσιν τῶν πλημμελημάτων δεχόμεθα.

Τὸ ὄνομα κεῖται τοῦ ἀρχισυναγώγου διὰ τοὺς Ἰουδαίους τοὺς εἰδότας ὃ γεγονός. ὅπως ὃ τοιοῦτον τῆς τοῦ θαύματος τελειότητος ἀπόδειξις γένηται. τὸν μὲν θυγατέρα ὁ μὲν Ματθαῖος τετελευτηκέναι φησίν· ὁ δὲ Μᾶρκος, πρῶτον μὲν ἀρρωστεῖν δεινῶς, εἶτα καὶ τοῦτο ἀποθανεῖν.

solo vestis vel furtivo contactu curandã se crederet. quare ipsi quod speraverat contigit. Ita & nobis accidit. credentes enim in Dominum, & carnis ejus ac mortis facti participes, curationem peccatorum accipimus.

Nomen quoque Archisynagogi scripto proditum est, propter Iudæos rem scientes quæ gesta ferebatur, sed fortasse propter ejus admirabilitatem, præstigiarum eam suspectam habituros. cui dubitationi occursura erat personæ talis mentio: qui pro sua prudentia & religione illudi sibi non siviſſet. unde ejus nominis interpositio, demonstratio quædam erat veritatis miraculi. Hujus porrò filiam Matthæus obijsse prius dicit: Marcus verò, primùm quidem ægrotasse graviter, deinde & esse mortuam.

„ Καὶ εὐθέως ὁ Ἰησοῦς ἐπιγνοὺς ἐν
„ ἑαυτῷ τὴν ἐξ αὐτοῦ δύναμιν ἐξελθοῦ-
„ σαν, ἐπιστραφεὶς ἐν τῷ ὄχλῳ, ἔλε-
„ γε, τίς μου ἥψατο τῶν ἱματίων;
„ Καὶ ἔλεγον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐ-
„ τοῦ, βλέπεις τὸν ὄχλον συνθλίβον-
„ τά σε, καὶ λέγεις, τίς μου ἥψατο;
„ Καὶ περιεβλέπετο ἰδεῖν τὴν τοῦ
„ ποιήσασαν. τοῦτο
„ Ἡ δὲ γυνὴ φοβηθεῖσα καὶ τρέμου-
„ σα, εἰδυῖα ὃ γέγονεν ἐπ' αὐτῇ, ἦλθε
„ καὶ προσέπεσεν αὐτῷ, καὶ εἶπεν
„ αὐτῷ πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν.
„ Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ, θύγατερ ἡ πί-
„ στις σου σέσωκέ σε, ὕπαγε εἰς εἰρήνην
„ καὶ ἴσθι ὑγιὴς ἀπὸ τῆς μάστιγός σου.

30. Et statim Iesus in semetipso
„ cognoscens virtutẽ, quæ exierat
„ de illo, cõversus ad turbã ajebat,
„ Quis tetigit vestimenta mea?
31. Et dicebãt ei Discipuli sui,
„ Vides turbam comprimentẽ te;
„ & dicis, Quis me tetigit?
32. Et circumspiciebat videre
„ eam quæ hoc fecerat.
33. Mulier verò timens, & tre-
„ mens, sciens quod factum esset
„ in se, venit & procidit ante eũ,
„ & dixit ei omnem veritatem.
34. Ille autem dixit ei, Filia, fi-
„ des tua te salvam fecit: vade in
„ pace, & esto sana à plaga tua.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ANTIOX. Ὁ δὲ Ματθαῖος ὁμοίως καὶ ἐν τούτῳ τῷ θαύματι εἰώθει τὴν ἀκρίβειαν καταλέιπειν· ὁ γάρτοι Μᾶρκος προσέθηκεν ὅτι ὁ Κύριος ἐπιστραφεὶς ἠρώτα τὴν ἁψάμενον. ἡ δὲ ὑπὸ τοῦ φόβου κατήλειλεν ἑαυτὴν, καὶ οὕτως εἶπεν πρὸς αὐτὸν ὅ, ἡ πίστις σου σέσωκέ σε. ὁ πιστεύων εἰς τὸν σωτῆρα ἅπτεται αὐτοῦ· ὁ δὲ ἀπιστῶν θλίβει αὐτὸν ὠθῶν. ὁ δὲ ἀπόμενος αὐτοῦ ἕλκει καὶ

VICTORIS ANTIOCHENI. Matthæus in hujus quoque miraculi narratione minutias neglexit. nam Marcus addit, conversũ Dominum quæsisse: quis se tetigisset? Illa verò conscia præ metu prodidit se ipsam: & sic audivit à Domino: *fides tua te salvam fecit*. qui credit, tangit Salvatorem suum. qui verò non credit, premit illum

& vexat. qui verò illum tangit, trahit & rapit ad clementiam. negabant omnes se tetigisse ipsum; non enim credebant. sed contigui solùm ipsi erant. E vestimẽtis porro suis processisse mulieri salutis causam, docuit dum dixit: *fides tua te salvam fecit*: sic non locus, non sermo, non quidquam eorum quæ extra sunt salutem affert; sed sua unicuique fides. Filia autem Iesu est, curata à fluxu spiritualiter, & à vitio mundata: necesse est & hoc adjungere. cur ait de Hæmorrhoissa Saluator, *quis me tetigit?* ut intelligeret se à volente curatam, & non ab invito. Sciverat enim quænam ipsum tetigisset. Interrogat autem, ut quasi deprehenderet ac convinceret ipsam, furto velut facto, recedentem; & videlicet publicaret fidem ejus: efficeretque ne lateret mira operatio patrata. Virtutes Christi ex ipso communicantur aliis, non localiter aut corporaliter, quasi ab ipso recedant. Sed incorporeæ cùm sint, & in alios effunduntur, & ab ipso non separantur. ut scientiæ & apud Magistrum manent, & à discẽtibus participantur, sic fide tangentibus Christum, virtutes ejus, ejus voluntate ac judicio dãtur. Rectè autem dixit: non, *sensi*, sed *cognovi*. non enim sensibiles ejus virtutes sunt, sed incorporeę. *Tetigit me quædam*, ait: allocuta est mente, affata est fide. accedens accepit à me curationem. non me tetigerunt qui circum constipati trudunt. non enim mẽte ac cogitatione assident. Fatebitur igitur qui tetigit virtutem quam est expertus, ut plus inde juvetur, & abiens sciat se non solùm curatum, sed nec latuisse

ὅπι (πᾶ) εἰς φιλανθρωπίαν. ἠρνοῦντο δὲ πάντες ἥφθαι αὐτοῦ, οὐ γὰρ ἐπίστευον, ἀλλὰ σωζεῖχον αὐτόν. ὅτι ὃ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ἔσωσεν αὐτῇ, ἐδίδαξεν εἰπών, ἡ πίστις σου σέσωκέσε. ὅπως ὅτε τόπος, ὅτε λόγος, ὅτε τι τῶν ἔξωθεν σώζει, ἀλλ' ἕκαστον ἡ πίστις ἑαυτοῦ. θυγάτηρ ὃ χρηκατίζει τοῦ Ιησοῦ ἡ ἰαθεῖσα τὴν ῥύσεως ψυχικῶς καὶ καθαριθεῖσα τοῦ πάθους. ἀναγκαίως ὃ προαθλῶαι καὶ εἰπεῖν. τίνος χάριν φησὶν ὁ σωτὴρ ζητεῖ τὴν αἱμορροΐσης, τίς μου ἥψατο; ἵνα νοήσῃ οὗ παρ' ἑκόντος ἔλαβε τὸ σωτήριον, καὶ οὐ παρ' ἄκοντος. ἦθος γὰρ τὸ ἁψαμένου. ἠρώτα ὃ ἵνα ἐλέγξῃ αὐτὴν παρελθοῦσαν, καὶ μὴ δημοσεύσῃ αὐτῆς τὴν πίστιν, καὶ μὴ λάθῃ δύναμις ἐνεργηθεῖσα. Αἱ δυνάμεις τοῦ σωτῆρος ἐξ αὐτοῦ μεταδίδονται ἑτέροις, οὐ μὴν τοπικῶς ἢ σωματικῶς, ὡς ἀναχωρεῖν αὐτοῦ. ἀσώματοι δὲ ὄντες, καὶ εἰς ἑτέρους ἐξέρχονται, καὶ ἑτέροις δίδονται, καὶ οὐκ ἐξίστανται αὐτοῦ. ὥσπερ αἱ ἐπιστῆμαι καὶ οὐδὲν τῷ διδάσκοντι εἰσι, καὶ τοῖς μανθάνουσι παραδίδονται. οὕτω τοῖς πίστει ἁπτομένοις αὐτοῦ μὴ τοῦ αὐτοῦ βουλῆς τε καὶ κρίσεως δίδονται. καλῶς ὃ οὐκ εἶπεν, ἠθόμην, ἀλλ' ἔγνων. οὐ γὰρ αἰσθηταὶ αἱ δυνάμεις αὐτοῦ, ἀλλ' ἀσώματοι. ἥψατό μου τίς φησι, προσωμίλησέμοι λογισμῷ, διελέχθη μοι πίστει, ῥέμα καὶ καταμικρὸν προσελθοῦσα ἔλαβε παρ' ἐμοῦ τὴν ἴασιν. οὐχ ἥψατό μου ὁ προσθλίβοντες. οὐ γὰρ λογισμῷ παρεδρεύουσιν. ὁμολογήσῃ οὖν ὁ ἁψάμενος τὴν ἐνέργειαν, ἵνα πλέον ὠφεληθῇ καὶ ἀπελθὼν σωίσῃ, ὡς οὐμὲν ἰάθη, ἀλλ' οὐδὲ ἅπερ διενοήθη ἔλαθεν. αἰσθομένη οὖν ὡς οὐκ ἔλαθε, προσπεσοῦσα αὐτῷ, διηγήσατο ἐνώπιον παντὸς τοῦ λαοῦ ὡς ἰάθη παραχρῆμα. ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ, θύγατερ, καὶ τὰ ἑξῆς. θυγατέρα καλεῖ τὴν τεθεραπευμένην, πίστεως ἕνεκα. ἡ γὰρ πίστις αὐτὴ τῆς θεραπείας ὃ χρεία. καὶ ὑποθεσίαν ἐχαρίσατο. ἡ πίστις σου φησὶ σέσωκε σε. ὥστε ἐπιδὴ ἐμαθες τῆς σωτηρίας

τηρίας τ πίστιν αἰτίαν, ἄυξησον σ σπέρμα. ἕκας@ γὰ τ σῶσον χαρισθῇ, ὅσον πιστεύει. ὑπαγε εἰς εἰρήνην, καὶ ἴσθι ὑγιὴς ἀπὸ τ μάστιγός σ. ἰασάμενος αὐτῆς σ σῶμα καὶ τ ψυχὴν ἐνεργετῆσ πέμπων αὐτ εἰς τέλος ἀγαθὸν, ἐν εἰρήνῃ ἐν ᾗ κατοικεῖν λέγε) ὁ Θεὸς, κ σ, ἐν εἰρήνῃ ἀλλ ὁ τόπ@ αὐτῦ. καὶ πείθειν αὐτὴν διδάσκειν ἀναγκαί@, ἵνα γνῷ ὅτι ὑ σ σῶμα μόν@ ἰάθη, ἀλλὰ καὶ τ μάστιγ@ ἀπηλλάγη, τυτέστι των αἰτίων τῦ σωματικῦ πάθους, δηλαδὴ τῶν ἁμαρτιῶν.

quæ cogitavit. Sentiens igitur quòd non lateret, procidens ante ipſum, narravit coram omni populo: ſe confeſtim ſanatam. Ipſe verò ait ei: *Filia* &c. Filiam vocat eam quæ curata fuerat, propter fidem. nam fides ejus curatione præſtantior erat. & Dei adoptionem ipſi gratificata eſt. *Fides tua*, inquit, *te ſalvam fecit*. quare quoniam didiciſti ſalutis cauſam fidem eſſe, fac creſcat iſtud ſemen. unuſquiſque enim tantùm fructificat, quantùm credit. *Vade in pace, & eſto ſana à plaga tua*. curato ejus corpore, animę quoque benefacit, mittens illam in finem bonum, in pace, in qua habitare dicitur Deus, juxta illud: *In pace ſancta locus ejus*. Deniq; & ipsã docere neceſſe erat, ut ſciret, non ſuum corpus ſolum, quod experimento ſentiebat, fuiſſe ſanatum: ſed ipſam quoque à plaga liberatam, hoc eſt à cauſis corporalis morbi, videlicet peccatis.

ΤΟΛΩΣ. Αυτη ἡ γυνὴ ἐπίσημός τις ὢν καὶ πᾶσι γνώριμ@. ὅθεν καὶ σ συνεσέλλετο ὡς πολλὰ μὴ θλιβομένη τῷ Σωτῆρι προσερχεσθαι ἐπειδὴ καὶ ἀκάθαρτ@ ἦν κ τ νόμ@. διὸ δὲ φανερὰς προσῆλθεν αὐτῷ. δὲ κ πρόσωπον αὐτῷ ἐφάνη. ἀλλ ὄπισθεν τῶν ἱματίων αὐτῦ ἥψατο. λέγουσα ἐν ἑαυτῇ. ὅτι κἂν τ ἱματίδ αὐτῦ ἅψωμαι, πάντως σωθήσομαι. καὶ λέγει τῦτ εἶπεν αὐτῇ. ἡ πίστις σ σέσωκέ σε.

TOLOSANI. Inſignis hæc mulier erat & latè nobilis, unde illam major verecundia tenebat accedendi ad Chriſtum, quod ſciebat notum omnibus, immundam ipſam eſſe juxta legem. Itaque palàm ad ipſum non acceſſit: neque à facie ſe illi obtulit, ſed à tergo veſtimentorum ejus cõtactum appetivit. Sic ſecum ipſa reputans, ſi vel ejus veſtem attigero, planè ſanabor. Propterea dixit ipſi Dominus: *Fides tua te ſalvam fecit*.

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ. Αισθομένη ἡ γυνὴ ὡς οὐκ ἔλαθε, καὶ φοβηθεῖσα καὶ τρέμουσα διηγήσατο τὰ ἑαυτῆς ἐνώπι@ τῦ λαῦ. καὶ ὡς ἰάθη παραχρῆμα. ἐφοβήθη δὲ, κ ὅτι ἰάθη. ἀλλ ὅτι κρύφα τῦτ πεποίηκε. θυγατέρα δὲ ταύτην καλεῖ ὁ Χριστὸς, δι τὴν πολλὴν πίστιν αὐτῆς. αὕτη γὰ τὴν ὑποθεσίαν ἐκείνη δέδωκεν.

ORIGENIS. Sentiens mulier ſe non latuiſſe, timens ac tremens confeſſa eſt quæ ſibi contigiſſent, narrans palàm coram omni populo. ut ſcilicet mox à contactu veſtimenti, ſanata repentè eſſet. Timuit autem, non quod ſanata eſſet; ſed quod quaſi clã, quaſi furata ſanitatẽ eſſet, verita eſt ne culpæ imputaretur. Filiam verò ipſam vocat Chriſtus, propter multam ejus fidem. Fides inquam huic mulieri adoptionis tantæ beneficium ſancivit.

„ Ετι αὐτῦ λαλῦντος, ἔρχον@ται 35. Adhuc eo loquẽte, veniunt

„ ad Archisynagogum, dicentes,
„ Quia filia tua mortua est: quid
„ ultra vexas Magistrum?

36. Iesus autem audito verbo,
„ quod dicebatur, ait Archisyna-
„ gogo, Noli timere: tantum-
„ modo crede.

37. Et nō admisit quemquam
„ se sequi, nisi Petrum & Iaco-
„ bum & Ioannem fratrem Ia-
„ cobi.

38. Et veniunt in domum Ar-
„ chisynagogi, & videt tumultū,
„ & flentes & ejulantes multum.

39. Et ingressus ait illis, Quid
„ turbamini & ploratis? puella nō
„ est mortua, sed dormit.

40. Et irridebant eum. Ipse
„ verò ejectis omnibus assumit
„ patrem & matrem puellæ, &
„ qui secum erant, & ingrediun-
„ tur ubi puella erat jacens.

41. Et tenens manum puellæ,
„ ait illi, Talitha cumi, quod est
„ interpretatum, Puella, tibi dico
„ Surge,

42. Et confestim surrexit puel-
„ la: & ambulabat. erat autem
„ annorum duodecim. & obstu-
„ puerunt stupore magno.

43. Et præcepit illis vehemē-
„ ter, ut nemo id sciret: & dixit
„ dari illi manducare.

„ ἀπὸ τῦ ἀρχισυναγώγυ, λέγοντες
„ ὅτι ἡ θυγάτηρ συ ἀπέθανε· τί ἔτι
„ σκύλλεις τὸν διδάσκαλον;

„ Ὁ δὲ Ἰησῦς εὐθέως ἀκούσας τὸν
„ λόγον λαλούμενον, λέγει τῷ ἀρχι-
„ συναγώγῳ, μὴ φοβῦ, μόνον πίστευε.

„ Καὶ οὐκ ἀφῆκεν οὐδένα αὐτῷ συν-
„ ακολουθῆσαι εἰ μὴ Πέτρον, καὶ Ἰά-
„ κωβον, καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν
„ τῦ Ἰακώβυ.

„ Καὶ ἔρχεται εἰς οἶκον τῦ ἀρχισυ-
„ ναγώγυ, καὶ θεωρεῖ θόρυβον, κλαίον-
„ τας καὶ ἀλαλάζοντας πολλά.

„ Καὶ εἰσελθὼν λέγει αὐτοῖς, τί
„ θορυβεῖσθε καὶ κλαίετε; τὸ παιδίον
„ οὐκ ἀπέθανεν, ἀλλὰ καθεύδει.

„ Καὶ κατεγέλων αὐτῦ. ὁ δὲ ἐκβα-
„ λὼν ἅπαντας, παραλαμβάνει τὸν πα-
„ τέρα τῦ παιδίυ καὶ τὴν μητέρα καὶ τὺς
„ μετ' αὐτῦ, καὶ εἰσπορεύεται ὅπου ἦν
„ τὸ παιδίον κατακείμενον.

„ Καὶ κρατήσας τῆς χειρὸς τῦ παι-
„ δίυ, λέγει αὐτῷ, ταλιθὰ κοῦμι, ὅ
„ ἐστι μεθερμηνευόμενον; τὸ κοράσιον,
„ σοὶ λέγω, ἔγειραι.

„ Καὶ εὐθέως ἀνέστη τὸ κορασίον, καὶ
„ περιεπάτει, ἦν γὰρ ἐτῶν δώδεκα· καὶ
„ ἐξέστησαν ἐκστάσει μεγάλῃ.

„ Καὶ διεστείλατο αὐτοῖς πολλὰ, ἵνα
„ μηδεὶς γνῷ τῦτο· καὶ εἶπε δοθῆναι
„ αὐτῷ φαγεῖν.

EIVSDEM. Venit deinde & in Archisynagogi domum. Et videns luctum multum, & cæteros apparatus ac ritus funebres, quales ex more adhibentur, ubi quis diem obiit. multitudinem quidem jussit ab his cessare: puella videlicet cujus causa hæc facerent, non ut ipsi putabant, mortua, sed dormiēte. quod ajens significabat, sese, cum vellet, mortuos tam facile

ΑΥΤΟΥ. Ἐρχεται λοιπὸν καὶ εἰς τὴν τῦ ἀρχισυναγώγυ οἰκίαν, καὶ ὁρᾷ θορύβων πολλὴν καὶ τὰ λοιπὰ ὅσα δὴ πέπεται τοῖς τελευτῶσιν ἐξ ἔθυς ἐπλήρυν, κελεύει μὲν ἓν τῷ πλήθει παύσασθαι μὴ ποιεῖν, ὡς οὐ τῆς παιδίσκης οὐκ ἀποθανούσης, ἀλλὰ καθευδούσης. ἐδήλυ γὰρ ὅτι τὺς ἀποθανόντας ὅτω ῥᾳδίως ἀνίστησι βυλόμενος, ὡς οὐ ἔπνον καθεύδοντας. ἅμα δὲ καὶ τὸν νόμον οὐ φαρεῖ τῷ προσώπατος, καθεύδειν τὸν τεθνηκῆ λυ

κῆραν εἰπών, ἡ μὴ ἄντικρυς ἐπαγγελλομένου ἀναστήσειν αὐτὴν. αὐτὸς μὲν οὖν μεταδιώκει τὸ ἀκύμπαστον. ἢ ὃ τῷ σώματι ὑπερβολὴν τοῦ φήμου ἐργάζεται. ἐκβαλὼν γὰρ τὸ πλῆθος ἐκράτησε τῆς χειρὸς τοῦ κοράσιου, καὶ εὐθὺς ἀνέστη· ὡς πολὺ μὴν ἅπασι θρύλλεσθαι τὸ θαῦμα· βοηθοῦσαι ὅ τε πάσης τῆς πόλεως ὁ γεγονὼς· πάντων, ὡς εἰκός, τὰ παιδία μὴ σπουδῆς ἀπαγελόντων.

ΤΟΛΩΣ. Ἐρχεται λοιπὸν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀρχισυναγώγου καὶ θρῆνον εὑρίσκει ὡς ἀποθανούσης τῆς παιδός. καὶ φησὶν ὅτι οὐκ ἀπέθανεν· ἀλλὰ καθεύδει. ἀκούων ὡς ῥᾳδίως ἀναστήσει αὐτήν. διὸ δὲ πάντας εἴασε συνεισελθεῖν· ἵνα δὲ πάλιν μαρτύρας τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως ἔχῃ, τοὺς ἀρίστους τῶν μαθητῶν τρεῖς ὄντας συνεισήγαγεν ἑαυτῷ· καὶ τὸν πατέρα τῆς παιδὸς καὶ αὐτὴν τὴν μητέρα· καὶ τῆς μὲν χειρὸς λαβόμενος αὐτῆς, κελεύει διὰ τοῦ λόγου ἀναστῆναι αὐτήν· καὶ βαδίζειν, εἰς ἀπόδειξιν δὲ τοῦ κατ' ἀλήθειαν ἀναστῆναι αὐτὴν, καὶ μὴ φαντασίαν· ἐκέλευσε δοθῆναι αὐτῇ φαγεῖν.

ΣΕΥΗΡΟΥ. Ὡς ἕνα τῶν διδασκάλων τοῦ Ἀρχισυναγώγου νομίζοντες εἰ τὸν Χριστὸν, παρεκάλεσεν εἰσελθεῖν εἰς τὴν οἰκίαν· καὶ ἐύξασθαι ὅπερ τῷ κοράσιῳ· ἐπειδὴ ὃ ἀπέθανεν, ἄχρηστον εἰ ἐνόμιζε τὴν ἔλευσιν· ἐτεθνήκει γὰρ ἡ παῖς. θαῤῥύνει δὲ ὁ Σωτὴρ· καὶ πιστεύειν μόνον τοῦ παρακελεύεται· τὸ δὲ τεθνηκέναι φασὶ κατ' ἀλήθειαν· διὸ καὶ κατεγέλων· εἰπόντος ὅτι οὐκ ἀπέθανε· κρατεῖ δὲ τῆς χειρὸς καὶ ἀνίστησι καὶ δίδωσιν αὐτῇ φαγεῖν· ὡς ἂν πιστωσόμενος τὴν παντὸς ἀνάστασιν.

excitare, quàm alius quivis dormientes. simul pompam & ostentationem detrahit facto: dormire, quæ verè obierat, dicens; neq, planè denuncians se illam revocaturum ad vitam. Ipse igitur, quantum in se fuit, modestiam est secutus, laudem ac splēdorem fugiens; licet ipsa operis excellentia famam fecerit. Ejecta enim turba tenuit manum puellæ, quæ statim surrexit. unde multa cunctos incessit admiratio: & res per omnem latè regionem vulgata sermone est. unoquoque pro se, ut fit, factum cum studio narrante.

TOLOSANI. Pervenit ad Archisynagogi domum, & luctum ibi offendit veluti mortuæ puellæ: & ait: *non est mortua, sed dormit.* significans se ipsam facilè excitaturum. Inde non omnes secum ingredi permisit: nec tamen nullos djvinæ suæ potentiæ adhibere testes voluit. Tres enim præcipuos Discipulorum introduxit secum, Patrem præterea puellæ, ipsamque ejusdem matrem. Tum apprehensa jacentis manu verbo præcepit ut surgeret, atque incederet. Mox ad fidem plenam faciendam veræ resurrectionis, & non phantasticæ, *iussit illi dari manducare.*

SEVERI. Vnum aliquem vulgarium Magistrorum hujus Archisynagogi familiares arbitrantes Christum esse, quoad quidem spirabat puella, venire ipsum ac domum ingredi optaverant, nempè ut pro more supra ægram precaretur. Postquam verò jam erat mortua, inutilem adventum accessumque, re non amplius integra, reputabant. Dissuadebantque ingressum Christo, illo uno invicto, ut putabant, argumento, mortua est puella, cujus curandæ causa veneras. At Christus animum ipsos bonum habere jubet; & credere. id quod illi sic interpretati quasi mortuam virginem

nem non crederet, illud ipsum sedulò confirmabant. & nihilominus pergentem, contraque dicentem, nequaquam esse mortuam, irridebant. Quoad Iesus prehensa defunctæ manu, statuit ipsam in pedes, & ut revixisse probet, afferri ei cibos jubet.

CAPVT VI.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ.

1. Et egressus inde, abiit in patriam
„ suam: & sequebãtur eum
„ Discipuli ejus.
2. Et facto Sabbato cœpit in
„ Synagoga docere: & multi au-
„ dientes admirabantur in doctri-
„ na ejus, dicentes: Vnde huic hęc
„ omnia? & quæ est sapientia, quæ
„ data est illi, & virtutes tales, quæ
„ per manus ejus efficiuntur?
3. Nonne hic est faber filius
„ Mariæ, frater Iacobi & Ioseph &
„ Iudæ & Simonis? nonne & so-
„ rores ejus hic nobiscum sunt?
„ Et scandalizabantur in illo.

„ ΚΑΙ ἐξῆλθεν, κἀκεῖθεν ἦλθεν εἰς τὴν
„ πατρίδα αὐτοῦ κἀκολουθοῦσιν αὐτῷ
„ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.
„ Καὶ γενομένου σαββάτου ἤρξατο ἐν
„ τῇ συναγωγῇ διδάσκειν· καὶ πολ-
„ λοὶ ἀκούοντες ἐξεπλήσσοντο, λέγον-
„ τες, πόθεν τούτῳ ταῦτα; καὶ τίς ἡ
„ σοφία ἡ δοθεῖσα αὐτῷ, καὶ δυνά-
„ μεις τοιαῦται διὰ τῶν χειρῶν αὐτοῦ
„ γίνονται;
„ Οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τέκτων ὁ υἱὸς Μα-
„ ρίας, ἀδελφὸς δὲ Ιακώβου καὶ Ιωσῆ
„ καὶ Ιούδα καὶ Σίμωνος; καὶ οὐκ εἰ-
„ σὶν αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ ὧδε πρὸς ἡμᾶς;
„ καὶ ἐσκανδαλίζοντο ἐν αὐτῷ.

TOLOSANI. Venit in patriã liquidò sciens se spretum ab suis iri. Tamen ne querelæ occasionem haberent; & excipere verisimiliter possent: si venisset ad nos, credidissemus utique: præstò adest, vel experimento contemptus proprii, pravam atque impiam eorum voluntatem probaturus. Deprimebant autem eum & parvi faciebant ob generis humilitatem, ut apparet; non ferentes, qui ex ipsis esset ortus, eum efferri supra ipsos; voto stolidè ignavo.

ΤΟΛΩΣΑΙΟΥ. Ερχεται ὅπου τὴν πατρίδα, λίαν εἰδὼς ὡς κατα φρονηθησεται ὑπ' αὐτῶν. ἵναδὲ μὴ ἔχωσιν ἀφορμὴν λέγειν· ὅτι εἰ ἐλήλυθεν, ἐπιστεύσαμεν ἄν. ἔρχεται ὡς ἐλέγχων τὴν πονηρὰν αὐτῶν γνώμην καὶ ἄθεον. ἐξευτελίζουσι δὲ αὐτὸν τῇ τοῦ γένους ταπεινότητι, φθονοῦντες· ὡς ἔοικε· καὶ μὴ θέλοντες ἐξ αὐτῶν ἐκεῖνος ὑπερέχειν αὐτῶν. κακῶς φρονοῦντες καὶ λίαν ἀγεννῶς.

SCOL. Hoc dicit, quia *passim omnes, qui generositatis habent aliquid, filiorum profectus in lucro ponunt, & proprium suum arbitrantur bonum.*

4. Et dicebat illis Iesus, Quia
„ non est Propheta sine honore
„ nisi in patria sua, & in domo
„ sua, & in cognatione sua.
5. Et non poterat ibi virtutem
„ ullam facere: nisi paucos in-

„ Ελεγε δὲ αὐτοῖς ὁ Ιησοῦς ὅτι οὐκ
„ ἔστι προφήτης ἄτιμος, εἰ μὴ ἐν τῇ
„ πατρίδι αὐτοῦ, καὶ ἐν τοῖς συγγε-
„ σι καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ.
„ Καὶ οὐκ ἠδυνατο ἐκεῖ δύναμιν
„ δυναμιν ποιῆσαι, εἰ μὴ ὀλίγοις ἀρ-
„ ρώστοις

„ ῥώστοις ἐπιθεὶς τὰς χεῖρας, ἐθερά-
„ πευσε.

„ Καὶ ἐθαύμαζε διὰ τὴν ἀπιστίαν
„ αὐτῶν· καὶ περιῆγε τὰς κώμας κύ-
„ κλῳ διδάσκων.

ΤΟΛΩΣ. τοὺς προφήτας ἐν τῇ πατρίδι αὐτῶν ἀτίμους εἶναι φησὶν ὁ Σωτήρ· εἴτε γὰρ λαμπροὶ τύχοιεν, φθονοῦνται διὰ τὸ γένος· εἴτε δὲ δυσγενεῖς· ἀτιμάζονται διὰ τοῦτο. οὐκ ἠδύνατο οὖν ἐκεῖσε δυνάμεις ποιῆσαι· οὐχ ὡς μὴ δυνάμενος· ἀλλ' ὡς ἀπίστων ἐκείνων ὄντων. Καὶ ἔτι φειδόμενος, ὡς μὴ πρὸς κατάκρισιν αὐτῶν εἶεν τὰ θαύματα. ἐπειδὴ δὲ ἐν ταῖς θαυματουργίαις καὶ τῆς δυνάμεως δεόμεθα τοῦ ποιοῦντος, καὶ τῆς πίστεως τῶν τὰ τοιαῦτα δεχομένων· διὰ τοῦτο, οὐκ ἠδύνατο σημεῖα ποιῆσαι· τοῦτ' ἔστιν οὐκ ἐνεδέχετο. ἀπρεπὲς γὰρ καὶ παρὰ φύσιν ἐστὶ τὸ τοιοῦτον.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Επιβαίνει τῆς πατρίδος, οὐκ ἀγνοῶν ὅτι καταφρονήσουσιν αὐτοῦ διὰ τὴν συνήθειαν, ἀλλὰ τὴν ἀγνώμονα καταφρόνησιν ἐξελέγχων. Οἱ δὲ τὸ θαυμάσιον τῶν λόγων καὶ τῶν ἔργων τὸ παράδοξον ἐκπληττόμενοι, διὰ ταῦτα μὲν οὐκ ἐτίμησαν, διὰ δὲ τὸ γνώριμον τοῦ σαρκικοῦ γένους ἐξηυτέλεσαν· ὅπερ καὶ πάντων τῶν ἀπίστων, ὡς εἰπεῖν, κοινὸν γέγονε πάθος. ὅθεν οὐδὲ εἰς ἀκριβῆ γνῶσιν ἑαυτοῦ ὁ Κύριος ὁδηγεῖ τοὺς τοιούτους. καθάπερ ἐπὶ τῆς πατρίδος πεποίηκε τότε, μὴ προσθεὶς δυνάμεις πλείονας, διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν. τοῖς μὲν γὰρ τὰ πρότερα δεξαμένοις μεταδαψιλεύεται καὶ τὰ δεύτερα· καθάπερ ἐπὶ τῶν γνησίων ἐποίει μαθητῶν. τοῖς δὲ περὶ τὸ πρότερον δοθὲν ἀγνωμονήσασιν, οὐκέτι τὴν τοῦ δευτέρου προσθήκην ποιεῖται· ἀνωφελῆ τὴν προσθήκην εἰδὼς τοῖς οὕτως ἔχουσι, καὶ περιττὴν, καὶ οὐχ ἁρμόζουσαν ἑαυτῷ τὴν ἐπίδειξιν. τὸ δὲ, οὐκ ἠδύνατο ἐκεῖ οὐδεμίαν δύναμιν ποιῆσαι, διὰ τὴν ἀπιστίαν τῶν δεχομένων. ἐπειδὴ

„ firmos impositis manibus cu-
„ ravit.

6. Et mirabatur propter incre-
„ dulitatem eorũ. Et circuibat ca-
„ stella in circuitu docens.

TOLOSANI. Omnes Prophetas in patria ipsorum inglorios esse, ait Salvator. Sive enim nobiles fortè domo fuerint, invidiam quæ splendori adhæret, patiuntur. Sin viles à natalibus sunt, ob id ipsum habentur despectui. Non poterat igitur illic virtutes facere, nõ quod ipsi vis, sed quod ejus civibus fides deesset. Præterea consultò miraculis parcens, ne ad ipsorũ ea condemnationẽ verterent. quoniam verò in operationibus miraculorum duobus opus est, virtute in autore, & fide in illis quibus præstantur: propterea non poterat signa facere, hoc est non inducebat in animum, quo niam indecens & contra naturalem rationem videbat fore, si ad nullum usum talia proijcerentur.

VICTORIS ANTIOCHENI. Ascendit in Patriam, non ignorans sese illic, ob familiaritatem, contemptui futurum: at illum ipsum ingratum contemptum reprehensurus. Illi verò mirabili ejus eloquentia, & extraordinariis operibus perculsi quidem sunt: cæterùm his induci se non siverunt ad eum honorandum. sed quia norant ejus secundùm carnem genus, spreverunt ipsum. quod omnium ferè incredulorum commune vitiũ est. quare tales ad sui exactam notitiam Dominus non perducit. Sicut & hic in Patria tunc fecit, non frequentans, ut alibi, miracula, propter incredulitatem ipsorum.

His

НБ ОНУ імені І.І. Мечникова

His videlicet qui prima gratè exceperunt, liberaliter ſecunda indulget. ut erga veros Diſcipulos fecit. qui verò primo dono ſe ingratos præbuerant, eos adjectione ſecundi haud dignabatur. inutilem ipſis & noxiam eam adjectionem ſciens: ſibi verò ſupervacaneam; & in qua minimè ipſum decens oſtentationis ſpecies foret. Quod additur: *Non poterat ibi virtutem ullam facere propter incredulitatem eorum*, ſignificat; concurſu duarum rerum opus eſſe ad curationes; videlicet fidei eorum qui curantur, & virtute curantis: quarum alterutra deficiente, altera non ſufficit. Haud ſcio porrò an non & hoc prudenti benignitati curare valentis ſit adſcribendum. non enim eſſet prudens ac benevola curatio iis ingeſta qui ex ea damnum eſſent accepturi, ob incredulitatem. Circuibat verò Ieſus cunctas Civitates & Caſtella, ut omnes à quibus exciperetur, fructum fidei perciperent: qui non crederent, nullam haberent incredulitatis excuſationem.

ἐπὶ τῷ ζωαμφοτέρῳ χρεία πρὸς τὰς ἰάσεις, καὶ τῆς τῶν θεραπευομένων πίστεως, καὶ τῆ θεραπεύοντος δυνάμεως, οὐκ ἐνεδέχετο ὃ ἑτέρῳ τῷ, συζύγῳ ἐλλείποντος. οὐκ οἶδα ἢ εἰ μὴ καὶ τοῦτο τῷ εὐλόγῳ προσθετέῳ. ὁ γὰρ εὔλογος ἴασις τοῖς ἐλαχισσουμένοις δι' ἀπιστίαν πάσας ἢ ποιεῖν ὁ Ἰησοῦς πόλεις τε καὶ κώμας, ὥστε καὶ τοὺς ὑποδεχομένους ἅπαντας τ πίστεως δέξασθαι τ προσόδου, καὶ τοὺς μὴ προσιεμένους μηδεμίαν ἔχειν τ ἀπειθείας ἀπολογίαν.

7. Et vocavit duodecim: & » cœpit eos mittere binos: & da- » bat illis poteſtatem ſpirituum » immundorum.

8. Et præcepit eis ne quid tol- » lerent in via, niſi virgam tan- » tùm: non peram, non panem, » neque in zona æs.

9. Sed calceatos ſandaliis, & ne » induerentur duabus tunicis.

» Καὶ προσκαλεῖται τοὺς δώδεκα καὶ » ἤρξατο αὐτοὺς ἀποστέλλειν δύο δύο· » καὶ ἐδίδου αὐτοῖς ἐξουσίαν τῶν πνευ- » μάτων τῶν ἀκαθάρτων.

» Καὶ παρήγγειλεν αὐτοῖς ἵνα μη- » δὲν αἴρωσιν εἰς ὁδόν, εἰ μὴ ῥάβδον μό- » νον· μὴ πήραν, μὴ ἄρτον, μὴ εἰς » τὴν ζώνην χαλκόν.

» Ἀλλὰ ὑποδεδεμένους σανδάλια· » καὶ μὴ ἐνδύσασθαι δύο χιτῶνας.

ANONYMI. Cur Matthæus Titulo 33. ait Dominum cùm Diſcipulos mitteret, eis prohibuiſſe, ne virgam, neve calceamenta haberent in via: & Lucas Titulo 44. ſimiliter dixit: eundem mandaſſe ipſis ne panem ſumerent. Marcus verò & virgam & calceamenta eis permiſſa ſcribit? Hæc prima fuit Diſcipulorum miſſio. neque enim veriſimile eſt eos ſemel tantũ miſſos. Ne igitur prima vice ipſis

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Τί δήποτε ὁ Ματθαῖος ἐν τίτλῳ λγ΄ φησὶν ἀπαγορεῦσαι τοῖς ἀποστελλομένοις μαθηταῖς μὴ ῥάβδον, μὴ ὑποδήματα ἔχειν ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ ὁ Λουκᾶς ἐν τίτλῳ μδ΄ ὁμοίως ἔφη τὸν Κύριον ἀπειπεῖν αὐτοῖς μὴ λαβεῖν ἄρτον, ὁ δὲ Μάρκος τὰ ἀμφότερα ἔφη αὐτοῖς ἐπιτρέψαι; αὕτη πρώτη ἦν τῶν μαθητῶν ἀποστολή. ὁ γὰρ ἦν εἰκὸς ἅπαξ αὐτοὺς μόνον ἀπεσταλθαι. ἵνα μὴ ᾖ αὐτοῖς δυσχερὴς δόξη τὰ κατὰ τὴν ὁδόν, μηδὲ ἐν ἐπικέρημα ἐπιφερομένοις, τυπίσιν ὑπο-

ὑποδήματα ἢ ῥάβδον ᾗ ἤμελλον ἐπερείδεσθαι, συνεχώρησε τοῖς ῥάβδοις κεχρῆσθαι καὶ ὑποδήμασι. μετὰ δὲ τὴν πρώτην πεῖραν καὶ τὸ γνῶναι τὴν τοῦ Θεοῦ περὶ αὐτοὺς σκέπην, καὶ ταῦτα ἀφεῖλεν, ἵνα ἐπὶ τῷ Θεὸν μόνῳ ἔχωσι τὴν ἐλπίδα, μηδὲ τὴν μικροτάτην ἔξωθεν ἐπικουρίαν ἔχοντες πρὸς τὴν ὁδοιπορίαν.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Προσκαλεῖται τοὺς δώδεκα μαθητὰς αὐτοῦ καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς δύο δύο, δεδωκὸς αὐτοῖς καὶ δύναμιν τοῦ παντοῖα θαύματα ἐπιτελεῖν· ὡς ἐκπεριέναι μὲν τὴν Ιουδαίαν κηρύττοντες τῆς εὐσεβείας τὰ δόγματα, χαρίζεσθαι δὲ καὶ τὴν τῶν σωμάτων θεραπείαν τοῖς δεομένοις. ἐξ ὧν ἐκουφίζετο τοῦ καμάτου τὰ πλήθη, οὐκέτι φοιτᾶν παρ' αὐτὴν πάντων ἀναγκαζομένων, τῷ τοὺς μαθητὰς ἀποστάλεντες παρὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοὺς ἁπανταχόσε παραγίνεσθαι. σαφῶς δὲ τὴν ἀριθμὸν λέγει τῶν προχειρισθέντων. ὁ δὲ Ματθαῖος τίνες ἦσαν προστίθησι, καὶ τὴν τρόπον δέ φησιν, ὅτι ἀνὰ δύο ἀπεστάλησαν. τοῦτο γὰρ ὁ μὲν Μάρκος σαφῶς τίθησιν· ὁ δὲ Ματθαῖος τῷ λέγειν ὃς δὲ καὶ ὃς δὲ, ἀλλὰ μὴν καὶ τὴν τάξιν αὐτῶν τίς μὲν ὁ πρῶτος σημαίνει, τίς δὲ ὁ δεύτερος. παρήγγειλε δὲ αὐτοῖς ὁ Ιησοῦς ἵνα μηδὲν αἴρωσι. τοσοῦτον ὑμᾶς, φησίν, οὐ βούλομαι χρημάτων ἀπὸ τῆς αἰτίας συλλέγειν ταύτης, ὥστε οὐδὲ ἐφοδίων ἕνεκεν (ὃ δὴ καὶ ἀναγκαιότατον εἶναι δοκεῖ τοῖς πολλοῖς) βούλομαί τι λαμβάνειν ὑμᾶς παρ' ἐκείνων παρ' οἷς καὶ καταμένετε· μήτε οὖν χρυσὸν ἢ ἄργυρον ἢ χαλκὸν τῆς κατὰ τὴν ὁδὸν χρείας ἕνεκεν λαβεῖν ἀνέχησθε, ἀλλὰ μηδὲ τήραν ἔχειν ὑμᾶς βούλομαι, ὥστε καὶ ἀπὸ τοῦ σχήματος δεικνύναι πᾶσιν ὑμᾶς ὅσον ἀφεστήκατε χρημάτων ἐπιθυμίας. καὶ ὁ μὲν Ματθαῖός φησι, καὶ βούλομαι ὑμᾶς μήτε δύο χιτῶνας, μήτε ὑποδήματα, μήτε ῥάβδους, ὃ δοκεῖ πάντων εὐτελέστατον εἶναι, λαβεῖν εἰς ὁδὸν. ὁ δὲ Μάρκος ῥάβδον δοκεῖ ἐπι-

adhuc inexpertis grave videretur iter capessere sine aliquo saltem viæ subsidio, puta calceis & virga: cui ambulantes inniterentur: permisit virga uti & calceis. Post primam autem experientiam, probata jam eventis Dei erga ipsos protectione, & hæc abstulit: ut in Deo solo spem haberent; ne minimum quidem peregrinationis subsidium habentes.

VICTORIS ANTIOCH. Advocat duodecim Discipulos suos, & mittit illos binos & binos: data ipsis potestate miracula cujusvis generis operandi: mandans ut percursarent Iudęam prædicantes Religionis dogmata, gratis verò darent curationem corporum, egentibus ea. Ex quibus levabatur multitudinis labor, non jam amplius coactæ, doctrinæ aut curationis gratia conferre sese ad Dominum, cum ejus Discipulos ipso mittente ubique haberent occurrentes ultrò. Clarè autem numerum exprimit Ordinatorũ. At Matthæus quinam ij essent, adjungit: & modum mittendi addit, dum combinatos missos docet. Ac Marcus quidem disertè, ut dixi, numerum signat: Matthæus nominibus recensendis ordinem notat, quis primus esset, quisve secundus significans. Præcepit autem ipsis Iesus ne quidquam tollerent. quasi diceret: tantùm abest ut vos velim ex hac profectione lucrũ captare: ut nec viatici nomine (quæ res maximè necessaria videri plerisque solet) patiar vos accipere quidquam ab illis apud quos diversabimini. ne igitur aurum, ne argentum, aut æs ad paranda viæ subsidia obtrudi vobis cujusquam

officio finatis. quin ne peram quidem habere vos volo, ut ipso habitu monstretis omnibus quàm alieni sitis à pecuniæ cupiditate. Et Matthæus quidem refert sic præcepisse Dominum: nolo vos habere duas tunicas, neque calceamenta, neque virgas (quod omnium parabilissimum est) sumere in viã. Marcus tamen dicere videtur permisisse Dominum Discipulis ut virgam fumerent, & sandalia subligarent. Ac in virga quidem dicere quis possit, relaxatum aliquid postea per indulgentiam: & locum habuisse quod Matthæus dixit, priusquam adjungeretur illa per Marcum relata exceptio: *nisi virgam tantùm*. Cætera verò cuncta ad vivum recisa: ut neque peram, neque panem, neque in zonam æs, neque calceos, neque duas tunicas permiserit. Particula enim *neque*, ad singula illa referenda est. His siquidem concinunt illa Christi verba, ante passionem, secundum Lucam. ubi ait Discipulis: *quando misi vos sine sacculo, & pera, & calceis numquid aliquid defuit vobis?* Hic virgam siluit. postea videlicet relaxatam, juxta id quod Marcus ait; Scimus ergo totam hanc apparentem discrepantiã in confusione temporum sitam, quæ si distinguantur, cuncta convenient.

πρέπον ἀυτὸς λαμβάνειν ἢ ὑποδεδέσθαι σανδάλια. ἀλλὰ ὃ μὴ ῥάβδον ἴσως καὶ συγχώρησιν φάιη τις αὖ λέγεσθαι πρὸ τοῦ προσθῆναι, εἰ μὴ ῥάβδον μόνον. μήτε ὑποδήματα, μήτε ἄρτον, μὴ εἰς τὴν ζώνην χαλκόν, ἀλλὰ μηδὲ ὑποδήματα, μηδὲ δύο χιτῶνας. κατὰ κοινὸν γὰρ εἰρῆσθαι νομίζειν δεῖ ὃ μηδὲ. τότοις γὰρ σωάδη τὰ λεχθέντα πρὸς ὃ παθεῖν κατὰ τὸν Λουκᾶν. φησὶ γὰρ πρὸς τοὺς μαθητάς, ὅτε ἀπέστειλα ὑμᾶς ἄτερ βαλαντίου καὶ πήρας καὶ ὑποδημάτων, μή τινος ὑστερήσατε; ἐνταῦθα γὰρ ἐπιστώσατο τὴν ῥάβδον ὡς συγχωρηθεῖσαν ὕστερον κατὰ Μάρκον. ἴσμεν ὃ ὡς ἀκαιρία τίς ἐστιν ἡ ἐν τότοις δοκοῦσα διαφωνία.

SCHOL. Proposuerat Victor: videri discrepare Marcum à Matthæo in virga & sandalijs: & de virga solum respondet. unde suspicari licet, hunc locum mutilum esse, prout etiam ex alijs signis apparet. dicturus erat fortè, in sandalijs contradictionis speciem non esse propterea quod Matthæus & Lucas vetita Discipulis à Domino referant calceamenta, quæ nimirum totum supernè pedem tegerent, non sandalia, quæ plantas dumtaxat præmunirent.

10. Et dicebat eis, Quocumq; » introieritis in domum, illic ma- » nete donec exeatis inde.

11. Et quicumque non rece- » perint vos, nec audierint vos, » exeuntes inde excutite pulve- » rem de pedibus vestris in te- » stimonium illis. *Amen dico vo- » bis, tolerabiliùs erit Sodomis, aut » Gomorrhis in die judicij, quàm » Civitati illi.*

TOLOSANI. Vbique docebat Salvator in urbibus & pagis, &

» Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, ὅπου ἐὰν εἰ- » σέλθητε εἰς οἰκίαν, ἐκεῖ μένετε ἕως » αὖ ἐξέλθητε ἐκεῖθεν.

» Καὶ ὅσοι ἐὰν μὴ δέξωνται ὑμᾶς, » μηδὲ ἀκούσωσιν ὑμῶν, ἐκπορευόμε- » νοι ἐκεῖθεν ἐκτινάξατε τὸν χοῦν τὸν » ὑποκάτω τῶν ποδῶν ὑμῶν εἰς μαρ- » τύριον αὐτοῖς, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀνεκ- » τὸν ἔσται Σοδόμοις ἢ Γομόρ- » οις ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ἢ τῇ πόλει » ἐκείνῃ.

ΤΟΛΩΣ. Πάντα χῦ ἐδίδασκεν ὁ Σωτὴρ ἔντε πόλεσι καὶ κώμαις καὶ μικροῖς

μικροῖς χωριδίοις. διδάσκων ἡμᾶς μηδενὸς καταφρονεῖν, μηδὲ τῶν ἐλαχίστων· μηδὲ τὰς μεγίστας ἀεὶ πολεῖς ἐπιζητεῖν. οὐ μόνῳ δὲ αὐτὸς διδάσκει, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀποστόλους ἀποστέλλει καὶ ἅμα δύο δύο· ἐπέκεινα δὲ τῶν δύο ἢ ἐντὸς, οὐκ ἦν δυνατόν. ὁ μὲν γὰρ εἷς ἀπρόθυμος. εἰ δὲ τρεῖς, οὐκ εἰς πολλὰς ἂν κώμας ἐξήρκεσεν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀποστόλων· ἀλλὰ καὶ παραγγέλλει μηδὲν αἴρειν. μήτε πήραν, μήτε χαλκὸν, μήτε ἄρτον· παιδεύων ἡμᾶς τὸ ἀφιλοχρήματον· καὶ ἀκτημοσύνην ἀσκεῖν. ἐν μίᾳ δὲ οἰκίᾳ καταμένειν αὐτοὺς κελεύει· ἵνα μὴ δόξωσι διὰ γαστρὶ μαργίαν τοῦτο ποιεῖν· ἄλλας ἐξ ἄλλων οἰκίας ἀμείβοντες. ἐκτινάσσειν δὲ καὶ τὸν χοῦν λέγει ἀπὸ τῶν μὴ παραδεχομένων αὐτόν· ἵνα δείξωσιν ὅτι οὐδὲν ὠφέλησαν αὐτοὺς μακρὰν ὁδὸν πρὸς αὐτοὺς βαδίσαντες· καὶ ὅτι οὐδὲν ἀπ' αὐτῶν ἔσχον· οὐδὲ κἂν χοῦν. τὸ δὲ. ἀνεκτότερον ἔσται Σοδόμοις ἢ Γομόῤῥοις ἐν τῇ κρίσει ἢ τοῖς μὴ παραδεξαμένοις ὑμᾶς· τοῦτο δηλοῖ. ὅτι οἱ μὲν Σοδομῖται κολασθέντες ἐνταῦθα, κουφότερον ἐκεῖθεν τιμωρηθήσονται· οἱ δὲ μὴ παραδεξάμενοι τοὺς ἀποστόλους δεινότερόν τε καὶ χαλεπώτερον.

ΚΥΡΙΛΛΟΥ. Μήτε χρυσὸν. μήτε ἀργυρόν φησιν ἢ χαλκὸν ἐπιφέρεσθε· ἀλλὰ μηδὲ πήραν. παιδεύων αὐτοὺς πώῤῥωθεν εἶναι τῆς τῶν χρημάτων ἐφέσεως. Καὶ ὁ μὲν Ματθαῖος καὶ ὁ Λουκᾶν μήτε ὑποδήματα μήτε ῥάβδον μήτε πήραν φασὶ λαβεῖν αὐτούς. ὃ δοκεῖ πάντων εὐτελέστατον εἶναι· ὁ δὲ Μάρκος φησὶ, ῥάβδον ἐπιτρέπει λαμβάνειν αὐτοὺς καὶ ὑποδεδύσθαι σανδάλια.

ΑΥΤΟΥ. Εκέλευσε δὲ καὶ εἰς οἰκίαν μένειν μὴ μεθισταμένους, ὥστε μὴ εὐκόλου καὶ προκείρου γνώμης ἀποφέρεσθαι δόξαν παρὰ τοῖς τὴν πόλιν οἰκοῦσι. δεικνὺς δὲ ὅτι οὐκ ἀτιμώρητοι ἔσονται οἱ μὴ ὑποδεχόμενοι αὐτοὺς, ἢ μὴ πειθόμενοι τοῖς παρ' αὐτῶν λεγομένοις,

in parvis viculis, docens nos hoc exemplo, contemnendum esse neminem, quamlibet ex pusillis ac minimis fuerit; neque maximas semper urbes quærere. Non solùm autem ipse docet, sed & Apostolos mittit simul binos & binos. neque enim fieri poterat, ut plures duobus aut pauciores irent. uni siquidem incomitato animi præsentia & promptitudo audendi defuerit. Si verò terni consociarentur, non sanè multos in vicos sufficeret numerus Apostolorum. Præcipit autem præterea, ne secum quidquam tollant. ne peram, ne pecuniam, ne panem quidem. erudiens nos ad divitiarum neglectũ, & ad exercendam paupertatem. Iã in una domo manere præcipit, ne propter delicias victus ac gulam in alias ex aliis migrare domos viderentur. Excutere quoque pulverem monet abeuntes ab iis qui non receperint ipsum, ut hoc facto demonstrent, se quemadmodũ navare apud ipsos operam saluti illorum procuranda, cujus causa longæ viæ molestiam susceperant, non potuerunt, ita nihil ipsorum conferre in suam rem, aut secum auferre velle, ne pulverem quidẽ. quod sequitur. Tolerabilius erit Sodomæ & Gomorrhæ in judicio, quàm ijs, qui non receperint vos. hunc sensum habet: Sodomitæ in hac vita puniti, levius in alia jũdicium sentient: qui verò non receperint Apostolos gravius & vehementius.

CYRILLI. Neque aurum, neque argentum, inquit, aut æs feratis vobiscum, ac ne peram quidẽ. docens ipsos abesse quam longissimè à cupiditate pecuniarum. Et

Matthæus quidem ac Lucas neq; calceamenta, neque virgam, neq, peram ajunt tulisse ipsos. qui habitus atq; instructus maximè omnium pauper & tenuis videtur. Marcus verò autor est remissum ipsis ut virga manum, sandaliis pedes munire possent:

SCHOL. Ita igitur conciliat Evangelistas hoc loco Cyrillus, ut Matthæus & Lucas narrent quid discipuli fecerint magno paupertatis studio, etiam virgæ & calceis renunciantes, cùm Christus utraque permitteret: Marcus verò quid Christus præceperit, exponat.

ἐκέλευζεν αὐτοῖς καὶ τῶν μὴ δεχομένων ἐκτινάσσειν τῶν ποδῶν τὸν κονιορτὸν, σύμβολον ὄντα τῆς ὁδοιπορίας ὧν ὑπέμενον ἐπ' αὐτῷ, ἀνεκτότερον ἅπασι καὶ Σοδόμοις καὶ Γομόῤῥοις ἐσεσθαι ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἢ τοῖς μὴ δεχομένοις· ὅτι τοζότων γενομένων θαυμάτων, τοῖς λεγομένοις οὐκ ἐπίστευζαν. ἔπρεπε δὲ φησιν ὡς τὴν ἁμαρτίαν αὐτῶν ὁ κονιορτὸς δικαίως αὖ εἰς αὐτοὺς ἐπανέλθοι, καὶ ὅτι Σοδόμοις ἀνεκτότερον ἅπασιν ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ, ἐσεσθαι εἰς Σόδομα οὐκ ἀπεσάλησαν ἀπόστολοι.

EIVSDEM. Præcepit autem in domo, qua primum excepti fuerint, manere; nec mutare hospitia: ne facilis mobilitatis & instabilitatis desultoriæ opinionem ferrent apud urbis ejus incolas. Cùm autem ostendisset non impunè laturos, qui prædicationi ipsorum credere noluissent: mandavit suis, ut pulverem pedum suorum in tales excuterent, Pulvis nimirum ille argumentum erat & signum viæ in gratiam contumacium istorum à Christi Discipulis frustrà peractæ. Melior porrò conditio futura est in die Iudicii quorumvis Sodomitarum & Gomorrhæorum, quàm horum ad prædicationem surdorum aut rebellium. quod post tanta miracula non crediderint. Alius dicit: Peccatorum ab istis commissorum pulverem justè ad ipsos rediturum: & Sodomis tolerabilius, quàm isti civitati fore: quia Sodomam missi non sunt Apostoli.

12. Et exeuntes prædicabant.
» ut pœnitentiam agerent.
13. Et dæmonia multa ejicie-
» bant, & ungebant oleo multos
» ægros, & sanabant.

» Καὶ ἐξελθόντες ἐκήρυσσον ἵνα
» μετανοήσωσι.
» Καὶ δαιμόνια πολλὰ ἐξέβαλλον,
» καὶ ἤλειφον ἐλαίῳ πολλοὺς ἀῤῥώ-
» στους, καὶ ἐθεράπευον.

TOLOSANI. Alia quidem consentanea reliquis Evangelistis Lucas etiam exposuit. Illud verò, *ungebant oleo*, solus Marcus dixit. quemadmodum & Iacobus in Catholica Epistola loquitur. Oleum porrò & fatigationi medetur, & lucis simul ac lætitiæ causa est. significat autem & oleum, quod à Deo datur, *hoc est unctionem spiritus*, & curationem morbi, & illuminationem cordis. nam & Frater Do-

ΤΟΛΩΣ. Τὰ μὲν ἄλλα συμφωνότερα τοῖς λοιποῖς Εὐαγγελισταῖς καὶ ὁ Λουκᾶς ἐξέθετο. τὸ δὲ, ἤλειφον ἐλαίῳ, μόνος ἔφη ὁ Μάρκος· καθάπερ καὶ Ἰάκωβος ἐν τῇ Καθολικῇ ἐπιστολῇ φησι. τὸ δὲ ἔλαιον καὶ κόπτει ἰᾶται, καὶ φωτὸς ἅμα καὶ ἱλαρότητος ἔστιν ἄπιον. σημαίνει δὲ καὶ τὸ θεῖον ἔλαιον. καὶ τὴν ἴασιν τοῦ νοσήματος· καὶ τὸν τῆς καρδίας φωτισμόν· καὶ χαρὰν ὁ ἀδελφόθεος φησίν. εἰ τις ἐν ὑμῖν ἀσθενεῖ προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας. καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ' αὐτῷ

αὐτῷ ἀλείψαντες αὐτὸν ἐλαίῳ.

SCHOL. Quid est τὸ παρὰ Θεοῦ ἔλαιον? fortassè legendum, τὸν παρὰ Θεοῦ ἔλεον.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Εν τῷ ἐλαίῳ πάντως ἐπικαλούμενοι τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Τούτοις παραπλήσια καὶ ὁ Λουκᾶς ἐξέθετο. τὸ δὲ, ἤλειφον ἐλαίῳ, μόνος ἔφη ὁ Μάρκος, ᾧ καὶ Ιάκωβος ἐν τῇ καθολικῇ τὰ ὅμοια λέγει· ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν; προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ' αὐτὸν, ἀλείψαντες αὐτὸν ἐλαίῳ ἐν ὀνόματι Κυρίου, καὶ ἡ εὐχὴ πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα, καὶ ἐγερεῖ αὐτὸν ὁ κύριος. τὸ ἔλαιον καὶ κόπους ἰᾶται καὶ φωτὸς αἴτιον καὶ ἱλαρότητος ὑπάρχει. σημαίνει οὖν τὸ ἀλειφόμενον ἔλαιον καὶ ὂν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἔλεον, καὶ τὴν ἴασιν τοῦ νοσήματος καὶ τῆς καρδίας τὸν φωτισμόν. ὅτι γὰρ ἡ εὐχὴ τὸ πᾶν ἐνήργει, πάντῃ που δῆλον. τὸ δὲ ἔλαιον, ὥς γε οἶμαι, σύμβολον τούτων ὑπῆρχε.

„ Καὶ ἤκουσεν ὁ βασιλεὺς Ηρώδης.
„ φανερὸν γὰρ ἐγένετο τὸ ὄνομα αὐτοῦ.
„ καὶ ἔλεγεν, ὅτι ὁ Ιωάννης ὁ βαπτίζων
„ ἐκ νεκρῶν ἠγέρθη, καὶ διὰ τοῦτο ἐνερ-
„ γοῦσιν αἱ δυνάμεις ἐν αὐτῷ.

ΑΥΤΟΥ. Οὗτος ὁ Ηρώδης υἱὸς ἦν Ηρώδου τοῦ πρώτου, ἐφ' οὗ καὶ εἰς Αἴγυπτον Ιωσὴφ ἀπήγαγεν τὸν Ιησοῦν, καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, χρηματισθεὶς ὑπ' ἀγγέλου. τετράρχην δὲ τοῦτον ὅτε Ματθαῖος καὶ ὁ Λουκᾶς ὀνομάζει, ὥστε τοῦ τετάρτου μέρους τῆς ἀρχῆς τοῦ πατρὸς ἄρχοντα. οἱ γὰρ Ρωμαῖοι διεῖλον ταύτην εἰς μέρη τέτταρα, καὶ μετὰ τὸν τοῦ πρώτου θάνατον ἐπιτρέψαντες τῷ υἱῷ ἄρχειν τοῦ τετάρτου· ὁ δὲ Μάρκος καὶ ἕτεροι δέ τινες ἀδιαφόρως καὶ βασιλέα καλοῦσιν, εἴτε ἀπὸ τῆς τοῦ πατρὸς συνηθείας, εἴτε καὶ ἀδεέστερον ἔτι τῇ φωνῇ κεχρημένοι. ταῦτα δὲ σα-

mini sic ait. *Si quis in vobis infirmetur advocet presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum vngentes ipsum oleo.*

ANONYMI. In oleo omninò invocantes nomen Domini.

VICTORIS ANTIOCH. His similia recitat & Lucas. sed adhibitam unctionem olei, solus Marcus memorat. cui consentaneè Iacobus in Catholica scribit: *Infirmatur quis in vobit? advocet presbyteros Ecclesiæ, & orent super ipsum, vngentes eum oleo in nomine Domini; & oratio fidei salvabit infirmum & alleviabit eum Dominus.* Oleum & lassitudini medetur, & lucis ac lætitiæ causa est; significat igitur olei unctio, misericordiam à Deo, morbi curationem, & illuminationem cordis. Orationem omnia posse cuivis notum est. Oleum porrò, ut opinor, horum symbolum erat.

14. Et audivit Rex Herodes
„ (manifestum enim factũ est no-
„ men eius) & dicebat quia Ioãnes
„ Baptista resurrexit à mortuis: &
„ propterea virtutes operantur in
„ illo.

EIVSDEM. Hic Herodes filius erat Herodis Primi, sub quo in Ægyptum Ioseph Iesum abduxit, & Matrem ejus, monitus ab Angelo. Porrò hunc Tetrarcham Matthæus & Lucas nominant, utpote quartæ parti Regni Patris imperitantem, nam id Regnum Romani diviserunt in partes quatuor, quarum unam post Herodis primi mortem huic ejus filio concesserunt. At Marcus & quidam alii indifferenter & hunc Regem appellant: vel consuetudine tituli paterni,

НБ ОНУ імені І.І. Мечникова

paterni, vel populari quadam licẽtia paulò latiùs uſi voce illa. Hæc clariùs exponit Hiſtoricus Ioſephus. Audiens igitur hic Herodes Chriſti miracula: & ſibi non ſine angore animi conſcius: ſe Ioannẽ Iuſtum hominem occidiſſe ſine cauſa, ſuſpicatus eſt ipſum excitatum è mortuis hæc operari. ut autem Lucas ait, cùm & alios idem opinantes audiret, magis æſtuare tali dubitatione cogebatur: adeo ut videre ipſum cuperet, exploraturus ſuis oculis an ipſe revera eſſet.

φέσερ@ ἱσορεῖ Ἰώσηπος· ἀκόων τοίνων τῦ Κυρίῦ τὰ θαύματα, ϗ σφόδρα γε εἰδὼς ὅτι δικαί@ ὄντα μάτλων ἀνῄλε@ Ἰωάννλων, ὑπέλαβεν αὐτὸν ἐγεγερμλύ@ ἐκ τῶν νεκρῶν ταῦτα ποιεῖν. ὡς ὅ Λκαῖς φησι ϗ ἑτέρων ταῦτα ὑπολαμβανόντων ἀκόειν, μειζόνως ἀπορεῖν ἠναγκάζετο, ὡς ϗ ἰδεῖν αὐτ῀ ἐθελῆσαι, ὅπως τῷ γνῶναι εἴπερ ὄντ@ ἐκεῖν@.

TOLOSANI. Adeò miſer Herodes erat, ut etiam mortuum Ioannem timeret.

ΤΟΛΟΣ. Οὕτως ὁ Ηρῴδης ἀθλιος ὡς ϗ νεκρὸν ὄντα τὸν Ἰωάννην φοβεῖσθαι.

15. Alii autem dicebant, Quia „ Elias eſt. Alii verò dicebãt, Quia „ Propheta eſt quaſi unus ex Pro- „ phetis.

„ Αλλοι ἔλεγ@ ὅτι Ηλίας ἐστίν. „ ἄλλοι δὲ ἔλεγον ὅτι προφήτης ἐστὶν, „ ὡς εἷς τῶν προφητῶν.

ANONYMI. Habebant enim denunciationem à Propheta: venturum ad ipſos Eliam Thesbiten priuſquam veniret dies Domini magna & illuſtris. Alii dicebant: eſſe Chriſtum unum ex Prophetis. Hi cogitabant Moſis oraculũ quo ipsũ ipſis promiſerat venturum ſine ulla inſigni nota, aut conſpicua gloria: quaſi unum reliquorum Prophetarum.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Εἶχ@ γάρ ἐπαγγελίαν ἐκ τῦ προφήτυ ὅτι ἥξει πρὸς αὐτὺς Ηλίας ὁ Θεσβίτης πρὸ ἐλθεῖν τ῀ ἡμέραν τῦ Κυρίῦ τ῀ μεγάλλω ϗ ἐπιφανῆ. ἄλλοι ἔλεγον ὡς εἷς τῶν προφητῶν. ὅτι τλὺ προφητείαν ἔλεγον, ὃν αὐτοῖς Μωσῆς ὑπέσχετο ϗ ἥλθεν φησιν, ὐδὲν ἔχων ἐξαίρετον, ὐδὲ ἐπίδοξον, ἀλλ' ὡς εἷς τῶν λοιπῶν προφητῶν.

VICTORIS ANTIOCH. Eadem & Apoſtoli interrogati ab ipſo, quem ſe, Filium Hominis, homines dicerent? reſponderunt dicentes: Alii Ioannem Baptiſtam, alii Eliam, alii Ieremiam, aut alium quempiam Prophetarum. nã humanæ omnes de illo opinationes hominum erant. ut de viro quantũ quivis cogitatione capere poſſet magno & excellenti, vitæque mirabilis. Marcus autem referens dixiſſe quoſdam, eſſe hunc Prophetam, ut unũ è Prophetis, mihi

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ταῦτα ϗ ὁ ἀπόσολοι ἐρωτηθέντες ὑπ' αὐτῦ ὅ τίνα λέγυσιν ἄ@ ἄνθρωποι ὑὸν τῦ ἀνθρώπυ; ἀπεκρίναν το φάσκοντες, ὅτι ἄ@ μὲν Ἰωάννλν Βαπτιςλὴν, ἕτροι δὲ Ηλίαν, ἄλλοι δὲ Ἱερεμίαν ἢ ἕνα ἕτερον τῶν προφητῶν. πᾶσαι γὰρ ἦσαν ἀνθρώπιναι παρ' ἑαυτῦ αἱ πόται περὶ τοῖς ἀνθρώποις ὑπολήψεις. ϗ οἵαν ἄντις ἐδέξατο περὶ ἀνδρὸς μεγίςυ ϗ θαυμαςῦ Β βίον ὄντ@. ὁ δὲ Μάρκ@ λέγων, ὡς τίνες φασιν, ὅτι ὁ προφήτης ἐστὶν ὡς εἷς τῶν προφητῶν, ἀνιπεσθαί μοι δοκῇ λέγλν ἐκείνυς περὶ ὃ φησιν ὁ Μωσῆς, προφήτλν ὑμῖν ἀναςήσ@ Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν ὡς ἐμέ· ἴσως γὰρ φανερῶς

λεγλν

λεγὰν ἐφοβῆντο ὅτι δὴ ὁ Χριστός ἐστι· ἢ ἐν τῇ τοῦ Μωσέως ἐκέχρωντο φωνῇ, τὸν ὑποπλῆν ἑαυτοῖς συσκιάζοντες διὰ τὸν φόβον τῶν ἡγεμόνων.

videtur subindicare putasse illos: esse istum illum ipsum, de quo Moyses prædixerat: *Prophetam vobis suscitabit Dominus Deus vester ut me*. Fortè enim palàm dicere non audebant: esse illum Christum, cum hoc crederent: sed hoc suum judicium hac Mosis voce adumbrabant, offensionem veriti Principum, si clariùs loquerentur. Deut. 18 15.

„ Ακούσας δὲ ὁ Ηρώδης ἔφασκεν, ὅτι
„ ὃν ἐγὼ ἀπεκεφάλισα Ιωάννην, οὗτος
„ ἐστὶν· αὐτὸς ἠγέρθη ἐκ νεκρῶν.
„ Αὐτὸς γὰρ ὁ Ηρώδης ἀποστείλας
„ ἐκράτησε τοῦ Ιωάννου, καὶ ἔδησεν
„ αὐτὸν ἐν τῇ φυλακῇ διὰ Ηρωδιάδα
„ τὴν γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ αὐ-
„ τοῦ, ὅτι αὐτὴν ἐγάμησεν.

16. Quo audito Herodes ait,
„ Quem ego decollavi Ioannem,
„ hic à mortuis resurrexit.
17. Ipse enim Herodes misit
„ ac tenuit Ioannem, & vinxit eũ
„ in carcerem propter Herodiadẽ
„ uxorem Philippi fratris sui, quia
„ duxerat eam.

„ ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Εικότως, ὦ μιῶ σοὶ τὰ ὀνόματα, ἀλλὰ σοὶ πᾶσαν τὴν διήγησιν Ισοῦ τινὶ παρεῖσαν δὴ ὑποτίθεσιν ὁ Ιώσηππος ἐν βίβλῳ ιῆ πέμπτῳ ιε τῆς ἀρχαιολογίας, ἀνιστόμενος ὅτι ζῶντος ἀδελφοῦ ἔγημέν ὁ Ηρώδης τὴν γυναῖκα αὐτοῦ. ἦδε γὰρ φωνία ὅτι ὁ μόνον Φιλίππου καλεῖ ἀλλὰ καὶ αὐτὸν Ηρώδην. εἰκὸς δὲν αὐτὸν εἶναι δίωνυμον, ὥσπερ καὶ τὸν λαβόντα τὴν γυναῖκα, Αντίπας γὰρ λεγόμενος καὶ Ηρώδης ἐχρημάτιζε, καθὼς αὐτὸς ἔφη ὁ Ιώσηππος ἐν τῇ ἁλώσει. πέμπτῳ εἴτε ζῶντος ἐλήφει τοῦ ἀδελφοῦ τὴν γυναῖκα ἐδυσέβει, εἴτε τελευτήσαντος ἔλαβεν αὐτῷ τῷ ἀδελφῷ σπέρμα. αὐτὴ γὰρ εἶχε θυγατέρα. ὁ μέντοι Ιώσηππος ἐν τῇ εἰρημένῃ ἐν βίβλῳ καίζοντα λέγει τὸν ἀδελφόν, ὡς εἴρηται, ὁμοπάτριον ὄντα, καὶ ζῶντος τὴν Ηρωδιάδα τὴν αὐτοῦ γυναῖκα γεγαμῆσθαι τῷ Ηρώδῃ τῷ κατὰ τὸν Βαπτιστὴν Ιωάννην.

ANONYMI. Consentaneè his, sola quadam nominum discrepantia, hoc ipsum argumentum tractat Iosephus libro XVIII. Titulo xv. Antiquitatum, innuens Herodem viventis fratris sui uxorem conjugio sibi sociasse. Tantùm in nomine, ut dixi, dissonat. Priorem quippe virum hujus mulieris non Philippum solùm, sed præterea & ipsum Herodem vocat. quare verisimile est hũc fuisse binominem; sicut & ipse adulter fraternæ uxoris, non Herodes tantum, sed etiã Antipas vocabatur. prout idem Iosephus refert in opere de Bello Iudaico. Cætetum sive viventis sive mortui duxit vxorem fratris, egit nefariè. neque enim etsi prius Philippus obijsset, prætendere culpæ suæ superstes Herodes poterat observationem Legis de suscitando fratri semine. non enim sine liberis Philippus decesserat, quem constat reliquisse filiam ex Herodiade natam. Cæterùm Iosephus eo quem laudavi Libro xviij. &

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Τὸν τρόπον ἐν ᾧπερ ἀνῆλε καὶ τὴν αἰτίαν ἐφ' ᾗ, διηγεῖται ὁ εὐαγγελιστὴς, οὐχ ὡς τότε νομοθετῶν ὃ πράγμα λέγων, ἀλλὰ τὴν οἰκείας διηγήσεως παρένθεσιν ἀν-

vixisse

vixisse hoc tempore ait hunc Herodis fratrem germanum; & ab eo vivente vxorem Herodiadem abductam Herodem sibi copulasse, frustra reclamante Sancto Ioanne Baptista.

VICTORIS ANTIOCH. Modum & causam cædis Ioānis Baptistæ ab Herode patratæ refert Evangelista, non velut rem tunc gestam narrans: sed ex occasione digrediens ab argumento, in quo propriè versatur. ansam inde nactus quod fortè intulisset: Herodem audientem quæ de Christo ferebātur, putasse Ioannem à se interfectum revixisse. Causa ergo cædis fuit, quod cùm Herodes uxorem sui fratris viventis adhuc & filiam ex ipsa habentis, ab eo abductam secum infami contubernio haberet, non ferens flagitium Ioannes, liberè ipsum arguit sceleris. at ille hinc quidem reprehensionis impatiens, aliunde metuens populum, apud quem videbat in existimatione maxima Ioannem esse; occidere quidem ausus non est, etsi multùm cuperet, in gratiam id flagitantis Herodiadis. Sciebat enim ipsum virum justum & sanctum esse, & multa ejus consilio agebat, comprehensum verò eum teneri custodia jussit. Celebravit autem Herodes proprium natalem cum multa magnificentia. In convivio verò saltavit Herodiadis filia. quo delectatus Herodes juravit, ipsi se daturum quidquid petijsset. Hac caput Ioannis postulante, prout eam mater docuerat, promissi fidem Herodes exolvit, prætextum nactus, ut ipsi videbatur, idoneum, verecundiam conscientiæ convivarum & juris jurandi religionem qua se obstrinxerat. subinvitus tamen, ut videri voluit, & mordente intus conscientia, dolens se in istam necessitatem casu tali conjectum. Hinc docemur, adulterio, saltatione, juramento, caput Baptistæ recisum. & ista declinanda sapientibus, si ob nihil aliud, tamen ne autoribus cædis Præcursoris quasi receptum apud nos dedisse, ac sic ijs participasse videamur.

τὸ ποιούμενον. ἔφη γὰρ ὁ Ἡρῴδης παντα ἀκούοντα τοῦ τοῦ Κυρίου, ὀιέσθαι ὁ Ἰωάννην ἐγηγέρθαι ὡς ἀνηρημένου. ἦν μὲν οὖν αἰτία τοῦ φόνου, ὅτι τὴν Ἡρῴδου γυναῖκα ἰδίου ἀδελφοῦ Φιλίππου ζωντος ἔτι καὶ θυγατέρα ἔχοντος ἐξ αὐτῆς συνοικοῦντός τε αὐτῇ, τὸν ἐναντιούμενον μύσος ὁ Ἰωάννης, ἐλέγχων ἀφόβως, ἐδεδιὼς ὁ ὄχλον, ὅτι μείζονα εἶχον τοῦ Ἰωάννου τὴν δόξαν, ἀνεῖλεν μὲν αὐτὸν τὸν ἐτόλμησε, καίτοι σφόδρα βουλόμενος διὰ Ἡρῳδιάδα. ἦν γὰρ αὐτὸν καὶ ἀνδρα δίκαιον καὶ ἅγιον, καὶ πολλὰ τῇ γνώμῃ αὐτοῦ διεπράττετο, ἐγκαθείρξας δὲ αὐτὸν τῷ δεσμωτηρίῳ φυλάττεσθαι ἐκέλευσεν. ἐπετέλεσε δὲ ὁ Ἡρώδης τὰ οἰκεῖα χαρίσια μετὰ πολλῆς τῆς λαμπρότητος. ἐν ᾧ τῷ συμποσίῳ ὠρχήσατο μὲν ἡ τοῦ Ἡρωδιάδος θυγάτηρ. ἡσθεὶς δὲ ὁ Ἡρώδης, ὤμοσεν αὐτῇ δώσειν ὅπερ ἂν αἰτήσαιτο παρ' αὐτοῦ. ἡ δὲ τῇ κεφαλὴν Ἰωάννου αἰτησαμένης. τοῦτο γὰρ αὐτὴν ἡ μήτηρ ἐδίδαξεν. ἐπλήρου μὲν τὴν οἰκείαν ὑποσχεσιν ὁ Ἡρώδης, προφάσιμα δὲ τῶν παρόντων ἕνεκεν τοῦ ὅρκου τὴν ἀνάγκην ἐποιήσατο. λυπηθεὶς δηθεν καὶ αὐτὸς διὰ τὸ γεγονός. διδασκόμεθα δὲ ἐντεῦθεν ὡς μοιχεία καὶ ὄρχησις τοῦ Βαπτιστοῦ ἀφαιρεῖται τὴν κεφαλήν, καὶ παραπλήσια ταῦτα τοῖς εὐφρονοῦσιν. εἰκῇ γὰρ μηδὲν ἄλλο, ἀλλ' ὅν γε, ἵνα μὴ τοῖς αἰτίοις τοῦ φόνου ἐνεχώμεθα τοῦ προδρόμου.

„ Ελεγε γὰρ ὁ Ιωάννης τῷ Ηρώδῃ,
„ ὅτι οὐκ ἔξεστί σοι ἔχειν τὴν γυναῖκα
„ τοῦ ἀδελφοῦ σου.

„ Η δὲ Ηρωδιὰς ἐνεῖχεν αὐτῷ,
„ καὶ ἤθελεν αὐτὸν ἀποκτεῖναι, καὶ
„ οὐκ ἠδυνάτο.

„ Ο γὰρ Ηρώδης ἐφοβεῖτο τὸν Ιωάν-
„ νην εἰδὼς αὐτὸν ἄνδρα δίκαιον καὶ ἅγιον·
„ καὶ συνετήρει αὐτὸν, καὶ ἀκούσας αὐ-
„ τοῦ πολλὰ ἐποίει, καὶ ἡδέως αὐτοῦ
„ ἤκουε.

18. Dicebat enim Ioannes He-
„ rodi, Non licet tibi habere uxo-
„ rem fratris tui.

19. Herodias autem insidiaba-
„ tur illi: & volebat occidere eũ,
„ nec poterat.

20. Herodes enim metuebat
„ Ioannem, sciens eum virum iu-
„ stum & sanctum: & custodiebat
„ eum, & audito eo multa facie-
„ bat, & libenter eum audiebat.

ΤΟΛΩΣ. Παρεντίθησιν ἀφορμὴν ὁ Εὐαγγελιστὴς τὴν διήγησιν τοῦ θανάτου τοῦ Βαπτιστοῦ, ἀφορμῆς δραξάμενος. τὴν δὲ Ηρωδιάδα οὐ μὴν ἔτι ζῶντος φασὶ τοῦ Φιλίππου ἀποσπάσαι τὸν Ηρώδην. Καὶ διὰ τοῦτο ἐλέγχεσθαι αὐτὸν ὡς παρανομοῦντα. ἡ μὲν οὖν αἰτία τοῦ φόνου τοῦ Ιωάννου αὕτη ἦν· Ηρώδου τὴν γυναῖκα τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ Φιλίππου ἀφελομένου, ζῶντος ἔτι αὐτοῦ, καὶ θυγατέρα ἔχοντος ἐξ αὐτῆς· ὁ δὴ Ιωάννης μὴ ἀνεχόμενος ὅ μισθὸς, ἤλεγχεν αὐτόν. διὸ καὶ ἀναιρεῖται ὑπ' αὐτοῦ. Καὶ ὅρα πόσον ἰσχύει ἡ λύσσα τοῦ ἔρωτος· ὥστε καὶ τὸν Ηρώδην, τοσαύτην ἔχοντα πρὸς τὸν Ιωάννην τιμὴν, καταφρονῆσαι αὐτοῦ διὰ ὅ θεραπεῦσαι τὴν μανίαν.

TOLOSANI. Inserit in hunc locum occasione arrepta Evangelista narrationem mortis Baptistæ. quod Herodiadem attinet, sunt qui vivente adhuc Philippo abstraxisse illam ad se à viro suo Herodem tradant. Ac propterea reprehendi ipsum ut violatorem legum. Igitur hæc fuit causa cædis Ioãnis. Cũ eripuisset uxorem Herodes fratri suo Philippo, viventi adhuc & filiã habenti ex ipsa, sibique haberet. non ferens flagitium Ioannes, ipsum acriter increpuit, quam ob causam interficitur ab ipso. Vide quousque prævaleat amoris furor, ut Herodem tanta licèt existimatione ac reverentia Ioannis occupatum, ad tantum ejus repentè cõtemptum perverterit, talem ut animã & sanguinem in qualecumque delinimentum insaniæ suæ benè impensum putaret.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Συνετήρει, τουτέστιν ἐφύλαττεν αὐτὸν μὴ ὑποβουλευθῇ ὑπὸ Ηρωδιάδος. ἀκούσας ὃ αὐτοῦ πολλάκις ὀνειδίζοντος τῷ ἔχειν τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ, ἠπόρει ὃ ποιήσει διὰ ὃ ἐφυλάκειν ταμιεύσας αὐτῷ, καὶ μάλλον ἔπρεπεν εἰς ὃ ἀπολύσας τὴν μοιχαλίδα· τοῦτο γὰρ αἰνίττεται ὃ, ἡδέως αὐτοῦ ἤκουεν.

ANONYMI. Custodiebat Ioãnem Herods, hoc est, defendebat ab insidiis Herodiadis, impediens earum effectum, scilicet necem viri sancti, quam illa machinabatur. Cùm autem audiret illum sæpè sibi exprobrantem, quòd haberet vxorem fratris, angebatur animo, & inter molestam incertitudinem jactabatur. hinc quidem sibi conscius contracti jam qualiscumque conjugii cum ista muliere: inde autem pudore facti, atque increpantis verecundia, propendens in repudium adulteræ. hoc indicatur illis verbis: *libenter eum audiebat*.

21. Et cùm dies opportunus
„ accidiſſet, Herodes natalis ſui
„ cœnam fecit Principibus & Tri-
„ bunis & primis Galilææ.

„ Καὶ γενομένης ἡμέρας εὐκαίρου,
„ ὅτε Ἡρῴδης τοῖς γενεσίοις αὐτοῦ δεῖπ-
„ νον ἐποίει τοῖς μεγιστᾶσιν αὐτοῦ, καὶ
„ τοῖς χιλιάρχοις καὶ τοῖς πρώτοις τ
„ Γαλιλαίας.

EIVSDEM, Ipſe enim erat Herodes Tetrarcha Galilææ. Itaque Primores urbis ac Provinciæ, cujus ipſe Princeps erat, tempeſtivis excipiebat epulis.

ΑΥΤΟΥ. Αὐτὸς γὰρ ἦν Ἡρῴδης τετράρχης. διὸ καὶ τοὺς πρώτους τῆς πόλεως τῆς αὐτοῦ ἀρχῆς τ Γαλιλαίας ἤσθιε.

22. Cùmque introiſſet filia ipſius Herodiadis, & ſaltaſſet,
„ & placuiſſet Herodi, ſimul-
„ que recumbentibus; rex ait
„ puellæ, Pete à me quod vis: &
„ dabo tibi.

„ Καὶ εἰσελθούσης τ θυγατρὸς αὐτῆς
„ τ Ἡρῳδιάδος, καὶ ὀρχησαμένης καὶ
„ ἀρεσάσης τῷ Ἡρῴδῃ καὶ τοῖς συνα-
„ νακειμένοις, εἶπεν ὁ βασιλεὺς τῷ κο-
„ ρασίῳ, αἴτησόν με ὃ ἐὰν θέλῃς, καὶ
„ δώσω σοι.

23. Et juravit illi, quia quid-
„ quid petieris dabo tibi, licèt di-
„ midium regni mei.

„ Καὶ ὤμοσεν αὐτῇ, ὅτι ὃ ἐάν αἰτή-
„ σῃς, δώσω σοι, ἕως ἡμίσους τ βα-
„ σιλείας μου.

24. Quæ cùm exiſſet, dixit matri ſuæ, Quid petam? At illa dixit, Caput Ioannis Baptiſtæ.

„ Ἡ δὲ ἐξελθοῦσα εἶπε τῇ μητρὶ αὐ-
„ τῆς, τί αἰτήσομαι; ἡ δὲ εἶπε, τ κε-
„ φαλὴν Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ.

25. Cùmque introiſſet ſtatim cum feſtinatione ad Regem, petivit dicens, Volo ut protinus
„ des mihi in diſco caput Ioannis
„ Baptiſtæ.

„ Καὶ εἰσελθοῦσα εὐθέως μετὰ σπου-
„ δῆς πρὸς Ⓜ βασιλέα, ἠτήσατο λέ-
„ γουσα, θέλω ἵνα μοι δῷς ἐξ αὐτῆς
„ ἐπὶ πίνακι τ κεφαλὴν Ἰωάννου τοῦ
„ Βαπτιστοῦ.

26. Et contriſtatus eſt Rex:
„ propter iuſiurandum, & propter
„ ſimul diſcumbentes, noluit eam
„ contriſtare.

„ Καὶ περίλυπος γενόμενος ὁ βα-
„ σιλεύς, διὰ τοὺς ὅρκους, καὶ τοὺς συνα-
„ νακειμένους, οὐκ ἠθέλησεν αὐτὴν
„ ἀθετῆσαι.

27. Sed miſſo confeſtim ſpiculatore præcepit afferri caput ejus
„ in diſco. Et decollavit eum in
„ carcere.

„ Καὶ εὐθέως ἀποστείλας ὁ βασιλεὺς
„ σπεκουλάτορα ἐπέταξεν ἐνεχθῆναι
„ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. ὁ δὲ ἀπελθὼν
„ ἀπεκεφάλισεν αὐτὸν ἐν τῇ φυ-
„ λακῇ.

EIVSDEM. Cùm jam Romanis ſubeſſent, Romanis utebantur vocabulis. *Speculator* ſiquidem Romanum nomen eſt, ſignificans exploratorem, aut eum qui ex alto loco proſpiciens, obſervat. Sic etiam miniſtri pœnarum carnifices vocabantur, tamquam malefico-

ΑΥΤΟΥ. Ἤδη ὑπὸ Ρωμαίους ὄντες, καὶ Ρωμαίοις ἐχρῶντο προσηγορίαις καὶ λέξεσι. Σπεκουλάτωρ Ρωμαϊκὸν μὲν τυγχάνει λέξις, ἑρμηνεύεται δὲ ὁ ἀνιχνευτὴς, ἤτοι κατάσκοπος. οὕτω δὲ καὶ ὅτι ταῖς τιμωρίαις ἐκάλουν δήμιοι, οἷον τοὺς κακούργους καὶ τοὺς λῃστὰς ἢ φο-

ἢ φονέας ἀνιχνεύοντες καὶ ἀνασκοπεύμενοι.

„ Καὶ ἤνεγκε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐπὶ
„ πίνακι, καὶ ἔδωκεν αὐτὴν τῷ κορα-
„ σίῳ, καὶ τὸ κοράσιον ἔδωκεν αὐτὴν
„ τῇ μητρὶ αὐτῆς.

„ Καὶ ἀκούσαντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ
„ ἦλθον καὶ ἦραν τὸ πτῶμα αὐτοῦ, καὶ
„ ἔθηκαν αὐτὸ ἐν τῷ σημείῳ.

rũ, latronum, & homicidarũ exploratores, atq; obſervatores, ex officio, ut eos deprehenſos malè mulctarent.

28. Et attulit caput ejus in di-
„ ſco: & dedit illud puellæ, &
„ puella dedit matri ſuæ.

29. Quo audito Diſcipuli ejus,
„ venerunt & tulerũt corpus ejus:
„ & poſuerũt illud in monumẽto.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ταῦτα λέγει ἵνα δείξῃ καὶ τὴν εὔνοιαν, ἣν ἔσχον καὶ μετὰ θάνατον ἔχοντες πρὸς τὸν οἰκεῖον διδάσκαλον. ὅπερ συμβαίνει τοῖς τοιούτοις.

VICTORIS ANTIOCHENI. Hæc dicit ut oſtendat illorũ benevolentiam erga Magiſtrum ſuum, in qua etiã poſt ejus mortem perſeverarunt. Adjungit autem his.

ΤΟΛΩΣ. Ἐν τοῖς τοῦ Ἡρῴδου γενεθλίοις ποτὸν ἅμα καὶ ὄρχησις· ἐπὶ ᾧ καὶ ὅρκος ἄθεσμός τε καὶ ἀθέου ἀποτελεῖται· ἡ δὲ πονηρὰ γυνή δός μοι φησὶν ἐξ αὐτῆς τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου. ὃ δὲ ἐξ αὐτῆς· πολλαχοῦ τῆς γραφῆς ἀντὶ τοῦ ταχέως κεῖται. ὡς καὶ ὁ Λουκᾶς ἐν τῇ τῶν πράξεων βίβλῳ γράφει· μηνυθείσης δέ μοι ἐπιβουλῆς εἰς τὸν ἄνδρα μέλλειν ἔσεσθαι ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, ἐξ αὐτῆς ἔπεμψά σοι. τουτέστι ταχέως.

TOLOSANI. In natalitiis Herodis compotatio & ſaltatio. tum juramentum nefarium & impium perpetratur. Ac ſcelerata mulier. Da mihi, ait, protinus, ἐξ αὐτῆς, caput Ioannis. hoc verbum ἐξ αὐτῆς multis in locis Scripturæ uſurpatur pro ſtatim aut protinus. Exempli cauſa Lucas in Actorum Libro ſcribit: & cùm mihi perlatum eſſet de inſidiis quas Iudæi paraverant illi, ἐξ αὐτῆς miſi eum ad te. hoc eſt ſtatim vel extemplò. Act. xxiij. 30.

ΦΩΤΙΟΥ. Ὁ Ἡρῴδης ἐρωτόληπτος γεγονὼς καὶ παντελέως ἀνόητος ἐφοβήθη τὸν ὅρκον παραβῆναι καὶ φονεύειν τὸν δίκαιον· ἔδει γὰρ μᾶλλον ὀμόσαι καὶ μὴ θεῖναι μῦθος ἐργάσασθαι· εἰ γὰρ καὶ παντάχου ὁ εὐορκεῖν ἀγαθόν. λέγει δὲ σπεκουλάτωρ ὁ δημόσιος, στρατιώτης ὁ ἐπὶ τῷ φονεύειν τοὺς κατακρίτους τεταγμένος. πτῶμα δὲ λέγει ὁ τοῦ νεκροῦ σῶμα.

PHOTII. Herodes amore amens ac prorſus inſanus, veritus eſt jusjurandum tranſgredi, & occidit juſtum· atqui tolerabilius pejeraſſet, quàm tantum piaculum conſciſceret. neque enim juramẽtis ſtare in omni caſu laudabile eſt. Dicitur porrò Speculator publicus carnifex ad mulctandos morte quos neci judices addixerunt conſtitutus. πτῶμα verò, *cadauer*, dicitur corpus mortui.

„ Καὶ συνάγονται οἱ ἀπόστολοι
„ πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἀπήγγειλαν
„ αὐτῷ πάντα, καὶ ὅσα ἐποίησαν καὶ
„ ὅσα ἐδίδαξαν.

30. Et convenientes Apoſto-
„ li ad Ieſum, renunciaverunt ei
„ omnia quæ egerant & docue-
„ rant.

31. Et ait illis, Venite seorsum
„ in desertum locum, & requie-
„ scite pusillũ. Erant enim qui ve-
„ niebant & redibãt multi: & nec
„ spatium manducandi habebant.
32. Et ascẽdẽtes in navim, abie-
„ runt in desertũ locum seorsum.

„ Καὶ εἶπεν αὐτοῖς, δεῦτε ὑμεῖς αὐ-
„ τοὶ κατ' ἰδίαν εἰς ἔρημον τόπον, καὶ
„ ἀναπαύεσθε ὀλίγον. ἦσαν γὰρ οἱ
„ ἐρχόμενοι καὶ οἱ ὑπάγοντες πολ-
„ λοί· καὶ οὐδὲ φαγεῖν εὐκαίρουν.
„ Καὶ ἀπῆλθον εἰς ἔρημον τόπον
„ τῷ πλοίῳ κατ' ἰδίαν.

EIVSDEM. Per hæc docet Ecclesiæ Magistros, ne se totos, & in omne tempus cõdonent usibus & curæ multitudinis: sed contrahant se interdum, & apud se sint, collecta ex nimia diffusione mente. Docet præterea Præpositos, ut quibus utũtur Ministris in laborioso exercitio prædicationis, & plebis erudiendæ, congrua providentia consulant, concessa statis, prout opus est, temporibus corporea etiam remissione ac quiete, maximè post expletum præscripti pensum operis.

ΑΥΤΟΥ. Διὰ τούτων διδάσκει τοὺς τῆς ἐκκλησίας διδασκάλους, μὴ ὅλα παντὸς τοῖς ὀχλοις ἑαυτοὺς ἐκδιδόναι, ἀλλὰ καὶ συστέλλεσθαι καὶ ἰδίᾳ ζῆν καθ' ἑαυτούς, καὶ τῷ νοῒ συνάγειν ἐκ τῆς ἐξω φορᾶς, καὶ τοὺς κοπιῶντας ἐν λόγῳ θεραπεύειν καὶ σωματικῶς ἀναπαύειν, μάλιστα μετὰ τὴν διακονίας ἐκπλήρωσιν.

33. Et viderunt eos abeuntes,
„ & cognoverunt multi, & pede-
„ stres de omnibus civitatibus cõ-
„ currerunt illuc, & prævenerunt
„ eos.

„ Καὶ εἶδον αὐτοὺς ὑπάγοντας, καὶ
„ ἐπέγνωσαν αὐτὸν πολλοί· καὶ πεζῇ
„ ἀπὸ πασῶν τῶν πόλεων συνέδρα-
„ μον ἐκεῖ, καὶ προῆλθον αὐτούς,
„ καὶ ἦλθον πρὸς αὐτόν.

TOLOSANI. Prædicatione perfunctos Apostolos ait cõvenisse ad Christum, & cuncta narrasse, quæ vel docuerant vel fecerant. Ipse autem ad ipsos dixit. Venite secedite seorsum in desertum locum & requiescite. Erat enim infestus locus in quo erant multorum undique affluentium concursu. Procul siquidem agnoscens populus ibi esse Iesum, certatim pedites cursu effuso ex omnibus circa civitatibus adspirabant ad eum. Hoc autem fecit, ut discamus: indulgenda esse quietis intervalla laborãtibus: neque sinendum, ut quoad prorsus exhausti sint, agendo contendant. Recedit verò & ipse in desertũ locũ, ut qui omnibus & affectibus vitæ, & voluptatibus carnis dudũ renunciasset.

ΤΟΛΩΣ. Μετὰ τὸ κηρύξαι φησὶ τοὺς ἀποστόλους συνάγεσθαι αὐτοὺς πρὸς τὸν Χριστόν· καὶ ἅπαντα ἀπαγγέλλειν ὅσα ἐδίδαξάν τε καὶ ἐποίησαν. ὁ δὲ φησὶ πρὸς αὐτούς· δεῦτε κατ' ἰδίαν ὑμεῖς εἰς ἔρημον τόπον καὶ ἀναπαύεσθε. ἦσαν γὰρ οἱ ἐρχόμενοι καὶ ὑπάγοντες πολλοί· εἶδον δὲ αὐτὸν προέρρωθεν καὶ ἐπέγνωσαν, καὶ πεζῇ ἀπὸ πασῶν τῶν πόλεων συνέδραμον πρὸς αὐτόν· τοῦτο δὲ ἐποίησεν ἵνα μάθωμεν, ὅτι δεῖ τοὺς κοπιῶντας ἀναπαύσεως ἀξιοῦν· καὶ μὴ καταπονεῖν αὐτοὺς τοῖς πόνοις τελέως. ἀναχωρεῖ δὲ καὶ αὐτὸς εἰς ἔρημον τόπον τῶν τε παθῶν ἀφεκτικὸς καὶ τῶν σαρκικῶν ἡδονῶν.

Recedit verò & ipse in desertũ locũ, ut qui omnibus & affectibus vitæ, & voluptatibus carnis dudũ renunciasset.

„ Καὶ

„ Καὶ ἐξελθὼν εἶδεν ὁ Ἰησοῦς πολὺν
„ ὄχλον. καὶ ἐσπλαγχνίσθη ἐπ' αὐ-
„ τοῖς ὅτι ἦσαν ὡς πρόβατα μὴ ἔχον-
„ τα ποιμένα, καὶ ἤρξατο διδάσκειν αὐ-
„ τοὺς πολλά.

„ Καὶ ἤδη ὥρας πολλῆς γενομένης,
„ προσελθόντες αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐ-
„ τοῦ λέγουσιν, ὅτι ἔρημός ἐστιν ὁ τόπος
„ καὶ ἤδη ὥρα πολλή

„ Ἀπόλυσον αὐτοὺς, ἵνα ἀπελθόντες
„ εἰς τοὺς κύκλῳ ἀγροὺς καὶ κώμας,
„ ἀγοράσωσιν ἑαυτοῖς ἄρτους. τί γὰρ
„ φάγωσιν, οὐκ ἔχουσιν.

„ Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, δό-
„ τε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖν. καὶ λέγου-
„ σιν αὐτῷ, ἀπελθόντες ἀγοράσωμεν
„ διακοσίων δηναρίων ἄρτους, καὶ δῶ-
„ μεν αὐτοῖς φαγεῖν;

„ Ὁ δὲ λέγει αὐτοῖς, πόσους ἄρτους
„ ἔχετε; ὑπάγετε καὶ ἴδετε, καὶ γνόν-
„ τες λέγουσι, πέντε, καὶ δύο ἰχθύας.

„ Καὶ ἀπέταξεν αὐτοῖς ἀνακλίναι
„ πάντας συμπόσια συμπόσια ἐπὶ τῷ
„ χλωρῷ χόρτῳ.

„ Καὶ ἀνέπεσον πρασιαὶ πρασιαὶ
„ ἀνὰ ἑκατὸν καὶ ἀνὰ πεντήκοντα.

ΑΥΤΟΥ. Εἵπετο αὐτῷ πλῆθος, ὡς εἰκὸς, πολὺ ἕνεκα τῶν θαυμάτων μάλιστα, καὶ τῷ νοῦν ἔχειν ἅπαντα καταλιμπάνειν μὲν τὰ οἰκεῖα, ἕπεσθαι δὲ αὐτῷ. θεασάμενος οὖν αὐτοὺς ἀπὸ τῆς ὁδοιπορίας κεκμηκότας, ὡς ἂν εἰ πρόβατα ποιμένα μὴ ἔχοντα· τοιοῦτοι γὰρ δὴ καὶ οὗτοι ἦσαν, τῷ μηδένα τότε ἔχειν τὰ ὠφέλιμα τῆς ψυχῆς διδάσκειν αὐτοὺς δυνάμενος· διὰ τοῦτο μάλιστα τῷ Κυρίῳ κατακολουθεῖν ἀναγκαζόμενοι, ὡς ἂν μόνος πρὸς τοῦ κρείττος οἵῳ τε ὄντι ἄγειν αὐτοὺς· ᾤκτειρέ τε αὐτοὺς προστιθεὶς πνευματικὴν καὶ ἀναφαίρετος πανδαισίαν. καὶ ἤδη ὥρας πολλῆς γενομένης, ἀπολυθῆναι τὸν ὄχλον ᾔτουν μαθηταὶ καὶ μάλιστα διὰ τὴν ἐρημίαν τοῦ τόπου, καὶ τὴν τῶν ἐπιτηδείων σπάνιν. τί γὰρ φάγω-

34. Et exiẽns vidit turbã multã
„ Iesus: & misertus est super eos,
„ quia erant sicut oves non habẽ-
„ tes pastorem. & cæpit illos do-
„ cere multa.

35. Et cũ jam hora multa fieret,
„ accesserunt Discipuli ejus, dicẽ-
„ tes, Desertus est locus hic, & jã
„ hora præterijt.

36. Dimitte illos, ut euntes in
„ proximas villas & vicos, e-
„ mant sibi cibos quos mandu-
„ cent.

37. Et respondens ait illis, Da-
„ te illis vos manducare. Et di-
„ xerunt ei, Euntes emamus du-
„ centis denarijs panes: & dabi-
„ mus illis manducare.

38. Et dicit eis, Quot panes ha-
„ betis? ite & videte. Et cùm co-
„ gnovissent dicunt, Quinque, &
„ duos pisces.

39. Et pręcepit illis ut accũbe-
„ re facerent omnes, secundũ con-
„ tubernia super viride fœnum.

40. Et discubuerunt in partes
„ per centenos & quinquagenos.

EIVSDEM. Sequebatur eum multitudo magna, ut par erat, operantem tot miracula; & planè talẽ cujus qui saperent; conversationẽ ac comitatum omnibus affectibus domesticis ac necessitudinibus pręferrent. conspicatus ergo eos ex itinere defessos, tamquam oves nõ habentes pastorem: quo tunc in statu illa plebs erat, utpote habens neminem qui docere ipsos opportuna ad salutem animæ posset, ac propterea Dominum sequi cogeretur; qui solus promovere ipsam valeret in melius. miseratus ipsos est, apposita mentibus eorum spirituali mensa, & præbita fruitione non pereuntium, quosque nemo

ipsis

ipsis posset eripere, animæ ciborũ. Cum autem jam hora processisset, dimitti populum Discipuli petebant, maximè propter sterilitatem loci deserti, & annonæ omnis inopiam. *non enim habent quod manducent*, ajebant. Ille autem dives & benignus, etiam corporalem ipsis mensam apponere Discipulos jubebat: tantùm non dicens: etsi cuncta desint, ego adsum omnis omnibus abundantiæ largitor. Illi autem non intelligentes & æstuantes tamquam ad mandatum facultate ipsorum majus, audiverunt: *quot panes habetis*? Ad quæ illi re curiosè explorata, exactam ad minutum rationem reddunt inventi numeri, respondentes: quinque, & duos pisces.

TOLOSANI. Fugiẽtes à Pharisæis turbæ propter avaram eorũ, & injustam agendi rationem, ad Christum congregabantur. non enim pascebant populum Pharisæi, sed potiùs devorabant instar voracium ferarum. Propterea Salvator non modò sermone, multitudinis animas alebat, sed corpoream quoque ipsis escam suppeditabat. Miserati enim Discipuli turbas accedunt ad Dominum rogantque pro ipsis, humanitatis sensu quodã ducti. Ipse autem explorans interim, an qualem par erat notionem de ejus potentia concepissent adhuc animis, ait illis: Date ipsis vos manducare, quibus isti auditis, ignota scilicet Salvatori arbitrabantur esse & numerum capitum alendorum, & suam ipsorum egestatem, quibus tantam largitionem imperaret, & ducentorum denariorum annonam loquebantur. At Salvator recumbere omnes jubet super fœnum separatim per contubernia. hoc enim significat modus ille loquendi: *convivia*. hoc est mensas diversas, idemque alijs verbis sonat areolarum vox consimili repetitione frequentata. Referebant nimirum ista per herbosam planitiem metata contubernia prandentium, plagatim descriptos hortorum loculos, quos areolas dicere solemus.

σιν οὐκ ἔχουσιν, ἔλεγον· ὁ δὲ πλούσιος καὶ φιλάνθρωπος, καὶ σωματικὴν αὐτοῖς παρεκελεύετο παρασκευὴν τραπέζαν τοῖς μαθηταῖς παρεκελεύετο, μονονουχὶ λέγων, ὅτι ἐγὼ πάρειμι ὁ πολλὴν πᾶσιν παρέχων τὴν ἀφθονίαν. οἱ δὲ μὴ συνιέντες, ἀλλὰ διαπορηθέντες ὥσπερ τοῦ παιδαγωγοῦ ἀμηχανοῦντος, ἤκουον, πόσους αὐτοὺς ἔχετε; καὶ πολυπραγμονήσαντες λέγουσι, πέντε, καὶ δύο ἰχθύας.

ΤΟΛΩΣ. Ἀποφεύγοντες ἀπὸ τῆς φαρισαίων οἱ ὄχλοι διὰ τὴν πλεονεκτικὴν αὐτῶν καὶ ἀδικοῦσαν γνώμην, ὡσεὶ τοῦ Χριστοῦ συνήγοντο. ὁ γὰρ ἐποίμαινον οἱ λαὸν οἱ Φαρισαῖοι· ἀλλὰ καθάπερ λύκων θηρίων. διὰ γοῦν τοῦτο ὁ Σωτὴρ ὁ μόνον διὰ λόγου τὰς τῶν ὄχλων ἔτρεφε ψυχὰς· ἀλλὰ καὶ τὴν σωματικὴν αὐτοῖς ἐχορήγει τροφήν. ἐλεήσαντες γὰρ οἱ μαθηταὶ τοὺς ὄχλους, προσέρχονται τῷ Κυρίῳ φιλανθρώπως ἱκετεύοντες ὑπὲρ αὐτῶν· ὁ δὲ προφάζων αὐτοὺς εἰ ἐπέγνωσαν αὐτοῦ τὴν δυνάμιν, λέγει πρὸς αὐτούς· δότε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖν. οἱ δὲ ἀγνοοῦν ὑπέλαβον τὸν Σωτῆρα τὸ, τε πλῆθος αὐτῶν, καὶ τὴν ἔνδειαν. Καὶ ἀγοράσαι προφὰς διακοσίων δηναρίων ἔλεγον· ὁ δὲ Σωτὴρ ἀνακλίνει πάντας ἐπὶ τῷ χόρτῳ διακεχωρισμένως. τοῦτο γὰρ ὅτι σ· συμπόσια συμπόσια· τουτέστι τραπέζας διαφόρους. ὃ αὐτὸ δὲ δηλοῦσι καὶ αἱ πρασιαί· καθὼς καὶ ἐν τοῖς κήποις λέγειν εἰώθαμεν τὰ μεμερισμένα τόπα.

„ Καὶ λαβὼν τοὺς πέντε ἄρτους καὶ τοὺς
„ δύο ἰχθύας, ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρα-
„ νὸν, εὐλόγησε, καὶ κατέκλασε τοὺς ἄρ-
„ τους, καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ἵνα
„ παραθῶσιν αὐτοῖς, καὶ τοὺς δύο ἰχθύας
„ ἐμέρισε πᾶσι.

41. Et acceptis quinque pani-
„ bus & duobus piſcibus, intuens
„ in cœlum, benedixit & fregit
„ panes, & dedit Diſcipulis ſuis,
„ ut ponerent ante eos, & duos
„ piſces diviſit omnibus.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Διατί πολλὰ πολλάκις θαυματουργήσας ὁ Κύριος οὐκ ἀνέπεμψε πρὸς τὸν πατέρα, νῦν δὲ τοῦτο ποιεῖ; τοῦτο ποιεῖ νῦν διδάσκων ἡμᾶς ὅτι δεῖ πρὸ τροφῆς τῷ χορηγῷ Θεῷ καὶ τῷ ζωαρκῆ παρέχοντι εὐχαριστεῖν.

ANONYMI. Cur multa ſæpè mira operatus Dominus non retulit ad Patrem ut nunc facit? Id agit nunc docens nos: oportere ante cibi ſumptionem gratias agere præbitori victus Deo.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Εἰκότως νῦν μάλιστα ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν ἔδειξεν ὅτι τῷ πατρὶ τὸ γινόμενον ἀνατίθεται. ἐπειδὴ γὰρ κατὰ τὴν ἔρημον τοῦ Θεοῦ μάννα παρέχοντος αὐτοῖς, οἱ Ισραηλῖται ἐτόλμησαν εἰπεῖν πρὸς αὐτὸν, μὴ καὶ ἄρτον δύναται δοῦναι; ἵνα μὴ δόξῃ ἐπὶ τοῦτο χωρεῖν αὐτὸς ὡς ἂν μείζονα τοῦ Θεοῦ ποιῶν ἑαυτὸν, σφόδρα τῶν Ιουδαίων πολλὰς κατ' αὐτοῦ πλέκειν ἀφορμὰς ἐπιχειρούντων, πρὸ τοῦ ποιῆσαι, ἐπὶ τὸν πατέρα ἀνήνεγκε τὸ γινόμενον.

VICTORIS ANTIOCHENI. Meritò nunc potiſſimùm ſublatis in cœlum oculis Patri factum adſcribit: quoniam enim in Deſerto Deo præbente ipſis manna, Iſraelitæ dicere auſi ſunt ei: *numquid & panem poterit dare?* ne videatur eò progredi ut majorem ſe Deo faciat, circuminhiante ipſi ad captandas cavillandi cauſas, inſidioſa malitia Iudæorum, priusquam id faceret ad Patrem retulit factum. *Pſ. 77.20*

„ Καὶ ἔφαγον πάντες, καὶ ἐχορ-
„ τάσθησαν.
„ Καὶ ἦραν κλασμάτων δώδεκα κο-
„ φίνους πλήρεις, καὶ ἀπὸ τῶν ἰχθύων.
„ Καὶ ἦσαν οἱ φαγόντες τοὺς ἄρτους
„ πεντακισχίλιοι ἄνδρες.

42. Et mãducaverunt omnes:
„ & ſaturati ſunt.
43. Et ſuſtulerunt reliquias,
„ fragmentorũ duodecim cophi-
„ nos plenos, & de piſcibus.
44. Erant autem qui mandu-
„ caverunt, quinque millia.

ΤΟΛΩΣ. Αναβλέπει εἰς τὸν οὐρανὸν ὁ Κύριος. διδάσκων ἡμᾶς παρὰ Θεοῦ αἰτεῖσθαι ἀεὶ τὴν τροφὴν· καὶ ἅμα ὑποδεικνύων τοῖς ὄχλοις ὅτι οὐκ ἔστιν ἀντίθεος· διατί δὲ τοῖς μαθηταῖς δίδωσι πρῶτον; ἵνα μὴ ἐπιλάθωνται τοῦ θαύματος, ἀλλ' ἀεὶ μνημονεύωσιν αὐτοῦ. δώδεκα δὲ Κόφινοι περιτεύουσι, κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀποστόλων· ὡς ἕκαστος ἐπ' ὤμων φέρων κόφινον, ἀνεπίλησον τηρήσῃ τὸ θαῦμα. ἐκορέσθησαν μὲν οὖν ἅπαν-

TOLOS. Suſpicit in cœlum Dominus. docens nos, à Deo ſemper petẽdum eſſe unde nutriamur, ſimul oſtendens multitudini, ſe nõ eſſe Deo contrarium. Quare autem Diſcipulis dedit primùm? Ne obliviſcerentur miraculi, ſed id continuò haberent memoriæ præſens. Duodecim verò cophini ſupersũt: juxta numerum Apoſtolorum. ut eorum quiſque ſuum in humeris cophi-

НБ ОНУ імені І.І. Мечникова

cophinum referens, nulli oblivioni obnoxiã animo ſuo infigeret imaginem prodigij hujus. Saturati sũt igitur omnes. ac tantam reſtare fragmentorum abundantiam voluit Dominus, ut demonſtraret ſe non exhauſiſſe potentiam ſuam ea multitudine paſcenda; multumque ſibi ejus ad alia quę vellet ſupereſſe. Non enim Diſcipuli, dũ Chriſti juſſu miniſtrantes panem in ſuis manibus multiplicabant, ad ſolum contractam uſum miraculi patrandi poteſtatem acceperant; ut Moyſes olim, qui manna ſubminiſtrabat ad ſolum neceſſitatis & uſus modum. ita ut ſi quis plus quàm eſſet ſibi neceſſe colligeret, corrũperetur. ut igitur appareret quantum in miraculis patrandis Deus & Propheta differrent inter ſe, multas ſupereſſe reliquias Chriſtus voluit: ac quantas meritò mirarentur qui cùm ſe ſatiatos experirentur, quæ initio fuerant cum ijs, quæ reſtabant reliqua tanto numero, comparabant.

VICTORIS. Saturati ergo ſunt omnes, quantumvis ad quinque millia virorum numerus aſcenderet, præter mulieres & parvulos. Effecit autem ut tam multæ ſupereſſent reliquiæ fragmentorũ quot ſufficerent explẽdis duodecim cophinis: ut cum quiſque Apoſtolorum ſuum cophinum plenum in humeros tolleret, præſens hoc ipſo caperet experimentum miraculi. nec fuit ſuperflua hæc cura, nam de re ipſa, etiam cùm maximè fieret, propter inopinatiſſimam novitatem, neſcio quid dubitaſſe Apoſtolos, ſignificat præſens Evangeliſta, dum ait: *Non enim inellexerunt de panibus, erat enim cor eorum*

τες· Καὶ τοσαύτην γενέσθαι κλασμάτων περισσείαν παρεσκεύασεν, ὥστε φανῆναι ταύτην περιουσίᾳ δυνάμεως γενέσθαι. οὐ γὰρ διὰ τὴν τῶν ἑτέρων χρείαν τὸ θαυματουργεῖν ἔλαβον· ὥσπερ ποτε Μωσῆς ἐδίδου τὸ μάννα πρὸς μόνην τὴν χρείαν. οὐ γὰρ ἐπέκεινα τῆς χρείας ἐδίδοτο αὐτοῖς. ἀλλ' ἄχρηστον τὸ πλέον συλλεγὲν ἐγίνετο. ἵνα οὖν φανῇ τὸ διάφορον Θεοῦ τε καὶ Προφήτου ἐν τοῖς θαύμασι, πολλὴν περισσείαν ἐποιήσατο. ὥστε καὶ κορεσθέντας τῶν περιλειφθέντων θαυμάζειν τὸ πλῆθος.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ. Εκορέσθησαν μὲν οὖν ἅπαντες, καίτοιγε πεντακισχίλιοι ἄνδρες, χωρὶς γυναικῶν τε καὶ παιδίων. τοσαύτην δὲ γενέσθαι κλασμάτων περισσείαν παρεσκεύασεν, ὡς δώδεκα πληρωθῆναι κοφίνους ἐπὶ τῷ ἕκαστον ἐπ' ὤμων ἀράμενον, μείζονα λαβεῖν τοῦ γινομένου τὴν αἴσθησιν. ὅτι γὰρ καὶ οὕτως ἀμφίβολον ἔτι περὶ τοῦ γινομένου οἱ μαθηταὶ εἶχον διὰ τὸ ἄγαν παράδοξον, δηλοῖ ὁ παρὼν εὐαγγελιστὴς σαφῶς εἰπών, οὐ γὰρ συνῆκαν ἐπὶ τοῖς ἄρτοις. ἦν γὰρ αὐτῶν ἡ καρδία πεπωρωμένη. καὶ δι' ἑτέρων δὲ τὴν περισσείαν ᾠκονόμησε γενέσθαι, ὥστε φανῆναι περιουσίαν ἐνεργούσης ταῦτα δυνάμεως οὐ διὰ τὴν ἑτέρων χρείαν τὸ δύνασθαι λαμβάνοντα, οἷον Μωσῆς ἐδίδου μάννα, ἀλλὰ κατὰ τὴν χρείαν μόνον. ἄχρηστον γὰρ αὐτοῖς συλλεγὲν τὸ πλέον ἐγένετο. ἐπελάβοντότε τῆς γῆς τὴν καρπὸν καὶ τὸ μάννα κατεφόρετο οὐκέτι. ὁμοίως Ηλίας ἐπὶ τῆς χήρας οὐ πλεονάζειν τότε ἄλευρον ἐποίησε· καὶ μὴ καὶ τὸ ἔλαιον. ὡς δὲ ὑετὸς ἐγένετο, καὶ ἐπαύσατο ἡ δόσις. ἵνα οὖν φανῇ τὸ διάφορον, πολλὴν περιουσίαν ἐποιήσατο, ὥστε καὶ κορεσθέντας τῶν παραλειφθέντων θαυμάζειν τὸ πλῆθος. θαύμαστον μὲν οὖν τὸ πραχθὲν καὶ τῆς δημιουργικῆς δυνάμεως ἀπόδειξις· θαυμάσιον δὲ οὐκ ἔλαττον τὸ μὴ ἀεὶ τῇ ἐξουσίᾳ χρῆσθαι πρὸς τὴν τῶν τροφῶν εὐπορίαν. σημεῖα μὲν γὰρ

ἕνεκα

ἕνεκα τῶν ἀνθρώπων ἐργάζεται, καὶ τῆς δυνάμεως ὑπάγνωσιν εἰς σωτηρίαν τῆς διὰ τῆς πίστεως παρέχῃ τοῖς ἐπομένοις· τοῖς δὲ χρῆσθαι τῇ τῶν ἀνθρώπων προσηκούσῃ τροφῇ, ἐνεργετῶν ἅμα τὰ εἰς τοῦτο ὑπηρετοῦντας. Ὁ γὰρ τῷ Κυρίῳ τὴν δυναχὴν ὡς ἐνεργείαν μείζονα. ὅπερ καὶ τοῖς μαθηταῖς ἐκ διδαχῆς δυνάμεως καὶ διὰ τῶν μαθητευομένων χρῆσθαι τροφῆς.

obcæcatum. quamquam & aliam habuit causam providendi, ut hæ reliquiæ supererent: nimirum ut appareret abundãtia potestatis qua hæc fiebant, non cum exacta exæquatione ad præsentis necessitatis mensuram datæ: sed liberè ac liberaliter evagantis ulterius. Non enim Christo juvandi facultas ad inopiæ sublevandæ modulum minutè restricta concessa est, ut Mosi & Eliæ: quorum ille manna suppeditavit, quantùm dumtaxat opus fuit. nam quod plus sumebatur, inutilè fiebat, & simul adfuit copia frugum terræ, desijt manna de cœlo pluere. Eliæ similiter opera & prece farina & oleum viduæ multiplicata sunt quoad pluit super terram, & sterilitas cessavit. non autem postea. ut ergo appareret differentia, tantam copiã suppeditavit, ut ipsi saturati mirarentur multitudinem fragmentorum reliquorum. Et mira profectò res erat, ac humana majoris planeq; creatricis argumentum potestatis. nec minus mirandum est, cur non semper Christus ista uteretur potentia, cibaria passim è nihilo suppeditandi. Verùm signa propter homines operatur & potentiæ agnitionem in salutem, quæ per fidem acquiritur, præbet sequentibus. His verò utitur modo hominibus convenienti, benefaciens simul ijs qui suum ad hoc ministerium conferunt. nam præbere aliquid Domino beneficium est maximum. unde & postea Discipulis concessit uti alimentis submini-stratis ab ijs quos docerent.

„ Καὶ εὐθέως ἠνάγκασε τοὺς μαθητὰς
„ αὐτοῦ ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον καὶ
„ προάγειν εἰς τὸ πέραν πρὸς Βηθσαϊ-
„ δάν, ἕως αὐτὸς ἀπολύσῃ τὸν ὄχ-
„ λον.

„ Καὶ ἀποταξάμενος αὐτοῖς ἀπῆλ-
„ θεν εἰς τὸ ὄρος προσεύξασθαι.

„ Καὶ ὀψίας γενομένης ἦν τὸ πλοῖον
„ ἐν μέσῳ τῆς θαλάσσης καὶ αὐτὸς
„ μόνος ἐπὶ τῆς γῆς.

„ Καὶ εἶδεν αὐτοὺς βασανιζομένους
„ ἐν τῷ ἐλαύνειν. ἦν γὰρ ὁ ἄνεμος
„ ἐναντίος αὐτοῖς.

45. Et statim coëgit discipulos
„ suos ascendere navim, ut præce-
„ derent eum trans fretũ ad Beth-
„ saidam, dum ipse dimitteret po-
„ pulum.

46. Et cùm dimisisset eos, abijt
„ in montem orare.

47. Et cùm serò esset, erat na-
„ vis in medio mari, & ipse solus
„ in terra.

48. Et videns eos laborantes
„ in remigando (erat enim ven-
„ tus contrarius eis.)

ΑΥΤΟΥ. Ἐπεὶ ὁ προήκων ἀπολῦσαι τὰ πλήθη ἠνάγκασεν αὐτούς, οὐκ ἀνεχομένους ἀπ' αὐτοῦ ῥᾳδίως. τοῦτο δὲ ἢ διὰ τὸ διδάξαι, τοῦτο ἢ καὶ ἀπορρῆναι

EIVSDEM. Ad dimittendam priùs multitudinem ipse subsistẽs, coëgit præire discipulos, utiq; non facilè avelli se ab eo patientes; vel

ob affectum, vel quòd non viderent quomodo venturus ad ipsos esset postquam transfretassent, sine nave ipse remanens: Ignari ob id maximè jubere Dominum ipsos abire, ut cum ipsum mox super aquas ambulantem viderent, majorem in modum persuaderentur de ejus magnitudine, quem ex præsētia æstimantes nō satis norant. Dimissis ergo turbis, quæ ad ipsum partim ut benedicerentur, partim ut curarentur accesserant, ascendit in montem orandi causa, ostēdens in se homo ipse quid facere hominem deceat, simul & nos docens attentione tota in opus orationis incumbere. Ac provectiore jam vespera, ille quidem erat ibi solus: navis verò discipulorum in medio jam stabat mari, ulterius progredi prohibita, adversantibus ventis. Conferebat verò & hoc ad evidentiorem demonstrationem miraculi: majoris ex eo apparentis, quod ventis licèt contra flantibus, & fluctibus, quà vis auræ ingruerat, altè surgentibus, perrexit super aquas incedere, cujusvis obstaculi victor & securus.

τας πως αὖ ἔλθοι πρὸς αὐτούς; ὃν εἰδότας ὅτι τοῦτο μάλιστα ἕνεκεν ὁ Κύριος ἐκέλευσεν αὐτοῖς ἀπελθεῖν, ἵνα δὴ ὅτι τῷ ὑδάτων βαδίζοντα θεασάμενοι, μᾶζόνως μάθωσι τοῦ παρόντος τὸ μέγεθος. Ἀπολύσας δὲ τοὺς ὄχλους ὅτι τὸ εὐλογεῖσθαι προσιόντων, ὡς εἰκός, τῷ ἦν ὅτι θεραπείᾳ τινί, αὐτὸς ἦλθεν εἰς τὸ ὄρος προσεύξασθαι· οἷα ἀνθρώπου εἰκός, ὁμοῦ καὶ ἡμᾶς διδάσκων ἔχεσθαι τοῦ ἔργου τῆς προσευχῆς. καὶ βαθυτέρας ἤδη γενομένης τῆς ἑσπέρας, αὐτὸς μὲν ἐκεῖ μόνος, τὸ δὲ πλοῖον τῶν μαθητῶν μέσον ἤδη τὸ θαλάσσης ἦν, προσωτέρω χωρεῖν ἀπὸ τῶν ἀνέμων ἐναντία πνεόντων κωλυόμενον. Συντελεῖ δὲ καὶ τοῦτο εἰς μείζονα τοῦ θαύματος ἀπόδειξιν, ὡς ὑπὸ τῶν ἀνέμων ἐναντία πνεόντων καὶ τῶν κυμάτων κλύδωνα τοῦ ἀνέμου ἐγειρομένων, ἔμενεν ὅτι τῷ ὑδάτων βαδίζων ὥσπερ ἑδάφους ἑτέρου κωλυόμενος.

„ Et circa quartam vigiliam „ noctis venit ad eos ambulans „ super mare: & volebat prætereire eos.

„ Καὶ περὶ τετάρτην φυλακὴν τῆς „ νυκτὸς ἔρχεται πρὸς αὐτούς, περιπατῶν ὅτι τῆς θαλάσσης, καὶ ἤθελε „ παρελθεῖν αὐτούς.

ANONYMI. Quando jam diluculum erat: ut videlicet ope lucis orientis viderent eum, & miraculum perspicerent. si enim priùs, densis adhuc tenebris id factū fuisset, ignorabile contingeret, caligine noctis cuncta obruente.

VICTORIS ANTIOCHENI. Quatuor divina Scriptura custodias memorat noctis, in tres unamquamque divisam horas: quarta hæc igitur cujus hic meminit post nonam horam inchoata, per deci-

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ὅτε λοιπὸν τὸ λυκόφως ἦν, ἵνα δὲ ἴδωσιν αὐτόν, καὶ τὸ θαῦμα καταμάθωσιν. εἰ γὰρ ἐν σκότῳ ἐγένετο, ἀσαφὲς ἂν ἠγνοήθη τῷ σκότῳ.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Τέσσαρας ἡ θεία γραφὴ φυλακὰς λέγει τῆς νυκτός, εἰς ἴσας ὥρας ἑκάστην διαιροῦσαν. τετάρτην δὲν λέγει τὴν μετὰ τὴν ἐννάτην ὥραν τὴν δεκάτην ἢ τὴν μετ' ἐκείνην, ὡς ἂν εἴποιμι οὕτω καλεῖσθαι. κατ' ἐκείνην δὲ ὤφθη τὴν ὥραν αὐτοῖς ὅτι τὴν θάλασσαν βαδίζων καὶ πρὸς αὐτοὺς ἀφικόμενος. τῷ δὲ σφόδρα ἐκπλαγῆ-

τῶν

των ὅπι τῇ θαλάσσῃ, ὡς φάντασμα ἔστιν ὑπὸ τῆς φαντασίας ὃ φαινόμενον, ἀναχραξάντων ἀπὸ πολλῆς φόβου, ἐλάλησε μετ' αὐτῶν ὁ Κύριος, θαρσεῖτε, εἰπών, ἐγώ εἰμι· μὴ φοβεῖσθε.

mam & duas consequentes extensa est. Harum igitur horarum aliqua, visus à discipulis Christus est super mare ambulans, & ad ipsos veniens. At illis tam inopinati novitate spectaculi vehementer perculsis, & quod phantasma id putarent, præ multo metu clamantibus, locutus est eis Dominus: *Confidite*, inquiens, *ego sum, nolite timere*.

„ Οἱ δὲ ἰδόντες αὐτὸν περιπατοῦντα
„ ὅπι τῆς θαλάσσης, ἔδοξαν φάντασ-
„ μα εἶναι καὶ ἀνέκραξαν.

„ Πάντες γὰρ αὐτὸν εἶδον, καὶ ἐτα-
„ ράχθησαν. καὶ εὐθέως ἐλάλησε μετ'
„ αὐτῶν καὶ λέγει αὐτοῖς, θαρσεῖτε·
„ ἐγώ εἰμι· μὴ φοβεῖσθε.

„ Καὶ ἀνέβη πρὸς αὐτοὺς εἰς τὸ πλοῖ-
„ ον· καὶ ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος. καὶ
„ λίαν ἐκ περισσοῦ ἐν ἑαυτοῖς ἐξίσαν-
„ το, καὶ ἐθαύμαζον.

„ Οὐ γὰρ συνῆκαν ὅπι τοῖς ἄρτοις·
„ ἦν γὰρ ἡ καρδία αὐτῶν πεπωρωμέ-
„ νη.

49. At illi ut viderunt eũ ambulantẽ super mare, putaverunt
„ phãtasma esse, & exclamaverũt.
50. Omnes enim viderũt eũ, & conturbati sunt. Et statim locutus est cum eis, & dixit eis, Confidite, ego sum: nolite timere.
51. Et ascendit ad illos in navim: & cessavit ventus. & plus magis intra se stupebant.
52. Non enim intellexerunt de panibus: erat enim cor eorum obcœcatum.

ΑΥΤΟΥ. Ἐλύπη μὲν ἦν αὐτοῖς ὁ ἀγὼν ἀπὸ τῆς φωνῆς· τὸ δὲ φαντάσμα τοῦτο φαινόμενον ἀμφιβάλλειν ἔτι παρεσκεύαζεν αὐτούς, ὡς τοῦ Πέτρου, τοῦτο μὲν ὅπι τῷ μαθεῖν ἀκριβῶς, ὅτι μὴ φαντασία τὸ φαινόμενον, τοῦτο δὲ καὶ μεταλαβεῖν τῶν αὐτῷ ἀπὸ πολλῆς ὁπιθυμήσαντα τῆς θερμότητος, εἰ τοιεῖν πρὸς τὸν Ἰησοῦν· κύριε εἰ σὺ εἶ, κέλευσόν μοι ἐλθεῖν πρός σε ὅπι τὰ ὕδατα. προσέταξεν αὐτῷ τοῦτο ποιῆσαι. καὶ καταβὰς ὁ Πέτρος ἀπὸ τοῦ πλοίου, περιπάτει μὲν ἐβάδισεν ὅπι τῷ ὑδάτων ἀσφαλῶς· διδάξαι αὐτὸν ὁ Κύριος βουληθείς, ὅτι ἀληθῶς τῇ αὐτοῦ δυνάμει τοῦτο ἐδυνήθη, καὶ μᾶλλον ἐχρῆν ἄνευ τῆς πείρας πιστεῦσαι, συνεχώρησεν αὐτῷ βεβαίως καὶ κατενεχθῆναι τῷ ὑδάτων· εἶτα ἐν ἀγῶνι καταπαύοντος καὶ κράξαντος, Κύριε σῶσόν με, ἐκτείνας τὴν χεῖρα ἐπελάβετο αὐτοῦ καὶ ἔστησεν ὅπι τῷ ὑδάτων, ὀνει-

EIVSDEM. Etsi resederat in ipsis æstus animi agnita Domini voce compressus: tamen adhuc visi novitas nescio quid eis anxiæ dubitationis reliquum fecerat. Adeò ut Petrus, partim ut certius intelligeret non esse inanem speciem id quod apparebat; partim ex multo fervore, partem habere in omnibus Domini sui laboribus & periculis affectans, diceret Iesu: *Domine si tu es, jube me venire ad te super aquas*. Iussit Dominus quod rogarat Petrus, qui descendens è navi, principio quidem incessit super aquas securè. Docere autem illum volens Dominus (quod citra experientiã damni priùs credidisse Petrum satius fuerat) non propriis illum id posse viribus, sed verè Dei adjutrice potentia, permisit eum

cedente vestigijs maris dorso demergi paululum. unde ipsum consternatum, & trepidè clamantem, *Domine salvum me fac*, extensa manu corripuit, & statuit supra jam iterum solidam aquæ superficiem; exprobrans ipsi modicam fidem. Fecit autem ille angor animi, quo cum inciperet mergi jactatus est, ut majorem & teneriorem sensū haberet gratiæ liberatoris sui, Ascendit inde navim Dominus adducēs & Petrum. Tum cessavit ventus: ostendens causam motus sui, ideo jussi ab Arbitro ventorum, ut augeretur miraculum, illustriùs ex circumstantijs apparens. Accedentes autem discipuli ad Dominum in navi, adoraverunt eum, verè filium Dei confitentes ipsum esse. & hac ipsa quasi præcedentis defectus emendatione declarantes, haud sese prius perfectam ejus habuisse notitiam. Aliter enim quid attinebat hoc post miraculum demum profiteri, si perinde antea compertum habuerunt? Nec verò si jam tum id nossent tantùm æstuassent animo ad spectaculum ambulantis supra mare, sed composito animo stetissent, uti nūc perfecta jam ejus notitia instructi. Erudimur porrò per hæc bonum esse desertum & solitudinem, quando agere cum Deo est opus. Tranquillitatis enim mater solitudo est, omnibus nos tumultibus liberans. Ad hæc discimus cuncta fortiter ferre. nam & nunc suos etiam discipulos in patiētiæ majoris occasionem ultrò conijciens, disjungit se ab ijs, & in medio positis mari procellam sinit ingruere, jactarique ipsos per noctem permittit totam, sic excutiens torporem illum & lethargum ob-

δίδας αὐτῷ τὴν ὀλιγοπιστίαν. ὁ γὰρ τῆς καταδύσεως ἀγὼν μείζονα τὴν χάριτον τῷ σώσαντι ἔχειν ἐποίει τὴν αἴσθησιν. ὑποβαίνῃ λοιπὸν τῷ πλοίῳ ὁ Ἰησοῦς ἐπαγόμενον καὶ τὸν Πέτρον. εἶτα ἐπαύσατο μὲν ὁ ἄνεμος, δηλοῖ δὲ τὴν κινήσεως τὴν αἰτίαν τότε ἔνεκεν γεγυμνένης, ὅπως τῷ αὐξηθῆναι τὸ θαῦμα μᾶλλον διὰ πάντων φανέν. προσελθόντες οὖν αὐτῷ ὅπως τῷ πλοίῳ προσεκύνησαν οἱ μαθηταί, ἀληθῶς υἱὸν Θεοῦ ὁμολογοῦντες αὐτὸν εἶναι· δηλοῦντες ὅτι οὔπω τέλειον μὴ τελείαν ὡδὲ αὐτοῦ τὴν γνῶσιν ἐκέκτηντο. τί γὰρ ἔδει τοῦτο μὴ τὸ θαῦμα ὁμολογῆσαι, εἴπερ ἠδέσαν; καὶ πρὸ τούτου δὲ τοῦτο ὑπομενόντας μηδὲ ὑπὸ τῷ φαινομένῳ τοσαύτην ἔχειν ἀμφιβολίαν αὐτούς, ὅπως καὶ νῦν μὴ τελείαν τῆς γνώσεως. παιδευόμεθα ποίνυν διὰ τούτων, ὅτι καλὸν ἡ ἐρημία καὶ ἡ μόνωσις ὅταν ἐντυγχάνειν δέῃ Θεῷ. ἡσυχίας γὰρ μήτηρ ἡ ἔρημος πάντων ἀπαλλάττουσα θορύβων ἡμᾶς. πρὸς δὲ τούτοις μανθάνομεν καὶ πάντα φέρειν γενναίως· καὶ γὰρ νῦν καὶ τοὺς μαθητὰς δεῖ εἰς μείζονα ὑπομονὴν ἀγῶνα, ἅπασιν καὶ ἐν μέσῃ θαλάττῃ συγχωρεῖ τὸν χειμῶνα διεγερθῆναι, καὶ ὅλην τὴν νύκτα ἀφίεται αὐτοὺς κλυδωνίζεσθαι, διεγείρων αὐτῶν, ὡς φησιν ὁ εὐαγγελιστής, πεπωρωμένην τὴν καρδίαν· μὴ δὲ τὴν καταπύξεως εἰς ὑπομονὴν αὐτοὺς μείζονα ἐνέβαλε καὶ εἰς μνήμην διηνεκῆ. Διὰ τοῦτο οὖν εὐθέως αὐτοῖς ἐπέστη, παιδεύων αὐτοὺς μὴ ταχέως λύσιν ὑποζητεῖν τῶν συνεχόντων δεινῶν· ἀλλὰ φέρειν τὰ συμπίπτοντα γενναίως· καὶ ὅταν δὲ μέλλῃ παύειν τὰ δεινὰ ἕτερα χαλεπώτερα προσδοκᾶν οὕτω γὰρ οἱ αὐτοὶ ποιηθέντες ὑπὸ τῆς θέας ἐκραύξαν. μετὰ γὰρ τὸν χειμῶνα καὶ ἡ ὄψις αὐτοὺς ἐθορύβησεν. Διὰ τοῦτο οὐδὲ τὸ σκότος ἔλυσεν, οὐδὲ φανερὸν ἑαυτὸν εὐθέως ἐποίησεν· παιδεύων αὐτοὺς ἐγκαρτερεῖν τοῖς δεινοῖς. ἐπῳδὴ γὰρ οὖν ἕνι, καὶ ἐν μακρῷ χρόνῳ πρόσεσθαι καὶ σφοδρῶς ὅταν

ὅταν μέλλωσι τοὺς ἀγῶνας ἐκβαίνειν οἱ δίκαιοι, βουλόμενος πλέον αὐτοὺς κερδαίνειν, ἐπιτείνει τὰ γυμνάσια. οὐ πρότερον δὲ ἀπεκάλυψεν ἑαυτὸν ὁ Χριστὸς τοῖς μαθητῆ ἕως ὅτε ἔκραζον. οὕτω γὰρ μᾶλλον ἠσμένησαν αὐτοῦ τὴν παρουσίαν. ἐπειδὴ δὲ ἐβόησαν, ἔλυσεν αὐτῶν τὸν φόβον, εἰπὼν· θαρσεῖτε, ἐγώ εἰμι, μὴ φοβεῖσθε. οὐδὲ γὰρ ἐγίνωσκον αὐτὸν διὰ τὸ παράδοξον τῆς βαδίσεως, καὶ διὰ τὸν καιρὸν, ἀλλὰ διὰ τῆς φωνῆς δῆλον ἑαυτὸν ἐποίει. εἰ σὺ εἶ, φησιν ὁ Πέτρος, κέλευσόν μοι ἐλθεῖν πρός σε. τοῦτο δὲ ἐζήτησεν δι' ἀγάπην μόνον, οὐ δι' ἐπίδειξιν. οὐδεὶς γὰρ οὕτως ἐφίλει τὸν Ἰησοῦν. καὶ τὴν ἑαυτοῦ δὲ πρὸς τῇ ἀγάπῃ δείκνυται πίστιν, ἀλλὰ καὶ ἑτέρους ἐνάγει. τί οὖν ὁ Χριστός; ἐπέτρεψεν. καὶ καταβὰς κλυδονίζεται καὶ περιδεὴς γίνεται τοῦ ἀνέμου ἐμποιοῦντος τὸν φόβον. διατί δὲ οὐκ ἐπέταξεν ὁ Σωτὴρ τοῖς ἀνέμοις παύσασθαι, ἀλλ' αὐτὸς ἐπελάβετο αὐτοῦ; ὅτι τῆς ἐκείνου πίστεως ἔδει. ὅταν γὰρ τὰ παρ' ἡμῶν ἐλλιμπάνει, τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἵσταται. δεικνὺς τοίνυν ὅτι οὐχὶ τοῦ ἀνέμου ἐμβολὴ, ἀλλ' ἡ ἐκείνου ὀλιγοπιστία τὴν περιτροπὴν εἰργάζετο, φησὶ· τί ἐδίσταστας ὀλιγόπιστε; εἰ γὰρ μὴ ἠπίστησε, καὶ πρὸς τὸν ἄνεμον ἐδυνάσατο ἄν. ὅτι οὐδὲν ἐκείνος παραβλάπτει, ὅταν ἡ πίστις πεπηγυῖα. ἐπιβάντων δὲ τῷ πλοίῳ τότε ἐπαύσατο. καὶ πρὸ τούτου μὲν ἔλεγον: ποταπὸς ἦν ὁ ἄνθρωπος οὗτος; ὅτι καὶ οἱ ἄνεμοι, καὶ τὰ ὄξης. νυνὶ δὲ οὐχ οὕτως. ἀλλ' ἀληθῶς Θεοῦ υἱὸς εἶ. οὕτως οὐ δι' ἐπίδειξιν ἡ ἐπὶ τῶν ὑδάτων τοῦ σωτῆρος ἐγένετο βάδισις, ἀλλὰ πρὸς ὠφελείαν τῶν μαθητῶν. λίαν γὰρ ἐκ περισσοῦ ἐν ἑαυτοῖς ἐξίσταντο. οὐ γὰρ συνῆκαν ἐπὶ τοῖς ἄρτοις· ἦν γὰρ ἡ καρδία αὐτῶν πεπωρωμένη. ὠφεληθέντες οὖν ὡμολόγησαν αὐτὸν εἶναι υἱὸν Θεοῦ, καὶ οὐκ ἐπετίμησε τοῦτο εἰρηκόσι· τοὐναντίου μὲν ὁ Θεὸς ἅπαν καὶ ἐβεβαίωσε τὸ λεχθὲν κατὰ μείζονος ἐξουσίας θεραπεύων τοὺς προσιόντας, καὶ οὐχ ὡς

cœcati, ut ait Evangelista, cordis ipsorum. Post hanc autem compunctionem, acriorem ipsis infixit sui amorem & memoriam continuam. Quocirca non statim ipsis adfuit: docens, non cupidè quærere liberationem malorum urgentium: sed ferre quæ accidunt fortiter; expectantes etiam, ubi hæc desierint, alia graviora. Prout illis nunc evenit, utique post laborem & periculum commoti maris, consternatis majori metu ob spectaculum formidolosi phantasmatis. Propter quod nec tenebras discussit, nec se statim manifestum fecit: exercitans sic ipsos generosè ferẽdis adversis. quoniam enim ferè non solet fieri, ut quis & longo simul tempore, & vehementer tentetur, quando ad finem certaminũ justi veniunt, volens eos plus lucrari, exercitationem patiẽtiæ producit immittendis novis malis. Non prius autem se manifestavit Christus discipulis, quàm ipsi clamarent: id agens, ut gratior jucundiorque ipsis tali consternationis momento accideret ejus opportunissimè ostensa præsentia. Postquã verò clamarunt, solvit illos metu dicens, *Confidite: ego sum: nolite timere.* neque enim agnoscebant eũ: tum ob stuporem inopinatæ novitatis gradientis super undas corporis, tum ob tenebras & intempestum noctis. Sed voce manifestum se ipsum fecit. *Si tù es*, ait Petrus, *jube me venire ad te*. Hoc petijt instinctu caritatis solum, nõ autem prurigine ostentationis. nemo enim sic amabat Iesum. sed & suã simul cum caritate demonstrabat fidem. prætereaque alios sancto exemplo ad bonũ promovet. quid igitur

igitur Christus? Permisit quod volebat. At ille cùm descendisset, fluctuans mersatur, ac trepidat, vento terrente. Cur verò non imperavit Salvator ventis ut cessarent: sed ipse tenuit eum? quoniam ejus fidem requirebat. quando enim nostra deficiunt, divina adsunt. ostendens igitur non impetu venti, sed ejus fidei defectu contigisse mutationẽ in deterius, ait: *Quare dubitasti modicæ fidei?* nisi enim incredulus fuisset, prævaluisset utique vento; qui concutere non potest quem fides firmat. Christo autem & Petro in navem receptis cessavit ventus. nec jam dicunt vectores, ut priùs: *qualis est hic homo cui & venti*, &c. sed *verè filius Dei es*. Sic non ad ostentationem incessus Salvatoris super aquas, verùm ad discipulorum utilitatem fuit. nimirum enim illi obstupuerant: *Non enim intellexerant de panibus: erat enim cor eorum obcæcatum*. Adjuti autem novo experimento, confessi sunt ipsum esse filium Dei. & non increpavit hoc dicentes. è contrariò Deus omne quod dictum fuerat confirmavit, majori deinceps autoritate sanans accedentes curationũ gratia, quàm fuisset antea solitus.

TOLOSANI. Coegit ipsos, utique perinvitè ab ipso discedentes. vel propter eum quo illum prosequebantur amorem, vel quod angerentur reputantes, quo modo venire ad ipsos sine navi posset. Nesciebant enim de industria id agere Salvatorem: quò nimirum occasionem haberet veniendi ad ipsos ambulando supra mare: eoque ipsi mirabili spectaculo, de ejus divinitate convincerentur, quam planè agnoscere tãtæ ipsis res molis erat. Ac turbas quidem certatim ad ipsum concurrentes, benedictionis ejus participandæ gratia, dimisit. ipse verò ascendit in montem, ibi oraturus. vel se hominem probans, vel nos erudiens, incumbendum esse assiduè in orationis opus. Profundiore verò vespere jam facta, solus ipse quidem ibi erat: navigium verò discipulorum medium tenebat mare. nec verò id promovere poterat, obluctantibus ventis.

ἐωσφόρον.

ΤΟΛΩΣ. Ἠνάγκασεν αὐτὸς, μὴ θέλοντας ἀποζῆναι αὐτὸν ῥαδίως· τοῦτο δὲ ἐποίουν δι' ἣν διάθεσιν εἶχον πρὸς αὐτόν. Καὶ ἐπὶ ἀπορροῦντες, πῶς αὖ ἐλθοι πρὸς αὐτοὺς ἄνευ πλοίου· ἠγνόουν γὰρ ὅτι ἕξεστι τοῦτο ἐποιεῖ ὁ Σωτήρ. ἵνα ὅτι τῷ ὑδάτων βαδίζων ἐλθῃ πρὸς αὐτούς, ὡς αὖ θεασάμενοι αὐτὸν ὅτι τῶν ὑδάτων βαδίζοντα, Θεὸν εἶ αὐτὸν πιστεύσωσιν ὡς ἀληθῶς. Καὶ τοὺς μὲ ὄχλους προσοίνας αὐτῷ ὅτι τῷ εὐλογῆσαι, ἀπέλυσεν. αὐτὸς δὲ ἀνῆλθεν εἰς τὸ ὄρος προσευξόμενος· τοῦτο μὲν ὡς ἄνθρωπος· τοῦτο δὲ καὶ διδάσκων ἡμᾶς ἔχεσθαι ἀεὶ τοῦ ἔργου τῆς προσπυχῆς. βαθυτέρας δὲ γενομένης ἑσπέρας, αὐτὸς μὲν ἦν ἐκεῖ μόνος, τὸ δὲ πλοῖον τῶν μαθητῶν μέσον ἦν τῆς θαλάσσης. Καὶ οὐκ ἠδύνατο προσωτέρω χωρεῖν, ἐναντίων ὑπαρχόντων ἀνέμων· τοῦτο δὲ συμπεπλεγμένης εἰς τὸ μεῖζον γενέσθαι τὸ θαῦμα· ἰδόντες δὲ αὐτὸν ἀνέκραξαν. ἐδόκουν γὰρ φάσμα θεωρεῖν. Καὶ διὰ τοῦτο θεραπεύει αὐτοὺς λέγων· ἐγώ εἰμι· μὴ φοβεῖσθε. Καὶ ἐπὶ ἐμβὰς εἰς τὸ πλοῖον τὴν πλεωτέραν αὐτοῖς παρείχετο εὐκαμψίαν. Καὶ τούτων γενομένων ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος· ἔοικεν οὖν ὁ Χριστὸς καὶ διὰ τοῦτο συγχωρῆσαι αὐτοὺς πειρασθῆναι· ἵνα ἐπεὶ μὴ ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτὸν ἐπέγνωσαν, ἐπιγνῶσιν αὐτὸν ἀπὸ τῆς θαλάσσης, καὶ πιστεύσωσιν.

tis . id quod ipſum valuit ad miraculi magnitudinem augendam. Videntes porrò ipſum *exclamaverunt . putaverunt enim phantaſma eſſe.* Propterea conſolatur eos & demulcet dicens: *Ego ſum: nolite timere.* Tum etiam conſcenſa in qua erant navi pleniorem adhuc ipſis conſolationem attulit . Interea enim dum hæc fierent ceſſavit ventus. Videtur ergo Chriſtus propterea permiſiſſe incidere ipſos in iſtud periculum adverſantis venti, & metum exiſtimati ſpectri , ut quoniam in miraculo multiplicatorum panum divinitatem ejus non agnoverant , eam in maris obſequio ſentirent , & tandem crederent .

„ Καὶ διαπεράσαντες ἦλθον ἐπὶ
„ τὴν γῆν Γεννησαρὲτ, καὶ προ-
„ σωρμίσθησαν .

„ Καὶ ἐξελθόντων αὐτῶν ἐκ τοῦ
„ πλοίου, εὐθέως ἐπιγνόντες αὐτὸν ,

„ Περιδραμόντες ὅλην τὴν χώ-
„ ρὰν ἐκείνην , ἤρξαντο ἐπὶ τοῖς
„ κραβάττοις τοὺς κακῶς ἔχοντας πε-
„ ριφέρειν , ὅπου ἤκουον ὅτι ἐκεῖ
„ ἐστι .

„ Καὶ ὅπου ἂν εἰσεπορεύετο εἰς κώ-
„ μας ἢ πόλεις ἢ ἀγροὺς , ἐν ταῖς ἀγο-
„ ραῖς ἐτίθουν τοὺς ἀσθενοῦντας , καὶ πα-
„ ρεκάλουν αὐτὸν ἵνα κἂν τοῦ κρασ-
„ πέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ ἅψωνται .
„ καὶ ὅσοι ἂν ἥπτοντο αὐτοῦ , ἐσώ-
„ ζοντο .

53. Et cùm transfretaſſent, ve-
„ nerunt in terram Genezaret, &
„ applicuerunt .

54. Cúq; egreſſi eſſent de navi,
„ continuò cognoverunt eum.

55. Et percurrentes vniverſam
„ regionem illam , cœperunt in
„ grabatis eos qui ſe malè habe-
„ bant circumferre, ubi audiebant
„ eum eſſe .

56. Et quocunque introibat in
„ vicos vel in villas, aut civitates ,
„ in plateis ponebant infirmos, &
„ deprecabantur eum, ut vel fim-
„ briam veſtimenti ejus tange-
„ rent : & quotquot tangebant
„ eum , ſalvi fiebant .

ΑΥΤΟΥ . Οθεν δήκνυς ὁ εὐαγγελιςὴς ὅτι διὰ πολλοῦ χρόνου ἐπέβη , φησὶν , ὅτι ἐπιγνόντες οἱ ἄνδρες τοῦ τόπου, περιδραμόντες ὅλην τὴν περίχωρον ἐκείνην , ἤρξαντο ἐπὶ τοῖς κραβάττοις τοὺς κακῶς ἔχοντας φέρειν . οὐδὲ γὰρ ὁμοίως ὡς πρότερον πεισθῆναι εἰς τὰς οἰκίας ἤλκοντες αὐτὸν καὶ χειρὸς ἁφὴν ἐπιζητοῦντες, καὶ προσάγματα διὰ ῥημάτων , ἀλλ' ὑψηλότερον πολλῷ καὶ φιλοσοφώτερον , καὶ μετὰ πλείονος τῆς πίστεως εἶπον τὴν θεραπείας . ἡ γὰρ ἀμοιβὴ ἔδωκε πάντας ἐδίδαξε φιλοσοφεῖν . ἀλλ' ὅμως ὁ χρόνος οὐ μόνον οὐκ ἐξέλυσε τὴν πίστιν , ἀλλὰ καὶ μείζονα εἰργάσατο καὶ ἀκμάζουσαν διετήρησεν . οὐκ ἀπεικὸς δὲ ἦν καὶ τοῦ χρόνου προβαίνοντος καὶ

EIVSDEM. Majoris iſtius, quã dixi à Chriſto deinceps oſtenſam , curationum operandarum poteſtatis, argumentum hoc ſit, quod hic Evangeliſta de ipſo refert : nempe, ubi agnitus is eſt in iſta Regione , in quam nimirum ex longo temporis intervallo nunc redibat , Incolas loci circumcurſato tractu illo univerſo , cœpiſſe in grabatis adducere ad ipſum malè habentes . non enim modò ut antea ipſum adibant pertrahentes ad domos ubi jacebant infirmi, & manus ejus cõtactu dignari eos rogantes , aut morbis imperari fugam voce præſentis : ſed ſublimiùs multo ac ſa-

pien-

pientiùs cumq; fide majori sequebantur eum, spe certa curationis. Hæmorrhoissa videlicet, plus aliquid de Christo sapere omnes docuit. Ac tempus non modò non debilitavit fidem, sed majorem etiam effecit, & in pleno ejus vigore conservavit: consentaneum enim erat, ut procedente tempore, famaque gestarum rerum invalescente, majorem in illum fidem homines conciperent.

TOLOSANI. Longiori temporis spatio Salvator in regione ista peregrinatus est. unde inquit Evangelista, audito ubi Christus esset, loci ejus incolę afferebant ad eum infirmos. Ac intra domos quidem non vocabant ipsum: sed ipsi potiùs prodeuntes infirmos ferebant: & enixè rogabant, per eum ut ipsis liceret vel fimbriam ejus contingere. Nimirum illic fama percrebuerat Hæmorrhoissæ sanatæ simili contactu, quo exemplo fides ista in hunc populum propagata erat.

ὃ φήμης ὑπὸ τῶν ἠμομένων αὐξανομένης μείζονα τὴν πρὸς αὐτὸν πίστιν τοῖς ἀνθρώποις ἐνίνεσθαι.

ΤΟΛΩΣ. Διὰ χρόνου ἐπεδήμησεν ὁ Σωτὴρ τῷ τόπῳ ἐκείνῳ· διὸ ἔφησιν ὁ Εὐαγγελιστὴς· ὑπιγνόντες αὐτὸν προσέφερον τοὺς ἀσθενεῖς· καὶ εἰς τὰς οἰκίας μὲν οὐκ ἐκάλουν αὐτόν· αὐτοὶ δὲ μᾶλλον προσερχόμενοι τοὺς κακούχους ἠμοῦς ἔφερον· καὶ σφόδρα παρεκάλουν ἵνα κἂν τοῦ κρασπέδου αὐτοῦ ἅψωνται. κατέχε δὲ καὶ τὰς πάντων ἀκοὰς ὃ περὶ τοιούτου ἀμοργοῦν θαῦμα· καὶ πλείονα τοῖς ὄχλοις ἐνέπηκε πίστιν.

CAPUT VII.

1. ET cõveniunt ad eum Pha-
» risæi, & quidam de Scribis ve-
» nientes ab Ierosolymis.
2. Et cũ vidissent quosdã ex di-
» scipulis ejus cõmunibus mani-
» bus, id est non lotis, manducare
» panes, vituperaverunt.

VICTORIS ANTIOCH. Parans Evangelista referre accusationem discipulorum, quam Scribæ & Pharisæi Salvatorem adeuntes instituerunt, aptè interserit explicationem istius traditionis seniorum, quę calumnię occasionem dedit: & sic rem ipsam, meliùs tũc intelligendam, exponit.

3. Pharisęi enim & omnes Iu-
» dæi, nisi crebrò laverint manus,
» non manducant, tenentes tra-
» ditionem seniorum.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ.

» ΚΑΙ συνάγονται πρὸς αὐτὸν οἱ
» Φαρισαῖοι καί τινες τῶν Γραμματέων
» ἐλθόντες ἀπὸ Ἱεροσολύμων.
» Καὶ ἰδόντες τινὰς τῶν μαθητῶν
» αὐτοῦ κοιναῖς χερσὶ, τοῦτ' ἔστιν ἀ-
» νίπτοις, ἐσθίοντας ἄρτους, ἐμέμψαν-
» το.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧΗΝΟΥ. Βυλόμενος ὁ εὐαγγελιστὴς τὴν κατὰ τῶν μαθητῶν κατηγορίαν εἰπεῖν, διὰ ἐποιοῦντο Γραμματεῖς τε καὶ Φαρισαῖοι προσιόντες τῷ σωτῆρι, ἅμα μέσα ἐδίδαξε τίς διὰ ἡ παραδοσις τῶν πρεσβυτέρων παράδοσις, καὶ ὅπως ὠφέλει καὶ κείνων.

» Οἱ γὰρ Φαρισαῖοι καὶ πάντες οἱ
» Ἰουδαῖοι, ἐὰν μὴ πυγμῇ νίψωνται τὰς
» χεῖρας, οὐκ ἐσθίουσι, κρατοῦντες τὴν παρά-
» δοσιν τῶν πρεσβυτέρων.

ΑΝΩ-

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Οἰόμενοι τάχα τῇ τοῦ σώματος καθαρότητι συγκαθαρεῖσθαι καὶ τὴν ψυχήν.

ANONYMI. Rati fortè lotione corporis mundari etiam animam.

„ Καὶ ἀπὸ ἀγορᾶς ἐὰν μὴ βαπτίσωνται, οὐκ ἐσθίουσι.

4. Et à foro nisi baptizentur, „ non comedunt.

ΑΥΤΟΥ. Τοῦτο δὲ ἐποίουν, καθώς φησιν ὁ Ἰώσηππος, ἀποδιοπομπούμενοι τὰς ἀγοραίους κηλίδας. βίβλῳ δὲ ἀρχαιολογίας.

EIVSDEM. Id agebant, ut Iosephus ait libro Antiquitatũ secũdo, ut purgarent contractas in foro ex hominum vulgariũ usu maculas.

„ Καὶ ἄλλα πολλά ἐστιν. ἃ παρέλαβον κρατεῖν, βαπτισμοὺς ποτηρίων καὶ ξεστῶν καὶ χαλκίων καὶ κλινῶν.

„ Et alia multa sunt, quæ tradita sunt illis servare, baptismata calicum & urceorum, & æramentorum & lectorum.

ΑΥΤΟΥ. Ἵνα δῆθεν καὶ τούτους μολισμοὺς ἀφανίζωνται.

EIVSDEM. Vt & ex his videlicet qualescumque contaminationes eluerent.

„ Ἔπειτα ἐπερωτῶσιν αὐτὸν οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ γραμματεῖς, διατί οἱ μαθηταί σου οὐ περιπατοῦσι κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων, ἀλλὰ ἀνίπτοις χερσὶν ἐσθίουσι τὸν ἄρτον.

5. Et interrogabant eum Pharisæi & Scribæ, Quare discipuli tui non ambulant iuxta traditionem seniorum, sed communibus manibus mãducant pané?

ΤΟΛΩΣ. Βουλόμενος ὁ Εὐαγγελιστὴς τὴν κατὰ τῶν μαθητῶν κατηγορίαν εἰπεῖν· ἣν ἐποίουν οἱ Φαρισαῖοι, διδάσκει πρότερον τίς ἦν ἡ τῶν πρεσβυτέρων παράδοσις· εἶτα ἐκείνην ἐπιφέρει. οὐ γὰρ ἐσπουδάζον οἱ μαθηταὶ μὴ νίπτεσθαι· ἀλλ' ὅτι τοῦ Σωτῆρος αὐτοὺς διδάξαντος ὡς ἔτυχε πράττειν τὰ πρὸς τὴν χρείαν τοῦ σώματος συντελοῦντα, καὶ μόνης ἐπιμελεῖσθαι ἀρετῆς· ἐνίοτε καὶ μὴ νιψάμενοι ἤσθιον. ταῦτα δὲ ὁρῶντες οἱ Φαρισαῖοι κατηγόρουν τῶν μαθητῶν· ἵνα δὲ ὡς εὐσέβειαν μὴ φυλάττοντας διελέγξῃ, τὴν παρανομίαν αὐτῶν πρὸ ὀφθαλμῶν αὐτῶν τίθησι· γράμμα θεῖον ἀντιτιθεὶς ἀγράφῳ παραδόσει ἀνθρώπων. Μωσῆς γὰρ εἶπέ φησιν· ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα θανάτῳ τελευτάτω· τοιαύτης δὲ οὔσης τῆς ἀπειλῆς, πῶς ὑμεῖς παραβαίνετε τὸ θεῖον

TOLOSANI. Volens Evangelista exponere accusationẽ, quã à Pharisæis passi sũt Discipuli, docet primũ quænam hæc esset Traditio seniorum, in quam peccasse arguebantur. qua explicata, criminationem recitat. Discipuli porrò, non illi quidem data opera, & ex certo consilio, lotione manuum abstinebant: sed à Christo docti sine cura, & quomodocumque defungendum necessitatibus corporis: diligentiam verò ac studium una in virtute collocandum, interdum tempore exclusi, aut aliis intenti, lavare prætermittebant antequam cibum sumerent. Magnũ verò crimen, judicio quidem Pharisęorũ, qui ea re animadversa Discipulos velut in piaculo deprehẽ-

sos, reos agunt apud ipsum Dominum. Qui accusandi temeritatem, in necessitatẽ defensionis vertens, violatę ipsos religionis reos ut peragat, iniquitatem ipsis suam & legis divinæ contemptum ob oculos ponit; scripturam divinam cum traditione hominum scripto non commissa comparans. Proditum enim, inquit, à Mose est: *Qui maledixerit Patri vel Matri morte moriatur*. Cur vos igitur tanta comminatione sancitum divinum prę-ceptum præ nescio qua seniorum Traditione contemnitis: ut scisce-re audeatis, si quis filius, quod honorarium munus aut necessarium parentibus debebat, Deo se oblaturum promiserit, pietatis officio exolvi, & Patri debere jam nihil? quod aliud nihil est, quàm vera divinæ legis abrogatio per traditionis humanæ præscriptionem inducta. quod ait, lavasse Pharisæos πυγμῇ, *pugno*: significat solitos eos à cubitu ad summos digitos lavari.

τοῦτο τὸ ῥῆμα, παῖς τῶν πρεσβυτέρων ἐπόμενοι παραδόσεσιν; ὥστε εἴ τις ἐπ' ἀπιμίᾳ γονέων θυσίαν ὑποτοιτο, λέγων Θεῷ ποιῆσειν δῶρα ἢ θυσίας ἃ παρ' ἐμοῦ παρέχειν ὀφείλῃ· τούτῳ λέγετε μηκέτι τιμήσειν τὸν Πατέρα· ὅπερ ἐστὶν ἀκύρωσις τοῦ νόμου διὰ παράδοσιν ἀνθρώπων. πυγμῇ γὰρ λέγει ὃ ἀπὸ τοῦ ἀγκῶνος ἄχρι ἢ τῶν ἄκρων δακτύλων νίπτεσθαι.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Οὐχ ὅτι δὲ μὴ νίπτεσθαι πάντως ἐζήτουν οἱ μαθηταί. ἀλλ' ὅτι τοῦ Κυρίου διδάξαντος αὐτοὺς ἅπαντα ὡς ἔτυχε θεραπεύειν τὰ περὶ τὴν χεῖρον ζωτελοῦντα τοῦ σώματος, μόνης δὲ ἐπιμελεῖσθαι σφόδρα τὴν ἀρετῆς, θεασάμενοι οἱ Φαρισαῖοι τοῦ νίπτεσθαι ἀμελοῦντας φροντίδα ἢ τοῦ ἐθίζειν καιρὸν, ὥσπερ αὐτοῖς ἔθος ἦν, τοῦτο ἐνεκάλουν. τί οὖν πρὸς τοῦτο ὁ Κύριος;

VICTORIS ANTIOCHENI. Non sanè quod illuviem Discipuli affectarent de industria. Sed quòd, à Domino sic edocti, simpliciter obiterque defungentes iis, quæ ad corporis curam pertinebant, præcipuum in colendo per virtutes animo ponebant studium, quare observantes Pharisæi, non curare ipsos adhibere solemnes illas, quas obirent cæteri ante cibi sumptionem, lotiones, hoc ipsum nunc accusant. quid igitur ad hoc Dominus?

6. At ille respondens dixit eis,
» Benè prophetavit Isaias de vo-
» bis hypocritis, sicut scriptum
Isai.29. 13. » est, Populus hic labiis me ho-
» norat: cor autem eorum longè
» est à me.

7. In vanum autem me colunt
» docentes doctrinas, præcepta
» hominum.

» Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς,
» ὅτι καλῶς προεφήτευσεν Ἡσαΐας περὶ
» ὑμῶν τῶν ὑποκριτῶν, ὡς γέγραπται,
» Οὗτος ὁ λαὸς τοῖς χείλεσίμε τιμᾷ·
» ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόῤῥω ἀπέχει
» ἀπ' ἐμοῦ.
» Μάτην δὲ σέβονταί με, διδάσ-
» κοντες διδασκαλίας, ἐντάλματα ἀν-
» θρώπων.

EIVSDEM. Quoniam isti discipulis crimini vertebant transgressionem non Legis, sed Tradi-

ΑΥΤΟΥ. Ἐπειδὴ ἐνεκάλουν τοῖς μαθηταῖς ὑπὲρ νόμου παράβασιν, ἀλλὰ παραδόσεως τῶν πρεσβυτέρων, ἐλέγχων αὐτοὺς

τὰς ἐμβριθέστερ Ⓦ, ὡς ἂν προσκόμματι εὐλαβείας τὴ ἀληθειαν ἐπιτηδεύοντας, ὅπερ καὶ Ησαΐας τὸ προφήτης φησὶν ὡς πρὸς αὐτοὺς εἰρημένων· ὥσπερ γὰρ ἐκεῖνοι, φησὶ, πρὸς οὓς ὁ λόγος, ἄκροις χείλεσι τιμῶντες Ⓣ Θεὸν, πόρρω αὐτῶν τῆ διανοίας ἀπέχουσι· μάτην δὲ εἰς αὐτὸν σέβας φυλάττειν ἐπαγγελλόμενοι, καὶ προστιμῶντες διδασκαλίας ἀνθρώπων· ὕτω καὶ ὑμεῖς τὰ ὅμοια δρῶντες Ⓣ τὸ Θεὸ παραβαίνετε νόμ Ⓦ, καὶ τὴ ἐμφανῆ κοσμοῦντες ἄνθρωπον, Ⓣ ἔντὸς ἀκόσμητον καταλιμπάνετε, καὶ τοῖς τὴ ἀληθειαν ἀσκοῦσιν ἐγκαλῆτε ⓐ ὃ ἔχθημα μεταδιώκοντες. ἵνα δέ νων ὡς εὐσέβειαν μὴ φυλάττοντας διελέγξῃ ἐπερειδομένους τῇ τῶ προσβυτέρων παράδοσει, τὴ παρανομίαν προτίθησι τὴ ἀπὸ παραδόσεως τῶ προσβυτέρων γινομένην, γράμμα θεῖ Ⓦ ἀντιτιθεὶς ἀγράφῳ παραδόσει ἀνθρώπων.

tionis seniorũ, arguens ipsos gravius quòd prætextu pietatis importunitatem exercerent, impingit Isaiæ Prophetæ oraculum, ut de ipsis dictum. Sicut enim, inquit, illi, de quibus ibi sermo, summis dumtaxat labiis colentes Deum, cogitatione longè absunt ab eo, frustra promittentes ipsius religionem observare, cum ei præferant doctrinas hominum: Ita & vos similia peccantes Dei legem transgredimini, & exteriorem ornantes hominem, interiorem inornatum relinquitis. Et veritatem exercentibus succẽsetis, ipsi nihil aliud nisi externam curantes speciem. ut igitur eos religionem non colere demonstret, sic innitentes Traditioni seniorum, adjungit quæ Legis violatio ex ista, quam arctè amplectebantur seniorum traditione consequatur: Divinam Scripturam ex opposito comparans cum non scripta traditione hominum.

„ Ἀφέντες γὰρ τὴ ἐντολὴν τὸ Θεὸ, „ κρατεῖτε τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώ- „ πων, βαπτισμοὺς ξεστῶν καὶ ποτη- „ ρίων, καὶ ἄλλα παρόμοια τοιαῦτα „ πολλὰ ποιεῖτε.

8. Relinquentes enim mandatum Dei, tenetis traditiones ho- „ minum, baptismata urceorum „ & calicum: & alia similia his „ facitis multa.

ΤΟΛΩΣ. Ἐπ ἐμβριτέστερ Ⓦ ἐλέγχων αὐτὸς ὁ Κύρι Ⓣ παράγει Ⓦ προφήτην κατηγορῶντα αὐτῶν, ὡς πρὸς αὐτῶν τῆς τὸ προφήτου ῥήσεως εἰρημένης. ἄκροις γὰρ χείλεσι τιμῶντες Ⓣ Θεόν φησι, πόρρω αὐτὸ ταῖς διανοίαις ἀπέχουσι, τιμῶντες διδασκαλίας ἀνθρώπων καὶ προσβυτέρων παραδόσεις, καὶ Ⓣ τὸ Θεὸ παραβαίνοντες νόμ Ⓦ. Καὶ Ⓣ ἔντὸς τιμῶντες ἄνθρωπον, Ⓣ ὃ ἔντὸς ἀνεπιμέλητον καταλιμπάνοντες.

TOLOSANI. Acrius adhuc increpans ipsos Dominus, adducit Prophetam quasi accusantem eos. Hos enim planè spectat istud testimonium. Summis quippè labris honorantes Deum, attentione mentis, atq; affectu longissimè ab eo aberant: observantes doctrinas hominum & traditiones seniorũ, Dei autẽ legẽ transgredientes: exteriorẽ excolentes hominẽ, interiorẽ incuratũ incultũq; relinquentes.

„ Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, καλῶς ἀθε- „ τεῖτε τὴ ἐντολὴν τὸ Θεὸ, ἵνα τὴν πα-

9. Et dicebat illis; Benè irri- „ tum facitis præceptum Dei, ut

„ traditionem veſtram ſervetis.

Exod.20. 12. Deut.5. 16. Exod.21. 16. Levit.20 9.

„ 10. Moyſes enim dixit, Honora
„ patrem tuum, & matrem tuam;
„ &, Qui maledixerit patri, vel
„ matri, morte moriatur.
„ 11. Vos autem dicitis, Si dixe-
„ rit homo patri, aut matri, Cor-
„ ban (quod eſt donum) quodcũ-
„ que ex me tibi profuerit.
„ Et ultra non dimittitis eum
„ quicquam facere patri ſuo, aut
„ matri,
„ 13. Reſcindentes verbum Dei
„ per traditionem veſtram, quam
„ tradidiſtis, & ſimilia hujuſmodi
„ multa facitis.

„ ἐάδοσιν ὑμῶν τηρήσητε.
„ Μωσῆς γὰρ εἶπε, τίμα τὸν πατέ-
„ ρα σου καὶ τὴν μητέρα σου· καὶ ὁ κα-
„ κολογῶν πατέρα ἢ μητέρα, θανάτῳ
„ τελευτάτω.
„ Ὑμεῖς δὲ λέγετε, ἐὰν εἴπῃ ἄν-
„ θρωπος τῷ πατρὶ ἢ τῇ μητρί, κορ-
„ βᾶν, ὅ ἐστι δῶρον, ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ ὠφε-
„ ληθῇς.
„ Καὶ οὐκέτι ἀφίετε αὐτὸν οὐδὲν ποιῆ-
„ σαι τῷ πατρὶ αὐτοῦ ἢ τῇ μητρὶ αὐ-
„ τοῦ.
„ Ἀκυροῦντες τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ τῇ
„ παραδόσει ὑμῶν ἣ παρεδώκατε· καὶ
„ παρόμοια τοιαῦτα πολλὰ ποιεῖτε.

EIVSDEM. Ex duobus capitibus Legis exigit honorem in parentes juxta Dei voluntatem; quorum alterum jubet ſic facere: altero denunciatur ultio in contrà facientem. ſic enim iſtius præcepti ſumma neceſſitas, & magnũ momentum oſtenditur. Tale igitur cum ſit mandatum Legis, & tanta comminatione ſaucitum adverſus tranſgreſſionem: tamen vos facilè & audacter, inquit, tranſgredimini divinum mandatum, Magiſtrorum ſequentes traditionem. Ita ut ſi quis ſubtractioni honorarii debiti parentibus ſacrificiũ prætexat, dicens ſe illud in oblationes & hoſtias Deo polliceri: dicitis, tunc non licere patrem honorare. quæ eſt abrogatio Legis propter traditionem. Cùm oporteret potiùs increpare audaciam impii juvenis, & velut abominationem rejicere iſtud ſacrificium. non enim gaudet Deus honorari per contemptum parentum. Ex quibus demonſtrat increpationẽ Prophetæ temporibus à Deo factam eorum, qui tunc talia agebant; verè

ΑΥΤΟΥ. Ἐκ δύο νομίμων ἀπαιτεῖ τὰς γονέας τιμᾶν καὶ βούλησιν Θεοῦ· ἑνὸς μὲν τοῦ κελεύοντος οὕτω ποιεῖν, ἑτέρου δὲ τοῦ τιμωρουμένου τὸν ἐναντία ποιοῦντα. οὕτω γὰρ τὸ ἐντολῆς ἀναγκαῖον καὶ μέγα δείκνυσι. τοιαύτης δὲ οὔσης τῆς νομοθεσίας, καὶ τηλικαύτης ἀπειλῆς ὑπὲρ τῆς παραβάσεως, ῥᾳδίως φησὶ καὶ αὐθαιρέτως ὑμεῖς παραβαίνετε τὸ θέσπισμα τῶν διδασκάλων ἐπόμενοι παραδόσεσι. ὥστε εἴπερ ἐπ' ἀτιμίᾳ γονέων θυσίαν ὑποδέχοιτο, λέγων Θεῷ ποιήσειν δῶρα καὶ θυσίας, ἃ παρ' ἐμοῦ παρέχειν ὀφείλει, τοῦτο λέγετε μή ἐστιν, μὴ δὲ ἔξεστιν τιμῆσαι τὸν πατέρα· ὅπερ ἐστὶν ἀκύρωσις τοῦ νόμου διὰ παράδοσιν. δὲ ὑπὲρ τιμῆσαι μὲν τῇ θρασύτητι τοῦ νέου, ὡς βδέλυγμα δὲ τοιούτου ἀπωθεῖσθαι θυσίαν. οὐ γὰρ χαίρει Θεὸς ἐξ ἀτιμίας γονέων πομπῇ· δι' ὧν καὶ τὸ ὑπερτίμησον τὸ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ γεγονὸς ἐν τοῖς τοῦ παρόντος χρόνοις παρὰ τῶν τότε ὄντων, οὐδὲν ἧττον ἀληθῆ δείκνυσι καὶ ὑπὲρ τούτων τῶν παρόντων ἐκείνοις.

ΤΟΛΩΣ. Φησὶ πρὸς τοὺς Φαρισαίους ὁ Σωτήρ· ὑμεῖς διδάσκετε τοὺς παῖδας λέγειν τοῖς γονεῦσιν αὐτῶν· ὃ ἐὰν Κορβαν, ὅ ἐστι δῶρον, ὑπάρχει ἀναπεμπόμενον τῷ Θεῷ τοῦτο ὃ ζητεῖς ἀπ' ἐμοῦ.

ἐμοῦ. θέλοντες γὰρ οἱ Φαρισαῖοι πάτων ἀφελεσέρων κατεθίφν τραύματα, ἐδίδασκον τὰς παῖδας, ἐάν τι ἔχῳ ἴδιον, καὶ ἐζήτει ὁ γονεὺς τοῦτο· λέγει ὅτι Κορβαν ἐστι· τετέστιν ἀφιερωμένον τῷ Θεῷ. Καὶ ὅτως ἀπατῶντες τὰς παῖδας, ἔτοφθον τὰς μὴ πατέρας τοιφρονεῖν, ἀυτοὶ δὲ τὰ ἀφιερωθέντα κατήθιον. Καὶ τοῦτο ἐγκαλῶν ἀυτοῖς ὁ Κύριος, Φιλοκερδεῖς ἀπεδείκνυεν ἀυτὰς καὶ τοὺς βαβάτας τοῦ νόμου.

convenire in hos quoque nunc paria peccantes.

TOLOSANI. Ait ad Phariſęos Salvator, Vos docetis pueros dicere parentibus ſuis: id quod à me quæris, Corban, hoc eſt, donũ Deo devotum ac cõſecratum, eſt. Cum enim id nebulones agerent ut ſimpliciorum pecunia ſe ſe ingurgitarent. præclaram doctrinam iſtam alienos filios docebant, ut ſcilic et ſi quid privum haberent quod placere cepiſſet parentibus, dicerent, Corban id eſſe; hoc eſt conſecratum Deo. qua malitioſa calumnia filiis deceptis perſuadebant, ut parentes contemnerent. ipſi verò conſecrata illa & Deo reſervata vorabant. quo crimine accuſans eos Chriſtus, ſimul avaritiæ ac ſordium, ſimul violatæ Legis peragit reos.

SCHOL. πράγματα pecuniam verti. hac enim latina voce non nummi ſolùm, ſed res ipſæ deſignantur. quamquam ſi πράγματα nummos verterem, non errarem. Eccleſiaſtici certè Scriptores ita locuti ſunt. Iſidorus Peluſiota Ep. 425. Euſebio Epiſcopo. Ιούδας τὸν Κύριον πεπρακὼς τῶν πραγμάτων. ubi denarios triginta πράγματα vocat. quam eandem Iudæ proditoriam venditionem tractans Nonnus, de ipſo ſic ait, Paraphraſi ad verſum 5. Cap. xviii. Ioannis ὃς μιν ἀφυσότατος μιννυθαδίοις χάρμα ἔργα τίθει θεῷ παρέδωκεν. ubi τὸ ἔργον ἰσοδυναμοῦσα λέξις τῷ πράγματι, pecuniam quoque ſonat. quem in locum videndus Ariſtarchus.

„ Καὶ προσκαλεσάμενος πάντα
„ ὁ ὄχλον, ἔλεγε ἀυτοῖς, ἀκούετέ μου
„ πάντες, καὶ ξυνίετε.
„ Οὐδέν ἐστιν ἔξωθεν τοῦ ἀνθρώπου
„ εἰσπορευόμενον εἰς ἀυτὸν ὃ δύναται
„ ἀυτὸν κοινῶσαι· ἀλλὰ τὰ ἐκπορευόμενα ἀπ' ἀυτοῦ, ἐκεῖνά ἐστι τὰ κοινοῦντα τὸν ἄνθρωπον.
„ Εἴ τις ἔχει ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω.

14. Et advocans iterum turbã,
„ dicebat illis, Audite me omnes,
„ & intelligite.
15. Nihil eſt extra hominem
„ introiens in eum, quod poſſit eũ
„ coinquinare, ſed quæ de homine procedunt, illa ſunt quæ cõmunicant hominem.
16. Si quis habet aures audiendi, audiat.

ΑΥΤΟΥ. Ἐντεῦθεν ὁ καινὸς ἄρχεται νόμος ὁ κύριος τὸ πνεῦμα, ὁ μηκέτι ζητῶν ἐν σωματικοῖς καθάρσεσι, μηδὲ ἐν βρωμάτων διαφορᾷ, ἀλλ' ἐν ἀρετῇ πνεύματος. μὴ θαυμάσωμεν δὲ εἰ τοῦ νόμου σωματικὰς ἀκαθαρσίας εἰδότος καὶ ταύτας ἀπαγορεύοντος, ὁ Κύριος δοκεῖ τοῦναντίον εἰσηγεῖσθαι, ὡς δέουσας ἀκαθαρσίας ὄσπερ σωματικῆς ἐν ἀνθρώπῳ. τὰ μὲν γὰρ τοῦ νόμου πρὸς τὸ ἔξω

EIVSDEM. Hinc nova incipit Lex, Servire jubens in ſpiritu: neque jam amplius in corporeis purificationibus, aut in ciborum differentia, ſed in virtute animi ſalutem quærere præſcribens. Ne miremur autem ſi Legi corporeas immunditias agnoſcenti, & eas purgare jubenti contraria videatur Dominus præcipere, dum hic docet

cet nullam esse in homine istiusmodi corpoream impuritatem. nã Lex exteriorem hominem potissimùm spectabat, Dominus verò interiorem. cum utique jam tempus adveniisset, quo ritibus hisce corporeis finem imposítura Crux erat. ut jam sic vivamus credentes, quasi sepositò corpore, nudus spiritus simus. Ei ergo parti hominis, inquit, quæ verè homo est, nihil noxæ inferet pollutio merè corporea. sed quæ ex corde mala prodeunt, hæc eum inquinant. Addit autem: *Qui habet aures audiendi audiat*, sibi conscius non clarè discreviisse quænam ista, quæ prodeunt ex homine. Opinati ergo Discipuli altiùs in eo sermone latere quippiam, quando à concione se recepit domum, interrogabant eum, quæ esset hæc parabola. Parabolæ vocabulo sermonẽ obscurũ indicantes.

μᾶλλ@ ἄνθρωπ@ ἀφέρῃ· τὰ δὲ τῆ Κυρίᾳ τῳ τὸ ἔνδον· ἅπε δὴ καὶ παρόντ@ ἤδη τῆ καιρῆ ἐν ᾧ πέρας ἔμελλεν ὑποθῆναι τοῖς σωματικοῖς ὁ σαυρὸς, ἵνα ὡς ἤδη σῶμα ἀποθέμενοι, καὶ πνεῦμα γυμνὸν γεγονότες, ὅπω δι᾽ ἔργων οἱ πιστεύοντες. τὸ δ᾽ ἔνδον φησὶν ἄνθρωπ@ οὐδὲν βλάπτει μίασμα σωματικὸν, ἀλλ᾽ ὅσα ἐκ καρδίας χαλεπὰ, πάντα μιαίνει. ὑποφέρει δ᾽, ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω, μὴ σαφῶς εἰρηκὼς τὰ ἐκπορευόμενα. νοήσαντες δ᾽ οἱ μαθηταὶ ὡς ἄλλοτι βαθυτέρω αἰνίττεται ὁ λόγ@, ὅτε εἰσῆλθεν εἰς οἶκον ἀπὸ τῆ ὄχλ, ἐπηρώτων αὐτὸ περὶ τῆς παραβολῆς. παραβολὴν δὲ ἀσαφῆ λόγ@ ὀνομάζοντες.

17 Et cùm introisset in domũ
» à turba, interrogabant eum di-
» scipuli eius parabolam.
18. Et ait illis, Sic & vos im-
» prudentes estis? non intelligitis,
» quia omne extrinsecus introiẽs
» in hominem non potest eum
» communicare:
19. Quia nõ intrat in cor ejus,
» sed in ventrem vadit, & in se-
» cessũ exit, purgans omnes escas?
20. Dicebat autem, quoniam
» quæ de homine exeunt, illa cõ-
» municant hominem.

» Καὶ ὅτε εἰσῆλθεν εἰς οἶκον ἀπὸ τῆ
» ὄχλ, ἐπηρώτων αὐτὸ @ μαθηταὶ
» αὐτῆ περὶ τῆς παραβολῆς.
» Καὶ λέγει αὐτοῖς, ὅτω καὶ ὑμεῖς
» ἀσύνετοί ἐστε; οὐ νοεῖτε ὅτι πᾶν τὸ
» ἔξωθεν εἰσπορευόμενον εἰς @ ἄν-
» θρωπον οὐ δύναται αὐτὸ κοινῶσαι,
» Ὅτι οὐκ εἰσπορεύεται αὐτῆ εἰς
» τὴν καρδίαν, ἀλλ᾽ εἰς τὴν κοιλίαν καὶ
» εἰς τὸν ἀφεδρῶνα ἐκπορεύεται, κα-
» θαρίζον πάντα τὰ βρώματα;
» Ἔλεγε δὲ ὅτι τὸ ἐκ τῆ ἀνθρώπ
» ἐκπορευόμενον, ἐκεῖνο κοινοῖ @
» ἄνθρωπ@.

TOLOSANI Cùm Lex vetus multa ac diligens esset in observatione ac procuratione corporearũ impuritatum, contrariam isti subtilitati simplicitatem disciplinę suę Christus inducit. nullam docens immunditiam corpoream esse in homine posse. Legalia enim exteriorem hiomnẽ spectant. Domini

ΤΟΛΩΣ. Τοῦ νόμ τὰς σωματικὰς ἀκαθαρσίας παρατηρῶντ@ καὶ ἀπαγορεύοντ@, τὰ ἐναντία εἰσηγεῖται ὁ Κύρι@. οὐδεμία γὰρ φησι σωματικὴ ἀκαθαρσία ἐν ἀνθρώπῳ δύναται εἶναι. τὰ μὲν γὰρ τῆ νόμ περὶς @ ἔξω ἀνθρώπ@ ἀποβλέπει· αἱ δὲ τῆ Κυρίᾳ ἐντολαὶ περὶς @ ἐντός. ἤδη γὰρ τέλος ἔμελλεν ὑποθεῖναι τοῖς σωματικοῖς ὁ σαυρὸς τῆ Κυρίᾳ

ὡς

ὡς γὰρ ὃ σῶμα ἀποθέμενοι. Καὶ πνεῦμα γενόμενοι, ὀφείλομεν ζῆν οἱ πιστεύοντες. ⓦ γὰρ ὕπως ζωοποιούμενον ἄνθρωπον οὐδὲν βλάπτει μίασμα σωματικὸν· μιαίνει ὃ τὸν ὡς ἀληθῶς τὰ ἐκ καρδίας ἐξερχόμενα κακά. ὑπφέρει ὃ ὅτι· ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω. ἀποροῦντες δὲ οἱ μαθηταὶ, ἔλεγον· μήτι ἄλλο βαθύτερον αἰνίττεται ὁ λόγος; διὸ καὶ ἐπηρώτων αὐτόν. ὁ δὲ Ιησοῦς ἐδήλωσεν αὐτοῖς, τίνα εἰσὶ τὰ ἐξερχόμενα.

verò mandata interiorem. mox quippè finem impositura erat corporeis crux Domini. tamquam enim exuti corpore, & spiritus facti vivere ac conversari debemus nos. qui credimus. atqui sic paratum, atque affectum hominem nulla sanè inquinet labes corporea. inquinant autem verè quæ ex corde proficiscuntur mala. Addit verò: qui habet aures audiendi, audiat. Dubitantes autem discipuli inter se quærebant. numquid aliud abstrusius is celaret sermo? denique & ipsum interrogarunt. quibus Iesus significavit explicitè distinguens quænam tandem essent quæ prodeunt ex homine.

„ Εσωθεν γὰρ ἐκ τῆς καρδίας τῶν
„ ἀνθρώπων οἱ διαλογισμοὶ οἱ κακοὶ ἐκ-
„ πορεύονται, μοιχεῖαι, πορνεῖαι, φόνοι,
„ κλοπαὶ,
„ Πλεονεξίαι, πονηρίαι, δόλος,
„ ἀσέλγειαι, ὀφθαλμὸς πονηρὸς, βλασ-
„ φημία, ὑπερηφανία, ἀφροσύνη.
„ Πάντα ταῦτα τὰ πονηρὰ ἔσωθεν
„ ἐκπορεύεται, καὶ κοινοῖ ⓦ ἄνθρω-
„ πον.

21. Ab intus enim de corde
„ hominũ malæ cogitationes pro-
„ cedunt, adulteria, fornicationes,
„ homicidia, furta,
22. Avaritiæ, nequitiæ, dolus,
„ impudicitiæ, oculus malus, blas-
„ phemia, superbia, stultitia.
23. Omnia hæc mala ab intus
„ procedunt, & communicant ho-
„ minem.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Οὐκ εἰσπορεύεται εἰς τὴν καρδίαν. καρδίαν ἐνταῦθα τὴν ψυχὴν καλεῖ. ἔσωθεν δὲ ἐκ τῆς καρδίας, φησὶ, τῶν ἀνθρώπων οἱ διαλογισμοὶ οἱ κακοὶ ἐκπορεύονται. οὐκ αὐτὴ γὰρ προσχθεῖσα κακὸν, μὴ πρότερον τῆς ψυχῆς εἰδωλοποιησαμένης διὰ τῶν ἐννοιῶν τὰ προσχθησόμενα, ἵνα ὕστερον εἰς τὸ ἔργον χωρήσῃ.

ANONYMI. *Non intrat in cor.* Cor hic animam vocat. Ex interiori autem, inquit, ex corde hominum malæ cogitationes exeunt. non enim umquam malum fieret, nisi anima prius imaginata per apprehensiones mentis, quod faciendum est, sic deinde prodiret in opus.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧΗΝΟΥ. Οὐ νοεῖτε ὅτι πᾶν τὸ ἔξωθεν εἰσπορευόμενον εἰς τὸν ἄνθρωπον, καὶ τὰ ἐξῆς. τοῦτ' ἔστιν, οὐδὲν εἰσιόντων ἀκαθάρτους τοὺς ἀνθρώπους ποιεῖ, κακία δὲ μόνη ἔνδοθεν ἐξιοῦσα, καὶ τὰ ταύτης ἔκγονα πάθη.

VICTORIS ANTIOCH. *Nõ intelligitis, quia omne extrinsecus introiens in hominem* &c. hoc est: nihil exterius veniens & subiens cõtaminat homines. sed sola malitia ex intimo, ubi concepta est, prodiens: & ei cognata vitia.

24. Et

24. Et inde ſurgens abiit in fi-
„ nes Tyri & Sidonis: & ingreſ-
„ ſus domum, neminem voluit
„ ſcire, & non potuit latere.

25. Mulier enim ſtatim ut au-
„ divit de eo, cujus filia habebat
„ ſpiritum immũdum, intravit &
„ procidit ad pedes ejus.

26. Erat autem mulier Genti-
„ lis, Syrophœniſſa genere. Et ro-
„ gabat eum, ut dæmonium eji-
„ ceret de filia ejus.

27. Qui dixit illi, Sinè priùs ſa-
„ turari filios. non eſt enim bo-
„ num ſumere panem filiorum, &
„ mittere canibus.

28. At illa reſpondit, & dixit
„ illi, Vtique Domine, nam & ca-
„ telli comedunt ſub menſa de
„ micis puerorum.

29. Et ait illi, Propter hunc
„ ſermonem, vade: exiit dæmo-
„ nium à filia tua.

30. Et cùm abiiſſet domum
„ ſuam, invenit puellam jacentem
„ ſupra lectum, & dæmonium e-
„ xiiſſe.

„ Καὶ ἐκεῖθεν ἀναστὰς, ἀπῆλθεν
„ εἰς τὰ μεθόρια Τύρου καὶ Σιδῶνος.
„ καὶ εἰσελθὼν εἰς τ οἰκίαν, οὐδένα ἤθε-
„ λε γνῶναι, & οὐκ ἠδυνήθη λαθεῖν.

„ Ἀκούσασα γὰρ γυνὴ περὶ αὐτοῦ, ἧς
„ εἶχε τὸ θυγάτριον πνεῦμα ἀκάθαρτον,
„ ἐλθοῦσα προσέπεσε πρὸς τοὺς πόδας
„ αὐτοῦ.

„ Ἦν δὲ ἡ γυνὴ ἑλληνὶς συρα φοι-
„ νίκισσα τῷ γένει· καὶ ἠρώτα αὐτὸν
„ ἵνα τὸ δαιμόνιον ἐκβάλῃ ἐκ τῆς
„ θυγατρὸς αὐτ.

„ Ὁ δὲ Ιησοῦς εἶπεν αὐτῇ, ἄφες
„ πρῶτον χορτασθῆναι τὰ τέκνα· οὐ
„ γὰρ καλόν ἐστι λαβεῖν τ ἄρτον τῶν
„ τέκνων, καὶ βαλεῖν τοῖς κυναρίοις.

„ Ἡ δὲ ἀπεκρίθη καὶ λέγει αὐτῷ,
„ ναὶ κύριε· καὶ γὰρ τὰ κυνάρια ὑπο-
„ κάτω τ τραπέζης ἐσθίει ἀπὸ τῶν ψι-
„ χίων τῶν παιδίων.

„ Καὶ εἶπεν αὐτῇ, διὰ τοῦτον τ λό-
„ γον ὕπαγε· ἐξελήλυθε τὸ δαιμόνιον
„ ἐκ τ θυγατρός σου.

„ Καὶ ἀπελθοῦσα εἰς τ οἶκον αὐτῆς
„ εὗρε τὸ δαιμόνιον ἐξεληλυθὸς, καὶ
„ τ θυγατέρα βεβλημένην ἐπὶ τῆς
„ κλίνης.

EIVSDEM. Tranſgreſſo Do-
mino in Chananæorum terras (il-
lic enim & Tyrus & Sidon eſt)
mulier quædam ex indigenis, alie-
ni generis ab Iſraelitico, cùm filiã
haberet graviter à dæmone vexa-
tã, cognito in ea loca veniſſe Do-
minum, acceſſit ad ipſum, filiæ cu-
rationem petens. & cum ejulatu
clamabat. quid autem clamabat?
omninò ea, quæ Matthæus recitat.
Dominus autem etſi fidem mulie-
ris norat, tamen quia Gentilis erat
Syrophœniſſa genere, cunctaba-
tur indulgere curationem, & ſpe-
ciem præbebat propendentis ad
negandum; ſimul Iudæis oſtentans

ΑΥΤΟΥ. Μεταβάντος τοῦ Κυρίου
εἰς τοὺς τῶν Χαναναίων τόπους (ἐκεῖ γὰρ
ἔστε Τύρος καὶ Σιδὼν ἐτύγχανεν οὖσα)
γυνή τις τῶν ἐγχωρίων ἀλλόφυλος,
θυγατέρα ἔσης αὐτῇ χαλεπῶς ὑπὸ
δαίμονος ἐνοχλουμένης, μαθοῦσα τοὺς
τόπους ἐπιδεδημηκέναι τ Κύριον, προ-
σῆλθέν τε αὐτῷ τ θυγατέρα αἰτοῦσα τ
ἴασιν, καὶ μὴ κραυγῆς ἐβόα λέγουσα·
τί δὲ ἐβόα; ἐκεῖνα πάντως ἅπερ ὁ Μαθ-
θαῖός φησιν. ὁδὲ γε Κύριος τὴν τε πί-
στιν ἰδὼν τ γυναικὸς, καὶ ἐπιδηπερ ἀλ-
λόφυλος ἦν ἑλληνὶς συροφοινίκισσα
τῷ γένει, ἀνεβάλλετο τὴν δοκὴν τ θερα-
πείαν· ὁμοῦ μὲν Ιουδαίοις ἐνδεικνύμενος
ὃ μὴ ἔπεισεν αὐτοῖς τε καὶ τοῖς ἀλλο-
φύλοις τ θεραπείαν χαρίζεσθαι, ὁμοῦ δὲ
τῆς

τῆς γυναικὸς ἅπασι καταφανῆ τὴν πίστιν ἐργαζόμενος, ἐπὶ τὸ μειζόνως ἐκ παραλλήλου φανῆναι τῶν Ιουδαίων τὴν ἀπιστίαν. εἶπε δὲ αὐτῇ ὁ Κύριος τὸ, ἄφες πρῶτον χορτασθῆναι τὰ τέκνα. ἐπειδὴ οὔπω τῆς εἰς ἀλλοφύλους εὐεργεσίας πάρεστιν ὁ καιρὸς, διὰ τὸ μήπω τὴν Ισραὴλ τελείαν ἐργάσασθαι τὴν τοῦ ἀγαθοῦ παραίτησιν. ἦλθεν οὖν οὐχ ὡς πρὸς οἰκείους, ἀλλ' οἷς μηδέν ἐστι κοινὸν πρὸς τοὺς πατέρας, πρὸς οὓς ἡ ἐπαγγελία γεγένηται. οὐ τοίνυν οὐδὲ ἐπιφανῆ τὴν παρουσίαν Τυρίοις καὶ Σιδωνίοις πεποίηται. Τοὐναντίον δὲ καὶ λανθάνειν ἐπείγεται, ἵνα μὴ δόξῃ πρὸ καιροῦ ἐπιχωριάζειν τοῖς ἔθνεσι, καὶ τούτους προσκαλεῖσθαι εἰς πίστιν διὰ τῆς εἰς αὐτοὺς εὐεργεσίας τε καὶ δυνάμεως. τοῦτον γὰρ καιρὸν εἶχε μετὰ τὴν σταυρὸν καὶ τὴν ἀποβολὴν, ὡς εἴρηται, τοῦ Ισραήλ. οὐ μὴν ἠδυνήθη λαθεῖν, τοῦτ' ἔστιν, οὐ μὴν εὔλογον ἦν τούτους τελείως λαθεῖν νικῶντας τῇ πίστει τὴν Ισραήλ. ἵνα καὶ γνῶσιν οἱ μαθηταὶ ὅτι καὶ τοῖς ἔθνεσι θύραν ἀνέῳξε τῆς σωτηρίας. ἀναβάλλεται δὲ τέως τούτους ἑκὼν δι' οἰκονομίαν. ῥοειδὼς γοῦν ὅτι γνωσθήσεται, καὶ δίδωσι χώραν τῇ μελλούσῃ προσιέναι καὶ μεταδιώκειν τὴν ἴασιν. εἴασε δὲ αὐτὴν καὶ προσκυνῆσαι, μηδὲ προνοίας ἐκτὸς γίνεσθαι συγχωρῶν· πρὸς τοῦτο τραχέως ἄγαν ἀποκρινομένου, τοσοῦτον ἀπέσχε τοῦ βαρέως ἐνεγκεῖν, ὥστε καὶ ἀπεκρίνατο φωνὴν, ἣ πολλὴν μὲν πίστιν πολλὴν δὲ εὐλάβειαν ἐδείκνυ καὶ συνέσιν. τὸ μὲν γὰρ ἐλέσθαι καὶ ἐν κυνὸς τάξει καταλογισθῆναι τῷ Κυρίῳ, εὐλαβείας ἦν· τὸ δὲ οἰηθῆναι ὅτι καὶ τὸ βραχύτατον αὐτοῦ τῆς δυνάμεως (τοῦτο γὰρ ψίχια ὀνομάζει) ἱκανὸν τῆς θυγατρὸς αὐτῆς παραχεῖν τὴν ἴασιν, πίστεως ἐπιβαλλούσης· τὸ δὲ ἀπότης λοιδορίας ἁρπᾶσαι τὴν οἰκείωσιν καὶ ποιήσασθαι ἀπόκρισιν οὕτω θαυμαστὴν, συνέσεως εἶχε γνώρισμα. τι γὰρ φησιν; ὅτι χάριν ἔχω καὶ ἐν κυνὸς εἶναί σοι τάξει. τέως γὰρ οὐκ ἀλλότρια, ἀλλὰ τῆς οἰκίας ἀπὸ τῆς τραπέζης ἐσθίουσα τῆς δεσποτικῆς, εἰ καὶ μὴ τοῦ ἄρτου, ἀλλὰ τῶν

non paris se cũ ipsis Gentiles conditionis facere in curationibus cõcedendis: simul eliciturus isto modo & conspicuam facturus omnibus fidem mulieris: cui ex adverso comparata Iudæorum incredulitas, tantò appareret turpior. Dixit igitur illi hoc Dominus: *Sine primum saturari filios.* quoniã nondum effundendi gratias in alienigenas tempus advenit. non enim adhuc Israel plenam & solemnem absolvit boni sibi oblati recusationem. venit igitur in Chananæorũ terras, non tamquam ad domesticos, sed quasi peregrinans apud gentem nihil commune cum Patribus habentem, ad quos fuerat facta promissio. Itaque non curavit manifestum Tyriis & Sidoniis facere adventum suum, sed potiùs latere studuit, ne videretur ante tempus frequentare loca Gentilium, & hos ad fidem vocare per beneficia, & ostensa experimenta virtutis suæ. Huic enim rei constitutum erat tempus post crucem, & abdicationem salutis, ut dictũ est, ab Israële palàm factam. *Non tamen potuit latere.* hoc est: non fuit æquum omninò se istis abscondere, qui fide Israelitas superabant. ut & Discipuli intelligerent, aperire se salutis ostium etiam Gentibus. Frustratur tamen eos, & vitat publicam notitiam, sapienti hoc ipsum providẽtia dispensans. Prævidens scilicet adventum suum, aliquatenus tamen, & quasi furtim divulgandum: sicque occasionem dandam matri miseræ accedendi, & petendi curationem. Permisit autem ipsam se adorare; hoc ipso permittens esse illam aliqua in parte intra suæ quasi septa providen-

tiæ. Dominò verò ad hoc asperè admodùm respondente, tantùm abfuit, ut illa ferret graviter, ut ea reponeret, quæ multam pariter fidem, multam reverentiam, multam prudentiam præferrent. nam admittere, ac boni consulere canis nomine in familiam Domini transcribi, reverentiæ fuit; persuasum verò habere, vel minimam Christi potentiæ particulam (nam hanc micarum vocabulo designat) sufficere ad sanandam suam filiam, fidei erat excellentis. denique ex probro impacto rapere ansam insinuationis familiaris; indeque miri adeo responsi occasionem sumere, prudentiæ minimè vulgaris habuit characterem. quid enim ait? in gratię parte numero in canis ordine tibi servire. Sic enim jam non prorsus aliena, non excludar aditu domus tuæ, nec accessu prohibebor herilis triclinii: ubi saltem sub mēsa sublegere licebit panis micas temerè cadentes. Tantas autem esse scio mei Domini divitias, ut vel ista inde lapsa frustula abundè mihi sint, ut votorum omnium, usu istorum ac fruitione, compos fiam. Id autem illi Christus dixerat, non quod indicare vellet defuturam sibi, aut minorem fore reliquam ad cætera virtutem, si partem ejus in ipsius auxilium permisisset derivari (inexhausta enim Christi vis ad omnium opem egentium sufficit abundè) sed significans discretas esse sortes Hebræorum & Gentilium, communione inter ipsos abrupta mutua, ut horum admissio illorum ejectio videri omninò posset. quoad igitur Hebræi manus in illum injecerunt, fidem eis servavit antiqui fœderis; nec gratiam

γοῦν ψιχίων. τοσοῦτος δὲ σπότου τῆς τραπέζης ὁ πλοῦτος, ὥστε ἀρκεῖν μοι καὶ ψίχιον πρὸς ἀπόλαυσιν τῶν σπουδαζομένων. ἔδωκεν οὖν αὐτῇ τὸν λόγον, οὐχ ὡς ἐλλειποῦς ἐσομένης τῆς δυνάμεως, εἰκὴ ἐκείνην εὐεργετήσειεν (ἀνελλειπὴς γὰρ ἡ δύναμις πᾶσιν ἐξαρκοῦσα τοῖς δεομένοις) ἀλλ' ὡς διῃρημένων Ἑβραίων τε καὶ ἐθνῶν, καὶ κοινωνίαν οὐκ ἐχόντων. ὅθεν ἐκβολὴν ἡγήσασθαι πάντως ἐκείνων τὸν τούτων ἀποδοχήν. ἕως οὖν οὔπω χεῖρας ἐπιβεβλήκεισαν αὐτῷ, τὸν πρὸς ἐκείνους εὐμένειαν ἐφύλαττε, καὶ οὐ μετετίθει τὸν χάριν εἰς τοὺς ἐκτός. κύνας ὀνομάζων τοὺς ἐξ ἐθνῶν, ὅπερ ὕστερον εἰς τὸν Ἰσραὴλ περιέστη, ἡνίκα καὶ τῆς θείας ἐστερήθη τροφῆς, κατὰ τὸ λεγόμενον ἐν ψαλμοῖς, ἐπεστρέψουσιν εἰς ἑσπέραν καὶ λιμώξουσιν ὡς κύων. οὐ χαλεπῶς δὲ οὐδὲ αὕτη, καθὰ εἴρηται, ἤνεγκε τὸν προσηγορίαν. ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ αὐτῇ τάξει ζητεῖ τὸν εὐεργεσίαν, μέρος τι μετασχεῖν τῆς ἐν τῷ Ἰσραὴλ πλουσίας δωρεᾶς. δεχομένη ὥσπερ οἱ κύνες τῶν ψιχίων μετασχόντες ἅπερ ἐκ τῶν χειρῶν τῶν παίδων καταφέρεται. τότε εἶπεν αὐτῇ, διὰ τοῦτον τὸν λόγον ὕπαγε. ὁ μὲν οὖν Ματθαῖος τοῦ τῆς πίστεως ἐσημήνατο, ὁ δὲ Μάρκος τοῦ λόγου τὸν ἀρετήν.

ΤΟΛΩΣ. Περὶ βρωμάτων διαλεχθεὶς ὁ Κύριος καὶ ἀπειθοῦντας ὁρῶν τοὺς ἀκροωμένους αὐτοῦ Ἰουδαίους, ἐπὶ τὰ τῶν ἐθνικῶν ὅρια μεταβαίνει. ἐπειδὴ γὰρ ἠπίστουν αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι, ἔδει ἐπὶ τὰ ἔθνη τὴν σωτηρίαν μετελθεῖν. λαθεῖν δὲ ἐσπούδαζεν εἰσερχόμενος εἰς τὴν οἰκίαν; ὅπως μὴ ἔχωσιν εἰπεῖν οἱ Ἰουδαῖοι διαβάλλοντες· ὡς εἰς τὰ ἀκάθαρτα ἔθνη ἀπελήλυθεν· ἀλλ' οὐκ ἔλαθεν· οὐ γὰρ ἦν δυνατόν. μὴ παράτινος γνωσθῆναι. γυνὴ δέ τις μαθοῦσα περὶ αὐτοῦ ὅτι ἐγχωριάζει, μεγάλην ἐπεδείξατο πίστιν. ὁ δέ γε Σωτὴρ ἀναβάλλεται τὴν δωρεὰν δεῖξαι βουλόμενος τὴν ἐπίμονον αὐτῆς εὐγνωμοσύνην. Καὶ δὴ ἐδιώκετο

πολ-

πολλάκις ὑπ' αὐτῶ. Ἀλλ' ὅμως ὀκαρτέρ. Κυνάρια δὲ τὰς ἐθνικὰς ὀνομάζ ὁ Σωτὴρ, ὅτ' ὀκ ἦν τῆς Ιουδαίοις τὸ λέγων. Καὶ αἴτον· τὴν ἐυεργεσίαν ὡς τῆς παιδαρίοις. ἄγαν τῆς Ιουδαίοις· ἀφώριζεν ὁ Θεός. ὀξὺ γὰρ τοῦτο φησὶν ὅτι ὐ δεῖ τὰς ἐθνικὰς μεταχθῆν τῆς ἐυεργεσίας τῆς τοῖς Ιουδαίοις ἀφωρισμένης. ἐπέτυχεν ὅν ἡ γυνὴ τῆς ὑπομονῆς· καλῶς ὑπεκριθῆσα· ὐ γὰρ ἐζήτ τὸ ὅλον· ἀλλὰ ψιχία· ὁ δὲγε Σωτὴρ οὐκ εἶπε· τῆ ἐμῆ δυνάμ θεραπευθήσῃ· ἀλλὰ τῆ πίστει τῆ σῆ· ὀκαθαρίωθη γὰρ ἡ θυγάτηρ σου.

tranſtulit in externos: canes vocans Gentiles: quæ poſtmodum in Iſraelitas conditio tranſiit, quando ii divino privati ſunt alimento. juxta id quod dicitur in Pſalmis: *Convertentur ad veſperam, & famem patientur ut canis.* Non graviter autem illa, ut dictum eſt, talem appellationem tulit. ſed vel iſto nomine beneficiũ poſcit, parte ſaltẽ minima rogans aſpergi uberum largitionum in Iſraelitas profuſarum. Hoc ſatis accipiens; inſtar caniculæ non excludi participatione micarum, quæ manibus excidunt filiorum veſcentium. Tunc *dixit ipſi: propter hunc ſermonem vade.* Matthæus ergo mulieris fidei, Marcus ſermonis virtuti adſcripſit curationem. *Pſ.58.7*

TOLOSANI. Diſputatione de cibis concluſa, Dominus parum ſibi credentes Iudæos auditores ſuos videns, in fines Gentilium tranſit. Quando enim fidem Iudæi renuebant ejus verbis addere, tranſire ad Gẽtiles ſalutem oportebat. latere verò ſtudebat, domũ ingrediens, ne anſam calumniandi de more, atq; obtrectandi ei Iudęi caperent, quod ſcilicet ad immundos & prohanos populos profectus eſſet. Non latuit tamen. fieri enim haud poterat in perſona tam celebri quin ubicumque demum ageret, cognitorem ſaltem aliquem haberet. Mulier porrò quædam cùm de ipſo comperiſſet adeſſe illum in regione, magnam oſtendit fidem. At Salvator id agebat comperendinando ac differenda gratia, ut fœminę conſtans æquanimitas in exemplum appareret. & tentabatur illa quidẽ ab eo ſubinde, tolerabat tamen omnia, & in officio patientiæ perſtabat. Canes Ethnicos appellat Chriſtus ex Iudæorum ſenſu loquens. Panem verò beneficentiam curationum, quam ſcilicet filiolis, hoc eſt Iudæis, reſervaſſet Deus. Propterea enim dicit non oportere Ethnicos participes fieri gratiæ Iudæorum genti Dei decreto addictæ. Compos tamen fieri voti ſui muler meruit humilitate modeſti reſponſi: neque ſe panem quærere, ſed micas. cui Salvator non dixit: mea virtute curaberis. ſed fide tua. mundata eſt enim filia tua.

„ Καὶ πάλιν ἐξελθὼν ἐκ τῶν ὁρίων
„ Τύρου καὶ Σιδῶνος, ἦλθε πρὸς τὴν
„ θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας ἀνὰ μέσον
„ τῶν ὁρίων τῆς Δεκαπόλεως.

31. Et iterum exiens de finibus Tyri per Sidonem, venit ad
„ mare Galilææ inter medios fi-
„ nes Decapoleos.

„ Καὶ φέρουσιν αὐτῷ κωφὸν μογιλά-
„ λον, καὶ παρακαλοῦσιν αὐτὸν, ἵνα
„ ὀπιθῆ αὐτῷ τὴν χεῖρα.

32. Et adducunt ei ſurdum & mutum: & deprecabantur eum,
„ ut imponat illi manum.

ANONYMI. Si ſurdus hic ex matris utero fuiſſet, non ægrè balbutiens, ſed planè mutus eſſet: ergo balbus ſurditatem ex morbo, vel etiam utrumque contraxerit.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Εἰ ὁ κωφὸς ἐκ γαστρὸς ἦν, οὐκ ἂν ἦν μογιλάλος, ἀλλὰ πάντως ἄλαλος· νῦν δὲ μογιλάλος ὢν εἶχεν ἐκ τοῦ πάθους καὶ τὴν κωφότητα, ἢ ἦν τὰ δύο ἐκ πάθους.

33. Et apprehendens eum de
„ turba ſeorſim:

„ Καὶ ἀπολαβόμενος αὐτὸν ἀπὸ τοῦ
„ ὄχλου κατ' ἰδίαν.

EIVSDEM. Exemplum nobis factus non oſtentandi, ſi qua ex Deo gratia dignabimur,

VICTORIS ANTIOCH. Dominus nō tam dignitatē propriam ſpectat, quā ſalutem noſtrā. neq; tā id agit, ut in majus celebretur; quā ut nos ad ſe attrahat quā efficaciſſimè. quamobrē excelſis ac ſplendidis, tenuia interdum & humilia ſubmiſcet. Hac de cauſa ſeductū in partem ſurdū & mutum, qui adductus ei fuerat, à turba disjungit, excludēte ſenſum ſpatio, ne videatur ſigna divina oſtentabundè facere. docenſq; nos vitare jactātiam & faſtum. Nemini enim magis ſignorum operādorum datur gratia, quàm ornato humilitate, ac verecunda ſe involventi modeſtia.

„ Miſit digitos ſuos in auricu-
„ las ejus.

ΑΥΤΟΥ. Ὑπογραμμὸν γινόμενον μὴ ἐπιδείκνυσθαι, ὅταν τινὸς ἐκ θεοῦ χαρίσματος ἀξιούμεθα.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ὁ Κύριος οὐχ ὅπως πρὸς τὴν ἀξίαν ὁρᾷ τὴν ἑαυτοῦ ὡς πρὸς σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν, οὐδὲ ὅπως τὸ μέγα φήνῃ, ἀλλ' ὅπως δυνάμενον ἅπαντας ἡμᾶς. διὰ τοῦτο τοῖς ὑψηλοῖς καὶ εὐτελῆ πολλὰ καὶ ταπεινὰ περιῤῥᾴ. ταυτήτοι κατ' ἰδίαν ἀπολαβὼν τὸν προσενεχθέντα αὐτῷ κωφὸν καὶ μογιλάλον, καὶ ὅσον διαπῆται τοῦ ὄχλου, ἵνα μὴ δόξῃ ἐπιδεικτικῶς ἐπιτελεῖν τὰς θεοσημίας, καὶ παιδεύων ἡμᾶς τὸ ἀτυφον ἐπιτηδεύειν καὶ ἀκόμπαστον. οὐδεὶς γὰρ οὕτω ποιεῖ σημεῖα ὡς ταπεινοφροσύνῃ κοσμούμενος, καὶ τὸ μέτριον μεταδιώκων τοῦ ἤθους.

„ Ἔβαλε τοὺς δακτύλους αὐτοῦ εἰς τὰ
„ ὦτα αὐτοῦ.

EIVSDEM. Cū poſſet ſermone perficere miraculū: oſtendens, corpus arcano ſibi unitum nexu, animatum videlicet rationali & intelligente anima, divitiis etiam ipſum abundare divinæ virtutis.

ΑΥΤΟΥ. Δυνάμενον καὶ λόγῳ ἐπιτελέσαι τὸ θαῦμα. δείκνυς ὡς πλουτεῖ τὴν τῆς θείας δυνάμεως ὑπερβολὴν καὶ τὸ ἔνωθεν αὐτῷ ἀπορῥήτως σῶμα ἐμψυχούμενον δηλονότι ψυχῇ λογικῇ τε καὶ νοερᾷ.

„ Et expuens tetigit linguam
„ ejus.

„ Καὶ πτύσας ἥψατο τῆς γλώσσης
„ αὐτοῦ.

EIVSDEM. Quod idem & cœco nato feciſſe ipſum, narrat Ioannes. quoniam enim poſt Adami

ΑΥΤΟΥ. Ὅπερ καὶ ἐπὶ τοῦ ἐκ γαστρὸς τυφλοῦ ἱστορεῖ αὐτὸς ὁ Ἰωάννης πεποιηκέναι. ἐπειδὴ μὲν γὰρ τὸν Ἀδὰμ

πλά-

ϖλάσαν πολλὰ τῇ φύσει ὁ ἀνθρωπότητι ὑπεσωέβη πάθη, ἡμῖ μελῶν ἐλόπε πήρωσις, δηλοῦσα εἰς ποίαν ἀῤῥωστίαν δι' ἁμαρτίας ἡ τοῦ ἀνθρώπου κατενήνεκται φύσις, εἰσελθὼν ὁ Χριστὸς ἡμῖ τελείαν πάντων ἐν ἑαυτῷ ἀποδείξας οἵαν ἐξ ἀρχῆς αὐτὸς αὐτῇ κατεσκεύασε, δι' ταύτης τὰ τῶν ὁμοσθίων αὐτῇ νοσήματα ἐθεράπευσε· ταύτῃ τοῖς δακτύλοις μὲ τὰ ὦτα διανέῳξε, πτύσματι δὲ ἀπεδίδου τῇ γλώττῃ τὸ φθέγγεσθαι.

„ Καὶ ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν, „ ἐστέναξε.

transgressionem multi naturã humanam infestarunt morbi, membrorumque distortorum ac mutilorũ fœda vitia. quibus declaratur in quantam infirmitatem per peccatum delapsa sit hominis natura. Eam in se veniens in mundũ Christus, planè sanam, & qualis principiò fuerat, perfectam exhibuit, vitiis virtute ejus emendatis. Per hãc è consortibus ejusdem substantiæ, morbos depulit. Itaque digitis quidem aures aperuit, sputo verò reddidit locutionem linguæ.

34. Et suspiciens in cœlum, in„ gemuit.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Τὸ μὲ ἀναβλέψαι εἰς τὸν οὐρανὸν ὅτι προσευχὴ, ἀνθρωποπρεπὲς· ἔδει γὰρ αὐτὸν ἡμῖ ἄνθρωπον γενόμενον μὴ ἀπαξιῶν τὸ ἀνθρώποις πρεπὲς μέτρον. τὸ δὲ διὰ τῶν δακτύλων ἡμῖ τ' ἁφῆς ἰάσασθαι, θεοπρεπές. πάλιν ὅτι ὧδε τὸ σῶμα πρὸς θαῦμα ἐνήργησεν· ἦν γὰρ ὁ αὐτὸ ἡμῖ ζωοποιὸν τῷ λόγῳ ἑνωθέν. ἐστέναξε δὲ, ἐλεῶν τὴν ἀνθρωπότητα, ἡμῖ εἰς ποίαν ἐμπέπωκε διὰ τὸν ἐν Ἀδὰμ πτῶσιν.

ANONYMI. Suspicere in cœlum ad orationem, res est hominem docens. oportebat autem ipsum, cùm homo esset, non dedignari convenientem homini modum. Per digitos verò & tactum curare, Deum decet. Rursus dici potest exercere Christum voluisse mirificam sui corporis virtutẽ, per ejus tactum sanando. Erat enim & ipsum per se vivificũ; quippe verbo unitum. Ingemuit autem miserans humanitatem ob miserias, in quas incidit per Adami transgressionẽ.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ἀναβλέψας εἰς οὐρανὸν ἐστέναξεν, ἅμα τε τῷ πατρὶ τῶν γινομένων ὑπ' αὐτοῦ τὰς αἰτίας ἀναπτύσσων, ἡμῖ τὴν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν ἐλεῶν, εἰς ποίαν ταπείνωσιν ἤγαγεν πάντων ὅτε μισόκαλος διάβολος, ἡμῖ ἡ τῶν πρωτοπλάστων ἀπερισκεψία.

VICTORIS ANTIOCHENI. *Suspiciens in cœlum, ingemuit.* Simul Patri eorum quæ à se fiebant causas adsignans; simul miserans hominis naturam, quam in tantam vilitatem depressit invidia diaboli & Protoplastorum imprudentia.

„ Καὶ λέγει αὐτῷ, ἐφφαθὰ, ὅ ἐστι, „ διανοίχθητι.

„ Et ait illi, Ephphethah, quod „ est, adaperire.

ΑΥΤΟΥ. Καὶ ἅμα τῷ λόγῳ εἰς ἔργον ἐχώρει τὸ θαῦμα.

ΤΟΛΩΣ. Λαμβάνει κατ' ἰδίαν τῶν προσενεχθέντα αὐτῷ Κωφὸν καὶ μο-

EIVSDEM. Et simul cũ verbo in opus processit miraculum.

TOLOSANI. Assumit seorsum oblatum sibi surdum & mutum.

tum, ne videretur ad oſtentationē operari miracula. *Et digitos ſuos in aures ejus immittit*. Atqui poterat ſolo nutu miraculum perficere. Deus enim erat verus, verùm ut oſtenderet etiam corpus ipſum ſibi unitū virtute divinæ gratiæ redundare. *Expuens tetigit linguam ejus*. Quod idem etiam in cœco fecit, repræſentavit eum igitur extemplo ſanum, contactu ſui corporis ſimili corpore curato. Propterea digitis quidem aures aperuit: per ſputum verò linguæ dedit loquendi facultatem. Suſpiciens autem in cœlum, perfectorum mirabilium operum Patri ſuo gloriam tamquam autori refert. Et dicit ipſi, *Ephpheta*, quod eſt adaperire, & ſimul cum verbo in rem factam operatio evaſit.

Ioan. ix. 6

35. Et ſtatim apertæ ſunt au-
„ res ejus, & ſolutum eſt vincu-
„ lum linguæ ejus, & loquebatur
„ rectè.

EIVSDEM. Quidni autē reſtituatur in perfectum ſtatum, copiā nactus proprij creatoris defectum naturæ ſupplentis?

36. Et præcepit illis ne cui di-
„ cerent. Quantò autem eis præ-
„ cipiebat, tantò magis plus prę-
„ dicabant.

37. Et eò amplius admiraban-
„ tur, dicentes, Bene omnia fe-
„ cit: & ſurdos fecit audire, &
„ mutos loqui.

EIVSD. Rurſus docens nos & hic modeſtiā, juſſit beneficio affectos abſcondere miraculū, ne ante tēpus videretur ſuccēdere & excitare Iudæorum cōtra ſe crudelita-

γιλάλον· ὅπως μὴ δόξῃ τὰ θαύματα ἐπιτελεῖν ἐπιδεικτικῶς· καὶ τοὺς δακτύλους αὐτοῦ εἰς τὰ ὦτα αὐτοῦ ἐμβάλλει. Καὶ γὰρ ἠδύνατο μόνῃ τῇ νεύσει ἐπιτελέσαι τὸ θαῦμα. Θεὸς γὰρ ἦν ἀληθινός· ἀλλ' ἵνα δείξῃ ὅτι πλουτεῖ τὴν τῆς θείας χάριτος ἐνέργειαν καὶ τὸ ἑνωθὲν αὐτῷ σῶμα, πτύσας ἥψατο τῆς γλώσσης αὐτοῦ· ὃ δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ τυφλοῦ πεποίηκε· δείκνυσιν οὖν αὐτὸν ὑγιῆ παραχρῆμα, τῇ ψαύσει τοῦ σώματος αὐτοῦ τὸ ὅμοιον σῶμα θεραπεύσας. Διὰ τοῦτο τοῖς δακτύλοις μὲν τὰ ὦτα διήνοιγε· πτύσματι δὲ τῇ γλώττῃ τὸ φθέγγεσθαι χαρίζεται· ἀναβλέψας δὲ εἰς τὸν οὐρανὸν τῷ πατρὶ αὐτοῦ τῶν γενομένων θαυμάτων τὴν αἰτίαν ἀνατίθησι· Καὶ λέγει αὐτῷ ἐφφαθά, ὅ ἐστι διανοίχθητι, καὶ ἅμα τῷ λόγῳ εἰς ἔργον ἐχώρει τὸ πρᾶγμα.

„ Καὶ εὐθέως διηνοίχθησαν αὐτοῦ
„ αἱ ἀκοαὶ, καὶ ἐλύθη ὁ δεσμὸς τῆς
„ γλώσσης αὐτοῦ, καὶ ἐλάλει ὀρ-
„ θῶς.

ΑΥΤΟΥ. Πῶς γὰρ οὐκ ἔμελλεν, εὐπορήσας τοῦ οἰκείου δημιουργοῦ, καὶ τὸ λεῖπον τῇ φύσει ἀναπληρώσαντος;

„ Καὶ διεστείλατο αὐτοῖς ἵνα μηδενὶ
„ εἴπωσιν· ὅσον δὲ αὐτὸς αὐτοῖς διεστέλ-
„ λετο, μᾶλλον περισσότερον ἐκή-
„ ρυσον.

„ Καὶ ὑπερπερισσῶς ἐξεπλήσσον-
„ το λέγοντες, καλῶς πάντα πεποίη-
„ κε· καὶ τοὺς κωφοὺς ποιεῖ ἀκούειν, καὶ
„ τοὺς ἀλάλους λαλεῖν.

ΑΥΤΟΥ. Πάλιν παιδεύων ἡμᾶς κἀνταῦθα τὸ μέτριον, παρεγγύησε τοῖς εὐεργετηθεῖσιν ἀποκρύπτειν τὸ θαῦμα, ἵνα μὴ πρὸ καιροῦ δόξῃ ὑποκαίειν καὶ διεγείρειν καθ' ἑαυτοῦ τὴν Ἰουδαίων μιαιφονίαν

νίαν. εἰκὴ τὰ μάλιστα ᾔδει αὐτοὺς μὴ σιωπῶντας, ἀλλὰ κηρύττοντας ὃ παράδοξον.

tem; etsi maximè sciret non tacituros: sed miri eventus latè præconium sparsuros.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ή.

ΕΝ ἐκείναις τῶν ἡμέραις παμπόλλου
„ ὄχλου ὄντος, καὶ μὴ ἐχόντων τί φά-
„ γωσι, προσκαλεσάμενος ὁ Ιησοῦς,
„ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ λέγει αὐτοῖς.
„ Σπλαγχνίζομαι ἐπὶ τὸν ὄχλον,
„ ὅτι ἤδη ἡμέρας τρεῖς προσμένουσί μοι,
„ καὶ οὐκ ἔχουσι τί φάγωσι.
„ Καὶ ἐὰν ἀπολύσω αὐτοὺς νήστεις
„ εἰς οἶκον αὐτῶν, ἐκλυθήσονται ἐν
„ τῇ ὁδῷ· τινὲς γὰρ αὐτῶν μακρόθεν
„ ἥκασι.

CAPVT VIII.

1. IN diebus illis iterum cùm
„ turba multa esset, nec haberent
„ quod manducarent: convoca-
„ tis Discipulis, ait illis,
2. Misereor super turbam: quia
„ ecce jam triduo sustinent me,
„ nec habent quod manducent.
3. Et si dimisero eos jejunos
„ in domum suam, deficient in
„ via: quidam enim ex eis de lõ-
„ gè venerunt.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ἤδη καὶ πρότερον δημιουργήσας ὁ Κύριος τροφὰς, αὖθις ταὐτὸ ποιῆσαι σημεῖον βούλεται, εἰς πίστιν τὸν ὄχλον ἐνεργαζόμενος· καὶ τότε καὶ νῦν προφάσει εὐλόγῳ προσχρωμένῃ χρησάμενος. αὕτη δὲ ἦν ἡ τῶν ὄχλων παραμονητρίτην ἡμέραν ἤδη γεγονυῖα, καὶ βλάβης ἐπικείμενος κίνδυνος ἀτρόφοις ἀπιοῦσιν ἐκ τοῦ μὴ παρεῖναι προφάς. καὶ τοι τούτων γε τῶν αἰτιῶν οὐκ οὐσῶν οὐ πάνυ τι συνεχῆ τὴν τοιαύτην ἐνέργειαν ὁ Κύριος ἐβούλετο παρασχέσθαι, ὑπὲρ τοῦ, μὴ τροφῆς ἕνεκα σωματικῆς ἐπακολουθεῖν τὰ πλήθη. οὕτω γοῦν διανοουμένοις καὶ διὰ τοῦτο ἀκολουθοῦσιν ἔλεγε, ζητεῖτέ με οὐχ ὅτι ἴδετε σημεῖα καὶ τέρατα, ἀλλ' ὅτι ἐφάγετε ἐκ τῶν ἄρτων καὶ ἐχορτάσθητε. εἶτα προτρέπων ἐπὶ τὸν τοῦ μείζονος ζήτησιν, τὴν πίστιν παρεγγυᾷ τὴν εἰς ἑαυτὸν καὶ τὴν αἰώνιον ἐξ αὐτῆς ὠφέλειαν· δεικνὺς ἐν παραθέσει τῆς προσκαιροῦ τροφῆς, ἐργάζεσθε, λέγων, οὐ μὲν τὴν βρῶσιν τὴν ἀπολλυμένην, ἀλλὰ τὴν βρῶσιν τὴν μένουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον.

ΤΟΛΩΣ. Τὸ τρεῖς ἡμέρας παραμένειν τῷ ὄχλῳ ἄτροφον τῶν ἐφοδίων

VICTORIS ANTIOCH. Cũ jam prius creasset Dominus escas, iterum idem signum operari vult, plenam fidem divinitatis suæ populo faciens: & tunc & modò usus occasione sese offerente commoda. Hæc autem erat multitudinis in se audiendo sequendoque mora, & triduana perseverantia, & noxa impendens abeuntibus impastis per loca nullam ciborum copiam habentia. quæ causæ ubi non aderant haud sanè volebat Dominus frequẽtare ac subinde iterare istud experimentum suæ potentiæ, ne populum assuefaceret ad sequendum corporei cibi consequendi spe. unde talia mente versantes, & in ejus comitatum tractos vili hac cupiditate ventris ac gulæ, his coércet verbis: *Quæritis me non quia vidistis signa; sed quia comedistis ex panibus, & saturati estis*. Deinde adhortans ad inquisitionem rei melioris, fidem in se illis commendat, & sempiternã ex ea utilitatem. utens ad hoc cõpara- Io. vi. 26.

НБ ОНУ імені І.І. Мечникова

paratione temporalis alimẽti: *Operamini*, inquiens, *non cibum qui perit, ſed qui manet in vitam æternã*.

TOLOSANI. Quod tres dies manſiſſet populus impaſtus, conſumptis ijs quæ ſibi quiſque ad viaticum providerat, occaſio quædam miraculi perpetrandi Chriſto fuit. Non enim alioqui facilè aut frequenter in cibis miracula patrabat, ne gulæ ac levitatis res eſſe videretur. Itaque ne nunc quidem ſpecimen ſuæ potentiæ in re tali ederet, niſi præſens periculum debilitatæ fame multitudinis, de preſenti auxilio cogitare coëgiſſet. At Diſcipuli in ſtupore adhuc ſolito perſeverare videbantur, fruſtraque viſis tot prioribus prodigiis, Domini potentiæ diffidebant. Ipſe autem in manus ſumit ſeptem panes: hoc eſt, ut ego autumo, ſeptem dona Spiritus. Spiritualis enim hic numerus eſt. Edunt autẽ illuminati, & ſaturantur, & relinquunt reliquias. quis enim omnia vorare poteſt ſpiritus ſenſa? Atqui alio in illo quinque panum miraculo, duodecim cophini fragmentorum ſuperfuerunt, reliquiæ haud paulò copioſiores. Erant enim numero quinque millia: quinque ſenſuum voluptatibus ſervientes: ac propterea minus ſpirituales; unde & minus guſtarant de ſpiritus donis. multaque reliqua fecerunt. Hic autem quatuor millia cùm adeſſent, quatuor videlicet cardinalibus exercitati virtutibus, plura comederunt, & pauca reliquerunt.

ἑκάστῳ ἀναλωθέντων ἀφορμή τις ἦν εἰς τὸ θαυματοργῆσαι τὸν Κύριον. ἀλλὰ γὰρ ἀεὶ διὰ ταῖς προφαῖς ἐθαυματούργει· ἵνα μὴ δόξῃ χαριμαρτίας εἶναι τὸ προῆκμα. καὶ γὰρ καὶ νῦν εἰ μὴ ἠλπίζετο κίνδυνον προσκρούσεσθαι τῷ ὄχλῳ διὰ τὴν ἀξοφίαν, οὐκ ἂν ἐθαυματούργησεν. οἱ δὲ μαθηταὶ ἐδόκουν ἐπ' ἀνοπτάνειν μὴ πιστεύοντες τῇ τοῦ Κυρίου δυνάμει ἀπὸ τῶν πρώτερων θαυμάτων αὐτὸς δὲ λαμβάνει τοὺς ἑπτὰ ἄρτους· τὰ τοῦ Πνεύματός φημι ἑπτὰ Χαρίσματα· πνευματικὸς γάρ ἐστιν ὁ τοιοῦτος ὁ ἀριθμός. ἐδίδοσαν δὲ οἱ πεφωτισμένοι καὶ χορτάζοντες καὶ ἐδοσι προσκόμματα· τίς γὰρ πάντα δύναται φανεῖν τὰ τοῦ Πνεύματος νοήματα; ἀλλ' ἐν μὲ τῇ τῶν πέντε ἀρτων θαυματουργία, δώδεκα κόφινοι, καὶ πολλὰ τὰ προλειπόμενα. ἐτύγχανον γὰρ πεντακισχίλιοι ἀριθμὸν ὄντες· ταῖς γὰρ αἰσθήσεσιν ἐδούλευον ὅτοι. καὶ διὰ τοῦτο μὴ ὄντες πνευματικοὶ ὀλίγα μὲ ἔφαγον· πολλὰ δὲ αὐτοῖς ἐπροσκόμισαν· ἐνταῦθα δὲ τετρακισχίλιοι ὄντες καὶ ταῖς τέσσαρσιν ἀρεταῖς ἐγυμνασάμενοι, ἔφαγον πολλὰ καὶ ὀλίγα κατέλιπον.

4. Et reſponderunt ei Diſcipuli ſui; unde illos quis poterit hic ſaturare panibus in ſolitudine?

» Καὶ ἀπεκρίθησαν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, πόθεν τούτους δυνήσεταί τις ὧδε χορτάσαι ἄρτων ἐπ' ἐρημίας.

EIVSDEM. Diſcipuli nõdum intelligentes velle Dominum nũc quoq; iterare, ad pleniorem ſui faciendã fidem, miram illam ciborũ multiplicationem, dicebant: *Vnde*

ΑΥΤΟΥ. Οἱ μαθηταὶ μήπω συνιέντες τὸ διὰ τὴν προφᾶς αὖθις θαυματουργίαν, ἵν' ἐκ τῆς πίστεως ὁ Κύριος ἐβούλετο προσαχθῆναι, ἔφασιν, πόθεν τοῦτους δυνήσεταί τις, καὶ τὰ ἑξῆς, κατὰ τὸν

τ ἀνθρωπάνλω ἀκολυθήαν δηλῶντας ὅ τῦ σχήματ@ ἀδιώατ@.

illos quis poterit? &c. more humani sensus exprimentes negotii difficultatem vires excedentis.

„ Καὶ ἐπηρώτα αὐτύς, πόσυς ἔχε-
„ τε ἄρτυς.

5. Et interrogavit eos, Quot
„ panes habetis?

ΑΥΤΟΥ. Ηρώτα οὐκ ἀγνοῶν ἀλλ' εἰς αἴθησιν τ ἑαυτῦ δυνάμεως ἐνάγων τύς μαθητάς.

EIVSDEM. Interrogat non ignorans: sed in sensum suæ ipsius potentiæ inducens Discipulos.

„ Οἱ δ εἶπον, ἑπτά. καὶ παρήνγει-
„ λε τῷ ὄχλῳ ἀναπεσεῖν ἐπὶ τ γῆς.
„ καὶ λαβὼν τύς ἑπτὰ ἄρτυς, εὐχα-
„ ριστήσας ἔκλασε, καὶ ἐδίδυ τοῖς μα-
„ θηταῖς αὐτῦ, ἵνα παραθῶσι. καὶ πα-
„ ρέθηκαν τῷ ὄχλῳ.

6. Qui dixerunt, Septē. Et præ-
„ cepit turbæ discumbere super
„ terram. Et accipiens septem pa-
„ nes, gratias agens fregit, & da-
„ bat Discipulis suis, ut appone-
„ rent, & apposuerunt turbæ.

„ Καὶ εἶχον ἰχθύδια ὀλίγα. καὶ
„ εὐλογήσας, εἶπε παραθεῖναι καὶ αὐ-
„ τά.

7. Et habebant piscículos pau-
„ cos: & ipsos benedixit, & jussit
„ apponi.

ΑΥΤΟΥ. Τοσαύτη τ δξυσίας ἡτοιμότης, ὡς γὰρ ἀκύσας ἐξαρκῦσαν τῷ παρασκευῇ, ὅπως ὅπι τ εὐωχίαν κατακλίνει τὸ πλῆθος. ἐνχαρισεῖ δὲ τῷ Θεῷ ὡς ἄνθρωπος, ἐνέργειαν ὡεὶ ὃ γινόμν@ λαβὼν, εἰς αὐτὸν παρέσωτῦ ἔχειν ὡς Θεὸς, καὶ οὐκ ὑπάκτην καθάπερ ἄλλοι ἅγιοι ἄνθρωποι. τῦτο γὰρ ἐδήλυ λέγων ὁ εὐαγγελιστὴς, δυνάμις παρ' αὐτῦ ἐξήρχετο καὶ ἰᾶτο πάντας. καὶ τῷ Κυρίῳ ὃ τὸ σῶσον φυλάττειν χρωμένῳ ὡεὸς ἀγγονίαν τοῖς μαθηταῖς. κἀκείνοις ἡ λειτυργία καὶ ὃ οἰκεῖ@ τ μαθητείας.

EIVSDEM. Tam promptæ, paratæque ad nutum sibi conscius potestatis erat. velut enim si nunciatum esset copiã suppetere abundantissimam ad manum, sic discumbere multitudinem jubet. gratias autem Deo agit ut homo, qui potestatem efficiendi quod aggrediebatur aliunde acciperet: etsi eã propriam habebat ex se ipso, ut Deus: nõ delegatam & precariam, ut alii sancti homines. Hoc enim significavit Evãgelista dicens: *Virtus de illo exibat, & sanabat omnes.* Servat porrò Dominus decorum utens ad ministerium Discipulis. His enim, ipso Discipulatus officio, conveniebat ista ministrandi functio.

„ Εφαγον δὲ καὶ ἐχορτάσθησαν. καὶ
„ ἦραν περισσεύματα κλασμάτων ἑπ-
„ τὰ σπυρίδας.

8. Et mãducaverunt, & satura-
„ ti sũt: & sustulerũt quod superaverat de fragmẽtis septẽ sportas.

„ Ησαν δὲ οἱ φαγόντες ὡς τετρακι-
„ χίλιοι. καὶ ἀπέλυσεν αὐτύς.

9. Erant autem qui manducaverant quasi quatuor millia: &
„ dimisit eos.

EIVSDEM. Vndique ſe exerit mira vis divinæ operationis: ex ſaturitate convivarum, è copia reliquiarum;è numero adhibitorum menſæ ac plenè ſatiatorum. Refectione porrò tenus & uſu neceſſario perceptio beneficii definita eſt; non autem eò extenſa, ut ſatiatis liceret è reliquiis, quæ multæ redundarunt, quidquam auferre. In qua nobis figura bonum exemplum conſtituitur, metiendę neceſſitate corporis curæ: ne evagando in deſideria rerum ſuperfluarũ, in avaram & inſatiabilem cupiditatem impingamus.

ΑΥΤΟΥ. Παντα χόθεν ὃ ἐνέργημα δῆλον ἐκ τ πληρώσεως τῶ ἐυωχθμλύων, ἐκ τῦ πληθυς τῶ πεισευθέντων, ἐκ τῦ πολλυς εἶ τυς ἐμπλαθέντας. μέχρι δὲ τ χρείας ἡ μετάλημψις τῆς ἐυεργεσίας, ὐχ ὡς τε καὶ λαβόντας ἀπενεγκέαθαι, καὶ τοι πολλῶν τῶ λειψάνων γνομλύων. ἀγαθὸν καὶ τῦτο σύμβολ@ πρὸς ὃ τῇ χρείᾳ μεζῆν τ ἀνάπαυσιν καὶ μὴ πρὸς τῆς χρείας εἰς πλεονεξίαν ὑπάγεσθαι.

10. Et ſtatim aſcendens navim
„ cum Diſcipulis ſuis, venit in
„ partes Dalmanutha.

„ Καὶ ἐυθέως ἐμβας εἰς ὃ πλοῖ@
„ μ τῶ μαθητῶ αὐτῦ, ἦλθεν εἰς τὰ
„ μέρη Δαλμανυθά.

EIVSDEM. Nunc ſimul cum Diſcipulis navim ingreditur Salvator: etſi prius poſt ſimile miraculum ſimul non fuiſſet ingreſſus: ut intelligamus non ſemper tentationes & certamina immitti: ſed ſæpè nos etiam per remiſſionem duci ad tentationes & agones. ut enim quando abeſt, laborem nobis absẽtia ſua præbet: ſic recreat quãdo ſe exhibet veluti præſentem.

ΑΥΤΟΥ. Συνεισέρχε) τοίνυν εἰς ὃ πλοῖον τοῖς μαθηταῖς ὁ σωτὴρ, καίτοι μὴ παρόντ@ συνεισελθών. μανθάνωμλυ ὃν ἐν τύτῳ, μὴ ἀεὶ πείρας μηδὲ ἀγῶνας ἐπάγεσθαι· ἀλλὰ πολλάκις καὶ διὰ ἀναπαύσεως ἡμᾶς ἄγεσθαι πειρασομλύυς μ καὶ ἀγωνισομλύυς. ὥ(περ γὰρ ὅταν ἄπεσιν, ἡμῖν κάματ@ τῇ ἀπυσίᾳ παρέχει, ὕτως ἀναπαύει ὁπότε ὁιονεὶ παρῇ.

11. Et exierũt Phariſęi, & cœ-
„ perunt conquirere cum eo, quę-
„ rentes ab illo ſignum de cœlo,
„ tentantes eum.

„ Καὶ ἐξῆλθον @ Φαρισαῖοι, καὶ
„ ἤρξαν@ συζητῶ αὐτῷ, ζητῦντες
„ παρ' αὐτῦ σημῖον ἀπὸ τῦ ὐρανῦ,
„ πειράζοντες αὐτόν.

12. Et ingemiſcens ſpiritu, ait,
„ Quid generatio iſta ſignũ quæ-
„ rit? Amen dico vobis ſi dabitur
„ generationi iſti ſignum.

„ Καὶ ἀναστενάξας τῷ πνεύματι αὐ-
„ τῦ, λέγει, τί ἡ γενεὰ αὕτη σημῖον
„ ζητεῖ; Αμὴν λέγω ὑμῖν εἰ δοθή-
„ σετ@ τῇ γενεᾷ ταύτῃ σημῖον.

TOLOSANI. Poſt factum in panibus miraculum, alium in locum tranſit. Veritus ne populus magnitudine miraculi ad novarũ rerum ſtudium elatus, creare ipsũ Regem conaretur. At Phariſæi pe-

ΤΟΛΩΣ. Μετὰ ὃ ποιῆσαι ὃ θαῦμα ὅτι τῖς ἄρτοις εἰς ἕτερ@ μεταβαίνει τόπον, δεδιὼς, μήπως @ λαοὶ διὰ τὸ τῦ θαύματ@ μέγεθος νεωτερίσαντες, ποιήσωσιν αὐτὸν βασιλέα. @ ὃ Φαρισαῖοι ἐζήτυν σημῖ@ αὐτοῖς ποιῆσαι ἐξ ὐρανῦ

νῦ· οἷον κεραυνὸς καταγαγεῖν· ἢ ἥλιον σβέσαι, ἢ σελήνην. ὑπελάμβανον γὰρ αὐτὸν ἀδυνάτως ἔχειν πρὸς τὰ διάστασιν γὰρ μόνῳ τῷ Βεελζεβοὺλ αὐτὸν ποιεῖν τὰ θαύματα· ὁ μὴν καὶ ἐξ οὐρανοῦ. ὁ δὲ γε Σωτὴρ τοῖς λόγοις αὐτῶν οὐ πείθεται· ἄλλος γὰρ ὁ καιρὸς τῶν ἐξ οὐρανοῦ σημείων· ὁ τῆς δευτέρας αὐτοῦ παρουσίας· ὅτε ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς. ὁ δὲ τῆς πρώτης παρουσίας οὐδὲν τοιοῦτον ἔχει· διὰ τοῦτο οὐ δοθήσεται αὐτοῖς σημεῖον.

tebant sibi signum è cœlo fieri, puta fulmen aut fulgetrum repentè existere, aut Solem, Lunamve sisti. Putabant enim potentiam ejus eò non pertingere. quippe quem dicerent in Beelzebul signa facere, cujus potestas in terra est. igitur in cœlo nihil posse. Salvator autem provocationibus eorum nunc quidem non obsequitur. Alteri videlicet tempori cœlestia signa reservabat, secundo suo adventui. quo instante *Sol obscurabitur, & Luna non dabit lumen suum*. Primus verò adventus nihil ejusmodi habebat. Propterea, *signum non dabitur eis*.

„ Καὶ ἀφεὶς αὐτοὺς, ἐμβὰς πάλιν
„ εἰς τὸ πλοῖον, ἀπῆλθεν εἰς τὸ πέ-
„ ραν.

13. Et dimittens eos, ascendit
„ iterum navim, & abiit trans
„ fretum.

ΑΥΤΟΥ. Καλῶς, πειράζοντες, εἶπεν. ἐπειδὴ προσεποιοῦντο τῇ αἰτήσει ὡς δῆθεν πιστεύοντες εἰ τύχοι σημεῖον· ὁ δὲ ἀληθὴς ἀπάτῃ τὴν αἴτησιν ἐποιοῦντο, ὥστε μόνον τὴν δυνάμεως αὐτοῦ πεῖραν λαβεῖν, οὐδένα τοῦ πιστεῦσαι ποιούμενοι λόγον. πόθεν δῆτα σημεῖον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ; ἢ σβέσαι τὸν ἥλιον ἢ χαλινῶσαι, ἢ κεραυνοὺς καταπεμφθεῖν, ἢ τὸν ἀέρα μεταβαλεῖν, ἢ ἄλλο ποιοῦν; Ἀλλ', φησὶν, ὅτι τὴν παρουσίας ὁ καιρὸς καὶ ἄλλος ὁ μέλλων. νῦν τοῦ χρεία τοῦ ἐν τῇ γῇ, τὰ δὲ ἐν τῷ οὐρανῷ, ἐκείνῳ πεπαμίευται τῷ καιρῷ. νῦν ὡς ἰατρὸς ἦλθον, τότε ὡς ἀπαιτήσων εὐθύνας. διὰ τοῦτο λαθὼν ἦλθον· τότε μὴν πολλῆς τῆς δημοσιεύσεως, οὐρανὸν ἐλίπων καὶ ἀποκρύπτων, τὸ σελαύσιμον σὺν ἀφεὶς δύναται τὸ φῶς· τότε καὶ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται. ἀλλ' οὐχὶ τότων νῦν ὁ καιρὸς τῶν σημείων. ὅθεν οὐδὲν τῇ ἐμῇ τῶν ἀφισαμένων θεὸν καὶ θεὸς ἐφίσαται. τότε σύμβολον ἡ ἀναχώρησις, πάντη δοθήσεται. εἰκότως οὖν καὶ ἀναστενάξας τῷ πνεύματι αὐτοῦ ταῦτά φησι,

EIVSDEM. Rectè dixit, *tentantes*, quandoquidem obtendebant simulatæ ac mendaci fidei promissioni petitionem signi. Mera hæc fraus erat explorantium curiosè quoad se Christi potestas extenderet, & ejus experimentum insidiosè captantium. quid autem est signum è cœlo? An sistere Solem, aut ejus frœnare cursum, an fulmina dejicere, aut immutare aërem, an aliquid ejusmodi? Atqui, ait, hoc præsentis Adventus mei tempus est; futuri aliud erit. Prior opus habet signis è terra: signa è cœlo secundo reservantur, nunc ut medicus veni; tunc ut Iudex rationem actorum repetiturus. Propterea nunc sine multo apparatu & strepitu veni: Tunc cum multa & valde publica veniam demonstratione potestatis meæ, cœlos complicans & abscondens, Lunam non sinens dare lumen suũ. Tunc & virtutes cœlorum cõmo-

vebuntur. Sed nunc tempus non eſt talium ſignorum. quare nullũ aliud generationi relinquentium Deum ſignum dabitur, niſi Dei mutua derelictio, & ab ea receſſus. Meritò ergo ingemiſcens ſpiritu ſuo hæc loquitur, reputans ad quid veniſſet; videlicet ad moriendum pro iſtis, qui eum provocarent, & ultrò irritarent, malitiæ inſueſcentes.

λογιζόμενος τί μὴ αὐτὸς παρεγένετο ποιῆσαι, δηλονότι ἀποθανεῖν ὑπὲρ αὐτῶν οἱ προσκαλοῦνται πονηρίᾳ συζῶντες.

14. Et obliti ſunt panes ſumere: & niſi unum panem non habebant ſecum in navi.

15. Et præcipiebat eis, dicens, Videte, & cavete à fermento Phariſæorum, & fermento Herodis.

16. Et cogitabant, ad alterutrũ dicentes, Quia panes non habemus.

17. Quo cognito, ait illis Ieſus, Quid cogitatis, quia panes non habetis? nondum cognoſcitis, nec intelligitis? adhuc cœcatum habetis cor veſtrum?

18. Oculos habentes nõ videtis, & aures habentes non auditis? nec recordamini,

19. Quãdo quinque panes fregi in quinque millia: & quot cophinos fragmẽtorum plenos ſuſtuliſtis? Dicunt ei, Duodecim.

20. Quando & ſeptem panes in quatuor millia, quot ſportas fragmentorum tuliſtis? & dicũt ei, Septem.

21. Et dicebat eis, Quomodo nondum intelligitis?

καὶ ἐπελάθοντο λαβεῖν ἄρτους. καὶ εἰ μὴ ἕνα ἄρτον οὐκ εἶχον μεθ' ἑαυτῶν ἐν τῷ πλοίῳ.

Καὶ διεστέλλετο αὐτοῖς, λέγων, ὁρᾶτε, βλέπετε ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων, καὶ τῆς ζύμης Ἡρῳδ.

Καὶ διελογίζοντο πρὸς ἀλλήλους λέγοντες, ὅτι ἄρτους οὐκ ἔχομεν.

Καὶ γνοὺς ὁ Ἰησοῦς, λέγει αὐτοῖς, τί διαλογίζεσθε ὅτι ἄρτους οὐκ ἔχετε, οὔπω νοεῖτε οὐδὲ συνίετε; ἔτι πεπωρωμένον ἔχετε τὴν καρδίαν ὑμῶν;

Ὀφθαλμοὺς ἔχοντες οὐ βλέπετε, καὶ ὦτα ἔχοντες οὐκ ἀκούετε; καὶ οὐ μνημονεύετε.

Ὅτε τοὺς πέντε ἄρτους ἔκλασα εἰς τοὺς πεντακισχιλίους, πόσους κοφίνους κλασμάτων πλήρεις ἤρατε; λέγουσιν αὐτῷ, δώδεκα.

Ὅτε δὲ τοὺς ἑπτὰ εἰς τοὺς τετρακισχιλίους, πόσων σπυρίδων πληρώματα κλασμάτων ἤρατε; οἱ δὲ εἶπον, ἑπτά.

Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, πῶς οὐ συνίετε;

EIVSDEM. Simul ipſis incredulitatem exprobrat Dominus, ſimul declarat quid dixerit. Oportebat, inquiens, vos priùs actorum memores, neque anxios eſſe quod panes non habetis, neque me putare de tali re vobis loqui. nõ enim

ΑΥΤΟΥ. Ὁμοῦ μὲν τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν ὀνειδίζει ὁ Κύριος, ὁμοῦ δὲ σαφηνίζει ὃ παρ' αὐτοῦ λεχθέν· ἐχρῆν φησιν ἡμᾶς τῶν γεγονότων ἤδη μνημονεύοντας, μήτε αὐτοὺς περὶ ἄρτων ἀμερίμνους εἶναι μὴ ἔχετε, μήτε ἐμὲ νομίζειν περὶ τοιούτου λέγειν ὑμῖν. οὐ γὰρ ἐμοὶ χαλεπὸν ὁμοίως

καὶ

ηαὶ νῦν αἴρτες ἀγαγεῖν τὰς προσηκοντας εἰς μέσον, ηαὶ πλησαι τὴ χρείαν ὑμῖν. πως ἔν ἔπω μὴ νοεῖτε; ἀλλ' ἔτι τὴν καρδίαν ἔχετε πεπωρωμένην; παὶ παὶ φησι τῷ βραχὺ προβιβάζων τὰς μαθητὰς εἰς αἴσθησίν τε ἔ πίστιν. εἰδὲ ὁ μὲν Ματθαῖος λέγει ἀπὸ τ ζύμης τῶν Φαρισαίων ηαὶ Σαδδυκαίων, Μάρκος ὁ Φαρισαίων ηαὶ Ηρωδιανῶν, Λυκᾶς δὲ μόνων Φαρισαίων, ἀδεμία ἐν τύτοις διαφωνία. ὁ γὰρ περὶ τύτων προειρημένων ἔιπον Φαρισαίους· ὁ ὃ δύο ἐμερίσαντο τὰς δευτέρας, ἀλλ' ἀδέτερος εἶπε ὅ μόνους. εἰκὸς γὰρ ἦν τὸν Μάρκον, ὡς προδιαλείφαντος τὸν Ματθαῖον τὰς Ηρωδιανὰς, εἰς ἀναπλήρωσιν τ διηγήσεως προσθῆναι ηαὶ τύτους.

ΤΟΛΩΣ. Καταλιμπάνει τὰς Φαρισαίους ὁ Σωτὴρ ὡς ἀνιάτους ὄντας ηαὶ μὴ βουλομένους τ τῆς γνώσεως φῶς θεάσασθαι· τὰς γὰρ κεκρατημένους ὑπὸ φθόνου ἀδεῖ προσίεσθαι· ὁ ὃ μαθητὰς οἰκονομικῶς ἐπελάθοντο λαβεῖν αἴρτες· ὅπως εἰς αἴσθησιν ἔλθωσι τῆς τῦ Χριτῦ δυνάμεως. εἰπόντος γὰρ τῦ Σωτῆρος· προσέχετε ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων· ἤτοι ἀπὸ τῆς διδασκαλίας αὐτῶν· τὸν τῶν ἄρτων ζύμην ἐνόμισαν ἀπαγορεύειν. διὸ ηαὶ ὑπεπλήσσοντο δικαίως ὡς μὴ ζυνιέντες τὸν τῦ Χριτῦ δύναμιν. Καὶ ὅτι δυνατός ἐστιν ἐκ μὴ ὄντων ἄρτους ποιῆσαι. ζύμην γὰρ τὸν διδασκαλίαν ὠνόμασε τῶν τε Φαρισαίων ηαὶ τῶν Ηρωδιανῶν· ὡς παλαιὰν ηαὶ ἐξώδη, ηαὶ πάσης ηακίας πεπληρωμένην. Ηρωδιανοὶ ὃ ἐλέγοντο διδάσηαλοί τινες νεοφανεῖς λέγοντες ὁ Ηρώδην εἶ ὁ Χριτόν.

mihi esset difficile, similiter & nũc panes vobis exhibere, quam multis opus est ad satisfaciendum vestræ necessitati. quare igitur non ita sapitis: sed adhuc cor habetis obcœcatum. Hæc dicit paulatim promovens Discipulos ad sensum & fidem. Si verò Matthæus quidem dicit, *à fermento Pharisæorum & Sadducæorum*; Marcus verò: *Pharisæorum & Herodianorum*. Denique Lucas Pharisæorum solùm meminit; nulla in his dissensio. Nã Principes inter has sectas Pharisæos, tres communiter Evangelistæ nominarunt: duarum sectarum minus præcipuarum mentionem duo inter se partiti sunt, Matthæus Sadducæos, Marcus Herodianos nominans, quos prætermisit Lucas. sed nemo trium dixit, quos nominavit solos fuisse. Ac Marcum quidẽ verisimile est sublegentem, ut solet, vestigia Matthæi, supplendo quod omisit, ut narrationi redderet quod ex vero deerat, Herodianos ab eo præteritos, adjunxisse.

TOLOSANI. Relinquit Pharisæos Salvator tamquam desperatæ sanitatis ægrotos; ut pote qui præsens seque ultrò ingerens veræ scientię lumen obstinassent animo non cernere. Sanè quos semel sibi prorsus invidia subegit, eos sustinere ferreq; jam amplius nec prodest, nec oportet. Iam providentiæ fuit, quod obliti sunt Discipuli panes sumere, nempè ut sic potentiæ Christi sensum acciperent. Cùm enim dixisset Salvator: attendite à fermento Pharisæorum, scilicet à doctrina ipsorum, fermento panum interdici sibi putaverunt; quapropter & objurgantur jure meritò, ut qui Christi potentiam non intelligerent. nec scirent posse ipsum panes ex nihilo creare. Fermentum enim doctrinam vocaverat Pharisæorum, & Herodianorum, ut veterem & acidam, omnique malitia refertam.

Hero-

Herodiani porrò dicebantur Doctores quidam, qui nuper extiterant, quorum doctrinæ caput erat: Herodem esse Christum.

22. Et veniunt Bethsaidam: & „ adducẽt ei cœcum, & rogabant „ eum, vt illum tangeret.

23. Et apprehensa manu cœ„ ci, eduxit eum extra vicum:

„ Καὶ ἔρχεται εἰς Βηθσαϊδάν, καὶ „ φέρουσιν αὐτῷ τυφλόν, καὶ παρακα„ λοῦσιν αὐτὸν ἵνα αὐτοῦ ἅψηται.

„ Καὶ ἐπιλαβόμενος τῆς χειρὸς τοῦ „ τυφλοῦ, ἐξήγαγεν αὐτὸν ἔξω τῆς κώμης.

ANONYMI. In multis planè actionibus suis Dominus ad vitandam vanam gloriam exemplo nos suo manuducit. nã studiosè conari occultare miracula modesti animi, & ab ostentatione alieni, manifestum est indicium.

ANΩNYMOY. Ἐν πολλοῖς πάνυ δι' ὧν αὐτὸς ἀφαιρεῖται, τοὺς ἀκενοδοξίαν ἡμᾶς ὁδηγεῖ. Τὸ γὰρ ἐπιτηδεύειν κρύπτειν τὰ θαύματα, ἀφιλοκόμου γνώμης ἐστὶν ἀπόδειξις.

VICTORIS ANTIOCH. In incredulam Bethsaidã venit Christus, *& adducunt ei cæcum, & rogabant ut eum tangeret.* Non erat autẽ sincera adducentiũ fides; nec erant digni qui spectatores fierent miraculi.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ANTIOX. Εἰς τὴν ἄπιστον Βηθσαϊδὰν παραγίνεται Χριστὸς & φέρουσιν αὐτῷ τυφλὸν καὶ παρακαλοῦσιν αὐτὸν ἵνα αὐτοῦ ἅψηται. Ὁ γνήσιος δὲ τῶν παραγόντων ἡ πίστις, οὐδὲ ἄξιοι εἰσὶ θεαταὶ γενέσθαι τοῦ θαύματος.

Et expuens in oculos ejus, im„ positis manibus suis, interro„ gavit eum, si quid videret:

„ Καὶ πτύσας εἰς τὰ ὄμματα αὐτοῦ, „ ἐπιθεὶς τὰς χεῖρας αὐτῷ, ἐπηρώτα „ αὐτὸν, εἴ τι βλέπει.

24. Et aspiciens, ait, Video „ homines velut arbores ambu„ lantes,

„ Καὶ ἀναβλέψας ἔλεγε, βλέπω „ τοὺς ἀνθρώπους ὡς δένδρα περιπα„ τοῦντας.

ANONYMI. Quare non statim perfectè vidit: sed post iteratã demum impositionem manuum? ut firmiorem haberet fidem qui curabatur. Si enim uno velut ictu tota simul repræsẽtata sanitas fuisset, in illa prima experientia cernẽdi illusionem & errorem oculorũ vereri æger potuerat. Sed per incrementa inchoantis à primo quodã crepusculo illuminationis progrediens ad perfectũ oculorũ usũ cœci curatio, plenam ei faciebat miraculi fidem.

ANΩNYMOY. Διατί οὐκ εὐθέως πάντα ἀνέβλεψεν, ἀλλὰ καὶ μετὰ θήκην; ἵνα βεβαιοτέραν σχοῖ τὴν πίστιν ὁ θεραπευόμενος. εἰκὸς γὰρ ὑφ' ἓν ἡ θεραπεία μετὰ σπάσθη, κἂν φαντασίας τινὸς καὶ πλάνης ὀφθαλμὸς δόξαν ἔσχεν ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἰάσεως ὁ τυφλός. ἡ δὲ καὶ μετὰ θήκην δέησις βεβαιοτέραν αὐτῷ παρεῖχε τὴν πίστιν τῆς ἰάσεως.

VICTORIS ANT. Spuit, &

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ANTIOX. Πτύει & τὰς χεῖρας ἐπιτίθησι, δεῖξαι βουλόμενος ὡς θεῖος λόγος καὶ μετάξις ἐπομένη τῶν λόγων ἐκτελεῖ τὰ παράδοξα. ἡ μὲν χειρὸς τῆς μετάξεως σύμβολον. πάντα δὲ τὸν ἐκπορευόμενον ἀπὸ σώμα-

τος

τῷ λέγω. ἐπηρώτα δὲ αὐτὸν εἰ τι βλέπει, ὅπερ τῶν ἄλλων μὴ ποιήσας τοῦτο· σημαίνων ὡς ἀτελὴς τῶν προσαγόντων ἡ πίστις καὶ αὐτοῦ τοῦ πεπηρωμένου τὰς ὄψεις. μονονουχὶ γὰρ ὅδεν ἐγὼ διὰ τοῦτο φησιν, ἢ κατὰ τὴν πίστιν σου γενηθήτω σοι. ἐπιφθὰν δὲ τῆς πίστεως αὐτοῦ διήλεγξεν ἀτελῆ· ἀμυδρῶς γὰρ ἔφασκεν τοὺς ἀνθρώπους ὁρᾶν καὶ ὡς δένδρα περιπατοῦντας.

manus imponit, oſtendere volens divinum verbum ſi ſequenti auditorum executioni conjunctum ſit, res miras efficere. Nam manus operationis eſt ſymbolum. omnia autem ſunt procedentis ex ore verbi. Interrogat verò illum, num aliquid videat? non ſolitus in aliis id facere. Significans imperfectam fuiſſe fidem tum eorum, qui hunc cœcum adduxerunt, tũ ipſius cœci. Tantum non dicens: nihil aliud do tibi quàm hoc, ut fiat tibi ſecundùm fidem tuam: quæ quàm imperfecta ſit ex caligante illa & obtuſa quam experiris viſione potes intelligere, homines tibi repræſentante inſtar arborum ambulantium.

„ Εἶτα πάλιν ἐπέθηκε τὰς χεῖρας
„ ὅπι τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, καὶ ἐποίη-
„ σεν αὐτὸν ἀναβλέψαι. καὶ ἀποκα-
„ τεστάθη, καὶ ἀνέβλεψε τηλαυγῶς
„ ἅπαντας.

25. Deinde iterum impoſuit
„ manus ſuper oculos ejus: &
„ cœpit videre, & reſtitutus
„ eſt, ita ut clarè videret om-
„ nia.

ΑΥΤΟΥ. Πάλιν ἐπέθηκε τὰς χεῖρας ὅπι τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἐκ τῆς προτέρου αὐτῷ γεγενημένης ἀληθείστεως εἰς ὅπιδοσιν πίστεως ἀναγωγὴν, καὶ ὅτως αὐτὸν ἐποίησεν ἀναβλέψαι τελείως. ἡ δὲ προσθήκη δείκνυσι ὃ ὑπ' ἐμοῦ εἰρημένον. μὴ γὰρ ὃ εἶδεν, ἐποίησεν αὐτῷ ἀναβλέψαι, ἐπάγει, καὶ ἀποκατεστάθη καὶ ἀνέβλεψε τηλαυγῶς, δηλονότι τῷ τῆς ψυχῆς ὄμματι. ἀληθῶς γὰρ ἐνοητῶς αὐτῷ ὁ Χριστὸς ἰάσατο. ἀνέβλεψε τηλαυγῶς τοῖς τῆς διανοίας ὄμμασιν. ἀναγκαίως ἂν καὶ ἡμᾶς λέγειν τοὺς θείους μαθητὰς τῷ σωτῆρι, προσθες ἡμῖν πίστιν.

EIVSDEM. Iterum impoſuit manus ſuper oculos, ex priori quã ſenſerat experientia ad fidei augmentum ipſum promovens, & ſic efficiens ut perfectè videret. quod additur fidem facit dicti mei. Poſtquam enim dixiſſet: *Fecit eum videre*, adjungit: *& reſtitutus eſt, ita ut clarè videret*, videlicet mentis oculo. Senſibiliter enim illum ſimul & ſpiritualiter Chriſtus ſanavit. vidit clarè mentis oculis. neceſſe igitur eſt & nos dicere cum Diſcipulis Salvatori: *Adauge nobis fidem*.

„ Καὶ ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς τὸν οἶ-
„ κον αὐτοῦ, λέγων, μηδὲ εἰς τὴν κώ-
„ μην εἰσέλθῃς, μηδὲ εἴπῃς τινὶ ἐν
„ τῇ κώμῃ.

26. Et miſit illum in domum
„ ſuam, dicens, Vade in domum
„ tuam: & ſi in vicum introieris,
„ nemini dixeris.

ΤΟΛΩΣ. Φαίνεται ἡ Βηθσαϊδὰ πολλὴν κεκτημένη ἀπιστίαν· καὶ τοῦτο

TOLOSANI. Multæ ac magnæ cujuſdam infidelitatis apparet hanc

hanc ream fuisse Bethsaidam. Idq; ex his Christi verbis: *Væ tibi Corazain, væ tibi Betsaida. quoniam si in Tyro & Sidone factæ fuissent virtutes quæ factæ sunt in vobis, olim pœnitentiam egissent.* Hoc testatur Matthæus. In hac igitur civitate cùm esset Salvator, offerunt ei cœcum. offerentium verò fides non erat firma, propterea abducit eum Dominus ex oppido, & sic sanat. Spuit autem in oculos cœci, & deinde manus imponit, docens nos, ubi verbum divinum est, & operatio sequens verbum, necesse est miracula fieri. Nam manus operationis signum est: sputum autem, procedentis ex ore Verbi. quamobrem autem interrogat ipsum, num quid videat? hoc enim in aliis non fecit. nempè infirmum hunc in fide indicat. propterea tã cõfusè & caliginosè homines cernit. deinde iterum imponit ei manus Salvator, & perfectè tum demum sanatus est. Nimirum ex priori imperfecta curatione, qua videre obscurè ceperat, fidem infirmus corroboraverat suam: & sensum potentiæ Christi eo experimento ceperat.

Mat. xi. 21.

ἐκ τῶν τοῦ Σωτῆρος ῥημάτων. Οὐαί σοι Χοραζίν, οὐαί σοι Βηθσαϊδά ὅτι εἰ ἐν Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἐγένοντο αἱ δυνάμεις αἱ γενόμεναι ἐν ὑμῖν, πάλαι ἂν μετενόησαν. μαρτυρεῖ δὲ τοῦτο Ματθαῖος· ἐνταῦθα ποιῶν ὠφελημένῳ τῷ Σωτῆρι προσάγουσι αὐτῷ τυφλόν. τῷ ὃ προσαγόντων ἡ πίστις οὐκ ἐτύγχανε βεβαία. διὸ καὶ ἐκ τῆς κώμης ἀπάγει αὐτὸν ὁ Κύριος. καὶ ὕστερον ἰᾶται. πτύει ὃ εἰς τὰ ὄμματα τοῦ τυφλοῦ· εἶτα τὰς χεῖρας ἐπιτίθησι, διδάσκων ἡμᾶς ὡς ὅπου λόγος ἐστὶ θεῖος, καὶ πρᾶξις ἑπομένη τῷ λόγῳ, ἀνάγκη καὶ τὰ θαύματα ἐκτελεῖσθαι. ἡ μὲν γὰρ χεὶρ τῆς πράξεως ἐστὶ σημεῖον. τὸ δὲ πτύσμα τοῦ ἐκπορευομένου ἐκ τοῦ στόματος λόγου. Ἀφανῆ δὲ ἐρωτᾷ αὐτὸν εἴ τι βλέπει. μὴ ποιήσας τοῦτο ἐπὶ τῶν ἄλλων. τιμᾷ τῆς πίστεως αὐτοῦ σημαίνων ἀσθένειαν. διὸ καὶ ἀμυδρῶς τοὺς ἀνθρώπους ἑώρα. εἶπε δὲ ἐκ δευτέρου ἐπιτίθησι τὰς χεῖρας ὁ Σωτὴρ καὶ τελείως ἰάσατο· ἦν γὰρ ὁ τυφλὸς ἐκ τῆς ἀμυδρᾶς ἐκείνης καὶ προτέρας θεραπείας αἴσθησιν λαβὼν καὶ πίστιν τελεωτέραν.

ANONYMI. Cur illud: *nemini dixeris*? ne ad ostentationem operari videretur signa divina.

ANΩNYMOY. Διατί μηδὲ εἴπῃς; ἵνα μὴ δόξῃ ἐπιδεικτικῶς ποιεῖσθαι τὰς θεοσημίας.

VICTORIS ANTIOCH. Servatus, inquit, es, & eductus Sodomis: confuge in montem ut asylum salutis, hoc est in Ecclesiam. Hæc enim est domus tua. Bethsaida vici nomen sonat *Domum venatorum* (intelligite quod dico) tales indigni sunt, qui vel spectent vel audiant mira Dei opera. ne igitur eò ingrediaris, ne captus & retibus implicitus traharis in eorũ voluntatem.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Εσώθης, φησὶ, καὶ ἐξελήλυθας Σοδόμων. εἰς ὄρος σώζου τὴν ἐκκλησίαν. ἔστι γάρ σου οἶκος. ἡ δὲ Βηθσαϊδὰ κώμη ἐστὶ θηρατῶν. (νοεῖτε ὃ ὃ φημι) καὶ ἀνάξιοι τῶν ὠφελούντων θέας τε καὶ ἀκοῆς. μὴ οὖν εἰσέλθῃς ἐκεῖ, μήποτε ζωγρηθῇς εἰς ἐκείνων θέλημα.

„ Καὶ

„ Καὶ ἐξῆλθεν ὁ Ιησοῦς καὶ οἱ μα-
„ θηταὶ αὐτοῦ εἰς τὰς κώμας Καισαρείας
„ τῆς Φιλίππου.

27. Et egressus est Iesus, & Di-
„ scipuli ejus in castella Cæsareæ
„ Philippi.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ἐν τῇ νῦν καλου-
μένῃ Πανεάδι, ἥτις ὑπεσκευασθεῖσα ὑπὸ
Φιλίππου τοῦ τετράρχου Καισαρεία ἡ
Φιλίππου προσηγορεύθη. Εὐσέβιος ἐν
τῇ ὀγδόῃ τῶν χρονικῶν.

ANONYMI. Hæc nunc voca-
tur Paneas, quæ restaurata à Phi-
lippo Tetrarcha, Cæsarea Philippi
dicta est. ut refert Eusebius in Epi-
tome Chronicorum.

„ Καὶ ἐν τῇ ὁδῷ ἐπηρώτα τοὺς μα-
„ θητὰς αὐτοῦ, λέγων αὐτοῖς, τίνα με
„ λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι;
„ Οἱ δὲ ἀπεκρίθησαν, Ἰωάννην
„ τὸν Βαπτιστήν, καὶ ἄλλοι Ἠλίαν,
„ ἄλλοι δὲ ἕνα τῶν προφητῶν.
„ Καὶ αὐτὸς λέγει αὐτοῖς, ὑμεῖς δὲ
„ τίνα με λέγετε εἶναι; ἀποκριθεὶς δὲ
„ ὁ Πέτρος λέγει αὐτῷ· Σὺ εἶ ὁ Χρι-
„ στός.

Et in via interrogabat Discipu-
„ los suos, dicens eis, Quem me
„ dicunt esse homines?
28. Qui responderunt illi dicē-
„ tes, Ioannem Baptistā, alii Eliā,
„ alii verò quasi unū de Prophetis
29. Tunc dicit illis, Vos verò
„ quem me esse dicitis? Respon-
„ dens Petrus, ait ei, Tu es Chri-
„ stus.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Εἰδὼς
ἐρωτᾷ, τὸ δι' ὃ ἐσομένης ἀποκρίσεως
ὠφέλειαν κατασκευάζων, καὶ τῶν ἄλ-
λων τῶν δοξαζόντων, ὀρθοτέρως περὶ αὐ-
τοῦ δοξάζειν ποιῶν τοὺς μαθητάς. Πέ-
τρῳ μὲν ὁ καλῶς δοξάζει βεβαιῶν, τοῖς
δὲ ἄλλοις τὸ ἐκ τῆς ἰδίας μαρτυρίας ἐν-
πιθεῖς πίστιν. πάντας ἐκίνει ὅ τε Χρι-
στὸν δοξάζων, εἰ καὶ τὴν πίστιν οὐκ ἔφθασαν.
ἀνθρωπον μὲν ἠναγκάζοντο νομίζειν
διὰ ὃ ὁρώμενον· τὸ δὲ ἐκ νεκρῶν ἀνα-
βίωσιν αὐτῷ προσιθέντες, Ἰωάννου ἢ
Ἱερεμίαν ἢ ἕνα τῶν προφητῶν ἡγοῦντό τι-
νες. τίνος δὲ ἕνεκεν οὐκ εὐθέως τῶν
αὐτῶν γνώμων ἠρώτησεν, ἀλλὰ τὸ
τῶν πολλῶν; ἵνα εἰπόντες τὸ ἐκείνων,
εἶτα ἐρωτηθέντες, ὑμᾶς δὲ τίνα με λέγε-
τε εἶναι; ἀπὸ τοῦ ῥήτου τὸ ἐρωτήσεως εἰς
μείζονα γνώμων ἀναχθῶσιν, ἐννοήσαν-
τες ὅτι οὐ χρὴ εἰς τὸ αὐτῶν παραφρονεῖν
αὐτοὺς συνεμπεσεῖν. διὰ δὴ τοῦτο οὐδὲ
ἐν ἀρχῇ τοῦ κηρύγματος αὐτῷ συμ-
φάνειαν, ἀλλ' ὅτε σιμφανῆ πολλὰ ἐποίησε,
καὶ περὶ πολλῶν αὐτοῖς διελέχθη καὶ

VICTORIS ANTIOCHENI.
Sciens interrogat, ex secuturo re-
sponso utilitatem captans: & alio-
rum falsis opinionibus recitatis,
melius de se sētire Discipulos do-
cens: & Petrum quidem confir-
mans in sua recta sententia: aliis
verò ejusdem fidem faciens adje-
ctione sui testimonii. Omnes mo-
vebant mira quæ in Christo cer-
nebantur: etsi non omnes usque
ad plenam pervenerant fidem. Ho-
minem quippè illum existimare
cogebantur specie ac visu: cum au-
tem spectatam excitationē homi-
nū à morte ipsi adjungebant, Ioan-
nem, Ieremiam, aut aliquē è Pro-
phetis quidam opinabantur. qua-
re autem nō statim Discipulorum
sententiam exquisivit: sed priùs
quid sentiret multitudo? ut cum
opinionem vulgarē retulissent, po-
stea interrogati: vos autem quem
me esse dicitis? Ex modo interro-

gationis in altiorem sēsum evehe-
rentur: reputantes, haud se oportere in istam delabi cum rudi populo cogitationū humilitatē. Quocirca neque in principio prædicationis de his ipsos interrogat, sed postquam signa multa fecit, & de multis & magnis rebus ipsis locutus est, nec suam ipsius divinitatē celans. Significans autem valde se velle adjungi confessioni divinitatis suæ etiam humanitatis assumptæ veritatem, addit: *filium hominis*. quid igitur os Apostolorum Petrus? ubique fervens cunctis interrogatis, respondere unus occupat: *Tu es Christus* &c. Minutiorem porrò hujus narrationem facti reliquit noster hic Matthæo fusiùs exequenti. contentus ipse delibare per epitomen quæ ad Petri gloriam sui Magistri pertinebant, ne familiari gratiæ servire in scribendo videretur.

υψηλὸν, ἠοὶ τ ἀυτῦ θεότητ. ὁ Μάρκος δὲ ὡς σφόδρα βάλεται ὁμολογεῖσθαι τὴν οἰκονομίαν· φησὶ, τὸ μὲν τῦ ἀνθρώπου. τί ἦν ὅ σόμα τῶν Ἀποστόλων Πέτρ; ὁ πανταχῦ θερμὸς πάντων ἐρωτηθέντων αὐτὸς ἀποκρίνεται, σὺ εἶ ὁ Χριστός. τὸ μὲν ἦν ἀκριβεστέραν ὡδὶ τάτε διήγησιν παρεχώρησεν ὁ παρὼν εὐαγγελιστὴς τῷ Ματθαίῳ εἰπόντι, αὐτὸς δὲ ὡς ἐν ὄπτομῇ ὅ ἀκριβὲς παρῆκε τῆς ἱστορίας, ἠοὶ ἵνα μὴ δόξῃ Γ ἑτέρῳ τῷ ἑαυτῦ χαρίζεσθαι διδασκάλῳ.

30. Et comminatus est eis, ne
„ cui dicerent de illo.

„ Καὶ ἐπετίμησεν αὐτοῖς, ἵνα μη-
„ δενὶ λέγωσι ὡδὶ αὐτῦ.

TOLOSANI. Separans Discipulos Christus à Iudæis, quæ esset ipsorum de se ipso sententia exquirit. ut sine arbitris liberā sententiam syncerè, atque ex animo dicerent. Illi autem respondent dicentes: Alios quidem existimare ipsum esse Ioannem, alios autem Eliam. Multorum ea increbescebat opinio; resurrexisse à mortuis Ioannem, & potestatem perpetrādorum signorum, quam non habuisset antea, in ipsa resurrectione accepisse. Cùm cognovisset autem ex Discipulis Sálvator, quid de se alii opinarentur, quid porrò ipsi sētiant pergit exquirere. Quid hic verò Petrus? profitetur esse ipsum eundem illum, qui à Prophetis prænunciatus est, Christum. quid ãutem Petro vicissim Christus reposuerit: quamque illi ac quàm amplam gratulationem, felicitatisque prædicationem rependerit, supersedit quidem commemorare Marcus,

ΤΟΛΩΣ. Διϊςῶν τὺς μαθητὰς ὁ Χριστὸς ἀπὸ τῶν Ιυδαίων πυνθάνεται ὡδὶ ἑαυτῦ· ἵνα μηδένα δεδιότες, ἀληθῆ τὴν ἀπόκρισιν ποιήσωνται· ἃ ὄ ἀποκρίνονται λέγοντες· ὅτι ἃ μὲ Ιωάννην λέγυσιν· ἃ ὄ ἠλίαν· πολλοὶ γὰρ ἐνόμιζε ἀναςῆναι ἐκ Ιωάννην. Καὶ δὴ ἐκ τῆς ἀνασάςεως τὴν τῶν σημείων ἐργασίαν λαβεῖν· ἐπεὶδὴ ζῶν ὐδὲν σημεῖον ἐποίησε. μαθὼν ὄ ὁ Σωτὴρ ὡς ἀπὸ τῶν μαθητῶν τὰς τῶν ἄλλων ὡδὶ ἑαυτῦ ὑπολήψεις, τὴν ἐκείνων πάλιν ζητεῖ μαθεῖν παρ' αὐτῶν. τί ἦν ὁ Πέτρ; ὁμολογεῖ αὐτὸν εἶναι ἐκ τῶν προφητῶν καταγελλόμενα Χριστόν· ὁ ὄ Σωτὴρ πρὸς ἐκ Πέτρα εἶπε, ἠοὶ πῶς αὐτὸν ἐμακάριςεν, ὁ μὲ Μάρκ ἀφῆκεν· μαθητὴς ὑπάρχων τῦ Πέτρ, ὡς μὴ δόξῃ τῷ διδασκάλῳ χαρίζεσθαι· ὁ ὄ Ματθαῖ ἀνελλιπῶς εἶπε.

idonea

idonea ex causa. quoniam enim Discipulus Petri erat, veritus est ne minorem obtineret fidem Discipuli præconium de Magistri laude, neve adulationis suspectum testimonium videri posset. qua causa liber Matthæus omnia ubertim exposuit.

„ Καὶ ἤρξατο διδάσκειν αὐτὸς, ὅτι
„ δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου πολλὰ πα-
„ θεῖν, καὶ ἀποδοκιμασθῆναι ἀπὸ τῶν
„ πρεσβυτέρων καὶ ἀρχιερέων καὶ
„ γραμματέων, καὶ ἀποκτανθῆναι, καὶ
„ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀναστῆναι.

31. Et cœpit docere eos, quo-
„ niam oportet filium hominis
„ pati multa, & reprobari à Se-
„ nioribus, & à summis Sacerdo-
„ tibus & Scribis, & occidi: &
„ post tres dies resurgere.

„ Καὶ παῤῥησίᾳ τὸν λόγον ἐλάλει.
„ καὶ προσλαβόμενος αὐτὸν ὁ Πέτρος,
„ ἤρξατο ἐπιτιμᾶν αὐτῷ.

32. Et palàm verbum loque-
„ batur. Et apprehendens eum
„ Petrus, cœpit increpare eum.

ΑΥΤΟΥ. Καὶ ἐπετίμησεν αὐτοῖς μηδὲν λέγωσιν, ἢ διεστείλατο, ὡς φησιν ὁ Ματθαῖος. ἐβούλετο γὰρ ἔτι συσκιάζεσθαι τὴν παρ' ἑαυτοῦ δόξαν, ὥστε τοὺς σκανδαλιζόντων ἐκ μέσου γνωμῶν τοῦ τε σταυροῦ καὶ τοῦ πάθους καθαρὰν ἐντυπωθῆναι τῇ διανοίᾳ αὐτῶν τὴν πίστιν. ὅτε γὰρ ἔπηξεν αὐτοῖς τὸ δόγμα, τότε τὴν περὶ τοῦ πάθους διδασκαλίαν εἰσήγαγεν. ἀλλ' οὐδὲ οὕτως ξυνιέσαν ὃ λεγόμενον. ἦν γάρ φησι κεκαλυμμένον ὁ λόγος ἀπ' αὐτῶν. καὶ οὐκ ᾔδεσαν ὅτι ἀναστῆναι αὐτὸν δεῖ, καὶ ἐφοβοῦντο ἐρωτῆσαι οὐχ ὅτι ἀποθανεῖν ἔχει, ἀλλ' ὅτι πῶς ἢ τίνι τρόπῳ. οὐδὲ γὰρ ἤδεσαν τί ποτε ἔστιν ἀναστῆναι. ἀλλὰ πολλῷ βέλτιον εἶναι ἐνόμιζον μὴ ἀποθανεῖν. διὸ τῶν ἄλλων θορυβουμένων καὶ ἀπορούντων, πάλιν ὁ Πέτρος θερμὸς ὢν μόνος τολμᾷ περὶ τούτων διαλεχθῆναι.

EIVSDEM. *Et comminatus est eis ne cui dicerent.* aut, ut Matthæus habet: *præcepit.* volebat enim adhuc in obscuro latere suam gloriam, ut scandalis è medio sublatis, Crucis & passionis pura insculperetur ipsorum animis veritatis fides. ubi autem infixit eorum mentibus sublime dogma divinitatis suæ, tunc & passionis doctrinam insinuavit. Sed nec sic intellexerunt quod diceretur. *Erat enim*, ait, *absconditus ab eis sermo*. & nesciebant oportere ipsum resurgere à mortuis. & verebantur interrogare, nõ an moriturus esset, sed quomodo: nesciebant enim quid tandẽ esset *resurgere*: at multò melius esse putabant non mori. Inter hæc aliis æstuantibus, & metu mussantibus, Petrus solito feruore solus ausus est, silentio abrupto, de his loqui.

„ Ὁ δὲ ἐπιστραφεὶς, καὶ ἰδὼν τοὺς
„ μαθητὰς αὐτοῦ, ἐπετίμησε τῷ Πέ-
„ τρῳ, λέγων, ὕπαγε ὀπίσω μου σατα-
„ νᾶ, ὅτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ
„ τὰ τῶν ἀνθρώπων.

33. Qui cõversus, & videns Di-
„ scipulos suos, cõminatus est Pe-
„ to, dicẽs, Vade retro me Satana,
„ quoniam non sapis quæ Dei
„ sunt, sed quæ sunt hominum.

ΤΟΛΩΣ. Πάλιν ὁ Πέτρος θερμὸς ὢν μόνος ἐπόλμησε περὶ τοῦ Χριστοῦ

TOLOSANI. Rursus Petrus solito fervore provectus, solus au-

det interpellare affarique Chriſtũ. ut enim Matthæus refert, increpavit Iesũ Petrus quæ ſubiturus eſſet tormenta memorantem, abrumpenſque moleſtum ſermonem interlocutus illa eſt: *Abſit à te Domine, non erit tibi hoc*. In quo valde mirum eſt eum, qui tantæ revelationis à Patre factę honore dignatus fuiſſet, quo nomine amplã modò gratulationẽ acceperat, tam citò falli ac prolabi potuiſſe. Sed mirandum nihil eſt. non enim de paſſione Domini reuelationem acceperat, ſed de divinitate Chriſti, & de qualitate Filii Dei quam veram is & legitimam obtineret, edoctus plenè erat, idque profitebatur. myſteriis Cruci & Reſurrectionis, de quibus nihil dum acceperat, non ita facilem accomodabat fidem. Oſtendit autem Dominus ſe ſe volentem & libentem ad paſſionem accedere, eò ipſo quod Petrum objurgat aſperius, & Satanam appellat. Cupiebat enim Satan Chriſtum non pati. Propterea acerbiùs Petrum increpat votis cum Satana conſentientem. Tum adjungit: Paſſionem Crucis à me abominaris Petre quaſi rem me indignam: at ego prædico tibi, ne te quidem ſalvum poſſe fieri, niſi & ipſe crucem ſubeas, & cuncta patiaris, quæ qui volunt ſalutem conſequi, patiuntur.

Μαλεχθῆναι· ὡς γὰρ ὁ Ματθαῖος φησὶν ὅτι ἐπετίμα αὐτῷ· λέγων. ἱλεώς σοι Κύριε· ὃ μὴ ἔσαι σοι τοῦτο. Καὶ θαῦμα μέγα πως ὁ ἀποκαλύψεως τυχὼν καὶ μακαριωθεὶς διὰ τὴν ὁμολογίαν, ὅτῳ ταχέως ἐσφάλη. ἀλλ' οὐδὲν θαυμαστόν. ὃ γὰρ ἐδέξατο τὴν ἀποκάλυψιν περὶ τοῦ πάθους τοῦ Κυρίου· ὅτι μὲν γὰρ ὁ Χριστός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, μεμάθηκεν· ὅτι δὲ τὸ μυστηρίῳ τοῦ σταυροῦ καὶ τῆς ἀναστάσεως, οὐδέπω. δείκνυσι δὲ αὐτῷ ὁ Κύριος ὅτι ἐκὼν ἔρχεται ἐπὶ τὸ πάθος. ὃν τοῦ ἐπιτιμᾷν αὐτῷ καὶ Σατανᾶν αὐτὸν καλεῖν, τοῦτέστιν ἀντικείμενον. ἐπιθυμία γὰρ τοῦ Σατανᾶ τὸ μὴ παθεῖν τὸν Χριστόν. διὸ καὶ σφοδρῶς τῷ Πέτρῳ ἐπετίμησε. καὶ φησι πρὸς αὐτόν· ὅτι ἀνάξιόν μου ἐστὶ τὸ παθεῖν ὡς εἴρηκας Πέτρε· ἐγὼ δέ σοι λέγω, ὅτι οὐδὲ σὺ αὐτὸς δυνήσῃ σωθῆναι, εἰ μὴ καὶ αὐτὸς σταυρωθήσῃ, καὶ πάντα παθὼν ὅσα καὶ σωθῆναι βουλόμενοι πάσχουσι.

ANONYMI. Satan & Satanas Adverſarium ſonat. Hoc vocabulo Petrũ appellat, ut obſtare auſum & contra occurrere de ſe dictis. *Quoniam*, ait, *non ſapis quæ Dei ſunt, ſed quæ ſunt hominum*. Humanus enim erat ſenſus de cruce, ut re infami & deprimente, Dominum erubeſcere. divinum autem conſilium propter omnium ſalutem uſq; ad mortis experientiam deſcendere.

VICTORIS ANTIOCHENI. Quid hoc tandem eſt? qui modò divina revelatione dignatus declarabatur. qui beatus paulò ante prę-

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Σατὰν μὲν καὶ Σατανᾶς ὁ ἀντικείμενος ἑρμηνεύεται. τοῦτο δὲν καλεῖ τὸν Πέτρον ὡς ἀντιθέοντα τοῖς ἐρημμένοις ὑπ' αὐτοῦ. ὅτι δὲ φρονεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων. ἀνθρώπινον γὰρ ἦν φρόνημα τὸ περὶ τοῦ σταυροῦ ὡς ἀδόξου καὶ ἐπονειδίστου, τὸν Κύριον ἐρυθριᾶν. θεῖον δὲ τὸ διὰ τῶν ἀπάντων σωτηρίαν ἄχρι θανάτου πείρας ἐλθεῖν.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Τί δήποτε τοῦτό ἐστιν; ὁ ἀποκαλύψεως τυχὼν, ὁ μακαριωθεὶς ὅπως, ταχέως ἔπεσε καὶ ἐσφάλη; καὶ τί θαυμαστὸν ᾧ ὃ δεξαμένῳ ἐν τοῖς ἀποκάλυψιν τοῦτο παθεῖν; ὅτι μὲν γὰρ ὁ Χριστός ἐστιν ὁ υἱὸς Θεοῦ, ἔμαθεν

ἔμαθεν · ὅτι ποτέ ἐστι ὁ μυστήριον τῆς σταυρῶ καὶ τῆς ἀναστάσεως, οὐδέπω δῆλον αὐτῷ ἐγένετο. καὶ γὰρ ἐν ἐστιν, ὁ λόγος ἐπ' αὐτῷ κεκαλυμμένος. αὐτὸς μέντοι ἀρκούς ὅτι Χριστὸν ἀπεκάλυψεν ἐλθεῖν δεῖ ὁ πάθος. καὶ ἐπετίμησε τῷ Πέτρῳ καὶ Σατανᾶν ἐκάλεσε, καὶ μόνον οὐκ εἶπεν, ὁ Σατανᾶς ἐφθέγξατο ἐκ σοῦ. Καὶ γὰρ ἐπιθυμία ἦν τοῦ ἀντικρούειν ὁ μὴ παθεῖν τὸν Χριστόν. διὰ τοῦτο μετὰ τοσαύτης σφοδρότητος αὐτῷ ἐπετίμησε. σὺ μὲν γάρ φησι, νομίζεις ὅτι ἀνάξιόν με ἐστὶ ὁ παθεῖν, ἀπὸ τῶν ἐναντίων καταγέλων αὐτοῦ τὸν ἀγωνίαν. ἕτερος δέ φησι. τῷ μὲν σατανᾷ πειράζοντι αὐτὸν ἵνα σοῦ σατανᾶ, ἀλλ' ὕπαγε σατανᾶ· γέγραπται γὰρ, Κύριον τὸν Θεόν σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις. τῷ δὲ Πέτρῳ ἐπὶ ἁμαρτάνοντι, καὶ διὰ τοῦτο ὀπισθεν ὄντι τοῦ Ἰησοῦ λέγεται, ὕπαγε ὀπίσω μου Σατανᾶ, σκάνδαλόν μοι εἶ. εἰ δὲ οὐ ὁ ἄγιος ὀπισθέν ἐστιν Ἰησοῦ, ἀποστὰς καὶ προσκυνήσας τῷ λόγῳ Θεοῦ, ὀπίσω ἑαυτοῦ ἔβαλε τὸν Ἰησοῦν. καὶ διατοῦτο ἀκόλουθος ὁ Πέτρος, ὕπαγε ὀπίσω μου, τοῦτ' ἔστιν, ἀκολούθει μοι, καὶ τῇ σοῦ παθεῖν μου ἐκουσίᾳ μὴ ἀνθίστασο, τοὺς ἐμοὺς λόγους ὀπίσω σου ῥίπτων, καὶ ὃ ἐν τοσαράκοντα ἡμέραις ἐνηστευσα ψαλμῷ ἐρημικῷ τῷ ἁμαρτωλῷ. Σύ μοι φησιν ὀλιγωρίας βαλομένῳ παθεῖν. ἐγὼ δέ σοι λέγω ὅτι μόνον ὃ ἐμὲ κωλύσῃ, καὶ τῷ ἐμῷ πάθει δυσχεραίνειν, ὀλιγωρεῖς σοι καὶ ὀλεθρίῳ, ἀλλ' ὅτι οὐδὲ σοῦ σωθῆναι δυνήσῃ ἐὰν μὴ καὶ αὐτὸς ἀποθάνῃς. διατοῦτο οὐκ ἐφ' ἑαυτῷ προφάσει λόγου, ἀλλὰ καὶ ἐπ' ἐκείνων.

dicatus est, tam citò decidit & erravit? At quid mirum hoc pati eum in iis, de quibus divina revelatione illuminatus non est? nimirum esse Christum Dei Filium dicerat: quid tandem esset mysterium Crucis & Resurrectionis, nondum illi fuerat manifestatum. *Erat* enim ait, *sermo ab ipsis absconditus*. Ipse quidem ostendens quàm non invitus ad passionem accederet, & increpuit Petrum, & Satanam vocavit: & tantùm non dixit: Satanas per te locutus est. nam votum erat Satanæ non pati Christum. propterea tanta vehementia ipsum objurgavit. Tu quidem, inquit, existimas, rem me indignam esse pati. inculcatione mentionis ipsi exosæ æstum ejus animi frangens, atque opprimens. Alius dicit: Satanæ tentanti Christum, non dictū est: *Vade post me Satana*. sed, *vade Satana: scriptum est enim, Dominum Deum tuum adorabis* &c. Petro autem tunc peccanti, ac propterea à tergo habenti Iesum, dicitur: *Vade post me Satana, scandalum mihi es*. Si ergo Sanctus post Iesum est, Apostata & rebellis Dei verbis post tergum suum Iesum rejicit. Propterea Petrus audit: *vade post me*. hoc est: sequere me. & meo voluntario decreto patiendi ne obsiste, meos sermones retrorsum projiciens, ut in Psal. quadragesimo nono scriptum est de peccatore. *Ps. 49. 17* Tu mihi succenses, ait, quod pati velim. Ego autem dico tibi: non solùm impedire passionem meam, & illam ægrè ferre noxium & exitiosum tibi est, sed nec habere partem mecum poteris, nisi & ipse moriaris. ad patientiam similium trahere vult eos. propterea non in se cohibet illatam mortis mentionem, sed in ipsos extendit.

34. Et convocata turba cum
„ Discipulis suis,dixit eis: Si quis
„ vult me sequi, deneget semetip-
„ sum ; & tollat crucem suam, &
„ sequatur me .

„ Καὶ προσκαλεσάμενος τὸν ὄχλον
„ σὺν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, εἶπεν αὐτοῖς,
„ ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἀκολουθεῖν, ἀπαρ-
„ νησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν
„ αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθείτω μοι .

EIVSDEM . Tantum est lucrũ ejus rei, ut vobis , ait , infestum ac pernicioſum sit non mori , mori autem optabile . non ait autem : Etiam si nolitis volo ego vos hoc pati . sed hoc potiùs modo loquitur . *Si quis vult me sequi.* ad bona enim voco vos , non ad mala & gravia ut cogam . quæ dicens , efficaciùs trahebat . qui enim cogit & vim adhibet , offendit avertitq; qui verò auditori sui arbitrium relinquit,magis eum allicit. vi siquidem potentius obsequium est.Iam discamus quid sit negare semetipsum . Hoc sciemus si noverimus quid sit negare alium . qui negat alium fratrem , servum , aut quid simile : etiamsi flagellatum videat, si vexatum, si abductum,aut quidvis patientem aliud , non assistit , non adjuvat , non patitur pro illo quidquã , quippe semel in totum alienatus ab eo . Sic vult corporis nos abiicere curã nostri, quantumcumque sit quod patiamur.non dixit verò Christus : ne parcat sibi : sed haud paulò incitatiùs *deneget seipsum*. hoc est:nihil habeat commune cum seipso : sed velut alio patiente,sic afficiatur. Illud autem. *tollat crucem suam*, ostendit : abnegare seipsum oportere usque ad mortem crucis : & non semel,non bis , sed per totam vitam hoc faciendum esse . *& sequatur me* . nam fieri potest , ut qui patitur non sequatur Christum . quando quis scilicet propter ipsum non patitur .

ΑΥΤΟΥ. Τοῦτο τὸ πρᾶγμα τοῦτο τοῦτό τὸ κέρδος, ὅτι ἐφ' ὑμῖν, φησί, τὸ μὴ ἀποθανεῖν δεινόν, τὸ δὲ ἀποθανεῖν ἀγαθόν . οὐκ εἶπε δέ, κἂν μὴ βούλεσθε, βούλομαι δὲ τοῦτο ὑμᾶς παθεῖν . ἀλλὰ πῶς; ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἀκολουθεῖν . ὅτε γὰρ ἀγαθὰ καλῶ, οὐκ ὅτε κακὰ ἠνάγκασα . ταῦτα δὲ λέγων ἐπέσπᾶτο μειζόνως . ὁ μὲν γὰρ βιαζόμενος, ἀποτρέπει . ὁ δὲ ἀφεὶς Κύριον καὶ ἀκροατὴν εἶναι, μᾶλλον ἐφελκύεται . βίας γὰρ δυναστότερον πειθώ . τί ποτε δέ ἐστιν ἀρνήσασθαι ἑαυτὸν μάθωμεν . τοῦτο δὲ εἰσόμεθα ἐὰν ἔγνωμεν τί ἐστι τὸ ἀρνήσασθαι ἕτερον . ὁ ἀρνούμενος ἕτερον ἀδελφὸν ἢ οἰκέτην ἢ ὁτιοῦν ἂν, κἂν μαστιζόμενον ἴδῃ, κἂν διωκόμενον, κἂν ἁρπαζόμενον, κἂν ὅτι οὖν πάσχοντα, οὐ παρίσταται, οὐ βοηθεῖ, οὐ πάσχει τι πρὸς αὐτοῦ, ἅπτε ἅπας ἀλλοτριωθείς . ὅτω τοίνυν βούλει τοῦ σώματος ἡμᾶς ἀποδύσῃ τοῦ ἡμετέρου, κἂν ὅτι οὖν πάσχωμεν . οὐκ εἶπε δὲ ὁ Χριστός, μὴ φεισάσθω ἑαυτοῦ, ἀλλὰ ὅπερ πάσχων, ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν . τοῦτ' ἔστι, μηδὲν ἐχέτω κοινὸν πρὸς αὐτόν, ἀλλ' ὡς ἑτέρου πάσχοντος οὕτω διακείσθω . τὸ δέ, ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, ὅτι ἀπαρνεῖσθαι δεῖ μέχρι θανάτου καὶ θανάτου τοῦ σταυροῦ . καὶ ὅτι οὐχ ἅπαξ, οὐδὲ δίς, ἀλλὰ διὰ παντὸς τοῦ βίου τοῦτο δεῖ ποιεῖν . καὶ ἀκολουθείτω μοι . ἐπειδὴ γὰρ ἔστι τὰ πάσχοντα μὴ ἀκολουθεῖν, ὅταν μὴ δι' αὐτὸν πάθῃ τις .

„ Οὐ

„ Ος γὰρ ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ
„ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν. ὃς δ' ἂν
„ ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν
„ ἐμοῦ καὶ τοῦ εὐαγγελίου, οὗτος σώσει
„ αὐτήν.

35. Qui enim voluerit animam
„ ſuam ſalvam facere, perdet eã:
„ qui autem perdiderit animam
„ ſuã propter me, & Evangelium,
„ ſalvam faciet eam.

ΑΥΤΟΥ. Ο λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· οὐκ ἀφειδῶν ὑμῶν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα φειδόμενος ταῦτα διαπράττω. καὶ γὰρ ὁ φιλόμενος τοῦ παιδίου ἀπόλλυσιν αὐτό· ὁ δὲ μὴ φειδόμενος σώζει. εἶτα ἐπειδὴ εἶπεν, ὁ θέλων σῶσαι ἀπολέσει αὐτήν, καὶ τὰ ἑξῆς. ἵνα μὴ νομίσῃς ἴσην εἶναι τὴν ἀπώλειαν ταύτην κἀκείνην, καὶ τὴν σωτηρίαν, ἵνα μάθῃς ὅσον ταύτης τε κἀκείνης, ἐπάγει τὰ διὰ κατασκευάζων, ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ τοῦ εὐαγγελίου.

EIVSDEM. Quod ait hanc habet ſententiam: non vos immiſericorditer tracto: ſed parcens quã maximè, & quàm benigniſſimè conſulens hæc præcipio. qui enim nimis tenerè indulget filiolo, perdit illum; qui verò non parcit, ſervat. Inde poſtquam dixit: *Qui vult ſalvare animam perdit ipſam* &c. ne putares pares eſſe hanc & illã perditionem, hanc & illam ſalutem. ut inquam diſcas quantùm inter has res, uno licèt expreſſas vocabulo, interſit: addit hæc, ambiguitatem tollens: *propter me, & Evangelium*.

„ Τί γὰρ ὠφελήσει ἄνθρωπον, ἐὰν
„ κερδήσῃ τὸν κόσμον ὅλον, καὶ ζημι-
„ ωθῇ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ;
„ Ἢ τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγ-
„ μα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ;

36. Quid enim proderit homi-
„ ni, ſi lucretur mundum totum:
„ & detrimentũ animę ſuę faciat?
37. Aut quid dabit homo cõ-
„ mutationis pro anima ſua?

ΑΥΤΟΥ. Ἰδὲ πῶς ἡ πρᾶξις τοῦ Θεοῦ αὐτῆς σωτηρία ἀπωλείας πάσης χείρων τε καὶ ἀνίατος ὅσα, τῷ μηδὲν εἶναι λοιπὸν ὃ ἐξωνήσεται αὐτήν. μή γὰρ μοι τοῦτο λέγε, φησὶν, ὅτι τοσούτοις αὐτὸν ἔσωσε κινδύνοις διαφυγὼν τοὺς τοιούτους· ἀλλὰ μὴ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ἧς καὶ τοῦ οἰκουμένου ἅπασαν, καὶ τί τὸ πλέον ἐντεῦθεν αὐτῷ ἐκείνης ἀπολλυμένης; μὴ γὰρ ἑτέραν ἔχεις ψυχὴν ἀντὶ ψυχῆς δοῦναι. χρήματα μὲν γὰρ ἢ οἰκίαν ἢ ἀνδράποδον δοὺς ἀνταλλάξασθαι. ψυχὴν δὲ ἀπολλυς, ἑτέραν ἀποδοῦναι οὐ δυνήσῃ ψυχήν. καὶ τί θαυμαστὸν εἰ ὅπερ τῆς ψυχῆς τοῦτο συμβαίνει; καὶ γὰρ ὅπερ σώματος τοῦτο γινόμενον ἴδοι τις ἄν. κἂν γὰρ μυρία χρήματα προσείμενος ἧς, σῶμα δὲ ἔχῃς ὀδυνηρὸν φύσει

EIVSDEM. Vide quomodo extra Deum animæ ſalus, exitio quovis pejor eſt, ut pote irreparabiliter perimens: quippè quæ reliquum illi nihil faciat, quo rependi poſſit illius ac redimi jactura. Nec enim mihi dicas, inquit, tot eum, tantiſque periculis elapſum, animam ſuam ſervaſſe. Sæd poſt animam ejus repone totum etiã mundum: quid inde lucri ipſi ſupererit, illa ſemel perdita? nam aliam animam non habes, quàm pro anima des. Pecuniam quidem, aut domum, vel mancipium compenſare permutatione potes. pro anima, quam amiſeris non poteris aliam reddere. Et quid mirum, ſi hoc in

anima

anima contingat, cùm idem cernatur in corpore. nam si decé millibus diadematum redimitus sis, corpus autem habeas ægrum, & incurabilibus laborans morbis, ne tot quidem regnorum & tui universi quantum esset imperii sanare illud possis impendio.

TOLOSANI. Quod hic ait, tale quoddam est: *Quicumque vult venire post me abneget semetipsum.* Attende autem non dixisse Dominum: etiam si nolit, moriatur: sed qui in id ultro se obtulerit. ad bona enim voco, inquit, non autem ad mala; ut minimè opus sit cogere. Quid verò est, abneget semetipsum? nihil habeat proprium & peculiare in se, vel apud se, quod servatum velit: sed omnia exponat, committatque periculis. patiatur autem ita constanter, ut non ipse accipere doloris sensum, cum ejus corpus torquebitur, sed alius pro eo quidam cruciari videatur. Multùm hæc exaggerat quod sequitur, *& tollat crucem suam.* non enim qualemcumq; mortem exigit, sed ignominiosam & pudendam. Nec verò hic uno ictu defungi licet, verùm atrocitatem, mali diuturnitate cumulante, totam quam longa est mors hæc infestat vitam. id enim illa verba innuunt, *& sequatur me.* Nam & alioqui facilè fieri potest & sæpè fit, ut qui multis & longis afflictantur malis, non tamen Christum sequantur. Oportet igitur nos quasi in acie stare adversus mortem continuò propositam. Enimverò si in sæcularibus bellis qui sub primam aciem ad certam ferè necẽ objicitur miles, is esse solet qui præstantissimus judicatur: Quidni observetur id quoque in hoc spirituali certamine, in quo sustentat periclitantis animum, resurrectionis & bonorum æternorũ expectata fruitio.

ηοὴ ἀνιάτως ἔχῳ, ἵ δυνήσῃ τὴν βασιλείαν ἅπασαν ὑπὲρ ὑμῶν διορθῶσαι τοῦτο.

ΤΟΛΩΣ. Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν. ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω. ἑαυτόν· ηοὴ ὅρα. τὸν εἶπεν κἂν μὴ θέλῃ τις, ἀποθνησκέτω· ἀλλ' ὁ βασιλόμενος τοῦτο παθεῖν· ὑπὲρ γὰρ ἀγαθὰ καλῶ φησὶν· ἵ μὴν ὑπὲρ κακά· ἵνα ηοὴ ἀναγκάσω· τί ἐστι τὸ ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν; ὅτι μὴ ἐχέτω ἴδιόν τι πρὸς ἑαυτόν· ἀλλ' ἐνδιδότω τοῖς κινδύνοις· ηοὴ οὕτω δέχεσθω ὡς ἑτέρου πάσχοντος. τὸ δὲ ηοὴ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ πολλὴν ἐμφαίνει τὴν ὑποβολήν. οὐ γὰρ μόνον τὸν θάνατον ἀπαιτεῖ ἀφ' ἡμῶν· ἀλλὰ ηοὴ τοῦτον ἐπονείδιστον· ηοὴ οὐχ ἅπαξ ἢ δίς, ἀλλὰ διὰ παντὸς τοῦ βίου. τοῦτο γὰρ σημαίνει τὸ· ηοὴ ἀκολουθείτω μοι. Ἐπειδὴ ἔστι ποτὲ ηοὴ πάσχοντα μὴ ἀκολουθεῖν. δεῖ τίνων πρὸς τὸν διηνεκῆ θάνατον ἡμᾶς παρατάσσεσθαι. εἰ γὰρ ηοὴ ὑπὲρ τῶν ἀληθινῶν πολέμων ὁ πρωτεπαγμὸς εἰς σφαγὴν, ἔτος τῶν ἄλλων πρωτιμότερος· πῶς οὐκ ἔσται ἐν ὑπὲρ τούτων· ἐν οἷς μᾶλλον ἀναστάσεως ἐλπὶς ηοὴ ἡ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἀπόλαυσις;

38. Qui enim me cõfusus fuerit, & verba mea in generatione ista adultera & peccatrice: & Filius hominis confundetur eum, cùm venerit in gloria Patris sui cum Angelis Sanctis.

» Ος γὰρ ἂν ἐπαισχυνθῇ με καὶ τοὺς
» ἐμοὺς λόγους ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ τῇ
» μοιχαλίδι ηοὴ ἁμαρτωλῷ, ηοὴ ὁ
» υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπαισχυνθήσε[ται] αὐ-
» τὸν ὅταν ἔλθῃ τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς αὐ-
» τοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων τῶν ἁγίων.

ANO-

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Μοιχαλίδα καλῶ, οἱονεὶ εἰδωλολάτριν κ᾽ ὃ εἰρημένον, μοιχάλιδα ἐν τῷ ξύλῳ τοῦτ᾽ ἔστιν ἐθνῶν τῷ ξυλίνῳ ἀγάλματι ἤτοι δένδρῳ τινὶ εὐσκίῳ.

ANONYMI. Adulterã vocat Idololatram. juxta dictum, mœchata eſt in ligno, hoc eſt in Gentilium ligneo ſimulacro, aut arbore umbroſa.

SCHOL. Sub qua videlicet arbore, ut in lucis fiebat, ſuperſtitioſæ cerimoniæ, aut ſacra nefaria celebrarentur.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Οὐκ ἀρκεῖ τῇ κ᾽ διὰ νοίαν πίστει, ἀλλὰ καὶ τὸ διὰ στόματος ὁμολογίαν ἀπαιτεῖ, εἰς παῤῥησίαν ἡμᾶς ἀλείφων καὶ πλείονα ἀγάπης ἔμφασιν, καὶ ὑψηλὰς ἐργαζόμενος. καθάπερ ὁ μοιχαλὶς λέγει ἢ ἑτέρῳ συνομιλήσῃ ἀνδρί, ὅπως καὶ ἡ Θεὸν ἀληθινὸν νυμφίον καταλιποῦσα ψυχή, κ᾽ μὴ πάσῃ ἐντολὰς αὐτοῦ φυλάττουσα, μοιχαλὶς χρηματίζει δηλονότι καὶ ἁμαρτωλός. ὁ δὲ ὅτι τῶν τοιούτων τιμὴν ἐμὴν ἀφανίσῃ δεσποτείαν, καὶ ὅτι τῷ εὐαγγελικῷ ἐγκαλυπτόμενος λόγῳ, ἀξίαν τ᾽ ἀσεβείας πίσει τιμωρίαν, ἀκούων ἐν τῇ δευτέρᾳ καὶ φοβερᾷ παρουσίᾳ, ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν οὐκ οἶδα ὑμᾶς. διὰ δὴ τοῦτο κἂν ποιήσῃς τι χρηστὸν, καὶ μὴ λάβῃς αὐτοῦ τὴν ἀνταπόδοσιν ἐνταῦθα, μὴ ταράττου.

VICTORIS ANTIOCH. Nõ ſatis habet fidem mente conceptã, ſed & confeſſionem, quæ ore fit, exigit. ad liberam nos excitans & velut exercitans agẽdi, loquendiq; fortiter fiduciam, necnõ maiorem affectum caritatis: omninoq; nos excelſos & magnanimos ſtudens reddere. ut autem adultera vocatur, quæ cum alio viro fuerit, ſic anima, quæ Deum verum ſuum ſponſum reliquerit, & mãdata ejus non cuſtodierit, adultera videlicet ac peccatrix eſt. qui ergo coram talibus dominationem meam negaverit; & citatus ad profitendam doctrinam Evangelicam ſe ſe abſconderit, dignam impietate luet pœnam, audiens in ſecundo & terribili adventu: *Amen, amen dico vobis, neſcio vos*. Propter hoc ſi feceris aliquid benè, nec tamen ejus mercedem hic receperis, ne turberis.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ θ'

„ ΚΑΙ ἔλεγεν αὐτοῖς, ἀμὴν λέγω
„ ὑμῖν, ὅτι εἰσί τινες τῶν ὧδε ἑστηκότων,
„ οἵτινες οὐ μὴ γεύσωνται θανάτου, ἕως
„ ἂν ἴδωσι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἐληλυ-
„ θυῖαν ἐν δυνάμει.

CAPVT IX.

1. ET dicebat illis, Amen di-
„ co vobis, quia ſunt quidã de hic
„ ſtantibus, qui non guſtabunt
„ mortem, donec videant regnum
„ Dei veniens in virtute.

ΤΟΛ. Οὐ μόνον ἡ κ᾽ διὰ νοίαν πίστις ἱκανὴ πρὸς σωτηρίαν ἡμῖν τυγχάνει· ἀλλὰ δεῖ καὶ μίαν καὶ τῆς διὰ στόματος ὁμολογίας. Καὶ γὰρ ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς ἐστιν ὁ ἄνθρωπος συγκείμενος· ἀκοῦν καὶ ἀμφότερα ἁγιάζεσθαι χρεών· ἁγιάζεται γὰρ ἡ ψυχὴ δι᾽ ἀκριβοῦς τε καὶ βεβαίας πίστεως· ἁγιάζεται

TOLOSANI. Sola mente cõcepta fides ad ſalutem non ſufficit: ſed ejus præterea neceſſaria nobis eſt ore ac verbo promulgata confeſſio. Etenim ex corpore & anima conflatus homo eſt. unde utramque iſtam pariter partem ſanctificari eſt opus. Sanctificatur

autem anima per ſynceram & firmam fidem: ſanctificatur & corpus per confeſſionem nominis Chriſti. Propterea enim Salvator dicit: *qui erubuerit me*. & quæ ſequuntur. quia verò de gloria ſua commemoraverat obiter, oſtẽdere volens quàm non ex vano id jactaſſet, ait: *ſunt quidam de hic ſtantibus*. (Petrum ſignificans & Iacobum & Ioannem) qui non moriẽtur ante quã ego ipſis demonſtravero in Transfiguratione mea, cũ quanta gloria ſecũdo advẽtu meo. reuehendus olim in orbem ſim.

ANONYMI. Regnum Dei vocat fidem in ſeſe firmiter apprehenſam, & libera profeſſione declaratam. hoc enim ſonat illud: *in virtute*.

2. Et poſt dies ſex aſſumit Ieſus Petrum & Iacobum & Ioãnem: & ducit illos in montem excelſum ſeorſum ſolos, & transfiguratus eſt coram ipſis.

3. Et veſtimenta ejus facta sũt ſpiendentia & cãdida nimis veluti nix, qualia fullo non poteſt ſuper terram candida facere.

TOLOS. Lucas octo dies ait: nihil huic propterea cõtrarium affirmans, ſed ſummè conſentiens. Ille enim in iſtam ſummam imputavit & hanc diem qua hæc prædicta ſunt; & illam qua in montem venerunt. Marcus autem eas tantùm dies, quæ inter has duas interjectæ ſunt, numeravit. Quare autem hos tantùm tres ſecum aſſumpſit Salvator, & coram ipſis transfiguratus eſt? quoniam eminebant ſupra reliquos. Nam Petrus vehementer amabat Ieſum: Ioannes vehementer ab eo dilige-

δὲ καὶ ὃ σῶμα διὰ τῆς εἰς Χριστὸν ὁμολογίας· διὰ γὰρ ταῦτά φησιν ὁ Σωτὴρ· ὃ δ' ἂν ἐπαισχυνθῇ με· καὶ τὰ ἑξῆς. ἐπεὶ δὲ περὶ τῆς δόξης αὐτοῦ εἶπε, θέλων δεῖξαι αὐτοῖς ὅτι ἀληθῆ μάτην ταῦτα λέγει, φησί· ὅτι εἰσί τινες τῶν ὧδε ἑστηκότων. (Πέτρῳ καὶ Ἰακώβῳ καὶ Ἰωάννῃ) οἵτινες οὐ μὴ ἀποθάνωσιν ἕως ἂν δείξω αὐτοῖς ἐν τῇ μεταμορφώσει, μεθ' οἵας δόξης ἐν τῇ δευτέρᾳ παρουσίᾳ μου μέλλω παραγενέσθαι.

ANΩNYMOY. Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ λέγει τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν ἐν παῤῥησίᾳ ἀληθοῦς καὶ πεπυωμένην· τοῦτο γάρ, ὃ ἐν δυνάμει.

ANONYMI. Regnum Dei vocat fidem in ſeſe firmiter apprehenſam, & libera profeſſione declaratam. hoc enim ſonat illud: *in virtute*.

„ Καὶ μεθ' ἡμέρας ἓξ παραλαμ-
„ βάνει ὁ Ἰησοῦς τὸν Πέτρον, καὶ τὸν Ἰά-
„ κωβον, καὶ τὸν Ἰωάννην, καὶ ἀναφέ-
„ ρει αὐτοὺς εἰς ὄρος ὑψηλὸν κατ' ἰδίαν
„ μόνους. καὶ μετεμορφώθη ἔμπροσ-
„ θεν αὐτῶν.

„ Καὶ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένετο στίλ-
„ βοντα, λευκὰ λίαν ὡς χιών, οἷα γνα-
„ φεὺς ἐπὶ τῆς γῆς οὐ δύναται λευκᾶ-
„ ναι.

TOΛΩΣ. Ο Λουκᾶς μὲν ὀκτὼ εἴρηκεν ἡμέρας· οὐκ ἐναντιούμενος τούτῳ· ἀλλὰ καὶ σφόδρα συνάδων. ὁ μὲν γὰρ καθ' ὧν ἐφθέγξατο ἡμέραν λέγει· καὶ καθ' ἃς εἰς τὸ ὄρος ἀνῆλθον. ἅτινες δὲ πᾶς μεταξὺ τούτων μόνας. ἃς δὲ τούτους μόνους τοὺς τρεῖς ἔλαβεν ὁ Σωτὴρ μεθ' ἑαυτοῦ· καὶ ἕνωπεν αὐτῶν μετεμορφώθη; διότι τῶν ἄλλων ἦσαν ὑπερέχοντες. ὁ μὲν γὰρ Πέτρος σφόδρα ἐφίλει αὐτόν· ὁ δὲ Ἰωάννης σφόδρα ἐφιλεῖτο ὑπ' αὐτοῦ· ὁ δὲ Ἰάκωβος ἀφ' ἧς ἀπεκρίθη ἀποκρίσεως μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ· λέγων· δυνάμεθα πιεῖν τὸ ποτήριον. εἰς ὄρος δὲ ἀναφέρει ὑψηλὸν· ἵνα μείζων

μᾶζ@ φανῇ ὃ ϑαῦμα· ἢ οὐ κατ' ἰδίαν· διότι μυϛηρί@ ἔμελλεν αὐτοῖς ὑπο-δήλῳν. Καὶ μὴ νομίϛῃς τὴν μεταμόρ-φωσιν ἀλλαγὴν εἶ) τοῦ χαρακτῆρος. Καὶ γὰρ μένοντος αὐτοῦ, προσετέθη φωτὸς ἀῤῥήτου ἐπιγένετο.

batur. Iacobum verò commendabat fortis illa reſponſio, qua ſuo & fratris nomine, bibere ſe poſſe paſſionis calicem, audacter atque intrepidè dixit. In montem porrò aſcendit excelſum, ut majus miraculum appareret. Seorſim autem, quia privatim, & ſub obligatione ſecreti, communicare ipſis myſterium volebat. Ne verò exiſtimes Transfigurationem hanc mutationem fuiſſe characteris, & conſueti vultus ac ſpeciei, verùm his manentibus immenſa vis quædam ineffabilis lucis adjuncta eſt.

„ Καὶ ὤφθη αὐτοῖς Ηλίας ϛὺν Μω-
„ ϒεῖ, καὶ ἦϛαν συλλαλοῦντες τῷ
„ Ιηϛοῦ.

„ Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Πέτρ@ λέγει
„ τῷ Ιηϛοῦ, ῥαββί, καλόν ἐϛιν ἡμᾶς
„ ὧδε εἶ). καὶ ποιήσωμεν σκηνὰς
„ τρεῖς, σοὶ μίαν, καὶ Μωσεῖ μίαν,
„ καὶ Ηλίᾳ μίαν.

4. Et apparuit illis Elias cum
„ Moyſe: & erant loquentes cum
„ Ieſu.

5. Et reſpondens Petrus, ait
„ Ieſu, Rabbi, bonum eſt nos hic
„ eſſe: & faciamus tria tabernacu-
„ la, tibi unum, & Moyſi unum,
„ & Eliæ unum.

ΤΟΛΩΣ. Τῶν Ιουδαίων @ μὲν ἔλε-γον Ηλίαν εἶ) τὸν Χριϛόν. ἕτεροι δὲ Ιερε-μίαν. Καὶ ἄλλοι ἕνα τῶν προφητῶν· τοῦτο δὲ γέγονεν αἰτία τοῦ @ Μωυϛὴν καὶ Ηλίαν εἰϛ μέϒ@ ἀγὼν @ Χριϛόν. ϐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἵνα δείξῃ ὅτι ὧν ϐ δενὶ τῷ ἑαυτοῦ λόγων καὶ διδασκαλιῶν ὠφέλητο τὸ @ νόμον ὡϒαβεβηκώς, Μω-ϒέως τοῦ νομοθέτου ὀφθέντος ὡς ὑπηρε-τοῦντ@ αὐτῷ ἐν τῇ μεταμορφώϒει. ὡσαυτως ϑ καὶ Ηλίας ὤφθη ὡς ϛηλωτὴς καὶ ϑερμὸς τὴν προὸς ϑεὸν @ ἀγάπην· ὡς ἂν φανερὸν ϒένηται ἐπὶ μειζόνως· ὅτι οὐκ ἀντίθε@, οὐδὲ νόμ@ ϖαϒαί-νων ὤφθη ποτὲ ὁ Χριϛὸς ἐν ταῖς οἰκείαις ϖράξεϲιν· εἰ ϒὰρ ἦν· οὐκ ἂν Ηλίας παρεγένετο ὑπηρετῶν αὐτῷ. δηλοῖ δὲ ϑ ὀφθῆναι ἀμφοτέρους τοὺς προφήτας· καὶ τὴν τῆς παλαιᾶς καὶ καινῆς διαθήκης ϛωάφειαν· ϵ ἅμα τῶν τε ἀποϛόλων καὶ προφητῶν ἐν τῇ δευτέρᾳ τοῦ Κυρίου παρουϲίᾳ· ὃ δὲ φηϲὶν ὁ Πέτρ@, Καλόν ἐϛιν ἡμᾶς ὧδε εἶ)· ϑ μάτην ἀκουϲέ@· μαθὼν ϒὰρ ὅτι ἐλεύϲεται ὁ

TOLOSANI. Chriſtum alij ex Iudæis dicebant Eliam eſſe: alij Ieremiam: alij unum ex Prophetis. Hæc cauſa fuit cur Moyſem & Eliam in Transfiguratione produceret Chriſtus, medius inter ambos apparens. quamquam & alia cur hoc fecerit ratio eſt. quia enim ut Legis tranſgreſſor, & Deo contrarius, quotidianis calumniis traducebatur, apparere ſibi, ac miniſtrare in Transfiguratione ſua voluit ipſum Legislatorẽ Moyſem, & ſummum honoris Dei zelatorẽ Eliam. Qui ſua præſentia, atque auctoritate pro invicto teſtimonio eſſe poſſent ad probandum, nihil unquã in ullo Chriſti verbo, dogmate aut opere, Legi aut Dei honori adverſum extitiſſe. Id enim ſi eſſet, numquam eum Moyſes, aut Elias, pro ſuo uterque notiſſimo Legis & divini honoris ſtudio, cohoneſtandum ſuis obſequiis putaviſ-

taviſſent. Significat præterea hæc Prophetarum duorum apparitio novi ac veteris Teſtamenti connexionem, conjunctionemque; ſimul etiam præfigurabat miſcendos olim Apoſtolos cum Prophetis in ſecundo Chriſti adventu, & in illo ſupremo triumpho confuſis turmis in unum comitatum coalituros. Quod ait Petrus, *bonum eſt nos hic eſſe*, non ſimpliciter accipiendum prout ſonat, aliquid enim ſubaſtutum hic moliebatur Apoſtolus. Audiverat profecturum Ieroſolyma Salvatorem, ibique crucifigendum à Iudæis. metuens igitur Domino & ſibi ab eventu prophetiæ iſtius rogat, ut maneant in monte, in quo transfiguratus fuerat Chriſtus, nec deſcendant iterum Ieruſalem. agit autem id non palàm, ſed clàm, ac latenter. veritus ſcilicet objurgationem ejus ſimilem, qua præſtrictus paulò ante fuerat, cùm revocare Salvatorem voluiſſet à conſilio proficiſcendi ad mortem. quando audivit ab eo: *Satana, non quæris quæ Dei ſunt, ſed quæ hominum.*

* forr. leg. αὐτῷ.

Σωτὴρ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα μέλλων σταυρωθῆναι ὑπὸ Ἰουδαίων. ἡφὴ δεδοικὼς ὑφ' * ἑαυτῷ· φησὶ καλεῖ ἐν τῷ ὄρει ἐν ᾧ μετεμορφώθη μένειν· ἡφὴ μὴ καταίνας εἰς Ἱερουσαλήμ. ἅ φανερὰς μὴ τοῦτο ποιῶν· λεληθότως ἦ. διὰ τὴν ποσοτέραν ὑπεπίμησιν ἰδὼν αὐτῷ ὁ Σωτὴρ ἐπετίμησε· λέγων πρὸς αὐτόν· Σατανᾶ, ἅ ζητεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων.

6. Nō enim ſciebat quid dice-
„ ret: erant enim timore exterriti.
7. Et facta eſt nubes obūbrans
„ eos: & venit vox de nube, di-
„ cens, Hic eſt filius meus chariſ-
„ ſimus: audite illum.
8. Et ſtatim circumſpicientes
„ neminem amplius viderunt, niſi
„ Ieſum tantùm ſecum.

„ Οὐ γὰρ ἤδη τί λαλήσῃ· ἦσαν γὰρ
„ ἔκφοβοι.
„ Καὶ ἐγένετο νεφέλη ὑποσκιάζουσα
„ αὐτοῖς· καὶ ἦλθε φωνὴ ἐκ τῆς νεφέ-
„ λης, λέγουσα, Οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ
„ ἀγαπητός, αὐτοῦ ἀκούετε.
„ Καὶ ἐξάπινα περιβλεψάμενοι,
„ οὐκέτι οὐδένα εἶδον, εἰμὴ τὸν Ἰησοῦν
„ μόνον μεθ' ἑαυτῶν.

TOLOSANI. In metu erant Apoſtoli, ut ſuperius dictum eſt, propterea quod audiverant fore ut Chriſtus crucifigeretur Ieroſolymis, tamen cùm vidiſſent Moyſen & Eliam, nubem præterea ac ſolitudinem: adeſſeque illum Moyſen, qui olim in caliginem eſſet ingreſſus, ibique cum Deo collocutus: illumque Eliam, qui de Cœlo ignem in montem devocaſſet, confirmarunt animum, nec timēdi cauſam ſubeſſe duxeruut. Vel quod ſeducto ab hominibus in lo-

ΤΟΛΩΣ. Ἐφοβοῦντο μὲν οἱ ἀπόστολοι ὡς ἀνωτέρω εἴρηται· διότι ἔμελλεν ὁ Χριστὸς σταυρωθῆναι ἐν Ἱερουσαλήμ· ὅμως θεασάμενοι τὸν Μωϋσῆν καὶ τὸν Ἠλίαν καὶ ἔτι τὴν νεφέλην καὶ τὴν τοῦ τόπου ἐρημίαν· καὶ ὅτι Μωυσῆς μὲν πάρεστιν· ὁ ποτὲ εἰσελθὼν εἰς τὸν γνόφον· καὶ συλλαλήσας τῷ Θεῷ· καὶ ὁ ὅτι ὄρους πῦρ καταγαγὼν Ἠλίας, ὑπέλαβον μηδένα φόβον σχεῖν· ὃ μὲν διὰ τὴν τοῦ τόπου ἐρημίαν· ὡς μὴ θεαθησόμενοι ὑπό τινων. ὃ δὲ καὶ διὰ τὴν τῶν προφητῶν συμμαχίαν· διὸ καὶ φησὶν ὁ Πέτρος· καλόν ἐστιν ἡμᾶς ὧδε εἶναι;

διότι

διότι δὲ εἶπε· σοὶ μίαν, καὶ Μωσεῖ μίαν, καὶ Ηλίᾳ μίαν, φησὶν ὁ Ευαγγελιστής. οὐ γὰρ ᾔδει τι λαλήσει· ἐπεὶ δούλους ἅμα καὶ δεσπότην συνέκρινε. διὸ καὶ φησὶν ὁ Ευαγγελιστής· ἦσαν γὰρ ἔκφοβοι. καὶ δῆλον ὅτι ὁ φόβος συνέχεε τὰς διανοίας αὐτῶν, διὸ καὶ τὴν σύγκρισιν οὐκ ἀξίως ἐποιήσατο. ἐλθούσης δὲ τῆς φωνῆς ἄνωθεν ἐκ τῆς νεφέλης. καὶ μαρτυρούσης περὶ τοῦ υἱοῦ· ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγάπητος ἐν ᾧ εὐδόκησα. πεφανέρωται τὸ ἀληθὲς. ὅτι υἱός ἐστι Θεοῦ καὶ Θεὸς· κἂν σταυρωθῆναι μέλλῃ· μηδεὶς ἀρνήσηται αὐτὸν ἀντιπίπτων τῷ δόγματι.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Λουκᾶς δὲ μετ' ὀκτώ φησιν, οὐκ ἐναντιούμενος τούτῳ, ἀλλὰ καὶ σφόδρα συνᾴδων. ὁ μὲν γὰρ καὶ αὐτὴν τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἐφθέγξατο, κἀκείνην καθ' ἣν ἀνήγαγεν, εἶπεν. ὁ δὲ τὰς μεταξὺ τούτων μόνας. λαβὼν τοίνυν τοὺς κορυφαίους ἀναφέρει. ἐνῆν μὲν οὖν καὶ ἐν οἴκῳ τὴν ἑαυτοῦ δόξαν ἐπιδεῖξαι. ἐπεὶ δὲ καὶ τὸ τοῦ ὄρους ὕψος εἶχε, πρὸς τὸ τῆς δόξας ὕψος αὐτοὺς ἀνήγαγεν ὑψηλόν. τὸ δὲ κατ' ἰδίαν φησὶ, τὸ μυστικὸν τοῦ πράγματος ἐπισημαινόμενος, καὶ ὡς οὐκ ἠβουλήθη δημοσιεύειν αὐτὴν ὁ Κύριος. ἡ δὲ λεγομένη μεταμόρφωσις κατὰ τὴν ἔκλαμψιν ἦν, καθ' ἣν ἐξέλαμψε τὸ πρόσωπον ὡς ὁ ἥλιος καὶ ὁ ἱματισμὸς ἐγένετο λευκὸς ἐξαστράπτων, ὡς ὁ Λουκᾶς φησιν. ὁ δὲ Ματθαῖος λευκὰ ἱμάτια γεγονέναι λέγει ὡς τὸ φῶς. οὐδὲ τοῦ χαρακτῆρος μεταβολήν τινα προσδοκητέον ἐν τῇ βασιλείᾳ, οὔτε αὐτοῦ τοῦ σωτῆρος, οὔτε τῶν ὡμοιωμένων αὐτῷ, ἀλλὰ φωτὸς προσθήκην ὑπερλάμπρου, καὶ ταύτην εἶναι τὴν ἐναλλαγήν, ἣν ὁ Παῦλός φησιν. οἱ δὲ ἐυαγγελισταὶ μεταμόρφωσιν ὠνομάκασι. τίνος δὲ ἕνεκεν Μωσῆν καὶ Ηλίαν εἰς μέσον ἄγει; ἵνα τὸ μέσον κἀντεῦθεν ἴδωσι τῶν δούλων καὶ τοῦ δεσπότου, καὶ ὅτι καλῶς ἐπηνέθη Πέτρος ὁμολογήσας αὐτὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ.

co essent, proculque ab arbitris: vel quod in omnem eventum paratum haberent auxilium Prophetarum. Itaque Petrus, *bonum* inquit, *est nos hic esse*. quia autem dixit, *tibi unum, Moysi unum, & Eliæ unum*. subdit Evangelista: *non enim sciebat quid diceret*. quippe qui servos simul & Dominum promiscuè haberet, parique honore dignaretur. Cujus erroris causam communem cum sociis habuit eã, quam idem Evangelista mox prodit. quod nimirum omnes erant timore conturbati adeo ut cogitationes eorum, ac sensus confudisset metus; ut propterea minus liberum haberent judicii usum, minusque inter dignitatem Domini, conditionemque servorum discernerent. Cùm verò supernè advenisset è nube vox, testimoniũ perhibens, esse ipsum Dei Filium: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui*. manifestata veritas est, palàmque ostensum: esse Christum & Dei Filium & Deum. ut quantumvis crucifigẽdus esset postea, nemo tamen inficiari auderet divinitatem ejus, quæ oraculo tam celebri rei judicatæ autoritatem nacta, translataque in numerũ immutabilium dogmatum esset.

VICTORIS ANTIOCH. *Post dies sex*. Lucas tamen *post octo* dicit: non adversans huic, sed valdè consentiens. nam diem qua Christus ea dixit, & diem qua duxit Discipulos in montem, ea summa comprehendit: cùm Marcus sex tantùm dierum inter has mediarũ rationem habuerit. Sumptis igitur Primariis Apostolorum, Montem ascendit. Poterat ille quidem & domi gloriam suam ostendere, cũ

tamen

tamen congrueret celsitudini gloriæ loci excelsitas, in Montem eos duxit excelsum. quod seorsum id actum dicit, mysterium rei significat: & minimè voluisse Dominum illam publicare, quæ autem vocatur Transfiguratio per exterius ostensum splendorem facta est, per quem resplenduit facies ut Sol, & vestis exalbuit, fulgurans, ut Lucas ait: at Matthæus, alba facta esse vestimenta ut lux. Non igitur characteris, ac lineamentorum mutatio quæpiam expectanda est in regno Dei, neque in Christo, neque in iis, qui ad ejus exemplum reformabuntur, sed lucis adjectio valde fulgentis. Et hæc est immutatio, cuius Paulus meminit: quam Evangelistæ Transfigurationem nominarunt. Cur autem Moysen & Eliam in medium adducit? ut differentiam & inde perspicerent servorum & Domini; & benè laudatum Petrum, quòd ipsum Dei Filium esset confessus. Præterea ut idoneo testimonio refelleretur calumnia Christo impacta violatæ Legis, à dicentibus: *Non est hic à Deo qui Sabbatum non custodit*. & similia his. ut igitur ostenderet se innocentem, ac neque violatæ Legis, neque usurpatæ indebitæ gloriæ reum in eo quod dixisset æqualem se Patri, duos quorum alter in observatione Legis, alter in zelo divini honoris, eminuerant, testes pro se producit in medium. Nam Moses qui Legem dederat, quomodo ejus transgressori & destructori obsequeretur? Elias similiter summus zelator divinæ gloriæ, si Christus adversaretur Deo & falsò, atque inconvenienter diceret ac ferret se Patri æqualem, haudquaquam id probaret, quod tamen fecit, Christo obnoxiè apparens, eique obtemperans.

δευτέραν ἦ, διὸ καὶ ἐνεκάλεσεν αὐτῷ τὸ καταβαίνειν τὸ νόμῳ λέγοντες, ὅτι οὐκ ἔστιν οὗτος παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὅτι τὸ σάββατον οὐ τηρεῖ, καὶ ἄλλα τινὰ παρόμοια. ἵνα τοίνυν ἀναχθῇ ὡς τούτων ὢν ἀνεύθυνος, καὶ ὅτε νόμου παράβασις τὸ γινόμενον, ὅτε δόξης σφετερισμὸς τὸ μὴ φρονήσας τὸ λεγὸν ἑαυτὸν ἴσον τῷ πατρί, τοὺς ἀμφοτέρους λάμψαντας τούτους εἰς μέσον ἄγῃ· καὶ γὰρ Μωϋσῆς τὸν νόμον ἔδωκε, καὶ οὐκ ἂν παραβαίνοντα αὐτὸν καὶ τῷ θεικότι πολέμιον ὄντα ἐθεράπευσεν ἄν. Ηλίας ἦ ζηλωτὴς τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ ἐζήλωσε. καὶ οὐκ ἂν εἰ ἀντίθεος ἦν καὶ Θεὸν αὐτὸν ἔλεγεν ἴσον τῷ πατρί, μὴ ὢν ὅπερ ἔλεγε, μηδὲ φρονοῦντος τοῦτο ποιῶν, παρέσῃ καὶ αὐτὸς καὶ ὑπήκουσεν.

9. Et descendentibus illis de
„ monte, præcepit illis ne cuiquã,
„ quæ vidissent, narrarent: nisi
„ cùm Filius hominis à mortuis
„ resurrexerit.

„ Καταβαινόντων δὲ αὐτῶν ἀπὸ
„ τοῦ ὄρους, διεστείλατο αὐτοῖς ἵνα μη-
„ δενὶ διηγήσωνται ἃ εἶδον, εἰ μὴ ὅταν
„ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν ἀνα-
„ στῇ.

EIVSDEM. Quò enim majora de ipso dicerentur, eò creditu difficiliora tunc apud plerosq; forent; & scandalum ex cruce vehementiùs offendisset. Hac de causa

ΑΥΤΟΥ. Ὅσῳ γὰρ μείζονα ἐλέγετο περὶ αὐτοῦ, τοσοῦτον δυσπαραδεκτότερα ἦν τοῖς πολλοῖς τότε, καὶ ὃ σκανδαλῶδες ἀπὸ τοῦ σταυροῦ ἐπετείνετο μᾶλλον. ἐντεῦθεν δὲ τοῦτο κελεύει σιγᾶν,

γᾶν; ἡ μὴ ὄχ ἁπλῶς· ἀλλὰ πάλιν τὸ πάθος ἀναμιμνήσκων, καὶ μονονοχί τὴν αἰτίαν λέγων δι' ἣν καὶ σιγᾶν ἐκέλευσεν, καὶ μηδενὶ εἰπεῖν, ἀλλ' ἕως ἀναστῇ ἐκ νεκρῶν· καὶ ὁ δυσχερὲς σιγήσας ὃ χρηστὸν ἐμφάνει μόνον· ἐκεῖνοι δὲ ὃ πρὸ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ μὴ συνιέντες τὸ μυστήριον, τὸ μὲν λόγον ἐκράτησαν, πρὸς ἑαυτοὺς δὲ συνεζήτουν τί ἦν τὸ ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι;

fileri hoc jubet. & hoc agens occasionem accipit iterum memorādæ passionis, tantùm non causam innuens, ob quam hæc taceri juberet. Hoc autem facit dicens: *Donec à mortuis resurgat* &c. Passionis tristitia præterita, resurrectionis consolationem ostendit solam. At ejus illi non intelligentes mysterium, rem quidem arcanam habuerunt: apud se verò quærebant; quid esset illud: è mortuis resurgere?

ΤΟΛΩΣ. Οὐ διάστασιν σιγᾶν τοῖς ἀποστόλοις ἀλλὰ ἕως ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ· ἀναμιμνήσκων αὐτοὺς τὸ πάθος· ἤδη γὰρ ἐκ τῶν προλαβόντων ἐπίστευσαν ὅτι Θεός ἐστι· καὶ τὸν ἐπ' ἀμφισβήτησιν ἀδεμίαν εἶχον· ἠγνόουν μὲν γὰρ ὃ περὶ τῆς ἀναστάσεως μυστήριον· ἐζήτουν πρὸς ἀλλήλους· ὅτι ποτε ἄρα ἐστὶν ὃ φησιν ὁ Χριστὸς, τὸ ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι·

TOLOSANI. Non in omne tempus silentium Apostolis indicit, sed terminum tacendi ponit resurrectionem ejus ex mortuis: ea ipsa mentione passionis ipsis suæ memoriam refricans. Cùm enim in utramque partem dignitatis & humilitatis Christi firmari ex æquo fides deberet: de divinitate quidem ejus ita convicti erant, rebus modò visis & auditis, ut dubitare neutiquam possent. De morte ipsius nondum se edoctos plenè testabantur illa ipsa dubitatione, atque ignorandum, quam ad commemorationem resurrectionis prodiderunt. Mysterii enim istius adhuc expertes, quærebant inter se, quænam hæc tandem esset resurrectio à mortuis, de qua Christus loquebatur?

„ Καὶ τὸν λόγον ἐκράτησαν πρὸς „ ἑαυτοὺς συζητοῦντες τί ἐστι τὸ ἐκ νεκρῶν „ ἀναστῆναι;

„ 10. Et verbum continuerunt „ apud se: cōquirentes quid esset, „ cùm à mortuis resurrexerit.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Τὸ ἐκ νεκρῶν ἀνίστασθαι αὐτὸν, ἐποίει τὴν ἀθυμίαν· οὐ γὰρ ᾔδεσαν τί ἐστι.

ANOMYMI. Hanc dubitationē ipsis movit mentio resurrectionis, quæ quid esset, ignorabant.

ΤΟΛΩΣ. Τοιοῦτόν μοι φαίνεται ὁ σκοπὸς τῆς ἐπερωτήσεως τῶν μαθητῶν· εἰθέσαντο γὰρ ἐν τῇ μεταμορφώσει σὺν τῷ Μωϋσῇ καὶ τὸν Ἠλίαν μετ' αὐτοῦ. εἶτα ὡς ἀποροῦντες λέγουσι πρὸς αὐτόν· ὅτι ἡμεῖς μὲν σε ἑωράκαμεν πρότερον Ἠλιᾶ. Πῶς οὖν οἱ Γραμματεῖς Ἠλίαν πρότερον δεῖν ἔρχεσθαι· ἆρα ψεύδονται ἢ τἀληθῆ λέγουσιν; Ὁ δὲ Κύριος ἀποκριθεὶς λέγει πρὸς αὐτούς.

TOLOSANI. Interrogationis hujus Discipulorum hæc mihi videtur occasio, hic scopus fuisse. Viderant in Transfiguratione simul cum Moyse etiam Eliam Christo adstantem. Hinc causa dubitandi orta, sic ex Iesu quærunt: Te nos multò ante vidimus, quàm Eliam, qui hodiè primùm apparuit nobis. quomodo igitur Scribæ docēt Eliā ventu-

venturum priùs quàm Messias veniat? mentiuntur ne, an vera loquuntur cùm sic dicunt? Ad quæ Dominus respondens, ait ipsis: Meum quidem secundum adventum Elias præcessurus est: hujus autem prioris adventus mei Præcursor Ioannes fuit. Equidem duos Prophetę adventus Christi memorant: & hunc qui nunc contigit: & alium olim futurum, cuius Elias, ut dictum est, Præcursor veniet: uti prioris Prȩcursor Ioannes extitit. Propterea Ioannem ipsum Christus Eliam vocavit. non sanè quod eadem cum Elia persona esset: sed quod simili cum illo præditus officio præcurrendi ante adventum Domini priorem: sicut Elias ante posteriorem præcursurus est. Quod additur: *restituet omnia*, Elias nimirum, ad tempora instantis secundi adventus referendum est. quando apparens Elias præparabit viam Domino venturo, docens & disponens homines, & ad excipiendum venientem Dominum reddens idoneos.

ὅτι Ηλιας μὲν πρὸ τῆς ἐμῆς δευτέρας παρουσίας ἐλεύσε͂ται· τῆς δὲ νυν͂ ἡμῖν πρώτερας ὁ Ἰωάννης ἐλήλυθε πρόδρομος· ἐπεὶ δύο λέγουσιν οἱ Προφῆται παρουσίας τοῦ Χριστοῦ· τὴν νυν͂ γενομένην· καὶ ἐπὶ τὴν μέλλουσαν, ἧς ἔστιν Ηλίας, ὡς εἴρηται, ἐλεύσεται πρόδρομος· καθάπερ τῆς πρώτερας ὁ Ἰωάννης ἐγένετο. Διὸ καὶ Ηλίαν ἐκάλεσε πρόδρομον ὁ Χριστός. οὐκ ἐπειδὴ Ηλίας ἦν, ἀλλ' ὅτι πρόδρομος γίνονε, καθάπερ ἐκεῖνος ἔσεσθε μέλλει· τὸ δ' ἀποκαταστατικὸν πάντα· περὶ τῆς δευτέρας φησὶ παρουσίας ὅτι προοδοποιὸν μέλλει καὶ διδάσκειν τὰ περὶ τῆς δευτέρας παρουσίας τοῦ Κυρίου.

Malach. 4.5.

11. Et interrogabant eũ, dicentes, Quid ergo dicunt Pharisæi & Scribę quia Eliã oportet venire primùm?

„ Καὶ ἐπηρώτων αὐτὸν, λέγοντες· „ ὅτι λέγουσιν οἱ γραμματεῖς, ὅτι „ Ηλίαν δεῖ ἐλθεῖν πρῶτον;

EIVSDEM. Hoc audiverant Pharisæi, ut superius est dictum, ab Angelo, sive Malachia Propheta.

ΑΥΤΟΥ. Τοῦτο ἦσαν ἀκηκοότες οἱ Φαρισαῖοι, καθὼς ἔμπροσθεν εἴρηται, ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου ἤτοι Μαλαχίου προφήτου.

Isa. 53.3.

12. Qui respondens ait illis, „ Elias cùm venerit primò restituet omnia: & quomodo scriptũ „ est in Filium hominis, ut multa „ patiatur & contemnatur.

„ Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτοῖς· „ Ηλίας μὲν ἐλθὼν πρῶτον ἀποκαθιστᾷ „ πάντα· Ὡς πως γέγραπται ὅτι τὸν υἱὸν τοῦ „ ἀνθρώπου, ἵνα πολλὰ πάθῃ καὶ ἐξου„ δενωθῇ.

EIVSDEM. Perturbationem, ex qua *omnia restituet Elias* incredulitatem dicit Israelitarũ in Christum & secundum ejus adventum. Hanc tollet, & ea sublata restituet res, & quasi in solido fundabit adveniens Elias: at non statim ve-

ΑΥΤΟΥ. Τῷ παραχῷ φησι καὶ τῷ ἀπιστίαν, ἣν ἔχουσιν οἱ ἐξ Ισραὴλ περὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ τ δευτέρας αὐτοῦ παρουσίας· ἀποπαύσει καὶ ἀποκαταστήσει, οἷος εἰς βεβαίωσιν στήσει· ἀλλ' οὐκ εὐθὺς ἥξει, φησὶν, Ηλίας· πως γὰρ ἔχει τὰ γεγραμμένα περὶ ἐμοῦ, ὅτι πολλὰ πεί-

σομαι,

σομαι, πέρας λάβωσιν, εἰ εὐθὺς ἔλθῃ Ηλίας. ὁ γὰρ Ηλίας τῆς δευτέρας μου παρουσίας ἔσται πρόδρομος. δεῖ οὖν πρῶτον τὰ περὶ ἐμοῦ γεγραμμένα, ὅτι ἐξουδενωθήσομαι, πρῶτα γενέσθαι.

niet. quomodo enim exitum haberẽt quæ de me ſcripta ſunt: multa videlicet me paſſurum ſi ſubitò Elias veniret? Erit igitur Elias Pręcurſor ſecundi adventus mei. quæ verò de mea futura exinanitione ſcripta ſunt, priùs oportet evenire.

„ Αλλὰ λέγω ὑμῖν ὅτι καὶ Ηλίας „ ἐλήλυθε, καὶ ἐποίησαν αὐτῷ ὅσα „ ἠθέλησαν, καθὼς γέγραπται ἐπ' αὐ- „ τόν.

13. Sed dico vobis, quia & „ Elias venit: & fecerunt illi quę- „ cumque voluerunt, ſicut ſcriptũ „ eſt de eo.

ΑΥΤΟΥ. Ηλίαν φησὶ τὸν Ιωάννην διὰ τὸ τῆς διακονίας παραπλήσιον. πρόδρομοι γὰρ οἱ δύο. ἐποίησαν δὲ Ιωάννῃ ὅσα καὶ πέπονθεν ὑπὸ Ηρώδου. ποῦ δὲ γέγραπται περὶ Ιωάννου ὅτι πάθοι ἃ πέπονθεν; ἐγὼ οὐδαμοῦ εὗρον, ἢ οὖν ἐγὼ ἠγνόησα, ἢ ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις βίβλοις γέγραπται. πολλαὶ γὰρ ἀπώλοντο ἐν τῇ κατὰ τὸν Ναβουχοδονόσωρ αἰχμαλωσίᾳ· ἢ τὸ καθὼς γέγραπται τοῦτ' ἔστιν ἐν τοῖς εὐαγγελίοις. ὡς εἰ ἔλεγεν· ὅτι ἃ πέπονθεν, ἀνάγραπτα ἔσται· ἀντὶ δὲ μέλλοντος χρόνου παρεληλυθότα εἴρηκε.

ΤΟΛΩΣ. Ελεύσεται φυσὶν ὁ Ηλίας ἀποκαθιστῶν πάντα πρὸ τῆς δευτέρας παρουσίας· ἀλλὰ καὶ νῦν ἐλήλυθεν Ηλίας· τουτέστιν ὁ Ιωάννης. τοῦτο δὲ εἰπὼν ἀναμιμνήσκει αὐτοὺς τοῦ οἰκείου πάθους, ἐκ τῶν θείων γραφῶν τὰς μαρτυρίας παριστῶν. ἀλλὰ καὶ εἰς Ιωάννην φησὶν ἐποίησαν ὅσα ἠθέλησαν· ὃν καὶ Ηλίαν καλεῖ διὰ τὴν προειρημένην αἰτίαν. οἱ δὲ μαθηταὶ ἐπύθοντο παρ' αὐτοῦ, πῶς γέγραπται παθεῖν τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; ὁ δὲ ἀποκριθεὶς πρὸς αὐτοὺς ἔλεγεν· ὅτι ὥσπερ ἐλήλυθεν ὁ καθ' ὁμοίωσιν Ηλιοῦ Ιωάννης καὶ πάντα δεινὰ πέπονθεν· οὕτω δεῖ παθεῖν καὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὰ γεγραμμένα.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Αναλαβόντες τὰ εἰρημένα, τὴν σύμφρασιν τῶν ῥητῶν θεωρήσωμεν. ἐν ὅσῳ ὑπῆρχον

EIVSD. Eliam vocat Ioannem ob ejus ſimile miniſterium. Præcurſores enim ſunt ambo. Fecerunt verò Ioanni ea, quæ paſſus eſt ab Herode. ubi verò ſcriptum eſt de Ioanne paſſurum ipſum quæ eſt paſſus? Equidem nuſquam reperi. aut igitur id me quærentem fugit: aut in libris ſacris, qui perierunt, legebatur. multi enim perierunt in captivitate ſub Nabuchodonozore. aut illud, ſicut ſcriptum eſt, Evangelia reſpicit, in quibus ſcribenda erat mors Ioannis, permutatione temporũ præterito poſito loco futuri.

TOLOSANI. Veniet, inquit, Elias reſtituens omnia ante ſecundum adventum. Sed & nunc Elias venit: hoc eſt, Ioannes. quo dicto refricat ipſis memoriam paſſionis ſuæ, producendis teſtimoniis divinarum ſcripturarum. *Fecerunt*, inquit, *et quæcumque voluerunt*. Ioanni videlicet, quem Eliam vocat propter rationem prius dictam. Interrogantibus porrò ipſum Diſcipulis quomodo ſcriptum eſſet paſſurum Filium hominis? reſpondit id fuiſſe præſignificatum in exemplis Sanctorum veteris Legis, qui Chriſti figuræ fuerant, omneſque

perſecutionem ſunt paſſi. ut enim, inquit, Ioannes gravia pertulit, quia figuratus ab Elia Ieſabelis olim odium & fugam, atque exilium paſſo: ita & Filium hominis in ſe repræſentaturum eas paſſiones & mala, quæ in perſonis Prophetarũ in ſui figuram præceſſerunt.

ἐν τῷ ὄρει οἱ μαθηταὶ καὶ τὴν μεταμόρφωσιν αὐτῶν ἐθεάσαντο, καὶ γεῦμα ἐδέξαντο τῆς βασιλείας αὐτῶν, ἠρώτησαν αὐτὸν τὸ ὑπὸ τῶν γραμματέων λεγόμενον. ἐβεβαίωσε τὴν προφήτου καὶ προεφήτευσιν, εἰπὼν ὅτι ἥξει καὶ ἀποκαταστήσει πάντα. πάλιν ἐπύθοντο αὐτὸν οἱ μαθηταὶ καὶ πῶς γέγραπται παθεῖν τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; εἶπε πρὸς τοῦτο φησι, λέγω ὑμῖν ὅτι ὥσπερ ἐλήλυθεν ὁ καθ' ὁμοίωσιν Ηλιοῦ Ιωάννης καὶ πάνδεινα πέπονθεν· οὕτω καὶ γεγραμμένα παθεῖν τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου.

VICTORIS ANTIOCH. Reſumptis jam dictis, cohærentiam ſententiarum conſideremus. Dum adhuc erant in monte Diſcipuli, viſa jam Transfiguratione, ac guſtu prælibato Regni ejus, interrogarunt Chriſtum de eo quod Scribæ dicebant. Ille autem confirmavit Prophetæ prædicationem, dicens venturum Eliam, & reſtituturũ omnia. Iterum interrogarunt ipſum Diſcipuli: Et quomodo ſcriptum eſt paſſurum Filium hominis? ad hoc ait: Dico vobis: Sicut qui venit in ſimilitudinem Eliæ Ioannes graviſſima paſſus eſt, ſic juxta ſcripturas paſſurum Filium hominis.

14. Et veniens ad Diſcipulos „ ſuos, vidit turbam magnã circa „ eos, & Scribas conquirẽtes cum „ illis.

Καὶ ἐλθὼν πρὸς τοὺς μαθητὰς „ εἶδεν ὄχλον πολὺν περὶ αὐτοὺς, καὶ „ γραμματεῖς συζητοῦντας αὐτοῖς.

15. Et confeſtim omnis popu- „ lus videns Ieſum, ſtupefactus „ eſt & expaverunt: & accurren- „ tes ſalutabant eum.

Καὶ εὐθέως πᾶς ὁ ὄχλος ἰδὼν „ αὐτὸν, ἐξεθαμβήθη, καὶ προστρέ- „ χοντες ἠσπάζοντο αὐτόν.

16. Et interrogavit eos, Quid „ inter vos conquiritis?

Καὶ ἐπηρώτησε τοὺς γραμματεῖς, „ τί συζητεῖτε πρὸς ἑαυτούς.

EIVSD. Quare novem Diſcipulis, qui cum ipſo in montem nõ aſcendcrant, quæſtionem movent? Captata videlicet Scribæ occaſione abſentiæ Salvatoris, abducturos ſe ab eo Diſcipulos ſperarunt. ſed ſubitò illum conſpicati reducem; vel potiùs non illi (non enim digni erant qui viderent Salvatorẽ) ſed omnis populus, ſtupefactus eſt, aſpectu ejus ipſos percellente. & *accurrentes ſalutabant eum*, ex populo ſcilicet, qui odii in eum, invidiæque expertes, eſſe cum eo ſemper volebant.

ΑΥΤΟΥ. Ινα τί πρὸς τοὺς ὀνείδη ἐποίουν τὴν ζήτησιν τοὺς μὴ συναναβάντας αὐτῷ εἰς τὸ ὄρος; δραξάμενοι δὲ οἱ γραμματεῖς τῆς τοῦ σωτῆρος ἀπουσίας, περιέλκειν τοὺς μαθητὰς ὑπελάμβανον. ἀλλ' ἀφνίδιον αὐτὸν θεασάμενοι, μᾶλλον δὲ οὐκ αὐτὸν (οὐδὲ γὰρ εἰσιν ἄξιοι τοῦ σωτῆρα θεωρεῖν) ἀλλ' ὁ πᾶς ὄχλος, ἐξεθαμβήθη, τῆς θέας αὐτοὺς εἰς ἔκπληξιν ἀγαγούσης. καὶ δὴ προσδραμόντες ἠσπάζοντο αὐτόν, δηλονότι οἱ ἀπὸ τοῦ ὄχλου, οἵπερ πάντος ἀπηλλαγμένοι πάθους, εὐθύλοντο διάκοντος αὐτῷ συνεῖναι.

„ Καὶ

„ Καὶ ἀποκριθεὶς εἷς ἐκ τοῦ ὄχλου,
„ εἶπε.

17. Et respondens unus de tur-
„ ba, dixit,

ΤΟΛΩΣ. Καὶ ἐλθὼν πρὸς τοὺς μαθητάς φησιν εἶδεν ὄχλῳ πολὺν συνηθροισμένῳ· ἄνθρωπον γὰρ ἔβλεπον ἔχοντα πνεῦμα ἀκάθαρτῳ καὶ ἄλαλον· καὶ δὴ ὁρῶντες τὸν Κύριον ἐρχόμενῳ ἐξεθαμβήθησαν φησι, καὶ προστρέχοντες. ἠσπάζοντο αὐτὸν· εἴτε τὴν θεραπείαν ἐλπίζοντες τοῦ πάσχοντος· διὸ καὶ ἐξεθαμβήθησαν· εἴτε καὶ διὰ φθόνον ὅυπερ εἰώθεισαν ἔχειν πρὸς αὐτόν. καὶ ὁ Κύριος ἰδὼν ἐπηρώτησεν αὐτούς. τί συζητεῖτε πρὸς ἑαυτούς; οὐχ ὡς ἀγνοῶν. ἀλλ' ἵνα παρακαλέσωσιν αὐτὸν ἰάσασθαι τὸν ἄνθρωπον.

TOLOSANI. *Et veniens ad Discipulos suos* (pergit Evangelista dicere) *vidit turbam magnam circa eos* congregatam. Hominem videlicet spectabant habẽtem spiritum immundum & mutum. Ac tũ sanè respicientes veniẽtem Dominum, *stupefacti sunt*, inquit, *& accurrentes salutabant eum*. vel quod curationem infirmi sperarent, & quasi eblandiri satagerent: quò referri potest quod dicũt, ut stupefacti, reputatione nimirum tacita mirificæ potentiæ ipsius, tot prodigiis probatæ, quorum recordationẽ aspectus ejus excitarat, in admirationem ejus ex improviso præsentis excitati. Nisi potiùs ea commotio effectus quidam invidiæ fuit, ejus qua flagrare in ipsum consueverant. Videns autem Dominus interrogavit eos; *quid inter vos conquiritis?* non utique ignorans. sed invitans ad sibi supplicandum pro salute hominis dæmone insessi.

„ Διδάσκαλε, ἤνεγκα τὸν υἱόν μου
„ πρός σε, ἔχοντα πνεῦμα ἄλαλον.
„ Καὶ ὅπου ἂν αὐτὸν καταλάβῃ, ῥήσ-
„ σει, καὶ ἀφρίζει, καὶ τρίζει τοὺς
„ ὀδόντας αὐτοῦ, καὶ ξηραίνεται.

„ Magister, attuli filium meum
„ ad te, habentem spiritum mutũ.
18. Qui ubicumq; eũ apprehẽ-
„ derit, allidit illum, & spumat, &
„ stridet, & arescit;

ΤΟΛΩΣ. Οὗτος ὁ ἄνθρωπος ὁ τὸν υἱὸν αὐτοῦ πρὸς τὸν Χριστὸν ἐνεγκὼν, σφόδρα ἐτύγχανεν ἀσθενὴς κατὰ τὴν πίστιν. καὶ τοῦτο ἐκ πολλῶν ἔστι φανερόν. Καὶ γὰρ ὁ Κύριος θεασάμενος αὐτὸν εἶπεν· ὦ γενεὰ ἄπιστος. καὶ πάλιν δύνασαι πιστεῦσαι; πάντα γὰρ δυνατὰ τῷ πιστεύσαντι. καὶ αὖθις. ἐὰν ἡ ἀπιστία αὐτοῦ γέγονεν αἰτία τοῦ μὴ ἐξελθεῖν τὸν δαίμονα, τί τοῖς μαθηταῖς ἐγκαλεῖ; πρὸς γὰρ τὸ θεραπεῦσαι τὰς νόσους δύο τυγχάνουσι μέγιστα κεφάλαια, ἥτε τοῦ πάσχοντος, ὡς πολλάκις εἴρηται, πίστις, καὶ ἡ αὐτοῦ τοῦ θεραπεύοντος ἀρετήτε καὶ δύναμις.

TOLOSANI. Hic homo, qui filium suum Christo obtulit, valde infirmus erat in fide, ut ex multis licet intelligere. Etenim Dominus intuitus illum dixit: *O generatio incredula!* Et rursus: *si potes credere. omnia enim possibilia sunt credenti.* Dicat aliquis: si hominis ejus incredulitas in causa fuit cur dæmon non exisset, cur Discipulos quoque suos Dominus incusat? quia & in ipsis pars culpæ residebat, nondum satis robustè credentibus. Nam ad curãdos morbos duo præcipuè necessaria sunt, primùm languentis

ipsius fides, ut sæpiùs est dictum; deinde curationem operantis virtus & potestas.

„ Et dixi Discipulis tuis ut eii-
„ cerent illum, & non potuerunt.
19. Qui respondens ei, dixit; O
„ generatio incredula quamdiu a-
„ pud vos ero? quãdiu vos patiar?
„ afferte illum ad me.
20. Et attulerunt eum. Et cùm
„ vidisset eum, statim spiritus cõ-
„ turbavit illum: & elisus in ter-
„ ram, volutabatur spumans.

„ Καὶ εἶπον τοῖς μαθηταῖς σου ἵνα αὐτὸ
„ ἐκβάλωσι, καὶ οὐκ ἴσχυσαν.
„ Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς αὐτῷ, εἶπεν,
„ ὦ γενεὰ ἄπιστος, ἕως πότε πρὸς ὑμᾶς
„ ἔσομαι; ἕως πότε ἀνέξομαι ὑμῶν;
„ φέρετε αὐτὸν πρός με.
„ Καὶ ἤνεγκαν αὐτὸν πρὸς αὐτόν.
„ Καὶ ἰδὼν αὐτὸν, εὐθέως τὸ πνεῦμα ἐσ-
„ πάραξεν αὐτόν. Καὶ πεσὼν ἐπὶ τῆς
„ γῆς, ἐκυλίετο ἀφρίζων.

TOLOS. Vide hujus hominis inofficiosam rusticitatem, qui in tam multorum circumstantiũ auribus vituperet Discipulos apud ipsum Iesum: attuli, inquit, filium meum ad Discipulos tuos, & non potuerunt curare ipsum. Iesus autem Discipulorum honori consulens causam non ejecti dæmonis ipsi potiùs imputat eorum accusatori. ad quem illa dicit: *O generatio incredula & perversa!* Non ad hunc porrò solùm dicit, sed & ad Iudæos omnes, multi videlicet illic erant offensi infensique Christo sine causa. Ajens igitur Dominus: *quamdiu ero apud vos?* ostendit: nõ esse sibi grave crucifigi, aut mori; sed versari cum ipsis. Quod deinde afferri jussit ad se puerũ, quodq; allatum cõturbari permisit, discerpique à dæmone, non ad ostentationem dixit fecitve: sed ut ea mora & spectaculo provocaret pueri patrem ad certam fidem miraculi futuri.

ΤΟΛΩΣ. Ὄρα τὸν ἄνθρωπον
τοῦτο καὶ ἑτέρωθι ἀγνωμοσύνην. πῶς
ἐν παρουσίᾳ πολλῶν λέγει τῷ Ἰησοῦ
ῥῆμα κατὰ τῶν μαθητῶν· ὅτι προσήνεγκα
αὐτὸν τοῖς μαθηταῖς σου· καὶ οὐκ ἴσχυ-
σαν αὐτὸν θεραπεῦσαι. κἀντεῦθεν ὁ
Ἰησοῦς αὐτῷ μᾶλλον τὴν αἰτίαν ἀπολύ-
ζεται πλέον ἢ περὶ τοῖς μαθηταῖς. διό καί
φησιν· ὦ γενεὰ ἄπιστος καὶ διεστραμμένη.
οὐ μόνον πρὸς αὐτὸν τοῦτο φησιν· ἀλλὰ
καὶ πρὸς πάντας Ἰουδαίους· καὶ γὰρ ἦσαν
πολλοὶ τῶν ἐκεῖ παρόντων σκανδαλιζό-
μενοι περὶ αὐτοῦ τὰ μὴ προσήκοντα.
εἰπὼν δείκνυσιν ὅτι οὐ δι' ἣν σταυρωθῆ-
ναι καὶ θανεῖν βαρὺ· ἀλλὰ δι' ἣν μετ'
αὐτῶν. διὸ δὲ φέρετέμοι αὐτὸν ὧδε· καὶ
διὸ καταλιπεῖν αὐτὸν παράπεσθαι οὐ πρὸς
ὑπόδειξιν εἶπεν ὁ Κύριος· ἀλλὰ διὰ τὸν
πατέρα τοῦ παιδὸς ὅπως πάντα ὁρῶν εἰς
πίστιν ἔλθῃ τοῦ γενησομένου θαύματος.

21. Et interrogavit patrẽ ejus,
„ Quantũ temporis est ex quo ei
„ hoc accidit? At ille ait, Ab in-
„ fantia.
22. Et frequenter eum in ignẽ
„ & in aquas misit, ut eum per-

„ Καὶ ἐπηρώτησε τὸν πατέρα αὐτοῦ,
„ πόσου χρόνου ἐστὶν, ὡς τοῦτο γέγο-
„ νεν αὐτῷ; ὁ δὲ εἶπε, παιδιόθεν.
„ Καὶ πολλάκις αὐτὸν εἰς τὸ πῦρ ἔβα-
„ λε, καὶ εἰς τὸ ὕδωρ, ἵνα ἀπολέσῃ
αὐτόν

„ ἀυτόν. Ἀλλ' εἴπι δύνασαι, βοήθησον
„ ἡμῖν σπλαγχνισθεὶς ἐφ' ἡμᾶς.

„ Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, Τό, εἰ
„ δύνασαι πιστεῦσαι; πάντα δυνατὰ τῷ
„ πιστεύοντι.

„ Καὶ εὐθέως κράξας ὁ πατὴρ τοῦ
„ παιδίου μετὰ δακρύων ἔλεγε, πιστεύω
„ κύριε· βοήθει μου τῇ ἀπιστίᾳ.

„ deret: ſed ſi quid potes, adjuva
„ nos, miſertus noſtri.

23. Ieſus autem ait illi, Si po-
„ tes credere, omnia poſſibilia
„ ſunt credenti.

24. Et cõtinuò exclamans pa-
„ ter pueri, cum lachrymis ajebat,
„ Credo Domine: adiuva incre-
„ dulitatem meam.

ΤΟΛΩΣ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ πατὴρ τοῦ παιδὸς εἶπεν· εἰ δύνασαι βοήθει μοι. λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Κύριος· τῷ πιστεύοντι πάντα δυνατά· εἰς γὰρ ἐκεῖνος προσέτρεχεν ὁ Κύριος ὃ ἔγκλημα πάντα εἰπών. ὃ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν. ὅτι μεγάλη δύναμις ἔνεστί μοι ἢ μόνον τοῦ θαυματουργεῖν· ἀλλὰ καὶ τοῦ ἑτέρους ποιεῖν θαύματα ἐνεργεῖν ὡσαπλησίως ἐμοί· τουτέστι· αὐτὸς δυνήσῃ ἂν θεραπεῦσαι εἰ καθαρῶς πιστεύσειας· ὁ δὲ ἔπι μᾶλλον ἐλεγχόμενος ὑπὸ τῆς ἀπιστίας, κέκραγε λέγων· πιστεύω Κύριε· βοήθει μου τῇ ἀπιστίᾳ· διχῶς γὰρ λέγομεν εἶναι τὴν πίστιν· τὴν μὲν εὐαγγελικὴν, τὴν δὲ πλείαν τε καὶ πνευματικήν. διὰ τοῦτο ἀρξάμενος πιστεύειν τῆς τοῦ Κυρίου βοηθείας ἐδεήθη. καὶ γὰρ οἱ μαθηταὶ ἔλεγον τῷ Σωτῆρι· πρόσθες ἡμῖν πίστιν. τὴν πλείαν ζητοῦντες παρὰ τῆς αὐτοῦ δυνάμεως λαβεῖν:

TOLOSANI. Poſtquam verò pater pueri dixit: *Si potes adjuva me*. dicit ad ipſum Dominus: *Omnia poſſibilia ſunt credenti*. quibus verbis, per eum & incredulitatem ejus ſtetiſſe indicat quo minus à Diſcipulis puer curaretur. Innuit præterea ſibi ſummam ineſſe poteſtatem non modò perpetrandarũ per ſe ipſum rerum mirabilium, ſed & communicandæ aliis quibuſcumque mirificæ virtutis, qua miracula & ipſi operari ſimiliter poſſint. Hanc enim ea verba ſententiam habent: Vel tu ipſe, me tibi vim tribuente, ſanare puerum tuum poteris, ſi credideris ſyncerè. Ille autem eo magis incredulitatis convictus ſuæ, & ex reprehenſione ad emendationis curam proficiens, clamavit dicens: *Credo Domine, adjuva incredulitatem meam*. Duplicem enim fidem eſſe dicimus: priorem initialem & inchoatam, poſteriorem perfectam & ſpiritualem. Propterea cùm incepiſſet credere, Domini ad ulterius perfecteq; credendũ opem implorabat. Nam & ipſi Diſcipuli Salvatori ſupplicantes dixerunt: *Adauge nobis fidem*. perfectã illam videlicet, quæ Dei potentiæ opus, & miſericordiæ munus eſt, impetrare cupientes.

„ Ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς ὅτι ὄχλος συντρέχει
„ ὄχλος, ἐπετίμησε τῷ πνεύματι
„ τῷ ἀκαθάρτῳ, λέγων αὐτῷ, Τὸ πνεῦ-
„ μα τὸ ἄλαλον καὶ κωφόν, ἐγώ σοι ἐπι-
„ τάσσω, ἔξελθε ἐξ αὐτοῦ, καὶ μηκέτι
„ εἰσέλθῃς εἰς αὐτόν.

„ Καὶ κράξαν, καὶ πολλὰ σπα-

25. Et cùm videret Ieſus con-
„ currentem turbam, commina-
„ tus eſt ſpiritui immundo, dicens
„ illi: Surde & mute ſpiritus, ego
„ præcipio tibi exi ab eo: & am-
„ plius ne introeas in eum.

26. Et exclamans, & multùm
„ diſcer-

„ discerpens eum, exiit ab eo, &
„ factus est sicut mortuus, ita ut
„ multi dicerẽt, Quia mortuus est.
27. Iesus autem tenens manũ
„ ejus, elevavit eum; & surrexit.

„ ῥάξαν αὐτὸν, ἐξῆλθε. καὶ ἐγένετο
„ ὡσεὶ νεκρὸς, ὥστε πολλοὺς λέγειν
„ ὅτι ἀπέθανεν.
„ Ὁ δὲ Ἰησοῦς κρατήσας τῆς χειρὸς
„ αὐτοῦ, ἤγειρεν αὐτὸν, καὶ ἀνέστη.

TOLOSANI. Potestatem Domini adversus dæmonas, divinitatemque veram ejusdem ostendit hæs ejus ad dæmonium vox: *Mute & surde spiritus: Ego præcipio tibi* &c. nam præcipiendi verbum autoritatis humana majoris, atq; adeò divinæ habet emphasim. Quod autem nõ solùm exire jubet; sed præterea vetat, ne amplius introeat in eum. Id ita facit propter infidelitatem, quam in patre pueri deprehenderat. Erat enim alioqui periculum ne semel licèt ejectus dæmon, in domicilium fidei præsidio non munitum, regressum facilem haberet. Habebat enim, ut dictum est, hic homo initium fidei quoddam, nõ perfectam & consummatam fidem. quæ causa etiam fuit cur tam ægrè divelleretur à puero dæmon, ac nonnisi ita malè discerpens miserum, ut pro mortuo relinqueret.

VICTORIS ANTIOCH. Hũc hominem valde infirmum in fide ostendit Scriptura; & ex multis id indiciis patet. vel quòd Christus dixerit: *O generatio incredula!* & rursus: *Omnia possibilia credenti.* vel ex ipsa ejus confessione dicentis, cùm accederet ad Christum, *adjuva incredulitatem meam.* & ex eo, quod præceperit dæmonio, ne amplius introiret in eum. Præterea ex illis Christi verbis: *si potes credere.* & quod dicit: incredulitatem ejus causam fuisse cur non ejiceretur dæmon. quare igitur Disci-

ΤΟΛΩΣ. Τὴν ἐξουσίαν τοῦ Κυρίου κατὰ τῶν δαιμόνων· καὶ ὅτι Θεός ἐστιν ἀληθινὸς· δείκνυσιν ἡ αὐτοῦ φωνὴ ἡ πρὸς τὸ δαιμόνιον λέγουσα· τὸ ἄλαλον καὶ κωφὸν πνεῦμα ἐγώσοι ἐπιτάσσω. τὸ μὲν γὰρ ἐπιτάσσω, τὴν αὐτοῦ θεότητα παρίστησι· τὸ δὲ μὴ μόνον ἐξελθεῖν· ἀλλὰ καὶ μηκέτι εἰσελθεῖν· διὰ τὴν τοῦ πατρὸς τοῦ παιδὸς ἀπιστίαν εἴρηται. οὐ γὰρ ἦν πεφραγμένος τῇ πίστει· ἀλλ' ἀρχὴν, ὡς εἴρηται, πίστεως ἐσύγχανεν ἔχων. διὰ τοῦτο καὶ ἡ τοῦ δαίμονος ἐκ τοῦ παιδὸς ἀπόλυσις οὕτω δύσκολος ἦν, ὥστε νεκρὸν νομίζεσθαι τὸν παῖδα γενέσθαι.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Τοῦτον τὸν ἄνθρωπον σφόδρα ἀσθενοῦντα κατὰ πίστιν δείκνυσιν ἡ γραφὴ· καὶ ἐκ πολλῶν τοῦτο δῆλον, ἔκ τε τοῦ εἰπεῖν τὸν Χριστὸν, ὦ γενεὰ ἄπιστος, καὶ πάλιν, τῷ πιστεύοντι πάντα δυνατὰ, ἔκ τε τοῦ εἰπεῖν αὐτὸν τὸν προσελθόντα, βοήθει μου τῇ ἀπιστίᾳ, καὶ ἐκ τοῦ κελεῦσαι τὸ δαιμόνιον μὴ εἰσελθεῖν εἰς αὐτὸν, καὶ ἐκ τοῦ πάλιν εἰπεῖν τὸν Χριστὸν· εἰ δύνασαι πιστεῦσαι· καὶ εἰ ἀπιστία αὐτοῦ γέγονε, φησιν, αἰτία τοῦ μὴ ἐξελαθῆναι τὸν δαίμονα, τί τοῖς μαθητῶν ἐγκαλεῖ; δείκνυς ὅτι δυνατὸν αὐτοῖς καὶ χωρὶς τῶν προσαγόντων μετὰ πίστεως πολλαχοῦ θεραπεῦσαι. ὥσπερ γὰρ ἀρκεῖ πολλάκις ἡ τοῦ προσάγοντος πίστις εἰς τὸ καὶ παρ' ἐλαττόνων λαβεῖν, οὕτω τῶν ποιούντων πολάκις ἤρκεσεν ἡ δύναμις καὶ μὴ πιστευόντων τῶν προσελθόντων θαυματουργῆσαι. θέα δὲ τούτου καὶ ἑτέρωθεν τὴν ἀγνωμοσύνην, πῶς ἐπὶ τοῦ ὄχλου ἐντυγχάνει τῷ Ἰησοῦ κατὰ τῶν μαθητῶν λέγων, ὅτι προσήνεγκα αὐτὸν τοῖς μαθητῶν σου, καὶ οὐκ ἴσχυσαν αὐτὸν θεραπεῦσαι. ἀλλ' αὐτὸς ἀπαλλάττων αὐτοὺς

τοῦ

τοῦ ἐγκλήματος, ἐπὶ τοῦ δήμου, ὃ πλεῖον οὖν ἐκείνῳ λογίζεται, ὦ γενεά, φησὶν, ἄπιστος καὶ διεστραμμένη, ἕως πότε ἔσομαι μεθ' ὑμῶν; οὐκ εἰς ὃ τούτου πρόσωπον μόνον ἀποτεινόμενος, ἵνα μὴ αὐτὴν ἐξαπορήσῃ, οὗ προφέρει τὴν ἀπιστίαν· εἰς πάντας δὲ Ἰουδαίους ἀποφθέγγεται. καὶ γὰρ εἰκὸς πολλοὺς τῶν παρόντων σκανδαλισθῆναι, καὶ τὰ μὴ προσήκοντα ἐννοῆσαι περὶ αὐτοῦ. ὅταν δὲ εἴπῃ, ἕως ποτε ἔσομαι μεθ' ὑμῶν; δείκνυσι πάλιν ἄσπαστον ὄντα τὴν θάνατον αὐτῷ, καὶ ὅτι οὐ ὃ σταυρωθῆναι, ἀλλὰ ὃ εἶναι μετ' αὐτῶν βαρύ. οὐ μὴν ἔστη μέχρι τῶν ἐγκλημάτων· ἀλλὰ τί φησι; φέρετέ μοι αὐτόν. καὶ ἀφίεισιν αὐτὴν σπαράττεσθαι, οὐ πρὸς ἐπίδειξιν, ἀλλὰ δι' αὐτὴν τὸν πατέρα· ἵνα ὅταν ἴδῃ τὸ δαιμόνιον θορυβούμενον ἀπὸ τοῦ κληθῆναι μόνον, κἂν οὕτως ἐναχθῇ εἰς τὴν πίστιν τοῦ ἐσομένου θαύματος. καὶ ἐπερωτᾷ μὲν ὁ Σωτὴρ, πόσῳ χρόνῳ κατέχοιτο τῷ δαίμονι; ὁ δὲ, ἐκ παιδὸς, ἔφη, καὶ ὡς κινδυνεύει διαφθαρῆναι, καὶ τὴν ἄπιστον ἀφῆκε φωνὴν λέγων ὃ, εἴ τι δύνασαι, βοήθει ἡμῖν. παρὰ δὲ τοῦ Σωτῆρος ἡ τῆς δυνάμεως ἔνδειξις μετὰ τῆς πρεπούσης πραότητος ἐγίνετο, λέγοντος τὸ, εἰ πιστεύεις, πάντα δυνατὰ τῷ πιστεύοντι, οὐ γὰρ ἔφη, ἐμοὶ πάντα δυνατά. καὶ τοι τοῦτο δηλοῖ, τὴν εἰς αὐτὴν πίστιν πάντα ἔχειν δυνατά. ἀλλὰ τῷ πιστεύοντί φησιν, ἅμα καὶ προτρέπων ἐπὶ τὴν πίστιν. ὁ δὲ, ἔτι μᾶλλον ἐλεγχόμενος ἐπὶ τῇ ἀπιστίᾳ, πιστεύω, ἔφη, βοήθει μου τῇ ἀπιστίᾳ. ἀλλ' εἰ ἐπίστευσεν εἰπὼν, πιστεύω, πῶς πάλιν φησὶ, βοήθει μου τῇ ἀπιστίᾳ; διάφορός ἐστιν ἡ πίστις. ἡ μὲν εἰσαγωγικὴ, ἡ δὲ τελεία. ἀρξάμενος οὖν πιστεύειν, ἐδέετο τοῦ Σωτῆρος διὰ τῆς αὐτοῦ δυνάμεως προσθεῖναι τὸ λεῖπον. οὕτως καὶ οἱ μαθηταὶ ἔλεγον τῷ Σωτῆρι, πρόσθες ἡμῖν πίστιν. ἔνθα δὲ συνέτρεχε μὲν ὁ ὄχλος· ὁ δὲ Σωτὴρ, ὥς φησιν ὁ εὐαγγελιστὴς, τοῦτον ἰδὼν, ἐπετίμησε τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ. ἐνταῦθα δέ τις πρόφασις δη-

pulos reprehendit? oſtendens videlicet potuiſſe ipſos compenſare defectum fidei recurrentium ad ipſos, abundantiori ſua fide ſi talem habuiſſent. ut enim aliquando excellens fides poſcentium auxilium, facit ut accipere id queant à mediocri fide præditis: ſic è converſo minor fides accedentium ſuppletur ad effectum miraculi, exceſſu fidei vigentis in iis, ad quos recurritur. Vide autem & aliunde ingratũ hujus & inofficiosũ agendi modum. convenit Dominum coram populo contra Diſcipulos, dicens: attuli hunc Diſcipulis tuis, & non potuerunt ipſum ſanare. ſed Chriſtus purgans eos ab eo crimine apud populum, majorem ejus incõmodi partem in ejus culpam confert. *O generatio*, inquiens, *incredula, & perverſa, quamdiu apud vos ero?* non in ejus ſolius faciem intendens, ne ipſum conturbaret, de cujus incredulitate conqueritur. In commune autem Iudæis loquitur; quorum multos præſentium veriſimile eſt fuiſſe ſcandalizatos, neque de ipſo ut conveniebat ſenſiſſẽ. Cùm autem dicit: *quamdiu apud vos ero?* oſtendit ſibi libenti eventuram mortem: nec ſibi grave eſſe crucifigi, ſed apud ipſos eſſe. non autem in querelis ac criminationibus hæſit. ſed quid ait? *Afferte illum ad me.* & permiſit ipſum diſcerpi: non ad oſtentationem: ſed propter ipſum patrem. ut is videns dæmonem turbari ſola Chriſti voce, vel ſic excitaretur ad fidem miraculi futuri. Et interrogat quidẽ Salvator ex quãto tempore in poteſtate dæmonis eſſet? Ille autem, ab infantia reſpondit; adjungens in periculo eũ fuiſſe malè pereũdi.

tum

tum illam incredulam ſubjunxit vocem : *Si quid potes adjuva nos*. A Salvatore autem virtutis oſtenſio cum conveniente manſuetudine facta eſt; dicente : ſi credis, cuncta ſunt poſſibilia credenti . non enim dixit : mihi cuncta poſſibilia ſunt . Et hoc ſignificat fidem in ipſum omnipotentem eſſe . ſed *credenti* dixit : ſimul & adhortans ad fidem. Ille autem adhuc magis cõvictus de incredulitate : *Credo* , ait, *adjuva incredulitatem meam* . verũ , ſi credebat dicens *credo*; quomodo rurſum dicit : *adjuva incredulitatem meã* ? Duplex eſt fides, initialis & perfecta. Incipiens ergo credere, petebat à Salvatore, ut per ſuã potẽtiã quod ſibi fidei deerat , adjungeret. ſic & Diſcipuli Salvatori dixerunt: *adauge nobis fidẽ*. ubi verò cõcurrit populus , Salvator , ut ait Evangeliſta , eo viſo, *comminatus eſt ſpiritui immundo*. Hinc invitamentum non parvum offertur Domino curationis operandæ , ſpes nimirum ex ipſa ſecuturæ ſui notitiæ in illo , qui ſpectatum accurrerat, populo . nam ejus gratia venerat : ut, inquam, ſe hominibus, quantum quiſque capere poſſet, manifeſtaret , in mundo converſabatur . Poſtea mandatorum ſuorum potentiam demonſtravit , dicens : *Mute & ſurde ſpiritus ego præcipio tibi , exi ab eo , & amplius ne introeas in eum* . Et illud quidem : *Ego præcipio tibi*, divinam poteſtatem ab humanæ fidei cõcurſu independentem oſtendit . Illud autem : non tantùm exi, ſed ne amplius introeas, innuit hunc hominem fide non munitum expoſitum ſecundæ dæmonis invaſioni & opportunum fuiſſe; niſi eam jam nunc arceret Dominicum imperium præcavens ne fieret . cæterùm vel ſic difficilis viſa eſt dæmonis expulſio clamantis & diſcerpentis , tum ad extremum miſerum mortuo ſimilem relinquentis , ita ut mortuus putaretur . At *Ieſus tenens manum ejus elevavit eum & ſurrexit* . non enim potuit morti tradere puerum propter vitæ præſentiam . Et exibat non amplius habiturus eò regrediendi poteſtatem . Hoc ſignificat Matthæus dicens : *Et ſanatus eſt puer ab illa hora* .

λῶσαι μετρία πρὸς τὸ ἰᾶσαι , ἢ πῶς ἀρκεῖ τοῖς ζωτρέχουσι γνώσεις τοῦ Κυρίου . ἐπεὶ παρῆκεν ὑπὸ εἴξων ἑαυτὸν ἀνθρώποις καθ' ὅσον ἑκάστοις ἐπέβαλε γνῶναι . ἔπεφανε τῶν ὑπαγμάτων τὸ ἐξουσιαστὸν ἐξέφηνε· τὸ ἄλαλον καὶ κωφὸν πνεῦμα , ἐγὼ σοι ὑπιάσω, ἔξελθε ἐξ αὐτοῦ , καὶ μηκέτι εἰσέλθῃς εἰς αὐτόν . τὸ μὲν , ἐγὼ ὑπιάσω, τὸ θεϊκὸν ἐξουσιαστὸν, εἰ καὶ μὴ διὰ τὸ ἀνθρωπίνων πίστιν , δείκνυσι . τὸ δὲ , μὴ μόνον ἐξέλθῃς , ἀλλὰ καὶ μηκέτι εἰσέλθῃς, δίδωσι νοῦν· ὅτι καὶ πρὸς δευτέραν ὑπόθεσιν εὐκόλως ἂν μὴ τῇ πίστει πεφραγμένον , ὥσπερ ἂν εἶργε τὸ δεσποτικὸν ὑπάγμα μὴ ψεύδεσθαι . καὶ δὴ καὶ ἄπω δύσκολος ἡ τοῦ δαίμονος ἀπόλυσις βοῶντος καὶ σπαράττοντος καὶ τελευταῖον ὡς νεκρῷ καθίσαντος , ὥστε θνᾶναι νομίζεσθαι . ὁ δὲ Ἰησοῦς , φησὶ , κρατήσας τῆς χειρὸς αὐτοῦ ἤγειρεν αὐτὸ , καὶ ἀνέστη . ἀδύνατον γὰρ ἴσχυσεν εἰς θάνατον καταβαλεῖν τὸ παῖδα διὰ τὴν τῆς ζωῆς παρουσίαν . καὶ ἐξελήλυθε μηκέτι τὴν ἐπανόδου τὴν ἐξουσίαν ἔχειν δυνάμενος . τοῦτό δηλοῖ Ματθαῖος ἐπισημήνατο λέγων· ὅτι ἐθεραπεύθη ὁ παῖς ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης .

„ Καὶ εἰσελθόντα αὐτὸν εἰς οἶκον,
„ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπηρώτων αὐτὸν,
„ κατ' ἰδίαν, ὅτι ἡμεῖς οὐκ ἠδυνήθημεν
„ ἐκβαλεῖν αὐτό;

28. Et cùm introisset in domũ,
„ Discipuli ejus secretò interro-
„ gabant eum, Quare nos non po-
„ tuimus ejicere eum?

ΑΥΤΟΥ. Εμοὶ δοκοῦσιν ἀγωνιᾷν καὶ δεδοικέναι, μήποτε τὴν χάριν ἣν ἐπιστεύθησαν ἀπώλεσαν. ἔλαβον γὰρ ἐξουσίαν δαιμόνων ἀκαθάρτων· διὸ καὶ ἐρωτῶσι, καὶ ἰδίᾳ αὐτῷ προσέρχονται οὐκ αἰσχυνόμενοι. τί οὖν ὁ Χριστός;

EIVSD. Mihi vidẽtur anxii esse quòd metuerent, ne gratiam, quam acceperant perdidissent. Acceperãt enim potestatem supra spiritus immundos. Ideo interrogãt, sed *secretò*, pudorem ex tali confessione palàm facta, declinantes. quid igitur Christus?

„ Καὶ εἶπεν αὐτοῖς, τοῦτο τὸ γένος
„ ἐν οὐδενὶ δύναται ἐξελθεῖν εἰ μὴ ἐν
„ προσευχῇ καὶ νηστείᾳ.

29. Et dixit illis, Hoc genus in
„ nullo potest exire, nisi in ora-
„ tione & jejunio.

ΤΟΛΩΣ. Επηρώτων δὲ μαθηταὶ τὸν Κύριον κατ' ἰδίαν λέγοντες· διατί ἡμεῖς οὐκ ἠδυνήθημεν ἐκβαλεῖν αὐτό; οὐ γὰρ ἠσχύνοντο· ἀλλ' ἐδεδοίκεσαν μή ποτε τὴν δοθεῖσαν αὐτοῖς χάριν ὑπαρχῶσιν ἀπολέσαντες· ἦσαν γὰρ ἐξουσίαν λαβόντες κατὰ δαιμόνων ἀκαθάρτων. ὁ δέ γε Σωτὴρ δείκνυσιν αὐτοῖς ὅτι· εἰ καὶ τινες τῶν δαιμονων ἄνευ νηστείας καὶ προσευχῆς ἐκβάλλονται ὑπὸ τῶν ἁγίων, ἀλλ' οὐχ ἅπαν τὸ τῶν δαιμόνων γένος ἄνευ τούτων θεραπεύεται· ἀμήχανον γὰρ τρυφῶντά τινα καὶ ἐν ἀμελείᾳ κείμενον, τῆς τῶν δαιμόνων ὀχλήσεως ἀπαλλαγῆναι· ἔστι γὰρ τοιοῦτόν τι γένος δαιμόνων ὃ οὐδέποτε ἐξελαύνεσθαι δύναται ἄνευ προσευχῆς τε καὶ νηστείας· ὅπερ τοὺς τῆς ὑπερηφανίας λογισμοὺς ὑποβάλλει.

ΤOLOSANI. Interrogabant Discipuli Dominum privatim dicentes: *Quare nos non potuimus eijcere eum?* Non enim tam eos pudebat attentatæ sine successu curationis, quàm sollicitos habebat ille metus, ne fortè datam ipsis gratiam perdidissent. quippe meminerant paulò ante concessam sibi potestatẽ adversus immundos dæmones, cujus experimentum etiam ceperant. Quibus Dominus respondens, docet ipsos: quamquam aliqui sunt dęmonum, qui sine jejunio & oratione pelluntur à Sanctis; non tamen absque iis rebus pelli omnis generis dæmonas, ac ab eorum æquè omnium infestatione curari homines posse. Sanè enim si quis deliciis deditũ remissumque ac molle consectetur vitæ genus, frustra is speret ab dæmonum infestatione liberari. qui enim istiusmodi hominum genus obsident dæmones, haud alia quã orationis & jejunii opposita vi, expelli valent. quia id genus mali spiritus cogitationibus superbiæ fundamẽ-

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Τὸ τῶν δαιμόνων ἅπαν εἶδος διὰ τούτων, φησὶ, θεραπεύεται. ὁρᾷς πῶς αὐτοῖς τὴν περὶ νηστείας προκαταβάλλεται λόγον. μὴ γάρ μοι ἀπὸ τῶν σπανιζόντων λέγε ὅτι τινὲς καὶ χωρὶς νηστείας ἐξέβαλον. εἰ γὰρ καὶ περὶ τῶν ἐπιτιμώντων τοῦτο ἂν εἴποις που καὶ δευτέρου, ἀλλὰ πάσχοντα ἀμήχανόν ποτε τρυφῶντα ἀπαλλαγῆναι τῆς μανίας ταύτης. δεῖ γὰρ μάλιστα τοῦ πράγμα-

tum ſubſternunt. *cui moli illæ quas diximus virtutes demoliendæ operam navant.*

τῷ τότε τῷ τὰ τοιαῦτα νοσοῦντι.

ANONYMI. Dæmonum, ait, omne genus per hæc ejicitur. Videſ ut quaſi fundamenta jaciat doctrinæ de jejunio tradendæ. nec enim mihi raros quoſdam eventus memores expulſorum citra jejunium dæmonum. nam ut in eorum, qui iſtud officium comminandi, & egreſſum imperandi dæmoniis exercent, uno fortè aut altero id contigerit: certè is qui dæmonum infeſtationem patitur, numquam ab eo furore liberari gulæ indulgens poterit. iſto ſiquidem abſtinentiæ remedio ei potiſſimùm opus eſt, qui tali laborat morbo.

30. Et inde profecti prætergre-
„ diebantur Galilæam: nec vole-
„ bat quemquam ſcire.

31. Docebat autem Diſcipulos
„ ſuos, & dicebat illis, Quoniam
„ Filius hominis tradetur in ma-
„ nus hominũ, & occident eum, &
„ occiſus tertia die reſurget.

„ Καὶ ἐκεῖθεν ἐξελθόντες παρεπο-
„ ρεύοντο διὰ τῆς Γαλιλαίας, καὶ οὐκ
„ ἤθελεν ἵνα τις γνῷ.

„ Ἐδίδασκε γὰρ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ,
„ καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώ-
„ που παραδίδοται εἰς χεῖρας ἀνθρώπων,
„ καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτόν, καὶ ἀποκτα-
„ θεὶς τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται.

EIVSDEM. Vbi de paſſione diſſeruerit, ſtatim operatur miraculum aliquod. Certè qui attentiùs obſervaverit plerumque inveniet, ante ac poſt ſermones tales ab eo prodigia patrata. Tunc igitur cepit, inquit, oſtendere: oportere ſe ire Ieroſolymam, & illic occidi, ac multa tunc pati. quãdo autem hæc dicit. Tũ cùm jam agnitus & declaratus eſt Chriſtus Dei Filius. Rurſus in monte ubi miram ipſis oſtendit viſionem, & de gloria ejus collocuti ſunt Prophetæ, intulit illis mentionem Paſſionis. Præterea cùm ſuperiùs meminiſſet hiſtoriæ necis Ioannis, adjunxit: *Sic & Filius hominis paſſurus eſt ab ipſis.* Et paulò poſtea rurſus cùm dæmonẽ expuliſſet, quem Diſcipuli non potuerant ejicere. idem hoc inculcat. Facit hoc autẽ, ut Diſcipulis vim doloris minuat, exceſsũ triſtitię magnitudine miraculorum frangens.

ΑΥΤΟΥ. Ηνίκα τοῦ παθους ἀπαλείφῃ, οὐθεὼς θαυματουργεῖ, καὶ μὴ τοὺς λόγους καὶ τοὺ τῶν λόγων τύπου. μὴ πολλαχοῦ τοῦτο παρατηρῶν εὑρεῖν. τότε γοῦν ἤρξατο, φησὶ, δεικνύειν ὅτι δεῖ αὐτὸν ἀπελθεῖν εἰς Ιεροσόλυμα καὶ ἀποκταυθῆναι, καὶ πολλὰ παθεῖν τότε. πότε; ὅτε ὡμολογήθη Χριστὸς καὶ υἱὸς τοῦ Θεοῦ. πάλιν ἐν τῷ ὄρει ὅτε τὴν θαυμασίαν αὐτοῖς ἔδειξεν ὄψιν, καὶ περὶ τῆς δόξης αὐτοῦ ἐλάλησαν ὁ προφῆται, ἀνέμνησεν αὐτοὺς τοῦ πάθους. εἰπὼν γὰρ τὴν τοῦ Ιωάννου ἱστορίαν, ἐπήγαγε. οὕτω καὶ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μέλλει πάσχειν ὑπ' αὐτῶν. καὶ μικρὸν πάλιν, ἐπειδὴ τὸν δαίμονα ἐξήλασεν, ὃν οὐκ ἴσχυσαν οἱ μαθηταὶ ἐκβάλλειν, τοῦτο ἐποίει. τοῦτο δὲ ἐποίει, τῷ μεγέθει τῶν θαυμάτων τὴν ὑπερβολὴν τῆς λύπης ὑποπαμύνων.

„ Οἱ δὲ ἠγνόουν τὸ ῥῆμα, καὶ ἐφο-
„ βοῦντο αὐτὸν ἐρωτῆσαι.

ΤΟΛΩΣ. Οὐκ ἤθελέ φησιν ἵνα τις γνῶ αὐτὸν παραπορευόμενον διὰ τῆς Γαλιλαίας· ἐκρύπτετο γὰρ ὡς πολλάκις εἰρήκαμεν, τοῦ πάθους ἀναμένων τὸν καιρόν. διὸ καὶ ἐδίδασκεν αὐτοὺς ὅτι μέλλει παραδοθῆναι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων, καὶ ἀποκτανθῆναι ὑπ' αὐτῶν, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστῆναι. ταῦτα δὲ ἔλεγε προπαρασκευάζων αὐτοὺς· ἵν' ὅταν ἐπιστῇ ὁ καιρὸς ἕτοιμοι ὦσι πρὸς ὑποδοχὴν τῶν δεινῶν· καὶ πιστεύσωσιν ὅτι Θεός ἐστιν ὡς προειπὼν αὐτοῖς τὰ ἐσόμενα· τὸ δὲ ῥῆμα τοῦτο ἠγνόουν φησὶν οἱ ἀπόστολοι καὶ ἐφοβοῦντο ἐπερωτῆσαι αὐτόν· οὔπω γὰρ ἦσαν τελειωθέντες· ἄλλως τε δὲ καὶ περὶ τοῦ πάθους ἀκούοντες ἐδυσχέραινον. διὸ καὶ ἐπερωτῆσαι ἐφοβοῦντο.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Συζητέον τί ἠγνόουν οἱ μαθηταί; ἆρα ὅτι ἀποκτανθήσεται; οὐ μὲν οὖν. τοῦτο γὰρ ᾔδεσαν. Τοιγαροῦν καὶ ὁ Πέτρος ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἀναγέγραπται κωλύων τὸν Κύριον ὑπελθεῖν τὸν σταυρόν, ἔνθα καὶ ἐπετιμήθη παρὰ τοῦ Κυρίου· καὶ ἄλλος μαθητὴς λέγων, ἄγωμεν καὶ ἡμεῖς, ἵνα ἀποθάνωμεν μετ' αὐτοῦ· ἀλλὰ καὶ ὕστερον γέγραπται ὅτι ἀνιόντων αὐτῶν εἰς Ἱερουσαλὴμ προῆγεν ὁ Κύριος, καὶ ἐθαμβοῦντο οἱ μαθηταί, πως, φησὶ, προθύμως ἐπὶ τὸν θάνατον χωρεῖ. ὥστε οὐχ ὅτι τεθνήσεται ἠγνόουν, ἀλλὰ τί ἐστι, τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται; ἆρα τρεῖς εἰσιν ἡμέραι κατὰ ἀλήθειαν; ἢ χρόνος τίς ἐστιν ἕτερος μυστικώτερον λεγόμενος; ἡ δὲ ἀμφιβολία αὐτοῖς δι' ὅτι οἱ χρόνοι οὐχ ὡς ἔχουσι φύσεως καὶ διαστήματος παρὰ τῇ θείᾳ γραφῇ εἰσιν ὀνομαζόμενοι· οἷον, ὅτι χιλία ἔτη ἐν ὀφθαλμοῖς σου Κύριε ὡς ἡ ἡμέρα χθὲς ἡ διῆλθεν καὶ ἡ φυλακὴ ἐν νυκτί. καὶ ὁ προφήτης ἐνιαυτὸν δεκτὸν λέγει τὴν τοῦ Κυ-

32. At illi ignorabant verbum:
„ & timebant interrogare eum.

TOLOSANI. Nolebat, inquit, cuiquam innotescere ambulãs per Galilæam. occultabat enim se, ut sæpiùs diximus, passionis tempus opperiens, cujus occasio disturbari poterat nimium increbescente notitia ejus. Ergo in illa cogitatione habitans, admonebat ipsos fore: ut traderetur Filius hominis in manus hominum, & occideretur ab ipsis, & tertia die resurgeret. Atq; hæc dicebat præparans ipsos, ut rerum eventus præmeditatos ipsos inveniret & animis stantes ad excipienda constanter adversa. Simul ut prædictionum comperta fide in sententia de Magistri sui divinitate confirmarentur. Istud porrò *verbũ*, inquit, *ignorabant Apostoli, & timebant interrogare eum*. Nondum enim perfecti erant. Molesta verò passionis offensi mentione, sermonis ingrati vitabant occasionem. Hæc erat causa cur timerent interrogare.

ANONYMI. Quærendum est: quid ignoraverint Discipuli? An, fore ut Christus occideretur? non sane. Sciebant enim. siquidem superius scriptum est, Petrum prohibentem Christum subire crucem, acriter increpitum ab eo. Idem indicat alius Discipulus dicens: *Eamus & nos, & moriamur cum eo*. sed & postea legitur: Ascendentibus ipsis Ierosolymam, præivisse Dominum, & Discipulos obstupuisse: secum videlicet reputantes quam promptè ad mortem iret. Itaque moriturum illum nõ ignorabant. sed quid esset, *tertia die resurget*. An tres revera dies tan-

tùm permanſurus in morte foret? an verò myſticum aliquid iſta definitione talis temporis adumbraretur? Et fortè ambiguos eos habebat, quod meminerant in ſacris literis aliter interdum computari tempora, quam in civili uſu. quale illud ibi legitur: *Mille anni in conſpectu tuo Domine tamquam dies heſterna quæ præterijt, & cuſtodia in nocte.* & Propheta, *annum acceptabilem Domino* vocat Domini Incarnationem. Et Daniel de ſeptuaginta, deque ſexaginta duabus, ac rurſus ſeptē hebdomadibus haud ex vulgari notione, ſed altius quidpiam intelligens loquitur, maximum annorum numerum ea ſumma complexus. quam figuram imitatur & Apoſtolus dicens: *Ieſus Chriſtus heri & hodie, & ipſe in ſæcula.* Ergo dubitatio eorum circa tempus erat: *Et timebant interrogare eum.*

Pſ. 89. 4.

Iſ. 61. 2.

Dan. 9.

ρίᾳ ἀναθρώπησιν· καὶ ὁ Δανιὴλ ἑβδομήκοντα οἵδεν ἑβδομάδας, καὶ ξϚ καὶ ζ τὰς πλείονας ἐνιαυτάς. Ὃ τοιῶτο καὶ χῆμα μιμεῖται καὶ ὁ Ἀπόστολος, λέγων, Ἰησοῦς Χριστὸς χθὲς καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας· ὥστε τὴν ἀμφιβολίαν αὐτοῖς ὁ χρόνος ἐποίει, καὶ ἐφοβοῦντο αὐτὸν ἐρωτῆσαι.

VICTORIS ANTIOCH. Cùm audiviſſent de paſſione Diſcipuli, non interrogant ipſum, vel ob contractum mœrore animum ad acerbitatem denunciatæ rei, vel interpellari nolentem veriti. ſæpè enim ſentientes Dominum nolle aliquid diſertiùs exprimere, continebant metu interrogationem moleſtam ipſi futuram. At Lucas ait: *Quoniam abſconditum erat verbum ab eis, & timebant interrogare ipſum de verbo.*

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Τὰ τοῦ πάθους ἀκούσαντες οἱ μαθηταὶ οὐκ ἐρωτῶσιν αὐτὸν, ἢ τῇ ἀθυμίᾳ πεζίμβυοι τοῦ πάθους, ἢ δεδοικότες. πολλαχοῦ γὰρ ὅταν ἴδωσι μὴ βουλόμενόν τι σαφῶς εἰπεῖν, σιγῶσι λοιπόν. καὶ ὁ Λουκᾶς δὲ· ὅτι λῆθος ἐκεκαλυμμένον ἀπ' αὐτῶν, καὶ ἐφοβοῦντο αὐτὸν ἐρωτῆσαι περὶ τοῦ ῥήματος.

33. Et venerunt Capharnaum. Qui cùm domi eſſet, interrogabat eos, Quid in via tractabatis?

34. At illi tacebant. ſiquidē in via inter ſe diſputaverant, quis eorum major eſſet.

„ Καὶ ἦλθεν εἰς Καπερναούμ· καὶ „ ἐν τῇ οἰκίᾳ γενόμενος, ἐπηρώτα αὐ„ τούς, τί ἐν τῇ ὁδῷ πρὸς ἑαυτοὺς „ διελογίζεσθε;

„ Οἱ δὲ ἐσιώπων· πρὸς ἀλλήλους „ γὰρ διελέχθησαν ἐν τῇ ὁδῷ, τίς μεί„ ζων.

EIVSDEM. Cogitatio ipſis inciderat de his, ut Lucas ait: & inter ſe diſputaverant in via, quis eorum major eſſet. ut Marcus narrat. Porrò mentionem iſtius cogitationis ipſorum, ex privata eorumdem diſputatione Dominus movet, juxta Evangelicam hiſtoriam. Matthæus enim non longè arceſſivit

c. ix. 40.

ΑΥΤΟΥ· Διαλογισμὸς αὐτοῖς ἐνέπεσε περὶ τούτων, ὡς Λουκᾶς λέγει, καὶ πρὸς ἀλλήλους διελέχθησαν ἐν τῇ ὁδῷ, τίς μείζων, ὡς ὁ Μάρκος ἱστορεῖ· ἢ ὅ λόγῳ καὶ περὶ τοῦ διαλογισμοῦ αὐτῶν ὁ κύριος τὴν ἰδίαν διαλέξεως ὁ Κύριος κινεῖ· ἢ τὸ τῶν εὐαγγελίων ἱστορίαν. ὁ γὰρ Ματθαῖος οὐκ ἄνωθεν ἤρξατο τῆς διηγήσεως, ἀλλ' ἐσιώπησε τὴν τοῦ σωτῆρος περὶ

πρὸς τὰ διανοηθέντα καὶ ἰδίᾳ ῥηθέντα γνῶσιν· ἢ ὃ πρὸς αὐτὰ λόγῳ καὶ τὴν διδασκαλίαν εἰσήγαγε περὶ τῆς Κυρίου κινεῖν τοὺς μαθητὰς, εἰπὼν περὶ τινὸς ἡ προτιμήσεως ζήτησιν· ἐπειδὴ καὶ ἰδίᾳ νοοῦντες ἢ λέγοντες ἔλεγῳ ἐπ' αὐτοῦ καὶ ὁ διανοούμενος, ὅτι πάντα αὐτῷ καταφανῆ, καὶ ὃ λαλοῦσιν ὥσπερ ὃ ῥηθὲν ἢ ἐπ' αὐτοῦ λελεγμένῳ. πρόθυσι μὲν οὖν τινὰ περὶ τῷ Κυρίῳ τιμὴν, ἀγαθὸν τοῦτο καὶ ἐπαινετὸν ἔχοντες. ἐπειδὴ πρόσεστι τῷ πόθῳ ὃ μεγαλωθῆναι πως ἑαυτούς. ὡς γὰρ μέγας ἦς ὢν, ὅπως μεγάλων τιμῆς ὀρέγεται.

ΤΟΛΩΣ. Ἐν τῇ ὁδῷ διαπορευόμενοι οἱ μαθηταὶ διελέχθησαν πρὸς ἀλλήλους, ὡς φησιν ὁ Λουκᾶς. ἦν γὰρ ὁ λόγος αὐτοῖς περὶ πρωτείων· καὶ ἐπεζήτουν τίς ἄρα μείζων τῶν ἄλλων; ᾧ ὃ λόγον τοῦτο ὁ Κύριος ἐκ τῆς ἰδίας παλαίξεως ἐκίνησε, καὶ τὸν τοῦ παρόντος Εὐαγγελιστὴν ἱστορίαν. ὁ γὰρ Ματθαῖος ἀπεσιώπησε ταύτην διήγησιν. ἐπόθουν ἦν οἱ μαθηταὶ τὸν περὶ τοῦ Κυρίου τιμὴν· ἀλλ' ἐπειδὴ τῷ τῆς τιμῆς πόθῳ ἔπεται, ὡς τὰ πολλὰ, κενοδοξία· διὰ τοῦτο τὸν μὲν ὄρεξιν τῆς τιμῆς οὐκ ἐκώλυσεν ὁ Χριστὸς τὸν ὑπερνοφρονοῦντα τῷ πόθῳ ζημιώσας· ἀνίκνουν αὐτοῖς πάντων τῶν ἄλλων ἀμαχεῖ κακὸν τὸν κενοδοξίαν ταῖς ἀνθρωπίναις ψυχαῖς.

principium narrationis: ſed reticuit quam habuit Salvator cogitatorũ ab ipſis, & privatim diſputatorum notitiam. at ejus de eo argumento ſermonem & doctrinam, provocantibus Diſcipulis mota ſignificat, cum meminerit quæſtionis ipſi ab illis propoſitæ de Primatu. Siquidẽ quantumvis privatim cogitantes aut loquentes, loquebantur coram ipſo pariter & cogitabant, utique cui cuncta ex æquo manifeſta eſſent & arcana cogitatorum, & ſecreta clam dictorum: quæ uteumque ſeorſum ab ipſo ſuſurrarentur, tamen ipſi, & coram ipſo, dicebantur. Ac cupiunt illi quidem honorem apud Dominũ, bonum illud & laudabile ducentes. naturale quippe cuique deſideriũ ineſt extollendi ſe ſe: ac ut quiſq; magnus eſt, ita magnos honores appetit.

TOLOSANI. Inter eundum per viam colloquebantur inter ſe Diſcipuli, ut ait Lucas. erat autem ejus colloquii argumentum illa quæſtio: quis eorum inter alios emineret unus maximè? Atq; hujus ſermonis prius habiti confeſſionẽ elicuit interrogatione ſua Dominus ex ore Diſcipulorum, prout hic noſter Evangeliſta diſtinctiùs narrat. nam id Matthæus tacuit. Cupiebant igitur pro ſe quiſque Diſcipuli honorem à Domino conſequi: verùm quia honoris cupiditatem plerumque inanis gloriatio ſuperbiaque ſequitur: propterea ſtudium quidem veri honoris aſſequendi non prohibuit Chriſtus, ſed ei deſiderio humilitatem conjunxit, oſtendens ipſis, inter omnia mala expugnatu difficilè unum maximè humanis mentibus ſuperbiam eſſe ac gloriationem vanam.

SCHOL. Citatur hic Lucas tamquam dixerit, Diſcipulos inter ſe collocutos de primatu. Verba Lucæ hæc ſunt: *Intravit autem cogitatio in eos, quis eorum major eſſet?* quæ ſanè iſtam ſententiam non habent. quid igitur? Suſpicor Auctorem alio modo accepiſſe vocem διαλογισμὸς, quam Vulgatus cogitationem vertit. Sic enim habent græca: εἰσῆλθε δὲ διαλογισμὸς ἐν αὐτοῖς τὸ, τίς ἂν εἴη μείζων αὐτῶν; quia ergo διαλογισμὸς dialogum, ſive colloquium ſonare ex origine poteſt, in eo ſenſu hic uſurpatam eam

vocem

vocem putaverit hic noster. Tametsi Vulgato favet quod mox apud Evangelistam sequitur: ὁ δὲ Ἰησοῦς ἰδὼν τὸν διαλογισμὸν τῆς καρδίας αὐτῶν. *At Iesus videns cogitationes cordis illorum.*

35. Et residens vocavit duodecim, & ait illis, Si quis vult primus esse, erit omnium novissimus, & omnium minister.

36. Et accipiens puerũ, statuit eum in medio eorum: quem cũ complexus esset, ait illis,

37. Quisquis unũ ex hujusmodi pueris receperit in nomine meo, me recipit: & quicumque me susceperit, non me suscipit, sed eum qui misit me.

„ Καὶ καθίσας ἐφώνησε τοὺς δώδεκα, καὶ λέγει αὐτοῖς, εἴ τις θέλει πρῶτος εἶναι, ἔσται πάντων ἔσχατος καὶ πάντων διάκονος.

„ Καὶ γαβὼν παιδίον, ἔστησεν αὐτὸ ἐν μέσῳ αὐτῶν, καὶ ἐναγκαλισάμενος αὐτὸ εἶπεν αὐτοῖς,

„ Ὃς ἐὰν ἓν τῶν τοιούτων παιδίων δέξηται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ δέχεται· καὶ ὃς ἐὰν ἐμὲ δέξηται, οὐκ ἐμὲ δέχεται, ἀλλὰ τὸν ἀποστείλαντά με.

EIVSDEM. Vos quidem, inquit, disquiritis, quis major sit? & de primatu contenditis. Ego autẽ ne aditu quidem aio dignum, nisi qui se infra omnes demiserit. Benè autem & exemplum adducit, neq; adducit solùm, sed & puerum in medio statuit: ipso visu illius sinceri candoris abhorrentis ab omni fastu, pudore illos quodam tumoris sui confundens. Etenim pura est invidiæ ætas illa puerilis, expers vanæ gloriæ, à primatus appetitione aliena; simplicitatem obtinens virtutem maximam. Et non solùm vos, inquit, si tales fueritis, qualem hunc parvulum videtis, mercedem consequemini magnã, sed etiam si alios ei similes honoraveritis mei gratia: qui vobis istius honoris præmium decerno regnum. Adeò mihi cordi est humilitas & candor. quæ sola exprimere vos è puero velim, non cæteras ejus ætatulæ imbecillitates. quibus congruè Paulus ait: *Fratres, nolite pueri effici sensibus, sed malitia parvuli estote.* qui igitur Christi gratia, non alio quovis re-

1. Cor. 14 20.

ΑΥΤΟΥ. Ὑμεῖς μὲν γὰρ, φησι, ἐξετάζετε τις μείζων, καὶ περὶ πρωτείων φιλονεικεῖτε· ἐγὼ δὲ τὸν μὴ πάντων ταπεινότερον γενόμενον, οὐδὲ τῆς εἰσόδου ἄξιον εἶναί φημι. καὶ καλῶς καὶ τὸ ὑπόδειγμα παράγει· καὶ οὐ παράγει μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ παιδίον εἰς μέσον ἵστησι, καὶ ἀπὸ τῆς ὄψεως ἐντρέπων αὐτοὺς, καὶ πείθων εἶναι ταπεινοὺς, οὕτω καὶ ἁπλάστως. καὶ γὰρ καὶ φθόνου καθαρὸν τὸ παιδίον καὶ κενοδοξίας, καὶ τοῦ τῶν πρωτείων ἐρᾶν, καὶ τὴν μεγίστην ἀρετὴν κέκτηται τὴν ἀφέλειαν. καὶ οὐ, μόνον, φησίν, ἐὰν αὐτοὶ τοιοῦτοι γένησθε μισθὸν λήψεσθε μέγαν, ἀλλὰ κἂν ἑτέρους τοιούτους τιμήσητε δι' ἐμὲ, καὶ τῆς ἐκείνης τιμῆς Βασιλείαν ὑμῖν ὁρίζω· οὕτω μοι σφόδρα ποθεινὸν τὸ ταπεινὸν καὶ ἄπλαστον. οὐ γὰρ ἁπλῶς παιδίον, οὐδὲ κατὰ πάντα, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἄπλαστον ταπεινοφροσύνην, ὡς ὁ Παῦλός φησιν, ἀδελφοὶ μὴ παιδία γίνεσθε τῇ φρεσίν, ἀλλὰ τῇ κακίᾳ νηπιάζετε. ὁ τοίνυν διὰ Χριστὸν τοὺς τοιούτους δεχόμενος καὶ οὐ δι' ἄλλην τινὰ πρόφασιν, οὗτος Χριστὸν ὑποδέδεκται καθ' ὃ μαρτυρεῖ Γαλάταις ὁ Παῦλος, ὅτι αὐτὸν ὡς Χριστὸν Ἰησοῦν ὑπεδέξαντο. διὰ δὲ τοῦ Χριστοῦ εἰσοικίζετε τὸν πατέρα· ὃς ἐὰν γὰρ ἐμὲ δέξηται. οὐκ ἐμὲ δέχε-

ται,

τῷ, ἀλλὰ καὶ ἀποστείλαντάμε· ἕ τί αὖ ἄλλοις μείζω, τοῦτ' ἐστὶν ἢ καὶ πατέρα ὑποδέχεσθαι;

ΤΟΛΩΣ. Τι δ' ἂν φησιν ἐξετάζετε τίς ἐστι τῶν ἄλλων μείζων· καὶ πρὸς τί φιλοτιμεῖσθε; ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν ὅτι ὁ πάντων θέλων εἶναι μείζων ἔστω πάντων ἔσχατος· καὶ λαβὼν παιδίον ἔστησεν ἐν μέσῳ αὐτῶν. καὶ πείθων εἶναι ταπεινὸς ἀπὸ τῆς ὄψεως καὶ ὅτως ἁπλοῦς καὶ καθαρὸς φθόνου τε παντὸς καὶ κενοδοξίας ὡς τὸ παιδίον τοῦτο· ὃ μόνον γὰρ φησιν ἐὰν τοιοῦτοι γένησθε πεπλωμένοι καὶ μικρὸν λήψεσθε μέγαν· ἀλλὰ καὶ ἕτερος ἐὰν τιμήσητε δι' ἐμέ, τὴν Βασιλείαν λήψεσθε· ὁ γὰρ δεχόμενος τοιοῦτον ἕνα διὰ Χριστὸν, αὐτὸν ἐκδέχεται διὰ Χριστὸν ὑποδέχεται.

ſpectu, tales excipit, Chriſtum excipit, juxta id quod de Galatis teſtatur Paulus: ipſos ſe ſe, ut Chriſtum Ieſum, excepiſſe. Cum Chriſto autem ſimul admittetis apud vos Patrem. qui enim me recipit, non me recipit, ſed eum qui me miſit. quo quid optari majus poteſt? quid, inquam, deſiderabilius, quàm Filium ſimul & Patrem excipere?

TOLOSANI. Quorſum, inquit, diſquiritis quis aliis major ſit, & de primatu contenditis? Dico ego vobis: qui maximus eſſe omnium voluerit, noviſſimus omniũ eſto. & acceptum puerum ſtatuit in medio ipſorum. nimirum ſuadens eis ſic ſpecie ipſa humiles eſſe, ſic ſimplices puroſque, ſic invidiæ omnis ac tumoris expertes, ut erat ille puerulus. Nec ſolùm, addit, ſi tales fueritis perfecti evadetis, & mercedem accipietis magnam: verùm etiam ſi alios honoraveritis propter me, regnum conſequemini. qui enim talem quendam propter Chriſtum accipit, Chriſtum ipſum accipit.

„ Ἀπεκρίθη δὲ αὐτῷ ὁ Ἰωάννης, λέ-
„ γων, διδάσκαλε, εἴδομέν τινα τῷ
„ ὀνόματί σου ἐκβάλλοντα δαιμόνια,
„ ὃς οὐκ ἀκολουθεῖ ἡμῖν· καὶ ἐκωλύσα-
„ μεν αὐτὸν, ὅτι οὐκ ἀκολουθεῖ ἡμῖν.

„ 38. Reſpondit illi Ioannes, di-
„ cens, Magiſter, vidimus quendã
„ in nomine tuo ejicientẽ dæmo-
„ nia qui non ſequitur nos, &
„ prohibimus eum.

ΤΟΛΩΣ. Οὐ φθόνῳ κινούμενος ὁ Ἰωάννης ταῦτα λέγει τῷ Χριστῷ. ἀλλὰ βουλόμενος πάντας τοὺς ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ ποιοῦντας τὰ θαύματα συνεῖναι αὐτῷ καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ. Καὶ γὰρ ἦσάν τινες τῶν μὴ πιστευσάντων ἔχοντες τοιαῦτα χαρίσματα· οἷος ἦν ὁ τὰ δαιμόνια ἐκβάλλων· ἐπειδὴ γὰρ οὐ πρὸς πάντα ἐτύγχανον πάντες ἕτοιμοι. οὐ γὰρ πᾶσαν ἀσκοῦντες ἀρετὴν· ἀλλ' ὁ μὲν βίον ἔχοντες καθαρὸν, πίστιν βεβαίαν οὐκ εἶχον· ὁ δὲ ἄλλως τινὰ ἀρετὴν τῶν λοιπῶν ἐσκημμένοι, διὰ τοῦτο ἅπαντας πρὸς τὸ γενέσθαι βελ-

TOLOSANI. Non invidentia motus Ioannes hæc dicit Chriſto: ſed quod æquum putaret, omnes qui in Chriſti nomine miracula ederent, adeſſe ipſi Chriſto, ac comitari cum Diſcipulis ejus. Erant autem quidam ex nondum credẽtibus præditi talibus donis. Ex quo genere hic erat dæmonum ejector. quoniam nõ omnes ad omnia parati erant', neque in omni ex æquo virtutis parte ſe exercebant. verùm aliqui vitam alioqui puram ducentes, fidem firmam non habebant:

aut

aut alia virtute quapiam destituebantur, reliquas consectantes. isti veritati se se accommodans, ad meliora omnes invitat ac provocat Dominus.

τίους προσκαλεῖται ὁ Κύριος.

39. Iesus autē ait, Nolite prohibere eum. nemo est enim qui faciat virtutē in nomine meo, & possit citò malè loqui de me.

40. Qui enim non est adversum vos, pro vobis est.

„ Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπε, μὴ κωλύετε αὐτόν. οὐδεὶς γάρ ἐστιν ὃς ποιήσει δύναμιν ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, καὶ δυνήσεται ταχὺ κακολογῆσαί με.

„ Ὃς γὰρ οὐκ ἔστι καθ' ὑμῶν, ὑπὲρ ὑμῶν ἐστιν.

EIVSDEM. Non zelotypia quadam instinctus tonitrui filius hoc dicit Salvatori: sed quod æquum censeret omnes Christi nomen invocantes ipsum sequi; & in ejus comitatu cum Discipulis esse. qualis autem is erat, de quo hæc ait? breviter dicam. Multi qui nō crediderant, acceperant gratias gratis datas, qualis hæc erat, donum videlicet expellendi dæmonia, quo iste quisquis fuit, cum Christo licet non vivens, præditus erat. Talis & Iudas fuit, qui malus licet, gratia gratis data non caruit. In veteri sane testamento reperitur id genus gratiæ indignis etiam sæpè concessum in beneficium aliorum. quoniam enim non omnes ad omnia apti erant, quidam inepti: & hos per hæc adhortatur ad multū exhibendum studium & fidem: & illos per ipsam collationem ineffabilis istius doni, ad hoc provocat, ut meliores fieri cōtendant. Propterea magna liberalitate gratiam largitur. unde ait Salvator: ne prohibete istum per hæc in augmētū virtutis proficere. Nemo enim eorum, qui in nomine meo virtutes operantur facilè adducetur ad maledicendum mihi. *Facilè*, adjunxit, propter eos, qui in hæresim inciderunt, qualis fuit Simon, & Me-

ΑΥΤΟΥ. Οὐ ζηλοτυπίᾳ τινὶ ὑπαγόμενος ὁ τῆς βροντῆς υἱὸς τοῦτο τῷ Σωτῆρί φησιν, ἀλλὰ πάντας τοὺς ἐπικαλουμένους τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀκολουθεῖν αὐτῷ βουλόμενος, καὶ ἐνεῖναι μετὰ τῶν αὐτοῦ μαθητῶν. ὁποῖος δὲ ἦν περὶ οὗ ταῦτά φησι; συντόμως ἐρῶ. πολλοὶ τῶν μὴ πιστευσάντων ἔλαβον χαρίσματα, οἷος ἦν καὶ τὰ δαιμόνια ἐκβάλλων καὶ οὐκ ὢν μετ' αὐτοῦ· οἷος ἦν Ἰούδας. καὶ γὰρ αὐτὸς πονηρὸς ὢν χαρίσμα εἶχε. καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ δὲ τοῦτο εὕροι τις ἂν εἰς ἀναξίους τὴν χάριν ἐνοικήσασαν πολλάκις, ἵνα ἑτέρους εὐεργετήσῃ. ἐπειδὴ γὰρ οὐ πάντες πρὸς πάντα ἐπιτηδείως εἶχον, οἱ δὲ τοὐναντίον, κἀκείνους διὰ τούτων προτρέπει, ὥστε πολλὴν ἐπιδείξασθαι σπουδὴν καὶ πίστιν, καὶ τούτους διὰ τῆς ἀφάτου ταύτης δωρεᾶς, εἰς τὸ γενέσθαι βελτίους, ἐξεκαλεῖτο. διὸ καὶ μετὰ πολλῆς τῆς δαψιλείας τὴν χάριν ἐδίδου. ὅθεν καὶ φησιν ὁ Σωτὴρ, μὴ κωλύετε αὐτὸν διὰ τούτων, καὶ εἰς ἐπίδοσιν ἀρετῆς ἀφικέσθαι. οὐδεὶς γὰρ τῶν ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου ἐπιτελούντων δυνάμεις, ταχὺ δυνήσεται κακολογῆσαί με. τὸ δὲ ταχὺ προσκεῖται διὰ τοὺς εἰς αἵρεσιν ἐκπεσόντας, οἷος ἦν Σίμων, καὶ Μένανδρος, καὶ Κήρινθος· τάχα δὲ οὐδὲ ἐκεῖνοι ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ τὰ σημεῖα ἐποίουν, ἀλλὰ μαγγανίαις τισὶ καὶ ἀπάταις ἐδόκουν ποιεῖν. οὗτοι δὲ εἰκὸς μὴ ἀκολουθοῦσιν ἡμῖν, διὰ τὸ μὴ ἕπεσθαι τῇ πίστει τὰ ἔργα, ἀλλάγε εἰπεῖν τι κατ' ἡμῶν οὐ δυνήσονται ῥᾳδίως, διὰ τὸ σεμνυνέ-

γινέσθαι αὐτὸς ὅτι τ δυνάμεσιν ἐφ' αἷς ἐπιτελῶσι, ὃ ἐμὸν ὄνομα τοῦτο λοιδοροῦσιν. ὃ δὲ, ὃς γὰρ οὐκ ἔστι καθ' ὑμῶν, ὑπὲρ ὑμῶν ἐστιν, οὐκ ἔστιν ἐναντίον τοῦτο, ὃ μὴ ὢν μετ' ἐμοῦ κατ' ἐμοῦ ἐστι. τοῦτο γὰρ περὶ δαιμόνων εἴρηται τὸν ἀφέλκειν ἅπαντας ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ζητούντων.

ΤΟΛΩΣ. Μὴ κωλύσητε αὐτὸν φησὶν ὁ Κύριος, δυνάμεως ἀπὸ τῆς τοιαύτης προάξεως χρείττονα ἑαυτὸν γενέσθαι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν τ ἀληθείας ἐλθεῖν. οὐδεὶς γάρ φησι τῶν τὰ θαυμαστὰ ἐργαζομένων ἐμὲ κακολογήσαι δυνήσεται. ὡς γὰρ ταχὺ κακολογήσαντες, καθάπερ Σίμων καὶ Μένανδρος καὶ Κήρινθος οὐκ ἐν τῷ ὀνόματί μου ἐνήργουν τὰ σημεῖα. διὰ τοῦτό φησι, τοὺς μὴ ἐν τῷ ὀνόματί μου ἐνεργοῦντας τὰ θαύματα· ἀλλὰ ἀπάτη τινὶ καὶ μαγγανείαις, κωλύετε· τοὺς δὲ ἐν τῷ ὀνόματί μου, μὴ κωλύειν παραγγέλλομαι.

nander, & Cerinthus. quamquam hi fortè non in Domini nomine signa operati sunt, sed præstigiis quibusdam, ac fraudibus mira efficere videbantur. Isti porrò, etsi non sequantur nos, quòd fidei opera non congruant; tamen dicere aliquid contra nos facilè non poterunt: cùm & glorientur, & honorari se sentiant signis & miraculis, quæ faciunt ad invocationem nominis mei. Illud autē: *Qui enim non est contra vos pro vobis est*, non est contrarium illi: *Qui non est mecum, contra me est*. Hoc enim de dæmonibus dictum est abstrahere omnes à Deo studentibus. *Mat. xii. 30.*

TOLOSANI. Ne prohibueritis eum, inquit Dominus, utpote qui functione talis ministerii se ipso perfectior queat evadere, & in agnitionem veritatis venire. Nemo enim, inquit, eorum qui talia operantur, de me malè loqui poterit. nam qui citò malè de Christo locuti sunt, quemadmodum Simon, & Menander & Cherinthus, non in nomine Christi signa operabantur. Propterea ait: eos qui non in nomine meo miracula efficiunt, sed fallacia quædam ac præstigiis, prohibete sanè: qui autem in nomine meo, eos ne prohibeatis jubeo.

„ Ος γὰρ ἂν ποτίσῃ ὑμᾶς ποτήριον ὕδατος ἐν τῷ ὀνόματί μου, „ ὅτι Χριστοῦ ἐστε, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ „ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ.

41. Quisquis enim potum dederit vobis calicem aquæ in nomine meo, quia Christi estis, „ amen dico vobis, non perdet „ mercedem suam.

ΑΥΤΟΥ. Οὐ μόνον γάρ, φησὶ, βλασφημοῦντας τὸ ὄνομά μου καὶ δυνάμεις ποιοῦντας οὐκ ἐπιτρέπω κωλύειν, ἀλλὰ καὶ ἀποδεχομένους ὑμᾶς καὶ ποτήριον μόνον ψυχροῦ προσφέροντας ὑμῖν. καὶ ἐκεῖνο γὰρ διὰ πενίαν γίνεται γνώμης, καὶ τοῦτο λέγει διὰ τοὺς ἔνδοθεν ἕως προφασιζομένους. ἵνα γὰρ μὴ πενίαν ὡς προβάλληται φησι, κἂν ποτήριον ψυχροῦ δῷ ὕδατος, ἔνθα δοῦλον ἔξεστι δαπανῆσαι, καὶ τοῦτο κεῖσθαι μι-

IVSDEM. Non solùm, ait, invocantes nomen meum, & virtutes operantes non permitto prohibere: sed & excipientes vos, & vel unum aquę calicem offerentes vobis. nam ut hos inopia interdū rei plus dare non finit: ita illos ne plus agant boni, impedit inopia bonæ mentis. Occasionem captat hæc dicendi, ut prætextum eximat egestatem obtendentibus. quasi

diceret: ne quis paupertatem excuſet; vel calicem det frigidæ: in quo nullus ſumptus eſt: & huic etiam officio ſua cõſtabit merces. Adhortari enim per hæc omnes volo, ut perfectiora conentur.

σθός. προτρέψασθαι γὰρ πάντας βούλομαι διὰ τούτων καὶ τὰ τελειότερα ἐνεργεῖν.

42. Et quiſquis ſcandalizaverit
„ unum ex his puſillis credẽtibus
„ in me: bonum eſt ei magis ſi cir-
„ cundaretur mola aſinaria collo
„ ejus, & in mare mitteretur.

„ Καὶ ὃς ἂν σκανδαλίσῃ ἕνα τῶν
„ μικρῶν τῶν πιστευόντων εἰς ἐμὲ, κα-
„ λόν ἐστιν αὐτῷ μᾶλλον, εἰ περίκειται
„ λίθος μυλικὸς περὶ τὸν τράχηλον αὐ-
„ τοῦ καὶ βέβληται εἰς τὴν θάλασσαν.

EIVSDEM. Quò perſuabiliorem ſermonem faciat, non præmii ſolùm promiſſione, ſed ſupplicii etiam cõminatione ipſum firmat. ut enim, ait, qui honorant vos mei gratia, Cœlum habebunt: ſic & qui vos inhonorant (hoc enim eſt ſcandalizare, & quaſi ſupplantare) pœnas dabunt acerbiſſimas. Neque ex ſuo velut ipſius ſenſu gravitatem iſtius ſupplicii definit; ſed ex rebus nobis notis quã id atrox ſit futurum indicat. Cùm enim maximè movere vult, ſenſibilia admovet exempla. quare hic volens oſtendere graviſſimè puniendos tales, in medium adducit demerſionem, adjuncto molæ pondere. Et non dicit: mola appendetur collo ejus; ſed expedit ipſi hoc pati. oſtendens quantò gravius ſit aliud quod ipſum expectat malum. Minimos ergo inter credentes in ipſum, & invocantes nomen ejus, etſi non ſequantur ipsũ, & qui calicem aquæ offerunt, non aliud quid majus, ſcandalizare non oportet, neque ſupplantare.

ΑΥΤΟΥ. Εὐπαράδεκτον μειζόνως ποιῶν τὸν λόγον οὐκ ἀπὸ τιμῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς κολάσεως αὐτὴν συνίστησιν. ὥσπερ γὰρ, φησὶν, οἱ τιμῶντες ὑμᾶς δι' ἐμὲ, τὴν οὐρανὸν ἔχουσιν· οὕτω δὴ καὶ οἱ ἀτιμάζοντες (τοῦτο γὰρ ἐστιν ὡς σκανδαλίσαι καὶ ὑποσκελίσαι) τὴν ἐσχάτην δώσουσι δίκην. καὶ οὐκέτι ἀπὸ τῶν αὐτοῦ τιμωρίαν ὁρίζει, ἀλλ' ἀπὸ τῶν παρ' ἡμῖν γνωρίμων τὸ ἀφόρητον αὐτῆς ἐμφαίνει. ὅταν γὰρ μάλιστα καθάψασθαι βούληται, αἰσθητὰ ἄγει τὰ παραδείγματα. καὶ ἐνταῦθα τοίνυν βουλόμενος δεῖξαι ὅτι πολλὴν ὑποστήσονται τὴν τιμωρίαν, εἰς μέσον ἤγαγε τοῦ μύλου καὶ τοῦ καταποντισμοῦ. καὶ οὐκ εἶπεν, ὁ μύλος κρεμασθήσεται εἰς τὴν τράχηλον αὐτοῦ. ἀλλὰ συμφέρει αὐτῷ τοῦτο ὑπομεῖναι. δεικνὺς ὅτι ἑτέρων τούτου χαλεπότερον ἀναμένει κακόν. μικροὶ οὖν τῶν πιστευόντων εἰς αὐτὸν, καὶ οἱ ἐπικαλούμενοι τὸ ὄνομα αὐτοῦ, μὴ μέντοι ἀκολουθοῦντες αὐτῷ, καὶ οἱ ποτήριον ψυχρὸν προσάγοντες, καὶ μὴ ἄλλο τι τῶν μειζόνων, τούτους οὖν οὐ δεῖ σκανδαλίζειν, οὐδὲ ὑποσκελίζειν αὐτούς.

ΤΟΛΩΣ. Οὐ πρὸς τὸ τῆς δώσεως μέγεθος, ἢ τὴν εὐτέλειαν, ἀποβλέπων ὁ Θεὸς, τὴν ἀντιμισθίαν τοῖς δεδωκόσι παρέχεται· ἀλλὰ πρὸς τὴν ἑκάστου διάνοιαν. διὸ κἂν ποτήριον ὕδατος δώσει τις ἅμα ἀγαθῇ προαιρέσει, καὶ τούτου μισθὸν μέγιστον λήψεται. καὶ καθάπερ φησὶν οἱ τιμῶντες ὑμᾶς δι' ἐμὲ τὸν

μισθὸν

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

μισθὸν ἔχουσιν, ὅτω καὶ οἱ μὴ πιωντες ἐκ ἁπλῶς κολαοθήσονται. μικροὺς δὲ ἐκάλεσε τοὺς πιστευόντων εἰς αὐτὸν τοὺς ὄνομα αὐτοῦ ὀνομαζομένους ἐ μὴ ἀκολουθοῦντας αὐτῷ ὡς ὀφείλουσι. Καὶ ἅμα τοὺς ποτήριον, φησὶν, ὕδατος παρέχοντας, καὶ μὴ ἄλλο τι τῶν μειζόνων, τούτους δὲ δύναται σκανδαλίζειν ὅτε ὠφελίζειν.

tantùm frigidæ bona mẽte ac prolixo ſtudio dederit, præmium ejus benefacti ampliſſimum recipiet. Ac quemadmodum, inquit, qui vos mea cauſa colunt officiis & beneficiis mercedem habent certã; ſic qui nõ coluerint, extremis ſuppliciis afficientur. Cùm verò *puſillorum* meminit, *qui in ipſum credunt*, eos intelligit qui nomen quidem ejus invocabant, & Diſcipuli ejus erant, ſed non individuè ac ſemper eum ſequebantur. Vel etiam eos, quorum exiguum benefaciendi ſtudium nequaquam eos ad quidquam calice aquæ pretioſius largiendum promoveret. quos quantumlibet in virtutis exercitatione parvos, offendi tamen vetat, aut in caſum impelli.

„ Καὶ ἐὰν σκανδαλίζῃ σε ἡ χείρ
„ σου, ἀπόκοψον αὐτήν. καλόν σοί
„ ἐστι κυλλὸν εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν,
„ ἢ τὰς δύο χεῖρας ἔχοντα ἀπελθεῖν
„ εἰς τὴν γέενναν, εἰς τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον.
„ Ὅπου ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ,
„ καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται.

43. Et ſi ſcandalizaverit te manus tua, abſcinde illã: bonum eſt
„ tibi debilem introire in vitã, quã
„ duas manus habentem ire in gehennã, in ignem inextinguibilẽ.
44. Vbi vermis eorũ non moritur, & ignis non extinguitur.

„ Καὶ ἐὰν ὁ πούς σου σκανδαλίζῃ
„ σε, ἀπόκοψον αὐτόν. καλόν ἐστί σοι
„ εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν χωλόν, ἢ
„ τοὺς δύο πόδας ἔχοντα βληθῆναι εἰς
„ τὴν γέενναν, εἰς τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον.
„ Ὅπου ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ,
„ καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται.

45. Et ſi pes tuus te ſcãdalizat,
„ amputa illum: bonũ eſt tibi claudum introire in vitam æternã.
„ quàm duos pedes habentẽ mitti
„ in gehẽnã ignis inextinguibilis.
46. Vbi vermis eorũ non moritur, & ignis non extinguitur.

„ Καὶ ἐὰν ὁ ὀφθαλμός σου σκανδαλίζῃ σε, ἔκβαλε αὐτόν. καλόν
„ σοί ἐστι μονόφθαλμον εἰσελθεῖν εἰς
„ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, ἢ δύο ὀφθαλμοὺς ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός.
„ Ὅπου ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ,
„ καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται.

47. Quòd ſi oculus tuus ſcandalizat te, ejice eum: bonum
„ eſt tibi luſcum introire in regnum Dei, quàm duos oculos
„ habentem mitti in gehennam
„ ignis.
48. Vbi vermis eorũ non moritur, & ignis non extinguitur.

ΤΟΛΩΣ. Οὐ περὶ μελῶν ἐνταῦθα λέγει ὁ Σωτὴρ· ἀλλὰ περὶ πονηρῶν ἀνθρώπων· οὓς οὐ δεῖ φίλους κτᾶσθαί τινα Χριστιανὸν ὄντα καὶ τὸν Θεὸν φοβούμενον· τοὺς γὰρ φίλους ἐν τάξει μελῶν ἔχομεν πάντες οἱ ἄνθρωποι. κἂν τύχωσιν ἀγαθοὶ πολλῶν ἡμῖν ἀγαθῶν περὶ-

TOLOSANI. Non de membris hic agit Salvator, ſed de pravis hominibus: quos amicorum loco ac numero haberi à Chriſtiano, & Deum timente non oportet. Amicos enim in membrorum cẽſu, atque æſtimatione ferè ſolemus

nos homines habere. qui si boni sint, multorum nobis conciliatores bonorum, si mali malorum causæ plurimorum sunt. Propterea nihil hic blandiens, aut molliter agens Dominus, planè vehementer præcipit, ut ejusmodi amicos abscindamus à nobis. ne, inquam, alloquamur umquam, aut ulla familiaritatis significatione dignemur. Itaque cùm superiùs comminatus supplicium esset autoribus scandalorum: nunc eos quibus scandala offeruntur quemadmodum sibi cavere ab ijs debeant, admonet. Præcipiens omninò vitandos ejusmodi. etiamsi is, qui peccandi tibi occasio est, familiarissimus sit, intimaque necessitudine coniunctus. nam tametsi omnimoda à talibus disjunctio nihil ferè minus durum atque acerbum, quàm abscissio membrorum habeat: est tamen haud paulò præstabilius subire istud quidquid est incommodi, quàm animæ jacturam pati. Pœnarum porrò, quas minatur partem ponit *vermem qui non moritur*, conscientiam eo verbo designans, more vermis corrosuram damnatorum animas inutilis ac feræ pœnitentiæ morsu numquam cessaturo. unusquisque enim sui ipsius accusator erit in illo die, immortali æternúq; vigenti memoria commonitus in vita gestarum rerum. Ejusdem rationis & ille *ignis* est, qui *non extinguitur*, hoc est judiciú, ac sensus intimus conscientiæ cujusque, condemnatione sui intus assiduè proclamanda, continuò urens miserorum animas, & vermis instar, cordium intima commordens. Hac enim duplici similitudine rodentis vermis, & torrentis flammæ rem

ξενοι γίνονται· καὶν πονηροί, πονηρῶν· διὸ μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος παραινεῖ ἡμῖν ὁ Σωτὴρ ἐκκόπτειν ἀφ' ἑαυτῶν τοὺς τοιούτους· ἢ μὴ μηδ' ὅλως συνομιλεῖν· ἀσπαλήζας ὃν τοῖς σκανδαλίζουσι, κἂν ἀναγκαίαν τοὺς σκανδαλιζομένους φυλάττεσθαι· κἂν οἰκείου τινὸς πάντα ὑπάρχῃ ὁ σκανδαλίζων· κἂν μὲν ὁ τῶν φίλων χωρισμὸς μελῶν ἐκτομαῖς ὑπάρχῃ παπλήσιος· ἀλλ' ὅμως ὁ τούτων χωρισμὸς πονηρῶν ὄντων αἱρετώτερος αὖ εἴην τῆς τῶν ψυχῶν ἀπωλείας· εἶτα ἢ μὲν τῆς ἀσπαλῆς σκώληκα λέγει ἀτελεύτητον· τὴν ζωοειδῆ σημαίνων· δίκην σκώληκος τὰς τῶν ἁμαρτανόντων καταθιγούσας καρδίας ἐν τῷ μεταγνοεῖν ἀνόνητα· ἕκαστος γὰρ ἑαυτοῦ κατήγορος γίνεται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, μνημονεύων ἀθανάτων ἐπεισάκτων κ τ βίου· τοῦ δ' αὐτοῦ λόγου ἐστὶ καὶ τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον, τουτέστι τὸ κριτηρίου τῆς οἰκείας συνειδήσεως ἑκάστου, καταφλέγον αὐτῶν τὰς καρδίας παπληπσίως τῷ σκώληκι· ὡς τοῦ μὲν σκώληκος ἐσθίοντος αὐτὰς, τὰς τῶν ἁμαρτωλῶν φημι καρδίας, τοῦδὲ πυρὸς καταφλέγοντος, παπληπσίως μὲ τῷ ἐνταῦθα πυρί· σφοδροτέρως δὲ πλαπλάσιον.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Πῶς ἂν φασί τινες, τοῦ σκώληκος ἐπὶ) ἐκεῖ τιμωρίας;

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Οὐ περὶ μελῶν ταῦτα λέγει· ἄπαγε· ἀλλὰ περὶ φίλων, οὓς ἐν τάξει μελῶν ἔχομεν ἀναγκαίων· οὐδὲν γὰρ οὕτω βλαβερὸν ὡς συνουσία πονηρά· ὅσα γὰρ ἀνάγκη δεινά), δεινὰ) φιλία πολλάκις, καὶ εἰς βλάβην καὶ εἰς ὠφέλειαν· διὸ μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος τοὺς βλάπτοντας ἡμᾶς ἐκκόπτειν κελεύει, καὶ τοῖς σκανδαλίζουσιν ἀσπαλήζας, παραγγέλλει τοῖς σκανδαλιζομένοις φυλάττεσθαι, κἂν οἰκειότατος ὁ σκανδαλίζων· εἰ γὰρ καὶ μελῶν ἐκτομαῖς ἔοικεν ὁ τούτων χωρισμὸς, αἱρε-

αἱρετώτερον αὖ εἴη τὸ ἀποχειμώνης ἀπωλείας. τὸ δὲ πρόσφατον ὑπαφέρει φησὶν ἀπὸ Ησαΐου τοῦ προφήτου, ὃ πάσης τιμωρίας χείριστον, λέγω δὴ ὃ ἀπελθύτηπον ἔχειν ἐν ἑαυτοῖς τῶν ἑαυτῶν σκώληκα· ὅτω δὲ ὀνομάζει τὴν ζωοείδησιν, δίκλωσκώληκα καταθύουσαν τῶν ἑαυτοῖς τὸν ἀγαθὸν ζωοειδότων τὴν ψυχὴν ἐν τῷ μετανοεῖν. ἕκαστος γὰρ ἑαυτῶν ἑαυτοῦ κατήγορος ἐν τῷ ἐξομολογεῖσθαι λυπήσει, ἀναλογισόμενος, ἀναπεμπαστόμενος τὰ κατ' αὐτὸν βίου πεπραγμένα, ὑπὸ τὴν ζωοειδήσεως ἀπτῶν κεντούμενοι· ἢ ὅτως ἀπτῶν ὁ σκώληξ ἀπελθύτητος ἀναλυθεῖ. ὁ γὰρ δήπου τοῦ αἰσθητοῦ σκώληκος πάντα ἐρεῖ. ἢ ὃ πῦρ ὃ ἀπτῶν ἄσβεστον ὑπάρξει. ὥσπερ γὰρ ἀλλαχοῦ αἰώνιον εἴρηται πῦρ, ὅτω ἢ ἐνταῦθα ἄσβεστον, τοῦτ' ἔστι ὃ κριτήριον τὸ οἰκείας ἀπτῶν ζωοειδήσεως, ὁ δίκλωσκώληκος ἀπελθυτήτου ἐν ἀυτοῖς, ἀνελεῖ τε ἢ καταφλέξει αὐτούς, πῦρ πυράζον ἐν ἀυτοῖς.

eandem unam, quam dixi, significari arbitror. in quo tamen suppleri judicio debet, quod in comparatione deficit. non enim hic dolor damnatorum similis erit sẽsui ustionis, quæ fit admotione noti ac vulgaris ignis, sed innumeris partibus atrocius, atque intolerabilius quiddam.

ANONYMI. Quomodo igitur quidam dicunt, temporarias illic pœnas esse?

VICTORIS ANT. Non de membris hæc dicit: absit: sed de amicis, quos loco & affectu habemus membrorum necessariorum. nihil enim sic noxium est, ut familiaritas mala. nam quæcumq; necessitas potest, potest & amicitia plerumque, sive in damnum, sive in utilitatem. Propterea cũ multa vehementia nocẽtes nobis abscindere nos jubet. Ac cùm paulò ante minatus sit scandalizantibus; jã suadet scandalum patientibus, ut sibi caveant; quantumvis qui scandalizat intimus sit. nam etsi præcisionibus membrorum dolore ac difficultate par sit eorum separatio; tamen illud quidquid est laboris tolerabilius est imminente nobis ex eorum victu pernicie. Huc propheticum confert oraculum ex Isaia Propheta, denunciante id quod in omni pœna imminente impiis est pessimum. Est autem hoc, habere in se vermem immortalem, sic nominat conscientiam vermis ritu rodentem & sensu acerbissimo feræ pœnitentiæ mordentem eos, qui sibi conscii mentis malæ sunt. quisque igitur horum accusator sui, peccata ultro sua fatebitur, reputans revolvensque animo, quæ per mortalem vitam perperam egerunt, frustrà tunc reclamante conscientia, quæ nunc acutissimo confodiens impios stimulo, sui contemptum ulciscitur. Et sic vermis eorum immortalis perdurabit. non enim de verme utique sensibili dicta hæc sunt. Ignis quoque illorum inextinguibilis erit. ut enim alibi æternus hic ignis dicitur, ita hoc loco inextinguibilis. Hoc est judicium propriæ ipsorum conscientiæ: quod instar vermis immortalis in ipsis consumet & comburet ipsos, flammarum ipsos depascentium inexhausta scaturigo.

„ Πᾶς γὰρ πυρὶ ἁλισθήσεται, καὶ πᾶσα θυσία ἁλὶ ἁλισθήσεται.

49. Omnis enim igne salietur: & omnis victima sale salietur. *Levit. 2. 13.*

50. Bo-

50. Bonum est sal. quòd si sal
» insulsum fuerit, in quo illud cō-
» dietis? Habete in vobis sal, &
» pacem habete inter vos.

» Καλὸν τὸ ἅλας. ἐὰν δὲ τὸ ἅλας
» ἄναλον γένηται, ἐν τίνι ἀυτὸ ἀρτύσε-
» τε; ἔχετε ἐν ἑαυτοῖς ἅλας, καὶ εἰ-
ρηνεύετε ἐν ἀλλήλοις.

ANONYMI Sicut, inquit, omnis victima, juxta legem sale salietur, & salsa illa mordacitate adstringetur in repositionem durabilem quasi udi fluxique ac putrescētis sensus. Hinc Apostolus Paulus
1.Cor. 3. 13. ait: *Vniuscujusque opus quale sit, ignis probabit: si cujus opus arserit, detrimentum patietur. ipse autem salvus erit: sic tamen quasi per ignē.* vel propius accedentes ad constructionem sententiæ, sic intelligamus: *Omnis igne salietur, & omnis victima sale.* Hoc autem legitur in Levitico capite quarto. ut quid autem ita? Corpori victimę sal insperſum siccat & purgat saniem, carnesque puras servat & consecrat Deo. Sic in hominibus ignis gehennæ, vim habens peccata depascendi, si ea quidem mediocria invenerit, consumit, & purgatos ijs quos ussit, immaculatos & justos Deo sistit. si plurima deprehēderit, æternam ea habet urendi escam. non enim purgat mediocritatem excedentia & modo carentia. sed quæ mensura mediocritatis hujus definita Deo sit, equidem nescio.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ὡς περ, φησί, πᾶσα θυσία χῦ τῷ νόμῳ ἁλὶ ἁλισθήσε-
ται καὶ συφύζε-
ται εἰς ἀπόθεσιν τοῦ διον διερ-
ρυηκότος καὶ σεσηπότος φρονήματος.
τοῦτο εἰδὼς καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἔλε-
γεν ὅτι· ἑκάστου τὸ ἔργον ὁποῖόν ἐστι τὸ
πῦρ δοκιμάσει. καὶ εἴτινος τὸ ἔργον
κατακαήσε-
ται ζημιωθήσεται, αὐτὸς δὲ
σωθήσεται. οὕτως καὶ ὡς διὰ πυρός. ἢ
ἵνα ἐκ τύπου ἔλθωμεν ἐπὶ τὴν συντάξεως
τοῦ ῥητοῦ, οὕτως νοήσωμεν, ὅτι πᾶς πυρὶ
ἁλισθήσε-
ται καὶ πᾶσα θυσία ἁλί, τοῦτο
ἔστιν ἐν τῷ Λευιτικῷ τῷ δ'. καὶ διατί οὕτως; τὸ μὲν σώματος τοῦ ἱερείου τὸ
ἅλας τὸ καθαίροντι ξηραίνει καὶ
ἀνακαθαίρει ἰχῶρα, καὶ καθαρὸν τὸ
κρέας ἱερουργεῖ τῷ Θεῷ. τῶν δὲ ἀνθρώπων
τὸ γέεννας πῦρ φύσιν ἔχον καθαίρειν
ἁμαρτίας, αὐτὰ μὲν συμμέτρως βύρῃ, ἀμώ-
μους παρίστησι τῷ Θεῷ τοὺς δικαίους. εἰ δὲ
πλείστας ὑπερκατέχει, αἰώνια κατα-
λέγει. τὸ γὰρ καθαίρειν τοὺς ἀμέτρους. ἀλ-
λὰ τί μέτρον ἔστιν ἐγνωσμένον τῷ Θεῷ·
ἐγὼ οὐκ οἶδα.

SCHOL. Admonere debeo, neglexisse me assutum huic tam expresso de Purgatorio testimonio, glossema Græci cuiusdam Schismatici, his verbis, post hanc Anonymi χρῆσιν adscriptis Codici Vaticano. βλέπετε εἰ ἔτως ἔχει. ὅτε ἔχει, ὅτε ἔσαι, ὅτε γενήσεται. ἀλλότριον γοῦν τῆ ἐκκλησία τὸ δόγμα. quæ manifestum est alienæ & hæreticæ manus esse. Porro quod hic Anonymus citat ex Levit. cap. iv. quod hodiè reperitur in secundo vers. 13. ostendit aliam eo tempore divisionem Capitum ejus Libri Sacri fuisse.

VICTORIS ANTIOCH. Huic sententiæ: *omnis igne salietur*, simile est illud dictum Apostoli, *uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit*. deinde adjungit è Levitico testimonium. *Omne donum sacrificij vestri salietur*. Hoc verò mādatum

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Τῷ, πᾶς
πυρὶ ἁλισθήσεται, ὅμοιόν ἐστι τὸ ὑπὸ
τοῦ ἀποστόλου εἰρημένον, ὅ ἑκάστου γὰρ
τὸ ἔργον ὁποῖόν ἐστι τὸ πῦρ δοκιμάσει.
εἶτα ἐπάγει ἀπὸ τοῦ Λευιτικοῦ μαρτυ-
ρίαν, ὅ πᾶν δῶρον θυσίας ὑμῶν ἁλισθή-
σεται. πάντως ὃ τὸ πνευματικὸν τηρή-
σουσι

σομεν νόμῳ τῶν ἐντολὴν, ἐὰν ἐπὶ παντὶ δώρῳ θυσίας ἡμῶν τῆς κατὰ τὴν εὐχὴν καὶ τὴν ἄλλην τὴν πρὸς τὸν πλησίον δόσιν, ὡς χάριν εὑρίσκοντες ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ· καὶ κατὰ τὸν λόγον τῶν θείων θύοντες γραφῶν, ἁλίζομεν τὰ δῶρα τῆς θυσίας ἡμῶν ἐπὶ τοῦ Θεοῦ· τὸ οὖν ἔργον ἑκάστου ἐνταῦθα μὲν ἁλὶ ἁλίζεται, ἐκεῖσε δὲ πυρὶ ἁλισθήσεται. πῶς δὲ ἐνταῦθα τῷ πυρὶ τῷ θείῳ ἁλίζεται ἡ θυσία ἡμῶν, συνήσει, ἐκ τοῦ, πῦρ ἦλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἐκ τοῦ, τῷ πνεύματι ζέοντες. Τί δὲ ἐστι τὸ ἅλας ὃ προσέταξεν ὁ Κύριος εἰπὼν, ἔχετε ἐν ἑαυτοῖς ἅλας καὶ εἰρηνεύετε ἐν ἀλλήλοις; καὶ ὁ ἀπόστολος δὲ φησιν, ὁ λόγος ὑμῶν πάντοτε ἐν χάριτι ἅλατι ἠρτυμένος, καὶ ἐνταῦθα διὰ τῶν συνεζευγμένων ἑκάστῳ κεφαλαίῳ ὁ νοῦς φανερός ἐστιν. ἐν μὲν γὰρ τοῖς τοῦ Κυρίου ῥήμασι τὸ μηδεμίαν ὑπόθεσιν τῆς ἀπ' ἀλλήλων διαλήψεως καὶ διαστάσεως παρέχειν. δεῖν δὲ ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης πρὸς τὴν ἑνότητα τοῦ πνεύματος συντηρεῖσθαι διδασκόμεθα. ἐν δὲ τοῖς τοῦ ἀποστόλου, μνημονεύσας τις τοῦ εἰπόντος, εἰ βρωθήσεται ἄρτος ἄνευ ἁλός; εἰ δὲ καὶ ἔστι γεῦμα ἐν ῥήμασι κενοῖς; διδαχθήσεται οἰκονομεῖν τοὺς λόγους εἰς οἰκοδομὴν τῆς πίστεως, ἵνα δῷ χάριν τοῖς ἀκούουσι, καὶ καιρῷ εὐθέτῳ καὶ τάξει εὐσχήμονι χρώμενος πρὸς τὸ εὐπειθεστέρους γίνεσθαι τοὺς ἀκούοντας.

ΤΟΛΩΣ. Ἀπὸ τοῦ Λευιτικοῦ ἐπάγει τὴν μαρτυρίαν ὁ Σωτὴρ· Ὃ πᾶν δῶρον θυσίας ὑμῶν ἁλισθήσεται· ταύτην δὲ τὴν ἐντολὴν κατὰ τὸν πνευματικὸν ἐργασώμεθα λόγον. τὰ δῶρα ἡμῶν κατά τε τὴν εὐχὴν καὶ τὴν ἄλλην ἀρετὴν καὶ τὴν πρὸς τὸν πλησίον δόσιν· καὶ θύοντες κατὰ τὸν λόγον τῆς θείας γραφῆς, ἁλίζωμεν ἐπὶ τοῦ Θεοῦ. οὐκ οὖν ἐνταῦθα μὲν τὰ ἔργα ἡμῶν ἁλὶ ἁλισθήσεται· ἐκεῖσε δὲ πυρί· εἰ δὲ καὶ ἐνταῦθα θείῳ πυρὶ ἁλίζεται ἡμῶν ἡ θυσία, ὡς φησιν ὁ Σωτὴρ, πῦρ ἦλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν. πᾶς ἄρα

ſpirituali ritu obſervabimus, ſi omni oblationi ſacrificii noſtri per orationem, adjunxerimus aliquod officium in proximum, ut qui gratiam invenimus apud Dominum, eam comunicemus, & ſic oblationes ſale tingamus noſtras, juxta ritum lege divina pręſcriptum. opus ergo uniuſcujuſque hic quidem ſale, illic verò igne ſalietur. quomodo autem hic divino igne ſaliatur victima noſtra, intelliges ex illo Chriſti verbo: *Ignem veni mittere in terram*. & ex illo Apoſtoli: *ſpiritu ferventes*. quid autem eſt ſal, de quo mandavit Dominus, dicens: *Habete in vobis ſal, & pacē habete inter vos*. & Apoſtolus: *ſermo veſter ſemper in gratia, & ſale ſit conditus*. utriuſque hujus teſtimonii ſententia ex adjunctis declaratur: nam illis Domini verbis docemur: non eſſe dandam ullam umquam occaſionem diſſenſionis diſſidiique ab invicem: oportere autem in vinculo pacis ad unitatē ſpiritus colligi nos in unum omnes, & ſic conſervari. Apoſtolus autem quid in his velit, intelliget qui meminerit dictum: *Num comedetur panis ſine ſale? & quis eſt guſtus in verbis inanibus?* quæ qui perceperit, docebitur diſpenſare ſermones in ædificationem fidei, ut det gratiam audientibus, & tempore opportuno & ordine decenti utens ad dociliores efficiendos eos qui audiunt.

Luc. xii. 49.

Rom. 12. 11.

Col. iv. 6.

Iob vi. 6.

TOLOSANI. A Levitico adducit teſtimonium Salvator. ibi ſic præcipitur: *Quidquid obtuleris ſacrificij, ſale condies*. &: *In omni oblatione tua offeres ſal*. Quod mandatum ſpirituali ratione obſervandum eſt nobis, dona noſtra omnia, hoc

Levit. 2. 13.

hoc est bona opera, quæque ad religionis, quæque ad aliarum virtutum officia pertinent, qualia sunt eleemosynæ largitio, & sacrificii oblatio, exquisita quadam intentione Deo gratificandi condiamus. Itaque hic quidem opera nostra sale salientur, illic verò, igne. Si autem & hic divino igne saliatur sacrificium nostrum, illo scilicet, de quo Salvator ait: *Ignem veni mittere in terras*: *Omnis* tum utique nostra victima *igne salietur*. Bonum enimvero est sal, bonus utique est ignis. *Quod si sal insulsum fuerit*, hoc est, si propriam perdat naturam, & eam qualitatem qua probatur & prodest, *in quo illud condietis*? Si autem hoc de habendo sale allegoricum præceptum, ad pacem quærendam colendamque referendum est, prout verba hæc ultima Domini suadent, profectò qui pacem in se ipsis non habent, ii salis insulsi designati symbolo putandi sunt.

πυρὶ ἁλιοθήσε]ται· σπουδῶν καλόν ἐστι ὃ ἅλας· καλὸν ἄρα καὶ ὃ πῦρ· εἰ δὲ καὶ ὁ ἅλας ἄναλον γένη]ται· τουτέστι τῆς οἰκείας φύσεως ἐκπεσὼν καὶ ποιότητος, δὲ ἐν ᾧ καλόν ἐσ]τι πᾶσι νομίζεται, ἔν τινι ἁλισθήσεται; εἰ δὲ ἡ τοῦ τῶν ἐχόντων ἅλας ἐντολὴ εἰρήνην ἐστί τε καὶ λέγεται, ἃ μὴ εἰρηνεύοντες ἐν ἑαυτοῖς, ἅλας εἰσὶν ἄναλον.

SCHOL. Cùm alia in hac χρήσει perintricata sunt: tum illud subobscurum ἐκ ἓν ἐνταῦθα μὲν τὰ ἔργα ἡμῶν ἁλὶ ἁλισθήσονται, ἐκεῖ δὲ πυρί. Existimo hanc esse Autoris mentem. Præcepto condiendi sale dona omnia, spiritualiter præcipi rectam intentionem, qua referre ad Deum debemus quæcumque agimus. Quia verò hoc caritate fit, cujus vis in hoc viæ statu languida & segnis, in patria & beatitudine flagrantissima futura est, propterea magno discrimine opera sua referunt ad Deum comprehensores & viatores justi. Priorum intentio ardens inflammataque, ignis merus est: posteriorum sal dumtaxat; in quo subest quiddam igneæ virtutis, sed multo humore ac concretione aquea constrictum. Itaque, inquit, in hac vita satis est, saltem hominibus non consummatè sanctis, ut opera eorum bona, sale condita sint. In altera verò vita Beatorum jam opera omnium igne salientur. nisi si quorum hic quoque peculiari Christi beneficio tantus fervor est, ut caritatis ardorem quo in Cœlo conflagraturi sunt, jam hinc occupent concipere.

EIVSDEM. Operæpretiũ est quærere cur Christi Discipuli sali cõparentur. Ea videtur ratio: quia ut sal custodit à putrefactione corpora, sic Discipuli mundum corrumpi prohibent; eos qui credunt ipsis, ab idololatria, fornicatione, cæteraque malitia liberantes. Ac clarè quidem id Matthæus dixit, nimirum sal esse Discipulos. Obscurius Lucas, cujus hac parte subambigua oratio, ad hanc, quã Marci loco similem accomodavimus, expositionem atque intelligentiam trahi potest. At Paulus gratiam cum sale conjunxit, sic dicens:

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ. Ἄξιόν ἐστι ζητῆσαι διατί ὁ τοῦ Χριστοῦ μαθητὰς ἁλὶ παραβάλλουσι. δοκεῖ γὰρ καθάπερ τὸ ἅλας τὰ σώματα φυλάττουσι τοὺς δὲ μὴ ποιοῦντας πεδόνας· οὕτω καὶ ὁ τοῦ Κυρίου μαθητὰς τοὺς οἰκουμένους σωτέχουσιν, ἐξ εἰδωλολατρείας τε καὶ πορνείας καὶ τῆς ἄλλης κακίας τοὺς πεπιστευκότας λυτρωσάμενοι· καὶ ὁ μὲν Ματθαῖος αὐτοὺς τοὺς μαθητὰς ἔφησεν ἅλας εἶ]ναι· ὁ δὲ Λουκᾶς ἀσαφῶς τοῦτο εἰρηκεν, ὅθεν καὶ ἀμφίβολος αὐτοῦ ἡ λέξις, δυναμένη καὶ τοῖς Μαρκιανοῖς νοεῖσθαι· ὁ δὲ Παῦλος ὅπερ τὸ αὐτὸ σωήγαγε τοῦ χάριν καὶ τοὺς ἅλας φήσας· ὁ λόγος ὑμῶν πάντοτε ἐν χάριτι ἅλατι ἠρτυμένος.

ΤΟΥ

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ. Καλὸν μὲν ἐπαινετὸν τὸ ἅλας· εἰ δέ ποτε μωρανθῇ (ἐνδέχεται γὰρ ποτε τοὺς ἀγαθοὺς ὅπη τὸ χεῖρον μεταβαλεῖν) ἔν τινι ἀρτυθήσεται; ζητήσεώς ἐστιν ἄξιον. πρὸς ὃν τοῦτο λεκτέον· μωρανθὲν τὸ ἅλας. ὅτε εἰς γῆν κεκοπριωμένην χρήσιμόν ἐστιν· ὅτε εἰς κοπρίαν ἧς ἀμπελουργοί τε καὶ κηπουροὶ χρήζουσι· διὸ καὶ ἔξω βάλλουσιν αὐτό, ὡς ἄχρηστόν τε καὶ ἀνωφελές.

Sermo veſter ſemper in gratia ſale ſit conditus.

EIVSDEM. Bonum & commendabile ſal. ſi autem & ipſum infatuetur (fieri enim poteſt, ut & ipſi boni quoque ac ſancti viri in pejus demutentur) in quo condietur? digna res inquiſitione. Dicendum itaque ad hoc: infatuatũ ſal, neq; ad terram excolendam impinguãdamq; utile eſſe, neq; in ſterquilinium prodeſſe conficiendo fimo, quo vinitores olitoreſque uti poſſint. Ergo illud ſeorſim projiciunt ut planè inutile.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ί

„ Κἀκεῖθεν ἀναστὰς ἔρχεται εἰς τὰ
„ ὅρια τῆς Ἰουδαίας διὰ τοῦ πέραν τοῦ Ἰορ-
„ δάνου· καὶ συμπορεύονται πάλιν ὄχ-
„ λοι πρὸς αὐτόν, καὶ ὡς εἰώθει πά-
„ λιν ἐδίδασκεν αὐτούς.

CAPVT X.

1. Et inde exurgens, venit in
„ fines Iudææ ultra Iordanem:
„ & conveniunt iterum turbæ ad
„ eum. & ſicut conſueverat, ite-
„ rum docebat illos.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Σωμεχῶς τῆς Ἰουδαίαν ἀφεὶς διὰ τῆς Βασκανίων τῶν ὁμοίων, νῦν ὑπεχωρίζει λοιπόν, ἐπειδὴ τὸ πάθος ἐγγύς, ἔμελλεν ἀνεῖναι. οὐ μὴν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα πάλιν ἀνῆσιν, ἀλλ' ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς Ἰουδαίας. καὶ ἐλθόντι ἠκολούθησαν, καὶ ὡς εἰώθει πάλιν ἐδίδασκεν αὐτούς, ἢ, ὡς Ματθαῖος φησιν, ἐθεράπευεν αὐτούς, διττὴν αὐτοῖς παρεσχημένων τὴν ἴασιν, τοῦ τε κατὰ ψυχὴν (διαύτη γὰρ ἡ διδασκαλία) καὶ τοῦ κατὰ σῶμα. ἡ γὰρ τῶν παθῶν ἀσθενείας διόρθωσις, οὐ μόνον αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις ὑποθέσεις θεογνωσίας ἐχορήγει. ἀλλ' οὐχὶ τοῖς Φαρισαίοις, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο μᾶλλον ἐκθηριοῦνται.

VICTORIS ANTIOCH. Cũ paulò ante ſeceſſiſſet è Iudæa, pertæſus improbitatis invidorum ibi degentium, nunc eò redit, quoniã imminebat ſtatutum paſſioni tempus. non tamen Ieroſolymam adhuc aſcendit, ſed in finibus Iudææ conſtitit. Et reverſum turba frequens celebravit aſſectantium. & ut prius cõſueverat rurſus eos docebat. aut, ut Matthæus ait, curabat ipſos. duplicem ipſis ſanitatem tribuens, animarum (quas videlicet docendo curabat) & corporum, quę morbis liberabat. quæ & ipſa corporearum infirmitatũ curatio, occaſionem dabat non modò ipſis qui beneficia ſenſerant, ſed etiam aliis, Deum agnoſcendi. At non Phariſæis: qui hoc ipſo magis efferabantur.

„ Καὶ προσελθόντες οἱ Φαρισαῖοι
„ ἐπηρώτων αὐτὸν, εἰ ἔξεστιν ἀνδρὶ

2. Et accedentes Phariſæi in-
„ terrogabant eum, Si licet viro

„ uxorem dimittere ? tentantes
„ eum.
3. At ille respondens, dixit eis,
„ Quid vobis præcepit Moyses ?
4. Qui dixerunt, Moyses per-
„ misit libellum repudii scribere,
„ & dimittere.
5. Quibus respõdens Iesus, ait,
„ Ad duritiam cordis vestri scrip-
„ sit vobis præceptum istud.
6. Ab initio autem creaturæ
Gen. 1. 27 „ masculum & fœminam fecit
„ eos Deus.

„ γυναῖκα ἀπολῦσαι ; πειράζοντες
„ αὐτόν.
„ Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτοῖς, τί
„ ὑμῖν ἐνετείλατο Μωσῆς.
„ Οἱ δὲ εἶπον, Μωσῆς ἐπέτρεψε βι-
„ βλίον ἀποστασίου γράψαι, καὶ ἀπο-
„ λῦσαι.
„ Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν
„ αὐτοῖς, πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν
„ ἔγραψεν ὑμῖν τὴν ἐντολὴν ταύτην.
„ Ἀπὸ δὲ ἀρχῆς κτίσεως ἄρσεν καὶ
„ θῆλυ ἐποίησεν αὐτοὺς ὁ Θεός.

TOLOSANI. Interrogantibus se Pharisæis, Iesus nihil respondit: nimirum intelligens, præjudicato ipsos odio ex æquo ad utrumvis refutandum paratos, sive affirmaret sive negaret. Ergo contumaces animos, quo ad consensum veritatis flecteret, arte aliqua ratus ambiendos, vicissim ex eis quærit: ea de re quid scriptum in lege meminissent. Hic recitantibus ipsis legis caput de divortiis, respondit Dominus indultum id à Mose cõtumaciæ ipsorum. Legem quidem naturæ primigeniam aliud tradere. Hac exceptione amolitur à se criminationem omnem. quia enim se Deum & legis autorem Mosaicæ ferebat, intererat existimationis ejus demonstrare, quod in ea legi esset naturali parùm congruens, id non arbitrio Legislatoris esse imputandum, sed moribus subditorũ, quorum pervicacia à moderatione sapientiaque ejus extorserit, ut præterquam sentiret ac vellet, in hoc quidem conniveret. Cujus jam incommodi accusatio atq; invidia tota in ipsorum caput à legis Autore avertitur. Provocat verò ad antiquiorem legem, naturalem illam primarum Mundi originum æqualem. Creavit enim, inquit, Deus à principio marem vnum & unam fœminam. quod si potestatem esse vellet viro uxoris dimittendæ, utique multæ illi simul fingendæ mulieres fuerant,

ΤΟΛΩΣ. Ἐρωτησάντων αὐτὸν τῶν Φαρισαίων, οὐκ ἀπεκρίνατο πρὸς αὐτοὺς ὅτε τὸ ναὶ ὅτε τὸ ὄ. ἤδη γὰρ ὡς ἔμελλον ἐνίσασθαι πρὸς πᾶσαν ἀπολογίαν αὐτῶν. ἵνα οὖν ἐξ οἰκείου αἰτίας πείσῃ, ἤρετο αὐτούς· τί οὖν τοῦτο γέγραπται ἐν τῷ νόμῳ. ἀπολογουμένων οὖν αὐτῶν τὸ τοῦ νόμου βούλημα· ἔφη· πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν ἔγραψε τὴν ἐντολὴν ταύτην ὑμῖν ὁ Μωυσῆς. οὐκ ἀφίησιν ἕως τοῦ ὑπὸ κατηγορίαν μένειν· αὐτὸς γὰρ ἦν ὁ δεδωκὼς τοῦ νόμου. ἀλλ' εἰς τὴν ἐκείνων κεφαλὴν περιτρέπει τὸ ἔγκλημα· παχέως ὅπῃ τοῦ ἀρχαιότερον ἀνάγων αὐτοὺς νόμου. ἀπὸ γὰρ ἀρχῆς κτίσεως ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτοὺς ὁ Θεός. εἰ γὰρ ἐβούλετο, φησί, τὴν μὲν ἀφιέναι τοῦ ἄνδρα, ἑτέραν δὲ λαμβάνειν· πολλὰς ἂν ἐδωρήσατο τῷ πρωτοπλάστῳ γυναῖκας, πλάσας αὐτὰς ἐξ ἀρχῆς· ὥστε τὴν μὲν ἀφιέναι· τὴν δὲ λαμβάνειν. οὐκ ἂν φανερῶς ἔδειξεν αὐτοῖς, ὅτι διὰ τὴν σκληροκαρδίαν αὐτῶν ἡ ἑκάστη δέδοται συντελή· εἰ γὰρ μή, ὁ πρῶτος ἂν ἐφυλάττετο πρὸς αὐτὸν νόμος, ὁ ἐν τῷ παραδείσῳ δοθεὶς τῷ Ἀδάμ.

rant, quæ primo Parenti ad omnem varietatem faſtidiorum, viceſque mutationum ſufficerent. Manifeſtè his oſtenditur expreſſam vi quadam eſſe tolerantiam hujus licentiæ. malèque autoritatem ex diſſimulatione neceſſaria permiſſæ non probatæ conſuetudini accerſiri, quam legis quaſi Archetypæ in Paradiſo promulgatæ præjudicia damnarent.

„ Καὶ εἶπεν, ἕνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ „ τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται πρὸς „ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ.

„ Καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν· „ ὥστε οὐκέτι εἰσὶ δύο, ἀλλὰ μία „ σάρξ.

„ Ὃ οὖν ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω.

7. Propter hoc relinquet homo patrem ſuum & matrem, & adhærebit ad uxorem ſuam. Gen. 2. 24.

8. Et erunt duo in carne vna. Itaque jam non ſunt duo, ſed una caro.

9. Quod ergo Deus conjunxit, homo non ſeparet.

ΤΟΛΩΣ. Βεβαιότερον ἐνταῦθα δείκνυσι τὸν ἐξ ἀρχῆς τεθέντα τῷ ἀνθρώπῳ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ νόμον· ἐκέλευσε γάρ φησι καὶ γονεῖς ἀφιέναι· καὶ προσκολλᾶσθαι τῇ γυναικί· ἔσονται γάρ φησιν οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. τὸ ἀπρεπέστατον σημαίνων δηλονότι. ἄρσεν γάρ καὶ θῆλυ, φησὶν, ἐποίησεν αὐτούς. τοῦτο δὲ οὐκ ἐπὶ πάντων κατ' εἰκόνα λέγεται. τὰ δὲ ἕτερα περὶ τῶν ἀπὸ τοῦ χοὸς τῆς γῆς καὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς τοῦ Ἀδὰμ εἰρῆσθαί φασί τινες. ζητεῖται δέ πως τὸ αὐτὴ κληθήσεται γυνὴ καὶ τὰ ἑξῆς. ἐν τῇ Γενέσει δὲ περὶ τοῦ Ἀδὰμ νομιζόμενα λέγεσθαι· ὁ Σωτὴρ δὲ περὶ τοῦ Θεοῦ φησιν αὐτὰ εἰρῆσθαι ὡς παρὰ νεὶ νομοθετοῦντος *** Καὶ ἐπεὶ ὁ Θεὸς ὁ τοὺς δύο ποιήσας ἕν· οὐχ ὁ Θεὸς συνέζευξε λέγει· ἀλλ' ἵνα ὁ Θεὸς συνέζευξεν ἐκκλησίαν Χριστῷ, οὐ δεῖ χωρίζειν αὐτόν· εἰ τοίνυν ἀχώριστον εἴη λέγομεν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ νυμφίου αὐτῆς Χριστοῦ, ἀνάγκη καὶ τὴν ἑκάστου γυναῖκα ἀχώριστον φυλάττειν τοῦ ἰδίου ἀνδρός.

TOLOSANI. Firmiorem hic oſtēdit eſſe oportere legem à Deo jam ex primordijs rerum in Paradiſo latam; quæ jubebat vel parentibus relictis, uxori adhærere. *Erūt enim*, inquit, *duo in carne una*: quibus verbis inſeparabilitatē conjugij expreſſit · *maſculum* enim inquit, *& fœminam creavit eos*. Hoc autem eſſe dictum de ijs, qui ad ſimilitudinem ſunt facti: Illa verò alia, quæ Phariſæi jactabant, de ijs, qui ex limo terræ, quique ex una Adami coſta ſunt producti, quidā ajunt eſſe dicta. Quærat autem aliquis fortaſsè mecum: quomodo illa verba: *ipſa vocabitur virago*, & quæ ſequuntur, Adamo in Geneſi tributa, Salvator tamquam à Deo, & quidem legem ferente, dicta recitet? *** Quoniam verò Deus ex duobus unum fecit, non jam dicit: *quæ Deus conjunxit* ſed, *quam Deus conjunxit*, Eccleſiam nimirū Chriſto ſeparare ab ipſo nō oportet. Si ergo inſeparabilem eſſe dicimus Eccleſiam à Sponſo ipſius Chriſto, neceſſe eſt & propriam cujuſque viri vxorem ab eo inſeparabilem manere.

SCHOL. Mutila eſt, ni fallor, hæc ſententia, aut, quod ſæpiùs querimur, ſecurè nimium, & parum exactè à feſtinante repræſentata. Illam præterea perobſcuram habet diviſionem hominum in eos qui κατ' εἰκόνα, & eos qui ἀπὸ τῆς χοῦ τῆς γῆς καὶ τῆς μίας πλεύρας. quid enim ſibi tandem iſta volunt? Exiſtimo ad allegoricū dicendi genus iſta pertinere, in quod ſæpiuſculè jā olim tractatores Eccleſiaſtici delabi ſolent. Eſt autem id minimè ἀκριβὲς aut morosè hiſtoricum: ſed concinnitatibus ejuſmodi contentum, in quas ſeverè nimium inquiri nihil neceſſe ſit. quia igitur Adam idē primus hominum, ejuſque conjux Eva, & ad imaginem Dei facti dicuntur: & eorum tamen ille quidem ex limo fictus, hæc ex viri coſta ædificata alio in loco traditur, referuntur iſta myſticè, aut moraliter, ad duplicem portionem inter ſe in quovis homine commiſſam, animam & corpus, in quas prout quiſque ſtudiis & voluntate libera declinat, in claſſem abit è duabus alteram, vel ſpiritum ſequentiū, qui ad Dei formam ſe conditos conſiliis factiſque ſe probant meminiſſe: vel ſequiori obſequentium parti, quorum Deus venter eſt, qui carnem ſapiunt, & ejus deſideria perficiunt: agnoſcis verba Pauli, nec colligo ejus generis omnia, quæ innumera per ejus Epiſtolas ſparſa extant. Fingitur ergo Adam quaſi duplex quidam, Evaque ſimiliter. Alter ad Dei ſimilitudinem conditus, alter è terra creatus. uterque Adam ſtirpem propagavit. Prioris filii ſunt Sancti, poſterioris improbi: quæ ſunt per allegoriam dicta. Ejuſdem dicendi formæ eſt Adam vetus & novus à Paulo memoratus. Et Cappadocia duplex ab Iſidoro Peluſiota Ep. 158, l. x.

VICTORIS. O dementiam! mutum illum ſe facturos & redacturos ad incitas putabant argutis hiſce quæſtiunculis: quamquam jam experimentum ceperant vis ejus ac facultatis prævalentis cunctis inſidiis captantium: puta cum Sabbati violati fruſtrà calumniam oggererent: cū blaſphemiæ crimen impegerunt: quando dixerunt, eū dæmonium habere: quando reprehenderunt vellentes ſpicas per ſata Sabbato Diſcipulos: quando de illotis ante cibum manibus cavillari voluerunt. Quibus occaſionibus ineluctabili ejus dicendi vi convicti, ſic ut nihil ipſis ſupereſſet quod contra hiſcerent, tamen adhuc non deſiſtunt. adeo væcordes erant, & invidia cœci. quid igitur ipſe? neque ſemper tacet; ne illi opinentur ſuas inſidias clā eſſe. neque ſemper objurgat, ut doceat nos manſuetè ferre cuncta. unde interrogatus, an liceret viro uxorē dimittere? non ſtatim dixit; non licet: ne turbarentur & tumultuarentur; ſed interrogando elicuit ex ipſis Legis ſententiam, ut quod ipſe dicturus erat, ipſi reſponden-

ΒΙΚΤΩΡΟΣ. Ω τῆς ἀνοίας. ὡς οὐ τὸ ὑποσμίζειν αὐτὸν διὰ τῶν ζητημάτων, καίτοιγε ἤδη λαβόντες τεκμήριον τῆς δυνάμεως ταύτης· ὅτε γὰρ τῷ σαββάτῳ πολλὰ διελέχθησαν εἰπόντες ὅτι βλασφημεῖ, ὅτε εἶπον, δαιμόνιον ἔχει, ὅτε τοῖς μαθηταῖς ἐπετίμησαν διὰ τῶν στοιμμῶν βαδίζουσιν, ὅτε τοῖς ἀνίπτων διελέχθησαν χερσὶν, καὶ τὰ σώματα αὐτῶν ἀποῤῥάψας σαυτοῦ, ἵνδε ὅπως ἀφίσανται· τοιοῦτον ἡ πονηρία καὶ ἡ βασκανία. τί ἂν αὐτὸς; ὅτε ἀεὶ σιγᾷ, ἵνα μὴ δόξειαν λανθάνειν· ὅτε ἀεὶ ἐλέγχει, ἵνα παιδεύσῃ ἡμᾶς ἡμέρως παθεῖν φέρειν. ὅθεν ἐρωτηθεὶς εἰ ἔξεστιν ἀνδρὶ γυναῖκα ἀπολῦσαι; οὐκ εὐθέως εἶπεν, οὐκ ἔξεστιν, ἵνα μὴ θορυβηθῶσι καὶ ταραχθῶσιν· ἀλλὰ διὰ τῆς ἐρωτήσεως αὐτὸς ἐβουλήθη ἀποκρίνασθαι τοῦ νόμου τὸ βούλημα· ἵνα ὅπερ αὐτὸς ἔδει εἰπεῖν αὐτοὺς λέγειν, τοῦτο φθάσαντες ἀποκρίνωνται· καὶ ἐπειδὴ Μαλαχίας ὁ προφήτης ἐπ' ἐκείνοις τὴν ζήτησιν ὑπεμνήσθη τοῖς ἀπολύουσι τὰς γυναῖκας, λέγων, γυναῖκα νεότητός σου μὴ ἐγκαταλείπῃς· αὕτη κοινωνός σου καὶ γυνὴ διαθήκης σου, προτείνουσιν αὐτῷ τὸ πρόβλημα ὡς δύσλυτον τὸ δοκοῦν τῷ νόμῳ εἶναι τοιαύτης προστάξεως. καὶ ὅμως ὁ Σωτὴρ ἐκ τούτων ἀπολογεῖται, καὶ

ἐ φησιν, ὅτι Μωσῆς πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν ἔγραψεν ὑμῖν τὴν ἐντολὴν ταύτην. οὐδὲ γὰρ ἀφίησιν ὑπὸ κατηγορίαν μένειν, ἐπειδὴ καὶ τῷ νόμῳ αὐτός ἦν αὐτῷ δεδωκὼς, ἀλλ' ἐξαιρεῖται αὐτὴν τοῦ ἐγκλήματος, καὶ τοῦ ἐλέγχου ἐκείνων περιτρέπει κεφαλὴν, ὃ πανταχοῦ ποιεῖ. εἶτα ἐπειδὴ φορτικὸν ἦν τὸ εἰρημένον, καὶ πολλὴν ἔφερεν αὐτοῖς διαβολὴν, ταχέως ἐπὶ τῷ ἀρχαίῳ καταφεύγει νόμῳ, λέγων, ἀπὸ δὲ ἀρχῆς ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτοὺς, τοῦτ' ἔστι, διὰ τῶν πραγμάτων ὑμῖν ἐξ ἀρχῆς ὁ Θεὸς ἐνομοθέτησε τὰ ἐναντία. ἵνα γὰρ μὴ λέγωσιν, πόθεν δῆλον ὅτι διὰ τὴν ἡμῶν σκληρότητα Μωσῆς εἶπεν; ἐκεῖθεν πάλιν αὐτοὺς ἐπιστομίζει. εἰ μὴ γὰρ οὗτος προηγούμενος ἦν ὁ νόμος καὶ συμφέρων, οὐκ ἂν ἀπ' ἀρχῆς ἐδόθη ἐκεῖνος, οὐκ ἂν οὕτω πλάττων ἔπλασεν ὁ Θεὸς, οὐκ ἂν τοιαῦτα εἶπε. σκόπει δὲ αὐτὴν οὐκ ἀπὸ τῆς δημιουργίας μόνης ἰσχυριζόμενος, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ προστάγματος, ὥστε τῷ ἕνα τῇ μιᾷ συνάπτεσθαι. εἰ δ' ἐβούλετο τὴν μὲν ἀφιέναι, ἑτέραν δὲ εἰσάγειν, ἕνα ἄνδρα ποιήσας, πολλὰς ἔπλασε γυναῖκας. νῦν δὲ τῷ πρόπῳ τῆς νομοθεσίας ἔδειξεν ὅτι ἕνα δεῖ μιᾷ συνοικεῖν διαπαντὸς, καὶ μηδέποτε διαῤῥήγνυσθαι. ἐκ μιᾶς γὰρ, φησὶ, ῥίζης ἐγένοντο καὶ εἰς ἓν σῶμα συνῆλθον. εἶτα φοβερὸν ποιῶν τὸ ταύτης κατηγορεῖν οὐκ εἶπε, μὴ διασπᾶτε, ἀλλ' ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω. εἰ δὲ Μωσέα προβάλλῃ, ἐγὼ δὲ λέγω σοι τὴν Μωσέως δεσπότην, καὶ μετὰ τοῦτο καὶ τῷ χρόνῳ ἰσχυρίζομαι. ἐκ γὰρ πρεσβύτερος οὗτος ὁ νόμος, εἰ καὶ δοκεῖ παρ' ἐμοῦ εἰσάγεσθαι νῦν. οὐδὲ γὰρ ἁπλῶς συνήγαγε τὴν γυναῖκα τῷ ἀνδρὶ, ἀλλὰ καὶ γονεῖς ἀφιέναι ἐκέλευσεν, καὶ πρὸς τὴν γυναῖκα κολληθῆναι, τῷ τρόπῳ τῆς λέξεως τὸ ἀδιάπαστον ἐμφαίνων. καὶ ἔσονται γὰρ οἱ δύο, φησὶν, εἰς σάρκα μίαν.

do præoccuparent. Et quoniã circa istam quæstionem dictum ferebatur Malachiæ Prophetæ, objurgantis eos qui uxores dimitterent; his verbis: *Vxorem juventutis tuæ ne derelinquas: ipsa consors tua & mulier testamenti tui.* Proponunt ipsi: ambiguam videri, ac conciliatu difficilem Legis circa hoc præceptum sententiam. Tamen Salvator hæc defendit, ajens: *Moyses propter duritiam cordis vestri scripsit vobis hoc mandatum.* non enimsuccumbere criminationi Legem sinit, quam utique ipse dederat. sed purgat eam, reprehensione in accusatorum caput retorta, quod ubique solitus erat facere. Deinde quia grave videbatur quod dixerat & multam præbebat ipsis ansam calumniæ, statim ad antiquam Legem confugit, dicens: ab initio autem masculum & fœminam creavit eos. Hoc est rebus ipsis ab initio Legem nobis tulit cõtraria jubentem. ne enim dicerent: unde probas Moysen propter duritiam nostram ita scripsisse? hic rursus ipsis os obturat. Nisi enim ista esset primigenia & naturæ cõgruens Lex, non utique illã Deus ab initio dedisset, nõ sic hominem creasset, non sic locutus esset. Observa porrò ipsum non creatione nitentem sola, sed præterea mandato, tacitè per ipsum creationis modum præscribente, unum unam in conjugio habere; si enim licere voluisset, priori dimissæ, aliam superinducere, utique uno viro condito, plures mulieres finxisset: nunc autem factis ipsis Legem statuit jubentẽ unicum unicæ cohabitare semper, & neutrum eorum umquam ab invicem se abrumpere.

Mal. 2. 15.

Ex

Ex una enim, inquit, radice orti in corpus unum coaluerunt. Deinde terrorem incutiens usum sic sancitum criminantibus, non dixit: *ne divellite*; sed: *quod Deus conjunxit, homo non separet*. quod si Mosen obtendis, ego Mosis Dominum contra oppono. & præterea temporum antecessione nitor. nam Lex de singularitate uxorum, & insolubilitate conjugij, etsi à me nunc primùm induci videatur, antiquior est, utpote Mundi originum æqualis. neque enim tunc solùm Deus viro mulierem conjunxit, sed & parentes dimittere jussit, & uxori adhærere ac conglutinari, tali loquendi modo inseparabilitatem exprimens. *Erunt enim duo*, inquit, *in carne una*. Et hæc quidem est naturalis conjunctio.

καὶ αὐτη μὴ ἡ φυσικὴ σύζευξις.

10. Et in domo iterum Discipuli ejus de eodem interrogaverunt eum.

11. Et ait illis, Quicunque dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam.

12. Et si uxor dimiserit virum suum, & alij nupserit, mœchatur.

„ Καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ πάλιν ὁ μαθηταὶ αὐτοῦ περὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπηρώτησαν αὐτόν.

„ Καὶ λέγει αὐτοῖς, ὃς ἐὰν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ γαμήσῃ ἄλλην, μοιχᾶται ἐπ' αὐτήν.

„ Καὶ ἐὰν γυνὴ ἀπολύσῃ τὸν ἄνδρα αὐτῆς, καὶ γαμηθῇ ἄλλῳ, μοιχᾶται.

EIVSDEM. Etsi repudio, inquit, mulier à viro separetur, tamen nexu fœderis prius contracti ei indivulsè devincta permanet: Propterea adulterium esse dixit, ducere aliam vivente illa: similiter de muliere. Ac Lex quidem manifestum adulterium prohibuit: quod fit quando quis uxorem alterius cum eo habitãtem corrumpit. At Salvator aliud quoq; adulterium, licèt non ab omnibus pro tali agnitum, aut sic vocatum, naturalis Legis convictum judicio proscribit. Cæterùm quod hæc Matthæus ad Pharisæos dixisse Salvatorem refert: Marcus autem ad Discipulos, invicem non pugnant. Fieri enim facilè potuit, ut & his & illis eadem diceret. Sanè id suggerere nobis Marcus videtur. dum post illa cum Pharisæis disputata,

ΑΥΤΟΥ. Εἰ καὶ τῷ χωρισμῷ, φησὶ, διαιρεῖται ἀνδρός, ἀλλὰ τῇ ἐξ ἀρχῆς συζεύξει ἀδιαίρετός ἐστι. διατοῦτο μοιχείαν ἐκάλεσε τὸ συζεύγνυσθαι πρὸς ἄλλην ζώσης ἐκείνης. καὶ ἐπὶ γυναικός. οὐ διῖσον. καὶ ὁ μὲν νόμος τὸ πρόδηλον μοιχείαν ἀπεκώλυσεν, ὅτε τις ἑτέραν ἔχουσαν ἑτέρῳ τις διαφθείρει. ὁ δὲ Σωτὴρ καὶ τὸ ἄδηλον ὁμολογούμενον καὶ πᾶσιν ἀδιαγινωσκομένην τῇ φύσει διελεγχομένην κατέκρινε. καὶ ὁ μὲν Ματθαῖος πρὸς τοὺς Φαρισαίους καὶ ταῦτα τὸν σωτῆρά φησιν εἰρηκέναι· ὁ Μάρκος, οὐ πρὸς τοὺς μαθητάς. οὐκ ἔστι οὖν ἐναντίον. ἐνδέχεται γὰρ καὶ τοῖς κἀκείνοις ταῦτα εἰρηκέναι. ὑπομιμνήσκειν οὖν ἡμᾶς δοκεῖ ὁ Μάρκος ὡς πρὸς τοῖς καὶ μαθηταὶ περὶ τούτου ἐπηρώτων τὸν Ἰησοῦν, καὶ ταῦτα εἶπεν αὐτοῖς.

ΤΟΛΩΣ. Ὁ μὲν Ματθαῖος πρὸς τοὺς Φαρισαίους φησὶ ταῦτα λέγεσθαι· ὁ δὲ Μάρκος πρὸς τοὺς ἀποστόλους· οὐδὲν δὲ ἄτοπον.

ἀποτω. ἐπεὶ ηȣ̀ πρὸς τȣ́τȣς καὶ κείνȣς ἐνδέχεται τὰ τοιαῦτα λέγεσθαι· μοιχείαν ἔχαλε ἐνταῦθα ȣ̓χ ἁπλῶς τὴν ἐν τῷ νόμῳ λεγομένην· ἀλλ' ὅταν τις τὴν ἰδίαν καταλιπὼν γυναῖκα ἑτέραν γαμήσῃ· τȣ̃το δ' ἐστὶν ἐν μὲ τῷ νόμῳ ȣ̓κ ἔστι μοιχεία. λέγεται γὰρ ἀφ' ἑτέρȣ τὴν τῶν Ἰȣδαίων σκληροκαρδίαν· τῇ δὲ ἀληθείᾳ μοιχεία ἐστὶν, ὡς φησιν ὁ Σωτήρ.

interrogatum seorsum à Discipulis de illa quæstione Iesum, hæc dixisse memorat.

TOLOSANI. Matthæus hæc affirmat ad Pharisæos esse dicta, Marcus ad Apostolos. Quæ nequaquam dissident. Facile enim & his & illis talia potuerunt dici, ut & dicta constat. Adulteriũ porrò hic vocat non illud distinctè in Lege prohibitum alieno toro vitiũ oblatum, sed aliam quandam Lege non expressam flagitij speciem, quo quis propria uxore repudiata aliam duxerit. nam hoc quidem adulterium in Lege non vocatur se se ad duritiem iudaicorum cordium accomodante: verè id tamen adulterium est, ut hic Salvator docet.

„ Καὶ προσέφερȣ̃ αὐτῷ παιδία, „ ἵνα ἅψηȣ̃ αὐτȣ̃ν· ȣ̔ δὲ μαθηταὶ „ ἐπετίμων τοῖς προσφέρȣσιν.

„ Ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησȣ̃ς, ἠγανάκτησε, „ καὶ εἶπεν αὐτοῖς, ἄφετε τὰ παιδία „ ἔρχεσθαι πρός με, καὶ μὴ κωλύετε „ αὐτά· τȣ̃ν γὰρ τοιȣ́των ἐστὶν ἡ βασι„ λεία τȣ̃ Θεȣ̃.

„ Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὃς ἐὰν μὴ δέ„ ξηȣ̃ται τὴν βασιλείαν τȣ̃ Θεȣ̃ ὡς παιδίον, „ ȣ̓ μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν.

„ Καὶ ἐναγκαλισάμενος αὐτὰ, „ τιθεὶς τὰς χεῖρας ἐπ' αὐτὰ, ηὐλόγει „ αὐτά.

13. Et offerebant illi parvulos, „ ut tangeret illos. Discipuli autẽ „ comminabantur offerentibus.

14. Quos cùm videret Iesus, „ indignè tulit, & ait illis: Sinite „ parvulos venire ad me, & ne „ prohibueritis eos: talium enim „ est regnum Dei.

15. Amen dico vobis, quisquis „ non receperit regnũ Dei velut „ parvulus, non intrabit in illud.

16. Et complexans eos, & im„ ponens manus super illos, be„ nedicebat eos.

ΑΥΤΟΥ. Ἰδιȣ̃ τȣ̃ δημιȣργȣ̃ ὅ τοῖς ἑαυτȣ̃ ποιήμασι χαίρειν, καὶ τὴν προσοδον αὐτῶν τȣ̃ πρὸς ἑαυτὸ μὴ ἀποκωλύειν, καὶ μάλιστα τȣ̃ κωλύοντος ȣ̓κ ὄντος· μόνη γὰρ κακία καὶ διαφθορὰ τῆς δημιȣργίας ἀποκωλύει παρελθεῖν τὸ δημιȣργȣ̃ν· ὅ δὲ τȣ̃ φρονήσεως ἔνδεές ἐστι κωλυτικὸν τȣ̃ προσόδȣ. πλήρωσιν γὰρ ζητεῖ· τοιȣ́τῳ δὲ πρόσοδος χαρίζεται. διὸ καὶ ἀκριβὴς ἡ λέξις, τȣ̃ν τοιȣ́των ἐστὶν ἡ βασιλεία τȣ̃ν ȣ̓ρανῶν. ȣ̓ γὰρ τȣ́των εἶπεν, ἀλλὰ τȣ̃ν τοιȣ́των. ἐναδὴ προέστι καὶ ὅ τȣ̃ φρονήσεως ἔνδεὲς τοῖς παισὶν. ὅπερ ἀποβέποντος ὁ ἀποστολος ἔλεγε, μὴ παιδία γίνεσθε τȣ̃ φρε-

EIVSDEM. Proprium Creatoris est suis ipsius delectari creaturis: & earum ad se accessum non prohibere: maximè ubi nulla prohibendi causa est: qualis esset malitia qua opus Creatoris perversè corrumpitur: quæ sola creaturæ ad Creatorem intercludit accessum. non autem defectus sapientiæ, qui cernitur in pueris. hic enim potiùs defectus complementum suũ postulat: cujus cùm ipse ad autorem accessus instrumentum sit, invitatur potiùs ea ratione Creator ad

eos

cos facilè accipiendos, cùm ad se veniunt. Illa igitur exacta locutio est: *Talium est regnum Cœlorum*. non horum, sed talium. qui quoad decet & par est, sunt similes parvulis. non in defectu prudentiæ, quem Apostolus excludens, ait: *nolite pueri effici sensibus*. Disertius porrò exprimit hic Evangelista, velut interpretans, causam dicti, dum scribit, Talium est enim regnum Cœlorum. quæ verò causa erat Discipulis pueros repellendi? quod id putarent dedecere dignitatem suam, & Magistri sui. quid igitur ipse? docet ipsos modestiam sectari, & conculcare mundanum fastũ. pueros verò admittit & complexatur, & talibus regnum Cœlorum promittit. nam omni vitio munda est anima pueri, nec in eos iram servat qui se læserunt; & à matre flagellatus, illam requirit, illam omnibus præfert. Si ei Reginam diademate fulgentem offeras, haud eam præhabeat matri pannosæ: sed eam cum ijs, quibus squallet centunculis malet intueri, quàm Imperatricem cultu exornatam regio. Idem nihil supra necessaria quærit. & ubi lactis quantùm opus est suxit, ultrò avertit se à mamma. nec damno rei familiaris fortè facto movetur, aut similibus. Non percellitur visu formosorum corporum. Ideò dixit: *Talium est regnum* &c. ut nos inducat ad ea studio conanda quæ pueri natura faciunt. Pulchrè autem eos complexus, bene dicebat. Rursus enim velut in ulnas Conditoris, ab eo separata casu primævi lapsus, redibat creatura. Imponit porrò manus pueris, ista impositione manuum divinæ potestatis adhibitionem decla-

σίν. ἐπεξῆλθε δὲ ὁ παρὼν εὐαγγελιστὴς τὴν αἰτίαν λέγων, καὶ οἷον ἑρμηνεύων, ὅτι τῶν τοιούτων γὰρ ἐστὶν ἡ βασιλεία. τίνος δὲ ἕνεκεν ἀπεσόβουν τὰ παιδία οἱ μαθηταί; ἀξιώματος ἕνεκεν. τί οὖν αὐτός; διδάσκει αὐτοὺς μετριάζειν καὶ τύφου καταπατεῖν κοσμικόν. τὰ παιδία δὲ λαμβάνει καὶ ἐναγκαλίζεται καὶ τοῖς τοιούτοις ἀπαγγέλλεται τὴν βασιλείαν. καὶ γὰρ πάντων τῶν παθῶν καθαρεύει ἡ ψυχὴ τοῦ παιδίου, καὶ τοῖς λελυπηκόσιν οὐ μνησικακεῖ. ὑπὸ τῆς μητρὸς μαστιχθεὶς ταύτην ἐπιζητεῖ, καὶ πάντων αὐτὴν προτιμᾷ, κἂν βασιλίδα δείξῃς μετὰ διαδήματος, οὐ προτίθησι τῆς μητρὸς ῥάκια περιβεβλημένης· ἀλλ' ἕλοιτο μᾶλλον ἐκείνην ἰδεῖν μετὰ τούτων, ἢ τὴν βασιλίδα μετὰ κόσμου· καὶ τῶν ἀναγκαίων οὐδὲν πλέον ἐπιζητεῖ, ἀλλ' ὅσον ἐμπλησθῆναι τοῦ μασθοῦ, καὶ ἀφίσταται τῆς θηλῆς. οὐ λυπεῖται ἐφ' οἷς ἡμεῖς, οἷον ἐπὶ ζημίᾳ χρημάτων καὶ τοῖς τοιούτοις. οὐ πτοεῖται πρὸς κάλλη σωμάτων. διὰ τοῦτο εἶπε, τῶν τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία, ἵνα τῇ προαιρέσει ταῦτα ἐργαζώμεθα, ἃ τῇ φύσει τὰ παιδία ἔχει. καλὸν δὲ καὶ ὃ ἐναγκαλισάμενος αὐτὰ κατηυλόγει. πάλιν γὰρ ὥσπερ εἰς ἀγκάλας ἐπανάγεται τοῦ δημιουργοῦ ὃ ποίημα χωρισθὲν αὐτοῦ, κατ' ἀρχὴν δὲ ἐκπεπτωκός. ἐπετίθει δὲ τὰς χεῖρας τοῖς παιδίοις, τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν διδασκούσης τὴν τῆς θείας δυνάμεως ἐπίθεσιν ᾗ ὃ ἔργον ὃ ἑαυτῆς τελειοῖ. ὃ δὲ σχῆμα κοινὸν καὶ κατὰ τὴν συνήθειαν τῆς τῶν χειρῶν ἐπιθέσεως ποιεῖ ὁ Χριστὸς, οὐ μὴν κατὰ τὴν συνήθειαν ἐνεργεῖ. Θεὸς γὰρ ὧν τὰ ἀνθρώπινα ἔπραττεν ὡς ἄνθρωπος τέλειος.

ΤΟΛΩΣ. Καὶ προσέφερον αὐτῷ, φησὶ, παιδία ἵνα ἅψηται αὐτῶν· οἱ δὲ μαθηταὶ τοὺς προσφέροντας ἐκώλυον τιμῆς ἕνεκα τῆς πρὸς τὸν Κύριον· ἰδὼν δὲ ὁ Σωτὴρ καὶ βουλόμενος πύφου παντὸς καὶ κενοδοξίας ἀπαλλάξαι τοὺς μαθητὰς

ϑητὰς ἐναγκαλίζε) μᾶλλ@ αὐτὰ ηϙ̀ τύτων ἔ) τὼ βασιλείαν ἐπαγγέλλε) · καθαραὶ γὰρ εἰσι κακίας αἱ τῶ παίδων ψυχαί · ἀλλ' ὑ λόγῳ ὑδὲ προαιρέσει · κἀντεῦθεν ἡμᾶς διδάσκει ἃ ἐκεῖνα φύσει ποιϛ ηϙ̀ ὑ προαιρέσει, ἡμᾶς λόγῳ τε ηϙ̀ ὑπιϛήμῃ ἐργάζεσθϛ · δείκνύει δὲ ἡμῖν ηϙ̀ ἀφ' ἁ τῶν χειρῶν ὑπιθέσεως τὼ ἀῤῥήτ@ αὐτῦ ηϙ̀ ἄφατον δύναμιν · ηϙ̀ ὡς καθαρτική τε ηϙ̀ τελειωτική τυγχάνει αὕτη . Καὶ ὅτι Θεός ἔϛι ηϙ̀ ἄνθρωπος ἀληθινός . ηϙ̀ πάντα ἐνεργεῖ μετὰ τῆς τἀ θατέρᾳ κοινωνίας . τὰ μὲν θεῖα μ τῆς ἀνθρωπίνης αὐτῦ φύσεως ἐνεργῶν · τὰ δὲ σωματικὰ ηϙ̀ ἀνθρώπινα μ τῆς θείας αὐτῦ ηϙ̀ ἀϊδίᾳ φύσεως ἐκτελῶν .

rante qua opus ipſa ſuum perficit . cæterùm geſtus ille quidem impoſitionis manuum, comunis & vulgò erat uſitatus : non tamen erat uſitata peculiaris quædam vis & efficacia , quam per eam tranſmittebat Chriſtus ; quippe qui Deus cùm eſſet, humana operabatur , ut homo perfectus & divinus .

TOLOSANI . *Et offerebant* , inquit, *illi parvulos , ut tangeret illos* : Id verò Diſcipuli quaſi Domino minus honorificum prohibebant . quo animadverſo Salvator, ut Diſcipulos tumore omni ac ſuperbia liberaret, oblatos puerulos ultrò complexatur , & horum regnum Cœlorum eſſe pronunciat . Puræ ſcilicet à malitia ſunt animæ puerorum : tametſi non illæ quidem ratione ac conſilio innocentiam nactæ . quare hic docemur , quod illis naturæ quodam bono contingit non electione ulla , id nos ut arbitrio judicioque, atque induſtria laudabiliùs aſſequamur . Oſtendit autem nobis illa impoſitione manuum arcanam , atque ineffabilem virtutem ſuam, quæ ad purgandum eadem , atque ád perficiendum valet . Seque hoc ipſo probat Deum eſſe verum ſimul & hominem,mutua communicatione proprietatum utriuſque ad omnia ex æquo potens . Ita ut & quæ divinæ naturæ ſunt propria per humanam operetur : & corporea atque humana per divinam æternamque naturam efficiat .

„ Καὶ ἐκπορευομένῳ αὐτῦ εἰς ὁδὸν, „ προσδραμών τις ηϙ̀ γονυπετήσας „ αὐτὸ ἐπηρώτα αὐτὸν, διδάσκαλε ἀγα- „ θὲ , τί ποιήσω ἵνα ζωὴν αἰώνι@ „ κληρονομήσω ;

17. Et cũ egreſſus eſſet in viã , „ procurrens quidã genuflexo an- „ te eum,rogabat eũ, Magiſter bo- „ ne , quid faciam ut vitam æter- „ nam percipiam ?

ΤΟΛΩΣ. Ὡς κακόν τινα ηϙ̀ Τ@ πρόπον μοχθηρότατ@ ἔνιοι Τ@ παρόντα ἄνθρωπον δυσβάλλουσιν· ἀλλά ηϙ̀ ὡς ὕπουλον ηϙ̀ πειρασμὼ προσελθόντα τῷ Κυρίῳ . οὐκ ὀρθῶς · ἀλλ' ὡς φυλάργυρον μ ἴσως αὐτὸν ἐ φιλοχρήματον ὄντα ἕξει δυσβάλλειν . ἐ μὴν γε ὑπουλον ἢ πονηρόν · Καὶ γὰρ ὁ Εὐαγγελιϛὴς φησιν · ἐμβλέψας αὐτῷ ὁ Ιησῦς ἠγάπησεν αὐτόν . εἰ δ' ἦν πειράζων προσ-

TOLOSANI. Hunc hominem ut malitioſum quendam ac moribus improbiſſimis aliqui criminãtur : ſed & ut ſubdolum diſſimulandi artificem, qui inſidiosè ac tẽtandi animo ad Dominum acceſſerit . non rectè. nam una ille premi accuſatione ex vero poteſt cupiditatis atque avaritiæ . Fraudulenti quidem ac maligni crimine

liberat illum, quod Evangelista scribit: *Intuitus eum Iesus dilexit eum*. quod utique nec diceret Marcus, nec Iesus faceret, si tentabundus hic & insidiandi consilio venisset. Nec illud item his cohæret quod additur, ipsũ hunc hominem ob ea quæ audierat mœrentem abscessisse.

ἦλθεν, ὃκ αὖ ἔλεγεν ὅτι ἠγάπησεν αὐτὸν ὁ Ιησῦς. ὃ δ' ὅτι λυπούμενον ἀπῆλθεν ἐφ' οἷς ἤκουσεν.

18. Iesus autem dixit ei, Quid
„ me dicis bonum? nemo bo-
„ nus, nisi unus Deus.

„ Ο δὲ Ιησῦς εἶπεν αὐτῷ, τί με
„ λέγεις ἀγαθόν; ὐδεὶς ἀγαθὸς, εἰ μὴ
„ εἷς ὁ Θεός.

ANONYMI. Hominem cernens, ut ad hominem accedit, ut hominem interrogat. Iesus autem in hoc eum convincens imperitiæ, ait: Solus Deus verè bonus est. cur ergo tu ad me ut merum hominem accedens, Bonum appellas, cùm ista uni Deo propria reservãda sit appellatio? quod si me nosti Deum esse, ac consequenter iure bonum vocas, cur ad me ut merũ hominem accedis? aut cur nihil in me homine majus credens Deo peculiarem dignitatem homini attribuis? Est igitur hoc Christi dictum convictio imperitiæ sic alloquentis se, non suæ professio divinitatis.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ἐπειδὴ ἄνθρωπον βλέπει, ὡς ἀνθρώπῳ προσέρχεται, ὡς φιλὸν ἄνθρωπον ἐρωτᾷ. Ιησῦς δὲ ἐξελέγχων ὡς ἁμαρτὴν, φησι, μόνος ἀγαθὸς κατ' ἀλήθειαν ὁ Θεός. τί τοιγαροῦν ὡς ἀνθρώπῳ προσελθών, τῷ μόνῳ πρέπον τῷ Θεῷ καὶ φύσει, ἐμοὶ πιστεύθης ἀγαθὸν ἀποκαλῶν; εἰς γὰρ ὄντως ὁ φύσει ἀγαθὸς, Θεὸς δηλαδή. εἰ μὴ ἴσθι οἶδάς με Θεὸν ὄντα, φησὶ, καὶ διὰ τοῦτο ἀγαθὸν, ὅτε δὴ χάριν ὡς ἀνθρώπῳ προσέρχῃ φιλῷ; εἰ δὲ πιστεύεις εἶναί με Θεὸν, ἀλλ' ἄνθρωπον εἶ φιλὸν, τί δήποτε τῷ Θεῷ πρέπον ἀξίωμα μόνῳ προσάπτας ἀνθρώπῳ. ἔλεγχος ἂν ἁμαρτίας ὃ εἰρημένον ἐστὶν, ἢ θεολογίας ἔκθεσις.

19. Præcepta nosti, Ne adulte-
„ res, Ne occidas, Ne fureris, Ne
„ falsum testimonium dixeris, Ne
„ fraudem feceris, Honora patrem
„ tuum & matrem.

„ Τὰς ἐντολὰς οἶδας, μὴ μοιχεύ-
„ σῃς, μὴ φονεύσῃς, μὴ κλέψῃς, μὴ
„ ψευδομαρτυρήσῃς, μὴ ἀποστερή-
„ σῃς· τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν
„ μητέρα.

20. At ille respondens ait illi,
„ Magister hæc omnia observavi
„ à juventute mea.

„ Ο δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῷ, διδά-
„ σκαλε, ταῦτα πάντα ἐφυλαξάμην
„ ἐκ νεότητός μου.

21. Iesus autem intuitus eum,
„ dilexit eum, & dixit ei, Vnum
„ tibi deest: vade, quæcumq; habes vende, & da pauperibus, &
„ habebis thesaurum in Cœlo: &
„ veni sequere me.

„ Ο δὲ Ιησῦς ἐμβλέψας αὐτῷ,
„ ἠγάπησεν αὐτὸν, καὶ εἶπεν αὐτῷ,
„ ἕν σοι ὑστερεῖ. ὕπαγε· ὅσα ἔχεις πώ-
„ λησον, καὶ δὸς τοῖς πτωχοῖς, καὶ
„ ἕξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ. καὶ δεῦ-
„ ρο ἀκολούθει μοι ἄρας τὸν σταυ-
„ ρόν.

ΤΟΛΩΣ.

ΤΟΛΩΣ. Διατί ἀποκρίνεται αὐτῷ ἐρωτήσαντι ὁ Χριστὸς · οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ εἷς ὁ Θεός; δῆλον γὰρ ὅτι ὡς ἀνθρώπῳ διελέγετο αὐτῷ, καὶ οὐχ ὡς Θεῷ · τί οὖν οὐκ ἔστι τις ἄνθρωπος ἀγαθός; ἀλλ' οὐ πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων ἀγαθότητα ἀφορῶν ὁ Σωτὴρ εἴρηκεν αὐτῷ ταῦτα · ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀῤῥήτῳ τῷ Θεῷ καὶ ὑπὲρ πᾶσαν ὑπαρχουσαν ἀγαθότητα. ἥτις καὶ ἁπλῶς ἀγαθότης λέγεται καὶ πηγὴ ἀγαθότητος. πρὸς οὖν ταύτην βλέπων ὁ Σωτὴρ λέγει τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ · οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ εἷς ὁ Θεός · εἶτα εἰπόντος τοῦ Σωτῆρος πρὸς αὐτόν · φύλαττε τὰς ἐντολάς. αὐτὸς ἀπεκρίνατο λέγων · ταῦτα πάντα ἐφυλαξάμην ἐκ νεότητός μου. διὸ καὶ ἠγαπήθη ὑπὸ τοῦ Κυρίου, ὡς φησιν ὁ Εὐαγγελιστής · καὶ ἤκουσε παρ' αὐτοῦ · εἰ θέλεις τέλειος γενέσθαι πώλησον τὰ ὑπάρχοντά σοι καὶ δὸς πτωχοῖς.

TOLOSANI. Cur respondet ipsi interroganti Christus: *Nemo bonus nisi solus Deus*. nimirum patet istum ita egisse cum Christo, ut eum hominem putaret nō Deum. Quid tum verò, dicat aliquis. an nemo est homo bonus? sit sanè aliqua hominum bonitas quamdiu spectatur sola. comparatione quidem ad ineffabilem ac superexcellentem Dei bonitatem, quę & simpliciter bonitas dicitur, & bonitatis fons est omnis, evanescit humana bonitas, quam ideo negare videtur ullam esse sic loquens Dominus & isti homini respondens: *nemo bonus nisi solus Deus*. Qui homo Salvatore sibi postea dicente, Serva mandata, respondit dicens: *Hæc omnia observavi à juventute mea*: quapropter dilectum eum à Domino Evangelista notat. audivisseque ab ipso: Si vis perfectus esse, vende quæ habes & da pauperibus.

„ Ὁ δὲ συννάζας ἐπὶ τῷ λόγῳ; „ ἀπῆλθε λυπούμενος. ἦν γὰρ ἔχων „ κτήματα πολλά.

22. Qui contristatus in verbo, „ abiit mœrens: erat enim habens „ multas possessiones.

ΑΥΤΟΥ. Ὅθεν οὐκ ἐννεγκὼν ἐκεῖνος τὴν ἐντολῆς ὄγκον βαρύνοντος, καὶ ἀδυνήσας πρὸς τὴν ἀρετὴν, ὀκλάζει πρὸς τὸ προσταγμα. ἀπῆλθε γὰρ λυπούμενος. ποῦ ἂν ἦν ὧν ἐνταῦθα θεολογίας καιρός; ἐρωτήσαντι γὰρ τί ἄρα ποιήσας ἔσται καὶ αὐτὸς τοῖς σωζομένοις ἀναρίθμητος; ποῖον ἔχει λόγον μὴ ὅπερ ἐζήτησε μαθεῖν· ἀλλ' ἀποκαλύψαι μᾶλλον ἕτερόν τι πρᾶγμα ὃ ἐκείνῳ ποθούμενον; πῶς δὲ οἷόν τε ἦν ὃ ἐννεγκεῖν οὐκ ἰσχύοντα ἐντολῆς βαρυλεικῆς φορτίον, ὃ ἔτι πάντα διδάσκεσθαι μυστήριον, ὅπως ἀπονεῖπτα τοῦ τῶν ἀγαθῶν ἄφεσιν, ὡς μηδὲ λόγῳ δυνάσθαι ταύτην χωρεῖν; λελύπηται γάρ, ὡς γέγραπται.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Τινὲς ἀφα-

EIVSDEM. Vnde impar ferendo talis mandati oneri, quippe imbecillus & malè paratus à virtute, ad sequendi præceptum claudicat. *Abijt*, enim, *mœrens*. qui ergo locus hic esset tradendæ de Christi divinitate doctrinæ? nam quærentem: quid faciendo salvus fieret? quid attinebat non docere quod petebat: sed revelare potius aliud longè diversum ab eo quod desiderabat? quomodo autem qui præcepti evangelici ferre pondus non valuit, potuisset capere mysterium supra cuncta cætera excellens? Homo inquam adeò remissus ac languidus in desiderio summi boni;

ut ne mentionem quidem ejus ſuſtinuerit? contriſtatus enim abijt mœrens, ut ſcriptum hic eſt.

VICTORIS ANT. Quidam adoleſcentem hunc traducunt ut ſubdolum quemdam, ac malum; qui ad Chriſtum acceſſerit ejus tẽtandi cauſa? Ego avarum & deditum pecuniæ dicere hunc non dubitaverim: Chriſto utique autore, qui eum talis vitij convicit: ſubdolum non dixerim; quippe quem & Marcus ab hac ſuſpicione purget: dum ait procurriſſe, & genuflexo Chriſtum rogaſſe. tum Ieſum in ipſum intuitum, dilexiſſe illum. Cur igitur ſic illi reſpondit Chriſtus, dicens: *nemo bonus niſi ſolus Deus*? quoniam ut ad hominem acceſſerat, habens ipſum pro uno aliquo è Iudaicis Magiſtris. propterea enim ei ut homini loquitur. Enimverò ſæpè Dominus ad arcanas cogitationes accedentium ad ſe reſponſiones ſuas accomodabat. ut quando dicit: *nos adoramus quod ſcimus*. &: *ſi ego teſtimonium perhibeo de me ipſo, teſtimonium meum verum eſt*. quando autem dicit: *nemo bonus*, excludit à bonitate omnes homines; non omninò, ita ut ullam bonitatis partẽ eſſe in quovis hominum neget: ſed in comparatione divinæ bonitatis, cui humana collata, nulla eſſe videatur. Propterea addidit: *niſi ſolus Deus*. & non dixit: *niſi Pater meus*. ut diſcas, nequaquam ipſum ſe revelaſſe huic iuveni. Conſidera porrò quam is paratum ſe hactenus exhibuerit ad obedientiam mandatorum. non enim dixit: *quomodo ingrediar in vitam* &c.? ſed, *quid faciendo*? adeo promptus & expeditus erat ad opere explendum quod

Iodn. iv.

βάλλουσι τῷ νεανίσκῳ τοῦτον ὡς ὑπουλόντινα καὶ πονηρὸν, καὶ μετὰ πείρας τῷ Ιησοῦ προσελθόντα. ἐγὼ δὲ φιλάργυρον αὐτὸν οὐκ ἂν παραιτησαίμην εἰπεῖν, ἐπειδὴ καὶ ὁ Χριστὸς τοιοῦτον αὐτὸν ὄντα ἤλεγξεν. ὑπουλὸν δὲ οὐδαμῶς, διὰ τὸ καὶ τὸν Μάρκον ταύτην ἀνῃρηκέναι τὴν ὑποψίαν. καὶ δραμὼν γάρ φησι, καὶ γονυπετήσας παρεκάλει. καὶ ὅτι ἐμβλέψας αὐτῷ ὁ Ιησοῦς ἠγάπησεν αὐτόν. διατί οὖν οὕτω πρὸς αὐτὸν ἀπεκρίνατο ὁ Χριστὸς, λέγων, οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ εἷς ὁ Θεός; ἐπειδὴ ὡς ἄνθρώπῳ προσῆλθε καὶ ἑνὶ τῶν πολλῶν διδασκάλων Ιουδαϊκῶν. διὰ τοῦτο γὰρ ὡς ἄνθρωπος αὐτῷ διαλέγεται. καὶ γὰρ πολλαχοῦ πρὸς τὰς ὑπονοίας προσιόντων ἀποκρίνεται. ὡς ὅταν λέγῃ, ὑμεῖς προσκυνοῦμεν ὃ οἴδαμεν, καὶ, ἐὰν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἐμαυτοῦ, ἡ μαρτυρία μου ἐστὶν ἀληθής. ὅταν οὖν εἴπῃ, οὐδεὶς ἀγαθός, τοῦτ' ἔστιν, οὐδεὶς ἀνθρώπων. ἀλλ' οὐδὲ τοὺς ἀνθρώπους ἀποστερῶν ἀγαθότητος τοῦτο λέγει. ἀλλὰ πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος. διὸ καὶ ἐπήγαγεν, εἰ μὴ εἷς ὁ Θεός. καὶ οὐκ εἶπεν, εἰ μὴ ὁ πατήρ μου, ἵνα μάθῃς οὔτι οὐκ ἐξεκάλυψεν ἑαυτὸν τῷ νεανίσκῳ. σκόπει γοῦν πῶς ἦν παρεσκευασμένος τέως πρὸς τὸν τῶν ἐπιταγπάτων ὑπακοήν. οὐδὲ γὰρ εἶπε, πῶς εἰσέλθω εἰς τὸν ζωήν; ἀλλὰ, τί ποιήσας; οὕτως ἕτοιμος ἦν πρὸς ἐργασίαν τῶν λεχθησομένων. εἰ δὲ πειράσων προσῆλθεν, ἐδήλωσεν ἂν ἡμῖν καὶ τοῦτο ὁ Ευαγγελιστὴς, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ποιεῖ. εἰ δὲ καὶ αὐτὸς ἐσίγησεν, αὐτὸν οὐκ εἴασε λαθεῖν, ἀλλ' ἤλεγξεν ἂν σαφῶς, ἢ καὶ ᾐνίξατο. εἰ πειράσων προσῆλθεν, οὐκ ἂν ἀπῆλθεν λυπούμενος ἐφ' οἷς ἤκουσεν. ἐπιθυμεῖ οὖν τῆς ζωῆς, κατέχεται δὲ πάθει χαλεπωτάτῳ. καὶ ἕξεις, φησὶν ὁ Ιησοῦς, θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ. ἰδὲ πόσα βραβεῖα, ἰδὲ πόσους στεφάνους τίθησι τῷ σταδίῳ τούτῳ. εἰ δὲ ἐπείραζεν ἐκεῖνος, οὐκ ἂν αὐτῷ τα

εἶπεν

ἔιπεν ὁ Σωτὴρ· νυνὶ ᾗ ηθὶ λέγει, ὥστε ἀυ(τ) ἐφελκύσασθαι ηθὶ (τ) μισθὸν ἀυτῷ δείκνυσι πολὺν ὄντα· ηθὶ γὰ τῷ ἀκολουθεῖν αὐτῷ μεγάλη ἀντίδοσις. καλῶς ᾗ ἀχὶ ζωῆς ἐμνημόνευσεν, ἀλλὰ θησαυρῶ· ἐπειδὴ γὰρ περὶ χρημάτων ἦν ὁ λόγος, προσίθησι ᾗ τοῖς ὅσι πλείονα ἂν ἀκέλευστος προσαχεῖν, ηθὶ τοσοῦτον μᾶζ(α), ὅσος ἀπὸ γῆς ὁ οὐρανός. ὁ ᾗ συννάσας ὑπὸ τῷ λόγῳ, ηθὶ τὰ ἑξῆς. ἀχ ὁμοίως κατέχον ᾗ (α) τὰ ὀλίγα ἔχοντες, ηθὶ (α) πολλά. ἡ γὰρ προσθήκη τῷ ἐπαισθάνων, μείζονα ἀνάπτει τὴ φλόγα, ὃ πενεστέρους ἐργάζε ᾗ τὺς κτωμένους. σκόπει ᾗν ὃ ἐνταῦθα ποῖαν ἐνεδείξατο τὴ ἰσχὺν ὅ πάθος. (τ) γὰρ μὴ χαρᾶς προσελθόντα ηθὶ προθυμίας, ἐπειδὴ ἀκέλευσε ῥίψαι τὰ χρήματα, ὅδε ἐννοῆσαι τὸ ζωὸ ἐᾶσεν, ἀλλὰ συγγνὸν ἐποίησε.

ipsi diceretur. nec tentandi gratia accessit. Significasset enim nobis hoc Evangelista, ut & in alijs solet facere, si hoc animo hic juvenis venisset. nec ei profuisset ad latendum, si qua in hoc uteretur, dissimulatione. quantumvis ille sileret, manifestasset ejus arcanas insidias clarè scriptor sacer, aut certè subindicasset. Præterea si tali consilio accessisset, non recessisset postea contristatus & mœrens ob ea, quæ audivit. Cupit igitur vitam æternam. sed laborat morbo animi vehementissimo. *Et habebis*, inquit Iesus, *thesaurum in Cœlo*. vide quanta præmia, vide quales coronas proponat in hoc stadio certantibus. quod si tentaret ille, non utique hæc illi Salvator diceret. nunc autem dicit ut illum pertrahat. & mercedem ipsi ostentat multam & magnam. Etenim sequenti Iesum ingens servatur remuneratio. Scitè autem non vitæ meminit, sed thesauri. quoniam de pecunia sermo præcesserat, quam ex patrimonio vendito redactam dari pauperibus suaserat. Addit autem si obtemperaret sibi, quæ habebat largiendo, plura quam ea forent quę sic spargeret, se illi repositurum; ac tantò majora, quantò præstantius terra Cœlum est. *Ille autem contristatus sermone* &c. non similiter tenentur qui pauca habent, ac illi qui multa possident. nam adjectio supervenientiũ majorem accedit flammam, possessoresque eò reddit egèntiores quò plus habent. cerne hic præsenti experimento quanta sit vis hujus vitij: quod hunc qui cum gaudio & alacritate accesserat, simul ei est dictum: abjiciendam esse pecuniam, ita perculit ac consternavit, ut ne meminisse quidem amplius visus sit illius, quam cupere se ostenderat, vitæ æternę: sed tristis abiit.

„ Καὶ περιβλεψάμενος ὁ Ιησῦς,
„ λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, πῶς δυσ-
„ κόλως (α) τὰ χρήματα ἔχοντες εἰς
„ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελεύσονται.
„ Οἱ ᾗ μαθηταὶ ἐθαμβοῦντο ἐπὶ τοῖς
„ λόγοις αὐτοῦ.

23. Et circumspiciens Iesus, ait
„ Discipulis suis, Quàm difficile
„ qui pecunias habent, in regnum
„ Dei introibunt!
24. Discipuli autem obstupescebant in verbis ejus.

ΤΟΛΩΣ. Εἰπὼν ὁ Σωτὴρ πρὸς αὐτὸν· πώλησον τὰ ὑπάρχοντά σοι καὶ δὸς

TOLOSANI. Consilio vendendi omnia largiendique pretium egenis

egenis ſpem addit ac promiſſionē Salvator theſauri in Cœlis habendi. Quare autem nō potiùs vitam promiſit ſempiternam? nimirum cum avaro ſibi homine ac divitiarū cupido rem videbat eſſe, cui tamen cùm nuditatem contemptumque opum ſuaderet, ſolatium nimirum quæſtuoſi promiſſi objectare debuit, & pro ſua trahendarum mentium induſtria, eſcam huic propriā offerre qua pelliceretur: intelligeretque non ſe perdere, ſed fœnerare quas abjiceret divitias, magno deinde cumulatas auctu redituras. Addit Evāgeliſta, mœroris iſti quæ cauſa fuerit: *Erat enim*, inquit, *habens multas poſſeſſiones*. unde manifeſtum eſt nequaquam tam inextricabiliter impediri à divitijs qui pauca habent, ac qui plurima poſſident. *Obſtupeſcebant*, porrò inquit, *Diſcipuli in verbis ejus*. ſic ſecum ipſis dicentes: Quomodo poteſt dives ſalutem conſequi.

πλωχοῖς, ϖϱοσέθηκε δὲ· ὃ ἔξεις θησαυϱὸν ἐν ϑϱανοῖς· τίνϕ ἕνεκεν οὐκ εἶπεν αὐτῷ· ἔξεις ζωὴν αἰωνίϖ· ἀλλὰ θησαυϱὸν ἐν ϑϱανῷ; τοῦτο δὲ εἴϱηκε διότι φιλοχϱήματϕ ἦν ἄνθϱωπος· ἦν δὲ καὶ ὁ λόγϕ αὐτοῖς ϖεὶ χϱημάτων ὧν ϖάντων ὁ Σωτὴϱ γυμνωθῆναι ϖαϱακελεύεται. Διὰ τοῦτο καὶ ϖοθοῦσιν αὐτῷ παῦϱα ὡς ἐϱωτᾷ αὐτούς, δεικνύουσιν ὡς οὐκ ἀφαιϱεθήσεται ταῦτα, ἀλλὰ δὲ ϖϱοσϑήσει αὐτῷ πλείονα ὧν ἐκέλευσε δοῦναι. ϖοθοῦσι δὲ ὁ Εὐαγγελιστὴς δὲ τὴν τῆς λύπης αἰτίαν· λέγων· ἦν γὰϱ ἔχων κτήματα πολλά· καὶ δῆθεν ὡς οὐχ ὁμοίως ἐμποδίζον ὑπὸ χϱημάτων ϖάντα ὀλίγα ἔχοντες δὲ οἱ πλεῖστα κεκτημένοι· εἶτα καὶ ἐθαμβοῦντο, φησὶν, ϖαϱὰ μαθηταί ὅτι τοῖς λόγοις αὐτοῦ, λέγοντες ϖϱὸς ἑαυτούς· πῶς δύναται σωθῆναι πλούσιος;

„ At Ieſus rurſus reſpondens, „ ait illis, Filioli quam difficile „ eſt confidentes in pecunijs, in „ regnum Dei introire!

„ Ὁ δὲ Ἰησοῦς πάλιν ἀποκϱιθεὶς „ λέγει αὐτοῖς, τέκνα, ϖῶς δύσκολόν „ ἐστι τοὺς ϖεποιθότας ἐπὶ τοῖς χϱήμασιν, εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν.

25. Facilius eſt Camelum per „ foramen acus tranſire, quàm „ divitem intrare in Regnum „ Dei.

„ Εὐκοπώτεϱον γάϱ ἐστι κάμηλον διὰ τῆς τϱυμαλιᾶς τῆς ϱαφίδος εἰσελθεῖν, ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν.

26. Qui magis admirabantur, „ dicentes ad ſemetipſos, Et quis „ poteſt ſalvus fieri?

„ Οἱ δὲ ϖεϱισσῶς ἐξεπλήσσοντο, λέγοντες ϖϱὸς ἑαυτούς, καὶ τίς δύναται „ σωθῆναι;

27. Et intuens illos Ieſus, ait, „ Apud homines impoſſibile eſt; „ ſed non apud Deū: omnia enim „ poſſibilia ſunt apud Deum.

„ Ἐμβλέψας δὲ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, λέγει, ϖαϱὰ ἀνθϱώποις ἀδύνατον, ἀλλὰ οὐ ϖαϱὰ τῷ Θεῷ· ϖάντα γὰϱ δυνατὰ „ ἐστι ϖαϱὰ τῷ Θεῷ.

TOLOSANI. Quare alloquens Diſcipulos Dominus ait: ægrè ac difficile divitem in regnum ingreſſurum? quid enim hoc quidem ad

ΤΟΛΩΣ. Τίνϕ ἕνεκεν ϖϱὸς τοὺς μαθητὰς διαλεγόμενος ὁ Κύϱιος λέγει. δυσκόλως πλούσιος εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν· πένητες γὰϱ ἦσαν καὶ μηδὲν

μηδὲν ἔχοντες. τοῦτο γὰρ ἔλεγεν· οὐχ ὡς κελεύων ἀποστῆναι τῶν χρημάτων, οὐ δὲ γὰρ εἶχον, ὡς εἴρηται· ἀλλὰ παιδεύων αὐτοὺς μὴ αἰσχύνεσθαι πένητας ὄντας. ἔστι δὲ εἰπεῖν ὅτι οὐ τὰ χρήματα διαβάλλων ὁ Σωτὴρ ταῦτά φησιν· ἀλλὰ τοὺς ἁπλήστως χρωμένους αὐτοῖς· καὶ δυσκόλως ὑπ' αὐτῶν κατεχομένους. εἰπὼν δὲ δύσκολον εἰσελθεῖν, προϊὼν δείκνυσι καὶ ἀδύνατον· καὶ σφοδρῶς ἀποφαίνεται οὕτως ἔχειν. καὶ τοῦτο ἐκ τοῦ παραδείγματος δῆλον τῆς τε καμήλου καὶ τῆς βελόνης. διὸ καὶ μέγας δίδοται μισθὸς τοῖς πλουτοῦσί τε καὶ δυναμένοις φιλοσοφεῖν. τοῦτο δὲ, φησί, Θεοῦ ἔργον ἐστί· καὶ τούτῳ τυγχάνει δυνατὸν· οὐ μὴν γε ἀνθρώπῳ. Καὶ δῆλον ὅτι πολλῆς δεῖται τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ βοηθείας τε καὶ χαρίτος ὁ μέλλων τοῦτο ποιήσειν

Ενιοι δὲ ἀποροῦσι λέγοντες· εἰ πάντα δυνατὰ τῷ Θεῷ, τὰ δὲ πάντα καλά τε ἐστι καὶ κακὰ· ἔστιν ἄρα καὶ τὰ κακὰ δυνατὰ παρὰ τῷ Θεῷ; πρὸς οὓς ῥητέον· ὅτι οὐ συναριθμεῖται τοῖς παρὰ τῷ Θεῷ δυνατοῖς τὰ κακά. ὅπου γὰρ Θεὸς ἐκεῖ καὶ τὰ καλὰ ἀκολουθεῖ· τὰ δὲ κακὰ ἐκ ποδῶν γίνεται. τὸ γὰρ δύνασθαι τὸ κακὸν ἀδυναμίας ἐστὶν ἐσχάτης· οὐ μὴν γε δυνάμεως.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ. Τὸ, πῶς δυσκόλως λέγων, οὐ τὰ χρήματα διαβάλλει, ἀλλὰ τοὺς παρὰ τοῦ μέτρου κατεχομένους ὑπ' αὐτῶν. τί δήποτε δὲ τοῖς μαθητῇ πένησιν οὖσιν καὶ οὐδὲν κεκτημένοις ἔλεγε, πῶς δυσκόλως πλούσιος εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ; παιδεύων αὐτοὺς μὴ αἰσχύνεσθαι τῇ πενίᾳ. εἰπὼν δὲ δύσκολον, οὐχ ἁπλῶς εἶπεν, ἀλλὰ μετ' ἐπιτάσεως ἐδήλωσεν ἐκ τοῦ παραδείγματος τοῦ κατὰ τὴν κάμηλον καὶ τὴν βελόνην. ὅθεν δείκνυται ὅτι οὐχ ὁ τυχὼν μισθὸς τοῖς πλουτοῦσι καὶ δυναμένοις φιλοσοφεῖν. διὸ καὶ Θεοῦ ἔργον ἔφησεν αὐτὸ εἶναι, ἵνα δείξῃ ὅτι πολλῆς δεῖ τῆς χαρί-

illos pauperes qui essent & rerum egeni omnium? Nempe id illis nõ dixit tamquam juberet eos abjicere pecunias atque opes, quas ut dixi, habebant nullas: sed ut vitiosũ ipsis paupertatis suæ pudorem eriperet: impetraretque ne erubescerent ob rem ita salutarem. Porrò non divitias Salvator ipsas damnare, cùm hæc diceret voluit, sed vitium eorum, qui & avidius inhiant absentibus, & adeptas cupidius amplectuntur. Cùm autem esse difficile dixisset, ut ingrederetur in Cœlum dives: sermone hinc provectus ne fieri quidem id posse indicat: graviterque id affirmat sic habere, proposita similitudine Cameli & acus. Quare præcipuam existimandum est mercedem ijs reservari, qui rem adeò difficilem perfecerint, & divitiarum usum cum studio Evangelicæ disciplinæ rara virtute conjùnxerint. Id verò, inquit, Dei opus est, & huic uni scilicet possibile; homini nõ item. Equidem satis apparet quã prompto & efficaci & sæpiùs, opportunèque oblato indigeat divinæ gratiæ auxilio qui hoc facturus sit.

Hic suboritur dubitatio quibusdam hujusmodi. Si *omuia*, ut hic dicitur, *possibilia sunt Deo*, cum ea, quæ universali comprehenduntur isto nomine omnium bifariam dividantur in bona videlicet & mala, dicendum erit igitur, etiam mala possibilia esse apud Deum? Quibus respondendum est, ijs quæ à Deo possunt fieri nequaquam esse accensenda mala. ubi enim Deus, eo bona ultrò sequuntur, spontèq, adsunt: mala illinc facessunt. Posse enim malum facere, summæ est impotẽtiæ, nullius verò potestatis.

VICTO-

VICTORIS. Illud dicens: *quã difficile* &c. non pecunias vituperat; sed eorum vitium qui ultra modum ijs se teneri sinunt. quorsum hæc autem Discipulis, utique pauperibus & nihil possidentibus differit? quid enim ad tales attinebat difficultas obtinẽdi regni Dei, quam à suis opibus divites patiuntur? nimirum docere ipsos voluit, quam non oporteret pudere ac pœnitere ipsos paupertatis suæ. nec satis habuit simpliciter dicere, difficilem esse divitibus ingressum regni. nam hãc difficultatem exaggeravit adducto exemplo Cameli transmittendi per foramen acus. quo demonstravit non vulgarem & laudem & mercedem fore illorum, qui inter affluentem copiam divitiarum, & earum usum, attendere tamen studio vitæ perfectioris & virtutem exercere potuerint. Itaque Dei opus id esse dixit: ut ostenderet multa opus esse gratia, ad illud consummandum. quare admirantibus Discipulis & dicentibus: quis poterit salvus fieri? ipse Dei potentiam in medium adduxit: significans id perfici posse sola invocatione auxilij divini per orationem ad Deum, quælibet quantumvis ardua facilè ad exitium perducentem.

τῷ τῷ μέλλοντι τοῦτο καθορθοῦν. τῶν γοῦν μαθητῶν ἐκπλαγέντων καὶ λεγόντων, τίς δυνατὸς σωθῆναι; αὐτὸς τοῦ Θεοῦ τὴν δύναμιν εἰς μέσον ἤγαγε, ὅτι τοῦτο καθορθωθήσεται ὅτι μόνης εὐχῆς πρὸς Θεὸν γινομένης τῷ πάντα ῥᾳδίως περάνοντι.

28. Et cœpit ei Petrus dicere,
» Ecce nos dimisimus omnia, &
» secuti sumus te.
29. Respõdens Iesus, ait, Amen
» dico vobis, nemo est qui reli-
» querit domum, aut fratres, aut
» sorores, aut patrem, aut matrẽ,
» aut filios, aut agros propter me,
» & propter Evangelium.
30. Qui non accipiet centies
» tantum, nunc in tempore hoc,
» domos, & fratres, & sorores, &
» matres, & filios, & agros cũ per-
» secutionibus, & in sæculo futu-
» ro vitam æternam.

» Ἤρξατο δὲ ὁ Πέτρος λέγειν αὐ-
» τῷ, ἰδοὺ ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα, καὶ
» ἠκολουθήσαμέν σοι.
» Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν,
» ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐδείς ἐστιν ὃς ἀφῆ-
» κεν οἰκίαν, ἢ ἀδελφοὺς ἢ ἀδελφάς,
» ἢ πατέρα ἢ μητέρα ἢ γυναῖκα ἢ τέκνα,
» ἢ ἀγροὺς ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ ἕνεκεν τοῦ
» εὐαγγελίου·
» Ἐὰν μὴ λάβῃ ἑκατονταπλασίονα
» νῦν ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ, οἰκίας, καὶ
» ἀδελφοὺς, καὶ ἀδελφὰς, καὶ μητέ-
» ρας, καὶ τέκνα, καὶ ἀγροὺς, μετὰ
» διωγμῶν, καὶ ἐν τῷ αἰῶνι τῷ ἐρ-
» χομένῳ ζωὴν αἰώνιον.

TOLOSANI. Cùm Petrus dixisset: *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te*; dicit ipsi Salvator; qui reliquerit aliquid magnũ aut parvum propter me, multiplicatum recipiet idipsum in hoc tẽpore, & in futuro. Quando igitur

ΤΟΛΩΣ. Εἰπόντι τῷ Πέτρῳ ἰδοὺ ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα καὶ ἠκολουθήσαμέν σοι λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Σωτήρ· ὃς καταλιπών τι ἢ μέγα ἢ μικρὸν ἕνεκεν ἐμοῦ πολλαπλασίως λήψεται αὐτὸ ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι· ὅταν δὲ, λέγῃ ὃς ἀφῆκε γυναῖκα, ἢ λέγῃ δια-

διαζυγῆναι παντελῶς τῆς γυναικὸς καὶ καταλιπεῖν αὐτὴν ἀπερίσπαστον. ὥσπερ οὐδ' ὅταν λέγῃ· ὁ ἀπολέσας τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ, εὑρήσει αὐτήν, παραινεῖ ἡμᾶς ἑαυτοὺς ἀνελεῖν· οὐ τοῦτο λέγει· μὴ γένοιτο· ἀλλ' ἵνα πάντων προτιμήσωμεν τὴν εὐσέβειαν. καὶ τοῦτο δεῖ φυλάττεσθαι ὅτι γυναικὸς καὶ παίδων, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων ὧν νυνὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς ἡμῖν παραδέδωκε. τοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ ἕνεκεν τοῦ εὐαγγελίου, οὐδὲν διαφέρει, ὡς ὁ Μάρκος· ἢ ἕνεκεν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ὡς ὁ Λουκᾶς· ἔστι γὰρ ἡ τῶν πολλαπλασίων ἀπόλαυσις καὶ τὰ ἀκτημοσύνην μάλιστα λεγόμενα οὐ μικρὰν καὶ τὴν κτῆσιν. ὁ γὰρ λόγῳ ἀκτήμονες, πολλὰ κέκτηνται, ὡς μὴ δεόμενοι πλείστων· εἰ γὰρ καὶ ἀδελφοὺς καὶ γυναῖκας πολλαπλασίους ζητήσεις, εὑρήσεις καὶ παῖδα τοῖς εὐσεβέσιν ἀπόρισα οὐ καὶ τῆς μίξεως λόγον. ὡς ὅτι γυναικὸς οὐκ ἴσως, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀγάπης λόγον, ὃν ἡμᾶς ὁ Κύριος ἐδίδαξε. δεῖ δὲ οὐκ μὴ τοῖς γονεῦσι πείθεσθαι ἀσεβέσιν οὖσι. καὶ τῷ τοῦ Κυρίου δόγματι ἀντικειμένοις· ἀλλὰ προτιμᾶν ἐκείνων τὴν εὐσέβειαν ὡς εἴρηται· μὴ μόνον καὶ ἀμελεῖν αὐτῶν· καὶ μήτε τροφὰς παρέχειν, μήτε συμβλήματα. κἂν γὰρ ἀσεβεῖς ὦσιν οὐδὲν ἧττον ἀσεβὲς τὸ παντελῶς ἀμελεῖν αὐτῶν, καὶ τοῦτο ἐὰν ἐν ἀθενείᾳ τε καὶ ἀπορίᾳ διάζῃν· προσέθηκε δὲ καὶ τὸ· μὴ διωγμὸν ἔχῃ τὰ πολλαπλασίονα νῦν· καθὸ διὰ τὴν εὐσέβειαν πολλοὺς εὑρήσει γνησιωτέραν αὐτῷ ἀποκτήσαντας τὴν διάθεσιν. τοῦ γὰρ τρόποι ἔχασι καὶ τοῦ ἔχασι τρόποι. τοῦτο σημαίνει· ὅτι τῶν τρώτων εἰς δοκούντων εἶναι τρῶτοι τοῦ εἰς αὐτὸν πιστεύοντες· τῶν δὲ ἐσχάτων ἔσχατοι εἰσὶ Φαρισαῖοι καὶ τοῦ Γραμματεῖς· καὶ εἴτις ἕτερος μὴ πιστεύσας εἰς αὐτόν.

dicit: *qui dimiserit uxorem*, non dicit, separari penitus oportere disjungique à conjuge, relinquereque omni præsidio atque auxilio destitutam illam. Sicuti neque cùm dicit: *Qui perdiderit animam suam propter me, inveniet eam*, præcipit ut nos ipsos interimamus. nō hoc, inquam, dicit. absit. sed id solùm vult docere, pietatem ac religionē rebus omnibus præferendam: obtinendamq; ac conservandam nobis illam utiq; tenaciùs ac fortiùs, quàm aut uxorem, aut filios, aut omninò quidvis eorum, quæ hic Evangelista memorat. Illa porrò duo, quæ continuantur hic apud Marcum, *propter me & propter Evangelium* unum prorsus & idem sonant, nec quidquam in sententia differunt ab eo quod scribit Lucas sermonem hunc eundem Christi referens: *propter regnum Dei*. Iam illa, quæ ostentatur hoc loco rerum pro Christo dimissarum multiplicata fruitio, potiùs ad æquo animo toleratum defectum ac nuditatem, quam ad copiam & frequentatam possessionem pertinet. qui enim vulgo dici pauperes solent, & nihil habentes, ij plurima possident; ut qui plurimis non egeant. Si verò & fratres & uxores multiplicatas quæras, invenies religiosos homines ac pios etiam hujus generis copia beatos: non sanè, quod mulieres attinet, complexu ac toro, sed caritatis necessitudine ac vinculo, quo fideles suos Dominus docuit inter se se colligatos esse oportere. Mens igitur hęc est mandati hujus: parentibus obtemperandum nequaquam esse, cùm ad impietatem impij trahunt: & doctrinæ Domini adversantur. tum enim sanè potior habenda religionis, quàm ipsorum ratio, ut dictum est. Non tamen in

Luc. 18. 29.

neceſſitate ipſorum negligendi ſunt, ac nudi famelicique relinquendi. eo enim in ſtatu poſitis quantumlibet impijs & cibos & veſtes, cæteraque infirmitatis ac inopiæ remedia negare impium fuerit. Addidit autem & illud: *cum perſecutionibus* habiturum multo plura in hoc ſæculo: quoniam cùm in adverſa propter religionis cauſam incidet, multò plures experturus eſt fraterno ſibi animo condolentes ſuccurrenteſq; quàm quot ei materna paternaque cognatio fratres ac neceſſarios dederat. Illa denique appendix: *Primi noviſſimi, & noviſſimi primi*. hoc ſignificat. Ijs qui ſe primos arbitrantur, priores fore illos qui credent in Chriſtum: Illis verò qui poſtremi omnium habentur, poſteriores inferioreſq; multò futuros eſſe Phariſæos ac Scribas, & ſi qui ſunt alij, qui credere in Ieſum recuſarint:

SCHOLIVM.

Liceat hic annotare ad illa verba: *cum perſecutionibus* &c. contineri ijs prophetiam eventu poſtea patratam caritatis olim extituræ Chriſtianorum erga vinctos & perſecutionem fidei cauſa tolerantes: cujus caritatis, benignitate ac liberalitate incredibili conjunctæ, cum omnia paſſim Antiquitatis Eccleſiaſticæ Monumenta luculentis impreſſa veſtigijs viſuntur hodièque: tum ea res adeò vulgò mirabilis, itàque pervagata ac celebris fuit, ut ejus memoria etiam Gentilium Libris conſignata reperiatur. Et juvabit, ut opinor, Lectorem, videre: à Luciano, blaſphemo licèt ſcurra, & Chriſtianis rebus perinfenſo, Evangelici hujus promiſſi ſancitam fidem. Scripſit is cujuſdam *Peregrini* vitam cognomento *Protei*, nebulonis hominis & perditi. qui cùm verſutè & ficto animo Chriſtiana ſacra ſuſcepiſſet, eoque nomine à perſecutoribus Chriſtianorum comprehenſus conjectuſque fuiſſet in carcerem, magno eam rem habuit quæſtui. *Etenim*, inquit (Græcis abſtineo brevitatis cauſa) *huic in cuſtodiam tali ex cauſa dato genus omne miniſterij atque obſequij, non perfunctoriè, ſed cum ſtudio ac perdiligenter adhibebatur. utique cùm jam à primo mane videre eſſet ante cuſtodiam opperientes Aniculas, viduas quaſdam & pueros orphanos. At nobiles & opulenti Chriſtianorum pernoctabant cum eo intus, corruptis pecunia cuſtodibus. Epulæ deinde ac cœnæ varij apparatus inferebantur. Nec à præſentibus ſolùm talia curabantur: ſed aderant miſſi publicè à Chriſtianis Civitatum Aſiæ, qui eo pro ipſis coràm fungerentur officio, adjuvandi, patrocinandi, conſolandi hominis. nam celeritate incredibili & norunt quid cuique hujus generis acciderit, & ſtatim miniſtraturi occurrunt, nulli ſumptui parcentes, nullo periculo deterriti. unde ingentem ſanè collatitiæ pecuniæ proventum ea tunc vincula Peregrino attulere.* Hæc ibi, & quædam alia Lucianus: quæ facilè oſtendunt: quomodo ipſarum maximè perſecutionum tempore Confeſſores centuplum eorum quæ Chriſti cauſa reliquerant, anticipata jam hinc ſolutione repræſentatum haberent. etiam, prout paulò ante Expoſitor monebat, in matribus, fratribus & ſimilium neceſſitudinibus affectuum. Nam ut diſertè adjungit ibidem Lucianus: *Chriſtiani cùm fratres omnes inter ſe ſint ex præcepto Legislatoris ipſorum, nihil privi ac peculiaris habent, quod non quivis ipſorum libenter effundat, in occaſione benè merendi de quopiam laborante.* Hoc, tanti fuit, gemino exemplo Balaamici jumenti, documentum illuſtre veritatis Evangelicæ ex eo expreſsiſſe qui ſe fuiſſe Aſinum proprio eoque verboſo profeſſus eſt libro: cùm ejus tamen in Trinitatem, in Chriſtum, in Apoſtolos, doctrinamque ſacram ſceleſtiſſimæ blaſphemiæ, tetriorem fuiſſe belluam demonſtrent.

VICTORIS. *Dimiſimus omnia.* quæ omnia, ò Beate Petre? nempe arundinem, reticulum, naviculam, & artem. Hæc nobis amplo *omnium* vocabulo prædicas? Ita ſanè, inquit, non ambitioſa jactantia: ſed ut haç interrogatione qua-

ΒΙΚΤΩΡΟΣ. Ποῖα πάντα ὦ μακάριε Πέτρε; ⓜ κάλαμο, ὃ δίκτυον, ὃ πλοῖο, τὴ τέχνλω. παῦπάμοι πάντα λέγλς; ναί φησιν. ἀλλ' ὑ δλὰ φιλοτιμίαν, ἀλλ' ἵνα δλὰ τ ἐρωτήσεως ταύτης τὴ τῶ πενήτων εἰσαγάγω δῆμο, ὅτι κἂν ὀλίγα λις ἀφῇ, κἂν πολλά, ἔνεκεν

κεν αὐτῆ, αἰῶνιον φησὶν ἀφεθῆναι. ὅταν οὖν λέγῃ, ὃς ἀφῆκε γυναῖκα, ἀφιέναι τοῦτό φησιν, ὥστε μὴ δεῖν πάντας τὰς γάμους, ἀλλὰ τὸν περὶ τῆς ψυχῆς ἔλεγεν, ὅτι ὁ ἀπολέσας τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ, εὑρήσει αὐτήν, ἵνα ἑαυτοὺς ἀναγκάσωμεν, ἵνα ἐντεῦθεν χωρίζωμεν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ σώματος, ἀλλ' ἵνα πάντων προτιμήσωμεν τὴν εὐσέβειαν· τοῦτο καὶ ὅτι γυναικὸς καὶ ἀδελφῶν καὶ τῶν ἄλλων φησί. δοκεῖ δέ μοι καὶ τοὺς διωγμοὺς ἐντεῦθα αἰνίττεσθαι· ἐπειδὴ γὰρ πολλοὶ ἦσαν καὶ πατέρες εἰς ἀσέβειαν ἕλκοντες παῖδας, καὶ γυναῖκες ἄνδρας, ὅταν ταῦτα κελεύσωσι, φησί, μήτε γυναῖκες ἔσωσαν, μήτε πατέρες· ὅπερ οὖν καὶ ἀποστόλου ἔλεγεν, εἰδὲ καὶ ὁ ἄπιστος χωρίζεται, χωριζέσθω· ἀναστήσας οὖν τὰ πάντα φρονήματα, καὶ ποιήσας τῷ Θεῷ ὑπὲρ πάντων διαρρήδην.

le spero Christi respõsum eliciens, magnum pauperum numerum in regnum introducam: sic unoquoque persuaso; sive quis pauca, sive multa Christi causa reliquerit, cunctos pariter æterno nihilominus thesauro donandos. Cùm autem dicit: *qui dimiserit uxorem*, non jubet dissociari conjugia. Sed sic intelligendum hoc est, ut illud quod de anima præcepit: *qui perdidetit animam suam propter me*. non imperans ut nos ipsos occidamus: nec eo dicto suadens ut animam nostrã separemus à nostro corpore; sed ut rebus omnibus quantumvis caris præferamus religionem & officium in Deum. Eo sensu hæc de uxore, fratribus, & alijs dixit. videtur etiam mihi tempora persecutionum hic innuisse. In quibus cùm multi patres conaturi essent pertrahere filios ad impietatem, & uxores viros: adversus hæc pericula jam nunc præmuniens, edicit: qui vobis talia suaserint, nec patrum, nec uxorum loco sunto. quod & Apostolus dixit illis verbis: *Si verò infidelis discedit, discedat*. Vult igitur hoc loco Christus excitare omnium mentes ad adhærendum Deo super omnia. 1. Cor. 7. 15.

„ Πολλοὶ δ' ἔσονται πρῶτοι, ἔσχατοι,
„ καὶ οἱ ἔσχατοι πρῶτοι,

„ 31. Multi autem erunt primi,
„ novissimi; & novissimi, primi.

ΑΥΤΟΥ. Δεικνὺς ὅτι τῶν πρώτων εἰς δοκούντων ἔσονται πρῶτοι ὕστεροι οἱ εἰς αὐτὸν πιστεύοντες καὶ τὰ ἑαυτῶν ἀφέντες. ἐνταῦθα δέ μοι δοκεῖ Φαρισαίους αἰνίττεσθαι· ὅπερ καὶ ἐμπροσθεν εἶπεν, ὅτι υἱοὶ τῆς βασιλείας ἔξω βληθήσονται. ἄλλοι δὲ ἐρωτῶσιν εἰ τοῖς ἀντεχομένοις χρημάτων δύσκολος ἡ σωτηρία, τοῖς ἀπολιπεῖν πάντα τίς ἡ ἐλπίς; δῆλον δὲ ἀπὸ τοῦ ὅτι ὃ, τις ἄρα δυνατὸς σωθῆναι; περὶ πλουσίων ἐλέγετο. περὶ δὲ ἑαυτῶν εἰδέναι βούλονται τῶν ἀποκειμένων ἐλπίδα, οὐχ ὡς μεγάλα τινὰ καταλελοιπότες, ἀλλ' ὡς αὐτῶν ὧν εἶχον ἐκστάν-

EIVSDEM. Ostendens ijs qui primi viderentur, priores futuros qui in se crediderint, & sua ipsorũ propter se reliquerint. quo loco mihi videtur Pharisæos innuere; uti & quando superius dixit: *Filij regni foras eijcientur*. Alij verò interrogant. si mordicus retinentibus divitias difficilis est salus, ijs qui cuncta reliquerunt, quid sperandum est? unde apparet, illud: *Quis poterit salvus fieri*? De divitibus dictum. de se autem ipsis scire volunt, quid sibi sperandum re-

fervetur. non quod magna quædam reliquerint; ſed quod illis ipſis paucis quæ habebant dimiſſis, Chriſtum ſecuti ſunt. At Salvator

τες. ἡ ὁ Σωτὴρ ἀποκαλύπτει τὴν ἀνταπόδοσιν, ἀποδεχόμενος τὴν ὁρμὴν ἡ τὴν ἀγάπην ἐπιῤῥωννύων.

mercedem illis revelat: admittens deſiderium illorũ, & caritatẽ roborans.

32. Erant autem in via aſcen-
„ dentes Ieroſolymam: & præ-
„ cedebat illos Ieſus, & ſtupe-
„ bant: & ſequentes timebant.
„ Et aſſumens iterum duodecim,
„ cæpit illis dicere quæ eſſent ei
„ ventura.

„ Ἦσαν δὲ ἐν τῇ ὁδῷ ἀναβαίνοντες
„ εἰς Ἱεροσόλυμα· καὶ ἦν προάγων
„ αὐτῶν ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἐθαμβοῦντο καὶ
„ ἀκολουθοῦντες ἐφοβοῦντο. καὶ πα-
„ λαβὼν πάλιν τοὺς δώδεκα, ἤρξατο
„ αὐτοῖς λέγειν τὰ μέλλοντα αὐτῷ συμ-
„ βαίνειν.

33. Quia ecce aſcendimus Ie-
„ roſolymam, & Filius hominis
„ tradetur Principibus Sacerdotũ
„ & Scribis, & ſenioribus, & dam-
„ nabunt eum morte, & tradent
„ eum gentibus,

„ Ὅτι ἰδοὺ ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσό-
„ λυμα, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παρα-
„ δοθήσεται τοῖς ἀρχιερεῦσι, καὶ τοῖς
„ γραμματεῦσι, καὶ κατακρινοῦσιν αὐ-
„ τὸν θανάτῳ, καὶ παραδώσουσιν αὐτὸν
„ τοῖς ἔθνεσι,

34. Et illudent ei, & conſpuent
„ eum, & flagellabunt eum, &
„ interficient eum, & tertia die
„ reſurget.

„ Καὶ ἐμπαίξουσιν αὐτῷ, καὶ μαστι-
„ γώσουσιν αὐτὸν, καὶ ἐμπτύσουσιν αὐτῷ,
„ καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτόν, καὶ τῇ τρί-
„ τῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται.

EIVSDEM. Prædicit hæc neceſſariò Diſcipulis, ut maturè ipſis perſuadeatur: Chriſtum prudentem & ſcientem, non autem ignorantem; ac non invitum, ſed volentem, ultrò ad paſſionem proceſſiſſe. quare ſæpiùs idem hoc declaravit. ut Marcus ſignificat dicens: *Et iterum aſſumptis duodecim cæpit illis dicere quæ ſibi ventura erant*. Hæc porrò Diſcipulis ſeorſum familiariter communicabat, quod & illi tali prænotione digni erant; & quod erat ea illis utilis futura, præmuniens eos ne turbarentur incurſuris in ipſos adverſis caſibus. unde talia ſeductis à cætero multorum ſimul euntium comitatu, privatim ipſis differit. prænuncians clarè futura, ac diſtinctè memorans baptizãdũ ſe baptiſmo

ΑΥΤΟΥ. Προλέγει τοῖς μαθηταῖς ἀναγκαίως ταῦτα, ἵνα γινώσκοιεν ὅτι προθύμως καὶ οὐκ ἀγνοοῦντες πέπονθε, καὶ οὐκ ἄκων ἀλλ' ἑκὼν διὰ τοῦτο βαδίζας. διὸ καὶ πολλάκις ὃ τοιοῦτο προσημαίνεται λέγων, ὡς ὁ Μάρκος ὑποσημαίνεται λέγων, καὶ παραλαβὼν πάλιν τοὺς δώδεκα ἤρξατο αὐτοῖς λέγειν τὰ μέλλοντα αὐτῷ συμβαίνειν. καὶ κατ' ἰδίαν τοῖς μαθηταῖς τὰ τοιαῦτα προσαποκαλύπτων οἰκείως ἐλίνετο. ὅτοι γὰρ ἦ τὰ προγνώσεως ἄξιοι, καὶ τοῦ μὴ θορυβηθῆναι τοῖς πάθεσιν. ὅθεν χωρὶς αὐτοῖς παλαίεται πολλῶν καὶ ἄλλων συνοδοιπορούντων. λέγει δὲ καὶ σαφῶς τὰ ἐσόμενα καὶ ὃ ἐμβαπτισθῆναι ὀφείλουσιν ἀπεμνημόνευσεν, ἵνα μηδὲν ἧ παράσκανδαλον οἱ μὲν ὃ μὴ προεγνωσθαι παράξει τοὺς ἐξαίφνης ὁρῶντας. ἴασις ὃ τούτων ὃ, τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται. ἀναγκαίως ὃ προσαπεμνημόνευσεν ὁ Λουκᾶς καὶ ὃ

οὐκ

ἐκ τῶν νεκρῶν ὃ τελεθήσεται πάντα τὰ γεγραμμένα διὰ τῶν προφητῶν τῷ υἱῷ τοῦ ἀνθρώπου. μέγιστον γὰρ εἰς παραμυθίαν ὃ καὶ διὰ τῶν προφητῶν προειρῆσθαι τὸ σωτήρια ταῦτα μέλλοντα πάσχειν, ἵνα ὅταν τὰ σκυθρωπὰ ταῦτα ἐξέλθῃ καὶ τὴν ἀνάστασιν ἐντεῦθεν προσδοκήσωσι.

ΤΟΛΩΣ. ἵνα μὴ θορυβηθῶσιν οἱ ἀπόστολοι ὁρῶντες τὰ πάθη τοῦ Κυρίου, προλέγει αὐτοῖς ταῦτα. καὶ τοῦτο πολλάκις ποιῶν βεβαιοτέρους ἀπεργάζεται αὐτούς· ἵνα ὅταν ἡ ἔξοδος τοῦ παθους ὁ καιρὸς, πεύσωσιν ὅτι ἑκὼν πάσχει, ὡς προεγνωκὼς ταῦτα καὶ προειπὼν αὐτοῖς. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ καθ' ἕκαστον ὧν ἔμελλε παθεῖν προαγορεύει αὐτοῖς· ὅτε ἐμπαιχθῆναι, καὶ ἐμπτυσθῆναι, καὶ τελέως ἀποκτανθῆναι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστῆναι· ταῦτα πάντα προαγορεύει ἵνα μάθωσιν, ὅτι ἑκὼν μέλλει παθεῖν· ἤδη δὲ καὶ τὰς τῶν προφητῶν ῥήσεις εἰς μέσον ἄγει· ἵν' ὅταν τὰ σκυθρωπὰ ὑπάρξῃ, μείζων παραμυθίαν ἔξωσι τὰς τοῦ Κυρίου προρρήσεις καὶ αὐτῶν τῶν προφητῶν.

passionis, ut nihil eorum quę deinde erant eventura, tacitum antea nec præcognitum, subita eos nec opinata turbaret novitate. Medicina verò cunctorum horum illa erat resurrectionis adjuncta mentio: *& tertia die resurget*. Necessariò & illud admonitũ, quod Lucas refert, consummanda in his cuncta quæ Prophetæ prædixissent eventura Filio hominis. magnum enim ad consolationem habebat pondus hoc habere perspectum: prævidisse ac prænũciasse Prophetas talia passurum Christum. ut cũ tristia illa incidissent, Resurrectionem pariter prædictam, inde secuturam expectarent.

TOLOSANI. Ne turbarentur Apostoli videntes passiones Domini, prædicit ipsis eas: atque hoc subinde faciens, firmiores ipsos reddit, quò deinde adveniente passionis tempore minimè dubitent, quin volens patiatur, quem meminerint hæc eadem quæ nunc experiretur sibi eventura, sępè prodidisse. In quo etiam diligens esse voluit enumerandis generibus varijs malorum. Illudendum quippe se ait à Iudæis, ac flagellandum conspuendumque, ac demum interficiendum. verùm tertia mox die à mortuis resurrecturum. Hæc, inquit, prædicit & prædicat omnia ut intelligerent discipuli, libenter ac volenti animo, cogenteque nemine, passurum ipsum. Iam verò & Prophetarum voces idipsum docentes in mediũ profert: ut tristi postmodum ingruente tempore, ad consolationis cumulum haberent supra prædictiones sui Domini, etiam ijs consentientes aliorum Prophetias divinorum vatum.

„ Καὶ προσπορεύονται αὐτῷ Ἰάκω-
„ βος καὶ Ἰωάννης, οἱ υἱοὶ Ζεβεδαίου,
„ λέγοντες, διδάσκαλε, θέλομεν ἵνα
„ ὃ ἐὰν αἰτήσωμεν, ποιήσῃς ἡμῖν.
„ Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, τί θέλετε
„ ποιῆσαί με ὑμῖν;
„ Οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ, δὸς ἡμῖν ἵνα
„ εἷς ἐκ δεξιῶν σου, καὶ εἷς ἐξ εὐωνύ-

35. Et accedunt ad eũ Iacobus,
„ & Ioannes filij Zebedæi, dicen-
„ tes, Magister, volumus ut quod-
„ cumq; petierimus, facias nobis.
36. At ille dixit eis, Quid vultis
„ ut faciam vobis?
37. Et dixerunt, Da nobis ut
„ unus ad dexteram tuam, & alius

„ ad

„ ad finiſtram tuam ſedeamus in
„ gloria tua.

38. Ieſus antem ait eis, Ne-
„ ſcitis quid petatis. Poteſtis bi-
„ bere calicem quem ego bibo,
„ aut baptiſmo, quo ego bapti-
„ zor, baptizari?

39. At illi dixerunt ei, Poſſu-
„ mus. Ieſus autem ait eis, Calicē
„ quidem quem ego bibo, bibetis,
„ & baptiſma quo ego baptizor,
„ baptizabimini:

40. Sedere autem ad dexteram
„ meam vel ad ſiniſtram, non eſt
„ meum dare vobis, ſed quibus
„ paratum eſt.

TOLOSANI. Et accedunt ad eum Jacobus & Ioannes, qui & petierūt, ſibi ut duobus primos duos ab ipſo conſeſſus in gloria ſua reſervaret: ita ut alter ad ejus dexteram, alter ad ſiniſtram ſederet. Atqui Matthæus id dicit matrem ipſorum à Chriſto filijs poſtulaſſe: quod Marcus ipſos egiſſe pro ſe memorat. Itaque in hoc conflictus Evangeliſtarum apparet quidam, cōpoſitu tamen facilis. quid enim vetat contigiſſe utrumque? ut inquam diverſo tempore idem hoc & ipſi ſibi & mater filijs popoſcerit. quarum poſtulationum cùm Matthæus uni, Marcus alteri præſens interfuiſſet, eorum quiſque quod viderat in narratione ſua poſuit, tranſmiſitque nobis. Verum unde impulſa mater ad id petendum eſt, aut unde ſumpta filij ejus fiducia in rei tantæ ambitionē proruperunt? Equidem crediderim iſtuc inductos obſervatis ſignis præcipuæ in ipſos Chriſti dignationis: & crebra ex ipſo audita mētione regni ejus, quod humanum & cæterorum in terris notorum

„ μων σου καθίσωμεν ἐν τῇ δόξῃ
„ σου.

„ Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, οὐκ
„ οἴδατε τί αἰτεῖσθε. δύνασθε πιεῖν τὸ
„ ποτήριον ὃ ἐγὼ πίνω, καὶ τὸ βάπτισ-
„ μα, ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι, βαπτι-
„ σθῆναι;

„ Οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ, δυνάμεθα.
„ ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, τὸ μὲν πο-
„ τήριον ὃ ἐγὼ πίνω, πίεσθε, καὶ τὸ
„ βάπτισμα ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι, βαπ-
„ τισθήσεσθε.

„ Τὸ δὲ καθίσαι ἐκ δεξιῶν μου καὶ
„ ἐξ εὐωνύμων μου, οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦ-
„ ναι, ἀλλ' οἷς ἡτοίμασται.

ΤΟΛΩΣ. Καὶ προσπορεύονται αὐτῷ, φησὶν, Ἰάκωβος καὶ ὁ Ἰωάννης οἵτινες καὶ ᾐτήσαντο ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ καὶ ἐξ εὐωνύμων καθίσαι ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ· καὶ ὁ μὲν Ματθαῖος τὴν μητέρα αὐτῶν φησὶν αἰτήσασθαι τῶν Κύριον ὑπὲρ τῆς τοιαύτης καθέδρας· ὁ δὲ Μάρκος τοὺς υἱοὺς αὐτῆς μᾶλλον ἤπερ ἐκείνην. Κἂν τούτῳ διαφωνεῖν δοκοῦσιν οἱ εὐαγγελισταὶ πρὸς ἀλλήλους· ἀλλ' οὐκ ἔστι διαφωνία τὸ τοιοῦτον. ἐνδεχόμενον γὰρ ἐστιν αὐτήν τε κἀκείνους αἰτήσασθαι ἐν διαφόροις καιροῖς. διὸ ἕκαστος τῶν Εὐαγγελιστῶν ὃ ἐθεάσατο καὶ ὅτε δῆλον ἡμῖν πεποίηκεν, ἀλλὰ πόθεν ὥρμητο ἡ μήτηρ τοιοῦτον αἰτησαμένη αἴτημα· ἢ πόθεν οἱ παῖδες αὐτῆς τοιαύτην ἔχοντες ὑπόληψιν. οἶμαι δὲ ἐκ τῆς ἄγαν τιμῆς ἣν ὁ Σωτὴρ ἔσχε πρὸς αὐτούς. Καὶ δὴ καὶ ἀκούσαντες αὐτοῦ περὶ τῆς αὐτοῦ βασιλείας πολλάκις διαλεγομένου, κοσμικὴν εἶναι αὐτὴν ἐνόμιζον. εἰπόντων δὲ αὐτῶν τὸ βούλημα· τί θέλετέ φησιν πρὸς αὐτοὺς ὁ Σωτὴρ, οὐκ ἀγνοῶν· ἀλλ' ἵνα ἀναγκάσῃ αὐτοὺς εἰπεῖν· καὶ οὕτω διδάξῃ· οἱ δὲ οὐ δημοσίᾳ λέγουσιν· ἠσχύνοντο γὰρ· κατ' ἰδίαν δὲ λαβόντες αὐτῶν, ἀπεφήναντο· ἰδὼν δὲ ὁ Σωτὴρ ὡς οὐδὲν πνευματικὸν ἔλεγον οὐκ οἴδατέ φησι τί αἰτεῖσθε.

εἶτα

ἔπα λέγϟ τοῖς αὐτοῖς· δῳώαθε παῆν ὃ ποτήριῳ ἐ ἐγὼ πίνω. Ⓦ ϑάνατῳ ἐνπαδθα λέγϟ ποτήριῳ ϰ᾽ τῲ σφαγῲ· ϰ᾽ τοῦϑ αὐτὸ βάπτισμα ἐκάλεϹεν, ὡς ἔχατῳ ὂν καθαρτήριον ϰ᾽ ἀμόλυντῳ. παδπα γὸ ἔλεγεν ὡς αὖ τῇ κοινωνίᾳ τροθυμοτέρους ποιήϹειν· ⓐ ὃ εὐθέως ἐπηγγείλαντο· ἐλπίζοντες εὐθὺς τοῦ αὐτοῦ τῲ αἴτησιν λαβῆν. διὸ ϰ᾽ φησί· ὃ μ̓ ποτήριῳ πίεσθε. Καὶ ὃ βάπτισμα ὃ βαπτίζομαι βαπτισθήσεσθε. ϑ γὸ ἀλαζονείας ϹΘδπα ἐ βασιλείας ἀιδιότητος· ἀλλὰ μαρτυρίϑ ἐ σφαγῆς καϹαξιωθῆϹεσθε ἐπαινετῆς· ὃ ὃ καθίσαι ἐκ δεξιῶν μϑ, ϰ᾽ ἐξ εὐωνύμων ϹΘκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι· ἀλλ᾽ οἷς ἡτοίμασται ὑπὸ τοῦ πατρός μϑ. ἐκεῖνοι γὸ, ὡς λίνων καθεδομένων ἐν ἐκείνῃ τῇ βασιλείᾳ, ἦτιν τ᾽ καθέδραν, ἓν τοῦϑ ποθοῦντες ὃ τῶν τρωτείων ἀπολαῦσαι· ὁ ὃ Σωτὴρ τρὸς τῲ ὑποψίαν αὐτῶν ἀπεκρίναϑ· λέγων μὴ εἰδέναι αὐτοὺς ὅπερ δὴ ϰ᾽ ἠτήϹαϑ. δώδεκα γὸ θρόνους ἀϰούϹαντες, ἐ ἀγνοήϹαντες τί ὃ εἰρημῲ δηλοῖ, τῲ τρωτεδρίαν ἐξήτουν· διὸ ἐ τρὸς αὐτοὺς ὁ Σωτὴρ ἔφη· ἀποθανεῖσθε δ᾽ ἐμὲ, ἐ κοινωνοὶ γενήσεσθε τοῦ πάθους· ἀλλ᾽ ϑ μόνῳ τοῦτο ἱκανὸν τρὸς ὃ τρώτῳ πάσιν ὑμᾶς λαβεῖν. εἰ γὸ τις μ̓ τοῦ μαρτυρίϑ ἐ τῆς σφαγῆς, ἐ τὰς ἄλλας ἁπάϹας ἀρετὰς ἔχων, τρώτιστος· ἐ ϹΘκ ἐπῳδὴ φίλους ὑμᾶς ἔχων τῶν ἄλλων τρογκρίνω ἀφ᾽ τοῦτο ἐκείνους τροτιμήσομαι ὑμᾶς· ϰ᾽ δώσω ὑμῖν τὰ τρωτεῖα· τοῖς ἀφ᾽ τῶν ἔργων γὸ τρώτοις γενέσθ δυναμένοις, ἐκείνοις τῲ τοῦ πατρός μϑ ἡτοίμασται τὰ τρωτεῖα.

simile putarent. Cognita porrò voluntate ipsorum aliquid à se petendi: quid vultis? ait ipsis Salvator. non utique ignorans, sed ut fateri ipsos ac enunciare mentem suam cogeret. sicque eliceret unde possent erudiri. Tamen illi non palàm quod cogitabant protulerunt, pudore videlicet cohibiti: sed seducto in partem commiserunt. animadverso verò Salvator nihil ipsos spirituale proponere, *Nescitis*, inquit, *quid petatis*. Deinde addit: Potestis bibere calicem quem ego bibo? ubi calicis vocabulo, mortem quam erat passurus sævã & cruentam indicat. quam eandē baptismum vocavit, quòd ea purgatio futura esset ultima omnem eluens maculam. Hæc dixit, ut comunione ac societate secum, eliceret ad animosius audendum. Illi autem statim promiserunt. Sperantes vicissim nullam futuram in Domino moram postulationi annuendi. A qua eos opinione ut abduceret, calicem, inquit, vos quidem bibetis meũ, & baptismo quo sum baptizandus abluemini: non enim his ambitio inest vitiosa regni sensibilis, qua vos implicari nolim: sed generosus impetus ad martyrium ac cædem, quo ut vobis glorioso sanè dignabimini. Sedere autem ad dexteram meam vel sinistram non est meum dare nisi quibus paratum est à Patre meo. Errabant videlicet illi opinantes consessum in illo regno fore humanorum similem; in quo ideò sibi prę-cipuum optabant locum. unum hoc sequentes, ut primatum obtinerent supra cæteros omnes. At Salvator isti eorum opinioni occurrit, ajens nescire ipsos quis peterent Duodecim quippe sedium mentione audita, & quid ea significaret ignorantes, primos ejus consessus locos affectabant. quare inde illos Salvator avertit, moriemini propter me, inquiens, & meæ passionis participes eritis. Sed non hoc sufficit ad primatum

matum quem ambitis assequēdum. Si quis enim ad martyriū ac cædem aliarum præterea virtutum omnium in vita exercitarum merita cumulans adjecerit, is sanè longè omnium evadet primus. neque vos quod familiariores cæteris habeo, idcirco extra sortem supra reliquorum meritum in istum primatum tollam, qui virtuti, non amicitiæ debetur. Operum enim tantùm & rectè factorum, in ejus attributione dignitatis, rationem habet Pater meus, qui solis labore atque industria præstantibus istum honorem præparavit.

SCHOL. Quod dicit Marcum interfuisse cuidam petitioni à Matre Filiorum Zebedæi Christo factæ, innititur opinioni hujus Autoris minus, ut superius observatum est, probabili; qua is existimavit Marcum Evangelistam eundem fuisse cum Ioanne cognominato Marco, cujus est mentio in Actis Apostolorum Cap. xii.

41. Et audientes decem, cæ-
„ perunt indignari de Iacobo &
„ Ioanne.

42. Iesus autem vocans eos ait
„ illis, Scitis quia hi qui videntur
„ principari gentibus, dominātur
„ eis: & principes eorum potestatem habent ipsorum.

43. Non ita est autem in vo-
„ bis, sed quicunque voluerit fieri
„ major, erit vester minister.

44. Et quicunque voluerit in
„ vobis primus esse, erit omnium
„ servus.

45. Nam & Filius hominis nō
„ venit ut ministretur ei, sed ut
„ ministraret, & daret animam
„ suā redemptionem pro multis.

;; Καὶ ἀκούσαντες οἱ δέκα, ἤρξαν-
„ το ἀγανακτεῖν περὶ Ιακώβου καὶ Ιωάν-
„ νου.

„ Ὁ δὲ Ιησοῦς προσκαλεσάμενος
„ αὐτοὺς, λέγει αὐτοῖς, οἴδατε ὅτι οἱ
„ δοκοῦντες ἄρχειν τῶν ἐθνῶν, κατα-
„ κυριεύουσιν αὐτῶν, καὶ οἱ μεγάλοι αὐ-
„ τῶν κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν.

„ Οὐκ ἔστω δὲ ἐν ὑμῖν. ἀλλ'
„ ὃς ἐὰν θέλῃ γενέσθαι μέγας ἐν ὑμῖν,
„ ἔστω ὑμῶν διάκονος.

„ Καὶ ὃς ἂν θέλῃ ὑμῶν γενέσθαι
„ πρῶτος, ἔστω πάντων δοῦλος.

„ Καὶ γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ
„ ἦλθε διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆ-
„ σαι, καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον
„ ἀντὶ πολλῶν.

TOLOS. Imperfecto adhuc & humano hæc æstimantes Discipuli reliqui judicio, invidebant & ipsi, nihilo sapiētius, quàm fratres duo cogitantes. quare in ipsos indignabantur, eò liberius quod repulsam à Domino passos videbant. unde dari sibi quasi licentiam interpretabantur de ipsis inclementiùs cēsendi; quippe velut soluti reverentia qua ipsos priùs constringebat autoritas Domini palàm duos illos cæteris præferentis: nemine tunc Discipulorum invidere audente.

ΤΟΛΩΣ. Ἁπλῶς διακείμενοι οἱ μα-
θηταὶ καὶ ἀνθρωπίνως, ἐφθόνουν ἔτι καὶ αὐτοὶ
παραπλησίως τοῖς ἄλλοις· διὸ καὶ ἀγανάκ-
τουν τοῖν δύο. καὶ μάλιστα ὅταν ἐθεάσαντο
αὐτοὺς ἀποθέντας παρὰ τοῦ Κυρίου. Καὶ
γὰρ καὶ τιμώμενοι ἦσαν οἱ δύο καὶ περὶ τῆς
αἰτήσεως. Καὶ ἠδέως τῶν ἄλλων μαθη-
τῶν ἐφθόνει αὐτοῖς. ἐπειδὴ δὲ ἑώρων
αὐτοὺς αἰτησαμένους τιμὴν τιμῶν, ἐπερά-
σθησαν μὴ φέροντες. καὶ νῦν μὲν διὰ τιμὴν
ἀπέλιπον ἔτι διέκειντο. ὕστερον δὲ τέ-
λειοι γενόμενοι, οὐ μόνον οὐκ ἐφθόνουν
ἀλλὰ καὶ τῶν πρωτείων ἀλλήλοις πα-
ρεχώρουν. ὁ δὲ γε Σωτὴρ θεραπεύει αὐ-
τοὺς

τοὺς πραΰνας τῷ ἔγγιστα αὐτοῦ φέρειν αὐτοὺς. εἶτα καὶ τῷ δεῖξαι ὅτι οὐκ ἔστιν ἁρπαγμὸς ἡ τιμή. τῶν ἐθνῶν γὰρ τοῦτον· καὶ ἐκείνοις οἱ ἄρχοντες αὐτῶν τυραννικῶς τε καὶ ἐξουσιαστικῶς προφέρονται. ὑμῶν ὁ θέλων εἶναι πάντων πρῶτος πάντων ἔσω ἔσχατος. καὶ γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε διακονηθῆναι ἀλλὰ διακονῆσαι. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν δοῦναι λύτρον ἀντὶ πολλῶν· ἀλλ' ὅμως ἡ διακονία αὕτη ὕψος ἐστὶ καὶ δόξα· ὅπερ δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος ἐγένετο· καὶ γὰρ πρὸ τοῦ Σαρκωθῆναι, ἀγγέλοις ἐγνωρίζετο μόνοις· ἐπειδὴ δὲ ἄνθρωπος ἐγένετο, πᾶσιν ἐγνωρίσθη καὶ πάντων βασιλεύει.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Προσῆλθον οἱ Ζεβεδαίου παῖδες τὴν ἐν ἄκρῳ κειμένην αἰτοῦντες τιμήν. ἀλλ' ἦν ἀπίθανον μὴ τὴν τοῦ χορηγοῦντος περιμένειν φιλοτιμίαν, ἁρπάζειν δὲ ὥσπερ τὴν ἑτέροις ἐσθότε χρεωστουμένην δωρεάν. πρὸς οὖν τὴν οὕτως ἄτοπον αἴτησιν εἰκότως ἔφησεν ὁ Σωτὴρ, οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, οὐχ ὅτι μὴ ἠδύνατο παραχεῖν; ἀλλ' ὅτι τῶν πονούντων ἐστὶν, ἀναλόγως ὡς κάμνουσι κομίζεσθαι τὴν μισθόν. ὥσπερ γὰρ εἴτις τοῖς εἰς ἀγῶνα κεκλημένοις τὰ γέρα προσθείς, λέγει πρὸς αὐτοὺς, οὐκ ἐμόν ἐστιν ὦ οὗτοι τὸ μεῖζον ἑλεῖν καὶ ᾧ βούλομαι παρασχεῖν. ὥσπερ ἂν εἰ καὶ τὸ πῦρ τῷ καταψύχεσθαι βουλομένῳ καὶ αἰτοῦντι παρ' αὐτῷ, λέγει, οὐκ ἔστιν ἐμὸν ὃ ζητεῖς ἐπιδοῦναί σοι. φύσεως γὰρ ἑτέρας εἰμί. ἢ καὶ ὁ διδάσκων μὴ νοσεῖν οὐκ ἂν αὐτὸς ἐπιδοίη τοῦτό τινι. οὐ γὰρ ἐπὶ τούτοις τέθηκα τῷ σταδίῳ τοὺς ὅρους, ἀλλ' ἐκεῖνος λήψεται τοῦτο ᾧ τὸ πάντα νικήσαντι περιποιήσει δικαίως τὸ τιμᾶσθαι μειζόνως. οὕτω καὶ ὁ Σωτὴρ οὐκ εὔλογον εἶναί φησι τοῖς αἰτοῦσι τὸ μεῖζον περιδοῦναι προχείρως, τὸν ὀφείλοντα δικαίως λαβεῖν παρωσάμενον, ἀλλ' ἐκείνους ἔχειν ἐστὶ πρεπωδέστερον οἷς ἡ τοῦ πατρὸς πρόγνωσις, τοῦ ἐν ἐμοὶ καὶ δι' ἐμοῦ πάντ' ἐργαζομένου, διὰ τὴν

Tantum ubi viderunt ambire ipsos prærogativam honoris, non contentos ultrò delata dignitate, commoti sanè in eos sunt. Et hi quidem erant eorum sẽsus in hoc imperfectionis statu, quando autẽ postea perfecti fuerunt, non modò non invidebant invicem, sed primatum pro se quique recusantes, ultrò sibi mutuò cedebant. Cęterùm quod gravia memoraverat, mentione calicis necis patientiam injungens, emollit societate sui, similia se quoq; passurum ferens; deinde ostendendo meritis obtineri legitimũ honorem, non sorte aut raptu provenire. Hoc enim Gentium est, apud quas summæ quoque dignitates vi & terrore comparantur. Inter vos autem meos Discipulos qui volet esse omnium primus, sit omnium postremus. Etenim Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare; neque hoc solùm, sed & animam suam dare redemptionem pro multis. Verumtamen hoc ipsum ministerium excelsitas est & gloria; sicut & in Salvatore apparuit. Siquidem is antequam incarnaretur, à solis agnoscebatur Angelis; postquam autem homo factus est, omnibus innotuit, & cunctis imperat.

ANONYMI. Accesserunt filij Zebedæi honorẽ supremi loci postulantes. sed erat prępostérum & improbabile non expectare prębẽtis liberalitatem: at pręripere quodammodo debitum fortassè alijs donum. Ad petitionem ergo adeo absurdam, meritò sic Salvator respondit: *Non est meum dare*: non quod dare non posset; sed quod pręmium laborantibus propositũ, contra rationem gratis otiosi au-

ferre moliantur: ut enim si quis vocatis ad certamen pugilibus aut athletis, ostensisque victoriæ præmijs dicat: non meum est, heus vos! optimum ex his seponere, & cui voluero largiri. quemadmodũ si quis refrigerari cupiens, id ab igne petat. respondeat ignis. non est meum quod petis dare tibi, alterius enim naturæ sum. Pari modo si quis à profitente medendi artem subitò repræsentari sibi sanitatem flagitet, ab illo audiet: non est meum dare tibi antequam adhibueris remedia præscripta. non enim in eam formulam præfinivileges stadio; sed in hanc: ut certaminis coronam ille ferat cui omnium victori merita suppetent, obquę jure præ cunctis unus honoretur. Sic Salvator non æquum esse ait, prærogativam præcipui honoris eximiè quibusdam attribuere gratuitam, alijs repulsis qui eam legitimè sunt promeriti. sed ijs id decus servari longè decentius est, quibus Patris præscientia, in me & per me cuncta operantis, propter egregiorum excellentiam facinorũ hoc præparavit. Est igitur hic sermo non confitentis infirmitatem: sed prudentem, & res suas bono more dispensantem autoritatem profitentis. Nemo ergo putet Patris eum huc mentionem intulisse, ut potestatis dandi defectum cujus sibi esset conscius, vel tegeret, vel excusaret: sed ut hac occasione naturę suę inferioris, hoc est humanę, officio ac sensu loqueretur. Solitũ quippè ipsi quidquid humanę facultatis excedit modum, Patri adscribere, ut Deo. Deus porrò cùm esset ipse quoque per naturam, nõ utique supra vim agnoscat suam

τῶ ἀνδραγαθημάτων ὑπεροχλω τῦτο ἀνατέμπει. ἔστιν δὲ ὁ λόγος οὐκ ἀθενείας ἀπόδειξις, ἀλλ' οἰκονομικῆς δόξασίας. οἰέσθω γὰρ μηδεὶς δι' ὃ ἀν μὴ δυνάσθαι παρέχειν, τῦτο παιδεῦσαι ἐπωνυμίαν ἀσφέρεσθαι, ἀλλ' οἰκονομικῶς εἰρῆσθαι τῦτο. ἔθος γάρ ἀυτῶ παῖν ὅπερ ἀν ὑπερέχει τῆ ἀνθρώπω δυνάμιν ἀναθεῖναι, τῦτο ἀναλῶσαι τῶ παρ' ὡς Θεῶ. Θεὸς γὰρ ὢν ἐκ ἀυτὸς κῆ φύσιν, ἐκ ὢν ὡς πρὸς τὸν πατέρα, οὐκ ἀδυνατήσει τοῦτο ἀναλῶσαι τῆ θεία φύσει, ἀλλ' ἀυτὸς ἔσται πάντων ἐργάτης. φιλαρχίαν δὲ τινα ἐκ κενῶν ἑαυτὸς δόξαν ἀρίσκει τῦς Ζεβεδαίε παῖδας, κῆ πιθανῶς ἀποτρέπει μὴ ἐξ ἰσῆσι τῦ κακῦ· μείζια γὰρ διδάσκει φρονεῖν, ἐκ δι' ὧν ἐφεξῆς τῦτο ἐισόμεθα. ἀγανακτῦσι μὲν γὰρ κῆ ἕτεροι μαθηταί, ὅτι πᾶσιν ὀφειλόμενον ὑπὸ δύο μόνων ἁρπάζομενον βλέποντες, ὅτι εἰς τὴν αἴτησιν ἀυτῶν. πρὸς παλεσάμενος ὁ, ὡς λέγεται, πάντας ὁ Σωτὴρ παιδεύει τῦς τῦ Ζεβεδαίε παῖδας, οὐκ ἀποτόμως ἐλέγχων, φιλάνθρωπος ὢν, ἵνα μὴ ὁ βάρος τῆς λύπης καταπίζη εἰς ἀθυμίαν. πιθανῶς δὲ φησι κῆ ἀπολελυμένως πρὸς ἅπαντας, ἵνα μὴ δόκῃ πρὸς μόνους τῦς δύο ἀποτείνεσθαι. δεδῆκε δὲ τίνων ὅλον τῦ κεφαλαίε καθ' ἕξῆς τὸ πρέπον ἐχόντως βάσανον, ὅτι οὐκ ἀρνησάμενος τοῖς δῶναι τὸ χῶραν ὁ Σωτὴρ, ἀλλὰ τὸ προσδεδομένης οἰκονομίας ἕνεκεν, ὃ οὐκ ἔστιν ἐμὸν δῶναι, εἴρηκε.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Πῶς ὁ Ματθαῖός φησιν, ἡ μητὴρ προσῆλθεν; ἀμφόπερα γενέσθαι εἰκός. τὸ γὰρ μητέρα παρέλαβεν ὡς μείζονα τὴν ἱκετηρίαν ἐργασόμενοι, κῆ ταύτη τὸν Χριστὸν δυσωπήσοντες. ὅτι γὰρ τῦτο ἰδῖον κῆ ἀυτῶν μᾶλλον ἡ αἴτησις ἰδῖον, κῆ αἰσχυνόμενοι προβάλλονται τὴν τολμῶσαν, σκόπει τῶ πρὸς ἀυτὸς ἀποτείνει τὸν λόγον. μάθωμεν δὲ τί προσέπεν αἰτῦσι κῆ ἀπὸ ποίας γνώμης εἶπε ἀυτοὶ εἴτε μητὴρ, κῆ

καὶ πόθεν ὅτι τοῦτο ἦλθε. ἑώρων αὐτὸς τιμωμένους παρὰ τῶν ἄλλων, καὶ προσεδόκησαν ἐντεῦθεν ὅτι τύχωσι. ἀλλά τί ποτε ὄφελος ἢ αὐτοῖς; ἄκαιρον ἑτέρου ἐλευθερίας ἐπιθυμίαν ἐγκαλύπτοντος. διὰ γὰρ τοῦ ἐλθεῖν εἰς Ἱερουσαλήμ, καὶ δοκεῖν ὅτι ἡ βασιλεία αὐτοῦ ἤδη φαίνεται, ταῦτα ἤτουν. ἐνόμιζε γὰρ ὅτι μετὰ τὴν βασιλείαν ὑπόληψις ἔσται. διὰ τοῦτο γοῦν καὶ προσῆλθε μετὰ τῆς μητρὸς αἰδοῦντες. ὅθεν δῆλον ὅτι καὶ ἀγαθῆς ὑποπτεύον βασιλείας. ἀλλὰ μηδεὶς καταγινωσκέτω ἀποστόλους, εἰ ὕστερον ἀπελέσεσθε διέκειντο. ὅπου σωτηρία ἐστὶν, ὅπου πνεύματος χάρις. διὰ τοῦτο γὰρ ἐγκαλύπτει αὐτοῖς τὰ ἐλαττώματα, ἵνα μὴ ταῦτα γνῶσι τίνες ἀπὸ τῆς χάριτος ἐφύοντο. οὐκ ἀγνοῶν ὃ Σωτὴρ τί αἰτήσαι θέλοντας φησὶ τί θέλετε; ἀλλ' ἵνα ἀναγκάσῃ αὐτοὺς ἀποκρίνεσθαι, καὶ ὕστερον διδάξαι. ἃ ὃ αἰσχυνόμενοι (ἐπειδὴ ὑπὸ πάθους ἀνθρωπίνου πρὸς τοῦτο ἦσαν) κατ' ἰδίαν ἐκπὸς τῶν μαθητῶν λαβόντες αὐτὸν ἠρώτησαν. προσεπορεύθησαν γάρ, φησὶν, ὥστε μὴ γνέσθαι αὐτοῖς καταδηλον. τί δὴν αὐτοί; δῆλον ὅτι οὐδὲν πνευματικὸν ἤτουν, ὅτε ἤδεσαν ὅπερ ἤτουν· οὐ γὰρ αὖ ἐτόλμησαν τοιοῦτον αἰτῆσαι. φησὶν, οὐκ οἴδατε τί αἰτεῖσθε, πῶς μέγα καὶ τὰς ἄνω ὑπερβαίνον δυνάμεις. δυνάσθε πεῖν τὸ ποτήριον ὃ ἐγὼ πίνω; ἰδὲ πῶς εὐθέως ἐπηγάγετο τὰ τῆς ὑποψίας αὐτοῖς εἰς ἐναντία. ὑμᾶς μὲν γὰρ φησι πρὸς τιμῆς μοι προσέρχεσθε, ἐγὼ δὲ πρὸς ἀγώνων ὑμῖν καὶ ἱδρώτων. οὐ γὰρ ἔστι στέφανος ὁ τοῦ ἐπαίθλων καιρὸς, ἀλλὰ σφαγῆς καὶ πολέμων καὶ κινδύνων. καὶ ὅρα πῶς τῷ προσώπῳ τῆς ἐρωτήσεως ἐφέλκεται. δυνάσθε πεῖν τὸ ποτήριον ὃ ἐγὼ πίνω, ἵνα τῇ πρὸς αὐτὸν κοινωνίᾳ προθυμότεροι γένωνται. καὶ βάπτισμα πάλιν ἀναβαλεῖ. ἀγκυὺς μέγαν ἀπὸ τοῦ γινομένου καθαρμὸν, αὐτοῖς μὲν δι' ἑαυτὸν, τῇ οἰκουμένῃ δὲ διὰ τοῦ σταυροῦ. λέγει

quod naturę divinę reservatũ est: aut talium etiam operum se posse, cùm vellet, autorem esse diffiteatur. Affectationem ergo principatus quandam, & vanam appetitionem gloriæ, cùm in filijs Zebedæi comperisset, opportunis ipsos coercet monitis, & à malo revocat. modestè autem de se potiùs sentire docet· quod etiam è sequẽtibus iutelligemus. Indignantibus enim cæteris Discipulis, quod rem cunctis debitam, à duobus solis, si eorũ postutationi deferretur, prærripi viderent: vocatis, ut scriptũ est, omnibus Salvator, monet Zebedæi filios; non ille quidem acriter eos objurgans; quippe lenis, & alioqui bonis indulgens, ne nimiæ ignominiæ dolore ipsos in pusillanimitatem mergeret; plausibiliter autẽ cunctis in universum, neminem privatim compellans, de modestia præcipit: ne videretur hos duos potissimùm notare. Ostensum igitur est, subtili discussione totius hujus Capitis & singularum ipsius partium; Salvatorem non negasse se posse dare petitum locum, quod potestate ad id verè careret: sed quod à prius constituto providè proposito, dandi illum ijs qui meruissent, nollet recedere.

VICTORIS ANT. Quomodo Matthæus dicit: Matrem accessisse? utrumque factum, est verisimile. Matrem enim secum Christum adeuntes assumpserunt, efficaciores ejus preces arbitrati fore, revertituro matronam Domino: simul se sperabant agente pro ipsis matre audacis petitionis pudorem lucrifacturos. Videamus ergo prius, quid, qua mente, qua impulsi ratione, sive ipsi, sive mater postu

lent? videbant se honorari præ cæteris. hinc fiduciam sumunt impetrandi quod volunt. Quid autem id tandem est quod petunt? Audi ab alio Evangelista clarè id prodente. nam ex eo quòd appropinquarent Ierosolymæ, quò tendere ipsis Christus videbatur, ut regni sui possessionem mox adiret, & ejus gloriam monstraret, ejus rei petendæ occasionem sumpserunt. Reputabant scilicet secum, si cunctarentur, & sinerent iniri possessionem regni, tunc, re jam non integra, petitionem ipsorum serã & irritam futuram. propterea festinarunt nunc accedere, captato temporis articulo. unde patet de sensibili eos regno cogitasse. Sed ne quis condemnet Apostolos, quòd tam imperfectè affecti tum fuerint, cùm nondum gratia, quam Christus morte sua, quam Sanctus Spiritus adventu in orbem suo intulit, hominum animos illuminaret & accenderet. Propterea enim nunc deteguntur eorum defectus, ut quid postea effecerit in ijs gratia, & quales ex qualibus reddiderit, cognosceretur. Non ignorans autem Salvator quid petituri venissent, rogat: *quid vultis?* sed ut eliceret responsum, cujus occasione doceret ipsos. Porrò illi, pudore humani affectus quo instincti veniebant, tractum in partem Dominum & extra condiscipulorum conscientiam seductũ rogaverunt. Accesserunt, inquit, ut ipsi nimirũ soli loquerentur, cæteris non audientibus. Quid ergo petierunt? Profectò nihil spirituale; at neque sciebant quid peterent: si enim scirent, numquam auderent tantùm petere. meritò igitur audiunt:

σιν αὐτῷ, δυνάμεθα. εὐθέως ἐπηγγείλαντο, προσδοκῶντες ἀκούσασθαι ὅπερ ᾔτησαν, ἐπειδὴ ταῦτα εἶπον. δεικνὺς δὲ ὅτι οὐκ ἀλαζωνεία τὰ εἰρημένα, φησὶ, τὸ μὲν ποτήριον ὃ ἐγὼ πίνω πίεσθε, τοῦτ' ἔστι, μαρτυρίου καταξιωθήσεσθε, καὶ ταῦτα πείσεσθε ἅπερ ἐγώ· τὸ δὲ καθίσαι ἐκ δεξιῶν μου καὶ ἐξ εὐωνύμων μου οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ' οἷς ἡτοίμασται παρὰ τοῦ πατρός. ἰδὲ πῶς ἐπῆρεν αὐτῶν τὰς ψυχὰς καὶ ὑψηλὰς ἐποίησε, καὶ πρὸς λύπην ἀχειρώτους εἰργάσατο. ἀλλὰ τί ποτε ἐστὶ τὸ εἰρημένον; καὶ γὰρ δύο ἐστὶν τὰ ἀπορούμενα· ἓν μὲν, εἰ ἡτοίμασταί τινι καθίσαι ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ; ἕτερον δὲ, εἰ ὁ πάντων Κύριος ἐκείνοις οἷς μὴ ἡτοίμασται οὐκ ἦν κύριος παρασχεῖν; πρὸς μὲν οὖν τὸ πρότερον ἐροῦμεν, ὡς οὐδεὶς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ ἢ ἐξ ἀριστερῶν κάθηται. ἄβατος γὰρ πάσῃ τῇ κτίσει ὁ θρόνος ἐκεῖνος. ὡς οὖν ἐξαίρετον τοῦ μονογενοῦς τίθησιν αὐτὸ ὁ Παῦλος λέγων, πρὸς τίνα γὰρ τῶν ἀγγέλων εἴρηκέ ποτε, κάθου ἐκ δεξιῶν μου; καὶ πρὸς μὲν τοὺς ἀγγέλους φησὶν· ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα· πρὸς δὲ τὸν υἱὸν ὁ θρόνος σου ὁ Θεός. πῶς φησι τὸ καθίσαι ἐκ δεξιῶν μου ἢ ἐξ εὐωνύμων οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, ὡς ὄντων καθεζομένων τινῶν ἢ οὐκ ὄντων, ἄπαγε· ἀλλὰ πρὸς τὴν ὑπόνοιαν ἀπεκρίνετο τῶν ἐρωτώντων συγκαταβαίνων τῇ αὐτῶν διανοίᾳ. οὐ γὰρ ᾔδεσαν τὴν ὑψηλὸν θρόνον ἐκεῖνον καὶ τὴν ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρὸς καθέδραν. ἀλλ' ἐνεζήτουν μόνον τῶν πρωτείων ἀπολαῦσαι καὶ πρὸ τῶν ἄλλων στῆναι. ἐπειδὴ γὰρ δώδεκα θρόνους ἤκουσαν, ἀγνοήσαντες τί ποτε ἦν τὸ εἰρημένον, τὴν προεδρίαν ἐπεζήτησαν. ὃ τοίνυν φησὶν ὁ Χριστὸς τοῦτ' ἔστιν· ὅτι ἀποθανεῖσθε μὲν δι' ἐμὲ καὶ κοινωνήσετέ μοι κατὰ τὸ πάθος· οὐ μὴν ἀρκεῖ τοῦτο ποιῆσαι πρὸς τὴν πρώτην τάξιν ὑμᾶς κατασχεῖν. ἂν γάρ τις ἕτερος ἔλθοι μετὰ τοῦ μαρτυρίου καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν ἀρετὴν κεκτημένον πολλῷ πλείονα ὑμῶν, οὐκ

ἐπειδὴ

ἐπειδὴ φιλοδοξοῦσιν, καὶ τῶν ἄλλων προέχειν, διὰ τοῦτο παροξύνων ἐκείνους, ὑμῖν δώσω τὰ βραβεῖα. ἐκείνοις ἦν ἡτοιμασμένα τοῖς ἀπὸ τῶν ἔργων δυναμένοις γενέσθαι λαμπροτέροις. παντα-χόθεν ἦν αὐτὸς ζωγραφεῖ, μὴ τὸ τοῦ Θεοῦ χάριν, εἰς τὸ τῶν οἰκείων καταρτισμάτων ὑποδεῖξαι τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας καὶ τὸ εὐδοκιμήσεως ἔχειν. οὐ γὰρ αὐτὸς Κύριός ἐστι τοῦ παντὸς, δῆλον ὃξ ὧν αὐτὸς πᾶσαν ἔχει τὴν κρίσιν, καὶ αὐτὸς ἀποδώσει ὡς δικαίως κριτὴς Παῦλος ὁ τὸν δικαιοσύνης στέφανον, οὐ μόνον ἑαυτῷ, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἠγαπηκόσι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ, καὶ τοῦτο ἀποστόλως λέγων. ὥσπερ μπόμενος οὖν αὐτὸς οἰκονομικῶς, ὥστε μὴ ἐκ προτέρων ἐνοχλεῖν εἰκῇ καὶ μάτην, ὅμως δὲ μὴ λυπῆσαι σκληρόμενος. ἀμφότερα ταῦτα καταρθοῖ. οὐ τοίνυν τὸν ἐμὸν ἐκβέβηκεν ἡ τοιαύτη δόσις. ἀλλ' οἷς ἡτοίμασται ὑπὸ τοῦ πατρός, ὡς εἰ καὶ ἔλεγεν, ὑπ' ἐμοῦ. ὅθεν ὁ Μάρκος οὐδὲ εἴρηκε τὸ ὑπὸ τοῦ πατρός μου. ἀκούσαντες δὲ φησιν οἱ δέκα ὅτι ἐπεπμήθησαν, ἠγανάκτησαν. ἕως μὲν γὰρ τοῦ Χριστοῦ ὁ φθόνος ἦν, οὐκ ἠγανάκτουν, ἀλλ' ὁρῶντες αὐτοὺς προπετεστέρους, ἔσεσθαι, αἰδούμενοι τὸν διδάσκαλον. καὶ πρὸς Πέτρον δέ τι παθόντες ἀνθρώπινον, οὐκ ἐδυσχέραναν, ἀλλ' ἠρώτησαν μόνον, τίς ἆρα μείζων ἐστίν; ἐπειδὴ δὲ ἐνταῦθα τῶν μαθητῶν ἡ αἴτησις ἦν, ἀγανακτοῦσι, καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα οὐθέως, ἀλλ' ὅτε αὐτοῖς ἐπετίμησεν ὁ Χριστὸς, καὶ ἔδοξεν οὐδὲν παντελῶς λελογισμένους. οὕτω ἅπαντες ἀτελέστεροι ἦσαν. ἀλλὰ μὴ ταῦτα ὄψις αὐτοὺς πάντων τούτων ἀπηλλαγμένους τῶν παθῶν, καὶ τὰ βραχωρεῖτας ἀλλήλοις.

Nescitis quid petatis. Adeò magnum id est & supernas excedens virtutes. Potestis bibere calicem quem ego bibo? vides ut statim cogitationes ipsorum in contrariũ detorqueat. Vos quidem, ajens, de honore mecum agitis; Ego certamina & sudores vobis propono. nam hoc quidem præmiorum tẽpus non est, sed præliorum, periculorum, & cædium. Vide autem ut modo ipso interrogationis allicit. *Potestis bibere calicem quem ego bibo*? ut talis invitamento communionis cũ ipso alacriores ad quidvis exsorbẽdum amaritiei fierent. Eandem rẽ quã calice designaverat rursus baptismum vocat, innuens magnam & plenam ablutionem, & emundationem inde secuturam, ipsis quidem per se ipsum, orbi vero universo per crucem ipsius. Dicunt ei: *possumus*, statim promiserunt quod exigebatur, expectantes continuò se audituros assensum largituri ea quæ petierant, quem ista sic prompta exhibitione sui promereri se putabant. At Dominus testimonium ijs reddens, verè ipsos hoc, non autem inani ostentatione polliceri, ait: *Calicem quidem quem ego bibo bibetis*. hoc est: martyrio vos quidem dignabimini, & paria mecum patiemini: sedere autem ad dexteram meam & siniſtram, non est meum dare vobis; sed quibus paratum est à Patre meo. Vide ut attollat eorum animas, ac sublimes & dolore invictas reddat. Sed quid hoc est quod dicit? nam duo hic dubia occurrunt. Prius: an alicui præparatum sit, sedere ad dexteram Christi? alterum: an Dominus omnium dare id pro arbitrio nequeat, etiam ijs quibus non est præparatum? Ad prius quidem dicemus: nullum ad ejus dexteram aut ad siniſtram sessurum. sublimior ejus ille thronus est, quam ut eò possit assurgere creatura quælibet.

libet. Eximiã quippe istam reservatam unigenito dignitatẽ cuivis incomunicabilem docet Paulus dum ait: *Cui enim Angelorum dixit aliquando* Hebr. 1.5 sede à dextris meis? *& ad Angelos quidem dicit*: qui facit Angelos suos spiritus. *Ad Filium autem*: Thronus tuus Deus &c. quomodo igitur dicit: *Sedere ad dexteram meam aut siniſtram non est meum dare*? An ut indicet aliquos confessu isto dignandos, alijs exclusis? minimè id quidem: sed ad humilem cogitationem quærentium responsum accomodavit se se demittens. Non enim illi notitiam informarant sublimis illius throni, & assessus ad Patris dexteram: sed petebant tantùm primatu dignari & præ alijs locari. quippè cùm audissent thronos memorari duodecim, ignari quid id esset, præsidentiam poscebant. Hoc ergo est quod ait Christus: moriemini quidem propter me, ac passioni meæ communicabitis: non tamen id sufficit ad vos in isto primatu constituendos. Si quis enim venerit qui cum martyrio majora quam vos virtutum cæterarum & rectè factorum merita afferat, is sanè vobis præferetur. non enim quia vos nunc amo & cæteris præfero, propterea putetis me tunc alijs vos superantibus rejectis, primatum vobis tributurum. quin illis id scitote reservatum qui heroicis facinoribus præ cunctis excelluerint. Hæc eò pertinebat oratio, ut eos undique stimulis haud mollibus urgeret, ad spem salutis & exaltationis, post Dei gratiam, in proprio conatu, & præclarorum operum editione collocandam. Ipsum autem revera pro arbitrio quidvis si velit posse, patet ex eo quod omne ipsi judicium datum est. & ipse ut justus Iudex Paulo 2. Tim. 4. reddet coronam justitiæ: non solùm autem illi, sed & ijs qui diligunt adventum ejus. ut idem Apostolus loquitur. Cùm ergo se posse negat, naturam in se solùm considerat humanam. & ea modesta discretione aptè utitur ad eos à se dimittendos, excutiendamque ipsis ambitiosam spem primatus favore consequendi: & sic eos suaviter ac citra molestã ignominiam repulsæ, coercendos, ne sibi molesti esse pergerent vana & inutili prensatione. utrumque igitur illud responsionis caput ita intelligendum est: ut nec Filij potentiam excedere putetur primi confessus largitio: nec mentio illa Patris, ubi dicitur ab illo quibusdam præparatum, Filium excludat, quasi non idem ipse quoque cum Patre præparaverit. quòd innuens Marcus, Patris ibi non meminit. Audientes porrò decem, repulsos increpitosque duos, indignati sunt. quamdiu enim Christi ultrò his faventis suffragio illos sibi præferri videbant, Magistri reverentia acquiescebant. In Petri quoque prærogativa, etsi aliquid humanitùs patiebantur, non tamen usque ad murmurationem proruperunt: sed disputarunt tantùm, quis major esset? Ad duorum dumtaxat petitionem palàm indignantur; neque id statim: sed tum demum cum eos rejectos à Christo vident, & eorum ambitionem reprobatam. Ita omnes adhuc imperfectiores erant. cæterùm eos postea videbis omnibus his purgatos vitijs, primatum sibi mutuò deferre.

» Καὶ ἔρχονται εἰς Ιεριχώ. Καὶ ἐκ-
» πορευομένου αὐτοῦ ἀπὸ Ιεριχὼ, καὶ
» τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καὶ ὄχλου ἱκανοῦ,
» ὁ υἱὸς Τιμαίου Βαρτίμαιος ὁ τυφλὸς
» ἐκάθητο παρὰ τὴν ὁδὸν προσαιτῶν.

» Καὶ ἀκούσας ὅτι Ιησοῦς ὁ Ναζω-
» ραῖός ἐστιν, ἤρξατο κράζειν καὶ λέ-
» γειν, ὁ υἱὸς Δαβὶδ Ιησοῦ ἐλέησόν
» με.

» Καὶ ἐπετίμων αὐτῷ πολλοὶ ἵνα σιω-
» πήσῃ. ὁ δὲ πολλῷ μᾶλλον ἔκρα-
» ζεν, υἱὲ Δαβὶδ, ἐλέησόν με.

» Καὶ στὰς ὁ Ιησοῦς εἶπεν αὐτὸν
» φωνηθῆναι. καὶ φωνοῦσι τὸν τυφ-
» λὸν, λέγοντες αὐτῷ, θάρσει, ἔγει-
» ρε, φωνεῖ σε.

» Ὁ δὲ ἀποβαλὼν τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ,
» ἀναστὰς ἦλθε πρὸς τὸν Ιησοῦν.

» Καὶ ἀποκριθεὶς λέγει αὐτῷ ὁ Ιη-
» σοῦς, τί θέλεις ποιήσω σοι; ὁ δὲ τυ-
» φλὸς εἶπεν αὐτῷ, ῥαββουνί, ἵνα
» ἀναβλέψω.

» Ὁ δὲ Ιησοῦς εἶπεν αὐτῷ, ὕπα-
» γε· ἡ πίστις σου σέσωκέ σε. καὶ εὐ-
» θέως ἀνέβλεψε· καὶ ἠκολούθησε τῷ
» Ιησοῦ ἐν τῇ ὁδῷ.

ΤΟΛΩΣ. Καθὸ μὲν ἡ θεράπεια τοῦ τυφλοῦ γέγονε κατὰ τὴν ὁδὸν, σύμφωνα δοκεῖ λέγειν τῷ Ματθαίῳ καὶ τῷ Λουκᾷ. Καθὸ δὲ ὁ Μάρκος καὶ ὁ Λουκᾶς ἕνα τυφλὸν λέγουσι, δύο δὲ ὁ Ματθαῖος, δοκοῦσι διαφωνεῖν· ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο διαφωνία· τοῦ γὰρ ὀφθαλμοφανεστέρου ὁ Μάρκος καὶ ὁ Λουκᾶς μνημονεύουσι· καὶ γὰρ ὀνόματι δεδήλωκε τοῦτον ὁ Μάρκος λέγων Βαρτίμαιος ὁ τυφλός· τοῦτό ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ Τιμαίου· τὸν γὰρ Δαβὶδ ἐκάλει ὁ τυφλὸς τὸν Κύριον, ἀπὸ τῆς κοινῆς περὶ αὐτοῦ φήμης, ἐλέγετο γὰρ ὑπὸ πάντων· ὅτι μέλλει ἔρχεσθαι ὁ Χριστὸς ἐκ σπέρματος Δαβίδ. ἐρωτᾷ δὲ αὐτὸν ὁ Ιησοῦς ἵνα μὴ τις εἴπῃ· ἄλλο βουλόμενον λαβεῖν ἄλλο δίδωσι· ἦν γὰρ ἔθος τῷ

46. Et veniunt Iericho: & pro-
» ficiscēte eo de Iericho, & Disci-
» pulis ejus, & plurima multitudi-
» ne, filius Timæi Bartimæus cœ-
» cus sedebat juxta viā mēdicans.

47. Qui cùm audisset quia Ie-
» sus Nazarenus est, cæpit clama-
» re & dicere, Iesu fili David, mi-
» serere mei.

48. Et comminabantur ei mul-
» ti, ut taceret. at ille multò ma-
» gis clamabat, Fili David, mise-
» rere mei.

49. Et stans Iesus præcepit il-
» lum vocari. Et vocant cœcum
» dicentes ei, Animæquior esto,
» surge: vocat te.

50. Qui projecto vestimento
» suo exiliens, venit ad eum.

51. Et respondens Iesus dixit
» illi, Quid tibi vis faciam? Cœ-
» cus autem dixit ei, Rabboni ut
» videam.

52. Iesus autem ait illi, Va-
» de, fides tua te salvum fecit. Et
» confestim vidit, & sequebatur
» eum in via.

TOLOSANI. Quatenus cu-
rationem hanc cœci factam dicit
in via, consentire videtur Evange-
lista noster Matthæo & Lucæ. qua-
tenus autem Marcus & Lucas unú
cœcum memorant, duos autem
Matthæus, apparet inter eos dis-
sensio quædam: sed non est dissen-
sio. Illustrioris enim inter duos
cœcos Marcus & Lucas memine-
runt. nam & nominatim eũ Mar-
cus indicavit dicens, Bartimæus
cœcus. hoc est filius Timæi. Por-
rò filium David vocat cœcus Do-
minum ex communi de ipso fama.
Celebrabatur enim passim sermo-
ne populari, venturum Christum

ex

ex semine David. Interrogat autē Dominus, ne quis diceret, aliud datum, aliud petenti. Quare solebat Salvator elicere interrogationibus votum ac desiderium cujusque laborantis, & sic optatam ipsis curationem indulgere.

VICTORIS ANT. Plena se potestate curationē operari, ostendit dicens: *Quid tibi vis faciam?* Apparet autem & veneratio multitudinis in eum ex eo quod cœcū prohibent vociferari: quasi silentium facientes Regi prætereunti. unde intelligitur, numquam istam plebem in Christi necem consensuram, nisi ad id scelus autoritate Principum traheretur. Dementat enim rude vulgus imperantium autoritas ad prava incitans. Porrò filium David Christum vocabat cœcus, celebri tūc per vulgus edoctus fama, & Prophetijs persuasus talem expectari. Nec renuit id genus Dominus: etsi alibi significet superius in se aliquid esse isto genere carnali. non enim si putaret cœcum mentiri vocantem ipsum David filium, in præmium mendacis adulationis curationem cœcitatis ipsi tribuisset: quo argumēto refelluntur qui Christum ajunt aut speciem inanem ostentasse hominis, aut ex alia, quā Davidica, carnem origine sumpsisse. Quare autem interrogat ipsum Iesus: *Quid tibi vis faciam?* ne quis putaret eū aliud obtrudere aliud petenti. nam & in cæteris passim solebat, elicere percontando & manifestum cūctis facere desiderium eorum quos curabat, & sic exhibere medicam manum, professis antea quid cuperent; duabus id agens de causis. Primùm quidem, ut alios laborantes

Σωτῆρι, κατάδηλον ποιεῖσθαι ἑκάστου τῶν θεραπευομένων τὴν προαίρεσιν, εἶθ' οὕτως διδόναι τὴν θεραπείαν.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ὅτι κατ' ἐξουσίαν ἡ ἴασις ἦν, ἔδειξε λέγων, τί θέλεις ποιήσω σοι; δήλη δὲ καὶ ἡ τιμὴ τοῦ πλήθους ἣν εἶχον πρὸς αὐτὸν οὐκ ἐπιτρέποντες τῷ τυφλῷ βοᾶν ὥσπερ ἐπὶ βασιλέως περιόντος. ὥστε οὐδ' ἂν συνήρατο πρὸς τὴν Χριστοκτονίαν ὁ λαὸς, εἰ μὴ ὑπὸ τῶν ἀρχόντων παρήχθη. βλάπτει γὰρ λαὸν ἐξουσία πονηρά. υἱὸν δὲ Δαβὶδ ἐκάλει ὁ τυφλὸς, τὴν διατρέχουσαν ἐν τῷ λαῷ φήμην ἀκούων, καὶ τὴν προσδοκίαν τὴν ἐκ προφητῶν πεπεισμένος. καὶ οὐκ ἀναίνει τοῦτο γένος ὁ Κύριος, καίτοι δείξας ἀλλαχοῦ ὅτι καὶ ὑπὲρ τὸ γένος ἐστὶ τὸ σαρκικόν. οὐ γὰρ τῷ ψευδομένῳ καὶ καλοῦντι υἱὸν Δαβὶδ, παρέσχεν ἂν τὴν ἴασιν ἐκ ψεύδους πίστεως καὶ ἐκ δυσφήμου λόγου, ὥσπερ οἴονται οἱ δοκήσει αὐτὸν φάσκοντες ἐληλυθέναι, ἢ ἐξ ἑτέρας οὐσίας σεσαρκῶσθαι, καὶ μὴ τοῦ ἐκ Δαβὶδ φυράματος. τίνος δὲ χάριν ἠρώτησεν αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς, τί θέλεις ποιήσω σοι; ἵνα μή τις νομίσῃ· ἄλλο βουλομένῳ λαβεῖν ἄλλο τι διδόναι· καὶ γὰρ ἔθος αὐτῷ πανταχοῦ τὴν προαίρεσιν πρότερον κατάδηλον ποιεῖν τῶν θεραπευομένων, καὶ ἐκκαλύπτειν ἅπασι, καὶ τότε ἐπάγειν τὴν ἰατρείαν· δι' ἓν μὲν, ἵνα καὶ τοὺς ἄλλους εἰς ζῆλον ἀγάγῃ· δεύτερον δὲ, ἵνα δείξῃ τῆς δωρεᾶς ἀξίως ἀπολαύοντας. ὅτι δὲ ἀξίως καὶ πιστῶς καὶ ἐξ ὧν ἐβόησε καὶ μετὰ πάσης σπουδῆς προσέδραμεν, ἐκπηδήσας καίπερ ἔφερεν ἱμάτιον ἀτέρριψε, μονονουχὶ τὸν παλαιὸν ἐκδύσας χιτῶνα, καὶ ὅλος τοῦ Ἰησοῦ γενόμενος, καὶ ἐκ τοῦ μαρτυρῆσαι αὐτῷ τὸν Χριστὸν καὶ εἰπεῖν· ὕπαγε, ἡ πίστις σου σέσωκέ σε. καὶ τῆς ἰάσεως δὲ τυχὼν οὐκ ἀπεπήδησεν, ὅπερ πολλοὶ ποιοῦσι μετὰ τὰς εὐεργεσίας ἀγνωμονοῦντες· ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς δόσεως καρτερικὸς, καὶ κατὰ

τὴν

τ δόσιν ὐγνώμων. ἠκολύθει ὸ τῷ Ιη-
ζῦ ἐν τῇ ὁδῷ. ὅ μὴ ἔν τυφλότητι ἴα-
σιν λεγονέναι τ ὁδὸν συμφωνῶ τῷ
Ματθαίῳ καὶ Λυκᾷ ἕνα ὃ τυφλὸν ἔτός
φησι καὶ Λυκᾶς· Ματθᾶῖος ὃ δύο·
τοῦτο ὃ ὐδὲν ποεὶς ἀσφωνίαν τ ἱσορίας.
ἐνδέχε ὸ τῷ ὑπφανεστέρῳ μνήμων
Μάρκον τε καὶ Λυκᾶν πεποιῆθαι, ὥσπερ
καὶ ὀνόματι δεδήλωκεν ὁ Μαρκ ἐι-
πὼν τ υἱὸν Τιμαίυ Βαρτίμαι τυφλὸν,
ὡς ὑπφανῆ τότε ὄντα.

æmulatione quadam traheret ad implorandam, qua egerent, opem. Deinde ut oſtenderet; merentibus, quippè in ſe credentibus, iſta beneficia contingere. Enimvero hũc fidei præclaræ merito dignum ſe præbuiſſe conceſſa gratia, apparet ex ſtudio quo exiliens procurrit, abjecto etiam veſtimento, quaſi exuens veterem hominem, & totus in Ieſum tranſiens. ex eo præterea, quòd de ipſo teſtatur Chriſtus dicens: *Vade, fides tua te ſalvum fecit.* Cæterùm adeptus ſanitatem non reſilijt, ut plerique faciunt, poſt beneficia ingrati: ſed quàm fortem ac conſtantem in petenda gratia, tàm ſe poſtquam accepit in eadem agnoſcenda profitendaque gratum exhibuit. ſequebatur enim Ieſum in via. Porrò cœcitati remedium oblatum in via referens conſentit hic noſter cum Matthæo & Luca. unius autem cœci meminerunt Marcus & Lucas: At Matthæus duorum. neque in hoc ulla Hiſtoriæ diſcordia eſt. Facilè quippè fieri potuit unius inſignioris inter duos cœcos Marcum & Lucam rationem habuiſſe. quod etiam exprimendo ejus nomine Marcus declaravit, qui hunc cœcum filium Timæi Bartimæũ vocans, vulgò tunc notiorem, & præ cæteris celebrem oſtendit

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ια

„ Καὶ ὅτε ἐγγίζυσιν εἰς Ιερυσαλὴμ
„ εἰς Βηθφαγῆ καὶ Βηθανίαν πρὸς
„ τ ὄρ τ ἐλαιῶν, ἀποσέλλει δύο
„ τ μαθητῶν ἀυτ.
„ Καὶ λέγει ἀυτοῖς, ὑπάγετε εἰς τ
„ κώμην τ κατέναντι ὑμῶν, καὶ εὐ-
„ θέως εἰσπορευόμενοι εἰς ἀυτὴν εὑρή-
„ σετε πῶλον δεδεμένον, ἐφ' ὃν ὐδεὶς
„ ἀνθρώπων κεκάθικε· λύσαντες ἀὐτ
„ ἀγάγετε.
„ Καὶ ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ, τί ποιῆ-
„ τε τῦτο; εἴπατε ὅτι ὁ Κύριος ἀυτ
„ χρείαν ἔχει· καὶ εὐθέως ἀὐτ ἀπο-
„ στελεῖ ὧδε.
„ Ἀπῆλθον ὃ καὶ εὗρον τ πῶλον
„ δεδεμένον πρὸς τὴν θύραν ἔξω ἐπὶ
„ τ ἀμφόδυ, καὶ λύυσιν ἀυτόν.
„ Καί τινες τ ἐκεῖ ἑστηκότων
„ ἔλεγον ἀυτοῖς, τί ποιεῖτε λύ-

CAPVT XI.

1. ET cùm appropinquarent
„ Ieroſolymæ & Bethaniæ ad
„ montem olivarum, mittit duos
„ ex Diſcipulis ſuis.
2. Et ait illis, Ite in Caſtel-
„ lum quod contra vos eſt, & ſta-
„ tim ingredientes illuc, inve-
„ nietis pullum ligatum, ſuper
„ quem nemo adhuc hominũ ſe-
„ dit: ſolvite illum & adducite.
3. Et ſi quis vobis dixerit, Quid
„ facitis? dicite quia Domino ne-
„ ceſſarius eſt: & continuò illum
„ dimittet huc.
4. Et abeuntes invenerunt pul-
„ lum ligatum ante januam foris
„ in bivio: & ſolvunt eum.
5. Et quidam de illic ſtanti-
„ bus dicebant illis, Quid faci-

„ tis ſolventes pullum?
6. Qui dixerunt eis ſicut præ-
„ ceperat illis Ieſus: & dimiſerunt
„ eos.

„ οντες Ⓦ ωωλ@;
„ Οἱ ὃ εἶπον αὐτοῖς καθὼς ἐνετεί-
„ λατο ὁ Inς̃ς, καὶ ἀφῆκαν αὐ-
„ τούς.

TOLOSANI. Sæpiùs antea ingreſſus erat Salvator Ieroſolymam; ſed ſeipſum occultans, & notitiam Iudæorum vitans. Nunc autem multo ſplendore ac ſtrepitu, quaſi ſeſe oſtentans, palàm invehitur. Quoniam enim ſuæ virtutis experimentum ipſis dederat idoneum: jamque inſtabat patiendi moriendique tempus: non amplius temperandos exiſtimavit aut cohibendos majeſtatis illos radios, qui dicta ejus factaq; omnia ſplendore admirabili commendabant: quin flagrantiores illos atque illuſtriores in oculos invidentium immittebat, quaſi oleum in flammam odiorum, quorum ad effectus animum obfirmaverat, ultrò affundens, atque irritans Iudæorum animos ad ſe crucifigendum. Equidē non eſt credibile fatigatione aut debilitate coactum ulla Dominū, qui pedibus Iudæam univerſam ac Galilæam perambulaſſet, jumenti vectura permodicum ad iter, quantulum ab Olivarum monte ad Ieroſolymam extenditur, eguiſſe. Verùm iſta ſpecies inſidentis aſello novū populum ditioni atque Imperio cœleſtis Principis Ieroſolymorum Regis cervices ſubmiſſurum declarabat. Pullus quippè aſini, animal immundum juxta legem, Gentilis populi ſymbolum fuit.

ΤΟΛΩΣ. Πολλάκις εἰσελήλυθεν ὁ Σωτὴρ εἰς Ιερουσάλυμα πρόδηλ@. ἀλλὰ κρύπτων ἑαυ@, καὶ μὴ θέλων γνωριωθῆναι τοῖς Ιουδαίοις. νυνὶ ὃ καὶ μετὰ πολλῆς προφανείας βαδαίνει. ἐπεὶ ὃ καὶ τὸ ἑαυτοῦ δυνάμεως πεῖραν αὐτοῖς δέδωκεν ἱκανῶ. καὶ ὁ καιρὸς τοῦ πάθους ἐλθὺς ἐπύγχανε. μὴ δόξῃς λοιπὸν καὶ πολλῆς λαμπρότητος ἀπαυθαδίσεσθαι, ὡς αὖ μᾶλλον αὐτοὺς ἐπικαίῃ εἰς μανείρη πρὸς τὸ σαυρῶσαι αὐτόν. ἦ γὰρ χρείας ἕνεκα ὅπι ὄνου καθήμενος ἄλλως ἀπὸ τοῦ ὄρους τῶν ἐλαιῶν εἰς Ιερουσαλὴμ ἐλήλυθεν, ὃς πᾶσαν τὴν Ιουδαίαν καὶ Γαλιλαίαν πεζῇ ἐπορεύετο. ἀλλὰ τὸ ἐποχούμ@ αὐτὸν ὅπι πώλου θεωρεῖσθαι δηλοῖ τὸ ὅπι τοῦ νέου λαοῦ καθέζεσθαι Ⓦ ὑφάνι@ ἡγεμόνα καὶ βασιλέα τῆς Ιερουσαλήμ· καὶ Ⓦ ἐθνικὸν λαὸν ἐδήλου γὰρ ὁ Γωλ@· μὴ ὄντα καθαρόν. τοιοῦτ@ γὰρ παρὰ τῷ νόμῳ καὶ ὁ ζῶ@ τοῦτο.

7. Et duxerunt pullum ad Iesū:
„ & imponunt illi veſtimenta ſua,
„ & ſedit ſuper eum.
8. Multi autem veſtimenta ſua
„ ſtraverunt in via: alij autē fron-
„ des cedebant de arboribus, &
„ ſternebant in via.
9. Et qui præibant, & qui ſe-
„ quebantur clamabant, dicentes,
„ Hoſanna, Benedictus qui ve-

„ Καὶ ἤλαγον τὸ πωλον πρὸς Ⓦ
„ Inν, καὶ ἐπέβαλον αὐτῷ τὰ ἱμά-
„ τια αὐτῶν· καὶ ἐκάθισεν ἐπ' αὐτῷ.
„ Πολλοὶ δὲ τὰ ἱμάτια αὐτῶν
„ ἔστρωσαν εἰς τὴν ὁδόν· ἄλλοι δὲ στιβά-
„ δας ἔκοπτον ἐκ τῶν δένδρων, καὶ
„ ἐστρώννυ@ εἰς τὴν ὁδόν.
„ Καὶ @ προάγοντες καὶ @ ἀκο-
„ λουθοῦντες ἔκραζον, λέγοντες, ὡσαν-
„ νά· εὐλογημένο@ ὁ ἐρχόμενο@ ἐν
„ ὀνο-

» ὀνόματι Κυρίου.
» Εὐλογημένη ἡ ἐρχομένη βασιλεία
» ἐν ὀνόματι Κυρίου, τοῦ πατρὸς ἡμῶν
» Δαβὶδ, ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις.

» nit in nomine Domini.
10. Benedictū quod venit re-
» gnum Patris noſtri David: Ho-
» ſanna in excelſis.

ΤΟΛΩΣ. Ελθόντῳ τῷ Σωτῆρι ἐκραζῳ οἱ παῖδες Ὅ ὡσαννά. τοῦτο δὲ μεθερμηνευόμενον σημαίνει, σῶσον δή· ὡς γέγραπται ἐν τῷ ἑπτακαιδεκάτῳ ψαλμῷ, Κύριε σῶσον δή. ὅπερ ἐν τῷ ἑβραϊκῷ ψαλτηρίῳ ὡσαννὰ γέγραπται· τοῦτο δὲ ἔλεγον πιστεύοντες υἱὸν εἶναι αὐτὸν Δαβὶδ καὶ Χριστόν. ὃ καθὴ δὲ ὅτι γυμνῷ τῷ πώλῳ ἀλλ' ὅτι τὰ ἱμάτια τῶν ἀποστόλων. ἐπεὶ γὰρ τὸν ὄλον ἔλαβον ἅπαντα λοιπὸν ἐφόρεσεν. Ὃ δὲ εὐήνιον τοῦ πώλου καὶ ἥμερον ἀδαμάστου ὄντος καὶ μήπω φορεθέντος πινός χαλινοῦ, δηλοῖ τὸ καταπφθὲς τῶν ἐθνῶν καὶ τὴν ἀθρόαν εἰς εὐταξίαν μεταβολήν.

TOLOSANI. Venienti Salvatori acclamabant pueri *hoſanna*; quod ex Hebræo redditum ſonat, *age ſalvum fac*. ſicut ſcriptum eſt in Pſalmo decimoſeptimo. *O Domine ſalvum me fac*. cui verbo in hebraico pſalterio reſpondet: *hoſanna*. Hoc autem cùm dicerent, ſatis indicabant credere ſe, eſſe ipſum verè filium Davidis & Chriſtum. Non autem nudo aſello Dominus, ſed veſtimentis Apoſtolorum quæ illi ſupra dorſum beſtiæ multa congeſſerant, inſedit. nimirum qui miſſi ad quærendum id animal erant, uno eo contenti, clitellas & ephippia reliquerant. quæ res facilitatem mitis jumenti prodit, ſine habenis ad omnem ſe motum nutumque tractabilem præbentis, etiam ſi domitus antea numquam frenumque expertus eſſet. Erat hæc figura docilitatis futuræ Gentilis populi, ſubitæque mutationis ejus ac converſionis ad rectam diſciplinam.

» Καὶ εἰσῆλθεν εἰς Ἱεροσόλυμα ὁ
» Ἰησοῦς, εἰς τὸ ἱερόν. καὶ περιβλεψάμενος πάντα, ὀψίας ἤδη οὔσης τῆς ὥρας ἐξῆλθεν εἰς Βηθανίαν μετὰ τῶν
» δώδεκα.
» Καὶ τῇ ἐπαύριον ἐξελθόντων αὐτῶν ἀπὸ Βηθανίας, ἐπείνασε.
» Καὶ ἰδὼν συκῆν μακρόθεν ἔχουσαν φύλλα, ἦλθεν εἰ ἄρα εὑρήσει τι ἐν αὐτῇ. καὶ ἐλθὼν ἐπ' αὐτὴν οὐδὲν εὗρεν εἰ μὴ φύλλα. οὐ γὰρ ἦν καιρὸς
» σύκων.

11. Et introivit Ieroſolymam
» in Templum: & circumſpectis
» omnibus, cùm jam veſpera eſſet
» hora, exijt in Bethaniam cum
» duodecim.
12. Et alia die cùm exirent à
» Bethania, eſurijt.
13. Cùmque vidiſſet à longè
» ficum habentem folia, venit ſi
» quid fortè inveniret in ea: & cũ
» veniſſet ad eam, nihil invenit
» præter folia. nõ enim erat tem-
» pus ficorum.

» Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν
» αὐτῇ, μηκέτι ἐκ σοῦ εἰς τὸν αἰῶνα
» μηδεὶς καρπὸν φάγοι· καὶ ἤκουον οἱ
» μαθηταὶ αὐτοῦ.

14. Et reſpondens dixit ei, Iam
» nõ amplius in æternũ ex te fru-
» ctum quiſpiam manducet. Et
» audiebant Diſcipuli ejus.

ΤΟΛΩΣ. Εισῆλθε μὲν εἰς τὸ ἱερὸν ὁ

TOLOSANI. Ingreſſus quidẽ

in Templum est Iesus, sed rursus egressus inde est, significans fore ut deserta relinqueretur ea sacra domus. Venit autem & in Bethaniam. quæ vox ex originibus sonat, Domus obedientiæ. Videamus autem & quę gesta circa ficũ sunt. hanc enim historiam abundè multę inopinatę circumstantię, & mirabilis ad vocis sonum secuta mutatio, consideratione dignam efficiunt. Quomodo esurijt mane Christus? & quamobrem cũ nondum advenisset tempus ficuum, fructum non ejus tempestatis ab innoxia tam acerbè repetijt arbore? quę item ratio est sumptę ultionis à planta sensus experte? Ad ea dicendum est: certo consilio & arcana ratione talia esse à Salvatore sic gesta. Quoniam enim exempla suę potentię hactenus benefaciendo dumtaxat dederat: neque viderant Discipuli quemquam ab eo mulctatum aut malè habitum, necesse credidit ostendere ad terrorem impiorum, nocendi facultate se minimè carere, si quãdo uti vellet ac necesse esset. Ejus igitur experimentum potestatis, quod pro sua humanitate in homine noluit edere, in ligno sensu casso edidit, arefacienda ficu. quo facto satis ostendit quid adversus eos posset qui crucifixerunt ipsum. Eos tamen cùm ipsi facillimũ esset perdere, abstinere potestatis ejus usu maluit. Propensa enim ad benefaciendũ hominibus Dei natura est: & ab ijs damno afficiendis aliena.

VICTORIS ANT. Postridie, ait, exeuntibus ipsis Bethania, esurijt. Matthæus addit: manè id contigisse. quomodo autem mane esurit? Indulsit hoc carni. Alius

Ιησοῦς, ἀλλὰ πάλιν ἐξῆλθε. σημαίνων ὅτι καταλειφθήσεται ἔρημος ὁ ναὸς οὗτος. ἔρχεται δὲ καὶ εἰς Βηθανίαν· ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον οἶκος ὑπακοῆς. Ἰδωμὲν δὲ καὶ τὰ περὶ τὴν συκῆν. πολλὰ γὰρ ἄτοπα δοκοῦσιν ἕπεσθαι τῷ ῥήματι· πῶς ἐπείνασεν ὁ Χριστὸς πρωΐας. καὶ ἔτι καιροῦ μὴ ὄντος σύκων, ἀπῄτει καρπόν; Καὶ τίς ὁ λόγος ἀναισθήτου φυτοῦ τιμωρίαν γίνεσθαι; πρὸς οὖν ταῦτα ῥητέον· ὡς οἰκονομίας χάριν ταῦτα πεποίηκεν ὁ Σωτήρ· ἐπεὶ γὰρ θαύματα ἐποίει ἐπὶ τῇ τῶν ἀνθρώπων εὐεργεσίᾳ· ἀεὶ γὰρ ἦν ἀγαθοποιὸς ἡ δύναμις αὐτοῦ· ἐπὶ κακώσει δέ τινος οὐδέποτε ἑώρων οἱ μαθηταὶ ταύτην γεγενημένην· διὰ τοῦτο ἐξήρανε τὴν συκῆν· δεικνύων ὅτι καὶ κακῶσαι δύναται. οὕτω μὲν ἔσται φανερὸν ὅτι δύναται καὶ τοὺς σταυρώσαντας αὐτὸν, ἀφανίσαι· ἀλλ' οὐ βούλεται. διὰ τοῦτο καὶ τὴν κάκωσιν οὐκ ἐπ' ἀνθρώπου· ἀλλ' ἐπὶ τοῦ ἀψύχου δένδρου ἐνεδείξατο. εὐεργετικὸν γὰρ ἀνθρώπων ὁ θεῖον· ἀλλ' οὐ κακωτικόν.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Καὶ τῇ ἐπαύριόν φησιν, ἐξελθόντων αὐτῶν Βηθανίας, ἐπείνασεν. ὁ Ματθαῖος δὲ πρωΐ προστίθησι. πῶς δὲ πρωΐας πεινᾷ; συνεχώρησε τῇ σαρκὶ τοῦτο. ἄλλος δὲ ἔφη, ἦλθεν εἰ ἄρα εὑρήσει ἐν αὐτῇ καρπόν. ὅθεν δῆλον ὅτι τῆς ὑπονοίας αὐτῶν ἦν. καὶ γὰρ τὰς ὑπονοίας τῶν μαθητῶν γράφουσιν. οὕτω δὲ καὶ ὁ νομίζειν διὰ τοῦτο αὐτὴν κατηρᾶσθαι. τίνος οὖν ἕνεκεν κατηράθη; τῶν μαθητῶν ἕνεκεν, ἵνα θαῤῥῶσιν. ἐπειδὴ γὰρ πανταχοῦ μὲν εὐεργετῶν οὐδένα ἐκόλασεν· ἔδει δὲ καὶ τῆς τιμωρητικῆς αὐτοῦ δυνάμεως ἀπόδειξιν παρασχεῖν, ἵνα μάθωσιν ὅτι δυνάμενος ξηράναι Ιουδαίους, ἑκὼν συγχωρεῖ, καὶ οὐ ξηραίνει. οὐκ ἐβούλετο δὲ τοῦτο εἰς ἀνθρώπους ἐνδείξασθαι, καὶ εἰς ὁ φυτὸν τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ τὴν ἀπόδειξιν ταύτην παρέσχετο. ὅταν δὲ εἰς τόπους γένηται

τι μὴ

π, μὴ ἀκριβολογώμεθα, δικαίως ἢ ἀδίκως, λέγοντες, ἀλλὰ Θ θαῦμα ἴδωμεν. ἐπεὶ καὶ τῶν χοίρων πολλοὶ τὸΘ εἰρήκασι τῶν καταπονηθέντων, ⓦ τὸ δικαίᾳ γυμνάζοντες λόγον. ἀλλ' ὅδε ἐνταῦθα προσεκτέω αὐτοῖς. καὶ γὰρ καὶ ταῦτα ἄλογα, ὥσπερ ἐκεῖνο Θ φυτὸν ἄψυχω. πίνΘ ὃν ἔνεκεν εἰκεῖται τὸΘ σχῆμα τῷ πράγματι; καὶ τ καιρὰς αὖ ἡ πρόφασις; ὅπερ ἔφων, τ τῶν μαθητῶν ὑπονοίας Θ πρᾶγμα ἰῶ, εἰκαὶ τούτων ὅδεν αἰνίπεται. εἰ δὲ λέγοιΘ, ὄκ ἰῶ καιρὸς, ⓒ ἐντεῦθεν δείκνυσιν ὅτι προηγουμένως εἰς τοῦτο ἦλθε, ὄ διὰ πεῖναν, ἀλλὰ διὰ τοὺς μαθητάς. τίς γὰρ ἄτως βλήσις ὥστε ὑπολάβηΘ, ὃν πρωϊνῷ τῷ καιρῷ Θσοῦτω ἥπητο πείνης; ἢ εἴπερ ἐπείνη καὶ Θ ἐβούλειν ὑπόμιζεν ἀδελὲς, τί Θ κωλύω ἰῶ ἀνω φαγόντα τῆς οἰκίας ἐξελθεῖν; ὄδὲ γὰρ ἔνεστιν εἰπεῖν ὡς ἡ τοῦ καρποῦ θέα πρὸς πεῖναν αὐτ ἐξεκαλέσατο. ὄ γὰρ ἰῶ καιρὸς συκῶν· πεινῶν δὲ πως ὄχ ἑπέρωθεν ἐζήτει προφῶ, ἀλλ' ἀπὸ τ συκῆς, ἰῶ ὄ δυνατὸν ἔχειν πρὸ τοῦ καιροῦ ⓦ καρπὸν δῆλον πᾶσιν ὄντΘ σαφῶς; ποίας δὲ ἀναναπτήσεως ἰῶ ἀξιω Θ μὴ ἔχειν αὐτῷ καρπόν; ὥστε ὅλε μὴ πάντως βλήσις ἱκανῶς αὖ ὑπ τούτων συλλογίσαιτο ὅτι πεῖνα μὲ ὑπ ἰῶ, πρόσχημα δὲ ἰῶ πείνης τ οἰκείαν ὑποδυνόμενΘ δύναμιν, εἰς Θ μὴ οἴεσθαι αὐτὸς ἀπονία Θ πάθΘ ἀνω ἀναδέχεσθαι. διὰ τοῦτο φυτὸν ὑπολεξάμενΘ ὁ κὰν εἰ τέμοι τις ὄ ῥᾳδίως τῷ ἐμφυτον ὑγρασίαν ἀποπνεῖσθαι πέφυκε· τοῦτο διὰ μόνης δόξης ἔφανε τ ὑποκρίσεως.

autem ait: *venit, si forte invenires in ea fructum*. prout videlicet comites ejus opinabantur. nam opinationes Discipulorum Evangelistæ plerumque sic scribendo exprimunt. cujus generis est: ideo diris devotam à Domino ficulneam. quod in adstantium opinione, non reipsa fuit. Cur igitur isti arbori malè imprecatus est? Discipulorum gratia. ut inde fiduciam conciperent. Quoniam enim, sparsis undequaque beneficijs, neminem umquam, quantumvis malè meritum, læserat, oportuit experimẽtum edere facultatis qua pollebat ulciscendi & nocendi, si vellet: ut sic intelligerent ipsum, cùm posset arefacere Iudæos, abstinere ultrò ab ejus potestatis usu, & indulgentia vim temperare. Noluit autem præ innata lenitate, nocendi potestatem in homines experiri, sed necessariâ ejus virtutis demonstratione, in ligno defungi satis habuit. Cùm autem tale aliquid obtulerit historiæ locus occurrens; ne subtiliter disquiramus, jure ne id factũ, an injuria: sed miraculum consideremus. Nam nec in porcis demersis curiosam diligentiã probamus multorum otiosè disputantiũ quã justè id factum à Domino. ne hic quidem talibus attendamus, censeo. nam & illa erant animalia rationis expertia, ut & hoc lignum sensu cassum. cur igitur hanc speciem induit negotio? & maledictionis quis hic prætextus est? Iam dixi, non res ipsas ut erant, sed Discipulorum opinationes expressas. cùm revera nihil eorum quę ipsi putabant per hæc Christus significaret. Cùm dicitur: *non enim erat tempus ficorum*. ostenditur alia longè ex causa eò veniisse Dominum, quàm famis explendæ. nimirum ad utilitatem, ut dixi, Discipulorum. quis enim tam stultus sit, ut existimet matutino tempore adeò esurijsse Christum? quod si esurijt & vesci ne tũ quidẽ putavit intempestivũ, quid prohibue-

rat

rat præſumere jentaculum antequam domo prodiret ? nam dici profectò nequit, oblato fortè pomiferæ arboris conſpectu natam Domino,& velut irritatam famem. non enim erat tempus ficorum. Porrò eſuriens quomodo non aliunde quæſivit cibum, quàm à ficulnea, quam palàm erat habere tali tempore non poſſe maturas ficus ? quam verò indignationem merebatur,non habere ipſam fructum ante tempus? Quare quivis non planè ſtultus ex his abundè argumentatus intelliget : famem in Domino non fuiſſe : ſed ſpeciem ipſum iſtam exhibuiſſe famis, ut occaſionem ſumeret oſtendendi quid valeret ad nocendum & ulciſcendos aggreſſores ; ne putarent in paſſione mox futura, idcircò ipſum ſuccubuiſſe adverſantibus,quod debilis eſſet ad repellendam vim. Elegit autem virtuti nocendi demonſtrandæ arborem naturæ tam vivacis, ut ne cæſa quidem ſuccum amittat : quã tamen ipſe ſola increpatione ficcavit.

15. Et veniunt Ieroſolymam.
» Et cùm introiſſet in Templum,
» cœpit ejicere vendentes & e-
» mentes in Templo, & menſas
» nummulariorum, & cathedras
» vendentium columbas evertit.
16. Et non ſinebat ut quiſquã
» transferret vas per Templum.
Iſa. 57. 7. 17. Et docebat dicens eis,Nó-
» ne ſcriptum eſt, Quia domus
» mea domus orationis vocabi-
Ierem. 7. 11. » tur omnibus Gentibus? Vos au-
» tem feciſtis eam ſpeluncam la-
» tronum.
18. Quo audito Principes Sa-
» cerdotum,& Scribæ quærebant
» quomodo eum perderent. ti-
» mebant enim eum: quoniam
» univerſa turba admirabatur ſu-
» per doctrina ejus.

TOLOSANI. Ejectionẽ vendentium è Templo per Dominum
Ioan. 2. factam, Ioannes quidem initio Evangelij contigiſſe memorat; hic autem noſter ſub finem: ſicut & Matthæus.dici poteſt bis id eſſe factum, & per occaſiones diverſas. Sanè character differentiæ apparet inter ea quæ noſter hic narrat, in eo quod Ioannes veniſſe Ieſum in Templũ refert ſub tempus Paſchę,

» Καὶ ἔρχονται εἰς Ιεροσόλυμα. Καὶ
» εἰσελθὼν ὁ Ιησοῦς εἰς τὸ ἱερὸν, ἤρξατο
» ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγο-
» ράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ· καὶ τὰς τρα-
» πέζας τῶν κολλυβιστῶν καὶ τὰς καθ-
» έδρας τῶν πωλούντων τὰς περιστερὰς
» κατέστρεψε.
» Καὶ οὐκ ἤφιεν ἵνα τις διενέγκῃ
» σκεῦος διὰ τοῦ ἱεροῦ.
» Καὶ ἐδίδασκε, λέγων αὐτοῖς, Οὐ
» γέγραπται ὅτι ὁ οἶκός μου οἶκος προ-
» σευχῆς κληθήσεται πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν;
» ὑμεῖς δὲ ἐποιήσατε αὐτὸν σπήλαιον
» λῃστῶν.
» Καὶ ἤκουσαν οἱ γραμματεῖς καὶ
» οἱ ἀρχιερεῖς, καὶ ἐζήτουν πῶς αὐτὸν
» ἀπολέσωσιν· ἐφοβοῦντο γὰρ αὐτὸν,
» ὅτι πᾶς ὁ ὄχλος ἐξεπλήσσετο ἐπὶ
» τῇ διδαχῇ αὐτοῦ.

ΤΟΛΩΣ. Τὸ ἐκβάλλειν τοὺς πω-
λοῦντας ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Κύριου· ὁ μὲν
Ιωάννης ἐν ἀρχῇ τοῦ Εὐαγγελίου γεγο-
νέναι φησί· ὅτε δὲ πρὸς τῷ τέλει· κα-
θάπερ καὶ ὁ Ματθαῖος. Καὶ ἔστιν εἰ-
πεῖν· ὅτι δεύτερον γέγονε τοῦτο ἴσως· καὶ
τῇ διαφόρους καιρούς. Ἐν γὰρ τῷ χρό-
νῳ καὶ τῆς ἀποκρίσεως φανερόν ἐστιν·
ἐκεῖ μὲν γὰρ ἐν τῷ πάσχα παρεγένετο·
ἐνταῦθα δὲ πρὸ πολλοῦ. Τὸν δὲ ναὸν
σπήλαιον λῃστῶν ὀνομάζει διὰ τὸ φιλο-

κερδὲς

κερδὲς τῶν ἐμπόρων. ὃ γὰρ λῃστρικὸν γένος τοιοῦτον. κολλυβιστὰς δὲ καλεῖ τοὺς τὰ νομίσματα ἀλλάσσοντας. Κόλλυβος γὰρ εἶδος λεπτοῦ νομίσματος καλκοῦ. Συνίστησι δὲ τὴν κατ' αὐτῶν κατηγορίαν ἐκ τῆς τοῦ Ησαΐου προφητείας λέγοντος ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ· ὁ οἶκός μου, οἶκος προσευχῆς κληθήσεται οὐχ οὗτοι δὲ μόνοι καλοῦνται λῃσταί· ἀλλὰ καὶ οἱ τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ τὴν ἐκ τοῦ βαπτίσματος ἐπαγγελίαν τοῖς βουλομένοις πωλοῦντες. διὰ γὰρ τῆς περιστερᾶς ἐδήλωσε τοῦτο. διὸ καὶ ἀνάξιοι τυγχάνουσι τοῦ ἱεροῦ.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ. Τοῦτο καὶ ὁ Ιωάννης φησίν· ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν ἐν ἀρχῇ τοῦ εὐαγγελίου· οὗτος δὲ πρὸς τῷ τέλει, ὥσπερ καὶ ὁ Ματθαῖος. ὅθεν εἰκὸς δεύτερον γεγενῆσθαι τοῦτο, καὶ κατὰ διαφόρους καιροὺς, καὶ δῆλον καὶ ἀπὸ τῶν χρόνων καὶ ἀπὸ τῆς ἀποκρίσεως. ἐκεῖ μὲν γὰρ ἐν τῷ πάσχα παρεγένετο. ἐνταῦθα δὲ πρὸ πολλοῦ. τοῦτο δὲ κατηγορία μείζων τῶν Ιουδαίων· ὅτι καὶ ἅπαξ καὶ δὶς ὃ αὐτὸ αὐτοῦ ποιήσαντος, ἐνέμενον ἐπὶ τῇ καπηλείᾳ· καὶ ἀντίθεον αὐτὸν ἔλεγον, δέον κἀντεῦθεν μαθεῖν αὐτοῦ πρὸς τὸν πατέρα τιμὴν καὶ τὴν οἰκείαν ἰσχύν. ἑώρων γὰρ τοὺς λόγους τοῖς πράγμασι συμφωνοῦντας· ἀλλ' οὐδὲ οὕτως ἐπείθοντο, ἀλλ' ἠγανάκτουν. διὸ καὶ αὐτὸς τὴν Ησαΐαν αὐτοῖς ἐπιτειχίζει κατήγορον, τὴν θυμὸν αὐτῶν κατασβεννύς, καὶ δεικνὺς ὅτι παρὰ Θεοῦ ἥκει. λῃστὰς δὲ τοὺς ἐμπόρους ἐκάλεσε, διὰ τὸ λῃστρικὸν τῆς φιλοκερδίας καὶ τὴν τῶν θυσιῶν χρείαν πρόφασιν αἰσχροκερδίας λαμβάνοντες, βόας, καὶ τρυγόνας, καὶ ἐπιστερὰς ἐπίπρασκον· ἕτεροι δὲ ἀργύρια προὐτίθεσαν λεπτὰ πρὸς τὴν τῶν μειζόνων ἀλλαγήν. σφοδρότερον δὲ τὸ ἔργον οὐκ ἐν ἠπιότητι λόγου γενόμενον, ὅποτε καὶ τοὺς πιπράσκοντας ἐξέβαλε καὶ τὰς τραπέζας κατέστρεψεν. ἄλλος δὲ φησιν ὅτι περὶ τὸν χρόνον οὐ πάνυ τοῖς τρισὶν εὐαγγελισταῖς ἐμέλησεν

ibique, cùm vendentes ejecisset interrogatum à Iudæis illis verbis: *quod signum ostendis nobis?* &c. quorum nihil hic habetur: ubi potiùs indicatur, multò ante Pascha hæc esse gesta. Porrò Templum speluncam latronum nominat, propter lucri studium quo mercatores flagrant, quod genus latrocinantiũ affine est. Collybistas vocat eos, qui permutationi nummorũ mensas expositas habebant. Collybus enim species est minuti nummi ex ære. Peragit verò reos istos testimonio Isaiæ dicentis: *Domus mea domus orationis vocabitur*. Non hi autem soli vocantur latrones, sed etiam ij qui gratiam Sancti Spiritus & Baptismatis administrationem, per id sacramentum ad spem repromissionum admitti cupientibus vendunt. Dona enim ejusmodi spiritualia columbarũ symbolo designata sunt. quæ qui venum exponunt longè indignissimi sunt aditu sacrorum. *Isai. 56.*

VICTORIS. Hoc & Ioannes dicit: sed hic initio, noster sub finem Evangelij, uti & Matthæus, unde verisimile est secundò idem, diversis temporibus iteratũ. quod & ex collatione temporum & ex responso patet. Illic enim circa Pascha venisse dicitur, hic verò lõgè ante. Hinc porrò gravior culpa Iudæorum deprehenditur, quos nec semel iterumque adhibita reprehensio ab impia nundinatione revocavit; neque à blasphemia, qua Christum Deo contrarium jactabant: cùm vel ex his discere ipsos oporteret, & venerationẽ ejus erga Patrem, & propriam ipsius potentiam. Videbant enim congruentes operibus sermones: sed

nec

nec sic persuasi sunt. verùm ægrè ferebant. quare & ipse Isaiam illis exadverso statuit accusatorem, extinguens iram eorum, & ostẽdens se à Deo venire. Latrones autem negotiatores vocat, propter rapacitatem avaritiæ lucris inhiantis, qua instincti ex ipso sacrificiorum usu turpis quæstus occasionẽ captabant, partim boves, turtures, & columbas vendentes: partim expositis mensis monetæ vilioris, in eam nummos majoris pretij ad cõmerciorum cõmoditatem permutantes. Grauiùs porrò erat hoc facinus, quàm ut ejus emendatio leni admonitione trãsigi posset: quare facta adjunxit, eaque vehementia; ejectionem vendentium, mensarum eversionem. Alius autem dicit: Tres Evangelistas non studuisse tempus exprimere, in narratione hujus ascensus in Ierusalẽ: Ioannem verò diligentius illud observasse; clarè significans in priori ascensu hæc gesta; cùm hi ad alium ascensum passioni propinquum referant. Illud autem præcipuè curabant, res uti se habuerunt verè tradere: ascensus varios minutè distinguere, tanti non duxerunt sed hos duos in unum quasi conflarunt. De cætero Scribæ ac Principes Sacerdotum inter se consultabant, & quærebant quomodo ipsum perderent. Se enim notari ac perstringi arbitrabantur his quæ ab illo fiebant. At ille aliquãdo deprehensus ab ijs & undique conclusus, viam tamen inveniebat evadendi, fallens quantumvis acres explorantium obtutus. Nonnunquam ultrò apparens flagrantem insidiantium rabiem nutu ac majestate comprimebat. non enim volebat semper res humana vi majores operari; quo videlicet verè assumptæ ab eo humanitatis indubitata fides fieret. At illi nec populi exemplo Christum venerantis corrigebantur; nec Prophetarum testimonia verebantur. Adeo semel ipsos occuparat, & ad crudelitatem armabat ambitio.

ἐν τῇ διηγήσει τ ἀνόδ τ Ιερυσαλήμ. ὁ δὲ Ιωάννης ἀκριβέστερ@ τὸ ϑεῖον προϊσορήσας ἐν τῇ πρώτῃ ἀνόδῳ ταῦτα πεπρᾶϑαί φησι· καὶ ὅτι ἐν τῷ πάϑει ἱσορῶσι γεγονός. ὃ δὴν ἱσορῆσαι ὃ πρᾶγμα μόν@ ἐμέλησεν αὐτοῖς, καὶ πὰς διαφόρυς ἀνόδυς μίαν πεποιήκασι. @ δὲ λοιπὸν γραμματεῖς καὶ ἀρχιερεῖς ἠκυσαν καὶ ἐζήτυν πως αὐ@ ἀπολέσυσιν. ἤϑον@ γὰρ ὅτι αὐτῶν καϑάπτεται τὰ γινόμενα παρ' αὐτῦ· ποτὲ μὲν δὴν κατεχόμενος διὰ μέσυ αὐτῶν ἀναχωρεῖ, καὶ ὐχ ὁρᾶται· ποτὲ δὲ φαινόμεν@ ὠδίνυσαν αὐτῶν τ ὀπϑυμίαν ἐπέχει. ἔνϑα δὲ ὁ φόβ@ τῦ πλήϑυς αὐτὸς κατεῖχεν. ὁ γὰρ ἐβύλετο πάντα ὑπ' ἀνϑρωπον ποιεῖν, ὥστε πιστευθῆναι τ οἰκονομίαν. @ δὲ ὐδὲ ἀπὸ τῦ πλήϑυς ἐσωφρονίζοντο, ὅτε τ τῶν προφητῶν μαρτυρίαν ἠδύναντο. ὅτω καϑάπαξ αὐτὸς ἡ φιλαρχία ἐπλήρωσεν, καὶ εἰς μιαιφονίαν ἐξώπλισεν.

19. Et cùm vespera facta esset, „ egrediebatur de civitate.
20. Et cùm manè transirent, „ viderunt ficum aridam factam à „ radicibus.
21. Et recordatus Petrus, dixit

„ Καὶ ὅτε ἐψὲ ἐγένετο, ἐξεπορεύε-
„ το ἔξω τ πόλεως.
„ Καὶ πρωὶ παραπορευόμενοι, εἶ-
„ δον τὴν συκῆν ἐξηραμμένην ἐκ ῥί-
„ ζων.
„ Καὶ ἀναμνησθεὶς ὁ Πέτρ@, λέ-
„ γει

» ἡ ἀυτῷ, ῥαββὶ, ἴδε, ἡ συκῆ ἣν κα-
» τηράσω, ἐξήρανται.

» Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, λέγει
» αὐτοῖς, ἔχετε πίστιν Θεοῦ.

» Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ὃς ἂν εἴπῃ
» τῷ ὄρει τούτῳ, ἄρθητι καὶ βλήθητι
» εἰς τὴν θάλασσαν· καὶ μὴ διακριθῇ ἐν
» τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, ἀλλὰ πιστεύσῃ
» ὅτι ἃ λέγει γίνεται, ἔσται αὐτῷ ὃ ἐὰν
» εἴπῃ.

» ei, Rabbi, ecce ficus cui maledi-
» xisti, aruit.

22. Et respondens Iesus, ait il-
» lis, Habete fidem Dei.

23. Amen dico vobis quia qui-
» cunque dixerit huic monti, Tol-
» lere & mittere in mare, & non
» hæsitaverit in corde suo, sed cre-
» diderit quia quodcunque dixe-
» rit, fiat; fiet ei.

ΤΟΛΩΣ. Ὁρῶντες οἱ μαθηταὶ ὃ γεγονὸς θαῦμα ὅτι τῆς συκῆς, ἐθαύμασαν· τοῦτο δὲ οὐκ ἦν τελείας πίστεως· ἦπίστουν γὰρ οἱ μαθηταὶ ὅτι δυνατὰ τοσαῦτά τε καὶ τοιαῦτα ποιεῖν. ὁ δὲ Σωτὴρ λεληθότως ἐκβάλλει αὐτοὺς τῆς ἀπιστίας, καὶ καθαρῶς δείκνυσιν, ἡλίκον ἐστὶ τὸ πίστεως μέγεθος· ὡς μὴ μόνον ξύλον ἀποξυράναι πεπλὸς· ἀλλὰ καὶ ὄρος μετακινῆσαι, καὶ πάντα πληρῶσαι ὅσα ἂν τις αἰτήσηται. τοῦτο δὲ ὁρῶντες οἱ μαθηταὶ ἐθαύμασάν φησιν ὁ εὐαγγελιστής. οὐκ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐν ᾗ γέγονε τὸ θαῦμα, ἀλλὰ τῇ ὑστεραίᾳ.

TOLOSANI. Videntes Discipuli quod in ficu editum fuerat ostentum, mirati sunt. quod ipsum erat indicio, nequaquam inesse ipsis perfectam adhuc fidem. Siquidem inde illa oriebatur admiratio Discipulis, quod ad talia, tantaque haud satis potentem Dominum putarent. A qua illos infidelitate sensim sine sensu Salvator abducit. liquidoque monstrat quam magna sit vis fidei, quæ non solùm virentem arborem siccare verbo, sed etiam transportare nutu ac jussu montem aliò queat: ac denique omnia efficere quæcumque quilibet optaverit. Cæterùm quod miratos Discipulos Matthæus ait, non id in eam diem cõvenit qua perpetratum id miraculum est. Aruit enim ficus statim Domino loquente. cæterùm postridiè tantùm dilapsis foliis prætereuntes Discipuli exaruisse illam compererunt, & mirati sunt.

ΚΥΡΙΛΛΟΥ. Ἐπὶ θαυματουργίᾳ ματαίᾳ λέγουσί τινες γεγονέναι ὃ τῆς συκῆς θαῦμα. ἀπαιτοῦντες ὡς ὅτι ἐλέγχῳ τῆς ἐπαγγελίας τοῦ τοῦ ὄρους μετάβασιν. καθὼς φησὶ τοὺς μαθητὰς εἰρηκὼν ὁ Χριστός. ἀσεβοῦσι γὰρ οἱ τοιαῦτα λέγοντες. ὅτε γὰρ ὄρος ὅτε καρπὸς ματαίως κινηθείη ἂν ὑπ' δυνάμιν Θεοῦ. καθάπερ οὐδὲ τοῦ συκοῦ ξηράνσι· ἀλλ' ὅτι σημείῳ τῆς μελλούσης ἀκαρπίας Ἱερουσαλήμ· καὶ φησὶ ἔνδειξιν τῆς ἑαυτοῦ δυνάμεως.

CYRILLI. Ad solam potentiæ ostentationem, nullo alio certo cõsilio, arefactam à Domino ficum affirmant quidam. in quo suffragari sibi putant promissionem, quæ adjungitur transferendi montis in gratiam eorum qui fide valuerint. ut enim, inquiunt, nullum usum alium translatio montis in mare habere videtur posse quàm admirationis incutiendæ ac divinæ probandæ potentiæ: ita nihil aliud devovenda ficu, & sui efficacia verbi interficienda, spectasse Dominus putandus est, quàm perculsionem animorum, & manifestationem meram mirificæ potesta-

tis suæ. Hi longè falluntur, nec satis religiosè de Deo sentiunt. suum enim peculiarem usum ac finem certum & meditatò decretum habent omnia Dei opera: ut ne in stipula quidem ac festuca movenda, nedum in monte sede sua moliendo, potentiam Deus suam ad solam sui jactationem experiatur. Atque adeò dum hanc ficum arefecit, præter ostensionem potentiæ, typum informare ac speciem voluit futuræ sterilitatis Ierusalem.

24. Propterea dico vobis, omnia quæcunque orantes petitis, credite quia accipietis, & evenient vobis.

„ Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, πάντα „ ὅσα αὐ προσευχόμενοι αἰτεῖσθε, πι„ στεύετε ὅτι λαμβάνετε, καὶ ἔσται „ ὑμῖν.

ANONYMI. Ficulnea maledicta Satanam designat Christi adventu quasi arefactũ, hoc est dejectum imperio in homines ac tyrãnide. mirante autem Petro ficulneæ interitum, ænigmaticè dixit Dominus Discipulis: vobis quoque dabitur in Satanam potestas, si fideles ac constantes permanseritis in fide mea. Montem enim Satanam vocat, propter ejus arrogantissimam superbiam. sic enim & ipsum & eos, qui sub ipso sunt Propheta vocat: *& transferentur*, *Psal.45.3* inquiens, *montes in cor maris*. Hoc autem, ad rem, ut dixi, per ficulneam significatam refertur. Mitti autem in mare significat; deinceps instabiles futuras & fluctuaturas. diabolicas virtutes. utique postquã firmo & solido imperio excidérint quod in homines priùs obtinebãt. Aut mare intellige, juxta Athanasium, profundum in quod damnandi sunt.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Η συκῆ ἡ καταρασθεῖσα ὑπὸ σατανᾶ αἰνίττεται διὰ τῆς Χριστοῦ ἐπιφανείας ἀποξηρανθέντα τὸν ἀνθρώπων ἀρχῆς καὶ τυραννίδος. θαυμάζοντος δὲ τὸν Πέτρου τὴν συκῆς τὴν ἀπώλειαν, αἰνιγματωδῶς ὁ Κύριος ἔφη τοῖς μαθηταῖς· ὅτι καὶ ὑμῖν ἡ τοῦ σατανᾶ ἐξουσία δοθήσεται, εἰ μείνητε γνήσιοι καὶ τὴν ἐμὴν πίστιν. ὄρος γὰρ τὸν σατανᾶν φησι, διὰ τὸ ὑπέρογκον τοῦ φρονήματος. ὅπως γὰρ αὐτὸν καὶ τοὺς ὑπ' αὐτὸν ὁ προφήτης καλῇ, καὶ μεταθήσεσθαι ὄρη, λέγων, ἐν καρδίαις θαλάσσης. ὃ δὲ εἰπεῖν τοῦτο πρὸς τὴν τῆς συκῆς σημαινόμενον ἀνάγει. ὃ δὲ βληθήναι εἰς τὴν θάλασσαν, δηλοῖ τὸ τῆς λοιπὸν ἀσατεῖαν καὶ σαλεύεσθαι τὰς πονηρὰς δυνάμεις ἀποπιζούσας τὴν ἐδραίας καὶ παλαιᾶς ἀρχῆς τῆς εἶχον τοῦ ἀνθρώπων. ἢ θάλασσαν νοεῖ τὸν Ἀθανάσιον καὶ βυθὸν εἰς ὃν ἤμελλον καταδικάζεσθαι.

VICTORIS ANT. Distinctiùs præsens Evangelium hanc memorat historiam, referens postridie animadversam à Discipulis ficum arefactam, cùm à suburbanis in urbẽ reverterentur. At Matthæus securus minutæ diligentiæ, conti-

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ακριβέστερον τὸ παρὸν διαλέλυται ὑπομνημονεύσας τὴν ἱστορίας, ὅτι τῇ ἐφεξῆς ἡμέρᾳ λέγων τεθεωρῆσθαι ὑπὸ τῶν μαθητῶν ἐξηραμμένην τὴν συκῆν, ἐπανιόντων πάλιν ὑπὸ τὴν πόλιν ἀπὸ τῶν προαστείων· ὁ δὲ Ματθαῖος παρέδραμεν τὸ ἀκριβὲς τοῦ καιροῦ, εἰπὼν θαῦμα τὴν συκῆν ἐξηράνθαι καὶ πεθαυμακέναι τοὺς μαθητὰς θαῦμα γνωσθέν. ὀξεῖα δὲ ἡ δυνά-

δυνάμεις καὶ ἐν τῷ ζωογονεῖν τὰ νεκρὰ, καθάπερ ὅτι τῶν ἀναζιωθέντων ὑπὸ Χριστοῦ, καὶ ἀποξηράνασα τὰ ζωντα καθαπερ ὅτι ἡ συκῆς. Ταῦτα ὑπὸ τῆς γραφῆς ὑπὸ Θεοῦ λέγεται τὸ ἐγὼ ἀποκτενῶ καὶ ζῆν ποιήσω· καὶ τὸ ἐγὼ ξηραίνω ξύλον χλωρὸν, καὶ ἀναθάλλω ξύλον ξηρόν.

nuò meminit & ficus arefactæ, & admirationis Diſcipulorum. Ac ſubitò quidem rem factam dicere poſſumus, licèt poſtridiè demum apparuerit. Velox enim Dei vis eſt tàm ad vivificandum mortua, prout in reſuſcitatis à Chriſto patuit: quàm arefaciendum viva, ſicut apparuit in ficu. Hoc Deus ſignificat ſic in Scriptura loquens: *Ego occidam, & ego vivere faciam.* &: *Ego exicco lignum viride, & regerminare facio lignum aridum.* Deut. 32. 39. Ezech. 17 24.

„ Καὶ ὅταν στήκητε προσευχόμενοι, „ ἀφίετε εἴ τι ἔχετε κατά τινος, ἵνα „ καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς „ ἀφῇ ὑμῖν τὰ παραπτώματα ὑμῶν.

25. Et cùm ſtabitis ad orandũ, „ dimittite ſi quid habetis adverſus aliquem: ut & Pater veſter, „ qui in cœlis eſt, dimittat vobis „ peccata veſtra.

ΤΟΛΩΣ. Ὁ καθαρῶς πιστεύων καὶ μὴ γνωμῆς δυσεβοῦς τοῦτο πεποιηκὼς εἰς Θεὸν ἀνατείνων τὴν καρδίαν καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ δέχεται· χῆ μακαρίου Δαβὶδ καὶ διὰ τοῦτο ἥνωται τῷ Θεῷ πληροφορηθείσης τῆς καρδίας αὐτοῦ ὅτι ἐπέτυχε τῆς αἰτήσεως· γνωσθήσεται ὃ τοῦτο τῷ ἐνεργήσαντι καὶ νοήσαντι τὸν χῆ τὸ ῥητὸν τοῦτο διάνοιαν· ὁ γὰρ πιστεύσας ἀνθρώπῳ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ψυχὴν παρέδωκε τῷ Θεῷ. ὅτῳ ὃ πάντων ὢν αἰτεῖ ὅπως τύχῃ, μηδ' ὅλως ἀμφισβητῶν τοῦτο.

TOLOS. Qui purè credit & animo religioſo hoc egit, in Deum intẽdens cor, & animam ſuam coram Deo effudit, juxta beatũ David, & propterea unitus Deo eſt, planè perſuaſo corde ejus, ſe impetraſſe quod petierit. Cognoſcetur autẽ hoc ab eo qui executioni mãdarit & rectè intellexerit ſententiã hujus dicti. qui enim credidit homo, propriam animam Deo tradidit. Hic verò cuncta quæ petit impetrat, ne dubitationem quidẽ admittens ullam, quin ſit conſecuturus quod cupit.

„ Εἰ δὲ ὑμεῖς οὐκ ἀφίετε, οὐδὲ ὁ „ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀφήσει τὰ παραπτώματα ὑμῶν.

26. Quòd ſi vos nõ dimiſeritis: „ nec Pater veſter, qui in cælis eſt, „ dimittet vobis peccata veſtra.

BIK. ANT. Ἵνα τὴν ἐκ μετανοίας καιρὸν ὑμῖν παρείπῃ καὶ τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν, ὑπεύχονται παρὰ Θεοῦ διὰ τὴν πρὸς ἀνθρώπους ἄφεσιν. παρασκευάζει τοίνυν τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ διὰ τούτων θαρρεῖν πίστει τε καὶ εὐχῇ, καὶ μὴ δεδοικέναι. τὸ γὰρ θαυμάσαι οὐκ ἰσχὺν ἀπὸ πίστεως. οὐδὲ γὰρ τῷ Θεῷ μέγα τοῦτο. ἐπεὶ οὐκ ἠδέσαν αὐτοῦ

VIC. ANT. Vt puritas quę purgatione pęnitẽtiæ inducitur, vobis inſit: & remiſſionem peccatorum conſequamini à Deo, propter remiſſionem offenſionum per vos hominibus indultam. His igitur præparat Diſcipulos ad fiduciam in fide & oratione collocandam, & non timendum. Porrò quam

non fruſtrà de fide admonerentur, ipſorum admiratio monſtrabat, quæ non erat ex fide. nam Deo magnum non eſt unam arborem ſiccare. quia igitur ipſius potentiam nondum clarè norant, quantum ſit fidei bonum oſtendit.

σαφῶς τ̃ δυνάμιν, ἡλίκ@ ὄϛι τὸ τ̃ πίστεως δεικνυσι.

27. Et veniunt rurſus Ieroſolymam. Et cũ ambularet in tẽplo, accedunt ad eũ ſummi Sacerdotes, & Scribæ, & Seniores,

„ Καὶ ἔρχον⁊ παλιν εἰς Ιεροσόλυμα· καὶ ἐν τῷ ἱερῷ ⟨περιπατοῦντ@⟩ αὐτ̃, ἔρχον⁊ πρὸς αὐτ̃ ⓐ ἀρχιερεῖς, καὶ ⓐ γραμματεῖς.

28. Et dicunt ei, In qua poteſtate hæc facis? & quis dedit tibi hanc poteſtatem ut iſta facias?

„ Καὶ λέγουσιν αὐτῷ, ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς; καὶ τίς σοι τ̃ ἐξουσίαν ταύτην ἔδωκεν, ἵνα ταῦτα ποιῇς;

EIVSDEM. Quoniam in ſignis quid carperent non habebant: de correptione negotiantiũ quæſtionem movent. quaſi dicerent. An tu Sacerdos es inauguratus, qui tãtum tibi arroges? Ille verò nihil fecit ullius arrogantiæ affine, indecenti è Templo removendo, paci loci ejus ſacri ac decoro conſulens. Tamen calumnia quod rodat aliud non habens, huic morſum infigit. Et illi quidem quando ejecit vendentes, nihil cõtra hiſcere ſunt auſi, propter miracula, quæ Matthęus refert ipſum in Templo patraſſe. Poſtquam verò iterum eum vident, ultrò objurgant, tantùm non dicentes. Quare tu incipis prohibere quæ nos nullo umquam tempore prohibuimus, ſic vituperans gubernationem noſtrã, nobiſque pudorem incutiens, quaſi parum curantibus quæ pertinent ad decorem domus Dei?

ΑΥΤΟΥ. Ἐπειδὴ τοῖς σημείοις ἐπεσκῆψαν οὐκ εἶχον, τ̃ πρῶ καπηλεύοντων ἐν τῷ ἱερῷ ⟨περι⟩φέρουσιν διόρθωσιν. ὃ ⟨δ⟩ὲ λέγουσι τοιοῦτ@ ἰῶ· ἱερεὺς ἐχειροτονήθης, ὅπ τοσαύτην ἐξουσίαν δείκνυσ; καὶ μὴν οὐδὲν ἐποίησ⟨εν⟩ ἀνθαδείας ἐχόμεν@ ἐκ τ̃ δυσταξίας ⟨περι⟩σκόπησε τοῦ ἱεροῦ. ἀλλ' ὅμως οὐδὲν ἔχοντες εἰπεῖν, τοῦτο ἐπισκήπτουσι. καὶ ὅτε μὲν ἐξέβαλεν οὐκ ἐτόλμησαν εἰπεῖν οὐδέν, διὰ τὰ θαύματα ἃ ἔφη ὁ Ματθαῖ@ αὐτ̃ πεποιηκέναι ἐν τῷ ἱερῷ. ἐπειδὴ ⟨δ⟩ὲ ὤφθη, τότε ἐπιτιμῶσι. μονονουχὶ λέγοντες, τί δή ποτε ἀπεκωλύεις ἃπερ ἡμεῖς οὐκ ἀπεκωλύσαμεν ἐν τῷ παντὶ χρόνῳ, διελέγχων τὴν ἐπισασίαν τ̃ ἡμετέραν, καὶ καταμηχανώμενος ὡς ἀμελοῦς ἔχοντας ⟨περὶ⟩ τὸ τί ⟨ἂ⟩ ἱερὸν πρέπον;

29. Ieſus autẽ reſpondens, ait illis, Interrogabo vos & ego unũ verbum, & reſpondete mihi: & dicam vobis in qua poteſtate hæc faciam.

„ Ὁ ⟨δ⟩ Ιησοῦς ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτοῖς, ἐπερωτήσω ὑμᾶς κἀγὼ ἕνα λόγον, καὶ ἀποκρίθητέ μοι, καὶ ἐρῶ ὑμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ.

TOLOS. Cùm ejecit ipſos è

ΤΟΛΩΣ. Οτε μὲν ἐξέβαλεν αὐτοὺς ἐκ

ἐν τῷ ἱερῷ δ' δεὶς ἐτόλμησεν αὐτῷ εἰπεῖν τι, διὰ τὰ θαύματα ἃ ἐποίησεν ὡς φησιν ὁ Ματθαῖος· ὅτε ἦ ὤφθη αὐτοῖς τότε ἐπετίμησαν αὐτῷ λέγοντες. τίς εἶ σύ; μήποτε ἱερεὺς ἐχειροτονήθης; καὶ διὰ τοῦτο τοιαύτην ἐπιδείξω τὴν ἐξουσίαν; ταῦτα ἦ ἔλεγον ὡς αὖ εἰς ἀπορίαν αὐτὸν καταστήσωσι· νομίζοντες χειροτονῆσαι αὐτῷ· εἰ μὲν γὰρ εἶπη ὅτι ἐν τῇ ἐμῇ ἐξουσίᾳ· ἔνοχος ἔσται παρ' αὐτοῖς θανάτου. εἰ δὲ εἶπη ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ. ὠχλήσει ἀπ' αὐτοῦ ἀποστήσεσθαι νομίζοντα αὐτὸν εἶναι Θεόν· διὰ γοῦν ταῦτα ἀντερωτᾷ αὐτοὺς ὁ Σωτὴρ περὶ τῆς χάριτος τῆς ἐν Ἰωάννῃ. ἦν γὰρ ὁ Ἰωάννης μαρτυρήσας περὶ αὐτοῦ· ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ προσδοκώμενος. ἀνθρωπίνη ἦ οὔτως. Τὸ βάπτισμα Ἰωάννου ἐκ Θεοῦ ἦν ἢ ἐξ ἀνθρώπων; τὸ γὰρ ἐξ οὐρανοῦ ἦγε τὸ ἐκ Θεοῦ ταυτόν ἐστιν. ἐαὐ οὖν δέξωνται Ἰωάννου ὡς ἐκ Θεοῦ ὄντα, ἀνάγκη ἦν καὶ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ περὶ τοῦ Χριστοῦ δέξασθαι αὐτούς· εἰ δὲ μὴ δέξονται Ἰωάννου, ἐκεῖνο τοῦ ὄχλου διωχθήσονται. ἦν γὰρ ὁ ὄχλος πᾶς Ἰωάννου ὡς προφήτου.

Templo nemo ausus est adversus ipsum quidquam hiscere, propter miracula, quæ tunc ibidem fecit, ut Matthæus ait. Alias tamen ubi occurrit ipsis Iesus iterum, audaciã sumpserunt increpandi ejus, percontandique contemptim, quisnã esset, quemque se ipse ferret? & num rite aliquando consecratum se Sacerdotem meminisset? ut sic talia, quæ sacerdotalis autoritatis essent, licere sibi intra Templum jure vellet. Quæ illi cùm dicerent, certa spe nitebantur conturbandi Iesu redigendique in arctũ: quasi quidquid responderet effugere non posset argutiam ipsorũ. Si enim diceret sua se sibique innata potestate talia feciisse. tamquã divinitatis usurpator eorum judicio mortis statim damnaretur. sin fateretur à Deo participata se se in ea re usum potentia esse, plebem jam ei eriperent, quæ persuasa ipsum esse Deum, confitentem tunc audiret, alium se à Deo esse, & alienam sibi esse Dei potestatem. Cui versutiæ Salvator alia vicissim interrogatione occurrens, percontatur de Ioanne, deque ijs quæ in ipso animadversa essent donis cœlestibus, quid sentirent? Nec extra rem erat percontatio. De Iesu enim veritate ac virtute cùm isti dubitarent, cui Ioannes testimonium perhibuerat honorificentissimum, caput erat pervidisse quantùm Ioanni habendum fidei esset. Quærit igitur in hunc modum: *Baptisma Ioannis ex Deo erat, an ex hominibus?* Nam quod *de cælo* dicit, idem est ac si diceret, *ex Deo*. Sic ipse quoque secum reputans. Si Ioannem ut hominem Deo afflatum cœlitusque missum agnoscant, ipsius quoque quod de me edidit testimonium accipiant necesse est. Sin Ioannem rejecerint, invidiæ populi patebunt, magnis de sanctitate, ac prophetica autoritate ejus præjudicijs occupati.

„ Τὸ βάπτισμα Ἰωάννου ἐξ οὐρανοῦ ἦν ἢ ἐξ ἀνθρώπων; ἀποκρίθητέ μοι.

30. Baptismus Ioannis è cælo „ erat, an ex hominibus? respon- „ dete mihi.

„ Καὶ ἐλογίζοντο πρὸς ἑαυτούς, „ λέγοντες, ἐαὐ εἴπωμεν, ἐξ οὐρα-

31. At illi cogitãbant secum, „ dicentes, Si dixerimus, De cælo,

„ Io, dicet, Quare ergo non cre-
„ ditis ei?

32. Si dixerimus, Ex homini-
„ bus, timebant populum. omnes
„ enim habebant Ioannem quia
„ vere Propheta esset.

33. Et respondentes dicunt Ie-
„ su, Nescimus. Et respondens Ie-
„ sus, ait illis, Neq; ego dico vobis
„ in qua potestate hæc faciam.

„ νδ, ἐρεῖ, Διατί οὖν οὐκ ἐπιστεύσατε
„ αὐτῷ;

„ Ἀλλ' ἐὰν εἴπωμεν, ἐξ ἀνθρώπων,
„ ἐφοβοῦντο τὸν λαόν· ἅπαντες γὰρ εἶ-
„ χον τὸν Ἰωάννην, ὅτι ὄντως προφή-
„ της ἦν.

„ Καὶ ἀποκριθέντες λέγουσι τῷ
„ Ἰησοῦ, οὐκ οἴδαμεν. καὶ ὁ Ἰησοῦς
„ ἀποκριθεὶς, λέγει αὐτοῖς, οὐδὲ ἐγὼ λέ-
„ γω ὑμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ.

VICT. ANT. Si enim Ioannem ut à Deo missum suscepissét; prorsus & ejus testimonio fidem adhibuissent: quod si facerent, deesse non poterat quin perspectam haberent potestatem, de qua quærebant. Propterea vice sua ipsos interrogat dicens; *Interrogabo vos & ego unum verbum*, cui si responderitis, scietis *in qua potestate hæc faciam*. Si hunc ipsum de me testificantem accipitis, & quis sim intelligetis. Interrogat autem de gratia, quæ erat in Ioanne, quoniam hæc ipsum honorabilem & fide dignum constituebat testem. *Dicite mihi*, inquit, *prius*: *Ex Deo erat baptismus Ioannis, an ex hominibus?* Fuisse autem ex Deo, ipse Ioannes demonstraverat. Angustiantur ergo circa responsum. si enim quod verum erat fatentur, pudere ipsos oporteret incredulitatis suæ, eo ipso manifestandæ quod de Christo non crederent, quod verum de ipso Ioannis testimonium docuisset. Si autem negarent fuisse à Deo Baptistam, populũ timebant. Ajunt ergo: *nescimus*. Et ad hoc consequenter Salvator: *neque ego dico vobis*, ait, *in qua potestate hæc facio*. Manifestum enim erat ipsos, non nesciviſse, sed noluisse respondere. non enim ignoratione veri prohi-

ΒΙΚ. ΑΝΤ. Εἰ γὰρ τὸ Ἰωάννου ἦσαν
ἀποδεδεγμένοι, πάντως καὶ τὴν μαρτυ-
ρίαν ἀκόλουθον ἦν ἀποδέξασθαι· ἐξ ὧν
αὐτὸς ἔπεισαν τὴν ἐξουσίαν ἀναγκαίως ἦν.
ἐρωτᾶ δὲ ταῦτα λέγων ὅτι κἀγὼ ἕνα
λόγον ἐρωτῆσαι βούλομαι, ὃν ἐὰν εἴπητε
μοι, μαθήσεσθε ἐν ποίᾳ δυνάμει ταῦτα
ποιῶ, ἐὰν τούτῳ αὐτὸ τοῦτο ἐμὲ μαρτυ-
ροῦντα δέχεσθε, καὶ τίς εἰμι γνώσεσθε.
ἐρωτᾷ τε τοῦτο τὸ χαριτοῦν τὸν Ἰωάν-
νην. αὐτὴ γὰρ αὐτὸν ἔντιμόν τε καὶ ἀξιό-
πιστον καθίστη μαρτυρεῖν. καὶ εἴπατέ μοι
φησι τοῦτο, ἐξ Θεοῦ ἦν τὸ βάπτισ-
μα Ἰωάννου ἢ ἐξ ἀνθρώπων; τὸ ἐξ Θεοῦ
δεδηλωκὸς αὐτὸς ὁ Ἰωάννης. ξενοχω-
ροῦν οὖν τοῦτο τὴν ἀπόκρισιν ἐκεῖνοι. εἰμὴ
ὁμολόγουν τὴν ἀλήθειαν τοῦ Ἰωάννου, τὴν
ἀπιστίαν ἀφόβως ἂν τοῖς αὐτὸν ἦν πι-
στεύειν ἀκόλουθον φανησομένοις τῇ ἀλη-
θεῖ τοῦ αὐτοῦ μαρτυρίᾳ· εἰ οὖν ἀρνοῖντο
ὅτι τοῦ Θεοῦ ὁ βαπτιστής, φοβούμενοι τὸν
ὄχλον. διὸ ἀποκλεισθέντες ἀποκρίσεως
λέγουσιν, οὐκ οἴδαμεν. καὶ τοῖς τῦτο
ὁ σωτὴρ ἀκολούθως, οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν
φησιν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ. ὡς
γὰρ δῆλον τούτου τυγχάνοντος ὅτι ἔφυ-
γον τὴν ἀπόκρισιν. οὐχὶ οὖν ἀγνοοῦντες ἀλη-
θῶς οὐκ ἀπεκρίναντο· οὐδὲ ἐγὼ φησιν
ὑμῖν λέγω. οὐκ εἶπον. οὐκ οἶδα, ἀλλ'
οὐ λέγω, ἀντὶ τοῦ, οὐκ ἠβουλήθητε ὃ
ἀληθὲς εἰπεῖν· οὐδὲ τὸ παρ' ἐμοῦ πεύξεσθε
ἀποκρίσεως. ἢ καὶ οὕτως· οὐ δυνήσεσθε
οὐδὲ ὑμεῖς τοῦ ἐμοῦ ἀκούειν ὅστις εἰμί,
ἐπεὶ μὴ μάρτυρα οὐ δέχεσθε ὃς ἦλθεν

„ ις

εἰς μαρτυρίαν, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός. εἰ γὰρ ἐπίσασθε ὅτι ὃ φῶς εἰμὶ ὃ ἀληθινόν, ἔγνωτε τοῦτο ἂν ὅτι εἰκότως ἀφαιρῶ σκότῳ ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ τόπου. σκότος γὰρ ἡ φιλοκερδία καὶ αἰσχροκερδία ὃ καλὸν ἰδεῖν οὐκ ἐῶσα.

biti ſunt à reſpondendo. *Neque ego dico vobis*. non dixit: *neſcio*: ſed, *non dico*. quaſi diceret: noluiſtis verum dicere: neque à me reſponſum audietis. Aut etiam ſic: nec vos poteſtis de me audire quis ſim; quoniam teſtem nō ſuſcepiſtis qui venit in teſtimonium, ut teſtimonium perhiberet de lumine. Si enim ſciviſſetis me lumen eſſe verum, agnoſceretis utique quàm conſentaneè tenebras expulerim è loco ſacro. nam avaritia & turpis quæſtus tenebræ ſunt, videre bonum non ſinentes. *Ioan. 1.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ιβ'

„ ΚΑΙ ἤρξατο αὐτοῖς ἐν παραβο-
„ λαῖς λέγειν. ἀμπελῶνα ἐφύτευσεν
„ ἄνθρωπος, καὶ περιέθηκε φραγμόν,
„ καὶ ὤρυξεν ὑπολήνιον, καὶ ᾠκοδό-
„ μησε πύργον, καὶ ἐξέδοτο αὐτὸν
„ γεωργοῖς, καὶ ἀπεδήμησε.

Καὶ ἀπέστειλε πρὸς τοὺς γεωργοὺς τῷ
„ καιρῷ δοῦλον, ἵνα παρὰ τῶν γεωρ-
„ γῶν λάβῃ ἀπὸ τοῦ καρποῦ τοῦ ἀμπε-
„ λῶνος.

„ Οἱ δὲ λαβόντες αὐτὸν ἔδειραν καὶ
„ ἀπέστειλαν κενόν.

„ Καὶ πάλιν ἀπέστειλε πρὸς αὐτοὺς
„ ἄλλον δοῦλον· κἀκεῖνον λιθοβολή-
„ σαντες ἐκεφαλαίωσαν, καὶ ἀπέστει-
„ λαν ἠτιμωμένον.

„ Καὶ πάλιν ἄλλον ἀπέστειλε· κἀ-
„ κεῖνον ἀπέκτειναν, καὶ πολλοὺς ἄλ-
„ λους, τοὺς μὲν δέροντες, τοὺς δὲ ἀποκ-
„ τείνοντες.

„ Ἔτι οὖν ἕνα υἱὸν ἔχων ἀγαπητὸν
„ αὐτοῦ, ἀπέστειλε καὶ αὐτὸν πρὸς αὐτοὺς
„ ἔσχατον, λέγων ὅτι ἐντραπήσονται
„ τὸν υἱόν μου.

„ Ἐκεῖνοι δὲ οἱ γεωργοὶ εἶπον πρὸς
„ ἑαυτοὺς, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος·
„ δεῦτε, ἀποκτείνωμεν αὐτὸν, καὶ ἡμῶν
„ ἔσται ἡ κληρονομία.

„ Καὶ λαβόντες αὐτὸν ἀπέκτειναν,
„ καὶ ἐξέβαλον τοῦ ἀμπελῶνος.

CAPVT XII.

1. ET cœpit illis in parabolis
„ loqui, Vineã paſtinavit homo,
„ & circumdedit ſepem, & fodit
„ lacum, & ædificavit turrim, &
„ locavit eam Agricolis: & pere-
„ grè profectus eſt.

2. Et miſit ad Agricolas in tem-
„ pore ſervum. ut ab Agrico-
„ lis acciperet de fructu vineæ.

3. Qui apprehenſum eum ce-
„ ciderunt: & dimiſerunt va-
„ cuum.

4. Et iterum miſit ad illos aliũ
„ ſervum: & illum in capite vul-
„ neraverunt, & contumeliis af-
„ fecerunt.

5. Et rurſum alium miſit, &
„ illum occiderunt: & plures alios:
„ quoſdam cædentes, alios verò
„ occidentes.

6. Adhuc ergo unum habens
„ filium chariſſimũ, & illum miſit
„ ad eos noviſſimũ, dicens, Quia
„ reverebuntur filium meum.

7. Coloni autem dixerunt ad
„ invicem, Hic eſt hæres: venite,
„ occidamus eum: & noſtra erit
„ hæreditas.

8. Et apprehendentes eũ, occi-
„ derunt: & ejecerunt extra vineã.

9. Quid

9. Quid ergo faciet dominus
» vineæ? Veniet, & perdet co-
» lonos: & dabit vineam a-
» lijs.

» Τί οὖν ποιήσει ὁ Κύριος τῷ ἀμ-
» πελῶνος; ἐλεύσεται, καὶ ἀπολέσει
» τοὺς γεωργοὺς, καὶ δώσει τὸν ἀμπε-
» λῶνα ἄλλοις.

TOLOSANI. Vinea quã plantavit Pater familias populus est, quem peculiari cura ac providentia quasi excoluit Deus. Sepes verò quam ei circumdedit, Lex videlicet intelligitur, quæ istum populum commisceri Gentibus prohibebat. Turris porrò quid aliud, quàm Ierosolymitanum Templũ? Torcular quidem altare est ubi sãguis pro nobis datus fundebatur. Dedit autem Agricolis Templum, Magistris & Principibus Iudæorũ, & misit servum unum; nimirum Eliam, & qui ejus tempore ejusq; instituto Prophetę vixerunt. Deinde alterum secundum, nempe genus Prophetarum, qui ab Osee & Isaia, circaque ea tempora sunt vaticinati. Tertius servus tertia Prophetarum classis fuit, Danielem Ezechielemque complectens, & si qui alij ad captivos apud Babyloniam Iudæos legatione Dei functi sunt. Postremò Filium suum misit Deus, existimans vertturos ipsum Agricolas. quod longè secus fuit. Nam conscelerati vineæ custodes possessione ipsius propria ejectum vineæ dominum, Civitate videlicet Ierusalem eductum Christum, crudelissimè trucidarunt. Hos autem malos malè perdet Dominus vineæ, Christi trucidati Pater, Iudæos condonans Romanis omni supplicio ac calamitate mactandos. quorum carnificinæ qui Iudæi superfuerint & credere voluerint, eos alijs agricolis commendavit Apostolis. nam horum institutione satis magna ex ea Gente multitudo Christi doctrinam amplexa retinuit.

ΤΟΛΩΣ. Ἀμπελὼν ὁ λαός ἐστιν ὃν ἐφύτευσεν ὁ Κύριος. φραγμὸς δὲ ὁ νόμος κωλύων αὐτὸν ἐπιμίγνυσθαι τοῖς ἔθνεσιν. ὁ δὲ πύργος ὁ ναὸς ὁ ἐν Ἱερουσαλήμ· ὃ δὲ ληνὸς τὸ θυσιαστήριον. ἔνθα ἐξεχεῖτο τὸ αἷμα τὸ ὑπὲρ ἡμῶν δοθέν. ἐξέδοτο δὲ τὸν ναὸν γεωργοῖς, τοῖς τε διδασκάλοις καὶ ἀρχουσι τῶν Ἰουδαίων. καὶ ἀπέστειλε δοῦλον ἕνα· ἤτοι τοὺς ἁγίους προφήτας. εἶτα δεύτερον· τοὺς ἅμα τῷ Ὡσηὲ καὶ Ἡσαΐαν. τρίτον δὲ δοῦλον ἀπέστειλε τοὺς ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ· τοὺς ἅμα τῷ Δανιὴλ καὶ Ἐξεκιὴλ. Καὶ τελευταῖον ἀπέστειλε τὸν υἱὸν αὐτοῦ ὁ Θεὸς· ὑπολαμβάνων ὡς ἐντραπήσονται αὐτόν· οἱ δὲ ἐκεῖνοι γεωργοὶ ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος, τῆς Ἱερουσαλὴμ δηλονότι, καὶ ἀπέκτειναν αὐτόν· τοὺτους δὲ κακῶς ἀπολέσας ὁ Κύριος τὸν ἀμπελῶνα καὶ τὸν φονευθέντα πατέρα, παραδίδωσι τοὺς Ῥωμαίους· καὶ τοὺς λοιποὺς ἑτέροις παραδώσει γεωργοῖς τουτέστι τοῖς ἀποστόλοις. οἵτινες διδαχθέντες ὑπ' αὐτοῦ εἰς πλῆθος ἱκανὸν ἤυξησε.

SCHOLIVM.

Cùm torcular altare interpretatur, ubi sanguis pro nobis datus fundebatur, sanguinem pecudum aut volucrum, quæ mactabantur in Templo Ierosolymitano intelligit. quod oblatum pro nobis dicit, id est pro fidelibus antiquæ Legis, quibus cum nos quoque quasi continuum unius Ecclesiæ corpus successione propagatum hodièque facimus. Ad hunc modum Sanctus Ambrosius & alij veteres Abrahamum & similes, Patres & Patriarchas nostros vocant. Quem loquendi modum

usque

uſque hodie uſurpat Eccleſia in canone Miſſæ. Notum autem eſt pecudes mactari olim ſolitas, ut quaſi ſuccidaneæ locum tenerent hominum, qui Deo propter ſupremam ejus excellentiam ac dominium, juſque ſummum vitæ ac necis, ſanguinem & vitam debent. Verum is remittit,& vicarias pro humanis ſatis accipiebat beſtiarum cædes. Sin autem quis pertendat, ſanguinem pro nobis datum non alium poſſe intelligi, quam Chriſti ſanguinem. Dicendum fuerit,eum in altari Legis veteris fuſum dici, non reipſa, ſed figurativè. quoniam omnia vetera ſacrificia figura erant unius illius quo Agnus Dei mactatus eſt pro peccatis mundi.

» Οὐδὲ τὴν γραφὴν ταύτην ἀνέγνωτε, » λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, » οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας.

» Παρὰ Κυρίου ἐγένετο αὕτη, καὶ ἔστι » θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν; καὶ ἐζήτουν » αὐτὸν κρατῆσαι, καὶ ἐφοβήθησαν τὸν ὄχλον.

» Ἔγνωσαν γὰρ ὅτι πρὸς αὐτοὺς τὴν » παραβολὴν εἶπε· καὶ ἀφέντες αὐτὸν, » ἀπῆλθον.

10. Nec ſcripturam hanc legi- » ſtis, Lapidem quem reprobave- » runt ædificantes, hic factus eſt » in caput anguli. *Pſal. 117 22. Iſa. 28. 16.*

11. A Domino factũ eſt iſtud, » & eſt mirabile in oculis noſtris. » Et quærebant eum tenere: & ti- » muerunt turbam.

12. Cognoverunt enim quoniã » ad eos parabolam hanc dixerit. » & relicto eo abierunt.

ΤΟΛΩΣ. Διὰ πάντων τούτων δείκνυσιν, ὅτι καὶ μὴν Ἰουδαῖοι ἐκβάλλεσθαι ἔμελλον, τὰ δὲ ἔθνη εἰσάγεσθαι. διὸ καὶ καὶ Δαβὶδ παρεισάγει μάρτυρα λέγων. Ὑμεῖς τὴν γραφὴν ταύτην ἀνέγνωτε· λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες. καὶ ὁ μὲν λίθος ἐστὶν ὁ Χριστός. οἱ δὲ οἰκοδομοῦντες καὶ ἀποδοκιμάσαντες αὐτὸν οἱ διδάσκαλοι τῶν Ἰουδαίων. ἐτέθη δὲ εἰς κεφαλὴν γωνίας ὡς κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας. Καὶ γὰρ γωνία ἡ Ἐκκλησία λέγεται ὡς συναπτομένη τὴν παλαιὰν καὶ νέαν διαθήκην· αὕτη δὲ ἡ γωνία παρὰ Κυρίου ἐγένετο. Καὶ ἔστι θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλμοῖς τῶν πιστῶν. θαυμαστὴ δὲ ἡ Ἐκκλησία· ὡς ἐκ θαυμάτων συγκειμένη, καὶ διὰ τοῦτο ἀληθινόν τε καὶ βέβαιον ἀποδεικνύουσα τὸ κήρυγμα.

ΤΟLOSANI. His omnibus declarat fore ut Iudæi quidem ejicerentur, Gentes autem introducerentur in Eccleſiam. Cujus rei & Davidem citat teſtem. percontans ecquid illam ejus ſententiam legerint: *Lapidem quem reprobaverunt ædificantes.* Significat hic lapis Chriſtum. ædificantium verò & lapidem reprobãtium nomine deſignantur Magiſtri Iudæorum ac Doctores Legis. Poſitus eſt autem *in caput anguli*: tamquam Eccleſię caput. Angulus enim Eccleſia dicitur, quoniam ea vetus cum novo Teſtamentum coaptat conjungitque. Ipſe porrò hic angulus à Domino factus eſt, & eſt mirabilis in oculis fidelium: meritò mirabilis Eccleſia utpote ex miraculis conflata. Et propterea veram ac firmam, omnique ex parte credibilem doctrinam tradens, cui tot miraculorum ſuffragia fidem extorquere à quantavis contumacia queant.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ἡ παραβολὴ δηλοῖ ὅτι μὴ μόνῳ τῷ τοῦ Ἰωάννου ἠγνωμονήκασιν, ἀλλὰ καὶ τῷ αὐτὸν τὸν Κύριον, ἀρξάμενοι ἀπὸ τῶν οἰκετῶν, προσελθόντες ὕστατον τὸν δεσπότην. διὸ καὶ τὴν ἀποβολὴν εἰκότως πεισομένους αὐτοὺς προδείκνυσι, τὸν ἀμπελῶνα λέγων τὸν Ἰσραὴλ τοῦ οἰκοδεσπότου, τοῦτ' ἔστι τοῦ Θεοῦ, καὶ φραγμὸν περιβλη-

VICTORIS ANT. Parabola ſigni-

significat: non solùm eos in Ioannem, sed & in ipsum Dominum se gessisse ingratè: incipientes à servo, & usque ad herum progressos. Propterea meritò abjiciendos ipsos prænunciat: per vineam, Israel designans; per vineæ Dominum, Deum; per sepem circumdatam, securitatem ex Dei protectione. Itaque cùm ablationem sepis minatur Deus in Isaia Propheta, securitatem qua fruebatur Israel ipsi auferendam significat. *Et fodit lacum*: torcular quidem, ut alius habet Evangelista, altare intelligens, cui lacus subjicitur excipiendo sãguini victimarum. Turris Templũ significat illud longè clarissimum, magnificentissimum, & fama celeberrimum inter homines. Locatam fuisse ait, vineam agricolis: hoc est Principibus Sacerdotum & Magistris. Addit peregrè abijsse Dominum vineæ, hoc est: dedisse spatium ad proventum fructuum: quos deinde quasi ex peregrinatione redux, repeteret præsens. Iam ratio quidem ac forma Parabolæ videtur personam Domini vineæ reservare Deo Patri; utique à quo missum ad agricolas Filium deinde commemorat, missum autem per Incarnationem propriam Verbi: non tamen omninò separandus est Filius à Patre in illa mentione Patrisfamilias vineam plantantis; quippe cùm *per ipsum omnia facta sint*. Et Isaias vineam *dilecti* esse ait. Post hæc repetitionem fructuum, hoc est vitæ secundum Legem ductæ, ubi tempus præfixum advenisset, primùm fuisse factam ait per servum; quo verberato & occiso, submitti rursus alium servum oportuerit ad fructum repe-

Is. v. 5.

Ioan. 1.

θέντα ἀσφαλείᾳ τῇ παρὰ Θεοῦ· διὸ καὶ καθαίρεσιν τοῦ φραγμοῦ ἀπειλῶν ὁ Θεὸς ἐν τῷ προφήτῃ Ησαΐᾳ, τὴν ἀσφάλειαν ἐδήλωσεν περιαιρεθησομένην αὐτῶν. καὶ ὤρυξεν ὑπολήνιον· λῆνον μὲν, ὡς ἕτερός φησιν Εὐαγγελιστὴς, τὸ θυσιαστήριον λέγων, ὑπολήνιον δὲ τὸ ὑποκάτω, ἔνθεν τῶν θυσιῶν τὸ αἷμα ἐδέχοντο. πύργον δὲ τὸν ναὸν ἐπιφανέστατον ἐν ἀνθρώποις καὶ ὑψηλότατον. ἐκδεδωκέναι τε ἔφη τὸν ἀμπελῶνα γεωργοῖς, τοῦτ' ἔστι τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ διδασκάλοις· καὶ ἀποδεδημηκέναι, τοῦτ' ἔστι δεδωκέναι χρόνους εἰς καρποφορίαν, ἣν ὥσπερ ἐπιστὰς πάλιν ἤμελλεν ἀπαιτῆσαι. ταῦτα δὲ εἰς τὸν πατέρα μὲν λέγεται κατὰ τὴν ὑπόθεσιν τῆς παραβολῆς, καθ' ἣν ἴδιον τὸν υἱὸν εἰσάγει ἡ παραβολὴ, ὅτι καὶ ἰδία τοῦ λόγου ἡ σάρκωσις· οὐ μὴν χωρίζει γε τὸν υἱὸν ἀπὸ τοῦ πατρὸς ὁ περὶ τοῦ οἰκοδεσπότου λόγος, εἴπερ πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο. αὐτίκα καὶ ὁ Ησαΐας τοῦ ἀγαπητοῦ λέγει τὸν ἀμπελῶνα· μετὰ δὲ ταῦτα τὴν ἀπαίτησιν τῆς καρποφορίας τοῦτ' ἔστιν τοῦ νομικοῦ βίου, παρόντος τοῦ καιροῦ φησι γεγενῆσθαι διὰ δούλου πρῶτον· οὗ τυπτηθέντος καὶ ἀναιρεθέντος, δι' ἑτέρου δούλου πάλιν τὴν ἀπαίτησιν ἔδει γεγενῆσθαι. εἶτα καὶ τρίτον πάλιν ἀπεσταλκέναι αὐτοῖς, καὶ οὕτω τὸ τελευταῖον διὰ τοῦ υἱοῦ τὴν ὑπερβάλλουσαν ἐπιδεικνύντος εἰς τὸ καταδέσαι μειζόνως· οὐχ ὡς ἀγνοοῦντος τὸ ἀποβησόμενον τοῦ πέμποντος, ἀλλ' ὡς τοῦ πράγματος ἔχοντος ἄξιον ἐντροπῆς. δοῦλον τε πρότερον μὲν λέγουσι τοὺς ἐν καιρῷ Ηλιοῦ καὶ αὐτὸν Ηλίαν προφήτας, δεύτερον δὲ τὸν Ησαΐαν, καὶ Ωσηὲ καὶ Αμῶς, τρίτον δὲ τοὺς περὶ τὸν Εζεχιὴλ καὶ Δανίηλ· καὶ κατὰ ταύτην γε τὴν διαίρεσιν τὸ, τὰ τρία ἔτη ἔρχομαι ζητῶν καρπὸν ἐν τῇ συκῇ ταύτῃ, καὶ οὐχ εὑρίσκω, εἰς τοὺς προφήτας ἂν λέγοιτο, ἵνα τέταρτον ἔτος ἢ τὸ τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου, καὶ μὴ τρίτον. ἐπάγει γοῦν ἡ παραβολὴ τὸ κατὰ τοῦ Κυρίου τόλμημα

μημα, ὅτι ζωιέντες αὐτὸν ὄντα κληρονόμ@, μείζονα τ τόλμαν ἐνεδείξαντο, ὡς ἀποκτεῖναι αὐτὸν, καθελόντες τὴν κληρονομίαν. ἐξέβαλον ἔν αὐτ, φησὶν ἔξω τ ἀμπελῶν@, τοῦτ ἔστιν τ πόλεως, καὶ τ ναοῦ, ⁊ ἀπέκτειναν. οὐχ ὡς ἠ ἀκολουθία τ παραβολῆς ἔχει δύναται αὐ@ εἶ) τ παρεσόμενον ὅτι πρωρία τῶν ὅλων· ὅτι δὲ αὐτός ὄστι, δῆλον. ἤδη ἦν κριτικὴ πως αὐτοῦ παρουσία ὅ παραδοθῶναι Ρωμαίοις @ λαόν. αὐτοῦ τὸ ἔργ@ ⁊ τῶν Ρωμαίων. ⁊ τότε ἡ ἔκδοσις τοῦ ἀμπελῶν@ ἡ εἰς ἑτέρους γεωργούς, τουτέστιν εἰς τοὺς ἀποστόλους ⁊ τοὺς ἐξ ἐθνῶν διδασκάλους. Διὰ πάντων δείκνυσιν ὅτι οἱ μ ἐκβάλλεσθαι ἤμελλον, τὰ δὲ ἔθνη εἰσάγεσθαι. ⁊ καλῶς εἶπε, παρὰ Κυρίου ἐγένετο· ἵνα μάθωσιν ὅτι οὐδὲν τῷ Θεῷ ἐναντίον τῶν γινομένων ἐστίν. ⁊ ἔστι θαυμαστόν. ⁊ μάλα εἰκότως. λίθον δὲ ἑαυτ λαλεῖ ⁊ οἰκοδόμους, ὥσπερ ⁊ γεωργοὺς πρώην ἐκάλεσε τοὺς διδασκάλους τῶν Ιουδαίων· ἑαυτ δὲ μ τὸ παρ' ἐκείνοις ἀποδοκιμασθὲν κεφαλὴ γωνίας καθισάμενο@, τουτέστιν ἐθνῶν ⁊ Ιουδαίων· παρὰ Κυρίου δὲ τοῦτο μ θαῦμα ἀνθρώποις τοῖς Ζωιφσιν, ὅτε δὴ μ θάνατον ζῶν φαίνεται Χριστὸς βασιλεὺς ὢν ἀγαπώντων τε ⁊ ὑπηκόων· ⁊ τὰ ἔθνη ποιῶν ἄλλα ⁊ οἰκεῖα Θεῷ. τὸν ἐξαρχὴ δὲ αὐτοῖς τὸ μὴ πείθεσθαι αὐτῷ, ἀλλὰ ⁊ καταφρονεῖν ὅτι πρωρίᾳ τ ἐλέγχονται Ζηδύδυσι· καὶ ὅτι κεκαλυμμένου τοῦ ἐλέγχου καὶ μὴ παρφανοῦς γενομένου· κρείττους δὲ ἦ οἱ ἀποκεκαλυμμένοι ἔλεγχοι κρυπτομένης φιλίας, τουτέστιν δολερᾶς ⁊ κολακευτικῆς, ὡς Σολωμῶντι δοκεῖ· ὡρμηκότες δὲ ὅτι φόνου ἐπέχονται φόβῳ ἀνθρώπων, ἀ φοβῳ Θεοῦ.

tendum: inde & tertium rursus ad eosdem agricolas missum: & sic demum Filium eodem destinatum ac profectum ultrò; nempe, pro excellenti caritate sua demereri eo modo sibique devincire majorem in modum ingratos animos studẽtem. Porrò mittens Pater nõ utique ignorabat quid eventurum esset: sed quocumque periculo mittere decrevit rebellibus, contemptoribus servorum, Personam ipsis sine dubio venerabilem. Iam servus primũ missus dicitur Elias fuisse, ac qui cũ eo & sub eo Prophetæ floruerunt. Servus secundò missus, altera classis Prophetarum fuerit ex Isaia, Osee, Amos & cæteris illorum temporum conflata. Tertium denique servum repræsentare putant Ezechielem ac Danielem, quique ipsorum æquales ac socij fuere. Cui partitioni non ineptè accomodaveris annos tres, quibus vacuam fructu vineam repertam queritur Dominus dicens: *Anni tres sunt ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac, & non invenio*. quod ad Prophetarum culturam referatur licet. ut quartus annus moræ ac culturæ arbori sterili indultus, intelligatur adventus. quartus, inquam, non tertius. Adjungit Parabola facinus attentatũ in Dominum: quomodo scilicet agricolæ ex eo ipso quod scirent illum qui postremus veniebat hæredem esse, majore audacia concepta, usque ad ejus cædem proruperint, spe ac cupiditate hæreditatis invadendæ. Ejecerunt igitur eũ, inquit, extra vineam, hoc est extra civitatem & Templũ, & occiderunt. Non patitur quidem series Parabolæ, ut idem qui dicitur occisus, adsit ad repetendas ab interfectoribus pœnas; revera tamen eundem esse, manifestum est. Atque adeo jam nunc ipso primo adventu judicium

Luc. 13. 17.

exercere iſtud cæpit, condonans Romanis populum ſuum. Nam hæc Iudaicæ Gentis ſervitus permiſſioni juſtæ Dei potiùs quàm potentiæ Romanorum imputanda eſt. Et tunc data eſt vinea alijs agricolis, hoc eſt Apoſtolis & Magiſtris ex gentibus vocatis. Per quæ cuncta oſtendit ejiciendos Iudæos, Gentiles autem introducendos. Et benè addidit: *A Domino factum eſt iſtud*. ut oſtendat nihil eorum, quæ tũc fierent Deo contrarium eſſe. *& eſt mirabile*. utique quam optimo jure. Lapidem autem ſe ipſum vocat; Ædificantes autem, ut & paulo ante agricolas, vocavit Magiſtros Iudæorum. Se ipſum verò dicit, poſtquam ab illis reprobatus ſit, factum caput anguli, quo vidélicet coëunt Gentiles & Iudæi. A Domino autem hoc eſſe miraculum hominibus intellectu prę-ditis. quando ſcilicet poſt mortem vivens apparet Chriſtus, Rex conſtitutus cœleſtium & terreſtrium, & Gentes ſanctificans, Deoque admovens. Non ſufficit autem ipſis non credere illi; ſed comprehendere ad ſupplicium illum, à quo arguuntur, ſtudent: etſi reprehenſio non aperta, ſed quodam ſymbolo tecta fuerit. Meliores porrò ſunt reprehenſiones apertæ, quàm tecta, hoc eſt doloſa, & adulatrix amicitia, ut Salomoni videtur. Porrò incitatos ad inferendam necem, non Dei, ſed hominum timor cohibet.

13. Et mittunt ad eos quoſdã
„ ex Phariſæis & Herodianis: ut
„ eum caperent in verbo.
14. Qui venientes dicunt ei,
„ Magiſter ſcimus quia verax es,
„ & non curas quemquam: nec
„ enim vides in faciem hominũ,
„ ſed in verttate viam Dei doces;
„ licet dari tributum Cæſari: an
„ non dabimus?
15. Qui ſciens verſutiam illo-
„ rum, ait illis, Quid me tentatis?
„ afferte mihi denarium ut videã.
16. At illi attulerunt ei. Et ait
„ illis, Cujus eſt imago hæc, & in-
„ ſcriptio? Dicunt ei, Cæſaris.
17. Reſpondens autem Ieſus
„ dixit illis, Reddite igitur quę sũt
„ Cæſaris, Cæſari: & quę sũt Dei,
„ Deo. Et mirabantur ſuper eo.

„ Καὶ ἀποστέλλουσι πρὸς αὐτὸν τι-
„ νας τῶν Φαρισαίων & τῶν Ηρωδια-
„ νῶν, ἵνα αὐτὸν ἀγρεύσωσι λόγῳ.
„ Οἱ δὲ ἐλθόντες λέγουσιν αὐτῷ,
„ διδάσκαλε, οἴδαμεν ὅτι ἀληθὴς εἶ,
„ καὶ οὐ μέλει σοι περὶ οὐδενός· οὐ γὰρ
„ βλέπεις εἰς πρόσωπον ἀνθρώπων,
„ ἀλλ' ἐπ' ἀληθείας τὴν ὁδὸν τοῦ Θεοῦ
„ διδάσκεις· ἔξεστι κῆνσον Καίσαρι δοῦ-
„ ναι, ἢ οὔ; δῶμεν, ἢ μὴ δῶμεν;
„ Ὁ δὲ εἰδὼς αὐτῶν τὴν ὑπόκρισιν,
„ εἶπεν αὐτοῖς, τί με πειράζετε; φέ-
„ ρετέ μοι δηνάριον, ἵνα ἴδω.
„ Οἱ δὲ ἤνεγκαν. καὶ λέγει αὐτοῖς,
„ τίνος ἡ εἰκὼν αὕτη & ἡ ὑπογραφή;
„ οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ, Καίσαρος.
„ Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ιησοῦς, εἶπεν
„ αὐτοῖς, ἀπόδοτε τὰ Καίσαρος Καί-
„ σαρι, & τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ. καὶ
„ ἐθαύμασαν ἐπ' αὐτῷ.

EIVSDEM. Herodiani per ea tempora erant qui Herodem, ut fertur, Chriſtũ eſſe contendebant. quamquam alij Herodianos fuiſſe

ΑΥΤΟΥ. Ηρωδιανοὶ κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἦσαν οἱ τὸν Ηρώδην Χριστὸν λέγοντες, ὡς ἱστορεῖται. ἄλλοι δὲ Ηρωδιανοὺς φασὶ τοὺς Ηρώδου στρατιώτας.

τοῦτους

τούτους δὲ καὶ ὡς ἐναντιοῦντας τῷ Χριστῷ τῷ ἀληθινῷ, καὶ ὡς περὶ τὸν ἄρχοντα ὄντας, τῆς κατηγορίας αὐτῶν μάρτυρας παρεῖναι βούλονται τῇ ἐρωτήσει τῶν πειραζόντων καὶ βουλομένων ἀκοῦσαί τι παρ' αὐτοῦ ὅτι μὴ δότε φόρον. τοῦτο γὰρ σαφῶς ὁ παρὼν εὐαγγελιστής φησι, δῶμεν ἢ μή; διὰ τοῦτο δὴ τὰ ἐγκώμια καὶ ἡ μαρτυρία τοῦ ἀληθεύειν ἅπαντα, καὶ πᾶσαν ὀρθὴν πρᾶξιν ἀληθινῶς καὶ μετὰ παῤῥησίας ὑποτίθεσθαι, αὕτη γὰρ ἡ ὁδὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ μὴ φροντίζειν τινὸς, μηδὲ ὑποστέλλεσθαι πρόσωπον. ταῦτα γὰρ λέγουσιν, ὡς ὑπαγαγεῖν αὐτὸν δυνάμενοι καταφρονῆσαι τοῦ ἄρχοντος καὶ ἀπαγορεῦσαι τοὺς τελουμένους βασιλεῖ φόρους. εἰδότες ὅτι καὶ ὁ Ἰούδας ὁ Γαλιλαῖος εἰσηγησάμενος μὴ ὑπακούειν βασιλεῖ, μηδὲ ἀπογράφεσθαι τὰς οὐσίας, ἀπώλετο· καὶ πάντες ὅσοι ἐπείθοντο αὐτῷ διεσκορπίσθησαν. πρὸς δὲ τὴν τοιαύτην πεῖραν ὁ τοῦ σωτῆρος λόγος, πρῶτον μὲν αὐτὸ τοῦτο ἐξελέγχει ὅτι πειράζουσιν. ἵνα μηδὲ ὡς λανθάνοντες αὐτὸν μεγαφρονῶσιν, ἀλλ' ἴδωσιν ὅτι καὶ τὰ ἐγκαρδία γινώσκει. τοῦτο γὰρ δηλοῖ δὲ, εἰδὼς αὐτῶν τὴν ὑπόκρισιν. εἶτα κελεύει δὲ ἀργύριον προσενεχθῆναι αὐτῷ δὲ τελούμενον βασιλεῖ. καὶ οὐχ ὅτι ἀγνοεῖ τὴν ἐπιγραφὴν, ἀλλ' ἵνα ἐκ τοῦ θεωρουμένου τὴν ἀπόκρισιν εὐλόγως ποιήσηται, καὶ ἐξ ὧν ἀποκρίνονται δὲ ἑπόμενον ἀκούσωσιν. ἐρωτήσας γὰρ τίνος ἡ εἰκὼν καὶ ἡ ἐπιγραφή; ὡς ἔφησαν, τοῦ βασιλέως, ἀκόλουθον ἐκ τοῦ ἐκείνων λόγου τὴν ἀπόκρισιν ἀπέδωκεν, ὅτι βασιλεῖ μὲν τὰ βασιλέως ἀποδοῦναι δεῖ, Θεῷ δὲ τὰ τοῦ Θεοῦ· ἐπισυνάψας δὴ τὰ περὶ Θεοῦ, οὐδὲ τοῦ δοκεῖν κολακεύειν ἄρχοντα κατέλιπεν αὐτοῖς συκοφαντίαν. ἐπεὶ δοκεῖ δουλεία τις εἶναι ἀνθρώπου καὶ οὐ Θεοῦ, δὲ φόρους διδόναι. ὅθεν θαυμάσαντες δὲ ἄληπτον τοῦ λόγου, ἀπῆλθον.

ΤΟΛΩΣ. Ηρωδιανοὺς κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἐκάλουν οἱ μὲν τοὺς λέ-

ajunt Herodis milites. Hos autem ut Christo verò adversantes, & Principi familiares, ideoque suffragatores haud dubiè futuros accusationis suæ, testes adesse voluerunt interrogationis qua Dominum tẽtabant, elicere ex ipso aliquid volentes quo negare videretur, dandum tributũ. Hoc enim clarè præsens Evangelista exprimit: *Dabimus? an non dabimus?* Ad eam fraudem præmittebantur encomia, & illud, de veracitate in cunctis inflexibili, liberaque nec humanis respectibus obnoxia professione verorum officiorum, testimonium. Hoc enim *via Dei* est. recta tendere in bonum, non curando quemquam, nec inflecti se sinendo reverentia personæ cujuslibet. Tales verborum insidias prætendunt tãquam sic possent eum pertrahere ad contemnendum Principem, & vetandam collationem exigi solitorum ab Imperatore vectigalium. Sciẽtes Iudam Galilæum ideo perijsse quod docuisset, non esse obediendum Imperatori: neque permittendum censum rei familiaris: & omnes qui ei adhæserant dissipatos esse. Adversus talem tentationem sermo Salvatoris, primùm quidem illud ipsum detegit & palàm coarguit, quod dissimulabant, tentandi eos animo venire: ne si se latere ipsum putarent, hinc velut primo successu fraudis suæ sibi applauderent & majores inde spiritus sumerent: sed potiùs animadverso, penetrare ipsum arcana mẽtium, contraherent & damnarent spes inanes. Hoc significant illa verba: *sciens versutiam eorũ*. Deinde jubet nummum afferri sibi, qui Cæsari pendebatur. nõ quod prius nesci-

neſciret ejus inſcriptionem: ſed ut ex conſpectu rei præſentis opportunior & probabilior adſtantibus naſceretur interrogatio, ad quam ubi quod erat neceſſe, doloſi captatores reſpondiſſent, tum viciſſim audirent doctrinam ſuam nulli calumniæ obnoxiam. Cũ enim quęſiviſſet, cujus eſſet imago illa & ſuperſcriptio; ut reſponderunt Imperatoris eſſe: aptè ac conſequenter ex ipſa oratione captantiũ ſubtexuit reſponſum ab ipſorum inſidijs ſecurum: Imperatori, quæ Imperatoris ſunt, Deo, quæ Dei ſunt, eſſe reddenda. Adjungendo mentionem Dei, adulationis in Principem, omnem à ſe ſuſpicionem amolitus eſt, ut ne ſpeciem quidẽ ipſis, nedum anſam relinqueret tale quid calumniandi. quandoquidem videtur ſervitus quædam eſſe hominis, & non Dei, tributa dare. unde admirati ſapientiam irreprenſibilis dicti, abierunt.

γοντας Ⓦ Ηρῳδίωι εἶ) Ⓦ Χριστόν. Ⓐ δὲ τὸς Ηρῳδιανὸς γραπτώτας· ὃς ποθ᾽ ὅτε λάβοντο Ⓐ Φαρισαῖοι, ὡς ἂν μαρτυρήσωσι τοῦ τῶ μελλόντων ῥηθήναι ὑπὸ Χριστοῦ· καὶ ἐπ᾽ ἴνα λάβωσιν αὐτὸν καὶ ἀπάγωσι. Καὶ ἀπελθόντες ποθὸς Ⓦ Κύριον μετὰ τῶν εἰρημένων Ηρωδιανῶν ποτε ρῶν) κολακευτικῶς ἀπαντᾷν αὐτόν. καὶ λέγουσιν αὐτῷ. οἴδαμεν ὅτι ἀληθὴς ποτὸ πρόσωπον ἀνθρώπων, καὶ οὐ μέλει σοι ὑπὸ ἀρχῆ ὁ Καῖσαρ, ἢ οὐ; λαβεῖν αὐτόν. Καὶ εἰ μὲν εἴπῃ ὅτι ἔξεστι τελεῖν τῷ Καίσαρι· μαβάλωσιν αὐτὸν ποθὸς Ⓦ ὄχλον, ὡς καταδικάζοντα αὐτὸς τοῖς Ρωμαίοις. εἰδὲ εἴπῃ, οὐκ ἔξεστι, κατηγορήσωσιν αὐτοῦ ὡς ἀντικειμένου τῷ Καίσαρι. ὁ δὲ Κύριος ὃ τοιοῦτον σκαιώρημα γνοὺς, λέγει αὐτοῖς, ὑποδείξατέ μοι τὸ νόμισμα· καὶ ἰδὼν ἐν αὐτῷ τινὶ τὸ Καίσαρος εἰκόνα· λέγει αὐτοῖς· ἀπόδοτε τῷ εἰκονιζομένῳ ὃ ἔχει τινὶ εἰκόνα· τὰ οὖν τοῦ Θεοῦ ἀπόδοτε τῷ Θεῷ.

TOLOSANI. Herodianos per ea tempora vocabant vel eos qui dicerent Herodem Chriſtum eſſe, vel Herodis ſatellites ac prætorianos, quos ſibi adjunxerunt Phariſæi ad Chriſtum acceſſuri. teſtes videlicet ut eſſent eorum quæ dicerentur à Chriſto. tum etiam ut ea armata manu ad eum comprehendendum abducendumque uterentur. Adeuntes igitur cum tali comitatu Dominum, conantur primùm adulationibus delinire ipſum ac fallere: Scimus, inquientes, te nullo perſonarum reſpectu ab officio atque à veritatis profeſſione retardari. ac ne Cæſaris quidem majeſtate conturbari quominus contra ejus quoque autoritatẽ ac potentiam quod jus æquumque fuerit dicere audeas ac facere. Hæc præfati ancipitem de cenſu quæſtionem ſubjiciunt. ad quam ſi Chriſtus diceret: licere tributum Cæſari pendere: criminarentur eum ad populum, ut patriæ proditorem libertatis & Romanæ tyrannidis pararium. Sin reſponderet, nequaquam licere: reum peragerent majeſtatis, atque ut perduellem Cæſariſque hoſtem ejus iræ periturum obijcerent. At Dominus crudelem verſutiam lævarum mẽtium in ipſis penitus introſpiciens cordibus, ait ipſis: oſtendite mihi numiſma. in eo cùm Cæſaris effigiem vidiſſet, Aequum eſt, ait, hoc metallum ei reddi cujus ſpecie impreſſum eſt: ſed & illud æquiſſimũ, ut Deo reddantur quæ ſunt Dei.

18. Et venerunt ad eum Sad- „ Καὶ ἔρχονται Σαδδουκαῖοι ποὸς αὐτ

НБ ОНУ Library of Mehl Meyer

„ αὐτ, οἵτινες λέγουσιν ἀνάστασιν μὴ
„ εἶ), καὶ ἐπηρώτων αὐτὸν λέγον-
„ τες,

„ Διδάσκαλε, Μωσῆς ἔγραψεν
„ ἡμῖν ὅτι ἐάν τινος ἀδελφὸς ἀποθά-
„ νῃ καὶ καταλίπῃ γυναῖκα, καὶ τέκ-
„ να μὴ ἀφῇ, ἵνα λάβῃ ὁ ἀδελφὸς αὐ-
„ τοῦ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἐξαναστή-
„ σῃ σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ.

„ Ἑπτὰ ἀδελφοὶ ἦσαν, καὶ ὁ πρῶ-
„ τος ἔλαβε γυναῖκα, καὶ ἀποθνήσ-
„ κων οὐκ ἀφῆκε σπέρμα.

„ Καὶ ὁ δεύτερος ἔλαβεν αὐτὴν, καὶ
„ ἀπέθανε, καὶ οὐδὲ αὐτὸς ἀφῆκε σπέρ-
„ μα· καὶ ὁ τρίτος ὡσαύτως.

„ Καὶ ἔλαβον αὐτὴν οἱ ἑπτὰ, καὶ οὐκ
„ ἀφῆκαν σπέρμα. ἐσχάτη πάντων
„ ἀπέθανε καὶ ἡ γυνή.

„ Ἐν τῇ οὖν ἀναστάσει ὅταν ἀναστῶσι,
„ τίνος αὐτῶν ἔσται γυνή; οἱ γὰρ ἑπτὰ
„ ἔσχον αὐτὴν γυναῖκα.

„ Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν
„ αὐτοῖς, οὐ διὰ τοῦτο πλανᾶσθε, μὴ
„ εἰδότες τὰς γραφὰς, μηδὲ τὴν δυνα-
„ μιν τοῦ Θεοῦ;

„ Ὅταν γὰρ ἐκ νεκρῶν ἀναστῶσιν,
„ οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε γαμίσκονται· ἀλλ'
„ εἰσὶν ὡς ἄγγελοι οἱ ἐν τοῖς οὐρα-
„ νοῖς.

„ Περὶ δὲ τῶν νεκρῶν, ὅτι ἐγείρον-
„ ται, οὐκ ἀνέγνωτε ἐν τῇ βίβλῳ Μω-
„ σέως, ὅπου τὸ βάτος, ὡς εἶπεν αὐτῷ ὁ
„ Θεὸς, λέγων, Ἐγὼ ὁ Θεὸς Ἀβραάμ,
„ καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαὰκ, καὶ ὁ Θεὸς Ια-
„ κώβ;

„ Οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς Θεὸς νεκρῶν,
„ ἀλλὰ Θεὸς ζώντων· ὑμεῖς οὖν πολὺ
„ πλανᾶσθε.

ΤΟΛΩΣ. Τῶν Ἰουδαίων οἱ μὲν Ἐσ-
σαῖοι ἐκαλοῦντο οἱ δὲ Φαρισαῖοι οἱ δὲ
Σαδδουκαῖοι. ἐκ δὴ τούτων ἁπάντων οἱ
Σαδδουκαῖοι ἔλεγον μὴ εἶ) ἀνάστασιν·

„ ducæi, qui dicũt resurrectionem
„ non esse: & interrogabant eum
„ dicentes,

19. Magister, Moyses nobis
„ scripsit, ut si cujus frater mor-
„ tuus fuerit, & dimiserit uxorem,
„ & filios non reliquerit, accipiat
„ frater ejus uxorem ipsius, & re-
„ suscitet semen fratri suo.

20. Septem ergo fratres erant:
„ & primus accepit uxorẽ, & mor-
„ tuus est non relicto semine.

21. Et secundus accepit eã, &
„ mortuus est: & nec iste reliquit
„ semen. Et tertius similiter.

22. Et acceperunt eã similiter
„ septẽ: & non reliquerunt semen.
„ novissima omnium defuncta est
„ & mulier.

23. In resurrectione ergo cùm
„ resurrexerint, cujus de his erit
„ uxor? Septem enim habuerunt
„ eam uxorem.

24. Et respondens Iesus, ait il-
„ lis, Nonne ideo erratis, non
„ scientes scripturas, neque virtu-
„ tem Dei.

25. Cùm enim à mortuis re-
„ surrexerint, neque nubent, ne-
„ que nubentur: sed sunt sicut
„ Angeli in Cœlis.

26. De mortuis autẽ quòd re-
„ surgant, non legistis in libro
„ Moysi, super rubum quomodo
„ dixerit illi Deus, inquiens, Ego
„ sum Deus Abraham, & Deus
„ Isaac, & Deus Iacob?

27. Nõ est Deus mortuorum,
„ sed vivorum. Vos ergo multùm
„ erratis.

TOLOSANI. Iudæorum aliqui Essæi vel Esseni vocabantur: alij Pharisæi; postremò nonnulli Sadducæi. Horum uni omniũ quos

ultimo

ultimo nominavi Sadducæi, dicebant non esse resurrectionem, neque Angelum, neque spiritũ. Igitur isti ad Salvatorem accedentes talem quãdam narrationem componunt, quo scilicet probent absurdum ac falsum esse dogma resurrectionis. Septem, inquiunt, fratres erant, qui eandem omnes ordine uxorem habuerunt. Sequũtur cætera, quibus illi putabant palmarium ad convellendã resurgendi spem argumentum contineri. Iecerant autem fundamentũ ejus, quam fingebant fabulę eam Mosis Legem, quæ fratrem superstitem defuncti viduam ducere jubebat. Hic Salvator, quò fraus eorũ aspiraret, statim sentiens, errare ipsos monet ignoratione scripturarum. Non enim, inquit, ut putatis vos, vita erit post resurrectionem hujus similis, corporeis sensibus pollens & voluptatum dolorumque vicissitudinibus obnoxia. Sed alia quædam corporeæ gravitatis expers, & angelicæ imitatione naturæ felix. Hoc vos idcirco quod nescitis, resurrectionem abhorretis credere. Atqui, ut dixi, in illa beata vita nec libidinis corruptio erit, nec liberis gignẽdis opera dabitur. Fluxæ siquidem mortalitatis, cujus necessitas hic viget, illinc submota longissimè est, remedium generatio est. Nullæ igitur ibi nuptiæ unde mors exulat. sed vitam planè degemus Dei Angelis quam simillimam, omni Successionis cura propagandæ solutissimi. nam cur hæredem semper victuri quæreremus? Fore autem resurrectionem planè vincit is scripturæ locus quo se Deus profitetur Abrahami, Isaaci & Iacobi Deum. qui si essent

μήτε Αγγελῳ μήτε Πνεῦμα. οὗτοι τοίνυν δολερῶς προσελθόντες τῷ Σωτῆρι πλάττουσι τοιαύτην διήγησιν· ὥστε τὴν ἀνάστασιν ἀναιρεῖν· ἑπτὰ δὲ συντιθέασιν ἀδελφοὺς μίαν γαμήσαντας γυναῖκα· τοῦτο δὲ ἐποίουν ἵνα διασύρωσι τὴν ἀνάστασιν. προεβάλλοντο δὲ καὶ τοῦ Μωσέως νόμῳ. διὸ καὶ ὁ τῆς διανοίας αὐτῶν σκαιώρημα γνοὺς ὁ Σωτὴρ, δείκνυσιν αὐτοὺς ἀγνοοῦντας τὰς γραφὰς· λέγων. ὅτι οὐκ ἔστιν ὡς ὑπειλήφατε ὑμεῖς ἡ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ζωὴ σωματική τις καὶ τοιαύτην ἔχουσα τὴν διαγωγήν. ἀλλ' ἀσώματός τε καὶ ἀγγελική. διὰ γοῦν τὴν ἄγνοιαν ταύτην ὑπολαμβάνετε μὴ εἶναι ἀνάστασιν· οὐδὲ γὰρ φθείρεσθαι μέλλομεν. οὐδὲ τεκνοποιεῖν. τοῦτο γὰρ τῶν φθαρτῶν σωμάτων καὶ μὴ μενόντων ἀεί. διὸ καὶ ὁ γάμος ἀναιρεθήσεται· καὶ ὡς ἄγγελοι Θεοῦ ἐσόμεθα τότε μηδένα λόγῳ τῆς τοῦ γένους διαδοχῆς ποιούμενοι. ἔστιν ἄρα ἀνάστασις ὡς ἡ θεῖα δηλοῖ γραφή. λέγουσα· ὁ Θεὸς Αβραὰμ, Καὶ Ισαὰκ, καὶ Ιακώβ· ὥστε οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς νεκρῶν ἀλλὰ ζώντων.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Τίνες εἰσὶν οἱ Σαδδουκαῖοι; αἵρεσις Ιουδαίων ἑτέρα λέγουσα μὴ εἶναι ἀνάστασιν, μήτε ἄγγελον, μήτε πνεῦμα. καὶ ἐντεῦθεν μὲν οὐδὲν αὐτῷ περὶ ἀναστάσεως λέγουσι. πλάττουσι δὲ τινα λόγῳ, καὶ πρᾶγμα συντιθέασιν ὡς ἐπίπαν μὴ γεγενημένον, οἰόμενοι εἰς ἀπορίαν αὐτὸν ἐκβαλεῖν, καὶ τὸ ἀνάστασιν εἶναι ἀνατρέψαι. καὶ τίνος ἕνεκεν οὐκ ἔπλασαν δύο ἢ τρεῖς, ἀλλ' ἑπτά; ὥστε ἐκ περιουσίας κωμῳδῆσαι τὴν ἀνάστασιν. διὸ καὶ λέγουσι, πάντες ἔσχον αὐτήν· τί οὖν ὁ Χριστός; πρὸς ἀμφότερα ἀποκρίνεται, οὐ πρὸς τὰ ῥήματα, ἀλλὰ πρὸς τὴν γνώμην, ἱστάμενος καὶ ὅτι ἀνάστασις ἔσται, καὶ οὐ τοιαύτη ἀνάστασις οἷα ὥς φασί τινες τοὺς Φαρισαίους ὑπολαμβάνειν. τί γάρ φησι; πλανᾶσθε μὴ εἰδότες τὰς γραφὰς μηδὲ τὴν δύναμιν

τοῦ

τοῦ Θεοῦ. ἐπεὶ γὰρ ὡς εἰδότες, Μωσέα προεβάλλοντο καὶ τῷ νόμῳ, δείκνυσιν αὐτοὺς τὰς γραφὰς ἀγνοοῦντας, ἐκ δὲ τούτου καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ. καὶ ἐπειδὴ αἴτιον ἦν τοῦ μὴ νομίζειν ἀνάστασιν, τὸ τοιαύτην ὑποπτεύειν γενήσεσθαι πραγμάτων κατάστασιν, αἴτιον θεραπεύει, εἶτα καὶ τὸ σύμπτωμα. ἐν γὰρ τῇ ἀναστάσει, φησὶν, οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε γαμίσκονται. ψεῦδος οὖν ὑποτίθεσθε ἀγνοοῦντες τὴν περὶ τῆς ἀναστάσεως γραφὴν, καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ τὴν ἐκ μὴ ὄντων τῷ λόγῳ τὰ πάντα συστησαμένην· ἥτις καὶ τὰ διεφθαρμένα εἰς ἀνάστασιν ἄγει. καὶ ἐπειδὴ μενοῦσιν ὡσαύτως ἄνθρωποι μηκέτι αὐξανόμενοι εἰς πλῆθος, καθάπερ καὶ οἱ ἄγγελοι· διὰ τοῦτο κοινωνία γάμων ἀναιρεθήσεται· τοῦτο γὰρ ὡς ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. ὥσπερ γὰρ τὸ ἀγγελικὸν πλῆθος πολὺ μὲν ὄν, οὐ μὴν ἐκ γενέσεως αὐξηθὲν, ἀλλ' ἐκ δημιουργίας ὑπάρχων· οὕτω δὴ καὶ τὸ ἀνιστάμενον πλῆθος. ὅτι δὲ γενήσεται ἀνάστασις, καὶ οὐκ ἀδύνατον τὸ πρᾶγμα τοῦτο, ἐξ ἐπαγγελίας τοῦ Θεοῦ συνίστησι, καὶ οὐκ ἐκ φυσιολογίας. οὐχὶ γὰρ τῶν οὐκ ὄντων, φησὶν, ἅγιος Θεὸς ὁ Θεὸς, ἀλλ' εἰμὶ τῶν ζώντων καὶ τῶν ὄντων. ἴσμεν δὲ ὅτι καὶ πρὸς τὴν λέξιν ταύτην οἱ ἀπὸ τοῦ Ουαλεντίνου καὶ Μαρκίωνος ἔτι διαμάχονται, ἐπὶ ψυχὰς ἀνάγοντες τὴν λόγον. ταύτας γὰρ ζῆν, καὶ περὶ τούτων εἰρηκέναι τῷ Κύριον ὡς τούτων ὄντα Θεόν. οὐ δήπου δὲ Σαδδουκαίοις περὶ ψυχῶν ἦν ἡ αἰτιολογία, ἀλλὰ περὶ σωμάτων· ὥστε περὶ τούτων ἡ ἀπόκρισις. λέγεται δὲ τότε ἀνίστασθαι ὁ νεκρὸς, ὅτε μετὰ σώματος ἡ ψυχὴ· οὐκ ὡς ἐν τῷ μεταξὺ τῆς ψυχῆς διαλελυμένης, ἀλλ' ὡς ἀπρακτούσης, καὶ τὰ τῆς ψυχῆς ἴδια ὅσα μετὰ σώματος ἔσχεν οὐκ ἐχούσης. ἐν γὰρ τι τὸ συναμφοτέρων ἐστὶν ἐν ἀνθρώποις, καὶ ἡ ζωὴ κοινὴ, καὶ ἑκατέρων δεῖ πρὸς τὸ τὴν ἐκ θα-

funditus ac sine spe restitutionis mortui, neutiquam dici posset eorum Deus, qui non nisi viventium verè Deus est.

VICTORIS ANT. Qui sunt hi Sadducæi? Secta Iudæorum alia, docens: non esse Resurrectionem, neque Angelum; neque Spiritum. Ac nihil illi quidem rectà de resurrectione percontantur: confingunt autem causam quamdam, & casum cõformant, ut est usus rerum humanarum, numquam, aut vix patrabilem. Sic rati se in arctum contrusuros Dominum, & resurrectionis dogma subversuros. quare autem non satis habuerunt duos aut tres ejusdẽ mulieris viros fingere; sed septem? ut tanto abundantius resurrectionẽ traducerent ridendamque propinarent. Quare inculcant: *omnes eam habuerunt*. Quid ergo Christus? utrisque occurrit, non ad verba, sed ad sententiam respõsum accommodans; docensque & resurrectionem fore, & eam nequaquã talem fore, qualem quidam dicerent Pharisæos opinari. Quid enim ait? *Erratis nescientes scripturas, neque virtutem Dei*. quia enim velut docti Moysen protulerunt & Legem, ostendit ipsos scripturas ignorare; & inde virtutem quoque Dei nescire. Et quia causa ipsis negandæ resurrectionis, erat falsa opinio, qua sibi persuaserant, talem tunc fore statum rerum, qualis nũc cernitur, causæ remedium apponit, ut secutum ex ea morbum tollat. *In resurrectione enim*, inquit, *neque nubent, neque nubentur*. Falsum igitur pro concesso & confesso sumitis, non intelligentes quid Scriptura de resurrectione doceat; nec

ſcientes Dei virtutem, quæ verbo κατὰ ζωὴν πάλιν συςῆσαι. cuncta ex nihilo condidit. quæ &
corrupta in reſurrectionẽ perducit. Et quoniã ibi permanebunt homines in eodẽ ſemper ſtatu, nõ ulterius multiplicandi, ſicut & Angeli, propterea inde nuptialis cõmunicatio tolletur. Hoc ſonant illa: *Sicut Angeli Dei in cælis*, ut enim Angelica multitudo quantacũq; eſt, nõ generatione propagata ſenſim eſt, ſed creatione ſimul edita: ſic & multitudo reſurgentium. Futuram autem revera reſurrectionem, & nihil in ea eſſe quod fieri non poſſit, Dei teſtimonio adſtruit, non ratione naturali. Non enim, ait, Deus Sanctus eorum qui non ſunt, Deus eſt: ſed viventium utique ac exiſtentium. Scimus hanc ſententiã Chriſti etiam à Valentinianis & Marcionitis oppugnatam, de animabus dictam, contendentibus. Eas enim vivere, & de his locutum Dominum, cùm dixit: viventium Deum eſſe. At Sadducæis non de animabus erat quæſtio, ſed de corporibus. quare de his agit reſponſio. Dicitur autem tunc reſurgere mortuus, quando ejus anima iterum conjungitur corpori. non quod tempore medio inter mortem & reſurrectionẽ anima diſſolvatur aut evaneſcat; ſed quod otioſa vacet ab operationibus, quas in corpore præſens exercebat, quæ propriæ functiones ejus naturæ ſunt. unum enim quiddam ex ambobus coagmentatum homo eſt, & vita commune bonum partis utriuſq; quare ut reſtituatur vita poſt mortẽ, corporis animæq; cõcurſu opus eſt.

28. Et acceſſit unus de Scribis
» qui audierat illos conquirentes,
» & videns quoniam illis benè re-
» ſponderit, interrogavit eũ quod
» eſſet primum omniũ mandatũ.
29. Ieſus autem reſpondit ei,
Deut. 6. 4 » Quia primum omnium manda-
» tum eſt, Audi Iſraël, Dominus
» Deus noſter, Deus unus eſt.
30. Et diliges Dominum Deũ
» tuũ ex toto corde tuo, & ex tota
» anima tua, & ex tota mẽte tua,
» & ex tota virtute tua. Hoc eſt
» primum mandatum.
Levit. 19. 18. 31. Secundũ autem ſimile eſt
» illi, Diliges proximum tuum
» tamquam te ipſum. majus horũ
» aliud mandatum non eſt.
32. Et ait illi Scriba, Bene Ma-
» giſter in veritate dixiſti, quia
» unus eſt Deus, & non eſt alius
» præter eum.
33. Et ut diligatur ex toto cor-

» Καὶ προσελθὼν εἷς τῶν γραμ-
» ματέων, ἀκούσας αὐτῶν συζητούντων,
» εἰδὼς ὅτι καλῶς αὐτοῖς ἀπεκρίθη,
» ἐπηρώτησεν αὐτὸν, ποία ἐστὶ πρώτη
» πασῶν ἐντολή;
» Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπεκρίθη αὐτῷ, ὅτι
» πρώτη πασῶν τῶν ἐντολῶν, ἄκουε
» Ἰσραήλ, Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν, Κύ-
» ριος εἷς ἐστι.
» Καὶ ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν
» σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, καὶ ἐξ
» ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς
» διανοίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου.
» αὕτη πρώτη ἐντολή.
» Καὶ δευτέρα ὁμοία αὐτῇ, ἀγα-
» πήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυ-
» τόν. μείζων τούτων ἄλλη ἐντολὴ οὐκ
» ἔστι.
» Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ γραμματεύς,
» καλῶς διδάσκαλε ἐπ' ἀληθείας εἶπας,
» ὅτι εἷς ἐστι Θεὸς, καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλος
» πλὴν αὐτοῦ.
» Καὶ τὸ ἀγαπᾶν αὐτὸν ἐξ ὅλης τῆς
καρ-

„ καρδίας, καὶ ἐξ ὅλης τ ζωῆς,
„ καὶ ἐξ ὅλης τ ψυχῆς, καὶ ἐξ ὅλης
„ τ ἰσχύος, καὶ ὃ ἀγαπᾶν τ πλησίον
„ ὡς ἑαυτ πλεῖόν ἐστι πάντων τῶν ὁλο-
„ καυτωμάτων & τῶν θυσιῶν.

„ Καὶ ὁ Ιης ἰδὼν αὐτὸν ὅτι νου-
„ νεχῶς ἀπεκρίθη, εἶπεν αὐτῷ, οὐ
„ μακρὰν εἶ ἀπὸ βασιλείας τοῦ Θεοῦ.
„ καὶ οὐδεὶς οὐκέτι ἐτόλμα αὐτὸν ἐπε-
„ ρωτῆσαι.

„ de, & ex toto intellectu, & ex
„ tota anima, & ex tota fortitu-
„ dine: & diligere proximũ tam-
„ quã seipsum: majus est omnibus
„ holocautomatibus & sacrificijs.

34. Iesus autem videns quòd
„ sapienter respondisset, dixit illi,
„ Non es longè à regno Dei. Et
„ nemo jam audebat eum inter-
„ rogare.

ΤΟΛΩΣ. Ὁ μὲν Ματθαῖος φησὶ ὅτι πειράζων προσῆλθεν. ὁ δὲ Μάρκος ἐνταῦθα λέγει ὅτι φρονίμως ἀπεκρίθη· καὶ οὐκ ἔστιν ἐναντίωσις ἐν τοῖς Εὐαγγελισταῖς. οὐ γὰρ μάχεται ἑαυτῷ ὃ Πνεῦμα ὃ ἅγιον. ἀλλ' εἰκὸς πρῶτον μὲν αὐτὸν ὡς πειράζοντα ἐληλυθέναι· εἶθ' ὕστερον ἀπὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀποκρίσεως ζώσαν λαβεῖν· καὶ νουνεχῶς ἀποκριθῆναι· καὶ ἐπαινεθῆναι διὰ τοῦτο. ἐξ ἡμιζείας δὲ γέγονεν αὐτοῦ ὁ ἔπαινος. οὐ γὰρ εἶπεν ὅτι ἐντὸς εἶ τῆς βασιλείας· ἀλλ' οὐ μακρὰν εἶ. λέγουσι δέ τινες· ὅτι ὑπολήψεως τοῦ Χριστοῦ ἐλήλυθεν ὡς ὅτι διορθωμένου νόμου. Καὶ διὰ τοῦτο ἀποδεῖξαι αὐτὸν ὡς ἀντίθετον τῷ νόμῳ· δείκνυσι δὲ αὐτὸν ὁ Σωτὴρ ὡς οὐκ τοῦ μὴ ἔχειν ἀγάπην, ἀλλὰ μᾶλλον φθόνου, ὅτι τῷ τοιούτῳ ἐλήλυθεν ἐρώτησιν· διὸ καὶ φησιν αὐτῷ· πρώτη ἐστὶ μεγάλη ἐντολή, ὃ ἀγαπᾶν Θεόν. δευτέρα δὲ καὶ ὁμοία ὃ ἀγαπᾶν πλησίον. ὁ γὰρ Θεὸν ἀγαπῶν καὶ τὸν πλησίον ἀγαπᾷ ὡς Θεοῦ ἔργον ὄντα κάλλιστον· ὁ δὲ πλησίον ἀγαπῶν, πολλῷ μᾶλλον καὶ Θεόν.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Διατί ὁ Ματθαῖος φησιν ὅτι πειράζων ἐπηρώτησεν αὐτὸν ὁ νομικός, ὁ δὲ Μάρκος τοὐναντίον; εἰδὼς γὰρ ὁ Ιησοῦς φησιν ὅτι νουνεχῶς ἀπεκρίθη αὐτῷ, εἶπεν αὐτῷ, οὐ μακρὰν εἶ ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. οὐκ ἐναντιούμενοι, ἀλλὰ σφόδρα ζωπάσαντες. ἠρώτησε μὲν γὰρ πειράζων

TOLOSANI. Hunc Matthæus refert accessisse ad Christum tentandi ejus animo. Marcus verò hic ait eum sapienter respondisse, quę nequaquam pugnant. nec magis diffidere ab invicem Evangelistæ possunt, quam ipse à se ipso dissentire Dei spiritus, quo uno omnes instincti scripserunt. Verisimile igitur est, primùm venisse hunc hominem consilio tentandi. deinde à responsione Christi prudentiam sumpsisse; quam rectè respondendo probaverit: meruerit q; ideo laudari. Nec tamen absoluta laus ejus fuit. Neque enim dixit Christus: intrasti in Dei regnum; sed, *non longe es à regno Dei.* Ajunt verò quidam venisse istum spe ac proposito intercipiendi Christum, quem audiverat se ferre correctorem Legis. ex quo ipso demonstraturum se sperabat esse illũ Legi contrarium, quam corrigere & abrogare idem esset. Opportunè ipsum igitur caritatis Christus commonet, cujus defectu ad istud captationis astutæ consilium descenderat. Commemorato quippe magno ac primo mandato, quod unũ ille petierat, nihilominus pergens ex abundanti Dominus secundum suggerit, quo amor in proximum præscribitur, necessitati potiùs in-

interrogantis, quàm ejus interrogationi reſponſionem accommodans ſuam. Addit autem, quod iſte neſciebat, primi ac ſummi quo Dei amor præcipitur, ſimile eſſe illud alterum quo amari homines jubentur. Simile planè: cum utriuſque amoris par atque eadem ratio ſit. ut enim amatur Deus propter ſe, ita & amari debet homo propter Deũ, cujus opus cũ ſit pulcherrimum, ab autoris ſui manibus cauſas cur ametur trahit. quod qui facit ſatis indicat quanto amore complectatur Deum: tanto ſcilicet ut ex eo ſuperſit quod in Dei opera refundat.

ANONYMI. Quare Matthæus ait hunc Iurisperitum tentãdi gratia interrogaſſe Dominum: Marcus autem contra: *Videns enim*, inquit, *Ieſus quod ſapienter reſpondiſſet, dixit illi: non es longe à regno Dei?* Non adverſantes ſibi invicẽ, ſed præclarè cõſentientes hæc ſcribunt Evangeliſtæ duo. Interrogavit enim à principio tentandi cauſa: ſed ex tum accepta reſponſione cùm profeciſſet, eſt laudatus. non enim ſtatim initio ipſum laudavit; ſed quando dixit: amare proximũ majus eſſe omnibus holocauſtomatibus & ſacrificijs. tunc ait: non longè es à regno. quòd res parvi momenti contempſiſſet, ſabbata & ritus exteriores; caput autem & quaſi arcem virtutis caritatem eſſe præclarè vidiſſet. Tamen nondum ei teſtimonium perhibuit perfectæ laudis; ſed cui aliquid adhuc deeſſet. eo enim ipſo quod ait, nõ longè es. oſtendit deſiderari aliquid: ut quæreret quod aberat. Si autem dicentem iſtum: unum eſſe Deum, & præter ipſum non eſſe alium,

ωὐδά τ ἀρχὴν, ἀπὸ δὲ τῆς ἀποκρίσεως ὠφεληθεὶς, ἐπῃνέθη. οὐδὲ γὰρ ωὐδά τ ἀρχὴν αὐτ ἐπῄνεσεν, ἀλλ' ὅτε εἶπεν· ὅτι ϖ ἀγαπᾶν ⓦ πλησίω πλεῖόν ὄϛι τῶν ὁλοκαυτωμάτων. τότε φησὶν, οὐ μακρὰν εἶ ἀπὸ τ βασιλείας, ὅτι τῶ παπεινῶν ⁝ωφ δὲ, λέγω δὴ τῶ σαββάτων ϗ τῶ λοιπῶν· ⁝ τ ἀρχὴν τ ἀρετ τ ἀγάπην ὁποία τίς ὄϛι κατενόησεν. ὅμως οὐδὲ ὅπως ἀπὸ ἀπηρτισμέν ⓦ τ ἐναγν ⓦ ⁝ωνέθηκε, ἀλλ' ἔτι λείποντα. ϖ γὰρ εἰπὼν, οὐ μακρὰν εἶ, δείκνυσιν ἔτι ἀπέχοντα, ἵνα ζητήϛῃ ϖ λοιπόν. εἰ δὲ εἰπόντα αὐ ⓦ ὅτι εἷς ὄϛιν ὁ Θεὸς, καὶ πλὴν αὐτ οὐκ ἔστιν ἄλλ ⓞ, ἐπῄνεσε, μὴ θαυμάϛῃς, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθεν κατάμαθε, ὡς ϖὸς τὸ ϖερίλυπον ἀποκρίνεϖαι τῶ ϖερσόντων. κἂν γὰρ μυρία ϖεῖ τῶ Χριϛῶ λέγωσιν ἀνάξια τ δόξης αὐτ, ἀλλὰ τῶτό οὐ πολμήϛουσιν εἰπεῖν, ὅτι ϖ καθόλ οὐκ ἔϛι Θεὸς. ἀφίησι ⁝ωὐ ὅτι τῶ ϖερῆ δόγματος μῶναν, καὶ ἐναγνεῖν τὰ παλαιὰ, εἰδὼς ὡς ὅπερ ὑποπτόδη ⓞ ἔϛαι καὶ τ τῆς καινῆς διδασκαλίαν ϗ καιρὸν ϖερ⁝δέξαϑαι. ἄλλως δὲ καὶ ϖ εἷς Θεὸς, καὶ πλὴν αὐτ οὐκ ἔϛιν, καὶ ⁝ν τῇ παλαιᾷ καὶ παντα χῶ οὐ ϖὸς ἀθέτησιν τῶ νόμ, ἀλλὰ ϖὸς ἀνταϑλασολλὴν εἰρῆϖαι τῷ εἰδώλῳ. ὥϛε καὶ τῶτ ⓦ ἐπαινέ⁝ας ὅτως εἰρηκόϖα, τῇ γνώμῃ ἐπῄνεσε.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤ. Ὁ μ Ματθαῖ ⓞ ἐπὶ ϖειράζων ἠρώτη⁝εν· ὁ δὲ Μᾶρκ ⓞ τοὐναντίον. εἰδὼς γὰρ φησὶν ὁ Ιη⁝ῆς ὅτι νῦνεχῶς ἀπεκρίθη, εἶπεν αὐτῶ οὐ μακρὰν εἶ ἀπὸ βασιλείας τῶ Θεῶ, οὐκ ἐναντιούμενοι ἑαυτοῖς, ἀλλὰ καὶ σοφόδρα ⁝υνᾴδοντες. ἠρώτησε μὲν γὰρ ϖειράζων ωὐδὰ τῶ ἀρχῶ, ἀπὸ ὧν τ ἀποκρίσεως ὠφεληθεὶς, ἐπῃνέθη. οὐδὲ γὰρ ωὐδὰ τ ἀρχὴν αὐτ ἐπῄνε⁝εν, ἀλλ' ὅτε εἶπεν, ὅτι τὸ ἀγαπᾶν ⓦ πλησίω πλεῖόν ὄϛι τῶν ὁλοκαυτωμάτων, τότε φησὶν, οὐ μακρὰν εἶ ἀπὸ τῆς βασιλείας· ὅτι τῶ παπεινῶν ⁝ωφεῖδε

καὶ

καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀρετῆς κατέλαβε. καὶ γὰρ πάντα ἐκεῖνα διὰ τοῦτο, καὶ τὸ σάββατον καὶ τὰ λοιπὰ, καὶ οὐδὲ οὕτως αὐτῷ ἀπηρτισμένον τοῦ ἐπαίνου συνέθηκεν, ἀλλ' ἔτι λείποντα· τὸ γὰρ εἰπεῖν, οὐ μακρὰν εἶ ἀπὸ τῆς βασιλείας, δείκνυσιν ἔτι ἀπέχοντα, ἵνα ζητήσῃ τὸ λεῖπον. τινος οὖν ἕνεκεν τὴν ἀρχὴν ταύτην τῷ Ἰησοῦ προεβάλετο τὴν ἐρώτησιν; προσδοκῶν τινα λαβὴν παρέξειν αὐτῷ ὡς ἐπιδιορθωσόμενον αὐτὸν, διὰ τὸ καὶ ἑαυτὸν ποιεῖν Θεόν. τί οὖν ὁ Χριστός; δείκνυς ὅθεν ἐπὶ ταῦτα, ἀπὸ τοῦ μηδεμίαν ἔχειν ἀγάπην, ἀπὸ τοῦ φθόνου καὶ ζηλοτυπίᾳ τήκεσθαί, φησιν, ἀγαπήσῃ Κύριον τὸν Θεόν σου, αὕτη πρώτη, καὶ μεγάλη. δευτέρα δὲ ὁμοία αὐτῆς, καὶ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν. διατί δὲ ὁμοία αὐτῆς; ὅτι αὕτη ἐκείνην προοδοποιεῖ, καὶ αὐτὸ τὸ ἀγαπᾶν ἡμᾶς Κύριον τὸν Θεὸν ὑμῶν ἤρτηται τοῦ ἀγαπᾶν ἡμᾶς ἑαυτούς. ἀγαπῶντες γὰρ ἑαυτοὺς, ἀγαπῶμεν τὸν ποιήσαντα ἡμᾶς τοιούτους, ὡς εἶναι κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος ὑμᾶς. οὐ γὰρ ἐκ τοῦ ἀγαπᾶν τὸν Θεοὺν ἀγαπῶμεν ἑαυτοὺς, ἀλλὰ τοῦ ἀγαπᾶν ἑαυτοὺς εὐχαριστοῦμεν τῷ ὑμᾶς ποιήσαντι καὶ χαρισαμένῳ τὰ τοιαῦτα ἅτινά ἐστι δυσεξαρίθμητα, ἀμειβόμενοι κατὰ δὲ δυνατὸν ἡμῖν αὐτὸν διὰ τῆς τοιαύτης ἀγάπης. πᾶς γὰρ ὁ φαῦλα πράσσων μισεῖ τὸν φῶς, καὶ οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸν φῶς. καὶ πάλιν· εἶπεν ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ, οὐκ ἔστι Θεός· καί τοι ἀπὸ τούτου διεφθάρησαν καὶ ἐβδελύχθησαν ἐν ἐπιτηδεύμασι· καὶ ὁ ἀγαπῶν με, τὰς ἐντολάς μου τηρήσει, καὶ τὸ κεφάλαιον τοῦτον, ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου. τὴν πρώτην οὖν ἐρωτηθεὶς, ἐπήγαγε καὶ τὴν δευτέραν οὐδὲν αὐτῆς ἀποδέουσαν· πλεονάζει δὲ τῇ ἐπαναλήψει τῇ περὶ τοῦ αὐτοῦ. τὸ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ, ἵνα ἐπιτείνῃ τὴν ἀγάπην εἰς τελειότητα· μὴ καταλιπὼν ἀπόκλεισιν ἐπ' ἄλλο μηδὲν, ὅπερ ἐλαττώσῃ τὴν πρὸς Θεὸν ἀγάπην. ταύτην οὖν εἰπὼν μεγάλην ὁ Κύριος, προσί-

laudavit, ne mireris. Sed & hinc disce, ut ad anticipatas accedentiũ notiones sua responsa conformet. nam etsi innumera de Christo dicant indigna gloria ejus, illud certè numquam dicere audebunt: ipsum omninò Deum non esse. Sinit autem illum in priori permanere sententia, & laudare veteris testamenti dogmata: sciens eo aptiorẽ ipsum fore ad percipiendã suo tẽpore novi quoque testamenti doctrinam. Cæterũ illud: Deus unus est, & præter eum non est alius, tã in veteri testamento, quàm ubicũque positum, non pertinet ad exclusionem Filij à Divinitate, sed ad distinguendum verum Deum ab Idolo. quare & hunc laudans sic locutum, verè & ex animi sententia laudavit.

VICTORIS ANT. Matthæus ait interrogasse tentando. Marcus contra: *Videns* enim, inquit, *Iesus, quod sapienter respondisset, ait illi: non longè es à regno Dei*. Non adversantes invicem, sed præclarè consentientes. Interrogavit siquidem tentans, sed responsione correctus, laudari meruit. non enim à principio laudavit: sed quando dixit: amare proximum majus esse holocautomatis. tunc ait, non longè es à regno Dei. quoniam humilia contempsit, & principatũ virtutis arripuit. nam omnia illa propter hoc sunt; Sabbatum, inquam, & reliqua. Ac nec sic plenam illi laudem tribuit, sed cui adhuc aliquid deesset. Dum enim ait, non longè es, ostendit nondum ad finem pervenisse; ut quæreret quod deerat. Quare igitur à principio talem Iesu proposuit quæstionem? sperans videlicet, sic se

ansam

anſam ipſi præbiturum quaſi emẽdandi ſe, in eo quod ſeſe Deum faceret. Quid igitur Chriſtus? oſtẽdens inde illum ad iſtam inſidiosã captationem deſcẽdiſſe, quod nullam haberet caritatem, ſed livore, & invidia tabeſceret, ait: *Diliges Dominum Deum tuum. Hoc primũ & maximum mandatum: ſecundum autem ſimile eſt huic. Et diliges proximum tuum ſicut te ipſum.* Quare autem ſimile eſt huic? quod hoc illi viam ſternat. Nam ipſum amare nos Dominum Deum noſtrum, ſumitur ex amore quo nos ipſos amplectimur. amantes ſiquidem nos ipſos, amamus eum qui fecit nos tales, ut referremus ſimilitudinem Conditoris noſtri. non enim ex eo quod Deũ amamus, nos ipſos amamus. ſed & hoc ipſum quod amamus nos, beneficio imputamus Creatoris noſtri, cui gratificato nobis talia, quæ numerari vix poſſunt, reddimus quam poſſumus vicem gratiarum, talem ei mutuam caritatem rependendo. *Omnis enim malè agens odit lucem, & non venit ad lucem.* Et rurſus: *Dixit inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus.* quare & ex hoc: *Corrupti & abominabiles facti ſunt in ſtudijs ſuis.* &: *Qui diligit me, mandata mea ſervabit.* Et caput ac ſumma horum: *Diliges proximum tuum.* De primo igitur interrogatus, ſecundum etiam apoſuit, nihil illo inferius. Illud autem, *in tota mente* &c. abundat repetitione ejuſdem per verba paris aut affinis notionis, ut extendat caritatem ad ſupremum perfectionis apicem, non relinquens excluſionem exceptionemve rei ullius, quæ diminuat caritatem in Deum. Hoc ergo mandatum cùm vocaſſet magnum Dominus, adjunxit & primum eſſe, ut ex ea mentione occaſionem ſumeret ſecundi memorandi, utpote primo connexi, nec ab eo ſeparabilis. Quamobrem de uno interrogatus, non tacuit de alio huic individuè conjuncto. Non enim vera eſt in Deum caritas, caritatem in proximum non habens ſibi connexam. Deinde poſtquam reſpondit, viciſſim interrogat.

ἦκε καὶ πρώτων ἐπὶ ταύτῳ, ἵνα καὶ τὸ δευτέραν ἐπεισαγάγῃ, ὡσπερμήν ἑαυτὴ καὶ μὴ δυναμένῳ διΐσασθαι. διὸ καὶ τοῦ μιᾶς ἐρωτηθείς, οὐκ ἀπεσώπησε τὸ ἀχώριστον αὐτῆς. ὃ γὰρ ἀληθὴς πρὸς Θεὸν ἀγάπη τοῦ πρὸς τὸν πλησίον οὐκ ἔχουσα. εἶτα ἐπειδὴ ἀπεκρίθη, αὐτὸς ἐρωτᾷ.

35. Et reſpondens Ieſus, dicebat docens in Templo, Quomodo dicunt Scribæ Chriſtum Filium eſſe David?

36. Ipſe enim David dicit in Spiritu Sancto, Dixit Dominus Domino meo ſede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos, ſcabellum pedum tuorũ.

37. Ipſe ergo David dicit eum Dominũ: & unde eſt Filius ejus? Et multa turba eũ libẽter audivit.

Pſ.109.1.

» Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, ἔλεγε
» διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ, πῶς λέγουσιν
» οἱ γραμματεῖς ὅτι ὁ Χριστὸς υἱός ἐστι
» Δαβίδ;
» Αὐτὸς γὰρ Δαβὶδ εἶπεν ἐν πνεύ-
» ματι ἁγίῳ· Εἶπε κύριος τῷ κυ-
» ρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν
» θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν
» ποδῶν σου.
» Αὐτὸς οὖν Δαβὶδ λέγει αὐτὸν κύ-
» ριον· καὶ πόθεν υἱὸς αὐτοῦ ἐστί; καὶ
» ὁ πολὺς ὄχλος ἤκουεν αὐτοῦ ἡδέως.

ΑΥΤΟΥ

ΑΥΤΟΥ. Μετὰ τὸ ἐπαινέσαι ⓐ εἰρηκότα ὅτι εἷς ἐστιν ὁ Θεὸς, ἵνα μὴ ἔχωσι λέγειν ὅτι θαύματα μ̄ ἐποίησε, τῷ νόμῳ δὲ ἐναντίος ἐστὶ τῷ Θεῷ πολέμιός ἐστι· διὰ τοῦτο μ̄ τοσαῦτα τοῦτο ἐρωτᾷ, λανθανόντως ἐνάγων αὐτοὺς εἰς τὸ καὶ αὐτὸ ὁμολογῆσαι Θεόν. ἐπειδὴ γὰρ περὶ τὸ πάθος ἤμελλεν ἰέναι, λοιπὸν τίθησι τ̄ κυρίαν αὐτ̄ ἀνακηρύττουσαν προφητείαν. ἀλλ' οὐχ ἁπλῶς οὐδὲ προηγουμένως, ἀλλ' ἀπὸ αἰτίας εὐλόγου. ἀνατρέπων γὰρ αὐτῶν τ̄ πεπλανημένην δόξαν, οὕτως εἰσάγει τ̄ Δαβὶδ ἀνακηρύττοντα αὐτοῦ τὴν θεότητα, ⓒ τὸ γνήσιον τ̄ υἱότητος, ⓒ τὸ ὁμότιμον πρὸς ⓦ πατέρα. ⓒ οὐδὲ μέχρι τούτων ἵστα). ἀλλ' ὥστε ⓒ φοβῆσαι· ⓒ τὰ ἑξῆς ἐπάγει λέγων, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. ἵνα κἂν οὕτως αὐτοὺς ἐπαγάγηται. πρότερον δὲ εἶπε, τί ὑμῖν δοκεῖ; τίνων υἱὸς ἦν; ὥστε εἰς ἐρώτησιν αὐτοὺς ἀγαγεῖν. ἐπειδὴ εἶπον, τοῦ Δαβὶδ (καὶ μὴν ὁ Δαβὶδ τάδε ἔφη) ἀλλὰ πάλιν ἐν τάξει ἐρωτήσεως, πῶς οὖν ὁ Δαβὶδ ἐν πνεύματι; ὥστε μὴ προσθεῖναι αὐτοῖς τὰ λεγόμενα. διὸ οὐδὲ εἶπε, τί οὖν ὑμῖν δοκεῖ περὶ ἐμοῦ; ἀλλὰ, περὶ τοῦ Χριστοῦ; ὅρα δὲ πῶς αὐτοὺς συλλογίζεται. εἰ οὖν Δαβὶδ καλεῖ αὐτὸν Κύριον, πῶς υἱὸς αὐτοῦ ἦν; οὐκ ἀναιρῶν τ̄ υἱὸν αὐτοῦ εἶναι· ἄπαγε· ἀλλὰ τ̄ ὑπόνοιαν διορθούμενος· πῶς υἱὸς αὐτοῦ ἦν οὕτως ὡς ὑμεῖς φατε μόνον υἱὸς καὶ οὐχὶ Κύριος αὐτοῦ ἦν; ἀλλὰ πῶς ἐκείνων ἦν ἐρωτῆσαι, ἀλλ' οὐκ ἠρώτησαν. οὐδὲ γὰρ ἐβούλοντό τι τῶν δεόντων μαθεῖν. διὸ καὶ αὐτὸς ἐπήγαγεν, ὅτι Κύριος αὐτοῦ ἦν. οὐκ ἦν ἴσον ἀκοῦσαι, Ιουδαίων ἁπάντων Κύριον, καὶ τοῦ Δαβίδ. σὺ δέ μοι σκόπει τ̄ εὐκαιρον. ὅτε γὰρ εἶπεν ὅτι Κύριός ἐστι καὶ ἀπὸ προφητείας, οὐκέτι ἔργων μόνον, καὶ δείκνυσιν αὐτ̄ ⓦ ὑπερ αὐτοῦ ἀμυνόμενον, καὶ ὁμόνοιαν τοῦ πατρὸς πρὸς αὐτόν. οὐδὲ γὰρ κ̄ τοὺς Ιουδαίους ⓦ υἱὸν Κύριον ἐχρῆν λέγεσθαι

EIVSDEM. Postquam laudavit eum qui dixerat, unum esse Deum, ne possent dicere: miracula quidem fecit: verùm Legi contrarius & Deo inimicus est, propterea post tot illa hoc interrogat, latenter inducens illos ad confitẽdam divinitatem suam. quoniam enim ad Passionem processurus erat, excellentem illam qua propriè Deus prædicabatur, Prophetiam tempus esse putavit proponendi. non autem ex abrupto & sine prę-via insinuatione, sed causa idonea ad ejus sermonis ingressum præmissa. Hunc enim inivit suavem modum evertendæ erroneæ ipsorum de se opinionis, ut Davidem induceret claro certoque prę-conio promulgantem, & se Deum esse, & proprium Dei Filium, & sibi eidẽ omnimodam honoris ęqualitatem cum Patre competere. Neque hic sistit: sed ut eis terrorem incutiat, quæ sequuntur adjungit, dicens: *Donec ponam inimicos tuos scabellũ pedum tuorum*. ut vel sic saltem eos induceret. Prius tamen ait: *Quid vobis videtur de Christo, cujus filius est?* Postquam verò dixerunt, David. (nam hoc ipsum David testatur) iterum in forma interrogationis adjungit: *Quomodo ergo David in spiritu* &c. ne quæ dicebantur de suo videretur addere. quæ etiam causa fuit cur non diceret: quid vobis videtur de me? sed de Christo. Vide autem ut eos argumentatione constringit. *Si ergo David vocat ipsum Dominum, quomodo filius ejus est?* non negans se filium ejus esse. absit. sed cogitationem de se pravam emendans, opinantium se ita Davidis filium esse, ut id solùm esset; non autem prę-

terea

terea etiam Dominus ejusdē. quomodo autem convenire in unum possent ista duo nomina respectu ejusdem Davidis, ipsorum erat quęrere. sed non quæsiverunt. nihil enim eorum quæ conveniebat ipsos scire, discere curabant. Propterea & ipse addidit: *Dominus ejus erat*. Non fuit autem simile, audire ipsum Iudæorum omnium Dominum, & Davidis. Tu verò mihi considera opportunitatem dicti. ubi enim ostendit se esse Dominū, etiam testimonio Prophetiæ, & nō operibus solùm, simul demonstrat Patrem injurias sibi factas ulturū: unde apparet ejus unanimis concordia secum. Porrò juxta modum loquendi Iudæis usitatum, non erat fas vocari filium Dominum Patris. nam & Salomonem mater sua servum Patris appellavit, dicens: *Nonne Salomonem servum tuum* &c. Patrem autem de filio loquentem tamquam de Domino, res erat prorsus inaudita, & præter naturam. Maximè cùm idem Pater loquitur motus à Spiritu. non dixit autem Spiritus Dominum, sed Davidis. Haud enim quoniam in spiritu loquens David Dominum vocavit Christum, idcircò Spiritum in servitutem redigere oportet, quod tentare non verentur, qui nunc in Spiritum blasphemant. Sanè alibi David ait, se filium Ancillæ Dei. quod utique Spiritui convenire nemo dixerit. De propria enim sua ipsius persona dixit illa David, uti & alia multa.

τῦ παῖδός, τοὐναντίον ἦ, ὡς περ καὶ τὸν Σολομῶνα ἡ μητὴρ δοῦλον καλεῖ τοῦ παῖδός, λέγουσα, οὐχὶ Σολομῶνα τὸν δοῦλόν σου, πατέρα ἦ τοῦτο λέγων ὡς τοῦ Κυρίου, παντελῶς ἀτοπον, καὶ παρὰ φύσιν· καὶ μάλιστα ὅτε καὶ τὸ πνεῦμα κινοῦμενον λαλεῖ. οὐκ εἶπε δὲ τοῦ πνεύματος Κύριον, ἀλλὰ τοῦ Δαβίδ. οὐ γὰρ ἐπειδὴ ἐν πνεύματι λαλῶν Κύριον ἐκάλεσε Χριστὸν, διὰ τοῦτο δουλοποιητέον τὸ πνεῦμα, ὡς τολμῶσιν εἰς τὸ πνεῦμα δυσφημοῦντες. λέγει δὲ καὶ υἱὸν αὐτῦ παιδίσκης τοῦ Θεοῦ ὁ Δαβίδ, οὐδ' ἀπὸ τῷ πνεύματι καὶ τοῦτο ἁρμόζει, ἀλλ' εἰς τὸ ἴδιον πρόσωπον εἰρηκὼς αὐτὰ ταῦτα καὶ ἄλλα πολλά.

38. Et dicebat eis in doctrina
„ sua, Cavete à Scribis, qui vo-
„ lunt in stolis ambulare, & salu-
„ tari in foro.

39. Et in primis cathedris sedere in synagogis, & primos
„ discubitus in cœnis.

40. Qui devorant domos viduarum sub obtentu prolixæ o-
„ rationis: hi accipient prolixius
„ judicium.

„ Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς ἐν τῇ διδαχῇ
„ αὐτῦ, βλέπετε ἀπὸ τῶν γραμμα-
„ τέων, τῶν θελόντων ἐν στολαῖς περι-
„ πατεῖν, καὶ ἀσπασμὸς ἐν τῇ ἀγορᾷ,
„ καὶ πρωτοκαθεδρίας ἐν ταῖς συνα-
„ γωγαῖς, καὶ πρωτοκλισίας ἐν τοῖς
„ δείπνοις.

„ Οἱ κατεσθίοντες τὰς οἰκίας τῶν
„ χηρῶν καὶ προφάσει μακρὰ προσ-
„ ευχόμενοι. ὗτοι λήψονται περισσό-
„ τερον κρίμα.

TOLOSANI. Ad passionem venturus Dominus, Scribarum opinionem circa ipsum errantem corrigit. Existimabant enim Chri-

ΤΟΛΩΣ. Πρὸς δὲ πάθος μέλλων ἔρχεσθαι ὁ Κύριος τὴν τῶν Γραμματέων περὶ αὐτῦ δόξαν περιλαμπομένην ἔσαν ἐπανορθοῦται. ὑπελάμβανον γὰρ

τὸν Χριστὸν εἶναι μὴ υἱὸν Δαβίδ. οὐ μόνον δὲ καὶ κύριον· ἀποδείκνυσι δὲ ἑαυτὸν Θεὸν ὄντα ἐκ τῶν τοῦ Δαβὶδ ῥημάτων· καὶ οὐχ ἁπλῶς. ἀλλὰ καὶ ἐκφοβεῖ αὐτοὺς λέγων· ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθροὺς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. ὡς αὐτῶν ὄντων ἐχθρῶν οὓς ἔθηκεν ὁ Θεὸς ὑποπόδιον τῶν ποδῶν τοῦ Χριστοῦ. ἄξιον δέ ἐστιν εἰπεῖν πῶς ἐρωτᾷ ὁ Σωτήρ· οὐ γὰρ εἶπε, τί ὑμῖν δοκεῖ περὶ ἐμοῦ· ἀλλὰ περὶ τοῦ Χριστοῦ. εἰ οὖν Δαβὶδ καλεῖ αὐτὸν Κύριον πῶς υἱὸς αὐτοῦ ἐστι; τοῦτο δέ φησιν οὐκ ἀναιρῶν τὸ εἶναι αὐτοῦ υἱός· ἀλλὰ δεικνύων ὅτι οὐ μόνον υἱὸς αὐτοῦ ἐστιν. ἀλλὰ καὶ Κύριος. εἰ γὰρ ὁ Δαβὶδ ἐν πνεύματι ἐλάλησε. Καὶ Κύριον αὐτὸν ἐκάλεσεν. οὐ μόνον υἱός ἐστιν αὐτοῦ τὸ κατὰ σάρκα, ἀλλὰ καὶ Θεός· ἤκουον δὲ αὐτοῦ οἱ ὄχλοι ἡδέως, καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· φυλάττεσθε ἀπὸ τῶν Γραμματέων τῶν θελόντων προτιμᾶσθαι ὑπὸ τῶν πολλῶν διὰ τὰς αὐτῶν στολάς· καὶ ὅσα ἄλλα πρὸς δόξαν ἐπιτηδευόντων· καὶ τὰς τῶν χηρῶν καὶ ὀρφανῶν κατεσθιόντων περιουσίας· καὶ μακρὰ προσευχομένων· καὶ εὐσεβείας προσχήματι ἀπατώντων τοὺς ἀφελεστέρους.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ. Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· τίσιν αὐτοῖς; δηλονότι τοῖς ἀπὸ τοῦ λαοῦ, περὶ ὧν εἶπε, καὶ ὁ πολὺς ὄχλος ἤκουεν αὐτοῦ ἡδέως. φυλάξατε τοίνυν, φησὶν, ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν γραμματέων. μὴ ζηλοῦτε, μὴ μακαρίσητε, τὴν ἔξωθεν σκιὰν θεωροῦντες. οὐ γὰρ ἕνεκα Θεοῦ τὸ σχῆμα τὸ νόμιμον προβάλλονται, ἀλλ' ἕνεκα τοῦ δοκεῖν ἀνθρώποις εὐσεβεῖν, καὶ νομίζεσθαι παρὰ ἀνθρώπων τὴν ἀνωφελῆ προτίμησιν. ἱκανὰ γὰρ ταῦτα πάντα ἐνδείξασθαι τῶν ἀνθρώπων τὸ πεφυσιωμένον καὶ περιττόν. καρποῦνται γὰρ φησι τοὺς οἴκους, καὶ ἃ τῶν χήραις τῶν ἀσθενέσιν ἔδει διδόσθαι, κομίζονται σχήματι περιττῆς εὐλαβείας, τῷ παρεκτείνειν ἐπὶ πολὺ τὰς εὐχάς. ὅσῳ δὲ μᾶλλον τετίμηνται παρὰ τῷ λαῷ, καὶ τὴν τιμὴν εἰς βλάβην ἕλκουσι, τοσούτῳ μᾶλ-

sto convenire appellationem filij David, non autem Domini. Contra quos demonstrat ex Davidis verbis se esse Deum. Neque hoc solùm, sed etiam minatur ipsis ac terrorem incutit, dum illud quoq; ex eadem prophetia subjicit: *Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.* quasi eos perstringens ac obiter monens, viderent, an non ipsi essent illi hostes Christi quos ejus pedibus subjecturus Deus esset. Consideratione autem dignus est ipse interrogandi modus quo Salvator utitur. Non enim dixit, *Quid vobis videtur de me?* sed, *quid vobis videtur de Christo? Si ergo David vocat eum Dominum, quomodo filius ejus est?* Quæ verba cavēdum est ne quis in eam partem rapiat, quasi negent esse Christum filium Davidis. affirmāt enim fuisse præterea aliquid aliud, nempe filium simul & Dominum Davidis, hoc est Deū & hominē ex Davidis stirpe. Id enim haud dubiè significat illa Davidis vox. Is enim Sanctus vates divino spiritu suggerente vaticinans, Deo reservatum Domini titulum numquam ei daret, quē merum hominem unum ex nepotibus suis crederet. Audiebat porrò Christum multitudo perlibēter. qua ille opportunitate utens in ipsorum bonum, cavere illos sibi jubebat à Scribis, famam atq; laudem ostentatione vestium aucupantibus, aliaque ejus generis ad istum finem ambitiosè affectantibus. interim dum viduarum orphanorumque rem familiarem devorant sub obtētu prolixæ orationis. Religionis nimirum specie ad fallendum aptissima simplicioribus fucum facientes.

VICTORIS. *Et dicebat eis.* quibus? videlicet Populo, de quo dicit Evangelista: *Et multa turba cum libenter audivit.* Ait ergo circumstantibus è populo: custodite vos ipsos à Scribis: ne æmulemini, ne beatos ipsos prædicetis, scenam intuentes, quã exterius ostentant. non enim Dei causa vestitum illum Lege præscriptum induunt, sed ostentationis gratia, ut hominibus religiosi videantur; & sic steriles ab ipsis emendicent significationes honoris, per quas præferantur alijs. Idonea hæc cuncta demonstrando istorum hominum fastui ac tumori supervacaneo & vano. Proventus sibi certos à domibus corrogant, & quæ viduis ob infirmitatem donari oportebat, ipsi in sese avertunt illicio simulatæ pietatis, cujus signa vana multiplicant extendendis in longum palàm orationibus, ut ea excellens appareat, cùm nulla revera sit. Quanto autem magis honorantur à Populo, & ejusmodi honorem ad nocendi perniciem trahunt, tantò plus condemnabuntur. *Potentes enim potenter punientur.* Hæc porrò dicens simul Apostolos admonebat, ne imitarentur Magistros Iudęorum & Scribas; sed se. quoniam enim Magistri orbis terrarum constituti fuerant; per hæc insinuat ipsis optimæ conversationis statum.

λην καταδικασθήσονται. δυνατοὶ γὰρ δυνατῶς ἐτασθήσονται. ταῦτα δὲ λέγων πρὸς τοὺς ἀποστόλους ἐνουθέτει μὴ μιμεῖσθαι τοὺς παρὰ Ἰουδαίοις διδασκάλους καὶ γραμματεῖς, ἀλλ' ἀνεπιλήπτους. ἐπειδὴ γὰρ διδάσκαλοι τῆς οἰκουμένης παρεσχεθρίζοντο, διὰ τούτων αὐτοῖς εἰσηγεῖται ἀφίξης πολιτείας κατάστασιν.

41. Et sedens Iesus contra gazophylacium, aspiciebat quomodo turba jactaret æs in gazophylacium; & multi divites jactabant multa.

42. Cùm venisset autem vidua una pauper, misit duo minuta, quod est quadrans.

„ Καὶ καθίσας ὁ Ἰησοῦς κατέναντι
„ τοῦ γαζοφυλακίου, ἐθεώρει πῶς ὁ
„ ὄχλος βάλλει χαλκὸν εἰς τὸ γαζο-
„ φυλάκιον· καὶ πολλοὶ πλούσιοι ἔβαλ-
„ λον πολλά.
„ Καὶ ἐλθοῦσα μία χήρα πτωχὴ,
„ ἔβαλε λεπτὰ δύο, ὅ ἐστι κοδράν-
„ της.

ANONYMI. Quadrantem Iulianus interpretans lib. xvi. Rerum suarum, ait: oboli esse quartã partem. Hic verò Marcus duo minuta quadrantem vocat: ergo minutis octo æquivalet obolus.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Τὸν κοδράντην ὁ Ἰουλιανὸς ἑρμηνεύων ἐν τῇ βίβλῳ τῶν παρ' αὐτῷ, ἔφη ὀβολὸν τυγχάνειν τεταρτημόριον. ἐνταῦθα δὲ τὰ δύο λεπτὰ κοδράντην καλεῖ. ἁρα ὀκτὼ τυγχάνει λεπτῶν ὁ ὀβολός.

43. Et convocans Discipulos suos, ait illis: Amen dico vobis, quoniam vidua hęc pauper plus omnibus misit qui miserunt in gazophylacium.

44. Omnes enim ex eo quod

„ Καὶ προσκαλεσάμενος τοὺς μα-
„ θητὰς αὐτοῦ, εἶπεν αὐτοῖς, ἀμὴν λέ-
„ γω ὑμῖν, ὅτι ἡ χήρα αὕτη ἡ πτωχὴ
„ πλεῖον πάντων ἔβαλεν τῶν βαλόν-
„ των εἰς γαζοφυλάκιον.
„ Πάντες γὰρ ἐκ τοῦ περισσεύοντος
„ αὐτοῖς

„ αὐτοῖς ἔβαλε· αὕτη γὰρ ἐκ τῆς ὑστε-
„ ρήσεως αὐτῆς πάντα ὅσα εἶχεν ἔβα-
„ λεν, ὅλον τὸν βίον αὐτῆς.

„ abundabat illis, miſerunt: hæc
„ verò, de penuria ſua, omnia quæ
„ habuit miſit, totum victũ ſuum.

ΤΟΛΩΣ. Εθος ἦν τοῖς Ιουδαίοις ὑπὸ πολλῶν θαυμαζόμενον, ὥστε τοὺς ἔχοντας καὶ βουλομένους ἀφιερῶν εἰς τὸν θεῖον θησαυρόν, ὃς ἐκαλεῖτο γαζοφυλάκιον, ὡς αὐτοί τε ἱερεῖς καὶ οἱ πένητες ἐκ τοῦ λοιποῦ ὁ ἐν σπάνει ὑπάρχων ὄχλος ἐκ τούτων διατρέφοιντο. πολλῶν δὴ προσφερόντων τότε τῷ θησαυρῷ, χήρα τις γυνὴ τὸν ἑαυτῆς προαίρεσιν ὑπέδειξε τῷ πολλῷ δυνάμεως ὑπερωτέραν· δύο λεπτὰ προσενεγκοῦσα· ἔχει δέ τινα ἀναγωγὴν ὁ λόγος· ψυχὴν σημαίνων καὶ σῶμα προσαγαγεῖν τῷ Θεῷ τὸν μέλλοντα ζῆν εὐσεβῶς· τὴν μὲν ψυχὴν διὰ ταπεινώσεως· τὸ δὲ σῶμα διὰ τῆς τῶν παθῶν ἐγκρατείας.

ΤΟLOSANI. Mos erat Iudeis à multis jure laudatus, ut ij quibus facultas & ſtudium adeſſet, aliquid rerum ſuarum Deo conſecrandi, illud in ſacrum theſaurum injicerent (vocabatur is gazophylaciũ) ut ex ea pecunia, tum Sacerdotes, tum pauperes, ac de vulgi fęce miſerabiles quæque perſonæ ſuſtentarentur. Multis igitur in iſtum theſaurum multa inferẽtibus, mulier quædam vidua ſtudio magno donum offerens exiguum duorum minutorum, religionem ſuam fortuna facultateque multò probavit ampliorem. Habet & myſticum ſignificatum hæc oblatio: Eum qui piè ac religiosè vivere velit, docens animam & corpus offerre Deo debere. Animam quidem per humilitatem: corpus verò per temperãtiam à voluptatibus ad quas cupiditates ſtimulant.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Εξ ὧν ζῆν προσεδόκα καὶ βιῶναι τὴν ἡμέραν ἐκείνην.

ANONYMI. Vnde alimenta & res ad vitam neceſſarias, in eum diem parare ſibi cogitaverat.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Εμέτρησεν ὃ βεβλημένον, ὡσεμέτρησε τὴν προθυμίαν. ἐκπλήττει τοίνυν ὁ κριτὴς τὸν Θεὸν, ὡς δεῖται μεγέθει δωρεῶν ἐποβλέπων, ἀλλὰ τῇ προθυμίᾳ τῆς γνώμης. ἐκεῖνοι πολλὰ ἔχειν φησὶν, ἐκ περισσεύματος δεδώκασιν· αὕτη τὴν αὐτῆς περιουσίαν προσήνεγκεν. αὕτη ἡ χήρα τῶν γαζοφυλάκων τῶν γραμματέων ταπεινοτέρα καθέστηκεν. ἐκεῖνοι γὰρ χήμα τι διδασκάλων καὶ κοπίλοις σωμύλοις φλυαρίαις προσανέχουσι, λόγοις μηδὲν εἰς ψυχὴν ὠφελοῦσιν· ἀλλὰ καὶ τὰ οἴκοι μάτην προσαναλίσκουσι· αὕτη λάθρα ἀποδίδωσι τῷ Θεῷ, μηδὲν ἑαυτῇ εἰς περιουσίαν καταλιμπάνουσα, ὃ κολακευομένη ὑπὸ τῶν ἡγουμένων· Θεῷ δὲ τὴν ἑαυτῆς ἀκτῆσαι προσαίρεσιν.

VICTORIS ANT. Rationem habuit non ſummæ in gazophylacium miſſæ; ſed liberalitatis animi mittẽtis. Admirare igitur judicium Dei non attendentis ad magnitudinem donorũ, ſed ad affectũ offerentium. Illi multa habent, inquit, ex eo quod redundat dederunt. Hæc ſubſtantiã ſuam obtulit. Hæc vidua mulieribus Scribarum lautè viventibus & largè obſonantibus multò eſt honoratior. Illæ ſiquidem fuco ac ſpecie ſuorum captæ Magiſtrorum, garrulis & bonæ mentis inanibus eorum nugis inhianter attendunt, nullum ex eorum ſermonibus ad ſalutem animarum fructum referentes; ſed & rem familia-

rem fruſtrà expendentes. Hæc verò clam largitur Deo, nihil ſibi unde vivat reliquum faciens. non audiens illa quidem adulationes Primariorum: Deo vero ſuam in ejus obſequium promptam prolixamque exhibens voluntatem.

CAPVT XIII.

1. ET cùm egrederetur de Templo, ait illi unus ex Diſcipulis ſuis: Magiſter, aſpice quales lapides, & quales ſtructuræ.

2. Et reſpondens Ieſus, ait illi, Vides has omnes magnas ædificationes? Non relinquetur lapis ſuper lapidem qui non deſtruatur,

3. Et cũ ſederet in monte Olivarum contra Templum, interrogabant eum ſeparatim Petrus & Iacobus & Ioannes & Andreas.

4. Dic nobis, quando iſta fient? & quod ſignum erit quãdo hæc omnia incipient conſummari?

TOLOSANI. Plurima cùm dixiſſet Salvator de deſolatione Ieroſolymorum, & Templi (Templum enim deſignabat illis verbis: *Ecce relinquetur domus veſtra deſerta*) & alia quædam ejus generis. admirantes Diſcipuli, ac quaſi non facilè credentes, tam magnifica, tãque ſpecioſa ædificia evertenda, oſtendunt ipſi Templum, ejuſque omnibus numeris abſolutam elegantiam: perſtante nihilominus in aſſeveratione ſua Domino: & illa ipſa quæ oſtentarent admirabundi profectò ruitura confirmante, palàmque prædicante. Et quidem ita ruitura, ut ne lapis quidem ſuper lapidem ullus ex illis remanſurus eſſet. Cujus fidem oraculi liberavit Adrianus Imperator Romanorũ,

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ιγ'

„ ΚΑΙ ἐκπορευομένου αὐτοῦ ἐκ τοῦ
„ ἱεροῦ, λέγει αὐτῷ εἷς ἐκ τῶν μαθητῶν
„ αὐτοῦ, διδάσκαλε, ἴδε ποταποὶ λίθοι,
„ καὶ ποταπαὶ οἰκοδομαί.
„ Καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς, εἶπεν
„ αὐτῷ, βλέπεις ταύτας τὰς μεγά-
„ λας οἰκοδομάς; οὐ μὴ ἀφεθῇ λίθος
„ ἐπὶ λίθῳ, ὃς οὐ μὴ καταλυθῇ.

„ Καὶ καθημένου αὐτοῦ εἰς τὸ ὄρος
„ τῶν ἐλαιῶν, κατέναντι τοῦ ἱεροῦ,
„ ἐπηρώτων αὐτὸν κατ' ἰδίαν Πέτρος
„ καὶ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης καὶ Αν-
„ δρέας.

„ Εἰπὲ ἡμῖν, πότε ταῦτα ἔσται; καὶ
„ τί τὸ σημεῖον, ὅταν μέλλῃ ταῦτα
„ πάντα συντελεῖσθαι;

ΤΟΛΩΣ. Πλεῖσα εἰρηκότος τοῦ Σωτῆρος περὶ τῆς ἐρημώσεως Ἱερουσαλὴμ· καὶ ὡς ὅτι ἔρημος ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν· καὶ τὰ ἄλλα τὰ τούτοις παραπλήσια, οἱ μαθηταὶ θαυμάζοντες, ὡσπερ ἀπιστοῦντες εἰ τοιαῦτα καλλή τε καὶ μεγέθη οἰκοδομημάτων φθαρήσονται δυνατόν ἐστιν αὐτῷ τε ναόν, καὶ τὴν εὐπρέπειαν αὐτοῦ. ὁ δὲ Κύριος οὐδὲν ἧττον ἀπολεσθήσεσθαι περιφανῶς περιαφωνεῖ· καὶ τοσοῦτον, ὥστε μηδὲ λίθον ἐπὶ λίθῳ μεῖναι· τοῦτο ὃ πεποίηκε τοῖς Ἰουδαίοις Ἀδριανὸς ὁ τῶν Ῥωμαίων βασιλεύς· ἐκ βάθρων γὰρ κατασκάψας τὸ ἱερὸν, εἰς πέλος τιὼ τοῦ Σωτῆρος περιέρρηξεν ἦναγε. περισῆλθον οὖν τῷ Κυρίῳ οἱ μαθηταὶ ἐρωτῶντες πότε ταῦτα ἔσται; ὁ δὲ τὴν διανοίαν αὐτῶν ἀσφαλιζόμενος ἵνα μὴ πλανηθῶσιν, ἐπειδὴ τῶν κατὰ τὴν Ἰουδαίαν ἀρξαμένων νοεῖν, ἐπανέστησάν

ἄνες

ἵνες, ἑαυτὸς διδασκάλος λέγοντες· φησί· βλέπετε μὴ πλανηθῆτε.

qui Iudæis infensus, ipsa Templi pridem eversi rudera scrutatus, & fundamenta ipsa humo penitus effossa disjecit. Accesserunt autem ad Dominum Discipuli, quærentes: quandonam ea quæ diceret eventura essent? Ipse verò mentes eorum præmuniens adversus errores & fraudes pseudo-prophetarum; quoniam providebat fore ut, Iudæorum rebus in pejus ruere incipientibus, quidam existerent qui sibi docendi autoritatem arrogarent, graviter illos, ut sibi caveant, illis verbis monet: *Videte ne quis vos seducat*.

» Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς αὐτοῖς, » ἤρξατο λέγειν, Βλέπετε μήτις ὑμᾶς » πλανήσῃ.

» Πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ » ὀνόματί μου, λέγοντες ὅτι ἐγώ εἰμι. » καὶ πολλοὺς πλανήσουσιν.

» Ὅταν δὲ ἀκούσητε πολέμους, καὶ » ἀκοὰς πολέμων, μὴ θροεῖσθε. δεῖ » γὰρ γενέσθαι. ἀλλ' οὔπω τὸ τέ- » λος.

» Ἐγερθήσεται γὰρ ἔθνος ἐπ' ἔθνος, » καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν, καὶ ἔσον- » ται σεισμοὶ κατὰ τόπους, καὶ ἔσον- » ται λιμοί, καὶ ταραχαί· ἀρχαὶ ὠδί- » νων ταῦτα.

5. Et respondens Iesus, cœpit » dicere illis, Videte ne quis vos » seducat.

6. Multi enim venient in no- » mine meo, dicentes, quia ego » sum: & multos seducent.

7, Cùm audieritis autem bel- » la, & opiniones bellorum, ne ti- » mueritis. oportet enim hęc fie- » ri: sed nondum finis.

8. Exurget enim gens contra » gentem, & regnum super re- » gnum: & erunt terræmotus per » loca, & fames. Initium dolo- » rum hæc.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Οὐ περὶ λίθων ταῦτά φησιν, ὅτι ἡμὴ μείνῃ λίθος ἐπὶ λίθῳ. ὁρῶμεν γὰρ ἔνια μέρη τοῦ ναοῦ ἑστῶτα· ἀλλὰ περὶ τῶν κατὰ νόμον ἐν αὐτῷ ἱερουργουμένων. τοῦτο γὰρ οἶμαι ὁ μαθητὴς ἔθελεν ἀπὸ μαθητοῦ, καὶ διὰ τοῦτο ὡσανεὶ ὁ Κύριος πρὸς αὐτὸν, ὅτι οὐδὲν βεβαίως καὶ ἀμεταθέτως νενομοθετημένον, ἐν αὐτῷ μείνῃ, ὃ οὐ λυθῇ. τοῦτο ὃ φησι περί τε θυσιῶν καὶ ὁλοκαυτωμάτων, καὶ σπονδῶν, καὶ λοιπῆς ἱερουργίας. καὶ ὁ μὲν πρῶτος μαθητὴς περὶ τοῦ ναοῦ, ποίου ἕξει πέρας, ἐρωτᾷ· ὁ δὲ περὶ Πέτρου καὶ Ἰακώβου περὶ τῆς κοινῆς συντελείας. ἔθος ὁ Κύριος ἀναμεμιγμένως ποιεῖσθαι τὴν ἀπόκρισιν καὶ προφέρεσθαι, τήν τε ἁλώσεως τοῦ ναοῦ καὶ τὴν Ἱεροσολύμων τοῦ γένους τέλος, ἵνα ἐκείνῳ τε καὶ τούτοις προσφόρως ἡ ἀπόκρισις γένῃ. τί

ANONYMI. Non de lapidibus hoc ait: quasi velit significare non superfuturum ex Templo lapidem lapidi superpositum. videmus enim quasdā adhuc Tẽpli partes stantes. sed de ritibus sacrificiorum ibi secundùm Legem observatis. Hoc enim, puto, discere potissimum Discipulum voluit. Et propterea ut Dominus ei denunciat, nullam earum sanctionem perpetuam, & in omne tempus immutabilem mansuram: sed cuncta illa abroganda. Hoc autem ait de sacrificijs, holocaustis, libationibus, & cætero sacrorũ apparatu ac ministerio. Et primus quidem Discipulus de Templo interrogavit, quem esset finem habiturum? Petrus

trus autem & Iacobus de fine sæculi. unde Dominus mixtum reddit responsum & prædictionē destructionis Templi & urbis Ierosolymæ generalis finis. ut & illi & his aptè, atque ad singulorum mētem, responderet. Quod signum est, ajunt, quando hęc cuncta consummanda sunt; videlicet hęc quę videntur, & sensibilis creatura. Multi autem venient, ait, in nomine meo. Hæc de communi fine dicta sunt ipsi. Tunc enim cùm is imminebit, multi venient in nomine Christi, inter quos & Antichristus; dicentes quisque ipsorum se esse Christum. quando autem audietis bella. Exurgentibus enim decem cornibus à Daniele prophetatis, necesse est bella inter ipsos per cornua significatos cummitti: sed & tria ex istis cornibus, ut ille ipse Propheta dicit, debellata tolli & destrui. *Et regnū in regnum*. Hæ sunt decem cornuum mutuæ in sese incursiones.

VICTORIS ANT. Quoniam multa de desolatione imminente Civitati & Templo prophetavit: & relinquendam domum ipsorū desertam, Discipuli his auditis tamquam admirantes accesserunt, ostēdentes pulcritudinem Templi; & dubitantes æstuantesque apud sese, si tanta magnitudo & forma pręclara ædificiorum destruenda funditus foret. Quibus Dominus auditis, confirmavit nihilominus quod dixerat & supremā eorū cladem ac desolationē prędicit. quod si dicant aliqui, nondum plenè ista evenisse; sed adhuc supereſſe reliquias horum: ne sic quidem excidit veritas hujus responsi. Etenim desolationem omnimodam signi-

τὸ σημεῖόν φασιν, ὅταν μέλλῃ ταῦτα πάντα συντελεῖσθαι; οἷον τὰ ὁρώμενα καὶ ἡ αἰσθητὴ κτίσις. πολλοὶ δὲ ἐλεύσονται, λέγει, ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου. ταῦτα περὶ τοῦ κοινοῦ τέλους εἴρηται αὐτοῖς. τότε γὰρ πολλοὶ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ, μεθ' ὧν καὶ ὁ Ἀντίχριστος, λέγοντες ἑαυτοὺς εἶναι τὸν Χριστόν. ὅταν δὲ ἀκούσητε πολέμους. ἀνισταμένων γὰρ τῶν δέκα κεράτων τῶν ὑπὸ Δανιὴλ προφητευθέντων, ἀνάγκη πολέμους μεταξὺ αὐτῶν γενέσθαι, ὥστε καὶ τρία κέρατα, καθὼς ὁ αὐτὸς ἔφη προφήτης, καταπολεμηθέντα ἀναιρεθῆναι. καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν. αὐταὶ τῶν δέκα κεράτων αἱ ἐπαναστάσεις.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ἐπειδὴ πολλὰ περὶ τῆς ἐσομένης τῇ πόλει ἐρημίας καὶ τῷ ναῷ προεφήτευσεν, ὅτι ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος, οἱ μαθηταὶ ἀκούσαντες ταῦτα, ὥσπερ θαυμάζοντες προσῆλθον, ἐπιδεικνύντες τοῦ ναοῦ τὸ κάλλος, καὶ διαποροῦντες εἰ τοσαῦτα μεγέθη καὶ κάλλη οἰκοδομημάτων ἀφανισθήσεται. ὁ δὲ Κύριος τούτων ἀκούσας, οὐδὲν ἧττον τὴν παντελῆ αὐτοῦ ἀπώλειαν προαναφωνεῖ. εἰ δέ φασί τινες, μήπω εἰς τέλειον τοῦτο γεγενῆσθαι, ἀλλ' ἔτι σώζεσθαι λείψανον τούτων, οὐδ' οὕτω διέπεσεν ἡ ἀπόκρισις. καὶ γὰρ τὴν ἐρημίαν ἐνδεικνύμενος παντελῆ ταῦτα ἔλεγεν, καὶ τὴν τῆς νομικῆς λατρείας κατάλυσιν περὶ τὴν κατ' ἐκεῖνον τὴν τόπον ἔνθα ἦν. ἔστι γὰρ αὐτοῦ μέρος μέχρι τῶν θεμελίων ἠφανισμένον· ἢ καὶ ἐκ τῶν γεγενημένων καὶ περὶ λειψάνων θαρρεῖν χρὴ, ὡς τέλεον ἀπολλυμένων. ἕτερος δέ φησιν. ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖνοι τὸ ἱερὸν ἐδείκνυσαν ὡς ἄρτι κατεσκευασμένον, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ὄφελον καταπεσεῖν, ἐπὶ τὸ καθολικὸν τὸν λόγον ἐξήγαγεν, ὅτι ἔσται καιρὸς ὅτε πάντα συντελεσθήσεται, ὡς μηδὲ λίθον εἶναι· τοῦτο γὰρ περὶ τῆς καθολικῆς συντελείας ἔφη. ὁ δὲ Μάρκος

κος καὶ ὁ Λουκᾶς ἐν ἔφησαν εἶναι τὸ ἐρώτημα περὶ τῶν Ιεροσολύμων, ἅτε νομιζόντων αὐτῶν τότε καὶ τὴν παρουσίαν αὐτοῦ εἶναι. ὁ δὲ Ματθαῖος δύο, περὶ τε τῆς καθαιρέσεως τοῦ ναοῦ, καὶ τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. εἰκότως δὲ οἱ προγεγραμμένοι ἅτε πλείονα παῤῥησίαν ἔχοντες, διὰ τοῦτο κατ' ἰδίαν προσῆλθον, ἅτε ὑπὲρ τοιούτων πευσόμενοι. διαφόρως δὲ ταῦτα τινες ἐξειλήφασιν· οἱ μὲν γὰρ περὶ τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος εἰρῆσθαι ταῦτα ὑπολαμβάνουσιν, οἱ δὲ περὶ τῆς ἐρημώσεως τῆς Ιερουσαλήμ· καὶ τοῖς μὲν προτέρας δόξης Απολιναρίος καὶ Θεόδωρος ὁ Μοψουεστίας. τῆς δὲ δευτέρας, Τίτος καὶ ὁ ἐν ἁγίοις Ιωάννης ὁ τῆς Βασιλίδος ἐπίσκοπος. ἐπειδὴ τοίνυν ὁ Μάρκος περὶ ταύτης μόνης φησὶ τὴν ἐρώτησιν ποιῆσαι τοὺς μαθητὰς, ἀναγκαῖον καὶ ἡμᾶς ἐν τῷ παρόντι μάλιστα τοῖς δευτέροις ἐξακολουθῆσαι. ἄλλο τοίνυν ἐρώτησαν καὶ ἄλλο ἀποκρίνεται· τὸ καιρὸν ἠθέλησαν μαθεῖν τῆς ἀπωλείας τῆς Ιερουσαλήμ· ὁ δὲ πρὸ τῆς ἀπωλείας τῆς Ιερουσαλὴμ ἀσφαλίζεται τὴν διάνοιαν τῶν ἐρωτησάντων· οὐδὲν γὰρ αὐτοὺς ὠφέλει ὁ καιρὸς, ἂν μὴ ὦσιν ἀσφαλεῖς περὶ τὴν πίστιν. ὁ γὰρ διάβολος τοῦ Χριστοῦ τὴν παρουσίαν ἀμβλύναι βουλόμενος, εἰσήγαγεν ἑτέρους πλάνους ἐπὶ τῶν μαθητῶν· οἷος ὢν ὁ Θεοδᾶς καὶ Ιούδας ὁ Γαλιλαῖος. ἐπεὶ τοίνυν ταῦτα ἤμελλε γίνεσθαι, καὶ πολλοὶ ἐσφετερίζοντο τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, λέγει τέως τούτοις, βλέπετε μὴ πλανηθῆτε, μὴ τῇ ὁμωνυμίᾳ σφαλῆτε· τότε γὰρ δυνάσθε καὶ τὸν καιρὸν μαθεῖν τῆς ἀπωλείας Ιερουσαλὴμ, ὅταν ἀσφαλεῖς γένησθε περὶ τὴν πίστιν τοῦ παραγενομένου. ὅταν δὲ ἀκούσητε πολέμους οὓς ὁ Ιώσηππος ἱστορεῖ γενήσεσθαι πρὸ τῆς ἁλώσεως, ἀνταίραντος μὲν τοῦ ἔθνους καὶ οὐ διδόντος τοὺς συνήθεις φόρους Ρωμαίοις, ἐφόδων δὲ Ρωμαϊκῶν συνεχῶν γινομένων κατὰ τῶν Ιουδαίων, μὴ θροεῖσθέ φησιν. οὔπω γὰρ τὸ τέλος

ficans hęc dixit, & legalium in divino cultu obſervationum abrogationem, quæ in iſto, de quo agebat loco, unicè aut maximè vigebat. Eſt porrò Templi Ieroſolymitani jam pars à fundamentis deſtructa, & ex quodam velut pignore patratarum jam rerum, de iſtarum quoque reliquiarum abolitione perfecta ſecutura, confidere nos convenit. Alius verò dicit: quoniam enim illi Templum oſtentabant, ut quam optimè ędificatum, ac propterea longè à corruendi periculo remotum, Chriſtus ſermonem tranſtulit ad univerſalem cōditionem rerum, quę hic viſuntur omnium. Futurum ajens aliquādo tēpus quo pariter cuncta deſtruantur, ne lapide quidem reliquo. Hoc de univerſi conſummatione dictū. Marcus & Lucas unam referunt fuiſſe interrogationem de Ieroſolymis. ut pote opinantibus Diſcipulis mox celebrandum Adventū expectatū Chriſti. Matthæus duas interrogationes memorat, alteram de deſtructione Templi, alteram de conſummatione ſęculi. Fortè autem ij de quibus prius ſcriptum utpote magis familiares, interiori fiducia privatim cōvenerunt Dominum, ut eum de his interrogarent. Diversè autem illa quidam acceperunt. nam ſunt qui putant ea de conſummatione ſæculi dicta. Alij potiùs exiſtimant dicta de deſolatione Ieroſolymorum. In priori opinione ſunt Apolinaris & Theodorus Mopſueſtiæ: in ſecunda Titus, & Sanctus Ioannes Regiæ urbis Epiſcopus. quoniā verò Marcus de hac ſolùm ait interrogaſſe Diſcipulos, neceſſe eſt nos in pręſenti maximè poſterioris ſententię

tentiæ Autoribus assentiri. Aliud igitur interrogarunt; & aliud ipse respondit. voluerunt discere tempus destructionis Ierosolymę. Ipse verò antequam indicet destructionem Ierosolymæ, firmat mentem eorum qui interrogaverant. nihil enim ipsis prodesset nosse tempus illius cladis, nisi firmati essent in fide. Nam Diabolus Christi adventum obscurare studens, induxit alios impostores temporibus Discipulorum, quales erant Theodas & Iudas Galilæus. quoniam igitur hęc futura erant: & multi erant sibi attributuri nomen Christi, jam nunc pręmonet, & pręmunit ipsos, dicens: videte ne erretis: ne vos falsum nominis indicium seducat. Tunc enim poteritis & tempus discere destructionis Ierosolymæ, quando certi & fundati fueritis in fide veri Christi venturi, aut potiùs qui jam advenit. cùm autem audieritis bella: ea nimirum quę narrat Iosephus gesta ante captam Ierosolymam, Gente Iudęorum rebellante, ac negante consueta pendi Romanis vectigalia, incursionibus verò Romanarum Legionum assiduis Iudæam infestantibus, ne terreamini, ait: nondú enim est finis Civitatis. Crebra enim interserentur laxamenta bellici furoris per indulgentiam Principum componere res citra cladem ultimam studentium, fruſtrà: toties Iudæis ingrato animo reluctantibus, & magis magisque irritantibus victores. Non igitur externa quæ alibi variè per terrarum orbem bella tunc gerenda erant, indicat. (nam quid hæc attinebant ad Discipulos?) sed ea quæ importanda erant in Iudæam terram Exercitibus Romanis è longinquo in eam accitis. Surget enim gens in gentem, & regnum in regnum. & erunt terræmotus per loca & fames, terroresque. Initia dolorum hæc. meritò facit illis animum (cùm quæ dicebat idonea essent ijs turbandis) ostendens sese simul cú hostibus contra Iudæos ultorem venturum, non autem pugnas solùm dicit, sed etiam divinitus immissas plagas, fames videlicet, & terræmotus, ut ex ijs quorum ipse certus autor est, intelligatur, etiam bella inferre, etsi ea hominibus imputari possent. Quod si de bellis ubique gentium ferè semper geri solitis diceret, non esset illa denunciatio, vaticinium: neque Discipulos longè ab ijs futuros conturbaret. Propterea

τῆς πόλεως. πολλάκις γὰρ ἀνακωχὴ πολέμου γεγένηται διὰ τὸ τῶν κρατούντων φιλανθρωπίαν, καὶ πολλάκις Ιουδαῖοι τὸ ἑαυτῶν ἀγνωμοσύνῃ ὑπεδείξαν. ὑ τοίνυν τοὺς ἔξωθεν καὶ παντα χοῦ τῆς οἰκουμένης λέγει πολέμους (τί γὰρ αὐτοῖς ἐμέλετο τοῦτο;) ἀλλὰ τοὺς μακρόθεν λέγει αὐτοῖς ὑπόντας. ἐγερθήσεται γὰρ ἔθνος ἐπὶ ἔθνος καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν, καὶ ἔσονται σεισμοὶ κατὰ τόπους, καὶ λιμοί, καὶ ταραχαί. ἀρχαὶ ὠδίνων ταῦτα. ἐπειδὴ καὶ τὰ εἰρημένα ἱκανὰ ἦν αὐτοὺς θορυβῆσαι, διὰ τοῦτο ὅτι καὶ αὐτὸς αὐτοῖς ἐπιτιμήσεται καὶ πολεμίων οὐχὶ μάχας φησὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ θεομάτους πληγὰς, λιμοὺς καὶ σεισμούς. ὅθεν ἐδείκνυ ὅτι καὶ τοὺς πολέμους αὐτὸς ἐπάγει. εἰ γὰρ περὶ τῶν παντα χοῦ γινομένων ἦν, οὐδ' ἂν προεῤῥήθησαν ἦν, οὐδ' ἂν αὐτοὺς ἐθορύβησαν. διὰ τοῦτο φησὶν οὐδὲ ἁπλῶς αὐτὰ εἶπεν, ἀλλὰ μετὰ σημείων, ἵνα γνωσθῇ ὡς αὐτὸς αὐτοῖς ταῦτα ἐπάγει. ἐμοὶ γοῦν δοκεῖ τὰ προοίμια λέγειν τῶν Ιουδαϊκῶν. πάντα δὲ ταῦτα ἀρχὴ ὠδίνων τῶν συμβαινόντων αὐτοῖς.

dicit

dicit non ſimpliciter illa ventura, ſed cum ſignis, quibus intelligatur iſta à ſe immitti. Mihi ergo videtur de initijs loqui cladis Iudaicæ ſupremæ: dum ait: omnia autem hæc initia ſunt dolorum, majorum videlicet & atrociorum eventurorum Iudæis.

„ Βλέπετε ὑμᾶς ἑαυτούς. παρα-
„ δώσουσι γὰρ ὑμᾶς εἰς συνέδρια, &
„ καὶ εἰς συναγωγὰς δαρήσεσθε, &
„ ἐπὶ ἡγεμόνων καὶ βασιλέων σταθήσε-
„ σθε ἕνεκεν ἐμοῦ, εἰς μαρτύριον
„ αὐτοῖς.

9. Videte autem vosmetipsos.
„ Tradent enim vos in concilijs,
„ & in Synagogis vapulabitis, &
„ ante Præsides & Reges ſtabitis
„ propter me, in teſtimonium il-
„ lis.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Τὰ μὲν ἐσόμενα ἐπὶ τοῦ τέλους τοιαῦτα καὶ ἡ τοῦ ἀντιχρίστου παρουσία· ὑμεῖς βλέπετε ὡς ἀσφαλίσασθε ἑαυτοὺς καρτερῶς ἐνέγκαι τὰ ἐπόντα ὑμῖν.

ANONYMI. Talia quidem erunt quæ circa finem evenient, & talis Antichriſti adventus. vos videte ut confirmetis vos ad fortiter ferenda quæ vobis accident.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ANT. Εὐκαίρως παρενέβαλε τὰ ἀμφὼν κακά, ἔχοντα παραμυθίαν ἀπὸ τῶν κοινῶν. οὐ ταύτην δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ παραθῆναι ὅτι διὰ τὸ ὄνομα μου, ἤγουν ἕνεκεν ἐμοῦ. εἰς μαρτύριον δὲ αὐτοῖς, ἵνα εἴπῃ, μὴς ὅ μηδεμίαν ἀπολογίαν, ὑμῖν διὰ ταῦτα πάσχειν καταμαρτυρόντων.

VICTORIS ANT. Opportunè inſeruit mentionem malorum ipſis propriorum; quippe quæ ſic commemorata conſolationem haberent, ex comparatione cum malis communibus. Eſt & alia conſolatio ex cauſa, quam exprimens addit: *Propter nomen meum*. hoc eſt, mei gratia. In teſtimonium verò illis. quaſi diceret: ne ullam habere poſſint excuſationem, vobis per illas paſſiones teſtimonium idoneum perhibentibus.

„ Καὶ εἰς πάντα τὰ ἔθνη δεῖ πρω-
„ τον κηρυχθῆναι τὸ εὐαγγέλιον.

10. Et in omnes gentes primũ
„ oportet prædicari Evangelium.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ἵνα τότε γένηται τὰ εἰρημένα περὶ τοῦ τέλους καὶ τοῦ ἀντιχρίστου.

ANONYMI. Vt tunc eveniant prædicta de fine mundi & Antichriſto.

ΤΟΛΩΣ. Πολλοί, φησὶν, ἐλεύσονται σφετερίζόμενοι τὸ ὄνομα Χριστοῦ· οἷος ἦν Θευδᾶς τε καὶ Ἰούδας ὁ Γαλιλαῖος, καὶ ἕτεροι πολλοί· ἐπειδὴ γὰρ πάντα ἔμελλε γίνεσθαι, λέγει πρὸς βλέπετε μὴ πλανηθῆτε. οὐδὲν γὰρ ὠφελεῖ ὁ καιρὸς, μὴ ὄντος τῆς πίστεως αὐτῶν βεβαίας. τότε γὰρ δυνήσεσθε καὶ ὃν καιρὸν μαθεῖν τῆς ἀπωλείας Ἱερουσαλὴμ

TOLOSANI. Multi, inquit, venient vindicantes ſibi Chriſti nomen tamquam proprium. Talis fuit Theudas & Iudas Galilæus, alijque multi. Quæ quia omninò ſunt futura, veſtrum eſt jam hinc in illud tempus conſulere vobis & cavere ne ſeducamini. nam adventus ille meus, cujus momentum

ſcire cupitis,nihil vobis proderit ſi fide firma deſtitutos deprehendat. Tum autem planè ac liquidò poteritis intelligere tempus deſtructionis Ieruſalem, quando plenè confirmati ac corroborati fueritis in fide Chriſti venturi. Addit auditū iri bella. nimirum ea quæ geſta eſſe ante Ieroſolymorum excidium Ioſephus ſcribit:inde occaſionibus coortis quod Iudæi recuſarent cōſueta Romanis vectigalia pendere. id quod hi minimè ferendum rati, cōtinuis incurſionibus Iudęos infeſtarunt. Vos autem, inquit Dominus Diſcipulis, ne timueritis. nondum enim finis Ieruſalem erit illis quæ dicta ſunt bellis exardeſcentibus. quoniam uſq;ad perniciem ſupremam non procedent ſtatim odia: ſed victores Romani clementia uſuri, aut gratiam aut moram ſupplicij extremi ſæpius indulgebunt; toties Iudæis pertinaciam ingrati animi humanitati Romanorum repenſuris, rebellionibus & ſeditionibus iterandis. Nec ſolus erit bellicorum tumultuum terror aut labor. Erunt enim tunc etiam Ieroſolymis fames & terræmotus,palàm ferente Deo ſe Iudæis hoſtem. Prædicit autem & ſuis futurum ut traderentur ab hominibus, traherenturque ad concilia & tribunalia: ut ſcilicet recordatio prædictionis iſtius ſolatio ipſis eſſet tum cùm ad experientiam malorum veniretur. Deinde ne opinarentur pericula & tribulationes denunciatas poſſe impedire prædicationem Evangelij, ſubdit: *In omnes gentes prædicatum iri Evangelium.*

ὅταν ἀσφαλεῖς γένηθε τῇ τῶν πίστιν τῶν ἐρχομένων· πολέμους δὲ ἀκούσεσθε λέγει. ἡ. ὃς ὁ Ἰώσηπος γεγένηται γράφει περὶ τῆς ἁλώσεως· μὴ θελησάντων τῶν Ἰουδαίων τοὺς συνήθεις φόρους τοῖς Ρωμαίοις διδόναι· ἐφόδων Ρωμαϊκῶν συνεχῶς γινομένων καὶ τῶν Ἰουδαίων· μὴ θροεῖσθε ὑμεῖς φησὶν ὁ Κύριος πρὸς τοὺς μαθητάς· ὅπου γὰρ ὁ τέλος τῆς Ἱερουσαλὴμ ἔσται· γενήσεται γὰρ πολλάκις ἀνακωχὴ διὰ τὴν τῶν Ρωμαίων Φιλανθρωπίαν· καὶ πολλάκις οἱ Ἰουδαῖοι τὴν ἑαυτῶν ἀγνωμοσύνην ἐπιδείξονται· ἐνίοτε γὰρ ἐν Ἱερουσαλὴμ μὲν οἱ πόλεμοι ἀλλὰ καὶ λιμοὶ καὶ σεισμοί· περιφανῶς δεικνύτος αὐτοῖς τοῦ Θεοῦ ὡς πολέμιος εἴη πρὸς αὐτούς· προλέγει δὲ αὐτοῖς ὡς παραδοθήσονται ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων εἰς συνέδρια τε καὶ δικαστήρια· ὡς ἂν ἔχωσί τινα παραμυθίαν ἐν ταῖς οἰκείαις συμφοραῖς· εἶτα ἵνα μὴ νομίσωσιν ὅτι οἱ κίνδυνοι καὶ οἱ θλίψεις δυνάμενοι κωλύσαι τὸ κήρυγμα· φησὶν ὅτι εἰς πάντα τὰ ἔθνη κηρυχθήσεται τὸ εὐαγγέλιον.

11. Et cùm duxerint vos tra-
„ dentes, nolite prȩcogitare quid
„ loquamini:ſed quod vobis datū
„ fuerit in illa hora,id loquimini:
„ non enim vos eſtis loquentes,
„ ſed Spiritus Sanctus.

EIVSD. Veſtræ partes tantùm erunt reſpondere; & linguæ ac vocis ſonoræ officium commodare Divino Spiritui.

„ Οταν δὲ ἀγάγωσιν ὑμᾶς παραδι-
„ δόντες, μὴ προμεριμνᾶτε τί λαλή-
„ σητε, μηδὲ μελετᾶτε· ἀλλ' ὃ ἐὰν
„ δοθῇ ὑμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ, τοῦ-
„ το λαλεῖτε· οὐ γὰρ ἐστε ὑμεῖς οἱ
„ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ
„ ἅγιον.

ΑΥΤΟΥ. Τὸ ἐν ὑμῖν τὰς ἀποκρίσεις καὶ τὰς ἀφελέκτους εὐηχούς.

„ Πα

„ Παραδώσει ὁ ἀδελφὸς ἀδελ-
„ φὸν εἰς θάνατ@, καὶ πατὴρ τέκ-
„ ν@· καὶ ἐπαναστήσον] τέκνα ἐπὶ
„ γονεῖς, καὶ θανατώσουσιν αὐτούς.

12. Tradet autẽ frater fratrem
„ in mortem, & pater filium: &
„ consurgent filij in parentes, &
„ morte afficient eos.

ΑΥΤΟΥ. Ταῦτα ἔργοις ἀποβέ-
βηκε περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς εἰς Χρι-
στὸν πίστεως. ἀλλὰ καὶ νῦν ἔτι γί-
νε].

EIVSDEM. Hæc contigerunt circa initia prædicatæ Christi fidei. Sed & nunc adhuc fiunt.

„ Καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάν-
„ των διὰ τὸ ὄνομά μου. ὁ δὲ ὑπο-
„ μείνας εἰς τέλ@, οὗτ@ σωθήσε-
„ ται.

13. Et eritis odio omnibus propter nomen meum. Qui autem
„ sustinuerit in finem, hic salvus
„ erit.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ταῦτα ἐπήγαγεν ἵνα μὴ νομίσωσι τὰ εἰρημένα κωλυτικὰ τοῦ κηρύγματ@ εἶναι. πρὸ γὰρ τῆς ἁλώσεως ὁ εὐαγγέλι@ ἐκηρύχθη. ἄκουσον τί φησιν ὁ Παῦλ@, εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγ@ αὐτῶν. καὶ εἰς μαρτύρι@ αὐτοῖς, οὐκ εἰς τὸ πιστευθῆναι· ἐκηρύχθη μὲν γὰρ πανταχοῦ· διὸ δὲ εἶπεν, εἰς μαρτύρι@ τοῖς ἀπίστοις, τουτέστιν εἰς ἔλεγχ@, εἰς κατηγορίαν. διὰ τοῦτο οὖν μὴ τὸ κηρυχθῆναι τὸ εὐαγγέλι@ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης, ἀπόλυε] τὰ Ἱεροσόλυμα, ἵνα μηδὲ σκιὰν ἀπολογίας ἔχωσιν ἀγνωμονοῦντες. ἐπεὶ γὰρ ἰδόντες αὐτοῦ τὴν δύναμιν πανταχοῦ διαλάμπουσαν ἐν ἀχαριστῳ τῇ οἰκουμένῃ ἔλθοιεν, τίνα αὖ ἔχοιεν λοιπὸν συγνώμην ἀπὸ τῆς αὐτῶν ἀγνωμοσύνης μένοντες; ὅτι γὰρ πανταχοῦ ἐκηρύχθη πότε, ἄκουσον τί φησιν ὁ Παῦλ@, τοῦ εὐαγγελίου τοῦ κηρυχθέντ@ ἐν πάσῃ τῇ κτίσει τῇ ὑπὸ τὸν οὐρανόν· ὁ δὲ μέγιστον σημεῖ@ τῆς τοῦ Χριστοῦ δυνάμεως· ὅτι ἐν εἴκοσιν ὅλοις ἔτεσι τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης κατέλαβεν ὁ λόγ@· μὴ γὰρ τὰ προειρημένα φησὶν ἥξειν τὸ τέλος τῶν Ἱεροσολύμων. πρὸ ὧν τὰ προειρημένα συμβῆναι, ἐδιώχθησαν παρ' αὐτῶν οἱ μακάριοι μαθηταί, δεσμῶν] γεγόνασιν, ἠχθησαν

VICTORIS ANT. Hæc subjunxit, ne existimarent quæ priùs dicta erant impeditura promulgationem Evangelij. nam ante Ierosolymam captam Evangeliũ prædicatum est. Audi quid dicat Paulus: *In omnem terram exivit sonus eorum*. Et in testimonium ipsis, nõ ut credatur. prædicatum enim est ubique. Propterea dicit: in testimonium non credentibus, hoc est in convictionem, in accusationem. Ideo postquam ubique terrarum prædicatum fuerit Evangeliũ peribit Hierosolyma: ut ne umbram quidem excusationis habeant ingrati. qui enim viderunt Christi potentiam ubique resplendentem, & velut momento, hoc est brevissimo tempore, orbem terrarum capientem, quam sperare veniam poterunt in sua ingratissima contumacia manentes. nam eo quod dixi spatio prædicatum ubique, demonstrat quod dicit Paulus; Evangelij quod prædicatum est in vniversa creatura quæ sub cœlo est. quod & maximum est signũ Christi virtutis: doctrinam ejus viginti annis orbem pervagatã ad ipsos

Rom. 10. 18.

mundi terminos perveniſſe. Poſt prædicta, inquit, veniet finis Ieroſolymorum. Prius autem quã iſta jam dicta evenirent, perſecutionẽ ab ipſis paſſi ſunt beati Diſcipuli. Conjecti ſunt in vincula, ducti sút ad Præſides, miſſi ad Reges. Mandat autem: ne præmeditemini, cùm eritis dicturi pro vobis. accipietis enim à me ſapientiam cui non poterunt reſiſtere, aut contradicere adverſarij ueſtri. Inde rurſus rem ipſis omnium graviſſimam prędenunciat: nempe ipſos in malis non habituros conſolationem à caritate fratrum, civili bello affectus pervertente; & conſanguinitatis atq; amicitiæ juribus conculcatis. Triplex ergo denunciatur bellum, à domeſticis; à ſeductoribus, ab hoſtibus. Sed major oſtenditur conſolatio ex eo quod propter nomen Chriſti cũcta ſint illa paſſuri. quod ſanè tale eſt, ut omnem quantæcumque calamitatis acerbitatem levet, propter ſpes præmij futuri.

TOLOS. Multa paſſi ſunt Apoſtoli à Iudæis antequam in apertam belli flammam ſcintillę ſimultatum erupiſſent. nam & ad judicia trahebantur ab ipſis, & ad Reges ducebantur. Herodem ſcilicet & Agrippam & Neronem. Itaque in iſtud tam triſte tempus conſolationem præparans Dominus, ſecuros jam hinc jubet ipſos eſſe: neq; ſollicitos diſquirere quid ad ſui defenſionem coram Regibus aut judicibus dicturi eſſent. Suggeret enim, inquit, vobis in illo ipſo cõmodùm tempore Spiritus Sanctus quid loquamini. Pergit deinde ipſis prædicare futurum, ut familiariſſimos quoſque & ſanguine ac neceſſitudine conjunctiſſimos hoſtilem in modum ſibi infenſos experirentur. Id autem facit, ut tanto eos firmiores in fide redderet, quam illi ipſi triſtes caſus, qui ad eam extinguendam valere poſſe videbantur, corroborarent illam potiùs, oſtendenda prædictionum veritate. Ex quo futurum

ut

ἐπὶ ἀρχοντας, ἐπέμφθης ὅτι βασιλέας. παρεκλυόμην, ὅτι μὴ προμελετᾶτε μέλλοντες ἀπολογεῖσθαι· λήψεσθε γὰρ παρ' ἐμοῦ σοφίαν, ἣ οὐ δυνήσονται ἀντιζῆναι ἢ ἀντειπεῖν ἅπαντες οἱ ἀντικείμενοι ὑμῖν. εἶτα πάλιν τὸ πάντων αὐτοῖς προαναφωνεῖ χαλεπώτερον, τὸ δὲ τοῦ ἀπὸ τῆς ἀγάπης προδαμυθίαν ἕξουσιν, ἐμφυλίου πολέμου συμβαίνοντος, ἐν τῷ τῆς οἰκειότητος ἐν συγγενείας καταπατουμένων θεσμῶν· περιπλοῦς δέ ἐστιν ὁ πολεμος, ὁ ἀπὸ τῶν οἰκείων, ὁ ἀπὸ τῶν φιλούντων, ὁ ἀπὸ τῶν πολεμίων. ἀλλὰ μείζων ἡ προδάκλησις. διὰ γὰρ τὸ ὄνομα αὐτοῦ πάντα ταῦτα συμβήσεται. ὅπερ μόνον ἱκανὸν τὴν πᾶσαν ὑπακροφίσαι, τὴν συμφοράν, διὰ τὰς μελλούσας ἐλπίδας.

ΤΟΛΩΣ. Πολλὰ ἔπαθον οἱ Ἀπόστολοι ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων πρὸ τῆς ἐξαφθήναι τελέως τὸν πόλεμον. Καὶ γὰρ εἰς δικαστήρια εἵλκοντο παρ' αὐτῶν· καὶ ὑπὸ βασιλεῖς ἤγοντο. Ἡρῴδην φημὶ καὶ Ἀγρίππαν καὶ Νερωνα. λέγει οὖν αὐτοῖς ὁ Σωτὴρ προδαμυθούμενος· μὴ μεριμνᾶτε τί ἀπολογήσεσθε· ἐν γὰρ αὐτῇ τῇ ὥρᾳ δώσει ὑμῖν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἃ λαλήσετε· προλέγει οὖν αὐτοῖς καὶ ὕστερον, ὅτι καὶ ὑπὸ τῶν οἰκειοτάτων πολεμηθήσεσθε. τοῦτο δὲ ποιεῖ ὅπως ἐρρισμένους αὐτοὺς ποιήσῃ ἐν τῇ πίστει διὰ τοῦ τῶν πραγμάτων προγνῶσιν, καὶ γενναίως φέρωσι τὰ συμβησόμενα. ὃ δὲ ἕνεκεν ἐμοῦ ἔσεσθε μισούμενοι· καὶ ὁ ὑπομείνας εἰς τέλος οὗτος σωθήσεται, χάριν προδαχλήσεως μεγάλης δῆλον λέγων τοῖς ἀποστόλοις.

ut prænunciata mala generosiùs exciperent ac ferrent fortius. Subjunguntur duo quædam eximiam consolandi vim habentia. Primum est odio futuros Iudæis Apostolos propter Christum. Alterum: qui perseveraret usque ad finem eum fore salvum.

„ Οταν ὶ ἴδητε τ βδέλυγμα τῆς
„ ἐρημώσεως, τ ῥηθὲν ὑπὸ Δανιὴλ
„ τ προφήτ, ἑστὸς ὅπ δ δεῖ. ὁ ἀνα-
„ γινώσκων νοείτω· τότε ο ἐν τῇ Ιδ-
„ δαίᾳ, φευγέτωσαν εἰς τὰ ὄρη.

„ Ο δὲ ὂν ἐπὶ τ δώματ, μὴ
„ καταβάτω εἰς τὴν οἰκίαν, μηδὲ
„ εἰσελθέτω ἆραί τι ἐκ τῆς οἰκίας
„ αὐτ.

„ Καὶ ὁ εἰς ο ἀγρὸν ὤν, μὴ ἐπι-
„ στρεψάτω εἰς τὰ ὀπίσω ἆραι τὸ ἱμά-
„ τι ω αὐτ.

„ Οὐαὶ δὲ τ ἐν γαστρὶ ἐχούσαις καὶ
„ τ θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις τ ἡμέραις.

14. Cùm autem videritis abo- *Dan. 9. 27.*
„ minationem desolationis. Stan-
„ tem ubi non debet (qui legit,
„ intelligat) tũc qui in Iudeã sunt,
„ fugiant in montes.

15. Et qui super tectum, ne
„ descendat in domum, nec in-
„ troeat ut tollat quid de domo
„ sua.

16. Et qui in agro erit, non
„ revertatur retro tollere vesti-
„ mentum suum.

17. Væ autem prægnãtibus &
„ nutrientibus in illis diebus.

ΤΟΛΩΣ. Οι Ιουδαῖοι τὸ πελεβυταῖον Ρωμαίων μηχάνημα τῷ εἰσπεμφθεῖσαν εἰς ο ναὸν χοιρείαν κεφαλῇ τῷ τὸ φασιν εἶναι τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως. ἕτεροι δὲ τὰς εἰσαχθείσας σημαίας τῷ Πιλάτῳ εἰς τὸ ἱερόν· ἄλλοι δὲ ο ἀνδριάντα τῷ Καίσαρι τότε τῷ πόλιν· ὃ καὶ ἀληθέστερον τῶν ἄλλων ἐστί· πᾶν γὰρ εἴδωλον βδέλυγμα νομίζεται· ἀλλά καὶ τὰς τῷ Καίσαρι εἰκόνας νύκτωρ εἰσήγαγον ἀ Ρωμαῖοι εἰς τὸ ἱερόν· διὸ καὶ θόρυβος γέγονεν ἐν Ιερουσαλήμ, καὶ ἀρχὴ ἔλαβε ἡ ἐρήμωσις αὐτῆς καὶ ὁ κατ' αὐτῶν Ιουδαίων πόλεμος· τότε οὖν, φησὶν ὁ Σωτήρ, οἱ ἐν τῇ Ιουδαίᾳ ὄντες φευγέτωσαν εἰς τὰ ὄρη· οἱ γὰρ Ἀπόστολοι οὐκ ἦσαν ἐν τῇ Ιουδαίᾳ· ἀλλὰ θείῳ πνεύματι κινούμενοι ἐξῆλθ ἀπὸ Ιερουσαλήμ· λέγει δὲ· καὶ ὁ ὂν ἐπὶ τῷ δώματος, μηδένος τῶν ἐν τῇ οἰκείᾳ ὑποστρεφήτω· ἀλλὰ γυμνῷ τῷ σώματι φευγέτω. Καὶ ταῖς ἐχούσαις τέκνα καὶ ταῖς ἐγκυμονούσαις φησί· διὰ τὸ μὴ δύνασθαι φεύγειν αὐτὰς ὑπὸ τῆς τῶν τέκνων φιλοστοργίας καὶ τὸ τῆς γα-

TOLOSANI. Abominationem desolationis interpretãtur Iudęi extremum illud Romanorum inventum, quo Templum immisso in illud suis capite polluerunt. Alij potiùs isto verbo designari putant Pilati signa in Templum introducta. Alij statuam ejus, qui civitatem tunc ceperat: quod & videtur verius. Omne siquidem idolum abominatio censetur. Sed & effigies Cæsaris Romani per noctem in Templum induxerunt, unde & tumultus extitit in Ierusalem, & initium accepit desolatio ejus, & bellum adversus Iudæos. Tunc igitur, Salvator inquit, *qui in Iudæa sunt fugiant in montes*. Apostoli enim cùm ista contigerunt non erant in Iudæa; sed divino spiritu instincti exierant Ierosolymis. Ait autem, qui supra domus tectum fortè tunc fuerit, is nullius rei quam domi reliquerit cura, aut amore persuaderi sibi sinat, ut illò

rever-

revertatur. ſed vel nudus ſi ſapit toto impetu capeſſat fugam. fœtis quoque mulieribus ac nutricibus, quæ tali tempore fuerint, infortunium denunciat. quoniam à fuga ipſas vel caritas tenerorum pignorum, vel ventris onus retardabit. Ego verò prętera Chriſtum his verbis innuiſſe puto id quod aliunde ſcimus contigiſſe Ieroſolymis hoc, de quo agitur, tempore. nimirum ut fame obſeſſos perurgente, matres quędam eo rabiei adactæ fuerint, ut filios parvulos in cibum verterint.

σρεῖς ἄχθος. Ἀλλὰ νῦν τούτων τῶν ῥημάτων ἠμὶ τὴν τεκνοφαγίαν ὑπεσημήνατο. ὑπὸ γὰρ τοῦ λιμοῦ πολιορκούμενοι αἱ μητέρες τῶν ἰδίων τέκνων ἥψαντο.

18. Orate verò ut hyeme non
» fiant.
19. Erunt enim dies illi tribu-
» lationes tales, quales nō fuerunt
» ab initio creaturæ, quā condidit
» Deus uſq; nunc, neque fient.
20. Et niſi breviaſſet Dominus
» dies, non fuiſſet ſalva omnis
» caro: ſed propter electos quos
» elegit, breviabit dies.

» Προσεύχεσθε δὲ ἵνα μὴ γένηται
» ἡ φυγὴ ὑμῶν χειμῶνος.
» Ἔσονται γὰρ αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι
» θλῖψις, οἵα οὐ γέγονε τοιαύτη ἀπ' ἀρ-
» χῆς κτίσεως, ἧς ἔκτισεν ὁ Θεὸς, ἕως
» τοῦ νῦν, οὐδ' οὐ μὴ γένηται.
» Καὶ εἰ μὴ Κύριος ἐκολόβωσε-
» τὰς ἡμέρας, οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶσα
» σὰρξ. ἀλλὰ διὰ τοὺς ἐκλεκτοὺς, οὓς
» ἐξελέξατο, ἐκολόβωσε τὰς ἡμέρας.

TOLOSANI. Secundùm quidem obvium ſenſum loquitur de malis imminentibus Iudææ per illa triſtia & difficilia tempora. nam in tantùm efferabuntur hoſtes, ut neque uterum geſtantium, neque parvulorum miſereantur. Addit autem tribulationem futuram omnium, quæ umquam fuerunt aut futuræ ſunt graviſſimam: & niſi breviaſſet Deus dies illos: hoc eſt niſi diremiſſet bellum & pacem à Romanis feciſſet, non fieret ſalva omnis caro, hoc eſt, nullus Iudęus ſuperfuiſſet. Propter electos autē, hoc eſt, eos qui ex Iudæis crediderunt, aut credituri erant, finem impoſuit Deus illi exitiali bello.

ANONYMI. Hoc quadrat & in Titum ſtantem ſuper Sion mōte Sancto ejus, cùm obſideret Ierorolymam. Quadrat & in Antichriſtum, de quo ſcriptum eſt:

ΤΟΛΩΣ. Κατὰ μὲν τὸ προφερόμενον τὴν καταλαβὴν μελλόντων τῇ Ἰουδαίᾳ κακῶν λέγει, διὰ τὴν δυσκολίαν τοῦ Καιροῦ. εἰς γὰρ τοσαύτην τραπήσονται ὠμότητα οἱ πολέμιοι, ὥστε μὴ δὲ τὰς ἐν γαστρὶ ἐχούσας ἢ τὰ βρέφη ἐλεῆσαι. λέγει δὲ ὅτι ἡμὶ θλῖψις γενήσεται πασῶν τῶν πώποτε γενομένων ἢ γενησομένων χαλεπωτέρα· ἡμὶ εἰ μὴ ἐκολόβωσεν ὁ Θεὸς τὰς ἡμέρας. τοῦτέστιν, εἰ μὴ κατέλυσε Ⓦ πόλεμον τῶν Ρωμαίων, οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶσα σὰρξ· τοῦτέστιν οὐκ ἂν ὑπελείφθη Ἰουδαῖος. διὰ δὲ τοὺς ἐκλεκτοὺς τοὺς ἐκ Ἰουδαίων κατέπαυσεν ὁ Θεὸς Ⓦ πόλεμον· ἤτοι τοὺς πιστεύσαντας ἢ μέλλοντας πιστεύσαι.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Τοῦτο ἁρμόζει δὲ καὶ πρὸς Τίτον σαίνοντα ὅτι Σιὼν ὄρος Ⓦ τὸ ἅγιον Ⓦ αὐτοῦ ἐν τῷ πολιορκεῖν τὴν Ἱερουσαλήμ. ἁρμόζει δὲ καὶ πρὸς Ⓦ ἀντίχριστον, περὶ οὗ γέγραπται, ὥστε καὶ εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ καθίσαι ἀποδεικνύοντα ἑαυτὸν ὅτι ἐστὶ Θεός. ἀμφότεροι δὲ βδελύγματα

ἐρημω

ἐρημώσεως. βδέλυκτον γὰρ ὁ μὲν ὡς εἰδωλολάτρης, ὁ δὲ ὡς ἀντίθεος· ἐρημώσει δὲ ὁ μὲν Ιουδαίαν, ὁ δὲ πολλὰ τοῦ κόσμου· πλὴν τὰ ἐπαγόμενα μᾶλλον δηλοῖ περὶ τοῦ ἀντιχρίστου ταῦτα εἰρῆσθαι. ὁ ἀναγινώσκων, τουτέστι τὸν Δανιὴλ τὸν περὶ τοῦ βδελύγματος γράψαντα, νοείτω δὲ τὴν ἀκολουθοῦσαν ἐρήμωσιν τῷ βδελύγματι. τότε οἱ ἐν τῇ Ιουδαίᾳ. Ιούδας ὁμολόγησις ἑρμηνεύεται. Ιουδαίαν οὖν φησιν οὐ τὴν Ιουδαίαν χώραν μόνον, ἀλλὰ πάντας τοὺς τοῦ Χριστοῦ ὁμολόγησιν οἰκοῦντας, τουτέστι τοὺς πιστούς. τοῦτο δὲ παρέγραψεν ὡς τοῦ Αντιχρίστου, διὰ τὴν ἔμπροσθεν σημαινομένου, καὶ τὴν ἐπ' αὐτοῦ τῶν πιστῶν θλίψεως. καὶ ὁ εἰς τὸν ἀγρὸν ὤν, μὴ ἐπιστρεψάτω εἰς τὰ ὀπίσω ἆραι τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, ἀλλ' ὡς ἔχει φησὶ, φευγέτω, μηδὲ τοσοῦτον ἀναβαλλόμενος ὡς ἢ ἐπὶ σιτισμὸν ἢ ἀμφίου λαβεῖν· τοῦτο δὲ νοηθήσεται καὶ ἐπὶ τοὺς Ρωμαίων πολέμους. Οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις. τοῦτο μὲν κατ' ἰδίαν δηλοῖ, οὐαὶ τοῖς φόρτον βρέφων κατηχθημένοις, ὅτι οὐκ ἔστι ῥᾴων αὐτοῖς ἡ φυγή· τὸ δὲ ἀνηγμένον δηλοῖ, οὐαὶ τοῖς φόρτον ἁμαρτιῶν κατεσφιγμένοις, θηλυπρεπέσι καὶ οὐκ ἀνδρικοῖς τὰ φρονήματα, ὅτι ὑπὸ τὸν Αντίχριστον γενήσονται, τὸ ἀνδρείως ἀποδράναι παραιτησάμενοι. προσεύχεσθε δὲ ἵνα μὴ γένηται ἡ φυγὴ ὑμῶν χειμῶνος· πάλιν καὶ ἐνταῦθα τὸ μὲν αἰσθητὸν δηλοῖ κακὸν τὸν χειμῶνα καὶ τὴν φυγὴν καὶ τὴν ἐν ὄρεσι διαγωγήν. κατὰ ἀναγωγὴν δὲ. οἱ μὲν πρὸς Θεὸν εἰρήνην καὶ γαλήνην ἄγοντες ὑπ' αὐτοῦ σκετόμενοι ῥᾴστα ὑπομείνουσι τὰς θλίψεις· οἱ δὲ πρὸς Θεὸν στασιάζοντες καὶ ἀνυπότακτοι αὐτῷ, ἀπρονόητοι μένοντες θήραμα τῷ Αντιχρίστῳ γενήσονται. ἔσονται γὰρ αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι θλίψις, καὶ τὰ ἑξῆς· τοῦτο περὶ τοῦ Αντιχρίστου εἰρημένον νοητέον, καὶ οὐ περὶ τὴν τῶν Ιεροσολύμων ἁλώσεως τὴν ἐπὶ Τίτου· ὅτι φησὶ, μήτε γενήσεσθαι μήτε γεγενῆσθαι τοιαύ-

Vt & in templo Dei sedeat ostendens se tamquam sit Deus. uterque horũ dici potest abominatio desolationis. Abominabilis enim ille ut idololatra, hic ut impius Dei hostis. Desolabit autem ille quidem Iudæam, hic multas Orbis partes. Cæterùm quæ adduntur magis significãt, de Antichristo potiùs hęc dici. *qui legit*, Danielem videlicet, de abominatione scribentem, intelligat subjunctam desolationem abominationis. *Tunc qui in Iudæa* Iudas confessionem significat. Iudæam ergo dicit non Iudæorũ terram solùm, sed omnes in Christi confessione habitantes, hoc est fideles. Hoc adscripsit congruè ad priùs significata de Antichristo, & ejus sævitia in fideles. *Et qui in agro est, non revertatur retrò tollere vestimentum suum*. sed ut est, fugiat quantum potest, ne tantùm quidẽ interponens moræ quantùm cibo ad viaticum aut pallio sumendis opus sit. Hoc intelligatur & de bellis Romanorum in Iudæos. *Væ autem prægnantibus*. Hoc particulariter memorat. vę pondere fœtuum præpeditis, quibus sic fiet non facilis fuga. Anagogico verò sensu hæc significant: væ onere implicatis peccatorum, effœminatis & nihil virile spirantibus. tales enim utique ab Antichristo capientur, cui se subducere, virili in tempore fuga pręsumpta, recusaverint. *Orate autẽ ne fiat fuga vestra hieme*. Rursus hic literalis quidem sensus incommoditatem fugæ per hiemem, & latebrarum in montibus designat. Anagogicus autem declarat, eos quidem qui in pace cum Deo, ac serena tranquillitate vivunt, ab ipso protectos, facilè toleraturos tribu-

Ad Thess

tribulationes : Eos verò qui à Deo diffident, & ei se subjicere recusant, provida ejus cura destitutos prædam futuros Antichristi. *Erunt enim dies illi tribulatio* &c. Hoc dictum de Antichristo intelligatur, non autem de clade Ierosolymorũ à Tito illata. Ait enim nec fuisse, nec fore postea tales tribulationes. Sanè multas expugnationes urbiũ Historiæ referunt: nullam tamen in qua majora mala contigerint, quam in Ierosolymitana, qua obsessi fame adacti sunt ad se mutuo comedendos, & spurcissima quæque denti supponenda, sequente tandem ultimo exitio tum urbis, tum ipsorum. *Et nisi Dominus breviasset dies* &c. Ajunt enim quidã triennio duraturã tyrãnidem Antichristi, innixi testimonio Danielis de cornu, quod significat Antichristum, scribentis, prævaliturum illud per tempus & tempora & dimidium temporis. Ait autem id Daniel in 20. Capite, ubi de Bestijs quatuor agit.

VICTORIS ANT. Abominationem quidam ajunt dici milites ingressos in Templum. Alij statuam ejus, qui tunc urbem cepit. quod mihi maximè consentaneum videtur. Abominatio enim omne Idolum vocabatur, & omne simulacrum. Addidit: *desolationis*, ideo quod postquam est istud ibi erectũ simulacrum, inaccessus deinde locus factus est. Et Pilatus quidem, qui Iesum crucifixit, Cæsaris imaginibus noctu in Tẽplum immissis, ijsdemque erectis, ut Iosephus narrat, magni tumultus causa Iudæis fuit. Ex quo tempore inchoata seditio non priùs desijt, quàm Templum incenderetur, & urbs

τας θλίψεις. καὶ τί πολλὰς ἀλώσεις αἱ ἱστορίαι δηλοῦσιν. ἀλλ' ὁ χεὶρ ὢν κακὸν μεγιστηλογῶν ἐν ἀπαῖς τῷ ὂν Ιερουσαλὴμ, ὡς καὶ εἰς ἀλληλοφαγίαν τοὺς πολιορκουμένους χωρῆσαι, καὶ ἅπαν ἀκάθαρτον ἔσω ὀδόντα ἀγαγεῖν, καὶ τέλος ἀφόβως ἀπολέσαι καὶ τοὺς ἁλόντας ἀπτούς. καὶ εἰ μὴ Κύριος ἐκολόβωσε τὰς ἡμέρας, καὶ τὰ ἑξῆς. φασὶ γὰρ τινες τρία ἔτη χρήσεσθαι τὸ βδελύγματι τοῦ Ἀντιόχου ἀλλὰ ὅ εἰρῆσθαι τῷ Δανιὴλ, καιρὸν καὶ καιροὺς καὶ ζ' κεραστῆσαι καιρόν ὃ ἐν τῷ κεφαλαίῳ· ὃ δηλοῖ τὸν Ἀντίχριστον. φησὶ γὰρ τοῦτο Δανιὴλ ἐν κ' κεφαλαίῳ αὐτοῦ, ἔνθα περὶ τῶν θηρίων τῶν τεσσάρων διέλαβε.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Βδέλυγμά τινές φασι τοὺς στρατιώτας τοὺς εἰσελθόντας τῷ ἱερῷ, τινὲς δὲ αὐτὸν ἀνδριάντα τοῦ τότε τὸ πόλιν ἑλόντος· ὅ καὶ μάλιστά μοι δοκεῖ λόγον ἔχειν. βδέλυγμα γὰρ πᾶν εἴδωλον ἐλέγετο καὶ πᾶν ἀκάθαρτον· ἐρημώσεως δὲ εἴωσιν, ἐπειδὴ μὴ ἂν ἀναστῆναι ἀβάτου λοιπὸν ὁ τόπος ἐγένετο· καὶ Πίλατος δὲ ὁ καὶ αὐτὸς Ἰησοῦν σταυρώσας, τὰς τοῦ Καίσαρος εἰκόνας νύκτωρ εἰς τὸ ἱερὸν εἰσαγαγὼν καὶ ἀναστήσας, ὡς Ἰώσηπος φησι, πολλοῦ θορύβου τοῖς Ἰουδαίοις αἴτιος ἐγένετο· ἐκ τότε δὲ ἡ στάσις λαβοῦσα τὴν ἀρχὴν οὐ διέλιπεν ἄχρις οὗ τότε τὸ ἱερὸν συνεπρήσθη καὶ ἡ πόλις ἠρημώθη. ταύτας οὖν εἰκότως βδέλυγμα καλεῖ. ἐρημώσεως δὲ ὡς ἀρχὴν ἐργαζόμενον τῆς στάσεως, ἀφ' ἧς ἡ τοῦ πόλεως ἐρήμωσις ἀπετελέσθη. εἶτα ἵνα μάθωσιν, ὅτι καὶ ζώντων ἐνίων αὐτῶν ταῦτα ἔσται, διὰ τοῦτό εἶπεν, ὅταν ἴδητε. ὡς ἂν τις θαυμάσειε μᾶλλον τοῦ Χριστοῦ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐκείνων ἀνδρείαν ὅτι ἐν τοιούτοις καιροῖς ἐκήρυττον, ἐν οἷς μᾶλλον τὰ Ἰουδαϊκὰ ὑποκαμεῖτο. μετὰ ταῦτα λέγει πάλιν τὰς Ἰουδαϊκὰς συμφορὰς, ὅτι ὅταν ὦσιν οἱ τοῦ οἰκουμένου διδάξοντες ἅπασαν, τότε ἐκεῖνοι ἐν συμφορᾷ.

ὅταν

ὅταν γὰρ φησι ταῦτα γένηται, καὶ τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως στῇ ἐν τόπῳ ἁγίῳ, φεύγετε. οὐδεμία γὰρ ἐλπὶς λοιπὸν σωτηρίας ὑμῖν. οὐδὲ γὰρ ἔστιν ὑμῖν ὑπονοεῖν ὡς γενήσεταί τις μεταβολὴ τοιαύτη, οἵα καὶ πρότερον ἐν τοῖς πολέμοις ἐγένετο. ἀγαπηθὴ γὰρ λοιπὸν γυμνῷ σώματι διασωθῆναι. διὰ τοῦτο δὲ τοὺς ἐπὶ τῶν δωμάτων οὐκ ἀφίησιν εἰς τὴν οἰκίαν ἐλθεῖν ὥστε αἴρειν τὰ ἱμάτια· τὰ ἄφυκτα δηλῶν κακὰ καὶ τὴν ἀπέραντον συμφοράν. οὐαὶ δὲ τοῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις· καὶ τὰ ἑξῆς. ὁρᾷς ὅτι περὶ τῶν καταληψομένων τὴν Ιουδαίαν φησὶ διὰ τὴν δυσκολίαν τὴν ἀπὸ τοῦ καιροῦ. καὶ μή τις νομίσοι δὲ ἐπαγόμενον ὑπερβολικῶς εἰρῆσθαι· ἀλλ' ἐντυχὼν τοῖς Ιωσήππου συγγράμμασι, μανθανέτω τῶν εἰρημένων τὴν ἀλήθειαν. δείκνυσι δὲ αὐτοὺς καὶ χαλεπωτέρας συμφορίας ἀξίους τῆς ἐρημώσης. εἰ γὰρ ἔτι πλεῖόν φησιν ἐκράτησεν ὁ πόλεμος ὁ Ρωμαίων ὁ κατὰ τὴν πόλεως, ἅπαντες ἀπώλοντο οἱ Ιουδαῖοι· πᾶσαν γὰρ σάρκα τὴν Ιουδαϊκὴν λέγει, καὶ οἱ ἔνδον. οὐ γὰρ δὴ μόνον τοὺς ἐν Ιουδαίᾳ ἐπολέμουν, ἀλλὰ καὶ τοὺς πανταχοῦ διεσπαρμένους. τίνας δὲ φησιν ἐκλεκτοὺς ἐνταῦθα; τοὺς ἐν μέσοις ἀπειλημμένους αὐτοῖς πιστούς. ἵνα γὰρ μὴ λέγωσιν Ιουδαῖοι ὅτι δι' αὐτοὺς καὶ τὸ κήρυγμα ταῦτα γέγονε τὰ κακά, δείκνυσι τοὐναντίον, ὅτι εἰ μὴ ἐκεῖνοι ἦσαν, προῤῥίζοι ἂν ἅπαντες ἀπώλοντο· ἀλλ' ἵνα μὴ συναπόλωνται τοῖς ἀπίστοις Ιουδαίοις οἱ ἐξ αὐτῶν γενόμενοι πιστοί, ταχέως κατέλυσε τὴν μάχην καὶ πέρας ἔδωκε τῷ πολέμῳ· πληρώσας δὲ τὰ περὶ Ιεροσολύμων, εἰς τὴν αὐτοῦ λοιπὸν διαβαίνει παρουσίαν, καὶ λέγει αὐτοῖς τὰ σημεῖα, οὐκ ἐκείνοις χρήσιμα μόνον, ἀλλὰ δὲ ὑμῖν, καὶ τοῖς μεθ' ἡμᾶς ἐσομένοις ἅπασι. τὸ δὲ τότε, οὐχὶ τῆς ἀκολουθίας ἐστὶ τοῦ καιροῦ τῶν ἔμπροσθεν εἰρημένων, ἀλλ' ἐν τῷ καιρῷ ᾧ μέλλει γίνεσθαι ταῦτα ἃ μέλλει λέγειν. ἔθος γὰρ τοῦτο τῆς γρα-

desolaretur. Has igitur meritò *abominationem* vocat, *desolationis*, quod initium inde ductum sit seditionis, ex qua tandem urbis desolatio secuta est. Inde ut intelligant, viventibus adhuc quibusdam ipsorum hæc eventura, addit: *Cùm videritis.* Ex quibus admirari maximè licet potentiam Christi, & Discipulorũ ejus animi robur; qui tali tempore, quo maximè gens Iudaica, unde ipsi erant, bellis internecinis discerpebatur, Evangelium prædicaverint. Inde rursus commemorat Iudaicas calamitates ut ostendat, quo tempore Discipuli sui futuri essent in honore, auditi per universum terrarum orbem ut Magistri veritatis; tunc Iudæos in sũmis versaturos miserijs. Cũ enim, inquit, hæc acciderint; & abominatio desolationis steterit in loco sancto, fugite: nulla enim manentibus ibi vobis spes salutis restat. Nam non est quod speretis opportunè tunc adfuturam periclitantibus rebus mutationem aliquam talem, quales multæ oppugnato Dei populo evenisse olim cœlestibus auxilijs narrantur. In hoc bello benè cum eo agetur qui nudus amissis omnibus, caput ac vitam servare potuerit. Propterea non sinit eos qui in tectis sunt descendere in domos ut vestimenta tollant, extrema significans mala & vim calamitatis immensam. *Væ antem prægnantibus* &c. vides eum loqui de malis Iudæam oppressuris, propter temporum acerbitatẽ, & nemo putet quod additur hyperbolicè dictum; sed legens Iosephi scripta discat dictorum veritatem. Ostendit autem eos gravioribus quàm quę referuntur dignos

φῆς δὲ πεχρῆσθαι τ ἱστορίας τῷ τρόπῳ· καὶ πέως ἀπὸ τῦ τότε αὐτὸς ἀσφαλίζεσθαι, λέγων τὰ ἰδιώματα τ αὐτ παρεσίας τ δευτέρας, καὶ τὰ τῆς πλάνων δείγματα. ὁ γὰρ ὥσπερ ἐν τῇ πρώτῃ, ἐν Βηθλεέμ ἐφάνη ἐν γωνίᾳ μικρᾷ τ οἰκουμένης, καὶ ἄδηλος ἐιδότ@ ἐξ ἀρχῆς, ἅτως καὶ τότε φησιν· ἀλλὰ φανερῶς, καὶ ὥστε μὴ δεῖσθαι τῦ ταῦτα ἀπαγγέλλοντ@.

prænis fuiſſe. Si enim paulò plus duraſſet Romanorum Civitatem oppugnantium ſæva vis, omnes Iudæi perijſſent. Hoc illa ſignificant *non fieret ſalva omnis caro*, quę ad gentem Iudaicam reſtringenda ſunt: comprehendendo eò pariter qui tum in Iudæa erant, & qui extra eam degebant, Iudæos. Non enim in priores ſolùm atrociſſimè ſæviebatur, ſed & in diſperſos ubique gentium. quos autem hic *Electos* dicit? Credentes qui mixti incredulis erant. ne enim dicerent Iudæi: propter Chriſtianos & Evãgelij prædicationem hæc eveniſſe mala; demonſtrat contrarium: nempè funditus perituram univerſam nationem Iudæorum, niſi illi fuiſſent: ne enim ſimul cum incredulis Iudæis interirent qui ex ea gente in Chriſtum crediderant, corripuit Deus præliorum tempus, & belli terminum repræſentavit. Expletis autem quæ de Ieroſolymis dicenda erant, tranſit rurſus ad Aduentum ſuum, & præceſſura illum ſigna manifeſtat ad utilitatem non illorum ſolùm, ſed etiam noſtram, & poſterorum omniũ. Illud porrò, *Tunc*, non ad ſeriem referendum eſt temporis: quaſi ſignificet ſimul cum prius dictis & hæc fore: ſed adaptandum eſt ſuo proprio tempori, quo nimirum illa quæ dicturus eſt contingent. Mos enim hic Scripturæ eſt, velut hiſtorica ſerie disjuncta connectere. Interim à loco ipſos ſecuros reddit; indicans proprietates adventus ſui ſecundi, & notas ipſorum. non enim ut in priori adventu in Bethlehem exiguo angulo orbis terrarum, nemine à principio conſcio, apparuit, ſic & tunc ſe venturum ait: ſed manifeſtè, ut indice opus non ſit.

„ Καὶ τότε ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ, ἰδοὺ,
„ ὧδε ὁ Χριστὸς, ἢ, ἰδοὺ ἐκεῖ, μὴ
„ πιστεύσητε.

„ Ἐγερθήσονται γὰρ ψευδόχριστοι, καὶ
„ ψευδοπροφῆται, καὶ δώσουσι σημεῖα
„ καὶ τέρατα πρὸς τὸ ἀποπλανᾶν, εἰ
„ δυνατὸν, καὶ τοὺς ἐκλεκτούς.

21. Et tunc ſi quis vobis dixe-
„ rit, Ecce, hic eſt Chriſtus, ecce
„ illic, ne credideritis.

22. Exurgent enim pſeudochri-
„ ſti, & pſeudoprophetæ: & dabũt
„ ſigna & portenta ad ſeducẽdos,
„ ſi fieri poteſt, etiam electos.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Προσδοκίμως γὰρ ὅτις τηνικάδε τῆς δευτέρας τῦ Χριστῦ παρεσίας καὶ οἱῳ@ διαφωμένης διὰ τὸν ἐν τῷ Ἀντιχριστῳ θλίψιν, πολλοὶ ψευδοποιοὶ ἀναστήσονται λέγοντες· ἰδοὺ ὧδε ὁ Χριστὸς, ἰδοὺ ἐκεῖ. τὸ δὲ, ὑμῖν, οὐ πρὸς τοὺς ἀποστόλους ὁρᾷ, ἀλλὰ πρὸς πάντα πιστὸν ἃ τότε φαινόμενο@. καὶ αὐτὴ γὰρ ἐνερ-

ANONYMI. Cùm enim in deſiderio & expectatione tunc paſſim futurus ſit ſecundus Chriſti adventus, quem quaſi ſitient oppreſſi cladibus ab Antichriſto illatis populi, multi ſeductores ſurgẽt dicentes: Ecce hic eſt Chriſtus, & ecce illic. Pronomen autem, *vobis*,

ἐνεργεία διαβολικὴ τὸ ἀποπλανηθέντας προσθέσθαι τῷ μὴ Χριστῷ ὡς Χριστῷ· ἐλπὶς γὰρ ἦσπερ αὐτῷ τῆς ἀπωλείας καὶ τῆς καταδικάσεως, πᾶσαν ἀπὸ τοῦ ἐνδεδομένην κακώσεως δύναμιν πρὸς τὸ πλανῆσαι πάντας, καὶ μὴ κοινωνὸς ἔχειν τῆς ἡμωρίας.

hoc loco non Apoſtolos ſpectat, ſed quemcunque fidelem, qui tunc erit. nam eò tendit aſtutia & vis malefica Diaboli, ut deceptis perſuadeat adhærere ut Chriſto ei qui Chriſtus non eſt. nam cùm exterminium ſuum ultimum, & condemnationé vim illi nocendi omnem erepturam, inſtare ſentiet, artes fallendi cunctas & quantùm habet potentiæ exeret ad ſeducendos omnes, quò plures deinde habeat pœnæ conſortes.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ἐγερθήσονται φησι ψευδοπροφῆται· ὃ μὴ ἦν ὅτι τῶν ἀποστόλων ἅπαν ὅπερ ἐχαρέντες τοὺς πολλοὺς ἠπάτων. ἔστι δὲ ὃ καὶ πρὸ τοῦ παρουσίας ἐκείνων πικρότεροι. ποιήσουσι γὰρ φησι σημεῖα, ὥστε πλανῆσαι, εἰ δυνατὸν, καὶ τοὺς ἐκλεκτοὺς, τῷ ψευδοχρίστῳ δουλεύσαντας. ὅτι μὲν οὖν τῶν Ἰουδαίων ψευδοπροφῆται γεγόνασι. ψευδόχριστοι δὲ ὅτι τοῦ χαμαῖ· τοὺς αὐτοὺς δὲ νῦν τούτους καὶ ἐκείνους φησί· καὶ ὅπερ φέρει.

VICTORIS ANT. *Surgent*, ait, *Pſeudoprophetæ*. Fuere tales jã tum Apoſtolorũ tempore, & omnia conati multos deceperunt. At illi alij, qui ante ſecundum adventum extituri ſunt, prioribus perniciosiores erunt. Edent enim ſignalia, quę inducere in fraudem queant etiam electos, ſi id fieri poſſet. Adeo potenter ſuo falſo Chriſto ſervient. olim apud Iudæos Pſeudoprophetæ fuerunt: in nova Lege etiam Pſeudochriſti. Eodem nomine utroſque nunc deſignat, & adjungit:

„ Ὑμεῖς δὲ βλέπετε· ἰδοὺ προείρηκα „ ὑμῖν πάντα.

23. Vos ergo videte: ecce prę„ dixi vobis omnia.

ΑΝΩΝ. Μηδεὶς ἀγνοιαν προφασιζέσθω ἀλλὰ ἀσφαλιζέσθω ἑαυτὸν ἀπὸ τῆς τούτων ἀπάτης.

ANON. Nemo ignorantiã obtendat; ſed caveat ſibi, ſeq; præmuniat adverſus horum fraudes.

„ Ἀλλ' ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις, με„ τὰ τὴν θλῖψιν ἐκείνην ὁ ἥλιος σκο„ τισθήσεται, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς.

„ Καὶ οἱ ἀστέρες τοῦ οὐρανοῦ ἔσονται „ ἐκπίπτοντες, καὶ αἱ δυνάμεις αἱ ἐν „ τοῖς οὐρανοῖς, σαλευθήσονται.

„ Καὶ τότε ὄψονται τὸν υἱὸν τοῦ ἀν„ θρώπου ἐρχόμενον ἐν νεφέλαις μετὰ „ δυνάμεως πολλῆς καὶ δόξης.

24. Sed in illis diebus poſt tri„ bulationem illam Sol contene„ brabitur, & Luna non dabit „ ſplendorem ſuum.

25. Et Stellæ Cœli erunt deci„ dentes, & virtutes quæ in Cœlis „ ſunt, movebuntur.

26. Et tunc videbunt Filiũ ho„ minis venientem in nubibus, „ cum virtute multa & gloria.

ΤΟΛΩΣ. Πληρώσας τὰ περὶ τῶν Ἱεροσολύμων περὶ τῆς ἑαυτοῦ λοιπὸν πα-

TOLOSANI. Abſolutis quæ ad Ieroſolymam pertinebant, dein-

ceps de ſuo ipſius adventu differit. Et hinc incipit dicere quæ & Apoſtolis & cunctis nobis utiliſſima videbat fore. Quod ait, *Tunc*, ne ſic accipias, quaſi tempus indicetur cladem Ieroſolymorum ſtatim ſequens. tamquam ſignificare velit ſubitò poſt capta Ieroſolyma fore qui dicant; ecce hic eſt Chriſtus: quibus minimè ſit credendũ. ſed indefinitè intellige. neq; enim id accidet cum deſolata Ieruſalem fuerit; ſed cùm advenerit Antichriſtus. Tunc, ait, ne erretis. Declarans ipſis proprietates ſui adventus, & ſigna Impoſtorum. Non enim ſicut in primo adventu in Bethlehem apparebit, aut in parvo quopiam angulo terræ; ſed palàm in luce publica. Tunc enim creatura immutabitur; & angelicæ virtutes obſtupeſcent. & tunc videbunt Filium hominis cum corpore venientem in nubibus cum poteſtate & gloria multa.

ρησίας ἀφαλέως· καὶ ἀπ' ἐκείνου ἤρξατο λέγειν τὰ τοῖς ἀποστόλοις χρησιμώτατα καὶ πᾶσιν ἡμῖν. Ὃ δὲ τότε, μὴ ὑπολάβῃς ὅτι ὅταν τὰ περὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ πληρωθῶσι. τότε ἑαυτὸς εἴπῃ· ἰδοὺ ὧδε ὁ Χριστός. μὴ πιστεύσητε· ἀλλ' ἀορίστως νόησον. ὅταν γὰρ ὅταν ἡ Ἱερουσαλὴμ ἐρημωθῇ· ἀλλ' ὅταν μέλλῃ παραγίνεσθαι ὁ Ἀντίχριστος· τότε φησὶ μὴ πλανηθῆτε. σαφηνίζων αὐτοῖς τὰ ἰδιώματα τῆς αὐτοῦ παρουσίας· καὶ τὰ τῶν πλάνων σημεῖα· ὅταν γὰρ ὥσπερ ἐν τῇ πρώτῃ ἐν Βηθλεὲμ ἐφάνη· ἢ ἐν γωνίᾳ μικρᾷ τῆς οἰκουμένης, ἀλλὰ φανερῶς· τότε γὰρ ἡ κτίσις ἀλλοιωθήσεται. Καὶ αἱ ἀγγελικαὶ δυνάμεις ἐκπλαγήσονται. Καὶ πότε ὄψονται τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου μετὰ σώματος ἐρχόμενον; ὅτε τῶν νεφελῶν μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς.

„ Καὶ τότε ἀποστελεῖ τοὺς Ἀγγέλους
„ αὐτοῦ, καὶ ἐπισυνάξει τοὺς ἐκλεκτοὺς
„ αὐτοῦ ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων, ἀπ'
„ ἄκρου γῆς ἕως ἄκρου οὐρανοῦ.

27. Et tũc mittet Angelos ſuos;
„ & congregabit electos ſuos à
„ quatuor ventis, à ſummo terræ
„ uſque ad ſummum cœli.

ANONYMI. *Sol obſcurabitur*: Hæc ſigna ſunt manifeſtiſſima ſecundi Chriſti Adventus: & immutationis elementorum. dictum eſt enim de his à Diſcipulo Chriſti: *In qua* (die Domini) *cæli magno impetu tranſient*, Stellæ verò ardentes cadent. *novos verò cælos, & novam terram ſecundùm promiſſa illius expectamus*. Oportet enim & creaturam in ſtatum incorruptibilẽ tranſire. *Nam vanitati* (quaſi diceret corruptioni) *ſubjecta eſt creatura nõ volens, ſed propter eum qui ſubjecit eam in ſpe. quoniam & ipſa creatura liberabitur à corruptione in renovationem gloriæ filiorum Dei*. Et tũc

ANΩΝΥΜΟΥ. Ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται. Ταῦτα τὰ σημεῖα φανερώτατά εἰσι τῆς δευτέρας τοῦ Χριστοῦ παρουσίας καὶ τῆς τῶν στοιχείων ἀλλαγῆς· εἴρηται γὰρ περὶ αὐτῶν τῷ μαθητῇ τοῦ Χριστοῦ, ὅτι φησὶν οἱ οὐρανοὶ ροιζηδὸν παρελεύσονται. ἄστρα δὲ καυσούμενα πεσοῦνται, καινοὶ δὲ οὐρανοὶ καὶ καινὴ γῆ καὶ τὰ ἐπαγγελματα αὐτοῦ προσδοκῶμεν. δεῖ γὰρ καὶ τὴν κτίσιν ὅτι ὃ ἄφθαρτον ἀλλαγῆναι. τῇ γὰρ ματαιότητι, οἷον τῇ φθορᾷ, ὑπετάγη ἡ κτίσις, οὐχ ἑκοῦσα, ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα ἐπ' ἐλπίδι, ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις ἀπαλλαγήσεται τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἀνακαίνωσιν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ. καὶ ἄνθρωπος. τοῦ γὰρ Ἀντιχρίστου ἀναιρεθέντος τῇ δυνάμει τοῦ πνεύματος

Pet. ep. 2. c. 3. 10.

Rom. viij. 22.

ματ@ · ὃν γὰρ, φησιν, ὁ Κύριος ἀνελεῖ τῷ πνεύματι τοῦ, κ᾽ ἐφανερώσει τῇ παρουσίᾳ τοῦ ἀποστόλου. καὶ τὴν κτίσεως εἰς τὸ ἀφθαρτ@ ἀναλλαγείσης ὀφθήσεται πάσῃ σαρκὶ τὸ Σωτήρι@ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, καθὼς γέγραπται. ἡ δὲ δευτέρα τοῦ Κυρίου παρουσία. νεφέλας δὲ φησι τοὺς ὄντως νεφέλας, τοὺς ἁγίους Ἀγγέλους λέγει τὸ μεταρσίων αὐτῶν καὶ ἀεροπόρον. ὅτι σωάξει δὲ τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων, οἷον ἐκ τῶν τεσσάρων κλιμάτων, δυσμῶν, ἄρκτου καὶ μεσημβρίας. ἀπ᾽ ἄκρου γῆς ἕως ἄκρου οὐρανοῦ. @ μὲν ποιοῦσιν δηλοῦσθαι ἐπ᾽ ἄκρου φησὶ, τουτέστιν ἀπὸ τῶν ἁγίων τοὺς μίαν παραξάντων ἁμαρτωλῶν, ἕως τοῦ οὐρανοῦ, τουτέστιν ἕως τῶν ἄκρως τοὺς οὐρανίους καὶ φίλους Θεῷ παραξάντων. ὡς εἰ λέγοι, ὅτε οὐδεὶς τῶν ἁμαρτωλῶν εἰσελεύσεται ὅτι κρίσιν ἐλθών, ὅτε οὐδὲ δίκαι@ σωσωρευθήσεται τοῦ μὴ εἰς κρίσιν παρεῖναι. πάντες γὰρ παρασησόμεθα τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ, καθὼς γέγραπται. ἐπεὶ δεῖξαι πῶς @ ἐγκείμενοι νεκροὶ ἕως ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ, τουτέστιν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ σωαχθήσονται εἰ μὴ τὰ εἰρημένα σημεῖα ἡβούλετο ὁ Εὐαγγελιστής.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Τοῦ Ἀντιχρίστου δὲ @ ψευδοπροφητῶν θλῖψις τότε ἔσται μεγάλη, οἵων ὄντων τῶν ἀπατώντων. ἀλλ᾽ οὐκ ἐκτείνεται εἰς χρόνου μῆκο@. εἰ γὰρ Ἰουδαϊκὸς πόλεμο@ διὰ τοὺς ἐκλεκτοὺς ἐκολοβώθη, πολλῷ μᾶλλο@ ὅτο@ ὁ πειρασμὸς συσταλήσεται διὰ τοὺς αὐτοὺς τούτους. μετ᾽ ἐκείνου δὲ τὴν θλῖψιν ὁ ἥλιο@ σκοτισθήσεται· ὁμοῦ γὰρ χεδὸν ἅπαντα τὰ, ὅταν ψευδόχριστοι καὶ ψευδοπροφῆται θορυβήσωσι θαυμαζόμενοι· καὶ ὅλως αὐτὸς πάρεστι μεταχηματιζομένης λοιπὸν αὐτῆς τὴν κτίσεως· καὶ γὰρ ὅτι σκοτισθήσεται, οὐκ ἀφανιζόμενο@ ἀλλὰ νικώμενο@ τῷ φωτὶ τῆς παρουσίας αὐτοῦ· καὶ τὰ ἄστρα πεσεῖται· οὐδὲ γὰρ αὐτῶν ἔσται χρεία, νυκτὸς οὔσης; καὶ αἰ-

videbunt Filium hominis. Antichristo enim de medio sublato virtute spiritus: (scripsit enim de illo divinus Apostolus: *Quem Dominus interficiet spiritu suo*) & creatura in incorruptibilem statum mutata, videbitur ab omni carne salutare Dei nostri, sicut scriptum est: & secundus adventus Domini. Nubes autem dicit, aut veras nubes, aut sanctos Angelos, propter volucrem sublimitatem ipsorum, & facilitatem tranandi aërem. Congregabit autẽ electos suos à quatuor ventis, videlicet ex quatuor climatibus terræ, Oriẽte, Occidente, Septẽtrione, Meridie: *à sũmo terræ, usq; ad summũ cæli*. His verbis significari quidam putant peccatores & sanctos: ut *sũmũ terræ* designet eos, qui maximè omniũ terrena sapiunt & operãtur, nimirũ magnos peccatores; per *sũmũ* verò *cæli*, intelligantur Sancti, summè attenti meditandis & exequendis cœlestibus ac Deo gratis, quasi diceret: neque ullus peccator suis vinculis tenebitur quominus ad judicium veniat; neq; ulli justo permittetur abesse à judicio. *Omnes enim stabimus ante Tribunal Christi*: sicut scriptum est. Alioqui quomodo dici possent jacentes mortui usque à summo cœlo excitandi & congregandi, quasi in summo cœlo mortui jaceant, nisi quo dictum est sensu id intellexerit Evãgelista?

Thess. 2.

Rom. xiv 10.

VICTORIS ANT. Tribulatio illa magna tunc erit, à vi sæva Antichristi, & fraude Pseudoprophetarum tot & tam insidiosè fallentium: sed non extendetur in longum tempus. Si enim Iudaicum bellum propter electos breviatum est, multò magis illa tanta tentatio contrahetur propter eosdem. Post

tribu-

tribulationem autem illam Sol obſcurabitur. Simul enim ferè omnia fiunt, quando Pſeudochriſti & Pſeudoprophetæ turbaverint mũdum præſtigijs ſuis. & ſtatim ipſe Dominus aderit, transformato ipſo mundo. nam obſcurabitur, non ut extinguatur, ſed ut vincat poſterius oritura luce ſuæ præſentiæ, priores tenebras: & tunc *ſtellæ cadent*: quis enim jam earũ erit uſus, cùm nox amplius futura non ſit. *Et virtutes cælorum commovebũtur*. videntes tantam mutationem fieri, & conſervos ſuos dantes pœnas: & genus hominum vniverſum terribili adſtans judicio. *Et tunc videbunt filium hominis*; videlicet in corpore conſpicuo venientem, quomodo & aſſumptus in cœlum eſt. Act. 1. cum verò dicit: *Mittet Angelos ſuos Filius hominis*; oſtendit ipſum Deũ eſſe. Dei enim ſunt Angeli, & Deo proprium ipſos mittere. quod additur *à ſummo terræ uſque ad ſummum cœli*. Docet nos eadem eſſe terræ ac cœlorum ſumma. quare Chriſto credere oportet, & non decipi, quaſi terræ minima particula ſit, in medio cęli infinita magnitudine ſuperantis ipſam.

δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται, ὁρῶσαι τοσαύτην μεταβολὴν γινομένην, καὶ τοὺς ζωοδότας αὐτῶν διδόντας δίκας, καὶ τὸ οἰκεῖον ἅπαν ζῶον φοβερῷ παρισταμένῳ κριτηρίῳ· καὶ τότε ὄψονται τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, τουτέστιν, ἐνσωματωθέντα ἐληλυθότα καθὰ καὶ ἀνελήφθη. ἀποστελεῖ δὲ λέγων τοὺς Ἀγγέλους αὐτοῦ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, Θεὸν ἔδειξε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου· Θεοῦ γὰρ ἴδιον Ἀγγέλους, ἃ δὲ ἀποστέλλειν αὐτούς ἴδιον Θεοῦ. ὃ δὲ ἀπ' ἄκρου γῆς ἕως ἄκρου οὐρανοῦ, διδάσκει ἡμᾶς τὰ ἀπὸ τῆς γῆς καὶ οὐρανοῦ ἄκρα· ὥστε Χριστῷ πιστεύειν δεῖ, καὶ μὴ ἀπατᾶσθαι, ὡς ἐλαχίστου μορίου τῆς γῆς ὄντος ἐν μέσῳ τοῦ οὐρανοῦ ἀπείροις μεγέθεσιν ὑπερκαλύπτοντος αὐτήν.

SCHOLIVM.

Videtur hic Autor ex his ultimis verbis in opinione fuiſſe, abſurda illa quidem & falſi hodiè manifeſtè convicta; ſed quæ olim tamen aliquot Eccleſiaſticorum Scriptorum & Patrum etiam magnorum fuit: nequaquam globoſam & circumcommeabilem terram eſse; ſed vaſta latitudine patentem campum, cui velut fornix Cœlum inſiſtat; ita ut ſumma, hoc eſt extremæ partes Cœli & terræ in mundi finibus jungantur.

28. A ficu autem diſcite parabolam. Cùm jam ramus ejus tener fuerit, & nata fuerint folia, cognoſcitis quia in proximo ſit æſtas.

29. Sic & vos cùm videritis hæc fieri, ſcitote quod in proximo ſit in oſtijs.

„ Ἀπὸ δὲ τῆς συκῆς μάθετε τὴν παραβολήν. ὅταν ἤδη ὁ κλάδος αὐτῆς ἁπαλὸς γένηται, καὶ ἐκφύῃ τὰ φύλλα, γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς τὸ θέρος ἐστίν.

„ Οὕτω καὶ ὑμεῖς, ὅταν ταῦτα ἴδητε γινόμενα, γινώσκετε ὅτι ἐγγύς ἐστιν ἐπὶ θύραις.

VICTORIS ANT. Exemplum ficus proponit, ad oſtendendũ non magnum interfore ſpatium; ſed continua ſerie poſt tribulationem

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Τὸ παράδειγμα τῆς συκῆς τίθησιν ὡς ἀπὸ πολὺ ὂν μέσον, ἀλλ' ἐφεξῆς μετὰ τὴν θλῖψιν ἐκείνην καὶ ἡ παρουσία ἀπαντήσεται· ὅπερ δὲ διὰ

ὑ δι᾽ τῆς παραβολῆς μόν@ ἐδήλωσεν εἰπών· γινώσκετε ὅτι ἐγγύς ἐστιν ὅπὶ θύραις. ἐντεῦθεν καὶ ἕτερόν τι προφητεύει, θέρος καὶ γαλήνην ἐκείνην ἐσομένην τὴν ἡμέραν ἀπὸ χειμῶν@, τοῖς δικαίοις· τοῖς δὲ ἁμαρτωλοῖς τοὐναντί@, χειμῶνα ἀπὸ θέρους· καὶ ἵνα κἀντεῦθεν πιστώσηται τὸν λόγ@ ὅτως ἐκβησόμεν@ πάντως. ὥσπερ γὰρ ὁ τῆς συκῆς ἀνάγκη τότε ἦν, ὅτω καὶ ὁ τῆς συντελείας.

illam occurſurum Adventum Domini. quod non tantùm per parabolam declaravit dicens: *Scitote quia prope eſt in ianuis*. Hinc & aliud quid prophetat, eſtatem & ſerenam tempeſtatem futuram diem illam ex hieme præcedente, ſed iuſtis dumtaxat: nam peccatoribus verſa vice hiems erit ex æſtate. & ut hinc quoque confirmet ſermonem ut omninò eventu patrādum. ut enim quod de ficu dixit ſequentem mox æſtatem indicante, ita omninò & neceſſariò evenit: ſic & eveniet ſæculi conſummatio.

» Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη, μέχρις ὗ πάντα ταῦτα γένηται.

30. Amen dico vobis, quoniã » non tranſibit generatio hæc donec omnia iſta fiant.

» Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται. » ὁ δὲ λόγοι μου ὐ μὴ παρέλθωσι.

31. Cœlũ & terra tranſibunt: » verba autẽ mea non tranſibunt.

ΤΟΛΩΣ. Δείκνυσιν ἐνταῦθα ὃ ἐστὶν ὁμοούσι@ τοῦ υἱοῦ πρὸς τὸν πατέρα. Καὶ ὅτι ἴσός ἐστιν αὐτῷ κατὰ πάντα, πλὴν τῆς ἀγεννησίας καὶ τῆς γεννήσεως· ὡς γὰρ ὁ Πατὴρ τοὺς Ἀγγέλους ἀποστέλλει, ὅτω καὶ ὁ υἱός. ἐλεύσονται δὴ ὁ@ ἄγγελοι ἐπισυνάγοντες πάντα ἔθνη· ἡ δὲ δευτέρα παρουσία τοῦ Σωτῆρ@ θέρ@ ἐστὶν ἀπὸ χειμῶν@ τοῖς δικαίοις. τοῖς δὲ ἁμαρτωλοῖς ὃ ἀνάπαλιν. ὃ δὲ ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἡ γενεὰ αὕτη ὐ μὴ παρέλθῃ ἕως ἂν πάντα πάντα γένηται, οὐκ ἔστι περὶ τῶν Ἀποστόλων λεγόμεν@· ἀλλὰ περὶ πάντων τῶν χριστιανῶν. ὐ γὰρ μέχρι τῆς συμπληρώσεως τοῦ Κόσμου ζῶσιν οἱ Ἀπόστολοι· ὐ δὲ τῆς τῶν Ἱεροσολύμων ἁλώσεως. Καὶ τοῦτο λέγων δείκνυσιν ὅτι ὐ παρελεύσεται ὁ χριστιανισμὸς· ἀλλὰ μέχρι τῆς συντελείας διαμενεῖ.

TOLOSANI. Hoc teſtimonium indicat conſubſtantialitatem Filij cum Patre; cui per omnia æqualis ſit, excepta innaſcibilitate, & generatione. ut enim Pater Angelos mittit, ita & Filius. Venient igitur Angeli congregaturi in unũ omnes gentes. Secundus ergo adventus Salvatoris æſtas eſt, hiemi ſuccedens reſpectu juſtorum: Peccatoribus autem è contrariò. Quod additur: amen dico vobis quod nõ præteribit generatio hæc donec omnia hæc fiant; non eſt dictum de Apoſtolis, ſed de omnibus Chriſtianis. non enim uſque ad conſummationem ſæculi vivent Apoſtoli: imo nec uſque ad ipſam quidem deſtructionem Ieroſolymorũ. Hoc porrò dicens oſtendit nequaquam abolendum umquam Chriſtianiſmum; ſed perſeveraturum uſque ad conſummationem ſęculi.

» Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ τῆς ὥρας ὐδεὶς οἶδεν, ὐδὲ οἱ ἄγγελοι οἱ ἐν

32. De die autem illo vel ho» ra nemo ſcit, neque Angeli in Cęlo,

„ Cœlo, neque Filius: nisi Pater.
33. Videte, vigilate, & orate:
„ nescitis enim quando tempus
„ sit.
34. Sicut homo qui peregrè
„ profectus reliquit domum suã:
„ & dedit servis suis potestatem
„ cujusque operis, & janitori prę-
„ cepit ut vigilet.
35. Vigilate ergo (nescitis enim
„ quãdo dominus domus veniat:
„ serò, an media nocte, an galli
„ cantu, an manè)
36. Nè cùm venerit repentè,
„ inveniat vos dormientes.
37. Quod autem vobis dico,
„ omnibus dico, Vigilate.

TOLOSANI. Non licet imperfectis hominibus quærere quæ supra ipsorum vires sunt. neque enim prosunt ipsis talia quæsita; sed potiùs nocent. Ideo Salvator cohibere Discipulos volens à tentandis ijs quę ipsorum vim ac captum excedunt, ait: Nemo scit de die illa & hora; neque Angeli, neque Filius. Si enim ipsis diceret: novi equidem, sed nolo vobis revelare mysterium, vehementer utique contristasset eos. Nunc autem etiam ipsos avertit à percunctando curiosè, vexandoq; ipsum. quemadmodum Patres pueros excludunt à conscientia suorum arcanorum; sic Dominus Apostolos ut pueros tractans, occultavit ipsis diem. Cęterùm notam fuisse Domino diem illam; imò & horam, manifestum est. Si enim ipse sæcula fecit, non ignorat diem illam & horam. Abscondit autem horam, tam finis comunis universi, quã mortis uniuscujusque, ut semper attenti, acri ac vigili animo stemus expectãtes

„ τῷ οὐρανῷ, οὐδὲ ὁ υἱὸς, εἰ μὴ ὁ Πατήρ.
„ Βλέπετε, ἀγρυπνεῖτε, καὶ προσ-
„ εύχεσθε· οὐκ οἴδατε γὰρ πότε ὁ
„ καιρός ἐστιν.
„ Ὡς ἄνθρωπος ἀπόδημος ἀφεὶς
„ τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, καὶ δοὺς τοῖς δούλοις
„ αὐτοῦ τὴν ἐξουσίαν, καὶ ἑκάστῳ τὸ ἔρ-
„ γον αὐτοῦ, καὶ τῷ θυρωρῷ ἐνετείλα-
„ το ἵνα γρηγορῇ.
„ Γρηγορεῖτε οὖν. οὐκ οἴδατε γὰρ πό-
„ τε ὁ Κύριος τῆς οἰκίας ἔρχεται, ὀψὲ,
„ ἢ μεσονυκτίου, ἢ ἀλεκτροφωνίας,
„ ἢ πρωΐ.
„ Μὴ ἐλθὼν ἐξαίφνης, εὕρῃ ὑμᾶς
„ καθεύδοντας.
„ Ἃ δὲ ὑμῖν λέγω, πᾶσι λέγω, γρη-
„ γορεῖτε.

ΤΟΛΩΣ. Οὐκ ἔξεστι τοῖς ἀτελέσιν ἀνθρώποις ζητεῖν τὰ ὑπὲρ τὴν ἑαυτῶν δύναμιν. οὐ δὲ γὰρ ὠφελοῦνται ἀπὸ τῶν τοιούτων ζητημάτων· ἀλλὰ μᾶλλον βλάπτονται. διὸ καὶ ὁ Σωτὴρ κωλύσαι θέλων τοὺς μαθητὰς μὴ ἐπιχειρεῖν τοῖς ὑπὲρ αὐτοὺς, φησὶ ὅτι οὐδεὶς οἶδε περὶ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ ὥρας. οὐδὲ οἱ ἄγγελοι, οὐδὲ ὁ υἱός· εἰ γὰρ ἔλεγε πρὸς αὐτοὺς, ὅτι οἶδα μὲν, οὐ βούλομαι δὲ ὑμῖν ἀποκαλύψαι τὸ μυστήριον, σφόδρα ἂν ἐλυπήσεν αὐτούς· νυνὶ δὲ ἀπείργει μὲν αὐτοὺς τοῦ ζητεῖν καὶ ἐνοχλεῖν αὐτόν. Καθάπερ οἱ Πατέρες τοὺς παῖδας κωλύουσι τοῦ εἰδέναι τὰ ἐκείνων μυστήρια· οὕτω καὶ ὁ Κύριος ὡς παιδίοις τοῖς ἀποστόλοις προσφερόμενος, ἀπέκρυψεν ἀπ' ἐκείνων τὴν ἡμέραν· ὅτι δὲ οὐ μόνον τὴν ἡμέραν γινώσκει ὁ Κύριος, ἀλλὰ καὶ τὴν ὥραν, φανερόν. εἰ γὰρ αὐτὸς τοὺς αἰῶνας ἐποίησεν, οὐκ ἀγνοεῖ τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ τὴν ὥραν· ἀπέκρυψε δὲ τὴν ἡμέραν, τήν τε καθολικὴν λέγω, καὶ τὴν ἑκάστου· ὅπως ἀεὶ ἀγωνιζώμεθα, προσδοκῶντες καθ' ἑκάστην τὸ τέλος.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη μέχρις οὗ πάν-

οὗ πάντα ταῦτα γένηται. τοῦτο σαφέστατα πρὸς τὴν ἅλωσιν τῆς Ιερουσαλὴμ ἀνακτέον· οὐ μὴν πρὸς τὸ κοινὸν τέλος. καὶ δικαίως οὕτως εἶπεν. ὡς γὰρ ἱστορεῖ ὁ Εὐσέβιος ἐν τῷ χρονικῷ κάνονι, μετὰ ἔτη λῆ τοῦ σταυροῦ τοῦ Κύριου ἐπηκολούθησεν ἡ ἐρήμωσις τῆς Ιερουσαλὴμ καὶ τοῦ ναοῦ. τὸ δὲ ταῦτα, οὐ πάντα τὰ εἰρημένα δηλοῖ· τὰ γὰρ πλείονα περὶ τοῦ κοινοῦ τέλους εἴρηται. ἀλλὰ τὸ περὶ τῆς ἐρημώσεως τῆς Ιερουσαλὴμ καὶ τοῦ ναοῦ εἰρημένον, τὸ οἷον, οὐ μείνῃ λίθος ἐπὶ λίθον ἐν τῷ ναῷ, καὶ ὅσα ἄλλα περὶ αὐτοῦ εἴρηκε. Ταῦτα καὶ εἰς τὴν ἁγίαν Ματθαῖον προεγράφη. περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης, καὶ τὰ ἑξῆς. εἰ αὐτός ἐστι ποιητὴς αἰώνων καὶ χρόνων καὶ καιρῶν, ὥσπερ οὖν καί ἐστι, πῶς οὖν ὡς μίαν ἡμέραν καὶ ὥραν ἀγνοῆσαι λογισθήσεται; πῶς δὲ ἅπερ αὐτὸς ἐποίησε, μὴ εἰδέναι δυνάται; εἰ γὰρ τὰ ἐσόμενα πάντα πρὸ τῆς ἡμέρας καὶ ὥρας ἐκείνης διηγεῖται σαφῶς καὶ φησιν, ἔσται μὲν τόδε, συμβήσεται δὲ ἐκεῖνο. εἶτα τί; τὸ τέλος δηλονότι· ὃ τὰ πρὸ αὐτῆς εἰδὼς καὶ αὐτὴν ἐπίσταται. μετὰ γὰρ τὰ εἰρημένα παρ' αὐτοῦ τίθησιν ὅτι τὸ τέλος ἔσται· τέλος δὲ τί ἂν ἕτερον εἴη ἢ πάντως ἡ ἐσχάτη ἡμέρα, ἣν ἀγνοεῖν ἔφησεν οἰκονομικῶς, εἰπεῖν τοῖς μαθηταῖς οὐ θελήσας, διὰ τίνα λόγον οἰκονομίας ἀπόῤῥητον· ἵνα γὰρ μὴ φαίνηται κρύπτων αὐτοὺς, καὶ διὰ τοῦτο λυπήσῃ, καὶ τὴν υἱὸν ἔφησε μὴ εἰδέναι. ἀνθρωπινώτερον μὲν περὶ ἑαυτοῦ λέγων, ὥσπερ περὶ ἀνθρώπου· φυλάττων δὲ πάλιν ἑαυτὸν τὸ εἰδέναι πάντα ὡς Θεός. διὰ τοῦτο οὐδὲ τὸ πνεῦμα ἔφησεν ἀγνοεῖν. εἰ γὰρ τὸ πνεῦμα πάντα ἐρευνᾷ, ὡς γέγραπται, καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ, οἶδε δηλονότι πάντα τὰ ἐν αὐτῷ· καὶ εἰ τὸ πνεῦμα τὸ πάντα εἰδὸς καὶ πάντα περιεργάζεσθαι δυνάμενον παρὰ τοῦ υἱοῦ λαμβάνει· ἐκεῖνο γὰρ φησιν, ἐξ ἐμοῦ λήψεται, πῶς ὁ Λόγος ἀγνοεῖ ὁ τοῦ πάντα εἰδότος Πνεύματος χορηγός. οὐκ ἀγνοεῖ τοίνυν τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν τῆς ἑαυτοῦ

in ſingula momenta finem.

ANONYMI. *Amen dico vobis quoniam non tranſibit generatio hæc, donec omnia iſta fiant.* Hoc manifeſtiſſimè ad expugnatiouem Ieroſolymorum pertinet, non ad mundi finem. Et meritò ſic dixit: ut enim docet Euſebius in Chronico Canone, poſt annos octo & triginta à Cruce Domini ſecuta eſt deſolatio Ieroſolymæ & Templi, *iſta* non cuncta quæ dicta ſunt, indicat. nam plura ex his de fine mundi agunt. Sed quidquid ex his peculiariter dictum eſt de deſolatione Ieruſalem & Templi: puta, nõ remanſurum lapidem ſuper lapidem in Templo, & quæcumque alia de eodem argumento dixit. de quibus jam ante ſcriptum eſt ad Matthæũ. *De die autem illa* &c. ſi ipſe eſt factor ſæculorum, temporum & momentorum, ut profectò eſt, quomodo unã diem aut horam ignoraſſe putandus eſt? quo pacto, inquam, quæ ipſe fecit, neſcire poteſt? Si enim cuncta quæ futura erant ante diem & horam illã ediſſerit clarè, dicens, erit illud, eveniet hoc. deinde quid? finis videlicet: igitur qui ea novit quæ continua ſerie pertingunt ad finẽ, profectò & ipſum finem ſcit. Poſt dicta enim à ſe, ait futurum finem. Finis autem quid aliud omninò eſt, quàm ultima dies; quam tamen prudenti quodam conſilio dixit ſe ignorare, quod eam indicare Diſcipulis nollet, occultis quibuſdam de cauſis. Ne enim videretur celare ipſos, & propterea contriſtaret; & Filium dixit neſcire: humano more de ſe, ut homine, loquens: reſervans tamen eidẽ ſibi & huius, & omniũ ſcientiam ut Deo. Prop-

terea non excepit ab ejus rei conſcjentia Spiritum; neque dixit & ipſum diem illam ignorare. ſi enim Spiritus omnia, ut ſcriptũ eſt, ſcrutatur, etiam profunda Dei, novit utique quæcumque in ipſo ſunt. Porrò ſi ſpiritus ſciens omnia, cũcta penetrare ſcrutarique ad imum valens, à Filio accipit, illud enim ait: *ex me accipiet*: qua ratione notitia illa Filius caret, quam cum alijs omnibus Spiritui communicat? non ignorat igitur diem & horam ſui adventus Chriſtus; ſed ne mœſtitiam ingeneraret Diſcipulis, quaſi reſponſum negaret interrogationi ab ipſis factæ, ait: neſcio: poteſtatem habens & hoc dicendi.

Or. 36. pag. 587. Edit. Par. an. 1699.

NAZIANZENI. Decimo loco ignorantiam ponunt (Ariani videlicet) quodq; extremum diem atque horam nemo cognoſcat, ac ne Filius quidem ipſe, ſed ſolus Pater. At qui fieri poteſt, ut Sapiẽtia quidquam eorum quę ſunt, ignoret: ille, inquam, ſæculorum factor, ille conſummator atq; immutator, ille eorum quę facta ſunt finis: quique ea quæ Dei ſunt perinde novit ac ſpiritus hominis ea quæ in ipſo ſunt? quid enim hac cognitione perfectius. Quomodo autem ea quidem, quæ horam illã antecedunt exactiſſimè ſcit: ſimiliter & quæ velut in ipſo finis articulo sũt, ipſam tamen ignorat horam? ænigmati quippe res hæc ſimilis eſt. Perinde ſcilicet ac ſi quis ea quæ ante parietem ſunt certò ſe noſſe dicat, parietem verò ipſum ignorare, aut diei finem probè ſciens, noctis principium ſe non cognoſcere; ubi alterius cognitio alterum neceſſariò ſecum ducit. Eccui igitur dubiũ eſſe poteſt quin

παρουσίας ὁ Χριστός· ἀλλ' ἵνα μὴ λύπην ἐντέκη τοῖς μαθητ̃ ὡς ου' θελήσας ἀποκριθῆναι τῇ παρ' αὐτῶν προσενεχθείσῃ πεύσει, τὸ οὐκ οἶδα φησιν, ἐξουσίαν ἔχων καὶ τοῦτο εἰπεῖν.

ΝΑΖΙΑΝΖΗΣ. Δέκατόν ἐστιν ἀνθρώπῳ ἡ ἄγνοια, τοῖς Αρειανοῖς δηλονότι, καὶ τὸ μηδένα γινώσκειν τὴν τελευταίαν ἡμέραν ἢ ὥραν, μηδὲ ὦν υἱὸν αὐτὸν, εἰ μὴ ὦν πατέρα. καίτοι πῶς ἀγνοεῖ τι τῶν ὄντων ἡ σοφία ὁ ποιητὴς τῶν αἰώνων, ὁ συντελεστὴς καὶ μεταποιητὴς, ὃ πέρας τῶν γενομένων; ὁ οὕτω τὰ τοῦ Θεοῦ γινώσκων ὡς τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὰ ἐν αὐτῷ. τί γὰρ τῆς γνώσεως ταύτης τελειότερον; πῶς δὲ τὰ μὲν πρὸ ὥρας ἀκριβῶς ἐπίσταται, καὶ τὰ οἷον ἐν χρόνῳ τοῦ τέλους, αὐτὴν δὲ ἀγνοεῖν τὴν ὥραν; αἰνίγματι γὰρ ὃ πρᾶγμα ὅμοιον. ὥσπερ ἂν εἴτις τὰ μὲν πρὸ τοῦ τείχους ἀκριβῶς ἐπίστασθαι λέγει, αὐτὸ δὲ ἀγνοεῖν ὃ τεῖχος. ἢ ὃ τῆς ἡμέρας τέλος εὖ ἐπιστάμενος, τὴν ἀρχὴν τῆς νυκτὸς μὴ γινώσκειν. ἔνθα ἡ τοῦ ἑτέρου γνῶσις ἀναγκαίως συνεισάγει ὃ ἕτερον. ἦ πᾶσιν εὔδηλον, ὅτι γινώσκει μὲν ὡς Θεὸς, ἀγνοεῖν δὲ φησιν ὡς ἄνθρωπος, ἄν τις τὸ φαινόμενον χωρίσῃ τοῦ νοουμένου. τὸ γὰρ ἀπόλυτον εἶναι τοῦ υἱοῦ τὴν προσηγορίαν καὶ ἄσχετον, οὐ προσκειμένου τῷ υἱῷ τοῦ τινός, ταύτην ἡμῖν δίδωσι τὴν ὑπόνοιαν, ὥστε τὴν ἄγνοιαν ὑπολαμβάνειν, ἐπὶ τὸ εὐσεβέστερον, τῷ ἀνθρωπίνῳ, μὴ τῷ θείῳ ταύτην λογιζομένους. εἰ μὲν οὖν οὗτος αὐτάρκης ὁ λόγος, ἐνταῦθα στησόμεθα· καὶ μηδὲν πλέον ἐπιζητείσθω. εἰ δὲ μὴ, τό γε δεύτερον ὥσπερ τῶν ἄλλων ἕκαστον οὕτω δὴ καὶ ἡ γνῶσις τῶν μεγίστων ἐπὶ τὴν αἰτίαν ἀναφερέσθω τιμῇ τοῦ γεννήτορος. δοκεῖ δέμοι τίς μηδ' ἂν ἐκείνως ἀναγνοὺς, ὡς τῶν καθ' ἡμᾶς φιλολόγων τις μικρὸν ἐννοῆσαι ὅτι οὐδὲ ὁ υἱὸς ἄλλως οἶδε τὴν ἡμέραν εἰ μὴ ὡς ὁ πατήρ. τὸ γὰρ συναγόμενον ὁποῖον ἐπειδὴ ὁ

πατήρ

πατὴρ γινώσκει, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ὁ υἱός, ὡς δῆλον ὅτι μηδενὶ γνωστὸν τοῦτο, μὴ ληπτὸν, πλὴν τῆς πρώτης φύσεως.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη, ἵνα εἴπῃ τὴν τῶν πιστῶν. οἶδε γὰρ γενεὰν, οὐκ ἀπὸ χρόνων χαρακτηρίζειν μόνῳ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τρόπου, θρησκείας, καὶ πολιτείας. ὡς ὅταν λέγῃ, αὕτη ἡ γενεὰ ζητούντων τὸν Κύριον. τὸ δὲ μέχρις οὗ ταῦτα πάντα γένηται φησὶ τὰ τῶν Ἱεροσολύμων, τὰ τῶν πολέμων, τὰ ἐφεξῆς εἰρημένα, ἅπερ εἴρηκε μέχρι τῆς αὐτοῦ παρουσίας συμβησόμενα. ὅπερ γὰρ ἄνω ἔλεγεν δεῖ πάντως γενέσθαι, καὶ ἐνταῦθα δηλοῖ λέγων· ὅτι πάντως ἐκβήσεται, καὶ μενεῖ ἡ γενεὰ τῶν πιστῶν. οὐδενὶ τῶν εἰρημένων διακοπτομένη. ἄλλος δέ φησι, γενεὰν λέγειν αὐτὸν πονηρὰν, τῷ τρόπῳ καὶ οὐ τοῖς προσώποις· διδάσκων ὅτι παρόντων καὶ ὁρώντων τῶν ἀσεβῶν καὶ χριστοκτόνων δείξει τὴν ἀπ' οὐρανοῦ δόξαν αὐτοῦ, ὥστε πληρωθῆναι τὸ· ὄψονται εἰς ὃν ἐξεκέντησε. ἄλλος δὲ πάλιν περὶ τῆς κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν γενεᾶς λέγειν αὐτόν φησιν. ἕως οὗ παρέλθῃ, ἕως οὗ συμβήσεται Ἰουδαίοις τὰ προλεχθέντα· διὰ τούτων πιστούμενος καὶ τοὺς περὶ συντελείας λόγους. ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι, τουτέστι, τὰ πεπηγότα ταῦτα καὶ ἀκίνητα εὐκολώτερον ἀφανισθῆναι, ἢ τῶν λόγων τῶν ἐμῶν τι διαπεσεῖν. καὶ ὁ ἀντιλέγων ὑπὲρ τούτων, βασανιζέτω τὰ εἰρημένα, καὶ ἀπὸ τῶν παρελθόντων καὶ τοῖς μέλλουσι πιστευέτω. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ τὰ στοιχεῖα εἰς μέσον τέθεικε, τοῖς παλαιοῖς ἐμφιλοχωρῶν ῥήμασι (καὶ γὰρ καὶ διὰ τοῦ Ἱερεμίου τὸ ἀσάλευτον τῆς ἀποφάσεως τῆς ἑαυτοῦ ἀπὸ τούτων καὶ παρίστησιν) ὁμοῦ δὲ καὶ δημιουργὸν ἑαυτὸν ἐντεῦθεν δείκνυσι λανθανόντως τοῦ παντός. ἐπειδὴ γὰρ περὶ συντελείας διελέχθη, πράγματος παρὰ πολλοῖς

horam quidem ut Deus cognitam habeat: ignoret autem ut homo, si quis partem aspectabilem ab ea disjungat quæ mente sola perspici potest. Nam quia absolutè hoc loco ac sine relatione, Filij nomen ponitur, nec adjungitur, cujus, idcirco hinc nobis ansa porrigitur sic existimandi, ut ignorantiã hanc sensu maximè pio interpretemur, eam humanitati non divinitati adscribendo. Ac siquidem hæc ratio adversarijs satisfaciat, hic pedem figemus: nec quidquam amplius inquiratur. Sin secus, hanc secundam expositionẽ afferemus: quod quemadmodum singula alia, ita rerum quoque maximarum cognitio in Genitoris honorem ad causam ipsam referenda est. Quin ne exiguum quidem mihi intellecturus videtur, qui sic legerit, ut nostræ memoriæ vir quidam literarũ studiosus: nempe Filium non aliter diem illum vel horam nosse, quam ut Pater. Quid enim hinc colligitur? quoniam Pater cognoscit, ideo etiam Filius: tamquã videlicet nemo hoc percipere queat, præter Principem illam naturam.

VICTORIS ANT. *Amen dico vobis non præteribit generatio hæc* Significat credentes in se. Solet enim Scriptura non à successione solùm & serie temporum, sed à ritu religionis, ac morum qualitate, insignire ac distinguere generationẽ: ut cùm dicit: *hæc est generatio quærentium Dominum*. quod addit; *donec omnia hæc fiant*. designat Ierosolymitanam cladem, bella Iudaica, & alia consequenter dicta, quæ prædixit usque ad suam ultimam apparitionem & reditum in orbẽ, eventura. Nam quod superius di-

xit, *oportet omninò fieri*: idem hoc loco denuò inculcat, planè affirmans eventurum & perseveraturã quoad eveniat, generationem Fidelium, nullo ex his qui prædicti sunt, infesto casu umquam interrumpendam. Alius obsevat, dicere ipsum, generationem istam malam, moribus & non personis; docentem, præsentibus ac spectantibus impijs interfectoribus Christi, ostensurum se è Cœlo gloriam suam, ut impleatur illud: *videbunt in quem confixerunt*. Alius rursus censet locutum Dominum de generatione hominum ea tempestate viventium; & affirmasse non illam penitus desituram, quoad Iudæis evenirent prædicta; ut experientia sensibus præsentium hausta propheticæ veritatis in clade Iudaica, quodam velut pignore firmaretur fides, prænunciatorum de fine mũdi eventuum. *Cælum & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt*. Hoc est: res tam immobiliter fundatas & æterna immobilitate fixas, facilius est destrui, quàm verborum meorum ullum excidere eventu cassum. Et qui hic contradicit, perpendat oracula, & ex prius prędictorũ perspecta in eventibus veritate, discat indubitanter credere denunciatis in posterum. Propterea & elementa, res naturali firmitate fundatissimas, in mediũ adducit, libenter immorans usitatis olim expreßionibus (nam & à Ieremia immutabilitas oraculi ab eo pronunciati, simili loquẽdi forma adstruitur) simul & clam ac tacitè se per hæc significat conditorẽ universi. Quoniam de mundi consummatione differuerat, reque plerisque non credita, cœli ac terræ mẽ-

ἀπ᾽ ἀμφω, διὰ τοῦτο ⓦ ἀρχὴν ἡμῖν τοῦ γλῶσ εἰς μέσ ⓜ παρήγαγε, μὴ πολλῆς δόξης δηλονὸς ἑαυτ᾽ δεσπότου τοῦ παντός. τῷ μὲν γὰρ εἰπεῖν, καὶ ⓐ ἀγλεῖλοι, ὑπισχνούμενος αὐτοῖς, ὥστε μὴ ζητῆσαι μαθεῖν, ὅπερ ἐκεῖνοι οὐκ ἴσασι· τὸ δὲ εἰπεῖν, καὶ ὁ υἱὸς, κωλύει καὶ μόν ⓜ μαθεῖν, ἀλλὰ καὶ ζητῆσαι. ὅτι γὰρ διὰ τοῦτο εἴρηται, ὅρα μὴ τὸ ἀνάσασιν, ἐπειδὴ πολυερμηνεύτερος εἶδε γέγραπται, ὡς ἐπεσόμισε μειζόνως. τί δήποτε ⓦ μὲν πατέρα οἶδε σαφῶς, ὡς ἐκεῖνον ⓣ τὸν υἱόν, τὴν ἡμέραν ἀγνοεῖ; ὡς ὃ εἰ καὶ πάντα δι᾽ αὐτοῦ ἐγένετο, τὴν ἡμέραν ἠγνόησε; ὁ γὰρ τοὺς αἰῶνας ποιήσας, δῆλον ὅτι καὶ τοὺς χρόνους· εἰδὲ τοὺς χρόνους, καὶ τὴν ἡμέραν. πῶς ἂν μὴ ἐποίησεν ἀγνοῶ; διὰ δὴ τί ταῦτα εἰπὼν καὶ τοὺς χρόνους καὶ τοὺς καιρούς, ἐπ᾽ αὐτοὺς τοὺς θύρας ἀναγὼν (ἐλὶς γὰρ ὅτιν ὅτι θύρας φησὶν) ἀπεσίγησε τὴν ἡμέραν ἣν μόν ⓒ οἶδεν φησὶν ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱός· ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ὑπῆρξαν ὁ πατὴρ, καὶ ὁ υἱὸς δηλονότι ὁ σοφία τοῦ πατρὸς, ἡ πάντα ἔχουσα τὰ τοῦ πατρὸς, πλὴν ὃ ἐστὶν αὐτὸ τοῦτο πατήρ. βλέπετε οὖν, ἀγρυπνεῖτε δὲ τὰ δόξης. ἡ ἐπαγωγὴ δείκνυσι τὴν αἰτίαν δι᾽ ἣν οὐκ ἐσαφήνισεν αὐτοῖς τὴν ἡμέραν. εἰ γὰρ νῦν ἀγνοοῦντες ἕκασος τὴν ἑαυτοῦ ἡμέραν φιλονεικοῦσιν εἰς ἐκάτας ἀναπνοὰς καπίζεσθαι, εἰ ἡ συντέλεια δήλη, τί οὐκ ἂν ἐποίησαν, οὕτω ὡς τὴν ἡμέραν ἀγνοοῦντες βλέπετε καὶ ἀγρυπνεῖτε. δὲ γὰρ οὐκ εἶπεν, οὐκ οἶδα, ἀλλ᾽ οὐκ οἴδατε, βουλόμενος ἀναγωνιᾶς εἶ) διδασκαλικῶς. οὐκ οἴδατε γὰρ πότε ὁ Κύριος τῆς οἰκίας ἔρχεται. ἔνθα ἑαυτὸν Κύριον σαφῶς οὐτως ὠνόμασεν· ἐντεῦθεν δέ μοι δὲ ἐντρέπεσαν δοκοῦντες ἐμοὺς. οὐδὲ γὰρ ὅσην τοῖς χρήμασι τοῦδε πεποίλω) ⓐ τοῦτο δοκοῦντες κλέπτεσθαι, τοσαύτην ὑμεῖς φησὶν ἐμοῦ ἑαυτῶν σωτηρίας ποιεῖσθε. ἄνθρωπον ὃ ἐστιν ⓦ ὀνομάζει διὰ τὴν οἰκονομίαν. ἀποδημίαν δέ φησι τὴν εἰς οὐρανὸς ἀνάληψιν. ἔργον ὃ οὐκ τότε τὴν

τὴν τῶν ἐντολῶν ἐργασίαν & τήρησιν, ἥτις φαίνεται διὰ τῆς φυρωρᾶς.

tionem in medium adducit, magna fiducia declarans se Dominũ universorum. Quod dicit de Angelis, obturat os curiositati in interrogationem erupturæ; non quæsituris, ut erat verisimile, hominibus id scire; quod ne Angelis quidem nosse concessum sit. Quod verò de se addit, negans etiam Filium id scire, multò magis retrahit, non solùm à cupiditate sciendi: sed etiam ab audacia inquirendi. Hoc enim animo id dictum, intelligitur ex alijs ab eo dictis post resurrectionem: quando curiosiùs eos inquirentes vehementiùs coercuit, planèque de his silentium indixit. quid verò dicemus? An qui Patrem Filius novit, tàm clarè, quàm ipse Pater Filium, diem unam ignoravit? quomodo autem per quem omnia facta sunt, diem aliquam nescivit? Sanè qui fecit sæcula, etiam tempora fecit. si tempora, & diem utique istam. quomodo igitur quam fecit ignoravit diem. Cur igitur, inquam, cuncta singillatim executus, & tempora & momenta, usque ad ipsas portas seriem perducens (ait enim, *prope est in januis*) diem tamen siluit: quam solus, inquit, novit Pater; nemo præter ipsum, ne Filius quidem. Atqui si Pater novit, novit & Filius, qui Sapientia Patris est, qui omnia Patris habet, præter esse Patrem, excepta inquam una ipsa proprietate Patris ac nomine. Excitationes illæ attentionis quas his interserit: *Videte autem, vigilate* & similes, indicant causam cur ijs diem non manifestaverit. Si enim nunc, licèt quisque hominum ignoret suæ mortis diem, tamen plerique differunt baptismum usque ad ultimũ spiritum, si finis sæculi manifestus esset, quid non facerent? quare ait, ut qui diem nesciatis, videte & vigilate. Non dicit, *nescio*, sed, *nescitis*, volens eos excitatos & experrectos in sui custodiam micare semper ac vigere excusso torpore. Nescitis enim, inquit, qua hora Dominus domus venit. ubi se ipsum clarè Dominum vocat universitatis hujus. Quare mihi videtur per hæc stimulare desides, quasi diceret: An non enim, quam & quantam qui à furibus sibi timent, adhibent diligentiam, ne perfossis dum dormiunt ædibus, latronum rapacitate spolientur, tanta vos quoque par est ac nihilò minùs acri excubare vigilia in custodiam, non utique perituraru rerum, sed vestri ipsorum ac salutis propriæ? Hominem autem se vocat ob veritatem assumptæ humanæ naturæ. Peregrinationem verò appellat, suam in Cœlos assumptionem. Opus autem custodi januæ injunctum aperiendi reduci Domino, quacumque hora pulsaverit, universim designat præscriptam observationem & executionem mandatorum.

CAPVT

CAPVT XIV.

1. ERAT autem Pascha & Azyma post biduum: & quærebant summi Sacerdotes & Scribæ quomodo eum dolo tenerẽt & occiderent.

2. Dicebant autem, Non in die festo, ne fortè tumultus fieret populi.

TOLOSANI. Propterea jejunamus quartis quibusque hebdomadæ ferijs, quoniam feria quarta congregatum est concilium adversus Iesum. Ac Iudæi quidem differre Christi supplicium quoad transisset festum, decreverant. cæterũ Salvatori placuerat ipso Paschatis festo crucifigi. ipse enim erat verum Pascha. unde observare licet: Iudæos non potuisse Christum capere, cùm maximè vellent & conarentur: quando autem ipsi nolebant propter festũ, tunc Christus vel invitis ipsis seipsum tradidit. Cùm verò esset Bethaniæ in domo Simonis leprosi, accessit ad eum mulier quædam, cujus unguenti quatuor Evangelistæ meminerunt. Hanc fuisse unam & eandem ab omnibus memoratam quidam ajunt, verius arbitror duas fuisse. quarum alterius, quæ Lazari soror erat, Ioannes meminit. de altera reliqui narrant Evangelistæ. Imò si quis attentiùs inspexerit, tres reperiet fuisse: nempe illam cujus meminit Ioannes; alteram, quam Lucas refert: denique tertiã de qua duo alij Evangelistæ scribunt. Erat enim illa, de qua Lucas agit, meretrix; & circa medium prædicationis tempus Christi pe-

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ιδ'.

„ ΗΝ δὲ τὸ πάσχα καὶ τὰ ἄζυμα
„ μετὰ δύο ἡμέρας· καὶ ἐζήτουν οἱ ἀρ-
„ χιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς πῶς
„ αὐτὸν ἐν δόλῳ κρατήσαντες, ἀποκ-
„ τείνωσιν.
„ Ἔλεγον δὲ, μὴ ἐν τῇ ἑορτῇ, μήποτε θόρυβος ἔσται τοῦ λαοῦ.

ΤΟΛΩΣ. Διὰ τοῦτο νηστεύομεν τὰς τεσσάρας τῆς ἑβδομάδος, διότι ἐν τῇ τετράδι συνέσχε τὸ συμβούλιον· καὶ οἱ μὲν Ἰουδαῖοι τῆς ἑορτῆς καιρὸν ἐπιθέσθαι ἠβουλήθησαν· ὁ δὲ Σωτὴρ τὸ Πάσχα μᾶλλον διδάσκεσθαι σταυρωθῆναι· αὐτὸς γὰρ ἦν τὸ Πάσχα τὸ ἀληθινόν. καὶ δῆλον ὅτι ὅτε μὲν ἐκεῖνοι ἠβούλοντο καταχθόνιον, τότε ἠδυνήθησαν· ὅτε δὲ τοῦτον ἠβουλήθησαν διὰ τὴν ἑορτήν, τότε αὐτὸς ἑαυτὸν, καὶ μὴ βουλομένων ἐκείνων, παρεδέδωκεν. αὐτοῦ γὰρ ὄντος ἐν Βηθανίᾳ ἐν τῇ οἰκίᾳ Σίμωνος τοῦ λεπροῦ, γυνή τις προσῆλθεν αὐτῷ, ἧς καὶ τέσσαρες μνημονεύουσι τοῦ μύρου. ταύτην γάρ τινες μίαν εἶναι λέγουσι. εἰσὶ δὲ τῇ ἀληθείᾳ δύο. μία μὲν ἣν ὁ Ἰωάννης γράφει. ἦν δὲ αὕτη τοῦ Λαζάρου ἀδελφή· ἑτέρα δὲ ἡ παρὰ τοῖς λοιποῖς Εὐαγγελισταῖς. εἰ δέ τις ἀκριβέστερον ζητήσειε. ζητεῖ εἶναι πάντας δύο· ἕνα μὲν παρὰ τῷ Ἰωάννῃ μίαν· παρὰ δὲ τῷ Λουκᾷ ἄλλην· παρὰ δὲ τοῖς λοιποῖς ἑτέραν· ἦν δὲ ἡ παρὰ τῷ Λουκᾷ, πόρνη· καὶ οὐκ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Κηρύγματος· ἡ δὲ παρὰ τῷ Ματθαίῳ πλησίον τοῦ πάθους· καὶ δὴ πόρνη ἐλέγετο. ἧς καὶ τὴν αἵρεσιν ἀπεδέξατο ὁ Κύριος, ὡς πολλὰ ἀναλωσάσης· πιστικῆς δὲ νάρδου λέγεται ἄλλης· ἠλαβάστησαν δὲ, φησὶν, οἱ Ἀπόστολοι. ὁ δὲ Ἰωάννης Εὐαγγελιστὴς Ἰούδαν μόνον ἀγανακτήσαι φησι· καὶ πρὸς αὐτὸν δὲ σκοπὸν ἀφορῶντες οἱ πε Ἀπο-

ποι ἀπόστολοι καὶ ὁ Ἰούδας τοῦτο ἐποίουν. ἀλλ' οἱ μὲν ἀπόστολοι οὐς πολλὰ ἀναλωσάσης· ὁ δὲ Ἰούδας, ὡς φιλαργυρίαν νοσῶν, καὶ ᾧ τροπῷ μοχθηρότατος. διὸ καὶ ὁ Ἰωάννης μόνου τοῦ Ἰούδα μέμνηται.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Πρὸ δύο ἡμέρας τοῦ πάθους ἡ βουλή. διὸ καὶ τῇ τετάρτῃ ἐν τῇ ἑβδομάδι νηστείαν ἄγομεν, ὡς τοῦ πάθους ἀρχὴν τοῦ κατ' αὐτὸν ὑποτελεσθέντος. δόλῳ δὲ μηχανῶνται διὰ τὸν λαὸν τὸν ἀκολουθοῦντα καὶ θεραπεύοντα ἀεί. καὶ τῇ μὲν ἑορτὴν ὑποφεύγειν βουλόμενοι· ὃ συγχωροῦντες, ἐπειδὴ τῇ τροφητείαν ἔδει πληροῦσθαι τῇ ἐν τῇ νομικῇ παραπομπῇ, ἐν ᾗ τὸ πάσχα ἐθύετο, μηνὶ πρώτῳ, τεσσαρεσκαιδεκάτῃ ἡμέρᾳ. ἐν τούτῳ γὰρ τῷ μηνὶ καὶ ἐν ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ τὸ ἀληθινὸν πάσχα ἔδει θυτιῶσθαι. τοῖς δὲ τύποις δεικνὺς καὶ ὡς ἑκουσίᾳ ἑαυτὸν ἔδωκε, τὸ μὴ ἐφ' ἡμῖν καταδέξασθαι, ὅτι βουλόμενοι μὴ κατασχεῖν οὐ, πολλάκις οὐκ ἴσχυσαν. ὅτε δὲ μὴ συλλαβέσθαι οὐ ἐβούλοντο, τότε ἑαυτὸν ἑκόντος παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα τὸ συνδιαζόμενον αὐτοῖς εἰς πέρας ἐξελθεῖν παρεσκεύασε.

des unxit: quam verò Matthæus memorat, & proximè ante passionem id officij exhibuit Christo, & meretrix fuisse nequaquam dicitur; cujus etiam studium sumptuosa pretiosi unguēti profusione declaratum comprobavit collaudavitq; Dominus. Pisticam cùm ait nardum synceram probamque intelligit nulla mixtione adulteratã. Matthęus hic & Marcus indignatos Apostolos ajunt. At Ioannes solum Iudam ægrè tulisse dicit jacturam unguenti. Omnes ista scilicet indignatio corripuit. nec Ioannes quod affirmat de Iuda, de alijs negat. significat tantùm peculiari ex causa commotum proditorẽ. quoniam enim perfidus avaritia flagrabat, prædam ista effusione unguenti, quod multò vænijsset, cupiditati subtractã suæ homo cætera impotens fremebat. Cæteros autem Apostolos animo & cultu simplices, ac vitę insuetos pauperi, species quædam prodigi luxus in cõsumptione minimè necessaria tam

Mat. 26.

Ioan. 12.

caræ mercis offendebat.

VICTORIS ANT. Biduo præcessit passionem hoc consilium quo ea decreta est. itaque id celebratum oportuit quarta hebdomadis die, quam propterea jejunio celebramus, utpotè à qua Christi passio, sexta demum hebdomadis ejusdem die consummata, initium & originem duxerit. Dolum autem machinantur, veriti populum qui semper magno numero Christum sequens stipabat ipsum. Comperendinare igitur decreverant, festumque imminens interponere neci Domini: verùm ea ipsorum destinatio non processit: quoniam oportebat impleri prophetiam legalis ritus significatione comprehensam: juxta quam immolari Pascha verum oportebat quarta decima die mensis primi; nempe ipso tempore quo agnus figura veri Paschatis rite mactari consueverat. Ad hæc eo ipso indicat Dominus sibi non invito injectas manus: quin potiùs tunc solum captum, cùm seipse spontè obtulit ac tradidit. siquidem cùm sæpè conati essent capere ipsum ejus adversarij, numquam potuerant. nunc verò cùm minimè id vellent, contrariumq; adeò decretum haberent, tunc ipse capi voluit, insperatum ipsis eventũ improbi voti, opportunitatẽq; inveterati odij explendi ultro nec opinãtibus offerens.

Et cum

3. Et cùm esset Bethaniæ in
» domo Simonis leprosi, & recũ-
» beret, venit mulier habens ala-
» bastrum unguenti nardi, spicati,
» pretiosi: & fracto alabastro, ef-
» fudit super caput ejus.

4. Erant autem quidam indi-
» gnè ferentes intra semetipsos,
» & dicentes, ut quid perditio ista
» unguenti facta est?

5. Poterat enim unguẽtũ istud
» venundari plus quam trecentis
» denarijs, & dari pauperibus. Et
» fremebant in eam.

6. Iesus autem dixit, Sinite eã,
» quid illi molesti estis? Bonum
» opus operata est in me.

7. Semper enim pauperes ha-
» betis vobiscum: & cùm volue-
» ritis, potestis illis benefacere: me
» autem non semper habetis.

8. Quod habuit hæc, fecit: præ-
» venit ungere corpus meum in
» sepulturam.

9. Amen dico vobis, ubicumq;
» prædicatum fuerit Evangelium
» istud in universo mũdo, & quod
» fecit hæc, narrabitur in memo-
» riam ejus.

» Καὶ ὄντος αὐτοῦ ἐν Βηθανίᾳ, ἐν τῇ
» οἰκίᾳ Σίμωνος τοῦ λεπροῦ, κατακεί-
» μενου αὐτοῦ, ἦλθε γυνὴ ἔχουσα ἀλά-
» βαστρον μύρου νάρδου πιστικῆς πολυτε-
» λοῦς· καὶ συντρίψασα τὸ ἀλάβαστρον,
» κατέχεεν αὐτοῦ κατὰ τῆς κεφαλῆς.

» Ησαν δέ τινες ἀγανακτοῦντες
» πρὸς ἑαυτούς, καὶ λέγοντες, εἰς
» τί ἡ ἀπώλεια αὕτη τοῦ μύρου γέγο-
» νεν;

» Ηδυνατο γὰρ τοῦτο πραθῆναι
» ἐπάνω τριακοσίων δηναρίων, καὶ
» δοθῆναι τοῖς πτωχοῖς. καὶ ἐνεβρι-
» μῶντο αὐτῇ.

» Ο δὲ Ιησοῦς εἶπεν, ἄφετε αὐ-
» τὴν· τί αὐτῇ κόπους παρέχετε; καλὸν
» ἔργον εἰργάσατο ἐν ἐμοί.

» Πάντοτε γὰρ τοὺς πτωχοὺς ἔχετε
» μεθ' ἑαυτῶν, καὶ ὅταν θέλητε, δύ-
» νασθε αὐτοὺς εὖ ποιῆσαι· ἐμὲ δὲ οὐ
» πάντοτε ἔχετε.

» Ο ἔσχεν αὕτη, ἐποίησε· προέλα-
» βε μυρίσαι μου τὸ σῶμα εἰς τὸν ἐνται-
» φιασμόν.

» Αμὴν λέγω ὑμῖν, ὅπου ἂν κη-
» ρυχθῇ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο εἰς ὅ-
» λον τὸν κόσμον, καὶ ὃ ἐποίησεν
» αὕτη, λαληθήσεται εἰς μνημόσυνον
» αὐτῆς.

TOLOSANI. Vt obstantes de-
votioni mulieris Apostolos repre-
hendit Salvator, & ait: Quid mo-
lestiam ei exhibetis ex quo obtulit
donum? Sed & verberat proditō-
rem Dominus, illa mentione Se-
pulturæ suæ, cui prælusisse mulierẽ
ait: arguit autem, & tacitè increpat
durum ejus cor; ac tantùm non di-
cit: Tu quidem in mortem me
tradens, reprehendi non vis: quan-
tò minus hæc quæ unguentum af-
fert ad sepeliendum me, meretur à
te reprehendi. Habere se autẽ pro
magno hoc opus Salvator declarat,

ΤΟΛΩΣ. Ως ἐμποδίζουσι τῇ προθυμίᾳ τῆς γυναικὸς τοῖς ἀποστόλοις μέμφεται ὁ Σωτὴρ, καὶ φησι· τί κόπους αὐτῇ παρέχετε, ἀφ' ὧν προσέφερε δῶρον; ἀλλὰ πλήττει ὁ Κύριος προδότην παῖδα λέγων. Καὶ ὅτι εἰς ἐνταφιασμόν μου τοῦτο ἐποίησεν· ἐλέγχει δηλαδὴ τὸν ἀσυνείδητον αὐτοῦ γνώμην, μονονοὺ λέγων· ὅτι σὺ μὲ εἰς θάνατόν με παραδιδόναι, δοκεῖς εἶναι ἀνέλεγκτος· αὕτη δὲ εἰς ἐνταφιασμόν μου τὸ μύρον φέρουσα, οὐκ ἔστιν ἀξία ὑπό σου ἐλεγχθῆναι. Καὶ ὅτι μέγα ἔργον ἐποίησεν ἐδήλωσεν ὁ Σωτὴρ λέγων· ὅτι ὥσπερ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο κηρυχθή-
σε-

σεται πανταχοῦ· οὕτω καὶ ταύτης τῆς γυναικὸς τὸ ἔργον.

ΦΩΤΙΟΥ. Τί κόπους παρέχετε τῇ γυναικί, φησὶν ὁ Σωτήρ· εἰς γὰρ τὸν ἐνταφιασμόν μου τοῦτο πεποίηκε· ταῦτα δὲ λέγει παραμυθούμενος τὴν γυναῖκα, καὶ ἐλευθέραν δεικνύων τῆς τῶν ἀποστόλων μέμψεως. τοσοῦτον γὰρ ἀπέχω, φησὶ, τοῦ μέμψασθαι αὐτήν· ὥστε οὐ δὲ ἀφήσω λαθεῖν τὸ γεγενημένον αὐτῆς ἔργον· ἀλλ' ἅπας ὁ Κόσμος γνώσεται· ἀπὸ γὰρ μεγάλης διανοίας ἦν τοῦτο· καὶ πολλῆς τεκμήριον πίστεως.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Οὗτος ὁ Σίμων, ὥς φησιν ὁ Λουκᾶς, ἦν αὐτὴν ἐπ' ἄριστον κεκληκὼς, διὸ παρ' αὐτοῦ κατέκειτο. τὸ δὲ ἀλάβαστρον εἶδος ἀγγείου· πιστικῆς, ἢ τῆς ἀξιοπίστου καὶ ἀληθοῦς, κατὰ τὸ εἰρημένον. εἰ δὲ ἀρνούμεθα αὐτὴν, ἐκεῖνος πιστὸς μένει, ἀρνήσασθαι ἑαυτὸν οὐ δύναται. πλήν γε καὶ εἶδός ἐστι κατασκευῆς ναρδοῦ πιστικῆς καλούμενον· καὶ συντρίψασα τὸ ἀλάβαστρον κατέχεεν αὐτοῦ κατὰ τῆς κεφαλῆς· τῇ σπουδῇ τοῦ καταχέειν, μήπως κωλυθῇ, οὐ περιέμεινεν αὐτὸ ἐκκενῶσαι. σχολαιότερον γὰρ ἡ ἐκκένωσις· ἀλλὰ θράυσασα κατέχεεν, ἠδύνατό φασι τοῦτο πραθῆναι ἐπάνω τριακοσίων δηναρίων. δηνάρια οὐ νομίσματα λέγουσιν· οὐ γὰρ ἂν ἦν τοσούτου τὸ μύρον· ἀλλ' ἕτερόν τι μέτρον νούμμων· ἢ ὅτι ὑπερβολικός ἐστιν ὁ λόγος. ὃ δὲ ἔσχεν αὕτη, φησὶν ὁ Ἰησοῦς, ἐποίησε· προέλαβε μυρίσαι μου τὸ σῶμα εἰς τὸν ἐνταφιασμόν. ἔθος γὰρ ἦν τοῖς Ἰουδαίοις καὶ σμυρνοῦν τοὺς ἐπισήμους νεκρούς· καὶ τοῦτο δηλοῖ Νικόδημος καὶ Ἰωσὴφ ὁ Ἀριμαθείας· ἔτι γε δὲ μυρίζειν, καὶ τοῦτο δηλοῦσιν αἱ γυναῖκες· ἡ μὲν παρὰ τῷ Ἰωάννῃ· αἱ δὲ παρὰ τῷ Μάρκῳ. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅπου ἂν κηρυχθῇ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο εἰς ὅλον τὸν κόσμον καὶ ὃ ἐποίησεν αὕτη λαληθήσεται· καὶ τί λέγω φησὶν ὅπου ἄν; εἰς ὅλον γὰρ τὸν κόσμον κηρυχθήσεται.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Δοκεῖ μὲν εἶναι μία καὶ ἡ αὐτὴ γυνὴ παρὰ τοῖς εὐαγ-

dicens fore ut, quemadmodum Evangelium ubique promulgandũ erat, ita & hoc mulieris opus.

PHOTII. Quid molesti estis mulieri, ait Salvator, in Sepulturam enim meam hoc fecit. Hæc verò dixit consolans mulierem; & ostendens ab Apostolis immeritò culpari. Tantùm enim, inquit, absum a reprehendendo illam, ut non passurus sim latere hoc quod fecit opus: sed effecturus ut totus illud mundus sciat. A magno videlicet animo id proficiscebatur, & multæ erat indicium fidei.

ANONYMI. Simon hic, ut ait Lucas, Christum ad cœnam vocaverat, ideò apud ipsum recumbebat. Alabastrum species est vasis. Pistici. nempe fide digni & veri: iuxta quod scriptum est: *Si negaverimus, ille fidelis permanet, negare seipsum non potest.* Cęterùm est quoque certum genus præparationis nardi, quæ pistica vocatur. *Et fracto alabastro, effudit super caput ipsius.* Id egit festinatione consummandę effusionis. Si enim per os vasis cum mora funderet, providebat fore ut ab absolvenda profusione impediretur. itaque id illa impedimentũ lucrifecit, vase frangendo. *Poterat* (inquiunt) *istud venundari plusquã trecentis denarijs.* Denaria non numismata dicunt. non enim tanti unguentum; sed minoris ęstimationis nummos. nisi agnoscimus hic hyperbolen. *Quod habuit* (inquit Iesus) *hæc fecit, prævenit ungere corpus meum in sepulturam.* Mos enim Iudæis erat myrrha condire illustres mortuos. id quod Nicodemus & Ioseph ab Arimathia satis indicant apud Ioannem. neque hoc solùm, sed un-

2. Timoth. 2.13.

guentis prętera ungere;quod mulieres demonſtrant,referente Marco. *Amen dico vobis ubicumq; prædicatum fuerit hoc evangelium in univerſo mundo, & quod hæc fecit narrabitur*. Et quid dico, inquit, ubicumque?in univerſo enim mũdo prędicabitur.

VICTORIS ANT. Vnctrix hæc Domini, videtur quidem ſingularis eſſe mulier ab Evangeliſtis una omnibus variè memorata. nõ eſt autem, ni fallor, apud omnes una: ſed quæ à tribus quidẽ prioribus deſcribitur, una mihi videtur eademque eſſe. cujus autem Ioannes meminit, eam ego aliam diſtinctam arbitror, mirabilẽ nempe Mariam Lazari Sororẽ. Et hęc quidem ait regiæ Civitatis Epiſcopus Ioannes. At Origenes aliam putat Matthæo,Marcoque memoratam, quæ unguentum effudit ſupra caput Domini in domo Simonis Leproſi. aliam rurſum illam, de qua ſcribit Lucas, peccatricem eam vocans, quam refert effudiſſe unguentum in pedes Domini in domo Phariſæi. Apollinarius autem,& Theodorus,unam eandemque ab Evangeliis omnibus memoratam putant:tantum Ioannem diſtinctiùs rem explicaſſe. Apparet Matthæum, Marcum & Ioannem de eadem loqui (in Bethania enim vico id pariter omnes geſtũ conſentiunt.) Lucam verò de alia quadam: *Ecce*, enim inquit, *Mulier, quæ erat in Civitate peccatrix. ut cognovit, quod accubuiſſet in domo Phariſæi* &c. En peccatrix *in Civitate* fuit. Non igitur peccatrix hæc,quæ nunc ſcribitur in vico aut pago Bethania Dominum unxiſſe. Probat verò Salvator,& acceptum

γελίοις ἅπασιν· οὐκ ὦν δὲ· ἀλλὰ παρὰ τοῖς πρὸ μιᾶς ἕξ ἀάμοι δοκῶ ἡμῖν ἡ αὐτή· ὡσὰν τῷ Ἰωάννῃ, οὐκέτι, ἀλλ' ἑτέρα τις θαυμαστὴ ἡ τῆς Λαζάρου ἀδελφή· ἡμῖν ταῦτα μὲν φησιν ὁ τῆς βασιλίδος πόλεως ἐπίσκοπος Ἰωάννης. Ὠριγένης δὲ πάλιν ἄλλως μὲν φησι τὴν ὡσὰ Ματθαίῳ ἐκχέασαν τῆς κεφαλῆς τοῦ μύρου ἐν οἰκίᾳ Σίμωνος τοῦ λεπροῦ. ἄλλως δὲ τὴν ὡσὰ τῷ Λουκᾷ γεγραμμένην ἁμαρτωλὸν κατεκχέασαν τῶν ποδῶν αὐτοῦ τὸ μύρον ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Φαρισαίου. Ἀπολινάριος δὲ ἡμῖν Θεόδωρος μίαν ἡμῖν τὴν αὐτὴν φασι ὡσὰ πάντων τῶν εὐαγγελίων, ἀκριβέστερον δὲ Ἰωάννην τὴν ἱστορίαν ἐκδεδωκέναι· φαίνονται δὲ Ματθαῖος ἡμῖν Μάρκος καὶ Ἰωάννης ὡσὶ τῆς αὐτῆς λέγοντες· ἐν Βηθανίᾳ γὰρ γεγονέναι φασι· κώμη δὲ αὕτη. Λουκᾶς δὲ ὡσὶ ἑτέρας. Ἰδοὺ γὰρ γυνὴ φησιν ἐν τῇ πόλει, ἥτις ἦν ἁμαρτωλὸς, ἡμῖν ἐπιγνοῦσα ὅτι ἀνάκειται ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Φαρισαίου, ἡμῖν τὰ ἑξῆς, ὡς εἰ ταὐτὸν ἁμαρτωλὸν ἡμῖν ἐν τῇ πόλει· ἐκείνην δὲ μὴ ἁμαρτωλὸν ἀναγέγραπται, ἡμῖν ἐν Βηθανίᾳ τῇ κώμῃ· ὑποδέχεται μήποτε αὐτὸ ὁ Σωτὴρ τὴν ὡσθυμίαν, ἢ μᾶλλον λέγων ὅ λαληθήσεται ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ μετὰ τοῦ κηρύγματος τοῦ εὐαγγελίου καὶ ὅ τι γυναικὸς ἔργον, ὅτι τύπον ἐπέχει τὸ ὡσθαγὲν Χριστῷ τὴν πίστιν ἐκκλησίας, ἡμῖν ἐκβαλλόντος ὡσπερ μύρον εὐωδέστατον· ἡμῖν πιστικὸν γὰρ τὸ νάρδον ὀνομάζουσι ἡμῖν πολύτιμον λέγουσι· φησὶ γὰρ εἰς ἐνταφιασμὸν αὐτῷ συντελεῖν τὸ τοῦ μύρου ἀλείφειν· ἡμῖν ὃ ἔσχε φησὶν, ἐποίησε· προέλαβε γὰρ μυρίσαι μύρῳ τὸ σῶμα· ἔργον δὲ αὐτὸ καλῷ, ὡς λόγου μᾶλλον μνημονευόμενον, ἵνα μνημονεύσωσι ὅτι προεγνώκει τὸ πάθος. τῶν γὰρ ἀποστόλων τὸ μύρου ἔκχυσιν ἀφόρων ὄντων, ὁ μὲν Ἰωάννης μόνον Ἰούδα ἐμνημόνευσε τοῦ προδότου· ὁ γὰρ Ματθαῖος τῶν ἀποστόλων· ὁ γὰρ Μάρκος ἁπλῶν, οὐχ ἁπάντων·

των · πολλῶν ὧν ἀπωμωμένων καὶ διαφόρων ὁ Κύριος προεγνώκης ὢν, ᾧ μὲν Ιούδαν ὡς φιλάργυρος ἐξελέγχει· τὸν δὲ μαθητὰς τὸν αἰτίαν, ὡς ἐξ ἀπλουστέρας γνώμης εἰρηκότων ταῦτα. ἐμνημόνευσε γὰρ ὅ, ἔλεος θέλω καὶ οὐ θυσίαν. εἰπόντες δὲ ὅτι ἠδυνάτουν τριακοσίων δηναρίων πραθῆναι, ἔδηξαν ὅσα ἀνήλωσεν εἰς ὃ μύρον αὕτη, καὶ ὅσην τὴν προθυμίαν ἐπεδείξατο. καὶ ὅπου ἂν κηρυχθῇ φησὶ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο, λαληθήσεται καὶ ὃ ἐποίησεν αὕτη. διὰ τοῦτο πάλιν τὴν εἰς τὰ ἔθνη ἔξοδον προαναφωνεῖ, καὶ ταύτῃ προμυθούμενος αὐτὰς ὑπὲρ τοῦ θανάτου· εἰ γὰρ μὴ σαυρὸν ἡ δύναμις, ὡς πανταχοῦ τῆς γῆς ἐκηχυθῆναι τὸ κήρυγμα. ἐγὼ γὰρ φησι τοσοῦτον ἀπέχω τοῦ καταδικάσαι αὐτὴν ὡς κακῶς πεποιηκυῖαν, ἢ μέμψασθαι ὡς οὐ καλῶς ἐργασαμένην, ὅτι οὐδὲ ἀφήσω λαθεῖν ὃ μεγαλουργοῦσα. ἀλλ' ὁ κόσμος εἴσεται τὸ ἐν οἰκίᾳ ἐργασμένον καὶ ἐν κρυπτῷ· καὶ γὰρ μεγάλης διανοίας ἦν τὸ μεγαλούργημα καὶ πολλῆς τεκμήριον πίστεως.

habet ejus ſtudium, non fruſtrà dicens: *narrabitur in univerſo mundo* ſimul cum prædicatione Evangelij & mulieris hujus factum. Quoniã ea figurã geſſit Eccleſię Chriſto adolentis odoratiſſimum fidei unguentum. Piſticam enim nardũ vocant optimã exquiſitiſſimi pretii. Ait porrò ad ſepulturam ipſius conferre delibutionem iſtam unguenti: *quod habuit* (inquiens) *hæc fecit*: *prævenit ungere corpus meum.* Prędidit Chriſti paſſionem, & prędixit hæc mulier non vocis oraculo, ſed facti myſterio, qui memorabilior eſt vaticinandi modus. Hinc non verbum ejus, ſed factum commendatur. Iam vituperantium profuſionem unguenti, cùm varii fuerint, Ioannes quidem ſolùm deſignat proditorem Iudam. Matthæus indefinitè Apoſtolos nominat. Marcus quoſdam dicens, indicat non omnes in eam accuſationẽ conſpiraſſe. Variis autem vario animo reprehendentibus, qui omnium cauſas & ſenſus intimos diſcernebat Dominus, variè pro ſua ſapientia occurrens, avaritiæ inſimulationem, quam ejus verba proferunt, ad Iudam ſolum dirigit iſto vitio peccantem. non ad Diſcipulos, quos ſimplicibus animis ad iſtam cum Iuda ſocietatem accuſationis ſpecie boni videbat tractos, quippe illud fortè reputantes aliàs auditum: *Miſericordiam volo, & non ſacrificium*. Dicentes verò, *potuiſſe venundari trecentis denarijs*, indicant quàm carè unguentum iſtud mulier emiſſet, quantumque tàm pretioſa re fundenda ſtudium in Chriſtũ demonſtraret. Subdit: *ubicumque prædicatum fuerit Evangelium* &c. His verbis prædicit fidei ac prædicationis progreſſum in Gentes, tali ſpe ſuos conſolans mortis ipſius denunciatione conſternatos. cujus nempè mortis tàm contrarius expectationi effectus extiturus eſſet, tantaq; ſua ipſius etiã poſt crucem vis, ut in omnes habitabilis terræ Incolas prędicationem diffundi curaturus eſſet. Sic igitur ait: tantùm abeſt, ut ego illam tamquam malè operatam damnem aut vituperem, ut nec paſſurus ſim latere factum ipſius, & laude debita fraudari. Sed quod ſecretò intra parietes unius domus eſt geſtum, in totius mundi cognitionem proferetur. ab magno enim & pręſtanti animi ſenſu proficiſcebatur hoc opus, & multæ indicium fidei erat.

10. Et Iudas Iſcariotes unus
„ de duodecim abijt ad ſummos
„ Sacerdotes, ut proderet eũ illis.
11. Qui audientes gaviſi ſunt:
„ & promiſerunt ei, pecuniam ſe
„ daturos. Et quęrebat quomodo
„ illum opportunè traderet.

„ Καὶ ὁ Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης, εἷς τῶν
„ δώδεκα, ἀπῆλθε πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς,
„ ἵνα παραδῷ αὐτὸν αὐτοῖς.
„ Οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐχάρησαν. καὶ
„ ἐπηγείλαντο αὐτῷ ἀργύριον δοῦναι.
„ καὶ ἐζήτει πῶς εὐκαίρως αὐτὸν πα-
„ ραδῷ.

TOLOSANI. Adjungunt Evangeliſtæ Iudæ cognomen, quò diſcernatur: quia nomen habebat commune cum alio Apoſtolo. Neque diſſimulant fuiſſe illum è duodecim unum: ut oſtendant & ipſum electum fuiſſe, & intimorum ac cariſſimorum unum. Quod autem paciſcitur ſe traditurum ipsũ; promittit ſe indicaturum ubi & quando ſolus Ieſus ſit reperiendus. Timebat enim multitudinem Iudas, & ideò ſolum eum convenire vult. Ille tamen multa ſigna, & virtutes ineffabiles viderat; ſed jã obſcurato animo, illorum omniũ erat oblitus.

ΤΟΛΩΣ. Προσιθέασιν οἱ Εὐαγγελισταὶ τὸ ἐπίθετον τοῦ Ἰούδα· ἐπεὶ δὴ ἦν καὶ ἕτερος Ἰούδας. Καὶ οὐδὲ ἀρνοῦνται εἰπεῖν ὅτι εἷς ἦν τῶν δώδεκα. ἀλλ' ἵνα δείξωσιν ὅτι ἐκλεκτὸς ἦν καὶ αὐτὸς καὶ τῶν οἰκειοτάτων μαθητῶν εἷς· τὸ δὲ ἵνα παραδῷ αὐτὸν· τοῦτο δηλοῖ· ὅτι ἵνα καταμηνύσῃ αὐτὸν ὅτε μόνος ἐστὶν· ἐδεῖτο καιροῦ αὐτὸν μόνον ἀπολαβεῖν ἤθελε. Καίτοι πολλὰ ἦν θαυμάσιος καὶ δυνάμεις ἀῤῥήτους· ἀλλ' ὁ μισοπονηθεὶς τὴν διάνοιαν, πάντων ἐκείνων ἐπελάθετο.

ANONYMI. Puto non indiguiſſe hos aliquo qui proderet hominem omnibus notum. ſed ſtuduiſſe maculam inurere famæ & exiſtimationi Chriſti: dicturo, ut ipſi ſperabant, populo: quam abſurdum & odioſum eſſe illum hominem oportet, quem proprius non ferens Diſcipulus prodiderit?

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Οἶμαι τούτους μὴ δεῖσθαι τοῦ προδίδοντος τοῖς πᾶσιν ἐγνωσμένου. ἀλλ' ἵνα τὴν ὑποβολὴν αὐτοῦ βλασφήμωσιν, ἐδεήθησαν τοῦ προδίδοντος μαθητοῦ, ἵνα λέγωσιν, ὅτω φησὶν ἀπόστολός ἐστιν, ὅτι ὁ ἴδιος μαθητὴς προέδωκεν αὐτόν.

12. Et primo die azymorum
„ quando Paſcha immolabant,
„ dicunt ei Diſcipuli, Quò vis
„ eamus, & paremus tibi ut man-
„ duces Paſcha?
13. Et mittit duos ex Diſcipu-
„ lis ſuis, & dicit eis, Ite in Civi-
„ tatem: & occurret vobis homo
„ lagenam aquæ bajulans, ſequi-
„ mini eum:
14. Et quocumq; introierit, di-
„ cite domino domus, quia Magi-

„ Καὶ τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῶν ἀζύ-
„ μων, ὅτε τὸ πάσχα ἔθυον, λέγουσιν
„ αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ποῦ θέλεις
„ ἀπελθόντες ἑτοιμάσωμεν ἵνα φάγῃς
„ τὸ πάσχα;
„ Καὶ ἀποστέλλει δύο τῶν μαθητῶν
„ αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐτοῖς, ὑπάγετε
„ εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἀπαντήσει ὑμῖν ἄν-
„ θρωπος κεράμιον ὕδατος βαστά-
„ ζων. ἀκολουθήσατε αὐτῷ.
„ Καὶ ὅπου ἐὰν εἰσέλθῃ, εἴπατε τῷ
„ οἰκοδεσπότῃ, ὅτι ὁ διδάσκαλος λέ-

„ γε, ποῦ ἐστι τὸ κατάλυμα ὅπου τὸ πά-
„ σχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου φάγω;

„ Καὶ αὐτὸς ὑμῖν δείξει ἀνώγαιον
„ μέγα ἐστρωμένον, ἕτοιμον· ἐκεῖ ἑποι-
„ μάσατε ἡμῖν.

„ Καὶ ἐξῆλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ,
„ καὶ ἦλθον εἰς τὴν πόλιν· καὶ εὗρον κα-
„ θὼς εἶπεν αὐτοῖς, καὶ ἡτοίμασαν τὸ
„ πάσχα.

ΤΟΛΩΣ. Πρώτην τῶν ἀζύμων τὴν πρὸ τῶν ἀζύμων φησί. ἀπὸ γὰρ τῆς ἑσπέρας ἀριθμεῖν τὴν ἡμέραν εἰώθασιν οἱ Ἰουδαῖοι. ἕτερος δέ φησι πρὸ μίας τῶν ἀζύμων ἡμέρας, μνημονεύσας ἐκείνης καθ' ἣν ἐν τῇ ἑσπέρᾳ τὸ Πάσχα ἔμελλε θύεσθαι· πεμπτὴ γὰρ ἦ ἡμέρα τῆς ἑβδομάδος· ἢ ὁ μὲν πρὸ τῶν ἀζύμων ὁ δὲ τῶν ἀζύμων λέγει. ἑκάτερος ἀληθεύων· λέγουσιν οὖν αὐτῷ οἱ μαθηταί· ποῦ θέλεις ἑτοιμάσωμέν σοι φαγεῖν τὸ Πάσχα. καὶ δῆλον ἐκ τοῦ λόγου ὅτι οὐκ ἦν αὐτῷ καταγώγιον. ἐπετέλεσε δὲ τὸ Πάσχα, δεικνὺς καὶ μέχρι τῆς ἐσχάτης ἡμέρας ὅτι οὐκ ἦν ἐναντίος τῷ νόμῳ. ἀποστέλλει δὲ τοὺς μαθητὰς πρὸς ἄνθρωπον μὴ γνωριζώμενον. δεικνύων ἅπασιν· ὅτι ἠδύνατο μὴ παθεῖν εἰ οὐκ ἠβούλετο. εἶτα ἐπειδὴ ἠγνόουν, σημεῖον αὐτοῖς δίδωσιν, ὡς οὗτος ὁ Εὐαγγελιστὴς καὶ ὁ Λουκᾶς ἱστοροῦσι. τὸ δὲ ἦν ἄνθρωπος κεράμιον ὕδατος βαστάζων· οὐδεὶς τῶν εἰρημένων * * *

ὅτι τύπος ἐστὶ τῆς σαρκός μου ἀλλ' ἡ σάρξ μου ἐστίν. ἔνιοι δὲ λέγουσι· καὶ πῶς οὐ καθορᾶται σάρξ ἀλλὰ ἄρτος· οὐδὲ αἷμα ἀλλ' οἶνος; ἀλλ' οἰκονομικῶς τὸ τοιοῦτον ὁ Θεὸς ἐποίησεν· εἰ γὰρ ὡς σὰρξ ἐφαίνετο καὶ αἷμα, οὐκ ἂν προσήλθομεν αὐτοῖς, οὐδὲ προσεδεξάμεθα. αἷμα δὲ καινῆς διαθήκης εἶπε πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῆς παλαιᾶς, καὶ τῶν χεομένων ἐν αὐτῇ αἱμάτων τῶν θυσιῶν.

„ ster dicit, Vbi est refectio mea,
„ ubi Pascha cũ Discipulis meis
„ manducem.

15. Et ipse vobis demonstrabit
„ cœnaculum grande, stratum: &
„ illic parate nobis.

16. Et abierunt Discipuli ejus,
„ & venerunt in civitatem: & in-
„ venerunt sicut dixerat illis, &
„ paraverunt Pascha.

TOLOS. Primam Azymorum vocat eã diẽ, quę pręcedit azyma: à vespera enim diem numerare Iudęi cõsueverũt. Alter verò ait: ante unam azymorum diem, illam indicans, in qua vespere pascha immolandum erat. Quinta enim erat hebdomadæ dies, quam unus, ante azyma, alter, Azymorum vocat, uterq; verè. Dicunt igitur ei Discipuli: ubi vis paremus tibi comedere Pascha? unde apparet defuisse ipsi proprium diversorium. Perfecit verò Pascha, ostẽdens usq; ad ultimã diem se non esse contrariũ Legi. Mittit porrò Discipulos ad hominẽ ignotũ, ostẽdens cũctis, potuisse se nõ pati si declinare mortẽ vellet. Deinde ut ignotũ internoscerent, signũ ipsis dat, ut hic Evãgelista & Lucas narrant. Id signum erat, homo vas aquæ portãs: nemo prædictorum * * * * *
Non ait typus est carnis meæ: sed caro est mea. Aliqui dicunt: & quomodo non videtur caro, sed panis: neque sanguis, sed vinum? Providè hoc Deus fecit: si enim ut caro & sanguis appareret, non accederemus, neque perciperemus ea. Sanguinem autem novi Testamẽti dixit ad distinctionem veteris, & tam multi cuoris in ipso per sacrificia fusi.

ANO-

НБ ОНУ імені І.І. Мечникова

ANONYMI. Vocat primam Azymorum, qua Pascha manducabant, quintamdecimam mensis diem. Sed quoniam eam Iudęi numerant à vespera quartæ decimæ, illa ipsa jam tũ vespera dies quintadecima censetur. Agit autem de præparatione Paschæ. Providè verò tacuit nomen domini domus, apud quem facturus erat Pascha; aderat enim Iudas. qui si sciret ubi reperiendus erat Iesus, eò duxixet satellites Pontificum, & turbasset mysticam cœnam, quam tranquillè peragi oportebat: In ea enim mysteria novi Testamenti instituenda & tradenda erant.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Αὐτὴν λέγει πρώτην ἀζύμων καθ' ἣν τὸ πάσχα ἐβιβρώσκετο τοῦ τῆς ιε τοῦ μηνός. ἀλλ' ἐπειδὴ ταύτην ὁ Ιουδαῖοι ψηφίζουσιν ἀπὸ τῆς ἑσπέρας τῆς ιδ' ἐν αὐτῇ τῇ ἑσπέρᾳ ἥτις ἦν λοιπὸν κατ' αὐτοὺς ἡ ιε. περὶ τῆς ἑτοιμασίας τοῦ πάσχα διαλέγεται. οἰκονομικῶς δὲ οὐκ εἶπε τὸ ὄνομα τοῦ οἰκοδεσπότου, παρ' ᾧ ἤμελλεν ποιεῖν τὸ πάσχα. παρῆν γὰρ ὁ Ιουδας, καὶ εἰ ἦν εἰδὼς ὅπου εὑρίσκεται, ἤγαγεν ἂν τοὺς ἀπὸ τῶν ἀρχιερέων κατ' αὐτοῦ, καὶ διετάραξαν τὸ μυστικὸν δεῖπνον. ἐν αὐτῷ γὰρ τὰ τῆς νέας ἔμελλεν παραδιδόναι μυστήρια.

VICTORIS ANT. Primam Azymorum pridie Azymorũ vocat. Solent enim à vespera diem semper numerare. Alius ait: ante unam azymorum, diem memorans illam, qua in vespera Pascha immolandum erat. unde apparet unam ipsos diem diversè indicasse. nam quinta Sabbati accesserunt. & hanc unus quidem vocat pridie azymorum: Alius clariùs verum indicans, significat à vespera inchoasse. Propterea ambo pariter addunt: quando Pascha immolabatur. *Et dicunt: ubi vis paremus tibi?* Itaque hinc quoque patet, nõ fuisse ipsi domum propriam, non diversorium. Ego verò puto ne Discipulorum quidẽ ullum quidquam horum habuisse, quippe qui omnibus renunciassent. Nam si quisquam domum habuisset, eò Christum invitasset. Celebravit verò Pascha, ante omnia demonstrans, usque ad extremam diem se contrarium Legi non esse. Mittit verò ad ignotum hominẽ per omnia ostendens se potuisse non pati.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Πρώτην ἀζύμων τὴν πρὸ τῶν ἀζύμων φησίν. εἰώθασι γὰρ ἀπὸ τῆς ἑσπέρας τὴν ἡμέραν ἀριθμεῖν ἀεί. ἔτερος δέ φησι πρὸ μιᾶς τῶν ἀζύμων, ἡμέρας μνημονεύσας ἐκείνης καθ' ἣν ἐν τῇ ἑσπέρᾳ τὸ πάσχα ἔμελλε θύεσθαι. ὅθεν δῆλον ὅτι αὐτὴν ἐδήλωσαν διαφόρως. τῇ γὰρ πέμπτῃ τοῦ σαββάτου προσῆλθον. καὶ ταύτην ὁ μὲν τὴν πρὸ τῶν ἀζύμων· ἑκάτερος δὲ ἀληθεύει ὅτι ἀπὸ τῆς ἑσπέρας ἤρξατο. διὸ ἕκαστος προστίθησιν ὅτε ἐθύετο πάσχα. καὶ λέγουσι, ποῦ θέλεις ἑτοιμάσωμέν σοι; ὥστε κἀντεῦθεν δῆλον, ὅτι οὐκ ἦν αὐτῷ οἰκία, οὐκ ἦν καταγώγιον. ἐγὼ δὲ οἶμαι μηδὲ αὐτοὺς ἔχειν, ὡς πᾶσιν ἀποταξαμένους. εἰ γὰρ, αὐτὴν ἐκάλεσε ἐκεῖ· ἐπετέλει δὲ τὸ πάσχα, πρὸ πάντων δεικνὺς μέχρι τῆς ἐσχάτης ἡμέρας ὅτι οὐκ ἦν ἐναντίος τῷ νόμῳ. πέμπει δὲ πρὸς ἀγνῶτα ἄνθρωπον, δεικνὺς διὰ πάντων, ὅτι ἠδύνατο μὴ παθεῖν. ὁ γὰρ τὴν διάνοιαν τούτου μεταθεὶς ἀπὸ ψιλῶν ῥημάτων, τί οὐκ ἂν εἰργάσατο ἐν τοῖς ἄλλοις; εἶτα ἐπειδὴ ἠγνόουν, καὶ σημεῖον αὐτοῖς δίδωσιν ὡς Μάρκος καὶ Λουκᾶς ἱστοροῦσιν. οὐδέτερος οὖν αὐτῶν εἴρηκεν, ἔδομαι τὸ πάσχα. ἀλλὰ ποῦ ἦν τὸ κατάλυμά

μου,

μȣ, ὕπως τὸ πάσχα μετ' τῶν μαθητῶν μȣ φάγω;

Qui enim mentem hujus ſolis verbis in ſuæ voluntatis aſſensũ tranſtulit, quid non faceret in aliis ſi vellet? Deinde quoniam ignorabant, ſignum ipſis dat, ut Marcus & Lucas referunt. Neuter verò ipſorum dixit: comedo Paſcha: ſed: *ubi eſt diverſorium meum ubi Paſcha cum Diſcipulis meis comedam?*

SCHOLIVM.

ἀπροσφύρως mutavimus in διαφόρως, ſenſu flagitante.

» Καὶ ὀψίας γενομένης, ἔρχεται » μετ' τῶν δώδεκα.

» Καὶ ἀνακειμένων αὐτῶν & ἐσθιόν» των, εἶπεν ὁ Ιησȣς, ἀμὴν λέγω » ὑμῖν, ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με, » ὁ ἐσθίων μετ' ἐμȣ.

» Οἱ δὲ ἤρξαντο λυπεῖσθαι, & λέ» γειν αὐτῷ εἷς καθ' εἷς, μήτι ἐγώ; καὶ » ἄλλος, μήτι ἐγώ;

» Ο δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, εἷς » ἐκ τῶν δώδεκα ὁ ἐμβαπτόμενος » μετ' ἐμȣ εἰς τὸ τρυβλίον.

17. Veſpere autem facto, venit » cum duodecim.

18. Et diſcumbentibus eis, & » manducantibus, ait Ieſus, Amen » dico vobis, quia unus ex vobis » tradet me, qui manducat mecũ.

19. At illi cęperunt contriſtari, & dicere ei ſingulatim: Num» quid ego?

20. Qui ait illis, unus ex duo» decim qui intingit mecum manum in catino.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ελύπȣν ὁ μαθηταὶ καὶ ἐφ' ἑαυτῶν. εἰ γὰρ & σφόδρα ἦν αὐτῶν ἡ διάθεσις τῷ κυρίῳ, καὶ ἀκριβῶς ἠπίσταντο ὅτι ȣ̓δὲ παραδώσει, ȣ̓δ' ὅπως ἀφῄρει ἑαυτῷ, τȣ̃ Κυρίȣ λέγοντος, εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με. ἔπτηξαν δὲ καὶ ἐφ' ἀλλήλων ὑποπτεύȣν.

ANONYMI. Contriſtabantur Diſcipuli metuentes etiam de ſeipſis. Et ſi enim ſibi quiſq; conſcius veri in Dominum amoris, certò ſciebat ſe utiq; nõ velle ipſum tradere: ne ſic quidẽ tamen ſibi fidere audebant: cùm Dominus diceret: *unus ex vobis tradet me*. Deinde & de aliis a ſe quiſque dubitabat.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Οἱ δὲ ἤρξαντο λυπεῖσθαι· εἰκός. ἐν μέσῳ γὰρ ἀποῤῥιφέντος τȣ̃ λόγȣ, ἕκαστος ἑαυτῶν ἐδεδίει, μήποτε περὶ αὐτȣ̃ ἑαυτῷ ἐδέξατο τὴν ὑπόνοιαν, καὶ ἔλεγον αὐτῷ, μήτι ἐγώ; ἅμα δὲ καὶ τὴν ὑπουργίαν ἐδήλωσεν, ἵνα μηδὲ ἀπολογίαν ἔχῃ.

VICTORIS ANT. *At illi cœperunt contriſtari*. meritò: tali enim jacta in medium denunciatione, quiſque pro ſe timebat, ne id de ſe Dominus sẽtiret *& dicebăt illi: nũquid ego?* ſimul autẽ ſuppliciũ manifeſtavit, ne excuſationẽ haberet.

» Ο μὲν υἱὸς τȣ̃ ἀνθρώπȣ ὑπάγει, » καθὼς γέγραπται περὶ αὐτȣ̃· ȣ̓αὶ δὲ » τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ δι' ȣ̃ ὁ υἱὸς τȣ̃ » ἀνθρώπȣ παραδίδοται. καλὸν ἦν » αὐτῷ εἰ ȣ̓κ ἐγεννήθη ὁ ἄνθρωπος » ἐκεῖνος.

22. Et Filius quidem homi» nis vadit, ſicut ſcriptum eſt de » eo. Væ autem homini illi, per » quem Filius hominis tradetur. » bonum erat ei, ſi non eſſet na» tus homo ille.

ANO-

ANONYMI. Si bonum erat ei non nasci, quare natus est? quoniam nasci, & in lucem venire, & ad imaginem Dei formari, & inenarrabilium bonorum fieri hæredem, quę oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ omnia parata sunt placentibus Deo, bonum est & bono melius, quorum ipsi causa Deus fuit. Sed postquam Deo placere omittens, in avaritiam & perditionem prolapsus est, ejus vitio evenit ut bonum esset ei natū non fuisse. Quare primigenium bonum nascendi, ex Deo ipsi contigit: Proditionis verò, ob quam quod per se bonum erat: hoc est: natum fuisse, in malum conversū est, ipse sibi causa fuit.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Εἰ καλὸν ἦν αὐτῷ εἰ οὐκ ἐγεννήθη, διατί ἐγεννήθη; ὅτι τὸ γενηθῆναι καὶ εἰς φῶς ἐλθεῖν, καὶ κατ' εἰκόνα Θεοῦ γενέσθαι, καὶ τῶν ἀμυθήτων ἀγαθῶν γενέσθαι κληρονόμῳ, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ πάντα ἡτοίμασται τοῖς ἀρεσκοῦσι Θεῷ· καλὸν ὄντι καὶ καλοῦ κάλλιον, ὧν αἴτιος αὐτὸς γέγονε ὁ Θεός· ἀλλ' ἐπιδὴ τῷ Θεῷ ἀρέσαι εἰς φιλαργυρίαν καὶ προδοσίαν ἐξέπεσεν, καλὸν αὐτῷ λοιπὸν εἰ οὐκ ἐγεννήθη· ὥστε τὸ πρωτοτύπως καλὸν τὸ γενηθῆναι, οὐκ Θεοῦ γέγονεν αὐτῷ· τὸ δὲ προδοσίας, διὰ μὲν τὸ καλὸν αὐτῷ, τουτέστι τὸ γεγενῆσθαι, κακὸν γέγονεν, αὐτὸς ἑαυτῷ αἴτιος γέγονε.

VICTORIS ANT. Hoc significat profectionem, magis quàm mortem. Sicut & quod Iudæis dixit: *Vado ad eum qui me misit*. Liberam voluntatem hæc vox indicat. Illud verò: *bonum erat ei si non esset natus*, ad supplicii denunciationem spectat. nam non esse omninò eligibilius est, quàm malè esse.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Τοῦτο δηλωτικὸν ἀποδημίας μᾶλλον ἢ θανάτου. ὥσπερ καὶ πρὸς Ἰουδαίους ἔλεγεν, ὑπάγω πρὸς τὸν πέμψαντά με· καὶ τὸ ἀκόσιον ἡ λέξις ἑρμηνεύει. τὸ δὲ καλὸν τὸ μὴ γεγενῆσθαι, πρὸς τὸν κόλασιν λέγει. κακὴ γὰρ ὑπάρξεως, αὐτοπροαίρετος.

21. Et manducantibus illis, accepit Iesus panem: & benedixit, fregit, & dedit eis, & ait: Sumite, hoc est corpus meum.

23. Et accepto calice, gratias agens dedit eis: & biberunt ex illo omnes.

24. Et ait illis, Hic est sanguis meus novi Testamenti, qui pro multis effundetur.

„ Καὶ ἐσθιόντων αὐτῶν, λαβὼν ὁ Ἰη-
„ σοῦς ἄρτον, καὶ εὐλογήσας ἔκλασε, καὶ
„ ἔδωκεν αὐτοῖς, καὶ εἶπε, λάβετε,
„ φάγετε· τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου.
„ Καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον, εὐχα-
„ ριστήσας ἔδωκεν αὐτοῖς· καὶ ἔπιον ἐξ
„ αὐτοῦ πάντες.
„ Καὶ εἶπεν αὐτοῖς, τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά
„ μου τὸ τῆς καινῆς διαθήκης, τὸ περὶ
„ πολλῶν ἐκχυνόμενον.

ANONYMI. Novi Testamēti tradit ipsis mysteria. Pro omnibus quidē effusus est sanguis ejus, & pro universo humano genere: & sic placitum ante Deum fuit.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Τὰ τῆς καινῆς διαθήκης παραδίδωσι αὐτοῖς μυστήρια. ὑπὲρ πάντων μὲν ἐξεχύθη τὸ αἷμα αὐτοῦ καὶ ὑπὲρ πάσης τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ οὕτω εὐδοκία γέγονε τῷ Θεῷ. ἐπειδὴ δὲ ἦνες

δέ τινες ἑκόντες τῇ ἀπιστίᾳ προσμεμενήκασιν, εἴρηται λοιπὸν· οὐχ ὑπὲρ πάντων ἀλλ' ὑπὲρ πολλῶν ἐκχυνόμενον· πρὸς οὓς καὶ εἴρηται, τῶν ἀπίστων, ὡς ἐκ προσώπου χριστοῦ, τίς ὠφέλεια ἐν τῷ αἵματί μου ἐν τῷ καταβαίνειν με εἰς διαφθοράν;

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ὁ μὲν φησιν ὅτι μυστηρίων μεταχὼν ἔμεινεν αὐτὸς ὁ προδότης, καὶ τῆς φρικωδεστάτης ἀπολαύσας τραπέζης, οὐ μετεβάλλετο· ὡς καὶ ὁ Λουκᾶς δηλοῖ λέγων, ὅτι μετὰ τοῦτο εἰσῆλθεν ὁ σατανᾶς εἰς αὐτὸν, οὐ τοῦ σώματος καταφρονῶν, ἀλλὰ τῆς ἀναισχυντίας καταγγέλλων τοῦ προδότου. ὁ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐκώλυσεν αὐτὸν, πάντα εἰδὼς, ἵνα μάθῃς ὅτι οὐδὲν παραλιμπάνει τῶν εἰς διόρθωσιν ἡκόντων. ἄλλοι δέ φασιν ὅτι προεξῆλθεν ὁ Ιούδας, ὡς Ιωάννης ἐδήλωσεν. οὐ γὰρ ἂν ἐδέξατο τῆς σωτηρίας κοινωνίας τὸν τύπον ὁ τῆς χριστοκτονίας ὑπηρέτης· καίτοι τἄλλα πάντα ἤνεγκεν ὁ Κύριος· ἀλλὰ τοῦτο οὐκέτι συνεχωρεῖτο. ὅτι δὲ διὰ τούτων παρέδωκε τοῖς μαθηταῖς ὅπως ἐπιτελεῖν αὐτοὺς προσῆκε τῆς καινῆς διαθήκης τὸ μυστήριον, οἶμαι μηδένα ἂν ἑτέρως εἰπεῖν. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ εὐλόγησε καὶ εἶπε διδοὺς αὐτοῖς μεταλαβεῖν ἃ προσῆκον ἦν, ἵνα ἐκεῖνοι διὰ μὲν τῆς εὐλογίας καὶ εὐχαριστίας μάθωσιν ὡς μεγάλα ἀληθῶς καὶ πάσης εὐχαριστίας ἄξια τὰ διὰ τοῦ πάθους οἰκονομηθέντα τοῦ Χριστοῦ. ὧν δὴ σύμβολον ταῦτα ἐπιτελεῖσθαι παρέδωκεν αὐτοῖς· ἐν δὲ τῷ εἰπεῖν· τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου, καὶ τοῦτό μου τὸ αἷμα· ὅτι τὸν μὲν ἄρτον προτιθέντα μετὰ τὴν εὐχαριστίαν προσῆκεν αὐτοὺς σώματος νομίζειν μεταλαμβάνειν, τὸ δὲ ποτήριον ἐν τάξῃ τοῦ αἵματος ἡγεῖσθαι, περὶ ἃ τὸ πάθος ἐγενέτο ἐπὶ κοινῇ τῇ πάντων σωτηρίᾳ τε καὶ ἀφέσει τῶν ἡμαρτημένων αὐτοῖς. ἡ γὰρ ἐπὶ τούτοις γινομένη πίστις ὁμοῦ τε τῶν πληρωθέντων ὁμολογίαν ἔχει καὶ

Quandoquidem verò quidam volentes in incredulitate permanserunt, dictum deinde est: non pro omnibus, sed pro multis effũdi. Ad istos incredulos vitio suo exclusos participatione sanguinis Christi, dicitur ex Christi persona: *Quæ utilitas in sanguine meo, dum descendero in corruptionem?* Psal. 29 10.

VICTORIS ANT. Hoc ait: etiam post perceptionem mysteriorum mansisse eundem Proditorem, & maximè tremendæ participem mensæ factum, nõ mutatum esse. uti & Lucas declarat, dicens: Post buccellam introivisse Satanã in ipsum: non utique despiciẽtem Christi corpus, sed impudentiam promulgantem Proditoris. Christus autem non exclusit illum, etsi omnia sciret, ut discas nihil illum prætermittere, quòd ad emendationem conferre possit. Alii autem ajunt, priùs exivisse Iudam, ut Ioannes significavit: non enim acciperet salutaris communionis typum Christi cædis minister. ac quamquam alia cuncta pertulerit Dominus, illud tamen non permiserit. Neminem autem arbitror iturum inficias quin per hæc tradiderit Dominus Discipulis potestatem rite celebrandi mysterii novi Testamenti. Propterea enim benedixit, & dans ipsis ut perciperent, protulit verba legitima, ut illi per benedictionem & gratiarum actionem discerent, verè magna & omni gratiarum actione digna esse quæ per Christi passionem provisa nobis atque indulta sunt: quorum in symbolum ac signum hæc celebrare ipsos instituit. Dicendo autem: *Hoc est corpus meum*, & *Hic est sanguis meus*, docuit:

oportere ipsos cùm sumerent panem propositum post gratiarum actionem, existimare se corpus ipsius sumere; & calicem loco sanguinis ducere: circa quæ passio contigit in communem omnium salutem, & remissionem peccatorum ipsorum. Nam quæ in his versatur fides, simul rerum verè gestarum confessionem habet, simul participationem remissionis, ac veniæ indulget credentibus.

τ μετασίαν τ ἀφέσεως χαρίζεσθαι τοῖς πιστεύσιν.

SCHOL. Pro ἐντέυξει, lego ἐν τάξει.

25. Amen dico vobis, quia jã
„ non bibã de genimine vitis usque in diem illum, cũ illud bibam novum in regno Dei.
26. Et hymno dicto exierunt
„ in montem olivarum.

„ Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι οὐκ ἔτι οὐ μὴ
„ πίω ἐκ τοῦ γενήματος τῆς ἀμπέλου,
„ ἕως τ ἡμέρας ἐκείνης, ὅταν αὐτὸ πίνω
„ καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ.
Καὶ ὑμνήσαντες ἐξῆλθον εἰς τὸ ὄρος
„ τῶν ἐλαιῶν.

EIVSDEM. *Non bibam de genimine vitis* &c. Resurrecturus enim erat, & sic cibum potumque cũ Discipulis sumpturus; ut majorem ipsis & certiorem resurrectionis faceret fidem. Regnum verò Dei & Patris vocavit resurrectionem, à qua & ipsi regnum provenit, & reliquis hominibus regni participatio. Illud igitur: *non bibam* &c. usque in diem &c. sermo erat significantis nõ solùm resurrectionem, sed & passionis viciniam. Siquidem ita negabat se habiturum amplius tempus convescendi cum eis. Quamobrem autem circa tempus Paschæ celebravit mysterium? ut undecumque discas & eum Legis veteris fuisse latorem, & quæ in ea præfigurabantur ad hæc referri. Gratias autem agit de passione, ostendens se illam libenter subire; & docens nos, quidquid patimur cum gratiarum actione ferre. *Donec illud bibam novum*, cùm vobis attestantibus resurrectionem meam. vos enim me videbitis redivivum. Quid porrò illud *novum*?

ΑΥΤΟΥ. Οὐ μὴ πίω ἐκ τοῦ γενήματος τ ἀμπέλου· καὶ τὰ ὄξους· ἤμελλε γὰρ ἀνίστασθαι, καὶ ἀνισάμενος ἐσθίειν τε καὶ πίνειν μετ τῶν μαθητῶν· ὥστε δὴ μείζονα καὶ ἀληθεστέραν αὐτοῖς τὴν ἀναστάσεως ἐγγενέσθαι τ πίστιν. Βασιλείαν τ θεοῦ καὶ πατρὸς, ὠνόμασε τ ἀνάστασιν, ἀφ' ἧς ἀρχὴ ἡ βασιλεία προσεγίγνετο, καὶ τοῖς λοιποῖς τῶν ἀνθρώπων ἡ ταύτης κοινωνία. Ὃ ἦν, οὐ μὴ πίω αὐτὸ τοῦ λοιποῦ ἕως τότε δείκνυσι ἰοῦσ τ ἀνάστασιν μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ πάθους τ ἐγγύτητα. εἴπερ δὴ οὐκέτι καιρὸν ἔξει τροφῆς αὐτοῖς κοινωνῆσαι καὶ πότου. τί δήποτε ὁ κύ (ω) καιρὸν τοῦ πάσχα ἐπετέλεσε τ μυστήρι(ω); ἵνα μάθῃς πάντοθεν καὶ τὴν παλαιὰς ὄντα νομοθέτην, καὶ τὰ ἐν ἐκείνῃ ὄντα πάντα προσκιαγραφηθέντα. εὐχαριστεῖ ὁ ὑπὲρ τοῦ πάθους, δείκνυς ὃ ἐκόσι(ω)· καὶ παραδεύων ἡμᾶς ὅπερ πάσχομεν, εὐχαρίστως φέρειν. ἕως αὖ αὐτὸ πάλιν καιν(ω) μεθ' ὑμῶν μαρτυρόντων· ὑμεῖς γὰρ ὄψεσθε ἀνασάντα. Τίς δέ ἐστι καινόν; τοῦτ ἔστι ξέν(ω), ὃ σῶμα παθητ(ὸ) ἔχων, ἀλλ' ἀθάνατον λοιπὸν καὶ ἄφθαρτον, ἐκ μὴ δεόμενον τροφῆς. ὕμνησαν δὲ, ἵνα καὶ ἡμεῖς αὐτὸ τοῦτο ποιῶμεν· τί δήποτε ὁ

τε ὃ εἰς τὸ ὄρος ἐξῆλθεν δῆλον ἑαυτὸν ποιῶν τοῦ συλληφθῆναι, ἵνα μὴ δόξῃ κρύπτεσθαι. ἔσπευδε γὰρ ὅπου τόπον ἐλθεῖν, ἔνθα εἰώθει, καὶ τοῦ δόντος ἦπασθαι.

hoc est, peregrinum & inusitatum. non habens corpus quod pati jam possit: sed immortale deinceps & incorruptibile. Hymnum inde dixerunt: ut & nos idem agamus. Cur verò in montem exijt? exhibens se ut caperetur, ne videretur quæsisse latebras. Festinavit enim in locum ire sibi solitum, & Proditori notum.

„ Καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, ὅτι
„ πάντες σκανδαλισθήσεσθε ἐν ἐμοὶ ἐν
„ τῇ νυκτὶ ταύτῃ, ὅτι γέγραπται, Πα-
„ τάξω τὸν ποιμένα, καὶ διασκορπισθή-
„ σονται τὰ πρόβατα.

27. Et ait eis Iesus, Omnes
„ scandalizabimini in me in no- *Zach.13.*
„ cte ista: quia scriptum est, Percu- 7.
„ tiam pastorem, & dispergentur
„ oves.

„ Ἀλλὰ μετὸ ἐγερθῆναί με, προά-
„ ξω ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν.

28. Sed postquam resurrexero,
„ præcedam vos in Galilæam.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ἐσκανδαλίσθησαν, ὡς εἰκός, ὁρῶντες τὸν τοσαῦτα θεοπρεπῆ πεφασία μόνῳ τῷ θέλεσθαι πεποιηκότα, συνεχθέντα, ῥαπισθέντα, καὶ πάλιν ἐπονειδίστῳ θανάτῳ ἀναιρεθέντα. ἢ τοῦτον λέγει σκανδαλισμὸν τῶν μαθητῶν μᾶλλον, τὸν φυγὴν καταλελοιπότων αὐτόν. εἰ γὰρ ὡς Θεῷ προσεῖχον, καὶ τοῦτο πίστιν εἶχον ἀκμαίαν, οὐκ ἂν ἔφυγον. ἤδεσαν γὰρ ὅτι λυτρώσασθαι δυνατὸς τῶν κινδύνων αὐτούς, οὐ μὴν φυγῆς τὴν Σωτηρίαν ζητεῖν.

ANONYMI. Scandalizati sũt, non sine causa: videntes eum, qui uno voluntatis nutu mira tã multa, & Deum ipsum probantia, esset operatus, comprehensum, colaphizatum, ad extremum probrosa morte sublatum. Aut potiùs scandalum vocat, fugam Discipulorum ipsum deserentium. Si enim ipsi ut Deo adhæsissent, & fidem in ipsum vivam ac vigentem habuissent, non utique fugissent. Scirent enim eum posse liberare à periculis ipsos; nec opus esse fuga salutem quærere.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ἵνα μὴ δόξῃ κατηγορία τις χαλεπὴ εἶναι, λέγει καὶ προφητείαν. ὁμοῦ μὲν πείθων αὐτοὺς προσέχειν τοῖς γεγραμμένοις· ὁμοῦ δὲ καὶ δηλονότι καὶ περὶ τούτου αὐτοὺς αὐτοὺς σώζειν, καὶ μὴν ἀφῆκεν αὐτοὺς πάλιν μέχρι τῶν συνθρωπῶν εἶναι· ἀλλὰ προάξω φησὶν ὑμᾶς, καὶ τὰ ἑξῆς, ἵνα τοῦ φόβου τῶν Ἰουδαίων ἀπαλλαγέντες πιστεύσωσι τῷ λεγομένῳ.

VICTORIS ANT. Ne videretur acris hæc quædam eorum accusatio, profert & Prophetiam; simul suadens, ut scriptis adverterent animum: simul demonstrans se eos hactenus sustinuisse ne laberentur. Non permittit porrò illos tristi cogitatione in profundã abripi mœstitiam; sed excitat oblata spe; dicens: *Præcedam vos* &c. ut metu Iudæorum excusso crederent à se dictis.

„ Ὁ Πέτρος ἔφη αὐτῷ, καὶ εἰ πάντες
„ σκανδαλισθήσονται ἐν σοί, ἀλλ'
„ οὐκ ἐγώ.

29. Petrus autem ait illi, Etsi
„ omnes scandalizati fuerint: sed
„ non ego.

30. Et ait illi Iesus, Amen dico
„ tibi, quia tu hodie in nocte hac,
„ priusquam gallus vocē bis de-
„ derit, ter me es negaturus.

31. At ille amplius loquebatur,
„ Etsi oportuerit me simul com-
„ mori tecū, non te negabo. Simi-
„ liter autem & omnes dicebant.

TOLOSANI. Et priusquam biberent egerunt gratias, & postquam biberunt; ut & nos idem faciamus; & sēper in memoria præsentem habeamus eum, qui nos pascit, Deum. Simul ut ostendat mortem, quam nostra causa tulit, illi fuisse voluntariam & gratam ultròque appetitam. Et eo ipso docet nos similiter facere; promptè, inquam & libenter mori pro amicis & cognatis. Exit autem in mōtem Olivarum, ut solum eum ibi comprehenderent Iudæi; nec tumultus fieret in populo. præbereturque maleficis ansa nocendi: & ne videretur ipsis capi velut seditiosus, & qui mala Iudæis machinatus esset. Ait porrò Apostolis: Scandalizabimini in me: & Prophetam Zachariam adducit testem dicentem, dispersum iri gregem percusso pastore. Excitat autem Discipulorum animos ac spes illis verbis: Præcedam vos in Galilæā, hoc est præveniam ad condictum, ut ibi vos expectem. Et Petro dicit: Priusquam gallus cantet bis, ter me negabis. Illa verba: *Percutiam pastorem*, Patris æterni sunt, significantia permissurum eum, ut Christus cęderetur. Apostolos propter simplicitatem malitiæ expertem, oves appellat.

VICTORIS ANT. Etsi Prophetæ recitatum oraculum erat:

„ Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ιησοῦς, ἀμὴν
„ λέγω σοι, ὅτι σὺ σήμερον ἐν τῇ νυκτὶ
„ ταύτῃ, πρὶν ἢ δὶς ἀλέκτορα φωνῆ-
„ σαι, τρὶς ἀπαρνήσῃ με.

„ Ὁ δὲ ἐκ περισσοῦ ἔλεγε μᾶλλον,
„ ἐάν με δέῃ συναποθανεῖν σοι, οὐ μή
„ σε ἀπαρνήσομαι. ὡσαύτως δὲ καὶ πάν-
„ τες ἔλεγον.

ΤΟΛΩΣ. Καὶ πρὸ τοῦ πιεῖν ηὐχαρίστησαν καὶ μετὰ τὸ πιεῖν· ἵνα καὶ ἡμεῖς τοῦτο ποιῶμεν, καὶ ἀεὶ ἐπὶ μνημῆς ἔχωμεν τὸν τρέφοντα ἡμᾶς Θεόν· καὶ ἵνα δείξῃ, ὡς ὁ ὑπὲρ ἡμῶν θάνατος βουλητός ἐστιν αὐτῷ· ἐκ δὴ τούτων διδάσκει ἡμᾶς τοῦτο ποιεῖν, καὶ προθύμως φιλῶν καὶ συγγενῶν προαποθανεῖν. ἐξέρχεται δὲ καὶ εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν. ἵνα καταμόνας ὑπάρχοντα κατάσχωσιν αὐτόν. καὶ ὅπως μὴ γένηται θόρυβος ἐν τῷ λαῷ, καὶ ἀφορμὴ τοῖς βουλομένοις κακουργεῖν. Καὶ ἵνα μὴ δόξῃ αὐτοῖς ὡς στασιαστὴς καὶ κακὰ βουλευσάμενος κατὰ τῶν Ιουδαίων· φησὶ δὲ καὶ πρὸς τοὺς Αποστόλους· ὅτι σκανδαλισθήσεσθε ἐν ἐμοί. Καὶ τὸν προφήτην Ζαχαρίαν παρεισάγει μάρτυρα λέγοντα· ὅτι διασκορπισθήσονται. διεγείρει δὲ πάλιν τοὺς μαθητὰς λέγων πρὸς αὐτοὺς· ὅτι· προάξω ἡμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἤτοι προλάβω. Καὶ τῷ Πέτρῳ φησὶ πρὶν ἢ ἀλέκτορα δὶς φωνῆσαι, τρὶς ἀπαρνήσῃ με. τὸ δὲ πατάξω τὸν ποιμένα· ὁ Πατὴρ λέγει. παρεχώρησε γὰρ παταχθῆναι. τοὺς δὲ ἀποστόλους, ὡς ἀκάκους, πρόβατα ὠνόμασεν.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Τοῦ προφήτου εἰπόντος, τοῦ Χριστοῦ βεβαιώσαντος τὸν λόγον, ὁ πέτρος, φησὶν, οὐχὶ διὰ τοῦτο ἀφίησι· παιδεύων ἐντεῦθεν, πάντα πείθεσθαι τῷ Χριστῷ, καὶ τῆς οἰκείας συνειδήσεως πιστοτέραν ἡγεῖσθαι τὴν ἀπόφασιν τὴν αὐτοῦ. δέον γὰρ δεηθῆναι καὶ εἰπεῖν, βοήθησον ἡμῖν ὥστε μὴ ἀποσχισθῆναι. ἀλλ' ἑαυτῷ θαρρεῖ. τοῦτο

τοίνυν

τίνων καταστείλας ἐγκόμβιος ὁ Χριστὸς, ἐχώρησε τὴν ἀρνησιν. ὅσον δὲ ὁ Χριστὸς ἀπηγόρευσε, τοσοῦτον ἐναντιοῦτο ὁ Πέτρος ὃν περιοσιοῦ. πόθεν δὲ αὐτῷ τοῦτο συνέβη; ἀπὸ πολλῆς ἀγάπης. ἐπιδὴ γὰρ ἀπηλλάγη τὴν ἀγωνίας ἐκείνης τῆς παραδόσεως, καὶ δῆλος ἦν ὁ παραδώσων, θαρρῶν ἔλεγε ταῦτα. ῥῆμα δέ πως καὶ φιλοτιμίας ὃ πρᾶγμα. ὅρα γοῦν μετὰ ὃ πάθημα πῶς κατεσαλεύετο. πρὸ μὲν γὰρ αὐτοῦ ὃ πᾶν ἑαυτῷ ἀναπίθησι· μετὰ δὲ ταῦτα τἐναντίον πᾶν. τί ἡμῖν προσέχετε ὡς ἰδίᾳ δυνάμει ἢ εὐσεβείᾳ πεποιηκόσι τὸ προπατεῖν αὐτόν; ἐντεῦθεν δὲ μανθάνομεν δόγμα μέγα· ὡς οὐκ ἀρκεῖ προθυμία ἀνθρώπου, οὐ μὴν οὐδὲ ἄνωθεν ἀπολαύειν ῥοπῆς. καὶ πάλιν ὅδεν κερδανθὲν ἀπὸ τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς, προθυμίας οὐκ ἴσης.

idque Christus eventurum confirmaverat, Petrus tamen, inquit, non desistit. Inde nos docens, Christo per omnia credere; & propria conscientia certiorem putare ipsius affirmationem. oportuerat enim potiùs orare & dicere: adiuva nos, ne à te abscindamur. Ille autem in se confidit. quam ut præfidentiam cõprimeret, permisit Christus negationem. Quantò autem magis asseverabat Christus, tantò plus Petrus adversabatur, supervacanea confidentia. unde autem hoc ei contigit? ex præfervido amore. Defunctus enim anxietate qua ad proditionis per unum è Discipulis futuræ mentionem æstuaverat; cùm jam sciretur quis esset proditor, abundãte per hanc securitatem confidentia hæc dixit. Suberat & quidpiam taciti tumoris, atque jactantiæ. Vide ergo post lapsum ut magnos illos spiritus contraxerit. Sanè antequam caderet, successus sibi adscribebat. postea, minimè. id docet illa ejus vox: *Quid nos intuemini quasi nostra virtute, aut pietate fecerimus hunc ambulare?* Hinc discimus magni momenti sententiam: nec promptam hominis voluntatem sine superno impulsu sufficere: nec rursus prodesse quidquam supernum impulsum, si prompta voluntas abfuerit. Act. 3. 12

„ Καὶ ἔρχονται εἰς χωρίον, οὗ ὄνο-
„ μα Γεθσημανῆ. καὶ λέγει τοῖς μαθη-
„ ταῖς αὐτοῦ, καθίσατε ὧδε ἕως προσεύ-
„ ξωμαι.

32. Et veniunt in prædium, cui
„ nomen Gethsemani. Et ait Di-
„ scipulis suis, Sedete hic donec
„ orem.

„ Καὶ παραλαμβάνει τὸν Πέτρον,
„ καὶ Ἰάκωβον, καὶ Ἰωάννην μεθ' ἑαυ-
„ τοῦ, καὶ ἤρξατο ἐκθαμβεῖσθαι καὶ
„ ἀδημονεῖν.

33. Et assumit Petrum & Ia-
„ cobum & Ioannem secum: &
„ cœpit pavere, & tædere.

ΑΥΤΟΥ. Ἔθος ἦν αὐτῷ χωρὶς αὐτῶν προσεύχεσθαι· τοῦτο δὲ ἐποίει παιδεύων αὐτοὺς καὶ ἡμᾶς, ἐν τῇ εὐχῇ ἡσυχίαν κατασκευάζειν ἑαυτοῖς. τίνος δὲ ἕνεκεν μὴ πάντας παραλαμβάνει, ἀλλὰ τοὺς τῆς δόξης αὐτοῦ θεωροὺς γενομένους; ἵνα μὴ καταπέσωσιν. ἀλλ' ὅμως καὶ τούτους ἀφίησι καὶ μικρὸν προελθὼν καὶ δεύτερον.

EIVSDEM. Mos ipsi erat seorsum ab illis orare. Id autem faciebat, docens ipsos & nos, sedulò providere ne nostra in oratione quies ullo tumultu turbetur. quare autem non omnes assumit, sed eos dumtaxat qui suę gloriæ spectatores fuerant? ne qui non essent prępmuniti visione glorię, ejus agonia

nia dejicerentur. Sed & hos dimittit, paulùm ultra eos procedens, & sic orans.

34. Et ait illis, Tristis est anima
„ mea usque ad mortem: sustinete hic & vigilate.

35. Et cùm processisset paululum, procidit super terram: &
„ orabat, ut si fieri posset, transiret ab eo hora.

36. Et dixit, Abba, Pater, omnia tibi possibilia sunt: transfer
„ calicem hunc à me: sed nō quod ego volo, sed quod tu.

37. E venit, & invenit eos dormientes. Et ait Petro, Simon
„ dormis? non potuisti vna hora vigilare.

38. Vigilate, & orate, ut non intretis in tentationem. Spiritus
„ quidem promptus est, caro verò infirma.

39. Et iterum abiens, oravit
„ eundem sermonem dicens.

40. Et reversus denuò invenit eos dormientes. erant enim oculi eorum gravati. & ignorabant quid responderent ei.

41. Et venit tertiò, & ait illis,
„ Dormite jam & requiescite. Sufficit; venit hora: ecce Filius hominis tradetur in manus peccatorum.

42. Surgite; eamus: ecce, qui
„ me tradet propè est.

„ Καὶ λέγει αὐτοῖς, περίλυπός ἐστιν
„ ἡ ψυχή μου ἕως θανάτου. μείνατε ὧδε
„ καὶ γρηγορεῖτε μετ' ἐμοῦ.

„ Καὶ προελθὼν μικρὸν, ἔπεσεν
„ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ προσηύχετο ἵνα, εἰ
„ δυνατόν ἐστι, παρέλθῃ ἀπ' αὐτοῦ ἡ
„ ὥρα.

„ Καὶ ἔλεγεν, ἀββᾶ ὁ πατὴρ πάν-
„ τα δυνατά σοι· παρένεγκε τὸ πο-
„ τήριον ἀπ' ἐμοῦ τοῦτο, ἀλλ' οὐ τί ἐγὼ
„ θέλω, ἀλλὰ τί σύ.

„ Καὶ ἔρχεται, καὶ εὑρίσκει αὐτοὺς
„ καθεύδοντας, καὶ λέγει τῷ Πέτρῳ,
„ Σίμων καθεύδεις; οὐκ ἴσχυσας μίαν
„ ὥραν γρηγορῆσαι;

„ Γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε,
„ ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν. τὸ
„ μὲν πνεῦμα προθυμον, ἡ δὲ σὰρξ
„ ἀσθενής.

„ Καὶ πάλιν ἀπελθὼν προσηύξατο
„ τὸν αὐτὸν λόγον εἰπών.

„ Καὶ ὑποστρέψας εὗρεν αὐτοὺς
„ πάλιν καθεύδοντας. ἦσαν γὰρ οἱ
„ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν βεβαρημένοι· καὶ
„ οὐκ ἤδεισαν τί αὐτῷ ἀποκριθῶσι.

„ Καὶ ἔρχεται τὸ τρίτον, καὶ λέ-
„ γει αὐτοῖς, καθεύδετε τὸ λοιπὸν καὶ
„ ἀναπαύεσθε. ἀπέχει· ἦλθεν ἡ ὥρα·
„ ἰδοὺ, παραδίδοται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώ-
„ που εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἁμαρτωλῶν.

„ Ἐγείρεσθε, ἄγωμεν. ἰδοὺ ὁ παρα-
„ διδούς με ἤγγικε.

AMBROSII. Vt homo timuit, ut homo turbatus est: non turbata esr virtus, non turbata est divinitas. propria anima turbatur; humanæ infirmitatis natura turbatur. quia enim animam nostram assumpsit, ideò etiam animæ nostræ suscepit affectiones. non enim quà Deus fuit, potuit turbari. *Tristis est anima mea usque ad mor-*

ΑΜΒΡΟΣΙΟΥ. Ὡς ἄνθρωπος ἐδειλίασεν, ὡς ἄνθρωπος ἐταράχθη· οὐκ ἐταράχθη ἡ δύναμις, οὐκ ἐταράχθη ἡ θεότης· τῇ οἰκείᾳ ψυχῇ ταράττεται, τῇ τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας φύσει παθητός. ἐπειδὴ γὰρ τὴν ἡμετέραν ψυχὴν προσείληφε, διὰ τοῦτο καὶ τὰ πάθη τὰ ἡμέτερα ψυχῆς κατεδέξατο. ὃ γὰρ καθ' ὁ Θεὸς ὑπῆρχεν, ἀδυνάτως ταραχθῆναι. περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχή μου

φησιν

φησιν ἕως θανάτου. ὑ διὰ τὸν θάνατον περίλυπός ἐστιν ὁ Κύριος· ἀλλ' ἵνα τῇ σωματικῇ παθείᾳ κεκληρωμένῳ πρὸς ἡμᾶς, γνωρίζῃ κατ' ἀλήθειαν ἄνθρωπον ἑαυτὸν γεγυμνωμένῳ, ὡς ὑχ ἡμαρτημένῳ πάθος ὑποφέροντες τῆς δειλίας. ἀναγκαῖον γὰρ ἦν ἅπαξ σῶμα νοερῶς ἐμψυχωθὲν καταδεξάμενον, καὶ πάντα ὑπὲρ τοῦ σώματος πάθη τὰ ἐκτὸς ἁμαρτίας ὑφ' ἡμῶν καταδέξασθαι, ἵνα καὶ πεινήσῃ, καὶ διψήσῃ καὶ ἀδημονήσῃ, καὶ λυπηθῇ. τοῦτοις γὰρ ἡ θεότης ὑ συμπάθειαν πέφυκεν. ὅτε μὴν ἀλλοιοῦσθαι γινώσκει τὸ σωθὲν.

AVGVSTINVS. Christus Deus noster ait: *Pater, si fieri potest, transeat à me calix iste.* Significans sese, ut carnem susceperit, ita etiam volutariè carnis susceptisse mœstitiam. nō enim illud dicimus quod Hęretici existimant; hoc est: tristem nō fuisse Dominum nostrum; id enim si dixerimus, quid deinde dicemus ad eum per Evāgelium ajentem: *Tristis est anima mea usque ad mortem?* Si enim hic illud dicamus, necesse deinde fuerit, ut cùm audierimus dormivisse Iesum, affirmemus, non dormivisse: similique modo unumquodque eorum quæ scripta sunt, negemus ac reprobemus.

ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΥ. Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν λέγει, Πάτερ, εἰ δυνατὸν παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον, γνωρίζων ὅτι ὥσπερ τὴν σάρκα προσελήφθη, οὕτω καὶ τὸ σαρκὸς ἐκουσίως καταδέξατο λύπην. ὑ γὰρ ἐκεῖνο λέγομεν ὅπερ οἱ αἱρετικοὶ νομίζουσι, τοῦτέστιν; ὅτι περίλυπος ὑ γέγονεν ὁ Κύριος ἡμῶν. εἰ γὰρ τοῦτο λέξωμεν, τί λοιπὸν εἴπωμεν πρὸς αὐτὸν διὰ τὴν διαγελίαν φάσκοντα. ὅτι περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχή μου ἕως θανάτου; εἰ γὰρ ἐνταῦθα τοῦτο λέγωμεν, ἀνάγκη λοιπὸν καὶ ὅταν ἀκούωμεν ὅτι Ἰησοῦς ἐκάθευδε, λέγειν ὅτι ὑκ ἐκάθευδε, καὶ ὅτως ἕκαστον τῶν γεγραμμένων ὁμοίως ἀρνεῖσθαι καὶ ἀθετεῖν.

SCHOL. Hæc non ad verbum exscripsit ex Ambrosio Græcus Anonymus; sed ex varijs locis libera paraphrasi sic collegit. Leguntur his similia lib. 2. de Fide, & lib. vij. in Lucam. Idem dicendum de sequenti χρήσει S. Augustini: quam uno simul loco reperire non potui.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ. Ὅταν λέγῃ, Πάτερ εἰ δυνατὸν παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο. πάλιν μὴ ὃ ἐμὸν θέλημα γένηται, ἀλλὰ ὃ σόν. τὸ μὲν πνεῦμα προθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής. δύο θελήματα ἐνταῦθα δείκνυσι· τὸ μὲν ἀνθρώπινον, ὃ ἐστὶ σαρκὸς, τὸ δὲ θεϊκόν. τὸ δὲ ἀνθρώπινον διὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς σαρκὸς παραιτεῖται τὸ πάθος· τὸ δὲ θεϊκὸν αὐτὸ προθυμον.

AVGVSTINI. Christus Deus noster ait: *Pater, si fieri potest, transeat à me calix iste.* Significans sese, ut carnem susceperit, ita etiam volutariè carnis susceptisse mœstitiam. nō enim illud dicimus quod Hęretici existimant; hoc est: tristem nō fuisse Dominum nostrum; id enim si dixerimus, quid deinde dicemus ad eum per Evāgelium ajentem: *Tristis est anima mea usque ad mortem?* Si enim hic illud dicamus, necesse deinde fuerit, ut cùm audierimus dormivisse Iesum, affirmemus, non dormivisse: similique modo unumquodque eorum quæ scripta sunt, negemus ac reprobemus.

ATHANASII. Quando dicit: *Pater, si possibile est, transeat à me calix iste. verumtamen non mea voluntas, sed tua fiat: Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma:*

ΝΑΖΙΑΝΖΗΣ. Πάτερ, εἰ δυνατὸν παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον

Duas

Duas voluntates hic ostendit: alteram quidem humanam, quæ est carnis: alteram divinam. nam humana propter infirmitatem carnis deprecatur passionem. Divina verò prompta erat.

NAZIANZENI. *Pater, si fieri potest, transeat à me calix iste. verumtamen non ut ego volo*: sed tua prævaleat voluntas. Sic intelligendum illud: *si fieri potest*. non enim dici congruè potest, aut ignorasse illum; aut suam paternæ opposuisse voluntatem.

EPIPHANII. Non fictio, sed veritas est illud: *Non mea voluntas*. ut ostendat carnis hypostasin veram; & convincat dicentes non habuisse ipsum mētem humanam.

CHRYSOSTOMI. Si Patris & Filij voluntas una est, quomodo hic dicit: *Verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu*? Nam si de divinitate dictum illud sit, contradictio quædam est: & multa ex hoc sequuntur absurda: si autem de carne, rationem habent quæ dicta sunt, nec dant reprehensionis ansam. non enim, nolle mori, damnabilis in carne affectus est, quippe natura inditus. Ipse autem omnia quæ naturæ sunt, præter peccatum in se ostendit: idque multis & abundantibus signis, ut ora Hęreticorum obstruat. Quando ergo dicit: *si fieri potest, transeat à me calix iste*; &, *non vt ego volo, sed vt tu*. nihil aliud significat, nisi se indutum esse carne mortem metuente.

CYRILLI. Cùm mortem timere videtur Salvator, dicens: *si fieri potest, transeat à me calix iste*. considera rursum meticulosā carnem sustentatam verbo Dei, edo-

τοῦτο· πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλὰ τὸ σὸν ἰσχυέτω θέλημα· οὕτω γὰρ εἰ δυνατὸν· εἰ μὴ τοῦτο ἀγνοεῖν ἐκεῖνον εἰκὸς, ἢ τῷ θελήματι ἀντεισφέρειν τὸ θέλημα.

ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ. Οὐκ εἰρωνείᾳ, ἀλλ' ἀληθείᾳ τὸ, μὴ τὸ θέλημα ἐμὸν. ἵνα δείξῃ σαρκὸς ὑπόστασιν ἀληθινὴν, καὶ ἵνα ἐλέγξῃ τοὺς λέγοντας, νοῦν μὴ ἐσχηκέναι αὐτὸν ἀνθρώπινον.

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ. Εἰ πατρὸς καὶ υἱοῦ μία βούλησίς ἐστι, πῶς φησιν ἐνταῦθα, πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ; ἂν μὲν γὰρ ἐπὶ τῆς θεότητος τὸ εἰρημένον ᾖ, τοῦτο ἐναντιολογία τις γένηται, καὶ πολλὰ ἄτοπα ἐκτούτου τίκτεται. ἐὰν δὲ ἐπὶ τῆς σαρκὸς, ἔχει λόγον τὰ εἰρημένα, καὶ οὐδὲν γένοιτ' ἂν ἔγκλημα. οὐ γὰρ τὸ μὴ θέλειν ἀποθανεῖν, τῆς σαρκὸς κατάγνωσις. φύσεως γάρ ἐστι, τοῦτο. αὐτὸς δὲ τὰ τῆς φύσεως ἅπαντα, χωρὶς ἁμαρτίας, ἐπιδείκνυται, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς περιουσίας, ὥστε τὰ τῶν αἱρετικῶν ἐμφράξαι στόματα· ὅταν οὖν λέγει, εἰ δυνατὸν, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο, καὶ οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σὺ, οὐδὲν ἕτερος δείκνυσιν, ἀλλ' ἢ ὅτι σάρκα ἀληθῶς προσβέβληται φοβουμένην τὸν θάνατον.

ΚΥΡΙΛΛΟΥ. Οταν φαίνηται δειλιῶν τὸν θάνατον ὁ Σωτὴρ καὶ λέγων, εἰ δυνατὸν, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο, ἐννόει πάλιν ὅτι δειλιῶσα ἡ σὰρξ ἐδιδάσκετο φορουμένη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ λόγου μηκέτι τοῦτο πάσχειν. ἔλεγε δὲ πρὸς τὸν πατέρα, οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ. οὐκ ἐφοβεῖτο μὲν γὰρ καθὸ Λόγος ἐστὶ καὶ Θεὸς τὸν θάνατον αὐτὸς, ἀλλ' εἰς τέλος διεξάγειν τὴν οἰκονομίαν ἠπήγετο. τοῦτο γὰρ ἦν τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς, εἶχε δὲ καὶ τὸ μὴ θέλειν ἀποθανεῖν διὰ τὸ παραιτεῖσθαι τὴν σάρκα τὸν θάνατον φυσικῶς.

ΑΝΩ-

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Προσηύχετο ἵνα εἰ δυνατὸν, παρέλθῃ ἀπ' αὐτοῦ ἡ ὥρα. εἰ δυνατὸν, τουτέστιν. ἐπειδὴ δυνατὸν ἐστι πέρα παρελθέτω ὁ κίνδυνος τῆς ὥρας τοῦ πάθους γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν. Οὐκ ἔστιν, ὦ φίλη κεφαλὴ, μηχανὴν εὑρεῖν δι' ἧς ἄν τις γένοιτο συμφορῶν ἐλεύθερος· ἀλλὰ θαττῶν ἄν τις ἐν μεγίστῳ κλύδωνι κυβερνητοῦ καὶ οἰάκων χωρὶς διασωθείη, ἢ ὦ κλύδωνα τοῦ βίου τούτου διαφύγοι πειρασμῷ μὴ περιπεσών. εἰ γὰρ πειρατηρίον ἐστὶν ὁ βίος ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς, πῶς ἐστιν ἐν τῷ πειρατηρίῳ ὄντα μὴ πειράζεσθαι; ὃ γὰρ πρὸς τοῦ Σωτῆρος εἰρημένων, γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμὸν, μηνύει ὃ μὴ καταποθῆναι ὑπὸ τοῦ πειρασμοῦ καὶ ἡττηθῆναι. τὸ γὰρ περιγενέσθαι καὶ χρήσιμον καὶ εὐκλεές. ὃ δὲ μὴ εἰπεῖν ἐμπεσεῖν, ἀλλ' εἰσελθεῖν, ὃ μὴ καταποντισθῆναι ᾐνίξατο. εἰ γὰρ τοῦθ' ὅπερ ὦ πολλοὶ νομίζουσιν ἔφη ὁ Σωτὴρ, τὸ μηδαμῶς πειρασμῷ περιπεσεῖν, οὐκ ἔχει λόγον, καὶ τῶν προφητῶν καὶ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν μάλιστα ἠυδοκιμηκότων ἀνδρῶν πολλοῖς καὶ μεγίστοις περιπεπτωκότων. ἀλλὰ τὸ μὲν μὴ περιπεσεῖν ἴσως ἀδύνατον. τὸ δὲ μὴ ἡττηθῆναι, δυνατόν. ὦ μὲν οὖν πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ἀμαθίᾳ βεβαπτισμένοι πρὸς τὰς συμφορὰς ἔχουσι τὰς ψυχὰς ἀπαραμυθήτους. ὦ δὲ λογισμῷ σώφρονι κυβερνώμενοι ἀποθοῦνται ταύτας, οὐ τὸ γενναίως ἐνεγκεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς στεφάνους ὀνειροπολεῖν. καὶ ἔρχεται τὸ τρίτον, καὶ λέγει αὐτοῖς, καθεύδετε τὸ λοιπὸν, καὶ ἀναπαύεσθε. ἀπέχει· ἦλθεν ἡ ὥρα. ἀπέχει, τουτέστι, πεπλήρωται, τέλος ἔχει τὸ κατ' ἐμέ.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Οὐδὲ λυπουμένῳ συλλυπηθῆναι ἴσχυσαν, ἀλλ' ἐκράτησεν ὁ ὕπνος. ὁ δὲ ἐκτενῶς εὔχεται, ἵνα μὴ δόξῃ ὑπόκρισις τὸ πρᾶγμα. οὐδὲ γὰρ ὡς ἀλλότριον ἀποτίθεται

ctam fuisse, ut non amplius id pateretur; ait autem ad Patrem: *non ut ego volo, sed vt tu.* Neque enim quà verbum erat ac Deus mortem ipse timebat: sed ad finem perducere dispensationem festinabat. Ea enim erat voluntas Patris. Habuit autem illam aversionem à morte, ex carne assumpta naturaliter mori recusante.

ANONYMI. *Orabat, ut si fieri posset transiret ab eo hora, si fieri posset*: hoc est: quandoquidem fieri potest, ulterius transeat periculum horæ passionis. *Vigilate & orate, ut non intretis in tentationem.* Non est, o carum caput, invenire machinam qua quis fieri possit à calamitatibus liber; sed facilius quispiam in maxima procella sine gubernatore ac clavo servabitur, quã hujus vitæ procellam effugiat sine occursu tentationis. *Tentatio est vita hominis super terram.* Quomodo fieri potest, ut positus in tentatione, non tentetur? Quod enim à Salvatore dictum est, *vigilate & orate ne intretis in tentationem*, non significat impetrari posse, ut simus tentationis expertes; sed ne absorbeamur à tentatione & vincamur. Nam ab ea superiorem exire cùm utile, tum gloriosum est. unde quod non ait: *orate ne incidatis*; sed, *ne intretis* &c. innuit peti, non ne experiamur tentationem; sed ne ab ea, vel in ea demergamur, & salutis faciamus naufragium. Sanè si, quod multi putant, illud Christi dictum: *orate ne intretis* &c. significaret orandum, ne omninò incideremus in tentationem, esset illa irrationabilis petitio: utique cùm Prophetæ, & Apostoli, & laudatissimi quique homines in mul-

tas & maximas inciderint tentationes. verùm ut homo non incidat in tentationem ne vitari quidē fortè potest, ne ab ea superetur facere potest. At plerique hominum insciti a demersi, desponden t in calamitatibus animos, & consolationem non admittunt: qui verò sobrię rationis gubernaculo utuntur, repellunt ipsas, & forte illis pectus objiciunt, non generosè ferentes solùm; sed coronarum etiã præsumpta jam tum spe, lætantes. *Et venit tertiò & dicit ipsis, dormite jam & requiescite, sufficit. venit hora.* Illud, *sufficit*; significat; impletum est, finem habet quod ad me attinet.

VICTORIS ANT. Nec doléti condolere valuerunt: sed vicit eos somnus. Ille autem diu & contentè orat: ne videretur simulatio tota res. Neque enim ut alienum deponit corpus, sed ut proprium. propterea orat. Eo igitur quod ait: *si fieri potest transeat* &c. ostendit Humanitatem. quod addit: *verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu.* ostendit generosam virtutem, & imperantem affectibus animum; exemplumque dat sequendi Deum quantumvis aliorsũ trahente natura. Sanè non verbis solùm, sed rebus ac factis opus erat, ut fides fieret Christum & hominem fuisse, & mortem subijsse. Ait autem Petro: *sic non potuisti una hora vigilare.* Omnes dormierant, unum Petrum increpat. innuens ipsi quæ priùs dixerat. sicut & in his quæ sequuntur idem innuitur. *vigilate* enim ait, & *orate*. ne videlicet, sicut prædixerat, dispergamini. Sed cur sic Domine contristaris & angeris? quoniam cùm sciam

τὸ σῶμα, ἀλλ' ὡς ἴδιον. διὰ τοῦτο καὶ ἡ ψυχή· τῷ μὲν θέλειν εἰπών, εἰ δυνατὸν παρελθέτω, εἰδῆξε τὸ ἀνθρώπινον· τῷ δὲ οὐ θέλω, πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ, τὸ ἀναρέτον καὶ ἐμφιλόσοφον· ὅτι καὶ τῆς φύσεως ἐλκόσης, ἔπεσθαι δεῖ τῷ Θεῷ. εἰ γὰρ δι' μόνον ῥημάτων, ἀλλὰ καὶ πραγμάτων ἔδει, ἵνα πιστευθῇ ὅτι καὶ ἄνθρωπος γέγονε καὶ ἀπέθανε. λέγει δὲ τῷ Πέτρῳ, ὅτως οὐκ ἴσχυσας μίαν ὥραν γρηγορῆσαι; ἅπαντες ἐκαθεύδησαν καὶ τῷ Πέτρῳ ἐπετίμα, ἀγνιπόνητον αὐτὸν ἐκ τῶν ἐφθέγξατο. καὶ ἐν τοῖς ἑξῆς δὲ τοῦτο αἰνίττεται· γρηγορεῖτε γάρ φησι καὶ προσεύχεσθε· ὅπ καθὼς ἔλεγον, σκορπισθήσεσθε. Ἀλλ' ἵνα τί κύριε ὅτω λελύπησαι καὶ ἀθυμονᾷς; ὅτι τὰ μὲν ἐκ τοῦ πάθους ἀγαθὰ τῷ κόσμῳ συμβησόμενα ἐπίσαμαι. λυτοῦ δέ με ὁ πρωτότοκος Ἰσραὴλ ὅτι οὐδὲ ἐν δύλοις ὄξιν· ἱκετηρίαν ἐποίησα ἵνα ἔλθωσι καὶ εἰς τὴν Θεοῦ ἀναβλέψωσι, πάντα χοῦ τὸ ἀνδραδὲς αὐτῶν ἐκκόπτων, καὶ ἐναγωνίους ποιῶν. εἶτα ἵνα μὴ σφόδρα δόξῃ ἐπιπλήττειν, φησὶ, τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής. εἰ γὰρ καὶ βύλεται φησὶν ἀλλ' οὐ προθύμως εἰ μὴ ὁ Θεὸς ὀρέξει χεῖρα. καθέλκει γὰρ ἡ σὰρξ. καὶ πάλιν ἠύξατο τὸ αὐτὸ, οὐχὶ ὃ ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὃ σύ, δείκνυς ἐναντία ὅτι σφόδρα σωάδει τῷ θελήματι τοῦ Θεοῦ. τὸ δὲ δεύτερον καὶ ζίτον τὸ αὐτὸ λέγειν ἀληθείας μάλιστά ὄξιν ἐν τῇ γραφαῖς ἔνδηκτον. ὥσπερ καὶ Ἰωσὴφ ἔλεγεν ὅτι οὐκ δευτέρου σοι ἐφάνη τὸ ἐνύπνιον. διὰ τί δὲ πάλιν ἐπανέρχεται; ὥστε ἰδεῖν αὐτοὺς καὶ ἐλέγξαι. οὐ μὴν ἐλεγξόν, ἀλλὰ δίεση μικρὸν καὶ δείκνυσι τὸ ἄφατον αὐτοῦ ἀλθένειαν, ὅτι οὐδὲ ὑπομηθέντες ἠδυνάντο καρτερῆσαι. καὶ ἐγείρεσθέ φησιν ἀγωμεν ἐντεῦθεν· ἰδοὺ ὁ παραδιδούς με ἤγγικεν· καὶ διὰ πάντων αὐτοὺς ἐπαίδευεν ὅτι οὐκ ἀνάγκης τὸ πρᾶγμα ἐστὶν, ἀλλ' οἰκονομίας τινὸς ἀποῤῥήτου. ἐν γὰρ τῷ ἠδυνάμην ἤξουσα· καὶ οὐ μόνον

ὐ μόνῳ οὐκ ἔφυγεν, ἀλλὰ καὶ ὁμόσε χωρεῖ.

ΤΟΛΩΣ. Παραλαμβάνει τρεῖς μόνους τῶν μαθητῶν τοὺς γεγονότας ἐν τῷ ὄρει τῷ Θαβὼρ τῆς δόξης αὐτοῦ θεατὰς, καὶ καταμόνας εὔχεται, τύπον ἡμῖν διδοὺς τοῦ τρόπου τῆς προσευχῆς· διατί δὲ τοὺς θεατὰς τῆς δόξης αὐτοῦ τῆς ἐν τῷ Θαβὼρ παραλαμβάνει καὶ οὐχ ἑτέρους; ἵνα δείξῃ τοῖς τὴν δόξαν αὐτοῦ τεθεαμένοις καὶ τὰ σκυθρωπά· καὶ ὅτι ἀληθῶς ἄνθρωπος ἦν· ὡς ἅμα λυπούμενος καὶ ἀδημονῶν καὶ φοβούμενος παραπλησίως ἡμῖν. Τῷ μὲν γὰρ εἰπεῖν ὅτι παρελθέτω τὸ ποτήριον. ἔδειξε τὸ ἀνθρώπινον· τῷ δὲ εἰπεῖν· οὐχ ὃ ἐγὼ θέλω ἀλλ' ὃ σύ· περιφρονεῖν διδάσκει ἡμᾶς τὴν φύσιν καὶ ζητεῖν τὰ τοῦ Θεοῦ. διατί δὲ μετὰ τὴν εὐχὴν ἐλθὼν πρὸς τοὺς μαθητὰς καὶ εὑρὼν καθεύδοντας τοὺς τρεῖς, μόνῳ τῷ Πέτρῳ ἐπιτιμᾷ; διότι μόνος ἐθρασύνετο λέγων· κἂν δέῃ με σὺν σοι ἀποθανεῖν οὐ μή σε ἀπαρνήσωμαι. Καὶ μονονοὺ λέγει πρὸς αὐτόν. σὺ οὖν ὁ ταῦτα λέγων καὶ τηλικοῦτα, καὶ συναποθνήσκειν ὑποσχόμενος, πῶς οὐκ ἠδυνήθης μίαν ὥραν ἀγρυπνῆσαι μετ' ἐμοῦ; γρηγορεῖτε οὖν καὶ προσεύχεσθε· λέγει πρὸς αὐτοὺς· ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμὸν, καὶ ἀρνήσησθέ με. Καὶ τοῦτό ἐστιν ὃ λέγει. τὸ μὲν Πνεῦμα πρόθυμον· ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής· ὑπισχνεῖσθε γὰρ καὶ ὑμεῖς, φησίν, ὃ καὶ Πέτρος ὑπέσχετο. Καὶ τὸ Πνεῦμα ὑμῶν εἰς τοῦτο πρόθυμόν ἐστιν· ἀλλ' ἡ σὰρξ ἀσθενής· ταῦτα εἰπὼν ἀνεχώρησε πρὸς τὸ εὔξασθαι. Καὶ πάλιν ἐλθὼν καὶ εὑρὼν αὐτοὺς καθεύδοντας. ἦσαν γὰρ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν βεβαρημένοι. οὐκ ἐπιτιμᾷ σφοδρῶς ὥσπερ πρότερον· τοσοῦτον γὰρ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ἀσθενής ἐστιν· ὥστε μηδὲ πρὸς ὕπνον ἀντισχεῖν δύνασθαι· καὶ πάλιν ἀναχωρήσας τρίτῳ καὶ ἐλθὼν πρὸς αὐτοὺς καὶ καθεύδοντας εὑρὼν, ἐπιτιμᾷ μὲν οὐ δ' ὅλως· καίπερ ἔδει ἐπιτιμῆσαι αὐτοῖς ὡς μὴ

quanta ex mea passione bona proventura mundo sint, cariturum his Israelem doleo, ex primogenito servum factum. Oravi ut venirent, & Deum respicerent, ubique omni conatu arrogantiam eorũ frangens, & ad certandum fortiter eos cõparans. Deinde ne nimis vehemens objurgatio videretur, ait: *spiritus quidem promptus est, caro autem infirma*. Etsi enim velis, inquit, at non priùs quàm Deus manũ porrexerit. trahit quippè deorsum caro. Deinde iterat orationem eandem: *non quod ego volo, sed quod tu*. ostendens hoc ipso quam valde consentiat voluntati Dei. Quod iterum & tertiò idem repetit habet præterea emphasim, iuxta usũ Scripturarum, certioris veritatis. Sic Ioseph Pharaoni dicit: *Quod autem secũdò vidisti ad eamdem rem pertinens somnium, firmitatis indicium est*. Cur verò rursus redit? ut videat ipsos & arguat. non tamen arguit, ostendens miserari se incredibilem eorum infirmitatem, ob quam ne increpiti quidem potuerant stare in vigilia, Et *Surgite*, ait, *eamus hinc: ecce qui me tradit propè est*. Per hæc omnia ipsos docet, non necessitatis rem hanc esse, sed dispensationis cujusdam arcanæ. Etenim prævidit venturum proditorem; & non solùm non fugit: sed & in occursum ejus ultrò processit. Gen. 41. 32.

TOLOSANI. Assumit tres solos Discipulorum, qui testes ejus gloriæ in Monte Thabor fuerãt; & solus orat: formam nobis exhibens modi orandi. Cur autem oculatos gloriæ suæ testes assumit, non alios? ut molestorum faceret participes eosdem, quibus læta mon-

straverat : & intelligerent qui supra humanum modum eum fulgere viderant, esse ipsum tamen hominem verum, quippè qui doleret, angeretur, timeret quemadmodum nos. Iam dicendo quidem *transeat calix*, ostendit infirmitatẽ humanam : addendo verò: *nõ quod ego volo, sed quod tu*, docet nos contemnere naturam, & sequi quę Dei sunt. Quid ita verò post orationem ad Discipulos profectus, inventis dormientibus pariter tribus, unum tamen Petrum increpat? Propterea quod solus magnificè se jactaverat dicens: Etiamsi oportuerit me simul commori tibi non te negabo. Et tantùm non dicit ipsi: Tu ergo talia tam magnifica locutus, & mihi commoriturum te gloriosè pollicitus, quomodo ne unam quidem horam mecum vigilare potuisti? Vigilate igitur & orate, ait ipsis, ne intretis in tentationem & negetis. Et hoc est quod dicit: Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. Promisistis enim & vos, ait, quod Petrus promiserat : & Spiritus vester in hoc promptus est ; sed caro infirma. His dictis recessit ad orandum. Et cùm rursus venisset & invenisset dormientes: erant enim oculi eorum gravati, non increpat vehementer ut priùs, miseratione imbecillitatis humanæ, quæ ne somno quidem resistere valeat. Rursum tertiò cùm & recessisset & redijsset, & sopitos reperisset; increpat sanè longè tamen infra meritum culpæ, inde gravioris factæ, quod prioribus admonitionibus non fuerat correcta : Ait ergo permissione quadam ironica : *Dormite jam & requiescite; ecce hostis venit*. Addit, *surgite, eamus*. quod non est hortantis ad fugam ; sed educentis in occursum hostium. Nisi, quod puto verius, suadere voluit, ut res hujus mundi animo ac mente fugerent ; & ad futuram se vitam præpararent. Sequitur, *tristis est anima meæ usque ad mortem*. Tristitiæ hujus causa non fuit calix quem bibiturus erat ; sed luctus ob exitium Iudæorum ex ejus crucifixione secuturum.

ORIGENIS. Factus est tristis usque ad mortem, non quod esset moriturus, sciebat enim quãtum bonorum redundaturum esset in mundum ex ejus morte pro nobis obita : sed quod Primogenitum, Israelem videlicet, videret in locum ultimum submovendum propter incredulitatem.

ἐλπιωθεῖσιν ἐκ τῶν πρότερων ὑπομνήσεων· λέγει δὲ αὐτοῖς εἰρωνευόμενος. Καθεύδετε ὁ λοιπὸν καὶ ἀναπαύεσθε· ἰδοὺ ὁ ἐγγὺς ἔρχεται.

Τὸ, ἐγείρεσθε ἄγωμεν. οὐχ ἵνα φύγωσιν ἀλλ' ἵνα ἀνθιστήσωσι τοῖς ἐχθροῖς. ἢ, ὅπερ ἔστιν ἀλλη ἑρμηνεία· τὰ ἐναντία φύγωσι τῇ διανοίᾳ καὶ πρὸς τὴν μέλλουσαν ἀναστασθαι ζωήν. ὁ δὲ, πρόθυμός ἐστιν ἡ ψυχή μου ἕως θανάτου, οὐ διὰ τὸ πατρίδα ἴσως ὃ ἔμελλε πάσχειν, λέγει· ἀλλ' ὡς πενθῶν τοὺς Ἰουδαίους διὰ τὴν ἀπώλειαν, ἐὰν σταυρώσωσιν αὐτόν.

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ. Γέγονε πρόθυμος ἕως θανάτου, οὐχ ὅτι ἔμελλεν ἀποθανεῖν· ἤδη γὰρ τὰ συμβησόμενα τῷ κόσμῳ ἀγαθὰ εἰ ἀποθάνοι ἔβλεπεν αὐτός. ἀλλ' ἐπὶ τὸ Πρωτότοκον υἱὸς, ἤτοι ὁ Ἰσραὴλ, ἔχαπος ἐγεγόνει διὰ τὴν ἀπιστίαν.

43. Et adhuc eo loquente, ve-
„ nit Iudas Iscariotes unus de

„ Καὶ οὐδέπω ἐπ' αὐτοῦ λαλοῦντος
„ παραγίνεται Ἰούδας εἷς ὢν τῶν δώδε-
„ κα,

» καὶ ὁ παρ' αὐτοῦ ὄχλος πολὺς
» μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων, παρὰ τῶν
» ἀρχιερέων καὶ τῶν γραμματέων καὶ
» τῶν πρεσβυτέρων.

» Δεδώκει δὲ ὁ παραδιδοὺς αὐτὸν,
» σύσσημον αὐτοῖς, λέγων, ὃν ἂν φι-
» λήσω αὐτός ἐστι. κρατήσατε αὐτὸν καὶ
» ἀπαγάγετε ἀσφαλῶς.

» Καὶ ἐλθὼν, εὐθέως προσελθὼν
» αὐτῷ λέγει, χαῖρε ῥαββί· καὶ κατε-
» φίλησεν αὐτόν.

» Οἱ δὲ ἐπέβαλον ἐπ' αὐτὸν τὰς
» χεῖρας αὐτῶν, καὶ ἐκράτησαν αὐτόν.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Τὸ, εἷς τῶν δώδεκα, καὶ ἐξῆς, πρὸς τὴν ἔνδειξιν καὶ ἀλαβόλειαν τοῦ κατὰ τοῦ προδόντος φαυλότητος. ὁ γὰρ ἐν ἴσῳ τοῖς ἀποστόλοις τετιμημένος, τοῖς φονεῦσι τοῦ Χριστοῦ γέγονε πρόφασις. δέδωκε γὰρ αὐτοῖς σημεῖον, λέγων, ὃν ἂν φιλήσω, αὐτός ἐστιν. ἐπέλαθε δὲ παντελῶς τῆς δόξης Χριστοῦ. ὑπῆλθε τάχα τὸν ἀλιτήριον, ὡς φίλημα προτείνας εἰς τύπον ἀγάπης, λαθεῖν δυνήσεται. προσεπιθεὶς δὲ τὸ χαῖρε τῷ παραδεδομένῳ πρὸς θάνατον δι' αὐτοῦ. ὁ δὲ Κύριος φιλοῦντα μὲν οὐκ ἀπεστράφη· ἔδειξε δὲ αὐτῷ ὅτι οὐ τρόπῳ φιλίας παρεχώρει, ἀλλὰ χάριν ἀσεβείας. προσέδωκέ τε ἑαυτὸν ἑκών. καὶ ἐπέβαλον ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας καὶ ἐκράτησαν, πάντων τὴν νύκτα καθ' ἣν ὃ πάσχα ἔφαγον. ὅπως ἔζεον καὶ ἐμαίνοντο. ἀλλ' ὅμως οὐδὲν αὐτοῖς ἴσχυσαν, εἰ μὴ αὐτὸς συνεχώρησεν. οὐ μὴν τοῦτο ἀπαλλάττει τοῦ Ἰούδαν τῆς ἀφορήτου κολάσεως, ἀλλὰ καὶ μείζονος αὐτὸν καταδικάζει, ὅτι καὶ τὸ δυνάμεως αὐτοῦ τοσαύτην λαβὼν ἀπόδειξιν καὶ τὸ ἐπιεικείας καὶ τὴν ἡμερότητος, θηρίου παντὸς χαλεπώτερος γέγονε.

» duodecim, & cum eo turba mul-
» ta cum gladijs & lignis, à sum-
» mis Sacerdotibus & Scribis &
» Senioribus.

44. Dederat autē traditor ejus
» signum eis, dicens, Quemcum-
» que osculatus fuero, ipse est: te-
» nete eum, & ducite cautè.

45. Et cùm venisset, statim ac-
» cedens ad eum ait, Rabbi. &
» osculatus est eum.

46. At illi manus injecerunt in
» eum: & tenuerunt eum.

VICTORIS ANT. Illud: *unus de duodecim* &c. Indicationem habet exquisitæ cujusdam Diaboli astutię, qua potuerit in tantū proditionis nefariæ scelus perducere hominem pari cum Apostolis honore dignatum: & efficere ut interfectoribus Christi ejus occidendi facultatem præberet; *Dedit enim eis signum dicens: quemcumque osculatus fuero, ipse est*. Oblitus autem prorsus gloriæ Christi, putavit fortè se, si osculum offerret in signum amicitiæ, latere posse. Præposuit autem salutationem, *Aue*, ei cui laqueum nectebat mortis. At Dominus offerentem quidem osculū non est aversatus, ostendit autem ipsi, nequaquam eum amicitię officio accedere: sed odio impio instinctum. & tradidit se ipsum volens: injeceruntque in ipsum manus, & tenuerunt eum, eadem nocte qua pascha comederant, adeò ardebant & furebant. Tamen nihil possent nisi ipse permitteret. neque hoc tamen extenuat Iudæ culpam, aut eum gravissima pœna liberat: sed majorem in modum ipsum condemnat: quoniam tam evidenti experimento capto potentiæ Christi benignitatisque ac mansuetudinis, quavis fera immanior in ipsum fuit.

47. Vnus

47. Vnus autē quidā de circū-
„ ſtantibus educens gladiū, percuſ-
„ ſit ſervum ſummi Sacerdotis: &
„ amputavit illi auriculam.

48. Et reſpondens Ieſus, ait
„ illis, Tamquam ad latronē exi-
„ ſtis cum gladijs & lignis com-
„ prehendere me.

49. Quotidie eram apud vos
„ in Templo docens, & non me
„ tenuiſtis. Sed ut impleantur
„ Scripturæ.

„ Εἷς δέ τις τῶν παρεστηκότων σπα-
„ σάμενος τὴν μάχαιραν, ἔπαισε τὸν
„ δοῦλον τοῦ ἀρχιερέως, καὶ ἀφεῖλεν
„ αὐτοῦ τὸ ὠτίον.

„ Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ιησοῦς, εἶπεν
„ αὐτοῖς, ὡς ἐπὶ λῃστὴν ἐξήλθετε
„ μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων συλλα-
„ βεῖν με.

„ Καθ' ἡμέραν ἤμην πρὸς ὑμᾶς
„ ἐν τῷ ἱερῷ διδάσκων, καὶ οὐκ ἐκ-
„ ρατήσατέ με. Ἀλλ' ἵνα πληρωθῶσιν
„ αἱ γραφαί.

TOLOSANI. Quod ait: *unus è duodecim*, magnam habet emphaſim vęcordiæ proditoris; ſi enim primis Diſcipulorum annumeratus, & tot beneficijs affectus, talia ſit auſus, quomodo non omnium longè peſſimus hominum fuit; & omnium odio digniſſimus? ſed ſtultus & ſenſus expers erat; quare & latere conabatur oſculans Dominum oſculo doloſo. unus autē Diſcipulorum, cujus nomen de induſtria Marcus omiſit, ne laudare videretur Magiſtrum ſuum, Is enim fuit Petrus, auriculam abſcidit ſervo Pontificis, ſignificans Iudæos ſurdos ad Scripturas eſſe. Videns autem Salvator irruentes in ſè, ait ipſis, tamquam ad latronem exiſtis, quotidie docebam in Templo, & non tenuiſtis me. quo indicabat, nōdum tunc fuiſſe tempus paſſionis ſuæ. nam quando voluit, tunc ſe ipsū tradidit, ut implerentur Scripturæ: *tamquam ovis ad occiſionem ductus eſt*.

ΤΟΛΩΣ. Τὸ εἷς τῶν δώδεκα· μεγίστην ἀπόδειξιν τῆς τοῦ προδότου φαυλότητος· εἰ γὰρ ἐν τοῖς πρώτοις τῶν μαθητῶν τεταγμένος ὑπάρχων, καὶ πλείστων ἀγαθῶν ἀπολελαυκὼς, τοιαῦτα τετόλμηκε, πῶς οὐκ ἂν εἴη ἀνθρώπων ἁπάντων χείριστος· καὶ ὑπὸ πάντων δικαίως μισούμενος; ἀλλ' ἠλίθιος ἦν καὶ ἀνάισθητος. διὸ καὶ λαθεῖν ἐπειρᾶτο φιλήσας τὸν Κύριον φίλημα δόλιον. εἷς δέ τις τῶν μαθητῶν, οὗ τινος ὄνομα ἑκὼν ἐσιώπησεν ὁ Μάρκος, ἵνα μὴ δόξῃ ἐπαινεῖν τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ, Πέτρος γὰρ ἦν οὗτος, τὸ ὠτίον ἀφείλετο τοῦ δούλου τοῦ ἀρχιερέως. καλῶς δὲ τὸ ὠτίον αὐτοῦ ἀφείλετο, σημαίνων τοὺς Ιουδαίους ἀμελοῦντας τῶν γραφῶν. ἰδὼν δὲ ὁ Σωτὴρ ἐρχομένους ἐπ' αὐτὸν εἶπε πρὸς αὐτοὺς· ὡς ἐπὶ λῃστὴν ἐξήλθετε; καθ' ἡμέραν γὰρ ἐδίδασκον ἐν τῷ ἱερῷ καὶ οὐκ ἐκρατήσατέ με· τοῦτο δὲ ἦν σημεῖον τοῦ μὴ εἶναι καιρὸν τοῦ πάθους. Καὶ γὰρ ὅτε ἠθέλησε τότε ἑαυτὸν παρέδωκεν. ἵνα πληρωθῶσιν αἱ γραφαί· ὅτι ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη.

50. Tunc Diſcipuli ejus relin-
„ quentes eum, omnes fugerunt.

„ Καὶ ἀφέντες αὐτὸν πάντες ἔφυ-
„ γον.

EIVSDEM. Beati Diſcipuli divini amoris puncti ſtimulo gla-

ΑΥΤΟΥ. Οἱ μακάριοι μαθηταὶ τῷ τῆς φιλοθείας νυττόμενοι κέντρῳ μαχαί-

ρας

ρας ἐπανατείνασιν ἀποσοβοῦντες τὸ ἔφοδον· οὐκ ἐᾷ δὲ τοῦτο γίνεσθαι ὁ Χριστός. οὐ γὰρ ὡς μαχαίρᾳ ἡμᾶς κεχρῆσθαι βούλεται, ἐννοίᾳ δὲ μᾶλλον καὶ σωφρονήσει χρωμένους ἀποκρούεσθαι γενικοὺς τοὺς ἐναντίους. ἴασε δὲ θεοπρεπῶς τὸν τετρωμένον τὸ πληγῇ, ὡς ἕτερός φησιν Εὐαγγελιστὴς, τοῖς ἀφιγμένοις εἰς τὸ συλλαβεῖν αὐτὸν θεοπρεπὲς καὶ τοῦτο δοὺς σημεῖον. ἔτι δὲ τὸ αὐτοῦ χεῖρα καὶ θέλησιν πλεονεκτήσειν οὐδεὶς, ἀποδείκνυσι λέγων, καθ' ἡμέραν ἐν τῷ ἱερῷ διδάσκοντα οὐκ ἐκρατήσατε. ἐπαμιβούμην γὰρ μᾶλλον τὸ χρῆναι παθεῖν καιρῷ τῷ καθήκοντι· ὃς ἦτοι ἐστὶν ὁ παρὼν, ἵνα πληρωθῶσιν αἱ γραφαί. δηλονότι ὅτι τῆς αὐτῶν ἰσχύος κρείττων ἦν ὁ κρατήσας. διατί γὰρ μὴ ἐν τῷ ἱερῷ αὐτὸν ἐκράτησαν; ὅτι ἐφοβοῦντο τὸν ὄχλον. διὸ καὶ ἔξω ἐξῆλθε καὶ ἀπὸ τοῦ τόπου καὶ ἀπὸ τοῦ καιροῦ δηλονότι αὐτοῖς ἄδειαν. καὶ ἀφέντες αὐτὸν οἱ μαθηταὶ ἔφυγον. οὐ γὰρ ἐνῆν ψεύσασθαι τὴν ἀλήθειαν, ἢ τοὺς προφήτας ἁμαρτεῖν.

dios expediunt repellentes vim. non ſinit autem Chriſtus id fieri. non enim gladio nos uti vult, ſed ratione potiùs ac prudentia ad repellendos fortiter adverſarios. Curavit autem divina vi eũ qui plagam acceperat, ut alius ait Evangeliſta; ijs qui venerant ad comprehendendum, hoc ſignum dans idoneum ſuæ divinitatis. Porrò neminem fuiſſe contra manũ ejus, ac voluntatem prævaliturum, oſtẽdit dicens: De die in Templo docentem non comprehendiſtis. Differebam enim ego, & reſervabam paſſionem meam in tempus opportunum, quod nunc advenit; ut impleantur Scripturæ. ſignificans non fuiſſe in ipſorum poteſtate capere ipſum. quare autem in Templo non ſunt conati eum comprehendere? quoniam timebant populum. Propterea extra illum locum, & illam populi præſentiam ultrò egreſſus eſt, dans ipſis facultatem & ſecuritatem agendi quod vellent. *Et relinquentes eum Diſcipuli, fugerunt*. Non enim fieri poterat ut mentiretur veritas, & Prophetæ erraſſent.

„ Καὶ εἷς τις νεανίσκος ἠκολούθει
„ αὐτῷ περιβεβλημένος σινδόνα ἐπὶ
„ γυμνοῦ. καὶ κρατοῦσιν αὐτὸν οἱ νεα-
„ νίσκοι.
„ Ὁ δὲ καταλιπὼν τὴν σινδόνα, γυμ-
„ νὸς ἔφυγεν ἀπ' αὐτῶν.

51. Adoleſcens autem quidam
„ ſequebatur eum amictus ſindone ſuper nudo: & tenuerunt
„ eum.
52. At ille rejecta ſindone, nu-
„ dus profugit ab eis.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ἆρα Ἰωάννης τις; ἐπειδὴ μέμνηται αὐτὸς ὁ Ἰωάννης σὺν τῷ Πέτρῳ καὶ αὐτὸν παραλαμβάνων ἐν τοῖς τοῦ ἀρχιερέως. ἀλλ' εἰ τις ὁ Ἰωάννης, οὐκ εἰκὸς σινδόνι μόνῃ περιβεβλῆσθαι καὶ εἰς τὰ ἄλλα γυμνόν. οὐ γὰρ τοῦτο τὴν σεμνότητι τοῦ τοσούτου Ἰωάννου. ἀλλ' ὅτε ἐνταῦθα κεῖται, ὅτι ἀποδυσάμενος τοῖς συνέχυσιν αὐτὸς τὴν σινδόνα, ἔφυγεν· οὐδὲ γε

ANONYMI. An hic Ioannes erat? nam & ipſe Ioannes memorat ſe fuiſſe cum Petro in ædibus Principis Sacerdotum: ſed ſi Ioannes eſſet, non erat veriſimile ipſum ſola involutum ſindone, cætera nudum fuiſſe. non enim id convenit ei gravitati, quam Ioannis tam laudati perſona requirit. Sed cùm hic ſcriptum legamus de hoc, quicumque

cumque fuit, fugisse illum nudum relicta prensantibus sindone: & Ioannes de se testetur, sese secutum esse & in domum introisse Pontificis, alium fuisse qui hoc fecerit intelligendum est: quempiam videlicet è populo, qui comprehensus, tamquam esset ex comitatu Domini, jactura sindonis se propripuerit.

Ιωάννης, ὡς ἔφησεν αὐτὸς, καὶ ἠκολούθησε, καὶ εἰς τὴν οἰκίαν εἰσῆλθε τοῦ ἀρχιερέως. ὥστε ἄλλον τινά τινα τοῦτο πεπράξαντα, ἕνα τῶν ἐκ τοῦ δήμου ὃς συχεθεὶς ὡς τις ὢν τῶν τοῦ Κυρίου, ἀφεὶς τὴν σινδόνα ἔφυγε.

VICTORIS ANTIOCH. Fortè hic è domo illa ubi Pascha comederant secutus fuerat: in quo nihil nimis insolitum est.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ἴσως ἀπὸ τῆς οἰκίας ἐκείνης, ἐν ᾗ τὸ πάσχα ἔφαγον, ἠκολούθησε, καὶ οὐδὲν ξένον.

53. Et adduxerunt Iesum ad summum Sacerdotem: & convenerunt omnes Sacerdotes & Scribæ & Seniores.

„ Καὶ ἀπήγαγον τὸν Ἰησοῦν πρὸς τὸν ἀρχιερέα. καὶ συνέρχονται αὐτῷ πάντες οἱ ἀρχιερεῖς, καὶ οἱ πρεσβύτεροι, καὶ οἱ γραμματεῖς.

54. Petrus autem à longè secutus est eum usq; intrò in atriũ summi Sacerdotis: & sedebat cũ ministris ad ignem, & calefaciebat se.

„ Καὶ ὁ Πέτρος ἀπὸ μακρόθεν ἠκολούθησεν αὐτῷ ἕως ἔσω εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἀρχιερέως, καὶ ἦν συνκαθήμενος μετὰ τῶν ὑπηρετῶν, καὶ θερμαινόμενος πρὸς τὸ φῶς.

TOLOSANI. Fugerunt Discipuli sicut dixerat Dominus & tantò ante Prophetæ. unus autem quidam adolescens sequebatur ipsum indutus sindone super nudo. Ajunt quidam Iacobum hunc esse Fratrem Domini: hic enim cognominatus est Iustus, quod uno amiculo usus tota vita fuerit. Alij verò ajunt non Iacobum, sed Marcum Evangelistã hunc fuisse. quapropter & nomen suum ipse tacuerit. Fieri quoque potest aliũ quempiam fuisse ex ea domo, in qua Pascha comederant. Cæterùm hic quicumq; tandem sequutus Christum, comprehensusque à Iudæis fugit, fugientes deserto eo Discipulos ipsos ejus videns. At Petrus sequebatur fervẽtior adhuc cæteris verumq; ac ex intimo profectũ erga Magistrum amorem ostendens.

ΤΟΛΩΣ. Ἔφυγον οἱ μαθηταὶ καθὼς εἶπεν ὁ Κύριος καὶ πρὸ πολλοῦ οἱ προφῆται· εἷς δέ τις νεανίσκος ἠκολούθησεν αὐτῷ περιβεβλημένος σινδόνα ἐπὶ γυμνῷ. φασὶ δέ τινες Ἰάκωβον εἶναι τοῦτον τοῦ Κυρίου ἀδελφόν· ὅτι γὰρ μετεκλήθη δίκαιος διά τὸ ἑνὶ περιβολαίῳ χεχρῆσθαι παρ' ὅλον τὸν βίον αὐτοῦ. ἕτεροι δὲ λέγουσι μὴ τὸν Ἰάκωβον ἀλλὰ τὸν παρόντα Εὐαγγελιστήν· διὸ καὶ τὸ ὄνομα ἑκὼν ἐσιώπησεν. ἐνεδέχετο δὲ καὶ ἕτερον εἶναι ἐκ τῆς οἰκίας ἐν ᾗ τὸ πάσχα ἔφαγον· ὅτι τοίνυν ἀκολουθήσας τῷ Χριστῷ, καὶ συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, ἔφυγε φεύγοντας ὁρῶν τοὺς μαθητὰς καὶ αὐτὸν μόνον καταλιπόντας· ὁ δὲ Πέτρος ἠκολούθει, θερμότερος τῶν ἄλλων ὑπάρχων, καὶ μᾶλλον ἐκ ψυχῆς πρὸς τὸν διδάσκαλον ἐνδεικνύμενος.

SCHOLIVM.

Hic enim cognominatus eſt Iuſtus, conſequentius diceret: *hic enim cognominatus eſt ſindonites*! Et fortaſſe ita reſcribendum eſt. vide Hieronymum in vita Iacobi τῦ ἀδελφοθέε. caeterum ſi nihil mutamus, eſt etiam in uſu ſimplicis ſindonis fundamentum cognominis, Iuſti: vel quod profeſsionem pollicetur purioris ac ſanctioris vitæ, quæ juſtitiæ nomine præſertim Hebræis dicitur; vel quod color fuci expers veritatem juſtitiæ germanam deſignat. unde cana fides epitheton invenit. Vel quod illa εὐτέλεια & ὀλιγοδεία, quam veſtitus ſimplicitas præfert, magnum indicium habet aliena non concupiſcentis. nam luxuriæ plerumque avaritia miniſtrat.

» Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ ὅλον τὸ Συνέ-
» δριον ἐζήτουν κατὰ τοῦ Ἰησοῦ μαρτυ-
» ρίαν, εἰς τὸ θανατῶσαι αὐτόν, καὶ οὐχ
» ηὕρισκον.

» Πολλοὶ γὰρ ἐψευδομαρτύρουν
» κατ' αὐτοῦ, καὶ ἴσαι αἱ μαρτυρίαι
» οὐκ ἦσαν.

» Καί τινες ἀναστάντες ἐψευδομαρ-
» τύρουν κατ' αὐτοῦ, λέγοντες,

» Ὅτι ἡμεῖς ἠκούσαμεν αὐτοῦ λέ-
» γοντος, ὅτι ἐγὼ καταλύσω τὸν
» ναὸν τοῦτον τὸν χειροποίητον, καὶ
» διὰ τριῶν ἡμερῶν ἄλλον ἀχειροποίη-
» τον οἰκοδομήσω.

» Καὶ οὐδὲ οὕτως ἴση ἦν ἡ μαρτυ-
» ρία αὐτῶν.

» Καὶ ἀναστὰς ὁ ἀρχιερεὺς εἰς τὸ
» μέσον, ἐπηρώτησε τὸν Ἰησοῦν, λέ-
» γων, οὐκ ἀποκρίνῃ οὐδέν; τί οὗτοί σου
» καταμαρτυροῦσιν;

» Ὁ δὲ ἐσιώπα, καὶ οὐδὲν ἀπεκρί-
» νατο.

55. Summi verò Sacerdotes &
» omne conciliũ quęrebãt adver-
» ſus Ieſum teſtimonium, ut eum
» morti traderent, nec inveniebãt.
56. Multi enim teſtimoniũ fal-
» ſum dicebant adverſus eũ: & cõ-
» venientia teſtimonia non erant.
57. Et quidam ſurgentes, fal-
» ſum teſtimonium ferebant ad-
» verſus eum, dicentes,
58. Quoniam nos audivimus
» eum dicentem, Ego diſſolvam
» Templum hoc manufactum, &
» poſt triduum aliud non manu
» factum ædificabo.
59. Et non erat conveniens te-
» ſtimonium illorum.
60. Et exurgens ſummùs Sa-
» cerdos in medium, interrogavit
» Ieſum, dicens, Non reſpondes
» quicquam ad ea, quæ tibi obji-
» ciuntur ab his?
91. Ille autem tacebat, & nihil
» reſpondit.

ΤΟΛΩΣ. Ἀπήγαγον τὸν Κύριον πρὸς Ἄνναν· ἔνθα πάντες Συνηγμένοι ἐτύγχανον· ὅπως ὃ μέλλουσι ποιεῖν μετὰ γνώμης τοῦ Ἀρχιερέως γένηται. ἐκεῖνος γὰρ ἦν τότε Ἀρχιερεύς. Συνῆλθον οὖν πάντες καὶ ἐρωτῶσιν οὐχ ἁπλῶς ἀλλὰ σοφιστικῶς· καὶ ἐζήτουν κατ' αὐτοῦ μαρτυρίαν πρὸς τὸ θανατῶσαι αὐτόν, καὶ οὐχ ηὕρισκον. τῶν δὲ μαρτύρων οἱ μὲν παντελῶς ψευδῆ ἔλεγον· οἱ δὲ δοκοῦντές τι λέγειν, ἐσχηματισμένως ἔλεγον· καὶ πρὸς τὴν ἔννοιαν

TOLOS. Abduxerunt Dominum ad Annam ubi omnes congregati erant, ut quod facturi erant de ſententia Principis Sacerdotum fieret; talis enim tunc Annas erat. Conveniunt igitur omnes, & interrogant non ſimpliciter, ſed ſophiſticè; & quærebant contra ipsũ teſtimoniũ ad eum morte mulctãdum, nec inveniebant. Teſtium porrò alij quidem omninò falſa

dicebant: alij visi dicere aliquid, artificiosè loquebantur, & alias à vulgò notis subjiciebãt verbis notiones. Non enim dixit Dominus: *Ego dissolvam Templum hoc manu factum*, ac ne simpliciter quidem, *solvam Templum hoc*; sed, *solvite Templum hoc*. neque de illo Templo loquebatur, de quo jam sermo erat. Atque hi quidem ita interrogabant fraudulenter & mendaciter; Dominus autem tacebat, sciens ipsos non audituros. non enim studebant invenire veritatem, sed ipsum morti addicere.

τῶν λελεγμένων. ὃ γὰρ εἶπεν ὁ Κύριος ὅτι ἐγὼ καταλύσω τὸν ναὸν τοῦτον τὸν χειροποίητον· ὁ δὲ πάλιν λύσω ναόν· ἀλλὰ, λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον· ὁ δὲ περὶ ἐκείνου τοῦ ναοῦ εἶπε περὶ οὗ ὁ λόγος. Καὶ ὁ μὴ ὅπως ἠρώτων πεπλανημένα ἐφρόνει. ὁ δὲ Κύριος ἐσιώπα· εἰδὼς ὡς οὐ προσέξουσιν αὐτῷ. οὐ γὰρ ἦν αὐτοῖς ἡ σπουδὴ τοῦ εὑρεῖν τὴν ἀλήθειαν· ἀλλὰ τοῦ θανατῶσαι αὐτόν.

„ Rursum summus Sacerdos
„ interrogabat eum: & dixit ei, Tu
„ es Christus Filius Dei benedicti?

62. Iesus autem dixit illi, Ego
„ sum, & videbitis Filium homi-
„ nis sedentem à detris virtutis,
„ & venientem in nubibus Cœ-
„ li.

63. Summus autem Sacerdos
„ scindens vestimẽta sua, ait, Quid
„ adhuc desideramus testes?

64. Audistis blasphemiã. quid
„ vobis videtur? Qui omnes con-
„ demnaverunt eũ esse reũ mortis.

„ Πάλιν ὁ ἀρχιερεὺς ἐπηρώτα αὐ-
„ τὸν, καὶ λέγει αὐτῷ, σὺ εἶ ὁ Χριστὸς
„ ὁ υἱὸς τοῦ εὐλογητοῦ;

„ Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν, ἐγώ εἰμι.
„ καὶ ὄψεσθε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου
„ καθήμενον ἐκ δεξιῶν τῆς δυνά-
„ μεως, καὶ ἐρχόμενον μετὰ τῶν νε-
„ φελῶν τοῦ οὐρανοῦ.

„ Ὁ δὲ ἀρχιερεὺς διαῤῥήξας τοὺς
„ χιτῶνας αὐτοῦ, λέγει, τί ἔτι χρείαν
„ ἔχομεν μαρτύρων.

„ Ἠκούσατε τῆς βλασφημίας. τί ὑμῖν
„ φαίνεται; οἱ δὲ πάντες κατέκριναν
„ αὐτὸν ἔνοχον εἶναι θανάτου.

ANONYMI. *Et non erat conveniens testimonium eorum*. Fortè enim alij aderant, rem ut verè se habuerat, & verba ejus uti protulerat referentes. *Ait autem summus Sacerdos: Tu es Christus Filius Dei benedicti?* Et unde hoc norat summus Sacerdos? Puto, ex Scriptura dicente: *Filius meus es tu: Ego hodie genui te*. Et iterum: *Et ego Primogenitum ponam eum*. &: *Quis similis erit Domino in filijs Dei?*

Psal. 2. 7. 88. 7. 28.

VICTORIS ANT. Multus hic fervor Petri. neque fugientes videns fugit; sed perstat & ingreditur. Aderat & Ioannes; quippe no-

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Καὶ οὐδὲ ὅπως ἴσον ἦν τὸ μαρτυρία αὐτῶν· ἦσαν γὰρ ἴσως ἄλλοι ὃ ἀληθῶς, καὶ ὡς αὐτὸς εἶπε, μεμαρτυρηκότες. λέγει δὲ ὁ ἀρχιερεύς, σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ εὐλογητοῦ. Καὶ πόθεν ἄρα τοῦτο ἤδει ὁ ἀρχιερεύς; οἶμαι ἐκ τῆς γραφῆς τὸ λεγόμενον, υἱός μου εἶ σὺ ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε· καὶ πάλιν, κἀγὼ πρωτότοκον θήσομαι αὐτὸν καὶ τίς ὁμοιωθήσεται τῷ Κυρίῳ ἐν υἱοῖς Θεοῦ;

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Πολλὴ θερμότης τοῦ Πέτρου· οὐδὲ φεύγοντας ἰδὼν ἔφυγεν· ἀλλ' ἔστη καὶ εἰσῆλθεν· ἦν δὲ καὶ Ἰωάννης, ἐπειδὴ γνώριμος ἦν.

ἦν. καὶ διατί ἀπήγαγον αὐτὸν ἐκεῖ, ὅπου ἦσαν ἅπαντες συνηγμένοι; ἵνα μετὰ γνώμης πάντα ποιῶσι τῶν ἀρχιερέων. ἐκεῖνος γὰρ ἦν τότε ἀρχιερεύς. συνήχθησαν οὖν ἅπαντες καὶ συνέδριον ἦν λοιμῶν· καὶ ἐρωτῶσιν οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ βουλόμενοι σχῆμα περιθεῖναι τῇ ἐπιβουλῇ ταύτῃ δικαστηρίου. οὐδὲ γὰρ ἦσαν ἴσαι αἱ μαρτυρίαι φησίν. οὕτω πεπλανημένων τὸ δικαστήριον ἦν, καὶ θορύβου πάντα ἔγεμε καὶ ταραχῆς. ἐλθόντες δὲ ψευδομάρτυρες ἔλεγον ὅτι οὗτος εἶπεν ὅτι ἐγὼ καταλύσω τὸν ναὸν τοῦτον τὸν χειροποίητον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἄλλον ἀχειροποίητον οἰκοδομήσω. κατὰ τῆς προσθήκης τοῦ χειροποιήτου ηὔξασαν τὴν συκοφαντίαν· οὐ γὰρ εἶπε, λύσω, ἀλλὰ, λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον· καὶ οὐδὲ περὶ ἐκείνου, ἀλλὰ περὶ τοῦ σώματος τοῦ ἰδίου. τί οὖν ὁ ἀρχιερεύς; βουλόμενος εἰς ἀπολογίαν καταστῆσαι ἵνα ἐξ αὐτῆς αὐτὸν ἕλῃ, φησὶν, οὐκ ἀποκρίνῃ οὐδὲν; τί οὖν οὗτοί σου καταμαρτυροῦσιν; ὁ δὲ ἐσιώτα. ἀνόνητα γὰρ ἦν τὰ τῆς ἀπολογίας οὐδενὸς ἀκούοντος. καὶ γὰρ σχῆμα τοῦ δικαστηρίου ἦν μόνον. ὃ καὶ ἔδειξε κατὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ Λουκᾶ, εἰπὼν πρὸς τοὺς ἐρωτῶντας εἶ σὺ ὁ Χριστὸς; εἰπὲ ἡμῖν, ἐὰν ὑμῖν εἴπω οὐ μὴ πιστεύσητε, ἐὰν δὲ ἐρωτήσω, οὐ μὴ ἀποκριθῆτε. πάλιν δὲ ὁ ἀρχιερεὺς ἐπηρώτα αὐτὸν εἰ αὐτὸς ᾖ ὁ Χριστός; καὶ ἐπειδὴ Χριστοὶ ἐκαλοῦντο οἵτε ἱερεῖς καὶ προφῆται καὶ βασιλεῖς, προστίθησι κατὰ ἐξαίρετον, ὁ υἱὸς τοῦ εὐλογητοῦ, ἵνα εἴπῃ τοῦ Θεοῦ. ἐπ' ἐλέγχῳ δὲ αὐτοῦ ἡ ἀπόκρισις, ὅτι ἐγώ εἰμι. οὐ γὰρ ὡς δυνάμενος πιστεῦσαι. καὶ γὰρ εἶπε κατὰ Λουκᾶν ὅτι οὐ μὴ πιστεύσητε. ἀλλ' ἵνα μηδὲ τοῦτο ὑπολείπῃ τι ὅτι οὐ σαφῶς ἤκουσαν δηλοῦντος ἑαυτὸν ὄντα Χριστόν. καὶ ὁ μὲν Μάρκος ἀντίκρυς λέγει. Τὸ δέ ἐστιν ἐλέγχοντος ὅτι οὐ παντελῶς διαλέληθεν αὐτοὺς τὸ πρᾶγμα, διὰ τὴν ἐκ τῶν σημείων ἐπίγνωσιν. πόθεν γὰρ τὸ λέγειν τοῦτον μόνον Χριστὸν, ὅπερ ἐφ' ἑτέ-

tus Pontifici. Quare autem abduxerunt Iesum eò ubi erant omnes congregati? ut ex sententia Principum Sacerdotum cuncta facerẽt. Ille autem erat tunc summus Sacerdos. congregati ergo erant omnes & consessus erat pestilentium. Et interrogant non simpliciter, sed speciem studentes obtendere plausibilem insidioso huic judicio. neque enim erant, inquit, conveniẽtia testimonia. Adeo errantium hoc Tribunal erat: & tumultu ac perturbatione plena erant omnia. *Accedentes autem falsi testes dicebãt: Hic dixit: destruam Templum hoc manu factum, & tribus diebus aliud non manu factum ædificabo.* Additione vocis *non manu factum*, cumulabant imposturam. non enim dixit, destruam; sed, destruite Tẽplum hoc. neque de Templo lapideo dixit; sed de proprio corpore. Quid ergo Pontifex? volens elicere ex ipso defensionem sui, ut ex ea raperet aliquid calumniẹ, ait: *Non respondes quicquam ad ea, quæ tibi obijciuntur ab his? Ille autem tacebat.* Inutilis erat defensio, nemine audiente. nam species solùm erat iudicij. Quod & Christus ostendit juxta narrationem Lucæ, respondens ad interrogantes se: *Si tu es Christus, dic nobis? Si vobis dixero non credetis: si autem interrogavero, non respondebitis.* Rursus autem summus Sacerdos interrogat ipsum, an ipse sit Christus? & quoniam Christi vocabantur Sacerdotes & Prophetæ, adjungit ad discrimen: *filius benedicti*: hoc est Dei. Ad convictionem verò ejus responsum redditur: *Ego sum.* non quod illos sic perduci ad credendũ posse crederet: ait enim secundum

Lucam, *non credetis*. sed ne quidquam omitteret, aut ipsis excusationem relinqueret, quasi non clarè audissent affirmantem se Christum esse. Et Marcus quidem planè ac palàm affirmat. Porrò ex hoc convincitur, non planè latuisse ipsos divinitatem Christi, cujus notitiam hauserant ex signis ab eo factis. unde enim venisset ipsis in mentem hunc solum Christum appellare, quo nomine alios non vocassent? Subjungit autem mentionem judicij, minaciter denuncians, visuros eos se in cælesti gloria apparentem. Illud autem, *à dextris virtutis*, gloriam indicat è Cœlo apparituram; non figuram corpoream. non enim videtur qui omninò est invisibilis, ut & sessio à dextris corporaliter spectanda dicatur. Sed eum in maxima, quę sub oculi sensum cadere possit gloria spectandum; tali gloria visibili ad invisibilem, quam repręsentat, proximè & honoratissimè accedente. At cùm hæc audissent, non sibi caverunt; sed quod dictum fuerat, blasphemiam esse conclamarunt, & non amplius opus esse testibus. Sic non ad utilitatem fiunt inobedientibus mysteriorum revelationes, sed ad condemnationem. Professo ergo Christo seipsum de quo quærebant esse, & sessurum à dextris Patris, & venturum rursus ad judicandum orbem terrarum, quæ summam à se dictorum concordiã constantiamque declarantis erant: Summus Sacerdos scidit vestimenta sua, & ait: audistis quæ dicuntur. quid vobis videtur? non affert domo suffragium, sed ab ipsis petit, ut super confessis delictis & manifesta blasphemia: & præoccupat auditores dicens: vos enim audistis blasphemiam, tantùm non cogens, & malè confirmans, aut potiùs vi adigens ad ferendam sententiam condemnationis. Quid igitur illi? *condemnaverunt eum esse reum mortis*. ipsi accusatores, ipsi judices, ipsi simul

ρων οὐκ εἰρήκασιν; ὅπερ φέρε ἴδω ὃ τὸ κρίστως ἀπαιτῶν, ὅτι ὀφονται αὐτὸν ἐν τῇ δεξιᾷ δόξῃ φαινόμενον. ὃ δὲ οὐκ δεξιὰν τῆς δυνάμεως τὴν δόξαν λέγει τὴν ἐξ ἀέρων φαινομένην. ἀλλὰ σῶμα σωματικόν· ἀδὲ γὰρ ὁρᾶται ὁ πάντη ἀόρατος, ἵνα μὴ ἐκ δεξιῶν καθέδρα σωματικὰς θεωρεῖσθαι λέγηται· ἀλλὰ τὴν ἐν μεγίστῃ δόξῃ τῇ ὁρατῇ θεωρηθήσεσθαι· ὡς τὸ ὁρατῆς δόξης τῇ ἀοράτῳ ἐκείνῃ ζωπλουμένης ἐλλύπατα μὴ ἐπιμόπαται. ἀλλ' ὅμως ἀκούσαντες οὐκ ἐφυλάξαντο, ἀλλὰ βλασφημίαν εἶπον εἶναι τὸν λόγον, μηκέτι ζητεῖσθαι μαρτύρων· ἵνα οὐκ εἰς ὠφέλειαν τοῖς ἀπειθοῦσιν αἱ τῶν μυστηρίων ἀποκαλύψεις, ἀλλ' εἰς κατάκρισιν. εἰπόντος τοίνυν τοῦ Χριστοῦ ὅτι αὐτός εἰμι, καὶ ὅτι ἐκ δεξιῶν καθεδεῖται τοῦ πατρός, καὶ ὅτι ἥξει πάλιν κρινῶν τὴν οἰκουμένην, ὁ μὲν πολλοὺ τοῦ πρὸς αὐτὸν συμφωνίαν δηλοῦντος ἦν· διέρρηξεν ἀυτοῦ τὰ ἱμάτια ὁ ἀρχιερεύς, καὶ φησιν, ἠκούσατε τῶν λεγομένων· τί ὑμῖν δοκεῖ; ὁ φέρει τὴν ψῆφον οἴκοθεν, ἀλλὰ παρ' ἐκείνων ὡς ὑπὲρ ὁμολογημένων ἁμαρτημάτων βλασφημίας δήλης, καὶ προλαμβάνει τοὺς ἀκροατὰς λέγων, ὑμεῖς γὰρ ἠκούσατε τῆς βλασφημίας, μονονουχὶ καταναγκάζων καὶ βεβαιῶν κακῶς, μᾶλλον δὲ βιαζόμενος τὴν ψῆφον ἐξενεγκεῖν. τί οὖν ἐκεῖνοι; κατεκρίναν αὐτὸν ἔνοχον εἶναι θανάτου· ἀυτοὶ καὶ τήρορι καὶ δικασταὶ ἅπαντα γινόμενοι. πάντας γὰρ ἐπεισάσατο διὰ τοῦ ῥήξαι τὰ χιτωνίσκον. ἔθος γὰρ ἦν ἀυτοῖς τοῦτο ποιεῖν, ἡνίκα βλασφημίας τινὸς ἤκουσαν ὡς ἐνόμιζον.

ſimul omnia : omnes enim traxit illa diſruptione veſtis. Mos autem illis erat veſtem ſcindere, cùm audiebant aliquid quod ipſis blaſphemia eſſe videbatur.

SCHOLIVM.

Cùm dicit: apparituram non figuram corpoream, ſed gloriam: gloriæ verbo naturam & majeſtatem Divinam intelligere videtur.

„ Καὶ ἤρξαντό τινες ἐμπτύειν αὐτῷ,
„ καὶ περικαλύπτειν τὸ πρόσωπον αὐ-
„ τοῦ, καὶ κολαφίζειν αὐτὸν, καὶ λέ-
„ γειν αὐτῷ, προφήτευσον· καὶ οἱ
„ ὑπηρέται ῥαπίσμασιν αὐτὸν ἔβαλλον.

65. Et cœperunt quidam conſpuere eum, & velare faciem
„ ejus, & colaphis eum cædere, &
„ dicere ei, Prophetiza. & miniſtri alapis eum cædebant.

ΤΟΛΩΣ. Οὐχ ἁπλῶς ἐρωτᾷ πάλιν ὁ Ἀρχιερεὺς τὸν Κύριον· ἀλλ' ἵνα ἀφορμὴν εὕρῃ κατ' αὐτοῦ βλασφημίας. διὸ καὶ προσέθηκε τῇ ἐρωτήσει σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ εὐλογητοῦ; τοῦτο γὰρ πάλιν λέγει ἵνα χωρίσῃ αὐτὸν ἀπὸ τῶν ἄλλων Χριστῶν. Χριστοὶ γὰρ ἐλέγοντο πότε καὶ τε βασιλῆς καὶ οἱ ἀρχιερεῖς. τούτων γὰρ οὐδεὶς υἱὸς Θεοῦ ὠνομάσθη. τοῦτέστι τοῦ εὐλογημένου ὅμως καίπερ κακῶς ἐρωτήσαντος τοῦ Ἀρχιερέως, ἀπεκρίθη ὁ Σωτὴρ λέγων ἐγώ εἰμι· τοῦτο γὰρ ποιεῖ ἵνα μὴ ὕστερον εἴπωσιν, ὅτι σὺ εἶπας ἁπλῶς ὅτι ἐγώ εἰμι Θεός. εἰ γὰρ ἔλεγες ὑποκρίνῃ αὐτῷ. διὸ καὶ ὄψεσθέ με, φησὶν, ὡς υἱὸν ἀνθρώπου ἐκ δεξιῶν καθημένου τῆς δυνάμεως, τοῦτέστι τοῦ Πατρός. ἀκούσας γὰρ ὁ Ἀρχιερεὺς διέῤῥηξε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, ὡς δῆθεν βλασφημήσαντος τοῦ Κυρίου. ἔθος γὰρ ἦν τοῦτο τοῖς Ἰουδαίοις, ὅτε παῖς βλασφημίαις διαῤῥήσσειν τὰς ἐσθῆτας· καὶ τότε γενόμενος κατ' αὐτοῦ τῆς κοινῆς ψήφου, παρέλαβον αὐτὸν οἱ ὑπηρέται τύπτοντες ἅμα καὶ λέγοντες προφήτευσον ἡμῖν τίς ἐστιν ὁ παίσας σε.

TOLOSANI. Rurſus nõ ſimpliciter ſummus Sacerdos interrogat Dominum; ſed ut crimen ipſi blaſphemię cum colore impingat. Quare & addit interrogationi: *Tu es Chriſtus Filius benedicti?* quod ait ut illũ diſtinguat ab alijs Chriſtis. Chriſti enim tunc dicebantur & Reges, & ſummi Sacerdotes. at eorum nemo filius Dei nominatus eſt. Deus namque vocabulo *benedicti* deſignabatur. Etſi malo animo ſummus Sacerdos interrogaverat, tamen reſpondit Chriſtus dicens: *Ego ſum*. Hoc autem fecit; ne quis excuſans Iudæus poſtea diceret, non te agnovimus, quia nũquam clarè ac diſertè dixiſti te eſſe Deum; ſi enim dixiſſes credidiſſemus utique. quare & addidit. videbitis me ut filium hominis ſedentem à dextris virtutis, videlicet Patris: quo ſummus Sacerdos audito ſcidit veſtimenta ſua, tamquam blaſphemãte Domino. Mos quippe Iudæis erat audita blaſphemia veſtimenta ſcindere. Tunc lata in illum comunibus ſuffragijs damnatione, comprehenderunt illum miniſtri, percutientes ſimul & dicentes, Prophetiza nobis quis eſt qui te percuſſit.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Διὰ ταύτης τῆς ἀτιμίας τὴν ἡμῶν ἀτιμίαν ἐβάσταζε, ἰάσατο.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Οὗτος ὁ ἅγιος Κύριος, ὁ τῶν ὅλων μεσιτεύων καὶ τεχνίτης, ὡς ἐξ ὑμῶν ἀδικάζεται, καὶ μαστιγούμενος, καὶ

ANO-

ANONYMI. Per hanc ignominiam, ignominiæ noſtræ, cui ex tranſgreſſione ſubjacemus, remedium adhibuit.

ἐπ τῷ ἀσεβῶν· ὑπομένει γέλωτα, τύπον ἡμῖν τὸ εἰς ἄκρον ἀνεξικακίας ἑαυτὸν παραθείς. καὶ τύπτοντες, προφήτευσόν φασιν. ὁ ἐξετάζων καρδίας καὶ νεφρούς, ὁ προφητείας πάσης δοτήρ, πῶς οὐκ ἠγνόησε, τίς ἐστιν ὁ παίσας αὐτόν;

VICTORIS ANT. Terræ ac Cœli Dominus, omnium Creator, atque Artifex, tamquam unus ex nobis inhonoratur, pulſatus perdurat, impiorum irriſiones ſuſtinet, exemplum ſeſe nobis ſummæ, atque invictæ patientiæ proponens. *Et cædentes eum ajebant, prophetiza.* Qui ſcrutatur corda & renes, omnis largitor prophetiæ, quomodo ignoraret quis ipſum percuſſerit?

66. Et cùm eſſet Petrus in atrio
„ deorſum, venit una ex ancillis
„ ſummi Sacerdotis:

„ Καὶ ὄντος τοῦ Πέτρου ἐν τῇ αὐλῇ
„ κάτω, ἔρχεται μία τῶν παιδισκῶν τοῦ
„ ἀρχιερέως.

67. Et cùm vidiſſet Petrũ ca-
„ lefacientem ſe, aſpiciens illũ, ait,
„ Et tu cum Ieſu Nazareno eras.

„ Καὶ ἰδοῦσα τὸν Πέτρον θερμαινόμε-
„ νον, ἐμβλέψασα αὐτῷ, λέγει, καὶ
„ σὺ μετὰ τοῦ Ναζαρηνοῦ Ἰησοῦ ἦσθα.

68. At ille negavit, dicens, Ne-
„ que ſcio, neque novi quid di-
„ cas. Et exijt foras ante atrium:
„ & gallus cantavit.

„ Ὁ δὲ ἠρνήσατο λέγων, οὐκ οἶδα,
„ οὐδὲ ἐπίσταμαι τί σὺ λέγεις. καὶ ἐξῆλ-
„ θεν ἔξω εἰς τὸ προαύλιον. καὶ ἀλέκ-
„ τωρ ἐφώνησε.

69. Rurſus autem cùm vidiſ-
„ ſet illum ancilla, cœpit dicere
„ circumſtantibus, Quia hic ex
„ illis eſt.

„ Καὶ ἡ παιδίσκη ἰδοῦσα αὐτὸν πά-
„ λιν, ἤρξατο λέγειν τοῖς παρεστηκόσιν,
„ ὅτι οὗτος ἐξ αὐτῶν ἐστιν.

70. At ille iterum negavit. Et
„ poſt puſillum rurſus, qui aſta-
„ bant, dicebant Petro, Verè ex
„ illis es: nam & Galilæus es.

„ Ὁ δὲ πάλιν ἠρνεῖτο. καὶ μετὰ μικρὸν
„ πάλιν οἱ παρεστῶτες ἔλεγον τῷ Πέ-
„ τρῳ, ἀληθῶς ἐξ αὐτῶν εἶ. καὶ γὰρ
„ Γαλιλαῖος εἶ, καὶ ἡ λαλιά σου
„ ὁμοιάζει.

71. Ille autẽ cœpit anathema-
„ tizare & jurare, Quia neſcio ho-
„ minem iſtum quem dicitis.

„ Ὁ δὲ ἤρξατο ἀναθεματίζειν καὶ
„ ὀμνύειν ὅτι οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον
„ τοῦτον ὃν λέγετε.

72. Et ſtatim gallus iterum cã-
„ tavit. Et recordatus eſt Petrus
„ verbi quod dixerat ei Ieſus,
„ Priuſquã gallus cantet bis, ter
„ me negabis. Et cœpit flere.

„ Καὶ εὐθὺς δευτέρου ἀλέκτωρ ἐφώνη-
„ σε. καὶ ἀνεμνήσθη ὁ Πέτρος τοῦ ῥή-
„ ματος ὃ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, ὅτι
„ πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι δίς, ἀπαρ-
„ νήσῃ με τρίς. καὶ ἐπιβαλὼν ἔκλαιε.

TOLOSANI. Negavit nni-verſorum Salvatorem Beatus Petrus, idque cum juramento, nec ſemel, ſed ter ad unam vocem, ſive ancillæ ejuſdem eadem iterantis, ut Marcus ait, ſive alterius, ut

ΤΟΛΩΣ. Ἠρνήσατο τὸν τῶν ὅλων Σωτῆρα καὶ Κύριον ὁ μακάριος Πέτρος, καὶ τοῦτο ἐνημότως, καὶ οὐχ ἅπαξ ἀλλὰ τρὶς ῥῆμα ἓν. εἴτε παιδίσκης τῆς αὐτῆς δεύτερον ὡς ὁ Μάρκος φησὶν· εἴτε ἑτέρας, ὡς ὁ Ματθαῖος, καταμη-

κυνόσης

νυσσης αὐτὸν ὡς ἕνα ὄντα τῶν μαθητῶν. ἀλλὰ οὐδὲ παιδίσκην, ἄνδρα δὲ λέγει τὸν διισχυριζόμενον ὅτι ἐκεῖ καὶ οὗτος ἦν· οὐ γὰρ ἐξηκρίβωται τοῦτο τοῖς γράψασι τὰ εὐαγγέλια. ἐπεὶ μηδὲ συντεῖνον ἦν εἰς πίστιν. ὡς γὰρ εἴρηται, ἄνδρα λέγει ὁ Λουκᾶς οὐχὶ παιδίσκην. τοῦτο δὲ κατ' οἰκονομίαν συνεχώρησεν ὁ Θεὸς παθεῖν τὸν Πέτρον, διδάσκων αὐτὸν τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν. περὶ δὲ τῆς παιδίσκης ὅτι διαπεφώνηται τοῖς Εὐαγγελισταῖς ὁ περὶ αὐτῆς λόγος, οὐδὲν ἄτοπον. οὐ γὰρ εἶπεν ὁ μὲν τῶν Εὐαγγελιστῶν ὅτι ἐσταυρώθη ὁ Κύριος· ὁ δὲ, οὐ· μὴ γένοιτο. ὁ δὲ Πέτρος ἐννοήσας, φησὶν, ὃ, ὁ Σωτὴρ εἴρηκε πρὸς αὐτὸν ὅτι τρὶς ἀπαρνήσῃ με πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι, ἐπιβαλὼν ἔκλαιε, τουτέστιν ἐγκαλυψάμενος τὴν κεφαλήν. ἢ ὅτι ἀρξάμενος μετὰ σφοδρότητος ἔκλαιεν.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ὅτι μὲν ἠρνήσατο, πρόδηλον. τοῦτο γὰρ καὶ ὁ Κύριος αὐτῷ προείρηκεν. οὐ πάντως ἐπιορκεῖ ἢ δὲ ἀνάθεμα παρέκρινε λέγων, οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον τοῦτον ψιλὸν ἢ ἕνα τῶν καθ' ἡμᾶς, ἀλλὰ μετὰ τοῦ εἶναι αὐτὸν ἄνθρωπον καὶ Θεὸν αὐτὸν ἐγίνωσκε.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ἠσθένησε κατὰ τὴν πρόῤῥησιν ὁ μακάριος Πέτρος, καὶ ἠρνήσατο τὸν τῶν ὅλων σωτῆρα Κύριον, καὶ οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ τρὶς, καὶ ἐνώμοτον ἐποιεῖτο τὴν ἄρνησιν διὰ ῥῆμα παιδίσκης, οὐ μνημονεύσας ὑποτὴν παραχρῆμα ταραχῆς τοῦ λόγου τοῦ κυρίου· ὃς ἀρνήσεται με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀρνήσομαι αὐτὸν ἔμπροσθεν τοῦ πατρός μου. οὐ γὰρ ἐξηκρίβωται τοῦτο τῇ μνήμῃ γραψάντων, ἐπεὶ μηδὲ συνέχον ἦν εἰς τὴν σωτήριον πίστιν· ὁπότε ὁ Λουκᾶς οὐδὲ παιδίσκην, ἀλλ' ἄνδρα λέγει τὸν διϊσχυριζόμενον, ὅτι μετὰ τοῦ Ἰησοῦ καὶ οὗτος ἦν. τῶν δὴ τοιούτων οὐ σφόδρα συνεχόντων συμπεφώνηται δὲ προκείμενον· ὅτι καὶ δεύτερον ὁ Πέτρος ἠρνήσατο μεθ' ὅρκου μηδὲ εἰδέναι τὸν ἄνθρωπον. καὶ πάλιν ἄλλων τὰ αὐτὰ ἐπιφερόντων σφοδροτέ-

Matthæus, indicantis ipsum esse unum Discipulorum. quamquam hic non ancillam, sed virum dicit eum fuisse qui constanter affirmaverit, ibi & eum fuisse. Non enim id ad liquidum discernere Sacri Scriptores curarunt, quod parùm referret ad fidem summæ rei. Viri quoque, non ancillę Lucas meminit. Id porrò providè permisit Deus evenire, experimẽto proprio, docens ipsum quanta sit humana infirmitas. quod autem in ancilla dissonent Evangelistæ, nihil absurdum est. non enim in crucifixione dissenserunt, ajente hoc, illo negante. absit. At Petrus mente repetens quod Dominus ei prædixerat: ter me negabis antequam gallus cantet, injiciens, flevit: hoc est operto capite. vel quod cum vehementia flere cæperit.

SCHOLIVM. Nimis liberaliter concedit hic Auctor dissidere Evangelistas in Ancillæ mentione. non enim etiam in re minimi momenti mentiri potuit ullus eorum. & rectè cohærere quæ ij scripserunt de negatione multi Interpretes antiqui & recentes clarè demonstrant, ex quibus quod hic deest supplendum.

ANON. Negasse Petrũ manifestũ est. Hoc enim & Dominus ipsi prædixerat. non tamen pejerasse cũ illa verba: *non novi hominem istum quem dicitis*, jurando & anathematizando confirmavit: vera enim erant illa ut sonant. Siquidem verè Petrus, qui Christum esse Deum sciebat, non noverat illum hominem merum, aut unum ex nobis.

VICTORIS ANT. Infirmatus est juxta prædictionem Beatus Petrus, & negavit omnium Salvatorem Dominum. idque non semel, sed ter, & juramento firmavit

vit negationem, ob verbum Ancillæ. perturbatione præsenti ei excutiente memoriam illorum Christi verborum: *Qui me negaverit coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo*. Modus & ordo negationum non est minuta diligentia expressus à Scriptoribus saeris, id tanti non ducentibus, quod minus necessarium putarent ad salutarem constituendam fidem. Itaque Lucas non ancillam, sed virum dicit asseverasse, & hunc cum Iesu fuisse. Verùm utcumque illa non valde inter se cohærere videantur, palàm certè in principali proposito conveniunt trinæ Petri negationis memorandæ. nam certè secundò negavit, idque cum juramento, se nosse hominem. & rursus tertiò, quibusdam eadem contentiosiùs affirmantibus. ut autem metus ex parte recessit, & revaluit ratio, reddita memoria, quam perturbatio excusserat, & inopinatissimè deprehendit verum esse quod Dominus, ejus confidentiam increpans, prædixerat; simul signo prænunciato galli cantaturi admonitus, sensit quem negasset; *egressus foras flevit amarè*. postquam Christus ipsum respexerat. conversusq; manst quod erat verus Discipulus. Abundavit enim spe remissionis. cæterùm hoc dicimus: Sanctorũ lapsus ideo nobis per scripturas aperiri, ut ipsorum pœnitentiæ simus imitatores. Medicinam quippe salutis excogitavit misericors Deus pœnitentiam. quam tollere conantur qui puros seipsos dicunt. non cogitantes, omni esse sorde plenum, tam superbè de se sentire. mundus enim nemo est à sorde, sicut scriptum est. Illud autẽ

ρως ἀπώμνυτο. ὡς ὃ ὁλιγῳ ὁ φόβος παρῆλθε ἀνερρώσθη ὁ λόγισμος πρὸς τὸ μνήμιον ὑπὸ τῆς παραχῆς ἀπωλωλέκει, καὶ πρὸς ἀδοξίας ὑρίσκει ἔλεγχον αὐτὸ γεγυμνασμένον ὃν ὁ Κύριος εἶπεν, ἐν ὅ σημεῖον ὃ τῷ ἀλεκτρυόνος ἀλαθανόμενος, τίνα ἠρνήσατο. ἐξελθὼν ἔξω φησὶν ἔκλαυσε πικρῶς, προσεχηκὸς αὐτῷ τῷ Χριστῷ. ὑπερέψας μεμένηκε, ὑπὲρ ὑῶν, γνήσιος μαθητὴς. πεπλήτηκε γὰρ τὸ ἀφέσεως τὴν ἐλπίδα. πλὴν ἐκεῖνό φαμεν ὅτι τῶν ἁμαρτιῶν ὀλιγωρήματα μὲν τῶν γραφῶν μανθάνομεν, ἵνα μὴ τὸ αὐτῶν μετανοίας μιμηταὶ γενώμεθα. φάρμακον γὰρ σωτηρίας ἐπενόησεν ὁ φιλοκτείρμων Θεὸς τὴν μετάνοιαν, ὑπὲρ ἀναιρεῖν πρόφασιν ὡς καθαρὸς ἑαυτὸς εἶναι λέγοντες. ἐκ ἐννοήσαντες ὅτι παντὸς ὑύπου μεστὸν ὃ τοιαύτην ἔχειν ἐν ἑαυτοῖς τὸ πάλημμιν. καθαρὸς γὰρ οὐδεὶς ἀπὸ ῥύπου, καθὼς γέγραπται. καὶ κύνο ὃ μὴ ἀγνοείτωσαν· ὅτι πρὶν συλληφθῆναι Χριστὸν καὶ ἀρνήσασθαι τὸ Πέτρον, μέτοχος ὑῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ τιμίῳ αἵματος, ἐν ὅτως ὠλίσθησε, καὶ τὸ ἐκ τὴν μετανοίας ἄφεσιν ἐκομίζετο. οὐκοῦν μὴ κατηγορείτω ἄν τὴν τοῦ Θεοῦ χαλεπότητος, μεμνημένοι λέγοντος ἐναργῶς, ἀνομία ἀνόμου δὲ μὴ κακώσῃ αὐτόν. ἐν ᾗ αὖ ἡμέρᾳ ἀποστρέψῃ ἀπὸ τὴν ἀνομίας αὐτοῦ. φησὶ δὲ ὁ Βαλεσιὴς, ὅτι ὅτε ἅπαξ ἠρνήσατο, ἐφώνησεν ὁ ἀλεκτρυών, ὅτε ὃ τρὶς ἠρνήσατο, τότε δεύτερον, ἀκριβέστερον ἔξηγούμενος τοῦ μαθητοῦ τὴν ἀσθένειαν, καὶ σφόδρα αὐτὴν ἀποτεθηκέναι τῷ δέει. καὶ πάντα παρ' αὐτοῦ τοῦ διδασκάλου μαθών. καὶ γὰρ ποιητὴς ὑῦ Πέτρου, σύμφωνα ὃ τὰ κατὰ τὸν Ματθαῖον καὶ Μάρκον· εἰκὸς δοκεῖ ἐναντία εἶναι. ἐσφδὴ γὰρ καθ' ἑκάστην ἀγρυπνίαν καὶ τρίτον καὶ τέταρτον εἴωθε φωνεῖν ὁ ἀλεκτρυών, δηλοῖ ὁ Μάρκος ὅτι οὐδὲ ἡ φωνὴ αὐτὸν ἐπέσχε καὶ εἰς μνήμιον ἤγαγε, τοῦτό φησιν. ὥστε ἀμφότερα ἀληθῆ· πρὶν γὰρ τὴν μίαν ἀγρυπνίαν ἀπαρτίσαι τὸν ἀλεκτρυόνα,

ξυένα, τρίτον ἠρνήσατο. καὶ ἥδε ὑπὸ τοῦ Κυρίου τῆς ἁμαρτίας ἀναμνησθεὶς κλαύσας ἐτόλμα φανερῶς. ἄλλος δέ φησιν ὡς τοῦ Ματθαίου ἁπλῶς καὶ ἀορίστως πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι λέγοντος ὅτι παρεμυθήσατο ὁ Μαρκος συνήθως λέγων τὸ ὁπικρατέραν τῶν πάντων ἀλεκτρυόνος φωνὴν, ὥσπερ καὶ τὴν ἡμέραν τὴν καθαρὰν καὶ τοῖς πᾶσι δῆλον φανῆ. ἡρμήνευσεν ἣν φησιν ὁ Εὐαγγελιστὴς ὅτι πρὶν ἀλέκτορα ἐκφωνῆσαι ποίαν εἶπε τὴν δευτέραν καὶ πᾶσι καταφανῆ, ὃν ἐναντίμυθος τοῖς ἄλλοις.

non ignorent, Petrũ ante captum & negatum à se Christum, participem fuisse corporis, & pretiosi sanguinis Christi; sicque cecidisse, & pœnitentia conciliante, veniam obtinuisse. Quare non accusent Dei benignitatem, memores clarè dicentis: *Impietas impij non nocebit ei, quacumque die conversus fuerit ab impietate sua.* Ait autem Evangelista: quãdo Petrus semel adhuc negaverat, cecinisse gallum: quãdo jam tertiò idẽ fecerat, iterum cantasse; explicata distinctiùs infirmitate Discipuli, & sic demonstrato quàm vehementer exanimatus metu fuerit. Hęc autem sic minutè didicerit à Magistro. Auditor enim Marcus Petri fuit. Consonant autem quę Matthęus, quæque Marcus scribunt, utcumque dissonare videantur. Quoniam enim Gallicinium quodque non uno, sed trino, & interdum quaterno cantu peragitur, indicat Marcus prima galli voce nequaquam cohibitum Petrum quin ruere pergeret. & distinctè memorat prædictum de secundo cantu: & exactè ad Prophetię fidem priusquam unum gallicinium ex pluribus cantibus conflatum gallus absolvisset Petrum ter negasse: nec primo cantu admonitum de peccato, in quod ceciderat, flere palàm ausum esse. Alius autem ait: Matthæus simpliciter & indefinitè dicentem, *priusquam gallus cantet*, remissioris cujusdam vocis, unde incipit gallicinium, rationem non habuisse, sed validioris contentioriſque cantus, quem Marcus pro more omissa supplens, secundum fuisse distinctiùs expresserit. usum autem Matthęum more loquendi populari, quo dies simpliciter vocatur, non diluculum aut crepusculum, etsi jam tum lux Solis effulgeat, sed pura jam ac plena cunctisque perspicua dies. Ergo quem Marcus secundum galli cantum vocavit, Matthæus ut vocaliorem & sonantiorem, simpliciter appellavit galli cantum. unde omnis inter eos dissensionis species evanescit.

SCHOLIVM.

Græca in septem aut octo vltimis versibus, & mutila, & perverso verborum ordine confusa sunt, mendo, sine ope melioris Codicis, immedicabili. Autoris sententiam, conjectura, quoad licuit, indagatam, in interpretatione reddidi.

CAPVT XV.

1. Et confestim manè consi-
„ lium facientes summi Sacerdo-
„ tes cum Senioribus & Scribis,
„ & universo concilio, vincientes
„ Iesum duxerunt, & tradiderunt
„ Pilato,

2. Et interrogavit eum Pila-
„ tus, Tu es Rex Iudæorum? At
„ ille respondens, ait illi, Tu
„ dicis.

3. Et accusabant eum summi
„ Sacerdotes in multis.

4. Pilatus autem rursum inter-
„ rogavit eum, dicens, Non re-
„ spondes quicquam? Vide in
„ quantis te accusant.

5. Iesus autē amplius nihil res-
„ pondit: ita ut miraretur Pilatus.

ANONYMI. *Tradiderunt Pilato.* quoniā erat eis ablata potestas morte quemquam afficiendi autoritate propria, idcircò Iesum Pilato tradiderunt. nec sanè hominibus ita sanguinarijs rectè jus necis permitteretur. Interroganti autem Pilato: *Tu es Rex Iudæorum?* ait Dominus: *Tu dicis*; hoc est: hoc benè dicis. Sum enim. nam ubi similis locutio reperitur, sic intelligenda est. Agnovit autem per invidiam sibi traditum à Summis Sacerdotibus Iesum: & in spē est ingressus, hac traditionis ignominia exsaturari posse istam invidiam, citra sanguinem. quare illi admittenda delatione locum dandum putavit.

VICTORIS ANT. Tradiderunt Pilato Iesum: traditi sunt & ipsi Romanorum exercitibus. & impleta sunt quę per Sanctos Pro-

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ιε'

ΚΑΙ εὐθέως ἐπὶ τὸ πρωῒ συμβούλιον
„ ποιήσαντες οἱ ἀρχιερεῖς μετὰ τῶν
„ πρεσβυτέρων καὶ γραμματέων, καὶ
„ ὅλον τὸ συνέδριον, δήσαντες τὸν
„ Ἰησοῦν ἀπήνεγκαν, καὶ παρέδωκαν
„ τῷ Πιλάτῳ.

„ Καὶ ἐπηρώτησεν αὐτὸν ὁ Πιλά-
„ τος, σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων;
„ ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῷ, σὺ λέ-
„ γεις.

„ Καὶ κατηγόρουν αὐτοῦ οἱ ἀρχιερεῖς
„ πολλά. αὐτὸς δὲ οὐδὲν ἀπεκρίνατο.

„ Ὁ δὲ Πιλάτος πάλιν ἐπηρώτη-
„ σεν αὐτὸν, λέγων, οὐκ ἀποκρίνῃ
„ οὐδέν; ἴδε πόσα σου καταμαρτυροῦ-
„ σιν.

„ Ὁ δὲ Ἰησοῦς οὐκέτι οὐδὲν ἀπεκρί-
„ θη, ὥστε θαυμάζειν τὸν Πιλάτον.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Παρέδωκαν τῷ Πιλάτῳ. ὅταν ἦν αὐτοῖς ἀφῃρημένη ἡ ἐξουσία τῇ οἰκείᾳ αὐθεντίᾳ φονεύειν, διὸ παρέδωκαν τῷ Πιλάτῳ. ἐπειδὴ ἐκωλύετο τοῖς οὕτω μιαιφόνοις χρήσασθαι αὐτοχειρίᾳ. ἐρωτήσαντι δὲ τῷ Πιλάτῳ, σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; λέγει ὁ Κύριος, σὺ λέγεις. σὺ λέγεις φησὶ, τοῦτο, καὶ καλῶς λέγεις· εἰμὶ γὰρ. ὅπου γὰρ ἂν ἥυρηται ἡ τοιαύτη λέξις, ἐπὶ ταύτῃ ἐννοίᾳ εἴρηται. ἐγίνωσκε γὰρ· ὅτι διὰ φθόνον παρέδωκαν αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς, καὶ ἐνόμισεν ἄχρι τούτου στῆναι τὸν φθόνον αὐτοῖς, τόπον δοῦναι· οὐ μὴ ἄχρις αἵματος.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Προσήγαγον Πιλάτῳ τὸν Ἰησοῦν· παρεδόθησε καὶ αὐτοὶ τοῦ τῶν Ῥωμαίων στρατιαῖς. καὶ πεπλήρωται τὰ διὰ τῶν ἁγίων προφητῶν ἐπ' αὐτοῖς προαπηγγελμένα. ὁ μὲν γὰρ φησιν, οὐαὶ τῷ ἀνόμῳ, πονηρὰ κατὰ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ συμβήσεται αὐτῷ· ὁ δὲ, καθὼς ἐποίησας, οὕτως ἔσται

σοι;

σοι, ὃ ἀνταπόδομα ἀνταποδοθήσεταί σοι εἰς κεφαλιώσε. ἐρωτήσαντος δὲ τοῦ Πιλάτου, σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ιουδαίων, ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ιησοῦς, σὺ εἶπας. ἐπειδὴ γὰρ οἱ Λουκᾶν ἤρξαντο κατηγορεῖν αὐτοῦ λέγοντες, τὸν θρόμβον ἀποστρέφοντα ὃ ἔθνος ἡμῶν, καὶ τὰ ἑξῆς· ἐρωτηθεὶς ὑπὸ Πιλάτου ὁ Ιησοῦς ἀπεκρίθη, σὺ εἶπας, ἵνα μὴ διὰ τῆς σιωπῆς τὴν συκοφαντίαν αὐτῶν βεβαιώσῃ, μήτε διὰ τὴν ἀρνήσεως δειλίας ἀπενέγκῃ τὴν δόξαν.

phetas prænunciata de illis erant: quorum unus quidem dicit: *Væ impio. mala juxta opera manuum ejus, evenient ipsi.* Alter verò: *Sicut feciſti, ſic fiet tibi. retributio retribuetur tibi in caput tuum.* Interroganti autem Pilato: *Tu es Rex Iudæorum?* reſpondit Ieſus: *Tu dixiſti.* Quoniam enim, ut Lucas ait: *cœperunt accuſare eum dicentes: hũc invenimus ſubvertentem gentem noſtram* &c. Interrogatus a Pilato Ieſus, reſpondit: *Tu dixiſti.* ne ſilentio ſuo calumniam eorum confirmaret: aut per negationem ignavi timoris notam ſubiret.

„ Κατὰ δὲ ἑορτὴν ἀπέλυεν αὐτοῖς
„ ἕνα δέσμιον, ὃν παρῃτοῦντο.

6. Per diem autem feſtum ſo-
„ lebat dimittere illis unum ex
„ vinctis quemcumq; petiſſent.

„ Ἦν δὲ ὁ λεγόμενος Βαραββᾶς
„ μετὰ τῶν συστασιαστῶν δεδεμένος, οἵ-
„ τινες ἐν τῇ στάσει φόνον πεποιήκει-
„ σαν.

7. Erat autem qui dicebatur
„ Barabbas, qui cum ſeditioſis
„ erat vinctus, qui in ſeditione
„ fecerat homicidium.

„ Καὶ ἀναβοήσας ὁ ὄχλος, ἤρξα-
„ το αἰτεῖσθαι, καθὼς ἀεὶ ἐποίει αὐ-
„ τοῖς.

8. Et cùm aſcendiſſet turba,
„ cœpit rogare, ſicut ſemper fa-
„ ciebat illis.

„ Ὁ δὲ Πιλάτος ἀπεκρίθη αὐτοῖς,
„ λέγων, θέλετε ἀπολύσω ὑμῖν τὸν
„ βασιλέα τῶν Ιουδαίων;

9. Pilatus autem reſpondit eis,
„ & dixit: Vultis dimittam vobis
„ Regem Iudæorum?

„ Ἐγίνωσκε γὰρ ὅτι διὰ φθόνον πα-
„ ραδεδώκεισαν αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς.

10. Sciebat enim quod per in-
„ vidiam tradidiſſent eum ſummi
„ Sacerdotes.

„ Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς ἀνέσεισαν τὸν ὄχ-
„ λον, ἵνα μᾶλλον τὸν Βαραββᾶν ἀπο-
„ λύσῃ αὐτοῖς.

12. Pontifices autem concita-
„ verunt turbam, ut magis Barab-
„ bam dimitteret eis.

„ Ὁ δὲ Πιλάτος ἀποκριθεὶς πάλιν
„ εἶπεν αὐτοῖς, τί οὖν θέλετε ποιήσω
„ ὃν λέγετε βασιλέα τῶν Ιουδαίων;

12. Pilatus autem iterũ reſpõ-
„ dens, ait illis: Quid ergo vultis
„ faciam Regi Iudæorum?

Οἱ δὲ πάλιν ἔκραξαν, σταύρωσον
„ αὐτόν.

13. At illi iterum clamaverũt,
„ Crucifige eum.

„ Ὁ δὲ Πιλάτος ἔλεγεν αὐτοῖς, τί
„ γὰρ κακὸν ἐποίησεν; οἱ δὲ περισ-
„ σοτέρως ἔκραξαν, σταύρωσον αὐτόν.

14. Pilatus verò dicebat illis:
„ Quid enim mali fecit? At illi
„ magis clamabãt, Crcuifige eum.

„ Ὁ δὲ Πιλάτος βουλόμενος τῷ
„ ὄχλῳ τὸ ἱκανὸν ποιῆσαι, ἀπέλυσεν

15. Pilatus autẽ volens popu-
„ lo ſatisfacere, dimiſit illis Barab-

„ bam, & tradidit Iesum flagellis
„ cæsum ut crucifigeretur.

TOLOSANI. Iudæi tradiderunt Christum Romanis; ideò justè ab ipso vicissim Romanis sunt traditi. Interroganti Pilato: Tu es Rex Iudæorum, Dominus ambiguè respondit. nam tu dixisti, aut tu dicis; vel sonat, Tu solus id affirmas, non autem ego; vel, tu dicis quod revera sum. Iterum interrogatus à Pilato, nec respondens, ipsum stupore perculit vehementer admirantem, cur cùm posset refellere calumnias, ultrò taceret, & generoso silentio obduraret. Porrò mirare Pilati moderationem clariùs elucentem ex comparatione sanguinariæ acerbitatis Iudæorum. quamquam & is damnabilis est, quòd in ea, quam ceperat veritatis & innocentiæ defensione non perseveravit ad extremum. Cæterùm pars laudis, aut culpæ imminutio fuit, restitisse aliquantum furiosis vocibus clamantium, crucifigatur. Tunc enim ille conatus est subtrahere Christũ damnationi; sed nimis molliter. Quare rursus interrogat, quid huic faciam? satis sic ostendens se non iudicare illum damnabilem. Tandem tamen in transversum actus pervicacia reclamantis populi, flagellavit Christum, hoc est cecidit implexis loris. Hoc enim fieri condemnatis tunc mos erat. & tradidit ipsum ut erucifigeretur. pręoptans populo placere quàm justè agere.

ANONYMI. Contra impios Gentiles & Iudæos, qui dicunt justè crucifixum fuisse Dominum, habemus testimonium ipsius Iudi-

„ αὐτοῖς τὴν Βαραββᾶν. καὶ παρέδωκε τὴν
„ Ιησοῦν φραγελλώσας ἵνα σταυρωθῇ.

ΤΟΛΩΣ. Ιουδαῖοι παραδόντες τὸν Χριστὸν τοῖς Ρωμαίοις, ὑπ' αὐτοῦ καὶ αὐτοῖς Ρωμαίοις παρεδόθησαν. ἐρωτήσαντος δὲ τοῦ Πιλάτου· σὺ εἶ ὁ Βασιλεὺς τῶν Ιουδαίων· ὁ Κύριος ἀμφιβόλως ἀπεκρίθη. ὃ γὰρ, σὺ εἶπας, ἢ ὅτι σὺ λέγεις, ἐγὼ δὲ οὔ, δηλοῖ· ἢ ὅτι σὺ λέγεις ὅπερ εἰμί. πάλιν δὲ ἐρωτηθεὶς ὑπὸ Πιλάτου καὶ μὴ ἀποκριθεὶς ἐξέπληξεν αὐτὸν, σφόδρα θαυμάζοντα ὅτι δυνάμενος ἀποτρίψασθαι τὰς συκοφαντίας· οὐδὲν ἔλεγεν, ἀλλὰ γεννάιως ἐκαρτέρει. Καὶ θαύμαζε τὴν τοῦ Πιλάτου μετριότητα καὶ τὴν τῶν Ιουδαίων μιαιφονίαν. Κἂν ἄξιός ἐστι καταγνώσεως, ὅτι ὑπὲρ τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ἀληθείας ἠγωνίσατο. Κἂν οὐκ εἰς τέλος τοῦτο ἐφύλαξεν· ὁ μὲν γὰρ, σταυρωθήτω, ἔκραζον· ὁ δὲ Πιλᾶτος ἐπειρᾶτο ἐξαρπάσαι τῆς κατακρίσεως· ἀλλ' ὅμως μαλακῶς. διὸ καὶ ἐπερωτᾷ πάλιν, τί ποιήσω αὐτόν; δεικνύων ἐκ τούτων ὃ τοῦ Κυρίου ἀκατάκριτον. τέλος δὲ βιασθεὶς ὑπ' αὐτῶν ἐφραγέλλωσεν αὐτὸν, τουτέστιν ἐμάστιξε πλεκτοῖς λώροις· ἦν γὰρ τοῦτο ἔθος αὐτοῖς ἐπὶ τῶν κατακεκριμένων ποιεῖν. Καὶ παρέδωκεν αὐτὸν ἵνα σταυρωθῇ. ὃ ἱκανὸν τῷ ὄχλῳ ποιήσας οὐ μὴν ὃ δίκαιον.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Διὰ τοὺς ἀνοσίους ἕλληνας καὶ Ιουδαίους τοὺς λέγοντας δικαίως ἐσταυρῶσθαι τὸν Κύριον, ἔχομεν τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ τοῦ κριτοῦ λέγοντος, τί γὰρ κακὸν ἐποίησεν; οὐ γνώμῃ δὲ οἰκείᾳ ἑπόμενος, ἀλλὰ τῷ ὄχλῳ ὃ ἱκανὸν ποιῆσαι θέλων, καὶ ἐφραγέλλωσε καὶ σταυρωθῆναι παρέδωκεν. ἀλλὰ καὶ οὕτως ὄντως τὰ πάνδεινα ὑπομεμένηκεν ὁ Πιλάτος ὑπὲρ τῆς τοιαύτης ἀθέου ἐγχειρήσεως. ἱστορεῖ γὰρ ὁ Εὐσέβιος ἐν τῷ χρονικῷ κανόνι, ὅτι ποικίλαις περιπεσὼν συμφοραῖς αὐτόχειρ ἑαυτοῦ γίνεται.

BIK-

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Εἷς ἦν τοῖς ἀνοσίοις Ἰουδαίοις ὁ σκοπὸς ὃ καταγαγεῖν εἰς θάνατον τὸν ἀναφέροντα εἰς ζωήν. πλὴν ἠλέγχοντο καὶ ἀνδρὸς εἰδωλολάτρου χεῖρον δυσσεβέστεροι. ὁ μὲν γὰρ Πιλάτος ἁπάντων τῶν κατ' αὐτοῦ ἀπήλλαξε τὸν Ἰησοῦν· καὶ τοῦτο οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ τρίτον. ᾧ ὑπάρχον λέγοντες, σταύρωσον αὐτόν, συκοφαντίων συλλέγοντες ἀφορμάς. καὶ ταῦτα λέγουσιν ἐπετίμα Πιλάτος λέγων, τί γὰρ κακὸν ἐποίησε; καὶ τὴν κρίσιν λαχόντος ἐλθεῖν τοῦτον ἀπαίτησε, θάνατον ψῆφον ὑπὲρ ἰοῦ σωτῆρος ἀπάντων βοῶντες ἀπόλυσον ἡμῖν τὸν Βαραββᾶν, καὶ τὸν ἅγιον καὶ δίκαιον ἠρνήσαντο, καθά φησιν ὁ ἅγιος Πέτρος, καὶ ἠτήσαντο ἄνδρα φονέα χαρισθῆναι αὐτοῖς, ἵνα τῆς ἐκείνου μερίδος γένωνται κοινωνοί. ἐπέκρινε τοίνυν ὁ Πιλάτος γενέσθαι τὸ αἴτημα αὐτῶν, καὶ νίκην ἐνεκήρυξαν ὀλέθρου μητέρα, καὶ ὁ Σωτὴρ δὲ ὅτι διεφθαρμένου ἑώρα τὸ δικαστήριον ἅπαν, οὐδὲν ἀπεκρίνετο, ἀλλὰ σιγᾷ. Διατί δὲ φραγελλώσας αὐτὸν ὁ Πιλάτος παρέδωκεν ἵνα σταυρωθῇ; ἢ ὡς κατάδικον, ἢ χεῖμα φεύγειν τὴν κρίσιν βουλόμενος, ἢ ἐκείνοις χαρίσασθαι.

cis dicentis: *Quid enim mali fecit?* non proprium autem sensum secutus, sed multitudini obsequi volens, & flagellavit, & cruci figendũ tradidit. Sed & sic, verè gravissima exolvit supplicia Pilatus pro hoc fanatico ausu. Narrat enim Eusebius in chronico Canone, ipsum cùm in varias calamitates incidisset, manu propria se ipsum occidisse.

VICTORIS ANT. Vnus erat impijs Iudæis scopus perducere ad mortem autorem vitæ. at convincuntur etiam homine idolatra sceleratiores. nam Pilatus quidem omni crimine absolvit Iesum; & id non semel, sed ter. Hi autem invalescebant dicentes: *Crucifige eum*, calumniarum prætextus colligentes. quos talia loquentes corripit Pilatus dicẽs: *Quid enim mali fecit?* Eo itaque cui judicij arbitriũ sorte ac lege competebat, liberante Iesum, isti damnari ad mortem postulant omnis pietatis ac sanctitatis auctorem & Magistrum: ut eò gravioribus justissimè pœnis subjaceant. Conclamarunt simul omnes: *Tolle hunc, & dimitte nobis Barabbam*. Et sanctum ac justũ negarunt, ut ait S. Petrus, & petierunt virum homicidam donari sibi; ut ejus sortis participes essent. Et Pilatus adjudicavit fieri petitionem eorum. & victoriam vicerunt exitij matrem. At Salvator corruptum omne judicium videns, ad nihil respondet, sed silet. quare autem flagellatum illum Pilatus tradidit ut crucifigeretur? vel ut damnatum, vel speciem obtendere judicio volens, vel illis gratificari.

Act. 3. 14.

„ Οἱ δὲ στρατιῶται ἀπήγαγον αὐτὸν
„ ἔσω τῆς αὐλῆς, ὅ ἐστι πραιτώριον· καὶ
„ συγκαλοῦσιν ὅλην τὴν σπεῖραν.
„ Καὶ ἐνδύουσιν αὐτὸν πορφύραν, καὶ
„ περιτιθέασιν αὐτῷ πλέξαντες ἀκάν-
„ θινον στέφανον.

16. Milites autem duxerunt eũ
„ in atrium Prætorij: & convo-
„ cant totam cohortem.
17. Et induunt eum purpura,
„ & imponunt ei, plectentes spi-
„ neam coronam.

18. Et

18. Et cœperunt ſalutare eum,
„ Ave Rex Iudæorum.
19. Et percutiebant caput ejus
„ arundine: & conſpuebant eũ: &
„ ponentes genua, adorabant eũ.
20. Et poſtquam illuſerunt ei,
„ exuerunt illum purpura, & in-
„ duerunt eum veſtimentis ſuis, &
„ educunt illũ ut crucifigerent eũ.
21. Et angariaverunt præter-
„ euntem quempiam, Simonem
„ Cyrenæum venientem de villa,
„ Patrem, Alexandri & Rufi, ut
„ tolleret crucem ejus.

„ Καὶ ἤρξαντο ἀσπάζεσθαι αὐτὸν, Χ
„ λέγειν, χαῖρε ὁ βασιλεὺς τῶν Ιουδαίων.
„ Καὶ ἔτυπτον αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν κα-
„ λάμῳ, καὶ ἐνέπτυον αὐτῷ, καὶ τι-
„ θέντες τὰ γόνατα προσεκύνουν αὐτῷ.
„ Καὶ ὅτε ἐνέπαιξαν αὐτῷ, ἐξέ-
„ δυσαν αὐτὸν τὴν πορφύραν, καὶ ἐνέδυ-
„ σαν αὐτὸν τὰ ἱμάτια τὰ ἴδια· Χ ἐξά-
„ γουσιν αὐτὸν ἵνα σταυρώσωσιν αὐτόν.
„ Καὶ ἀγγαρεύουσι παράγοντά τινα
„ Σίμωνα Κυρηναῖον ἐρχόμενον ἀπ'
„ ἀγροῦ, τὸν πατέρα Αλεξάνδρου καὶ
„ Ρούφου, ἵνα ἄρῃ τὸν σταυρὸν αὐ-
„ τοῦ.

TOLOSANI. Milites illudere inſolenter, & injuſtè graſſari ſoliti ſemper in ſibi objectos; multa violenter in Salvatorem & dixerunt, & fecerunt. Si enim qui erant innumeris ab eo beneficijs affecti, quos docuerat, & curaverat, tàm injuriosè & crudeliter eum tractarunt, quid expectandum erat à Romanis ignotis, alienigenis, infenſis nomini, Genti, ac Religioni Iudaicæ, nullo ei, ſicut Iudæi ob acceptas curationum gratias grati animi officio devincti. univerſam igitur convocant cohortem; & Ieſum purpura veſtiunt, & coronam imponunt capiti ejus è ſpinis contextam: addunt arundinem pro ſceptro. & hominem quemdam angariant, ut crucem ejus tollat. Nec diſcrepat quod alius Evangeliſta dicit, exiſſe Ieſum bajulantem ſibi crucem. uttumque enim verum pro vario tempore. quando exivit Chriſtus & aliquanto poſt tempore, crucem portavit. Poſtea ab illo homine oneri ſuccedente ſublevatus eſt.

ΤΟΛΩΣ. Οἱ στρατῶται ἀναξίαις χαίροντες ἀεὶ καὶ ὕβρεσι ταῖς κατ' τῶν ἀνακειμένων· πλεῖσα κατ' τοῦ Σωτῆρος καὶ ἔλεγον ἅμα καὶ ἔπραττον. εἰ γὰρ ὑπολάυσαντες μυρίων ἀγαθῶν παρ' αὐτοῦ, διδασκόμενοί τε καὶ θεραπευόμενοι, τοιαῦτα αὐτὸν διέθεντο, τί ἂν διετραγάξαντο Ρωμαῖοι ἀλλόφυλοι ὄντες καὶ ἀυτοῦ καὶ τοῦ γένους καὶ τῶν ἀλλωνῶν ἀνεργεσιῶν ὧν Ιουδαῖοι ἀπήλαυσαν; ἅπασαν ἦν συγκαλοῦσι τὴν σπεῖραν τοῦτ' ὅ τάγμα· καὶ πορφύραν ἐνδύουσι καὶ στέφανον ἐπιτιθέασι τῇ κεφαλῇ ἐξ ἀκανθῶν πεπλεγμένον. Καὶ τὸν κάλαμον παραλαμβάνουσιν ἀντὶ σκήπτρου· καὶ ἄνθρωπόν τινα ἀγγαρεύουσι ἵνα σταυρὸν αὐτοῦ ἄρῃ. εἰ δέ τι καὶ ἄλλος Εὐαγγελιστὴς λέγει ὅτι βαστάζων ὁ Ιησοῦς σταυρὸν ἐξῆλθεν, ἀδεμία παρὰ τοῦτο διαφωνία. μέχρι μὲν γὰρ τινος ὁ Κύριος ἐβάστασε σταυρόν· μετὰ δὲ τοῦτο ὁ εἰρηναῖος ἄνθρωπος.

22. Et perducunt illum in Gol-
„ gotha locum, quod eſt interpre-
„ tatum Calvariæ locus.

„ Καὶ φέρουσιν αὐτὸν ἐπὶ Γολγοθᾶ
„ τόπον, ὃ ἐστι μεθερμηνευόμενος
„ κρανίου τόπος.

„ Καὶ

„ Καὶ ἐδίδουν αὐτῷ πιεῖν ἐσμυρνισ-
„ μένῳ οἶνῳ· ὁ δὲ οὐκ ἔλαβε.

23. Et dabãt ei bibere myrrha-
„ tum vinum: & non accepit.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Στρατιώτας φησὶ τοὺς ἡγεμόνι Πιλάτῳ ὑπηρετουμένους στρατιώτας. σπεῖραν δὲ τὸ στρατιωτικὸν σύστημα τῶν ἐν ὅπλοις στρατιωτῶν. οἱ μὲν οὖν περιτιθέασιν αὐτῷ ἀκάνθινον στέφανον. ὁ ἀκάνθινος στέφανος ἀπεστεφάνωσε καθ' ἡμῶν βασιλεύοντα διάβολον· καὶ ἔτι δηλοῖ στεφανοῦσθαι ἡμᾶς τῷ τραχεῖ τοῦ κατὰ Θεὸν βίου· ὡς βασιλεῖ ἐμπαίζοντες οἱ ἄθλιοι· τοῦτο δὲ πεποιήκασιν ἐκ τῆς κατηγορίας ἀρχιερέων ὁδηγούμενοι, καὶ ἐκ τῶν λόγων τοῦ Πιλάτου ἐν οἷς αὐτὸν βασιλέα ὠνόμασεν. καὶ ἀγγαρεύουσι παράγοντά τινα Σίμωνα Κυρηναῖον ἐρχόμενον ἀπ' ἀγροῦ. οὐ γὰρ ἦν ἄξιός τις ἐν τῇ πολεῖ Ἰουδαίων, ὥς φησιν Εὐσέβιος κεφαλ. ιγ' πρὸς Μαρῖνον, τὸ κατὰ τοῦ διαβόλου τρόπαιον καὶ σταυρὸν βαστάσαι. ἀλλ' ὁ ἐξ ἀγροῦ, ὁ μηδὲν ἐπικεκοινώνηκε τῇ κατὰ Χριστοῦ μιαιφονίᾳ. Καὶ φέρουσιν αὐτὸν ἐπὶ Γόλγοθα τόπον, ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον, κρανίου τόπος. Οἱ μὲν διὰ τὸ τὴν πέτραν αὐτὴν περιφερῆ τε εἶναι καὶ λείαν καὶ ἐμφέρειαν ἔχειν εἰς ὀστέα κεφαλῆς, ὠνομασθαι τὸν τόπον ἐν ᾧ ἦν πέτρα, κρανίου τόπον. καὶ ἐδίδουν αὐτῷ πιεῖν ἐσμυρνισμένον οἶνον. ἡ σμύρνα πικροτάτη ἐστὶ κατὰ τὴν γεῦσιν. ὁ οὖν ἄλλος Εὐαγγελιστὴς εἶπεν, οἶνον μετὰ χολῆς, οὗτος εἶπεν, οἶνον ἐσμυρνισμένον. οὕτως ὁ Κυρίλλος ἐν τοῖς κατὰ Ἰουλιανὸν κεφ. ιγ'.

ΑΝΟΝΥΜΙ. Milites ait, Pręsidi Pilato Prætorianorum ministerio apparentes. Cohortem verò militarem ordinem armatorum. Hi ergo imposuerunt ipsi spineam coronam. Hæc spinea corona decoronavit regnãtem super nos diabolum. & adhuc significat coronari nos aspera secundùm Deum vita. ut Regi illudẽtes miseri. Hoc autem fecerunt inducti accusatione summorum Sacerdotũ, & verbis Pilati eum Regem appellantis. *Et angariaverũt prætereuntem quẽpiam Simonem Cyrenæum venientem de villa.* Non enim dignus erat ullus in civitate Iudæorum, ut ait Eusebius Capite xiij. ad Marinum, qui trophæum devicti diaboli crucem portaret, nisi qui ex agro redibat, qui nihil communicaverat sanguinario judicio quo Christus est addictus neci. *Et adducunt eum in Golgotha locum, quod est Calvariæ locus.* Aliqui putant sic vocatum hunc locum quod petra esset rotũda & lævis, ac per hoc similis Calvariæ. *Et dederuut ei bibere myrrhatum vinum.* Myrrha amarissima gustu est. Alius ergo Evangelista vocat *vinum cum felle mixtũ.* hic verò myrrhatum. Ita Cyrillus contra Iulianum Cap. xiij.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ὥσπερ ἔκ τινος συνθήματος εἰς ἅπαντας τότε ὁ διάβολος ἐχόρευσε. καὶ γὰρ τέρψιν ἐποιοῦντο καὶ οἱ στρατιῶται τὰς εἰς αὐτὸν ὕβρεις· ἢ καὶ αὐτοὶ χαριζόμενοι τοῖς Ἰουδαίοις, ἢ καὶ κατ' οἰκείαν δυστροπίαν ἅπαντα πράττοντες. καὶ αἱ ὕβρεις διάφοροι καὶ ποικίλαι. τὴν θείαν κεφαλὴν ἐκείνην ποτε μὲν κολαφίζοντες, ποτε δὲ

VICTORIS ANT. Quasi signo dato diabolus tunc in omnes insilijt. nam & milites in ludi ac remissionis parte habebant eum contumelijs afficere; vel studio & ipsi gratificandi Iudæis, vel propria ejus generis petulantia cuncta facientes. Erant autem contumeliæ diversæ ac variæ, nunc quidem divi-

divinum illud caput colaphizantium; alias coronæ ſpineę illudentium: aliquando arundine percutientium, hominum ſceleſtorum & execrabilium. Quam idoneam ergo nos deinceps habere cauſam poſſumus de contumelijs nobis illatis expoſtulandi, cùm hæ quas Chriſtus ſilentio paſſus eſt ad ultimam indignitatis metam pertigerint? Meritò non interſunt his Diſcipuli, ne his ipſis ſcandalizarentur. nam ultra omnem etiam cogitationem, rerum ibi geſtarum atrocitas excedit. Poſtquam enim illuſerunt, duxerunt illum ut crucifigerent. Et Simoni, ait, Cyrenęo impoſuerunt crucem ejus. Alius autem Evangeliſta & ipſum ait Ieſum portaſſe lignum. omninò & hoc, & illud verum eſt. Portavit enim Crucem Salvator; medio verò fermè itinere fortè occurrentem Cyrenæum arripuerunt & in eum tranſtulerunt lignum. Ideò enim Matthæus ait: *Exeuntes autem invenerunt hominem Cyrenæum nomine Simonem. Hunc angariaverunt ut tolleret crucem ejus.* qui videlicet eam portaſſet eouſq; Et Marcus: *Et educunt illum ut crucifigerent ipſum, & angariaverunt quempiam Simonem Cyrenæum venientem de villa Patrem Alexandri & Rufi, ut tolleret crucem ejus.* Ad pleniorē hominis notitiam adjungit quorum Pater is eſſet. fortè ut eximeret dubium quibuſdam de alio ejuſdem nominis ſuſpicantium: vel quod iſtum adhuc ſuperſtitem clarè indicare vellet, ut conſuli à Lectore poſſet audituro ex eo, ſi liberet, ut ex teſte oculato, quæ contigerunt circa crucem Ieſu. quare videtur hoc addidiſſe, confirmans quæ ab Evangeliſtis dicta erant, non evertens.

τῷ σεφάνῳ τῶν ἀκανθῶν ὕβριζον, ποτὲ μὲν τῷ καλάμῳ ἔτυπτον ἄνδρες μιαροὶ καὶ ἀναγεῖς. τίς ἂν ἡμῖν ἔσται λοιπὸς λόγος ὅτι ὕβρεσι κινδυνώδεσι; καὶ γὰρ ἔχθιστος ὄρος ὕβρεως ὃν γινόμενον ἰδεῖν. εἰκότως δὲ πάρεισιν οἱ μαθηταί, μήποτε τούτοις αὐτοῖς σκανδαλισθῶσι· πάντα γὰρ λόγον ὑπερβαίνει τὰ γενόμενα. ἐπεὶ δὲ γὰρ ἐνέταξαν ἦγαγον αὐτὸν εἰς ὃν σταυρώσαι, καὶ Σίμωνί φησι Κυρηναίῳ ἐπέθηκαν τὸν σταυρὸν αὐτοῦ. ἕτερος δὲ τῶν Εὐαγγελιστῶν καὶ αὐτὸν ἔφη τὸν Ἰησοῦν βαστάσαι τὸ ξύλον. ἀληθὲς δὲ πάντως τοῦτο τὸ κεφάλαιον. ἐνέγκειν μὲν γὰρ τὸν σταυρὸν ὁ Σωτὴρ, καὶ μέχρι μέσου δὲ ἴσως τὴν ὁδὸν ἐβάστασε τὸν Κυρηναῖον καταλαβόντα καὶ μετέθηκαν ἐπ' αὐτῷ τὸ ξύλον. τοῦτο γὰρ χάριν καὶ ὁ Ματθαῖός φησιν, ἐξερχόμενοι γὰρ εὗρον ἄνθρωπον Κυρηναῖον ὀνόματι Σίμωνα, τοῦτον ἠγγάρευσαν ἵνα ἄρῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ· ὡς αὐτοῦ βαστάζοντος ἀπὸ τῆς πόλεως ἐς ὅτι. καὶ Μάρκος· ἐξάγουσιν αὐτὸν ἵνα σταυρώσωσιν αὐτὸν καὶ ἀγγαρεύουσί τινα Σίμωνα Κυρηναῖον ἐρχόμενον ἀπ' ἀγροῦ, τὸν πατέρα Ἀλεξάνδρου καὶ Ῥούφου ἵνα ἄρῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ. ὡς ἐντελεστέραν γὰρ μάθησιν παρεσκεύασε καὶ τίνων πατέρα· τυχὸν ἀμφισβητούντων τινῶν περὶ τοῦ βαστάσαντος· ἢ ὡς ἐπὶ πλείονος καὶ ἐξηκόντως δυναμένου τὰ γενόμενα περὶ τοῦ σταυροῦ Ἰησοῦ· πάχα δὲ τοῦτο παρεσκεύασε βεβαιῶν τὰ εἰρημένα τοῖς Εὐαγγελισταῖς οὐκ ἀναστρέφων.

SCHOLIVM,

Paulò ſuperius ſic legebatur in noſtro Codice: ὡς αὐτοῦ βαστάσαντος ἀπὸ τῆς πόλεως ἐσώθη. Scripſerat nimirum Victor ἐς ὅτι, prout repoſuimus.

„ Καὶ

„ Καὶ σταυρώσαντες αὐτὸν, διεμέ-
„ ριζον τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, βάλλοντες
„ κλῆρον ἐπ' αὐτὰ, τίς τί ἄρῃ.

„ Ἦν δὲ ὥρα τρίτη, καὶ ἐσταύρωσαν
„ αὐτόν.

„ Καὶ ἦν ἡ ἐπιγραφὴ τῆς αἰτίας αὐτοῦ
„ ἐπιγεγραμμένη, Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ
„ ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ.

„ Καὶ σὺν αὐτῷ σταυροῦσι δύο λῃ-
„ στὰς, ἕνα ἐκ δεξιῶν, καὶ ἕνα ἐξ
„ εὐωνύμων αὐτοῦ.

„ Καὶ ἐπληρώθη ἡ γραφὴ ἡ λέ-
„ γουσα, καὶ μετὰ ἀνόμων ἐλογί-
„ σθη.

24. Et crucifigentes eum, di-
„ viserunt vestimenta eius, mit-
„ tentes sortem super eis, quis
„ quid tolleret.

25. Erat autem hora tertia: &
„ crucifixerunt enm.

26. Et erat titulus causę eius
„ inscriptus, REX. IVDÆO-
„ RVM.

27. Et cum eo crucifigũt duos
„ latrones: unum à dextris, & a-
„ lium à sinistris ejus.

28. Et impleta est Scriptura, *Isai. 53. 12.*
„ quæ dicit, Et cum iniquis repu-
„ tatus est.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Καὶ ἦν ἡ ἐπιγραφὴ, καὶ τὰ ἐξῆς. ἐφ' ᾗ φησιν αἰτίᾳ καὶ ἐφ' ᾧ ἐγκλήματι τὸν σταυρὸν κατεκρίθη. ὡς εἰ ἔλεγε σαφῶς· ὅτι ἐπὶ καθοσιώσει καὶ ἀνταρσίᾳ ὁ Κύριος κατεδικάσθη. καὶ σὺν αὐτῷ σταυροῦσι δύο λῃστάς. καὶ ἐν τούτῳ βουλόμενοι τὴν ὑπόληψιν αὐτοῦ διασύραι, ὅτι φησὶν ὡς ἐκείνοις ὅμοιον τὸν μετ' αὐτῶν θάνατον ἐκληρώσατο, ἀλλὰ τραποίτω κατὰ τῶν ἀνόμων ἡ βλασφημία· πλὴν ἠγνόουν προφητείαν ἐκπληροῦντες τὴν λέγουσαν, καὶ μετ' ἀνόμων ἐλογίσθη. ὁ δύο λῃσταὶ τοὺς δύο ὑπέγραψαν λαούς. ὁ μὲν μέχρι τελευτῆς τὸν ἄγνωμον ἐνδειξάμενος, καὶ οὐδὲ τὴν ἐσχάτην αἰχμαλωσίαν ἣν ὑπὸ Ρωμαίων ὑπέμεινεν, εἰς ἄμυναν τῶν κατὰ Χριστοῦ παροινιῶν ὁμολογήσας ὑφίστασθαι. ὁ δὲ πρὸς αὐτῷ τῷ τέλει μὴ ἀπογνοὺς τῆς ἀφέσεως αὐτοῦ, ἀλλ' ἐν ἑαυτῷ τὸν νόμον τῶν κακῶν θεολογίᾳ διορθωσάμενος.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Αθρει πως ὁ τῶν ὅλων γενεσιουργὸς καὶ Κύριος τὴν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν ἐπανορθοῖ πρὸς τὸ ἐν ἀρχαῖς ἀναφέρων. διὰ τοῦτο γενέσθαι καθ' ἡμᾶς, δι' ἡμᾶς τὰ ἡμῶν ὑπομείνας πάθη. ἀπηρτημένου γὰρ τοῦ τιμίου σταυροῦ συνεκρέμαντο δύο λῃσταί. καὶ

ANONYMI. *Et erat titulus* &c. Docet hic titulus qua ex causa, & quod ob crimen cruce damnatus sit. quasi clarè diceret: ob conjurationem & rebellionẽ Dominum esse damnatum. *Et cum eo crucifigunt duos latrones*. In hoc ipso studentes existimationem ejus proscindere: quasi id valeret ad persuadendum, similis cum latronibus vitæ hominem parem cum ijs mortem sortitum. sed vertatur in impios blasphemia. cæterùm ignari Prophetiam adimplebãt dicentem: *Et cum impijs reputatus est*. Duo latrones, duos figurabant populos: quorum alter ingratissimã pervicaciam usque ad finem ostẽdit: ne in extremo quidem excidio ac captivitate, quam passus à Romanis est, agnoscens illas à se repeti pœnas insolentissimarũ injuriarum illatarum Christo. Alius verò in ipso fine nõ desperans sibi veniam, legem in se malorum cõfessione divinitatis emendavit.

VICTORIS ANTIOCH. Videut omnium autor & Dominus hominis naturam emendet, ad pri-

mævæ originis formam reducens. Ideo nasci voluit & vivere nobiscum: ob idipsum propter nos nostra mala sustinuit. Suspenso enim eo in Cruce veneranda, simul suspensi duo latrones sunt. Et contumelia hæc quidem sine dubio magna erat, ex destinatione Iudęorum; cæterùm per id refricabatur memoria Prophetiæ dicentis: *Et cũ iniquis reputatus est*. sed per ea quę patitur, in nos confluunt bona. ipse enim solvit pro nobis debita, ipse peccata nostra tollit, nostra causa dolet. Sciendum porrò neq; mentitum esse qui dicit; acetum post fel oblatum fuisse Iesu: neque adversari dicenti, myrrhatum vinum fuisse oblatum: aut simpliciter acetum memoranti. nam ille quidem ante crucem oblatum ait: hic in ipsa cruce. non idem dicentes: cùm accepisse, gustatum reddidisse, & non gustasse omninò referunt. Nam vinum quidem cum felle mixtum ait Matthæus cùm gustasset, noluisse bibere. At Marcus vinum myrrhatum omninò ab eo gustatum negat. Ioannes aceti & fellis cùm hyssopo mentionem facit: nulli priorum contrarius; quippe qui ejus facti non meminerunt. Nimirum cùm multi & infensi circũstarent patientẽ Christum: populari petulantia licentissimè bacchante, alius hoc, alius illud ingerebat. & multa sũt omissa: cuncta verò quæ scripta sunt, vera & certa sunt: utpote à testibus affirmata idoneis qui Christi res probè norant: quique non temerè, aut sine examine scripserunt ignotis, aut cuicuimodi Lectoribus; sed versatis in re præsenti, & convincere fallentes valentibus,

ὕβρις μὲν ὁμολογουμένως, τόγε ἧκον εἰς τὴν τῶν Ιουδαίων σκοπὸν· πλὴν ἀνάμνησις προφητείας λεγούσης, καὶ μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθη. ἀλλὰ διὰ τῶν αὐτοῦ παθημάτων εἰς ἡμᾶς τρέχει τὰ ἀγαθά. αὐτὸς γὰρ ἐκτέτικεν ὑπὲρ ἡμῶν τὰ ὀφειλήματα· αὐτὸς τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν αἴρει, περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται. ἰστέον δὲ ὡς οὔτε ὁ εἰπὼν ὄξος μετὰ χολῆς προσενεχθῆναι τῷ Ιησοῦ, ἐψεύσατο, οὔτε ἐναντιοῦται τῷ λέγοντι ἐσμυρνισμένον οἶνον προσενεχθῆναι, οὔτε τῷ ἁπλῶς εἰπόντι ὄξος. ὁ μὲν γὰρ πρὸ τοῦ σταυροῦ λέγει, ὁ δὲ ἐν τῷ σταυρῷ προσενεχθῆναι, οὐ δὲ αὐτὸ λέγοντες, καὶ δὲ λαβεῖν, καὶ δὲ γευσάμενον ἀποδοῦναι, καὶ μὴ γεύσασθαι τὴν ἀρχήν. ὧν γὰρ οἶνον μετὰ χολῆς ἔφη Ματθαῖος γευσάμενον μὴ θελῆσαι πιεῖν· ὁ Μάρκος δὲ μὴ γεύσασθαι τὴν ἀρχὴν ἐσμυρνισμένον οἶνον. Ιωάννης δὲ ὄξος καὶ χολὴν μετὰ ὑσσώπου ἔφη· οὐδενὶ τούτων ἐναντιούμενος τῶν μηδὲ μνησθέντων. πολλῶν γὰρ γινομένων εἰς αὐτὸν, οἷον ἐν τοσαύτῃ ἀταξίᾳ πλήθους παροινοῦντος, ὁ μὲν τοῦτο προσέφερεν, ὁ δὲ ἐκεῖνο, ὁ δὲ ἄλλο. πολλὰ δὲ καὶ παρεῖται· πάντα δὲ ἀληθῆ εἴρηται, ὑπὸ μάρτυσι τοῖς ἐπισταμένοις αὐτὸν, γράφοντες οὐκ εἰκῇ, οὐδὲ ὡς ἔτυχεν τὰ παρατυχόντα, καὶ ἐπὶ τῶν τυχόντων, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἐλέγξαι δυναμένων, εἴτι παρὰ τὰ γινόμενα γράφειν ἐτόλμησαν· ἀλλ' οὐδὲ ὁ εἰπὼν ὅτι γευσάμενος εἶπε, τετέλεσται, δείκνυσιν ὅτι ἔπιεν. οὐδὲ γὰρ διέστηκε τοῦ ἁπλῶς γεύσασθαι τοῦ μὴ πιεῖν· ἀλλ' ἕν τι καὶ τοῦ αὐτὸ δηλοῖ. ἐπειδὴ τοίνυν εἰπόντες τῷ Πιλάτῳ ἀνελεῖν τὴν αἰτίαν (αὕτη δὲ ἦν τοῦ γεγράφται, ὁ βασιλεὺς τῶν Ιουδαίων) οὐδὲν ἴσχυσαν, ἀλλ' ἐνεστήκει λέγων, ὃ γέγραφα, γέγραφα, ὡς ἑτερός φησι τῶν Ευαγγελιστῶν, ἐπειρῶντο λοιπὸν δι' ὧν ἐχλεύαζον δεῖξαι ὅτι οὐκ ἔστι βασιλεύς· πῶς δὲ ὁ Μάρκος φησὶν ὅτι τρίτην ὥραν καὶ τοῦ σκότος γέγονεν; ὅτι εἰκὸς μὲν αὐτὴν ἐσταυ-

ρῶσθαι

ρωθαι ἀπὸ τρίτης ὥρας, ἀπὸ δὲ ἕκτης τὸ σκότος γεγενῆσθαι καὶ τὰ λοιπὰ σημεῖα· ὅπερ ἱκανὸν ἦν αὐτοὺς ἐπιστρέψαι οὐ τῷ μεγέθει τοῦ θαύματος μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ εὐκαίρως συμβῆναι· μετὰ γὰρ πάντα τὰ τῆς παροινοίας τοῦτο γίνεται, ὅτε τὸν Θεὸν μόνον εἴασαν, ὅτε ἐπαύσαντο λέγοντες, καὶ τὰ πάντα ἐφθέγξαντο ἅπερ ἠθέλησαν.

ΤΟΛΩΣ. Ὁ μὲν παρὼν Εὐαγγελιστὴς περὶ τρίτην ὥραν ἐσταυρῶσθαί φησι τὸν Σωτῆρα· ὁ δὲ Ματθαῖος περὶ τὴν ἕκτην ὥραν τὸ σκότος γεγενῆσθαι· εἰκὸς δὲ ἦν περὶ τὴν τρίτην ὥραν σταυρωθῆναι τὸν Κύριον, φθάσαι δὲ ἕως τῆς ἕκτης. τὸ δὲ σκότος γενόμενον ἀπέστρεφε τοὺς πολλοὺς καὶ ἤρξαντο ἀδημονεῖν· οὐ μόνον διὰ τὸ γεγονὸς θαῦμα. ἀλλὰ καὶ καιρὸς ἦν μετανοεῖν τοὺς παροινήσαντας. τότε γὰρ ἤρξαντο λυπεῖσθαι ὅτε τὸν θυμὸν κατέλιπον καὶ πάντα ὅσα ἐποίουν τε ἅμα καὶ ἔλεγον· ἔνιοι δὲ λέγουσιν ὅτι Μάρκος μὲν τῆς ἀποφάσεως μνησθεὶς περὶ τρίτην ὥραν λέγει σταυρωθῆναι αὐτόν· τουτέστιν ὅτε ἡ ἀπόφασις γέγονε. τρίτη γὰρ ὥρα ἦν τότε. οἱ δὲ λοιποὶ Εὐαγγελισταὶ κατὰ τὴν ἕκτην σταυρωθῆναι ἐδήλωσαν· ἔστι δὲ τις παράδοσις ἀρχαῖα λέγουσα, ὡς ὁ Ἀδὰμ ἐκεῖ ἐτάφη ἔνθα ὁ Κύριος ἐσταυρώθη· ἵνα ἔνθα ἡ ἀρχὴ γέγονε τοῦ θανάτου, ἐκεῖ καὶ τέλος δέξηται· ἐδίδοσαν δὲ αὐτῷ πιεῖν καὶ οἴνῳ ἐσμυρνισμένῳ· πικρότατον γὰρ εἶδός ἐστιν ἡ σμύρνα· καὶ ὄξος μετὰ χολοῦς ἕτερος λέγει Εὐαγγελιστὴς· καὶ ἄλλος ἄλλό τι προσενεχθῆναι τῷ Κυρίῳ. Καὶ ἅπαντα ταῦτα ἐγένοντο· συρφετώδους γὰρ καὶ ἀτάκτου πλήθους ἴντος, παρὰ πάντων τοιαῦτα προσήγοντο. ἀλλ' οὐδὲ ὁ λέγων ἐδίδουν αὐτῷ πιεῖν καὶ οὐκ ἔλαβεν, ἐναντιοῦται τῷ λέγοντι· καὶ γευσάμενος οὐκ ἤθελε πιεῖν· ἐδέξατο μὲν γὰρ ἀλλ' οὐκ ἔπιε. βάλλοντες δὲ κλόρους ἐπὶ τὰ ἱμάτια πρὸς ἐμπαιγμὸν τοῦτο ἐποίουν ὡς βασιλέως ὄντα πενιχρά. τὴν δὲ αἰτίαν τῆς ἐπιγραφῆς

si quid præter res verè gestas confingere auderent. Sed neque is qui dixit eum postquam gustasset dixisse: *Consummatum est*, ostendit ipsum bibisse. non enim inter se pugnant, simpliciter gustare, & nõ bibere; sed benè conveniunt & unum idem sonant. Postquam igitur persuadere Pilato nequiverant, ut causam necis ejus inscriptàm cruci tolleret. (Erat hic titulus: *Rex Iudæorum*) sed is perseverans in sententia constanter dixit: *Quod scripsi scripsi*, ut alius narrat Evangelista: conati sunt deinde per ludibria & contumelias ostendere, non esse illum Regem. Quomodo autem Marcus ait fuisse horã tertiam, & tenebras esse factas? quoniam verisimile est, ipsum fuisse crucifixum ab hora tertia; à sexta verò tenebras esse factas, & reliqua signa. quod sufficiens erat ad Iudæos convertendos; non solũ magnitùdine miraculi, sed & opportunitate, qua tã aptè in id tempus incidebat, quo jam insultare ac bacchari lassi desierant, quãdo Deum solum reliquerant, quando jam tacebant, fessi clamorum; ad satietatem prolocuti quæcumque voluerant.

TOLOS. Pręsens quidem Evãgelista circa tertiam horam crucifixum fuisse Salvatorem ait: Matthæus verò circa sextam. Dici fortè posset cepisse pendere è Cruce hora tertia, & ibi perseverasse usq; ad sextam. Tenebræ porrò obortę conturbarunt plerosque, & ceperunt angi ac mœrere, non solùm ob prodigium ostensum inusitatæ obscurationis tali hora, sed conscientia sceleris, residente jam paululum furoris æstu, verberante re-

cordantes quàm crudeliter innocentem ad necem popoſciſſent. Ira videlicet qua prius flagrantes bacchabantur, jam viſo ejus,in quem exarſerant ſanguine ac plagis, in miſerationem vertebat: unde acta nunc priora dictaque damnabant. Sunt qui dicant Marcum quando ſcripſit crucifixum Dominum hora tertia,ſententiam qua Cruci adjudicatus eſt illa hora prolatam reſpexiſſe. Cujus deinde executio hora ſexta ceperit, qua cęteri Evangeliſtæ ſublatum revera in Crucem ſignificant. Cæterùm quædam fertur traditio antiqua, docens Adamum ibi ſepultum ubi Dominus crucifixus eſt: ut ubi mors initium ſumpſerat, ibi finem inveniret. Dederunt autem ei bibere vinum myrrhatũ, amariſſima quippe ad guſtum myrrha eſt. Acetum cum felle ait alius Evãgeliſta propinatum Domino: alius etiam aliud quidpiam. omnia hæc facta ſunt: Fæce illa confertæ ac furentis multitudinis varia ſimul contumeliarum genera licentiſſimè miſcente ad vexationem exoſiſſimi capitis, & ad omne ludibrium ſe patientiſſimè præbentis. Neque porrò qui ait: dederunt ipſi bibere & non accepit, contrarius eſt alteri dicenti: & cum guſtaſſet noluit bibere. libavit enim, ſed non ebibit. Sortes autem jaciunt in veſtes, illudentes earum vilitati, quòd tam parum lautè ac ſplendidè veſtitus fuiſſet qui Rex vocaretur. Cauſæ inſcriptio ſuperpoſita fuit animo concitandi ſpectantes in odium patientis, extinguendique miſericordiam ſi qua viſis ejus plagis naſceretur: & armandi potiùs linguas in convicia & increpationes ambitionis in talem, qui regnũ affectaſſet; cùm ſit res invidioſiſſima Tyrannis, præſertim ubi ab inope ac vili appetitur. Propterea & inter duos latrones crucifixus eſt, ut videretur pati tamquam maleficus; & ut impleretur dictum Prophetæ; cum ſceleratis reputatus eſt.

ἔθηκαν ἐπάνω αὐτῦ, ἵνα ⓐ διερχόμενοι μὴ μόνῳ ⓒ ὠκ ἐλεῶσιν αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ λοιδορῶσιν· καὶ ὑβρίζωσιν ὡς τύραννῳ καὶ βασιλέα ἑαυτὸν ἀναγορεύοντα. Ἀφ' τῦτο γὰρ καὶ μεταξὺ τῶν δύο λῃστῶν ϛαυρῦσιν αὐτὸν, ἵνα δόξῃ ὡς κακοῦργος πάσχειν, καὶ ἵνα πληρωθῇ ὃ ῥηθὲν ὑπὸ τῦ προφήτυ· ὅτι καὶ μετ' ἀνόμων ἐλογίσθη.

29. Et prætereuntes blaſphemabant eum, moventes capita ſua & dicentes: Vah qui deſtruis Templum, & in tribus diebus reædificas,

30. Salvum fac temetipſum deſcendens de Cruce.

31. Similiter & ſummi Sacerdotes illudentes, ad alterutrum cum Scribis dicebant, Alios ſalvos fecit, ſeipſum non poteſt ſalvum facere.

32. Chriſtus Rex Iſrael deſcẽ-

„ Καὶ ⓐ παραπορευόμενοι ἐβλασφήμων αὐτὸν ⓦ, κινοῦντες τὰς κεφαλὰς „ αὐτῶν, καὶ λέγοντες, Οὐά ὁ καταλύων τ ναὸν, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις „ οἰκοδομῶν,

„ Σῶσον σεαυτ, καὶ κατάβα ἀπὸ „ τῦ ϛαυρῦ.

„ Ομοίως καὶ ⓐ ἀρχιερεῖς ἐμπαίζοντες, πρὸς ἀλλήλους μ τῶν „ γραμματέων ἔλεγον ⓦ, Ἄλλους ἔσω„ σεν, ἑαυτὸν δ οὐ δύναται σῶσαι.

„ Ο Χριστὸς ὁ βασιλεὺς τ Ισραὴλ κατα-

„ καταβάτω νῦν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, ἵνα
„ ἴδωμεν καὶ πιστεύωμεν. καὶ οἱ συ-
„ νεσταυρωμένοι αὐτῷ ὠνείδιζον αὐ-
„ τόν.

„ dat nunc de Cruce; ut videa-
„ mus & credamus. Et qui cum
„ eo crucifixi erant, convitiaban-
„ tur ei.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Καταβάτω ἀπὸ τοῦ σταυροῦ. ὃ καταβῆναι ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, ὦ παράνομοι, φυγὴ ἦν τοῦ θανάτου. τοῦτον οὖν οὐκ ἔφυγεν οὐδὲ κατῆλθεν. ἑκουσίως γὰρ ἦλθεν ἐπὶ ὃ τάθος. τίς γὰρ ἂν αὐτὸν καὶ ἠνάγκασε μὴ βουλόμενον; οὕτως ὁ Αθανάσιος.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Καὶ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ βλέποντες ἀνεσκολοπισμένον ὀνειδίζουσι καὶ αὐτοὶ οἱ παραπορευόμενοι· καὶ, ὃ πάντων χαλεπώτερον ἦν, καὶ ἐπ' αἰτίᾳ ἀπατεῶνος καὶ πλάνου τὰ αὐτὰ παθεῖν. διὸ καὶ ἔλεγον, ὁ Χριστὸς ὁ βασιλεὺς Ισραὴλ κατάβηθι ἀπὸ τοῦ σταυροῦ· καὶ πάλιν, ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι. καίτοι φαίη τις ἂν πρὸς αὐτοὺς, εἰ ἄλλους ἔσωσεν καὶ οἶσθα τοῦτο κατ' ἀλήθειαν γεγονὸς, πῶς οὐκ ἂν ἴσχυσεν ἑαυτὸν τῶν σῶν ἐξελέσθαι χειρῶν; ἀλλ' ἐντεῦθεν καὶ τὰ πρότερα σημεῖα ἐπεχείρουν διαβάλλειν. οὐκοῦν οὐδὲ οἱ προφῆται ἦσαν, οὐδὲ οἱ δίκαιοι. ἐπειδὴ αὐτοὺς οὐκ ἐξήρπαζεν τῶν κινδύνων ὁ Θεός. ἀκριβέστερον δὲ ὁ Λουκᾶς περὶ τῶν λῃστῶν ἐκτίθεται. ὁ μὲν γὰρ Ματθαῖος καὶ Μάρκος παρατρέχοντες εἶπον· ὅτι καὶ οἱ συσταυρωθέντες ὠνείδιζον αὐτόν. ὁ δὲ Λουκᾶς ἕνα μὲν τὸν βλασφημήσαντα, τὸν δὲ ἕτερον ἐπιτιμᾷν αὐτῷ, ᾧ καὶ δικαίως ἐπηγγέλθη μεγάλη τιμή. ἠδύναντο δὲ καὶ οἱ δύο πρότερον βλασφημεῖν, οὐκ εἰδότες ἐφ' ᾧ κατεκρίθη· μαθόντες δὲ, τὸν μὲν ἕτερον παραιτήσασθαι βλασφημεῖν, τὸν δὲ ἕτερον καὶ μαθόντα μὴ ἀποσχέσθαι, ἀμετάθετον ἔχοντα τὴν πονηρίαν.

ΤΟΛΩΣ. Οὐ μόνον οἱ στρατιῶται βλασφημοῦντες εἰς τὸν Κύριον ἐλοιδόρουν αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ οἱ παραπορευόμενοι τὴν ἰδὸν ὡς πλάνον τε καὶ παράνομον. ὡσαύ-

ANONYMI. *Descendat de cruce*. Descendere de Cruce, ò impij, fuga mortis fuisset. Mortem verò Dominus non fugit; ideò non descendit. volens enim & spontè venit ad Passionem. nam quis ipsum cogeret nolentem? Sic Athanasius.

VICTORIS ANT. Etiam in Cruce suspensum intuentes, amaris incessunt dictis ipsi quoq; prætereuntes; &, quod omnium erat intolerandum maximè, ea illum ut seductorem & impostorem pati exprobrant. quare & dicunt: *Christus Rex Israel descendat de cruce*. & rursus: *Alios salvos fecit, seipsum non potest salvum facere*. Atqui, dicat istis quispiam, si alios salvos fecit; & id verè nosti ab eo factũ, quidni etiã potuerit se tuis è manibus eripere? Sed hæc eò pertinebat calumnia, ut signa quæ fama erat ab eo patrata falsi suspicione traducerent. At si hoc argumentum valet, nec Prophetæ, Prophetę fuerint, nec justi, justi: quoniam eos non exemit periculis Deus. Accuratiùs verò Lucas de Latronibus narrat. nam Matthæus & Marcus cursim de his agentes, solùm illud memorant: eos qui crucifixi cum eo erant, ipsi conviciatos. At Lucas distinctè docet: unum quidem blasphemasse, ob id ab altero increpitum; cui justè magna merces repromissa sit. Fieri potuit ut ambo initio blasphemarent; nescientes quam ob causam damnatus esset: cùm didicissent autem, alterum quidem correxisse blasphemiam;

alium

alium obfirmatum in malitia nequaquã à blaſphemando deſtitiſſe.

TOLOSANI. Non ſolùm milites blaſphemantes Dominũ maledictis impetebant; ſed & præterеuntes fortè per illam viam, ſeductorem & impium vocabant. Accinebant Sacerdotes dicentes; qui alios ſalvos fecit, ſibi ipſi non conſulit: miracula quoque ejus criminabantur ut ficta, & fraudulenter ſimulata. ne ipſi quidem crucifixi cum eo abſtinebant à convicijs in eum. principio quidé ambo; deinde alter illorum reſipuit; agnoſcens innocentiam Chriſti, ut Lucas teſtatur, & ſocium blaſphemantem increpans.

τως ὃ δὲ οἱ Ἱερεῖς φάσκοντες· ὁ ἄλλους σώζας ἑαυτὸν οὐ σώζει. τὰ θαύματα αὐτοῦ διαπερ διαβεβλημένα, ὡς φαντασίᾳ τινὶ γεγονότα δὲ ἀπάτῃ. καὶ οἱ συνεσταυρωμένοι ὠνείδιζον αὐτόν. ἐν ἀρχῇ μὲν ἀμφότεροι· εἶτα ὁ εἷς ἐπέγνω αὐτὸν ἀναίτιον, ὡς ὁ Λουκᾶς λέγει, καὶ τῷ βλασφημοῦντι ἐπετίμα.

NYSSENI. Diligentius Lucas quę ad Latrones ſpectant executus eſt. nam Matthæus quidem, & hic noſter Euangeliſta obiter dumtaxat dicunt; convicijs affectum Dominum etiam ab ijs qui crucifixi cum eo erant. Lucas autem unum ipſorum fuiſſe ait qui blaſphemaverit; à quo alius tantùm abfuerit, ut etiam eo nomine objurgaret ſocium. Fortè ambo initio in blaſphemia conſentiebant, ignorantes cauſam condemnationis Domini, quam deinde cùm cognoviſſent, alter quidem eorum blaſphemare deſijt: alterius irrevocabilis ad injuriam impetus fuit. quare ad finem uſque in blaſphemia perſtitit.

ΝΥΣΣΑΙΟΥ. Ακριβέστερον ὁ Λουκᾶς ὡς πρὸς τοὺς λῃστῶν λέγει· ὁ μὲν γὰρ Ματθαῖος καὶ ὁ παρὼν Εὐαγγελιστὴς ὡς ἐν παρόδῳ λέγουσιν, ὅτι οἱ συσταυρωθέντες ὠνείδιζον αὐτόν. ὁ δὲ Λουκᾶς ἕνα μὲν τῶν βλασφημούντων φησὶ· τὸν δὲ ἕτερον μᾶλλον ἐπιπλῆξαι αὐτῷ· ἴσως δὲ καὶ οἱ δύο τοιοῦτοι ἐβλασφήμουν· μὴ εἰδότες τὴν αἰτίαν δι' ἣν κατεκρίθη· μαθόντες δὲ ὕστερον, ὁ μὲν εἷς ἀφῆκε τὸ βλασφημεῖν· ὁ δ' ἄλλος ἀμεταθέτον ἔχων τὴν κακίαν μέχρι τέλους ἔμεινε βλασφημῶν.

33. Et facta hora ſexta, tenebrę
„ factæ ſunt per totam terram uſ-
„ que in horam nonam.

34. Et hora nona exclamavit
„ Ieſus voce magna, Eloi, Eloi,
Pſal.21.1 „ lammaſabachthani? quod eſt in-
„ terpretatum, Deus meus, Deus
„ meus, ut quid dereliquiſti me?

„ Γενομένης δὲ ὥρας ἕκτης, σκότος
„ ἐγένετο ἐφ' ὅλην τὴν γῆν ἕως ὥρας
„ ἐνάτης.

„ Καὶ τῇ ὥρᾳ τῇ ἐνάτῃ ἐβόησεν
„ ὁ Ἰησοῦς φωνῇ μεγάλῃ, λέγων, ἐλωΐ,
„ ἐλωΐ λαμμὰ σαβαχθανί; ὅ ἐστι μεθερ-
„ μηνευόμενον, ὁ Θεός μου, ὁ Θεός
„ μου, εἰς τί με ἐγκατέλιπες;

ANONYMI. Tenebræ factæ ſunt, quaſi Sole non ſuſtinente intereſſe tantæ in Dominum contumeliæ: nec præbere uſuram lucis ſuæ Deicidis, ut ait Gregorius ad Cledonium. Clamavit autẽ Ieſus

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Σκότος ἐγένετο ὡσπερ τοῦ ἡλίου ὑποχωρήσαντος τῇ τοῦ δεσπότου παροινίᾳ, καὶ οὐκ ἀνεχομένου δοῦναι τὸ οἰκεῖον φωταγωγὸν τοῖς θεοκτόνοις, καθώς φησι Γρηγόριος ἐν τοῖς πρὸς Κλεδόνιον. ἐβόησε δὲ ὁ Ἰησοῦς

τὰς

πὰς ὑπὲρ τ ἀνθρωπότητ@ ἱκεσίας ἀναπέμπων, ὡς δεύτερ@ Ἀδὰμ ⁊ δευτέρα ἀπαρχὴ γλυόμθν@ τ ἡμετέρ@ γλύος.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ἑκτης ὥρας λοιπὸν γλυομθνης γέγονεν ὅπερ ἤτ@ν Ⓦ Ἰησ@ῦν ζ ἀφανὲ σημεῖον. ὅπερ καὶ ὑπέχετο δώσειν λέγων, γλυεὰ πονηρὰ ⁊ μοιχαλὶς σημεῖον ἐπιζητεῖ, κ σημεῖ@ οὐ δοθήσετ@ αὐτῇ εἰ μὴ τ σημεῖον Ἰων, ⁊ ὅταν ὑψώσητε Ⓦ γὼν τ ἀνθρώπ@, τότε γνώσεσθε ὅτι ἐγώ εἰμι. κ γὰρ πολλῷ θαυμασότερ@ ὑπὸ τ σωτῆρ@ τοιαῦτα γλυέσθαι, ἢ βαδίζοντας ὑπὸ τ γῆς. ⁊ ὅπερ οὐδέποτε τοιότερ@ Ⓦ Σωσθη, ἀλλ' ἢ ἐν Αἰγύπτῳ μόνον ὅτε τ πάσχα ἐτελεῖτ@ · ⁊ γὰρ ἐκεῖνα τ̃των τύπος ἦν. κ ἵνα μὴ εἴπωσιν, ἔκλειψιν εἶ τ γεγυημθνον, διὰ τ̃τ@ κ τεσσαρες ⁊ δέκατον ἦν, ὅτε ἔκλειψιν συμβῆναι ἀμήχανον. ἐν μέσῃ δὲ ἡμέρᾳ, ἵνα πάντες οἱ τ γλ̃ οἰκ̃ντες μάθωσιν. ⁊ μ τ̃των δὲ φθέλετ@, ἵνα μάθωσιν ὅτι ἔτι ζῇ, ⁊ αὐτὸς τ̃τ@ ἐποίησε, ⁊ γένωντ@ κ ἐντεῦθεν ὑπεικέτεροι. ⁊ λέγ, Ελωΐ Ελωΐ λαμμὰ σαβαχθανί, ἵνα μάθωσιν ὅτι μέχρις ἐσχάτης ἀναπνοῆς ὑμᾶ τ πατέρα ⁊ ὐκ ἔστιν ἀντίθεος. διὸ ⁊ τοιφωνικὼ ἀφῆκε φων, ὥστε αὐτ γλυέσθαι καταδῆλον, διὰ πάντων δηκνὺς αὐτ τ ὁμόνοιαν τ ποὸς Ⓦ γεγυηκότα.

supplicationes pro humano genere ad Cœlum mittens, ut fecundus Adam, & alteræ primitiæ generis noſtri.

VICTORIS ANT. Sexta deinceps hora contigit, quod à Ieſu petierant è Cœlo ſignum. quod & ſe ſe promiferat daturum, dicens: *Generatio prava & adultera ſignum quærit, & ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ Prophetæ. cùm exaltaveritis filiũ hominis cognoſcetis quia ego ſum*. Sanè multò erat admirabiliùs, eo in cruce fixo talia fieri, quàm eodem ambulãte ſuper terram. Tale inquam ſignum, quod numqùam antea eveniſſet, niſi in Ægypto ſolùm quando Paſcha celebrabatur. etenim illa horum figura erant. Ne autem dicant Eclipſim hanc fuiſſe naturalem; obſtat quod quartadecima numerabatur Lunæ dies: quo tempore nequit Eclipſis naturalis fieri. Meridie porrò contigit obſcuratio, ut eam omnes qui ubique terram incolunt pariter obſervarent. Poſt hæc loquitur, ut demonſtret ſe vivere, & hujus prodigij autorem eſſe, ac ſic furorem temperarent, & ait: *Eloi, Eloi lamaſabachthani*. ut intelligerent ſe uſque ad ultimum ſpiritum Patrem honorare, nec Deo eſſe contrarium. quam ob cauſam ſumptas ex Prophetia voces protulit, ut conſtaret & manifeſta per omnia fieret, ipſius cum Patre concordia.

„ Καί τινες τ̃ν παρεστηκότων ἀκού-
„ σαντες, ἔλεγ@, ἴδε, Ηλίαν φω-
„ νεῖ.

„ Δραμὼν δέ τις, καὶ γεμίσας
„ σπόγγ@ ὄξους, περιθείς τε καλάμῳ,
„ ἐπότιζεν αὐτ@, λέγων, ἄφετε, ἴδω-
„ μεν εἰ ἔρχετ@ Ηλίας καθελεῖν αὐ-
„ τόν.

35. Et quidam de circumſtantibus audientes, dicebant, Ecce,
„ tibus audientes, dicebant, Ecce,
„ Eliam vocat.

36. Currens autem unus, &
„ implens ſpongiam aceto, circũ-
„ ponenſq; calamo, potum dabat
„ ei, dicens, Sinite: videamus ſi
„ veniat Elias ad deponendũ eum.

ΑΥΤΟΥ. Αλλ' ὅρα καὶ ἐντεῦθεν

EIVSDEM. Vide autem quid inde

inde ipsis in mentem venerit. Putarunt Ellam vocari. Indoctorum militum, hæc, puto, erat imperitia. oblatio verò aceti per spongiam, insanum ac illiberale ludibriũ fuit. Itaque non à Iudæis solùm, sed à Gentilibus etiam irrisiones sustinuit Dominus. Illa verba: ut quid? ostẽdunt nullam in ipso fuisse causam cur ista pateretur. Porrò ipsũ non derelictũ, prius ipse docuerat dicens: *Non sum solus, Pater mecum est*. In seipso autem figurat statum nostrum. nos enim videlicet verè derelicti & despecti fueramus: postea vocati, & salvi facti passionibus ejus, qui in natura Divina pati non poterat.

τὼ Δράνοιαν ἀυτῶν. ἐνόμιζον γὸ φησιν Ηλίαν ἔρ) ⓦ καλύμμ@ · ῥαπιωτῶν ὡς οἶμαι ἄγνοια τῦτο. ἢ ἡ τῦ ὄξυς πάλιν προσαγωγὴ δι' τῦ σπόγγ, τῆς ἀναγκαίτ ἢ ἀπαιδέυτ παιδιᾶς ἔργον ἰῶ. ὡς καὶ Ιυδαϊκὼ καὶ Ελληνικὼ χλεύων ὑπέμειναν ὁ Κύρι@. ὃ δὲ, ἵνα τί; δείκνυσιν ὅτι ὐδεμία παρ' ἀυτῷ αἰτία · καὶ ὅτι οὐκ ἐγκαταλέλειπτο, προῆκεν ὅτι οὐκ εἰμὶ μόν@. ὁ πατὴρ μετ' ἐμῦ ἐστιν. ἐν ἑαυτῷ δὲ τυποῖ ὃ ἡμέτερ ⓦ. ἡμεῖς γαρ οἶμαι ⓐ καταλελειμμένοι & παρεωραμμένοι, εἶτα προσκεκλημένοι καὶ σεσωσμένοι τοῖς τῦ ἀπαθῦς πάθεσιν.

37. Iesus autem emissa voce
„ magna, expiravit.

„ Ο δὲ Ιησῦς ἀφεὶς φωνὼ μεγάλω, ἐξεπνευσε.

EIVSDEM. Vt ostenderet rem hanc esse potestatis ejus. quid enim ait præsens Evangelista? *Pilatus autem mirabatur si jam obijsset*: Et ob hoc ipsum Centurio credidit quod viderat sua ipsum potestate mori. Vox autem hæc qualis fuerit, Lucas in hunc modum exprimit: *Pater in manus tuas commendo spiritum meum*. Et hoc in nostrarum animarum fructum cedit: quæ solutę corpore, per omnium Salvatorem Christum in manus Dei viventis transmittũtur. Et hoc sciens Petrus scribit: *Itaque qui patiuntur secundum voluntatem Dei, fideli Creatori commendent animas suas*.

ΑΥΤΟΥ. Ινα δηχθῇ ὅτι κατ' ἐξουσίαν ὃ πρᾶγμα γινεται · τί γὸ φησιν ὁ παρὼν διαλελισμὸς; ἐθαύμασεν ὁ Πιλάτ@ εἰ ἤδη τέθνηκε, καὶ ὅτι Κεντυρίων δι' τῦτο μάλιστα ὁπίστευσε, ὅτι μετ' ἐξουσίας ἀπέθανεν. ἡ δὲ φωνὴ, ὡς φησι Λυκᾶς, ἰῶ, Πάτερ εἰς χεῖράς συ παραθήσομαι ὃ πνεῦμάμυ. καὶ τῦτο γαρ κατώρθωται τ ἡμετέρας ψυχὰς δι' τῦ πάντων ἡμῶν σωτῆρ@ Χριστῦ, ὃ εἰς χεῖρας Θεῦ ζωντ@ ἀπαλλαττομένας τῦ σώματ@ πέμπεσθαι. καὶ τῦτο εἰδὼς ὁ Πέτρ@ γράφει, ὥστε καὶ ⓓ πάσχοντες κ' ὃ θέλημα τῦ Θεῦ πιστῷ κτίστῃ παρατιθέσθωσαν τὰς ἑαυτῶν ψυχάς.

TOLOSANI. Tenebræ factæ sunt non in uno loco, sed in universa terra, ut Magnus Dionysius testatur. ne autem quidam dicerent deliquium hoc naturale Solis fuisse; quartadecima Lunæ die cõ-

ΤΟΛΩΣ. Σκότος ἐγένετο οὐκ ἐν ἑνὶ τόπῳ ἀλλ' ἐν πάσῃ τῇ γῇ, ὡς ὁ μέγας Διονύσι@ μαρτυρεῖ. ὅπως δὲ μὴ εἴπωσί τινες ἔκλειψιν εἶ) ὃ γεγονέναι· ἐν τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ ἡμέρᾳ τῆς σελήνης γέγονε ὃ σκότ@ · ἡ γαρ ἔκλειψις τῦ ἡλίυ συμβαίνουσων τῶν φωσήρων

НБ ОНУ імені І. Мечн

ρων ἦν ἐκ Δαμέτης διϊσαμβύων. ἐν μέσῃ δὲ ἡμέρᾳ ἐγένετο ἵνα πάντες οἱ τῆς οἰκοῦντες μάθωσι ὃ μεγμημβύω. φθέγγεται δὲ καὶ ὃ Ηλὶ λαμασαβαχθανί δηκνύων τὼ θεὸν ὃν πατέρα ἡμῶν καὶ μέχρι τελευτῆς. ὃ δὲ ἵνα τί, δείκνυσιν ὅτι ἀδεμία παρ' ἄλλῳ αἰτία· ὅτι δὲ ἐκ ἐγκαταλέλειπτο ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἀυτὸς μαρτυρεῖ θεοφόρων, ἐκ εἰμὶ μόνος ὅτι ὁ Πατήρ μου μετ' ἐμοῦ ἐστί. θεοτυποῖ δὲ καὶ ὃ ἡμέτερος ἐν ἑαυτῷ· ἡμεῖς γὰρ ἡμῶν οἱ ἐγκαταλελειμμένοι· εἶτα θεοελειμμένοι ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος καὶ σεσωσμένοι τοῖς παθήμασιν ἀυτοῦ. ἐπὶ ὃ καὶ ὡς ἑβραῖος τοῦτο εἴρηκεν ὑπὸ τῶν ἑβραίων ἐξ ὧν ὑπῆρχε κατὰ σάρκα. ὀξος ὃ ποτίζουσιν ἀυτὸν ὅπως ὑπὸ τῆς δριμύτητος ταχέως ἀποθάνῃ. Καὶ ἡ κραυγὴ ἀυτοῦ ἡ μεγάλη τὼ δεσπόταν ὑποσήμαινεν ἣν κατὰ τοῦ θανάτου ἔσχε· καὶ ὅτι ἑκὼν ἀποθνήσκει. τίς δὲ ἦν ἡ φωνή. ὁ μὲν παρὼν Εὐαγγελιστὴς οὐκ εἴρηκεν· ὁ δὲ Λουκᾶς ἐδήλωσε. Πατὲρ εἰς χεῖράς σου παρατίθεμαι τὸ πνεῦμά μου.

tigerunt hæ tenebræ; hoc eſt oppoſitis è diametro luminaribus; quorum coitus in eodē Cœli puncto neceſſarius eſt, ut Sol naturaliter deficiat. Perpetrata porrò eſt hæc obſcuratio meridie, ut neminem uſpiam terrarum degentium lateret id factum. Pronunciat verò Chriſtus *eli lammaſabachthani*, oſtēdens ſuam in Patrem reverentiam & venerationem uſque ad finem conſtantem. Simul ut indicet nulla ſe culpa propria in id ſuppliciū incidiſſe, ſi enim ſibi eſſet culpæ conſcius, non auderet interrogare cur eſſet derelictus. Non fuiſſe autem verè ac omninò derelictum à Patre ipſe teſtatur dum ſic prius locutus eſt: non ſum ſolus, ſed Pater meus mecum eſt. Loquitur ergo in perſona noſtra quando ſe ait derelictum. nos enim verè ſumus prius derelicti, deinde aſſumpti à Salvatore, & ſalvati perpeſſionibus ipſius. Præterea ut Hebræus, hoc dixit de Hebræis, ex quibus extitit ſecundùm carnem. Aceto verò illum potant, ut ea acrimonia adurgeretur ad mortem. Iam clamor ille morientis magnus poteſtatem ipſius indicabat & imperium in mortem. unde apparebat eum ſpontè ac volentem mori. quæ porrò iſta fuerit exſpirantis vox, hid quidem Evangeliſta non expreſſit; ſed declaravit Lucas & retulit, hanc videlicet: *Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum.*

„ Καὶ τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχί-
„ σθη εἰς δύο ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κά-
„ τω.

„ Ἰδὼν δὲ ὁ Κεντυρίων ὁ παρεστη-
„ κὼς ἐξ ἐναντίας αὐτοῦ, ὅτι οὕτω κρά-
„ ξας ἐξέπνευσεν, εἶπεν, ἀληθῶς ὁ
„ ἄνθρωπος οὗτος υἱὸς ἦν Θεοῦ.

38. Et velum Templi ſciſſum
„ eſt in duo, à ſummo uſque deor-
„ ſum.

39. Videns autem Cēturio qui
„ ex adverſo ſtabat, quia ſic cla-
„ mans expiraſſet, ait, Verè hic
„ Filius Dei erat.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Τοῦτο γὰρ ἦν ὃ μετ' ἐξουσίας ἀφῆκε τὸ πνεῦμα οὔτε γὰρ οἱ αὐτίκα ἀποπνέοντες ἰσχύουσι μετὰ κραυγῆς ἀφιέναι τὴν ψυχήν, ἥπτηται τοῦ

TOLOSANI. Hoc fuit cum poteſtate emittere ſpiritum. neque enim mox expiraturi vires habent ad contendendam vocem, & ſic

emittendam cum clamore animã, exhausto doloribus corpore, jamq; istis conatibus impari.

VICTORIS ANT. Hæc vox velum scidit, & monumenta aperuit: & domum fecit desertam. Fecit autem hoc, nõ inhonorans Tẽplum, sed indignos esse Iudæos, ostendens qui in eo versarentur. sed & prophetia erat futurę desolationis, prænuncians etiam desinere oportere Legis umbram, pãdi autem & monstrari Sancta Sanctorum, per fidem in Christum justificatam; ut jam nemine arcente in interius curramus tabernaculũ. Et quomodo non verus Dei Filius fuit qui petras disrupit, qui Orbi tenebras obduxit, qui monumenta aperuit, & mortuos ad vitam revocavit, non contactu sui corporis, utique in cruce positi, sed nutu ac voluntate sola resuscitans ipsos? Et propterea non solũ mortui resurgunt, sed & petræ scinduntur, & terra concutitur: ut discant eũ qui ea faciat, multò magis potuisse ipsos malè mulctare ac disrũpere.

σώματος τῆς ἀληθείας.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Αὕτη ἡ φωνὴ ὃ καταπέτασμα ἔσχισε, καὶ τὰ μνημεῖα ἠνέῳξε, καὶ τὸν οἶκον ἐποίησεν ἔρημον. ἐποίησε δὲ τοῦτο, οὐκ ἀνυβρίζων τὸν ναόν, ἀλλὰ ἀναξίους αὐτοὺς ἀποφαίνων τῆς σκιᾶς ταύτης· ἀλλὰ καὶ προφητείαν τῆς μελλούσης ἐρημώσεως εἶναι, καὶ ὡς ἔδει σωπᾶσθαι τὸν τοῦ νόμου σκιάν· προδηλοῦσθαι δὲ τὰ ἅγια τῶν ἁγίων διὰ πίστεως τὴν εἰς Χριστὸν δεδικαιωμένης, ἵνα λοιπὸν ἐλεύθερον ἐν ἐλευθέρᾳ εἰς τὸν ἐσώτερον λοιπὸν προέλθωμεν σηκόν. καὶ πῶς οὐκ ἀληθινὸς ὁ τοῦ Θεοῦ υἱὸς ὁ τὰς πέτρας διαῤῥήξας, τὸν οἰκουμένου σκοτάσας, καὶ ἀνοίξας τὰ μνήματα, καὶ νεκροὺς ἀναβιώσας προσκαλέσας, οὐχ ἁψαμένου τοῦ σώματος· ἀναχθέντος ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, θελήματι μόνον ἀναστήσας αὐτούς; καὶ διὰ τοῦτο οὐχ ἁπλῶς ἐγείρον, ἀλλὰ καὶ πέτρας ῥήγνυσθαι, καὶ γῆν σείεσθαι· ἵνα μάθωσιν ὡς ὁ ταῦτα ποιῶν, πολλῷ μᾶλλον αὐτοὺς ἠδύνατο καὶ πτῶσαι καὶ ῥῆξαι.

40. Erant autem & mulieres
„ de longe aspicientes: inter quas
„ erat Maria Magdalene, & Maria
„ Iacobi Minoris, & Ioseph Ma-
„ ter, & Salome.

41. Quæ cùm esset in Galilæa,
„ sequebantur eum, & ministra-
„ bant ei, & aliæ multæ, quę simul
„ cum eo ascẽderant Ierosolymã.

„ Ἦσαν δὲ καὶ γυναῖκες ἀπὸ μα-
„ κρόθεν θεωροῦσαι· ἐν αἷς ἦν Μαρία ἡ
„ Μαγδαληνὴ, καὶ Μαρία ἡ τοῦ Ιακώ-
„ βου τοῦ Μικροῦ καὶ Ιωσῆ μήτηρ, καὶ
„ Σαλώμη.

„ Αἵ καὶ ὅτε ἦν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ
„ ἠκολούθουν αὐτῷ, καὶ διηκόνουν αὐτῷ· καὶ
„ ἄλλαι πολλαὶ αἱ συναναβᾶσαι αὐτῷ
„ εἰς Ιεροσόλυμα.

EIVSDEM. Minus terribilis mulieribus, quàm Apostolis erat hæc rerum scena. Itaq; permanent ibi Maria Magdalene, & Mater Domini, & Ioseph Mater. Propterea & Ioannes ait stetisse juxta crucem Iesu Matrem. Ministerium porrò cujus Evangelista meminit

ΑΥΤΟΥ. Ἐλαττοῦται ἐνταῦθα φοβερὸν ταῖς γυναιξὶν, ἢπερ τοῖς ἀποστόλοις τὸ φάσμα· καὶ θεωροῦσιν Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ, καὶ ἡ μήτηρ τοῦ Κυρίου, καὶ τοῦ Ιωσῆ μήτηρ. διὸ καὶ Ἰωάννης ἔφη παρεῖναι τῷ σταυρῷ τὴν μητέρα. ἡ δὲ διακονία τῶν γυναικῶν τῶν ἐπομένων τὰ ἀπὸ τῶν χρημάτων ἀναλώματα.

ἀναγ-

ἀναγκαία δὲ ἦν καὶ τῷ θεῷ ἡ τῶν γυναικῶν εἰς ὃ γνῶναι πρὸ πίθεται, ἵνα αὖπαλ ἀπαντήσωσι, καὶ τὴν ἀναστάσεως τὴν ἐπαγγελίαν τοῖς μαθηταῖς κομίσωσι. ὃ γὰρ γλῶττα ὃ κατακριθὲν, τοῦτο πρὸς ὃ ἀπολαύειν τῶν ἀγαθῶν θεωρίας προηγόρευσε. τὴν δὲ μητέρα τοῦ Κυρίου ἐπονομαστέον λέγειν Ματθαῖόν τε καὶ Μᾶρκον μητέρα Ιακώβου τοῦ μικροῦ καὶ Ιωσὴφ, ὡς φησιν ὁ μακάριος Ιωάννης. Ἀπολιναρίου δὲ μηδὲ μνήμην αὐτῆς πεποιημένου φησὶ Ματθαῖος καὶ Μᾶρκος. τὴν δὲ Σαλώμην ἴσως ἐπονομαστὶ λέγειν Μᾶρκον τὴν μητέρα τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου, ἥπερ καὶ ὁ Ματθαῖος ἐμνημόνευσεν ἀνωνύμως. τούτων γὰρ ὡς ὅτι σεμνοτέρων δι' ἀρετὴν μνημονεῦσαι καλῶς ἐδοκίμασε.

ΤΟΛΩΣ. Ἐσχίσθη τὸ καταπέτασμα, τοῦ Θεοῦ μηνύσαντος διὰ τούτου ὡς ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις ἀπέστη ἀπὸ τοῦ ναοῦ. καὶ ὡς τὰ ἄψυχα τῶν ἀλόγων πᾶσι βάσιμα καὶ θεατὰ γενήσονται· ὃ καὶ γέγονε τῶν Ρωμαίων εἰσελθόντων. καὶ τὰς σημαίας αὐτῶν εἰς τὰ ἄδυτα εἰσαγαγόντων καὶ τὴν χοιρείαν κεφαλήν· ἃ ὅπερ οἱ Ιουδαῖοι ἐν ταῖς συμφοραῖς ἐποίουν διαῤῥηγνύντες τὰς χιτῶνας, τοῦτο πεποίηκε καὶ ὁ ναὸς ὥσπερ ἔμψυχόν τι ὑπὸ τῷ κτίσματι πάσχοντι· ἰδὼν δὲ ὁ Κεντυρίων τουτέστιν ὁ ἑκατόνταρχος ὅτι θεοπρεπῶς ἐξέπνευσε τε καὶ ἐκουσίως, ἐθαύμασέ τε καὶ ὡμολόγησε· διὸ καὶ ὁ Πιλᾶτος μαθὼν ὡς ἤδη τέθνηκεν, ἐξεπλάγη. τὰς ἄλλας δὲ γυναῖκας Θαδδαίου ὁ Εὐαγγελιστὴς τῶν ὑπισχνουμένων ἐμνημόνευσεν.

mulierum ſequentium, ſitum erat in ſuppeditatione pecuniæ ad neceſſarios ſumptus. cæterùm alia ex cauſa neceſſarium fuit, ut mulieres huic ſpectaculo intereſſent: videlicet ut notarent oculis ubi poneretur, & locum Sepulcri: quò deinde officio pietatis occurrētes, primum reſurrectionis nunciū Diſcipulis afferrent. Genus enim jam à primæ mulieris per ſerpentem ſeductæ lapſu, publica quadam invidia damnatum, dignari Deus voluit prima lætitia & conſpectu reſurgentis Chriſti. Porrò Matrem Domini intellexiſſe putandi ſunt Matthæus & Marcus per matrē Iacobi Minoris & Ioſeph, ut ait Beatus Ioannes. Apolinaris tamen putat nullam ejus feciſſe mentionem Matthæum & Marcum. Salomen verò fortaſsè credendum ſit vocatam à Marco matrem filiorum Zebedæi, cujus & Matthęus meminit tacito nomine. Harum tamquam inſigniorum virtute, ac venerabilium præ cæteris, faciendam ſibi putarunt diſtinctam, eximiamque mentionem.

TOLOSANI. Sciſſum eſt velum Deo ſignificante per hoc; Spiritus Sācti gratiam à Templo abituram, & Sancta Sanctorum omnium & greſsibus & viſibus prophanorum aperienda. quod perpetratum eſt ingreſſis eò Romanis, & ſigna ſua, ac præterea porcinum caput in intima Adytorum inferentibus. Deinde quod Iudæi in cladibus ac caſibus acerbis faciebant, dirumpentes veſtimenta, hoc quaſi vivens quiddam & præditum anima Templum fecit in injuria & cęde contumelioſa conditoris ſui. Videns autem Centurio, hoc eſt Dux centum militum, ita Chriſtum exſpiraſſe, ut dominium in mortem ſuum magnitudine illa vocis extremæ demonſtraret, ſicque declaraſse ſe volentem mori, admiratus & confeſſus, credidit. Simili ex cauſa Pilatus audiens jam mortuum, obſtupuit. Ad Mulieres quod atti-

net, ſciendum : Evangeliſtam cæteris præteritis inſigniorum dumtaxat meminiſſe.

42. Et cùm jam ſerò eſſet factum (quia erat Paraſceve, quod eſt ante Sabbathum.)

43. Venit Ioſeph ab Arimathæa nobilis Decurio, qui & ipſe erat expectans regnum Dei, & audacter introivit ad Pilatũ, & petijt corpus Ieſu.

44. Pilatus autem mirabatur ſi jam obijſſet. Et accerſito Centurione, interrogavit eum ſi jam mortuus eſſet,

45. Et cùm cognoviſſet à Centurione, donavit corpus Ioſeph.

46. Ioſeph autẽ mercatus ſindonem, & deponens eum, involvit ſindone, & poſuit eum in monumento, quod erat exciſum de petra, & advolvit lapidẽ ad oſtium monumenti.

47. Maria autem Magdalene, & Maria Ioſe aſpiciebant vbi poneretur.

„ Καὶ ἤδη ὀψίας γενομένης, ἐπεὶ ἦν παρασκευή, ὅ ἐστι προσάββατον.

„ Ηλθεν Ιωσὴφ ὁ ἀπὸ Αριμαθαίας, εὐσχήμων βουλευτὴς, ὃς καὶ αὐτὸς ἦν προσδεχόμενος τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τολμήσας εἰσῆλθε πρὸς Πιλάτον, καὶ ᾐτήσατο τὸ σῶμα τοῦ Ιησοῦ.

„ Ο δὲ Πιλάτος ἐθαύμασεν εἰ ἤδη τέθνηκε· καὶ προσκαλεσάμενος τὸν Κεντυρίωνα, ἐπηρώτησεν αὐτὸν εἰ πάλαι ἀπέθανε.

„ Καὶ γνοὺς ἀπὸ τοῦ Κεντυρίωνος, ἐδωρήσατο τὸ σῶμα τῷ Ιωσήφ.

„ Καὶ ἀγοράσας σινδόνα, καὶ καθελὼν αὐτὸν ἐνείλησε τῇ σινδόνι, καὶ κατέθηκεν αὐτὸν ἐν μνημείῳ, ὃ ἦν λελατομημένον ἐκ πέτρας, καὶ προσεκύλισε λίθον ἐπὶ τὴν θύραν τοῦ μνημείου.

„ Η δὲ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ Μαρία Ιωσῆ ἐθεώρουν ποῦ τίθεται.

TOLOSANI. Ioſeph ab Arimathæa etſi adhuc ſerviens legalibus præſcriptis, Deum fuiſſe qui paſſus fuerat agnovit. & inde concepit audaciam laudabilem, corpus Domini petens à Pilato, haud timidè ſuæ fortunæ ac ſtatus rationes iniens, aut verens ne ſi hoc faceret opibus ſpoliaretur, aut calumniam pateretur à Iudæis: ſed cuncta officio ac religione poſteriora ducens, intrepidè petijt damnati corpus. Miratus eſt autem Pilatus ſi jam obijſſet: exiſtimabat enim, ſicut reliqui cruci affixi ſolebant, diu tracturum ſpiritum inter cruciatus. quare & è Centurione percontatus eſt, quam pridem

ΤΟΛΩΣ. Ιωσὴφ ὁ ἀπὸ Αριμαθαίας καὶ ἔτι δουλεύων τοῖς νομικοῖς διατάγμασι Θεὸν εἶναι τὸν Κύριον ἐπέγνωκε· κἀντεῦθεν ἐπαινετὴν τετόλμηκε τόλμαν τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου ζητήσας λαβεῖν παρὰ Πιλάτου. οὐχ ὑπολογισάμενος εἰ τοῦτο ποιήσειεν ἐκπεσεῖν τῶν ἰδίου πλούτου. οὐδ' ὅτι διαβληθήσεται τοῖς Ιουδαίοις· ἀλλὰ πάντα δεύτερα ἡγησάμενος, ἀδεῶς ᾔτησε κατακεκριμένου σῶμα. ἐθαύμασε δὲ ὁ Πιλᾶτος εἰ ἤδη τέθνηκεν. ἐνόμιζε γὰρ αὐτὸν ἐπὶ πλεῖστον διαρκέσαι, ὥσπερ καὶ τοὺς λοιποὺς· διὸ καὶ τὸν Κεντυρίωνα ἐπηρώτα εἰ πάλαι ἀπέθανε· τουτέστι πρὸ ὥρας. ὁ δὲ μακάριος Ιωσὴφ τὸ τοῦ Κυρίου σῶμα καθελὼν ἀπὸ τοῦ ξύλου, συνδόνι ἐνείλησε. Καὶ γὰρ ἦν μαθητὴς τοῦ Κυρίου· καὶ σεμνὸς τὸν βίον καὶ ἄγαν ἐνάρετος. ἦν δὲ καὶ

βουλευ-

βυλευτὴς. τοῦτο ὃ καθάπερ ἡ ἀξίωμα τοσοῦτον ἀπῶν ἡμῖν λῆτύργημα πολιτικὸν, ἀφ' οὗ καὶ πολλοῖς ἐπῆλθε κίνδυνος διὰ τὴν κακοπραγίαν τοῦ ἀγροίου ὄχλου.

ANONYMOY. Εὐσεβὴς φησὶν ὀφία ἐβίωτο, καὶ οὐκ ἀξιῶν τὸν νόμον ἄταφα κεῖσθαι τὰ σώματα, ὁ Ἰωσὴφ τοσόφασιν λαβὼν τὸν νόμον, ἐτόλμησεν ἐξαιτήσασθαι τὸ σῶμα Κυρίου· ὃ δὲ ἐτόλμησε διὰ τοῦτο. ἦδη γὰρ τοσοκρύων τοῖς ἀρχιερεῦσιν, ὑπιμελείας καὶ κηδείας ἀξίων τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ λαβεῖν. καθαρὰ δὲ σινδὼν ἡ ὑφαπλωμένη τῇ τῶν θείων δώρων διακονίᾳ ἡ τοῦ Ἀριμαθαίου ἐστὶν Ἰωσὴφ λῆτυργία. ὡς γὰρ ἐκεῖνος τὸ τοῦ Κυρίου σῶμα σινδόνι ἐνειλήσας τῷ τάφῳ παρέπεμψε, δι' οὗ ἅπαν τὸ γένος ἡμῶν τὴν ἀνάστασιν ἐκαρπώσατο· οὕτως ἡμεῖς ὑπὸ σινδόνος τὸν ἄρτον τῆς προθέσεως ἁγιάζοντες, σῶμα Χριστοῦ ἀδιαίρετον ὁρίσκομεν, ἐκείνῳ ἡμῖν πλάζον τὴν ἀφθαρσίαν, ᾧ ὁ προδὰ Ἰωσὴφ κηδευθείς, ἐκ νεκρῶν ὁ ἀναστὰς Ἰησοῦς ὁ Σωτὴρ ἐχαρίσατο.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Εἰκὴ μὴ ἀκόλουθος, ἀλλὰ μαθητὴς Ἰωσὴφ ὁ πάλαι κρυπτόμενος, νῦν δὲ μέγα θαλμήσας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ. καὶ δὲ ἄσημος ἦν, καὶ δὲ τοῖς λανθανόντων, ἀλλὰ τὴν ὕλης εἰς καὶ σφόδρα ὑπίσημος· ὅτε μάλιστα τὴν ἀνδρείαν αὐτοῦ κατὰ δὴ ἐνέχειδον γὰρ τῇ ψυχῇ αὐτοῦ τεθεικὲ τοὺς πάντας ἀναδεξάμενος ἀπέχθειαν καὶ τοῖς τοῖς τοῦ Ἰησοῦν ἀσεβοῦν δὲ τὸ λαβεῖν μόνον καὶ δὲ τὸ ζῆν πολυτελῶς, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐν τῷ μνήματι τῷ καινῷ ἐνδεξάμενος· καὶ τοῦτο δὲ οὐχ ἁπλῶς ὠκονόμητο, ἀλλ' ὥστε μηδὲ ἐσοφίαν τινὰ φιλοῦ γενέσθαι ὅτι ἕτερος ἀνθ' ἑτέρου ἀνέστη. αἱ ὃ τοσεμνημένοι γυναῖκες τοσεσκόπουν, οὐδὲν οὐδέπω γυναικῶν τοῦ αὐτοῦ εἰδυῖαι. διὸ καὶ δῶρα ἐνόμισαν, ὥστε εἰ λωφήσειν

animam efflasset. efflarat autem ante horam. At Beatus Ioseph depositum è ligno Domini corpus sindone involvit. Erat enim Discipulus Domini, vita venerabilis, & omni virtute ornatus. erat autē & Senator, quod Dignitatis nomē, & functio est politica, in qua vixisse sanctè fuit eò laudabilius, quod multorum animis periculosus ille honor est, propter insitam vulgo peccandi licentiam.

ANONYMI. Cùm jam serò esset, nec liceret per Legem insepulta jacere corpora; Ioseph Legis obtentu ausus est poscere corpus Iesu. quod audacter id feciſſe ait Evangelista, innuit Iosephum hoc facto periculum haud dubium cōtempsisse. non enim poterat ignorare quin summos Sacerdotes offenderet, curando tam honorificè corpus Iesu, quem ipsi tanto odio necassent & inhonoratum vellent. Sindon autem munda explicata divinorum donorum ministerio, Arimathæi Iosephi ministerium est. ut enim ille involutū sindone Domini corpus sepulcro immisit; per quod universum genus nostrū resurrectionis fructum accepit: sic nos in sindone panem propositionis sanctificantes, corpus Christi sine ulla dubitatione reperimus, illam nobis scaturiens incorruptionem, quam à Iosepho sepultus, excitatus autem à mortuis, nobis Salvator indulsit.

VICTORIS ANT. Etsi non comes tamen Discipulus Christi Ioseph, pridem occultus, nunc audacter se prodens post mortē Christi. non enim ignobilis erat, aut obscurus è plebe, sed unus è Senatu, & valde illustris. in quo maximè

ximè fortitudinem ejus ſpectare licet. nam quantùm in ipſo fuit animã poſuit, certæ morti ſe offerens imminenti ex odio Civitatis Chriſto infenſæ, quam in ſe irritabat tãtum in eum mortuum profitens ſtudium. non ſolùm ejus corpore poſcendo tollendoque, ſed & aromatibus ſumptuosè condiendo; & in monumento novo conſpicuè condendo. Id quod extremum non ſine peculiari Dei providentia factum eſt. ſic enim præcautum fuit, ne vel prima cuiquam oboriri ſuſpicio poſſet, non eum ſurrexiſſe qui paſſus & mortuus fuerat in cruce: ſed alium quempiam. Aſſident autem ei prædictæ mulieres, nihil illæ quidẽ adhuc generoſum & eo dignum cogitantes: Idcircò & dona tulerant, ut ſi ſe remitteret furor Iudæorum, accedentes ad ſepulcrum, ſacrum corpus venerarentur; in quo & fortitudinem, & caritatem, & magnanimitatem inſignem oſtenderunt, tot ſumptibus in honorem mortui profundendis, etiam propoſito mortis periculo.

ἡ μανία τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἀπελθεῖν καὶ ἐγχυθῆναι, ἀνδρίαν τε καὶ φιλοσοφίαν ἐπιδεικνύμεναι τὴν ἐν χρήμασι τὴν μέχρι θανάτου.

SCHOLIVM.

Ante quartum hinc verſum in noſtro Cod. Græco legebatur, ὅτε ἐλαφίσασα μανία τῶν Ἰουδαίων reposuimus ex conjectura, εἰ λαφήσασα, quomodo non dubitamus quin Autor ſcripſerit.

CAPVT XVI.

1. ET cùm tranſiſſet ſabbathũ,
» Maria Magdalene, & Maria
» Iacobi & Salome emerunt aro-
» mata, ut venientes ungerent
» Ieſum.

2. Et valde mane una ſabba-
» thorum veniunt ad monumen-
» tum orto jam Sole.

3. Et dicebant ad Invicẽ; Quis
» revolvet nobis lapidem ab oſtio
» monumenti?

4. Et reſpicientes viderunt re-
» volutum lapidem. Erat quippe
» magnus valde.

5. Et introeuntes in monumẽ-
» tum viderunt juvenem ſedentẽ
» in dextris coopertum ſtola can-
» dida: & obſtupuerunt.

ANONYMI. Lapidem monumenti poſt reſurrectionẽ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ιϛ'

» ΚΑΙ διαγοραζούσαι τὸ σαββάτον,
» Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ, καὶ Μαρία
» Ἰακώβου, καὶ Σαλώμη ἠγόρασαν
» ἀρώματα, ἵνα ἐλθοῦσαι ἀλείψωσι
» Ἰησοῦν.

» Καὶ λίαν πρωΐ τῆς μιᾶς σαββάτων ἔρχονται ἐπὶ τὸ μνημεῖον ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου.

» Καὶ ἔλεγον πρὸς ἑαυτάς, τίς
» ἀποκυλίσει ἡμῖν τὸν λίθον ἐκ τῆς θύρας τοῦ μνημείου;

» Καὶ ἀναβλέψασαι θεωροῦσιν ὅτι
» ἀποκεκύλισται ὁ λίθος· ἦν γὰρ μέ-
» γας σφόδρα.

» Καὶ εἰσελθοῦσαι εἰς τὸ μνημεῖον,
» εἶδον νεανίσκον καθήμενον ἐν τοῖς
» δεξιοῖς, περιβεβλημένον στολὴν λευ-
» κὴν· καὶ ἐξεθαμβήθησαν.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Τὸν λίθον τοῦ μνήματος μὴ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου ὁ ἄγγε-

ὁ ἄγγελος ἀποκεκύλικεν. καὶ μὴ μετ' ἐκεῖνο τὴν ἀνάστασιν γεγενῆσθαι νόμιζε. εἰ δὲ λέγεις, τίς οὖν ἡ χρεία τῆς τοῦ ἀγγέλου παρουσίας; φαίην ἐγώ· ὅτι ἔπειθε τοὺς ζητοῦντας ἐγηγέρθαι, ἀλλ' οὐ βεβλέφθαι τὸν Κύριον. ὁ ἄγγελος τοῦτο πιστούμενος καὶ πρὸς τοῦτο διακονούμενος. Θεῷ γὰρ μόνῳ λειτουργοῦσιν οἱ ἄγγελοι.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἦλθεν ὁ ἄγγελος, καὶ τὸν λίθον ἦρεν διὰ τὰς γυναῖκας. αὗται γὰρ αὐτὸν εἶδον ἐν τῷ τάφῳ τότε. ἵνα οὖν πιστεύσωσιν ὅτι ἠγέρθη, ὁρῶσαι τὸν τάφον κενὸν τοῦ σώματος, ἀνείλυσε τὸν λίθον. πρὸς γεγενῆσθαι δὲ αὐτὰς ἐπὶ τοῦ τάφου ὁ μὲν Ματθαῖος ὀψὲ σαββάτων φησὶν ὁ δὲ Λουκᾶς ὄρθρου βαθέος, καὶ Ἰωάννης μιᾷ τῶν σαββάτων φησὶ πρωῒ σκοτίας ἔτι οὔσης, ὡς φαίνεσθαι προσκεκυφυῖαν τὴν νύκτα πολὺ καὶ πρὸς ἡμέραν εἶναι. τὸν γὰρ τοιοῦτον καιρὸν δυνατὸν καὶ ὀψὲ σαββάτων καλεῖσθαι καὶ βαθὺν ὄρθρον τῆς μιᾶς τῶν σαββάτων. λίαν δὲ πρωῒ καὶ ὁ Μάρκος εἰπὼν τὸ νυκτερινὸν ἔτι τῆς ὥρας ἐδήλωσε. δῆλον γὰρ ὅτι οἱ μὲν μίαν σαββάτου εἰπόντες, τὴν ἀναστάσιμον ἡμέραν ἠβουλήθησαν ἐπιδεῖξαι. ὁ δὲ Ματθαῖος τὸ ὀψὲ τοῦ σαββάτου λέγων, τὴν ἀρχὴν τῆς ἀναστάσεως δηλοῖ. ἄρχεται γὰρ ὁ σαββατισμὸς Ἰουδαίων καὶ πᾶσα ἑορτὴ νόμιμος ἀπὸ ἑσπέρας· ἐπειδὴ δὲ ἔν τισι τῶν ἀντιγράφων πρόσκειται τοῦ κατὰ Μάρκον εὐαγγέλιου, ἀναστὰς δὲ τῇ μιᾷ τοῦ σαββάτου πρωῒ, ἐφάνη Μαρίᾳ τῇ Μαγδαληνῇ, καὶ τὰ ἑξῆς. δοκεῖ δὲ τοῦτο διαφωνεῖν τῷ ὑπὸ Ματθαίου εἰρημένῳ. ἐροῦμεν ὡς δυνατὸν ἦν εἰπεῖν ὅτι νενόθεται ἐν τῷ παρὰ Μάρκῳ. ἀλλ' ἵνα μὴ δόξωμεν ἐπὶ τὸ ἕτοιμον πεφυγέναι, οὕτως ἀναγνωσόμεθα· ἀναστὰς δὲ, καὶ ὑποστίξαντες ἐπάγομεν, πρωῒ τῇ μιᾷ τοῦ σαββάτου ἐφάνη Μαρίᾳ Μαγδαληνῇ, ἵνα τὸ μὲν, ἀναστὰς, ἀναπέμψωμεν ἐπὶ τὴν παρὰ τῷ Ματθαίῳ ὀψὲ σαββάτων (τότε γὰρ ἐγηγέρθαι αὐτὸν πιστεύομεν)

Domini Angelus revolvit. ne verò cum hoc factam resurrectionem puta. quod si dicis: quid igitur opus fuit apparitione Angeli? Dicam ego, ut persuaderet quærentibus resurrexisse Dominum, etsi eum ipsi non cernerent. Hoc negotium Angelo cõmissum; ad hoc agendum missus fuerat à Deo, cui soli Angeli ministrant.

VICTORIS ANT. Post resurrectionem venit Angelus, & lapidem sustulit propter mulieres. ipsæ enim illum viderunt in sepulcro tunc. ut igitur crederent Dominũ resurrexisse vidẽtes sepulcrum vacuum ac sine corpore, revoluit lapidem. Venisse autem eas ad sepulcrum ajunt, Matthæus quidem *vespere sabbathi*: Lucas verò: *valde diluculò*. denique Ioannes: *vna sabbathi mane cùm adhuc tenebræ essent*: ut videatur multum provecta significari nox, & inclinata jam in diem. Tale siquidem tempus rectè possit his formulis exprimi: *vespere sabbathi, valde diluculò vna sabbati*. Marcus quoque cùm dixit: *valde mane*, significavit noctem nondum planè transactam quando mulieres venerunt. Manifestum est enim eos, qui unã sabbati memorant, diem resurrectionis indicare voluisse. At Matthæus *vespere sabbati* dicens, principium resurrectionis significat. Incipit enim Iudæorum sabbatum, & omne secundùm Legem festum, à vespera. quoniam verò in quibusdã exemplaribus Evangelij Marci sic legitur: *Surgens autem prima sabbati mane apparuit Mariæ Magdalenæ* &c. Videtur autem id contrarium ijs, quæ dicuntur à Matthæo: dicemus fieri posse, ut corruptus hic

Marci

Marci locus casu quodam fuerit: sed ne gratis huc confugisse videamur: sic legemus istam Marci sententiam, ut post illa verba; *surgens autem*, interpuncticulam ponamus: tumque subjungamus, *mane una sabbati apparuit Mariæ Magdalenæ.* ut sic illud: *surgens* referatur ad tempus indicatum à Matthæo per illa verba: *vespere sabbati* (quo tempore resurrexisse Christum credimus) quod autem sequitur cum alterum sensum auspicetur, connectemus ijs quæ post dicuntur. Eum enim qui vespere sabbati, juxta Matthæum, resurrexerat, narrat mane visum à Maria Magdalena. Id autem & Ioannes docet, testificans & ipse una sabbati, mane, visum à Magdalena Dominū. ut ex his constituenda duo tempora sint; alterum Christi resurgentis vespere sabbati, alterum ejusdem Salvatoris redivivi apparentis mane. Sed neque illud: *respicientes viderunt revolutum lapidem*, contrarium est ei quod Matthæus ait: Post adventum mulierum ad monumentum terræ motum factum esse magnum: & Angelum Domini demissum è Cœlo, accedentem revolvisse lapidem. nam interim dum, juxta quod narrat Marcus, colloquuntur secum invicem mulieres dicentes: *Quis revolvet nobis lapidem?* nondum tunc videlicet revolutum, defcendens Angelus revolvit: & sic respicientes viderunt revolutum lapidem. Revolutionem ergo ipsam lapidis factam per Angelum tacuit Marcus, satis habens illam dictam à Matthæo. si verò Matthæus quidem dicit: super lapidem sedisse Angelum: Marcus verò vidisse mulieres

ὃ ὃ ἐξῆς ἑτέρας ὀν Δ ἀνοίας ὠΦελησαπικὸν Cωιάφωιλυ τοῖς ὑπολεγομλύοις. † γαρ ὀψὲ σαββάτων τῇ Ματθαῖῳ ἐγηγερμένῳ ἰσορᾷ πρωὶ ἑωρακέναι Μαρίαν τὴ Μαγδαληνὴν· τοῦτο γροῦν ἐδήλωCε καὶ Ιωάννης πρωὶ καὶ αὐτὸς τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων ὤφθαι αὐτῇ τῇ Μαγδαληνῇ μαρτυρήCας· ὡς παρίσαθαι ἐν τούτοις καιροὺς δύο, † μὲ τὸ ἀνασάCεως Ⓦ ὀψὲ τοῦ σαββάτου, Ⓦ δὲ τῆς τοῦ Σωτῆρ Ⓣ ὑπφανείας τοῦ πρωΐ. ἀλλ᾽ οὐδὲ τὸ ἀναCλέψαι καὶ θεωρῆσαι ὅτι ἀποκκυλίσαι ὁ λίθος, ἐναντίῳ Ⓦ ὄCι τῷ ὑπὸ τοῦ Ματταίου εἰρημλύῳ, μῦ τὸ ἐλθεῖν τὰς γυναῖκας ὅτι τὸ μνῆμα Cεισμὸς ἐγένετο μέγας, καὶ ἄγγελος Κυρίου καταβὰς ἐξ οὐρανοῦ προCελθὼν ἀπεκύλιCε † λίθον. ἐν ὅCῳ γαρ κῦ Ⓣ Μαρκῳ διελογίζοντο πρὸς ἑαυτὰς αἱ γυναῖκες φάσκουσαι, τίς ἀποκυλίCει ἡμῖν Ⓦ λίθον; μήπω κυλισθέντος, καταβὰς ὁ ἄγγελος ἀπεκύλιCε· καὶ ὅτως ἀναβλέψασαι εἶδον ὅτι ἀπεκυλίσθη ὁ λίθος· τὸ γαρ κυλισθῆναι αὐτὸν ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου παρεσιώπησεν ὁ Μᾶρκος ὡς τοῦ Ματθαίου ἀυτὸ εἰρηκότος. εἰ δὲ ὁ μὲ Ματθαῖός φησιν ἐπάνω τοῦ λίθου κεκαθημένην Ⓦ ἄγγελον Ⓦ, ὁ Μᾶρκος δὲ μῦ τὸ εἰCελθεῖν εἰς τὸ μνημεῖον ἰδεῖν αὐτὰς νεανίσκον καθήμλυον Ⓦ ἐν τοῖς δεξιοῖς πρὸς βεβλημλύον Ⓦ στολὴν λευκὴν, οὐδ᾽ ὅτι διαφωνία τίς ὄCτιν. ἐνδέχετο γαρ ὃν κῦ Ματθαῖον Ⓦ ἐθεάCαντο καθήμλυον Ⓦ ὅτι † λίθον ἔχοντα τὴν ἰδέαν ὡς ἀστραπὴν Ⓒ τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ λευκὸν ὡCεὶ χιών. καὶ μῦ τὸ εἰCελθεῖν εἰς τὸ μνημεῖον Ⓣ αὐτὸν θεωρῆσαι πρόχοντα αὐτὰς καὶ ἐν τοῖς δεξιοῖς καθεζόμλυον Ⓦ, ὃν καὶ ἐν εἴδει νεανίσκου τεθεωρῆθαι ὁ Μᾶρκος φησί. ποίῳ γαρ εἴδει αὐτῶν Ⓦ ἐθεάCαντο οὐκ ἔφηCεν ὁ Ματθαῖος. τὸ δὲν ἐκείνῳ ὠΦελεῖσθαι μλύῳ Ⓦ. ὁ Μᾶρκος πρόσανεπλήρωCεν. οὐκ ἀγνοῶ δὲ ὡς διαφόρως ὑπάσιας νενόμῆθαι φασιν Ⓐ τῶν δοκούCαν διαφωνίαν διαλύσαι πειρώμενοι

τες

τες, ⁊ ἄλλας ἐπὶ τὰς ἀπὸ τῶ Μαθαίω γυναῖκας, ἑτέρας δὲ τὰς ἀπὸ τῶ Μάρκω, τ Μαγδαληνὴς Μαρίας ἀπὸ πλείονων ἀσμάτων πάσας ἐξακολουθούσης ⁊ τὰς διαφόρους ὀπτασίας θεωμένης· ⁊ ὡ καιρὸν δὲ τ ὅτι τὸ μνημῶ ἀφίξεως διάφορον ἐπὶ τῶν Εὐαγγελιστῶν, ἄλλους καὶ ἄλλας λεγόντων γυναῖκας ⁊ τοὺς καιροὺς ⁊ τὰς ὀπτασίας διαφόρους· μὴ τοῦ μηδὲ ἀναπεφθῆναι τὰ ἀπὸ τοῖς ἄλλοις λεχθέντα.

postquam ingressæ sunt in monumentum, *Iuvenem sedentem in dextris coopertum stola candida*; neque sic discrepantia inter ipsos ulla est. Facilè enim fieri potuit, ut quem, secundum Matthæum, viderant, sedentem supra lapidem, aspectu similem fulguri, & veste alba sicut nix; eundem postea ingressæ monumentum, intus & ipsum prægressum, ac quasi deducentem ipsas, cernerent, in dextris sedentem: quem & specie juvenis visum ab ipsis Marcus refert. nam qua forma ipsum viderint non expressit Matthæus. quare quod ille prætermisit, supplevit Marcus. Non ignoro quosdam qui hæc conciliare studuerunt, plures hic, & pluribus oblatas excogitasse visiones. Alias enim putant memoratas à Matthæo, alias à Marco: quibus æquè se pro eximio affectu, Maria Magdalene immiscuerit: cunctas quæ ad monumentum irent, assectans: & sic sæpius Angelorum visu dignata. Quare tempus accedentium ad sepulcrum mulierum non unum ab Evangelistis indicatum, sed plura & diversa. Alijs videlicet eorum, & alias memorantibus mulieres, & alia tempora, & diversas visiones; ac sic, dum sibi nota quisq; affirmant, nequaquã evertentibus quæ ab alijs dicuntur.

„ Ὁ δὲ λέγει αὐταῖς, μὴ ἐκθαμβεῖ-
„ σθε. Ἰησοῦν ζητεῖτε ⓦ Ναζαρηνὸν
„ ⓦ ἐσταυρωμένον ⓦ, ἠγέρθη, οὐκ ἔστιν
„ ὧδε· ἴδε ὁ τόπος ⓨ ὅπου ἔθηκαν αὐ-
„ τόν.

„ Ἀλλ' ὑπάγετε, εἴπατε τοῖς μαθηταῖς
„ αὐτοῦ ⁊ τῷ Πέτρῳ, ὅτι προάγει ὑμᾶς
„ εἰς τ Γαλιλαίαν· ἐκεῖ αὐτὸν ὄψεσθε,
„ καθὼς εἶπεν ὑμῖν.

„ Καὶ ἐξελθοῦσαι ἔφυγον ἀπὸ τοῦ
„ μνημείου. εἶχε δὲ αὐτὰς τρόμος καὶ
„ ἔκστασις, καὶ οὐδενὶ εἶπον· ἐφοβοῦν-
„ το γάρ.

6. Qui dicit eis, Nolite expa-
„ vescere: Iesum quæritis Naza-
„ renum crucifixum? Surrexit, nõ
„ est hic; ecce locus ubi posue-
„ runt eum.

7. Sed ite, dicite Discipulis ejus
„ & Petro, quia præcedit vos in
„ Galilæam: ibi eum videbitis si-
„ cut dixit vobis.

8. At illæ exeũtes, fugerunt de
„ monumento: invaserat enim eas
„ tremor & pavor: & neminiquic-
„ quã dixerunt: timebant enim.

ΤΟΛΩΣ. Οὐ μέγα τι οὐδὲ ἀξιον τ θειότητος τοῦ Κυρίου φρονοῦσαι αἱ γυναῖκες ἐκαθηντο ἐν τῷ τάφῳ, φυλάττουσαι· ἀλλὰ καὶ μύρα ἠγόρασαν ἵνα ἀλείψωσι τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ, μὴ ἡ δυσωδες ἐκ τῆς θανάτου πάθη. ξηραντικοὶ γὰρ τὰ μύρα δυνάμιν ἔχοντα, ἄσηπτα

TOLOS. Nihil magnum aut dignum Divinitate Domini sapiẽtes mulieres assidebant sepulcro, quasi custodientes. Sed & unguenta emerunt, ut ungerent corpus Iesu, ne quam gravis odoris auram mors, ut solet, cadaveri afflaret.

unguenta enim exsiccandi vim habentia, incorrupta servant corpora. Assidebant porrò sepulcro valde mane. Hoc Matthæus quidem *vespere sabbati*; Lucas verò, *valde diluculò*, dixerunt. *una* autem *sabbati* Ioannes, hoc est prima dierum hebdomadæ. Surgentes mulieres ad monumentum se conferunt, & inter eundum solicitæ invicē quærebant: *Quis revolvet nobis lapidem?* Sic ipsis colloquentibus, Angelus revolvit lapidem, feminis id non sentientibus. Et Matthæus quidem ait: Angelum postquam mulieres venerunt revolvisse lapidem, quod Marcus sciens pręterijt, dictum de eo satis à Mattheo putans. nō est autem quod quispiam turbetur, si Matthæus quidem Angelum sedisse supra lapidem dicit simpliciter; Marcus verò ait mulieres postquam sunt ingressæ monumentum vidisse Angelum intus sedentem. Fieri enim utrumq; potuit. hoc est ut & extra conspiceretur sedens & intra monumentū. Quidam Expositores alias esse dicunt mulieres à Matthæo memoratas, ab ijs quarum Marcus meminit, cæterùm Mariam Magdalenam utriq; turbæ sese adjunxisse, abundantia fervoris & affectus in Christum. Ac primùm quidem Angelus mulieres à metu liberat: vetans eas turbari. deinde resurrectionem Evangelizat. ait enim: *Surrexit Iesus*, & addit, *crucifixus*, insigniter exprimendam crucem existimans, per quam contigit mūdo salus. *Sed ite, dicite Discipulis & Petro*. Hic quæritur, quare Petrum ab alijs Discipulis peculiari mentione discreverit? An ut eximium & coryphæum aliorum? An

τηρῦσι τὰ σώματα. παρεκάθηντο δὲ τῷ τάφῳ. λίαν πρωΐ· τοῦτο ὁ μὲν Ματθαῖος ὀψὲ σαββάτων. ὁ δὲ Λουκᾶς ὄρθρου βαθέος, εἴρηκε· μίας δὲ τῶν σαββάτων ὁ Ιωάννης, τουτέστι τῆς πρώτης τῶν τῆς ἑβδομάδος ἡμερῶν, ἀναστᾶσαι αἱ γυναῖκες ἔρχονται ἐπὶ τὸ μνημεῖον· καὶ ἐλθοῦσαι διελογίζοντο λέγουσαι· τίς ἡμῖν ἀποκυλίσει τὸν λίθον; οὕτω δὲ διαλογιζομένων αὐτῶν ἄγγελος ἀπεκύλισε τὸν λίθον, τῶν γυναικῶν μὴ αἰσθομένων· καὶ ὁ μὲν Ματθαῖος φησιν ὅτι μετὰ τὸ ἐλθεῖν τὰς γυναῖκας ἀπεκύλισε τὸν λίθον ὁ ἄγγελος. ὁ δὲ Μάρκος παρεσιώπησεν, ὡς τοῦ Ματθαίου εἰρηκότος περὶ αὐτοῦ. οὐ δεῖ δὲ ταράττεσθαι εἰ ὁ μὲν Ματθαῖος τὸν ἄγγελον καθῆσθαι ἐπὶ τὸν λίθον φησίν· ἁπλῶς ὁ δὲ Μάρκος μετὰ τὸ εἰσελθεῖν εἰς τὸ μνημεῖον ἰδεῖν αὐτὸν τὰς γυναῖκας ἔσω καθήμενον· ἄμφω γὰρ ἐνδέχεται γενέσθαι. τουτέστι καὶ ἔξω θεάσασθαι αὐτὸν καθήμενον· καὶ ἔσωθεν τοῦ μνημείου· ἔνιοι δὲ τῶν ἐξηγησαμένων, ἄλλας μὲν εἶναι φασι τὰς παρὰ τῷ Ματθαίῳ γυναῖκας ἑτέρας δὲ τὰς παρὰ τῷ Μάρκῳ· τὴν μέντοι Μαγδαληνὴν Μαρίαν πάσαις παρακολουθεῖν· θερμὴν τινα οὖσαν καὶ σπουδαίαν. Καὶ πρῶτον μὲν ὁ ἄγγελος ἀπαλλάττει τοῦ δέους τὰς γυναῖκας· μὴ ἐκθαμβεῖσθε, φάσκων πρὸς αὐτάς. εἶτα δὲ περὶ τῆς ἀναστάσεως εὐαγγελίζεται· ἠγέρθη γὰρ φησιν Ιησοῦς, προσθεὶς· ὁ ἐσταυρωμένος· σημαίνων τὸν σταυρὸν δι' οὗ ἡ τοῦ κόσμου γέγονε σωτηρία· ἀλλ' ὑπάγετε εἴπατε τοῖς μαθηταῖς καὶ τῷ Πέτρῳ· τίνος οὖν ἕνεκεν τὸν Πέτρον ἀπὸ τῶν ἄλλων μαθητῶν ἐχώρισεν; ἢ ὡς ἐξαίρετον καὶ κορυφαῖον τῶν ἄλλων· ἢ ὡς ἀρνησάμενον καὶ ἐπαισχυνόμενον τῷ Σωτῆρι προσελθεῖν, ὡς ἀποβεβλημένον ἴσως· ὃ δὴ καὶ ἀληθέστερόν ἐστιν, ἵνα μὴ σκανδαλισθῇ ὁ Πέτρος· πέμπει δὲ αὐτοὺς εἰς τὴν Γαλιλαίαν. τοῦ θορύβου τῶν Ιουδαίων καὶ τῆς ταραχῆς ἀπαλλάττων· αἱ δὲ γυναῖκες ἐκστᾶσαι τοῦ λογισμοῦ

μὴ καὶ φοβῶ συνεθέσαν ὅτι τε τῇ ὀρά-
σῃ τὸ ἀληθὲς, καὶ τῇ ὁράσῃ τῆς ἀναστά-
σεως ὀδενὶ ὀδὲν εἶπον · ἢ τὸς Ιουδαίους
φοβούμεναι · ἢ ὑπὸ τὸ φόβον τὸν νῦν
ἀπολέσασαι. * * * * *
λείπει ὀλίγα ἕως τέλους.

ut ex negationis conscientia non audenti ad Salvatorem accedere, & se fortè irrevocabiliter abjectũ reputanti, fiducia redeundi sic additur? Hoc equidem verius crediderim. Factum hoc inquam, ne nimio sui lapsus mœrore desponderet Petrus animum. Iubet autem ire ipsos in Galilæam, à turbis eos removens, ac tumultu Iudæorum. At mulieres mente turbatæ ac constrictæ metu, quod & Angelum, & apertum vacuumque vidissent monumentum, nihil cuiquam dixerunt. fortasse Iudæos etiam timentes, & isto timore exanimatæ. * *

Desunt pauca quædam ad finem usque.

„ Ἀναστὰς δὲ Ἰησοῦς πρωῒ πρώτῃ
„ σαββάτου, ἐφάνη πρώτον Μαρίᾳ
„ τῇ Μαγδαληνῇ, ἀφ' ἧς ἐκβεβλή-
„ κει ἑπτὰ δαιμόνια.
„ Ἐκείνη πορευθεῖσα ἀπήγγειλε τοῖς
„ μετ' αὐτοῦ γενομένοις, πενθοῦσι καὶ
„ κλαίουσι.
„ Κἀκεῖνοι ἀκούσαντες ὅτι ζῇ, καὶ
„ ἐθεάθη ὑπ' αὐτῆς, ἠπίστησαν.

„ Μετὰ δὲ ταῦτα δυσὶν ἐξ αὐτῶν
„ περιπατοῦσιν ἐφανερώθη ἐν ἑτέρᾳ
„ μορφῇ, πορευομένοις εἰς ἀγρόν.
„ Κἀκεῖνοι ἀπελθόντες ἀπήγγειλαν
„ τοῖς λοιποῖς· οὐδὲ ἐκείνοις ἐπίστευ-
„ σαν.
„ Ὑστερον ἀνακειμένοις αὐτοῖς τοῖς
„ ἕνδεκα ἐφανερώθη, καὶ ὠνείδισε
„ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν καὶ σκληροκαρ-
„ δίαν, ὅτι τοῖς θεασαμένοις αὐτὸν
„ ἐγηγερμένον οὐκ ἐπίστευσαν.
„ Καὶ εἶπεν αὐτοῖς, πορευθέντες εἰς
„ τὸν κόσμον ἅπαντα, κηρύξατε τὸ εὐαγ-
„ γέλιον πάσῃ τῇ κτίσει.
„ Ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς σω-
„ θήσεται· ὁ δὲ ἀπιστήσας κατακριθή-
„ σεται.
„ Σημεῖα δὲ τοῖς πιστεύσασι ταῦτα
„ παρακολουθήσει· ἐν τῷ ὀνόματί μου
„ δαιμόνια ἐκβαλοῦσι· γλώσσαις λα-
„ λήσουσι καιναῖς.

9. Surgens autem manè prima
„ sabbathi, apparuit primò Ma-
„ riæ Magdalenæ, de qua ejece-
„ rat septem dæmonia.
10. Illa vadens nuntiavit his,
„ qui cum eo fuerant, lugentibus
„ & flentibus.
11. Et illi audientes quia vive-
„ ret, & visus esset ab ea, non cre-
„ diderunt.
12. Post hæc autem duobus ex
„ his ambulãtibus ostensus est in
„ alia effigie, euntibus in villam.
13. Et illi euntes nuntiave-
„ runt cæteris: nec illis credide-
„ runt.
14. Novissimè recumbens illis
„ undecim apparuit: & exprobra-
„ vit incredulitatem eorũ, & duri-
„ tiã cordis, quia ijs qui viderant
„ eũ resurrexisse, non crediderunt.
15. Et dixit eis: Euntes in mũ-
„ dum universum prædicate Evã-
„ gelium omni creaturæ.
16. Qui crediderit, & baptiza-
„ tus fuerit, salvus erit. qui verò
„ non crediderit, condemnabitur.
16. Signa autem eos qui cre-
„ diderint, hæc sequentur: In no-
„ mine meo dæmonia eijcient,
„ linguis loquentur novis.

18. Serpentes tollent, Et si
„ mortiferum quid biberint, non
„ eis nocebit: Super ægros manus
„ imponent, & benè habebunt.

19. Et Dominus quidem Ie-
„ sus postquam locutus est eis, as-
„ sumptus est in Cœlum, & sedet
„ à dextris Dei.

20. Illi autem profecti prædi-
„ caverunt ubique, Domino coo-
„ perante, & sermonem confir-
„ mante sequentibus signis.

„ Οφεις αρῶσι· καὶν θανάσιμόν τι
„ πίωσιν, ὐ μὴ αὐτὸς βλάψει· ὅπὶ
„ ἀῤῥώστους χεῖρας ἐπιθήσουσι, καὶ κα-
„ λῶς ἕξουσι.

„ Ο μὲν οὖν Κύριος μετὸ λαλῆσαι
„ αὐτοῖς, ἀνελήφθη εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ
„ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ.

„ Ἐκεῖνοι ὁ ἐξελθόντες, ἐκήρυξαν
„ πανταχοῦ, τοῦ Κυρίου συνεργοῦντος,
„ καὶ τὸν λόγον βεβαιοῦντος διὰ τῶν
„ ἐπακολουθούντων σημείων. Αμιλ.

ANONYMI. *Apparuit primò Mariæ Magdalenæ.* Hanc Eusebius ad Marinum scribens, ait diversam esse Mariam ab ea quæ prius viderat juvenem: etsi ambæ commune Magdalenæ cognomen a patria trahebant. *Post hæc autem duobus ex his ambulantibus* &c. Intelligit Cleopham, & ejus socium, innuens quod de ijs Lucas narrat.

VICTORIS ANT. Ait ipsis juvenis: *nolite expavescere.* prius enim illas liberare metu oportebat, & tunc differere de resurrectione. Revocat igitur ipsas à timore tum specie, tum verbis. nam & habitus lætus erat, Resurrectionis nuncio congruens; & voce addidit: *Iesum quæritis Nazarenum crucifixum.* (non erubescit crucifixum vocare; id enim caput bonorum est) *Surrexit.* unde doces? *non est hic. Ecce locus ubi posuerunt eum.* Propterea lapidem removerat, ut monstraret locum. *Sed ite: dicite Discipulis; quia eum videbitis in Galilæa.* Per alios alioisque iterari ac inculcari curat faustum nuncium; quem sic maximè credibilem reddebat. Benè autem in Galilæã se visuros ablegat, ubi procul à negotijs, procul à periculis futuri erant; & futurum ibi

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Εφάνη πρῶτον Μαρίᾳ τῇ Μαγδαληνῇ. ταύτην Εὐσέβιος ἐν τοῖς πρὸς Μαρῖνον ἑτέραν λέγει Μαρίαν πρὸ τῆς θεασαμένης νεανίσκον. ἢ καὶ ἀμφοτέρας ἐκ τῆς Μαγδαλωνῆς ἦσαν. μετὸ δὲ ταῦτα δύο ἐξ αὐτῶν περιπατοῦσι, καὶ τὰ ἑξῆς, τὰς ἀμφὶ Κλεόπαν, καθὼς ὁ Λουκᾶς ἱστορεῖ.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Λέγει αὐταῖς ὁ νεανίσκος, μὴ ἐκθαμβεῖσθε. προῆκε γὰρ αὐτὰς ἀπαλλάξαι τοῦ δέους ἐκεῖ, καὶ τότε ἀληθεῦσαι περὶ τῆς ἀναστάσεως. ἀπαλλάττει δίκην αὐτὰς τοῦ φόβου. καὶ γὰρ χρῆμα φαιδρὸν ἦν ἀναστάσεως σύμβολον. καὶ διὸ ῥήμασι φησιν, Ιησοῦν ζητεῖτε τὸν Ναζαρηνὸν τὸν ἐσταυρωμένον· οὐκ αἰσχύνεται ἐσταυρωμένον καλῶν. τοῦτο γὰρ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν· ἴδε ὁ τόπος ὅπου ἔθηκαν αὐτόν. διὰ τοῦτο καὶ λίθον ἐπῆρεν, ἵνα ὑποδείξῃ τὸν τόπον. ἀλλὰ ὑπάγετε, εἴπατε τοῖς μαθηταῖς ὅτι ὄψεσθε αὐτὸν εἰς τὴν Γαλιλαίαν· καὶ ἑτέρως διαγγελίσασθαι προσκυδάζει, ὃ μάλιστα αὐτὰ ἐποίει πιστὸν· καὶ καλῶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἀπαλλάττων πραγμάτων καὶ κινδύνων, ὥστε μὴ φόβῳ διενοχλεῖν τῇ πίστει. ὃ δὲ κατ' ἐξαίρετον, καὶ τῷ Πέτρῳ εἰπεῖν, σημαίνει αὐτῷ ὡς οὐχὶ ἀρνήσεως ἀπώσασθαι· ἀλλ' ἵνα μετάνοια

πάλιν

πάλιν αὐτὸν προσελάβετο, καὶ τοῖς ἀποστόλοις ἐποίησεν ἐναρίθμιον. Ὃ δὲ, ἐξελθοῦσαι ἔφυγον ἀπὸ τοῦ μνημείου, Εὐσεβιός φησιν ὁ Καισαρείας, ὡς Μαρία μὲν ἡ Μαγδαληνὴ καὶ Μαρία ἡ τοῦ Ιακώβου καὶ Σαλώμη ἡτοίμασαν ἀρώματα· οὐκ αὐταί δ' εἰσιν αἱ καὶ πρώην ἐλθοῦσαι ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου, ἀλλὰ ἄλλαι ἀνώνυμοι. πολλαὶ γὰρ ἦσαν αἱ συναναβάσαι αὐτῷ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας. αὗται δὲ αἱ κατὰ Μάρκον, ἐλθοῦσαι ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου καὶ ἀτελέστερόν πως διέκειντο· ὅθεν οὐδὲ νύκτωρ προαγίνονται, ἀλλὰ πρωΐ· καὶ ἀκούσασαι δὲ ἀπαγγεῖλαι τοῖς μαθηταῖς καὶ τῷ Πέτρῳ ἔφυγον, καὶ οὐδενὶ οὐδὲν εἶπον· ἐφοβοῦντο γάρ. μόναι γὰρ ἀπελθοῦσαι καὶ ἀληθῆ ὀψείας πειθεῖσαι ὡς μετὰ ἀνατολὴν ἡλίου ἐπιστῆναι, οὐ τὸν Σωτῆρα θεάσασθαι καταξιοῦνται, ἢ τὸν ἄγγελον τὸν ἐξαστράπτοντα, οὔτε τοὺς δύο τοὺς ἔσω τοῦ μνημείου, οὔτε τοὺς δύο τοὺς πρὸς τῷ Λουκᾷ ἄνδρας. ψιλὸν δὲ τινα νεανίσκον εἶδον περιβεβλημένον στολὴν λευκὴν, ἀναλόγως τῇ τῆς διανοίας αὐτῶν σμικρότητι τὴν ὀπτασίαν ἰδοῦσαι. Ταῦτα οὖν, φησι, περὶ ἑτέρων ὁ Μάρκος ἱστορεῖ γυναικῶν ἀνωνύμως. οὐδὲ γὰρ οἷόν τε καὶ τὴν Μαγδαληνὴν μετὰ τοσαύτας θέας ἡλίου ἀνατείλαντος ἀπορεῖν καὶ ἀγνοεῖν, τίς ἀποκυλίσειε τὸν λίθον. ἄλλος δὲ φησιν ὅτι οὐ παρῆσαν τοῖς ἐν τῇ ἀναστάσει γενομένοις οἱ Εὐαγγελισταί. δῆλον ἐντεῦθεν, ὡς αὐ ἕκαστος ἐν τοσαύτῳ πρὸς πᾶσαν ἐλπίδα συμβάντων ὑπήκουσεν τῶν γεγονότων, ἁπλουστικώτερον τὴν ἔκθεσιν ἐποιήσατο, τῆς θείας τοῦτο χαρίτος συγχωρούσης, ὥστε φανῆναι τὸ ἀπρόσιεργον αὐτῶν τοῦ τῆς ἀναστάσεως θαύματος, καὶ τῶν λοιπῶν δὲ δογμάτων συμφώνως ὑπὸ πάντων κηρυττομένων.

erat, ut metus nõ obstreperet fidei. quod autem eximiè Petri meminit, significat mulieribus, haudquaquam eum ob negationẽ ab Apostolatu repulsum; sed per pœnitentiam rursus assumptum, & restitutum in priorẽ numerum. Circa id, quod additur: *At illæ exeuntes fugerunt à monumento*, Eusebius Cęsariẽsis ait: Mariam quidem Magdalenam, & Mariam Iacobi, & Salomen, præparasse aromata: nõ autem easdem cũ his fuisse illas, quæ paulò ante orto jam Sole venerant, sed alias innominatas. Multę quippe erant, quæ simul cum Christo ascenderant è Galilæa. Has porrò, quæ, prout Marcus refert, venerũt orto jam Sole, imperfectiores & timidiores videri fuisse. unde nec noctu prodire ausæ sunt; sed lucem expectarunt, & Solis ortum. & cùm audissent mandari sibi, ut Discipulis nunciarent & Petro, fugerunt; & nihil cuiquam dixerunt. timebãt enim, & solæ recedentes non satis confidebant de veritate visionis, ea tepiditate fidei, quam ostenderant tàm tardè prodeundo post ortum demum Solem. quare nec visione sunt dignatæ Salvatoris, nec Angeli fulgurantis, nec duorum intra monumentũ, nec duorũ virorũ, quos Lucas memorat. Viderũt autem dumtaxat unum juvenẽ coopertum stola candida. Satis id fuit pro exiguitate fidei ipsarum. Hæc igitur Marcus de alijs quibusdam narrat mulieribus, earum nominibus suppressis. non enim fieri potest ut Magdalena post tam multas visiones, Sole jam orto, anxia & ignara quæreret, quis revoluturus lapidem esset? Annotat alius hinc apparere, non interfuisse pręsentes

Evan-

Evangeliſtas apparitionibus primis Chriſti reſurgentis: ac quæ ab unoquoque de re tam mira, tamque inopinata quod viderat referente audiverant, ſimpliciſſimè retuliſſe, divina illud permittéte gratia, ut appareret inaffectata ingenuitas ipſorum, in miraculo reſurrectionis, & alijs Chriſti Actis ac dictis concorditer ab omnibus prædicatis.

НБ ОНУ імені І.І. Мечникова

PETRI POSSINI
SOC. IESV. PRESBYTERI
SPICILEGIVM
EVANGELICVM.

Quo quædam colliguntur nonnullis Evangeliorum verbis & locis obſcuris ordine alphabetico digeſtis declarandis non inutilia.

LECTORI.

NE immunis, & ἀσύμβολ@ ad alienas quaſi epulas, Lector, aſſiderem; in hunc brevem congeſſi Commentarium, quæ longa obſervatione quibuſdam tum hujus S. Marci, tum aliorum Evangeliorum locis illuſtrandis, opportuna ſunt viſa. In delectu hanc rationem ſequebar, ut quæ alibi eſſent obvia, ferè tranſilirem. Id profitendum jam nunc fuit, ne quis hic quæreret, quæ Interpretum eruditiſſimorum paſſim extantia ſatis ſcripta declararent. Nec tamen nova me omnia glorior afferre: benè mecum agi putaturus, ſi vel pauca protuliſſe judicer, quæ hoc ſerum Spicilegium, poſt uberrimas aliorum meſſes, non uſquequaque infelix probent. Vale & fave.

¶. I. ABBA PATER.

MArci xiv. 36. Chriſtus in ſummo angore animi orans in horto: *Abba Pater* (inquit) *omnia tibi poſſibilia ſunt* &c. ineſſe peculiarem emphaſim iſti formulæ, nemo prudens ex hujus loci conſpectu non judicaverit. quænam illa ſit inveſtigandi, ſi poſſumus, locus hic eſt. Puto huic verbo ineſſe characterem differentiæ qua Filij à ſervis diſcernebantur; & illo proferendo Chriſtum Patri ſupplicantem uſurpare ac ſignificare fiduciam quam trahebat ex originis conſcientia, allegareque naturalem neceſſitudinem qua ipſi admotus intimè, longè ſupra conditionem ſervorum emineret. Hanc eſſe propriam vim & notionem hujus vocabuli, colligitur ex duplici Pauli loco. Prior ad Rom. viii. 15. ſic habet. *Non enim accepiſtis ſpititum ſervitutis iterum in timore: ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis Filiorum, in quo clamamus Abba Pater. Ipſe enim ſpiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro quod ſumus Filij Dei* &c. Poſterior ad Galat. iv. 6. *Quoniam autem eſtis Filij: miſit Deus Spiritum ſuum in corda veſtra clamantem Abba Pater. Itaque jam non eſt ſervus, ſed Filius* &c. Hęc S. Apoſtolus: quę ſatis demonſtrant, in uſu ac more Hebręorum, *Abba Pater* ſolemnem quandam ac legitimam fuiſſe formulam

mulam, qua ſolis Filijs naturalibus aut adoptivis uti fas eſſet: ſervis non item. Sed ut hæc diſtinctiùs exponamus; Primùm ſatis conſtat *Abba* vocem eſſe Hebraicam, quę latinè Pater redditur. Eſt tamen in ea quiddam ex origine mutatum Syra dialecto, qua Chriſtus utebatur, inter Iudęos agens Linguam tunc uſurpantes è primæva puritate, Syrorum commercio, deflexam. Nam אב hebraicè Patrem ſonat. ſed Syra conſuetudine adjungebatur & huic & ſimilibus vocibus, א, hoc eſt A. finalę. quo addito geminabatur litera ב quod ſit illa radix, ut Hebræi Grammatici loquuntur, *de geminantibus ſecundam*. ſicque fiebat אבא Abba, hoc eſt Pater. Cæterùm in pronunciatione vocis *Abba* nondum apparebat diſcrimen Filiorum à ſervis. utrique enim Patrem Familias iſta voce compellebant. Libro iv. Regum cap. v. 13. ſervi Naaman Syri Dominum ſic alloquuntur: *Pater ſi rem grandem* &c. In Hebræo eſt אבי *Pater mi*. Diſſimilitudo ſita erat in voce adjuncta, *Pater*: quam non puto hic uſurpari prout ęquivalet voci *Abba*, & quemvis Patrem ſignificat: ſed prout erat proprium Dei nomen. juxta illud Chriſti, *Nolite vocare vobis Patrem ſuper terram*; *unus eſt enim Pater veſter* &c. & paſſim in Evangelijs videmus à Chriſto ita uſurpari Patris nomen, ut propriè primæ Trinitatis Perſonæ conveniat: planè ut Cajus & Titius, Petrus, aut Ioannes, ſingulares homines denotant. quid igitur in hoc per mores Hebræorum non licebat ſervis, quod tamen juris eſſet filiorum? Adjungere mentioni Patris nomen proprium perſonæ, quam compellabant. quare dicere ſervi Naamanis jure ſuo non poſſent, *Pater Naaman*, cùm tamen *Pater* poſſent dicere. Hoc clare nos docet Autor Gemaræ Babyloniæ ad titulum *Barachot*, hoc eſt, *Benedictiones* cap. 11. fol. 17. his verbis. העבריה והשפחות אין קורינן אותם לא אבא פלוני ולא אימא פלונית, hoc eſt: *Nec ſervi, nec ancillæ compellant iſto modo*: *Abba, ſive Pater N. Imma, ſive Mater N.* Ita ille: ex quibus clarè vides Patris nomen adjunctum ad Abba non appellativum, ſed proprium eſſe. Et, ſi ea formula ad hominem dirigeretur, loco ejus ponendum fuiſſe vocabulum proprium ejus qui compellabatur. uti Dives Epulo apud Lucam *Pater Abraham* dicit. Et hæc fortè ratio eſt cur liberi homines denominarentur expreſſa mentione Patrum, ut *Simon Bar Iona*, ſive ut alibi ſcribitur, *Simon Ioannis*, & in alijs paſſim. quòd ſuos Patres illi ciere nominatim poſſent: & Simoni, exempli cauſa, alloquenti Parentem, fas eſſet dicere, *Abba Iona*, *Pater Ioannes*. quod ſervis non licebat. P. Decius apud Livium lib. x. *En Romæ umquam fando audiſtis, Patricios primò factos eſſe, non de cœlo demiſſos, ſed qui Patrem ciere poſſent, id eſt nihil ultra quàm ingenuos*. Fortè huc reſpexit Martialis Ep. lxxxviii. Libri 1. ſic ſcribens:

E ſervo ſcis te genitum blandèque fateris
Cùm dicis Dominum Soſibiane Patrem.

quaſi non poſſet vocare Cajum aut Sempronium, ſive quo alio utebatur

tur proprio nomine Pater ejus: & ideo translatitium ac commune Domini vocabulum ad Patris mentionem adjungeret.

ABIA. Vide infra & huc transfer.

¶ II. ABIATHAR.

Marci ii. 26. *Sub Abiathar Principe Sacerdotum*. Agit de Davide in fuga divertente ad Dei Tabernaculum tunc in Nobe erectum, & panes propositionis, quod alij non adessent, comedente: Historia narratur 1. Reg. cap. xxi. sed ibi summus Sacerdos Achimelech vocatur non Abiathar. Cæterùm certum est ibi tum præter Achimelechum fuisse etiam Abiatharem ejus filium, Vicarium, & mox successorem, qui etiam sacris præerat vicaria potestate, quasi summus Sacerdos designatus, & pleraſque functiones sacras vice Patris senis obiens. unde verè ac recte *sub eo* id factum dicitur. Pari forma loquendi Lucas ait vers. 2. cap. iii. Ioannem cepisse prædicare *sub Principibus Sacerdotum Anna & Caipha*. Sūmus Sacerdos Annas erat: ejus Vicarius & successor designatus Caiphaz: ideo etiam *sub eo* initium prædicationis Ioannis contigit. utpote qui & ipse Princeps Sacerdotum erat, licèt in gradu secundo. Vide quæ infra dicemus verbo *Pontifex anni illius*.

¶ III. ABOMINATIO DESOLATIONIS.

Marci xiii. 14. *Cùm autem videritis abominationem desolationis stantem ubi non debet*. (*qui legit intelligat*) Matth. xxiv. 15. *Cùm ergo videritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele Propheta, stantem in loco sancto, qui legit intelligat*. Locus qui citatur Danielis extat Libri ejus cap. ix. 27. *Et erit in Templo abominatio desolationis & usque ad consummationem & finem perseverabit desolatio*. Facilè convenit inter Interpretes, tàm Danielis, quàm Evangeliorum, abominationem hoc loco Idolum intelligi. vice omnium unum adscribam Severum, qui in Catena in Danielem nondum edita quam penes me habeo, sic annotat ad istum Danielis locum. βδέλυγμα ἔθος καλεῖν τῇ γραφῇ τὰς χειροποιήτους μορφὰς καὶ τὰ τῆς ἑλληνικῆς δεισιδαιμονίας ἀγάλματα. *Abominationem consuevit Scriptura vocare manufactas formas, & Gentilis superstitionis simulacra*. è plurimis quæ ad id probandum afferri possent Scripturę locis passim obvijs unum pono. Ezechiel. vii. 20. *Et ornamentum monilium suorum in superbiam posuerunt, & imagines abominationum suarum & simulacrorum fecerunt ex eo*. quem locum sic interpretatur Apollinaris in Catena nostra M.S. τὸν χρυσὸν καὶ ἄργυρον καὶ τοὺς λίθους ὕλην ἔχον ἀλαζονείας καὶ ἀσεβείας, πολυτελεῖς κόσμους κατασκευάζοντες, καὶ πρὸς εἰδώλων ἐργασίαν τὰ πλεῖστα δαπανῶντες. *Aurum, argentum & gemmas materiam habuerunt ostentationis & impietatis: sumptuosos ornatus præparantes, & in Idolorum fabricationem pleraque expendentes*. Non est igitur dubium quin abominatio hoc loco Idolum intelligatur. Per locum autem sacrum,

cujus hic mentio eſt, aliud quam Templum Ieroſolymitanum deſignari, non ſinit nos credere teſtimonium recitatum Danielis. *Et erit*, inquit, *in Templo abominatio deſolationis*. Chriſtus enim non quocumque modo *abominationem in loco ſacro* futuram ait: ſed juxta mentem Danielis Prophetæ eo loco quem citat. Is autem diſertè Templi meminit. quo excludi videtur opinio eorum, qui putant tunc abominationem in loco ſacro viſam, cùm circumdata eſt ab exercitu Romano Ieroſolyma. ab exercitu, inquam, ſub ſignis inſtructo. Signa autem effigies habebant & rectè *abominatio* dicebantur. & totus ager ſuburbanus Ieruſalem, imò univerſa Iudæa locus erat ſacer, Terra Sancta ideo vocata, ut docet Philo Libro de Legatione ad Cajum. vera hęc: ſed nihil ad Danielis locum, qui nominatim Templi meminit. Sunt qui dicant: *a* Abominationem hic vocari ſeditiones intra Templum & cædes à diſcordibus, tempore obſidionis, Iudęis factas. quod putamus cohærere non poſſe cum notione jam ſtabilita vocabuli *Abominatio* hoc loco uſurpati. Arbitror igitur, abominationem deſolationis & hic à Chriſto, & à Daniele loco laudato memoratam, deſignare ſigna Romana muris Templi illata à Romanis militibus ſcalis in eos nitentibus. Audiatur Ioſephus hęc diſtinctè narrans in libro περὶ ἁλώσεως de *Expugnatione*, ſeu de bello, ſexto, cap. xxiv. juxta Græcam editionem Baſileenſem anni 1544. quà utebar. nam Latina aliter numerat: Οἱ δὲ ἀνενέγκαντες τὰς σημαίας, περὶ αὐτῶν ἐπολέμουν, δεινὸν ἡγούμενοι καὶ περὶ αἰσχύνῃ τούτων τὴν ἁρπαγὴν. τέλος δὲ καὶ τῶν σημαιῶν οἱ Ἰουδαῖοι κρατῆσαι, καὶ τοὺς ἀναβάντας ἀμφθείρουσιν. Hoc eſt: *Illi verò* (milites videlicet Romani) *cùm intuliſſent ſigna, circum ipſa prœliabantur, grave ac ſibi turpe arbitrati fore, ſi ea ipſis eriperentur. Tandem tamen & ſigna venerunt in poteſtatem Iudæorum; & qui aſcenderant ab ipſis interfecti ſunt.* Et paulò poſt: ὁ δὲ Τίτος ὡς ἐώρα τὸν ὑπὲρ τοῖς ἀλλοτρίοις ἱεροῖς φειδῶ, περὶ βλαβῆς τοῖς στρατιώταις χαλεπὸν ἡγούμενον, καὶ φόνου, τὰς πύλας προσέταξεν ὑφάπτειν. Hoc eſt: *Titus autem, ut vidit gravi ſuorum militum damno ac cæde parci alieno Templo, ignem admoveri portis juſſit.* quo, ut deinceps diſtinctiùs exequitur Hiſtoricus, totum Templum conflagravit. Ego in hoc momento ſitam veram ἀποβασιν ejus, quod tractamus Chriſti & Danielis oraculi puto. Nimirum expugnata jam urbe victor Titus omni ope ſervare Templum propter magnificentiam operis, & loci ſanctitatem conſtituerat. ac propterea vetuerat ne flamma injiceretur. ſed quia præſidio tenebatur plurimorum, & deſperatiſſimè reſiſtentium, à duabus oppugnari legionibus juſſit. Verùm cùm aries locis diverſis murum pulſans multis diebus nihil profeciſſet ob eximiam firmitatem operis; cùmque portarum ſuffoſſio tentata ſucceſſu caruiſſet. præcepit ad extremum admoveri ſcalas, ipſe cuncta coram ex Arcis Antoniæ ſpecula ſpectans. Irruerunt fortiſſimè Romani, & Iudęis pertinaciſsimè repugnantibus, ſigna injecerunt ad ultimos militum conatus eliciendos, ut fieri mos erat in ancipiti periculo pręliorum; cunctis tunc pro ſe quoque, metu ſummæ ignominiæ quæ ſignorum amiſsionem ſequebatur, cœco impetu ruere ac nihil non perrumpere ſolitis quò flagitium præ-

Barun. An. 68.

verte-

verterent, & dedecus extremum. At cùm à Iudæis capta ſigna, Romanoſque qui murum aſcenderant, cæſos ad unum omnes Titus cerneret, abijcere tandem coactus eſt ſpem ac conſilium Templi ſervãdi; & quod hactenus vetuerat, ignem juſſit immitti. Signa igitur Romana illata muro Templi, & à Iudæis rapta, *abominatio* fuerunt *ſtans in loco ſacro*, ut Chriſtus loquitur, & ut Daniel diſertiùs exprimit, *in templo*. Eadem autem *abominatio deſolationis* ideo dicuntur; quia cauſa fuerunt incendij Templi, abſque iſta ſignorum ereptione fuiſſet, Titi victoris clementia ſervandi. Incendio porrò fugati ſunt aut conſumpti qui Templum incolebant aut frequentabant: & ſic deſolatum ipſum eſt, non tantùm in præſens, ſed & in poſterum. omnibus enim & ædificijs ibi deſtructis, & vaſis ſacris ablatis aut corruptis, locus amplius non erat futurus ulli ſacræ functioni. ac reædificatione Templi ejuſdem, Divina providentia, ſicut prophetiæ denunciaverant, in omne deineeps tempus impedienda; æterna ea futura deſolatio erat ac vaſtitas, juxta Danielis dictum: *Et erit in Templo abominatio deſolationis & uſque ad conſummationem & finem perſeverabit deſolatio*.

¶ IV. ABIA.

Lucæ i. 5. *Fuit in diebus Herodis Regis Iudæ Sacerdos quidam nomine Zacharias de vice Abiæ*. Cave credas Euthymio & Tito Boſtrenſi, autoribus alioqui quantivis pretij, qui Abiam hic quemdam comminiſcuntur æqualem Zachariæ, cum quo is partitis vicibus Sacerdotij functiones obiret. Toletus Theophylactum ijs adjungit; qui tamen eorum ſententiam recitat potius quam ſequitur; imò reprobat ac refellit: & meritò quidem. Vixiſſe quippe hic memoratum Abiam temporibus Davidis Regis docet nos liber 1. Paralipomenon cap. xxiv. ubi refertur: juſſiſſe Davidem recenſeri Familias omnes poſterorum Aaronis, quibus ſolis jus eſſet ſacrificandi: & cùm Aaron duos tantùm filios habuiſſet qui propagaſſent prolem, Eleazarum & Ithamarem, repertos ex Eleazari ſtirpe Principes familiarum ſexdecim; è rariore Ithamaris proſapia, tantùm octo. Hos, ne qua confuſio cunctis ad ſacra miniſteria promiſcuè concurrentibus, inter religioſas functiones oriretur, præcepiſſe Regem ſorte ordinari, nominibus omnium conjectis in urnam; ea dicta conditione, ut qui primus educeretur, ipſe cum filijs inciperet per hebdomadem unam miniſtrare in Taberaaculo, ſacrificijs & alijs ritibus qui Sacerdotalis juris erant, in ſolidum cunctis obeundis: ita ut per eos ſeptem dies nullus ex alia familia immiſcere ſe ijs poſſet. cujus verò ſecundo loco promeretur nomen, is pari jure per ſequentem hebdomadem primo ſuccederet: ac ſic deinceps: quoad peracto hebdomadum vigintiquatuor, & totidem per ſingulas miniſtrantium familiarum orbe, iterum ad primam rediretur, ordine in omne tempus reciproca ſucceſſione continuando. Hæc ſeries à Tabernaculo iinchoata, ad Templum à Salomone primò ædificatum, à Zorobabele inſtauratum, uſque ad

Herodis tempora perdurans transijt. Obtigit porrò in illa sortitione primus locus Ioiaribo, octavus Abiæ, ex cujus stirpe propagatus Zacharias ministrans ea hebdomade, quæ familiæ Abiæ dudum attributa fuerat; & quod erant multi stirpis ejusdem & ἐφημερίας Sacerdotes, sorte delectus ut incensum adoleret, Angeli visione dignatus est. non omittam vigintiquatuor Seniores sæpè memoratos in Apocalypsi, ad hos pari numero Principes Sacerdotum videri alludere.

¶ V. ABSQVE SYNAGOGIS.

Ioan. xvi. 2. *Absque Synagogis facient vos*. In Græco pro *absque Synagogis* vox est unica ἀποσυναγώγους, quæ eadem in singulari numero usurpatur Ioannis ix. 22. ἀποσυνάγωγος γένηται. quod vulgatus vertit: *extra Synagogam fieret*. Satis intelligitur significari hoc verbo hominem communione sacrorum excluſum, qualem vulgò vocamus excommunicatum & anathema. cùm enim Synagogę vocarentur apud Iudæos conventus sacræ lectionis audiendæ causa, vel alterius cujuspiam religiosi officij obeundi, celebrati, qui ab his ut profani arcebantur, rectè dicebantur ἀποσυνάγωγοι. Verùm quod addit Christus: *Sed venit hora, ut omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo*. Allusionem habet hoc loco accuratiùs declarandam ad peculiarem quemdam ritum aut usum Iudæorum, tres gradus ut in impietate, ita in ejus canonica pœna distinguentium, quorum ultimus esset proscriptio; & invitatio cunctorum ad eum occidendum, qui ad summum impietatis progressus apicem, dignus videbatur eo supplicio, quod Cainus interfector fratris, meruisse se confitens, deprecabatur Gen. iv. 14. *Omnis qui inveniet me interficiet me*. Exemplum informaverat ejus vindictę dilaudatus ille zelus Phinees filij Eleazari Sacerdotis, sacrilegum in flagranti scelere injudicatum confodientis, ut refertur Num. xxv. 8. cęterùm perversissime Iudæi hæc Legis & Religionis arma in Christum Legis finem & Religionis autorem vertebant. non modò, ut scribitur Ioann. ix. 22. ejiciendo è Synagoga eos qui confiterentur Iesum esse Christum; sed etiam ob eandem causam Stephanum lapidando Act. vii. 58. & acclamando adversus Paulum referentem conversionem suam ex apparitione Christi sibi oblata: *Tolle de terra hujusmodi; non enim fas est eum vivere.* ut habetur Act. xxii. 22. ac paulò post conjurando, seseque devovendo, *non manducare, neque bibere donec eum interficerent*. Act. xxiii. 22. Quare hanc perversitatem tacitè arguens ipse idem Paulus, simulque verum usum illius religiosæ severitatis ostendens; sic scribit ad Corinthios prima cap. xvi. 22. *Siquis non amat Dominum nostrum Iesum Christum sit anathema, maranatha*. quasi diceret: tantum abest, dignos esse occidi tamquam summè impios, à zelantibus Legem, eos qui Christum confitentur & colunt; ut contra qui eum non amant, proscribi, & ab obvio quolibet mactari mereantur, tamquam omnium scelestissimi ac summi sacrilegi. Eò libentiùs in hoc illustrando Pauli loco, hac qualicumque occa-

occcaſione fortè oblata, immoror, quod ejus plenam declarationem Interpretes etiam doctiſſimi, quos quidem videre potuerim, non reddunt. ſed plerique ſe defunctos arbitrantur, cùm reſponderunt: *maranatha*, ſive ut Græcè ſcribitur μαρὰν ἀθά, ſignificare *Dominus veniet*. Imò enimverò: *Dominus venit*. ſunt enim non Hebræę linguę purę ac biblicę; ſed corruptæ & azoticæ, voces hę duę: *maran atha*. quę ad verbum ſignificat: *Dominus noſter venit* מר *mar* enim Syriacè, Dominus: poſſeſſivum verò affixum plurale Syris eſt ן *an* אתא *Atha* porrò idem quod בא *Ba*, id eſt, *venit*. ut verò fieret: *Dominus veniet* dicendũ fuerat מרן ויתי *Maran Iethe*. Sed parum egimus. quid enim per illum ipſum qui venit Dominum, quid facit ad ſententiam hujus loci, *Dominus venit*? Ac ſi nihil aliud erui fas eſt, fortaſsè prętabat in ignoratione mera perſtare. veneraremur myſterium ignotę vocis; & unum ex arcanis verbis quæ ſe audiſſe in tertio cœlo; *a* alibi gloriatur Apoſtolus, quaſi pro ſignaculo ad clauſulam illius Epiſtolę adhibitum miraremur. nunc iſtud ita prolatum neſcio quid exile, tum verò *b* ἀνακόλαθῳ & ἀναρτητον, nec majeſtatem tuetur Divini verbi, nec congruam expectationi noſtrę ſpeciem exhibet. Nimirum latet hic aliquid arcanæ, & ἀπαραδότῳ διδαχῆς Iudęorum; quam non fruſtrà Paulus olim à Gamaliele inſtitutus audierat. An non enim ille verè de ſeipſo dixit Act. xxii. 3. *Ego ſum vir Iudæus.... ſecus pedes Gamaliel eruditus juxta veritatem paternæ legis.* πεπαιδευμένος κατ' ἀκρίβειαν τοῦ πατρῴου νόμου, ut Græcę origines habent. in quibus verbis ἀκρίβεια πατρῴου νόμου videtur eſſe קבלה *Cabala*, ſive Traditio Legis arcanę, & ut vocant, *Oralis*; hoc eſt, voce viva non ſcripto declaratę, quam certa ſucceſſione à Moyſe, atque à Deo, auditione acceptam, Sapientes ad id delecti propagabant; quorum ſeries continua à Moyſe ad Chriſtum expanſa extat in Libro vulgato, & ſępius cuſo, cui titulus eſt פרקי אבות *PirKe Abot*: & in alio non tam fortè obvio, inſcripto שלשלת הקבלה *ſcelſceleth hacabala*. Et inter eos videre eſt Gamalielem Pauli Magiſtrum Scholę Hillelis Rectorem. Peritus ergo Cabalæ Paulus Apoſtolus, ut ſi quid ex Traditionibus Hebręorum tunc *d* ἀγράφοις, deinde verò in ſcripta relatis, ad intelligentiam obſcuri ejus dicti conferri poterit, locus non ſit exceptioni: eſſe incredibile Paulum eò reſpexiſſe. cùm prętertim idem Apoſtolus ii. ad Timotheum iii. 8. nomina Magorum, qui Moſi reſtiterunt, ab ipſo Moſe ſcripto non prodita, inde hauſiſſe credatur. videmus enim illa, ut à Paulo proferuntur extare in *Midraſch Schemoth* ſectione ix. & alia non deſint in Paulinis Epiſtolis, quæ ad traditiones ἀγράφους aliunde nobis cognitas alludant manifeſtè. Non eſt igitur alienum ſuſpicari tale hoc quoddam eſſe quod quęrimus *Maranatha*, de quo Rabinos interrogare poſſimus haud ſine ſpe navandæ operę. Extant autem in Libro cui titulus eſt: מועד קטן *Mohed Katon*, capite ultimo, & apud Rab. Moſen Maimonidem Ægyptium in *Iad* Parte 1. Libro *Madda* fol. 22. & ſequentibus. & in *Sculchan Aruc* in Parte *Iore dea*

a 2. Ad Cor. 12. 4.

b Inconſequens & inconnexum.

c à Patribus ad filios evanſmiſſa doctrina.

d non ſcriptis.

ſectio-

sectione 134. & apud alios veteres Magistros Hebræorum, doctrina quędam de Excommunicationibus, & ἀποσυναγωγισμοῖς in illa gente usitatis, quę ad expositionem hujus loci mirificè quadret. Traditur illic triplicem excommunicationem esse. Prima omnium leviſſima, vocatur. נדוי *niddui*: secunda, gravior תרם: tertia, extrema & horribilis שמאח *scemmatha*. Prima illa vox נדוי *niddui* ἔκβλησιν καὶ ἀφόρισιν ejectionem & segregationem sonat. habetque instar pœnæ quidem; sed multò magis comminatio & νουθέτησις a est. agitur enim illius primæ censurę inflictione, ut avertatur peccator ab institutis malis, & ad pœnitentiam se conferat, salutari perstrictus metu pœnarum graviorum. Hac excommunicatione qui percussus erat; totis triginta diebus hominum commercio arcebatur eatenus, ut ad alios quã domesticos propius quatuor passibus accedere non auderet. Capillum verò tondere, balneis, aut etiam uxore propria frui, nefas illi esset. Eoque in statu si quis, nullo dato pœnitentiæ indicio, moreretur, infletus abijciebatur, etiam lapide in feretrum injecto, quasi ad declarandum, dignum illum fuisse qui lapidaretur: ut habetur in Berecoth xix. 1. Templum verò adire quidem poterat, sed non nisi alia via, quàm qua populus utebatur, prout fusè perscribitur in Libro *Scille Haggibarim* fol. 2. col. 2. Porrò in Libro *Iore dea*, Expositione Legis 334. fusè percensentur causę sive casus viginti-quatuor, quorum in aliquem qui incideret, feriri excommunicatione נדוי *niddui* à Iudice poterat. ea verò semel percussus, non nisi pœnitens, & satisfactione exhibita absolvebatur, hac à Iudice, aut Rabbino qui excõmunicaverat ritè pronunciata formula הותר לך מחול לך *Huthar leca machul leca*, hoc est: *absolutus es remissum est tibi*. quod si contumax aliquis totos dies triginta perseveraret, geminabatur id spatium, & si opus esset, triplicabatur, donec aut resipiscceret reus, aut acrioris remedij tempus esse videretur. Erat autem id inflictio excommunicationis secundę תרם *Cherem* dictę. Ea vox desolationem & perditionem sonat. Infligebatnr autem non simplici voce, ut prior, sed cum apparatu & pompa speciosa multorum & augustorum rituum. nempe convocato in Synagogam Populo, candelis accensis, execrationes & diræ ex Lege Mosaica excerptę recitabantur, & intorquebantur in illius caput, qui devovebatur, nominatim appellati; quibus perlectis extinguebantur candelę. Putabant autem omnia mala in animam & corpus hominis ita devoti ex hac imprecatione irruere. quam in rem subtiliter, ut solent, animadverterunt Rabini vocem חרם *Cherem*, juxta vim numeralem literarum conficere 248. quot nimirum, ut illi ajunt, sunt membra humani corporis; quæ omnia & singula ista execratione mactantur & destruuntur; qui, quo sunt acumine, facilè si veniret ipsis in mentem, huc etiam traherent 248. Pręcepta jubentia; quasi ea singula vindictam contemptus aut neglectus sui à Phanatico execrato reposcerent. Hic si perfricaret frontem & contumacię callum obduceret, irarum & malorũ cumulus in eum devolvebatur ad extremum tertia excommunicationis

a Commonitio.

ſpecies, qua is proſcriptus declarabatur, invitatis ad ejus cędem cunctis שמתא *ſchamata*, hoc tertium Anathema vocabatur: de cujus nominis etymo Magiſtri diſſentiunt. Prima opinio eſt cenſentium שמתא *ſcamatha* dictum quaſi שסמיתח *ſcam meta*, quod ſignificat: *ibi mors.* ad rem ſatis aptè: ad analogiam grammaticam non congruentiſſimè. nam & י *Iod* redundat: & א *Aleph* finale vocis שמחא in ה *he* vertitur, quare veriſimilius Rabbi Samuel in *Moed Katon* fol. 17. pag. 1. exponit שמתא *ſcamatha* per hæc verba in unam illam, ut opinatur, contracta vocem שממה אתא *ſcemama atha*, hoc eſt, *deſolatio adeſt*, ſeu, inſtat atque imminet. Sane hac excommunicatione perculſus habebatur pro conclamato ac mox perituro: qui enim durare incolumis poterat, cujus trucidationi non tantùm impunitas, ſed etiam prędmium publicè proponeretur? idque non vulgare ac temporarium dumtaxat, ſed cœleſte ac Divinum; ineundę videlicet à Deo gratiæ certa fiducia, prout illa Chriſti verba ſonant: *Venit hora ut omnis qui interficit vos arbitretur obſequium ſe præſtare Deo.* Verùm quantamcumque probabilitatis ſpeciē hæc Rab. Samuelis ſententia præferat, tertia tamen eſt haud paulò melior, atque ad rem noſtram, & ad Pauli authoritatem accommodatior etymologia nominis שמתא *ſcematha*, quæ præterquam ſua ſe veriſimilitudine, imo evidentia, ſtatim commendat; etiam Autores habet Primi ſubſellij Rabbinos. Ajunt, inquam, celeberrimi quique Magiſtrorum Hebræorum שמתא *ſcematha* dici, quaſi השם אתא *Haſcem Atha.* nemo qui literas rabinicas vel primoribus delibarit labris ignorat שם *ſcem*, ſive præfixo ה *he* demonſtrativo, quod vim habet articuli Græcorum חשם in azotica lingua idem valere quod יהוה, *Iehova* in Biblica; ſignificare, inquam, Deum, & pro auguſtiſſimo ſupremæ naturæ nomine haberi. adeo ut quemadmodum, ubi ſcriptum in libris ſacris occurrit vocabulum יהוה *Iehova*, non pronunciatur, ob venerationem, proprio ſono literarum ſuaru n; ſed profertur ejus loco אדני, *Adonai*: ſic etiam in Commentarijs azoticis Lector non ignarus traditionum quoties שם reperit מרן *Maran* pronũciet, quod, ut diximus, ſonat: *Dominus noſter.* Peritus ergo Cabalæ Paulus cum שמתא tertiam anathematis ſpeciem grecè ſcribens vellet exprimere, vocabulum ejus protulit ut pronunciari ſolebat, non ut vulgò ſcribebatur. quia enim שם *ſcem* primam nominis *ſcematha* ſyllabam, nomen eſſe Dei ſciebat, reverentię cauſa non proferri ſolitum ſono proprio; vicariam ei vocem *Maran* juxta Magiſtrorum inſtituta ſubſtituit, & *Maranatha* dixit pro Scematha. Supereſt explicandum quare inſtitutum ſit, ut hoc nomen ſive in ſcripto *Scematha*, ſive in pronunciatione *Maranatha*, utrobique ſignificans, *Dominus venit* ad tertium iſtum, quem deſcripſimus excommunicatorum gradum, atque ordinem deſignandum adhiberetur? Equidem arbitror id factum, ut indicaretur impendere tali homini mortem in momenta ſingula, utpote proſcripto, & autoratis in ejus necem omnium odiis, atque armis, durare in vita non valenti. Sæpius enim in ſcripturis veteris inſtrumenti, Magiſtris Hebręorum, qui in lege

Ioan. x vi. 2.

Dei

Dei meditabantur die ac nocte, notiſſimis : adeoque ex iis pleraſque loquendi formulas trahentibus ; ſæpius, inquam, mors, præſertim in vindictam illata, mentione Adventus Domini deſignatur. Pſalm. xcv. 13. xcvii. 9. Iſ.iii. 14. v.26. lxv. 15. Habacuc iii. 3. *Deus ab auſtro veniet* &c. & mox v. 5. *ante faciem ejus ibit mors*. Sophon.ii. 2. Zachariæ xiv. 3. & 5. Malachiæ iv. 1. & 6. & alibi ſæpè. Ex quibus expreſſa illa ſunt in novo Teſtamento : *qua hora non putatis Filius hominis veniet* Luc.xii.40. Et ejus generis paſſim in Evangelijs plurima, omnium conſenſu mortem indicantia. uti ex illa Apocalypſ.ii. 5. *Sin autem venio tibi & movebo candelabrum tuum de loco ſuo* : hoc eſt ; privabo te vita : & ſic faciam ut tibi ſucceſſor in Epiſcopatu detur. Ibid. 16. *Si quò minus veniam tibi citò*. & Cap.iii.v.3. *Veniam ad te tamquam fur* &c. Inde factum ut *ſcematha* ſive *maranatha Dominus venit* uſurpatum fuerit ad indicandum ſtatum hominis in ſingula, ut dixi, momenta certæ morti expoſiti, qualis erat relatorum in tertiam excommunicatorum claſſem, & anathemate *maranatha* percuſſorum. Hic ad extremum obſequens præcepto veteri coronandi fontem unde hauſeris, libenter & gratè profiteor: Hęc de anathemate Iudaico triplici teſtimonia Magiſtrorum Synagogæ veterum, indicata olim mihi fuiſſe à Iacobo Spieghel, quo Toloſæ ante hos annos quinque & triginta literarum Hebraicarum ſum Magiſtro uſus, viro in Thalmudica & Rabbinica omnis generis lectione apprimè verſato.

¶ VI. ÆDIFICARE MONVM. &c.

Luc.xi.47. Chriſtus ait : *Væ vobis qui ædificatis monumenta Prophetarũ: Patres autem veſtri occiderunt illos : Profectò teſtificamini quod conſentitis operibus Patrum veſtrorum*. Notandum, hæc ad Legisperitos dirigi; cui generi, ut in litibus & iudicijs exercitato, peculiariter convenit hæc teſtificationis & conjecturæ crimen arguentis mentio. Et fortaſsè obliquè reprehenditur injuſta calliditas eorum, ex argumentis nihil minus per ſe concludentibus, per cavillatiunculas argutas, crimina in inſontes trahentibus. quaſi diceret, Væ vobis qui tam injuſtè ac calumniosè verſamini in hominibus ex vana conjectura criminandis, ut ſi veſtro exemplo in vos agatur, jure rei peragi poſſitis cædis Prophetarum à Patribus veſtris patratæ : quòd eorumdem Prophetarum ſepulcris ædificandis, conſequens quiddam ad eorum necem operemini; ſic eiſdem aſſentiri, ac cooperari viſi. cujus collectionis totum frigus atque infirmitas in invidiam ac ſugillationem paria peccantium conferenda ſit ; qui ſic admonentur Legis Talionis, cujus mulctam ſibi conſciſcunt. unde ſine injuria poſſunt ex levi nec concludente indicio damnari, quòd ipſi ejus generis argumentationes infirmiſſimas ad ſimplicium pericula frequentent, Iudicibuſque non interdum circumſpectiſſimis, aut acerrimis, arte ſophiſtica fucum faciant. Nimirum genus eſt ingenioſæ reprehenſionis imitatio arte ſimulata vitiorum, non eos maculans qui ſe larva

ſic

ſic quadam alieni dedecoris induunt,ſed eorum ignominiam traducens, quos iſta obliquè cenſura perſtringit. neq; enim ſapiens umquam Criticus imputavit Horatio enormitatem ridiculam inſolentis metaphoræ, dum ita ſcribit lib.2.Ser.Sat.5.

ſeu pingui tentus omaſo
Furius hibernas cana nive conſpuet alpes.

uti nec Perſio abſurditatem verbi ac locutionis antiquatæ in illo primę ipſius Satyræ verſu;

Antiopa ærumnis cor luctificabile fulta.

quippe cum erudito utriuſque lectori ſtatim appareat,non illa utrumvis iſtorum Satyricorum ex ſuo ſenſu ac tamquam ſibi probata proponere; ſed Horatium quidem Furij Bibaculi audaciam caſtigare, qua in ſuo quodam Poemate ſcripſiſſet:

Iuppiter hibernas cana nive conſpuit alpes.

Perſium autem ſatirico ſale defricare ſcabiem κακοζήλων quorumdam Antiquariorum, qui rancida è Pacúvij, duri & obſoleti jam Tragici, fabulis ſublecta vocabula, ſuis velut gemmas & ſcitamenta ornandis ſcriptionibus ſtudiosè captarent, putidè oſtentarent. Hoc verò loco procedit etiam ulterius cenſoriæ imitationis ingenium; nempe ad admonendos, ut dixi, delinquentes, quam in ſe ipſi legem ferant, dum alios inanium cavillationum calumnioſis laqueis implicant. Simile quodammodo illud eſt de Debitore decem millium talentorum, qui poſtquam ipſi remiſſum fuerat debitum,corripi jubetur & conijci in carcerem,non exiturus inde donec reddat noviſſimum quadrantem. quod ſi non planè injuſtum, certè acerbum eſt, & clementia Domini indignum. Rectitudinem tamen accipit ex inhumanitate debitoris in conſervum. unde queri non poteſt, cùm ſuo in ipſum egatur exemplo. Poteſt & illud in hunc locum allegari fortaſsè non ineptè. Merito ſuo contingere impijs & ſceleratis, ut quę etiam in ipſis videntur bona, trahantur in crimen: & ut Pſalmiſta loquitur: etiam ipſa *oratio eorum* (qua nihil alioqui commendatius) *fiat in peccatum*. Id quod ad literam *Amano* illi, crudeliſſimo Iudæorum inſidiatori, evenit; qui cùm accuſatus à Regina in convivio, ad eam placandam ſupplex procidiſſet in ejus lectulum, eamque oraret, hanc ipſam ejus orationem in atrociſſimi flagitij tentamentum præceps Aſſueri ſuſpicio rapuit: ſic eo viſo exclamantis: *Etiã Reginam vult opprimere me præſente in domo mea*. Libri Eſther cap.vii.8. Ex hoc more quidam apud Latinum Comicum in Epidico Act.ii. Sc.1.

At pol ego te credidi uxorem,quam tu extuliſti,pudore exequi.
Cujus quoties ſepulcrum vides ſacrifucas ilico orco hoſtias
Neque adeo injuria: quia licitum eſt eam tibi vivendo vincere.

En hic Apoecides, Periphanis ad ſepulcrum uxoris piacula ferentis,pietatem, ut tum mores erant, laudabilem, ſic interpretatur, ut gratias eum agere putet Dijs inferis, quod ſe conjuge, velut onere moleſto levaverint, ea in orcum rapienda. Huc facit Epigramma Grę cum ex lib.3.Antholog.titulo εἰς ἄνδρας ὀπισήμους. *In viros inſignes*:

Χερσὶ καταστείνας, πάφῳ ἔκτισας· ὄχ ἵνα θάψῃς,
Αλλ' ἵνα με κρύψῃς, ταυτὸ ἤ καὶ σὺ πάθοις.
Poſtquam manu occidiſti, ſepulcrum condidiſti: non ut me ſepelias;
Sed ut me occultes. Hoc idem & tu patiaris.

¶ VII. AGER FIGVLI.

Matthæi xxvii. 7. Videtur Ager Figuli vocari locus, ex quo quidquid erat argillę aut glebæ utilis ad opus figlinum, exhauſtum longa plaſtice fuerat: reſiduo tantùm ſolo ſterili ſtrato glarea, & prorſus ad agriculturam inepto. Proptereaque fundus ille vilioris pretij, facile potuit triginta argenteis parari, hoc eſt, ſiclis totidem.

¶ VIII. AMEN.

Etſi video vocabulum Amen propagari regulariter poſſe, ut adverbium affirmandi, è radice אמן *Aman credidit*; tamen cùm reputo qua emphaſi paſſim Chriſtus Dominus hac voce, quaſi ſigillo quodam, ſua oracula obſignet, toties iterans *amen dico vobis*; facilè aſſentior Magiſtris Hebræorum, qui verbum hoc unum ex illis myſticis & ineffabilibus agnoſcunt, quæ non tam verba ſunt, quàm ſententiæ compendio per primores vocabulorum literas deſignatæ: quare nec ſonum habent proprium. Nam ſi (exempli gratia) in inſignibus Sereniſſimorum Sabaudiæ Ducum FERT legeris, næ tu tertiam verbi *fero* perſonam expreſſeris; minimè autem vim propriam illarum quatuor literarum, vocabula hæc totidem indicantium *Fortitudo ejus Rhodum tenuit*. Ita cum יהוה Iehova dicis, vocabula quatuor una voce colligis יהי *Iihe*, היה *hoihe* ו *ve* & היה *hajah*; hoc eſt: *Erit, eſt, &, fuit*. Hoc enim eſſe propriũ Dei nomen, quo à creatis contingenter exiſtentibus diſcernitur per neceſſitatem ſemper extandi, ſignificatur Exodi iii. v. 14. Et clarius exprimit S. Ioannes in Inſcriptione Apocalypſis cap. 1. v. 4. *Ioannes ſeptem Eccleſijs quæ ſunt in Aſia gratia vobis & pax ab eo qui eſt, & qui erat, & qui venturus eſt*. in Græco, ἀπὸ τοῦ ὁ ὢν, καὶ ὁ ἦν, καὶ ὁ ἐρχόμενος. quæ propè manifeſtè reddunt voces illas quatuor, ex quarum initialibus elementis conflatum dixi nomen יהוה Iehova. Nam ἐρχόμενος pro ἐσόμενος, & *venturus* pro *futurus* eſt poſitum. Sic Maccabæi nomen, quod Iudæ adhęſit Matathię filio ſentẽtiam illam è libro Exodi xv. 2. exprimit מי כמיך באלים יהוה, *Mi camoca baelim Iehova*, hoc eſt, *Quis ſimilis tui in fortibus Domine?* quorum quatuor in Hebręo vocabulorũ ſi prima elementa conteſſeraveris, facies מכבי *Mecabi*. quoniam verò has ipſas literas ſententiam iſtam compendio colligentes, teſtandæ ſuæ de Divino auxilio fiduciæ, Dux ille fortiſſimus ſignis ſuis militaribus oſtendebat inſcripta, inde ipſi cognomen eſt factum ipſo prope nomine celebrius. Hæc in ſpecimen adduxi, ut oſtenderem Hebræis familiarem hunc uſum eſſe: ne quis deinde putet incredibile, cùm dicam

Amen

Amen tribus Hebraicis literis totidem hæc vocabula designare אדני מלך נאמן, *Adonai Melec Naaman*, quæ Latinè sonant, *Dominus Rex fidelis*. apta commemoratio ad fidem adstruendam minis ac promissionibus Divinis: qualibus ferè in Evangelio solet Christus *Amen*, & quidem plerumque geminatum, apponere.

¶ IX. ASCENDI.

Ioann.xx. 17. Christus redivivus Mariæ Magdalenę in pedum oscula ruenti dicit: *Noli me tangere: nondum enim ascendi ad Patrem meum.* Subobscura est connexio illius causalis, *enim*. Multa ad eam declarandam ingeniosè & eruditè differunt doctissimi Interpretes; quę accipio & deosculor. Proponam tamen obnoxiè ac sine prejudicio quid & mihi venerit in mentem; narraboque, ut dici solet, meum & ego somnium. „ quid si dicatur hanc esse hujus loci sententiam. Non est quod mihi „ tam effusè gratuleris isto quem affectas amplexu genuum meorum, „ idcirco quia me vivum è paulò ante mortuo conspicis: Erit mox aliud „ longè amplius, & multò gratulatione tua dignius, nempe Ascensio „ mea ad Patrem, cui propterea ista tam benevola congaudendi officia „ servari sit æquius. Simili exemplo Christus idem Nathanéli dicit, Ioannis i. 50, *Quia dixi tibi vidi te sub ficu credis: majus his videbis* &c. Trahi fortè ad aliquam similitudinem hujus loci posset quod refert Cicero Tusculan.quæst.lib. 1. sub finem, his verbis: *Hanc sententiam significare videtur Laconis illa vox: qui cum Rhodius Diagoras Olympionices nobilis uno die duos filios victores Olympiæ vidisset, accessit ad senem, & gratulatus: morere Diagora, inquit: non enim ad Cœlum ascensurus es.* Ita ille significans summum felicitatis apicem, & cui jure maxima quę adhiberi homini potest gratulatio deberetur, fore Ascensum in Cœlum; si is contingere mortali posset, quod ipse non putabat.

¶ X. BAR.

Bar Hebraicè בר filium sonat. ita ut cùm dicitur *Simon Bar-jona*, Matth.xvi. 17. intelligendum sit, Simonem vocari filium Ionæ, sive, ut alibi extensiùs id nomen scribitur, Ioannis. Simili exemplo Bartimæus fuerit filius Timæi, & Bartholomæus filius Tholemæi, sive Ptolemæi. ubi observandum: ejusmodi patronymica in quibusdam interdum personis designandis frequentiùs adhiberi, quam singulares ipsis impositas appellationes; prout videtur usuvenisse in S. Apostolo Bartolomæo; cujus proprium nomen fuisse Nathanaélem dudum mihi persuasit erudita de hoc argumento dissertatio Viri docti & optimi Fabritij Pignatelli nostri τῦ μακαρίτε.

¶ XI. BARACHIAS.

Zacharias qui memoratur à Chriſto Math.xxiii. 35. occiſus inter Templum & altare, fuit filius Iojadæ, ut certum habetur ex ii. Paralip. xxiv. 22. quare vel Barachias irrepſit in hunc locum pro Iojada, ut indicat Hieronymus, referens oſtendi codices, qui Iojadam hic legunt: vel dicendum, quod idem etiam Hieronymus innuit, veriſimiliter allegari poſſe, Iojadæ homini ſancto ſuæ merito juſtitiæ Barachiæ cognomen adhæſiſſe, quod ex Hebræo ſonat *Benedictus Domini*. Multa ſanè ſunt exempla, etiam in ſcripturis, binominum perſonarum; aut cognomento quopiam aliquando deſignatarum à propria & vulgo magis nota earum appellatione diverſo. Sic Num. xxiv. 17. Seth pro Sem ponitur; cui videlicet id nomen attributum ſit, quòd Sem inter filios Noe ſtirpis melioris, & magis Deo probatæ propagator fucrit, ſicut Seth inter filios Adami. Similiter ex Epiſt. Iudæ v. 9. intelligimus Ieſum filium Ioſedec cognominatum fuiſſe Moyſen, ex quadam fortè imitatione virtutum aut ſimilitudine actorum aut conditionis illius primi Legislatoris Hebræorum. Ita enim ſcribit ibi S. Apoſtolus: *Cum Michael Archangelus cum Diabolo diſputans altercaretur de Moyſi corpore, non eſt auſus judicium inferre blaſphemiæ; ſed dixit: imperet tibi Dominus*. Citatur hic ſine dubio ſcriptura vulgo nota & recepta: inde apta coarguendæ pervicaciæ eorum in quos acriter invehitur Apoſtolus. Non videntur autem ad alium in toto Librorum Canonicorum corpore locum hæc poſſe referri, quam ad cap. iii. Prophetiæ Zachariæ, ubi ſic legitur. *Et oſtendit mihi Dominus Ieſum Sacerdotem magnum ſtantem coram Angelo Domini. Et Satan ſtabat à dextris ejus ut adverſaretur ei. Et dixit Dominus ad Satan: increpet Dominus in te Satan; & increpet Dominus in te, qui elegit Ieruſalem*. Hunc locum indigitans S. Iudas ſciens Cabalæ & Lectoribus traditionum non ſcriptarum peritis ſcribens, ex notitia per legem oralem hauſta, ut Angeli, qui ſine nomine à Zacharia memoratus eſt, nomen expreſſit, Michaëlem eum Archangelum nominans; ita ex ſimili conſcientia doctrinæ arcanæ tàm in ſe, quàm in lectoribus, pro Ieſu Pontificis nomine Moyſen poſuit; quod inde norat eſſe arcanum cognomen ipſius. Nam quod ait *de corpore* Synecdoche eſt uſitatiſſima ex parte totum indicantibus. ut enim è ſpiritu parte hominis totus indicatur homo in illis vulgo tritis vocibus *cum ſpiritu tuo*: ita & ex altera parte corpore totus interdum intelligitur, imò quidam eſſe putant quamdam emphaſim dignitatis & libertatis in illa circumlocutione per corpus. Qua de re vide Interpretes Virgilij ad illud

Excepto Laurentis corpore Turni,

Ex his fortè conferri aliquid poterit non inutile ad ſolutionem nodi perplexiſſimi Matt. xxvii. 9. ubi ſic legitur: *Tunc impletum eſt quod dictum eſt per Ieremiam Prophetam dicentem: & acceperunt triginta argenteos* &c. Nihil affine his verbis alibi reperitur, quam apud Zachariam Prophe-

tam

tam cap. xi. 12. quid igitur inquies, Zacharias nomen in Evangelio mutaverit, & Ieremias ſit dictus? Quidni verò, cùm Ioannes Elias ibi à Chriſto ſit vocatus? Habuit multa Zacharias Ieremiæ ſimilia, ut Ieremias ſui temporis dici poſſet. Obſervarunt olim ipſi Hebræi quaſi ſympathiam & ſimilitudinem genij peculiarē inter hos Prophetas duos; ita ut Zacharias amet imitari locutiones Ieremiæ. Vide quod ille habet cap. 1. v. 3. & confer cum Ieremiæ xviii. 11. & xxxv. 15. ſimiliter Zachariæ i. 6. ſumitur ex Ierem. xi. 17. & iii. 8. ex Ierem. xxiii. 5. & alia ſimilia plurima. quibus uti vitæ ac rerum geſtarum ſimilitudine, qualitateque temporum moti Magiſtri Hebræorum dicere ſoliti ſunt, ſpiritum Ieremiæ in Zachariam migraſſe. Sed de hoc agemus iterum infra, verbo Ieremias.

Ad confirmationem modò dictorum & illud accumulari poteſt: quod S. Petrus dum 1. ſuæ Canonicæ cap. v. 13. ſcribit: *Salutat vos Eccleſia, quæ eſt in Babylone collecta.* Babylonis nomine Romam deſignat propter ſimilitudinem ſuperbiæ ac luxus, quæ inter illam antiquam, & hanc recentiorem regnatricem urbem intercedebat. Nec abſimili fortè de cauſa Ezechielis xxvii. 11. & ſeq. ea Regi Tyri attribuuntur quæ unicè Lucifero Dęmonum Principi conveniunt, ut neceſſe ſit ibi Luciferum deſignari appellatione Regis Tyri ob arrogantiam utrique communem; uti & Iſaiæ xiv. 12. Regi Babylonis Luciferi nomen tribuit. Quid quod externi quoque Scriptores ejus generis mutationes nominum uſurpant. Virgil. 3. Georg.

Talis amyclei domitus Pollucis habenis
Cillarus

Polluci tribuit equi domitationem, quę Caſtoris eſt propria. nam ut habet Horatius:

Gaudet Caſtot equis; ovo prognatus eodem
Pugnis.

Pollux inquam frater Caſtoris pugilatu clarebat, non equitandi arte. A Virgilio ergo Caſtori tribuitur Pollucis nomen. Sic Alexander Siſigambi ait Epheſtionem pro ſe veneratę: & hic Alexander eſt. Huc refer quod Propertius Eleg. 1. l. 3. ſe *Romanum Callimachum* vocat. & Horatius ſe ab Amico Alcæum proclamatum refert; quem viciſſim ipſe Mæonidem, hoc eſt Homerum nuncupaverit. Iuvenali ſævus Pater familias vocatur Antiphates trepidi laris ac Polyphemus. Nec abludit illud vulgi ad occurſum hominis ſupra vulgarem uſum probi, & vitijs infenſi: *Tertius è Cælo cecidit Cato.* Et multa talia, quæ admirationem dement tranſnominetioni Ioiadæ in Barachiam.

¶ XII. BEELZEBVB.

Dicunt impij Iudæi Mat. xii. 23. Marci iii. 22. Lucę xi. 17. de Chriſto: *In Beelzebub Principe Dæmoniorum ejicit Dæmonia.* Scimus ex iv. Regum 1. Beelzebub Idolum fuiſſe, cujus fanum celebre & oraculum erat

in

in Accaron, quod voluiſſe conſulere magno ſtetit Ochoſię Regi. quia verò בעל *Baal* Dominum, & זבוב *Zebub* muſcam ſonat, intelligimus Deum illum haudquaquam ex illorum genere, qui myiodæ aut myiagri dicti Plinio lib. x. cap. xxvii. & l. xxx. cap. vi. muſcas abigebant, è contrario, quaſi earum ſatellitio delectatum, magnas earum nubes nidore victimarum aluiſſe. Cur autem eum Iudæi Principem Dęmoniorum appellabant? opinor ideo, quoniam qui Dęmones Magos Pharaonis in Aegypto contra Moyſen juvabant, in eo ſummam ſuæ potentię poſuerunt, ut aquas in ſanguinem verterent, & ranas educerent: ad ciniphes, multò autem minus ad muſcas producendas, pertingere nequiverunt. ut narratur Exodi viii. quare hic Deus Accaronita, qui cœli ſui craſſiore tractu, & fimo ac fumo culinæ pinguioris muſcarum examina denſiſſima ebulliens ex adytis, eas creare videretur, Princeps Dęmoniorum dici à Iudæis meruit, res Ægyptias libro Exodi narratas in animo habentibus; utpote Dęmonijs Pharaonis haudquaquam, ut apparebat, vulgaribus mediocriſque virtutis, manifeſtè potentior.

¶ XIII. BENEFICI.

Luc xxiii. 25. *Reges gentium dominantur eorum, & qui poteſtatem exercent inter eos Benefici vocantur*. Alludit Chriſtus vocem Hebraicam נדיבים *nebidim*, quæ ſignificat Principes, & eſt à radice נדב *nabad*, quæ ſignificat ſpontè ac libenter largiri, liberalem eſſe. unde quod benigna profuſio maximè deceat Reges ac Principes, ipſi נדיבים *nedibim*, hoc eſt *Benefici* proprio vocabulo dicti ſunt, Gręcis εὐεργέται. Inde occaſionem ſumemus conciliandi vulgatam noſtram cum Hebraica veritate in Pſal. cxi. v. 3. ubi nos legimus: *Tecum principium* &c. Septuaginta μετὰ σοῦ ἡ ἀρχή. Hebraizantes vertunt: *Populus tuus ſpontè*. Legitur in Hebræo fonte עמך נדבת *Immeca nedaboth*. quod ad primam vocem attinet, licet עם ſignificet *populum*: tamen prępoſitionem, quę latinè *cum* redditur, exprimi eiſdem literis, manifeſtum & in confeſſo eſt. unde quin *immeca* rectè verti poſſit *tecum* negari non poteſt. Secunda vox נדבת poteſt legi *nedabeth*, & verti Gręcè ἀρχὴ, hoc eſt *Principatus*, qua notione *principij* vocem ibi vulgata uſurpat. quod ſi quis pertendat punctationem, quæ ibi comparet retinendam. Legamus ſanè nedaboth in plurali, enallage uſitata numeri, eadem ſignificatione Principatus ducta ex vocabulo nedabim Principes indicante.

¶ XIV. BETHABARA.

Ioann. 1. 28. juxta Græcum textum, ut hodie legitur; Ταῦτα ἐν Βηθαβαρᾷ ἐγένετο πέραν τοῦ Ιορδάνου, quę cum verti, ut apparet, deberent: *Hæc in Bethabara facta ſunt* &c. Vulgatus tamen noſter in omnibus etiam antiquiſſimis exemplaribus & Cod. MS MS. Syro quoque Interprete adſtipu-

ſtipulante Bethania reddit pro Bethabara. Hęc interpretationum divortia facilè conciliantur Hebręarũ originum, ſi conſulantur, arbitrio. quid enim ſonat ex vocis etymo *Bethabara* בית־עברה, niſi locum ubi transfretatur à viatoribus flumen; Portitore cum ſcapha præſtò ſeſe exhibente ad traijciendos, quibus ultra citrove amnem commęare animi aut rei cauſa vel libet, vel neceſſę eſt? Notũ videlicet quid ſignificet עבר *abar* tranſire; propriè de trajectu fluviorum aut fretorum. unde Abram *Hebræi* nomen accepit, quod tranſmiſit in poſteros. ſic enim vocatus eſt quòd ex Meſopotamia tranſmiſſo amne tranſiſſet in Syriam, prout indicatur Gen. xiv. ubi pro *Abram Hebræo*, quod in Vulgata legitur ex אברם העברי *Abram hahibri* à Moſe poſitum in Originibus, Septuaginta reddunt ἄβραμ τῷ περάτῃ. Sonat autem περάτης apud Græcos *tranſamnanum*. Tametſi autem עבר *heber* ſex punctorum nomen ex hac radice germinans, vadum fluminis ſignificet; aliter tamen quàm vado traijci pleroſque amnes, & certè hunc, de quo agimus Iordanem conſtat. Erat igitur iſto in loco, ut dixi, navis, quæ Hebræis אניה dicitur; quæ vox etſi ob puncta quibus afficitur *oniiah* legatur, ſi literarum tamen ſolarum habęatur ratio, efferri poſſet *ania*. *Beth* autem בית, ut jam dixi, locum ſonat. ex conjunctione porrò duarum vocum *Bethania* naſcitur ſynonymum Bethabaræ, & longe diverſum à Bethania Suburbano Hieroſolymæ Pago, Lazari ac Marthæ, Marięque Sororum Patria, Illud enim noſtrum ſignificat locum navis ad communem viatorum trajectionem per Iordanem expoſitę. Videtur autem antiquum *Bethabaræ* nomen illi peculiariter loco inhæſiſſe, quod ibi Iſraelitæ Duce Ioſue, prędcedente Arca, & cedente magno miraculo flumine, primũ tranſierint Iordanem, ut narratur libri Ioſue cap. iii. nam hanc conjecturam juvat quod Ioannes ibi ad concionem loquens inter alia dicit: *Potens eſt Deus de lapidibus his ſuſcitare filios Abrahæ*: quibus verbis Ioannes, occaſione ex re præſenti ſumpta, videtur intendiſſe indicem manus in magnos illos lapides duodecim, qui ex medio ſiccati Iordanis alveo, iuſſu Ioſue, ſublati, in litore, quo portati fuerant, & ad memoriam collocati, viſebantur: vel ad alios totidem è ripà in medium alveum illatos, qui amne tranquillo à ſupernavigantibus cernebantur. De quibus vide Libri Ioſue cap. iv.

¶ XV. BETHSAIDA.

Et hoc nomen, ut modo memoratum *Bethania*, æquivocũ eſt. Aliud enim eſt Bethſaida Civitas Petri & Andreę Patria; cujus notitia à Geographis petenda, aliud Piſcina probatica, hebraicè cognominata Bethſaida, Ioan. v. 2. Pro hoc *Bethſaida* in Græco legitur βηθζαδὰ, utrumque, ut fit in talibus, minus exactè ad ſonum ex Hebræo redditum. hoc enim ita ſcribitur בית־חסדה Beth-Cheſęda, id eſt, domus ſive locus gratiæ aut miſericordiæ, Divinæ vel humanæ: Divinæ in curatione languentium, quam ibi Deus poſt aquæ motionem operabatur; humanæ

in

in hoſpitali exceptione cœcorum, claudorum, aridorum,& alijs afflictorum malis, qui porticibus quinque ad id paratis, ſive aulis oblongis ſtructis, inſtructiſque ad uſum ęgrotantium, ad formam Noſocomiorũ noſtratium, humanè ac clementer habebantur. חסד *Cheſed* ipſa radix, benignitas, gratia, miſericordia. Eſt ergo iſtud *Betſaida*,aut potiùs *Bethheſeda* longè diverſum à Civitate Petri & Andręæ, quę Hebraicè בית צידא *Beth-tſaida* vocatur, hoc eſt domus ſive locus prędę venationis aut piſcationis.

¶ XVI. BOANERGES.

Ita redditur Latinis literis Marci iii. 17. nomen Hebraicum vel Syriacum, quod Chriſtus impoſuit Iacobo & Ioanni duobus filijs Zebedæi. Difficile eſt agnoſcere formam Hebraicæ originis in hoc nomine Gręcis & Latinis literis ſcripto. nec mirum aut rarum eſt in ſimilibus, ejuſmodi mutationes exiſtere. Paucis dico: videri hebraicè ſic ſcriptum fuiſſe hoc nomen: בני־הרגש *Bene-harges*, vel בני־הרעש *Beneharhes*. רגש *ragaſc* eſt *tumultuari, ſtrepere*. unde facile fuit illo tempore quo Chriſtus inter homines verſabatur, invaluiſſe in Syria ut tonitru רגש *regheſc* diceretur, tametſi in ſcripturis hebraicis iſta vox tali notione non reperiatur. Notum quid ſonet Pſal. 11. רגשו גויים *raghescu goïjm*, quod rectè vulgatus vertit *fremuerunt gentes*: fremitus autem ac fragor quidam eſt tonitru, & ſtrepitus Olympi, ut Poeta loquitur. Quod ſi minus placet, præſtò eſt alia radix רעש *rahaſc*, vel רעם *rahas*, quæ ſonat concuti, commoveri, contremiſcere. ex qua quis non videt quàm prona & commoda ſit propagatio nominis *βροντὴ*, *tonitru*, ſignificantis. nam quod γ græcè, & g. latinè τῷ ע ſubijcitur, non abhorret ab uſu. inſolitam enim ac vehementem illam hebræę gutturalis hujus aſpirationem multi, ut eſt notum, per gamma Gręcum ac g. Latinum efferunt. Porrò in prima ſyllaba vocabuli *Boanerges* catachreſis agnoſcenda quędam eſt, aut enallage τῷ o, pro e. Alpha verò, ſivè A, ſecundæ ſyllabæ ex ה he demonſtrativo deduco, non ſine exemplis. nã pleraque nomina fœminina in ה hebraicè deſinentia, Latini & Græci in A terminant. putoque interveniſſe trajectionem literæ N, quæ ſi loco ſuo eſſet *Benearges* potiùs ſcriberetur. Fruſtra eſt Druſius, qui à רעם *raham* deducendam eſſe vocem *Boanerges* obfirmatè perpendit. immanis enim mutatio inducenda eſſet, nulla veriſimilitudine, nulla neceſſitate.

Virg. 3. Georg.

¶ XVII. CÆCI & CLAVDI.

Matthſti xxi. 14. *Et acceſſerunt ad eum* (Ieſum) *Cæci & Claudi in Templo, & ſanavit eos*. Non mihi facilè perſuadebitur otioſam hanc hoc loco & quaſi fortuitam eſſe Templi mentionem, atq: in eam partẽ incum-

incumbo, ut ſuſpicer: alluſum iſta hic memorata cœcorum & claudorum *acceſſione* ad Ieſum *in Templo*, ad vetus adagium, quod lib. ii. Regum cap. v. 9. recitatur his verbis: *Idcirco dicitur proverbio: cœcus & claudus non intrabunt in Templum*. Puto autem, ut ſunt pleraque Proverbia ænigmatica, per hoc arcanò deſignatam excluſionem Gentium à Sacris Iudaicis. Gentiles Hebræi meritò cœcos exiſtimabant, præeunte ad hoc ipſis oraculo Iſaiæ cap. lx. 2. *Quia ecce tenebræ operient terram & caligo populos* &c. unde miſeri non cernerent metam veræ felicitatis quò tendendendum eſſet; nec quibus eò progrederentur pedes haberent. Niſi fortè cœcorum vocabulo propriè Gentes avitis ſuperſtitionibus hærentes ſignificarentur; Claudi verò dicerentur Hebræi apoſtatę & idolatræ: quam nobis notionem Elias Propheta ſuggerit iii. Reg. xviii. 21. Baalis cultores Iſraelitas ſic alloquens: *uſquequo claudicatis in duas partes*? quales cũ nihilò minus quàm Gentiles Sacris arcerentur, ſtat rata ſua Proverbio autoritas & fides: *cœcus & claudus non intrabunt in Templum*: hac vera ſententia: *neque Gentilis* idololatra, neque Iſraelites apoſtata partem habebant in communione Sacrificiorum, aut cerimoniarum Iudaicæ religionis. Quia verò Chriſtus venit vocare peccatores ad pœnitentiam & Gentes ad fidem ac ſpem ſalutis, juxta Prophetiam Ieremiæ cap. xxxi, 7. *Hæc dicit Dominus: Exultate in lætitia Iacob, & hinnite contrà caput Gentium: perſonate & canite, & dicite: Salva Domine populum tuum, reliquias Iſrael. Ecce ego adducam eos de terra Aquilonis, & congregabo eos ab extremis terræ; inter quos erunt cœcus & claudus*. Chriſtus idem jam nunc id myſterium adumbrans, cœcos & claudos intra Templum admiſſos ibi ſanaverit: non parabolis ſòlùm (quod ſæpè faciebat) ſed factis etiam, myſticam ſignificationem ſub externi operis cortice celantibus, reprobationem contumacium Iudęorum, & admiſſionem in eorum locum converſarum ad fidem Gentium prænuncians. A quo non videtur abhorrere quod hæc cœcorum ac claudorum curatio in Templo ab eo facta dicitur ſtatim poſtquam *ejecerat*, ut Matthęus ait, *omnes vẽdentes & ementes in Templo*; hoc eſt Iudęos prophanatores veræ religionis; in quorum locum juſtę viudictę flagellis foras abactorum, cœcos & claudos à ſe curatos, hoc eſt Gentes ad ſe converſas introduxit in adyta verę religionis, liberans fidem vaticinij Michęę cap. iv. 6. *In die illa dicit Dominus. congregabo claudicantem, & eam quam ejeceram colligam, & quam afflixeram, & ponam claudicantem in reliquias, & eam quæ laboraverat in gentem robuſtam: & regnabit Dominus ſuper eos in monte Sion; ex hoc nunc & uſque in æternum*. Quem locum exponens vetus autor Heſychius, cujus commentarium in duodecim Prophetas manuſcriptum penes me habeo, claudam illam hic memoratam, quam Septuaginta Συντετριμμένην vocant, Eccleſiam vocatam ex Gentibus eſſe ait, in hunc modum ſcribens: τὴν συντετριμμένην. τὴν ἐξ ἐθνῶν ἐκκλησίαν. αὕτη γὰρ τῇ πλάνῃ Συντρίβεται, δι' ἣν ἀπέβλητο. *Contritam* (ſive claudicantem) *Eccleſiam ex Gentilibus dicit: ipſa enim errore contrita, propter illum ejecta fuerat*. Eodem ſpectabat parabola Regis ad nuptiale convivium vocantis Lu-

cæ xiv. 17. qui repulsa vocatorum offensus, in eorum locum cœcos ac claudos introduxit.

Da hic quæso veniam, Lector, non fortè prorsus intempestivæ, certè ut spero non planè inutili, digressiunculæ. Illud quod retuli Proverbium ex libri ii. Regum cap. v. recitatur ibi occasione cœcorum & claudorum arcem Sion obtinentium. Hi dudum crucem sacris Interpretibus fixerunt, ægrè quinam illi tandem essent expedientibus. vidi à multis multa eruditè & argutè in hunc locum dicta. nec improbo aut damno: peto tantùm, ut mihi quoque liceat experiri si quid possim in propè desperatæ perplexitatis nodo solvendo. Locus integer Sacræ Historiæ sic habet: *Et abijt Rex* (David) *& omnes viri qui erant cum eo in Ierusalem ad Iebusæum habitatorem terræ, dictumque est David ab eis: non ingredieris huc nisi abstuleris cœcos & claudos dicentes: non ingredietur David huc. Cepit autem David arcem Sion. hæc est Civitas David. Proposuerat enim David in die illa præmium, qui percussisset Iebusæum, & tetigisset domatum fistulas, & abstulisset cœcos & claudos odientes animam David.* Hactenus obscurissimus locus; cujus expositionem primùm in pauca collectam dabo: deinde quibus conjectura mea nitatur argumentis, paulò uberiùs edisseram. Existimo sententiam istorum verborum hanc esse: Iebusæi cum Davidis latè victoris felicitatem metuerent, dederunt operam ut arx Sion, in qua summa & caput ipsorum spei sita erant, præsidio quàm validissimo, quamque ipsis fidissimo teneretur. Conquisitos ergo undique ac magnis emptos præmijs viros fortes, ex ijs maximè, qui privatis injurijs infensi Davidi, & ferè à religione transfugę, nihil nisi certum supplicium non aliter expiabilis, quam morte, noxæ, expectare post deditionem possent. Hi munitionis loci & propriæ conrumaciæ fiducia, admoventem sese cum exercitu Regem de loco superiore provocabant: denunciantes ne speraret se umquam cessuros, aut consensuros in compositionem ullam. His David cognitis, cùm prętera videret muros operis longè firmissimi nulla vi machinarum aut arietum impetu posse pertundi, pręmiũ proposuit ei qui primus scalis perveniset ad altissimas propugnaculorum pinnas, ipsis tecti turrium supremi imbricibus ac canalibus contiguas, & Iebusæorum milites præsidiarios inde dejicerent: quòd cùm multi essent fortissimè conati, nec sine successu, depulsis è munitione cæsisque custodibus, arx expugnata, in Davidis potestatem venit.

Hęc summa est verę, ut opinor, sententię loci hujus, quam ut, quod nunc restat, rationibus & autoritatibus fulciam. Primùm dico: exigere ac penè loqui rem ipsam: *cœcos & claudos* sonare hoc loco firmos & intrepidos custodes, qui cum obtinerent arcem Sion; & ejus undecumque propugnaculis solidissimis atque altissimis procincti cum armis insisterent, spes erat nulla munitionis ejus potiundę, nisi victis & ejectis ijs. quod fortes David præmio incitati perfecerunt, scalis usque ad pinnas & summas crepidines aggerum tectis ipsis admotorum ausu periculosissimo evecti. Hanc opinor expositionem facilè omnes admittent si ostendam

dam unde factum ſit, ut *cœci & claudi*, firmi Preſidiarij & fidi Cuſtodes dicerentur uſu tum vulgato illarum Gentium. Proverbialis ea nimirum ibi locutio erat: cujus generis apud omnes linguas & Populos permultę ſunt, quorum fundamenta & principia pleroſque latent, etiam eorum qui uſurpant. & ſanè ex tenuiſsimis ac dictu minimis ſępè rebus ac caſibus paroemię in celebritatem etiam maximam abeunt. ut videre eſt in Collectionibus & Enarrationibus adagiorum, quas Gręci, Latinique Grammatici laboriosè digeſſerunt. Videor autem mihi veſtigium quoddam originis hujus Proverbialis uſus reperiſſe, fabellam nimirum quam veriſimile eſt circumlatam olim per iſtos Populos fuiſſe Syrię ac Palęſtinę Inquilinos aut incolas. Siquidem antiquiſsimos & παροιμιαδότας invaluiſſe quoſdam apud Hebręos Apologos etiam Philo teſtatur in libro de Plantatione Noe. En porrò ut Rabbini referant hanc Fabulam, quam occaſionem huic notioni claudorum & cœcorum pro fidis Cuſtodibus dediſſe autumo: מעשה במלך אחר שהיה לו פרדס נאה מאד וכל מיני פרות נטועים בו ושמרי הגן אכלו הפרי הגן כי הוא טוב למאכל ונחמד למראה ולא יכל למצא שומרים נאמנ ים שי שמרו הפרדס ולא יכלו הפרות לסוף עלה ברעתו והכניס בפרדס קיטע וסובא ואמר כי הקיטע לא יכול לעלות תונליבא אמוסהו סא יעלה אינו יכול למצא הפרי

Hęc ex Hebręorum Commentarijs deſcribit Paulus Fagius ad Geneſis caput ii. quæ ſic latinè ſonant: *Contigit ut Rex quidam haberet hortum oppidò elegantem & amœnum; in quo arbores omne genus fructiferæ conſitæ erant. Cæterum cuſtodes horti fructus omnes abſumebant, illecti ſpecie ipſa pomorum, quæ matura ſuavitate coloris oculis blandientia ſalivam gulæ movebant. neque poterat invenire Cuſtodes fideles, qui cuſtodientes Hortum abſtinerent manum & gulam à fructibus. Ad extremum deliberanti conſultum fore viſum eſt, ſi conjungeret in cuſtodia Horti claudum & cœcum. Sic enim ſecum reputans ajebat: claudus non poterit conſcendere arbores: & cœcus, ſi conſcenderit, non poterit invenire fructum.* Hactenus Apologus antiquus. Ineptus, inquies, quis neget. non tamen ineptior teſtamento Porcelli à tàm magnis & antiquis autoribus memorato, & hodie quoque celebri. Verſantur quippe & percrebeſcunt in ore vulgi, & cum vulgo loquentium plerumque ſapientum fabellę etiam illepidę ac nugatoriæ, quæ numquam ſine riſu memoratæ ipſa ridendi ſuavitate famam celebritatemque inveniunt: & uſurpandorũ etiam in re ſeria proverbiorum aut locutionum origines ſunt. Suſpicor igitur ex hac anili, ſed vetuſta, & latè vulgata narratiuncula invaluiſſe, ut שמרים העורים והפסחים נאמנים הקיטעים והסומאים *ſcomerim neemanim*, fidi cuſtodes, *Haiverim vehapiſchim*, ſive ut noſter Rabbinus loquitur

והסומאים *HaKetaim vehaſomein*, adagiali quadam formula vocarentur. qua utentes Præſidiarij Iebuſæorum ex arce Sion Davidis militibus illudebant. Solent autem ab hoſtibus ad hoſtes vallo diſcluſos ſecurè ac jactabundè loquẽtibus ejuſmodi proverbialia uſurpari. Sic apud Livium lib.xxxiii. Iubellius Taurea Campanus Eques, Equitem Romanum in cava via eum ad certamen ſingulare præſtolantem deſpiciens eluſit,jam tum, ut apparet trito ruſtico adagio: quod hinc in celebritatem majorem abijt: *minimè ſcis*, inquiens,*cantherium in foſſa*. Intelligamus igitur in illis verbis Davidi à Iebuſæis arcem Sion obtinentibus dictis: *non ingredieris huc niſi abſtuleris cæcos & claudos*, hoc ſignificatum: non potieris hac arce niſi incorruptiſſimos, & citra defectionis omne periculum fideliſſimos cuſtodes inde removeris: quod ne poſſis, inexpugnabilis munitio prohibet. quare infecta re irritus redeas neceſſe eſt. Nec abeſt ratio ab hac utcumque mira & inopinata notione nominum *cæci et claudi*, quæ firmiſſimi ac fidiſſimi Præſidiarij dotes egregiè declarant. Hi enim & ad ſpeciem munerum, quibus emitur fides venalis, & ad reverentiam acceptationemque perſonarum cœci eſſe dèbent, & parati, nulla dignitatis aut gratię ullius ratione habita adverſantem quemlibet repellere: ad impreſsionem verò ac vim illatam, claudi: hoc eſt tam præſenti animo & imperterrito, ut numquam fugiant aut loco cedant. Quod autem de iſtis cœcis & claudis additur *eos odiſſe animam David*, & dixiſſe: *non ingredietur David huc*, dat occaſionem ſuſpicandi fuiſſe iſtos Iſraelitas apoſtatas, qui cùm ad ſuperſtitiones Gentium tranſiſſent, aut etiam Davidem privatim læſiſſent, ex conſcientia inexpiabilis piaculi fidem ſùam Iebuſęis commendaverant, ſatis intelligentibus: paſſuros eos potiùs extrema omnia, quã ſe Davidi ad certũ ſupplicium dederent. In Hebræo pro cœcis & claudis, ut diximus, eſt העורים והפסחים *Haiverim vehapiſchim*; poteſt autem in voce עורים *iverim* eſſe paranomaſia alludens cum aculeo ad Hebræorum appellationem עברים *iberim* una tãtùm litera diverſam, quã iſti Transfugę dehoſtaverãt; cœci potiùs quàm Hebręi propterea dicendi. Claudos autem vocari apoſtatas à vera religione, ſupra docuimus ex iii. Reg. xviii, 21. ubi Elias declinantem à Dei cultu in Baalic ſuperſtitionem, populum ſic increpat עד־מתי אתם פסחים *ad mathai attem poſechim. quouſque vos claudi*,vel,*claudicantes*,eodẽ verbo quo prius claudos in loco quẽ tractamus, appellatos vidimus. Sed jam nos Evangelio reddamus.

¶ XVIII. CANANÆVS.

Cognomen Simonis Apoſtoli Matthæi x.4.Marci iii.18,nec eſt Gentile, ut multis locis veteris fœderis pto nepotibus, aut poſteris Chanaan, cultoribus Chanaanitidis. tum enim ſcriberetur cum c aſpirato, Græcè cum χ; ſic enim Septuaginta literam primam nominis Hebræi כנען *Chanaan* reddunt Gen.ix.16. & alibi, quod vulgatus conſtanter imitatur, ſemper Chanaan cum C. aſpirato ſcribens. unde intelligimus hoc

nomen

nomen per C. ſimplex ſcriptum ex alia radice propagari, quam innuit Lucas Evangelij cap.vi.15. & Actorum i.13. dum Simonem hnnc Zeloten cognominat,digitum intendens in vocem Hebraicam קנא *Cana*, unde eſt uſitatum קנא *Kinne*, quod ſonat *zelotypum eſſe*.

¶ XIX. CARO & SANGVIS.

In illis Chriſti verbis ad Petrum Matthæi xvi. 17.*Caro & ſanguis non revolavit tibi, ſed* Pater *meus* &c. adverſativa; *ſed*, ſatis indicat *το caro & ſanguis* circumlocutionem eſſe hominis. quam fuiſſe uſu vulgaris ſermonis ibi popularis tritam intelligimus ex multis Rabbinorum veterum locis. unum tantùm hic adſcribam ex *Midraſc Berechit* pag. 2. col.2. בנוהג שבעלם מלך בשר ודם מתקלס במדינהא, hoc eſt, *In conſuetudine hujus mundi Rex caro & ſanguis laudatur in Provincia*. Ibi *Rex caro & ſanguis* ſignificat *Rex homo*: ut intelligitur ex oppoſito membro per *ſed* adverſativam ſimiliter ut hic, inchoato: אבל הקדש ברוך הוא, *ſed Sanctus Benedictus* (hoc eſt Deus) *ipſe* &c.

¶ XX. CEPHAS.

Ioan.i. 43. Chriſtus Simoni dicit: *tu vocaberis Cephas*. Hebrea eſt, aut potiùs Chaldæa vox כיפא *Cepha* à radice כיף unde lgitur כפים Ierem.iv. 29.& Iob xxx 6.voce utrobique *petras* ſignificante: quam ideo intelligimus è nominativo ſingulari כף *ceph* petram ſignificante fluere. cui ſi addatur Aleph finale Syrorũ fiet *cepha* ſive *cephas* Miror ſcriptum ab Eraſmo: Hieronymum negare *cephas* hebręum eſſe verbum; ſed Syrum, & apud eos ſonare ſolidum. Ego contrarium apud Hieronymum reperio, in epiſtola ad Galat.cap.11. ſic ſcribentem:*quam nos latinè & græcè petram vocamus hanc Hebræi & Syri propter linguæ inter ſe viciniam, cepham nuncupant*.

¶ XXI. CENTVM QVINQVAGINTA TRES,

Quærenda videtur hujus numeri tam ſubtiliter ac minutè pręter morem deſignati ratio Ioan.xxi.verſ.11. ubi de piſcibus agitur ab Apoſtolis captis, & a Petro tractis in terram. Docet S.Auguſtinus Tractatu in eum locum, ſagenam ibi memoratam figuram fuiſſe triumphantis Eccleſiæ, ſive congregationis omnium electorum in Beata Civitate Ieruſalem cœleſti; in quam quia tranſcribendi ſunt aliqui ex omni prorſus genere, conditione, ſorte ac ſtatu hominum, ad hoc indicandũ adhibetur numerus piſciũ centum quinquaginta trium:quoniam totidem recẽſentur piſcium ſpecies, vt eruditè, ac eleganter differit S. Hieronymus Comment.ad Ezech.lib.xiv.ad cap. xlvii. illius Prophetæ, & ad illa ejus verba: *Plurimæ ſpecies erunt piſcium ejus*.

¶ XXII.

¶ XXII. CONGILIVM.

Matth.v.22. *Qui dixerit fratri ſuo Raca, reus erit concilio*. Eſt hic gradus reatus ſuperior prius memorato reatu iudicij, & viciſsim inferior reatu gehennæ, qui ſummus eſt omnium. Habent hi ordines ſive gradus tres aliquid non obvium Lectori ad primum occurſum, quod hic declarare conabimur. Etſi autem concilij ſolius, hoc eſt gradus ſecundi, ordo Gloſſarij explicationem hoc loco poſcebat: agam tamen de duobus quoque alijs, quia cùm omnes invicem referantur, non facilè unum ſine cęteris intelligitur. Deſcribamus ante omnia totum iſtum ex Mattheo locum. Sic ergo habet cap.v.21. *Audiſtis quia dictum eſt antiquis; non occides; qui autem occiderit, reus erit judicio. Ego autem dico vobis: quia omnis qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit judicio: qui autem dixerit fratri ſuo, Raca, reus erit concilio: qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis.* hæc ibi. Oſtendens in his Chriſtus excellentiam ſuæ Legis Evangelicę ſupra veterem, ait: eam pœnam, quę ſumma erat conſtituta Lege veteri homicidio, à ſe decerni primæ eruptioni voluntariæ irę injuſtę, intra ſolam adhuc conſcientiam latenti, nec exerenti ſe vel per verba: quæ verò ſecunda erat nota Hebręis pœna gravior, eam ſuo judicio deſtinari primę ac leviſſimæ contumelię verborum, in quam ira injuſta voluntariè animo concepta proruperit. Quod ſi eadem impotentiùs ruens uſque ad atrox maledictum, voce *fatue* expreſſum pręcipitaverit, declarat ei ſe flagitio præſcribere pœnam divino judicio poſt mortem infligi ſolitam noxijs animabus ſceleratorum ante pœnitentiam inexpiatis vitæ maculis decedentium; quæ erat ignis inferni. Tria ergo Tribunalia diſtinguit Hebræis tunc partim ex uſu pręſenti, partim ex Scriptura & Traditione nota; diſtinguit & pœnas ab unoquoque Tribunali decerni ſolitas: quas ipſa Tribunalium mentione in duobus primis tacitè innuit: in tertio pœnã diſertè memorat, Tribunal ipſum clarè non exprimens. Erant in Republica Iudęorum per ſingulas conſtituti civitates conſeſſus Iudicum numero trium & viginti, ad quos cauſæ de vi, rixarum, vulnerum, & cędium judicia deferebantur. hi convictos reos, capitis damnabant, & in eos animadvertebant gladio. Erat & Ieroſolymis unum Gentis totius primarium Concilium, vulgò Synedrium græco nomine vocatum, ex ſeptuaginta duobus quà Sacerdotibus, quà Legis-peritis, quà genere, autoritate, ſapientia eminentibus in tota gente, ac talibus multa conquiſitione, maturoque experimento probatis, conflatum. ad cujus cognitionem cauſæ majores, caput ipſum publicę ſalutis aut Religionis Sanctitatem ſpectantes, pertinebant. Hi convictos, impietatis pręſertim ac blaſphemię, eos qui accuſabantur, lapidatione damnabant: quæ pœna in illa gente cenſebatur humanarum & legitimarum graviſſima, De primo conſeſſu agitur Deuteronomij xvi. 18. his verbis: *Iudices & Magiſtros conſtitues in omnibus portis tuis, quas Dominus Deus tuus dederit tibi per ſingulas Tribus tuas, ut judicent populum juſto judicio.*

Et

Et libri ejuſdem cap.xxi. ipſo principio : *Quando inventum fuerit in terra quam Dominus Deus tuus daturus eſt tibi, hominis cadaver occiſi & ignorabitur cædis reus, egredientur majores natu & Iudices tui* (illi nimirum, quos cap.xvi. verbis modò deſcriptis indicarat, quibus jus erat cognoſcendi de vi) *& metientur à loco cadaveris* &c. Horum Iudicum numerum in Scriptura non prę ſcriptum, fuiſſe trium & viginti, conſtanter affirmant Rabbinorum libri, & habetur pro indubitato. nam quod aſſerri contra poſſet ex Ioſepho ad ſeptenarium hos numerum viſo redigere, optimè conciliatur cum communi ſententia ab Hugone Grotio ex eodē Ioſepho obſervante : ſeptem hos Magiſtratus duos ſaltem quemq; Aſſeſſores eligere ſolitos: quo modo ad unius & viginti capitum ſummam collegium excreſcebat : quibus duos facilè potuit uſus publicus adjungere, ut, qui conſtanti teſtimonio Scriptorum certus & notus habetur, trium & viginti numerus extaret. Hic cœtus propriè *Iudicium*, grę cè κρίσις, hebraicè דין *din* nuncupabatur : ſicut & Senatus major duorum & ſeptuaginta, de quo mox agemus proprio vocabulo, Cōcilium, græcè συνέδριον, & hebraicè, ex gręco ſumpto verbo, סנהדרין *ſinedrin* vocari erat ſolitus. quamquam hęc interdum permiſcebantur. Ita ut ſynedrium quoque magnum דין *din*, hoc eſt *Iudicium* diceretur : & viciſſim Senatus illi minores civitatum ſingularum *Concilia* interdum, ſive ſynedria vocata reperiantur. ſed hæc rariora ſunt, vulgò autem cum *Iudicium*, aut *Concilium* ſimpliciter memorantur, primo verbo Collegium minus viginti trium, ſecundo majus & ſingulare in tota gē te ſeptuaginta duum ſeniorum intelliguntur. Similiter Senatorum nomen utriſque commune erat : ut de minori collegio intelligitur ex cap. xxxi. Proverb. 23. de Muliere forti : *Nobilis in portis vir ejus quando ſederit cum Senatoribus terræ*. nam hi Iudices forum habebant *in portis civitatum*. Summa pœna quam decernere poterant, erat mors gladio illata, ut ſummum criminum ad ipſorum cognitionem pertinentium erat homicidium, cui propriè talis pœna conſtituitur Num.xxxv.16. *Si quis ferro percuſſerit, & mortuus fuerit qui percuſſus eſt, reus erit homicidij, & ipſe morietur*. Quamquam autem quo tempore Chriſtus hęc lòquebatur poteſtas morte plectendi ablata Iudæis per Romanos fuerat, ut ipſi fatentur Ioan.xviii. 31. dum ajunt : *Nobis non licet interficere quemquā*. Chriſtus tamen tam de hoc primo conſeſſu, quod *Iudicium* vocat quàm de ſecundo, quod *Concilium*, ſive Συνέδριον, appellat, ex uſu antiquo loquitur, qualis extabat in libris ſacris, & conſtanti tot ſęculorum ęxercitio uſurpatum fuerat : non attendens ad recentem mutationem in eo factam. Quamquam nec hæc ipſa talis erat, ut poteſtatem decernendę mortis Iudæis Iudicibus prorſus eriperet ; ſed tantùm executionem ejus ſuſpenderet, quoad ſententiam eorum Romani Præſides cauſa cognita confirmarent. Sic enim videmus in Evangelio capto Chriſto, & coram interrogato, Magnum Synedrium eum declaraſſe reum mortis ; & mox ad impetrandam confirmationem & executionem ſententię iſtius ad Pilatum acceſſiſſe. Si quis porrò antiquiſſimam originem hujus conſeſſus

ac

ac Tribunalis primi, ad cognitionem & deciſionem primam cauſarum ac criminum frequentiorum in ſingulis civitatibus poſiti, è monumentis Hebraicæ Reipublicę repetat, reperiet eam, ni fallor, Exodi xviii. v. 17. ubi Iethro Moſis Socer conſilium in primis ſapiens, atque utile Genero dat, eligendi viros idoneos è populo, qui cognitioni quotidianarum litium & querelarum attenderent, cum poteſtate minora definiendi, majoribus Moyſi reſervatis. Hactenus dictum de primo Tribunali, quod *Iudicium* hoc quem tractamus loco dicitur. Secundum ibi Concilium vocatum, Synedrium erat magnum, unicum in tota gente, Ieroſolymæ reſidens; de quo deinceps pauca colligam pro preſenti uſu. Quo tempore fame cogente, & Ioſepho filio vocante, Iacob cum univerſa familia è Chananitide migravit in Ægyptum ejus progenies jam in populum excreſcens ad numerum ſeptuaginta capitum pervenerat, ipſo Iacobo & Ioſepho in ea ſumma non computatis, ut innuit Scriptura Exodi i. 5. his verbis: *Erant igitur omnes animæ eorum qui egreſſi ſunt de femore Iacob, ſeptuaginta: Ioſeph autem in Aegypto erat.* Cùm igitur pervenerunt in Ægyptum, & ibi tunc primùm in gentem ac populum peculiarem coaleſcere ceperunt, duo & ſeptuaginta capita numerabantur. Hujus numeri memoria, ſoboleſcente deinde in multa millia Iſraelis ſtirpe, peculiari prærogativa honorata eſt: conſervato ſemper Collegio ſeniorum ſeptuaginta duum Primorum gentis, qui eam repreſentarent. Ad hos juſſus eſt Moyſes Exod. iii. 16. *Miſſionis ſuæ indicium deferre.* cujus mandati executio cap. ſequenti verſ. 29. redditur. Ac quãquam ibi numerus non exprimitur; Exodi tamen xxiv. 9. referuntur aſcendiſſe montem cum Moyſe, Aarone, & hujus duobus filijs, *ſeptuaginta ſeniores*, ſic, ut ſæpè aliàs, numero rotundo, pro duobus & ſeptuaginta recenſiti, ex antiquo, ſine dubio & ſemper obſervato gentis uſu. Hi quamdiu in Ægypto Iſraelitieus populus manſit, Ius gladij, aut necis inferendæ non videntur habuiſſe: vivebant enim ſub Pharaonis imperio ejus Legibus & Magiſtratibus ſubditi, ad quos vindicta criminum jure pertineret. Ac ne tum quidem cum Maris Rubri tranſitu ægyptia liberati tyrannide ſui juris ceperunt eſſe, ſtatim autoritatem judicandi acceperunt. habebant enim ſupremum moderatorem à Deo datum Moſem, ex cujus arbitrio pendebant. qui ſolus initio per ſeſe cauſas decidere ſolebat; donec Soceri conſilio, ut dixi, obtemperans, prefecit delectos è populo cognoſcendis cauſis minoribus, majoribus ſibi tum adhuc uni reſervatis ſine, ulla participatione Senatus ſeptuaginta virum. quod manifeſtè demonſtratur ex eo, quod eodem cap xxiv. v. 13. & 14. Moſes cum ſolo Ioſue ulterius aſcendens in montis verticem ad hos ipſos qui cum Aarone aderant ſeptuaginta ſeniores, ſic loquitur: *Expectate hic donec revertamur ad vos. Habetis Aaron & Hur vobiſcum. ſi quid natum fuerit quæſtionis* (majoris videlicet quàm ut decidi poſſit à minoribus Iudicibus jam antea Exod. xviii. inſtitutis) *referetis ad eos.* non autem vos ipſi videlicet dijudicabitis; quippe qui tali utique poteſtate careatis. Poſtea tamen cùm ipſę iſtæ majores cauſæ Moyſis cogni-

gnitioni reſervatę multitudine ac gravitate tales evaſiſſent, ut ijs qua opus erat maturitate digerendis ac finiendis unius, prę ſertim alijs etiam occupati, hominis capacitas non ſufficeret; tandemque is quaſi oneri ſuccumbens, fateri ſuam infirmitatem coactus fuiſſet, ſic loquens ad Dominum Num.xi. 14. *Non poſſum ſolus ſuſtinere hunc populum, quia gravis eſt mihi* &c. Audivit mox à Domino: *Congrega mihi ſeptuaginta viros de ſenibus Iſrael, quos tu noſti quod ſenes populi ſint ac magiſtri; & duces eos ad oſtium Tabernaculi fœderis, facieſque ibi ſtare tecum, ut deſcendam & loquar tibi: & auferam de ſpiritu tuo, tradamque eis, ut ſuſtentent tecum onus populi, & non tu ſolus graveris.* Executio mandati, & illapſus ſpiritus in ſeptuaginta viros, qui vocati aderant & in Eldad & Medad duos ex eodem collegio, qui cum deſcripti fuiſſent, non exierant ad tabernaculum, narratur mox ibidem à verſu 24. En origo judiciariæ poteſtatis Synedrio magno communicatæ: quæ in ea permanſit ſub Iudicibus, Regibus, & per interregna quæ contigerunt, uſque ad Herodis Regnum, & poſt illud, redacta licet in Provinciam Romani Imperij Iudæa, uſque ad Vrbis & Templi excidium ultimamque diſperſionem Gentis. Hoc concilium eſt cujus hoc loco fit mentio, cujus cùm propria eſſet cognitio criminum, præſertim impietatis & violatæ religionis, reis iſtorum convictis pœnam decernebat lapidationis, quæ Achani ſacrilegij comperto irrogata eſt, Ioſue vii. 25. Ea Chriſtus, invidia laborans affectatę Divinitatis, dignus judicabatur ab impijs Iudęis, lapides ideò tollentibus, ut jacerent in eum, Ioan. viii. 59. & x. 31. ubi à Chriſto interrogati quam ob cauſam lapidare ſe vellent: reſpõderunt: *De bono opere non lapidamus te, ſed de blaſphemia: quia tu homo cum ſis, facis te ipſum Deum.* Quare non eſt dubium quin, ſi Magno Synedrio jure veteri plectendi more ac ritu ſuo quos damnaſſet, uti tunc per Romanos licuiſſet, cùm Chriſtum pronunciavit *reum mortis*, Matth.xxvi. 66. lapidaturi eum fuerint. quod & Ioannes indicavit cap.xviii.v. 32. ubi cùm retuliſſet Iudæos dixiſſe Pilato: *Nobis non licet interficere quemquã.* ſubjungit ſtatim: *ut ſermo Ieſu impleretur, quem dixit, ſignificans qua morte eſſet moriturus.* Nempè cum ſæpè prædixiſſet ſe exaltandum ut ſerpentem in deſerto, & alibi clariùs, crucifigendum. quod ut adimpleretur, oportuit eum morte affici more ac ritu Romanorum. Iudæi enim non crucem ipſi decreviſſent; ſed lapidationem.

Præter hæc duo Tribunalia humana, notum erat Iudæis tertiũ multò omnium formidoloſiſſimum, Divinum. quis enim eorum ignorare poterat id oraculum quo Salomon ſuam illam celeberrimam concionẽ libro Eccleſiaſtæ perſcriptam concluſerat & quaſi obſignaverat: *Cuncta quæ fiunt adducet Deus in judicium pro omni errato* &c. ut omittam alia permulta ſimilis ſententiæ Prophetarum loca. Porrò illud quoque declaratum ipſis erat, pœnam iſto Divino judicio noxijs convictis infligi ſolitam ignem eſſe inextinguibilem & ætẽrnum. unde eſt illud Iſaiæ xxxiii. 14. impios deterrentis à peccando: *Quis poterit habitare de vobis cum igne devorante? quis habitabit ex vobis cum ardoribus ſempiternis?*

Christus autem hoc maximè agebat sermonibus ad Populum & Discipulos suis, prout ex Evangelio passim constat, ut istam pœnam & ejus metum inculcaret: *Nolite*, inquiens, *Timere eos qui occidunt corput* (Iudices videlicet minoris majorisve Tribunalis jam declaratorum) *sed potius eum timete qui potest animam & corpus perdere in gehennam*. Mat. xx. 28. gehennæ vocabulum æterno inferorum incendio designando usitatum Christo fuisse, interim sumo, id suo postea loco clarius demonstraturus. qui ergo Matth. xxv. 41. memoratur ignis æternus, in quem à Iudice mittuntur immisericordes: & infernus, in quo sepultus dives Epulo cruciabatur in flamma, Luc. xvi. 22. & 24. gehenna est hic memorata à Christo Domino. Iam resumamus verba, quæ declaratum imus. Reus judicij is dicitur, qui est obnoxius pœnæ capitali, gladio inferendæ. Reus concilij, merito blasphemiæ aut sacrilegij addicendus lapidationi. Denique reus gehennæ ignis, qui moriens in peccato gravi, audit à Deo Iudice: Ito in ignem æternum. Significat ergo Christus peccata etiam venialia, qualia sunt, eruptio iræ non cohibitæ, & odium animo conceptum sine voluntate damni gravis inferendi: & eatenus tantùm efficax, ut linguam expediat in prolationem verbi non graviter injurioſi; talia, inquam, peccata, docet Christus; posse justè à Deo puniri permissione mortis inferendæ gladio, aut etiam atrocioris, qualis per lapidationem & acria tormenta contingit laceratis & discerptis. ubi verò in atrocem contumeliam maledicto acerbo, quale est vocare hominem fatuum, ira injusta proruperit: cùm id non sine peccato mortali gratiam justificantem excludente fiat; qui ejusmodi iræ impetu eousque volens abreptus fuerit, declarat Christus reum esse gehennę ignis; hoc est dignum æternis inferorum supplicijs. Observo hic in tribus supra memoratis gradibus anathematis Iudaici *niddui*, *cherem*, & *maranatha*, non obscuram posse animaduerti allusionem ad tria hoc loco explicata Tribunalia, & ab ipsis infligi solitas pœnas. *Niddui* enim excommunicatio minor, mortem civilem infert homini, separando eum à convictu & cunsuetudine etiam domesticorum, prout ibi declaratum est. *Cherem* eandem mortem circumstantijs horribilioribus cumulat. *Maranatha* denique Divinum instans, post mortem in singula momenta inevitabiliter imminentem, judicium denuncians, ignis sempiterni terrorem admovet. Denique admoneo ex modò dictis pendere explicationem loci obscuriſſimi, & passim vexatissimi Ioan. xvi. 8. *Cùm venerit ille (Paraclitus) arguet mundum de peccato, & de justitia, & de judicio*: prout inferiùs demonstrabimus verbo *Iustitia & Iudicium*.

¶ XXIII. CRVX.

Cùm Christus Dominus Matth. x. 33. xvi. 24. Marc. viii. 34. Luc. ix. 23. eos qui Discipuli ejus esse voluerint, jubet Crucem quemque suam tollere, & sic ipsum sequi, manifestũ est Crucis vocabulo, non patibulum ligneum,

ligneum, ſed aliud quidpiam ſymbolicè deſignare. Id quale ſit non alius, quod viderim, clariùs ſimul & breuiùs explicat quàm Nilùs Rhodius Metropolita, Græcus Scriptor, in Oratione pereleganti quam edidit, in laudem Sanctæ Matronæ Virginis Chienſis, cujus typis non excuſæ copiam mihi fecit humanitate ſua ſolita Illuſtriſs. Leo Allatius. Ibi Autor ille pag. 6. cùm dixiſſet: Sanctam Matronam ſublata in humeros Cruce, Chriſtum verè ac ſtrenuè ſecutam; ſtatim ſubdit: Τί δὲ ὁ σταυρός; *Quid autem eſt Crux?* moxque reſpondet: ἡ ὁλοχερὴς ἀποστροφὴ τῶν ἡδονῶν ζωῆς· καὶ ἡ πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀκινησία· καὶ ἡ τελεία τῶν παθῶν ἀπονέκρωσις. *Auerſio plena à voluptatibus vitæ; immobile decretum non peccandi, & perfecta cupiditatum mortificatio.* Poſt quæ tria adjungit: τούτων γὰρ ἁπάντων ἐμφαντικὸς ὁ σταυρός. *hæc enim omnia Crux ſignificat.* prout ſingillatim fusè ac diſertè declarare pergit Orator ille multùm accuratus & elegans.

¶ XXIV. CYRINVS.

Luc. ii. 2. *Hæc deſcriptio prima facta eſt à Præſide Syriæ Cyrino.* Hujus viri nomen hic in Græco ſcribitur Κυρήνιος, quod ſic propiùs accedit ad Romanum ipſius proprium voeabulum. Eſt enim hic Publius Sulpitius Quirinius ſæpè memoratus Tacito, ſecundo & tertio Aunalium, ubi etiam Actorum ejus ſummam colligens, docet eum: *impigrum militiæ, & acribus miniſterijs conſulatum ſub Divo Auguſto, mox expugnatis per Ciliciam Homonadenſium Caſtellis, inſignia triumphi adeptum, datumque Rectorem C. Cæſari Armeniam obtinenti.* quæ non fruſtrà deſcripſimus. Ex his enim apparet in gratia eum, & exiſtimatione præcipuâ apud Auguſtum fuiſſe: ut jam appareat cauſa cur ei Iudęę cēſum commiſerit; prętertim in finitimis Syriæ locis diù verſato per occaſionem belli Cilicienſis. Hic igitur ab Auguſto extraordinariè miſſus in Syriam, quo tempore illam Sentius Saturninus gubernabat, ad cenſum ibi condendum, anno Iuliano 45. deſcriptionem Iudææ fieri juſſit eam, cujus occaſione Ioſepho cum Beata Maria Bethleemum profectis, Chriſtus ibi natus eſt extremo Decembri, ac mox Kalendis Ianuarij Anni Iuliani 46. circumciſus, & Ieſus vocatus. ex quibus Kalendis procedit æra Chriſtiana, cujus nunc annum numeramus milleſimum ſexcenteſimum ſexageſimum tertium. Primus autem fuit Iulianus 46. eodem inchoans die, quo item Magiſtratum inierunt Conſules C. Cæſar, & Æmilius Paulus: fuitque idem annus Auguſti 45. urbis conditæ 754. Olympiadis centeſimæ nonageſimæ quartæ adhuc currente anno quarto. ſed Olympiadis centeſimæ nonageſimæ quintę anno primo ęſtate proxima inchoando. Periodi Iulianæ ineunte anno 4714. Accuratè porrò Sanctus Evangeliſta hanc deſcriptionem primam à Quirinio factam admonet, ut eam ab alia diſtinguat poſt annos decem ab eodem facta, de qua Ioſephus lib. Antiquitatum xvii. extremo hæc habet: Τῆς δὲ Ἀρχελάου χώρας ὑποτελοῦς προσνεμηθείσης τῇ Συρίᾳ, πέμπεται Κυρήνιος ὑπὸ Καίσαρος,

ρ, ἀνὴρ ὑπατικὸς, ἀποτιμησόμενος τὰ ἐν Συρίᾳ, καὶ τὴν Ἀρχελάου ἀποδοσόμενος οἰκίαν. hoc est: *At regione, quæ sub Archelai ditione fuerat, vectigali contributa Syriæ, mittitur Quirinius à Cæsare, vir consularis, tributi pensitationem censu habito taxaturus per Syriam, & ipsam Archelai venditurus domum.* Prima ergo descriptio mera fuit ἀπογραφὴ sine indictione vectigalis. Vivebat enim tunc Herodes Magnus, cui Regnum Iudææ Romani semper immune liberumque reliquerunt. Ac ne Archelao quidem ejus filio toto decennio regnante, quidquam inde exegerunt tributi nomine; quoad, ut hic docet Iosephus, eo Romam vocato, ac mox in exilium Viennam misso, Regnum ejus vectigale Cæsari factum est, Quirinio eò remisso, qui non jam solùm capitum numerum describeret, ut prius fecerat, sed vectigal præterea pendendum indiceret. Quæ novitas Iudæ Galilæo rebellandi occasionem dedit, ut initio libri xviii. Iosephus memorat: cùm prima descriptio, quippe innoxia, neminem moverit, ac propterea non digna memoratu visa, à Iosepho præterita fuerit. unde prorsus vanum & enerve duceretur argumentum ad eam negandam: cũ præsertim ejus Acta diù postea publicè custodita, Iustini Martyris, Tertulliani, imò S. Ioannis Chrysostomi tempore, adhuc omnium oculis exposita fuerint, ad magnam Evangelicæ fidei confirmationem. quare ista graviſſimorum Scriptorum hic describere testimonia tanti visum est. Sanctus ergo Iustinus Martyr Apologia ii. pro Christianis, quam Antonino Pio nuncupavit; fermè sub medium, cùm recitasset vaticinium Micheę prædicẽtis nasciturum Christum in Bethleem Iudę, hęc subijcit. Κώμη δέ τις ἔστιν (ἡ Βηθλεὲμ) ἐν τῇ χώρᾳ Ἰουδαίων, ἀπέχουσα σταδίους τριάκοντα πέντε Ἱερουσολύμων, ἐν ᾗ ἐγεννήθη Ἰησοῦς Χριστὸς, ὡς ἔστι μαθεῖν δυνάσθε ἐκ τῶν ἀπογραφῶν γενομένων ἐπὶ Κυρηνίου τοῦ ἡμετέρου ἐν Ἰουδαίᾳ πρώτου γενομένου ἐπιτρόπου. hoc est: *Est autem Bethleem Pagus quidam in regione Iudæorum, distans stadijs trigintaquinque Ierosolymis, in quo Christus natus est, ut discere potestis ex Tabulis census acti à Quirinio vestro Primo in Iudæa Procuratore.* Ita Iustinus. Primum Romani Imperatoris in Iudæa Procuratorem Quirinium rectè vocans: non quod tunc cum censum illum, sive descriptionem primam egit jussu Augusti, Procurator Iudææ fuerit. regnabat enim tunc ibi pleno per Romanos jure Herodes, cui mortuo succeſſit in Regno Archelaus. Sed eò respiciens, quod decennio post initum ab Archelao Regnum contigit: nempe Archelaum à Tiberio Cæsare citari Romam, & postmodum in exilium pelli: mitti verò rursum ab eodem Quirinium in Iudæam, ut eam vectigalem factam Syriæ contribueret, & ipsam Archelai domum venderet, ut ex Iosepho retulimus. Tunc enim Procurator primus Romanorũ in Iudæa facta Imperij Provincia Quirinius fuit, idem qui decennio ante priorem descriptionem sine indictione tributi jussu Augusti fecerat ibidem.

Tertullianus libro adversus Iudæos post medium pag. 219. edit. Rigaltij, sic scribit: *Neque enim ulli hominum universitas spiritualium documentorum competebat, nisi in Christum flori quidem ob gratiam adæquatum, ex stirpe autem Iesse deputatum, per Mariam scilicet inde censendum. Fuit*

enim

enim de Patria Bethleem, & de Domo David, ſicut apud Romanos in cenſu deſcripta eſt Maria, ex qua naſcitur Chriſtus. Idem alibi de hac deſcriptione per Quirinium juſſu Auguſti facta, quam ideo vocat *Cenſum Auguſti*, loquens, addit: *Quem teſtem fideliſſimum Dominicæ Nativitatis Romana Archiva cuſtodiunt*. Idem lib.iv.in Marcionem pag. 552. edit. Rigalt. *Sed & cenſus conſtat actos ſub Auguſto nunc in Iudæa per Sentium Saturninum, apud quos genus ejus* (Chriſti) *inquirere potuiſſent*. Quę fit in his verbis mentio Sentij Saturnini, videtur ex ipſis illis, quæ citantur Cenſualibus Tabulis ſumpta. Erat hic Prę ſes Syriæ, quo tempore miſſus eò ab Auguſto extra ordinem Quirinius cenſum egit. Fit autem ferè, ut majoribus & ordinarijs Poteſtatibus aſſignentur, quę à delegatis in eorum ditione geri contingit. quare in fronte harum Tabularum credibile eſt comparuiſſe nomen Sentij Saturnini ut Proconſulis Syriæ, cui Iudæa jam tum contribuenda deſtinabatur ſitu ipſo ac vicinia terrarum, etſi adhuc eſſet libera, & ſui juris Regem haberet; quamquam & ipſum Romanorum beneficio regnantem & ipſis obnoxium. Perduraſſe porrò etiam longè poſt Tertulliani tempora in Tabulario Romano præclarum iſtud monumentum, & viſi à Chriſtianis ſolitum, ac oſtendi Ethnicis ad confirmationem Evangelicę fidei, intelligitur ex Chryſoſtomo ſic in hunc Lucæ locum ſcribente: εἰθεν δῆλον ὅτι κ τ πρώτῳ ἀπογραφῇ ἐπέχθη (Χριστὸς δηλονότι) ⁊ τοῖς ἀρχαίοις τοῖς δημοσίᾳ κειμένοις κώδιξιν ὅπι τ ῥώμης ἔξεστιν ἐντυχόντα κ τ καιρὸν τῆς γραφῆς μαθόντα, ἀκριβῶς εἰδέναι τὸν βκλόμνον. hoc eſt: *Vnde manifeſtum eſt Chriſtum natum tempore primæ deſcriptionis. id quod licet hodieque cuivis volenti perſpicere conſulendo palàm expoſitos in urbe Roma codices, quibus tempus deſcriptionis accuratè conſignatum extat*. Videntur hi codices, cum alijs Romanæ Reipublicæ atque Imperij monumentis, flammis Gotthicis perijſſe. qui ſi ſupereſſent, non hodie dubitaremus quibus Conſulibus, quove Anno urbis conditę Chriſtus natus ſit.

¶ XXV. DIDRACHMA.

Matth.xvii. 23. *Et cùm veniſſent Capharnaum, acceſſerunt qui didrachma accipiebant, ad Petrum, & dixerunt ei: Magiſter veſter non ſolvit didrachma?* Hæc pecunia exigebatur in uſum Templi, juxta legem Exodi xxxii. latam, his verbis: *Locutuſque eſt Dominus ad Moyſen dicens: quãdo tuleris ſummam filiorum Iſrael iuxta numerum, dabunt ſinguli pretium pro animabus ſuis Domino, & non erit plaga in eis cùm fuerint recenſiti. Hoc autem dabit omnis qui tranſit ad nomen, dimidium ſicli iuxta menſuram Tẽpli. Siclus viginti obolos habet. media pars ſicli offeretur Domino. qui habetur in numero à viginti annis & ſupra, dabit pretium. Dives non addet ad medium ſicli, & pauper nihil minuet. Suſceptamque pecuniam, quæ collata eſt à filijs Iſrael, trades in uſus Tabernaculi teſtimonij, ut ſit monumentum eorum coram Domino*. Hæc ibi. Porrò dimidium ſicli didrachmo æquivalere docet Ioſephus ſic ſcribens: ὁ δὲ σίκλ νόμισμα ἑβραίων ὢν, δέχεται δραχ-

δραχμὰς τέσσαρας. hoc est: *Siclus autem nummus Hebræorum est, continens drachmas quatuor*. Sed contra hoc in speciem pugnat versio Septuaginta Interpretum in hunc ipsum Exodi locum. Pro illis enim verbis supra descriptis Vulgatę nostrę: *Hoc autem dabit omnis* &c. Gręca Septuaginta Senum interpretatio sic habet: καὶ τοῦτό ἐστιν ὃ δώσουσιν .... τὸ ἥμισυ τοῦ διδράχμου κατὰ τὸ δίδραχμον τὸ ἅγιον. *Et hoc est quod dabunt .... dimidiũ didrachmi juxta didrachmum sanctum.* Hęc conciliantur si quis observet differentiam duarum drachmarum, Atticæ & Alexandrinę, quarum prior usitata Ierosolymis, ut distinctè Iosephus admonet, quarta pars erat sicli Sanctuarij. Posterior duplo major, dimidium pendebat ejusdẽ sicli. quam propterea Septuaginta in Ægypto scribentes, & ideò Ægyptijs usi ponderibus, didrachmum Sanctum appellant, quod Atticis & Incolis Iudææ tetradrachmum est. Cæterùm Attica drachma, ut Veteres magno consensu tradunt, ejusdem erat & valoris & ponderis cum denario Romano, quod valebat non multò plus hodierno iulio. Ex quo didrachmi pretium ad monetam nobis notam revocare facilè fuerit. De hoc tributo duo sunt observanda. Prius personale illud fuisse: hoc est, non domicilij aut soli ratione debitum; sed ipsa nascendi conditione Iudęo cuivis impositum. unde illi erant obnoxij etiam peregrè degentes. Ac quia Iudæi magno numero in cęteris Provincijs atque urbibus vivebant, ex locis ubi domicilium habebant mittere quotannis Hierosolymam soliti erant magnas pecuniæ summas ex didrachmo & alijs Templi iuribus, primitijs, oblationibus, votis redactas; usque ad Gentilium invidiam; querentium exinaniri Provincias, & totum Orbem Iudęorũ Sacerdotibus vectigalem reddi. unde sunt illa Ciceronis in oratione pro Flacco: *cum aurum Iudæorum nomine quotannis ex Italia & omnibus provincijs vestris Ierosolymam exportari soleret, Flaccus sanxit edicto ne ex Asia exportari liceret*. quod rectè illum feciisse defendit. Alterum observatu dignum, est: tributum istud non Regi, Reipublicæ, aut Fisco, sed Deo solutum à Iudęis, Dominum eum suum, seque illi servos sic agnoscentibus. unde in descripta ex libro Exodi lege vidisti scriptum: *Dabunt singuli pretium pro animabus suis Domino*. Domino, inquam, Deo non homini Principi aut Magistratui. unde Christus rectè colligit immunem sese ab hujus pensitatione tributi: quippe qui filius Dei verus esset, nec legibus aut conditionibus subjaceret, quę status servorum essent propriæ. Hæc sententia est illorum Christi verborum: *Quid tibi videtur Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributum vel censum? à filijs suis, an ab alienis? Et ille dixit: ab alienis: ergo liberi sunt filij*. Tamen ne scandalizarentur qui exegerant, solvit Christus quod non debebat, expenso in id statere, æquivalente siclo, quem staterem in ore piscis hamo capti Petrus invenit, de quo pisce (nec remissiunculam Lector invideat) quos lusi versiculos apponam.

Pro Christo iste fide jubet, vademque
Piscis divite promit ore nummum.
Mutus pro Domino perorat Actor:

Sit

Sit piſcis licet inſolenſque fandi:
Hic gloſſargyrus argyroſtomuſque eſt;
Huic argentea vox ſonat Patrono.

Cæterùm, ut de didrachmis abſolvam; ea poſt deſtructum à Tito Templum Veſpaſianus ejus Pater pendi Romano Capitolio à Iudęis ubivis terrarum exulantibus juſſit. Autor Ioſephus lib.vii.de Bello cap.27.ſic ſcribens: φόρ@ δὲ τῖς ὅπου δήποτ' ὦσιν ἰουδαίοις ἐπέβαλε δύο δράχμας ἕκασον κελεύσας ἀνὰ πᾶν ἔτος εἰς τὸ Καπετώλι@ φέρειν, ὥσπερ πρόσθ@ εἰς @ ὸν Ιεροσολύμοις νεὼν ζωτέλουν. *Tributum autem ubicumque degentibus Iudæis injunxit, drachmas duas unumquemque jubens in Capitolium annis ſingulis cõferre: ſicut prius in Templum Hieroſolymitanum conferebant.*

¶ XXVI. DIES HERODIS.

Matth.ii. 1. *Cùm natus eſſet Ieſus in Bethleem Iuda in diebus Herodis Regis*. Luc.i.5. *Fuit in diebus Herodis Regis*. Dies Regis alicujus, Hebræę linguæ conſuetudine ſignificant, ſpatium temporis quo quiſq; Rex rebus præeſt, ab inauguratione ejus, aut inita poſſeſſione Principatus, ad obitum. Hoc oſtendunt illa, quæ tam frequenter occurrunt in libris Regum: *Nonne hæc ſcripta ſunt in libro Sermonum dierum Regum* &c. Et libri duo, quos *Paralipomenon* vulgò dicimus, Hebraicè vocantur דברי הימים *dibre haiamin. verba dierum*, hoc eſt narrationes Actorum cujuſque Principatus. Iudęis Chriſto ęqualibus, aut poſterioribus maximè illuſtris memoria fuit Regni Herodis ſenioris, propter opes, autoritatem, diuturnitatem, magnitudinem geſtorum & ſucceſſuum, quę illi apud ſuos titulum Magni pepererunt. Is enim viſus eſt Regnum ac nomen Iudaicum propè antiquo ſplendori, ſi non Davidicorum ac Salomonicorum, ſaltem Oſiæ ac Ioſaphati, temporum reſtituiſſe. quę proſperitas ut major deſiderabiliorque videretur, ſecutarum poſt Herodem primum mutationum infelicitas effecit. Hinc *dies Herodis* Iudęi etiam ſuperſtitiosè quotannis celebrabant ubicumque forent Gentium, irriſi eo nomine à ſatirico Perſio Sat.v. his verbis:

At cum
Herodis venere dies, unctaque feneſtra
Diſpoſitæ pinguem nebulam vomuere lucernæ &c.

Quod ad Evangeliſtas modò recitatos attinet, pręſertim Matthęum, mẽtio ab ijs facta *dierum Herodis*, ut equidem opinor, digitum intendit ad celeberrimam Prophetiam Iacobi Patriarchæ Gen. xlix. 10. qua diſertè prędictum fuerat *non auferendum ſceptrum de Iuda, & Ducem de femore ejus, donec veniret qui mittendus eſſet, & foret expectatio gentium*. Fides, inquam, hujus vaticinij exigebat, ut Meſſias hic indicatus tunc naſceretur, cùm adhuc Sceptrum, hoc eſt Regia dignitas, in aliquo reſideret qui natus eſſet ex ſtirpe Iudę, famoſę ac celeberrimę inter Iſraeliticas Tribus, Autoris. quia verò ultimus aut penultimus eorum, qui pleno jure poteſtatis Regię Iudæę dominati ſunt, fuit hic Herodes ſenior Antipatri

patri filius ex Tribu Iudę, distinctè notandum fuit Christum *in diebus ejus*, hoc est, eo regnante natum. Fingamus autem verum esse quod multi dicunt: Herodem fuisse Idumæum Alienigenam, nihil ad ullam Israeliticam Tribum, nedum ad Iudęam omnium principem, pertinentem, quomodo tunc constabat fides Oraculo Iacobi, disertè pollicenti *non defecturum è Iuda sceptrum*, hoc est Regiam potestatem in aliquo è posteris Iudæ filij Iacobi? In aliquo, inquam, qui non quomodocumque ad Iudę Tribum aggregatus sit, sed qui verè ortum traxerit *ex femore ejus*, & naturali generatione ex ejus stirpe prognatus fuerit: utique cùm manifestum sit, Sceptrum, sive Regnum, posterorum Iudæ cessasse in Iechonia, sine liberis, Babylone moriente. Etsi enim scimus post solutam à Cyro captivitatem, & remissos in Patriam Iudęos, Zorobabelem ex eadem Iudæ stirpe Principatum ibi quemdam habuisse, non tamen id Regnum fuit, sed Magistratus Regibus Persidis obnoxius, nec ad filios hęreditario jure transmittendus, sed ex nutu dominantium pendens. Destructa verò postea per Alexandrum Macedonem Monarchia Persarum, Iudęa ipsi Alexandro, & ejus successoribus paruit, nemine ibi, ne umbra quidem, aut nomine tenus, regiam exercente potestatem. Fuit quidem tempus cùm adjuvante Deo à Iudæis Antiochi Epiphanis tyrannidem non ferentibus, jugum Imperii Gręcorum excussum est, Ducibus filiis Matathiæ Iuda, Ionatha, & Simone; cujus filius Ioannes Regis titulum & autoritatem non modò ipse obtinuit, sed & in posteros transmisit, regnantes post ipsum in Iudęa usque ad Antigonum, qui ultimus ex Assamonæorum, sive Maccabæorum, familia Rex Iudæę fuit à Marco Antonio Triumviro bello victus & capite plexus in gratiam Herodis, qui Patris & suis in Romanos meritis, subdolisque artibus regiam in Iudęam potestatem sibi suæque domui eblanditus est; quam & in Archelaum filium transmisit in novem dumtaxat annos, post quos Archelao in exilium, ubi perijt, ejecto, Iudęa Provincia Romanorum facta, & Syriæ, ut diximus, contributa est. Verùm Assamonæi è Simone Maccabæo propagati Reges (id quod certò est certius) non ex Tribu Iuda, sed è Levitica, & Sacerdotali Aaronis familia fuerunt, unde & ijdem existere Sacerdotes summi, utraque potestate civili & sacra in sese conjuncta. Dicendum ergo necessariò est: cum morte Iechonię cessavit in Tribu Iudę Regnum; non tamen penitus ablatum; quia restituendum familiæ Iudæ in Herode fuerat. quem revera fuisse ortu Iudæum testatur Nicolaus Damascenus Historicus magni nominis ei familiaris, ut ultrò Iosephus fatetur; quamquam ipse longè posteriùs scribens, & odio suæ Gentis in Herodis domum obsequens, quòd ea Reges Assamonæos oppressisset, id falsò & adulatoriè jactatum excipiat. Verba Iosephi hæc sunt lib. xiv. Antiquitatum cap. 11. Φίλος ὢν τὰς ὑρκανῦ Ιδυμαίᾳ Ἀντίπατρος λεγόμενος, πολλῶν μὲ ὑπαρχόντων χρημάτων, δραστήριος ὢν τὴν φύσιν ὢν δὲ σασιαστὴς, ἀλλοτρίως εἶχε πρὸς τὸν Ἀριστόβουλον καὶ Ἀλεξάνδρου, διὰ τὴν πρὸς Ὑρκανὸν ἔυνοιαν. Νικόλαος μὲντοι φησιν ὁ δαμασκηνὸς, τοῦτον εἶναι γένος ἐκ τῶν πρώτων Ιουδαίων, τῶν ἐκ βαβυλῶνος εἰς τὴν Ιουδαίαν ἀφικομένων Hoc est:

Amicus

Amicus autem quidam Hyrcani Idumæus Antipater nomine, divitijs abundans, acer natura, manu promptus & factioſus, alieno ab Ariſtobulo animo, diverſa ſentiebat in gratiam Hyrcani. Hunc Nicolaus Damaſcenus oriundum fuiſſe ait è ſtirpe primorum Iudæorum, qui Babylone in Iudæam redierunt. Hæc Nicolaus affirmabat de Antipatro Herodis Patre, Idumęo ex habitationis loco dicto. Potuit autem æqualis illorum temporum & familiariſſimus Herodi, perſpectam habere ex certiſsimis monumentis veram Genealogiam ac Stemma Domus Antipatri, in qua omnes nobiles ſolent eſſe diligentes; preſertim in Iſraelitica gente, in qua Genealogicarũ tabularũ per ſingulas etiam tenues familias ſumma ſolebat eſſe tum conficiendarum exactio, tum cuſtodiendarum fides. Sed ne quis unius antiqui teſtis ſingularem autoritatem elevet, adjungimus ecce illi alterum. Tomo ix. Bibliorum Pariſijs editorum à V.C. Michaële le Iay poſt libros Maccabęorum vulgatos, ſubjungitur liber alius Arabicus cũ interpretione Latina à pag. 799. in quo multa narrantur ex ijs quæ utroque Maccabæorum habentur libro, & quædam nova produntur, continuata narratione uſque ad Herodem Regem; cujus Genitor Antipater capite xxxv. diſertè aſſeritur fuiſſe è Tribu Iuda. his verbis: *Erat Antipater vir de Iudæis ac de filijs quorumdam eorum qui aſcenderant de Babylone cum Eſdra Sacerdote.* Hæc ibi: quæ multis ex Hiſtoria temporum illorum ductis argumentis & conjecturis fulciri poſſent, ſi vacaret, aut opus eſſet hic morari. Videri poſſunt quæ vir doctiſsimus & diligentiſſimus Torniellus in ſuis Annalibus veteris Teſtamenti Anno Mundi 4018. num. vii. & ſeq. plurima congerit ad hoc idem adſtruendum. Nobis pro inſtituto quæ diximus, ſatis ſunt: ſupereſtque tantùm ad explendum hunc locum, definire quot fuerint hi memorati ab Evangeliſtis *dies Herodis* quot, inquam, annis ille regnaverit; aut ſaltem quo pręciſè anno ſit defunctus. Breviter dico: Regnaſſe Herodem annis triginta ſeptem, initio principatus ducto à captis per Soſium Hieroſolymis Antigono ſublato. hoc eſt: ab anno Iuliano nono, Auguſti octavo, urbis conditæ 717. Olympiadis 185. anno quarto, Conſulibus M. Agrippa, & L. Gallo: quo tempore ipſe Herodes triceſimum quartum ætatis annum inchoaverat. mortuum verò eſſe ſeptuagenarium anno Iuliano 46 Auguſti 45. urbis conditę 754. Olympiadis 194. anno quarto nondum penitus elapſo, ſed poſt paucas hebdomadas locum ceſſuro initiis novæ Olympiadis 195. Denique Coss. Cajo Iulio Cęſare, Nepote Auguſti, & Æmilio Paulo. Deceſsiſſe autem circa Paſcha lento morbo conſumptum, circa cujus initium conſpecta eſt Ieroſolymis Ecclipſis Lunę die 29. Decembris hora 5. poſt meridiem m. 14. ſ. 44. quę duravit horàs 2. m. 41. ſ. 20. ae conſequenter ſtatim poſt Solis occaſum conſpicua cunctis fuit per horas fermè duas. fuit autem digitorum 7. m. 45. hoc eſt digitorum ferè octo. quatriduo ante, nempe 25. Decembris Chriſtus Dominus natus in Bethleem fuerat; & triduò poſt circũciſus, Ieſu nomen accepit ipſis Kal. Ianu. Anni Iuliani 46. Periodi Iulianę 4714. unde procedit initiũ Ærę Chriſtianæ vulgaris, à qua hic annus numeratur 1663.

¶ XXVII. DORMIRE.

Ioan.xi.2. Christus ait: *Lazarus amicus noster dormit*. Paulò post: *Dixerat autem Iesus de morte ejus*. Periphrasim mortis per somnum qui propriam putant mortis Iustorum, refelluntur ijs Scripturę locis, quæ Ieroboamum, Baasam, Amri, Achabum, & alios homines impios, & ad extremum impœnitentes, non minus dormisse cum Patribus in morte dicunt, quàm Abraamum & Davidem. Veriùs dicemus esse istum quemdam Euphemismum instinctu naturę communis apud omnes ferè gentes usitatum. Amat enim genus hominum, horrore ac pudore quodam innato, tristium & obscœnorum necessaria mentione vicarijs vocibus defungi. Hinc Latini *fuisse* & *vixisse* pro *mori* dicunt. Græci cùm mortuum indicare volunt, μακαρίτην vocant. quòd videtur imitatus Persius, dum Sat.iii. sic scribit:

Hinc tuba, candelæ, tandemque beatulus alto
Compositus lecto, crassisque lutatus amomis. &c.

Hebręis dormire utrumque usum exhibet. nam & mortis tristitiam & τῶν ἀφροδισίων ingratam memoratu fœditatem eo verbo circumloquuntur; ut apparet ex Gen.xxxiv. 33. & 34. Exodi xxii. 16. Levitici xix. 20. xx. 21. lociśque alijs sexcentis. Severus Sulpitius ad aliud genus turpitudinis velandum isto vocabulo usus est, dum in Historia referens quod legitur cap.24. libri primi Regum: *ingressum Saulem in speluncam ad purgandum ventrem*, scribit in ea spelunca dormivisse Saulem: honestrè videlicet exprimens rem dictu subturpem.

¶ XXVIII. ELI & ELOHI

Matth.xxvii.46. *Eli Eli lamma sabactani*. Marci xv. 34. *Elohi Elohi lamma sabactani*. Initium est Psalmi xxii. si more Hebræorum numeramus, Latini & Græci xxi. putant. Hunc Psalmum videtur in animo, atque adeo in ore habuisse Christus Cruci affixus, ut solebat Prophetias eventis admovere. Sed quædam diversitas est. Hebręa sic habent: אלי אלי למה עזבתני, *Eli Eli lamma azabtani*; quam lectionem Latina Vetus exhibet. id quod Drusius *a* stomachans Hieroymo imputat. Operæpretium est habere hic specimen Calvinisticæ modestiæ adversus Sanctos Ecclesiæ Patres: *In Latina vetere* (inquit Drusius) *lamma azabtani. lectio à Patre Hieronymo in lib. de Nom. Hebr. stomachum mihi facit Hieronymus, qui tàm temerè solicitet scripturas Græcas. adeone imperitus fuit, ut nesciverit Christum locutum Syriacè. Ex eius officina est Beelzebub & Belial in Libris Latinis*. En quid triobolaris Grammaticus audeat in summum Ecclesiæ Doctorem. Scimus שבק *sabac* Syriacè idem esse quod עזב *azab* Hebraicè. Et fortasse Matthæus locum à Christo recitatum ut jacebat in Archetypis extulit. cùm tamen ipse

a Cap.xiij Comment. Post. ad voces Hebr. N.T.

Christus

Christus eo modo pronunciaverit quem Marcus expressit, Syriacè ac ac vernaculè. nisi dicamus; quod facilè potuit fieri, Christum bis idem pronunciasse, semel hebraicè, iterum vernaculè.

¶ XXIX. EMMANVEL.

Matth. 1. 23. *Et vocabunt nomen eius Emmanuel, quod est interpretatum nobiscum Deus*. nempe ex עם *im* prępositione hebraica ęquivalente latinæ *cum*, addito נו *nu* pronomine affixo plurali primæ personæ; adjunctoque ad extremum אל *El*, quod Deum sonat, conflatur unum vocabulum עמנואל *Immanuel*, aptissimum ad designandum Deum homini conjunctum in una persona: quale compositum significatur illis Ioannis Evangelistæ verbis: *Verbum caro factum est, & habitavit in nobis*. non ergo ὃ *cum* quamcumque prędentiam, aut conversationem Dei cum hominibus designat; sed intimam conjunctionē δι' ἑνώσεως ὑποστατικῆς per unitionem, aut (quod usu scholarum invaluit) unionem hypostaticam, qua *Sicut anima rationalis & caro unus est homo; ita Deus & homo unus est Christus*. ut est in symbolo Athanasij. Ergo ὃ *habitavit*. quod Ioannes hic posuit, non vulgari notione accipiēdum est, quasi sonet commorari in domo; huic enim tunc responderet verbum ᾤκησε, quod nequaquam hic ponitur, sed ἐσκήνωσε, à σκῆνη corpus interdum significante. ut & hic similitudo sumatur à nexu animæ cum corpore, ad exprimendam conjunctionem Verbi Divini cum humana natura. nec abhorret ab usu etiam Scriptorum Latinorum talis significatio verbi *habito*. Sic enim Turnus apud Virgilium Æneid XI. Drancem alloquitur.

Numquam animam talem dextra hac (absiste moveri)
Amittes: habitet tecum, & sit pectore in isto.

¶ XXX. ENCÆNIA.

Ioan. x. 22. *Facta sunt Encænia Hierosolymis, & hiems erat*. Hoc festum erat anniversarium dedicationis Templi. Triplex autem in Scripturis reperitur ejusmodi solemnitas olim instituta. Prima iii. Reg. cap. 8. quando Salomon perfectum à se Templum ingenti celebritate consecravit, mense Ethanim (ut ibi scribitur vers. 2.) *in solemni die ipse est mensis septimus*, vulgò Tisri dictus, (respondens fere Septembri Iuliano) & hujus die 23. sed ne hæc solemnitas hoc loco intelligatur, obstat quod mense Ethanim, sive Septembri nondum est hyems, qualis hic disertè asseritur jam fuisse. De alijs ergo duabus utrius hic sit mentio, disquirendum est: Prior est quæ notatur 1. Esdræ cap. vi. 15. ubi narrata ędificatione secundi Templi, Cyri jussu perfecta, ait Esdras: *Et compleverunt domum Dei istam, usque ad diem tertium mensis Adar, qui est annus sextus Regni Darij Regis. Fecerunt autem filij Israel Sacerdotes & Levitæ, & reliqui*

reliqui filiorum Transmigrationis dedicationem domus Dei in gaudio &c. Mensis Adar Februario respondens, tametsi jam tum annus in Iudæa emergere in ver dicatur, utcumque tamen pati posset conjunctam mentionem hyemis; cùm etiam mense Nisan posteriore frigus Ierosolymis tale fuisse, ut ad ignem se homines calefacerent, certum habeamus ex Ioan.xviii. 18. nisi Encæniorum vox, non tam consecrationem Templi de novo ædificati, quàm ejus prophanati & desolati renovationem sonans, potius indicaret Templi restaurationem à Iuda Maccabęo celebratam primùm per dies octo, à die 25. mensis Casleu, & transmissam in religionem posterorum ritu anniversarię solemnitatis. narratur res primo Maccab.iv. 57. his verbis: *Et ornaverunt faciem Templi coronis aureis & scutis, & dedicaverunt portas & pastophoria, & imposuerunt eis ianuas, & facta est lætitia in populo magna valde... Et statuit Iudas & fratres eius, & universa Ecclesia Israel, ut agatur dies dedicationis Altaris in temporibus suis ab anno in annum per dies octo à quinta & vicesima mensis Casleu cum lætitia & gaudio.* Mensis Casleu in confinia Novembris & Decembris Iulianorum incurrit. & ejus dies quintus vicesimus eo anno præcisè incidit in quartum decimum Decembris nostri, si Scaligero credimus, si alijs in quintum decimum. quo jam tempore nullum dubium est quin Ierosolymis hyems esset. Observo in loco recitato ex cap. 4. primi Maccab. mentionem esse dedicationis solius altaris, quod solum nempe recens constructum fuerat, ut paulò ante ibi narratur, amoto & sepositio veteri, quòd id fuisset à Gentibus pollutum. quasi videatur sacer Scriptor indicare reliqui Templi nō dedicationem tunc celebratam, sed ἐγκαινισμὸν renovationem, sive *encænia*. Ioseph lib. Antiquitatum xii. cap. 11. ἑόρταζε δὲ Ιούδας ἀνάκτησιν τῆς περὶ τὸν ναὸν θυσίας ἐφ' ἡμέρας ὀκτώ. *Celebravit Iudas restitutionem sacrificiorum in Templo diebus octo* &c. accuratè distinguens & ipse dedicationem à renovatione per vocem ἐγκαίνια magis propriè designata. quamquam non ignoro dedicationem etiam primam Templi Salomonici græcè à lxx. Interpretibus verbo ἐγκαινίζειν expressam iii. Reg. viii. 64. & ii. Par. vii. 5. fortè non sine catachresi aliqua, quòd hebraicum חנך *Chanac*, quod sonat dedicare, aliena lingua reddere studētibus, non aliud aptius verbum occurreret; salva tamen ejus magis naturali convenientia cum renovatione prophanati, quam cum dedicatione primùm ædificati Templi, ut est dictum.

¶ XXXI. EPHPHETHA.

Marci vii. 34. *Et ait illi* (Christus surdo) *Ephphetha, quod est, adaperire*. in græco Διανοίχθητι. nequis *adaperire* pro præsenti infinitivi positum putet. est enim imperativi passivi. Radix hebræa פתח *pathach*, aperuit, in septima conjugatione Hitpael, התפתח *hithpatheach*, & διφωνίας χάριν *hithpathach*, *aperi te* sive *adaperire* in jubendi modo. Inde ת thau alterum excidens cōpensatur geminato פ ph, unde est הפתח. Iam ח mollitur in א usu Syriaco, ut sine aspiratione rectè scribatur

græcè

græcè latinèque *ephphetha*. Videri poteſt non ſine myſterio retentam ab Evangeliſta hoc dumtaxat loco, quam Chriſtus tunc uſurpavit hebręã vocem. An hoc dicamus factum, ut indicaretur primam inter omnes hebraicam linguam aperuiſſe hominum aures ad fidem, prolatis per eã primùm, & in ſcripta miſſis Divinis oraculis?

¶ XXXII. FILIVS HOMINIS.

Paſſim in Evangelijs Chriſtus ſeſe appellat *Filium hominis*. Sic eum jam Daniel vocaverat cap.vii. 13. *Et ecce in nubibus cœli quaſi Filius hominis veniebat*. Proprium hoc igitur velut nomen Chriſti eſt. unde Origenes id vocabulum Ezechieli & Danieli tributum exiſtimat propter peculiarem utriuſque cum Chriſto ſimilitudinem. Verba ejus hęc ſunt in Catena nondum edita ad cap.ii.Ezechielis. ὅσον ἐφ' οἷς μεμνήμεθα, συνεχέσατα μὲ ἐδὶ ὅλης τῆς προφητείας ὅ, υἱὲ ἀνθρώπου, λέγεται πρὸς τὸν Ἰεζεκιὴλ, σπανιώτατον ὃ πρὸς τὸν Δανιὴλ, ὧν ἑκάτερος ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ τύπος ἦν τοῦ πρὸς τοὺς αἰχμαλώτους ἡμᾶς ἐξελευθότος Ἰησοῦ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν. *quantum meminimus frequentiſſimè per totam prophetiam compellatur Ezechiel illa voce* Fili hominis, *rarius autem Daniel.quorum uterque in captivitate figura erat eius qui ad nos captivos venit Ieſus Saluator noſter*. ſic Origenes. Rectè autem Theodoretus in eadem Catena iſtam appellationem ad depreſſionem & humilitatem pertinuiſſe obſervat; ſic ſcribens: υἱὸν ἀνθρώπου προσαγορεύει μονονουχὶ λέγων μὴ ἐπιλάθῃ τῆς φύσεως, θεωρίας ἀξιωθείς, ἀλλὰ γνῶθι σεαυτόν. *Filium hominis appellat, tantum non dicens: ne obliviſcaris naturæ, viſione dignatus: ſed noſce teipſum*. Hęc ille. Verùm præter admonitionem naturę, ex uſu peculiari Hebręorum, filius hominis vilem & exiguæ ſortis, nulliuſque dignitatis homuncionem ſonat. unde commendat nobis Chriſtus modeſtiam & humilitatem ſuam iſta ſibi appellatione ſumenda. Neq, verò eguit aut expectavit quemadmodum Ezechiel & Daniel, ut ab alio id ei nomen tribueretur ejus deprimendi gratia; ſed ipſe ultrò aſſumpſit, quippe ſe volens exinanivit,& eum ſtatum elegit qui ab Iſaia deſcribitur cap. 53. *Vidimus eum deſpectum & noviſſimum virorum*. Reſtat demonſtrandum ex uſu linguę ſanctę בן אדם *ben Adam, filium hominis* dici de perſona vili.Gen.vi.2. *Videntes filij Dei filias hominum quod eſſent pulcræ, acceperunt ſibi uxores ex omnibus quas elegerant*. Rectè veteres Hebręi Scholiaſtæ obſervant ad hunc locum, ijs verbis ſignificari filios Principum cepiſſe omittere ſervatum eatenus morem uxores adſciſcendi dignitate ac nobilitate pares: & unius libidinis ſuaſu mulierculas vilis generis ac ſortis infimæ ſola forma commendatas adſciviſſe conjuges. Aquila Græcus Interpres pro *Filij Dei, Filios Deorum* reddit:quod ex ejus mente declarans Theodoretus,Catena Grę-ca non edita,in Geneſin:docet,Enoſum Sethi filium Adami Nepotem propter pręſtãtem pietatem & virtutem,Deum nominatum. nam quod Vulgatus habet de Enoſò Gen.iv. 26. *Hic cepit invocare nomen Domini*: Aquila ex Hebręo ſic interpretatur: τότε ἤρχθη τοῦ ἐπικαλεῖσθαι ἐν ὀνόματι Κυρίου,

Κυρίᾳ, *Tunc cepit cognominari in nomine Dei*, quod declarans Theodoret. ἀνίσῃ ὃ ὁ λόγος, ὡς διὰ τὴν εὐσέβειαν ἔτος πρῶτος τῆς θείας προσηγορίας τετύχηκε καὶ ὑπὸ τῶν συγγενῶν ὠνομάσθη Θεός· ὅθεν καὶ οἱ τότε φώτες υἱοὶ Θεοῦ ἐχρημάτιζον. *Significatur his verbis, propter eximiam religionem hunc primum divinam appellationem consecutum, & à cognatis Deum nominatum, unde qui ex eo sunt orti, filij Dei dicebantur*. Vides, nobilitatem eximiam familiæ primarię appellatione ista *Filiorum Dei* designatam: indeque à contrario potes intelligere, filias hominum dici mulieres è vulgo ac fæce plebis. Symmachus pro υἱοὶ Θεοῦ *Filij Dei* vertit υἱοὶ τῶν δυναστευόντων, *Filij Principum*, hoc est Iuvenes nobilissimi è primarijs orti familijs. Est & insignis locus Psalmo xlix. 3. quo filios hominum dici plebejos manifestè demonstratur. Pro illis Vulgatæ verbis: *quique Terrigenæ & Filij hominum*, Hebræę origines sic habent: גם בני אדם גם בני איש *gam bene Adam gam bene isc*, hoc est: *etiam filij hominis, etiam filij viri*. quibus verbis significari optimates & plebejos, ostendunt verba statim sequentia, idem aliter exponentia more receptissimo linguę Sanctæ, *simul in unum dives & pauper*. nempe divites, *filij viri*, pauperes, *filij hominis* dicti prius fuerant. Nam ne quis suspicari possit prius illud in Hebræo membrum גם בני אדם *gam bene Adam*, *etiam filij hominis*. ad nomen *dives* in secundo commate priori loco positum referri, præcaverunt Septuaginta Interpretes, qui בני אדם ex Hebręo Γηγενεῖς reddunt, ex quibus vulgatus *terrigenæ* posuit. Notissimum autem est ignobiles homines terræ filios vocari. quod prędsertim de ijs dictum, qui ex matribus plebeijs nati erant, videtur indicare vulgaris Poëtarum usus, Gigantes terræ filios dicentium. Totam autem fabulam pugnare auctorum cum Dijs Cigantum ex loco superius laudato libri Geneseos obscura traditione manasse, ferè omnes consentiunt. quia ergo Gigantes Geneseos vi. 4. potissimum imputantur matribus quasi nihil ex generositate patrum traherent, vilitatem genitricum per omnia referrent, unde illis in solidum imputari videntur illis verbis: *illæque genuerunt. isti sunt potentes à sæculo viri famosi*. velut diceret: geniti à solis mulieribus, non item à viris, videbantur. Ideo in famam & celebrem fabulam evasit ipsos fuisse terrę filios. unde equidem in eam opinionem venio ista vulgari Scripturis sacris formula quà tenues exilesque homunciones *filij hominis* dicuntur, voce *hominis* utrique sexui communi, potissimùm indicari maternam originem, ut filius hominis intelligatur *filius mulieris*. Confirmatur id ex loco paulò ante tractato Psalm. xlix. vers. 3. ubi τῷ בנ אדם *bene Adam*, quod sonat *filij hominis*, opponitur בנ איש *bene isc*, hoc est *filij viri*. ergo ab eo qui filius hominis dicitur, quasi excluditur participatio generis virilis. quod item adstruitur ex Psalm. iv. 3. ubi pro eo quod vulgatus ex Septuaginta vertit: *filij hominum* &c. Hebręus legit: בני איש *bene isc*, hoc est, *filij viri*. Agi autem ibi de hominibus dignitate præstantibus, sententia ipsa loci exigit, præsertim si repetatur ex originibus hebręis: quæ sic ad verbum sonant: *filij viri usquequo gloriam meam in ignominiam, usquequo diligetis vanitatem & quære-*

quæretis mendacium ? quaſi diceret : ò potentes & illuſtres,quouſq; abijcietis gloriam quam dedi vobis, in ignominiam flagitiorũ, amore adhærentes rebus vanis, & bona falſa captantes ? Prẹterea videmus , qui vel ſe, vel alios deprimere ſtudent,originem eorum quos extenuant ex matre recenſere . David ſe humilians coram Deo Pſalm. cxv. 16.ait : *Ego ſervus tuus & filius ancillæ tuæ* . Iud.xi. 1. Iephthe,qui contemptus à fratribus & exhæredatus à patre , ignobilis habebatur vocatur *filius mulieris meretricis* . cùm tamen , ut ibidem additur , patrem haberet Galaad virum opulentum & nobilem. Primi Regum cap.xx. v. 30. Saul excandeſcens in filium ſuum Ionathan,vocat illum, contumeliæ cauſa , *filium mulieris* . quibus equidem in eam allicior ſententiam,ut exiſtimem aliud præterea myſterium latère in illa tam conſtanter à Chriſto aſſumpta nomenclatione *filij hominis* . non , inquam, ſola fuit ratio modeſtiæ , quæ Dominum Ieſum impulit ad ſe *filium hominis* vocandum;ſed eo quoque ad illud motùs eſt , quòd talis appellatio certum , & maximè proprium perſonæ ipſius characterem haberet in arcano latentem . Etenim cùm ex uſu tenues homines filij hominis cum reſpectu ad matrem dicerentur,Chriſtus ſe filium hominis vocando,natum ex Virgine ſine viri opera innuebat . Neque alia videtur fuiſſe Danielis mens loco initio citato, nempe cap.vii.v. 13.dum filium hominis ſe vidiſſe ait cum nubibus cœli venientem : quo loco ſeſe nominatim indicatum,manifeſtè declarat Chriſtus , ſæpè iterans in Evangelijs, Matth. xxiv. 30. xxvi. 64. Marci xiii. 26. xiv. 62. Lucæ xxi. 27. Filium hominis venturum in nubibus cœli; ut rectè obſervat Euſebius in Catena Græca ad illum Danielis locum ; cujus ſi conſulas origines, בר אנש Bar enaſch poſitum reperies pro filio hominis . Poteſt autem, ut viri docti ſimi rectè admonent *Bar enaſc* verti *filius mulieris* . nam אנשה & נשה hebraicè mulierem ſonat . Huc unicè facit una ex arcanis notionibus vocabuli שילה *ſcilo* uſurpati ad deſignandum Chriſtũ in celeberrima Iacobi Prophetia , Geneſis xlix. 10. Alia ejus nominis ſignificata exponam inferius ordine ſuo, verbo *Siloe* . nunc quod ad hunc locum proprie pertinet dicam: Placere nõnullis Enarratoribus vocis שילה eſſe illã ex voce שיל *ſcil*, quæ *filium* ſonat . quòd non gravatè recipiam , cùm meminerim , magno cõſenſu Iudæorum veterum,inter propria & characteriſtica Meſſiæ nomina *filij* appellationem poni , prout ex multis Thalmudis locis demonſtrant viri docti Galatinus & Buxtorfius . unde in Evangelio Ioannis Chriſtus interdum appellatur *Filius* ſine addito, ut cap.viii. 36. jam de litera ה *he* , quæ in fine additur elegans eſt conjectura Rabbi Davidis Kimhii apud Galatinum lib. iv. cap. iv. qui præfatus שיל non quemcumque, aut in quocumque ſtatu filium ſignificare ; ſed pro eo tẽpore quo eſt intra matris uterum,formatus jam & animatus , ſed nondũ editus, obſervat literam ה eſſe affixum pronominis poſſeſſivi fẹmininum ; ac conſequenter ſcribendum cum matpic puncto in ventre hoc modo ה , & vocabulum integrum legendum שילה ſcilach , quod ſignificat βρέφος ἐκείνης , *fœtus eius* in fẹminino genere,hoc eſt proles mulieris

Vide Buxtorf. in voc. נין

lieris ſolius; quoniam ex Virgine ſine viri conjugio mirabiliter fœta naſciturus eſſet Meſſias. ita ille apnd Galatinum: Sed apùd Petrum Martinium in Pugione fidei capite iv. ſecundæ partis ſectione xi. aliter de eodem argumento differit; Ait enim vocabulum שילה ſignificare *filium eius*, hoc eſt mulieris. quod enarrans,addit: *derivatur enim ex vocabulo* שליה *Sceliha, id eſt*,Secundinæ, *quæ eſt burſa quædam intra quã manet infans dum eſt in vtero matris, quæ quandoque ſumitur in ſcriptura pro embryone in matre*. Hactenus David Kimhi. Ipſe autem Petrus Martinius hæc addit: *notandum autem, quod Siloh dicitur a* שליה, *ſilya, ita quod y græcum ibi non ſit vocalis, ſed conſonas.* שליה *vero hebraicè dicitur a Medicis Latinis* Secunda, *vel* Secundina: *& ſit de ſemine matris tantùm. unde Macer de viribus Herbarum, vbi de Pulegio tractat, ait.*

Vt nondum natus teſta circumdatur ovi
Pullus, ſic infans matris de ſemine facta
Quam naſcens rumpit quaſi teſtam pullulus ovi.
Iſtas pelliculas Medici dixere ſecundas,
Quæ mox expoſitos naturæ iure ſequuntur.

*Cùm itaque Spiritus Sanctus per Iacob & Moyſen loquens, Meſſiam Siloh nominarit.*Siloh *verò derivetur atque dicatur à* שליה *quaſi Secundinus à Secundina, quæ quidem ſit de de matris ſemine, ut per Macrum etiam ante Dominum Ieſum Chriſtum dictum eſt; quid aliud voluit per hoc apertiùs nunciare, quàm quod Chriſtus ſecundùm corpus, non de ſemine patris, ſed de ſubſtantia tantùm matris eiuſdem Spiritus Sancti virtute fuerat procreãdus*. Hæc ibi Martinius. Opponi poteſt hactenus dictis autoritas S. Iuſtini Martyris, apud quem in Libro Reſponſionum ad Orthodoxos hęc proponitur interrogatio, ordine ſexageſima ſexta: Ἐπειδὴ ζωηχῶς ὁ Κύριος ὑόν τοῦ ἀνθρώπου ηφὴ δχὶ τῆς ἀνθρώπου, ἑαυτὸν ὀνομάζει, ηφὴ διὰ τοῦτο πειρῶν ⟨◎ ἄπιστοι δϰνυώαι, ὡς ἐϰ γαμιϰῆς ζωαφείας ὁ δεσποτιϰὸς γέγονε τόϰος· ὃ γὰ τοῦ ἀνθρώπου, φασὶν, ϰ ἀληθείας ἐϛὶν, ἀλλὰ ἄῤῥεν◎ τὸ ὄνομα· τοίοις οὖν λόγοις χρησάμθμοι τὴν τοιαύτην ἀσεδρίαν μάτην λεγομθύην ἐλέγξομθν; *Quoniam aſſiduè Dominus filium hominis cum articulo maſculino ſeipſum nominat; & inde infideles conantur oſtendere, è nuptiali coitu Dominicum extitiſſe partum. Nam vox hominis*, inquiunt, *cum articulo maſculino, non fœminam, ſed virum indicat. quibus igitur utentes argumentis fundamento carere hanc contumeliam, & vanam eſſe calumniam demonſtrabimus?* Ad quod ipſe reſpondet admittendo, cum ſe filium hominis Chriſtus dicit, de viro intelligere;nempe Ioſepho. non quod ex ipſo eſſet verè genitus, ſed quod ejus filius putaretur;ſicut ipſe Ioſeph filius Heli putabatur,cùm Iacobi eſſet. Ad hęc primùm excipio jam pridem à Bellarmino, alijſq; viris doctis manifeſtè demonſtratum, iſtum librum Reſponſionum ad Orthodoxos,non eſſe S.Iuſtini Martyris; ſed Autoris longè poſterioris. Deinde cujuſcumque tandem id Opus fuerit, ajo: nimis eum liberaliter concedere voce hominis virum intelligi,infirmo ad id indicio articuli maſculini, cùm nomen homo, & quæ ei reſpondent in alijs linguis, utrique ſexui commune ſit. In Hebręo etiam בר בנש *Bar anaſc*,quod

apud

apud Danielem cap.vii. 13.legitur,& quod de ſe frequentaſſe Chriſtum eſt veriſimile, mulierem potiùs deſignet, ut ſuperius oſtenſum eſt. Itaque cùm Græcos ſuæ linguæ ratio cogit vocabulo ambigui ſexus alterius indicem apponere articulum, non continuò colligendum eſt, dimidio ſuæ notionis id vocabulum mulctandum: ſed citra excluſionem fœminini ſexus, maſculini expreſſio accipienda eſt. quod ſic uſus & ratio præſcribat, ut ubi neceſſitas prę ſcribit utrumque ſexum una mentione conjungere, rationem, ſono tenus haberi potioris, ſalvo jure ac poſſeſſione ſequioris. ut cùm dicimus pater meus & mater mea mortui ſunt: etſi vox,mortui,maſculina ſit, non tamen ab ejus ſignificatu matrem excludimus. Ergo ut imbecillam adverſus ſtabilita unius Græcæ linguæ propriam, & in ea ipſa commodè explicabilem,ductam ex virili articulo exceptionem reijcimus. Summa igitur dictorum ſit: Appellationem Filij hominis à Chriſto aſſumptam, ita præſeferre humilitatem ejus, ut ſimul ex ipſius mente arcanò innuat Nativitatem ejus ex Matre Virgine ſine viri complexu gravidata, quæ ipſius eſt ſingulariſſima proprietas, & character, per quem ab omni alio diſcernitur homine: ut meritò propterea in iſto ejus vero nomine id fuerit, ſi minus diſertè declaratum, certè indicatum ſubobſcurè:

¶ XXXII. FILIA SION.

Matth.xxi. 5. *Dicite Filiæ Sion* &c. Locus eſt ex Zach.ix.9.Filia Sion utrobique urbem Ieruſalem, aut etiam univerſam Nationem Iudaicam ſignificat, omnium Interpretum conſenſu. Non ſolùm in Scriptura urbes & gentes ſpecie mulierum pinguntur, ut ex illis patet, quæ paſſim in Prophetis occurrunt, *Filia Babylonis*, *Filia Aegypti*, *Filia Iuda* & ſimilibus: ſed apud exteros quoque Latinos ac Græcos. Sic Claudianus in Panegyrico Probini & Olybrij Romam Virginis ſpecie repręſentat. Neſcio quid videtur eſſe mulieri commune cum ædificio, ut propterea ædificandi verbum in prima ejus formatione deſcribenda uſurpetur,Geneſis ii. 22.& Proverb.xix.13. litigioſa mulier tectum vocetur jugiter perſtillans. Græci commune nomen habent κρήδεμνον ad explicandum ornatum mulierum & mœnia urbium. Homer. Οδυσ.α. verſ.334. de Penelope:

Αὐτὰρ ἐπαρειάων ἀμφὶ λιπτὰ κρήδεμνα.

Idem Οδυσ.ν. v.388. de urbe Troia:

Οἷον ὅτε τε πόλιος λύομεν λιπτὰ κρήδεμνα.

E' converſo, cùm turres urbium ſint, transfertur id tamen nomen ad muliebrem mundum. nam Syneſio Epiſt.iii. πυργοφόρος *turrigera* vocatur compta mulier, & ſuggeſtu crinium ornata. Nazianzen.εἰς γυναῖκας καλλωπιζομένας. Carmine in ſuperfluum mulierum ornatum:

Μὴ κεφαλὰς πυργώδεσι νόθοις πλοκάμοισι γυναῖκες
Ne capita extruite in modum turris, aggeſtu
Suppoſititiorum crinium, mulieres.

Quò fortè trahi poſſit illud Cant. viii. 9. de Sorore parva: *Si murus eſt, ædificemus ſuper eum propugnacula argentea*. & illud aliud vii. 4. *Collum tuum ſicut turris eburnea*. & iv. 4. *Collum tuum ſicut turris David, quæ ædificata eſt cum propugnaculis*. Euripides quoque in Hecuba v. 897. urbem Ttojam raſam fuiſſe ait à corona turrium. hoc eſt everſas fuiſſe illius turres, quæ illius velut crines erant.

Ἀπὸ δὲ στεφάναν κέκαρσαι
Πύργων
Corona verò abraſa es
Turrium.

Denique ad probandum Provincias & Gentes in perſonam muliebrem figurari locus eſt inſignis Ezechielis xvi. 41. *Facient in te judicia in oculis mulierum plurimarum*. ubi pro *mulierum* Chaldæus Paraphraſtes vertit, מדנין *Medinim*, hoc eſt, *Provinciarum*.

¶ XXXIV. GABBATHA.

Ioan. xix. 13. *Adduxit* (Pilatus) *foras Ieſum in locum qui dicitur Lithoſtrotos, hebraicè autem Gabbatha*. Anſelmus Laudunenſis Autor Gloſſæ Interlinearis, Gabbatha interpretatur collem vel ſublimitatem. Collis hebraicè eſt גבעה *Ghibba*. nec ſonus exactè, nec ſignificatio convenit, non enim λιθόστρωτος altitudinem ſonat, aut collem. Angelus Caninius apud Druſium ait גב de geminantibus ſecundam idem eſſe, quod סל, unde eſt מסלה *meſilla, via ſtrata*. ſignificare enim viam ſternere lapide. Hæc ille ſine teſte. In Lexicis Syriacis habemus גב *Gab* ſignificare crepidinem dorſum, aut ſuperficiem eminentiorem. quę notio nec abludit à re noſtra, nec ab origine degenerat. inde ergo formato nomine, *Gabbatha* dictus fuerit locus, in quo ſedebat pro tribunali Proconſul Prętor aut Procurator jus dicens, locus prominens ac populo conſpicuus, marmore ſtratus, unde λιθόστρωτος. Addit Tertullianus, locum iſtũ ſeptum & clauſum fuiſſe cancellis marmoreis aut æreis. quale eſt quod Gallicè dicimus *Parquet*, *Baluſtre*. Fuiſſe autẽ λιθόστρωτος, *Lithoſtrotum* in Tribunali docet Appianus de Bell. Civil. lib. iii. pag. 173 edit. Græcæ Pariſienſ. Regiæ anni 1551. ubi agens de Capite Trebonij ad Dolabellam tunc Aſiæ Præſidem delato, ait: Δολαβέλλας μὲν αὐτοῦ (κεφαλὴν Τρεβωνίου) προσέταξεν ὑπὲρ τοῦ στρατηγικοῦ βήματος, ἔνθα ὁ Τρεβώνιος ἐχρημάτιζε, προτεθῆναι. *Dolabella quidem ipſum* (Trebonij caput) *juſſit ſuper Proconſulari Tribunali, ubi Trebonius jus dixerat, proponi*. Et paulò poſt de militibus ſubdit Trebonio iratis ob necem Cæſaris: τοῦ κεφαλοῦ (Τρεβωνίου) οἷα σφαῖραν ἐν λιθοστρώτῳ βαλλόντες. *Caput Trebonij velut globum per lithoſtrotum jactaſſe*.

¶ XXXV.

¶ XXXV. GEHENNA.

Gehennę vocabulum paſſim in Evangelijs uſurpatur ea notione quã exprimit Iuſtinus Martyr Apologia ſecunda pro Chriſtianis, ante medium, his verbis: Η γεέννα ὅτι τόπος ἔνθα κολάζεσθαι μέλλουσιν οἱ ἀδίκως βιώσαντες; *Gehenna locus eſt ubi puniendi ſunt qui iniuſtè vixerunt*. Sed hujus ſignificatus origo inveſtiganda eſt. In libris veteris Teſtamenti rara eſt ignis ęterni noxijs animabus reſervati mentio. Traditio ferè tantùm arcana de hoc ferebatur; & quędam in propheticis libris non multum expreſſa teſtimonia. Itaque cùm ſciamus ex Matth. 25. 41. ignem ęternum fuiſſe paratum Diabolo & Angelis ejus, tunc ſcilicet cùm illi peccarunt, ante hominem conditum, cujus felicitati non invidiſſent, niſi jam antea cecidiſſent: tamen in libro Geneſis ubi ex profeſſo Mundi origines traduntur, nulla diſerta reperitur Inferni aut ignis ſempiterni parati vel conditi mentio. Quæ res fortè Rabinos movit ad iſtum ignem ijs rebus annumerandum, quas ante Mundum conditas, more ſuo nugantes, aſſerunt. Sed longè prudentiùs & veriùs Rabbi Ioſe, & Rabbi Benaah, recitati à Petro Martinio in Pugione Fidei part. iii. diſtinct. 1. cap. vii. dixerunt creatũfuiſſe ignem ęternũ die ſecunda Mundi. verba eorum referam; אר יוסי אור שברא הקבה בשני בשבת אין לא בביה עולמים, *Dixit Rabbi Ioſe: Ignis quem craavit Deus Sanctus ſecunda Sabbati, non extinguetur in æternum.* ותניא אר בנאה מפני מה לא אמר בו וידא אלהים בי טב בשני בשבת את בו אור של גיהינם: *Traditio eſt etiam, dixit Rabbi Benaah: cur non fuit dictum Gen. 1. in ſecunda Sabbati*: & vidit Deus quod eſſet bonum? *Propterea quod in ea creatus eſt ignis Gehennæ*. Hęc illi ex lege orali & cabala retuliſſe putandi ſunt. cæterùm quod in literæ cortice, ad quem ferè ſolùm craſſus & carnalis Hebræorum populus attendebat, nulla eſſet clara ignis æterni mentio, perexigua & obſcura ejus erat apud vulgus notitia in Iudaica gente. quare cum tempus fuit, diſertiùs tradendi res ſæculi futuri, fuit excogitandum ignotę antea rei novum nomen. Id commodè ſumptum è valle ſuburbana Civitati Ieroſolymæ diris olim ſacrificijs infami. Ibi enim nefarij homines filios & filias ſuas immolaverant dęmonijs, ut habetur Pſal. cv. 37. Immolaverant autem horribili planè ritu. nam in gremium Idoli ęnei multo intus igne ſuccenſi, & candentis, infantes jactabant; vel, ut alij ajunt, intra ipſa ſimulacri viſcera per oſtium quoddam immittebant, moxque ipſi circũ choreas & thiaſos inſana lætitia ducebant, inter tympanorum ſtrepitus data opera quam tumultuoſiſſimè perſonantium, ne ejulantium in ignis cruciatu puerorum gemitus ad bacchantium parentum aures perveniret. Hunc locum à tam nefaria ſuperſtitione purgaſſe Sanctus Rex Ioſias dicitur iv. Reg. xxiii. 10. his verbis: *Contaminavit quoque Tophet, quod eſt*

in convalle filij Ennom, ut nemo consecraret filium suum, aut filiam per ignem Moloch. Erat Moloch nomen crudelis istius & sanguinarij Saturni. גי *ge* hebraicè vallis est. הנם, *hinnom* autem *gemitum* sonat. porrò Tophet תופת thopheth à תוף, quòd est tympanū, insanos clamores, fragoresq; supremis innocētū ardentium ejulatibus furiosissimè obstrepentes significat. Hinc ex *ge*, & *hinnom* formatum gehennæ vocabulum, rogo æternarum flammarum impios post mortē manentium designando institutum, frequentissimè Christus usurpavit.

¶ XXXVI. HABITO.

Ioan. 1. *Et Verbum caro factum est & habitavit in nobis*. Præter ea, quæ dixi verbo Emmanuel, de notione verbi *habito*, hoc loco non omiserim, videri non inverisimiliter posse illo significatam Christi moram in utero materno, toto spatio quod conceptum inter, partumque intercessit. Id enim Ecclesia profiteri videtur in quadam collecta: *Deus qui virginalem aulam Beatæ Mariæ semper Virginis, in qua habitares eligere dignatus es*. & in alia: *Omnipotens sempiterne Deus, qui gloriosæ Virginis Matris Mariæ corpus & animam, ut dignum Filij tui habitaculum effici mereretur* &c. quæ illustrari possunt ex ijs quę diximus verbo *Filia Sion* de convenientia mulieris cum domo, ob quam cum est formata, ædificata dicitur. ut esset videlicet prima domus, in qua omnis homo in mundum veniens primùm excipitur, & multis mensibus diversatur.

¶ XXVII. HERODIANI

Memorantur hi Matth. xxii. 16. Marci iii. 6. quidam è Scribis Phariſæisque, ac pręcipuis doctoribus, cùm hinc quidem ex intima notitia Prophetiarum intelligerent advenisse tempus prędictum advētui Messię: inde autem admiratione opum fortunęque Hərodis, privatisq; spebus, in ejus adulationem raperentur, sectā fecerunt cujus hoc erat Princeps dogma: non alium aut Scripturis prędictum, aut Iudęis expectandum Messiam, quam Herodem Magnum. Hos fuisse multos & Primores Civitatis Ierosolymæ, apparet ex ijs quæ Matthęus scribit cap. ii. v. 3. de Adventu, & interrogatione Magorum, ubi esset qui natus erat Rex Iudæorum, Herodem & omnem cum eo Ierosolymam esse turbatam, dogmate videlicet ac factione Herodianorum ibi prævalentibus. Hi porrò alterius expectandi aut nati Messiæ mentionem non ferebant. Quin credibile est quosdam è potentioribus, aut zelantioribus ipsorum, Herodi per aliquod spatium superstites, in causa fuisse, cur seriùs ex Ægypto Christus redierit; expectante Angelo ad præcipiendum Iosepho reditum, dum verè dicere posset: *Mortui sunt enim qui quærebant animam Pueri*. Ad quem locum rectè notat Sanctus Hieronymus: inde apparere Scribas & Phariſæos, videlicet qui ex ijs Herodianis erāt, instinctu

&u hæreſis quam profitebantur,inſidiatos fuiſſe vitæ Pueri in Bethleem nati, cujus ortum rationibus ipſorum contrarium videbant.

¶ XXXVIII. HYDRIÆ SEX.

Ioan.ii.6. *Erant autem ibi lapideæ hydriæ ſex poſitæ ſecundum purificationem Iudæorum, capientes ſingulæ metretas binas vel ternas.* In his verbis duo notantur quæ capacitatem iſtarum hydriarum indicant,ex cujus obſervatione creſcit admiratio ſigni à Chriſto patrati, propter copiam extraordinariam producti ab eo ex aqua vini. Prima circumſtantia hic notata emphaſim capacitatis habens eſt, quòd illæ hydriæ ibi poſitæ eſſent *ſecundum purificationem Iudæorum*, hoc eſt ad varios uſus baptiſmatum & lotionum quotidianarum civili & religioſa ratione Iudæis per id tempus uſitatarum, quo tempore & Romana conſuetudo lavandi totũ corpus antequam ad cœnam accumberent,jam in eas regiones penetraverat, ut ex multis indicijs intelligitur, quæ Petrus Ciaconius erudita de Triclinio Diatriba collegit: & ad ſacros præterea legalium lotionum vel præſcriptarum ritualibus veris, vel ſuperſtitioſa ἐθελοθρησκείᾳ per traditiones ſupervacaneas, quas Chriſtus interdum improbavit, inductarũ. Ad quod opus erat magnã ſemper in ſingulis domibus præſtò eſſe aquæ copiam, quanta nempe ad balneas ſingulis domeſticorum quotidie parandas, & plus ſemel in die frequentandas, tum ad luſtrationes lotioneſque, ſive, ut Evangelium loquitur, baptiſmata,calicum, urceorum,nonnunquam & veſtium in occurſu immunditiarum fortuitarum, ſufficerent. Sed & prẹter ducendam ex iſto uſu conjecturam, quantitas aquæ ſecundò certius exprimitur per numerum metretarum quas hydriæ iſtæ tunc, ut Evangeliſta obſervat, uſque ad ſummum impletæ continebant: *Capientes*, inquit, *ſingulæ metretas binas vel ternas*. quo ſignificat nullam earum minus duabus metretis cepiſſe; aliquas etiam trium metretarum fuiſſe capaces. quis ſit modus metretarum, magna lis eſt inter curioſos antiquarum menſurarum. nos ijs accedimus, qui metretam eamdem menſuram cum bato & cado eſſe putant: continet autem cadus duodecim congios: congius verò ſex ſextarios. portò ſextarius hebraicus par attico continet uncias duodeviginti. metreta igitur quẹlibet habet uncias mille ſexcentas ſexdecim. quia verò in ſex hydrijs partim duarum, partim trium metretarum,ſunt metretæ ſaltem ſedecim,aut etiam octodecim: ſi numerus unciarum per 18. numerum metretarum ducatur, fient uncię trigintaduo millia trecentæ viginti; quæ faciunt libras duodecim unciarum bis mille centum & ſexaginta duas cum aliquot excedentibus minutijs. Hæ ad noſtrates redacta menſuras efficiunt dolia, Toloſæ (qua in urbe hæc commentabamur) uſitata, & vulgò *barriques* dicta, ferè quinque. ut merito magnitudinem hydriarum, & vini ex aqua aqua producti copiam expreſſerit Sedulius Poëta Chriſtianus antiquus & elegans, his verſibus:

Implevit ſex ergo lacus hoc nectare Chriſtus,

Quippe

Quippe ferax qui vitis erat ; menſaſque per omnes
Dulcia non nato rubuerunt pocula muſto.

¶ XXXIX. IEREMIAS

Ad locum Matth.xxvii.9. tribuentis Ieremiæ Prophetæ verba, quæ nunc tantùm apud Zachariam leguntur ; prẹter ea, quæ ſuperius attulimus verbo, *Barachias*, dici poteſt: non omnes Prophetias à Ieremia prolatas in ejus hodie ſuperſtite volumine reperiri ; ſed aliquas ſola traditione tranſmiſſas ad poſteros: inter quas hęc fuerit. Certè Autor Libri Arabici, qui manu ſcriptus extat apud V.C. Abraamum Ecchellenſem Profeſſorem Orientalium Linguarum in Sapientia Romana, & inſcribitur: *Margaritæ pretioſæ*, agitque de operibus Chriſti, capite vii. verba hęc Ieremię recitat, quæ à Iudæis è Codicibus vulgatis fuiſſe queritur eraſa: *Tunc dixit Ieremias ad Phaſur ; Iamdiù vos & patres veſtri eſtis contrarij veritati : Filij autem veſtri qui venient poſt vos perpetrabunt peccatum magis enorme, quàm vos : quoniam appretiabunt illum qui non habet pretium ; & pati facient qui ſanat morbos, & dimittit peccata : & accipient triginta argenteos pretium illius quem emerunt filij Iſrael* &c.

¶ XL. IGNE SALIRI.

Marci ix.49. *Omnis enim igne ſalietur ; & omnis victima ſale ſalietur.* De ijs loquitur, de quibus immediatè ante dictum eſt. *Vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur* : cui affirmationi quia poterat opponi: quomodo non extinguitur ignis damnatorum, cùm omnis utique ignis materiam conſumat ſuam, qua deinde abſumpta, & ipſe deficit. occurrit Evangeliſta ſubmonens, ignem hunc vim atque uſum habere ſalis, qui quod tangit ſervat, & à corruptione protegit, hęc ſubeſt ſententia verbis iſtis : *omnis enim igne ſalietur*. ubi ὃ *enim* connectit hæc ſuperioribus ; & cauſam aſſignat cur rectè dicatur, ignem illum numquam extinguendum. Addam his elegantia verba Scriptoris perantiqui Minutij Felicis ſub finem Dialogi, cui *Octavius* nomen eſt. *Nec tormentis* (inquit, agens de pœnis damnatorum) *aut modus ullus aut terminus. Illic ſapiens ignis membra urit & reficit, carpit & nutrit ; ſicut ignes fulminum corpora tangunt, nec abſumunt. ſicut ignes Aetnæ montis & Veſuvij montis, & ardentium ubique terrarum, flagrant, nec erogantur : Ita pœnale illud incendium non damnis ardentium paſcitur, ſed inexeſa corporum laceratione nutritur*. Similia & apud alios Chriſtianos Autores veteres occurrent. Nec quemquam moveat, quòd parum videtur ad hunc ſenſum quadrare quod additur : *& omnis victima ſale ſalietur*, coherẹt enim optimè, ſi rectè intelligatur in hunc modum. Particula & hoc loco, ut ſæpè alibi; vim cauſalem habet. quaſi enim hic adſtruitur quod dictum eſt de igne functuro vice ſalis in uſtione damnatorum, quoniam damnati victimæ ſunt iræ Divinæ. Generaliter autem de victimis omnibus

præſcri-

prescriptum erat, Levitici ii. 13. *Quidquid obtuleris sacrificij sale condies: nec auferes sal fœderis Dei tui de sacrificio tuo. In omni oblatione tua offeres sal.* Id jam Christus in damnatis quoque servandum ait: cæterùm eorum salem ignem futurum. nam & in sale ignis elementum inest, ut ait S. Hilarius com. ad Matth. cap. 4. & vicissim in igne vis agnoscitur perpetuandi, & à corruptione servandi. Lignum ecce minus durabile lapide est, & tamen carbones, hoc est lignum, igne quodammodo conditū, & veluti salitum, æternitatem æquat, aut superat marmorum. unde Architecti Templi Dianæ Ephesiæ ad soliditatem operis majorem, carbones fundamentis substraverunt. Vide Philonem Byzantium editum ab Illustrissimo Leone Allatio; & in eum eruditissimas ejusdem notas. Simili perpetuitatis & certæ in tempus omne durationis ratione Agrimensores & Geodetæ terminis latifundiorum carbones substernebant. ut videre est in Collectione istorum Autorum. His consentaneum memini me legere perelegantem S. Augustini locum in libris de Civitate Dei. Sed hæc ad rem propositam pro instituto sufficiunt.

¶ XLI. INDVCERE IN TENTATIONEM.

Matth. vi. 13. Luc. xi. 4. in orationis à Christo traditæ formula inter cætera hoc à Deo petere docemur: ne nos inducat in tentationem. quod quid sit explicandum semel est. In tentationem quodammodo intrat, qui tentatione pervertitur & cadit: absit autem ut Deus, qui *neminem tentat, & intentator malorum est*, juxta dictum Apostoli Iacobi, nos quos salvos cupit, in eam ultro foveam impellat aut præcipitet. nec hoc petimus ab eo ne faciat, quod sua illum pietas & sanctitas facere non sinit. Quid ergo? quia nos liberos fecit, & liberè mereri gloriam jussit, occasiones offert certaminum, vires ad vincendum suggerens, auxiliaq; subministrans, nostro tamen arbitrio subjuncta, quæ nisi nos cooperari velimus, effectum habitura nequaquam sunt. Porrò ipse novit figmentum nostrum, ut Psalmographus loquitur. Scit, inquam, & exactè callet quid quàque in occasione libertatis exercendæ decreturi simus liberè; quid ad cujusque oblationem auxilij facturi. Habet autem ad manum talium auxiliorum innumerabilem paratam copiam; & priusquam eorū quodq; suggerat, jam tum intelligit an eo simus usuri: ac si nobis ob nostram inertiam id fore inutile provideat, videt in thesauris suis alia, quæ si darentur, effectu non carerent. ad ea tamen danda non obligatur. Sufficit enim ei ad fidem suam liberandam, & officium præstandum, talia offerre quæ satis sint: &, si modo velimus, operatura sint, aut cooperatura nostræ voluntati, liberè bonum acturæ, aut malum declinaturæ. Inducere igitur nos in tentationem Deus dicitur, cùm ea dumtaxat dat auxilia, quibus nos pro nostra ignavia non cooperaturos novit, alia continens pro suo jure, quę habitura effectum præscierat. Hoc ergo petimus, cùm ne nos in tentationem inducat rogamus, ne nobiscum in articulo bonum aut malum eligendi positis, jure agat illo summo, quo tantùm

Ps. 102. 14.

quę

quę debet queque promiſit tribuens, auxilium ſuggerat,ex ſeſe quidem indigentiæ noſtrę par, ſed noſtro ipſi prævíſo vitio caſſum effectu permanſurum ; ſed benignè condeſcendat, eligens ex copia repoſitarum in ejus omnipotentię theſauro gratiarum , eas potiſſimum , quas ita congruere nobis ſcit, vt ex ijs ſucceſſurus ſit eventus bonus liberè perſeverantis in bono voluntatis noſtræ,uſque ad acquiſitionem optatę ſalutis.

¶ XLII. IN SVBLIME TOLLI.

Indiget aliqua explicatione quod legitur Luc. xii. 29. *Nolite quærere quid manducetis,aut quid bibatis,& nolite in ſublime tolli.* Quomodo enim quærens quid comedat aut bibat,in ſublime tollitur , cùm potiùs infra deprimatur humili hac captatione rei vilis? Expreſſit vulgatus noſter ut latinè potuit,grecum verbum μετεωρίζεσθε, quo Lucas hic in originibus eſt uſus , his latinis vocibus, *in ſublime tolli* recte ac congruè . Sed opus eſt, ut peritus lector metaphoram intelligat , quam Græci faciliùs in μετεωρίζεσθε ſentiant propter uſum vulgò tritum verbi ejus in ſenſu tropico uſurpandi, qui Latinis in æquivalenti verſione minus ſono ipſo ſeſe prodit : ut niſi præmoneantur animadverſuri plerique non ſint . Sonat igitur Grecis μετεωρίζεσθε translatè quidem , cęterum crebra , & paſſim uſurpata notione, animo evagari, parumque preſentibus attentum nubes & aſtra ſuſpicere, ut Thaletem ferunt , qui Cœlum intuens hiantis ante pedes foveæ ſecurus, rudi aniculę riſum debuit . Eo incommodo laborare ſolent qui acri quadam tenentur cura,quæ mentem ipſis ac cogitationé abducit à rebus quas tractant. Atque hęc cauſa eſt cur Chriſtus anxiam ſolicitudinem parandi victus à ſuis Diſcipulis removeat : ne ſcilicet ei affixi,parum attentionis ad miniſteria functionis Apoſtolicæ , & ad officia religioſa reliquum haberent.

¶ XLIII. INCEDERE IN OMNIBVS MANDATIS.

Luc. i. de Zacharia & Elizabetha Sanctis Conjugibus : *Erant autem juſti ambo incedentes in omnibus mandatis & iuſtificationibus* &c. Hæc demum abſoluta laus eſt juſtitię , quę ex omnium mandatorum concordi teſtimonio in legis univerſæ factorem convenit. In Dei judicio audiuntur ſingillatim de nobis tamquam decem teſtes , decem pręcepta Legis. Horum ſi vel unum commendandis nobis ſuffragium velut ſuum negaverit, condemnabimur : *qui enim peccat in uno* , ait Iacobus Apoſtolus , *factus eſt omnium reus.* Vetus erat mos Romæ, ut qui probare judicio innocentiam vellet,decem laudatores produceret . hoc numero qui vel unum minus daret intento excideret . Cicero lib. vii. Accuſ. in Verrem ſect. 46. Edit. Steph. *In iudicijs qui decem laudatores dare non poteſt, honeſcius eſt ei nullum dare quam illum quaſi legitimum numerum conſuetudinis non explere.* Cęterùm *incedere* hoc loco,uti ſępè apud Paulũ,*ambulare*, ſignificat vivere, aut varia vitæ munia obire . & habet utrumq; id verbum

bum hùc translatum emphaſim quamdam ſtudiorum atque morum, ut qua quiſque ſententia quaque inductione animi verſetur in quotidianis actis, explicet, boni aut mali expreſſivo adverbio adjuncto.

¶ XLIV. IVSTITIA ET IVDICIVM.

Perobſcurus extat locus Ioan.xvi. 8. cui ſi lucis afferre aliquid poſſumus, differendi cauſa non eſt. Is ſic habet: *Cum venerit ille*(Paraclitus) *arguet mundum de peccato, & de iuſtitia, & de iudicio. de peccato quidem, quia non crediderunt in me, de iuſtitia verò, quia ad Patrem vado, & iam non videbitis me. de iudicio autem, quia Princeps huius mundi iam iudicatus eſt.* Ante omnia prȩmittenda eſt vera notio vocis hic uſurpatę, & mittendo die Pentecoſtes Spiritui Sancto vice nominis, aut officij proprij attributę, Παράκλητος. Eſt Paracletus Gręcis propriè deprecator pro ijs quos peccaſſe conſtat: non autem defenſor innocentium. nam qui pro inſontibus calumniosè accuſatis agit, δικαιολογία dicitur, non παράκλησιν. Appianus recitans orationem, quam Anno & Aſdrubal miſſi ad Scipionem victorem Legati pro Charthagine pœnitẽte ac ſupplice habuerunt, hanc ejus ſententiam refert in Libycis pag. 29. Edit. Græc. Regiæ Pariſ. anni 1551. εἰ δὲ ἐς ὡς ἀδικῆν ὑμῖν δοκοῦμεν, οὐκ ἀτυχῆν, ὁμολογοῦμεν. ἐς δ' αὖτὸ ἐς παρακαλοῦμεν. ἔστι γὰρ τῶν μὲ μηδὲν ἁμαρτόντων δικαιολογία τῶν δ' ἁμαρτόντων παράκλησις. *Si autem iniuſtæ actionis rei potius videmur vobis, quam infelicitate laborantes, agnoſcimus & fatemur ultrò; propterea que deprecamur* (παρακαλοῦμεν) *convenit autem ijs qui nihil peccarunt, criminis falsò impacti iuſta depulſio, reis verò peccatum fatentibus deprecatio* (παράκλησις). Ita ille, ut autoritates alias omittam. Igitur Spiritus Sanctus functurus in mũdo vice ac officio *Paracleti*, hoc eſt deprecatoris culpæ agnitę, ante omnia dare debebat operam ut clientes pro quibus deprecaturus erat, peccatum agnoſcerent ac faterentur. & quia magna ſui ſtatus laborabant ignorantia, juſtos ſe ac innocentes falsò rati, convincendi prius erant de culpis ac criminibus quibus deinde conciliare veniam deprecatione ſua, & παράκλησις debebat. Hoc exprimit verbum *arguet*, cui reſpondet in originibus ἐλέγξει, quod ſonat convincere & ad agnitionem peccati ſui reum adigere, ob oculos ponenda evidentia facti, & cunctis excuſationibus removendis. Erant porrò tria genera peccatorum tribus, Foris & Tribunalibus ſuperiùs verbo *Concilium* fusè à me declaratis, reſpondentia, ad quę omnia prorſus crimina referebantur. quare id acturus erat Spiritus S. ut ſe Mundus in triplici illo genere peccaſſe, & pœnas per triplex illud Tribunal infligi ſolitas incurriſſe ac mereri, agnoſceret fatereturque, quod in converſis ad Chriſti fidem ex omni genere hominum evenit: quorum ſaltem in perſona, Mundus in eum modum verè convictus dici potuit. Primum genus cõtinet injurias proximis illatas. Hę minori confeſſui trium & viginti Iudicum in portis urbium ſingularum juri dicundo preſidentium cognoſcendę deferebantur. Summum hujus crimen erat homicidium: & ſum-

ma quam hi Iudices decernere poterant pœna erat capitis abſciſſio aut ſtrangulatio. Ad ſecundum pertinebant peccata contra Religionem ac Deum, ſacrilegia, blaſphemię, & ſimilia. De ijs ſententias dicebant Patres Concilij, ſive Synedrij magni,numero duo & ſeptuaginta, unici ac ſupremi in tota gente, Ieroſolymæ reſidentis. Summum hujus Fori crimen impietas, blaſphemiæ vel atheiſmus erat, ſumma pœna lapidatio. Tertium denique Divinum erat forum,Dei Iudicis poſt cujuſque hominis mortem, de ijs quę in vita malè geſſit, nec vivens expiavit, ſententiam ultimam dicentis, & convictos reos flammis æternis addicentis. Omnia quidem ſcelera ad hujus Tribunalis cognitionem pertinebant; ſed tunc tantùm,ſi non expiarentur ante mortem. quare dici poteſt proprium & ſummum crimen huic Tribunali reſervatum eſſe impœnitentiam finalem, rarione cujus unius cętera omnia ad hoc forum perveniũt. Non enim Deus ſic judicat, & flammis ęternis damnat, niſi peccatum, in quo quis moritur. Hujus peccati jam nunc in hac vita rei & convicti, dici quodam bono ſenſu poſſunt,ij quorum obſtinatio talis cernitur, ut certum moraliter videatur eos in peccato ſuo morituros: quales Iudęi Chriſti hoſtes erant, quibus ideo denunciat Ioannis viii. 21. & 24. *In peccato veſtro moriemini*. Hoc idem videtur eſſe *peccatum ad mortem*, de quo S.Ioannes Epiſt.1.cap.v.16. *Eſt peccatum ad mortem.non pro illo dico ut roget quis*. Peccatum, de cujus remiſſione nulla reſtat ſpes propter obſirmatiſſimam in eo pertinaciam peccatoris. Tale erat peccatum ejus qui ultimo erat anathemate dicto *maranatha*, percuſſus, de quo ſupra diximus. Talis enim hominis deſperabatur humanitùs correctio. Etiam apud exteros Scriptores invenio mentionem peccati ad mortem. Petronius in Epiſtola Polyęni ad Circen. *Fateor me,domina,ſæpè peccaſſe. nam & homo ſum,& adhuc iuvenis. numquam tamen ante hanc diem uſque ad mortem deliqui. Habes,inquam,confitentem reum. quidquid iuſſeris merui. Proditionem feci,hominem occidi,templum violavi* &c.hæc ille.Videtur ſignificare peccatum, cui nulla per leges reſtet ſpes veniæ, quod neceſſe ſit morte mulctare. Talia in primæva Eccleſię ſeverioris diſciplina erant, in quę lapſis, pax numquam dabatur, ne in morte quidem: ſed ea Eccleſia inexpiata, quantum erat in ſe, Divino Tribunali tranſmittebat: ea erant, homicidium, adulterium, & apoſtaſia, aut in idololatriam lapſus baptizati. in quæ primis Eccleſię ſęculis irrevocabilis excommunicatio & anathema ęternum pronunciabatur. quod poſtea relaxatum eſt. vide Iacobum Sirmondum noſtrum in Hiſtoria Pœnitentię publicę. Ex his aliqua, ni fallor, conjectura trahi poteſt ad ſuſpicandum peccatum ſimpliciter & ſine addito ſic dictum, hoc quem tractamus locó; eſſe peccatum graviſſimum cum obſtinatione pertinaciſſima conjunctum: quod ideo perduraturum uſque ad mortem videatùr. Talis erat pręcipuè incredulitas Iudęorum, etiam evidentiæ ſignorum à Chriſto editorum obluctans; eaque Dęmonijs attribuens, ſicque contra Spiritum Sanctum peccans: contra quem quod eſt peccatum, non remittitur neque in hoc ſęculo, neque in futuro, ut habetur Mat.xii.32.

Dicet

Dicet aliquis: quid attinet convinci Mundum à Paracleto, ſive deprecatore, de hoc tertio peccato, cujus, ſi, ut dicitur, remiſſioni non ſit locus, nec erit deprecationi. Reſpondeo, Peccatum ad mortem, inexpiabile, cum inflexibili contumacia conjunctum, etſi verè à rem ęſtimantibus prudenter, omninò conſummandum impœnitentia finali dici poſſit: fieri tamen poſſe, & ſępè contigiſſe, operante Spiritu Sancto,& ſtatus illius miſerrimi ſalutarem horrorem in eo poſitis incutiente,ut ij cõvertantur: quare & hic locum habet quod Chriſtus adjunxit poſtquam dixerat impoſſibile eſſe divitem intrare in Regnum Cœlorum: nempè quod impoſſibile eſſet hominibus, facile Deo eſſe. Iam retexamus à capite, & breviter concludamus loci ſententiam. Ait Paracletum arguiturum Mundum *de peccato*,& ſubdit cauſam, *quia non crediderunt in me*: hoc eſt Spiritum Sanctum oſtenſurum hominibus, eos eſſe in ſtatu impœnitentiæ finalis, & certæ damnationis, propter inflexibilem obſtinationem in fide neganda verbis & doctrinę Chriſti tàm evidentibus ſignis confirmatæ. Hoc diſertè expreſſum legitur Ioan.viii.24. *Dixi ergo vobis quia moriemini in peccatis veſtris. Si enim non credideritis quia ego ſum,moriemini in peccato veſtro*. Hoc eſt ergo peccatum, quod ſimpliciter & abſque addito *peccatum* hic dicitur, pervicax & indomita rejectio doctrinę ac religionis Chriſti, quantumlibet cum ſignorum & miraculorum evidentium certiſſimis teſtimonijs propoſitæ.

Procedamus ad ſecundum: *Arguet mundum* Paracletus *de juſtitia*, hoc eſt, peraget illum reum ejus criminis, cujus cognitio propriè pertinebat ad Synedrij magni cognitionem ac cenſuram. erat autem id crimen impietas, ſive religionis violatio. Iuſtitia inter alia multa quæ ſignificat in ſacris literis, adhibetur plerumque ad indicandam virtutem; quæ impellit homines ad reddenda Deo quę Dei ſunt, ut Chriſtus loquitur Matth.xxii.22. hoc eſt, quę Deo debentur ut Conditori & Domino univerſorum. Ea ſunt, fides, amor, honor, obedientia, cultus exterior, laus, honorificentia verborum, oblationes & ſacrificia,aliaq;ejus generis,quę maxima ex parte Religionis vocabulo continentur.Sexcenta ſunt Scripturarum loca cuivis attento Lectori paſſim occurſura, quę hanc vocabuli *Iuſtitia* notionem adſtruant. Quia verò Synedrium magnum de his propriè rebus cognoſcebat, à cauſarum quas tractabat genere *Iuſtitia* dicitur hoc loco. ubi quod dicitur, *arguet mundum de juſtitia*, ferè idem ſonat, ac illud à nobis antea tractatum, *reus erit concilij*. utrobique autem eſt Synecdoche. mentione Tribunalis indicans crimen aut pœnam, in eo damnari aut decerni ſolita. Illic nimirum ὁ *reus erit concilij*, idem valet, ac: obnoxius erit pœnæ lapidationis,quæ ſumma eſt inter decerni ſolitas à magno Concilio *Synedrin* dicto. hic autem ὁ *arguet mundum de juſtitia*, ſonat: convincet Mundum impietatis, blaſphemiæ, & læſæ Divinæ Majeſtatis, quæ ſunt crimina, propriè reſervata magno ſeptuaginta duo Seniorum Senatui; qui propter cauſam modò dictam,*juſtitiæ* nomine deſignatur.Quamquam & dici poteſt uſurpatum hic euphemiſmum hebręis familiarem, qualis obſervatur in illis verbis

uxoris Iobi cap.ii.9. *Benedic Deo & morere*. & paulò ſuperius v.5.in verbis diaboli : *videbis quod in faciem benedicat tibi*; denique in verbis ipſius Iobi cap. i. 5. *ne fortè peccaverint filij mei & benedixerint Deo* &c.quibus in locis omnibus,uti & in alijs Scripturę Sacrę *benedicere Deo*, ponitur pro *maledicere*, ad vitandam malè ominatam & ſono ipſo deteſtabilem mentionem. Pari enim modo videri poſſit,ſacrilegiũ immane in Chriſti reprobatione ac cęde à Mundo commiſſum, Religionis, ei oppoſitæ virtutis, quę juſtitia hic nominatur, vocabulo velari, dum dicitur de Sãcto Spiritu ; *arguet muudum de iuſtitia*. nam his ſignificari convincendũ eſſe Mundum extremę impietatis in Chriſti damnatione & interfectione commiſſæ,indicant quę ſequuntur : oſtendentia quomodo convictus ſit blaſphemię immanis ac phanatici ſacrilegij. *De iuſtitia vero*, inquit Chriſtus, *quia ad Patrem vado & iam non videbitis me* : hoc eſt ; quia Reſurrectione, Aſcenſione in Cœlum mea,& conſeſſu ad Patris dexteram, inde miſſi juxta promiſſum ſenſibili ſpecie Spiritus Sancti apparitione illuſtriſſima probato, palàm fiet omnibus non falsò gloriatum me de filiatione Dei, ſed verè, ſicut affirmaveram, Deum fuiſſe ac conſequenter Iudęos, qui me atrocibus maledictis proſciderint, criminibus falſis accuſaverint, reum mortis, & lapidatione dignum, quòd Deum, & Dei filium me dicerem,pronunciaverint,Pilatum pręterea qui me flagellaverit, & crucifixeriti,phanaticę impietatis & horrendi Deicidij planè reos eſſe. Idque univerſus Orbis intelliget opera Spiritus Sancti per Apoſtolos ubique gentium loquentis, & prędicationis Evangelicę fidem ſignis evidentibus comprobantis.

Supereſt ultimum membrum obſcuriſſimæ ſententiæ : *arguet mundum de iudicio*. cujus hęc quidem prima verba ſatis ex dictis intelliguntur,ad primum aliàs explicatum judicialem conſeſſum trium & viginti capitalium Iudicum pertinere, qui in portis urbium ſingularum Iudaicæ ditionis de vi cognoſcebant; & talionis pœna mulctabant violẽtos graſſatores, occidendo gladio eos, qui alios injuſtè occidiſſent. Iudicij nomine conſeſſus ille hic quidem quem dixi deſignatur : ſed per Synecdochen paulò ante memoratam,vocabulo Tribunalis, crimen in eo condemnari ſolitum indicatur. eſt autem id homicidium. Dicere igitur,*arguet mundum de iudicio*, idem eſt ac dicere: *convincet mundum homicidij*: & ad hoc aptè accommodatur quod ſubjungitur : *quia Princeps huius mundi iam iudicatus eſt*. Princeps hujus mundi Diabolus eſt, ſic dictus à Chriſto Io. xii.31.xiv.30. à Paulo ad Epheſ.ii.2. Is *homicida* fuit *à principio*,ut dicitur Io.viii.44.quia ut habetur Gen.iii.perſuaſit primo homini peccatũ.per peccatum autem *Mors intravit in hunc mundum, & ita in omnes homines pertranſijt*,ut Paulus docet ad Rom.v.12.cęterùm uſq;ad Chriſti adventũ Diabolus illius homicidij crimen quaſi impune tulerat, nullo humani generis oppreſſi tyrannide ſanguinarij victoris, exurgẽte vindice, atque illo ipſo ejus ſcelere paſſim ignorato ; hominibus vulgò ignorantibus hiſtoriã originũ mundi, & cauſam cur & imperio Diaboli, & tot ex eo malis ſubjacerent : imo pleriſque ipſum illum ſuarum miſe-

riarum

riarum autorem pro Deo venerantibus & colentibus. *At ubi venit plenitudo temporis misit Deus Filium suum, ut eos qui sub lege erant, redimeret.* Ad Gal.iv. 4. Christo in terris apparente, prædicante,& salutem humanam asserente advenit tandem tempus, quod describitur Ioann.xii. 31. *Nunc iudicium est mundi, nunc Princeps huius mundi eijcieturforas.* Ipsa Christi conversatione in carne, & prædicatione, cum operationibus signorum,cepit Diabolus judicari. cepit inquam cognosci tyrannidis ejus injustitia in Protoplastorum homicidio fundata,& quasi cepit in controversiam vocari jus quod sibi arrogabat imperandi mundo:à quo penitus excidit in morte Christi, consumnata redemptione hominum, & homicida Dęmone foras ejecto, ut non possit nocere nisi volentibus, & ultrò aspernantibus oblatam cunctis libertatem & salutem. Hęc damnatio & exautoratio Diaboli, utcumque, ut dictum est, in Christi morte facta fuerat, nondum tamen erat promulgata, donec Spiritus Sanctus è Cœlo descenderet, & per Apostolos ubique terrarum prędicandum Evangelium curaret. Tunc convictus est Mundus homicidij à suo Principe Diabolo olim patrati perversione primi Adami, & iterati crucifixione secundi Adami Christi Dei Filij: cujus secundi sceleris particeps Diabolo Mundus fuit. Iudęa enim cum Gentium potentia, hoc est Romanis in Iudęa Magistratibus, conspirans, instigante Diabolo, Christum occidit, nescius tunc quidem quid faceret, ut Christus in Cruce dixit. Sed veniens in Mundum Sanctus Spiritus Paracletus, & ubique per Apostolos prædicans, convicit Mundum homicidij tum à Diabolo suo Principe in primo Adam initio patrati, tum in secundo Adam communi Diaboli cum Mundo conspiratione iterati. Addo his pulchrè videri Psal.lxxxviii. 15. paucis verbis trium hic memoratorum Tribunalium seriem colligi.Sic ibi Psalmista Deum alloquitur: *Iustitia & iudicium præparatio sedis tuæ*. quasi diceret: Tuo ultimo judicio post hominum mortem exercendo prędudunt humana tribunalia, minus & majus Concilium sive Synedrium, quorum illud *iudicium*, hoc, *iustitia* vocatur.

¶ XLV. KORBAN ET KORBONA.

Marci vii. 11. *Vos autem dicitis: si dixerit homo Patri aut Matri Corban (quod est donum) quodcumque ex me tibi profuerit: & ultra non dimittitis eum quidquam facere Patri suo aut matri, rescindentes verbum Dei per traditionem vestram quam tradidistis.* In his verbis *Corban* קרבן significat Donum religiosum aris admotũ, quod jam amplius nefas sit prophanis usibus addicere. Radix est קרב *Karab appropinquare*, & in significatu sextæ conjugationis Hiphil, *sistere admovere*. idem quod Grącis προσάγειν & προσφέρειν. unde est προσφορὰ *oblatio*, res Deo consecrata & voto addicta. Ex hoc intelligitur calumnia traditionis à Christo reprehensę. cùm Parentes egeni jure per Divinum mandatum honorandi

randi Patrem & Matrem ſibi dato, ab opulentis filijs optarent ea, quorũ penuria laborabant, ingrati filij ab aſtutis edocti Leguleis, præcepto primæ tabulæ adverſus præceptum ſecundæ pro ſcuto uſi, juſtas parentum petitiones eludebant, religionem impietati prętexentes. Dicebant enim, quoties aliquid è filiorum bonis ſibi neceſſarium parentes pauperes optaſſent, id verò ſeſe jam Deo ſacraſſe. Hoc ipſum S. Matthæus referens cap. xv. 5. ſic ſcribit: *Vos autem dicitis: quicumque dixerit Patri vel Matri: Munus quodcumque eſt ex me tibi proderit.* Elliptica oratio, qualis adhibetur refcrendis adagijs & ſententijs vulgo notiſſimis, quas quivis lector aut auditor memoriter tenens, ſtatim per ſe ſupplet, additis quæ ſequuntur. Sed eſt hic præterea trajectio verborum, quorum rectus & planus hic ordo eſſet: *Munus eſt quodcumque ex me tibi proderit.* Munus idem valet, quod apud Marcum *corban* aut, *donum*. *ex me* dictum pro *ex rebus meis*. Talia porrò dona cùm deferebantur in Templum, locus erat ijs excipiendis, Corbona vulgò dicitur, in quem etiam pecuniæ, aut res aliæ quomodocumque ſacris uſibus addictæ, conijci ſolebant, ut intelligitur ex Matthæi xxvii. 6. ubi de triginta argenteis à Iuda proditore projectis in Templo, deliberantes quid agerent Principes Sacerdotum, ſic inducit: *Non licet eos mittere in corbonam, quia pretium ſanguinis eſt.* קרבונא *Korbona* ergo theſaurus erat, ſive ærarium ſacrarum largitionum. Suidas & Phavorinus ex Ioſepho lib. ii. de Bello cap. viii. Κορβωνᾶς ὧδε Ἰουδαίοις ὁ θησαυρός.

LITHOSTROTOS, vide ſupra in GABBATA.

¶ XLVI. MAMMONA.

Luc. xvi. 9. *Facite vobis amicos de Mammona iniquitatis*. Mammon Hebræis, Chaldæis, ac Syris idem quod Græcis πλοῦτος, divitiæ: ſed cùm additur, *iniquitatis*, alluditur ad etymon vocis Mammon, quod commemorat Hieroymus; ut ſit quaſi מן און *minavon*, hoc eſt, *ab iniquitate*, inde enim plerumque ortum habent divitiæ.

¶ XLVII. MYRRHATVM.

Marci xv. 23. *Et dabant ei bibere myrrhatum vinum; & non accepit.* Multa de hoc vino Baronius An. Chr. xxxiv. num cxv. & ſeq. præſertim in tertia editione, ubi ſcriptis ad ſe litteris ea de re à Nicolao Fabro, prolixè reſpondet; poteſtatem tamen Lectori faciens utram mallet Fabri, an ſuam ſententiam ſequendi. Quamquam non tam ſuam ſententiam propoſuerat, quàm alienam deſcripſerat, Michaelis Mercati, unde poſtmodum re tota diligentiùs perſpecta, in Appendice Tomi x, deleri jubet cuncta quæ ibi ſcripſerat. Videndus ad hæc, importunus quidem & malevolus Baronij Cenſor Caſaubonus; tamen interdum relinquenda tollendis admiſcens. Fusè is de Myrrhato vino diſputat in Exercitationi-

bus

bus à pag.622. ad 626. Mihi ſepoſito perſonarum reſpectu de re ipſa liberè cenſenti, probabilius videtur myrrhatum vinum uni Marco memoratum,& in Græcis Εσμυρνισμένῳ οἴνῳ dictum,non fuiſſe myrrhinam Plauto & Plinio laudatam deliciarũ & dulcedinis cauſa potionem, quę in myrrhea vaſa fictilia,*Parthis*,ut Propertius ait, *cocta focis*, adhuc à fornace calentia conjecta, inde odorem traheret; ſed potiùs fuiſſe vinum guſtu amarum ob admixtionem myrrhæ, & inde vim obſtupefaciendi habens; propinari Cruciarijs, aut quibuſvis ad mortem damnatis antiquo Hebræorum more ſolitum; cujus moris plurima Rabbinorum veterum teſtimonia fidem faciunt. Vide prẹter alios Menochium noſtrum de Rep.Hebr.lib.viii.cap.ii.pag.ſive col.738.

¶ XLVIII. NAZARÆVS.

Matth.ii.24. *Et veniens habitavit in civitate, quæ dicitur Nazareth; ut adimpleretur quod dictum eſt per Prophetas: quoniam Nazaræus vocabitur*. Nec locus hic citatus Prophetarum facilè reperitur: & Nazareth civitas ſcribitur hebraicè per ע thſade:Nazaræus autem Deo ſacrum ſignificans per ז zaijn diverſam literam. Sed quod ad hoc attinet, valde probabiliter dici poteſt, ע thſade Syriaca conſuetudine mutatum in ז *zaijn*: nam & alia paris mutationis exempla ſuppetunt, etiam in ipſis hebraicis ſcripturis. Loca autem Prophetarum hic indicata videntur ea eſſe, quæ multa vel Chriſtum Sanctum, & Deo ſacrum futurum prædicunt, vel alios quoſdam ejus figuram gerentes, ut Samſonem, Samuelem, & ſimiles Sanctos, & Deo conſecratos ajunt, affirmatione ex typo in rem ac perſonam figuratam tranſitura. nam Chriſtum omnes intelligebant Deo conſecratiſſimum futurum, & ut Angelus, loquitur Luc.i. 35.Sanctum Domino vocandum. Quare non ſine numine factum ſit, ut iſtius Sanctitatis indicatio,Patriæ denominatione celata, ſenſim & citra invidiam in uſum vulgarem induceretur. nam ſi quid obſervetur nõ exactę conformitatis inter gentile vocabulum ductũ ex urbe Nazareth, & nomen proprium Deo ſacratorum Nazarẹorum, non obſtat quominus ipſa ſola ſoni affinitate hæc permiſceantur. Gaudent enim Hebræi propria quadam indole linguæ, ac conſuetudinis, ludere in paronomaſijs & alliterationibus ejuſmodi,ſententia permiſcenda, permutandaque vocum affinis ſoni. Sic Ephrata Pſal.cxxxi. eſt Silo, locus terræ ac Tribus Ephraim.etiã ſi Ephraim ſatis diverſum videatur nomen ab Ephrata, quæ & Bethleemi proprium eſt vocabulum, aut certè appellativum feracitatem indicans à פרה *parah*. unde eſt פרי *peri* fructus. Potiſſimum verò terræ fructus frumentum eſt benignè ibi proveniens,ut Bethleemi vox declarat Domum panis ſonans. Videmus etiam in Scripturis ipſis nomina ſatis alterata & decurtata pro ijſdem agnoſci, conſuetudine moroſam & ſolicitam ἀκρίβειαν, *exactionem* reſpuente. Ita pro Achimelec, Achis & Achias bis in lib.1.Reg.legitur; & in novo Teſtamento Epaphroditus in Epaphras, Lucius aut Lucilius in Lucas,Sylvanus

nus in Silas cõtracta obſervantur ab exactè conferentibus. Addo ex Euſtathio ad v. 72. Iliad. γ, λήτω, quæ vox Latonam ſonat, putari conſonũ τῇ λήθῃ *oblivioni*, etſi illa prior vox cum τ, hæc poſterior cum θ, ſatis diverſis, ſed affinis ſoni litteris ſcribatur.

¶ XLIX. NVPTIALIS VESTIS.

Matth. xxii. 2. *Quomodo huc intraſti non habens veſtem nuptialem?* Veſtis hæc nuptialis videtur fuiſſe Cœnatoria, quę ſoli convivio ſerviebat, non forenſibus, aut cujuſvis alterius generis congreſſibus. unde Martialis cœnatoria veſtimenta ſic facit loquentia lib. xiii. Epigr. 135.

Nec fora ſunt nobis, nec ſunt vadimonia nota
Hoc opus eſt; pictis accubuiſſe thoris.

¶ L. ODISSE.

Luc. xiv. 29. *Qui non odit Patrem ſuum, & Matrem ſuam non poteſt meus eſſe diſcipulus.* Offendatur hæc qui audit ſpecie quadam oppoſitionis eorum cum Decalogo, niſi admoneatur, odiendi verbum non eſſe hoc loco in *poſitivo*, ut Grammatici loquuntur; ſed in comparationis gradu, more Hebræę linguæ, quæ ut non ſolùm nomina; ſed etiam verba per genera inflectit: ita ut למד *lamad*, exempli cauſa maſculinũ ſit verbum, ſignificans *didicit vir*, cui reſpondet למדה *lameda*, *didicit mulier*: ſic non ſolùm in adjectivis nominibus, ut ferè aliæ linguæ; ſed etiam in verbis comparationes ponit, nulla ſoni aut caſus flexione deſignatas, verùm ex uſu, ac linguæ genio, peritis, & attentè obſervantibus intelligibiles. Sicut ergo qui legit illud hebraicè ſcriptum latinis literis: *Bonum eſt confidere in Domino, quàm confidere in homine*: non dubitat quin ὃ *bonum* ſit poſitum pro *melius*: ita ei ſtatuendum eſt qui hoc legit præceptum odio habendi Patrem, ὃ *odiſſe* poſitum eſſe pro *minus amare*. Satis hoc indicat alibi Chriſtus ipſe, cùm dicit: *Qui amat Patrem aut Matrẽ pluſquam me, non eſt me dignus*, Matth. x. 37. Præcipit ergo parentes minus amari, quàm Deum, & hoc vocat illos odiſſe, more, ut dixi, ac genio idiomatis Hebræi; cujus & illa ſunt Malach. 1. 3. *Iacob dilexi, Eſau autem odio habui*, quæ tantùm ſignificant, Deum ex duobus illis fratribus plus amaſſe Iacob, quàm Eſau. Informatur ergo ejuſmodi Evangelicis mandatis odio habendi parentes, uxorem, filios, animam, hoc eſt, valetudinem ac vitam propriam; prelatio, & ut vocant, appretiatio quędam in Deo amando, ſic tenenda, ut impendio cunctarum rerum, cùm opus fuerit, ejus gratia, ematur; & nullo affectu, nullo reſpectu tenearis quo minus quantumvis cara, utilia, dulcia, contemnas, abdices, abijcias potiùs, quàm à Deo ſeparareris. Inculcatur pro ſui momento ſępius in Evangelio hæc maximè neceſſaria doctrina: & vulgaribus exemplis ac ſimilitudinibus, vulgi etiam rudis ſenſibus admovetur. Eo enim pertinent emptores agri, in quo theſaurus latet, vel pretioſæ margaritæ;

ædifica-

ędificator turris : Rex iturus adverſus alium Regem ; quę breviter declaranda ſunt . Ager infoſſo theſauro locuples, aut unio exquiſiti , & licitanti noti pretij , Regnum eſt Cœlorum ; hoc eſt ſtatus gratię & amicitię cum Deo, ex quo certa ſpes pendet ſummæ atque æternæ felicitatis . Hoc tantum boni non viliori pretio, quàm omnium prorſus eò minorum emendum eſt bonorum . Pro eo & utilitas divitiarum, & jucunditas voluptatum,& dignitas honorum abijcienda ſunt;& cum ſibi contrarijs mutanda . hoc eſt hebraica phraſi, odio habenda, videlicet minus amanda cũ in illius cõparationem venerint . Sic enim eſt indoles linguę hujus,ut poſtpoſitionem odium vocet,juxta illud Chriſti Mat.vi.24.*Nemo poteſt duobus Dominis ſervire, aut enim unũ odio habebit,& alterum diliget* &c. hoc eſt unum alteri amoris ordine poſtponet . Idem alia imagine figurat turris, cujus ædificator ſumptus computat , qui ei conſummandæ ſunt neceſſarij . Turris ædificanda, gratia Dei eſt & amicitia paranda . ſumptus ei ad faſtigium extruendæ neceſſarij,eſt rerum omnium impendium & abiectio, quæ quomodocumque in ejus comparationem venire poterunt . Similiter victoria belli cum Rege viginti millibus inſtructo committendi, Dei amicitiam & jus cũ ea junctum æternę fruendæ felicitatis ſymbolicè deſignat . Habere autem ſub ſignis tantum decem millia, eſt non eſſe paratum ad quidvis paciſcendum pro tuenda,retinendaque ad extremum Dei gratia . ſunt qui pro tali re facilè divitias profundant; profligare tali cauſa valetudinem, & corpus cruciatibus exponere minimè parati : qualem Diabolus calumniabatur Iobum eſſe ; cùm ſic apud Deum de eo loquitur cap.ii.4. *Pellem pro pelle , & cuncta quæ habet homo dabit pro anima ſua : alioquin mitte manum tuam & tange os eius, & carnem : & tunc videbis quod in faciem benedicat tibi* . Oportet ergo ſic omnia proviſa,& ita paratum ad omnes caſus habere animum, ut quivis dicat cum Apoſtolo : *Certus ſum,quia neque mors , neque vita , neque Angeli, neque Principatus , neque Virtutes , neque inſtantia , neque futura, neque fortitudo , neque altitudo , neque profundum , neque creatura alia poterit nos ſeparare à charitate Dei* &c.ad Rom.vii.38.

¶ LI. OPERARI.

Matth.xxv.16. *Operatus eſt in eis,& lucratus eſt* &c. Manifeſtum eſt hic *operari* ſignificare *negotiari* . ſic Pſal. cvi.23. *facientes operationem in aquis multis*, ſunt Inſtitores maritimis commercijs augendæ rei ſtudentes . ἐργασίαν eo loco Septuaginta habent pro *operationem* , ut & apud Matth. ἐργάζεσθαι legitur pro *operari* , ἐργασία autem Summis Atticis negotiationem ſonat . Iſocrates Nicocli Cypriorum Regi ſuadens ut negotiationes ſuis ſubditis quæſtuoſas faciat , lites verò damnoſas : quò illos ab his deterreat, ad illas invitet ; ſic ſcribit : πὰς μὲ ἐργασίας ἀυτοῖς καθίςη κερδαλέας, πὰς δ' πραγματείας βπζημιάς . Inde quia eleemoſyna negotiatio quædam eſt hominis cum Deo, centuplicatum lucrum referens , interdum ab Eccleſiaſticis Scriptoribus largitiones egentibus factæ ſimpliciter

pliciter *opera* vocantur. Sic accipiendum quod Eucherius ad Valerianum de Paulino ſcribit: *Tres Orbis partes ſuis eum operibus implevisse*. non de Lucubrationibus hic agitur, quas ille Vir Sãctiſſimus edidit perpaucas. Enarrator ergo Eucherio detur Vranius Vitæ S. Paulini Scriptor. Is teſtatur, per Aſiam eum, Africam, & Europam ingentes opes ſuas egenis largiendo diſperſiſſe. Lucianus quoque, in Aſino, ait, corrogationem ſtipis factitatam à Sacerdotibus Deæ Syriæ ἔρρον ab ipſis vocari ſolitam, & corrogare ἐρρἀζεσθ.

¶ LII. OSANNA, ſive HOSANMA.

Matth. 21.9. *Clamabant dicentes, hoſanna filio David*. Marc. xi. 9. *Clamabant dicentes hoſanna*. Ioan. xii. 13. *Et clamabant hoſanna*. quid ſit *hoſanna* videntur indicare tres ijdem Evangeliſtæ; dum Ioannes quidem paulò ante dicit: *Acceperunt ramos palmarum, & proceſſerunt obviam ei*. Marcus autem: *Frondes cædebant de arboribus, & ſternebant in via*. denique Matthæus: *Cædebant ramos de arboribus, & ſternebant in via*: ut non videatur dubitandum quin hoſanna ſignificet ramos arborum, quos in honorem Chriſti abſciſſos ex arboribus ſternebant in via. Hoc indicat dativus, *Filio David*, à Matthæo expreſſus, in alijs intelligendus. Cum eo enim non cohæret vox hoſanna, ſi uſurpetur quatenus verbum eſt, & ſonat *ſalva quæſo*. quam enim commodam ſententiam habere poteſt *ſalva quæſo Filio David*? habet autem percommodam: date, afferte ramos felicium arborum cohoneſtando de more adventui ſolemni Filij David, qui venit benedictus in nomine Domini. Dicat aliquis: ſtatim poſt conjungi cum oſanna, apud Matthæum quidem *in altiſſimis*, apud Marcum autem, *in excelſis*. Ad hoc ajo: ne id quidem poſſe cohærere cum, *Salva quæſo nos*: quare idem illis quoque, qui à nobis diſſenſerint, ſolvendum. Deinde dico: præter frondes quibus ſternebant viam, ſervaſſe procurrentes obviam Chriſto ramos olivarum aut palmarum, quos præferrent manibus altè ſublatos, quo in geſtu ſignificatio erat honoris præcipui, ei qui veniebat, habiti, ex uſu populari dudum recepto. verba ergo illa ſunt adhortantium ſe mutuò, ad quam altiſſimè tollendum ſurſum verſùs quem quiſque geſtaret ramum, quo plus honoris haberetur Chriſto. Reſtat explicandum unde contigerit ut ramus decerptus ex arbore, hoſanna vocaretur. Decerptio ramorum ex arboribus in Lege præcepta Levitici xxiii 40. ad uſum erectionis Tabernaculorum in annuo feſto Scenopegiæ, cum ſacra eſſet cerimonia, ritè & ex certa formula fiebat. Inter cætera qui id agerent recitabant Pſalm. cxvii. cujus initium, *Confitemini Domino quoniam bonus* &c. præſertim verò ex eo frequentabant verſiculos 24. & 25. quorum ille lætitiæ feſti conveniebat, ſic ſe habens: *Hæc dies quam fecit Dominus exultemus & lætemur in ea*. Erat enim id feſtum Tabernaculorum præcipuæ gratulationis, inſtitutum ad recolenda ſumma illa beneficia eductionis ex Ægypto, & protectionis in longa peregrinatione per deſertum. Alter autem implo-

rabat

rabat Divinum in posterum auxilium ad continuationem felicitatis,his verbis: *O Domine salvum me fac*, *ò Domine bene prosperare*, *Benedictus qui venit in nomine Domini*. quod hic legitur, *Salvum me fac*; in Hebræo est, הושיענא *Hosciana*,quod hebraizãtes vertunt:*Salvifica nunc*.Hoc autem potissimum cùm pronunciarent verbum, tollebant in Cœlum manus ramis virentibus onustas; nam hic supplicantium gestus est. Porrò etsi hæc cerimonia in festo, ut dixi, Tabernaculorum usurpabatur: eadem tamen iterabatur quoties inciderat gratulatio major. Itaque id factum legimus purgato per Iudam Maccabæum, & restituto sacris vasibus Templo. i.Macc.xiii.51.11. Mac.x.7. Nec videtur dubium quin arcana edocti traditione intelligerunt Iudæi, festi Scenopegiæ lætos ritus typicè adumbrare adventum Messiæ; cujus pene diserta in versiculo tunc frequentato, quem retulimus, habetur mentio in illis verbis: *Benedictus qui venit in nomine Domini*. & mox: *Deus Dominus & illuxit nobis*. unde vel illius notitiæ admonitu, vel divinitùs afflato mentis instinctu, istam ramorum præcisionem, elevationem, & sparsionem strictarum inde frondium in hoc solemni Christi Ierosolymam ingressu Iudæi usurparunt,eadem, qua in Scenopegia,cerimonia. Iam quod cum, uti dixi, ramos manu prehensos in altum tollerent, simul ingeminabant voce sublata verbum הושיע נא *hosanna*, factum est humanæ consuetudinis usu, ut ramis istis vox cum eorũ exaltatione conjungi solita vice proprij nominis adhæresceret,& *hosanna* vocarentur. quod minus mirabitur qui alia casu simili nomen non minus insolitum nacta cogitabit. Vidi alicubi aquam lustralem, quæ christiano ritu in aditu Templorum exponi solet, *asperges* appellari: non alia de causa, quam quia dum irroratur, ex more pronunciatur versus ille Psal. 50. *Asperges me Domine* &c. Habemus & antiquius exemplum. *Ocimum* herba vulgo notissima, veteri superstitione cùm serebatur, convicia & contumeliosa verba serens proferebat. Autor Plinius lib.xix.cap.vii.his verbis: *Nihil ocimo fœcundius. cum maledictis & probris serendum præcipiunt, ut lætiùs proveniat*. Hinc contigit, ut probra & maledicta *ocimum* vocarentur. Id docet Persius Sat.iv. sic scribens:

Dum ne deterius sapiat pannucia Baucis
Cum bene discincto cantaverit ocima vernæ.

ubi vides diras & contumeliosa verba, quæ irritatæ petulantia vernularum rabiosę aniculæ effutiunt,*ocima* vocari:pari omninò ratione ac nunc *Hosanna* ramos cum ejus vocis ingeminatione cædi & tolli solitos,fuisse appellatos dicimus.

¶ LIII. OS OPPRIMERE.

Quid sit quod Lucas ait cap,xi. 53. *Et ceperunt Pharisæi & Legisperiti graviter insistere, & os eius opprimere de multis*: meritò quæritur. Verbum Grecum, quod Vulgatus vertit, *os opprimere*, est ἀποστοματίζειν. Id propriè significat, ut ex Grammaticis Græcis intelligimus, exigere à

puero ut recitet, quæ memoriæ mandanda ipsi præscripta fuerunt. quod ferè cum minis & odiosè fit à Magistris diligentiam discipulorum explorantibus. Isti ergo Legisperiti se præstrictos à Christo non ferentes, Magistrorum, quo nomine tumebant, jure ac supercilio imperiosiùs urgere Christum ceperunt, lacessentes eum crebris & captiosis interrogationibus, ac tamquam discipulum examinantes infenso animo, quò elicerent, si possent, ex ejus ore quod plausibiliter traducere apud populum, aut etiam accusare apud Iudices possent.

¶ LIV. PARADISVS.

Luc.xxiii. 43. verba sunt Christi ad Latronem pœnitentem: *Hodie mecum eris in Paradiso*: Hebræum vocabulum פרדס *Pardes* Paradisum sonans, hoc est locum & statum plenæ felicitatis, in Græca Latinaque lingua ab Ecclesiasticis Scriptoribus cum originali sono, literisque servatum est. Illud etsi Lexicographi radicalem quatuor literarum ponunt: conjectura tamen est verisimilis propagari ex radice פרד *parad*, quod est separare, segregare. nimirum locus felicitati Piorum destinatus, segregatus ac sepositus ab omni aliorum commercio sit oportet: talisque prædicatur ab omnibus, qui aliquam beatitudinis animarum notionem informarunt. Hinc Elysios suos campos, μακάρων νήσους Græci Fabulatores extremo in Oceano, quò nulla vulgarium Institorum navigatio pertingit, toto divisos Orbe posuerunt. Ex quibus Latini, Horatius lib. Epodon Od.xvi.

Iuppiter illa Piæ secrevit littora Genti,
Vt inquinavit ære tempus aureum.

Et Maro lib.vi.

Secretosque Pios: his dantem iura Catonem.

¶ LV. PHARISÆI.

Vocabuli tam crebrò in Evangelijs memorati debemus hic enarrationem aliquam. Sectæ id fuit nomen in Iudæa percelebris, velut in Græcia Philosophorum; aut potius inter Philosophos, eorum qui palmam approbationis & admirationis publicæ tulerunt: quales videntur Stoici fuisse, quorum etiam gemina quædam cum Pharisaicis dogmata feruntur. Nominis originem sic Epiphanius edisserit Hær.xvi. ἐλέγοντο Φαρισαῖοι ἀπὸ τοῦ εἶναι αὐτοὺς ἀφωρισμένους ἀπὸ τῶν ἄλλων διὰ τὴν ἐθελοθρησκείαν παρ' αὐτοῖς νενομισμένην. Φαρὲς δὲ κατὰ τὴν ἑβραΐδα ἑρμηνεύεται ἀφορισμός. hoc est: *Pharisæi dicebantur quod essent propter adscititiam, superstitiosamque quam profitebantur disciplinam, ab alijs separati; Phares enim hebraicè separationem sonat.* Consentiunt Hieronymus & Augustinus. Ille Præfatione in Amos. *Pharisæi qui se quasi iustos separaverant, divisi appellantur.* Hic serm.30.de Verbis Domini: *Pharisæi Iudæi erant quasi egregij Iudæorum* &c. unde obiter apparet quam aptè Christus in Parabola Lu-

cæ

cæ c.xviii. 11. Phariſæo tribuerit illa verba: *Non ſum ſicut cæteri hominum*. Nec eſt incredibile eò alluſiſſe Paulum, dum, qui ſe Phariſæum profeſſus fuerat Act.xxiii. 6. ſe ſe ad Rom.1.dicit: *Segregatum in Evangelium Dei*: quaſi diceret diviſum bona diviſione. Tempus ortus hujus Sectę antiquius Maccabaicis,& reditui è Babylone finitimum rectè conjectantur Eruditi. Ritus, mores, dogmata, pleraque ex Evangelijs & Actis Apoſtolorum patent. Ea diſtinctiùs collegerunt Epiphanius jam laudatus, & Serarius noſter lib.11.Trihæreſiij.

¶ LVI. PHYLACTERIA.

Matth.xxiii. 5. Chriſtus inter oſtentationes Phariſæorum numerat πλατυσμὸν Φυλακτηρίων, Dilatationem Phylacteriorum. Iuſtinus Martyr in Dialogo cum Tryphone ait, Φυλακτήριον Iudaicum fuiſſe, ἐν ὑμέσι λεπτοτάταις γεγραμμένων χαρακτήρων in tenuiſſimis membranis, quæ characteribus inſcripta eſſent. Commendans Deus & præcipiens jugem memoriam beneficiorum & mandatorum ſuorum Exodi xiii. 19. & 16. Deuter.vi. 8. ſuadet dari operam, ut haberentur præ oculis ſemper tamquam ſignum. quod etſi nihil aliud quam aſſiduè recordandi ſtudiũ injungeret, inde tamen occaſionem arripuerunt qui exactiores Legis obſervatores videri volebant, membranaceas tænias quibuſdam characteribus Dei beneficia & præcepta indicantibus conſcribillatas conſpicuè circumferendi de veſtibus pendentes. תפלין *Thephilin*, eas membranas Syrus hoc loco vocat.Græci quod earum carerent proprio nomine, vocabulum eis accommodarunt è Greca ſuperſtitione ſumptũ. quod enim credula plebs membranas myſticis inſcriptas notis vim habere putarent averruncandorum & avertendorum malorum, eas ſtudioſè geſtabant; vocabantur autem illę Φυλακτήρια à verbo φυλάσσειν, quod eſt cuſtodire ac præſervare. Amuleta Latini dicerent; ſed Greca vox eſt meritò retenta; quippe uſu Iudæorum etiam cum Græcis verſantium trita.

¶ LVII. PISTICVM.

Ad illa verba Ioan. xii. 3. *Maria ergo accepit libram unguenti Nardi piſtici pretioſi*. Quæ S.Auguſtinus adnotavit Tract.50.*Quod ait*,Piſtici, *locum aliquem credere debemus*, *unde hoc erat unguentum pretioſum*, vidi qui parùm exactè ſcriptum exiſtimarent à ſummo Viro, Speculationibus Theologicis attento; nec valde Grammatica curante: quibus minimè accedo. Paſſim à veteribus Nardus Aſſyria laudatur. quid ni ergo fuerit in ea regione aliqua Civitas affinis huic vocabuli, ubi exquiſitius elaboraretur iſtud unguentum, indeque mentione celebraretur? Meminit Stephanus ex Damophilo, Pſitaces urbis ad Tigrim ſitæ.quid prohibet, ut in regione ac gẽte odoramentorum ſtudioſiſſima, peculiare Nardi condimentum, ibi repertum, factitatumque: ac in Seplaſias cupidè

transla-

translatum, verbo ex patria ducto; ſed à Græcis ad vulgarem uſum emollito? Nam alioqui ſolita ea natio eſt vocabula linguarum aliarum, levi mutatione ad ſui origines idiomatis attrahere. Ita Byrſam Carthaginis Arcem Pœnis eripuerunt;excogitata etiam ad furtum tutiùs celandum fabella bubuli corij : quaſi foret veriſimile, Didonem Tyro profectam, dum Coloniam in Africæ litore poneret, Græca uſam lingua. Phœnicum ſermonem Hebraicum fuiſſe ſatis conſtat. Hinc Tyrij Coloni Arcem ad Carthaginis tutelam ſtructam *Boſra* vocaverint à radice בצר *Batſar*, quod ſonat *munire*. Ex ea voce Græci Fabulatores *Byrſam* videlicet fecerint, quod ipſis eſt pellis bubula. Ita unguentum Nardi *Pſitacicum* fortè in *piſticum* deformaverint.

¶ LVIII. PORTÆ INFERI.

Matth.xvi. 18. Chriſtus de Eccleſia : *Portæ inferi non prævalebunt adverſus eam.* S.Ioannes Damaſcenus oratione non edita in Sanctam Barbaram Virginem & Martyrem, Portas Inferi tormenta Tyrannorum excogitata & exercita in SS.Martyras,vocat. Poſtquam enim dixit:Diabolum invidia motum, ubi audiſſet à Deo commendari Iobum, expetijſſe illum tentandum flagellis & malis; addit: ὅπως καὶ πότε(florente primæva Eccleſia) ἀκηκοὼς ὁ παμπόνηρος τῦ Κυρίυ ὡς ἐ ἐκκλησίας ἐγκωμιαστικῶς ἀποφαινομένυ· καὶ πύλας ᾅδυ ὑ κατισχύσυσιν αὐτ, πύλας ᾅδυ τὰς πανοπίας τῶν κολάσεων ἰδέας εἰς ᾅδ λω καὶ θανάτ@ ὠθύσας καὶ καταγάγας ὀνομάζοντ@, ἐξαιτεῖται πάλιν ἀναιδῶς τὸν πείραν. καὶ τὰ ἑξῆς. hoc eſt: *Sic & tunc cum audiſſet nequiſſimus Dominum de Eccleſia cum laude memorantem, non prævalituras contra ipſam portas Inferi,eo nomine intelligendo tormenta & cruciatus omnis generis in Inferos ac mortem trudentes ac deducentes, expoſcit rurſus impudenter experimentum* &c. Ita ille Sanctus Pater: Verùm non de ſolis tyrannis victoriam Eccleſiæ pollicentur hæc verba; ſed ex ſenſu cunctorum Patrum, atque Interpretum, etiam contra Hæreſes, quas non minus veriſimiliter plerique verbo Portarum Inferi deſignatas putant,quod per eas ad Inferos eatur. Mihi verò etiam corrupti mores & peccata propter eandem rationem Portæ Inferi videntur dici. Nam neque hæc ita umquam in mundo prævalebunt, ut non ſuperſint quidam Sancti, qui Eccleſiæ Sanctæ nomen, ac decus Sponſæ Chriſti pulcherrimæ ſine macula & ruga,tueantur. Quamquam video peculiarem eſſe cauſam cur Dei hic promiſſa protectio Eccleſię ne ſuccumbat umquam inſultibus Portarum Inferi, ad victoriam ejus de perſecutionibus tyrannorum, & oppugnationibus Hæreticorum referatur, potiùs quàm ad tutelam innocentiæ juſtorum, gratia corroborante, carnis ac mundi tentamenta ſuperantium. quoniam per hæreſes ſeparantur homines ab Eccleſia, non item per quævis etiam lethalia peccata. Exiſtimo tamen potiùs indicari nomine Portarum Inferi univerſalius principium omniũ impugnationum, quas Eccleſia patitur, ſive per Tyrannos Idololatras, aut quomodocumque Infideles, ſive per Hęreticos, Schiſmaticoſque;

uti

uti & per corruptelas morum, & irritamenta vitiorum. Omnibus quippe his & ſingulis quaſi Orci exercitibus & caſtris, velut Imperatores ac Duces pręſident dęmones, qui quam aptè *Portæ Inferi* dici poſſint, breviter exponam, decerpens è ſcriptis à me aliàs in Exercitatione Theologica ad Scripturæ loca de Angelis agentia. Ibi conſiderans Iobi locum xxxviii. 17. ubi fit mentio *Portarum Mortis*, obſervabam *mortis* nomine ſignificatum videri, quod Ioannes in Apoc. xx. 14. vocat *mortem ſecundam*, quam eſſe ait *ſtagnum ignis*, hoc eſt Infernum. ut Portę mortis & Portę Inferi ſynonyma ſint. Iam quia & arcium & carcerum portę obtineri ac ſervari ſolent excubijs armatorum; ipſum pręſidium cuſtodientium militum, Portarum nomine intelligi, Synecdoche continentis pro contento, vulgaris uſus facilè patitur. Ex quo dicamus licet, Portas Inferi Dæmonas dici Inferorum cuſtodiæ præfectos: qui quoniam permittuntur uſque ad diem ultimi judicij erumpere inde ac vagari per aquas, terras, aërem, varieque vexare ac tentare homines, quò eos ad peccatū, indeque ad pœnarum ſuarum conſortium pertrahant (quod licèt ſucceſſurum ſit ipſis in plurimis; numquam tamen aſſequentur ut univerſa Chriſto credentium multitudo pariter concidat, & eorum ſive machinationibus aſtutis, ſive acribus inſultibus ſuccumbat) rectè Portæ Inferi, hoc eſt dęmones, dicuntur oppugnare Eccleſiam, adverſus quam pręvalituri ad extremum non ſint.

¶ LIX. PRINCIPIVM.

Vexatiſſimus locus eſt Ioan. viii. 25. ubi Iudæis in jurgio Chriſtum interrogantibus: *Tu quis es?* reſpondet Dominus: *Principium qui & loquor vobis.* Operępretium eſt Græcas origines conſulere. Eæ ſic habent: σὺ τίς εἶ; καὶ εἶπεν αὐτοῖς Ἰησοῦς· τὴν ἀρχὴν ὅτι καὶ λαλῶ ὑμῖν. Hinc apparet, *principium* non eſſe à Vulgato poſitum in nominandi caſu; ſed in eo qui reſponderet quarto Græcorum: Latini accuſativum vocant. imò hic, uti & alibi Interpretem eumdem (aut potiùs Interpretes, non enim unius Vulgata tota eſt opus) adumbrare cum fide originariam ſcripturā voluiſſe; exhaurire ſignificatum ejus, plenèque ac perfectè exprimere, neceſſe nunc quidem non putaſſe. Sic Pſalm. xxxiii. 7. cùm quod eſt in Gręco παρεμβαλεῖ vertit *immittet*, jure facit ſuo, nā verbo Græco παρεμβάλλω Latinum *immitto* reſpondet. neceſſitatem tamen Lectori imponit, ſi planè ac exactè loci ſententiam velit percipere, aliam ex originibus petēdi notitiam, quam quæ ſuggeritur ex vulgari notione verbi *immitto*. Et hoc Divina providentia de induſtria conſuluit in libris ſacris, ut ibi occurrerent myſteria legentibus, & acueretur attentio. unde Chriſtus non legendas ſolùm, ſed ſcrutandas ſcripturas admonet, ne illo quod apparet in primo cortice contenti, latentem intra nucleum, atque in medulla prętereamus veritatem. Itaque videtur dici poſſe, ſic interdum ſacros Interpretes permutare verba, ut ijs quæ pro Gręcis, Hebraiciſve ſubſtituunt, peculiarem, nec cuivis latinè ſcienti paſſim notam, ſubij-

ciant

ciant notionem, uti nuper memorato Pſalmi loco, dum *immittet* pro Græco παρεμβαλῶ, & Hebræo חנה *Choneh*, quod utrumque ſignificat, *caſtrametabitur* ponit, voluit Lectorem dum verbum immittendi videt, caſtrorum poſitionem cogitare: quod planè flagitat loci ſententia, prout cuivis vel mediocriter attendenti perſpicuum eſt. Similiter & hoc Sancti Ioannis loco ſuſpicor ita poſitum ab Interprete *principium* pro Græco τῶ ἀρχῶ, ut ſignificatum illius Græcæ vocis quicumque tandem eſſet, vellet intelligi à ſe fuiſſe illigatum vocabulo *principium*, cujus proinde ut vis perciperetur, opus eſſet inveſtigare ac ſcrutari quę poteſtas eſſet juxta Græcam proprietatem ejus vocis. Hoc igitur agamus. Animadverto vocem ἀρχῶ, etſi nomen in quarto caſu videatur, adverbialiter tamen à Græcis plerumque ſumi (quod non ſatis, ut opinor, ejus linguę qui plurimi extant Lexicographi ac Grammatici docuerunt) adverbialiter inquam uſurpari. Et vicem adverbiorum *prorſus*, *omninò*, ac ſimilium Græcis preſtare, ut ex his locis demonſtratur, quę mihi Græcos Scriptores legenti fortè occurrerunt. Pauſanias in Bœoticis, de Tauris Æthiopicis agens, eos Rhinocerotas vocari ait: ὅτι σφισιν ἐπ' ἄκρα τῆ ῥινὶ ἓν ἑκάστῳ κέρας. ἠρὶ ἄλλο ὑπὲρ αὐτὸ μέγα. ἐπὶ δὲ τῆς κεφαλῆς οὐδὲ ἀρχῶ κέρατά ἐστιν. hoc eſt: *Quoniam ipſis in ſummo naſo unum cuique cornu, & aliud ſuper hoc non magnum: ſupra caput verò cornua planè habent nulla*. Sic vertendum: non, cum Politiano locum hunc recitante Miſcellan. cent. 1. cap. lvi. *in capite ne initio quidem cornua*. quid enim *ne initio quidem* ad ὅ, ἀρχῶ? quaſi verò tauri iſti cùm aliquando habere conſueviſſent in capite cornua, poſtea uſu ac tempore id omiſerint. Herodotus lib. 1. poſt med. pag. 89. edit. 2. Henrici Stephani An. 1592. de Regione Babylonia ſic habet: ἔστι δὲ χωρέων πασέων τῆ ἁπασέων μακρῷ ἀρίστη, τῶ ἡμεῖς ἴδμεν, δήμητρος καρπὸν ἀνενειχθῆναι. τὰ γὰρ δὴ ἄλλα δένδρεα οὐδὲ πειρᾶται ἀρχῶ φέρειν. Hæc ſic verterim. *Regionum hæc eſt omnium, quas quidem novimus, longè optima frumento dumtaxat producendo. aliarum enim plantarum eſt funditus ſterilis*. Notionis particulæ ἀρχῶ, ignoratio, & Laurentium Vallam, & ejus cenſorem Henricum Stephanum hic tranſverſos egit. quorum ille ſic vertit illa verba: τὰ γὰρ ἄλλα δένδρεα οὐδὲ πειρᾶται ἀρχῶ φέρειν, ὅτε συκέαι, ὅτε ἄμπελος, ὅτε ἐλαίαι. *Nam in arboribus ferendis ficù, vite, olea de principatu non contendit*. Henricus verò Stephanus ſic corrigit: *Nam alioqui arbores ne ab initio quidem ferre poteſt*. Ita illi: coactè uterque, nec verè. Certus ſum legiſſe me apud Lucianum, etſi locus nunc quidem non ſuccurrit, de quodam præcisè ac vehementer negante ſe habere, atque adeo etiam noſſe, pecuniam οὐδὲ τῶ ἀρχῶ ὀβολὸν οἶδα. hoc eſt: *Omninò ne novi quidem viſu tenus qua forma ſit obolus*. Denique ne evagemur longius, hic ipſe, quem nunc edimus græcè primùm Victor Antiochenus ad verſ. 28. cap. xv. Sancti Marci ſic loquitur: οὐδὲ μὴ γεύσασθαι τῶ ἀρχῶ. hoc eſt: *neque guſtaſſe omninò*. His pręmunitus accedat jam mecum Lector ad propoſitũ Ioannis Evangeliſtæ locum. Dixerat Chriſtus Iudæis illo capite viii. quædam de ſe magnifica, ſed vera, etſi non credita. ut illud verſ. 12. *Ego ſum lux mundi*. quo cùm Phariſęi offenſi reſpon-

reſpondiſſent: *Tu de te ipſo teſtimonium perhibes: teſtimonium tuum non eſt verum*. Ad ea Chriſtus, ſuum teſtimonium confirmat autoritate Patris ſui, ſic ſubjungens verſ. 18. *Ego ſum qui teſtimonium perhibeo de me ipſo, & teſtimonium perhibet de me qui miſit me Pater*. Tunc pervicaces Iudæi per jurgium interrogarunt: *Vbi eſt Pater tuus?* & ut notat Evangeliſta, ira eorum parum à vi abfuit. Perſeveravit tamen Chriſtus in affirmatione eorum quæ de ſe dixerat, nihil retractans aut remittens, contra quam illi ſperaſſe videbantur, cùm poſt multa ei obiecta, quaſi explorantes, num etiamnum perſtaret in prius prolata ſententia, dixerunt verſ. 25. *Tu quis es?* ad quod reſpondit Ieſus: τὴν ἀρχὴν ὅτι καὶ λαλῶ ὑμῖν; quæ verba ſic clariùs explicari poſſent: omninò is quem prius me eſſe dixi, nempe Lux mundi, & Dei Filius: unde meritò ſubjungit verſ. 27. Evangeliſta: *Et non cognoverunt quia Patrem eius dicebat Deum*.

¶ LX. PONTIFEX ANNI ILLIVS.

Ioan. xi. 49. *Vnus autem ex ipſis Caiphas nomine, cùm eſſet Pontifex anni illius*. & v. 51. *Hoc autem à ſemetipſo non dixit, ſed cùm eſſet Pontifex anni illius, prophetavit*. Lucas cap. iii. 2. teſtatur, Caiphaſ ſimul cũ Anna fuiſſe Pontificem (ſive Principem Sacerdotum, quod idem eſt, & in Græco utrobique vox eadem ponitur ἀρχιερεῦς) ſic ſcribens: *Sub Principibus Sacerdotum Anna & Caipha factum eſt verbum Domini ſuper Ioannem* &c. Si ergo jam tribus ante annis Caiphas erat Pontifex, quare peculiariter dicitur fuiſſe Pontifex anni illius, quo paſſus eſt Dominus? aut quis erat hic Pontificatus annuus, cùm Pontifices Aaronicos in vitam fuiſſe tales, & ſola morte dignitatem iſtam amiſiſſe, niſi caſus aliquis inopinatus intercederet, aut tyrannica vis legis præſcripto prævaleret, ex innumeris Scripturæ locis certiſſimum ſit? Et hęc quidem ratio à lege ducta, quæ non minus ſingularitatem ſummi Pontificis, quàm perennem, & vitę ęqualem ejus in eo munere perſeverantiam jubebat, non minus contra Lucę teſtimonium duos ſimul Pontifices ſummos agnoſcentis, quam adverſus paulò ante deſcriptam Ioannis ſententiam videtur prędcribere. Tamen quod ad Lucam attinet, facilè defungimur, obſervando invaluiſſe longo uſu, ut qui jure naſcendi ſucceſſurus ſummo Pontifici foret, ſi eſſet ea ętate ac prudẽtia ut rectè illi pontificia munia commendarentur, vice ac juſſu Pontificis ſacras functiones interdum obiret: ac pro univerſali Vicario ejus, ac quaſi Collega agnoſceretur. qua quidam ratione, ut ſuo loco diximus, non inveriſimiliter utuntur ad conciliandam apparentem diſſonantiam, quę inter Chriſtum Dominum Marci ii. 26. & Sacrum Scriptorem libri 1. Reg. cap. 21. reperitur, dum hic Davidem veniſſe in Nobe ſub Achimelecho Pontifice, ille verò ſub Ahiathare, affirmat. Erat videlicet Abiathar jam matura ſacris ętate deſignatus ſucceſſor Achimelechi Patris, & cùm in pleriſque Vicarius, tum etiam veluti Collega ut rectè ſub eo factum dicatur, quod paulò ante mortem deceſſoris ejus ac parentis contigit. Cæterùm ut

Ioannis quoque autoritati ſuus honor ſit, quærenda eſt alia cauſa, qua verè dictum ab eo demonſtretur, Caipham, qui ante triennium Vicarius & Collega Pontificis Annę in participationem ſummi Pontificatus venerat, eo deinde anno quo vivere vita mortali Chriſtus deſijt, ſolum ac ſingularem illius anni fuiſſe Pontificem. Commodam hujus nodi ſolutionem offert vir pereruditus Dominicus Magrius in libro, quem ſcripſit de conciliatione Antilogiarum apparentium Scripturę, ubi ex fide Ioannis Baptiſtę Ionæ è Iudęo Chriſtiani, & ex Archiſynagogo inter Rabinos celebri, Profeſſore Linguę Sanctę in Gymnaſio Sapientiæ Romano, refert ex Rituali Iudęorum Libro, ſolere quotannis aliquot diebus ante feſtum Kepur, ſive expiationis, quo ſummus Pontifex ſemel ingrediebatur in Sancta Sanctorum, deſignari communi ſuffragio Sacerdotem aliquem, qui in eo tam neceſſariò, & non plus quam ſemel in anno celebrari ſolito ſacro, Pontificis vices ſubiret, ſi ei humanitùs contigiſſet ob immunditiam contractam, eo non poſſe ſtato tempore defungi. Idque ſi eveniret, & iſte ſuccenturiatus myſtes revera in Sancta Sanctorum ingrediens legitimas feſti expiationis ceremonias obiret, jam ex hoc dignitatem trahebat peculiarem, ob quam Pontifex ejus anni vocabatur. Nec immeritò S. Ioannes Caipham non ex proprio ſenſu, ſed afflatu Divino locutum referens, id ei cauſæ aſſignat, quod eſſet *Pontifex anni illius*, hoc eſt quod unicum maximè proprium ſummi Pōtificis eo anno munus obijſſet, & in Sancta Sanctorum, locum peculiari Dei preſentia venerabilem, cùm ſacris veſtibus, & reliquo ſummę religionis apparatu penetraſſet, unde velut ex Deo coram adito quædam ei potuerit velut aſpergi, atque adhæreſcere aura prophetię. Ionas quidem modò laudatus indifferenter quemcumque qui ad iſtum ſupplendi uſum eligeretur, Pontificem ejus anni vocatum putat, etſi caſus non cōtingeret, ut ſacro miniſterio vice ſummi Pōtificis in immunditiam lapſi fungeretur. Tamen cum negari non poſſit quin multò potiori jure iſtam appellationem ferat qui revera ſupplevit Pontificis locum, puto me inveniſſe cauſam idoneam in modò conſideratis Ioannis verbis, exiſtimādi non inutiliter deſignatum Caipham ad eam ſacram ceremoniam vice Annę, ſi qua res eum prohiberet, obeundam: ſed revera in Sancta penetraſſe, & ſummi Pontificis egiſſe partes, vicaria licet & delegata, non autem ordinaria poteſtate. Cæterùm Annam etiam illo adhuc anno fuiſſe verè Sacerdotem ſummum intelligimus ex Actorum iv. 6. ubi poſt Chriſti reſurrectionem eodem adhuc currente civili anno, qui feſto Expiationis, hoc eſt die decimo menſis ſeptimi terminandus erat, congregati referuntur adverſus Apoſtolos *Annas Princeps Sacerdotum, & Caiphas, & Ioannes, & Alexander, & quotquot erant è genere Sacerdotali*. Verba ſunt S. Lucæ: in quibus videmus ſoli Annæ tribui titulum Principis Sacerdotum, quod is verè talis eſſet; licèt Vicarium & deſignatum ſucceſſorem haberet in eo munere Caipham, qui ob id nonnumquam, modo loquendi laxiori, Princeps Sacerdotum & ipſe vocaretur.

¶ LXI.

¶ LXI. QVADRAGINTA SEX.

Ioan.ii. 20. Iudęi Chriſto dicunt: *Quadraginta & ſex annis ædificatum eſt Templum hoc*. nempè Ieroſolymitanum, in quo erant qui ſic loquebantur. Tam implicata quibuſdam viſa eſt horum ſex & quadraginta annorum ratio,ut quaſi deſperatione victi rem in allegorias traherent. Euſebius tamen perfacilè defungitur, ſic ſcribens, prout refertur Catena Greęca in hunc locum: ὅτοι τεσσαράκοντα ἓξ ἔτεσιν οἰκοδομήθη ὁ ναὸν ἔφασαν. τεσσαρα γὰρ ἀπὸ πρώτου τοῦ Κύρου βασιλέως (ὃς πρῶτος ἀφῆκεν τῆς Βαβυλῶνος τοὺς βουλομένους τῶν Ἰουδαίων εἰς τὴν οἰκείαν γῆν) ἕως ὅ ἕκτον τῆς Δαρείου βασιλείας (ωὰϛε), καθ' ὃν πᾶν ἔργον τῆς οἰκοδομῆς τέλος εἴληφεν. hoc eſt: *Hi* (videlicet Iudęi) *quadraginta & ſex annis ædificatum fuiſſe Templum dixerunt. Tot enim colliguntur à primo Cyri Regis (qui primus dimiſit è Babylone qui vellent Iudæorum in terram propriam) uſque ad ſextum Darij, quo totum illius ſtructuræ opus conſummatum eſt*. Hęc ille. Sequamur tanti Chronologi ductum. Legimus 1. Eſdræ vi. 3 Cyrum primo anno Regni ſui edicto ſanxiſſe, ut reædificaretur Templum Ieroſolymis. Ibidem v. 15. dicitur: *Et compleverunt domum Dei iſtam uſque ad diem tertium menſis Adar, qui eſt annus ſextus Regni Darij Regis*. En initium,& finem hujus ædificationis à Scriptura prędinitum. inter has duas epochas quot anni ſint medij numerandum eſt. Cyrus regnavit annos triginta. Cambyſes ejus filius annos novem. Magi duo, ſeptem menſes. His ſucceſſit Darius Hyſtapis, cujus anno ſexto perfecta ędificatio Templi eſt. conjungantur hę ſummę. exurget numerus annorum ſex & quadraginta. Nec te conturbet, quod ſeptem Magorum menſes pro uno anno computamus: nam Cyrus, cui triginta dumtaxat annos dedimus, paulò plus regnavit. & tantùm ſaltem ex ejus regno ſupra annũ triceſimum redundat, quantulum deeſt ſeptimeſtri regno Magorum ad annum explendum.

¶ LXII. RACA.

Matth.v. 22. *Si quis dixerit fratri ſuo raca*. רוק *rik* hebraicè vanum & inane ſonat. unde Pſalmo 11. pro eo quod Vulgatus habet, *meditati ſunt inania*, in Hebręo legitur יהגו־דיק *Iehegu rik*, inde Syriaca forma nomen *Raca* futilem & vanum ſonans. quod Gręcus Grammaticus Heſychius etiam etiam agnovit, vocem ῥακὰ interpretans κενὸς.

¶ LXIII. REGVLVS.

Ioan.iv.46. *Et erat quidam Regulus*. Videtur quidem qui ſic vertit legiſſe in gręco βασιλίσκος, cùm plerique hodie codices βασιλικὸς legant. Cæterùm utrumvis in fonte ſit, rectè res ipſa latinè Reguli vocabulo exprimitur. id enim ſignificat hominem autoritate ac dignitate, etſi

non in Republica ſuprema, ſupra cęteros eminentem, quales plerumque ſunt qui negotia Regum adminiſtrant, & inde βασιλικοὶ *Regij* vocantur. Scimus Romæ cives quoque lautiores à clientibus Reges appellatos. Martialis ad Maximum, qui clientes habens clientem & ipſe potentioris ſe ferebat lib.ii.epigr. 18.

Sum comes ipſe tuus tumidique anteambulo Regis
Tu comes alterius; iam ſumus ergo pares.
Eſſe ſat eſt ſervum, iam nolo vicarius eſſe:
Qui Rex eſt, Regem, Maxime, non habeat.

Obiter admonebo, curationem hic narratã filij Reguli prius videri eveniſſe quàm curationem pueri Cẽturionis, relatã Mat.viii. Chriſtus enim cùm audito Centurione dixit: *Amen dico vobis, non inveni tantam fidem in Iſrael*, veriſimiliter alluſit ad Regulum, gente Iudæum, quem eo nomine increpuerat, quod exiſtimaſſe videretur, non poſſe Chriſtum curare ęgrotum abſentem.

¶ LXIV. SABBATVM SECVNDOPRIMVM.

Luc.vi. 1. *Factum eſt autem in Sabbato ſecundoprimo*. Græcè δευτεροπρώτῳ. Hic, omnium Interpretum confeſſione, difficillimus locus eſt, cujus explicationem S.Hieronymus quæſiviſſe ſe teſtatur Epiſt. ad Nepotianum, inveniſſe nuſquam profeſſus eſt. narrans quoque S.Gregorium Nazianzenum à ſe de eo interrogatum, urbana eluſione reſponſionem declinaſſe. S.Ambroſius & in hunc Lucæ locum, & ad Pſalm. xlvii. myſticas interpretationes ſecutus, ſatis oſtendit ſe non ſtatuiſſe de litera quid ſentiendum vellet. Primus Patrum omnium de hac quęſtione pronunciavit Epiphanius Hær.30.num.31. & Hęr.51.num.item 31. ſed hoc ſecundo loco perobſcurè locutus eſt. Prior verò docet: illud Sabbatum, quod ab Azymorum prima die proximum occurrit, vocatum fuiſſe ſecundoprimum. Chryſoſtomus homil.in Matthæum 39. ut in Græcis Codicibus numeratur; nam in Latinis 40. eſt, Sabbatum ſecundo primum fuiſſe dicit, quando feſtum duplex eſſet, tàm Sabbati Domini, quàm ſolemnitatis alterius ſuccedentis. quæ item ſatis obſcura ſunt: adeo ut de eorum interpretatione Viri doctiſſimi, Maldonatus & Petavius planè contraria ſentiant; in qua contentione Maldonatus graviſſimum habet pro ſe ſuffragium Theophylacti, qui ad Lucæ cap.vi. Chryſoſtomi ſententiam (hunc enim ſuis ad Evangelia Commentarijs compilat) in hunc modum refert: *Iudæi omne feſtum Sabbatum vocabant. ceſſationem enim Sabbatum ſonat. Sæpè autem contingebat, ut feſtum in Paraſceven, ſive ſextam feriam, incurreret: in quo caſu ipſam Paraſceven Sabbatum vocabant, propter feſtum, quod in eam incurrerat. diem verò ſequentem, quæ propriè Sabbatum erat, Sabbatum ſecundo primum appellabant.* Hæc Theophylactus. Iſidorus Peluſiota Epiſt.cx.libri tertij, hanc controverſiam definit in hunc modum: *Secundo primum dictum eſt quia ſecundum quidem feſtum Paſchæ, Primum autem Azymorum.*

Veſpere

Vespere enim Pascha immolantes, postridie Azymorum festum celebrabant, quod & Sabbatum secundo primum vocabant. Et paulò post addit: *Sabbatum enim omne festum vocant*. Hæc Isidorus, quem sequuntur Titus Bostrensis, & Euthymius. Nec plura reperi apud Patres de hoc argumento. Quæ verò de his varia invicemque contraria Recentiores disputarunt, percensere infinitum fuerit, idemque inutile, cùm plerique in unam hodie conveniant sententiam, quam solam ferè probant, alias tamquam desitas & minus elegantes aspernantur. Fusissimè illam omnium, ac diligentissimè proposuit Iosephus Scaliger lib. 3. Isagogicorum Canonum pag. 217. & lib. vi. de Emendatione temporum pag. 521. secundę editionis. utrobique docet: Sabbatum secundo primum fuisse Sabbatum hebdomadarium proximè post solemne Paschatis sequens; sic dictum, quòd à secunda Paschatis, sive Azymorum, septem hebdomadæ numerarentur, sic jubente Lege Levitici xxiii. 15. his verbis: *Numerabitis ergo ab altero die Sabbati, in quo obtulistis manipulum primitiarum, septem hebdomadas plenas usque ad alteram diem expletionis hebdomadæ septimæ, id est quinquaginta dies: & sic offeretis sacrificium novum Domino, ex omnibus habitaculis vestris, panes primitiarum duos* &c. Secunda ergo dies Azymorum, sive festi Paschatis, quæ *Omer* vocabatur, hoc est *manipulus*, quia ea die offerebatur Deo manipulus primitiarum ex spicis recentibus: hæc, inquam, dies secunda caput erat novi numeri, quem Hebręi vocabant ספירת העמר *sephirat ha omer*, *numerum manipuli*: qui numerus usq; ad quinquagesimum Pentecostes diem protendebatur per septem hebdomadas, quæ omnes denominationem accipiebant à secunda illa die Azymorum, hoc modo: ut prima, verbi gratia hebdomas appellaretur secundo prima; altera secundo secunda; sequens, secundo tertia; & sic de cæteris. undè Sabbatum cujus Lucas meminit hoc loco, fuerit Sabbatum primùm occurrens post secundam Azymorum. Hęc ferè ibi Scaliger, qui suam hanc opinionem tanta verisimilitudine fucavit, ut etiam acerrimo alioqui censori suo Petavio probaverit, qui Animadversionibus suis ad Epiphanij Hæres. xxx. num. 31. negat ullam ea meliorem hujus loci expositionem inveniri posse. Licet tamen contra tantam doctissimorum hominum autoritatem excipere: non videri hanc opinionem ipsorum satis cum Historiæ Evangelicę fide congruere. quomodo enim, si Sabbatum secundo primum finitimum ac quasi contiguum Paschæ fuit, spicæ tritici jam tum potuerunt esse ita maturę, ut friari inter manus possent, & sic ex eis frumenti grana excuti, quod nisi ex planè siccis & excoctis nequit. Neque nimium jactet Scaliger temperius Cœlum Palęstinæ, ac pręmaturas segetes, cùm ex Evangelijs habeamus ipso Paschæ tempore frigus fuisse, adeo ut ad focũ concurreretur. Verum quidem est secundo Paschæ die manipulum spicarum offerri solitum; sed hordeacearum & igne tostarum, ut Iosephus docet, quod ne ipsum quidem hordeum, licèt ubique frumento temporiùs matureścens, flaventes eo adhuc tempore spicas haberet. quid de tritico igitur statuere possumus? aut qua verisimilitudine affirmare,

festo

festo ipso Paschatis maturas spicas à Discipulis fuisse decerptas, cùm totæ adhuc hebdomades septem ad messis tempus supereſſent. Ac notandum Evangelistam hanc quasi confirmationem afferre narrationis suæ, quam verisimilem reddere satagit expressa circumstantia temporis eventui memorando congruentis. Oportet igitur Sabbatum secundo primum incidisse in tempus, quo passim & vulgo decerpi spicæ frumenti, & inter manus friari possunt: alioqui non magis consentaneam rei narratæ istam Sabbati secundo primi mentionem facer Scriptor adjungeret, quam si quis uvas legisse maturas aliquem referens, adderet velut ad affirmationem roborandam, adstruendamque fidem: *Erat enim mensis Iulius*. quo videlicet tempore ne livent quidem adhuc uvæ: quare vix est, ut vel probabilis videri opinio debeat, quæ à penitus introspicientibus deprehenditur narrationi evangelicæ detrahere probabilitatē. Præsertim cùm in ea, ut eruditè observat Grotius, quędam parum cohęrentia & sumpta ex vano apud severum exploratorem offendant: quale illud, quod ex ἀπὸ δευτέρας πρώτῳ, formatum nomen δευτεροπρώτῳ Scaliger ponit, contra omnem grammaticam analogiam. Prętерea quod falsò assumitur, prędscripto Legis superiùs ex Levitico relatę numerari jussas septem hebdomadas, aut Sabbata distincta. Lex enim ibi septem hebdomadarum meminit quatenus dumtaxat eæ cum sua clausula quinquagesimæ diei, dierum omninò quinquaginta numerum explent. unde post illa verba: *Numerabitis septem hebdomadas plenas usque ad alterum diem expletionis hebdomadæ septimæ*; additur declarandi gratia; *idest quinquaginta dies*. Itaque usus, optimus Legis Interpres, satis demonstrat ספירת העמר *sephirath ha omer* numerum manipuli, non hebdomadarū esse, sed dierum, cùm & olim, & adhuc hodie Iudęi dies omer continuo ductu numerent sine distinctione Sabbatorum à primo usque ad quinquagesimum: hoc modo: dies primus omer, dies secundus, tertius &c. tum octavus, nonus, decimus sextus, & sic de cæteris. quare ista Sabbatorum distinctio, fundamentum Scaligerianæ doctrinæ, ex vano hausta in vanum redit. Quærenda igitur alia nobis hujus nodi solutio est, quam commodam offert Balthasar Corderius diligentissimè hunc locum tractans suis Annotationibus ad Lucæ sextum. Ex quo & Maldonato, quem ferè sequitur, & Hugone Grotio, qui eandem sententiam egregiè illustrat, collectam, concinnatamque veram de Sabbato secundo primo doctrinam in hunc modum propono.

Erant Iudęis tria festa prędcipua, quorum cujusque solemnitas septem dies continuos amplectebatur; nempe Pascha, Pentecoste, & Scenopegia. id apparet partim ex disertis Legis testimonijs Exodi xxiii. Levitici pariter xxiii. & alijs, partim ex usu, Scriptis Historicorum, qui res Iudæorum attigerunt, & Rabinorum libris; observatione quoque hodierna gentis hujus, abundè demonstrato. In unaquaque trium istarum eximia religione celebrium hebdomadarum suum Sabbatum erat, incerta sede. nunc enim primus, nunc secundus, nunc tertius, & sic de cæteris, septenarij festivi dies in Sabbatum hebdomadarium cadebat. in

quam-

quamcumque porrò incidiſſet diem, quòd eam jam feriatam anniverſarię ſolemnitatis religione reperiret, haudquaquam eam parem cęteris anni Sabbatis; ſed cumulo quodam ſanctitatis longè auguſtiorem reddebat. Id diſertè de Sabbato Paſchatis tradit S. Ioannes, dum cap. xix. 31. ſic ſcribit: *Iudæi ergo (quoniam Paraſceve erat) ut non remanerent in Cruce corpora Sabbato (erat enim magnus dies ille Sabbati* &c. Nec dubiũ quin pari ratione magnum, atque eximium eſſet Pentecoſtes, & Scenopegiæ Sabbatum. Porrò quod magnum eſt abſolutè conſideratum, idem ubi comparatur ijs, ſupra quæ pręcellit, prius aut primum dicitur. quare iſta tria Sabbata cum alijs per annum ordinarijs collata, prima dicebantur, quòd primatum ſupra ea ſanctitatis obtinerent. Erant ergo in Iudaico Kalendario tria prima ſupremi ordinis Sabbata; quæ excellentia ſanctimoniæ fermè inter ſe paria; ſerie ac ſucceſſione temporis ordinabantur, ut quod eorum primo menſi anni ſacri Niſan conveniret, *Primoprimum* vocaretur, quod ab illo proximè ſequeretur *Secundo primum*, denique quod menſe Tiſri ſeptimo anni ſacri, etſi primo civilis antiqui, hebdomadis feſti Tabernaculorum Sabbatum occurrebat *Tertio primum* appellaretur. Fuit ergo Sabbatum ſecundo primum feria ſeptima, ſive, ut antiqui loquebantur, Saturni dies, hebdomadis Pentecoſtes.

¶ LXV. SADDVCÆI.

Sępè memorantur in Evangelijs, & ibi dicuntur Reſurrectionem, & Angelos negaſſe. multùm inde exoſi, & viciſſim infeſti Phariſęis, ut præſertim intelligitur ex Actorum xxiii. 6. & deinceps. Ita ut eſſent iſtę duæ Sectæ invicem commiſſæ pari ferè modo, nec diſſimili cauſa, atque apud Græcos Stoici & Epicurei. Nomen Sadducæi revera traxerunt ab Autore ſeceſſionis ipſorum Sadoco quodam, qui Secutus ſchiſma ab ejus Magiſtro Doſitheo inchoatum, illud corroboravit, & latiùs propagans, ſtabilivit in numeroſam & præpotentem Hæreſim, cuiùs origines à temporibus ferè Alexandri, & extructione Garizitani Templi repetuntur. Ipſi tamen ut auguſtiores ſeſe facerent ſe non à Sadoco iſto, ſed à vocabulo צדק *ſedek*, quod juſtitiam ſonat, denominari contendebant. Id innuit Hieronymus ad Matth. xxii. & clarè docet Epiphanius Hær. xiv. his verbis: ἐπονομάζουσιν ἑαυτοὺς Σαδδουκαίους, ἀπὸ δικαιοσύνης τῆς προκλήσεως ἑρμωμένης. Σεδὲκ γὰρ ἑρμηνεύεται δικαιοσύνη. *Vocant hi ſeipſos Sadducæos, à iuſtitia ſcilicet appellatione derivata.* Sedec enim *iuſtitiam ſignificat*. Autores qui docent eos à Sadoco nomen habere, ſunt Philaſtrius, Rab. Elias, Rab. Iacob, Rab. Abraam Levi, Rab. Nathan, & alij à Serario citati lib. ii. Trihæreſii cap. 19.

¶ LXVI. SCIO.

Marci xiii. 32. *De die autem illo, vel hora nemo ſcit, neque Angeli in Cœlo, neque Filius, niſi Pater.* Certiſſimum eſt Chriſtum, in quo erant omnes

omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Patris, illam horam non ignorasse. Observandum ergo verba hebræa in sexta conjugatione actionem geminatam significare : ita ut quod in Kal., sive prima conjugatione, significat scire, in Hiphil, sive sexta, significet efficere ut alius sciat. Cùm autem Hebræa vertuntur in alias linguas, quæ istam conjugationum commoditatem non habent, verba interdum etsi videantur in prima conjugatione usurpari, esse tamen intelligenda juxta notionem sextæ. Ergo id quod legitur, *nemo scit, neque Angeli: neque Filius, nisi Pater*, sic debet accipi ut sonet : *Nemo revelare potest, neque Angeli, qui omnia in Deo vident, neque Filius, omniùm Patris arcanorum conscius : quoniam Pater huius rei revelationem sibi soli reservavit*. Vsurpari etiam à Scriptoribus aliarum ab Hebręa linguarum nonnumquam verba in ista quasi reflexa significatione sexta Hebręorum conjugationis, demonstro ex loco, qui fortè occurrit, Horatij Epist. v. Libri 1.

Hæc ego procurare & idoneus imperor, & non
Invitus ; ne turpe toral, ne sordida mappa
Corruget nares &c.

Ibi quis non videt *corruget nares* positum pro efficiat, fœda specie, ut qui videt, nasum in rugas contrahat : qui gestus est naturalis, fœditatem obiectam aversantium.

¶ LXVII. SIC.

Ioan. iv. 6. de Christo : *Sedebat sic supra fontem*. Multis videtur ὃ *sic* usurpari hoc loco miro quodam modo. Ego mihi videor similem illius usum apud Scriptores apprimè Latinos reperisse. Plautus Mostellaria scen. iv. de Philolachete jacente ad dormiendum : *Sic sine eum quiescere*. hoc est : quo habitu corporis ad somnum extensus humi est, in eo perseverare illum patere. ut ὃ *sic* Ἁπλῶς, *demonstrativè* adjuvante vocem gestu usurpetur. Idem Plautus in Rudente Act. ii. Scen. iii. sub finem locum habet etiam, ni fallor, aptiorem ad hanc notionem intelligendam adverbij *sic*. Facit ibi loquentem puellam è naufragio exceptam ab Anu Sacerdote ; atque hospitam & sospitatricem suam ipsius merito commendantem his verbis.

Neque digniorem censeo vidisse Anum me quemquam,
Cui Deos atque homines censeam benefacere magis decere,
Vt lepidè, ut liberaliter, ut honestè, atque haud gravatè,
Timidas, egentes, humidas, iectas, exanimatas
Accepit ad sese, haud secus quam si ex se simus natæ.
Vt eapse sic succincta aquam calefactat ut lavemus,

Ejusdem S. Evangelistæ Ioan. cap. xxi. 22. *Dicit ei* (Petro) *Iesus* (de Ioanne) *sic eum volo manere donec veniam, quid ad te? tu me sequere*. Tota constructio sententiæ videtur exigere conditionalem adverbio *sic* præpositam, aut loco ejusdem positam ; quod posteriùs græcæ origines suadent : ἐὰν αὐτὸν θέλω μένειν, *si eum volo manere*. Fortè Vulgatus legit :

git ; ἐὰν οὕτω αὐτὸν θέλω μένειν, *si sic eum volo manere* &c. Sed immediatè poſtea ad vitandam moleſtam repetitionem continuatæ ἀμέσως ejuſdem ſyllabæ *ſi*, relictum fuerit in ſcripto ſolum *ſic*, cum fiducia peritiæ Lectoris, quod in litera deeſſet per ſe ſuppleturi. Nec exempla deſunt fiduciæ ſimilis. Pſal.cxviii. 147. *Præveni in maturitate*. ſumptum ex Græco τῶν LXX. ubi legitur προέφθασα ἐν ὠρίᾳ. quæ verba non eſt dubiũ, quin Interpres Latinus verterit: *Præveni in immaturitate*, tamen tędio iterandi *in*, ſcribitur ſolùm, *Præveni in maturitate*; ſed cum tacito præcepto Lectori facto bis ὃ *in* intelligendi. Similiter ad Hebr.xii.2. quod græcè in hunc modum extat ὃς ἀντὶ τῆς προκειμένης αὐτῷ χαρᾶς latinè ſic legitur: *qui propoſito ſibi gaudio*. ubi nemo non videt omiſſam vocem, quæ reſpondere debebat præpoſitioni ἀντὶ, quę latinè redditur *pro*. quia tamen ſtatim ſequitur vox, *propoſito*, unde neceſſitas oriebatur pronunciandi bis continuè ſyllabam *pro*, ea ſemel quidem tantùm eſt poſita; ſed ita ut eruditus Lector tacitè ſibi mandatum intelligat, eam mente ſupplere; & ita locum intelligere quaſi legeretur: *qui pro propoſito ſibi gaudio ſuſtinuit crucem* &c.

¶ LXVIII. SICERA.

Luc.i. 15. Angelus de Ioanne: *Vinum & ſiceram non bibet*. Sicèra quid ſit; in hunc modum exponit Heſychius: σικέρα οἶνος συμμιγὴς ἡδύσμασιν· ἢ πᾶν πῶμα ἐμποιῶν μέθην, μὴ ἐξ ἀμπέλου δὲ, σκευαστὸν, ζωώδες. *Vinum ex dulcibus commixtum; aut quævis potio inducens ebrietatem, non ex vite orta, ſed præparata & compoſita*. Cornelius Ianſenius Gandavenſis Epiſcopus negat excludi à ſignificatu hujus vocis vinum ex vite. Si de origine vocis agitur, verum dicit: nam שכר *Scacar*, unde *ſicera*, ſonat *inebriari*, utique vino. Tamen conſenſu obtinuit, etiam apud Hebræos, ut שכר *ſecer, ſicera*, quemvis ab uvæ ſucco diverſum luxurioſum potum, præſertim arte dulciaria conditum, denotet. unde paſſim in Scriptura diſtinguitur à vino, ut hoc loco, & Levit.x. 9. ubi item conjunguntur יין ושכר *Iain ve ſcecar*, vinum & ſicera, ut genera potionum diverſa. Non diſſimulabo, quando in hunc Lucæ locum incidi, videri mihi latere in eo quamdam non inelegantem, quamvis non fortè paſſim animadverſam, antitheſim, non in verbis, ſed in rebus ipſis. Primò enim ibi v. 14. de Ioanne promittitur gaudium: *Erit tibi gaudium & exultatio, & multi in nativitate eius gaudebunt*. Mox autem verſ. 15. cum ejus gaudij ratio redditur, inter alias ejus cauſas affertur, ejus à vino abſtinentia: quod tamen vinum, & argumentum & inſtrumentum vulgare eſt carnalis & mundanæ lætitiæ. nimirum is liquor cõſolatur quidem & vegetat humanam vitam; ſed idem quia concupiſcentiam inflammat, & rationis uſum minuit, innumerabilium cauſa eſt malorum. unde ut hic Angelus, & Ioanni, & ejus cauſa ejus Patri, felicitatem prædicit in præmium ſobrietatis: ſic è contrariò Sapiens Prov.xxiii.29.& 30.ait: *Cui væ, cuius Patri væ* &c. *nonne his qui com-*

morantur in vino? Alibi quoque in ſacris libris væ canitur ebrioſis. quam in rem non præteribo quod legitur in *Midraſc Bereſith* pag. 22. col. 2. אר׳ ינחן לעלם אל תהי לחוט אחר היין שכל פרשת חיין כתיבבה ווי יד פעמים. hoc eſt: *Dixit Rabi Iochanan: ne vmquam ardenter concupiſcas vinum; quia in toto capite vini* (intelligit locum Gen. ix. à verſ. 20. ad 25. ubi primùm fit mentio vini) *decies & quater ſcriptum eſt væ*. hoc verum eſt. Nam in illis quinque verſiculis quatuordecim voces ſunt, incipientes à וי *ve*. Iſta porrò particula eadem hebraicè & latinè infelicitatis ſignificationem habet. En catalogus iſtarum vocum. 1. ויחל 2. וישע 3. וישת 4. וישבר 5. ויתנל 6. ויבא 7. ויגר 8. ויקח 9. ויפת 10. וישימי 11. וילכו 12. ויכסו 13. וייקץ 14. וירע.

¶ LXIX. SILOE.

Ioan. ix. 7. *Lava in natatoria Siloe (quod interpretatur miſſus)*. Fons Siloë largè manans è radice Montis Sion in occidentali latere vallis Ieroſolymæ ſuburbanæ, vulgò dictæ Ioſaphat, figuram Meſſiæ geſſit; & in eo munere quaſi videtur ſucceſſiſſe rivo per deſertum ex Petra fluenti ad uſum Iſraelitarum. quæ Petra Chriſtus erat, uti ait Apoſtolus 1. Cor. x. 4. ut eò fortè & illud trahi poſſit Iſai. xvi. 1. *Emitte agnum Domine Dominatorem terræ de petra deſerti ad montem filiæ Sion*. Salvo tamen bono, veroq; ac vulgò celebrato ejus loci sẽ. ũ de Rhutha Moabitide oriunda è Petra urbe, in cẽſum Progenitorũ Chriſti conjugio Boozi promota. Ipſa S. Evangeliſtæ obſervatio de ſignificatu nominis Siloë (quod, inquit, *interpretatur miſſus*) id videtur innuere. nam notum, & olim prædictum Gen. xlix. Meſſiæ nomen שילה *Sciloh* fuit: cujus verior notio ea eſt, quam Ioannes hic exprimit à שלח *Scialach*, mittere, quæ etiam innuitur Exod. iv. 13. in Hebræis, quæ hiſce Vulgatæ reſpondent: *Obſecro Domine, mitte quẽ miſſurus es*. Alia eſt originatio hujus vocis ex radice שלה, quod ſonat, lenem & tranquillum eſſe: proprius etiam character Chriſti, qui *agnus*, *manſuetus*, & *pacificus*, paſſim figuratur à Prophetis. vide præſertim Iſaiam cap. xlii. v. 2. 3. & 4. & confer ejuſdem locum viii. 6. de aquis Siloe, *quæ vadunt cum ſilentio*, non dubia emphaſi manſuetudinis Chriſti fonte iſto deſignati. Inter ceremonias ultimæ & celeberrimæ diei feſti Tabernaculorum, quæ multę in Thalmude referuntur, titulo *Succah*; & illa erat, ad quam alluditur in Evangelio Ioannis cap. vi. v. 37. Procedebat populus cum ramis Palmarum ad Fontem Siloe, & inde aquam hauriens, cantabat illud ex Iſaiæ xii. 3. *Haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris*: unde apparet quam opportunè tali die Chriſtus, id quod ibi refert Ioannes, dixerit: *Si quis ſitit veniat ad me & bibat*; oſtendens ſe ipſum eſſe, qui ſignificaretur per fontem Siloe; &

cujus

cujus beneficia in ſalutem hominum tali ritu illius ſolemnitatis adumbrarentur. ut nihil huc pertinens omittam, eſt & aliud etymon vocis שילה *Sciloh* à Septuaginta Senibus indicatum, dum illam vocem Geneſis xlix. interpretantur ᾧ ἀπόκειται, *cui repoſitum eſt*. ad ſignificandum Meſſiam futurum humani generis Regem ac Principem ſummum, cui ut tali optima quæque reſervari debeant; juxta illud 1.Reg. ix. 20. dictum Sauli à Samuele: *Cuius erunt optima quæque. Nonne tibi* &c. Vide dicta ſuperius verbo *Filius hominis*.

Omiſeram Ioſephum lib.vi.de Bello cap. xi. teſtari Fõtem Siloe aliàs ſemper uberrimum, paulò ante ultimam Ieroſolymæ obſidionem Iudæis ita defeciſſe, ut propè ipſum aqua venderetur; & eumdem tamen admovente Legiones Tito, conſueta copia, Gentibus aquam præbuiſſe: Argumento non dubio Chriſti, quem ille Fons præfigurabat, profuturi Gentibus, excluſis ab ejus participatione, ipſorum vitio, Iudæis. quæ refert ex oculatis teſtibus Adrichomius de eodem Fonte Siloe Saracenorum innatum fœtorem minuente, & à Turcis adhiberi ſolito ad medelam oculorum, à Chriſti figura non abludunt illuminantis & purgantis Baptiſmo Gentes.

¶ LXX. TEMPVS STELLÆ.

Matth.ii.7. *Tunc Herodes clam vocatis Magis, diligenter didicit ab eis tempus Stellæ, quæ apparuit eis*. & infra v.16.de eodem Herode: *Mittens occidit omnes pueros qui erant in Bethleem à bimatu & infra, ſecundum tempus quod exquiſierat à Magis*. Ex quo videtur evidens: Magos dixiſſe Herodi de Stellæ ortu primum ab ipſis obſervato inquirenti, ſe illam videre cepiſſe ante biennium. Ergo biennio ante appulſos Ieroſolymam Magos, apparere ceperat Stella, quæ ipſos ad iſtud iter capeſſendum movit. Quod equidem admirans perſuaſum nondum eſſe Viris etiam magnis hæc ad populum tractantibus, experiar ratiocinando evincere: non ſine fiducia id cuivis probandi, qui modò prejudicio liberum, & veri amantem ad hæc pauca, quæ mox dicam, advertere animum voluerit. Si S.Matthæus poſtquam ſcripſit: *Herodes diligenter didicit à Magis tempus Stellæ* &c. addidiſſet: ſic ab eo compertum; *Biennio ante quàm Magi Ieroſolymam pervenirent, eam ipſis apparere Stellam cepiſſe*. confecta res eſſet; nemoque dubitaret, quin, non ipſo puncto Natalis Chriſti, ſed jam à duobus priùs annis, Stella quæ Magos duxit, in Oriente orſa eſſet conſpici. Quid autem, quæſo, intereſt, eo ne in loco, an eodem mox capite, idipſum Evangeliſta dixerit? utique cum qui verſu capitis ſecundi ſeptimo ſcripſerat: *Herodes clam vocatis Magis, diligenter didicit ab eis tempus Stellæ* & verſu deinde capitis ejuſdem ſextodecimo affirmet: eundem Herodem juſſiſſe occidi Pueros à bimatu (hoc eſt à biennio natos) *ſecundùm tempus quod exquiſierat à Magis*: tantùm non diſertè ajens: tempus illud *biennium* fuiſſe. Minimè verò, dicet aliquis. Nam quando Herodes iratus miſit qui Pueros occiderent, ſpatium jam aliquod

effluxerat, ex quo Magos idem Ieroſolymis viderat. Concedo: Sed ſpatium illud fuiſſe oportuit perbreve: tantulum videlicet, quantùm Regi ſuſpicaci, & attento fuit opus ad reſciendum: Magos Bethleemum, locum Ieroſolymis proximum, à ſe miſſos, inde abijſſe alia, quàm qua venerant, via. Ad quod quivis intelligit abundè ſuffeciſſe dies viginti ſeptem, quot fluxerunt à ſexto Ianuarij, quo Chriſtus adoratus à Magis eſt, ad ſecundum Februarij, quo idem in Templo eſt oblatus Deo. Hic porrò numerus dierum ad ſummam biennij, momentum notabile non adijcit humana & populari æſtimatione. Nec mihi quis alleget crudelitatem Herodis; quaſi ex ea pronum opinatu ſit: immaniſſimum Tyrannum longè ultra tempus, quod à Magis exquiſierat, recens natorum Infantium carnificinam extendiſſe. Fatebor enim in tam tetræ belluæ ſanguinariam rabiem meritò iſtam ſuſpicionem conferri: ſed meo ſimul jure monebo: etiam atque etiam videndum, ne dum Perſecutoris ſævitiam augemus, fidem Evangeliſtæ minuamus. Etenim ſi Herodes furori ſuo indulgens terminos in hoc exceſſit temporis à Magis indicati: jam falsò (quod vel cogitatu nefas eſt) Matthæus aſſeruerit: Herodem, Pueros à bimatu & infra occidendo, id feciſſe *ſecundum tempus quod exquiſierat à Magis*. Maneat ergo quaſi demonſtratione Theologica concluſum, & pro indubitato teneatur: Stellam quæ Magos ab Oriente excivit, non ipſo primũ momento naſcentis apud Bethleem Domini Ieſu, aut adventus Ieroſolymam Magorum, qui adventus breviſſimo intervallo Chriſti Natalem eſt ſecutus, ſed multò ante; à duobus videlicet retrò annis, exortam in Cœli parte Orientalibus imminente partibus, & illic à Magis fuiſſe obſervatam.

¶ LXXI. TENEBRÆ EXTERIORES.

Videtur per tenebras exteriores ſæpè memoratas in Evangelijs, generaliter indicari carcer ſepoſitus & obſcurus, quales erant Syracuſanæ Latumiæ, de quibus Philoxenus Dionyſio dicebat: ἄπαγέμε εἰς τὰς λατομίας, *abduc me in latumias*. Tamen quia ferè ſemper Chriſtus iſtarum tenebrarum mentioni adjungit: *ibi erit fletus & ſtridor dentium*, apparet eum voluiſſe peculiariter indicare locum eumdem, quem alibi Gehennam vocat: ut ejus miſeriam, quam tanti hominum intererat paſſim perſpectiſſimam eſſe, luculentiùs demonſtret ex conjunctione ſummorum malorum, exilij, carceris, & cruciatus. quaſi diceret: qui vincti carcere detinentur, tamen adhuc ſunt in Patria: qui exulatum ejiciuntur, patriæ quidem uruntur deſiderio, ſed Cœli hauſtu, ac conſpectu libero fruuntur: utrique porrò cruciatu corporis vacant. At qui Dei juſta ſententia detrudentur in Tartarum, hi ſimul exulabunt & longiſſimè, & irrevocabiliter, ſimul teterrimis tenebris tabeſcent, ideo exterioribus vocatis: denique ijdem doloribus acerbiſſimis torquebuntur, unde flere cogentur, & ſtridere dentibus.

¶ LXXII.

¶ LXXII. TRADVCERE.

Matth. 1. 19. *Ioseph autem vir eius* (B. Mariæ) *cùm esset iustus, & nollet eam traducere, voluit occultè dimittere eam.* τῷ *traducere*, in græco respondet παδειγματίσαι, quod idem Vulgatus noster ad Hebr. vi. 6. eleganter vertit *ostentui habere*. non erat liberum Marito in uxoris adulterio comperto connivere; ne apud Ethnicos quidem. Argumento est quod refert Tacitus sub finem libri secundi Annalium: *Exactum* (Senatus Decretis) *à Titidio Labeone Vistiliæ marito, cur in uxore delicti manifesta, ultionem legis omisisset*. Duplex autem Viro via erat ejus expiandi flagitij; aut enim accusare adulteram debebat, & ad Iudices deducere, utique lapidatione puniendam, ut publicum exemplum esset; & hoc erat παδειγματίσαι, *traducere*, publicę infamiæ objicere: aut certè consueta repudij formula dimittere abs se quàm minimo strepitu. Hoc secundum Iosepho, quippe Viro mansueto & misericordi, magis arrisit.

¶ LXXIII. VIRGO.

Matth. 1. 23. recitatur Prophetia Isaiæ cap. vii. 14. *Ecce Virgo concipiet, & pariet filium* &c. Rabbini quidam, quos citat & refellit Petrus Martinius in Pugione Fidei parte 3. dist. 3. cap. 7. num. 9. ut hoc religioni Christianæ luculentum testimonium eripiant, contendunt Virginis vocabulo intelligi hoc loco uxorem Isaiæ Prophetæ, quæ ex ipso cõceperit, & deinde pepererit filium, cui Emanuelis inditum sit nomen. Præter alia plurima quibus impudens nebulonum istorum pervicacia retunditur, ipsa sola cõsideratio vocabuli Hebraici hic à Propheta usurpati, ad Virginem designandam, sufficere videtur ei planè profligandæ. Ait ergo illic Isaias הנה הרה העלמה, *Hinne haalma hara*, *Ecce Virgo concipiet*. usus est Propheta voce עלמה *Alma* ad indicandam hoc loco Virginem, cùm potuisset uti voce בתולה *Bethula*, vel voce בערה *Neara*, utraq; puellã viro intactam significante, quia major quędã emphasis, & quasi certitudo purissimæ virginitatis elucet in voce עלמה *Alma*, quã in illis alijs. Hieronymus à Pagnino recitatus in verbo עלם *Alam* עלמה, inquit: *Non solùm puella, vel virgo, sed virgo abscondita dicitur, & secreta, quæ numquam virorum patuerit aspectibus; sed magna parentum diligentia custodita sit. Lingua quoque punica, quæ de Hebræorum fontibus ducitur, propriè virgo* עלמה *appellatur. & quantum cum mea pugno memoria, numquam me arbitror* עלמה *in muliere nupta legisse; sed in ea quæ virgo est, & non solùm virgo, sed & virgo iunioris ætatis, & in annis adolescentiæ* &c. Hactenus Hieronymus.

Nimi-

Nimirum ſtatus quidam virginitatis iſta voce ſignificatur, ut עלמה *Alma*, addat ad בתולה *Bethula*, quaſi habitum ad actum. ita ut cum eſſe poſſit בתולה *Bethula*, qua non ſit עלמה *Alma*, ea nempe, quæ deſponſata jam eſt, aut qui cum de conjugio jam ceptum agi: עלמה quidem cogitari nõ poſſit quin eadem בתולה *Bethula* ſit. ex qua obſervatione pendet admirabilitas ſigni, quod illo Iſaiæ loco quaſi novum & valde inuſitatum dãdum à Deo promittitur. *Dabit*, inquit, *Dominus ipſe vobis ſignum: ecce virgo* העלמה *haalma concipiet & pariet*. non eſſet ſignum, aut novum, ſi diceret הבתלה *habethula*. uſitata res enim, & quotidiana res, ut puellæ numquam virum expertæ primò concipiant, & inde pariant. ſed ut in עלמה *alma* id contingat, prodigium eſt rariſſimum. עלמה *alma* enim ea dicitur, quæ in ſtatu poſita virginitatis, non ſolùm in præſens, ſed etiam in futurũ immaculatã profitetur puritatem. unde res ſunt humanitùs inſociabiles עלמה *alma*, & conceptus, quare illarum conjunctio divinitùs perpetranda denunciatur Achazo Regi ut miraculum maximũ. Et vide quam ad hæc congruenter in eventu Prophetiæ hujus B. Maria promittenti partum & conceptum Angelo, exceperit: *Quomodo fiet iſtud quoniam virum non cogniſco*? quibus verbis ſtatum fixum virginitatis, & immutabile propoſitum nuptialis congreſſus vitandi, ſignificat, nam ſi præſentem tantùm, & non futurum etiam uſum conjugij negaret, exceptio nihil contrarium haberet denunciationi, quæ utique non præſentem, ſed futurum conceptum affirmabat.

Mantiſſam hùc opportunam, pro ſua & eruditione, & humanitate ſuggerit Vir doctiſſimus, mihique amiciſſimus Franciſcus Griſendius; locum indicans ex Proverbijs Salomonis celebrem, in quo עלמה *Alma*, non ſolùm virginem ejus generis, ac ſtatus, qualem ſuperiùs informavi, ſed ipſam ſingulariter ſignet Deiparam Mariam. Libri Canonici Proverbiorum Autor cap. xxx. 10. Poſt *tria ſibi difficilia, quartum quod penitus ignoret*, eſſe ait: דרך גבר בעלמה *derec ghebar be alma, viam viri in Virgine*. Deſignari Mariã illic vocabulo *Alma*, Cabaliſtica conficitur methodo, per eam talia inveſtigandi formam, quæ Rabbinis ejus Magiſtris *Gematria* ſolet dici. Hujus ita procedit induſtria in larva ænigmaticis ſententijs detrahenda, quando illæ verum perſonæ, qua de agitur, nomen occultant, ſubſtituto alio ſoni diverſi. ſuppoſititiæ vocis literas expendunt juxta vim ijs inſitam numeralem: & cum eam ἰσόψηφον, hoc eſt *parium calculorum*, cum ea, quam ex alijs conjecturis propriam autumant, deprehenderint, minimè dubitant, quin illa pro hac obiecta obtentui fuerit. Age igitur explorentur iſta ratione Nomina Alma & Maria.

Hæc

Hæc ſunt quatuor literæ nominis עלמה cum cujuſque numero.

עין	130
למד	74
מם	80
הא	6

colligit ergo id nomen ſummam 290

Hæ pariter ſunt quatuor literę nominis מרים *Maria* cum cujuſque numero.

מ	40
ר	200
י	10
ם	40

colligit ergo id quoque nomen ſummam 290

Cabaliſticam hanc ſubtilitatem minùs hoc loco aſpernendam, non immeritò forte quis dixerit; idcircò quod rem quæ hic affirmatur ipſam, atque, ut ſic loquar, ſubſtantiam dogmatis, Catholici Expoſitores amplexantur; paſſim agnoſcentes indicari eo Proverbiorum Oraculo ſingulariter per vocabulum *Alma* Genitricem Dei Mariam. unum inſtar omnium proferre feſtinanti ſit ſatis Nicolaum de Lyra, cujus hunc locum tractantis hæc verba ſunt: Viam viri, *ſcilicet perfecti*: in Adoleſcentula: *hæc eſt vera litera; quia ſic eſt in Hebræo. Et dicitur hic* Adoleſcentula, *Beata Virgo Maria, quæ in iuventute Chriſtum concepit Spiritus Sancti virtute. quod fuit valde mirabile, propter quod dicit Ieremias* xxx. Novum creavit Dominus ſuper terram, mulier circumdabit virum. *quia Chriſtus in utero Virginis fuit vir perfectus ſcientijs & virtutibus ab inſtanti Conceptionis: & in Nativitate exijt clauſo utero Virginis. Et ideo de hac via viri in Adoleſcentula dicit Salomon: hoc eſſe quartum quod penitus ignorat* &c. Hactenus Lyranus. cujus illa verba: *Hæc eſt vera litera* &c. in eam commodè partem accipio, ut Vulgatam verſionem non damnet, ſed intelligendam ex Hebræo admoneat. ita videlicet ut Vulgatus ipſe Interpres. *adoleſcentiæ* vocabulo, quod adhibuit obſcuritatem fortè affectans in expreſſione myſterij abſtruſiſſimi, *adoleſcentulam* voluerit intelligi; non prorſus inſolito ſchemate, cũ non rarò abſtracta pro concretis uſurpentur: nec ſanè magis videatur inopinatum *adoleſcentiam* pro *Adoleſcentula*, quàm *Virginitatem* pro *Virgine* uſurpari. quod tamen fit paſſim in ea toties cani ſolita in Eccleſijs Antiphona: *Sancta & immaculata Virginitas, quibus te laudibus efferam neſcio: quia quem Cœli capere non poterant, tuo gremio contuliſti.*

¶ LXXIV. VIVERE.

Ioan. iv. 50. Chriſtus Regulo pro filio roganti dicit: *Vade filius tuus vivit* Ibi *vivit* poſitum pro *convaluit*. Hebræorum idiotiſmus hic eſt, apud quos חיה *Chaiah*, quod eſt *vivere* non rarò ſonat *ſanum eſſe, valetudinem recuperaſſe*. Sic Ioſue cap. viii. 8. ubi eſt narratum circumciſum fuiſſe apud Galgala Populum in deſerto natum, additur: *Poſtquam omnes circumciſi ſunt manſerunt in eodem loco Caſtrorum donec ſanarentur*. in Hebræo eſt עד חיותם *ad chaiotham donec viverent*. hoc eſt:

est : donec à vulnere per circumcisionem accepto convalescerent. Aptè ad hanc rem Martialis :

Non est vivere, sed valere, vita.

¶ LXXV. VIDVÆ VIRGINES VXORES.

Matth·xiii.9. in Parabola Seminis hæc habentur : *Alia autem ceciderunt in terram bonam, & dabant fructum, aliud centesimum, aliud sexagesimum, aliud centesimum.* Hæc verba S. Hieronymus exponens lib.1.adversus Iovinianum, sic scribit : *Centesimus, & sexagesimus, & trigesimus fructus, quamquam de una terra, & de una semente nascatur, tamen multum differt in numero. Triginta referuntur ad nuptias, nam & ipsa digitorum coniunctio, quasi molli se complexans osculo & fœderans, maritum pingit & coniugem. Sexaginta verò ad viduas, eo quod in angustia & tribulatione sunt positæ, unde & superiori digito deprimuntur : quantoque maior est difficultas expertæ quondam voluptatis illecebris abstinere ; tantò maius est præmium. Porrò centesimus numerus (diligenter quæso, Lector, attende) de sinistra transfertur ad dexteram ; & eisdem quidem digiis, sed non eadem manu, quibus in læva nuptæ significantur & viduæ, circulum faciens, exprimit Virginitatis coronam.* Sic Sanctus Doctor : cujus ea expositio cùm in summam celebritatem abierit, & tamen perobscura multis eadem sit, propter vulgò ignoratam hodie artem, Veteribus familiarissimam, per digitos numerandi, operæpretium me facturum puto si hic exhibeam Opusculum non editum, quod sciam, quo Nicolai Smyrnæi, & Venerabilis Bedæ Libelli de hoc argumento comparati, notis eruditis ignoti mihi Scriptoris, illustrantur. Descripsi hoc olim ex Bibliotheca Illustrissimi D. Caroli de Montchal Archiepiscopi Tolosani. Incipit à pag sequente, postquam hujus locum vacuum quædam oblivione superius omissa expleverint.

Addenda Ad pag. 424. post Distichon Martialis.

Nec expertes istius moris fuisse Iudæos ostendit Iosephus lib.ii. de Bello, capite juxta Græcam Editionem xii. juxta Latinam vii. referens, Essenos Religiosissimos Iudæorum, etiam in quotidiana cibi sumptione vestes adhibuisse functionis ejus proprias ; quas è mensa surgentes, statim exuerent. ἔπειτα, inquit, ὡς ἱερὰς καταθέμενοι τὰς ἐσθῆτας, πάλιν ἐπ' ἔργα μέχρι δείλης ἔπονται). hoc est. *Deinde* (post prandium videlicet) *vestibus* (quas mensæ accumbentes habuerunt) *velut sacris, depositis, rursus ad opera usque ad vesperam vertuntur.*

NICO-

Ex Libello Venerab, Bedæ de Loquela per digitos.

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΣΜΥΡΝΑΙΟΥ περὶ δακτυλικῆς μέτρου.

NICOLAI SMYRNÆI De Supputarijs digitorũ geſtibus.

Εν ταῖς χερσὶ καθέξεις τὸς ἀριθμὸς, ὅπως. Καὶ ἐν μὲν τῇ εὐωνύμῳ ἀεὶ ὀφείλεις τὰς μονάδας καὶ δεκάδας κρατεῖν· ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ τὰς ἑκατοντάδας, καὶ χιλιοντάδας. τὸς δ' ἐπέκεινα τούτων ἀριθμὸς χαράττειν ἔν τινι. δεῖ γὰρ ἔχειν ὅπως καθέξεις ἐν ταῖς χερσί.

In manibus ſic numeros habeto. Lęva quidẽ unitates & decades, dextera verò centurias & chiliadas tenere debes. His autem ulteriores numeros cùm nulla poſſis ratione manibus indicare, notabis in Schedula 1.

Quum dicis vnum minimũ in læva digitum inflectens in medium palmæ artũ infiges.
4 Mille verò in dextera quemadmodum unum in læva facies.

Συστελλομένῳ τῷ πρώτῳ καὶ μικρῷ δακτύλῳ, τῷ μύωπος καλουμένῳ, τῶν ἄ πεντάρων ἐκτεταμένων, καὶ ἱσταμένων ὀρθίως, κατέχεις ἐν μὲ τῇ ἀριστερᾷ χειρὶ μονάδα μίαν, ἐν ᾗ τῇ δεξιᾷ χιλιοντάδα μίαν.

Primo digito, qui parvus & Muſculus appellatur, depreſſo, reliquis autem quatuor extenſis erectiſque; læva quidem unitatem, dextera verò mille ſupputas.

Quum dicis duo ſecundum à minimo, flexum ibidem impones. Duo millia verò in dextera quẽadmodum duo in læva facies.

Πάλιν συστελλομένου τούτου τῷ μετ' αὐτὸν δευτέρῳ δακτύλῳ, τῷ παμέσῳ καὶ ἐπιβάτῃ καλουμένῳ· τῶν ἄ λοιπῶν πρὸς ἔφημμένων, κρατεῖς ἐν μὲ τῇ εὐωνύμῳ δύο, ἐν ᾗ τῇ δεξιᾷ χιλιοντάδας δύο.

Rurſus hoc ipſo digito, & eo qui ab ipſo eſt (admedius is vocatur, Epibates & ſecundus) inflexo, tribus autem reliquis, ut diximus, expaſſis, læva quidem duo, dextera verò duo millia.

Quum dicis tria, tertium ſimiliter afflectes. Tria millia verò in dextera quemadmodum tria in læva facies.

Τῷ δ' αὖ τρίτῳ συστελλομένῳ, ἤτοι τῷ σφακέλῳ καὶ μέσῳ, κλιμένων ἅ δὲ τῶν ἑτέρων δύο, τῶν ἄ λοιπῶν δύο ἐκτεταμένων ἅ λοιπῶν δύο ἐκτεταμένων, τῷ λιχανῷ λέγω καὶ τῷ ἀντίχειρι, εἰσὶν ἅπερ κρατεῖς ἐν μὲ λαιᾷ τρία· ἐν ᾗ τῇ δεξιᾷ χιλιοντάδες τρεῖς.

Tertio dein correpto, qui eſt medius vel Sphacelus; itidemq; jacentibus duobus alijs: alijs verò duobus, nempe indice ac pollice porrectis; ſunt quæ læva colligis, tria; quæ verò dextera, tria millia.

Quũ quatuor, itidem minimum levabis. quatuor millia verò in dextera quemad-

Πάλιν συστελλομένων τῶν δύο, τῷ μέσῳ καὶ παμέσῳ, ἤγουν τῷ δευτέρῳ καὶ τρίτῳ, ἃ

Præterea compreſſis duobus, nempe medio & admedio, ſcilicet ſecundo

ac tertio, cæteris verò explicatis, hoc eſt pollice, indice & muſculo. Sunt quæ tenes, læva quidem quatuor, dextra verò quatuor millia.

τῶν ἄλλων ὄντων ἐξηπλωμένων, τῷ ἀντίχειρος λέγω καὶ τῷ λιχανῷ καὶ τῷ μύωνι, εἰσὶν ἅπερ κρατεῖς ἐν μὲν τῇ λαιᾷ τέσσαρα, ἐν τῇ δεξιᾷ χιλιοντάδες τέσσαρες.

modum quatuor in læva facies.

Ad hæc tertio, ſeu medio dimiſſo, reliquis verò quatuor extenſis; quæ tenes quinque denotant in ſiniſtra, in dextera verò quinque millia.

Πάλιν τῷ τρίτῳ τῷ καὶ μέσῳ συστελλομένῳ καὶ τῶν λοιπῶν τεττάρων ἐκτεταμένων, δηλοῖ ἅπερ κρατεῖς πέντε, ἐν μὲν τῇ ἀριστερᾷ πεντάδας πέντε, ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ χιλιοντάδας πέντε.

Quum dicis quinque ſecundum à minimo ſimiliter eriges. quinque verò millia in dextra quemadmodum 5 in læva facies.

Epibate rurſus, ideſt ſecundo cõtracto, alijs omnibus elatis, in ſiniſtra quidem ſex conficis, in altera verò ſex millia.

Τῷ ἐπιβάτῃ πάλιν, τῷ δὲ δευτέρῳ, συστελλομένῳ. καὶ τῶν λοιπῶν ἐκτεταμένων, κρατεῖς ἐν μὲν τῇ εὐωνύμῳ ἓξ, ἐν δὲ θατέρᾳ ἓξ χιλιοντάδας.

Quum dicis ſex, tertium nihilominus levabis, medio dumtaxat ſolo qui medicús appellatur, in medium palmæ fixo. 6000. verò in dext. ut 6. in læva facies.

Muſculo autem, ſeu primo, proſtrato, ita ut volam attingat, cæteris ſurſum porrectis: ſeptem habes in ſiniſtra, in dextera verò ſeptem millia.

Τῷ μύωνι πάλιν, τῷ καὶ πρώτῳ, ἐκτεταμένῳ, καὶ τῇ παλάμῃ προσφάυοντος. τῶν δὲ λοιπῶν ἐκτεταμένων ὀρθίως, εἰσὶν ἅπερ κατέχεις ἑπτά, ἐν δὲ τῇ ἀλλῃ ἑπτὰ χιλιοντάδες.

Quum dicis 7, minimum ſolum, cæteris interim ſervatis ſuper palmæ radicem pones. 7000. verò in dextera, ut 7, in læva facies.

Secundo vel admedio ſimiliter inclinato dejectoque, ita ut prorſus adhæreat palmæ, pariterque primo jacente, reliquis verò tribus, tertio nempe quarto & quinto, ut dictum eſt, adhuc erectis; octo refert geſtus in læva ſi fiat; in dextera verò octo millia.

Τῷ δευτέρῳ πάλιν, τῷ δὲ παραμέσῳ, ὁμοίως ἐκτεταμένῳ καὶ κλίνοντος ἄχρις ἂν τῇ κυάθῳ πελέως προσεγγίσῃ, κειμένῳ ὃ τῷ πρώτῳ, τῶν δὲ λοιπῶν τριῶν τῷ τρίτῳ καὶ τῷ τετάρτῳ καὶ τῷ πέμπτῳ, ὡς προείρηται, ἐκτεταμένων ὀρθίως, ὃ γενόμενον σχῆμα ἐν μὲν τῇ λαιᾷ δηλοῖ ὀκτώ, ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ ὀκτὼ χιλιοντάδας.

Iuxta quod cum dicis octo medicũ. octo millia vero in dextera quemadmodum octo in læva facies.

Similiter autem tertio decumbente, alijſque duobus primo & ſecũdo præfata ratione jacentibus, novem in ſiniſtra, in al-

Οὕτως ἂν καὶ τῷ τρίτῳ ὁμοίως κινομένῳ, κειμένων καὶ τῶν ἄλλων δύο τῷ πρώτῳ δὲ δευτέρῳ ἐπὶ ὃ αὐτὸ σχῆμα, ἐν μὲν τῇ ἀριστερᾷ δηλοῦσιν ἐννέα, ἐν

Quum dicis 9 impudicum è regione cõpones novem millia vero in dextera quẽadmodum novem in læva facies.

Quum

ὅ τῇ ἀλλῃ χιλιοντάδας θ. tera verò novem millia notantur.

8
Quum dicis decem, unguē indicis in medio figes artu pollicis. centum vero in dextera quemadmodum decem in læva facies. 10.

Πάλιν τῦ ἀντίχειρος ἡπλωμένυ, οὐχὶ ὅ ὑποκαιρομένυ, ἀλλὰ πλαγίως πως, ἡ τῦ λιχανῦ ὑποκλινομένυ, μέχρις αὖ τῷ τῦ ἀντίχειρος πρώτῳ ἄρθρῳ συμπέζῃ. ἕως αὖ γένηται σίγματος χῆμα, τῶν ἢ λοιπῶν πρώτων φυσικῶς ἡπλωμένων ἢ μὴ χωριζομένων ἀπ' ἀλλήλων, ἀλλὰ συνημμένων, ὃ τοιῦτόν ἐστι δηλοῖ δέκα, ἐν ὅ τῇ δυσὶ νύμῳ ἑκατόν.

Rursum autem pollice nō prorsus elato, sed obliquè passo, ac indice deflexo, ita ut in primum pollicis articulum incidat, græcūque sigma conficiat, reliquis verò tribus suapte natura surgentibus, nec ab invicem separatis, sed unitis, decem in sinistra significantur, in dextera vero centum.

11
Quum dicis viginti, summitatem pollicis inter medios indicis & impudici artus immittes. ducenta vero in dextera quemadmodum viginti in læva facies.

Πάλιν τῦ τετάρτυ, τῦ ἢ λιχανῦ καλυμένυ, ἐξηπλωμένυ ἐπ' ὀυθείας ὥσπερ ἴσον γραμμή· τῶν ὅ λοιπῶν πρώτων συνημμένων, ἢ πρὸς τὸ παλάμιον, ὡς ἐν σχήματι γωνίας ὑποκλινομένων μικρόν· τῦ δὲ ἀντίχειρος ὑποκάτω τύπων κειμένυ ἢ συνεπιζόντος τῷ λιχανῷ, εἴκοσι ὅ τοιῦτόν δηλοῖ, ἐν ὅ τῇ δεξιᾷ διακόσια.

Quarto autem, qui est index, ad rectam veluti lineam extenso: reliquis verò tribus cohærentibus & ad palmam imitata anguli figura, paulum adflexis, pollice ipsis incumbēte, & indice approximante, viginti sinistra refert, dextera verò ducenta.

12
Quum dicis triginta, ungues indicis & pollicis blando conjunges amplexu. trecenta vero in dextera quemadmodum triginta in læva facies.

Τῦ λιχανῦ πάλιν, ἢ τῦ ἀντίχειρος ἐκτεταμένως ὑποκλινομένων, ἢ ἡ ὄ ἄκρον αὐτοῖς ἐπιζόντων, τῶν ὅ λοιπῶν πρώτων ἐκτεταμένων ἢ συνημμένων ὄντων ὡς ἄγον ὡσὰ τῆς φύσεως, τριάκοντα ὅ τοιῦτόν δηλοῖ, ἢ ἐν τῇ ἑτέρᾳ τριακόσια.

Indice rursus & pollice sic protensis, flexisq; ut subsideant unaque summitatibus coeant, reliquis verò tribus elatis cohærentibusque, ut suapte natura feruntur, 30. indicantur in læva, in dextera verò 300.

12
Quum dicis quadraginta, interiora pollicis lateri, vel dorso indicis superduces, ambobus dumtaxat erectis. 400. vero in dextera quemadmodum 40. in læva facies.

Πάλιν τῶν τεσσάρων ἐπ' εὐθείας ἐκτεταμένων, ἢ τῦ ἀντίχειρος ὑπὸ τὸ λιχανὸν ὥσπερ γράμμα κειμένυ, ἢ πρὸς ὃ ἔξωθεν ἀποβλέποντος μέρος, ἐν τῇ λαιᾷ δηλοῖ

Quatuor deinde ad rectam extensis, & pollice ita super indice inclinato, & ad extimam partem vergente, ut Græcum Γ referatur, sinistra qui-

quidem 40. dextera verò 400. notantur.

Πανταράκοντα, ὧν ἢ τῇ δεξιᾷ πεντακόσια.

Similiter quatuor ad rectam expansis, adhærentibusque: pollice verò sic ad indicis pectus ex interiori parte jacēte, ut Græcum Γ imitatum videatur, in lęva 50. significantur, in dextera 500.

Πάλιν ὡσαύτως τῶν πεντάρων ἡπλωμένων κατ' εὐθείαν κεκολλημένων, τοῦ ἢ ἀντίχειρος ὥσπερ γάμμα ὑπὸ τὸ ἔσωθεν μέρος κειμένου ὑπὸ τῷ ῥίζει τοῦ λιχανοῦ, πεντήκοντα δηλοῖ· ἡ δὲ ἐν τῇ ἑτέρᾳ πεντακόσια.

Quum dicis 50. pollicem, exteriori artu instar Græcæ literę Γ curvatum ad palmā inclinabis.

14

quingēta vero in dextera quemadmodum 50. in læva facies.

Tribus autē præfato modo se habentibus, & indice pollici circulariter injecto, ita ut medium articulum inter primum & secundum intermedium contingat, ejusque summitas in pollicis pectus incidat: sexaginta sinistra supputat, dextera verò sexcenta.

Τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων. ἡ μὲν τοῦ λιχανοῦ κυκλικῶς, τῷ ἀντίχειρι ὑπφερομένου ἄχρις αὖ προσφύσῃ τῷ μέσῳ κονδύλῳ τοῦ πρώτου ἡ δευτέρου ἀρθρου, ὃ δ' ἀκρῳ τοῦ αυτοῦ λιχανοῦ τῷ ῥίζει συμπέσῃ τοῦ ἀντίχειρος, ἑξήκοντα δηλοῖ ἡ δὲ ἑξακόσια.

15

Quum dicis sexaginta, pollicem, ut supra, curvatum indice circumflexo diligenter à fronte præcinges. sexcenta vero in dextera quemadmodum sexaginta in læva facies.

Rursum tribus eodē modo pasis & invicē cohærentibus (ut sæpè dictum est) pollice decumbente ac indice ad illius unguis summitatem circulariter injecto, læva septuaginta, dextera septingenta constituit.

Πάλιν ὁμοίως τῶν τριῶν ἡπλωμένων, ὡς ἡ μὲν πολλάκις εἰρήκαμεν, συνημμένως κειμένου ἡ μὲν τοῦ ἀντίχειρος, ἡ δὲ ἑλικοειδῶς ὑπφερομένου τοῦ λιχανοῦ ἕως ὃ ἀκρώνυχος τοῦ ἀντίχειρος, δηλοῖ ἑβδομήκοντα ἡ δὲ ἑπτακόσια.

16

Quum dicis 70. indicem (ut supra) circūflexum, pollice immisso superimplebis, ungue dumtaxat illius erecto trans medium indicis artum. 700. verò in dextera, ut 70. in læva facies.

Item tribus facto angulo ad palmam vergentibus, & pollice ad nodum infimum tertij articuli impudici dejecto, ita ut palmę adhæreat, atque indice super primo pollicis articulo decumbente, ita ut summitate in pollicis pectus labatur, sic octoginta in læva ostenduntur,

Πάλιν τῶν τριῶν ἰσαμένων ἐν σχήματι γωνίας, ἡ μὲν πρὸς τῷ παλάμῃ δήθεν βλεπόντων τοῦ δὲ ἀντίχειρος ἐπάνω τοῦ μέσου ἡ δὲ τρίτου δακτύλου τῷ τρίτῳ κονδύλῳ τῷ πρὸς τῇ ῥίζῃ ὄντι τοῦ αὐτοῦ δακτύλου κειμένου ἡ μὲν πρὸς τὸ παλάμῃ ἡρμοσμένου, ἡ δὲ τοῦ λιχανοῦ ἐπάνω τοῦ ἀντίχειρος κειμένου ὑπὸ τῷ τρώτῳ ἄρ-

Quum dicis octoginta, indicem (ut supra) circumflexum, pollice in longum extenso implebis, ungue videlicet illius in medium indicis artum infixo. octingenta verò in dextera quēadmodum octoginta in læva facies.

Quum

ἑξῆς ἀυτὸ, ἄχρις ὗ ὃ τὸτο ἄκρῳ ὅπὶ τῷ σθεν συμπέζῃ τὸ ἀντίχειρ@, ὀγδοήκοντα ὃ τοιὸτον δηλοῖ καὶ ὀκτακόσια.

in dextera vero octingenta.

Quum dicis nonaginta indicis inflexi ungulam radici pollicis infiges. noningenta verò in dextera, quemadmodum nonaginta in læva facies.

Αὖθις τὴν χέρα παλαις ὃ δίχω συσείλας, ὀρθὸν ὄντ@ τὸ ἀντίχειρ@, καὶ τὰς τρεῖς ἐκτεινας δακτύλους, τὸν δὲ λιχανὸν ἀφεὶς ὡς ἀπὸ τῆς συσολῆς τὸ γόνθο ἐγένετο, ὃ τοιὸτον χῆμα ἐν μὲ τῇ ἀρι νύμῳ χειρὶ δηλοῖ ἐννενήκοντα, ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ ἐννεακόσια.

Demum manu ad modũ torquentis cestum contracta, pollice tantùm erecto, tribus deinde digitis explicatis, indice eo loci manente, ubi ad pugni contractionem adhæserat: ita nonaginta in lęva signantur, in dextera nongenta.

Aliam Interpretationem hujus Opuſculi Græci vide in Rhetorica Cauſſini Lib.ix.Cap.viii.

Sequitur Tabula χηματισμῶν χειρολογικῶν, Figurarum numeralium Manus utriuſque.

NOTÆ

1
1000
10
100
2
2000
20
200
3
3000
30
300
4
4000
40
400
5
5000
50
500
6
6000
60
600
7
7000
70
700
8
8000
80
800
9
9000
90
900

NOTÆ
AD LIBELLVM DE INDIGITATIONE.

1 NOtabis in Schedula] Cod.Gr. ἐν ὑνι in aliquo. Mirum eſt Autorem in alijs pingendis digitorum geſtibus tam exacto ſtudio uſum, reliquorum latuiſſe numerorum typos, eorumque veluti deſperatam artem ſiluiſſe. quam non modò Beda hoc libello docuit, ſed etiam Nicarchus Græcus & ipſe Autor illis carminibus innuit:

Η φάϱ' ἀθρήσασα ἐλαφϱὸ πλέω, ἡ χερὶ λαιῇ
Γῆϱας ἀϱιθμοῖο δεύτϱω ἀφίξαιμὴν.

Secundo enim ad lævam redimus cùm decadas millenariorum numeramus.

2 In medium Palmæ artum infigis.] Cod.Giraldi Ruffi. in medium palmæ locum infiges. Græcus Autor ſolùm inflectit digitos, nec prius volam tangit, quàm ad ſeptenarium deventum fuerit. Id eas parit commoditates, ut nec in aptandis digitis labor, nec in media vel ima palma tangenda ſit error ob intervalli brevis anguſtias.

3 Muſculus. De varia digitorum nomenclatura non una eſt Autorum opinio. Hic eas recenſere non libet: ſed tantummodo Bedæ & Græci Autoris δακτυλωνομίας colligere & conferre, ne moram legentibus obijciant. Minimus Græcis μικϱὸς; ϖϱῶτος verò idem. quia indigitationem inchoat. ab eoque ad pollicem retroceditur. idemque μύωψ nempe muſculus appellatur, quod Græci res parvas omninoque viles ſtatim muribus aſſimilent. Secundus à minimo ὑπόβάτης, & ϖϱόμέσος, idemque medicus eſt Bedæ, qui cum medio (licèt Pierius dubitet) confundendus non eſt. quod vel ille locus interim perſuadet, in quo ſenarij geſtum Beda recenſet. Medius μέσος impudicus idem cur vocetur Ariſtophanes in Pace, vel alius quiſpiam Comicus dicat. vel etiam Diogenes Cynicus apud Laertium, qui non indice, ſed medio Demoſthenem quæritantibus indicabat, ut ejus impudicitiam notaret: quod Græci tunc σκιμαλίζειν appellabant. hodie σφάκελα ab altero ejuſdem digiti nomine σφάκελος, quo hic utitur Græcus Autor. Index Latinè, Græcè λιχανὸς, quo tamen nec ſoli Latini res indicant; nec ſoli Græci ciborum ſapores præguſtant. Pollex & ἀντίχειϱ à Latinis ille dicitur, quod præcipuè polleat: ut hic à Græcis, quod alterius manus vice fungatur quaſi ἰσόχειϱ. Inde cenſet Aelianus de varia Hiſtoria, Aeginetarum Iuventuti manus ipſas fuiſſe præciſas, cui ſolos pollices Athenienſes ademerant.

4 Mille verò in dextera. Pierius Valerianus a Beda diſcedit. nobiſque perſuadere conatur, ut eo geſtu, quo unitatem ſignamus in dextera, non mille, ſed centum notemus; quod ipſe requirat ordo naturæ, ut in hiſce geſticulationibus, quæ numerorum ſunt velut imagines, minorès numeri à minoribus, majores verò à majoribus ſimulacra mutuentur. Quod planè inquit fieret, ſi unitatum ſigna centenarijs decadum

dum verò millenarijs commodaremus. Imò verò si Pierius radices ortus numerorum, & eorumdem interitus, nempe unitates & millenaria ijsdem, ut Beda gestibus effingeret, jam nescio quid arcani & hieroglyphici panderet, & priscorum usum integrum servaret, quem solùm nos modò quærimus. & Beda eò puriùs tradidisse videtur, quò non solùm Græci hujusce Autoris testimonium habet; sed omnium illorum, quos ad suam sententiam Pierius pertrahere studet. at de his infra.

5 Cùm dicis quatuor] Quatuor significantur non ipsa mera minimi elatione. quare quod minimum est, hic & in sequenti gestu Beda dixit brevitati consulens. Tu quæ utrobique desiderantur, ex Græco supple.

6 Medio dumtaxat solo] Idem medicus est & idem tertius, proinde non potest simul erigi, & volæ infigi. ego castigabam: admedio dumtaxat solo &c. qui Græcè μεσαῖος dicitur. Sed Giraldi codex sic habet. Cùm dicis sex tertium, nihilo minus levabis, eo solo qui medicus appellatur, in medium palmæ fixo.

7 Iuxta quod] Hæ voces in editione Colonienſi malè distrahuntur. junge sequentibus, ut sententia cohæreat. nam secundum modum inflectendorum digitorum, nempe ad radices palmæ Beda posuerat. Eoque primo quidem septem dixerat indicari. deinde juxta eundem modum octo exprimi docet. Giraldi & Mariani codex. Iuxta quem cum dicis octo &c.

8 Cùm dicis decem] Apulejus oratione secunda Apologiæ: *Si triginta annos pro decem dixisses, posses videri computationis gestu, quos circumcirculare debueras digitos aperuisse.* Circulantur enim digiti, dum in medium pollicis articulum unguis indicis liberius labi permittitur ac fusius, quam in trigesimi gestu fit, ut statim notabimus.

9 Quum dicis centum] Eundem gestum sic Hieronymus describit libro 1 contra Iovinianum: *Centesimus numerus à sinistra transfertur ad dexteram: & ijsdem quidem digitis, sed non eadem manu (quibus in læva nuptæ significantur & viduæ) circulum faciens, exprimit virginitatis coronam.* Quem locum in sequentibus contra Pierium fusè tractabimus.

10 Centum verò] Supra etiam innuebamus, Pierium rationem hanc dandi centena per decadis gestum non probare: sed ea malle per unitatis notam exprimere. Suum vir ille lapsum tantò magis prodidit, quantò majori verborum apparatu suam nisus est opinionem astruere. *Appello*, inquit, *huius rei testem summæ multiplicisque doctrinæ virum Irenæum Theologum ex antiquioribus, qui aliquot ætatibus ante Bedam claruit: apertè enim hic scribit, unius numerum quo gestu significabatur in sinistra, translatum in dexteram, centena conficere.* Et subdit: *Sed ponam eius verba super gestu, in Valent. lib. 1. cap. 13. A numero nonagesimonono, qui fuit in læva per unius significationem transferri in dexteram, & ibi centena constitui.* Hæc Pierius, qui an Irenæi locum viderit, nescio. Id planè scio, quòd ibi neque sententia, neque verba illa sunt, quæ ipse excogitavit, &

ad

ad ſuum inſtitutum, & rationes optimè perpolivit. Sed alia longè diverſa, non ex Irenæi opinione ducta, ſed ex Valentinianorum ineptijs; quæ an ad rem faciant videamus; ſic enim ſe habent: Διὸ φεύγειν αὐτὸς διὰ τὴν γνώσεως τὴν τοῦ ἐννενήκοντα ἐννέα χώραν· τὸ τε σὶ ὕστερημα, τύπον ἀριστερᾶς χειρὸς, μεταδιώκειν δὲ τὸ ἓν, ὃ προσθὲν τοῖς ἐννενήκοντα ἐννέα, εἰς τὴν δεξιὰν αὐτὸς χεῖρα μετέθηκε. Id eſt: *Quapropter ipſi fugiunt per cognitionem nonagenarij noni locum, hoc eſt defectum, figuram ſiniſtræ manus: conſectantur autem unum quod additum numero nonageſimonono ad dexteram eos manum transfert.* Nempe Valentiniani, cùm nonaginta novem ovium Parabolam myſticè per arcanas quaſdam alphabeti ſupputationes exponunt, ad avertendum malum omen, quod ſuſpicabantur ineſſe defectui nonagenarij noni, ac ſiniſtræ qua ejuſdem numeri geſtus efformatur; illud commenti ſunt, ut per additionem unius ad nonaginta novem, centum efficiantur, atque ita non amplius illis in lęva perſiſtendum ſit, ſed ad bonum dexterę omen tranſeundum, in qua centenarij geſtus effingitur. Ex quo loco nihil aliud colligitur; niſi nonagenarium nonum in ſiniſtra, centenarium verò in dextera ſuos habere typos. Porrò an ex hac Irenęi non adulterata ſententia poſſit colligi: ſimilem eſſe centenarij & unitatis geſtum, Pierio judicandum relinquimus; qui verbis Irenæi concinnatis ad libitum alios quidem fallere potuit; ſed perperam intellecta clariſsima Hieronymi ſententia, non niſi ſe voluit ipſe decipere. cum alios qui latinè ſciant ipſa verborum perſpicuitas falli non ſinat. *Porrò centeſimus numerus* (ait Hieronymus) *à ſiniſtra transfertur ad dexteram, & ijſdem quidem digitis, ſed non eadem manu (quibus in læva manu, nuptæ ſignificantur & viduæ) circulum faciens exprimit Virginitatis coronam.* Si quęrimus quinam illi digiti ſint, quibus in læva nuptæ ſignificantur & viduę, eos pollicem eſſe comperimus & indicem, quorum variatis geſtibus triginta, hoc eſt, nuptę; & ſexaginta, hoc eſt, viduę, indicantur. Hiſcemet ergo digitis, ait Hieronymus, typum centeſimi confici, qui ſuo geſtu plectit Virginitatis coronam quamdam, eaque nectitur, ſi unguem index in medio figat artu pollicis; non autem ſi minimus inflectatur, vt contendit Pierius. quia minimus coronę circulum vel plexum ſuæ naturę ductu, vel etiam vi nequit imitari. Deinde is unus digitus, non autem illi ſunt digiti, quibus triginta & ſexaginta exprimebantur. Et ut ſemel dicam, Hieronymus in ſupputatione illorum trium numerorum, ſcilicet, triginta, ſexaginta, & centũ, adhiberi ait diverſas manus, diverſas digitorum notas, ſed digitos eoſdé planè: at Pierius, qui ſe Hieronymum omninò ſequi profitetur, cum notis & manibus digitos etiam variare non dubitat. Verùm quia nos ad Patrum teſtimonia provocavit, aperiat, ſi libet, Pierius illum Epiphanij locum: ὡς ἀπὸ προσώπου ὀνόματος κυρίου διὰ τῆς δεκαοκτὼ, καὶ τῆς ἐνδεξίου εὐλογίας αὐτοῦ διὰ τῆς ἑκατὸν. Sed caveat ne ſi ad ſuas rationes eum quoque detorquere velit, prophanum aliquem ritum admiſceat ſacris illis, quos Orientalium Antiſtitum priſca & arcana conſuetudo in Eulogijs, quas Benedictiones vocant, uſurpare ſolebat. Deniq; tam Eccle-

siastici, quàm Ethnici Scriptores sic in notandis centurijs pollicem indicemque varijs inter se modis adaptant: quemadmodum in millenarijs dandis reliquos digitos adhibent. Ad quod sanè respexit Orontes Artaxerxis gener: qui, ut refert Plutarchus; suæ apud Regem autoritatis jacturam significans; sicut, inquit, Supputatorum digiti nunc myriadas, nunc unitatem referunt, sic Regum amici modò pollent omnia, modò nihil. Cæterum minimus, qui unitatem ponit in læva, idem in dextera mille supputet necesse est. Sed ne Notarum modum excessisse videamur, hęc satis sint.

11 Cùm dicis viginti.] Sanior hæc postrema Coloniensis editio petita fortassis ex illo Giraldi Sphærico Diagrammate, quo vetusti Codices commodè potuerunt emendari; qui sic habebant: *Cùm dicis viginti, summitatem medij digiti inter nodos pollicis & indicis arctè figes*: Giraldum legit etiam Pierius, studiosèque animadvertit incommoda, quæ ex eo gestu sequerentur; unde correctio, si Græcum quoque Autorem conferas, æquè erudita est ac necessaria.

12 Cùm dicis triginta.] Pulchrè Hieronymus eundem gestum prosequitur. *Triginta referuntur ad nuptias, nam & ipsa digitorum coniunctio molli osculo se complectens & fœderans, maritum pingit & coniugem*. Et Apulejus Oratione 2. Apologiæ. In gestu trigesimi numeri, digitos, nempe indicem & pollicem, aperiendos esse dixit, id est molli tactu, & quod ajunt Græci, ἀκροθιγῶς, eorum summitates lambendæ: idque habita ratione gestus denarij, cujus ibidem Apulejus meminit, quo ijdem digiti arctius clauduntur, ita ut indicis unguis propiùs ad radices pollicis inferatur: sicut in denario annotabamus, ad facilius explodendum errorem Mariani, de quo statim.

13 Cùm dicis quadraginta.] Marianus in ijs, quæ ad Hieronymum contra Iovinianum notavit, Apulei locum, quem sæpè citavimus, nihil ad hanc Bedæ χειρονομίαν facere putat. Istamque & illam, de qua ibi mentio fit numerandi rationem, diversas omninò esse arbitratur; quod Apulejus quadraginta significari dicat palma porrecta; atque ob id videatur à Beda discrepare. Verum si omnes supputarij gestus inter se conferantur, numquam tam porrecta, tam aperta, expeditaque palma est, quam cum numerus quadragenarius exprimitur. quòd ut magis magisque liqueat, videamus quadragenarij gestum à Pierio, alieno planè penicillo, non Bedæ, non Græci Autoris, vel Apulei depictum: *Quid si*, inquit, *pollicis eiusdem suffrago lateri vel dorso indicis superinducta sit, ita ut signo crucis facto digiti ambo quantum fieri potest, extendantur, indice tamquam horologij cuiuspiam gnomone prominente, quadraginta significantur*. Verùm, obsecro, quid illæ prominentiæ digitorum, quid illę extensiones, quid illæ compaginationes ad modum crucis faciunt, quam totam palmam impediunt? Quid deorsum inflectimus indicem, & identidem superinducimus pollicem, si, ut Beda docet, sic inflecti debent, ut maneant erecti? Quid demum quemquam digitorum ad palmam inclinamus, si ut Græcus ait, quatuor sunt ad rectam extendendi, & solus pollex ad manus

partem

partem extimam reijciendus ? qua unica ſanè ratione tota manet porrecta palma, ut ait Apulejus .

14 Quingenta in dextera .] Huc ſpectat illud Quintiliani lib. 11. *Geſtus poculum poſcentis , aut virga minantis , aut numerum quingentorum pollice flexo efficientis* &c. Pierius ut ſua ſententia ſtet , quam ſolo flexu pollicis labefactari videt,mavult loco quingentorum , *cum eruditis viris legere quinquaginta* ; neque vidit, quod ſtatim debebat occurrere , quinquaginta non fieri flexo pollice , ſed medio ſiniſtræ manus . quare hic locus Quintiliani totus corruptus eſt, ſi Pierio *& viris doctis* credimus .

15 Cùm dicis ſexaginta.] Idem Hieronymus:*Sexaginta ad viduas, eo quod in anguſtia & tribulatione ſunt poſitæ , unde & in ſuperiore digito deprimuntur* .

16 Cùm dicis 70. Cùm dicis 80.] In hiſce duobus geſtibus modulandis ordine præpoſtero,Beda,Græcuſque Autor utuntur . Nam hic in ſeptuagenario, ille in octogenario medium indicis articulum pollicis ungue ferit . Rurſus hic in octogenario , ille in ſeptuagenario pollicem trans eundem indicis articulum ſubjaculatur . Ordo paululum invertatur,ne vel in hoc diſſentiant, qui nobis ſummo conſenſu Romanorum, Græcorum , Perſarum , Eccleſiaſticorum , prophanorumque Autorum ſupputandi χϱονομίαν tradiderunt , & à temporum ac recentiorum injuria vindicarunt .

COROLLARIVM.

De loquacibus digitis Philoſtr. lib. 1. Iconum in Como docet quomodo digiti collocandi ſint, ut conſoni fiant; his verbis : καὶ ἡ δεξιὰ τοῖς δακτύλοις ὑπεσαλμένοις τὴν ἀϱιστεϱὰν πλήπει εἰς ὃ κοιλον· ἵν' ὦσιν αἱ χϱῆες ξύμφωνοι πλήπομμα τεθϖϖῳ κυμβάλων . Senec. ep. 88.& lib. iii. de Ira cap. 33.Sueton.in Claudio cap.xxi. Tertull. Apologet.xc. Petron. Arbiter in Fragment.Anacreontic :

Tinctus colore Noctis
Manu Puer loquaci
Aegyptius choreutes .

Sidonius Apollinaris lib. ix. ep. ix. *Vt quandoquidem tuos annos iam dextera numeravit, ſæculo prædicatus uno deſideratus altero* &c. Caſſiodor. lib.iv.Var. *His ſunt additæ Orcheſtrarum loquaciſſimæ manus,linguoſi digiti, ſilentium clamoſum , expoſitio tacita , quam Muſa Polyhymnia reperiſſe narratur* . Dubitatur tamen huccine pertineat hic locus , an de ijs notis digitorum intelligendus ſit potius , quibus taciti diſtantes, inter ſe loqui conſueverunt . qua de re idem Caſſiod. col. 24. cap. 26. Iſidorus lib. 1. cap.xxv.de Notis Digitorum.Beda ſub finem Libelli de Indigitatione .

Finis Spicilegij Evangelici .

COLLATIONES
GRAEGI CONTEXTVS
OMNIVM LIBRORVM NOVI TESTAMENTI
IVXTA EDITIONEM
ANTVERPIENSEM REGIAM
CVM XXII. CODICIBVS ANTIQVIS MS.
EX BIBLIOTHECA BARBERINA.

Ad Lectorem

Ioannes Matthæus Caryophilus.

CRÆCAM Novi Teſtamenti editionem, quæ,ut archetypa,Sacrarum Literarum ſtudioſis notiſſima debet eſſe, non privato quorumlibet judicio, ſed publica, & legitima, hoc eſt Sedis Apoſtolicæ, auctoritate probatam,prodire piorum hominum vota optabant. Abſoluti enim operis ratio exigebat,ut quod iampridem in Sacris Biblijs iuxta ſeptuaginta Interpretes, & alijs veteris Teſtamenti voluminibus græcè editis, ſumma diligentia per Sedem Apoſtolicam præſtitum fuit; Id ipſum per eandem non minori ſtudio in Sacroſanctis Evangelijs, & reliqua ſacræ paginæ græcæ editione præſtaretur. Siquidem mira Codicum præſertim impreſſorum varietas, & diſcordia, tàm crebra Lectoribus afferebat incommoda, ut paſſim anceps hęſitaret animus: & quænam pręferenda ut germana lectio; quæ minus amplectenda videretur prorſus ambigeret. Ita in Græcis ipſis fontibus puriores requirere fontes oportuit; & Græcam in Codicibus diſſonantiam ad Græcam rurſus quoad ejus fieri potuit revocare originem; expurgatis ad fidem vetuſtiſſimorum Codicum inutilibus plerumque mutationibus, adjectionibus, & detractionibus; ſive Librariorum vitio, ſive quorumvis audacia in ſacrum textum tot novitates irrepſerint. Conquiſitis igitur iuſſu Sanctiſſimi Domini Noſtri Vrbani VIII. mss. Codicibus venerandæ antiquitatis, è Vaticana potiſſimum, & primarijs in Vrbe Bibliothecis, repertiſque Evangeliorum Codicibus x. Actuum Apoſtolorum, & Epiſtolarum omnium viii. Apocalypſis iv. & Collatione cum textu impreſſo Regij Codicis de verbo ad verbum diligentiſſimè peracta, Opus, Deo favente, abſolutum eſt, certis hiſce univerſim adhibitis regulis.

Primò: ut ſi major pars mss. Codicum cum Vulg. Lat. editione cõvenirent, textus Regij Codicis ad Latinam lectionem conformaretur.

Secundò.

Secundò. Si omnes mss. Codices à Regio, & Vulg. edit. Lat. dissentirent, textus ad fidem Codicum mss. legeretur; sed antiqua lectio ad finem Capitum annotaretur.

Tertiò. Si major pars Codicum mss. differret à Regio, & nihil ex ea discrepantia referret ad textum lat. Vulg. editionis; ut textus ad fidem plurium Codicum corrigeretur, & ad finem Capitum locus correctus notaretur.

Quartò. Ne si vel unus ex mss. Codicibus faveret Vulg. lat. editioni, ad finem Capitum inter annotationes prętermitteretur.

Quintò. Non esse curandum de verbis illis, quę manifestè apparent ab uno Evangelista translata in alium. Vt neque textui quicquam tale adderetur, neque ulla mentio illorum in Annotationibus fieret.

Hisce regulis diligenter observatis, & textus ipse cautissimè emendatus, & singulis Capitibus suæ sunt Annotationes affixæ. In quibus etiam ubi opus fuit, reddita ratio est, cur necesse fuerit à regulis recedere, & textum ipsum, ut erat, integrum magno veritatis fundamento relinquere. Summo namque Dei beneficio ex hac Collatione perspectum illud est; Vulgatam editionem latinam testimonio Græcorum vetustissimorum Codicum, & Autorum esse fidelissimam; & græco illi, ut S. Hieronymus vocat, fonti; cujus ille nitore quatuor Evangelia jussu Damasi emendavit, non immeritò æquiparandam.

ΟΥΡΒΑΝΩΙ ΤΩΙ ΟΓΔΟΩΙ ΑΚΡΩΙ
ΑΡΧΙΕΡΕΙ.

Καινὼ ἀμφὶ Γεαφὼ καινόν πόν@, ΟΥΡΒΑΝΕ, δέξαι
Γνήσι@ ἀυτὸς ἐὼν τῶδε πόνῳ βάσιν@.

παπεινόπατος Δῦλος
Φαγυχίσι@ Αρχιάδι@.

EVAN-

EVANGELIA QVATVOR
iuxta Græcam Editionem Bibliorum Regiorum Antuerpiensium cum X. Mss. Codd. collata.

EVANGELIVM MATTHAEI.

Cap. 1.

Versu 5. ms. 1. τὸν Ἰωβήδ
versu 7. ms. 1. τὸν Ἀσάφ
versu 10. ms. 1. τὸν Ἀμώς
versu 11. ms. 2. Ιωσίας δὲ ἐγέννησε τὸν Ιωακεὶμ, Ιωακεὶμ δὲ ἐγέννησε τὸν Ιεχονίαν καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ.
versu 19. ms. 1. Δειγματίσαι.
versu 25. ms. 1. ἕως οὗ ἔτεκεν υἱὸν τὸν πρωτότοκον αὐτοῦ.

Cap. 2.

versu 6. ms. 1. ἐκ σοῦ γὰρ ἐξελεύσεται ἡγούμενος.
versu 18. ms. 1. κλαυθμὸς καὶ ὀδυρμός. cum Vulgata Latina.

Cap. 3.

versu 13. ponatur in textu ut legunt mss. x. (ἀπὸ τοῦ Ἰορδάνου ad finem capitis annotentut hæc.
versu 9. ms. 1. καὶ ἐκ τῶν λίθων.
versu 11. mss. 7. non legunt, καὶ πυρί.

Cap. 4.

versu 1. ms. 1. ἀνηνέχθη.
versu 2. ms. 1. non legit, ὃ νύκτας τεσσαράκοντα.
versu 8. ms. 1. καὶ δείκνυσι τὰς βασιλείας.
versu 10. ms. 3. ὕπαγε σατανᾶ, cum vulg.
versu 16. ms. 1. καὶ τοῖς καθημένοις ἐν σκότει θανάτου.
versu 24. ms. 1. καὶ ἐξῆλθεν ἡ ἀκοή.

Cap. 5.

versu 22. in ms. 1. non habetur vox, εἰκῇ cum vulg.
versu 27. mss. 9. non legunt, τοῖς ἀρχαίοις.

versu 47.

versu 47.mss.9. τὸυς φίλους ὑμῶν.
versu 47.ms. 1. καὶ ⓐ ἐθνικοὶ ὅ ὡπὸ ποιοῦσιν ; cum vulg.

Cap. 6.

vers. 4.& 6.ms. 1.non legit, ἐν τῷ φανερῷ. cum vulg.
versu 7. ms. 1. ὥσπερ ⓐ ὑποκριταὶ.
versu 12.ms. 1. ἀφὴκαμεν τοῖς ὀφειλέταις.
versu 18. tollatur è textu, quod non habent x. mss. (ἐν τῷ φανερῷ) cum vulgata.

Cap. 7.

versu 19.mss.3. πᾶν δὲν δένδρον.

Cap. 8.

versu 4. ms. 1. δεῖξον τῷ ἱερῷ.
versu 14. ponatur in textu, ut legunt mss.x. (ὁ ἐλθὼν ὁ Ιησοῦς) cum vulgata.
versu 15. mss.2. ὁ διηκόνει αὐτοῖς. cum vulg.
versu 17. ponatur in textu, ut legunt mss.x. (ἡμῶν ἔλαβε.)
versu 28.ms. 1. τῶν γαδαρηνῶν.
versu 31.ms. 1. ἀπόστειλον ἡμᾶς εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων. cum vulg.
vers. 33.mss.2. τῶν δαιμονιζομένων.

Cap. 9.

versu 8. ms. 1. ⓐ ὄχλοι ἐφοβήθησαν. cum vulg.
versu 9. ms. 1. Ματθαῖον ὀνόματι. cum vulg.
versu 11. mss 2. ἐσθίει ὁ τίνει ὁ Διδάσκαλος.
versu 35. mss.3. non legunt, ἐν τῷ λαῷ. cum vulg.

Cap. 10.

versu 4. ms. 1. ὁ Καναναῖος.
versu 8. mss. 9. non legunt, νεκροὺς ἐγείρετε.
versu 12. tollantur è textu verba illa, quæ mss. x. non legunt, (λέγοντες, εἰρήνη τῷ οἴκῳ τούτῳ. a
versu 12. Codd.impressi addunt cum vulg. (λέγοντες, εἰρήνη τῷ οἴκῳ τούτῳ.
versu 14.ms. 1. ἀπὸ τῶν ποδῶν. cum vulg.
versu 29. ms. 1. non habet, ὅπὶ ⓐ γῆν.

Cap. 11.

Cap. 11.

versu 1. ms. 1. ὁτε ϛωτετέλεσεν.
versu 2. ms. 1. ϗὰ τῶ μαθητῶν.
versu 23. ms. 1. μὴ ἕως θεϙνοδυψωθήϛῃ; ἕως ᾅδου καταβήϛῃ. cum vulg.

Cap. 12.

versu 6. mss. 9. μεῖζ@.
versu 13. tollantur è textu verba illa, quæ x. mss. non legunt, nec vulg. (τῷ ὄξει ϗμμιγμένον ἔχον ϗ τλὼ χόλα.)
versu 22. ponantur in textu verba illa, ut habent mss. 8. cũ vulg. (μήτι ϐτός ὄϛτιν ὁ υἱὸς Δαβίδ.)

Cap. 13.

versu 4. ms. 1. τὰ πετεινὰ τοῦ θρανοῦ. cum Vulg.
versu 14. ponatur in textu, ut legũt mss. x. (ϵ ἀναπληροῦϛθϕ ἀυτοῖς)
versu 24. mss. 8. ϖειρον τι.
versu 25. ms. 1: ϵ ἐπέϖειρε ϛιζάνια. cum vulg.
versu 27. mss. 3. ϵν τῷ ἀγρῷ.
versu 32. mss. 4. μϗζ@ τῶν λαχάνων.
versu 32. ponatur in textu, ut legunt mss. 9. cũ vulg. (ὥϛτε ἐλθϵῖν.)
versu 34. mss. 2. οὐδὲν ἐλάλϵι ἀυτοῖς.
versu 36. ms. 1. ϗϕες ἀφησον ἡμῖν τ ϖλῆθ.
versu 40. ms. 1. καταϗλαϵῖϕθϕ. cum vulg.
versu 40. mss. 9. τοῦ αἰῶνϕ τούτου.
versu 55. ms. 1. υἱὸς ἰωσὴφ. cum vulg.

Cap. 14.

versu 5. mss. 4. ἐφοβεῖτο @ ὄχλον.
versu 33. mss. 2. @ οἱ ϵν τῷ πλοίῳ ϖϱοϲεκύνησαν ἀυτῷ.
versu 34. ms. 1. ἐπὶ τὴν γῆν εἰς γεννησαρέτ.

Cap. 15.

versu 12. ponatur in textu, ut legunt mss. 9. cum vulg. (@ φαρι-ϛαῖοι ἀκούσαντες.)
versu 22. ponatur in textu, ut mss. x. cum vulg. (Γωὴ χαναναία.)
versu 25. ponatur in tex. ut mss. 8. cũ vulg. (ϖϱοϲεκύνησεν ἀυτῷ.)
vers. 27. ms. 1. ϵ ναὶ γὰρ τὰ κυνάρια. cum vulg.
vers. 31. mss. 2. ὡϛε ἐδόξαζ@. cum vulg.
vers. 35. ms. 1. γὴ ϖλησθῆναι τῷ ὄχλῳ ἀναπεσεῖν.

vers. 39.

Vers. 39. mss. 4. ἀφέθη. cum vulg.
Vers. 39. ms. 1. μαγαδάν. cum vulg.

Cap. 16.

versu 1. ponatur in textu, ut legunt mss. x. (ὑπιδεῖξαι.)
vers. 3. mss. 3. τῶ καιρῶν ὑ Cωιέπε.
vers. 8. ms. 1. ἄρτους οὐκ ἔχετε. cum vulg.
vers. 11. mss. 6. ὑ περὶ ἄρτων.

Cap. 17.

vers. 4. ms. 1. ποιήσω ὧδε σκηνὰς τρεῖς.
vers. 11. ms. 1. ἔρχεται ⁊ ἀποκαταστήσει. cum vulg.
vers. 20. ms. 1. διὰ τὴν ὀλιγοπιστίαν ὑμῶν.
vers. 25. mss. 4. καὶ ὅτε εἰσῆλθον.

Cap. 18.

vers. 2. ms. 1. αὐτὸ ἐμπροσθεν αὐτῶν.
vers 5. ms. 1. τοιοῦτον ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου.
vers. 11. mss. 2. ζητῆσαι ⁊ σῶσαι.
vers. 14. mss. 2. ἔμπροσθεν τοῦ πατρός μου.
vers. 15. ms. 1. ἐὰν δὲ ἁμαρτήCῃ ὁ ἀδελφός Cου.
vers. 29. ms. 1. non legit, εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ. cum Vulg.
vers. 29. mss. 5. ⁊ ἀποδώσω σοι.
vers. 35. ms. 1. non legit, τὰ παραπτώματα αὐτῶν. cum Vulg.

Cap. 19.

vers. 2. mss. 2. non habent, ἐκεῖ.
vers. 3. mss. 4. καὶ προσῆλθον αὐτῷ φαρισαῖοι.
vers. 17. ms. 1. τί με ἐρωτᾶς περὶ τοῦ ἀγαθοῦ; εἷς ἐστιν ὁ ἀγαθός. cum Vulg.
vers. 20. ms. 1. non legit, ἐκ νεότητός μου.
vers. 29. ms. 1. πολλαπλασίονα λήψεται.
vers. 30. corrigatur mendum in textu, & legatur (οἱ δὲ ἔCχατοι πρῶτοι) ut mss. x.

Cap. 20.

vers. 15. mss. 2. ἢ ὁ ὀφθαλμός Cου. cum Vulg.
vers. 22. mss. x. ἢ τὸ βάπτισμα. Sed verba hæc irrepserunt in textum Matthæi ex x. Marci.

Cap. 21.

verſ. 11. ms. 1.	οὗτός ἐστιν ὁ προφήτης, Ιησοῦς ὁ ἀπὸ.
verſ. 32. ms. 1.	οὐδὲ μετεμελήθητε ὕστερον. cum Vulg.
verſ. 33. mss. 5.	ἄνθρωπος ἦν οἰκοδ. cum Vulg.

Cap. 22.

verſ. 23. ms. 1.	ἐν ἐνείνῃ τῇ ὥρᾳ.
verſ. 39. mss. 8.	ὁμοία αὕτη.
verſ. 45. mss. 4.	Δαβὶδ ἐν πνεύματι καλεῖ.

Cap. 23.

verſ. 5. mss. 2.	πλατύνουσι γὰρ τὰ φυλ. cum Vulg.
verſ. 5. ms. 1,	non habet τῶν ἱματίων αὐτῶν. cum Vulg.
verſ. 6. mss. 4.	φιλοῦσι δὲ τὴν. cum Vulg.
verſ. 7. ms. 1.	ſemel ponit, Ραββί. cum Vulg.
verſ. 21. mss. 4.	καὶ ἐν τῷ κατοικοῦντι αὐτὸν. cum Vulg.
verſ. 25. ms. 1.	καὶ τῆς παροψίδος τοῦ πίνακος.
verſ. 25. ms. 1.	ἐξαρπαγῆς.
ms. 1.	ἁρπαγῆς.
ms. 1.	ἐξ ἁρπαγῆς καὶ ἀκρασίας. cum Vulg.

Cap. 24.

uerſ. 2. mss. 3.	βλέπετε ταῦτα πάντα. cum Vulg.
uerſ. 6. ms. 1.	ἀλλ' οὐκ εὐθέως ὁ τέλος.
uerſ. 14. mss. 2.	καὶ κηρυχθήσεται ὁ εὐαγγέλιον.
uerſ. 18. ms. 1.	μὴ ἐπιστρεψάτω ἆραι. cum Vulg.
uerſ. 25. ms. 1.	προείρηκα ὑμῖν πάντα.
uerſ. 32. mss. 8.	ἐκφύῃ.
uerſ. 36. mss. 4.	εἰ μὴ ὁ πατὴρ μόνος. cum Vulg.
uerſ. 45. ms. 1.	ἐπὶ τῆς οἰκετείας αὐτῶν.
uerſ. 49.	legatur in tex. cum mss. 7. (ἐσθίῃ δὲ καὶ πίνῃ) cum Vulg.

Cap. 25.

Verſ. 13. mss. 3.	non habent verba illa (ἐν ᾗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται. cum Vulg.
uerſ. 16. ms. 1.	καὶ ἐκέρδησεν ἄλλα. cum Vulg.
uerſ. 29. mss. 8.	καὶ ὃ ἔχει, ἀρθήσεται.
uerſ. 31. ms. 1.	καὶ πάντες οἱ ἄγγελοι. cum Vulg.

Cap. 26.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

Cap. 26.

Verſ.3. mss.2. non legunt . καὶ ὁ γραμματεῖς . cum Vulg.
uerſ.26 mss.5. καὶ εὐχαριστήσας ἔκλασε .
uerſ.26.mss.2. τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ . cum Vulg.
uerſ.28.ms.1. τοῦτο ἐστι τὸ αἷμά μου .
uerſ.39.mss.6. καὶ προσελθὼν μικρὸν .
uerſ.48. ponatur in tex.ut legunt mss.x.(ὁ δὲ παραδιδοὺς .
uerſ.50.mss.4. ἐφ' ὃ πάρει . cum Vulg.
uerſ.52.ms.1. ἐν μαχαίρᾳ ἀπολοῦνται . cum Vulg.
uerſ.59.ms.1. non legit , καὶ οἱ πρεσβύτεροι . cum Vulg.

Cap. 27.

Verſ.6.mss.4. κορβωνᾶν . ut Vulg.
uerſ.29.ms.1. περιέθηκαν ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ .
uerſ.35. in textu apponatur obelus ad verba illa , ἵνα πληρωθῇ ὃ ῥηθὲν , &c.uſque ad finem verſus ; cum in mss. x. non legantur .
uerſ.59.mss.2. ἐν σινδόνι , cum Vulg.
uerſ.64.mss.3. non addunt , νυκτὸς . cum Vulg.

Cap. 28.

Verſ.2. mss.3. ἀπὸ τὴν θύρας τοῦ μνημείου .
uerſ.8. mss.3. non legunt verba illa (ὡς δὲ ἐπορεύοντο ἀπαγγεῖλαι τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ) cum Vulg.

EVANGELIVM MARCI.

Cap. 1.

Verſ.1.ms.1. καθὼς γέγραπται ἐν τῷ προφήτῃ : cum vulg.
uerſ.5. ms.1. καὶ οἱ ἱεροσολυμῖται πάντες, καὶ ἐβαπτίζοντο ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῷ cum Vulg.
uerſ.13.ms.1. καὶ ἦν ἐν τῇ ἐρήμῳ . cum Vulg.
uerſ.16.ms.1. καὶ παράγων παρὰ τὴν θάλασσαν . cum Vulg.
uerſ.24.ms.1. λέγων , τί ἡμῖν καὶ σοί . cum Vulg.
uerſ.27.mss.8. συζητεῖν πρὸς ἑαυτούς . cum Vulg. & ſcribendum in tex. (πρὸς αὑτούς .)
uerſ.36.mss.3. καὶ καταδίωξεν . cum Vulg.
uerſ.38.mss.4. ἐλήλυθα . cum Vulg.

uerſ.45. ponatur in textu ; ut legunt mss. x. (ἀλλ' ἐξω ἐν ἐρήμοις .) cum Vulg.

Cap. 2.

Verſ.2. mss.2. καὶ συνήχθησαν πολλοί . cum Vulg.
uerſ.8. mſ.1. ὅτι οὕτως διαλογίζονται . cum Vulg.
uerſ.18.mſ.1. καὶ οἱ Φαρισαῖοι νηστεύοντες . cum Vulg.
uerſ.21.mſ.1. οὐδεὶς ἐπίβλημα . cum Vulg.
uerſ.21.mss.3. τὸ πλήρωμα ἀπ' αὐτοῦ . cum Vulg.

Cap. 3.

Verſ.4. mſ.1. σῶσαι ἢ ἀποκτεῖναι . cum Vulg.
uerſ.5. mſ.1. non legit (ὑγιὴς ὡς ἡ ἄλλη .) cum Vulg.
uerſ.6. mſ.i. πῶς αὐτὸν ἀπολέσωσι . cum Vulg.
uerſ.18.mſ.i. Καναναῖον .
uerſ.29.mſ.i. αἰωνίου ἁμαρτήματος . cum Vulg.
uerſ.31.mſ.i. καὶ ἔρχονται οἱ ἀδελφοί . cum Vulg.
uerſ.32.mſ.1. καὶ λέγουσιν αὐτῷ , ἰδοὺ . cum Vulg.
uerſ 32.mss.2. non habent (καὶ αἱ ἀδελφαί σου) cum Vulg.
uerſ.33.mss.4. ἡ μήτηρ μου καὶ οἱ ἀδελφοίμου . cum Vulg.

Cap. 4.

Verſu 4. expungatur è textu vox illa (οὐρανοῦ) quæ deeſt in mss.x.impreſſi cum Vulg.legunt (τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ)
uerſ. 8. ponatur in tex.ut legunt mss. x. (ἐν τριάκοντα , καὶ ἐν ξ. καὶ ἐν ρ̃ .)
uerſ. 8, impreſſi cum Vulg.legunt (ἓν .λ. καὶ ἓν .ξ̃. καὶ ἓν . ρ̃.)
uerſ.18.mſ.1. Καὶ ἄλλοι εἰσὶν οἱ εἰς τὰς ἀκάνθας. cum Vulg.
uerſ.19.mſ.1. non legit (Τούτου) cum Vulg.
uerſ.24.mss.2. ἀντιμετρηθήσεται . cum Vulg.
uerſ. 24.mſ.i. non habet (τοῖς ἀκούουσιν) cum Vulg.
uerſ.31. legatur in tex. (ὡς κόκκῳ) ut mss.7,cum Vulg.
uerſ.32.mss.2. πάντα τὰ πετεινά .
uerſ.36.mss.2. πλοῖα ἦν . cum Vulg.
uerſ.40.mſ.i. οὐδὲ πίστιν . cum Vulg.

Cap. 5.

Verſ.1.mſ.i. τὴν Γερασηνῶν .
uerſ.3. mſ.i. ἀλύσεσιν οὐκέτι οὐδεὶς .
uerſ 13.mſ.i. εἰς τὴν θάλασσαν ὡς δισχίλιοι . cum Vulg.
uerſ.13. ponatur in tex.ut mss.6.legunt(ἦσαν ὡς δισχίλιοι .)
verſ.14.

uerſ. 14. ms. i. ὁ δὲ βόσκοντες αὐτοὺς. cum vulg.
uerſ. 15. ms. i. καθήμενον, ἱματισμένον. cum vulg.
uerſ. 18. ms. i. αὐτὸν ὁ ἰαθεὶς.
uerſ. 22. ms. i. non habet ἰδοὺ. cum vulg.
uerſ. 25. mss. 3. καὶ γυνὴ οὖσα. cum vulg.
uerſ. 28. ms. i. τοῦ ἱματίου. cum vulg.
uerſ. 36. ms. i. ὁ δὲ Ιησοῦς παρακούσας.
uerſ. 38. ms. i. καὶ ἔρχονται. cum vulg.

Cap. 6.

Verſ. 2. ms. 1. Καὶ οἱ πολλοί.
uerſ. 2. mss. 2. ὅτι καὶ Δυνάμεις τοιαῦται.
uerſ. 11. in ms. 1. deſunt verba illa (ἀμὴν λέγω ὑμῖν ἀνεκτότερον ἔσται Σοδόμοις ἡ Γομόῤῥοις ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ) Vulgata etiam hoc loco ea non legit; ſed videntur irrepſiſſe in tex. Gr. ex 10. Matth.
uerſ. 14. ms. 1. Ιωάννης ὁ Βαπτιστὴς.
Verſ. 15. ponatur in tex. ut 7. mss. legũt (ἄλλοι δὲ ἔλεγον, ὅτι ἠλίας) cum vulg.
uerſ. 16. ms. i. Ιωάννην, αὐτὸς ἠγέρθη. cum vulg.
uerſ. 18. ms. i. τῷ Ηρώδῃ, οὐκ ἔξεστί σοι. cum vulg.
uerſ. 20. mss. 2. καὶ ἀκούων αὐτοῦ.
uerſ. 23. mss. 8. ὃ ἐάν με αἰτήσῃς.
uerſ. 29. ponatur in tex. ut mss. x. legunt (ἐν μνημείῳ.)
uerſ. 30. ms. i. πάντα ὅσα ἐποίησαν. cum vulg.
uerſ. 33. mss. 2. καὶ ἐπέγνωσαν πολλοί. cum vulg.
uerſ. 33. ms. i. non legit (καὶ ἦλθον πρὸς αὐτόν) cum vulg.
uerſ. 36. ms. 1. ἀγοράσωσιν ἑαυτοῖς, τί φάγωσιν.
uerſ. 37. ms. i. καὶ δώσομεν αὐτοῖς. cum vulg.
uerſ. 48. ms. i. καὶ ἰδὼν αὐτοὺς. cum vulg.
uerſ. 51. ms. i. non legit (καὶ ἐθαύμαζον) cum vulg.

Cap. 7.

uerſ. 5. ms. i. καὶ ἐπερωτῶσιν αὐτὸν. cum vulg.
uerſ. 5. ms. i. ἀλλὰ κοιναῖς χερσίν. cum vulg.
uerſ. 14. ms. i. καὶ προσκαλεσάμενος πάλιν τὸν ὄχλον. cum vulg.
uerſ. 17. ms. i. οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ τὴν παραβολήν. cum vulg.
uerſ. 24. ponatur in textu, ut legunt mss. x. (καὶ ἐλθὼν εἰς οἰκίαν)
uerſ. 25. ms. i. ἀλλ' εὐθὺς ἀκούσασα γυνὴ. cum vulg.
uerſ. 25. ponatur in textu, ſicut mss. x. legunt (ὃ θυγάτριον αὐτῆς πνεῦμα.)
uerſ. 26. mss. 3. συροφοινίκισσα.

verſ. 31.

uerſ.31.ms.i. ἐκ τῶν ὁρίων τύρου ἦλθε διὰ σιδῶνος πρὸς. ut vulg.
uerſ.32.ms.i. κωφὸν καὶ μογιλάλον. cum vulg.
uerſ.33.mss.6. καὶ ἀπολαβόμενος.

Cap. 8.

uerſ.1. ms.i. πάλιν πολλοῦ ὄχλου ὄντος. cũ vulg. (ms.1. ὄχλου ἐλθόντος.)
uerſ.3. ſcribendum in tex. ut legunt mss.7. (μακρόθεν ἤκουσι.)
uerſ.7. mss.2. καὶ ταῦτα εὐλογήσας εἶπε. cum vulg.
uerſ.12.ms.i. καὶ ἀναστενάξας τῷ πνεύματι λέγει. cum vulg.
uerſ.13.mss.4. εἰς τὸ πλοῖον.
uerſ.17.mss.2. πῶς οὔπω συνίετε;
uerſ.22.ms.1. καὶ ἔρχονται εἰς βηθ. cum vulg.
uerſ.23.mss.2. τὰς χεῖρας αὐτοῦ. cum vulg.
uerſ.25.ms.i. αὐτοῦ, καὶ διέβλεψεν.
uerſ.25.ms.1. καὶ ἐνέβλεπε τηλαυγῶς ἅπαντα. cum vulg.
uerſ.34.ms.i. εἴτις θέλει ὀπίσωμου. cum vulg.
uerſ.35.mss.2. τοῦ εὐαγγελίου, σώσει αὐτήν. cum vulg.
uerſ.36. legatur in tex. ut legunt mss.x. (ὠφελήσει ἄνθρωπον.)

Cap. 9.

uerſ.6. ponendum in tex. ut legunt mss.x. (ἔκφοβοι.)
uerſ.12.mss.4. καθὼς γέγραπται.
uerſ.22. ponatur in tex. ut legunt mss.x. (καὶ εἰς ὕδατα, ἵνα.) cum vulg.
uerſ.23.mss.2. αὐτῷ, εἰ δύνασαι.
uerſ.28.mss.3. Διατί ἡμεῖς. cum vulg.
uerſ.38.mss.2. ἐπὶ τῷ ὀνόματί σου. cum vulg.
ibidem ms.1. non legit (ὅτι οὐκ ἀκολουθεῖ ἡμῖν.)
uerſ.40.mss.4. καθ' ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν.
uerſ.42.mss.3. ἕνα τῶν μικρῶν τούτων τῶν. cum vulg.

Cap. 10.

uerſ.1. ms.i. τῆς Ιουδαίας πέραν τοῦ Ιορδάνου (ms.1. καὶ πέραν.
uerſ.6. ponatur in tex. ut legunt mss. x. (ὁ Θεὸς ἕνεκεν τούτου.) cum vulg.
uerſ.17.mss.7. προσδραμὼν εἷς.
uerſ.21.ms.1. non legit (ἄρας τὸν σταυρὸν.) cum vulg.
uerſ.25.mss.2. τῆς ῥαφίδος διελθεῖν. cum vulg.
uerſ.32.mss.8. προάγων αὐτοὺς.
uerſ.38.ms.1. ἢ τὸ βάπτισμα. cum vulg.
uerſ.43.ms.1. οὐχ οὕτως δέ ἐστι. cum vulg.
uerſ.44.ms.i. ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος. cum vulg.

НБ ОНУ імені І.І. Мечникова

versu 46. mss.2. ὁ υἱὸς ὑμαῤ. mss.6.legunt, Βαρτιμαῖος.
versu 50.ms.i. ἀναπηδήσας ἦλθε. cum vulg.
versu 52. ponatur in tex.ut legunt mss.8.(ἐ ἠκολούθει τῷ Ιησοῦ.) cum vulg.

Cap. 11,

versu 2. mss.3. ἐφ' ὃν οὔπω ἀδεὶς. cum vulg.
versu 2. ms.1. λύσατε αὐτὸν κ᾽ φέρετε.
versu 6. ms.1. ἐνετείλατο αὐτοῖς ὁ Ιησοῦς.
versu 10.ms.i. εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ πατρὸς ἡμῶν Δαβίδ.
versu 11.mss.8. καὶ εἰς τὸ ἱερόν.
ibidem mss.i. καὶ περιβλεψάμενος πάντας.
versu 23.mss.i. non legit, ὃ ἐὰν εἴπῃ. cum vulg.

Cap. 12.

versu 4. mss.2. κακεῖνος ἐκεφαλαίωσαν. cum vulg.
versu 12.ms.i. τὴν παραβολὴν ταύτην εἶπεν. cum vulg.
versu 27. legendum in tex.ut mss: x. habent (οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς νεκρῶν.) cum vulg.
versu 29. ms.i. Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν.
versu 31. mss.2. ἡ δευτέρα ὁμοία αὐτῇ. cum vulg.

Cap. 13.

Vers.2. mss.3. ὃ μὴ ἀφεθῇ ὧδε.
vers 8. ms.1. καὶ ἔσονται λιμοὶ· ἀρχαὶ ὠδίνων ταῦτα. cum vulg.
vers.11.mss.2. μὴ λαλήσητε. ἀλλ' ὃ ἐὰν. cum vulg.
vers.14.ms.1. non legit (ὃ ῥηθὲν ὑπὸ Δανιὴλ τοῦ προφήτου) & videntur huc irrepsisse ex cap.Matth.24.
versu 32. ponendum in textu,ut legunt mss.7. (ἐκείνης, ἢ ὥρας.) cum vulg.
vers.37.mss.2. ἃ ὑμῖν. cum vulg.

Cap. 14.

vers.2. ms.1. ἔλεγον γάρ.
vers.2. ms.1. θορύβου γένηται. cum vulg.
vers.5. mss.3. τοῦτο δ μύρον πραθῆναι. cum vulg.
vers.12.mss.2. ἑτοιμάσωμέν σοι φαγεῖν δ. cum vulg.
vers.19.mss.2. non legunt (ἐ ἄλλος, μήτι ἐγώ;) cum vulg.
vers.22.ms.1. λάβετε· τοῦτό ἐστι. cum vulg.
vers.27.mss.5. non habent (ἐν ἐμοὶ ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ.)
vers.29. scribendum in textu,ut legũt mss.9.(σκανδαλίζω ὑμᾶς.)

verſ.29.mss.9. non legunt, ἐν σοί.
verſ.31.ms.1. ὁ ὃ ἐν ᾧ λαλεῖ, ἐαύ με.
verſu 34. legendum in textu ut mss. x. (καὶ γρηγορεῖτε. Καὶ προσελθών.) cum vulg.
verſ.45.mss.8. χαῖρε ῥαββὶ ῥαββί.
verſ.51.ms.1. non legit (@ νεανίσκοι.) cum vulg.
verſ.61.ms.1. τῷ θεῷ τῷ ὑλογητῷ. cum vulg.
verſ.64. ms.1. τὰς βλασφημίας.
verſ.70.in ms.1. non habetur (καὶ ἡ λαλιά σου ὁμοιάζει.) cum vulg.
verſ.72.mss.2. καὶ οὗτος ἐκ δευτέρου. cum vulg.

Cap. 15.

verſ.3. tollendum è text.quod deeſt in mss.9. (ἀυτὸς δὲ οὐδὲν ἀπεκρίνατο. cum vulg.
verſ.8. ms.1. καὶ ἀναβὰς ὁ ὄχλος. cum vulg.
verſ.11.ms.1. ἀνέπεισαν ⓦ ὄχλῳ.
verſ.18. expungendum è tex.quod 8.mss.non habent (καὶ λέγει.) cum vulg.

Cap. 16.

verſ.5. mss.2. καὶ ἐλθοῦσαι.
verſ.8. ms.1. εἶχε γὰρ ἀυτὰς. cum vulg.
verſ.16. ſcribendum in textu, ut legunt mss. x. (ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθείς. cum vulg.)

EVANGELIVM LVCAE.

Cap. 1.

Verſ.17. ſcribatur in textu ut legunt mss.x. (Ηλιοι.)
verſ.18.mss.4. ἀγέλεθν· ὡς ἔσαι τοῦτο.
verſ.35. ſcribatur in tex.ut legunt mss.x.(ἐκ σ γεννώμενον ἅγιον)
verſ.35. impreſſi cũ vulg.legunt, καὶ σ γεννώμενον ἐκ σοῦ ἅγιον.
verſ.36.ms.1. καὶ ἀυτὴ συνείληφ. cum vulg.
verſ.39.ms.1. εἰς τ πόλιν.
verſ.49.ms.1. μεγάλα ὁ Δυνατὸς. cum vulg.
verſ.50.mss.3. εἰς γενεαὶ καὶ γενεαὶ. ms.1. εἰς γενεὰς καὶ γενεάς.
verſ.51.mss.3. Διανοίας.
verſ.64. tollenda è textu vox illa, quam mss.x.non habent, (διηνοίχθη. cum vulg.
verſ.66.ms.1. καὶ γὰρ χεὶρ κυρίου. cum vulg.
verſ.75.mss.2. πάσαις ταῖς ἡμέραις ἡμῶν. cum vulg.

Cap. 2.

Verſ.8. ſcribendum in tex.ut mrs.x.legunt (ἡσὶ φυλάσσοντες φυλακὰς.)
uerſ.12.mss.2. ἡσὶ κείμενο@ ἐν φάτνῃ. cum vulg.
uerſ.15.ms.i. ἡσὶ ἀ ποιμένες ἐλάλουν πρὸς. cum vulg.
uerſ.20. ponatur in tex.ut legunt mss.x. (ἡσὶ ὑπέστρεψαν.)
uerſ.21.mss.3. τὸ ὠνομσμένον ὑπ' ἀγγέλ@. cum vulg.
uerſ.22. ſcribatur in tex.ut legunt mss.x. (τῶ καθαρισμῶ αὐτῶν.)
uerſ.22. impreſſi cum vulg.legunt(τῶ καθαρισμῶ ἑαυτῆς.
uerſ.40.ms,i. non addit(πνεύματι) cum vulg.
uerſ.43.ms.i. ἡσὶ οὐκ ἔγνωσαν ἀ γονεῖς αὐτ. cum vulg.
uerſ.45.ms.i. ἡσὶ μὴ εὑρόντες ὑπέστρεψαν εἰς ἱερουσαλήμ, ἀναζητοῦντες αὐτὸν cum vulg.

Cap. 3.

Verſ.2. ſcribatur in tex.ut eſt in mss. x.(ἐπ' ἀρχιερέως.)
uerſ.2. impreſſi cum vulg. ὑπὶ ἀρχιερέων.
uerſ.4.inms.i. deeſt vox (λέγοντος) cum vulg.
uerſ.18.ms.i. τῶ λαῶ.
uerſ.22.ms.i. non addit(λέγουσαν) cum vulg.

Cap. 4.

uerſ.1. ms.i. ἐν τῇ ἐρήμῳ.
uerſ.4.in ms.i. non eſt (λέγων) cum vulg.
uerſ.7. ms.i. ἐαὐ πεσὼν προσκυνήσῃς.
uerſ.8. ms.i. non addit (ὕπαγε ὀπίσω μου Σατανᾶ) cum vulg.
uerſ.9. ponatur in tex.ut legunt mss.x. (υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ.)
uerſ.34.ms.i. οἶδα, ὅτι σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ.
uerſ.42. legendum in textu,ut eſt in mss.7. (ἐπεζήτουν αὐτὸν) cum vulg.
uerſ.43.ms.i. ἡσὶ ἑτέραις πόλεσιν.

Cap. 5.

uerſ.2. ms.i. ἔπλυνον τὰ δίκτυα. cum vulg.
uerſ.6. ms.i. addit, ὃ δίκτυον αὐτῶν (ὥστε μὴ δυνάσθαι ἀναγαγεῖν αὐτό.)
uerſ.15.mss.3. non legunt (ὑπ' αὐτοῦ) cum vulg.
uerſ.19.mss.6. πῶς εἰσενέγκωσιν αὐτόν.
ibidem. ἐμπροσθεν πάντων.
uerſ.33.mss.2. ἡσὶ τῶν φαρισαίων. cum vulg.
uerſ.36.mss.i. ἐπὶ ἱματίῳ καινῷ ῥάκος ἐπιβάλλει.

Cap. 6.

Verſ. 1. ms. 1. non addit δευτεροπρώτῳ.
ibidem. ἀυτοῦ σάχυας.
uerſ. 2. ms. 1. ὁ σὰ ἔξεστιν ἐν τοῖς σάββασιν. cum vulg.
uerſ. 4. ms. 1. καὶ ἔδωκε τοῖς μετ' ἀυτοῦ. cum vulg.
uerſ. 6. ſcribendum in tex. ut legunt mss. 7. (καὶ ἐν ἑτέρῳ σαβ-βάτῳ) cum vulg.
uerſ. 7. ponendum in tex. ut eſt in mss. x. (θεραπεύσῃ, ἵνα.) cum vulg.
uerſ. 7. mss. 2. κατηγορῆν ἀυτοῦ cum vulg.
uerſ. 9. ms. 1. σῶσαι, ἢ ἀπολέσαι. cum vulg.
uerſ. 10. ms. 1. πάντας ἀυτοὺς ἐν ὀργῇ εἶπεν ἀυτῷ.
uerſ. 10. mss. 6. ὃ ἐποίησεν, & ἀπεκατεστάθη ἡ.
ibidem ms. 1. non addit (ὑγιὴς ὡς ἡ ἄλλη) cum vulg.
uerſ. 16. ms. 1. ὃς ἐγένετο προδότης. cum vulg.
uerſ. 18. ms. 1. ἀκαθάρτων ἐθεραπεύοντο. cum vulg.
uerſ. 23. ms. 1. ⓐ πατέρες ὑμῶν.
uerſ. 26. mss. 2. ὑμᾶς πάντες ⓐ ἄνθρωποι.
uerſ. 35. legendum in tex. ut eſt in mss. x. (καὶ ἔστασθε ὑμεῖς ὑμᾶς ⓐ.)
uerſ. 39. ms. 1. εἶπε δὲ & παραβολήν. cum vulg.

Cap. 7.

uerſ. 4. mss. 3. ὦ παρέξῃ τοῦτο. cum vulg.
uerſ. 11. ſcribendum in tex. ut mss. 6. (& ἐπορεύετο ἐν τῷ ἑξῆς.) cum vulg.
uerſ. 11. in ms. 1. non eſt ἱκανοί. cum vulg.
uerſ. 12. mss. 2. καὶ αὐτὴν χήραν. cum vulg.
verſ. 28. mss. 2. non legunt vocem (προφήτης.)
uerſ. 31. expungenda ſunt è tex. verba illa (εἶπε δὲ ὁ Κύριος) deſunt enim in mss. x.
uerſ. 31. ms. 1. impreſſi, & Vulgata Lat. legunt (εἶπε δὲ ὁ Κύριος. πλὴν οὖν
uerſ. 35. ms. 1. καὶ ἐπιμήθη ἡ Σοφία.
uerſ. 37. mss. 2. καὶ ἰδοὺ γυνὴ ἥτις ἦν ἐν τῇ πόλει ἁμαρτωλός. cum vulg.
uerſ. 42. mss. 2. τίς οὖν αὐτῶν πλεῖον ⓐ ἀγαπήσει αὐτόν;

Cap. 8.

verſ. 3. mss. 4. καὶ Σωσάννα.
ibidem mss. 8. διηκόνουν αὐτοῖς.
uerſ. 4. ms. 1. ὄχλου πολλοῦ. cum vulg.
uerſ. 9. in ms. 1. non eſt (λέγοντες) cum vulg.
uerſ. 20. mss 1. non habet vocem (λεγόντων) cum vulg.

uerſ.24.mss.9. ἐπιστάτα ἐπιστάτα ἀπολλύμεθα.
uerſ.26.ms.1. τῶν γερασηνῶν. cum vulg.
uerſ.31.mss.2. καὶ παρεκάλουν αὐτὸν. cum vulg.
uerſ.34. ponatur in textu, ut eſt in mss.9. (οἱ βόσκοντες τὸ γεγενημένον, ἔφυγον, καὶ ἀπήγγειλαν) cum vulg.
uerſ.37.ms.1. τὸ πλῆθος τῆς πόλεως καὶ περιχώρου.
uerſ. 48.ms.1. ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ· θυγάτηρ. &c. cum vulg.
uerſ.51. legatur in textu, ut habent mss.9. cum vulg. (ἐλθὼν δὲ εἰς τὴν.)
uerſ.51.mss 1. εἰσελθεῖν σὺν αὐτῷ οὐδένα. cum vulg.
uerſ.54.ms.1. αὐτὸς δὲ κρατήσας τῆς χειρὸς αὐτῆς. cum vulg.

Cap. 9.

verſ.3. ms.1. μήτε ῥάβδον. cum vulg.
uerſ.12.ms.1. ἀπόλυσον τοὺς ὄχλους. cum vulg.
uerſ.17.ms.1. καὶ ἦραν τὸ περισσεῦσαν αὐτοῖς.
uerſ.23.mss.9. καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολ.
uerſ.31.mss.9. ἔλεγον τὴν δόξαν αὐτοῦ.
uerſ.47 mss.2. εἰδὼς ⊕ διαλογισμὸν τῆς καρδ.
uerſ.48.ms.1. οὗτός ἐστι μέγας. cum vulg.
verſ.49. ponatur in textu ut habent mss. x. (ἐκβάλλοντα δαιμόνια.)
uerſ.50.mss.3. καθ' ὑμῶν, ὑπὲρ ὑμῶν ἐστιν. cum vulg.
uerſ.52.ms.1. εἰς πόλιν σαμαρειτῶν. cum vulg.
uerſ.54.ms.1. non legit (ὡς καὶ ἠλίας ἐποίησεν) cum vulg.
uerſ.55.ms.1. non addit (ὑμεῖς) cum vulg.
uerſ.59.mss.3. καὶ ἐπετίμησεν αὐτοῖς, καὶ ἐπορεύθησαν.
uerſ.57.in ms.1. deeſt (Κύριε) cum vulg.
uerſ.61.ms.1. ἀποτάξασθαι πᾶσι τοῖς εἰς ⊕.

Cap. 10.

verſ.1. ms.1. ἑβδομήκοντα δύο. cum vulg.
uerſ.11.ms.i. addit (ἐκ τῆς πόλεως ὑμῶν εἰς τοὺς πόδας.
uerſ.12.mss.5. λέγω ὑμῖν. cum vulg.
uerſ.15.ms.i. ἕως ᾅδου καταδύσῃ. cum vulg.
uerſ.17.ms.i. ⊕ ἑβδομήκοντα δύο. cum vulg.
uerſ.19.ms.i. ἰδοὺ δέδωκα ὑμῖν. cum vulg.
uerſ.21.ms.i. τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ ὁ Ιησοῦς. cum vulg.
uerſ.22.mss.8. addunt (καὶ στραφεὶς πρὸς τοὺς μαθηθὰς εἶπε· πάνταμοι.
uerſ.23.ms.i. non legit (κατ' ἰδίαν. cum vulg.
uerſ.25.ms.i. πειράζων αὐτόν cum vulg.
uerſ.28 ms.1. τοῦτο ποίει, καὶ σώζη. ms.i. καὶ σώσῃ.
uerſ.30.mss.3. οἱ καὶ ἐξέδυσαν αὐτὸν. cum vulg.

НБ ОНУ імені І.І. Мечникова

uerſ.35.ms.i. καὶ ἐπὶ τὴν ἄυριον ἐκβαλὼν ἔδωκε δύο δηνάρια τῷ πανδοχεῖ, καὶ εἶπεν, ἐπιμελ. cum Vulg.
uerſ.39.ms.i. παρὰ τοὺς ποδας τοῦ Κυρίου. cum Vulg.
uerſ.41.ms.i. εἶπεν αὐτῇ ὁ Κύριος. . cum Vulg.

Cap. 11.

Verſ.2. msi.. πάτερ ἁγιασθήτω τὸ ὄνομαζου, ἐλθέτω ἡ βασιλεία ζου. τὸν ἄρτον ἡμῶν ὦ ἐπιούσιον. cum Vulg.
uerſ.4 ms.i. καὶ γὰρ καὶ αὐτοῖ ἀφίεμεν. cum Vulg.
ibidem ms.1. non addit (ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ) cum Vulg.
Verſ.5. mss.2. καὶ ἐρεῖ αὐτῷ, φίλε. cum Vulg.
uerſ.6. mss.8. φίλος παρεγένετο.
uerſ.11. ponendum in tex.ut eſt in mss.x (μὴ λίθον ἐπιδώσει αὐτῷ)
rurſus ibidem corrigendum in tex.Regiæ, ut legatur (ἢ καὶ ἰχθῦν) ut mss.x.& vulg.
uerſ.15.mss.2. τῷ ἄρχοντι.
uerſ.25.ms.i. εὑρίσκει σχολάζοντα, σεσαρωμένον.
uerſ.29.ms.i. ἡ γενεὰ αὕτη γενεὰ πονηρά ἐστι. cum Vulg.
uerſ.32. corrigendum in tex.Regiæ, & legendum (ὅτι μετενόησαν) ut vulg.& mss.x.
uerſ.34.mss.2. ἐστὶν ὁ ὀφθαλμός σου. ὅταν ὁ ὀφθαλμός σου. cum Vulg.
ibidem mss.6. καὶ ὅλον τὸ σῶμασου.
ibidem mss.3. καὶ τὸ σῶμαζου σκοτεινὸν ἔσται. cum Vulg.
uerſ.42.ms.2. ταῦτα δὲ ἔδει. cum Vulg.
uerſ.44. legatur in tex.ut eſt in mss.9. (καὶ οἱ ἄνθρωποι περιπατοῦντες.)
uerſ.50.ms.i. τὸ ἐκκεχυμένον ἀπὸ καταβ. cum Vulg.
Verſ.51.ms.i. τοῦ θυσιαστηρίου καὶ τοῦ ναοῦ. cum Vulg.
uerſ.53.mss.2. δεινῶς ἔχειν. mss.7. δεινῶς ἐνέχειν. cum Vulg.
ibidem mss.2. καὶ ἀποστομίζειν αὐτόν. cum Vulg.

Cap. 12.

uerſ.8. ponendum in tex.ut legunt mss.x. (ὁμολογήσει ἐν αὐτῷ)
uerſ.11.ms.i. εἰσφέρωσιν ὑμᾶς.
uerſ.14.ms.i. κατέστησε κριτὴν.
uerſ.21. καὶ μὴ εἰς Θεὸν πλουτῶν (mss. 3. addunt. ταῦτα λέγων ἐφώνει. ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω.
uerſ.30.ms.i. χρήζετε τούτων ἁπάντων.
uerſ.46.mss.2. μετὰ τῶν ὑποκριτῶν θήσει.
uerſ.48.mss.2. περισσότερον ἀπαιτήζουσιν αὐτόν.

Cap.13.

Cap. 13.

uerſ.4. mss.2. δοκεῖτε, ὅτι αὐτοὶ ὀφειλέται. cum vulg.
uerſ.15.mss.4. ὑποκριτά, ἕκαστος ὑμῶν.
uerſ.24.ms.i. στενῆς θύρας.
uerſ.25.ms.i. Κύριε ἄνοιξον ἡμῖν. cum Vulg.
uerſ.32.ms.i. καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, cum vulg.
uerſ.34. ponatur in tex.ut habent mss.6. (ὃν τρόπον ὄρνις τὴν ἑαυτῆς] cum vulg.
uerſ.34.ms.i. καὶ οὐκ ἠθελήσατε. cum vulg.
uerſ.35.mss.5. non legunt [ἔρημος.

Cap. 14.

uerſ.5. mss.8. υἱὸς ἢ βοῦς.
uerſ.9. ms.i. ἐρεῖ, οὐ δός τούτῳ τόπον.
uerſ.15.mss.i. φάγεται ἄρτον. cum vulg.
uerſ.21.ms.i. ὁ δοῦλος ἀπελθὼν. cum vulg.
uerſ.24.mss.4. addunt[τῶν δείπνων. πολλοὶ γάρ εἰσι κλητοὶ ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί]
uerſ.28.mss.4. ἐξ ὑμῶν θέλων. cum vulg.
uerſ.30.ms.1. ἀλλ' ἔξω βάλλουσιν. cum vulg.

Cap. 15.

uerſ.17.ms.i. λιμῷ ὧδε ἀπόλλυμαι. cum vulg.
uerſ.19.mss.3. οὐκέτι εἰμὶ ἄξιος. cum vulg.
uerſ.22.ms.1. ταχὺ ἐξενέγκατε. cum vulg.
uerſ.29.mss.3. τῷ πατρὶ αὐτοῦ. cum vulg.

Cap. 16.

uerſ.4. mss.9. ὅταν μεταστῶ. ms.i. ὅταν μεταπεσῶ. cum vulg.
uerſ.6. ms.i. ἑκατὸν κάδους. cum vulg.
uerſ.15. ſcribendum in tex.ut legunt mss7.[ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.]
uerſ.15.mss.3. τοῦ Θεοῦ ἐστιν. cum vulg.
uerſ.18.ms.i. καὶ ὁ ἀπολελυμένην. cum vulg.
uerſ.25.mss. ἐπὶ ἀπέλαβες τὰ ἀγαθά σου. cum vulg.
uerſ.26.ms.i. μηδὲ ἐκεῖθεν πρὸς ἡμᾶς. cum vulg.

Cap. 17.

uerſ.4. mss.9. ἐπιστρέψῃ λέγων.
uerſ.7. ms.i. ὃς ἐλθόντι ἐκ τοῦ ἀγροῦ. cum vulg.
ibidem mss.2. ἐρεῖ αὐτῷ εὐθέως. cum vulg.

verſ. 12. ms. 1.	ἀνέστησαν πόῤῥωθεν.
uerſ. 16. ms. 1.	εὐχαριστῶν τῷ Θεῷ.
uerſ. 22.	ſcribendum in textu, ut legũt mss. x. (εἶπε δὲ πρὸς τοὺς μαθητὰς) cum vulg.
uerſ. 28. ms. 1.	ὁμοίως καθὼς ἐγένετο ἐν ταῖς. cum vulg.
uerſ. 33. mss. 2.	ζωοποιήσει αὐτὸ.
uerſ. 36. in mss. 9.	deſunt verba illa (δύο ἔσον) ἐν τῷ ἀγρῷ, ὁ εἷς παραληφθήσεται, καὶ ὁ ἕτερος ἀφεθήσεται).
uerſ. 37. mss. 2.	ὅπου τὸ πτῶμα.

Cap. 18.

uerſ. 1. mss. 6.	προσεύχεσθαι αὐτοὺς.
uerſ. 4. mss. 3.	καὶ οὐκ ἤθελον ἐπὶ χρόνον. cum vulg.
uerſ. 7. ms. 1.	τὴν ἐκδίκησιν τῶν βοώντων.
ibidem ms. 1.	καὶ μακροθυμεῖ ἐπ' αὐτοῖς.
uerſ. 8.	ponendum in textu, ut legunt mss. x. [λέγω ὑμῖν ὅτι] cum vulg.
uerſ. 9. ms. 1.	καὶ ἐξουθενοῦντας τοὺς πολλοὺς.
uerſ. 14.	corrigendus error in tex. Regiæ, & legend. (ἢ ἐκεῖνος.)
uerſ. 14. mss 1.	αὐτοῦ παρ' ἐκεῖνον. cum vulg.
uerſ. 15. ms. 1.	ἐπετίμων αὐτοῖς. cum vulg.
uerſ. 22. ms. 1.	καὶ δὸς πτωχοῖς. cum vulg.
uerſ. 25. ms. 1.	ῥαφίδος διελθεῖν. cum vulg.

Cap. 19.

uerſ. 2. ms. 1.	ὀνόματι Ζακχαῖος. cum vulg.
uerſ. 4.	ponendum in tex. ut legunt mss. 9. (καὶ προδραμὼν. cum vulg.
uerſ. 4.	corrigendus error in tex. Regiæ, & legendum (ὅτι δι' ἐκείνης.)
uerſ. 15.	ponendum in tex. ut legunt mss. 9. (καὶ εἶπε φωνηθῆναι) cum vulg.
uerſ. 23.	ponendum in tex. ut legunt mss. 9. (τὸ ἀργύριόν μου ἐπὶ τράπεζαν) cum vulg.
uerſ. 34. mss. 3.	οἱ δὲ εἶπον, ὅτι ὁ Κύριος. cum vulg.
uerſ. 46. mss. 2.	γέγραπται, ὅτι οἶκός μου. cum vulg.

Cap. 20.

uerſ. 19. mss. 4.	καὶ ἐφοβήθησαν τὸν λαόν· ἔγνωσαν γὰρ. cum vulg.
uerſ. 20. mss. 4.	αὐτοῦ λόγον.
uerſ. 24. mss. 3.	δηνάριον. οἱ δὲ ἔδειξαν. καὶ εἶπεν, τίνος ἔχει, &c.
uerſ. 28. ms. 1.	ἄτεκνος ᾖ. cum vulg.

verſ. 33.

uerſ.33.mss.3. τίνος αὐτῶν ἔσται γυνὴ. cum vulg.
uerſ.35.mss.8. οὔτε ἐκγαμίζονται.
uerſ.46.ms.i. καὶ τῶν θελόντων.

Cap. 21.

uerſ.4. mss.3. poſt, ἔβαλεν, addunt (ταῦτα λέγων ἐφώνει ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω. Καὶ τινων.
uerſ.19.ms.i. κτήσεσθε τὰς ψυχάς. cum Vulg.
uerſ.26.ms.i. ἀποψυχούντων.
uerſ.26. legendum in tex.ut habent mss.x. [ὧν ἐπερχομένων τῇ οἰκουμένῃ] cum Vulg.
uerſ.30.ms.i. ὅτι ἐγγὺς τὸ θέρος. cum Vulg.

Cap. 22.

uerſ.6. ms.i. αὐτὸν ἄτερ ὄχλου. cum Vulg.
uerſ.16. ms.i. οὐ μὴ φάγω αὐτὸ. cum Vulg.
uerſ.18.mss.2. οὐ μὴ πίω ἀπὸ τοῦ νῦν ἀπὸ τοῦ.
uerſ.30.mss.6. ἐπὶ τῆς τραπέζης μου, καὶ καθίσεσθε.
uerſ.36.mss.2. πωλησάτω τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, καὶ ἀγορασάτω. cũ vul.
uerſ.42.mss.5. παρένεγκε τὸ ποτήριον. cum Vulg.
uerſ.47.mss.3. τῶν δώδεκα προῆγεν αὐτοὺς.
uerſ.52.mss.7. ἐπ' αὐτὸν ἀρχιερεῖς.
uerſ.55.ms.i. καὶ περικαθιζάντων. cum Vulg.
uerſ.57.mss.4. ὁ δὲ ἠρνήσατο λέγων.
uerſu 61. mss.2. φωνῆσαι σήμερον, ἄπαρν.
uerſ.66.mss.6. καὶ ἀνήγαγον αὐτὸν.
uerſ.68.ms.i. ἐὰν δὲ ἐπερωτήσω.
uerſ.69.ms.i. ἀπὸ τοῦ νῦν δὲ ἔσται. cum Vulg.

Cap. 23.

uerſ.2. mss.5. τὸ ἔθνος ἡμῶν. cum Vulg.
ibidem ms.i. καὶ λέγοντα. cum Vulg.
uerſ.8. ms.i. ἐξ ἱκανοῦ χρόνου. cum Vulg.
uerſ.8. corrigendum mendum in Reg. & legenddũ ut mss.x. (καὶ ἤλπιζέ τι σημεῖον.
uerſ.14.mss.3. ὡς διαστρέφοντα τὸν λαόν.
uerſ 20.ms.i. προσεφώνησεν αὐτοῖς. cum Vulg.
uerſ.23.in ms.i. deeſt vox (καὶ τῶν ἀρχιερέων) cum Vulg.
uerſ.27.ms.i. ἐκόπτοντο. cum Vulg.
uerſ.35.mss.2. ἐξεμυκτήριζον δὲ αὐτὸν καὶ. cum Vulg.
verſ.44.ms.i. καὶ ἦν ἤδη ὡσεὶ ὥρα ἕκτη.
uerſ.46.mss.2. παρατίθεμαι τὸ πν. cum vulg.

Cap.24.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

Cap. 24.

Vers. 1. in ms. 1. non est (καὶ ἦνες σὺν αὐτοῖς) cum vulg.
vers. 4. ms. 1. ὃν ἐωθῆτε ἀρταπίσαι. cum vulg.
vers. 11. ms. 1. λῆρος τὰ ῥήματα ταῦτα. cum vulg.
vers. 28. ms. 1. προσεποιήσατο. cum vulg.
vers. 29. ms. 1. καὶ κέκλικεν ἤδη ἡ ἡμ.
vers. 36. scribendum in text. ut legunt mss. 9. (λαλουῦσιν, αὐτὸς ὁ Ιησοῦς) cum vulg.
vers. 49. ms. 1. ἐν τῇ πόλει, ἕως ὅ. cum vulg.

EVANGELIVM IOANNIS.

Cap. 1.

Vers. 16. ms. 1. ὅτι ἐκ τοῦ πληρώματος.
vers. 28. ms. 1. ταῦτα ἐν Βεθαβαρᾷ.
vers. 41. ms. 1. ὅτος πρῶτον τὸν. cum vulg.
vers. 41. scribendum in textu, ut legunt mss. x. (μεθερμηνευόμενος Χριστός.)

Cap. 2.

vers. 12. ms. 1. μὴ ταῦτα κατέβη.
vers. 17. ms. 1. κατέφαγέ με. cum vulg.
vers. 22. ponendum in text. ut legunt mss. x. (τοῦτο ἔλεγεν. καὶ ἐπίστευσε) cum vulg.
vers. 24. mss. 3. γινώσκειν πάντα.

Cap. 3.

vers. 25. mss. 9. μετὰ Ἰουδαίου.

Cap. 4.

vers. 1. mss. 9. ἔγνω ὁ Κύριος ὅτι.
vers. 3. mss. 9. καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν.
vers. 27. ms. 1. καὶ ἐθαύμαζον, ὅτι. cum vulg.
vers. 35. scribendum in text. ut legunt mss. 8. (ὅτι ἔτι τετράμηνος) cum vulg.
vers. 41. ponendum in text. mss. x. legunt (ἐπίστευσαν διὰ τὸν λόγον αὐτοῦ.
vers. 41. impressi, & Vulgata Lat. legunt (ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν διὰ.

uerſ.42.ms.i. non addit, ὁ Χριστὸς. cum vulg.
uerſ.47, corrigendus error in Regia, ut legatur (καὶ ἰάσηται αὐτοῦ τὸν υἱὸν) mss.x.cum vulg.

Cap. 5.

uerſ.2. ms.i. ἑβραϊστὶ Βηθσαϊδὰ. cum Vulg.
uerſ.4. ms.i. ἄγγελος γὰρ Κυρίου. cum Vulg.
uerſ.5. ms.i. ἐν τῇ ἀσθενείᾳ αὐτοῦ. cum Vulg.
uerſ.30.ms.i. non addit, πατρὸς. cum Vulg.

Cap. 6.

uerſ.10.mss.2. ἀνέπεσον οὖν οἱ ἄνθρωποι, ἄνδρες.
uerſ.11.ms.i. ἔλαβεν οὖν τοὺς ἄρτους ὁ Ιησοῦς, καὶ εὐχαριστήσας διέδωκε τοῖς ἀνακειμένοις. cum Vulg.
uerſ.14.ms.i. ἃ ἐποίησε σημεῖα.
uerſ.15.mss.4. βασιλέα, ἀνεχώρησεν.
uerſ.22.ms.i. εἶδον ὅτι πλοιάριον. cum vulg.
ibidem ms.i. non legit verba illa (ἐκεῖνο, εἰς ὃ ἐνέβησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ cum vulg.
uerſ.28. ſcribēdum in tex.ut legunt mss. 9.(τὶ ποιῶμεν)cū vulg.
uerſ.45.mss.4. πᾶς ὁ ἀκούσας παρὰ τοῦ πατρὸς. cum vulg.
uerſ.51.ms.i. σάρξ μου ἐστὶν ὑπὲρ τῆς τοῦ Κόσμου ζωῆς. cum vulg.
uerſ.52.ms.i. τὴν σάρκα αὐτοῦ φαγεῖν. cum vulg.
uerſ.55.ms.i. ἀληθής ἐστι βρῶσις, καὶ ὃ αἷμα μου ἀληθής ἐστι πόσις.
uerſ.58.mss.2. ὁ τρώγων μου τοῦτον τὸν ἄρτον.
uerſ.63.ms.i. ἃ ἐγὼ λελάληκα ὑμῖν. cum vulg.
uerſ.69.ms.i. ὅτι σὺ εἶ ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ.

Cap. 7.

uerſu 22. ſcribendum in tex.ut legunt mss.x.(ἐκ τοῦ μωσέως ἐστὶν.)
uerſ.26.mss.6. ὅτι οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ Χριστός.
uerſ.31.mss.7. σημεῖα τούτων ποιήσει.
uerſ.39.ms.i. ἦν πνεῦμα ἅγιον δεδόμενον. cum vulg.
uerſ.40.mss.2. ἀκούσαντες τὸν λόγον τοῦτον. cum Vulg.

Cap. 8.

Duo mss.Codd. prætermittunt undecim integros verſus viij. Capitis; videlicet ab illis verbis, Ιησοῦς δὲ ἐπορεύθη, uſque ad illa, ἀπὸ τοῦ νῦν μηκέτι ἁμάρτανε.
uerſ.2. ms.i. ὄρθρου δὲ πάλιν βαθέος ἦλθεν ὁ Ιησοῦς εἰς τὸ ἱερὸν, καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἦρχ.

uerſ.3. mss.3. ἄγουσι δὲ καὶ φαρισαῖοι γυναῖκα.
uerſ.4. mss.3. λέγουσιν αὐτῷ πειράζοντες, διδάσκαλε.
αὕτη ἡ γυνὴ εἴληπται ἐπ' αὐτοφώρῳ μοιχευομένη.
uerſ.5 .mss.4. ἐν δὲ τῷ νόμῳ Μωσῆς ἐνετείλατο ἡμῖν τὰς τοιαύτας λιθάζειν. cum vulg.
uerſ.6. mss.3. ἵνα σχῶσι κατηγ. cum vulg.
uerſ.6. mss.2. κατέγραφεν εἰς τὴν γῆν.
uerſ.6.in mss.5. deſunt verba illa (μὴ προσποιούμενος) cum vulg.
uerſ.7. mss.2. ἐπεροτῶντες.
ibidem ms.i. ἀναβλέψας εἶπεν αὐτοῖς.
uerſ.9. mss.4. non legunt verba illa (καὶ ὑπὸ τῆς συνειδήσεως ἐλεγχόμενοι) cum Vulg.
uerſ.9. mss.2. non legunt (ἕως τῶν ἐσχάτων) cum vulg.
uerſ.10.mss.4. non addunt (καὶ μηδένα θεασάμενος πλὴν τῆς γυναικὸς) cum vulg.
uerſ.10.mss.5. εἶπεν αὐτῇ γύναι, ποῦ εἰσιν καὶ κατήγοροί σου. cum vulg.
uerſ.11.mss.2. εἶπε δὲ ὁ Ιησοῦς, οὐδὲ ἐγώ σε κρινῶ. πορεύου, καὶ μηκέτι ἁμάρτανε.
uerſ.14.mss.4. ἢ ποῦ ὑπάγω.
uerſ.21.ms.i. καὶ ζητήσετέ με, καὶ οὐχ εὑρήσετέ με, καὶ ἐν τῇ ἁμ.
uerſ.23.ms.i. καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· ὑμεῖς. cum vulg.
uerſ.26.mss.3. ταῦτα λαλῶ εἰς τὸν κόσμον. cum vulg.
uerſ.42. ſcribendum in textu, ut legunt mss. 7. (εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ιησοῦς) cum vulg.
uerſ.53. ſcribendum in tex. ut mss. 7. (τίνα σεαυτὸν ποιεῖς) cum vulg.
uerſ.57.ms.i. τεσσαράκοντα ἔτη.
uerſ.59.ms.i. omittit illa poſtrema verba (διελθὼν διὰ μέσου αὐτῶν, καὶ παρῆγεν οὕτως) cum vulg.

Cap. 9.

uerſ.9. ms.i. ἄλλοι δὲ οὐχί, ἀλλ' ὅμοιος αὐτῷ ἐστιν. cum vulg.
uerſ.11.ms.i. ὁ ἄνθρωπος λεγόμενος. cum vulg.
uerſ.16.ms.i. καὶ σχίσματα ἦν ἐν αὐτοῖς.
uerſ.26.ms.i. εἶπον οὖν αὐτῷ, τί ἐποίησέ σοι. cum vulg.
uerſ.28. ponendum in textu, ut legunt mss. x. (ἐλοιδόρησαν αὐτόν)
uerſ.28. in impreſſis, & Vulg.Lat.legitur, ἐλοιδόρησαν οὖν αὐτόν)

Cap. 10.

uerſ.8. mss.4. πάντες ὅσοι ἦλθον πρὸ ἐμοῦ, κλέπται.
uerſ.14.ms.i. καὶ γινώσκω τὰ ἐμά, καὶ γινώσκουσί με τὰ ἐμ. cum vulg.
uerſ.34.ms.i. ὅτι ἐγὼ εἶπα, θεοί ἐστε. cum Vulg.

uerſ.38.

uerſ.38.ms.i. κἀγὼ ἐν τῷ πατρί. cum Vulg.
uerſ.39.ms.i. ἐκ τῶν χειρῶν αὐτῶν. cum Vulg.

Cap. 11.

uerſ.19. ponendum in textu ut legunt mss. x. (πρὸς τὰς περὶ μαρθαν καὶ)
uerſ3.1.mss.2. δόξαντες, ὅτι ὑπάγει.
uerſ.41.ms.i. non legit (οὗ ἦν τεθνηκὼς κείμενος) cum vulg.
uerſ.45. ſcribendum in textu ut legunt mss. 9. (καὶ θεασάμενοι ἃ ἐποίησαν) cum vulg.

Cap. 12.

uerſ.5. ms.i. διακοσίων.
uerſ6. ms.i. ἔχων τὰ βαλλόμενα ἐβάς. cum vulg.
uerſ.7. ms.i. ἵνα εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ ἐνταφιασμοῦμου τηρήσῃ αὐτό. cum vul.
uerſ.19.ms.i. ὅτι οὐκ ὠφελεῖ οὐδέν. cum Vulg.
uerſ.31. ponendum in tex.ut legitur in mss.x. (νῦν κρίσις ἐστὶ τοῦ κόσμου τούτου.)
uerſ.31. impreſſi, & Vulg. Lat. legit, τοῦ κόσμου, nec addit τούτου.
uerſ.35.ms.i. ὃ φῶς ἐν ὑμῖν ἐστί. cum Vulg.
uerſ.47.ms.i. τῶν ῥημάτων, καὶ μὴ φυλάξῃ. cum Vulg.

Cap. 13.

uerſ.2. ms.1. εἰς τὴν καρδίαν, ἵνα παραδῷ αὐτὸν Ιούδας Σίμωνος Ισκαριώτου. cum Vulg.
uerſ.24.ms.i. Σίμων Πέτρος, καὶ λέγει αὐτῷ. εἰπὲ, τίς ἐστιν, περὶ οὗ λέγει.
uerſ.15.mss.5. ἐκεῖνος οὕτως ἐπὶ ὃ στῆθος.
uerſ.31.ms.i. ὅτε οὖν ἐξῆλθε. cum Vulg.

Cap. 14.

uerſ.2. ms.i. ὅτι πορεύομαι. cum Vulg.
uerſ.12.mss.3. πρὸς τὸν πατέρα πορεύομαι. cum Vulg.
uerſ.17.mss.2. ὅτι ἐν ὑμῖν μένει, καὶ ἐν ὑμῖν ἐστι.
uerſ.22.ms.i. Κύριε τί γέγονεν. cum Vulg.
uerſ.28.ms.i. ἐχάρητε ἂν, ὅτι πορεύομαι πρὸς τὸν πατέρα· ὅτι ὁ πατήρμου &c. cum Vulg.

Cap. 15.

uerſ.6. mss.2. καὶ συνάγουσιν αὐτό. cum Vulg.
uerſ.8. ms.3. καὶ γένησθε ἐμοὶ μαθηταί. cum Vulg.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

uerſ. 11. ms. i. ἡ ἐμὴ ἐν ὑμῖν ἡ. cum Vulg.
uerſ. 13. ms. i. ἡ ἵνα τὶς τ̄ ψυχήν.
uerſ. 14: ms. i. ὃ ἐγὼ ἐντέλλομαι ὑμῖν.
uerſ. 15. ms. i. ὅσα ἤκουσα παρά. cum Vulg.
uerſ. 20. ms. i. τοῦ λόγου μου, ὃν ἐγὼ. cum Vulg.

Cap. 16.

uerſ. 3. legendum in textu, ut legunt mss. x. (καὶ ταῦτα ποιήσουσιν, ὅτι οὐκ. cum Vulg.
uerſ. 3. impreſſi cum Vulg. Lat. legunt. ποιήσουσιν ὑμῖν, ὅτι.
uerſ. 9. ms. i. ὅλη οὐκ ἐπίστευσαν εἰς ἐμέ. cum Vulg.
uerſ. 10. ms. i. πρὸς Ⓜ πατέρα ὑπάγω. cum Vulg.
uerſ. 23. ms. i. ἂν τι αἰτήσητε Ⓜ πατέρα, δώσῃ ὑμῖν.
uerſ. 25. ms. i. ὑμῖν. ἔρχεται ὥρα. cum Vulg.

Cap. 17.

uerſ. 1. ms. i. ἵνα ὁ υἱός σου δοξάσῃ σε. cum vulg.
uerſ. 11. mss. 2. ἐν τῷ ὀνόματί σου, ᾧ δέδωκάς μοι.
ibidem mss. 3. καθὼς καὶ ἡμεῖς. cum vulg.
uerſ. 17. ms. i. ἐν τῇ ἀληθείᾳ. ὁ λόγος. cum vulg.

Cap. 18.

uerſ. 2. mss. 4. συνήχθη ὁ Ἰησοῦς.
uerſ. 6. mss. 2. αὐτοῖς, ἐγώ εἰμι. cum vulg.
uerſ. 11. mss. 8. τ̄ μάχαιραν εἰς τ̄ θ.
uerſ. 14. ms. i. αὐθρωπον ἀποθανεῖν ὑπὲρ τοῦ λαοῦ. cum vulg.
uerſ. 15. ms. i. καὶ ἄλλος μαθητής.
uerſ. 18. ms. i. ἦν δὲ ὁ Πέτρος μετ' αὐτῶν ἑστὼς καὶ. cum vulg.
uerſ. 20. ſcribendum in tex. ut legunt mss. x. [ἐν συναγωγῇ καὶ ἐν τῷ ἱερῷ.)
uerſ. 25. mss. 2. ἠρνήσατο ἐκεῖνος, καὶ εἶπεν. cum vulg
uerſ. 29. mss. 2. ὁ Πιλᾶτος πρὸς αὐτοὺς ἔξω, &. cum vulg.
uerſ. 40. ms. i. ἐκραύγασαν οὖν πάντες.

Cap. 19.

uerſ. 3. mss. 2. καὶ ἤρχοντο πρὸς αὐτ, καὶ ἔλεγον, χαῖρε ὁ. cum vulg.
uerſ. 11. ms. i. ἐξουσίαν κατ' ἐμοῦ, εἰ.
ibidem ms. i. ὁ παραδούς με σοί. cum vulg.
uerſ. 13 mss. 2. τούτων τῶν λόγων.
uerſ. 15. ms. i. Ⓦ ὃ ἐκραύγαζ Ⓦ λέγοντες, ἆρ Ⓦ.
uerſ. 27. legend. in tex. ut legunt mss. 8. (ἔλαβεν ὁ μαθητὴς αὐτ εἰς τὰ ἴδια. cum vulg.

uerſ. 28.

uerſ.28.mss.4. ἰδὼν ὁ Ιησοῦς.
uerſ.29.ms.i. μεστὸν. πόγγον οὖν μεστὸν τοῦ ὄξους ὑσσώπῳ περιθέντες. cũ vulg.
uerſ.31.mss.4. ἐκείνου τοῦ σαββάτου.
uerſ.35.ms.i. ἵνα καὶ ὑμεῖς πιστεύητε. cum vulg.
uerſ.36.mss.5. οὐ σηντριβήσεται αὐτοῦ.
uerſ.38.mss.2. μετὰ δὲ ταῦτα ἠρωτ. cum vulg.
uerſ.39.ms.i. ἕλιγμα σμύρνης.

Cap. 20.

uerſ.14.mss.2. ταῦτα εἰποῦσα ἐστράφη. cum vulg.

Cap. 21.

uerſ.1. mss.i. τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἐπὶ τῆς.
Verſ.3. ms.i. εἰς τὸ πλοῖον. καὶ ἐν ἐκείνῃ. cum vulg.
uerſ.6 ms.i. ἑλκύσαι ἴσχυον. cum vulg.
uerſ.13.ms.i. καὶ ἔρχεται ὁ Ιησοῦς. cum vulg.
uerſ.15.ms.i. Σίμων Ιωάννου. cum vulg.
uerſ.25.ms.i. ἃ ἐποίησεν ὁ Ιησοῦς. cum vulg.

ACTA APOSTOLORVM
Ex Collatione Codd. mss. 8. antiquorum.

Cap. 1.

uerſ.10.ms.i. ἐν ἐσθήσεσι λευκαῖς. cum vulg.
uerſ.12.ms.i. ὑπέστρεψαν οἱ ἀπόστολοι εἰς ἱερουσ.
uerſ.14.ms.i. τῇ προσευχῇ σὺν γυναιξὶ καὶ Μαριάμ. cum vulg.
uerſ.15.mss.2. ἐν μέσῳ τῶν ἀδελφῶν εἶπεν. cum vulg.
uerſ.16.ms.i. τὴν γραφήν, ἣν προεῖπε. cum vulg.
uerſ.17.ms.i. ἦν ἐν ἡμῖν. cum vulg.
uerſ.20.ms.2. ἡ ἔπαυλις αὐτῶν. cum vulg.
uerſ.23. ms.i. Ιωσῆν τὸν καλούμενον.
uerſ.25.mss.i. τὸν τόπος τῆς διακονί. cum vulg.
uerſ.26.ms.i. κλήρους αὐτοῖς. cum vulg.

Cap. 2.

uerſ.7. ms.1. ἐξίσταντο δὲ πάντες καὶ ἐθ. cum vulg.
uerſ.10.mss.8. τῆς λιβύης.
uerſ.17.mss.5. ἐνύπνια ἐνυπνιασθήσονται. cum vulg.

uerſ.

uerſ. 23.ms.1. ἔκδοτον διὰ χειρῶν. cum vulg.
Verſ. 30.ms.1. non addit (τὸ κατὰ σάρκα ἀναστήσειν τὸν Χριστόν) cum Vulg.
uerſ. 31.ms.1. ὅτι οὔτε ἐγκατελείφθη εἰς ᾅδην. cum vulg.
uerſ. 33.ms.1. ὃ ὑμεῖς καὶ βλέπετε καὶ ἀκούετε,
uerſ. 38.mss.2. Πέτρος δὲ πρὸς αὐτοὺς. cum Vulg.
uerſ. 40.ms.1. καὶ παρεκάλει αὐτοὺς λέγων. cum Vulg.
uerſ. 41.ms.1. οἱ μὲν οὖν ἀποδεξάμενοι. cum Vulg.
uerſ. 42.ms.1. καὶ τῇ κοινωνίᾳ τῇ κλάσει.
uerſ. 44.ms.1. πάντες δὲ οἱ πιστεύσαντες ἐπὶ τὸ αὐτὸ εἶχον.
uerſ. 47.ms.1. καθ' ἡμέραν ἐπὶ τὸ αὐτό. cum Vulg.

Cap. 3.

uerſ. 1. ms.1. Πέτρος δὲ καὶ Ἰωάννης ἀνέβαινον. cum Vulg.
uerſ. 2. ms.1. πρὸς τὴν πύλην τοῦ ἱεροῦ. cum Vulg.
uerſ. 3. mss.2. ἐλεημοσύνην λαβεῖν. cum Vulg.
uerſ. 7. ms.1. χειρὸς ἤγειρεν αὐτόν. cum Vulg.
uerſ. 11.ms.1. κρατοῦντος δὲ αὐτοῦ τὸν Πέτρον καὶ τὸν Ἰωάννην. cum Vulg.
uerſ. 13. ſcribendum in tex. ut legunt mss.7. (ὃν ἡμεῖς μὲν παρεδώκατε) cum Vulg.
uerſ. 13.ms.1. καὶ ἠρνήσασθε κατὰ πρόσωπον. cum Vulg.
uerſ. 18.ms.1. τῶν προφητῶν παθεῖν τὸν Χριστὸν αὐτοῦ. cum Vulg.
uerſ. 21.ms.1. διὰ στόματος τῶν ἁγίων, τῶν ἀπ' αἰῶνος αὐτοῦ προφητῶν, Μωσῆς μὲν εἶπεν, ὅτι προφ. cum Vulg.
uerſ. 26.ms.1. εὐλογοῦντα ὑμᾶς καὶ ἁγιάζοντα.

Cap. 4.

uerſ. 2.mss.3. τὴν ἀνάστασιν τὴν ἐκ νεκρῶν. cum Vulg.
uerſ. 3. ms.1. καὶ ἔθεντο αὐτοὺς εἰς τήρησιν. cum Vulg.
uerſ. 5. mss.7. ἐν Ἱερουσαλήμ.
uerſ. 11.mss.2. ὁ ἐξουθενωθεὶς.
uerſ. 12. ponendum in tex. ut legunt mss.7. (ἐν ἄλλῳ οὐδενί.) cum vulg.
mox ſcribendum pariter in tex. ut mss. 6. (οὐδὲ γὰρ ὄνομα) cum vulg.
uerſ. 17.mss.3. μηδενὶ ἀνθρώπων. cum vulg.
uerſ. 25.mss.2. τοῦ παιδός σου ἐν πνεύματι ἁγίῳ εἰπών.
uerſ. 27.mss.3. ἐμ' ἀληθείας ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐπὶ τὸν. cum vulg.
uerſ. 30.mss.8. ἐκτείνειν σε εἰς ἴασιν.

Cap. 5.

uerſ. 1. mss.5. σὺν σαπφείρᾳ.
uerſ. 15.mss.2. ὥστε καὶ εἰς τὰς πλατείας.

ibidem

НБ ОНУ імені І.І. Мечникова

ibidem ms.i. ὅτι κλιναρίων ϗ. cum vulg.
uerſ.16.ms.i. πόλεων ἱερυσαλὴμ. cum vulg.
uerſ.23. legendum in textu,ut mss.7. (ἐν παῤῥησίᾳ ἀσφαλείᾳ.
uerſ.24.ms.i. τὺς λόγυς τύτυς ὅ, τε στρατηγὸς τῦ ἱερῦ. cum vulg.
vulg.
uerſ.25. legatur in tex.ut habent mss. 7.(ἀυτοῖς ὅτι ἰδοὺ)cũ vul.
uerſ.28.ms.i. λέγων · ΘΕΣΣαλελία παρὴλ. cum vulg.
uerſ.34.ms.i. ϐραχύ τι τὺς ἀνθρώπυς ποιῆσαι. cum vulg.
uerſ.36.mss.4. ἑαυτὸν ᾧ. cum vulg.
ibidem ms.i. ᾧ προσεκολλήθη.
uerſ.37.ms.i. λαὸν ὀπίσω. cum vulg.
uerſ.39.mss.5. ϐ δυνήσεσθε καθαλδσαι ἀυτὺς. ms.i. ἀυτό. cum vulg.
uerſ.42. ſcribendum in tex.ut mss.8.legunt (τὸν ἐπαύοντο διδάσκοντες, ϵ ἀναλελιζόμενοι ⳩ Χριστὸν Inϛῦν] cum vulg.

Cap. 6.

uerſ.1. ms.i. ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις. cum vulg.
uerſ.7. ms.i. πολύς τε ὄχλ☉ τῶ Ιϑδαίων.
uerſ.8. mss.2. πλήρης χάριϛος ϵ δυνάμεως. cum vulg.
ibidem ms.i. addit ἐν τῷ λαῷ διὰ τῦ ὀνόματος τῦ Κυρίυ Inϛῦ χῦ.
uerſ.13.ms.i. ϐ παύεται ῥήματα λαλῶν κ᾽ τῦ τόπυ. cum vulg.

Cap. 7.

uerſ.11.ms.i. ἐφ᾽ ὅλην τ᾽ αἴγυπτ☉ καὶ χαναὰν. cum vulg.
uerſ.12.ms.i. ὄντα σιτία ἐν αἰγ.
uerſ.17.ms.i. ἧς ὡμολόγησεν ὁ Θεὸς. cum vulg.
uerſ.18.mss.2. ἕτερ☉ ἐπ᾽ αἴγυπτ☉ ὃς. cum vulg.
uerſ.21.ms.i. ἀνετϑέντ☉ ὃ ἀυτὸ ἀνείλετο ἀυτὸν. cum vulg.
uerſ.26.ms.i. ἀδελφοί ἐϛε. ἱνατί. cum vulg.
uerſ.30.ms.i. ἄγγελος ἐν φλογὶ πυρὸς ϐ. cum vulg.
uerſ.34.ms.i. καὶ τὺς στεναγμυύς.
uerſ.35.ms.i. σὺν χειρὶ ἀγγέλυ. cum vulg.
uerſ.37.mss.2. ὑμῶν ὡς ἐμέ. ἀυτὸ ἀκύσεσθε. ϐ͂ϒς. cum vulg.
uerſ.44.mss.7. τῦ μαρτυρίυ ἦν τοῖς πατράσιν ἡμῶν.
uerſ.49.ms.i. τίς καταπάυσεώς μυ ὅϛιν. cum vulg.
uerſ.51.ms.i. καὶ ἀπερίτμητοι καρδίαις καὶ. cum vulg.
uerſ.58.ms.i. καὶ ἐκβαλόντες ἀυτὸν ἔξω. cum vulg.

Cap. 8.

uerſ.1. mss.6. πάντες ὃ διεσπάρ. mss.2. καὶ πάντες. cum vulg.
uerſ.10.mss.i. τῦ Θεῦ ἡ καλυμμένη μεγάλη. cum vulg.
uerſ.13.ms.i. ϑεωρῶν τὰ σημεῖα, ϵ δυνάμις μεγάλας γινομένας.

uerſ. 25. ms. i. ὑπέστρεφον εἰς Ιερυσαλὴμ, πολλάς τε χώ. τοῦ σαμ. εὐηγγελίζοντο. cum vulg.

Verſ. 28. legendum in tex. ut habent mss. 8. (καὶ ἀνεγίνωσκε ὁ προφήτην Ησ) cum vulg.

uerſus 37. ſcribatur in tex. cum appoſitione obeli, ut eſt in Regio Codice. verſum hunc integrum mss. 8. non legunt, idcircò obelus in textu appoſitus eſt.

Cap. 9.

uerſ. 5. ms. i. ὁ ὢν, ἐγώ εἰμι Ιης̃ς. cum vulg.

Verſ. 5. & 6. verba, quibus in Regio Codice obelus affixus eſt, cum obelo pariter notentur.

uerſ. 5. & 6. in mss. 8. deſunt verba illa, quibus in Regio Codice præfixus eſt obelus; propterea in hoc etiam textu obelum apponi monuimus.

uerſ. 11. ms. i. ἀνάσα, πορεύθητι ὅπου τ̃ ρ. cum vulg.

uerſ. 12. mss. 2. ἀυτῷ χεῖρας. cum vulg.

uerſ. 18. ms. i. ἀνέβλεψέ τε, καὶ ἀναστὰς ἐβ. cum vulg.

uerſ. 19. ms. i. ἐγένετο ὢν μετ τ̃ν ἐν δαμασ. cum vulg.

uerſ. 20. mss. 2. ἐκήρυσσε τ̃ Ιησοῦν. cum vulg.

uerſ. 22. ponendū in tex. ut legūt mss. 8. (ἐ συέχωσε τὸς Ιουδαίους)

uerſ. 26. ms. i. παραγενόμενος ὃ εἰς Ιερυσαλὴμ, ἐπείραζε κολλᾶσθ. cum vulg.

uerſ. 28. legendum in tex. ut mss. 5. (εἰσπορευόμενος καὶ ἐκπορευόμενος ἐν Ιερυσαλὴμ (cum vulg.

uerſ. 31. ms. i. ἡ μὲν οὖν ἐκκλησία & deinceps omnia ſingulari numero, ut vulg.

uerſ. 35. mss. 6. τὸν ἀστάρωνα. ms. i. τ̃ σάρωνα.

uerſ. 38. ms. i. μὴ ὀκνήσῃς διελθεῖν ἕως ἡμῶν. cum vulg.

Cap. 10.

uerſ. 2. ms. i. ποιῶν ἐλεημοσύνας. cum vulg.

uerſ. 3. mss. 2. ὡσεὶ περὶ ὥραν ἐνάτην.

uerſ. 5. mss. 5. σίμωνα, ὃς ἐπικ.

uerſ. 6. mss. 7. παρὰ θαλασσαν. ὡς ὃ ἀπῆλθεν. ms. 1. παρὰ θαλασσαν ὃς λαλήσῃ ῥήματα πρὸς σὲ, ἐν οἷς σωθήσῃ σὺ καὶ πᾶς ὁ οἶκός σου.

uerſ. 7. mss. 2. ὁ λαλῶν αὐτῷ. cum vulg.

uerſ. 11. ms. i. καὶ καταβαῖνον σκεῦός, ὡς ὀθόνη, μεγ. τέσσαρσιν ἀρχαῖς καθιέμενον ἐπὶ τ̃ς γ̃ς.

uerſ 12. ms. i. πάντα τὰ τετράποδα καὶ ἑρπετὰ τ̃ς γ̃ς, καὶ πετεινὰ &c. cum vulg.

uerſ. 16. ms. i. καὶ εὐθὺς ἀνελήφθη τὸ σκεῦος. cum vulg.

verſ. 17.

uerſ.17.ms.i. ἰδοὺ ⓐ ἄνδρες ⓐ. cum uulg.
uerſ.17. ſcribendum in tex.ut legunt mss.8. (διερωτήσαντες τὴν οἰκίαν) cum vulg.
uerſ.19.mss.7. ἰδοὺ ἄνδρες ζητοῦσισε.
uerſ.21. legendum in tex.ut mss.6. (πρὸς τοὺς ἄνδρας εἶπεν· ἰδοὺ ἐγώ εἰμι) cum vulg.
uerſ.22. corrigendum in textu mendum Regiæ (ὑπὸ ὅλου τοῦ ἔθνους τῶν) ut mss.8.& vulg.
uerſ.23.ms.i. τῇ δὲ ἐπαύριον ἀναστὰς ἐξῆλθε. cum vulg.
mss.3. τῇ δὲ ἐπαύριον εἰσῆλθεν.
uerſ.25.mss.4. ἐγένετο τοῦ εἰσελθεῖν ⓦ πέτ cum vulg.
uerſ.30.ms.i. ἤμην τὴν ἐνάτην ὥραν προσευχόμενος. cum vulg.
uerſ.32.in ms.i. deſunt verba illa (ὃς παραγενόμενος λαλήσει σοι) cũ vul.
uerſ.45.ms.i. πιστοὶ, οἱ συνῆλθον. cum vulg.
uerſ.48.mss.2. ἐν τῷ ὀνόματι Ιησοῦ χρι. mss.2. ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου.

Cap. 11.

uerſ.7. ms.i. δὲ καὶ φωνῆς. cum vulg.
uerſ.13.mss.4. ἀπήγγειλε δὲ. cum vulg.
uerſ.13. legendum in textu, ut mss.5. (εἰς ἰόππην, καὶ μετάπεμψαι) cum vulg.
uerſ.17. legendum in tex.ut mss.5.(ἐγὼ τίς ἤμην) cum vulg.
uerſ.21. legendum ut mss.8. in tex. (μετ' αὐτῶν. πολύς τε ἀριθμός) cum vulg.
uerſ.22. legendum in tex. ut mss. 8. (διελθεῖν ἕως ἀντιοχείας) cum vulg.
uerſ.23.ms.i. προσμένειν ἐν τῷ Κυρίῳ. cum vulg.
uerſ.26.mss.3. ἤγαγεν εἰς ἀντιόχειαν. cum vulg.

Cap. 12.

uerſ.5. ms.i. ἐκτενῶς γινομένη. cum vulg.
uerſ.12. legendum in tex.ut mss.8. (συνηθροισμένοι καὶ προσευχόμενοι) cum vulg.
uerſ.25.mss.2. ὑπέστρεψαν εἰς ἱλῆμ πληρώσαντες.
mss.2. ὑπέστρεψεν εἰς ἀντιόχειαν.
ms.i. ὑπεστρ. ἀπὸ ἱερουσαλὴμ, πληρ. cum vulg.

Cap. 13.

uerſ.1. ms.i. ἦσαν δὲ ἐν ἀντιοχείᾳ. cum vulg.
uerſ.6. mss.2. δὲ ὅλην τὴν νῆσον. cum vulg.
ibidem mss.3. εὗρον ἄνδρα τινὰ μέγαν ψευδοπροφ.
uerſ.10.mss.2. οὐ παύῃ διαστρέφων. cum vulg.

НБ ОНУ імені І.І. Мечникова

uerſ.15.ms.i. εἴ τις ἐστὶ λόγος ἐν ὑμῖν. cum vulg.
uerſ.17.mss.7. ὁ Θεὸς τοῦ λαοῦ τούτου ἐξελέξατο.
ms.i. ὁ Θεὸς τοῦ λαοῦ τοῦ Ἰσραὴλ ἐξ. cum vulg.
uerſ.17. legendum in tex.ut mss.8. (ὕψωσεν ἐν τῇ παροικίᾳ ἐν γῇ αἰγύπτῳ) cum vulg.
uerſ.19.mss.7. κατεκληρονόμησεν αὐτοῖς.
uerſ.23. legendum in tex.ut mss.6.(ἤγαγε τῷ Ἰσραὴλ)cũ vulg.
uerſ.23.mss.5. σωτηρίαν, Ἰησοῦν.
uerſ.26.mss.6. ἐξαπεστάλη.
Verſ.33.ms.i. τοῖς τέκνοις ἡμῶν, ἀναστήσας. cum vulg.
uerſ.34. legendum in tex.ut mss.8. (ὑποστρέφειν εἰς διαφθορὰν) cum vulg.
uerſ.41. ponendum in tex. ut mss. 5. (καὶ θαυμάσατε, καὶ ἀφανίσθητε.)
verſ.41.mss.3. καὶ θαυμάσαττε, καὶ ἐπιβλέψατε, καὶ ἀφανίσθητε.
uerſ.42.mss.2. ἐξιόντων δὲ αὐτῶν εἰς τὸ μεταξὺ σάββατον, ἠξίουν τὰ ἔθνη.
ibidem ms.i. παρεκάλουν λαληθῆναι αὐτοῖς τὰ ῥήματα ταῦτα.
uerſ.45.mss.2. λεγομένοις βλασφημοῦντες. cum vulg.
uerſ.51.mss.2. τῶν ποδῶν ἐπ' αὐτοὺς. cum vulg.
uerſ.52.mss.2. ἅ τε μαθηταὶ ἐπληροῦντο. cum vulg.

Cap. 14.

uerſ.2. mss.3. ἅ δὲ ἀπειθήσαντες. cum vulg.
uerſ.7. ms.i. μητρὸς αὐτοῦ, ὃς οὐδέποτε. cum vulg.
uerſ.6. legendum in tex. ut mss.6. (τῇ φωνῇ· ἀνάστηθι ἐπὶ τοὺς πόδας σου) cum vulg.
uerſ.9 .mss.2. τῇ φωνῇ, σοὶ λέγω ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυ Ἰησοῦ χυ ἀνάστ.
uerſ.12.ms.i. ὅ, τε ἱερεὺς τοῦ διός. cum vulg.
verſ.17.mss.3. addunt (αὐτοῖς, ἀλλὰ πορεύεσθαι ἕκαστον εἰς τὰ ἴδια)
uerſ.18.mss.4. non legunt, διατριβόντων δὲ αὐτῶν, καὶ διδασκόντων. cum vulg.
uerſ.24.ms.i. τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, κατέβ. cum vulg.
uerſ.27.ms.i. διέτριβον δὲ χρόνον. cum vulg.

Cap. 15.

uerſ.2. mss.7. καὶ ζητήσεως οὐκ ὀλίγης.
uerſ.6. mss.2. συνήχθησάν τε οἱ ἀπόστολοι. cum vulg.
uerſ.14.mss.2. λαὸν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ. cum vulg.
uerſ.16.ms.i. καὶ τὰ κατεστραμμένα. cum vulg.
uerſ.17.mss.2. ὁ ποιῶν ταῦτα. cum Vulg.
ms.i. ὁ ποιῶν ταῦτα γνωστὰ ἀπ' αἰῶνος. διὸ ἐγὼ &c.
uerſ.18. ponendum in tex.ut mss.7. (γνωστὰ ἀπ' αἰῶνος ἐστὶ τῷ Θεῷ πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ. cum Vulg.

uerſ.18.

uerſ. 18. ms. i. ἃ ἐστι γνωστὰ ἀπ' αἰῶνος αὐτῷ.
uerſ. 23. ms. i. διὰ χειρὸς αὐτῶν· ⓐ ἀπόστολοι. cum vulg.
ibidem ms. i. καὶ ⓐ πρεσβύτεροι ἀδελφοὶ τοῖς. cum vulg.
uerſ. 24. legendũ in textu, ut habent mss. 7. (ὅτι τινες ἐξ ἡμῶν ἐξελθόντες) cum vulg.
uerſ. 24. ms. i. ὅτι τινὲς ἐξελθόντες.
ibidem ms. i. non legit (λέγοντες περιτέμνεσθαι, καὶ τηρεῖν τὸν νόμον) cum vul.
uerſ. 29. expungẽda è tex. verba hæc, quæ in nullo ms. leguntur (καὶ ὅσα μὴ θέλετε ἑαυτοῖς γίνεσθαι, ἑτέροις μὴ ποιεῖτε) cum vulg.
uerſ. 29. ſcribendum in tex. ut mss. 7. (εὖ πράξετε) cum vulg.
uerſ. 30. mss. 2. καθῆλθον εἰς ἀντιόχ. cum vulg.
uerſ. 33. ms. i. πρὸς τοὺς ἀποστείλαντας αὐτούς. cum vulg.
uerſ. 36. mss. 3. τοὺς ἀδελφοὺς κατὰ πᾶσαν. cum vulg.
uerſ. 37. mss. 2. ⓦ ἐπικαλούμενος μάρκον. cum vulg.

Cap. 16.

verſ. 1. legendum in tex. ut mss. 8. (καὶ ἰδοὺ μαθητής τις ἦν ἐκεῖ) cum vulg.
verſ. 7. mss. 3. ἐλθόντες δὲ κατὰ τὴν μυσί. cum vulg.
ibidem mss. 3. εἰς τὴν βιθυνίαν πορεύεσθαι. cum vulg.
verſ. 9. mss. 4. καὶ παρακαλῶν αὐτὸν καὶ. cum vulg.
uerſ. 10. ms. i. ἡμᾶς ὁ Θεὸς. cum vulg. ms. i. εὐαγγελίσασθαι αὐτοῖς. cum vulg.
uerſ. 14. mss. 2. ⓦ Θεὸν, ἤκουσεν. cum vulg.
uerſ. 17. mss. 3. τῷ Παύλῳ καὶ τῷ Σίλᾳ. ms. i. addit, καὶ ἡμῖν.
ibidem mss. 2. καταγγέλλουσιν ὑμῖν. cum vulg.
uerſ. 32. ms. i. τοῦ Κυρίου σὺν πᾶσι. cum vulg.
uerſ. 33. ponendum in tex. ut legunt mss. 8. (καὶ ⓐ αὐτοῦ πάντες παραχρῆμα) cum vulg.

Cap. 17.

uerſ. 5. mss. 2. ζηλώσαντες δὲ ⓐ ἀπειθοῦντες ἰουδαῖοι, καὶ προσλαβόμενοι τῶν ἀγοραίων τινάς.
ms. i. ζηλώσαντες δὲ οἱ ἰουδαῖοι, καὶ προσλαβόμενοι τῶν ἀγοραίων τινάς. cum vulg.
uerſ. 5. mss. 3. προαγαγεῖν εἰς τὸν δῆμον. cum vulg.
uerſ. 7. legendum in tex. ut mss. 8. (ἑτέρων ἐστὶ) Ιησοῦν cum vulg.
uerſ. 10. legendum in textu, ut mss. 8. (τόν τε Παῦλον καὶ)
uerſ. 11. legendum in textu, ut mss. 8. (εὐγενέστεροι τῶν ἐν θεσσαλονίκῃ.)
uerſ. 13. mss. 2. σαλεύοντες καὶ ταράσσοντες τοὺς ὄχλους. cum vulg.
uerſ. 14. ms. i. ἕως ἐπὶ τὴν θάλασσαν. cum vulg.

НБ ОНУ імені І.І. Мечникова

uerſ.18.mss.2. ἐυηγγελίζετο ἀυτοῖς. cum vulg.
uerſ.25.mss.2. χειρῶν ἀνθρωπίνων. cum vulg.
ibidem ms.i. καὶ πνοὴν καὶ τὰ πάντα· ἐποίησέ τε ἐξ ἑνὸς πᾶν ἔθνος ἀ cum vulg.
uerſ.27.mss.2. ζητεῖν τὸ Θεὸν, εἰ ἄραγε. cum vulg.
uerſ.27. legendum in tex.ut mss.8. (καί γε οὐ μακρὰν)
uerſ.30.ms.i. τανῦν ἀπαγγέλλει τοῖς ἀνθρώποις πάντας πανταχοῦ μετανοεῖν. καθότι ἔστησεν. cum vulg.
uerſ.34.ms.i. καὶ ἕτεροι πολλοὶ σὺν αὐτῷ.

Cap. 18.

uerſ.5. mss.2. συνείχετο τῷ λόγῳ ὁ Παῦλος. cum vulg.
ibidem mss.4. τοῖς ἰουδαίοις εἶναι τὸν Χριστὸν Ιησοῦν. cum vulg.
uerſ.6. mss.3. τὰ ἱμάτια αὐτοῦ. cum vulg.
uerſ.7. ms.i. τίτου ἰούστου. cum vulg.
uerſ.11.ms.i. ἐκάθισε δὲ ἐνιαυτὸν, cum vulg.
uerſ.15.mss.2. ζητήματα ἐστὶ. cum vulg.
ibidem ms.i. κριτὴς ἐγὼ τούτων. cum vulg.
uerſ.17.ms.i. πάντες Σωσθένην. cum vulg.
uerſ.19.ms.i. διελέγετο τοῖς ἰουδ. cum vulg.
uerſ.21.ms.i. ἀλλ' ἀποταξάμενος, καὶ εἰπών, πάλιν ἀνακάμψω πρὸς ὑμᾶς τοῦ θεοῦ θέλοντος ἀνήχθη ἀπὸ. cum vulg.
uerſ.24. ſcribendum in tex.ut mss.8. (ἀπολλὼς ὀνόματι) cũ vul.
uerſ.25. ſcribendum in tex.ut mss.5. (τὰ περὶ τοῦ Ιησοῦ) cum Vul.
uerſ.25.mss.3. τὰ περὶ τοῦ Κυρίου.

Cap. 19.

uerſ.1. ms.i. καὶ εὑρεῖν, &c. & uer.2. εἶπε δὲ πρὸς. cum vulg.
uerſ.3. ms.i. ὁ δὲ εἶπεν εἰς τί οὖν. cum Vulg.
uerſ.4. ms.i. τοῦτέστιν εἰς τὸν Ιησοῦν. cum Vulg.
uerſ.8. ms.i. καὶ πείθων περὶ τῆς βασιλείας. cum Vulg.
uerſ.9. ms.i. τὴν ὁδὸν τοῦ Θεοῦ ἐνώπιον.
ibidem ms.i. τυράννου, nec addit, τινός.
uerſ.13.mss.2. ὁρκίζω ὑμᾶς. cum Vulg.
uerſ.14.ms.i. ἦσαν δέ τινος υἱοί.
uerſ.16.mss.2. καὶ κατακυριεύσας ἀμφοτέρων ἴσχυσεν. cum Vulg.
uerſ.18.ms i. τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν.
uerſ.25.mss.3. ἡ εὐπορία ἡμῖν ἐστι. cum vulg.
uerſ.27.ms.i. λογισθήσεται. cum Vulg.
uerſ.29. legendum in textu ut legunt mss. 8. (ὅλη τῆς συγχύσεως)
verſ.33.ms.i. κατασείσας τῇ χειρί. cum Vulg.
uerſ.35.mss.3. ἀνθρώπων, ὃς. cum Vulg.
ibidem mss.3. τῆς μεγάλης ἀρτέμιδος. cum Vulg.

verſ.40.

НБ ОНУ імені І.І. Мечникова

uerſ.40. ſcribendum in tex.ut legunt mss.7.(ἀποδοῦναι λόγῳ) cum Vulg.
uerſ.40.mss.5. περὶ τῆς συστροφῆς ταύτης.

Cap. 20.

uerſ.1. mss.2. καὶ παρακαλέσας ἀσπασάμενός τε ἐξῆλθε πορεύεσθαι εἰς μακεδ. cum vulg.
uerſ.4. ms.i. συνείπετο δὲ αὐτῷ σώπατρος.
mss.3. σὺν δὲ αὐτῷ σώπατρος πύῤῥου βεῤῥοιαῖος. cum vulg.
uerſ.5. ponendum in textu, ut legunt mss.5. (οὗτοι προελθόντες) cum vulg.
uerſ.5. mss.3. οὗτοι προσελθόντες.
uerſ.7. mss.2. συνηγμένων ἡμῶν κλάσαι. cum vulg.
uerſ.13.mss.2. εἰς τὴν θάσον.
uerſ.15.ms.i. τῇ τε ἑτέρᾳ ἐπεβάλλομεν. cum vulg.
ibidem mss.2. εἰς σάμῳ. καὶ τῇ ἐχομένῃ ἤλθομεν εἰς μίλητον. cum vulg.
ibidem ms.1. ἐν στρογγυλέῳ.
uerſ.16.mss.2. κεκρίκει γὰρ ὁ Παῦλος. cum vulg.
uerſ.18.ms.i. ὡς δὲ παρεγένοντο ὁμοθυμαδὸν πρὸς αὐτὸν. cum vulg.
ibidem mss.3. ἡμέρας, ἧς ἐπέβην. cum Vulg.
uerſ.19.ms.i. ταπεινοφροσύνης καὶ δακρύων. cum vulg.
uerſ.21. ſcribendum in tex.ut legunt mss. 7. (καὶ πίστιν τὴν εἰς τὸν κύρ. &c.
uerſ.24.ms.i. ἀλλ' οὐδενὸς τούτων λόγῳ. cum vulg.
ibidem mss.2. τὴν ψυχὴν τιμίαν.
ibidem mss.2. non addunt, μετὰ χαρᾶς. cum vulg.
uerſ.26.mss.2. καθαρός εἰμι ἀπὸ τοῦ. cum Vulg.
uerſ.28.ms.i. προσέχετε ἑαυτοῖς. cum Vulg.
uerſ.29.ms.i. ἐγὼ οἶδα, ὅτι εἰσελ. cum Vulg.
uerſ.31.mss.2. νουθετῶν ἕνα ἕκαστον ὑμῶν. cum Vulg.
uerſ.23.in ms.i. deeſt vox (ἀδελφοί) cum Vulg.
ibidem ms.i. τῷ δυναμένῳ ὑμᾶς ἐποικοδομῆσαι.
uerſ.35.mss.4. μνημονεύειν τε τοῦ λόγου, &c. cum Vulg.

Cap. 21.

uerſ.3. mss.2. ἀναφάναντες δὲ τὴν. ms.i. ἀφέντες.
ibidem ms.1. καὶ καθήλθομεν εἰς τύρον.
uerſ.4. ms.2. ἀνευρόντες δὲ τοὺς μαθητάς.
uerſ.8. mss.2. ἐξελθόντες οἱ περὶ τὸν Παῦλον ἤλθομεν εἰς.
uerſ.11.mss.3. δήσας ἑαυτοῦ τοὺς πόδας.
uerſ.13.mss.2. τότε ἀπεκρίθη ὁ Παῦλος τί.
ms.i. τότε ἀπεκρίθη ὁ Παῦλος, καὶ εἶπε. τί. cum vulg.
uerſ.15.ms.i. παρασκευασάμενοι ἀνεβαίνομεν. cum vulg.

uerſ.17.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

uerſ. 17. mss. 3. ἀσμένως ἀπεδέξαντο.
uerſ. 20. ms. 1. μυριάδες εἰσὶν ἐν τοῖς ἰουδαίοις. cum vulg.
uerſ. 25. in mss. 1. deſunt hæc verba (μηδὲν τοιοῦτον τηρεῖν αὐτὸς εἰ μὴ) cum vulg.
uerſ. 33. mss. 2. τότε ἐλθὼν ὁ χιλίαρχος. cum vulg.
uerſ. 37. ms. 4. ἔξεστί μοι εἰπεῖν τι πρός σε;
uerſ. 40. ms. 2. τῇ χειρὶ τῷ λαῷ.
ibidem ms. 4. προσεφώνει τῇ ἑβραΐδι.

Cap. 22.

uerſ. 5. ponendum in textu, ut legunt mss. 8. (ὡς καὶ ὁ ἀρχιερεύς μοι)
uerſ. 5. impreſſi cum vulg. ὡς ὁ ἀρχιερεύς μοι.
uerſ. 9. ms. 1. non legit (καὶ ἔμφοβοι ἐγένοντο) cum vulg.
uerſ. 12. mss. 4. ἀνὴρ εὐσεβὴς τῷ νόμῳ.
uerſ. 15. ms. 1. μάρτυρ αὐτοῦ. cum vulg.
uerſu 16. mss. 2. τὸ ὄνομα αὐτοῦ. cum vulg.
uerſ. 20. mss. 4. σεφάνῳ τῷ μαρτυρός σου. cum vulg.
ibidem ms. 1. non legit (τῇ ἀναιρέσει αὐτοῦ) cum vulg.
uerſ. 23. ſcribendum in tex. ut legunt mss. 6. (κραυγαζόντων δὲ αὐτῶν)
uerſ. 24. mss. 3. εἰσάγεσθαι εἰς τὴν παρεμβ. cum vulg.
uerſ. 26. mss. 2. λέγων, τί μέλλεις ποιεῖν. cum vulg.
uerſ. 27. legendum in tex. ut mss. 5. (εἰ σὺ ῥωμαῖος εἶ) cũ vulg.
uerſ. 30. in ms. 1. deeſt vox (ἀπὸ τῶν δεσμῶν) cum vulg.
ibidem ms. 3. καὶ ἐκελεύσε συνελθεῖν τοὺς ἀρχιερεῖς, καὶ πᾶν τὸ συνέδριον, καὶ κατεγαγεν. cum vulg.

Cap. 23.

uerſ. 6. ms. 1. υἱὸς φαρισαίων. cum vulg.
uerſ. 9. mss. 2. καὶ ἀναστάντες τινες τῶν γραμματέων τοῦ μέρους τῶν φαρισαίων.
ibidem ms. 1. non legit (μὴ θεομαχῶμεν) cum vulg.
uerſ. 11. ms. 1. θάρσει, nec addit, παῦλε. cum vulg.
uerſ. 15. mss. 2. ὅπως καταγάγῃ αὐτόν; cum vulg.
uerſ. 17. legendum in tex. ut mss. 8. (τὸν νεανίαν τοῦτον) cum Vulg.
uerſ. 22. corrigendum in Regia mendum, & legendum (χιλίαρχον ἀπέλυσε τὸν νεανίαν) cum Vulg.
Verſ. 23. ms. 1. στρατιώτας διακοσίους. cum vulg.
uerſ. 17. mss. 2. ἐξειλόμην μαθών. cum Vulg.
uerſ. 28. mss. 2. βουλόμενός τε ἐπιγνῶναι. cum vulg.
uerſ. 30. mss. 2. εἰς τὸν ἄνδρα ἔσεσθαι ἐξ αὐτῶν, ἐξ.
uerſ. 34. mss. 2. ἀναγνοὺς ὁ ἡγεμὼν ἐπερωτήσας. cum vulg.

Cap. 24.

uers. 1. mss. 3. μὴ πρεσβυτέρων τινῶν ἐ ῥήτορ@. cum Vulg.
uers. 3. mss. 2. καὶ διορθωμάτων γινομένων. cum vulg.
uers. 5. mss. 2. πάσῃς πᾶσι. cum vulg.
uers. 7. mss. 3. μὴ πολλῆς βίας ἐκ τῶν χειρῶν ἡμῶν ἀπήγαγε, κελεύσας τοὺς κατηγόρους αὐτοῦ ἔρχεσθαι ἐπὶ σέ. παρ' ὃ.
uers. 10. mss. 6. κριτὴν δίκαιον τῷ ἔθνει.
uers. 13. mss. 2. δυνανταί σοι παραστῆναι. cum Vulg.
uers. 15. mss. 3. ἔσεσθαι δικαίων καὶ ἀδίκων. cum Vulg.
uers. 16. mss. 4. ἐν τούτῳ καὶ αὐτὸς ἀσκῶ. cum Vulg.
ibidem mss. 2. συνείδησιν ἔχειν. cum Vulg.
uers. 16. ponendum in tex. ut legitur in mss. 8. (καὶ τοὺς ἀνθρώπους διὰ παντὸς) cum Vulg.
uers. 19. mss. 3. τινὲς δὲ ἀπὸ τῆς Ἀσίας. cum Vulg.
uers. 19. scribendum in tex. ut mss. 5. (οὓς ἔδει ἐπὶ σοῦ) cũ vulg.
uers. 22. mss. 2. ἀνεβάλετο δὲ αὐτοὺς ὁ φήλιξ, ἀκριβῶν, cum Vulg.
uers. 23. mss. 2. τηρεῖσθαι αὐτόν. cum Vulg.
ibidem mss. 2. ὑπηρετεῖν αὐτῷ, ἢ προσέρχεσθαι.
uers. 26. mss. 2. non legunt (ὅπως λύσῃ αὐτόν. cum vulg.

Cap. 25.

uers. 2. legendum in tex. ut mss. 6. (καὶ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρῶτοι τῶν) cum vulg.
uers. 2. mss. 2. οἵ, τε ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρῶτοι.
uers. 5. mss. 2. ἐν τῷ ἀνδρὶ ἄτοπον. cum Vulg.
mss. 5. ἐν τῷ ἀνδρὶ τούτῳ, κατηγορείτωσαν.
uers. 6. mss. 2. ἡμέρας δὲ πλείους ὀκτὼ ἢ δέκα. cum Vulg.
mss. 5. ἡμέρας πλείους ἢ δέκα.
uers. 7. mss. 2. περιέστησαν αὐτὸν οἱ ἀπὸ. cum vulg.
uers. 6. legendum in tex. gr. ut mss. 6. (αἰτιάματα)
uers. 7. ms. 1. αἰτιάματα καταφέροντες, ἃ οὐκ. cum vulg.
uers. 8. ms. 1. τοῦ Παύλου ἀπολογουμένου, ὅτι. cum vulg.
uers. 8. legendum in textu ut mss. 7. (ὅτε εἰς Καίσαρά τι ἥμαρτον) cum vulg.
uers. 8. ms. 1. ὅτε εἰς Καίσαρα ἥμαρτ@.
uers. 15. mss. 2. κατ' αὐτοῦ καταδίκην. um Vulg.
uers. 16. ms. 1. ἀνθρωπ@, πρὶν ἢ ὁ.
uers. 17. mss. 2. συνελθόντων οὖν ἐνθάδε. cum Vulg.
uers. 18. mss. 2. ὑπενόουν ἐγὼ πονηράν. ms. 1. πονηρόν. cum Vulg.
uers. 20. ms. 1. εἰς τοὺς περὶ τούτων ζήτησιν.
uers. 20. ms. 1. ἀκοῦσαι. αὐρι@, φησὶν ἀκούσῃ &c. cum Vulg.
uers. 25. mss. 2. ἐγὼ ὃ κατελαβόμην. cum Vulg.

ibidem

ibidem mss. 2. αὐτοῦ δὲ τούτου. cum vulg.
ibidem mss. 2. πέμπειν. περὶ οὗ. cum Vulg.

Cap. 26.

uerſ. 3. ms. i. καὶ ζητημάτων ἐπιστάμενος.
ibidem mss. 5. δέομαι, μακροθύμως. cum vulg.
uerſ. 9. mss. 4. πατέρας ἡμῶν ἐπαγγελίας. cum vulg.
uerſ. 7. mss. 2. ἐγκαλοῦμαι ὑπὸ ἰουδαίων, βασιλεῦ. cum vulg.
uerſ 12. ms. i. ἐν οἷς πορευόμενος. cum vulg.
uerſ. 14. mss. 3. πάντων τε καταπ. cum vulg.
ibidem ms. 1. λαλοῦσαν μοι τῇ ἑβραΐδι διαλ. cum Vulg.
uerſ. 15. mss. 3. ὁ δὲ Κύριος εἶπεν· ἐγώ εἰμι. cum Vulg.
uerſ. 20. mss. 5. ἀπαγγέλλω μετανοεῖν.
uerſ. 21. ms. i. συλλαβόμενοί με ὄντα ἐν τῷ ἱερῷ.
uerſ. 22. ſcribendum in tex. ut legunt mss. 7. (μαρτυρόμενος μικρῷ τε &c.) cum Vulg.
uerſ. 25. mss. 2. ὁ δὲ Παῦλος, οὐ μαίνομαι, φησί. cum Vulg.
uerſ. 29. ms. i. ὁ δὲ Παῦλος, εὐξαίμην ἄν. cum Vulg.
ibidem ms. i. καὶ ἐν ὀλίγῳ καὶ ἐν μεγάλῳ. cum Vulg.
uerſ. 30. ms. i. καὶ ἀνέστη ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ. cum Vulg.

Cap. 27.

uerſ. 2. mss. 5. ἀτραμυτηνῷ.
ibidem mss. 3. μέλλοντι πλεῖν.
uerſ. 3. ſcribendum in tex. ut mss. 7. (τῇ τε ἑτέρᾳ) cum vulg.
uerſ. 5. mss. 5. κατήλθομεν εἰς μύρα.
uerſ. 12. ſcribendum in tex. ut mss. 8. (βουλὴν ἀναχθῆναι ἐκεῖθεν) cum Vulg.
uerſ. 21. mss. 2. πολλῆς τε ἀσιτίας. cum Vulg.
uerſ. 27. ms. i. οἱ ναῦται προσανέχειν τινά.
uerſ. 34. ſcribendum in tex. ut mss. 8. (μεταλαβεῖν τροφῆς)
uerſ. 34. ms. i. ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ἀπολεῖται. cum Vulg.
uerſ. 39. ms. 2. εἰς ὃν ἐβουλεύοντο, εἰ δυνάιντο. cum Vulg.
uerſ. 43. ſcribendum in textu ut mss. 8. (αὐτοὺς τοῦ βουλήματος.)

Cap. 28.

uerſ. 1. ms. i. τότε ἐπέγνωμεν, ὅτι. cum vulg.
uerſ. 3. ms. i. φρυγάνων τὶ πλῆθος. cum vulg.
uerſ. 3. ms. 4. καθήψατο τῆς χειρὸς αὐτοῦ.
uerſ. 8. ms. i. καὶ ἐπιθεὶς τὰς χεῖρας. cum vulg.
uerſ. 16. ms. i. ὅτε δὲ ἤλθομεν εἰς ῥώμην, ἐπετράπη τῷ Παύλῳ μένειν καθ' ἑαυτόν. &c. cum vulg.

uerſ. 17.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

uerſ.17.mss.2. συγκαλέσαλ͡ς ἀυτὸν τὺς ὄντας.
uerſ.23.mss.2. πείθωντε ἀυτὺς ὡὲι τῦ Ιη͡ς. cum Vulg.
uerſ.28.ms.1. τῦτο δ̄ σωτήρι@ τῦ Θεῦ. cum vulg.
uerſ.29. ſcribendū in tex.ut legunt mss.7. (ἐν ἑαυτοῖς αυζήτησιν)

EPISTOLA AD ROMANOS
Ex Collatione Codd. mss. 8.
antiquorum.

Cap. 1.

uerſ.4. ms.1. τῦ ωεϱοϱισθέντος. cum vulg.
uerſ.13. ſcribendum in textu, ut legunt mss. 8. (χω̄ηθῆναι ἐν ὑμῖν. cum vulg.
uerſ.16.ms.1. δ̄ ἰδαλέλι@. δωύαμις χῦ. cum vulg.
ibidem ms.1. ἰϱδαίῳ τε ηθῆ ἕλλην.
uerſ.24.ms.1. διὸ παϱέδωκεν ἀυτὺς. cum vulg.
uerſ.32.mss.2. τῷ Θεῷ ὑπηνώσαντες.
ibidem ms.1. ἀ μόν@ ἀυτὰ ποιοῦντες ἀλλὰ ⁊ συνδυδκοῦντες τοῖς.

Cap. 2.

uerſ.2. ms.1. οἴδαμεν χῦ, ὅτι δ̄, cum vulg.
uerſ.5. ms.1. ηθῆ ἀποκαλύψεως δικαιοκϱισίας τῦ Θεῦ. cum vulg.
uerſ.7. ſcribendum in tex. ut mss.8. (ηθῆ ἀφθαϱσίαν ζητῦσι)
uerſ.17.mss.2. ἐ ὃ σὺ ἰϱδαῖ@. cum vulg.
uerſ.17. corrigendum in Regia mendum, & ſcribendum ut 8.mss. (ηθῆ καυχάσαι ἐν Θεῷ)

Cap. 3.

uerſ.2. mss.2. ϖϱῶτον μ̄ ὅτι ὅτις. cum vulg.
uerſ.10.mss.3. ὅτι δ̄ν ἔϛι δικαι@. cum Vulg.
uerſ.28.ms.1. λ͡γιζόμεθα γ̄ρ. cum vulg.

Cap. 4.

uerſ.16.ms.1. δ̄ ἑαυτῦ σῶμα νενϲϱωμϰότ@. cum vulg.

Cap. 5.

uerſ.2. ms.1. ἐχήκαμεν εἰς τὴν χάϱιν ταύτην.
uerſ.6. ms.1. εἴγε Χϱιϛὸς ὄντων ἡμῶν.
uerſ.11.mss.4. ἀλλὰ ⁊ καυχώμεθα ἐν τῷ. cum vulg.

Cap. 6.

uerſ.12.mss.2. εἰς δὲ ὑπακούειν ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτοῦ. cum vulg.
uerſ.17. legendum in textu, ut mss. 7. (ὑπηκούσατε δὲ ἐκ καρδίας) cum vulg.

Cap. 7.

uerſ.4. ms.i. εἰς δὲ γενέσθαι ὑμᾶς ἑτέρῳ τῷ ἐκ cum vulg.
uerſ.7. mss.6. ἐροῦμεν; ὁ νόμος ἁμαρτία. cum vulg.
uerſ.9. ſcribendum in tex. ut mss. 8. (ἡ ἁμαρτία ἀνέζησεν) cum vulg.
uerſ.20.mss.4. εἰ δὲ ὃ οὐ θέλω, τοῦτο ποιῶ. cum vulg.
uerſ.22.ms.i. τῷ νόμῳ τοῦ νοὸς κτ̄.
uerſ.25.ms.i. χάρις τῷ Θεῷ διὰ Ιησοῦ Χριστοῦ.
ms.i. χάρις δὲ τῷ Θεῷ.

Cap. 8.

uerſ.6. ſcribendum in tex. ut mss. 8. (δὲ γὰρ φρόνημα τ̄ς)
uerſ.11. ſcribendum in tex. ut mss. 7. (διὰ δὲ ἐνοικοῦν αὐτοῦ πνεῦμα ἐν ὑμῖν) cum vulg.
uerſ.11.ms.i. διὰ τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτοῦ πνεύματος ἐν ὑμῖν.
uerſ.23.ms.i. καὶ αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς συστενάζομεν.
ms.i. στενάζομεν. cum vulg.
uerſ.26.ms.i. τῇ ἀσθενείᾳ ἡμῶν. cum vulg.
uerſ.28.ms.i. συνεργεῖ ὁ Θεὸς εἰς ἀγαθὸν.
uerſ.34.ms.i. Χριστὸς Ιησοῦς ὁ ἀποθανὼν. cum vulg.
ibidem ms.i. μᾶλλον δὲ ἐγερθεὶς.
ibidem ms.i. ὅς ἐστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ. cum vulg.

Cap. 9.

uerſ.4. ms.i. καὶ ἡ διαθήκη. cum vulg.
uerſ.23.ms.i. ἵνα γνωρίσῃ τὸν πλοῦτον. cum vulg.
uerſ.23. ſcribendum in tex. ut mss. 8. (Καὶ καθὼς προείρηκεν Ησαΐας) cum vulg.
uerſ.32.ms.i. ἀλλ' ὡς ἐξ ἔργων. προσέκοψαν γὰρ. cum vulg.

Cap. 10.

uerſ.1. ms.i. ὑπὲρ αὐτῶν εἰς σωτηρίαν. cum vulg.
uerſ.3. ms.i. καὶ τὴν ἰδίαν ζητοῦντες στῆσαι. cum vulg.
uerſ.5. ms.i. ζήσεται ἐν αὐτῇ. cum vulg.
uerſ.8. ms.i. ἀλλὰ τί λέγει ἡ γραφή; ἐγγύς σου. cum vulg.

uerſ.11.

Vers. 11. scribendum in tex. ut mss. 8. (ἡ γραφὴ . πᾶς ὁ πιστεύων) cum vulg.

uers. 17. ms. i. διὰ ῥήματος Χριστοῦ . cum Vulg.

Cap. 11.

uers. 2. ms. i. τοῦ θεοῦ Ισραὴλ . Κύριε πάντες . cum vulg.

uers. 3. ms. i. τὰ θυσιαστήριά σου κατέσκαψαν . cum vulg.

uers. 6. ms. i. εἰ δὲ ἐξ ἔργων οὐκέτι χάρις . ἐπεὶ τὸ ἔργον οὐκέτι ἐστὶ χάρις.

Cap. 12.

uers. 20. ms. i. ἀλλ' ἐὰν πεινᾷ ὁ ἐχθρ. cum vulg.

Cap. 13.

uers. 1. ms. i. αἱ δὲ οὖσαι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τάξαι. cum vulg.

uers. 3. ms. i. φόβῳ τῷ ἀγαθῷ ἔργῳ, ἀλλὰ τῷ κακῷ .

uers. 9. scribēdum in tex. ut mss. 7. (τὸ γὰρ, οὐ μοιχεύσεις, οὐ φονεύσεις, οὐ κλέψεις, οὐ ψευδομαρτυρήσεις, οὐκ ἐπιθυμήσεις) cum vulg.

uers. 10. scribendum in tex. ut mss. 7. (κακὸν οὐκ ἐργάζεται)

uers. 10. ms. i. κακὸν οὐ κατεργάζεται)

uers. 11, scribendum in tex. ut mss. 8. (νῦν γὰρ ἐγγύτερον) cū vul.

Cap. 14.

uers. 6. ms. i. non legit (καὶ ὁ μὴ φρονῶν τὴν ἡμέραν Κυρίῳ οὐ φρονεῖ) cum Vulg.

uers. 11. scribendum in tex. ut mss. 8. (πᾶν γόνυ, καὶ πᾶσα γλῶσσα, &c.) cum vulg.

uers. 13. ms. i. τῷ ἀδελφῷ εἰς σκάνδαλον .

uers. 14. mss. 5. ἐν Κυρίῳ Ιησοῦ . cum Vulg.

uers. 15. ms. i. εἰ γὰρ διὰ βρῶμα . cum Vulg.

uers. 18. ms. i. ὁ γὰρ ἐν τούτῳ δουλεύων . cum vulg.

Cap. 15.

uers. 4. ms. i. ὅσα γὰρ ἐγράφη πάντα εἰς τὴν ἡμετέραν διδασκαλίαν ἐγράφη.

uers. 8. ms. i. λέγω γὰρ . cum vulg.

uers. 14. mss. 2. καὶ ἀλλήλους νουθετεῖν . cum Vulg.

uers. 17. scribendum in tex. ut mss. 8. (τὰ πρὸς τὸν Θεόν)

uers. v8. ms. i. οὐ γὰρ τολμῶ τι λαλεῖν . cum Vulg.

uers. 18. legendum in tex. ut mss. 8. (ἐθνῶν λόγῳ, καὶ ἔργῳ) cum vulg.

uers. 19. ms. i. πνεύματος . ὥστε με.

uers. 20. ms. i. οὕτω δὲ φιλοτιμούμαι .

uerſ.24.ms.i. non legit (ἐλεύσομαι πρὸς ὑμᾶς) cum vulg.
uerſ.29.ms.i. εὐλογίας Χριστοῦ ἐλεύσομαι.
uerſ.31.ms.i. καὶ ἡ δωροφορία μου ἡ ἐν Ιερουσαλὴμ. cum vulg.

Cap. 16.

uerſ.3. mss.4. πρίσκαν καὶ. cum vulg.
uerſ.15. ſcribendum in tex.ut mss.8. (νηρέα καὶ τὴν)
uerſ.16.mss.2. αἱ ἐκκλησίαι πᾶσαι τοῦ Χριστοῦ)cum Vulg.

EPISTOLA AD CORINTHIOS Prima.

Cap. 1.

uerſ.9. ponendum in textu, ut legunt mss. 8. (τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ιησοῦ χῦ τοῦ κῦ ἡμῶν) cum vulg.
uerſ.18. legendum in tex.ut mss. 8. (ὁ λόγος γὰρ ὁ τοῦ σταυροῦ)
uerſ.22.mss.2. σημεῖα αἰτοῦσι. cum vulg.

Cap. 2.

uerſ.2.mss.2. ὑμῖν δὲ μυστήριον τοῦ Θεοῦ.
uerſ.4. mss.4. οὐκ ἐν πειθοῖ.
uerſ.9. ms.i. ὅσα ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς.
uerſ.11.mss.2. καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς ἔγνωκ.
uerſ.13.ms.i. οὐκ ἐν διδακτικοῖς. & mox, ἀλλ' ἐν διδακτικοῖς.
mss.2. ἀλλ' ἐν διδακτοῖς πνεύματος, πνευματικοῖς. cum vulg.
ms.i. πνευματικοῖς πνευματικά.

Cap. 3.

uerſ.3. ms.i. καὶ ἔρις, οὐχὶ σαρκικοί ἐστε; cum vulg.
uerſ.4. ms.i. οὐχὶ ἄνθρωποι ἐστέ; cum vulg.
uerſ.5. ms.i. τί οὖν ἐστιν ἀπολλὼς; τί δὲ ἐστι Παῦλος; Διάκονοι, δι' ὧν.
uerſ.13.mss.2. ὁ πῦρ αὐτὸ δοκιμάσει.

Cap. 4.

uerſ.6. ms.i. ὑπὲρ ἃ γέγραπται.
uerſ.17.mss.2. τὰς ἐν Χριστῷ Ιησοῦ. cum vulg.

Cap. 5.

uerſ.1. ms.i. οὐδὲ ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὥστε. cum vulg.
uerſ.2. mss.2. ἵνα ἀρθῇ ἐκ.

НБ ОНУ імені І.І. Мечникова

uerſ. 3. ms. i. ἐγὼ μὲ ὡς ἀπὼν.
uerſ. 7. ms. i. ἐκκαθάρατε τὼ παλαιὼ ζύμ. cum vulg.
uerſ. 10. ms. i. ὐ πάντως τοῖς πόρνοις. cum vulg.
uerſ. 11. ponendum in tex. ut mss. 8. (ἢ πόρνος, ἢ πλεονέκτης, ἢ εἰδωλολάτρης, ἢ λοίδορος, ἢ μέθυσος, ἢ ἅρπαξ,) cum vulg.
uerſ. 12. ms. i. τί γαρ μοι τὸς ἔξω κρί. cum vulg.
uerſ. 13. legendum in tex. ut mss. 8. (ὁ Θεὸς κρινεῖ) cum vulg.
uerſ. 13. mss. 2. ἐξάρατε τὸν πονηρὸν. cum vulg.

Cap. 6.

uerſ. 2. mss. 2. ἢ οὐκ οἴδατε, ὅτι. cum vulg. ijdem mss. κρίνουσι.
uerſ. 5. mss. i. ὑμῖν λέγω.
uerſ. 8. mss. 2. καὶ τὸν ἀδελφός. cum vulg.
uerſ. 14. ms. i. καὶ ἡμᾶς ἐξήγειρε διὰ.
uerſ. 20. ms. i. non legit (καὶ ἐν τῷ πνεύματι ὑμῶν ἅτινα ἐστι τοῦ Θεοῦ) cum Vulg.

Cap. 7.

uerſ. 3. ms. i. τὴν ὀφειλὴν ἀποδιδότω. cum vulg.
uerſ. 5. ms. i. ἵνα ᾖ αὐτὸ ἦτε, ἵνα.
uerſ. 14. ms. i. ἡ γυνὴ ἡ ἄπιστος ἐν τῷ ἀδελφῷ.
uerſ. 17. ms. i. ἑκάστῳ ὡς ἐμέρισεν ὁ Θεός.
uerſ. 33. ms. i. τῇ γυναικί, καὶ μεμέρισται. cum vulg.
uerſ. 35. mss. 5. πρὸς τὸ εὔσχημον καὶ εὐπαρέδρευτον.
uerſ. 37. mss. 2. ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, μὴ cum vulg.
uerſ. 38. ms. i. ὥστε καὶ ὁ γαμίζων τὴν παρθένον ἑαυτοῦ, καλῶς ποιήσει. καὶ ὁ μὴ γαμίζων, κρεῖσσον ποιήσει.
uerſ. 39. ms. i. δέδεται ἐφ' ὅσον.
uerſ. 40. mss. 2. δοκῶ γὰρ κἀγώ.

Cap. 8.

uerſ. 4. ms. i. καὶ ὅτι οὐδεὶς Θεὸς εἰ μὴ εἷς. cum vulg.
uerſ. 7. ms. i. τῇ συνηθείᾳ τοῦ εἰδώλου. ms. i. ἕως γὰρ τῆς συνηθείας.

Cap. 9.

uerſ. 8. legendum in tex. ut mss. 8. (παῦλα λαλῶ;)
uerſ. 10. legendum in tex. ut mss. 8. (ὀφείλει ὁ ἀροτριῶν) cum vulg.
uerſ. 10. ms. i. καὶ ὁ ἀλοῶν ἐπ' ἐλπίδι τοῦ μετέχειν. cum vulg.
uerſ. 13. ms. i. τὰ ὄντα τοῦ ἱεροῦ ἐσθίουσιν. cum vulg.
uerſ. 16. ms. i. τὸ εὐαγγέλιον, εἰς ὃ μὴ κατέχω. cum vulg.

uerſ.21.mss.2. τοῖς ὑπὸ νόμ῝ ὡς ὑπὸ μὴ ὢν ἀυτὸς ὑπὸ νόμ῝ ἵνα τοὺς cum vulg.

uerſ.23.mss.2. πάντα δὲ ποιῶ διὰ ὅ. cum Vulg.

Cap. 10.

uerſ.7. ſcribendum in tex.ut mss.8.(ὁ λαὸς φαγεῖν καὶ πεῖν)

uerſ.9. mss.2. πάντα τυπικῶς συνέβαιν῝. cum Vulg.

uerſ.13.mss.3. δυνατὸς ὁ Θεὸς, ὃς οὐκ.

uerſ.14. ſcribendum in tex. ut legunt mss. 5. (διόπερ ἀγαπητοί μου) cum Vulg.

uerſ.16.ms.i. ὃ ποτήρι῝ τ῀ εὐχαριστίας.

ibidem ms.i. οὐχὶ κοινωνία τοῦ Χριϛοῦ ἐϛιν; & mox; οὐχὶ κοινωνία τοῦ Χρι. ἐϛιν,

uerſ.19.ms.i. ὅτι εἰδωλόθυτόν τί ἐϛιν, ἢ ὅτι εἴδωλον τί ἐϛιν; cum vulg.

verſ.28.ms.i. τοῦτό ἱερόθυτόν ἐϛι,

ibidem ms.i. non addit (τοῦ γὰρ Κυρίου ἡ γῆ, καὶ τὸ πλήρωμα ἀυτῆς) cum Vulg.

uerſ.30. legendum in tex.ut mss.8. (εἰ ἐγὼ χάριτι) cum vulg.

Cap. 11.

uerſ.4. ms.i. κάλυμμα χῦ κεφαλῆς ἔχων.

uerſ.14.ms.i. οὐδὲ ἡ φύσις ἀυτὴ διδάϗει. cum vulg.

uerſ.22.ms.i. ἐπαινῶ ὑμᾶς ἐν τούτῳ. cum vulg.

uerſ.26.ms.i. καὶ ὃ ποτήρι῝ πίνητε. cum vulg.

uerſ.31.ms i. εἰ δὲ ἑαυτοὺς. cum vulg.

Cap. 12.

uerſ.2. ms.i. ὡς ἀπήγεσθε ἄπαγ. cum vulg.

uerſ.3. ms.i. ἀνάθεμα Inϛῦς. & mox. Κύρι῝ Inϛῦς. cum vulg.

uerſ.9. ms.i. ἑτέρῳ πίϛις ἐν τῷ. cum vulg. mox. ἰαμάτων ἐν τῷ ἑνὶ πνί. cum vulg.

uerſ.13.ms.i. καὶ πάντες ἓν πνεῦμα ἐποτίθ.

uerſ.24.ms.i. τῷ ὑϛερουμένῳ πλειοτέρᾳ δοὺς.

uerſ.31.ms.i. τὰ χαρίσματα τὰ μείζονα.

Cap. 13.

uerſ.4. ms.i. ἡ ἀγάπη οὐ ζηλοῖ, οὐ περπερεύεται. cum vulg.

uerſ.5. ſcribendum in tex. ut mss.7. (οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς)

uerſ.5. ms.i. οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς. cum vul.

ms.i. οὐ ζητεῖ τὰ μὴ ἑαυτῆς.

uerſ.9. ms.i. ἐκ μέρους γὰρ γιν. cum vulg.

uerſ.10.ms.i. ὃ τέλειον, ὃ ἐκ μέρους. cum vulg.
uerſ.12.ms.i. ἄρτι ὡς δι' ἐσόπτρου.

Cap. 14.

uerſ.7. ms.i. διαστολὴν φθόγγου μή.
uerſ.10.ms.i. καὶ οὐδὲν ἄφωνον. cum vulg.
uerſ.19.mss.2. λόγους τῷ νοΐ μου λαλῆσαι. cum vulg.
uerſ.21.ms.i. χείλεσιν ἑτέρων.
uerſ.25.mss.2. πάντων. τὰ κρυπτὰ τῆς καρδ. cum vulg.
uerſ.29. ponendum in tex.ut mss.8. [προφῆται δὲ δύο ἢ τρεῖς] cum vulg.
uerſ.31. legendum in tex. ut mss. 8. [καθ' ἕνα πάντες προφητεύειν. cum vulg.
uerſ.32.ms.i. καὶ πνεῦμα προφητῶν.
uerſ.34.mss.2. αἱ γυναῖκες ἐν ταῖς. cum vulg.
uerſ.39. ſcribendum in tex.ut legunt mss. 5. [ὥστε ἀδελφοὶ ζηλοῦτε] cum vulg.
uerſ.40.ms.i. πάντα δὲ εὐχημόνως. cum vulg.

Cap. 15.

uerſ.6. ms.i. τινὲς δὲ ἐκοιμήθησαν. cum vulg.
uerſ.8. legendum in textu ut mss. 5.(ὡσπερεὶ τῷ ἐκτρώματι)
uerſ.8. mss.3. ὡσπερεὶ τῷ ἐκτρ.
uerſ.10.ms.i. ἀλλ' ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ σὺν ἐμοί. cum vulg.
uerſ.15. legendum in tex.ut mss. 5. (δὲ καὶ ψευδομάρτυρες τοῦ Θεοῦ) cum Vulg.
uerſ.20.ms.i. non legit (ἐγένετο) cum Vulg.
uerſ.29 mss.2. βαπτίζονται ὑπὲρ αὐτῶν. cum Vulg,
uerſ.30. ſcribendum in tex.ut mss.8.(κινδυνεύομεν πᾶσαν ὥραν.)
uerſ.31.mss.2. καύχησιν ἀδελφοί ἣν. cum Vulg.
uerſ.34.mss.2. ὑμῶν λαλῶ.
uerſ.44.ms.i. εἰ ἔστι σῶμα ψυχικόν, ἔστι καὶ πνευματικόν. cum Vulg.
uerſ.47.ms.i. ὁ δεύτερος ἄνθρωπος ἐξ οὐρανοῦ.
uerſ.49. ſcribendum in textu,ut mss.7. [φορέσωμεν καὶ] cũ Vulg.
uerſ.55.ms.i. ποῦ σου θάνατε τὸ νῖκος; ποῦ σου θάνατε τὸ κέντρον. cum vulg.

Cap. 16.

uerſ.2. ms.i. κατὰ μίαν σαββάτου. cum vulg.
ibidem ms.1. ὅ, τι ἂν εὐοδωθῇ.
uerſ.3. ms.i. παραγένωμαι πρὸς ὑμᾶς, οὓς.
uerſ.7. ms.i. ἐλπίζω γὰρ χρόνον. cum vulg.
uerſ.22.mss.3. ὦν Κύριον ἡμῶν Ιησοῦν X. & mox. τοῦ Κυρίου ὑμῶν. cum vulg.

EPI-

EPISTOLA AD CORINTHIOS Secunda.

Cap. 1.

uerſ. 5. ſcribendum in tex. ut mss. 8. (Διὰ τοῦ Χριστοῦ.
uerſ. 8. ms. i. τῆς γενομένης ἐν τῇ ἀσίᾳ. cum Vulg.
uerſ. 12. ms. i. καὶ οὐκ ἐν σοφίᾳ. cum vulg.
uerſ. 15. mss. 2. ἵνα δευτέραν χαρὰν ἔχητε. ms. i. ἵνα καὶ δευτέραν χάριν ἔχητε.
uerſ. 16. ſcribendum in tex. ut mss. 6. [διελθεῖν εἰς μακεδονίαν] cum vulg.
uerſ. 17. mss. 2. τοῦτο οὖν βουλόμενος. cum vulg.
uerſ. 18. ms. i. ὁ πρὸς ὑμᾶς οὐκ ἔστι ναὶ καὶ οὔ.
uerſ. 20 ms. i. ἐν αὐτῷ τοῦ ναί, διὸ καὶ δι' αὐτοῦ τοῦ ἀμὴν τῷ Θεῷ. cum vulg.

Cap. 2.

uerſ. 3. legendū in tex. ut mss. 8. [ἵνα μὴ ἐλθὼν λύπην ἔχω ἀφ']
uerſ. 3. impreſſi, & vulg. legunt [ἵνα μὴ ἐλθὼν λύπην ἐπὶ λύπῃ χω]
uerſ. 16. mss. 2. ἐκ θανάτου εἰς θάνατον. mox, ἐκ ζωῆς εἰς ζωήν.
uerſ. 17. legendum in tex. ut mss. 5. [οὐ γὰρ ἐσμεν, ὡς οἱ πολλοί] cum vulg.

Cap. 3.

uerſ. 1. mss. 2. πρὸς ὑμᾶς ἢ ἐξ ὑμῶν; ἡ ἐπιστολή. cum vulg.
uerſ. 4. ms. i. καὶ ἐγγεγραμμένη οὐ μέλανι. cum vulg.
uerſ. 9. ſcribendum in tex. ut mss. 6. [περισσεύει ἡ διακονία] cum Vulg.
uerſ. 14. ms. i. ἄχρι γὰρ τῆς σήμερον ἡμέρας τοῦ αὐτό. cum Vulg.

Cap. 4.

uerſ. 6. legendum in tex. ut mss. 6 [εἰκὼν τοῦ Θεοῦ. οὐ γὰρ ἑαυτοὺς] cum Vulg.
uerſ. 10. mss. 2. τὴν νέκρωσιν τοῦ Ιησοῦ. cum Vulg.
uerſ. 14. ms. i. ὁ ἐγείρας τοῦ Ιησοῦν. cum Vulg.
uerſ. 14. ſcribendum in tex. ut mss. 7. [διὰ Ιησοῦ ἐγερεῖ] cum vulg.
uerſ. 16. mss. 5. ἀλλ' ὁ ἔσωθεν ἀνακαινοῦται.

Cap. 5.

Cap. 5.

uerſ. 5. mss. 2. ὁ δοὺς ἡμῖν ☩. cum vulg.
uerſ. 10. legendum in textu, ut mss. 8. (ἕκαστος τὰ διὰ τοῦ σώματος)
uerſ. 10. impreſſi, & vulg. lat. legunt, πρὸς ἃ διὰ τοῦ σώματος.
uerſ. 12. legendum in textu, ut mss. 8. (καυχήματος ὑμῶν ἡμῶν)
uerſ. 15. mss. 2. τῷ ὑπὲρ πάντων ἀποθανόντι. ms. 1. τῷ ὑπὲρ ἁπάντων πάντων)
uerſ. 16. legendum in tex. ut mss. 8. (ἀλλὰ νῦν οὐκέτι γινώσκομεν) cum vulg.
uerſ. 19. mss. 2. ὡς ὅτι ὁ Θεὸς ἦν.

Cap. 6.

uerſ. 1. mss. 2. Συνεργοῦντες οὖν παρακαλοῦμεν. cum vulg.
uerſ. 11. ms. 1. ἡ γὰρ καρδία ἡμῶν.
uerſ. 41. ms. 1. ἢ τίς κοινωνία φωτί. cum vulg.

Cap. 7.

verſ. 8. ms. 1. εἰ καὶ μετεμελόμην, βλέπω, ὅτι, &c.
uerſ. 11. ſcribendum in tex. ut mss. 7. (κατειργάσατο ὑμῖν)
uerſ. 11. ms. 1. κατειργάσατο ἐν ὑμῖν. cum vulg.
uerſ. 11. mss. 2. ἁγνοὺς εἶναι τῷ πράγματι. cum vulg.
uerſ. 12. ſcribendum in tex. ut legunt mss. 7. τὴν σπουδὴν ὑμῶν τὴν ὑπὲρ ἡμῶν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. cum vulg.
uerſ. 12. ms. 1. τὴν ὑπὲρ ἡμῶν πρὸς ἡμᾶς.
uerſ. 12. ms. 1. τὴν σπουδὴν ἡμῶν τὴν ὑπὲρ ὑμῶν πρὸς ὑμᾶς.
uerſ. 14. mss. 2. ἐν ἀληθείᾳ ἐγενήθη.

Cap. 8.

uerſ. 4. mss. 3. non legunt (δέξασθαι ἡμᾶς) cum vulg.
uerſ. 12. ms. 1. καθὸ ἐὰν ἔχῃ, οὐ πρὸς ὃ οὐκ ἔχει. cum vulg.
uerſ. 18. ſcribendum in textu ut mss. 8. (οὗ ὁ ἔπαινος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ.)
uerſ. 19. ms. 1. ἐν τῇ χάριτι ταύτῃ τῇ.
uerſ. 21. ms. 1. προνοοῦμεν γὰρ καλά. cum vulg.
uerſ. 22. ms. 1. πεποιθότα πολλῇ τῇ.
uerſ. 24. ms. 1. ὑμῶν, ἐνδείξασθε εἰς.

Cap. 9.

uerſ. 4. ms. 1. non addit (τῆς καυχήσεως) cum vulg.
uerſ. 5. ms. 1. τὴν προεπηγγελμένην. cum vulg.

uerſ.10.ms.i. χορηγήσῃ, ἡμῖν πληθυσθῇ ⓜ σπόρῳ ⓜ ὑμῶν, καὶ αὐξήσῃ. cum vulg.

uerſ.15.ms.i. χάρις τῷ Θεῷ. cum vulg.

Cap. 10.

uerſ.7, ms.i, εἰ τις δοκεῖ πεποιθέναι.

ibidem ms.i. πάλιν ἐφ' ἑαυτῷ. .cum vulg.

uerſ.9. legendum in textu ut mss. 7.(ἵνα μὴ δόξω)

uerſ.9. ms.i, ἵνα ὃ μὴ δόξω. cum vulg.

Cap. 11.

uerſ.6. ms,i. φανερώσαντες:

uerſ.13. ſcribendũ in tex. ut mss.8. (ψευδαπόστολοι)

uerſ.31.mss.3. τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ιησοῦ. cum vulg.

uerſ.32.ms.i. non addit, θέλων. cum vulg.

Cap. 12.

uerſ.1. ms.i. δὲ συμφέρῳ μοι, ἐλεύσομαι ὃ καὶ εἰς.

uerſ.11.ms.i. non addit, καυχώμενοι. cum vulg.

uerſ.12. ſcribendũ in tex.ut mss.8. (κατειργάσθη ἐν)

uerſ.14.mss.5. ἰδοὺ τρίτον ἑτοίμως.

uerſ.14. ſcribendum in textu ut mss. 8. (καὶ δὲ καταναρκήσω ὑμῶν) cum vulg.

Cap. 13.

uerſ.1. mss.4. τρίτον ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς.

uerſ.2. ms.1. καὶ ἀπὼν νῦν τοῖς προημαρτηκόσι. cum vulg.

uerſ.4. ms.i. καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς ἀσθενοῦμεν. cum vulg.

uerſ.4. ms.i. non addit, εἰς ὑμᾶς.

uerſ.5. mss.6, εἰ μή τι ἀδόκιμοι.

uerſ.9. ms.i. χαίρομεν γὰρ, ὅτι. cum vulg

uerſ.11. legendũ in tex. ut mss.7. (Ὁ δὲ Θεὸς τῆς ἀγάπης καὶ εἰρήνης)

EPISTOLA AD GALATAS.

Cap. 1.

uerſ.4. ſcribendum in textu ut mss. 4. (ἐκ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν) cum vulg.

uerſ.9. mss.6. εἴπῃς ὑμᾶς εὐαγγελίζεται.

uerſ.10.ms.i. εἰ ἔτι ἀνθρώποις ἤρεσκον. cum vulg.

uerſ.11.

uerſ. 11.ms.i. γνωρίζω γαρ ὑμῖν. cum vulg.
uerſ. 15.ms.i. ἀυδοκησεν ὁ ἀφορίσας με. cum Vulg.
uerſ. 17.ms.i. ϗδὲ ἀπῆλθον εἰς ἱερ.
uerſ. 18.ms.i. ἱσορῆσαι Κηφᾶ.
verſ. 21.ms.i. ὅτι ἦλθον εἰς τὰ κλίματα.

Cap. 2.

uerſ. 6. ſcribendum in tex. ut mss. 8. (ἀνθρώπου ὁ λαμβάνει) cum vulg.
uerſ. 7. legendum in tex. ut mss. 8. (Πέτρου τῆς περιτομῆς)
uerſ. 10. legendum in tex.ut mss.8. (μόνου τῶν πτωχῶν)
uerſ. 11.mss. 2. ὅτε δὲ ἦλθε Κηφᾶς.
uerſ. 13.ms.i. αὐτῷ οἱ λοιποὶ ἰυδαῖοι. cum vulg.
uerſ. 13. legendum in tex.ut mss.8. (ὥστε καὶ Βαρνάβας) cũ vulg.
uerſ. 14.ms.i. εἶπον τῷ Κηφᾷ ἔμπροσθεν. cum Vulg.
uerſ. 16.ms.i. εἰδότες ὅ, ὅτι οὐ δικαιοῦται. cum vulg.

Cap. 3.

uerſ. 1.mss.3. ἐβάσκηνε τῇ ἀληθείᾳ μὴ.
uerſ. 11. ſcribendum in tex. ut mss. 8. (ὅτι δὲ ἐν νόμῳ οὐδεὶς)
uerſ. 12.ms.i. αὐτὰ ζήσεται. cum vulg.
uerſ. 15. legendum in tex.ut mss. 8. (ἀδελφοί κατ' ἄνθρωπον λέγω) cum vulg.
uerſ. 16. legendum in textu, ut mss.7. (οὐ λέγει, καὶ τοῖς σπέρμασιν) cum vulg.
uerſ. 16. legendum in tex. ut mss. 8. (καὶ τῷ σπέρματί σου, ὅς) cum vulg.
uerſ. 17.mss.2. non addunt, εἰς Χριστὸν. cum vulg.
uerſ. 19.ms.i. χάριν ἐτέθη. ccum vulg.
uerſ. 21.ms.i. legendum in textu ut mss.7. (ἔντος οὐ ἐκ νόμου ἦν) cum vulg.
uerſ. 22. legendum in textu, ut mss.8. (ἡ γραφὴ τὰ πάντα)
uerſ. 23. legendum in textu ut mss. 8. (πρὸ τοῦ δ' ἐλθεῖν τινὰ) cum vulg.
uerſ. 26. legendum in tex. ut mss.8. (πάντες γαρ υἱοί (cum vulg.
uerſ. 29. legendum in tex.ut mss. 8. (εἰ δ' ὑμεῖς Χριστοῦ) cũ vulg.

Cap. 4.

uerſ. 4. corrigendum in tex.mendum Regiæ, & ſcribendum, ut mss.8. (γενόμενον ὑπὸ νόμον) cum vulg.
uerſ. 6. ſcribendum in tex. ut mss.7. (ὅτι δέ ἐστε υἱοί) cum vulg.
uerſ. 7. ms.i. καὶ κληρονόμος διὰ Θεοῦ. cum vulg.

uerſ. 14.ms.i. ηϙὴ ⓦ πειρασμὸν ὑμῶν ἐν τῇ Cαρκί μου. cum vulg.
uerſ. 15.ms.i. πᾶ σὺν ἦν. cum vulg.
uerſ. 17. ſcribendum in tex. ut mss. 8. [ἵνα αὐτοὺς ζηλῶτε]
uerſ. 23. ſcribendum in tex. ut mss. 8. [ἀλλ' ὁ μὴ ὄκ] cum vulg.
uerſ. 24. ſcribendum in tex. ut mss. 8. [αὗται καί εἰσι δύο διαθῆκαι]
uerſ. 25.mss. 3. ὃ ὃ ἄγαρ σινᾶ.
uerſ. 26.ms.i. μήτηρ ἡμῶν. cum vulg.

Cap. 5.

uerſ. 3. ſcribendum in textu, ut mss. 6. [ⓦ νόμῳ ποιῆσαι] cum vulg.
uerſ. 3.ms.i. ⓦ νόμῳ πληρῶσαι.
uerſ. 14. ſcribendum in tex. ut mss. 5. [ὡς σεαυτόν] cum Vulg.
uerſ. 18. legendum in tex. ut mss. 8. [ὄκ ἐστὲ ὑπὸ νόμῳ] cum Vulg.
uerſ. 21. legendum in tex.ut mss. 8. [ἃ προλέγω ὑμῖν] cum Vul.
uerſ. 26.mss. 3. προκαλούμενοι. cum Vulg.

Cap. 6.

uerſ. 1. ſcribendum in textu, ut mss. 8. [ἐὰν ηϙὴ προληφθῇ] cum vulg.
uerſ. 2. ms.1. ἀναπληρώσετε. cum vulg.

EPISTOLA AD EPHESIOS.

Cap. 1.

uerſ. 1. ms.i. Τῆς ἁγίοις πᾶσι τοῖς. cum Vulg.
uerſ. 6. ms.i. ἧς ἐχαρίτωCεν.
uerſ. 20.mss. 2. ηϙὴ καθίCας ἐν δεξιᾷ αὐτοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.
ms.i. ηϙὴ καθίCας αὐτὸν ἐν δεξιᾷ ἑαυτοῦ ἐν τοῖς ἐπουρ.

Cap. 2.

uerſ. 1. mss. 2. τοῖς παραπτώμασι ηϙὴ ταῖς ἁμαρτίαις.
uerſ. 12.ms.i. ηϙὴ ξένοι τῆς ἐπαγγελίας τ Διαθήκης, ἐλπίδα.
uerſ. 17.ms.i. ηϙὴ εἰρήνην τοῖς ἐγγύς. cum Vulg.
verſ. 19.ms.i. ἀλλ' ἐστὲ συμπολῖται τῶν. cum vulg.
uerſ. 21. ſcribendum in tex.ut mss. 8. [ἐν ᾧ πᾶσα οἰκοδομὴ]

Cap. 3.

uerſ. 1. ſcribendum in tex.ut mss. 8. [ὑπὲρ ὑμῶν τῶν πρῶν]

uerſ. 6.

uerſ.6. ſcribendum in tex.ut mss.6. [ἐν πνεύματι. ἐῖ τὰ.] cum Vulg.
uerſ.7. ms.i. ὃ ἐγενόμην ἐγὼ δια.
uerſ.8. ſcribendum in tex. ut mss. 8. (πάντων ἁγίων ἐδόθη) cum vulg.
uerſ.15.mss.2. ἐν ὀυρανῷ καὶ ἐπὶ.
uerſ 19.ms.i. ἵνα πληρωθῇ πᾶν τὸ πλήρωμα.
uerſ.21.mss.2. καὶ ἐν χριςῷ Ιησ̃. cum vulg.

Cap. 4.

uerſ.4. mss.2. καθὼς ἐκλήθητε. cum vulg.
uerſ.6. ms.i. καὶ δια πάντων ἐν πᾶσιν. ἑνὶ ϊ.
uerſ.7. mss.3. ἐδόθη χάρις.
uerſ.27. ſcribendum in tex.ut mss.8. (μηδὲ δίδοτε)
uerſ.28. ſcribendum in textu ut mss.7.(ὃ ἀγαθὸν ταῖς χερσίν.
uerſ.28.ms.i. τὸ ἀγαθὸν ταῖς ἰδίαις χερσὶν.
uerſ.32. ſcribendum in tex.ut mss. 8. (καθὼς καὶ ὁ Θεὸς ἐν χριςῷ ἐχαρίσατο ἡμῖν) cum vulg.

Cap. 5.

uerſ.5. corrigendum in tex. ex mss.3. cum vulg. (τοῦτο γὰρ ἴστε γινώσκοντεις)
uerſ.5.mss.3. ὅ ἐστιν εἰδωλολάτρης. cum vulg.
uerſ.9. ms.1. ὁ γὰρ καρπὸς τοῦ φωτὸς. cum vulg.
uerſ.15.mss.2. βλέπετε οὖν ἀκριβῶς πῶς περιπατεῖτε.
uerſ.23.ms.i. τῆς ἐκκλησίαν, αὐτὸς, Σωτὴρ τοῦ σώματος. cum vulg.
uerſ.28.ms.i. οὕτως ὀφείλουσι καὶ οἱ ἄνδρες. cum vulg.
uerſ.29.mss.2. καθὼς καὶ ὁ Χριςὸς τ̅ὴ̅. cum vulg.

Cap. 6.

uerſ.2. ms.i. καὶ τ̅ὴ̅ μητέρα Cυ. cum vulg.
uerſ.9. legatur in textu, ut mss.7. (ὅτι καὶ ὑμῶν αὐτῶν ὁ Κύριος)
uerſ.9. ms.i. ὅτι καὶ ὑμῶν καὶ αὐτῶν ὁ Κύριος. cum vulg.
uerſ.16.ms.2. ἐν πᾶσιν ἀναλαβόντες. cum vulg.

EPISTOLA AD PHILIPPENSES.

Cap. 1.

uerſ.8. mss.2. μάρτυς γάρ μοι ἐστὶν ὁ. cum vulg.
uerſ.11.ms.i. δικαιοσύνης δια Ιησ̃ Χριςοῦ. cum vulg.

НБУ імені І.І.Мечникова

uerſ.14.mss.4. ἀφόβως τὸν λόγον λαλεῖν.
uerſ.23.ms.i. πολλῷ γὰρ κρεῖσσον. ms.i. πολλῷ γὰρ μᾶλλον κρεῖσσον.
uerſ.26.ms.2. ὑμῶν πεισσεύσῃ ἐν.

Cap. 2.

uerſ.4. ms.i. ἕκαστος σκοποῦντος, ἀλλὰ καὶ τὰ ἑτέρων.
uerſ.5. ms.i. φρονεῖτε ἐν ὑμῖν. cum vulg.
uerſ.12. ſcribendum in tex. ut mss. 8. (ὑπηκούσατε, μὴ ὡς ἐν τῇ παρουσίᾳ μου μόνον, ἀλλὰ νῦν πολλῷ μᾶλλον) cũ vulg.
uerſ.14. ſcribendum in tex.ut mss. 8. (χωρὶς γογγυσμῶν καὶ διαλογισμῶν) cum vulg.
uerſ.19. ſcribendum in tex. ut mss. 8. (ἵνα κἀγὼ εὐψυχῶ) cum vulg.
uerſ.26.mss.3. πάντας ὑμᾶς ἰδεῖν.

Cap. 3.

uerſ.3. ms.i. τῷ πνεύματι Θεῷ λατρεύοντες. cum vulg.
uerſ.11.mss.2. εἰ τὴν ἐξανάστασιν τὴν ἐκ νεκρῶν. cum vulg.
uerſ.12. ſcribendum in tex. ut mss. 7. (ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ Ιησοῦ) cum vulg.
uerſ.13.mss.5. οὔπω λογίζομαι κατειλ.

Cap. 4.

uerſ.3. ſcribendum in textu, ut mss. 8. (ναὶ ἐρωτῶ καὶ σέ) cum vulg.
uerſ.13.ms.i. ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντι με. πλὴν. cum vulg.
uerſ.23.mss.i. Χριστοῦ μετὰ τοῦ πνεύματος ὑμῶν. ἀμὴν. cum vulg.

EPISTOLA AD COLOSSENSES.

Cap. 1.

uerſ.2. mss.4. τοῖς ἐν Κολασσαῖς.
uerſ.7. ſcribendum in tex. ut mss. 7. (καθὼς καὶ ἐμάθετε)
uerſ.7. ms.i. καθὼς ἐμάθετε.
uerſ.10.mss.5. τῇ ἐπιγνώσει τοῦ Θεοῦ.
uerſ.12.ms.i. τῷ καλέσαντι ἡμᾶς. ms.i. τῷ καλέσαντι καὶ ἱκανώσαντι.
uerſ.14. ſcribendum in tex. ut mss.8. (τὴν ἀπολύτρωσιν διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ, τὴν ἄφεσιν) cum Vulg.
uerſ.15.ms.i. πρωτότοκος τῆς κτίσεως.
uerſ.18. ſcribendum in tex.ut mss.8.(καὶ αὐτός ἐστιν ἡ κεφαλὴ)

verſ.20.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

uerſ.20. ſcribendum in textu, ut mss. 8. (ἀποκαταλλάξαι τὰ πάντα)

uerſ.26.ms.2. γενεῶν, ὃ νῦν ἐφανερώθη.

uerſ.27. corrigendum in tex.Reg. mendum, & legendum (τῷ μυστηρίῳ τούτῳ) ut mss.8.

uerſ.28. ſcribendum in tex. ut mss.8. (καὶ διδάσκοντες πάντα ἄνθρωπον ἐν πάσῃ σοφίᾳ, ἵνα παραστήσωμεν πάντα ἄνθρωπον τέλειον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ) cum vulg.

Cap. 2.

uerſ.2. ms.i. συμβιβασθέντες. cum Vulg.

ibidem ms.i. τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς τοῦ Χριστοῦ.

uerſ.11.ms.i. ἐν τῇ ἀπεκδύσει τοῦ σώματος τῆς σαρκός. cum vulg.

uerſ.13.ms.i. συνεζωοποίησεν σὺν αὐτῷ. cum vulg.

uerſ.15.ms.i. θριαμβεύσας αὐτὰς ἐν.

uerſ.21. ſcribendum in tex.ut mss.8. (μὴ ἅψῃ, μηδὲ γεύσῃ, μηδὲ θίγῃς) cum vulg.

Cap. 3.

uerſ.13.ms.i. καὶ ὁ Κύριος ἐχαρίσατο. cum vulg.

verſ..15.ms.i. καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ Χριστοῦ. cum vulg.

uerſ.16.ms.i. ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν τῷ Θεῷ. cum vulg.

uerſ.18.mss.6. Τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν.

uerſ.21.ms.i. οἱ πατέρες μὴ παροργίζετε τὰ.

verſ.24. ſcribendum in tex. ut mss.8. (εἰδότες, ὅτι ἀπὸ Κυρίου) cum vulg.

uerſ.24.mss.5. λήψεσθε τὴν ἀνταπόδοσιν.

Cap. 4.

uerſ.1. ms.i. Κύριος ἐν οὐρανῷ. cum vulg.

uerſ.3. ſcribendum in textu, ut mss. 8. (ἀνοίξῃ ἡμῖν θύραν) cum vulg.

uerſ.12.ms.i. τέλειοι καὶ πεπληροφορημένοι.

EPIST. AD THESSALONICENSES I.

Cap. 1.

uerſ.7. ms.i. τύπον πᾶσι. cum vulg.

uerſ 7. ſcribendum in textu, ut mss. 5. (καὶ ἐν τῇ ἀχαΐᾳ) cum vulg.

Cap. 2.

uerſ.8. ſcribendum in tex.ut mss.5. (ἀγαπητοί ἡμῖν)cum vulg.
uerſ.12.mss.3. εἰς ὃ ϖαρεκάλεσεν ὑμᾶς.
uerſ.15.ms.1. ἀνθρώποις ἀναπεπλήρωκεν. cum vulg.
uerſ.20. ſcribendum in tex.ut mss.8. (ἡ δόξα ἡμῶν καὶ ἡ χαρά)

Cap. 3.

uerſ.3. ms.1. τῷ μηδένα σαίνεσθαι. cum vulg.

Cap. 4.

uerſ.1. mss.2. ἵνα καθὼς παρελάβετε, &c. ϖερισσεύητε μᾶλλον.
uerſ.9. ms.1. οὐ χρείαν ἔχομεν γράφειν. cum Vulg.
uerſ.11.mss.2. ταῖς χερσὶν ὑμῶν. cum Vulg.
uerſ.13.mss.2. ϖερὶ τῶν κοιμωμένων.
uerſ.18.ms.1. ἐν τοῖς λόγοις τούτοις τῷ πνεύματι.

Cap. 5.

uerſ.5. mss.2. πάντες γὰρ ὑμεῖς υἱοὶ φωτός. cum Vulg.
uerſ.15.ms.1. διώκετε εἰς ἀλλήλους καὶ εἰς. cum vulg.
uerſ.21. ſcribendum in tex. ut mss. 5. (πάντα δὲ δοκιμάζετε) cum Vulg.
uerſ.24. ſcribendum in textu, ut mss. 7. (ὃς καὶ ποιήσει. ἀδελφοὶ ϖροσεύχεσθε) cum Vulg.

EPIST. AD THESSALONICENSES Secunda.

Cap. 1.

uerſ.8. ms.1. ἐν φλογὶ πυρός. cum Vulg.

Cap. 2.

uerſ.2. mss.2. ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου. cum Vulg.
uerſ.4. mss.3. τοῦ Θεοῦ καθίσαι.
uerſ.16. ſcribendum in textu, ut mss. 8. (καὶ δοὺς ϖαράκλησιν αἰωνίαν] cum Vulg.

Cap. 3.

uerſ.4. ms.1. καὶ ἐποιήσατε καὶ ποιήσετε.

EPI-

EPISTOLA AD TIMOTHEVM Prima.

Cap. 1.

uerſ. 1. mss. 3. κατ' ἐπιταγὴν Θεοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, καὶ Κυρίου Ιησοῦ Χριστοῦ.
mss. 2. κατ' ἐπιταγὴν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ καὶ.
uerſ. 2. mss. 2. ἀπὸ Θεοῦ πατρὸς, καὶ Χριστοῦ Ιησοῦ τοῦ. cum vulg.
uerſ. 9. ſcribendum tex. ut mss. 6. (πατρολοίαις καὶ μητραλοίαις)
uerſ. 12. ſcribendum in tex. ut mss. 7. (τῷ ἐνδυναμώσαντί με Χριστῷ Ιησοῦ) cum Vulg.
uerſ. 16. ſcribendum in tex. ut mss. 7.) πρώτῳ ἐνδείξηται. cum Vulg.

Cap. 2.

uerſ. 5. ſcribendum in tex. ut mss. 4. (ἄνθρωπος Χριστὸς Ιησοῦς) cum vulg.
uerſ. 9. ſcribendum in tex. ut mss. 7. (μὴ ἐν πλέγμασιν, ἢ χρυσῷ) cum vulg.

Cap. 3.

uerſ. 12. ms. 1. τέκνων καλῶν.

Cap. 4.

uerſ. 6. ms. 1. καὶ τῇ καλῇ διδασκαλίᾳ, ἧς. cum vulg.
uerſ. 16. ms. 1. σεαυτῷ καὶ τῇ. cum vulg.

Cap. 5.

uerſ. 4. ſcribēdum in tex. ut mss. 5. (τοῦτο γάρ ἐστιν ἀποδεκτὸν) cum vulg.
uerſ. 14. ſcribendum in tex. ut mss. 6. (βούλομαι δὲ νεωτέρας γαμεῖν)
uerſ. 14. mss. 2. βούλομαι οὖν νεωτέρας. cum vulg.

Cap. 6.

uerſ. 12. mss. 3. εἰς ἣν καὶ ἐκλήθης, καὶ
uerſ. 16. ſcribendum in textu, ut mss. 7. (ᾧ τιμὴ καὶ κράτος)
cum vulg.

EPISTOLA AD TIMOTHEVM Secunda.

Cap. 1.

uerſ.4. ſcribendum in tex. ut m.ss.6. [ἵνα χαρᾶς πληρωθῶ]

Cap. 2.

uerſ.14.ms.i. ἐνώπιῳ τοῦ Θεοῦ.

Cap. 3.

uerſ.9. ſcribendum in textu,ut mss.6. (ἀλλ' οὐ προκόψουσιν ὅτι πλείω) cum vulg.

uerſ.14.mss.2. ἐν οἷς ἔμαθες καὶ οἷς ἐπιστεύθης. cum vulg.

uerſ.16. ms.1. θεόπνευστος ἐστὶν ὠφέλιμος. cum vulg.

uerſ.17. ſcribendum in tex.ut mss.5. (ἄρτιος πεφυσμένος) cum vulg.

Cap. 4.

uerſ.13.mss.2. μετίλιαν ὃν πάς μεμβράνας. cum vulg.

uerſ.19. ſcribendum in tex. ut mss. 5. [πρίσκαν καὶ ἀκύλαν] cum vulg.

EPISTOLA AD TITVM.

Cap. 1.

uerſ.10.mss.2. εἰσὶ γὰρ πολλοὶ ἀνυπόταικτοι.

EPISTOLA AD PHILEMONEM.

Cap. 1.

uerſ.6. mss.5. ἐν ἐπιγνώσει παντὸς ἀγαθοῦ.

uerſ.7. ſcribendum in textu ut mss. 7. (χάριν γὰρ ἔχομεν)

uerſ.7- ms.i. χαρὰν γὰρ ἔχομεν. cum vulg.

uerſ.11.ms.i. νυνί ὅ καὶ σοί καὶ ἐμοὶ εὔχρ. cum vulg.

uerſ.23. ſcribendum in tex.ut mss. 6. (ὁ συναιχμάλωτός μου ἐν Χριστῷ Ιησοῦ) cum vulg.

EPI-

EPISTOLA AD HEBRAEOS.

Cap. 1.

uerſ. 2. ſcribendum in tex. ut mss. 7. [ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν] cum vulg.

uerſ. 3. ſcribendum in tex. ut mss. 8. [ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλωσύνης] cum vulg.

Cap. 2.

uerſ. 7. in mss. 7. deſunt hæc verba (καὶ κατέστησας αὐτὸν ἐπὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου.

Cap. 3.

uerſ. 10. ſcribendum in tex. ut mss. 8. (καὶ εἶπῶ, ἀεὶ)

Cap. 4.

uerſ. 2. ſcribendum in tex. ut mss. 8. (καθάπερ κἀκεῖνοι) cũ vulg.

uerſ. 7. mss. 2. καθὼς προεῖρηκεν, σήμερον ἐάν.

uerſ. 8. corrigendum in tex. ut legunt mss. 8. (μετὰ ταῦτα ἡμέρας) cum vulg.

Cap. 5.

uerſ. 4. mss. 4. ἀλλ' ὁ καλούμενος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. cum Vulg.

uerſ. 12. ms. 1. γάλακτος, οὐ στερεᾶς βρῶσεως. cum vulg.

Cap. 6.

uerſ. 7. mss. 2. ὃν ἐπ' αὐτὴν πολλάκις.

Cap. 7.

uerſ. 1. apponendus articulus in tex. ut mss. 8. (τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου)

uerſ. 17. mss. 2. μαρτυρεῖται γάρ.

uerſ. 25. legendum in tex. ut mss. 8. (εἰς τὸ ἐντυγχάνειν αὐτοῖς)

uerſ. 27. ms. 1. ἑαυτὸν προσενέγκας.

Cap. 8.

uerſ. 6. ſcribendum in tex. ut mss. 7. (τέτυχε λειτουργίας, ὅσῳ καὶ κρείττονος) cum vulg.

uerſ. 11. ſcribendum in tex. ut legunt mss. 5. (ἕκαστος ⓦ πλησίον αὐτοῦ, καὶ ἕκαστος) cum vulg.

uerſ. 12. ms. 1. καὶ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν ὃ μὴ μνησθῇ ἔτι. cum vulg.

Cap. 9.

uerſ. 1. mss. 2. εἶχε μὲν οὖν ἡ πρώτη σκηνή.

mss. 2. εἶχε μὲν οὖν ἡ πρώτη δικαιώματα.

mss. 1. εἶχε μὲν οὖν ἡ πρώτη λατρήκη.

uerſ. 8. emendandum in tex. & legendum (μήπω πεφανερωθῆ) ut mss. 8.

uerſ. 9. ſcribendum in tex. ut mss. 8. (εἰς ⓦ καιρὸν ⓦ ἐνεστηκότα] cum Vulg.

uerſ. 11. ms. 1. τῶν γενομένων ἀγαθῶν.

uerſ. 14. mss. 4. ὃς διὰ πνεύματος ἁγίου. cum vulg.

uerſ. 19. corrigendum in tex. cũ artic. (παντὶ τῷ λαῷ) ut mss. 8.

uerſ. 25. mss. 2. εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων κατ' ἐνιαυτόν.

uerſ. 28 mss. 2. ἀπεκδεχομένοις διὰ πίστεως εἰς Σωτηρίαν.

Cap. 10.

uerſ. 2. ms. 1. ἐπεὶ κἂν ἐπαύσατο.

uerſ. 9. ſcribendum in tex. ut mss. 7 (τὸ ποιῆσαι ὁ Θεὸς τὸ θέλημά σου. ἀναιρεῖ τὸ) cum Vulg.

uerſ. 10. ms. 1. ἐσμὲν διὰ τῆς προσφορᾶς. cum Vulg.

uerſ. 17. mss. 3. ὕστερον λέγει. καὶ τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ τῶν.

uerſ. 18. ſcribendum in tex. ut mss. 8. [ὅπου δὲ ἄφεσις τούτων] cum vulg.

uerſ. 23. ms. 1. τῆς πίστεως ἀκλινῆ.

uerſ. 25. ms. 1. τὴν συναγωγὴν ἑαυτῶν. cum Vulg.

uerſ. 34. mss. 3. ἐν ἑαυτοῖς κρείττονα.

uerſ. 39. ſcribendum in tex. ut mss. 8. [εἰς περιποίησιν ψυχῆς] cum vulg.

Cap. 11.

uerſ. 4. ms. 1. ἔτι λαλεῖ. cum vulg.

uerſ. 5. ſcribendum in tex. ut mss. 8. [διὸτι μετέθηκεν]

uerſ. 8. ſcribendum in tex. ut mss. 8. [ἐξελθεῖν εἰς ⓦ τόπον] cum vulg.

uerſ. 9. ſcribendum in tex. ut mss. 8. [πίστει παρῴκησεν εἰς γῆν τὴν] cum Vulg.

uerſ. 11. mss. 6. καὶ αὐτὴ σπέρμα δυνάμιν εἰς.

uerſ. 29. ms. 1. ⓔ αἰγύπτιοι καταποντίσθησαν.

uerſ. 39. ms. 1. τὰς ἐπαγγελίας.

Cap. 12.

uerſ. 1. ſcribendũ in tex. ut mss. 8. (καὶ τὴν εὐπερίστατον ἁμαρτίαν)
uerſ. 2. ms. i. ἐν δεξιᾷ τε τοῦ Θεοῦ.
uerſ. 3. ſcribendum in tex. ut mss. 8. (ἀναλογίσασθε γὰρ ⓦ) cum vulg.
uerſ. 7. mss. 2. εἰς παιδείαν ὑπομένετε.
uerſ. 13. legendum in tex. ut mss. 8. (καὶ τροχιᾶς ὀρθὰς) cum vulg.
uerſ. 18. ms. i. καὶ γνόφῳ, καὶ ζόφῳ, καὶ θυέλλῃ.
uerſ. 25. mss. 3. ⓐ ⓦ ἀπ' οὐρανῶν ἀποστρεφόμενοι. cum Vulg.

Cap. 13.

uerſ. 9. ſcribendum in tex. ut mss. 7. (μὴ παραφέρεσθε) cum vul.
uerſ. 12. ms. i. ἔξω τῆς πόλεως ἔπαθε.
uerſ. 14. corrigendum in tex. iuxta mss. 8. (ἀλλὰ τὴν μέλλουσαν ἐπιζητοῦμεν) cum vulg.
uerſ. 21. addendum in tex. ut legunt mss. 7. (εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμὴν. cum vulg.

IACOBI EPISTOLA Catholica.

Cap. 1.

uerſ. 3. ms. i. τὸ δοκίμιον ὑμῶν κατεργάζεται.
uerſ. 18. ms. i. ἀπαρχὴν τῶν αὐτοῦ κτισμάτων.
uerſ. 19. mss. 2. ἴστε ἀδελφοί μου ἀγαπ. cum vulg.
ibidem ms. i. ἔστω δὲ πᾶς ἄνθρωπος. cum vulg.
uerſ. 21. ſcribendum in textu, ut mss. 7. (ἐν πραΰτητι)
uerſ. 23. mss. 4. ἀκροατὴς νόμου ἐστὶ.
uerſ. 25. ms. i. καὶ παραμείνας, οὐκ ἀκροατὴς.
uerſ. 26. mss. 2. θρῆσκος εἶναι, μὴ χαλιναν. cum vulg.

Cap. 2.

uerſ. 4. ſcribendum in tex. ut mss. 6. (οὐ διεκρίθητε ἐν ἑαυτοῖς) cum vulg.
uerſ. 10. mss. i. ὅλων τὸν νόμον τελέσῃ.
uerſ. 13. mss. 4. ἔλεον κρίσεως.
ms. i. κατακαυχᾶται δὲ ἔλεος. cum vulg.
uerſ. 18. ms. i. δεῖξόν μοι τὴν πίστιν σου χωρὶς τῶν ἔργων, κἀγὼ δείξω σοι ἐκ τῶν ἔργων μου τὴν πίστιν. cum vulg.
uerſ. 24. mss. 2. ὁρᾶτε, ὅτι ἐξ. cum vulg.

Cap. 3.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

Cap. 3.

uerſ.2. mss.3. δωνάμθυ@ χαλιναγ.
uerſ.5. ms.i. ἰδοὺ ἡλίκ@ πῦρ. cum vulg.
uerſ.6. mss.2. τ ἀδικίας. ἡ γλωσσα καθισταται. cum vulg.
uerſ.10. ſcribendum in tex. ut mss.7. (ὃ χρὴ ἀδελφοί μθ ταῦτα) cum vulg.
uerſ.12.mss.3. ὅτως ὐδὲ μία πηγή.
uerſ.13. legendum in tex.ut mss. 5. (τίς σοφὸς κὰι ἐπιστήμων ἐν ὑμῖν;) cum vulg.
uerſ.17. ſcribendum in textu, ut mss.6. (ἐλέους καὶ καρπῶν ἀγαθῶν) cum vulg.
uerſ.18. ſcribendum in textu ut mss. 8. (καρπὸς δ δικαιοσύνης)

Cap. 4.

uerſ.6. ſcribendum in tex. ut mss. 8. (ὁ Θεὸς ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται) cum vulg.
uerſ.11.mss.2. ἀδελφῦ, ἢ κρίνων. cum vulg.
uerſ.12.mss.4. ὁ νομοθέτης κὰι κριτὴς ὁ δυνάμ. cum vulg.
ibidem mss.2. τίς εἶ ὁ κρίνων τ πλησίον; cum Vulg.
uerſ.13.mss.2. σήμερ@ ἢ αὔρι@. cum vulg.
uerſ.14.mss.4. ἀτμὶς γάρ ἐστιν ἡ τοῦτο ὀλίγον φαινομθήν.
ibidem ms.i. ἔπειτα δ ἀφανιζομθήν. ms.i. ἔπφτα κ ἐφανιζ.

Cap. 5.

uerſ.4. ſcribendum in textu ut mss. 8. (τὰς χώρας ὑμῶν, ἀπεστερημθύ@)
verſ.5. ms.i. ἐνθρέψατε τὰς σάρκας ὑμῶν.
ibidem ms.i. ὑμῶν ἐν ἡμέρᾳ σφαγῆς. cum vulg.
uerſ 10. ſcribendum in tex.ut mss. 5. (ἀδελφοὶ τῆς κακοπαθείας)
ibidem ſcribendū in tex.ut mss.5.(ἐν τῷ ὀνόματι Κυρίῳ)cū vulg.
uerſ.14. ſcribendum in tex.ut mss.8. (προσκαλεσάσθω τὺς)
uerſ.15.ms.i. ἀφεθήσονται αὐτῷ. cum vulg.
uerſ.19.mss.2. ἀδελφοί μθ, ἐάν τις. cum Vulg.
uerſ.20.mss.2. σώσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐκ θανάτου.

PETRI APOSTOLI
Catholica prima.

Cap. 1.

uerſ.11. ſcribendum in tex. ut mss. 8. (προμαρτυρόμθυ@)
uerſ.12.mss.2. ὑμᾶς πνεύματι ἁγίῳ. cum vulg.

uerſ.16.

uerſ. 16. ſcribendum in textu, ut mss. 7. (ἅγιοι γίνεσθε)
uerſ. 16. ms. i. ἅγιοι ἔσεσθε, ὅτι. cum vulg.
uerſ. 22. mss. 2. τῆ ἀληθείας εἰς φιλαδελφίαν.
uerſ. 24. mss. 2. δόξα ἀνθ ὡς ἄνθ@. cum vulg.

Cap. 2.

uerſ. 2. ſcribendum in tex. ut mss. 7. (αὐξηθῆτε εἰς Σωτηρίαν) cum vulg.
uerſ. 5. mss. 5. εἰς ἱεράτευμα ἅγιον.
uerſ 6. ſcribendum in tex. ut mss. 5. (διότι περιέχει ἡ γραφὴ) cum vulg.
uerſ. 8. ms. i. ἀπιστοῦντες, εἰς ὃ καὶ· cum vulg.
uerſ. 9. mss. 2. τὰς ἀρετὰς ἐξαγγείλητε. cum vulg.
uerſ. 12. ſcribendum in tex. ut mss. 8. (ἐν ᾧ καταλαλοῦσιν. cum vulg.
uerſ. 16. ſcribendum in textu, ut mss. 8. (ἀλλ' ὡς δοῦλοι Θεοῦ)
uerſ. 17. ſcribendum in textu, ut mss. 8. (τὴν ἀδελφότητα ἀγαπήσατε)
uerſ. 19. ms. i. τοῦτο γὰρ χάρις παρὰ Θεῷ.
ibidem ms. i. εἰ διὰ συνείδησιν ἀγαθὴν πόνους.
uerſ. 21. mss. 5. εἰς τοῦτο γὰρ καὶ ἐκλήθητε.
uerſ. 24. mss. 2. οὗ τῷ μώλωπι ἰάθητε. cum vulg.

Cap. 3.

uerſ. 6. ms. i. ὑπήκουσε τῷ Αβραάμ. cum vulg.
uerſ. 7. ſcribendū in tex. ut mss. 6. (χάριτος ζωῆς) cum vulg.
ibidem ſcribendum in textu ut mss. 5. (εἰς τὸ μὴ ἐγκόπτεσθαι) cum Vulg.
uerſ. 9. ms. i. ἵνα εὐλογίας κληρονομ.
uerſ. 16. ms. i. ἀλλὰ μετὰ πραΰτητος καὶ φόβου. cum vulg.
ibidem mss. 2. τῆ ἀγαθῆ ἐν Χριστῷ ἀναστροφῆ.
uerſ. 21. ſcribendū in tex. ut mss. 8. (ὃ ἀντίτυπῳ νῦν) cum vulg.
uerſ. 21. ms. 1. δι' ὕδατος καὶ ὑμᾶς ἀντίτυπον νῦν σώζει βάπτισμα.

Cap. 4.

uerſ. 1. ſcribendum in textu ut mss. 6. (ὅτι ὁ παθὼν σαρκὶ)
uerſ. 1. mss. 2. ὅτι ὁ παθὼν ἐν σαρκὶ. cum vulg.
ibidem ms. i. πέπαυται ἁμαρτίας.
uerſ. 3. mss. 3. ἀρκετὸς γὰρ ὁ παρελήλυθώς. cum vulg.
uerſ. 9. ms. i. κατ' ἄνθρωπον σαρκὶ.
uerſ. 8. ſcribendū in tex. ut mss. 8. (καλύπτει πλῆθος) cum vulg.
uerſ. 11. legendum in tex. ut mss. 6. (ἧς χορηγεῖ ὁ Θεός) cum vulg.

uerſ. 14. mss. 2. ὅτι τοῦ τῆς δόξης καὶ δυνάμεως. καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ πνεῦμα ἐφ ὑμᾶς ἀναπάυεται. cum vulg.
uerſ. 16. mss. 2. τὸν Θεὸν ἐν τῷ ὀνόματι τούτῳ. cum vulg.
uerſ. 19. ms. i. ἐν ἀγαθοποιΐαις. cum vulg.

Cap. 5.

uerſ. 5. ms. i. ἀλλήλοις τὴν ταπεινοφροσύνην. cum vulg.
uerſ. 5. legendum in tex. ut mss. 8. (ἐγκομβώσασθε)
uerſ. 8. ſcribendum ut mss. 5. in tex. (ὅτι ὁ ἀντίδικος ὑμῶν) cum vulg.
uerſ. 8. mss. 4. περιέρχεται ζητῶν. cum vulg.
ibidem mss. 4. τινὰ καταπιεῖν.
uerſ. 12. mss. 2. εἰς ἣν στῆτε.
uerſ. 14. ms. i. ἐν φιλήματι ἁγίῳ. cum vulg.

PETRI APOSTOLI EPISTOLA Secunda.

Cap. 1.

uerſ. 1. mss. 5. Συμεὼν Πέτρος.
uerſ. 5. mss. 4. καὶ αὐτὸ δὲ τοῦτο.
verſ. 10. ms. i. σπουδάσατε, ἵνα διὰ τῶν καλῶν ἔργων βεβαίαν ὑμῶν τὴν. cum vulg.
uerſ. 11. ſcribendum in tex. ut mss. 5. (τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ Σωτῆρος Ιησοῦ Χρ.) cum vulg.
uerſ. 16. ms. i. ἀλλ' αὐτόπται γενηθέντες.
uerſ. 21. ms. i. ἐλάλησαν ἀπὸ Θεοῦ ἄνθρωποι.

Cap. 2.

verſ. 2. mss. 4. δι' ἃς ἡ ὁδὸς τῆς ἀληθείας.
uerſ. 3. mss. 5. οὐ νυστάξει.
uerſ. 4. ms. i. εἰς κρίσιν κολαζομένους τηρεῖν. cum vulg.
uerſ. 9. ſcribendum in tex. ut mss. 5. (ἐκ πειρασμοῦ ῥύεσθαι) cum vulg.
uerſ. 10. ſcribendum in tex. ut mss. 8. (καὶ Κυριότητος καταφρονοῦντας) cum vulg.
uerſ. 13. ms. i. ἐντρυφῶντες ἐν ταῖς ἀγάπαις αὐτῶν) cum vulg.
uerſ. 14. ms. i. καὶ ἀκαταπαύστου ἁμαρτίας. cum Vulg.
uerſ. 15. mss. 2. Βαλαὰμ τοῦ βεώρ.
uerſ. 17. mss. 2. καὶ ὁμίχλαι ὑπὸ λαίλαπος ἐλαυνόμ.
ibidem mss. 3. εἰς αἰῶνας τετήρηται.

ibidem

НБ ОНУ імені І.І. Мечникова

ibidem ms.i. τῦ σκότους τετήρηϛαι. cum vulg.
uerſ.18. ſcribendum in textu ut mss. 5. (Σαρκὸς ἀσελγείας. cum vulg.
uerſ.18.mss.5. τὰς ὄντως ἀποφυγόντας. ms.1. ἀποφθύγοντας. cum vulg.

Cap. 3.

uerſ.3. mss.2. ἐν ἐμπαγμονῇ ἐμπαίκται. cum vulg.
uerſ.5. mss.4. ἢ δι' ὕδατος συνεστῶτα.
uerſ.10. ſcribendum in tex. ut mss. 8. (ἢ σοιχεῖα καυσούμενα τήκεται)
uerſ.10. impreſſi cum vulg. σοιχεῖα ὃ καυσούμενα λυθήσονται.
uerſ.16.mss.2. ἐν αἷς ἐστι δυσνόητα.
uerſ.18. ſcribendum in tex. ut mss.8. (ἢ νῦν, ἢ εἰς ἡμέραν αἰῶνος) cum vulg.

IOANNIS EPISTOLA Canonica Prima.

Cap. 1.

uerſ.3. corrigendum in tex.ut legunt mss. 8. (ἀπαγγέλλομεν ὑμῖν) cum vulg.
uerſ.3. ms.i. ἢ ἡ κοινωνία ἡ ἡμετέρα. cum vulg.
uerſ.9. ſcribendum in tex.ut mss.7. (ἢ ἐστιν αὕτη ἡ ἀληθεία.) cum vulg.

Cap. 2.

uerſ.6.mss.2. ἢ αὐτὸς περιεπάτει. cum vulg.
uerſ.7. mss.2. ἀγαπητοί, οὐκ ἐντολὴν καινὴν. cum vulg.
uerſ.7. mss.2. ὃν ἠκούσατε. πάλιν ἐντολὴν cum vulg.
uerſ.12.mss.3. ἔγραψα ὑμῖν παιδία.
uerſ.13. ſcribendum in textu, ut mss.8. (ὅτι ἐγνώκατε Τὸν πατέρα)
uerſ.13. impreſſi cum vulg. (ὅτι ἐγνώκατε Τὸν ἀπ' ἀρχῆς)
uerſ.13. vocem γράφω, mutandum in, ἔγραψα, iuxta mss. 8.
uerſ.23.mss.2. οὐδὲ Τὸν πατέρα ἔχει. ὁ ὁμολογῶν Τὸν υἱὸν, ἢ Τὸν πατέρα ἔχει. ὑμεῖς ὃ ἠκούσατε. cum vulg.
uerſ.27.ms.1. ἀπ' αὐτοῦ, μενέτω ἐν ὑμῖν. cum Vulg.
ibidem ms.i. ἀλλ' ὡς ὃ αὐτὸ πνεῦμα.
ms.i. ἀλλ' ὡς ὃ αὐτοῦ χρίσμα. cum Vulg.
ibidem mss.2. ἐδίδαξεν ὑμᾶς μένετε ἐν αὐτῷ. cum Vulg.
uerſ.29. ſcribendum in textu, ut mss. 5. (ἐξ αὐτοῦ γεγέννηται) cum vulg.

Cap. 3.

uerſ. 1. mss. 2. κληθῶμεν, & ἐσμέν.
uerſ. 5. mss. 2. ἵνα τὰς ἁμαρτίας, ἄρῃ.
uerſ. 14. ms. 1. ὁ μὴ ἀγαπῶν μένει ἐν τῷ θανάτῳ. cum Vulg.
uerſ. 16. ſcribendum in textu, ut mss. 8. (ἐν τούτῳ ἐγνώκαμεν τὴν ἀγάπην, ὅτι ἐκεῖνος)
uerſ. 16. impreſſi cum vulg. τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, ὅτι.
uerſ. 17. ſcribendum in tex. ut mss. 5. (τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ ἀπ' αὐτοῦ) cum Vulg.
uerſ. 23. ms. 1. ἵνα πιστεύωμεν τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ιησοῦ Χριστῷ.
ibidem mss. 2. ἐντολὴν ἡμῖν. cum Vulg.
uerſ. 24. ſcribendum in textu, ut mss. 8. (καὶ αὐτὸς ἐν αὐτῷ. & ἐν) cum Vulg.

Cap. 4.

uerſ. 3. ſcribendum in tex. ut mss. 8. (καὶ τοῦτο ἐστὶ τὸ τοῦ ἀντιχρίστου)
uerſ. 6. ms. 1. ἐν τούτῳ γινώσκομεν τὸ πνεῦμα. cum Vulg.
uerſ. 9. ſcribendum in tex. ut mss. 8. (ἀπέσταλκεν ὁ Θεὸς εἰς Ⓦ)
uerſ. 16. ſcribendum in tex. ut mss. 6. (καὶ ὁ Θεὸς ἐν αὐτῷ. ἐν τούτῳ) cum vulg.
uerſ. 19. ms. 1. ἡμεῖς ἀγαπῶμεν Ⓦ Θεὸν, ὅτι ὁ Θεὸς πρῶτος &c. cu vulg.

Cap. 5.

uerſ. 2. ms. 1. καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ ποιῶμεν. cum vulg.
verſ. 5. ms. 1. τίς ἐστιν ὁ νικῶν.
uerſ. 6. ſcribendum in tex. ut mss. 8. [ἀλλὰ ἐν τῷ ὕδατι καὶ τῷ αἵματι]
uerſ. 7. mss. 8. ὅτι τρεῖς εἰσιν Ⓐ μαρτυροῦντες, τὸ πνεῦμα, καὶ τὸ ὕδωρ & τὸ αἷμα. καὶ Ⓐ τρεῖς εἰς τὸ ἕν εἰσιν. εἰ

Porrò totus ſeptimus verſus hujus Capitis deſideratur in 8. mss. Codd. Græcis, ſcilicet, ὅτι τρεῖς εἰσιν Ⓐ μαρτυροῦντες ἐν τῷ Οὐρανῷ, ὁ Πατὴρ, καὶ ὁ Λόγος, καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. καὶ Ⓐ τρεῖς εἰς τὸ ἕν εἰσι. Sed quia citatur à Sanctis Patribus, tum ante Arianorum tempora à S. Cypriano, quem etiam citat Fulgentius lib. contra Arianos ad x. obiectiones eorumdé, Libro de Vnitate Eccleſiæ Catholicæ, his verbis: *Et iterum de Patre, & Filio, & Spiritu Sancto ſcriptum eſt, & hi tres unum ſunt.* tum furente paſſim, & devaſtante omnia Arianorum hereſi, à S. Athanaſio in Opuſculo, cui prænotatus eſt titulus, Diſputatio

cum

cum Ario Nicææ habita; his verbis: πρὸς ὃ τύτοις πᾶσιν Ἰωάννης φάσκει, καὶ οἱ τρεῖς ἕν εἰσιν. hoc est: *Præter hæc omnia Ioannes inquit ; Et hi tres unum sunt.* & sumit Athanasius hæc verba ex 7. non 8. versu, cùm expresè agat de Consubstãtialitate trium Divinarum Personarum ; idcircò versus integer in tex. Græco relictus est, iuxta veritatem Lat. Vulg. editionis, & impressos etiam Codd. Græcos.

uers. 13. mss. 2. ταῦτα ἔγραψα ὑμῖν, ἵνα εἰδῆτε.
uers. 20. scribendum in tex. ut mss. 7. [ἵνα γινώσκωμεν τὸν ἀληθινόν. καὶ ἐσμὲν]
uers. 20. ms. 1. τὸν ἀληθινὸν Θεὸν. καὶ ἐσμὲν.
uers. 20. scribendum in tex. ut mss. 8. [καὶ ἡ ζωὴ ἡ αἰώνιος]

IOANNIS EPISTOLA Secunda.

Cap. 1.

uers. 7. mss. 3. ἐξῆλθον εἰς τὸν κόσμον. cum vulg.
uers. 8. mss. 2. ἵνα μὴ ἀπολέσητε ἃ εἰργάσασθε, ἀλλὰ μισθὸν πλήρη ἀπολάβητε. cum Vulg.
vers. 12. ms. 1. ἐλπίζω γὰρ ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς. cum vulg.
ibidem ms. 1. ἵνα ἡ χαρὰ ὑμῶν. cum Vulg.

IOANNIS EPISTOLA Tertia.

Cap. 1.

uers. 4. μειζοτέραν ταύτης οὐκ.
uers. 5. ms. 1. μισθὸν ποιῇς, ὃ ἐὰν.
ibidem mss. 2. καὶ τοῦτο ξένους. cum Vulg.
uers. 7. ms. 1. ἀπὸ τῶν ἐθνικῶν.
uers. 10. corrigendum in tex. ut legunt mss. 8. [ὑπομνήσω αὐτοῦ τὰ] cum vulg.
uers. 12. mss. 3. καὶ οἶδας ὅτι. cum vulg. ms. 1. καὶ οἴδαμεν ὅτι.
uers. 15. ms. 1. ἀσπάζου τοὺς ἀδελφοὺς κατ' ὄνομα.

IVDAE EPISTOLA Catholica.

Cap. 1.

uerſ.1. mss.2. παρεί ἠγαπημένοις. cum vulg.
uerſ.3. mss.2. ϖερὶ τῆς κοινῆς ἡμῶν σωτηρίας.
uerſ.3. ſcribendum in tex.ut mss.8. [τῇ ἅπαξ ϖαραδοθείσῃ]
uerſ.4. mss.3. καὶ τὸν μόνον δεσπότην, καὶ Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χρ. cum Vulg.
mss.5. καὶ τὸν μόνον δεσπότην, Θεὸν, καὶ Κύριον ἡμ. &c.
uerſ.5. ms.i. εἰδότας ἅπαξ τοῦτο, ὅτι. ms.i. εἰδότας ἅπαξ πάντα, ὅτι Ἰησοῦς λαὸν. cum vulg.
uerſ.9. ms.i. ὅτε Μιχαὴλ ὁ Ἀρχάγγελος τῷ Διαβόλῳ. cum vulg.
uerſ.12. ſcribendum in textu, ut mss.8. (συνευωχούμενοι ἀφόβως) cum vulg.
uerſ.15.ms.1. καὶ ἐξελέγξαι.
ibidem mss.3. τοὺς ἀσεβεῖς ϖερὶ πάντων. cum vulg.
uerſ.18.mss.2. ἐπ' ἐσχάτου τοῦ χρόνου ἐλεύσονται ἐμπαῖκται. cum vulg.
uerſ.22.23.ms.i. καὶ οὓς μὲν ἐλέγχετε διακρινομένους, οὓς δὲ σώζετε, ἐκ πυρὸς ἁρπ. cum vulg.
mss.2. addunt οὓς δὲ ἐλεᾶτε ἐν φόβῳ, μισοῦντες καὶ. cum vulg.
uerſ.25.mss.2. μόνῳ Θεῷ Σωτῆρι ἡμῶν διὰ Ἰησοῦ Χρ. Κυρίου ἡμῶν δόξα καὶ. cum vulg.
ibidem ms.i. δόξα καὶ μεγαλοπρέπεια. cum vulg.

APOCALYPSIS. Ex Collatione mss. quatuor antiquorum.

Cap. 1.

uerſ.1. ms.i. non legit verba hæc [καὶ ἃ δεῖ ἵνα εἰσὶ, καὶ ἃ χρὴ γενέσθαι μετὰ ταῦτα] cum vulg.
uerſ.3. ms.i. ὁ ἀναγινώσκων καὶ ἀκούων τοὺς. cum vulg.

Cap. 2.

uerſ.1. legendum in tex.ut mss.4. [τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν ἐφέσῳ ἐκκλησίας γράψον]. cum vulg.
uerſ.7. ms.1. ὅ ἐστιν ἐν τῷ ϖαραδείσῳ τοῦ Θεοῦ μου. cum vulg.
uerſ.9. mss.2. ἐκ τῶν λεγόντων ἰουδαίους εἶναι). cum Vulg.
uerſ.15.mss.2. τῶν Νικολαϊτῶν ὁμοίως. μετανόησον οὖν. cum vulg.

verſ.17.

uerſ. 17. ms. i. δώσω αὐτῷ τὸ μάννα τὸ κεκρυμμένου. cum vulg.
uerſ. 17. ſcribendum in textu mss. 4. [ὁ λαβὼν οἶδεν, εἰ μὴ ὁ] cum vulg.
uerſ. 20. ms. i. ἀλλ' ἔχω κατὰ σοῦ πολύ, ὅτι.
uerſ 22. ms. i. ἐκ τῶν ἔργων αὐτῶν. cum Vulg.
uerſ. 25. ms. i. ἄχρις οὗ ἀνοίξω.

Cap. 3.

uerſ. 4. ms. i. οἱ σὺν ἐμόλυναν. cum Vulg.
uerſ. 7. ms. i. καὶ κλείσει. καὶ κλείων, καὶ κλείς ἀνοίξει.
ms. i. ὁ ἀνοίγων, καὶ κλείσει αὐτῶν, εἰ μὴ ὁ ἀνοίγων. ὁ κλείων, καὶ κλείς ἀνοίξει.
uerſ. 12. ſcribendum in tex. ut mss. 4. [καὶ γράψω ἐπ' αὐτὸν τὸ ὄνομα]
uerſ. 18. ms. 2. καὶ μὴ φανερωθῇ ἡ αἰσχύνη. cum vulg.
ibidem mss. 2. καὶ κολλυρίῳ, ἵνα ἐγχρίσῃ τοὺς ὀφθαλ.
uerſ. 20. ms. i. τὴν θύραν εἰσελεύσομαι πρὸς. cum vulg.

Cap. 4

uerſ. 3. ms. i. ὅρασις σμαραγδίνων.
uerſ. 4. mss. 2. καὶ ὅτι τοὺς θρόνους εἴκοσι τέσσαρας πρεσβυτέρους. cum vulg.
uerſ. 6. ſcribendum in textu, ut mss. 3. (ὑαλίνη)
uerſ. 7. mss. 2. ἔχον πρόσωπον ἀνθρώπου.
uerſ. 8. mss. 3. λέγοντες· ἅγιος, &c. mss. 2. ἅγιος. ἅγιος, ἅγιος Κύριος. cum vulg.
uerſ. 10. ſcribendum in tex. ut mss. 4. [καὶ βαλοῦσι τοὺς στεφάνους]
uerſ. 11. ſcribendum in tex. ut mss. 4. [εἶσιν, καὶ ἐκτίσθησαν] cum vulg.

Cap. 5.

uerſ. 2. mss. 2. ἐν φωνῇ μεγάλῃ.
uerſ. 5. mss. 2. ὁ ἀνοίγων τὸ βιβλίον, καὶ τὰς ἑπτὰ.
uerſ. 6. ſcribendum in tex. ut mss. 4. [καὶ εἶδον ἐν μέσῳ τοῦ θρόνου]
uerſ. 6. impreſſi cum vulg. καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ ἐν μέσῳ τοῦ θρόνου.
uerſ. 6. corrigendum in tex. mendum, & legendū cum mss. 4. [ὡς ἐσφαγμένου]
uerſ. 7. 8. legendum in tex. ut mss. 4. (ὅτι τοῦ θρόνου. καὶ ὅτε ἔλαβε τὸ βιβλίον.
uerſ. 10. ſcribendum in tex. ut mss 3. (καὶ βασιλεύσουσιν ὅτι τῆς γῆς)
uerſ. 13. ms. i. καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς, πάντας ἤκουσα.

Cap. 6.

uerſ.1.2. mss.2. ἔρχϑ, καὶ ἴδε. Καὶ ἰδοὺ ἵππος λευκός.
uerſ.3.4. ms.i. ἔρχϑ & ἴδε. καὶ ἐξῆλθεν ἄλλος ἵππος. cum Vulg.
uerſ.5. mss.2. ἔρχϑ, & ἴδε. καὶ ἰδοὺ ἵππος μέλας. cum vulg.
uerſ.7.8. mss.2. ἤκϑσα τῆς τεταρτης ζώϑ λέγοντος, ἔρχϑ καὶ ἴδε. καὶ ἰδοὺ ἵππος.
uerſ.8. mss.2. & ὁ ἅδης ἠκολουθει αὐτῳ. cum vulg.
uerſ.9. mss.2. τὰς ψυχὰς τῶν ἐσφαγμένων. cum vulg.
uerſ.11. ſcribendum in tex. ut mss.4. (& ἐδόθη αὐτοῖς ἵνα ἀναπαύσωνται ἔτι χρόνον, ἕως οὗ πληρώσωσι & ὁ. cum Vulg.
uerſ.12.ms.i. καὶ εἶδον, ὅτε ἠνοιξε τὴν. cum vulg.

Cap. 7.

uerſ.1. ſcribendum in tex.ut mss.4. (& μὴ τοῦ εἴδον)
uerſ.1. mss.2. μήτε δένδρον. cum vulg.
uerſ.3. corrigendum in tex.ut legunt mss.5. (μὴ ἀδικήσητε)
uerſ.9. mss.2. ἑστῶτας ἐνώπιον τοῦ θρόνου. mox. περιβεβλημένους.
uerſ.9. ſcribendum in tex.ut mss.4.(& φοίνικας ἐν ταῖς)
uerſ.17. ſcribendū in tex.ut mss.4.(ποιμαίνει αὐτούς, & ὁδηγεῖ αὐτούς)
uerſ.17. impreſſi cum vulg. ποιμανεῖ αὐτούς, & ὁδηγήσει αὐτούς.

Cap. 8.

uerſ.7. ſcribendum in textu ut mss.4.[κατεκάη, & τὸ τρίτον τῶν δένδρων κατεκάη, & πᾶς χόρτος. cum vulg.
uerſ.12.mss.2. τὸ τρίτον αὐτῶν, καὶ τὸ τρίτον αὐτῶν μὴ φανῇ, ἡ ἡμέρα, καὶ ἡ νὺξ ὁμοίως.
uerſ.13.ms.i. καὶ εἶδον, & ἤκουσα ἑνὸς ἀγγέλου πετομένου, λέγοντος.
ibidem mss.2. φωνῇ μεγάλῃ, οὐαί, &c. cum vulg.

Cap. 9.

uerſ.4. ſcribendum in textu ut mss.4.(& ἐδόθη αὐταῖς)
uerſ.5. ſcribendum in tex. ut mss.4.(ἀλλ' ἵνα βασανισθῶσι]
uerſ.5. impreſſi,& vulgata, ἀλλ' ἵνα βασανίσωσι.
uerſ.5. mss.3. ὅταν παίσῃ ἄνθρωπον.
uer.6. corrigendum in tex.ut mss.2.(ζητήσουσιν οἱ ἄνθρωποι τὸν θάνατον) cum vulg.
uerſ.7. ſcribendum in tex.ut mss.4.(ἡτοιμασμένοις εἰς) cū vulg.
uerſ.9.mss.2. ἁρμάτων πολλῶν.
verſ.10.ms.i. καὶ κέντρα ἐν ταῖς οὐραῖς αὐτῶν. ἐξουσίαν ἔχουσι. cum vulg.
uerſ.12.ms.i. ἔτι δύο οὐαί. Καὶ μετὰ ταῦτα & ὁ ἕκτος ἄγγελος.
uerſ.14.ms.i. ἐν τῷ ποταμῷ. cum vulg.
uerſ.15. ſcribendum in textu,ut mss.4.(εἰς τὴν ὥραν, & εἰς τὴν ἡμέραν, καὶ μῆνα, &c.cum vulg.

Cap. 10.

uerſ.1. ſcribendum in tex. ut mss.4. (καὶ ἡ ἶρις ὅτι)
uerſ.4. mss.2. βρονται· ⁊ μὴ αὐτὰ γράψῃς. cum Vulg.
uerſ.7. mss.2. καὶ ἐτελέσθη τὸ μυστήριον τοῦ Θεοῦ, ὡς εὐηγγέλισεν τοὺς.
uerſ.9. mss.2. λέγων αὐτῷ, δοῦναί μοι τὸ βιβλιόν. cum vulg.
uerſ.10. mss.2. καὶ ἔλαβον τὸ βιβλίον.

Cap. 11.

uerſ.1. mss.2. non legunt illas voces (καὶ εἰστήκει ὁ ἄγγελος) cum vulg.
uerſ.2. mss.2. ἔκβαλε ἔξω, ⁊ μὴ αὐτὴν μετρήσῃς.
uerſ.5. ms.1. καὶ εἴτις αὐτοὺς θέλει ἀποκτεῖναι, οὕτως δεῖ αὐτ.
uerſ.8. ms.1. ἐπὶ τῆς πλατείας τῆς πόλ.

Cap. 12.

uerſ.10. mss.2. ὅτι ἐβλήθη ὁ κατήγορος.
uerſ.11. ms.1. τῆς μαρτυρίας αὐτῶν. cum Vulg.

Cap. 13.

uerſ.7. mss.2. ἐπὶ πᾶσαν φυλὴν, καὶ λαὸν, καὶ γλῶσσαν, ⁊. cum vulg.
uerſ.15. ſcribendum in tex. ut mss.4. (καὶ ποιήσῃ, ὅσοι ἂν μὴ προσκυνήσωσι τῇ εἰκόνι. cum Vulg.
uerſ.17. mss.3. τὸ χάραγμα, τὸ ὄνομα τοῦ θηρίου.
mss.1. τὸ χάραγμα τοῦ θηρίου, ἢ τὸν ἀριθμὸν.

Cap. 14.

uerſ.1. mss.2. Καὶ εἶδον, ⁊ ἰδοὺ τὸ ἀρνίον.
ibidem mss.2. καὶ μετ' αὐτοῦ ἀριθμὸς ἑκατόν.
uerſ.4. ſcribendum in tex. ut mss.4. (ὅπου ἂν ὑπάγῃ) cum Vul.
uerſ.6. mss.3. καὶ εἶδον ἄλλον πετόμενον.
uerſ.7. mss.2. φοβήθητε τὸν Κύριον, ⁊ δότε. cum vulg.
ibidem mss.2. καὶ προσκυνήσατε αὐτῷ τὸν ποιήσαντα τὸν οὐρανόν. cum Vulg.
uerſ.8. mss.2. ὃς πεπότικε πάντα τὰ ἔθνη.
uerſ.8. mss.2. ὃς πεπότικε πάντα τὰ ἔθνη.
uerſ.9. ms.1. καὶ λαμβάνει τὸ χάραγμα.
uerſ.12. mss.2. τῶν ἁγίων ἐστὶν, οἱ τηροῦντες τὰς ἐντολάς. cum vulg.
uerſ.19. mss.2. εἰς τὴν ληνὸν τὴν μεγάλην τοῦ θυμοῦ τοῦ.

Cap. 15.

uerſ.6. mss.2. τὰς ἑπτὰ πληγὰς ἐκ τοῦ ναοῦ, οἱ ἦσαν. cum vulg.
uerſ.6. ſcribendū in tex. ut mss.4. (λίνον, καθαρὸν, λαμπρὸν, ⁊)
uerſ.8. mss.2. αἱ ἑπτὰ πληγαὶ τῶν ἑπτὰ ἀγγέλων. cum vulg.

Cap. 16.

uerſ.1. mss.2. ὑπάγετε, καὶ ἐκχέατε. cum vulg.
uerſ.3. mss.2. καὶ πᾶσα ψυχὴ ἀπέθανεν.

uerſ.4.

uerſ.4. mss.2. καὶ ὁ τρίτος ἔξέχεε. cum vulg.
uerſ.4. mss.3. καὶ εἰς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων. cum vulg.
uerſ.7. ſcribendum in tex. ut mss.4. (ὁ ἦκουσα τοῦ θυσιαστηρίου λέγοντος.
uerſ.7. impreſſi. καὶ ἤκουσα ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου, λέγοντος.
uerſ.14.mss.2. εἰσὶ γὰρ πνεύματα δαιμονίων. cum vulg.
uerſ.16.ms.1. μαγεδών.
uerſ.21.ms.1. μεγάλη ταλαντιαία.

Cap. 17.

uerſ.5. mss.2. τῶν πορνῶν τῶν βδελυγμάτων τ.
uerſ.8. ms.1. οἱ κατοικοῦντες τ γῆν. cum vulg.
ibidem ms.1. καὶ οὐκ ἔστι, καὶ παρέσται.
uerſ.11.ms.1. καὶ τοῦτο ὄγδοός ἐστι.
uerſ.17.mss.2. ἄχρι τελεσθῶσιν @. cum vulg.

Cap. 18.

uerſ.3. mss.2. πεπώκασι πάντα τὰ ἔθνη. cum vulg.
uerſ.6. mss.2. ὃ διπλώσατε τὰ διπλᾶ, ὡς καὶ ἀυτὴ, καὶ κατὰ τὰ ἔργα αὐτῆς.
uerſ.7. mss.2. βασανισμὸν καὶ πένθος. ὅτι. cum Vulg.
uerſ.9. mss.2. καὶ κλαύσωσι, καὶ πενθήσωσιν ἐπ' αὐτὴν οἱ βασ.
uerſ.17.mss.2. καὶ πᾶς ὁ ἐπὶ τόπων πλέων, κ.

Cap. 19.

uerſ.13.mss.2. καὶ κέκληται τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

Cap. 20.

uerſ.2. mss.2. ὅς ἐστι Διάβολος καὶ Σατανᾶς.
uerſ.4. mss.2. μετὰ τοῦ Χριστοῦ τὰ χίλια ἔτη.

Cap. 21.

uerſ.12.mss.2. ἃ ἐστιν ὀνόματα τῶν δώδεκα φυλῶν τῶν. cum vulg.
uerſ.20. ſcribendum in tex. ut mss.3. (ὁ ἑνδέκατος ὑάκινθος) cum vulg.

Cap. 22.

uerſ.1. ms.1. ποταμὸν ὕδατος ζωῆς. cum vulg.
uerſ.3. ms.1. καὶ πᾶν κατάθεμα οὐκ ἔσται ἔτι. cum Vulg.
uerſ.7. ms.1. καὶ ἰδοὺ ἔρχομαι ταχύ. μακάριος. cum vulg.

Finis Collationum N.T. Gr. cum XXII. MSS.

LAVS DEO.

LIBRI CANONICI
Ex quibus verba vel sententiæ allegantur, aut tractantur in Spicilegio Evangelico.

Genesis. 372. 399. 402. 405. 420. 442.
Exodus. 378. 392. 397. 442.
Leviticus. 402. 415. 426. 437. 441.
Numeri. 372. 380. 393.
Deuteronomium. 390. 391. 429.
Iosue. 293. 447.
Iudices. 407.
I Regum. 369. 402. 407. 423. 433. 443.
II Regum. 385. 386.
III Regum. 385. 388. 403.
IV Regum. 368. 411.
I Paralipomenon. 371.
II Paralipomenon. 580.
Esdras. 403. 435.
Esther. 377.
Iob. 420. 425. 431.
Psalmi. 376. 382. 402. 406. 407. 411. 415. 421. 423. 425 426 431. 435. 441.
Proverbia. 391. 409. 441. 442. 446.
Canticum Cant. 410.
Ecclesiastes. 393.
Isaias 376. 385. 393. 442. 445.
Ieremias. 381. 385.
Ezechiel. 369. 381. 410.
Daniel. 369. 371. 405. 407. 409.
Prophetæ Minores. 376. 380. 381. 409. 424.
Maccabæi. 404. 427.
Evangeliorum quatuor indicare singillatim loca nihil attinet: quia multa ex omnibus in singulis ferè paginis citantur aut describuntur.
Acta Apostolorum. 372. 373. 389. 429. 434. 439.
Epist. Pauli. 367. 372. 373. 410. 420. 421. 425. 441.
Epist. Petri. 381.
Epist. Ioan. 418.
Epist. Iudæ. 380.
Apocalypsis. 372. 377. 378. 432.

ELENCHVS AVTORVM
Aut Librorum non Canonicorum, qui citantur in Spicilegio Evangelico.

A

Adrichomius. 443.
Ambrosius. 436.
Angelus Caninius. 410.
Angelus Politianus. 432.
Anselmus Laudunensis. 410.
Anthologia. 378.
Apolinaris. 369.
Appianus. 410. 417.
Apuleius. 458.
Aquila. 405.
Arabs anonymus. 401.
Augustinus. 389. 415. 428. 429.

B

Balthasar Corderius. 438.
Baronius. 370. 422.
Beda. 448. & seq.
Berechoth. 374.
Buxtorfius. 407.

C

Casaubonus. 422.
Cassiodorus. 459.
Catena in Danielem. 369.
Chaldæus Paraphrastes. 410.
Cicero. 379. 398. 416.

D

Dominicus Magrius. 434.
Drusius. 384. 302. 410.

E

Epiphanius. 428. 436. 457.
Erasmus. 389.
Eucherius. 426.
Euripides. 410.
Eusebius. 407.
Eustathius. 424.
Euthymius. 371. 422.

F

FAbricius Pignatellus . 379.
Franciſcus Griſendius . 446.

G

GAlatinus . 407. 408.
Gregorius Nazianzenus. 409.

H

HEnricus Stephanus . 432.
Herodotus . 432.
Heſychius . 385.
Heſychius alter . 441.
Hieronymus. 389. 412. 422. 428. 436. 445. 448. 459 & ſeq.
Hilarius. 415.
Homerus . 409.
Horatius. 377. 381. 428. 440.
Hugo Grotius. 438.

I

IO: Baptiſta Ionas . 434.
Ioannes Chryſoſt. 397. 436.
Ioannes Damaſcenus. 430.
Iore Dea . 374.
Ioſephus Iudæus . 370. 395. 397. 399. 400. 401. 437. 443. 448.
Ioſephus Scaliger . 437.
Irenæus . 456. 457.
Iſidorus Peluſiota . 436.
Iſocrates . 425.
Iuſtinus Martyr . 396. 408. 411. 429.
Iuvenalis . 381.

L

LAurentius Valla . 432.
Lucianus . 426.

M

MAcer . 408.
Madda . 374.
Maldonatus . 436. 438.
Margaritæ, liber Arabicus . 414.
Marianus . 458.
Martialis . 308. 424. 436. 448.
Menochius . 423.
Midraſc Bereſcith . 389. 442.
Midraſc Scemoth . 373.
Moed Katon . 373.

N

NIcolaus Damaſcenus . 401.
Nicolaus de Lyra . 447.
Nicolaus Smyrnæus . 448. & ſeq.
Nilus Rhodius. 395.

O

ORigenes . 405.

P

PAuius Fagius . 386.
Pauſanias . 440.
Perſius . 377. 399. 402. 427.
Petavius . 436. 437.
Petronius . 418. 459.
Petrus Ciacconius . 413.
Petrus Martinius . 408. 411. 445.
Phavorinus . 422.
Philo Byzantius . 475.
Philo Iudæus . 386.
Philoſtratus . 459.
Pierius . 456. & ſeq.
Plautus . 377. 440.
Plinius . 382. 427.
Plutarchus . 458.
Propertius . 381. 423.

Q

QVintilianus . 459.

R

RAbbi Benaa . 411.
Rabbi David Kimhi . 407.
Rabbi Ioſe . 411.
Rabbi Moſes Maimonides . 373.
Rabbi Samuel . 373. 375.

S

SCelſceleth hacabala . 373.
Scille haggibarim . 374.
Schulchan Aruc . 374.
Sedulius . 413.
Seneca . 459.
Septuaginta . 385. 406. 425.
Serarius . 439.
Severus Sulpicius . 402.
Sidonius Apolinaris . 459.
Sirmondus . 418.
Stephanus de urbibus . 429.
Suetonius . 459.
Suidas . 422.
Symmachus . 406.

T

TErtullianus . 396. 397. 410.
Theodoretus . 405. 406.
Theophylactus . 371. 436.
Titus Boſtrenſis . 371. 437.
Titus Livius . 368. 388.
Toletus . 371.
Torniellus . 401.

V

VRanius . 426.

INDEX
RERVM NOTABILIVM
in Spicilegio Euangelico.

A

ABBA Pater formula filiorum propria, qua ij à ſervis diſcernuntur. pag. 367. 368.
Abias non homo ſimul viuens cum Zacharia Patre Ioannis Baptiſtæ: ſed Princeps fuit vnius familiæ Sacerdotalis tempore Davidis Regis. 371.
Abiathar quomodo dicatur à Chriſto apud Marcum fuiſſe Summus Sacerdos: cum id convenire potius videatur Patri eius Achimelecho. 369. 433.
Abominatio ſignificat Idolum. 369.
Adulterium, Homicidium, & Apoſtaſia primis Eccleſiæ ſæculis irrevocabili anathemati ſubiecta 418.
Ædificio comparata Mulier. 409.
Ager ſiguli qualis & cur parvi pretij. 378.
Ager theſaurum habens quid ſignificet. 425.
Amanis factum non pravum, iure tamen tractum in partem ſequiorem. 377.
Amen vox confiata è primis literis trium nominum. 78.
Anathematis triplex gradus. 373.
Antipater genitor Herodis magni, fuit è Tribu Iuda. 401.
Arcana connexio horum verborum: *Noli me tangere: nondum enim aſcendi* &c. 379.

B

BArtholomæus Apoſt. idem cum Nathanaele. 379.
Benefici vox Principem ſonat. eius rei origo & ratio. 382.
Boanerges ex qua origine. quid ſonet. 384.
Byrſa Carthaginis Arx ſic à Græcis dicta; cum verum eius nomen fuerit Bozra. 430.

C

CAbala, Traditio, & Lex oralis quid olim Hebræis, & quantę apud illos autoritatis. 373.
Cæcorum & claudorum excluſio ex templo proverbialis & allegorica quid ſignificet. 385.
Cæci & claudi quid deſignent in loco obſcuriſſimo 2. Reg. 5. 386. & ſeq.
Cananæus vox anceps ex duplici origine. 388. & ſeq.
Capitolio iuſſum pendi à Iudæis didrachmum poſt excidium Ieroſolymæ. 399.
Carbonum imputribilitas. 415.
Caro & ſanguis periphraſis hominis. 389.
Cenſuræ ingenioſa ratio per imitationem. 377.
Cephas vox Hebræa & Syra Petram ſonans. 389.
Character Chriſti proprius voce filij hominis expreſſus, quod ex Matre ſola ortus ſit. 407. 408.
Cherem ſecundus gradus anathematis Iudaici. 374.
Circumlocutio hominis per corpus emphaſim habet libertatis. 380.
Cœnatoria veſtis ſoli convivio ſerviens. 424.
Comparativa Hebræi habent verba, non ſolum nomina. inde *odiſſe* dicunt, *minus amare*. 424.
Concilij vox propriè reſtricta ad Sanedrin, ſive Synedrium magnum. 419.
Corban & Corbona quid ſint. 422.

D

DAnielis vaticinium de abominatione deſolationis quomodo & quando impletum. 170.
Decem laudatores requiſiti olim ad teſtimonium morum. 416.
Dedicatio Templi Ieroſolymitani triplex 403. & ſeq.
Deſcriptio duplex a Quirinio, ſeu Cyrino facta. 396.
Deſolationis abominatio quæ ſit, & cur ſic appelletur. 371.
Didrachmum valet dimidium ſicli. 397.
Dominus interdum eſt appellatio vice proprij nominis poſita. 369.
Dormire per euphemiſmum uſurpatur ad ſignificandum mortem & res obſcœnas. 402.
Drachma duplex; Attica & Alexandrina, quarũ prior poſteriore dimidio minor erat, valens quartã partẽ ſicli. 398.

Duo Principes Sacerdotum cur à Luca memorati, cùm vnicus esset in Synagoga Summus Pontifex. 433.

E

Esseni proprias adhibent ad cibi sumptionem vestes, quas simul mensa surgebant, vt sacras deponebant. 448.
Excommunicatio triplex Iudæis olim usitata. 373. & seq.

F

Fabula informans dotes boni custodis. 387.
Filius Hominis, cur Christus dictus sit. 405. & seq.

G

Gamaliel Pauli Magister vnus ex ijs per quos propagata est vsq; à Moyse traditio doctrinæ arcanæ. 373.
Gaudium quod Io: Baptista mũdo attulit, diversum ab eo quod ex vino nascitur. 441.
Gehenna vnde dicta, quid sonet. 411.
Gestu digitorum exprimendis numeris olim accommodati, quinam fuerint. 448. & seq.
Græci soliti ad suæ linguæ origines attrahere vel invita vocabula Exterarũ. 430.

H

Herodes quo regnãte natus est Christus, fuit e Tribu Iuda. 400. 401.
Herodianorũ princeps dogma erat, Messiam non alium expectandum, quàm Herodem Magnum. 412.
Homicida cur dictus Diabolus, & eius criminis quando per Spiritum Sanctum convictus. 420. 421.
Hydriæ sex quas Christus implevit vino ex aqua facto, libras fere bis mille ducentas tenuere. 413.

I

Ieremiæ locus ex vulgatis codicibus erasus, recitatus à Scriptore antiquo Arabe. 414.
Ignis Inferni vim habet salis. 415.
Induci in tentationem quantum distet ab incidere. 415. & seq.
Infernus quo die Mundi creatus ex Rabbinis. 411.
Iudicia in Portis apud Hebræos constituta. 390. 91. Quo numero Iudicum ibid. Cognoscebat id Tribunal de Homicidio 421.
Iustitiæ nomine, uti & Cõcilij, Synedrium magnum intelligitur. 419.

K

Kepur Iudæis festum expiationis quo Pontifex semel ingrediebatur in Sancta Sanctorum. 434.

L

Lapidatio summa pœna, quæ à Magno Synedrio decernebatur. 393.
Lithostrotus pars Tribunalis Magistratuũ Romanorum in Provincijs. 410.

M

Maccabæi vocabulum formatur ex initialibus literis quatuor dictionũ hebraicarum, quæ latinè hanc sententiam reddunt: *Quis similis tui in fortibus Domine?* 378.
Mammona quid, & unde dictum. 422.
Maranatha quid significet apud Paulũ. 375
Metretæ quæ capacitas sit. 413.
Mors sæpè significatur per adventum Domini. 376.
Myrrhatum vinum fuit gustu amarum ob admixtionem myrrhæ, vim obstupefaciendi habens: ideoque propinari Cruciarijs solitum. 423.

N

Nathanaël idem cum Bartholomæo Apostolo. 379.
Niddui prima species, & velut infimus gradus Anathematis Iudaici. 374.
Nosocomium dictũ hebraicè *Bethcheſda*, quod vulgò legitur *Bethsaida*. 384.

O

Ocimum ut proveniat cum maledictis & probris serendum. 427.
Ocima dicuntur contumeliosa verba. 427.
Operatio significat negotiationem. 425.
Operibus suis quo sensu dicatur tres Orbis partes impleviſſe S. Paulinus. 426.
Os opprimere quid significet Luc. xi. 428.

P

PAracliti propria significatio. 417.
Paradisus notionem ex origine habet loci seducti. 428.
Patrem ciere, hoc est nominatim appellare posse, Liberorum est, nec servis id licet. 368.
Patricij unde dicti ex Livio. 368.
Patris nomen propriè Deo convenit. 368.
Paulus Apostolus Cabalæ peritus. 373.
Peccatum ad mortem Ecclesiasticis & Exteris Scriptoribus olim memoratum, quod dicatur. 418.
Pharizæi à separatione dicti. 429.
Phylacteria quid sint. 429.
Piscium species exactè centum quinquaginta tres. 389.
Pontifex anni illius apud Iudæos dicebatur qui supplebat Pontificis vices in solemni cerimonia ingressus in Sancta Sanctorum. 434.
Portæ Inferi non prævalituræ Ecclesiæ, quid sint. 431.
Principium qua notione legatur Ioan. viii. 25. 432.
Pistace Civitas ad Tigrim, ubi videtur unguentum Nardi elaborari exquisitius solitum, dictum inde Pistacicum, & compendij causa corruptè, Pisticum. 429. 430.

Q

QVirinius idem qui Cyrinus Præfectus censui extraordinario. 395.

R

RAmi amputati ex arboribus hosanna vocati, quam ob causam. 427.
Reges & Reguli Magnates dicti. 435.

S

SAbbatum secundo primum quod verè fuerit, & cur sic dictum. 437. & seq.
Sadducæi à Sadoco Sectæ autore denominati. 439.
Semacha summus apex anathematis Iudaici. 375. Vnde sit: & quare cum ita scribatur, tamen pronuncietur *Maranatha*. ibid.
Scenopegiæ ritus adumbrant Adventum Messiæ. 427.
Scire interdum significat manifestare. 440.
Sic, videtur positum Ioan. xxi. pro si sic. 441.
Sicera quid sit. 441.
Signa Romana Templo illata à militibus id expugnare conantibus, fuere abominatio desolationis stans in loco sacro. 370.
Soni affinis voces, etsi diversis scriptæ literis, invicem confunduntur, etiam interdum ab accuratis. 423. 424.
Spicæ quæ offerebantur die 2. Azymorum hordeaceæ erant, eæque tostæ, non triticeæ maturæ. 437.
Stella quæ Magos duxit, biennio ante Christi ortum videri cepta. 443. & seq.
Synagogæ quid vocarentur apud Iudæos. 372.
Synedrij magni origo, autoritas, numerus &c. 390. & seq.

T

TAbulæ cēsuales descriptionis à Quirinio factæ quando Christus est natus, diù Romæ servatæ, & ostensæ. 396. 397.
Templi secundi ædificatio quot annis duraverit. 435.
Templum Ierosolymitanum à Tito incensum postquam illud vi capere non potuit. 370.
Tenebræ exteriores quid sint. 445.
Tollere crucem quid sit. 395.
Tolli in sublime sensu peculiari positum à S. Luca. 416.
Transnominationes Personarum & Vrbiū olim vsitatæ. 381.
Tribunalia duo apud Hebræos, quorum superius Concilium, aliud Iudicium in Evangelio vocatur. 390. & seq.

V

VÆ quatuordecies replicatum legitur in prima apud Genesim vini mentione. 442.
Vices, sive Ephemeriæ Aaronicorum Sacerdotum viginti quatuor fuerunt: & harum una dicta est Abiæ. 371. Ejus institutionis origo & ordo. ibid.
Vocabulum Virgo prout respondet Hebræo nomini, *alma*, emphasim habet perpetuæ in eo statu perseverantiæ. 445. & seq.

INDEX
RERVM MEMORABILIVM
in Catena Patrum Græcorum
ad Evangelium S. Marci.

A

ABiathar cur dicatur à Christo Princeps Sacerdotum, cùm pro eo Liber Regum Achimelechum nominet. pag. 57. 58. 59.

Abnegare semetipsum quid sit. 174. 176.

Abominatio desolationis quid sit. 285. 287

Acrides, quo Græco nomine Locustæ exprimuntur, significant tenera cacumina hebarum. 11 Etiam infecta quædam acrides vocantur. ibid.

Adamus olim sepultus ubi Christus postea crucifixus est. 348.

Adolescens, qui nudus aufugit relicta Sindone, quis fuerit. 327. 328.

Adrianus Imperator Templi Iudaici fundamenta eruens, liberavit fidem Christi non remansurum in eo lapidem super lapidem prædicentis. 276. 277.

Adultera Idololatram significat. 177.

Æstas cur vocetur secundus Salvatoris adventus. 95.

Æstas iustis tantum erit; reprobis verò hiems. 295.

Agricolæ & Doctoris in jaciendo semine differentia. 81.

Amor proximi indicium est amoris Dei. 268.

Amor Dei ex amore nostri sumitur. 270.

Angelis cur comparentur qui non nubunt 266.

Angulus Ecclesia cur dicta. 257.

Animæ jactura incomparabilis. 175.

Anima tempore medio inter mortem & resurrectionem à quibus operationibus vacet. 266.

Antichristi tyrannis tribus annis cum dimidio duratura, ex Daniele. 288.

Arbitrium invitato relinquere, ad eum fortiùs trahendum valet. 174.

Archisynagogi fides dimidiata. 112.

B

BAlbus esse non potest, surdus ex matris utero. 156.

Baptismus Ioannis in quo à Christi Baptismo differat. 10. 11. 15.

Baptismus Ioannis medius inter Iudaicum & Christianum. 18

Baptismus cur dicta mors Christi. 281.

Bella quatenus à Deo immitti dicantur, etsi ab hominum voluntate sint 280.

Beneficium accipit qui Deo dat. 137.

Bestiæ Dæmones appellati quam ob causam. 21.

Bethania significat domum obedientiæ. 244.

Bethsaida magnæ infidelitatis rea. 168.

Bethsaida *Domum venatorum* ex Hebræo sonat. 168.

Blasphemia in Spiritum Sanctum, rebellio in Dei Regnum est. 73. 74.

Blasphemia in Spiritum Sanctum ideo irremissibilis dicitur à Christo, quia cum sic loquebatur, nondum is baptismum instituerat. 73. 74.

Bonum non clarè videtur nisi à se illi admoventibus. 83.

C

CAlceamenta negata & concessa missis ad prædicandum Apostolis variè affirmantes Evangelistæ, vera omnes dixisse demonstrantur. 120. 121. 122.

Calceamenta portare & solvere, an duo sint diverso tempore à Ioanne dicta; an unum diversè relatum. 13.

Calceaméta solvere symbolicè significat, à peccatis liberare. 13.

Calici aquæ frigidæ propter se dato, cur mercedem promittat Christus. 201.

Calix à Christo dicta mors sæva & cruenta. 231.

Cæsarea à Philippo Tetrarcha restauratur. 169.

Camelus partim mundum, partim immundum animal, Ioanni Baptistæ convenit, ut medio inter Legem veterem & novam. 11.

Canem se appellari quâ modestè ac prudenter Cananæa boni consuluerit. 154.

Canum in censu priùs habiti à Deo Gentiles, in filios recepti sunt occiso à Iudæis

dæis Christo ; in quos ex tunc canum conditio transijt.155.
Capharnaum cur dicatur Civitas Christi, cùm ejus Patria esset Nazaret.40.42.
Caput Baptistæ recisum adulterio, saltatione, juramento.128.
Caritas arx & caput virtutis.268.
Caro Christi non ejus typus est in Eucharistia.309.
Cervical Christi in navi ligneum . 99.
Christus cur spretus in Patria 118.119.
Christus quo sensu dicat Filijs Zebedæi, *Non est meum dare vobis* &c. 233. 234. 235. 238.
Christus vocatur à Ioanne Baptista Regnũ Cœlorum.35.
Cœli aperti cur fuerint in baptismo Christi . 17.
Collybistæ qui sint.247.
Columbæ specie cur S.Spiritus descenderit in baptismo Christi.16.17.
Contactus corporis Christi cur adhibitus ad curationes.31.37.
Conviviorum Christi duorum, quorum uno quinque,altero septẽ panes multiplicavit, comparatio ex mysterijs amborum numerorum.160.
Cor anima vocatur.151.
Corban donum Deo sacratum.149.
Cornua decẽ in Danielis Prophetia quid significent.278.
Corpus Christi ex nexu Diuinitatis mirificam vim trahit. 56.157.
Corrigia calceamentorum Christi cui se solvendæ imparem Baptista ducit, est sublimitas dignitatis, & eminentia Divinitatis Christi. 4.
Crucem tollere ad præmium non proficit, nisi Christum sequenti.174.
Crux finẽ imposuit ritibus corporeis. 150.

D

Dæmones se torqueri putant ; cùm impediuntur hominibus malefacere.105.
Dæmon nec cùm vera dicit audiendus. 27. 32.
David vocans Christum Dominum ; Deũ. esse illum ostendit.271.
Desolationis abominatio cur dicatur.288 289.
Deum esse Christum, manifestè declaratur curatione Paralytici.43.44.
Diem Mundi ultimam quo sensu Christus se nescire dixerit : cùm revera scierit. 297.& seq.
Dimissio uxorum & parentum à Christo Discipulis præscripta quatenus intelligenda.225.227.
Discipuli Ioannis, uti nondum ad perfectum elimati, humanitùs labuntur æmulatione in Apostolos . 53.
Divina adsunt deficientibus humanis.142
Divinitas Christi non planè ignota Iudęis. 232.
Doctrina vocatur ejectio Dæmonis ex Energumeno, quam ob causam.29.
Dogma magni momenti concordia gratiæ cum libero arbitrio.317.
Domus Levi Publicani nihil habuit bonũ, nisi Patrisfamilias pœnitentiam.49.
Duodecim cophinos reliquiarum ex quinque panibus post expleta ijs quinque millia virorum, cur supersesse Christus voluerit.135.136.
Duo minuta viduæ in Gazophylacium missa, corpus & animam Deo sacranda indicant.275.
Duo præcepta caritatis Dei & proximi, quare similia dicantur.268.

E

Ecclesiæ à Christo inseparabilitas exẽplum est insolubilitatis coniugiorũ inter Christianos.211.
Ecclesiæ ex Gẽtibus non Synagogæ Spõsus Christus, idcirco quod sponsalia cũ solutis fiunt.qualis sola Gentilitas fuit : Iudæis dudùm obligatis.53.
Ecclesia ex miraculis conflata.257.
Eclipsis Solis,quæ in Christi morte contigit,non fuit naturalis . 351.352.
Electi vocantur qui ex Iudæis crediderunt.286.290.
Eliam cur Christus vocaverit Ioannem Baptistam.184.185.
Elias restituturus omnia quare dicatur.184
Elisæus tactu leprosi quem curavit, abstinuit: non Christus,quam ob causam.37.
Energumenum à legione liberatum, cur Christus vetuerit sequi se,id cupiẽtem, & petentem .
Esseni,Pharisæi,Sadducæi, tres Iudæorum Sectæ.263.264.
Evangelistæ non ad pompam scribunt;sed ampla dicendo contrahunt.64.
Evangelistæ non magis diffidere inter se se,quàm Dei Spiritus à se ipso possunt. 267.
Evangelium per Orbem totum promulgatum ante destructam Ierosolymam . 282.283.
Exurgere nocte & die Seminatorem quid sit.90.93.

F

Falx est Dei sermo.94.
Falx in Parabola seminis non designat ultionem, ut apud Zachariã Prophetam, & in Parabola zizaniorum.94

Fermentum Phariſæorum doctrina ipſorum vocatur. quare.165.
Ficulnea arbor præ cæteris viuax.246.
Ficulneæ arefactio quid ſignificet.250.
Ficum arefecit Chriſtus,ut ſe ius necis habere oſtenderet. præ ſumta benignitate illud non in animante, ſed in planta exercens.244. & ſeq.
Fides duplex,initialis,& perfecta.189.192
Fides niſi ore prodatur,non proficit ad ſalutem.177.
Filia dicta Hæmorrhoiſſa propter fidem. 115.
Filium Davidis ſe non negat Chriſtus, ſed aliud pręterea ſublimius ſe eſſe adſtruit 271.273.
Filium merè homo non poteſt vocari Dominus Patris.272.
Finis ſæculi ſimul prædictus cum deſtructione Templi,licèt non ſimul eventurus 278.279.
Fœderis antiqui fidem Deus Iudæis ſervavit quoad illi manus in Chriſtum iniecerunt.154.155.
Fructus trigeſimus eſt eorum, qui metu ſupplicij virtuti ſtudent. Sexageſimus propter mercedem operantium; centeſimus eorum qui virtutem amore virtutis exercent.86. Alij trigeſimum aſſignant coniugio iunctis. Sexageſimum Cœnobitis. Centeſimum Virginibus & Solitarijs.87.
Fuga in hyeme quid anagogicè ſignificet. 287.288.

G

GAdara Civitas Iudææ Thermas habens procul à lacu ac mari.100.
Gazophylacium erat theſaurus ſacer.275.
Generationem hanc non priùs præteritu-ram,quàm evenerit quæ prædixit, dum ait Chriſtus Eccleſiam & Chriſtianiſmum intelligit.299.
Geraſa urbs Arabiæ nec mari, nec lacui vicina.100.
Gergeſa Civitas antiqua propè Tiberiadē. Ad hāc eſt declivitas præceps in lacum 100.
Gergeſa ſignificat, *habitatio eorum qui eiecerunt*.100.
Gergeſeni cur Chriſtum à ſe abire oraverint.108.
Granum ſinapi fidem ſignificat.95.
Gratiæ comperendinatio ad patientiæ probationem, & manifeſtationem fidei pertinet.155.

H

HÆmorrhoiſſę obiter à Chriſto ſanatæ fides magna.112.115. Mulier ea erat inſignis & nobilis.113. Omnes docuit plus ſapere de Chriſto.144.
Hebræorum & Gentium diſcretæ ſortes. 154.
Herodes Tetrarcha quis fuerit, & cur Rex vocetur. 125. 126. Idem Antipas dictus.127.
Herodiani qui dicantur in Evangelio. 62. 166.260.261.262.
Hora qua Chriſtus crucifixus eſt, ab Evangeliſtis variè indicata, quænam verè fuerit.347.
Hoſanna quid ſignificet.247.
Humilibùs ſignorum operandorum gratia facilè datur.156.

I

IAcobus Alphæi an fuerit Publicanus. 51.
Ieiunij Legalis & Evangelici quæ differentia.56.
Ieiunium Phariſæorum non erat verum ieiunium.55.
Ignis gehennæ quatenus ſimilis ſali. 106.
Ignis qui uſu extinguitur, eſt iudicium intimum conſcientiæ.204.205.
Immundi ſpiritus cur Dæmones dicantur.26.100.101.
Intrare in tentationem quid ſit, & in quo differat ab incidere.321.
Invidia plenè ſubactos ferre amplius nec prodeſt, nec oportet.165.
Ioannes Baptiſta cur Angelus dicatur. 8. Cur ſe indignum dicat, qui Ieſu calceamenta ſolvat.13.14.
Ioſephi ab Arimathæa generoſa pietas. 355. & ſeq.
Ioſephi libris de bello narratur eventus vaticiniorum Chriſti 280.289.
Iordanes ex duobus fontibus Iar & Dan ortum, & nomen trahit.9.10.
Iordanis nomen ex hebræo latinè redditur, *deſcenſus ipſorum*.10.
Iudæi Romanis traditi, ſicut ipſi Ieſum Pilato tradiderant.338.339. & ſeq.
Iudæ proditori bonum erat non naſci: benè tamen fecit Deus creans illum. 312.
Iudas an Chriſti corpus manducaverit in cœna: an priùs abierit, quāid cæteris daretur.313.
Iudas confeſſionem ſonat: hinc Iudæa cōfitentium Chriſtum multitudinem deſignat.287.
Iudas Galilæus cur perierit.261.
Iuramentis ſtare non ſemper laudabile. 131.
Iuſtitia vocatur executio mandatorum Dei, 16.17.

L

LApis ſuper lapidem cùm manſurus in Templo negatur, rituum Iudaicorum omnimoda indicatur abolitio. 277.
Legio poſita pro Chiliade. 104.
Lepra malum humanitus incurabile. 36.
Leproſi à Chriſto curati perfecta fides. 36.
Leproſi mundati à Chriſto cur ſiſtere ſe jubentur Sacerdotibus. 38 39.
Levi, alterum Matthæi nomen minus notum, Marcus & Lucas cur uſurpent: ipſe autem notius. 48. 50.
Levæus nomen mutat in Thadæum. 65.
Lex de ceſſatione ab opere in Sabbato, in quem finem lata. 25.
Lex nova ſervire Deo jubet in ſpiritu. 149
Lex vetus exteriorem hominem prçcipuè ſpectabat. 150.
Liberatio malorum non cupidè quærenda. 141.
Locuſtæ à quibuſdam putantur fuiſſe tenera cacumina herbarum. 11.
Eædem inſecta fuiſſe ab alijs creduntur, Acrides à Græcis dicta. ibid.
Lotiones ante cibum otioſas & ſuperſtitioſas, Chriſti Diſcipuli Magiſtro probante negligunt. 146.
Lucerna non abſcondenda eſt lumen rationis proferendum in opus 87.
Luctus omnis ex abſentia boni eſt. 53.

M

MAgdalenæ plures ne fuerint, an unica. 302. & ſeq. 306. & ſeq.
Malitia ſola creaturam excludit à Creatore. 215.
Malum facere Deus nequit, neque id obeſt eius omnipotentiæ; quia male poſſe agere impotentia eſt. 223.
Manuum impoſitio cur à Chriſto iterata in Cœco ſanando. 166. 167.
Marcus Evangeliſta Petri Diſcipulus. 1. 3. malè confuſus cum Marco alio comite Pauli & Barnabæ. ibid. Marci Evangelium diviſum olim in Titulos. 48. Capita 36. 2. 3. Marcus poſtea fuit Epiſcopus Alexandriæ. 4. Cur is in Evangelio quç Petro erant honorifica omiſerit, aut parcè attigerit: quç ignominioſa diligétiùs expoſuerit. 4. 170. 171. 326. Marcus Evangelium ſcripſit iuxtà ea, quæ à Petro audierat. 5. Marcus veſtigia Matthçi ſublegens, ſupplet interdum quæ ille omiſit 165.
Mater Chriſti ab eo prædicatur honore digna propter virtutes. 76. Et reipſa obſequitur, etiam poſtquam viſus eſt verbis ſignificare, ſe parùm attendere quid ipſa vellet. 76.
Medicina malorum omnium Reſurrectionis ſpes. 229.
Mel ſylveſtre ſunt qui herbam guſtu dulcem fuiſſe putent. 11.
Alij mel verum, ſed ſine cura hominum in ſylvis factum. ibid. Quid id ſymbolicè deſignet. 11. 12.
Micarum nomine quandam Divinæ beneficentiæ particulam deſignat Cananæa. 154.
Miniſterium ex humilitate quæſitum, excelſitas & gloria eſt. 233.
Miracula plerumque à Chriſto poſt illatam Paſſionis mentionem facta. 194.
Miraculis conſultò abſtinet Chriſtus ne induratorum condemnationem augeat. 119. cur ea crebrò non faciat. 160.
Miſſum ſe Chriſtus dicit apud Lucam; at Marcus idē referens, ait ipſum dixiſſe, ſe veniſſe. quomodo hçc conveniant. 35
Mittere Angelos Dei proprium eſt. 295.
Monogamiam naturali legi conſentaneā, adſtruitur. 210. 213.
Mons Satanas dictus quam ob cauſam. 250.
Mos ſcripturæ, hiſtorica ſerie diſiuncta conjungere. 290.
Moyſes & Elias cur in Transfiguratione apparuerint. 179.
Mulierum euntium ad Sepulchrum duos fuiſſe diverſos comitatus quidam putant. 365.
Mulierum profectionem ad Sepulchrum Chriſti Evangeliſtæ varie narrantes, quomodo conciliandi. 359. 360.
Multiplicatio finis nuptiarum. 266.
Multorum verbo ſæpe in Scripturis omnes intelliguntur. 33.
Munus Parentibus intervertere filios impios vano Religionis prætextu Phariſçi docebant. 146.
Myrrha condire illuſtres mortuos mos fuit. 305.

N

NArrationes Evāgeliſtarum circa Petri negationem conciliatæ. 335. 337.
Negatio Petri ex ſupervacanea confidentia ortum habuit. 317.
Neſtorij hæreſis refutata verbis Patris Æterni auditis in Baptiſmo Chriſti. 18.
Nolle mori non eſt damnabilis affectus. 320.
Nummi aliquando deſignantur vocabulo rerum. 149.
Nuptiæ ibi non ſunt unde mors exulat. 264.

O

OCcultãda ſpecioſa Chriſtus docet.39
Octo & ſex dies quomodo rectè dicantur de eodem intervallo à duobus Evangeliſtis Marco & Luca. 178.181.
Olei unctio quid ſignificet. 124.125.
Omnis caro plerumque univerſos planè homines ſignat:eſt tamen ubi ad ſolam Iudæam, aut Iudæorum ubique degentium nationem reſtringatur. 290.293.
Opera bona recta intentione ut ſale condienda. 208.
Opus Dei ex manu autoris amabilitatem trahit.268.
Orat Chriſtus, non opis indigens, ſed ut exemplum det hominibus orandi. 35. 36.142.
Oratio & ieiuniũ cur ſint neceſſaria certo dæmonum genere pellendo. 193.
Ordinationes celebrari nonniſi previa oratione debent.66.
Oſtentatio præcipuè vitanda Prædicatoribus.48.

P

PAneas poſtea dicta quæ Chriſti tẽpore Cæſarea Philippi vocabatur.176.
Panis filijs reſevati verbo, exprimitur beneficentia curationum.155.
Parabola dicitur obſcurus ſermo. 150.
Paralytici curatio cur à peccatorum remiſſione inchoata.41.52.43.
Pauca an multa pro Chriſto dimittantur, nihil intereſt ad præmium; quod affectui non cenſui adæquatur.227.
Peregrinatio Chriſti dicitur eius in Cœlos aſſumptio.301.
Perſecutionum mẽtio quàm aptè à Chriſto iungatur cum promiſſione centupli relictarum pro ſe rerum.226.
Perſeverantia præcipitur mandato ſequẽdi Chriſtum 176.
Pes, manus, oculus dum eruenda, vel truncanda ſuadentur à Chriſto, non illa mẽbra ſunt intelligenda, ſed pravi amici. 203.204.205.
Petrus dicitur fuiſſe Diſcipulus Ioannis Baptiſtæ itẽ ut Andreas eius frater. 24
Idem vocatur Os Apoſtolorum.170.
Phariſæi non ſolùm manus ſed & brachia uſque ad cubitum crebrò lavabant.146.
Philippus Herodis Antipæ frater binomius fuit, Herodes quoq; vocatus.127.
Huius adhuc viventis uxorem Antipas habuit, ex Ioſepho.127.128.
Pili Camelorum unde veſtis Ioanni, Regni ſimul & Pœnitentiæ ſymbola.12.
Pilatus Cæſaris imagines in Templum intulit.288.
Piſtica nardus quæ dicatur.303.305.307.
Plebs æquior in iudicando, quàm Principes.69.
Porcinum caput à Romanis in intima Templi Iudæorum adyta immiſsũ.355.
Porcos à dæmonibus in aquas præcipitari cur Chriſtus permiſerit. 106.107.110.
Poſſidentes plura cupidiores minus habentibus ſunt. unde hoc eveniat. 121.
Prædicatio Chriſti an eadem cum Prædicatione Ioannis Baptiſtæ.22.
In quo differant.23.24.
Prægnantes & nutrientes quid anagogicè ſignificent.287.
Præpoſiti miniſtris requiem concedere poſt labores debent.132.132.
Prima Axymorum quæ dies ſit. 309.310.
Primum ad magnum adiungit relationem 270.
Principum autoritas prava ſuadens dementat plebem.240.
Prophetę in Patria inglorij quam ob cauſam. 119.
Prophetarum prædicatio in quo diverſa à prædicatione Chriſti.30.
Puerorum dotes quas imitari Diſcipulos ſuos Chriſtus voluit.216.
Puero ſimiles quatenus ſuos eſſe Diſcipulos Chriſtus velit.198.
Pullus Aſini Gentilis populi ſymbolum. 241.243.
Puſilli credentes in Chriſtum qui vocentur.203.

Q

QVarta feria cur olim ieiunio ſacrata. 302.
Quatuor noctis cuſtodiæ memorantur in Scriptura, in tres unaquæque diviſę horas.138.

R

RAmi magni grani ſinapis in arborẽ adulti intelligẽdi ſunt Apoſtoli.284
Regnum Cœlorum Chriſtus à Ioanne dicitur. 35. A Chriſto verò Reſurrectio. 314.
Religionis ſpecies ad fallendum aptiſſima 273.
Reliquias multiplicati panis, cur Chriſtus voluerit colligi, nec ſatiatis auferendas condonaverit.162.
Reprehenſiones apertæ meliores quàm adulatrix amicitia. 260.
Repudio nexus Matrimonij non ſolvitur. 214.
Reſponſa Chriſti ad arcanas ſæpè interrogantium cogitationes accomodantur. 220.

Sadu-

S

SAducæorum quod esset dogma. 265.
Sali cur Christi Discipuli comparentur.208.
Sal pacem significat.207.
Salus animæ extra Deum quovis peior exitio.175.
Sanctorum lapsus cur narrentur in Scripturis.336.
Sanguis Christi effusus pro omnibus, quo sensu pro multis dicitur effundi.313.
Sanguis victimarum in altari Templi Iudaici quo sensu dicatur pro nobis effusus 256.257.
Satan cupiebat Christū non pati. 172 173.
Satan cur Petrus à Christo increpante dictus.173.
Scandalizare est inhonorare.202.
Scribæ mulierculas emungebant pecunia nugis eas demulcentes.275.
Scribarum ambitio & vanitas. 273.
Sedere ad dexteram Dei nulli puræ creaturæ convenit.237.238.
Semen in viam iactum est Divina doctrina immissa in cor durum.84.85.
Sementis parabola quid significet. 78. & seq.91.92.& seq.
Sepulcris cur libenter immorentur dæmones.101.104.
Sindon Iustitiæ signum.329.
Signa in Cœlo secundo Christi Adventui reservata.163.
Signum è Cœlo cur petant à Christo Pharisæi.163.
Signum relinquentibus Deum aliud non datur, quàm mutua Dei derelictio. 164.
Simon Cyrenæus cur dignus qui Crucem gestet.343.
Simon Menander & Cherintus signa per præstigias edebant.201.
Sodomitis & Gomorrhæis cur tolerabilius futurum sit in Iudicio, quàm non recipientibus Apostolos.123.124.
Solitudo tranquillitatis mater. 140.
Solùs Deus cùm dicitur bonus non excluditur omnis bonitas ab homine: sed hęc evanescere in comparatione Divinæ innuitur.220.
Speculator Romanum nomen quid significet.130.131.
Spinis cur comparentur sæculi curæ.85.
Spiritus Christi quis & cur dicatur Marc. 11.8. 43.
Spiritus S. super Christum in Baptismo apparet, ut intelligatur distinctio eius à Filio & Patre.10.
Sponsus cur dicatur Christus.52.54.
Sputum cur adhibuerit Christus in curatione cœci & surdi.158.166.167.
Sputum signum procedentis ex Deo verbi. 168.
Summum Cœli, & summum Terræ significat iustos & peccatores.293.
Superbia malorum omnium expugnatu difficillimum.197.
Surdus cur à Christo seductus in partem, ut sanaretur.156.157.158.168.
Synagogæ cur à Christo electæ ad prædicandum.35.

T

TAbernacula tria Christo, Moysi, & Eliæ facienda suadens Petrus, cur dicatur nescisse quid diceret.181.
Tangit Salvatorem qui credit: qui non credit, premit.113.114.
Tentari cur Christus voluerit. 19.
Tentari homines cur Deus sinat.19.20.21
Terra significat carnem.45.
Tertia dies resurrectionis Christi quomodo intelligenda, nesciunt Apostoli.196.
Testamenti utriusque ut se monstraret autorem Christus, Evangelium in Synagogis prædicabat.35.
Thesaurum potiùs quàm vitam Christus ostentat avaro, ut suo illum hamo trahat.221.222.
Theudas & Iudas Galilæus Pseudo-Christi.281.
Traditio Legi Dei contraria damnanda. 146.
Traditionis merè humanæ præscriptum non anxiè curandum.145.
Transfiguratio non fuit mutatio consueti vultus, sed lucis additio.179.182.
Tres Prophetarum classes indicantur per servos à Domino vineæ ad agricolas missos.256.
Triplex bellum Apostolis à Christo pronunciatum, à domesticis, à seductoribus, ab hostibus.284.
Tristis verè, non simulatoriè Christus fuit. 319.
Tristitiæ Christi causa non mors eius, sed inde secutura reprobatio Iudæorū. 324.

V

VAde *post me* cur Christus Petro, non autem Diabolo, utrumque increpando dixerit.173.
Væ prægnantibus & nutrientibus cur dicatur à Christo.286.287.
Valentiniani & Marcionitæ de solis animabus Christi dictum illud intelligebant, Deus non mortuorum, sed viuentium est.266.
Vasa Dæmonum homines mali sunt. 72.
Venire & mitti Christo conveniunt prius ut Deo, alterum ut homini.35.

Vermis

Vermis qui non moritur conſcientiam deſignat.204.
Veſtem Iudæi ſcindebant audita blaſphemia.333.
Via Dei eſt recta tendere ad bonũ.261.
Viam Domini quomodo Ioannes præparaverit.8.
Viginti annis Chriſti doctrina Orbem pervagata, ad mundi terminos pervenit. 283.284.
Vinea ſepe, turri, torculari inſtructa quid deſignet.256.258.
Virgam prius negatam Diſcipulis evangelizatum euntibus, videri poſtea Chriſtum relaxaſſe.122.
Vltrò terra fructificare in Parabola ſeminis propter liberum arbitrium dicitur.91.93.
Voluntates in Chriſto duæ.320.
Vox clamantis in deſerto quare Ioannes dicatur.8.9.
Vox Patris in Chriſti Baptiſmo ideo audita, ne Spiritus deſcendere putaretur in Ioannem.18.

Z

ZOna pellicea Ioannis quid ſymbolicè adumbret.12.

FINIS

ERRATA sic CORRIGE.

Pag. 337.	v. 25.	Matthæus	Matthænm.
368.	v. 12.	compellebant	compellabant.
384.	v. 34.	perpendit	pertendit.
400.	v. 33.	exiſtere	extitere.
411.	v. 19.	craavit	creavit.
437.	v. 32.	licet	liceat.
447.	v. 10.	aſpernendam	aſpernandam.

3/1194 1948

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова